Punjab Vidhan Sabha Debates

20th September, 1961

Vol. II–No. 1

OFFICIAL REPORT

CONTENTS

Wednesday, the 20th September, 1961

Price : Rs. 10.85 nP.

ERRATA

PUNJAB VIDHAN SABHA DEBATES, VOL. II No. 1
DATED, THE 20TH SEPTEMBER, 1961.

Read	*for*	*on page*	*line*
परमानन्द	परमानत्न्द	(1)5	17
मंत्री	भंत्री	(1)6	25
Omission	Commission	(1)8	9th from below
applicants	applications	(1)9	12-13
mainly	maintly	(1)9	30
possible	poossible	(1)10	28
enlightened	enlightcned	(1)15	4th from below
parliamentary	parilamentary	(1)16	3
Amritsar	Amrisar	(1)17	8th from below
ਰਜਵਾਹਾ	ਰਜਵਾਰਾ	(1)21	9
श्री राम प्यारा	श्री राप प्यारा	(1)23	14
ਛਪਣੀਆਂ	ਛਪਣੀ	(1)28	8
relating	reiatiag	(1)31	18
printed	printsd	(1)32	3rd from below
basis	basic	(1)32	last but one
Samajik Adhyan	Samajik Adhyaur	(1)36	12
Office of the	Offices the	(1)50	11th from below
Bonus	Bonu	(1)55	22
Piara Singh	Para Singh	(1)63	28
per	p r	(1)79	5
Total	Totai	(1)105	First
resettled	resetled	(1)105	3
Erst while	Erst whive	(1)105	4
been	bee	(1)105	25
Punjab	Punjba	(1)108	2
of his own	his own	(1)109	25

public	publc	(1)126	2nd from below
Minister for Irrigation and Power	Chief Minister	(1)128	First
for	or	(1)129	4
than	tham	(1)135	10
Nilokheri	Niokheri	(1)144	last
Madlanda	Madlaluda	(1)145	7, col. 4
Hoshiarpur II	Hoshrpur II	(1)145	15, col. 3
Narot Jaimal Singh	Narot Jaima Singh	(1)148	1, Col. 3
References	Reference	(1)151	6
व्यक्ति	व्यत्ति	(1)153	16
ਖਾਸ	ਖਾਮ	(1)153	26
रखते	रखत	(1)154	17
वह	व	(1)154	21
compromise	compomise	(1)170	28
ਕੀਤੀਆਂ	ਸੀਤੀਆਂ	(1)175	8
diseases	discases	(1)177	Heading
Consignment	Sonsignment	(1)187	Last but one
ਕਰੋ	ਰਰੋ	(1)188	28
ਲੋਕਾਂ	ਲਕਾਂ	(1)189	21
ਦੇਣਾ	ਦੇਣ	(1)189	21
repealing	epealing	(1)189	28
ਹੁਈ	ਈ	(1)192	19
ਇਸ ਹਾਊਸ	ਉਇਸੇ ਹਾਸ	(1)193	First
Hoshiarpur	Hshiarpur	(Ann)ii	Col. 2 S. N. 9
randorn	randum	(Ann)vii	30
statement	s atement	(Ann)xiii	2
separately	separartely	(Ann)xvi	5. Col. 1
storms	stroms	(Ann)vii	3rd from below

PUNJAB VIDHAN SABHA

Wednesday, the 20th September, 1961

The Vidhan Sabha met in the Assembly Hall, Sector 10, Chandigarh, at 2.00 p.m., of the Clock. Mr. Speaker (Sardar Gurdial Singh Dhillon) in the Chair.

STARRED QUESTIONS AND ANSWERS

BACKWARD AREAS IN FEROZEPORE DISTRICT

*7265. **Sardar Sohan Singh** : Will the Chief Minister be pleased to state the names of areas in Ferozepore District which have been declared as backward areas together with the dates when they were declared as such ?

Sardar Partap Singh Kairon : Bet areas of Sutlej and Nathana Sub-Tehsil of Ferozepore District. These were declared as such on the 7th September, 1956.

POLICE COMMISSION

*7203. **Shri Ram Chandra Comrade** : Will the Chief Minister be pleased to state—

(a) with reference to the reply to Starred Question No. 6411 printed in the list of starred questions for 22nd February, 1961, whether the Police Commission has started functioning, ; if so, since when together with the names of the members of the said Commission ;

(b) whether any Advisors to the said Commission have been appointed ; if so, their names ;

(c) the details of salary, T. A. and D. A., payable to the members of the Commission together with the amount so far paid in each case ;

(d) the number of meetings, if any, held by the said Commission so far and the nature of work transacted by it ?

Shri Harbans Lal (Deputy Minister) : (a), (b), (c) and (d) The requisite information is laid on the Table of the House.

STATEMENT

(a) Yes. The Punjab Police Commission started functioning with effect from 3rd June, 1961. The names of the members of the Commission are :

(1) Shri Mehar Chand Mahajan, Retired Chief Justice, Supreme Court of India, Chairman ;

(2) Shri R. C. Soni, Retired Judge, Punjab High Court ;

[Deputy Minister]

(3) Lt. Genl. Kalwant Singh (Retired) ;

(4) General Mohan Singh, M.P. ;

(5) Shri Ranbir Singh, M. P. ;

(6) Shri Darbara Singh, M.L.A., President, Pradesh Congress Committee ;

(7) Shri Siri Ram Sharma, M.L.A. ;

(8) Shri Siri Chand, M.L.A. ;

(9) Shri Ajmer Singh, M.L.A ;

(10) Shri Gyan Singh Kahlon, I.C.S., Financial Commissioner, Revenue ;

(11) Shri Sapuran Singh, I.A.S., Finance Secretary ;

(12) Shri Sant Parkash Singh, Retired I. G. Police, Punjab ;

(13) Shri Har Parshad, Retired Public Prosecutor ;

(14.) Kanwar Shamsher Singh, I. P., Additional I. G. of Police, Member—Secretary.

(b) Yes. S. Narinder Singh, a retired Chairman, Punjab Public Service Commission.

(c) T.A./D.A., to be allowed to the members/advisers are as under :—

(1) M.L.As	$1\frac{1}{2}$ first class railway fare and D.A., at the rate of Rs 10 in plains and Rs 12.50 in hills.
(2) M.Ps. ..	As admissible to M.L.As, but their $1\frac{1}{2}$ first class fare would be reduced by one fare in view of the fact that they are provided with first class Railway Pass.
(3) Advisor/ Part-time members	On the basis of their pay last drawn by them under the Punjab T. A. Rules.

The T. A., and Salary Bills of the following members amounting to the amount shown against their names have since been prepared and sent to A. G., Punjab, for preaudit.—

		T.A.	*Salary (Remuneration)* June	*Salary (Remuneration)* July and August
		Rs	Rs	Rs
(i) S. Sant Prakash Singh	..	..	800	900
(ii) Shri R. C. Soni	..	190.41	800	900
(iii) Lt. Genl. Kalwant Singh	..	168.90	800	900
(iv) Shri Har Parshad	..	130.46	800	900
Total	..	489.77	3,200	3,600

The following members have drawn their salary and T. A. from their respective departments.

(1) Shri Gyan Singh Kahlon, I. C. S., Financial Commissioner ;

(2) Shri Sapuran Singh, I.A.S., Finance Secretary ;

(3) Kanwar Shamsher Singh, Additional I. G. and Member —Secretary.

No payment on account of T.A./D.A, has so far been made to M.L.As., and M.Ps. The question of their drawing any salary does not arise.

(d) Two meetings have been held—one at Simla from the 3rd to the 10th June, 1961, and the other at Chandigarh, from the 24th July, 1961 to the 1st August, 1961.

In the meeting at Simla, Questionnaire, containing 155 questions, to be circulated among public, political parties and official organizations, was prepared and finalized.

In the meeting held at Chandigarh, from the 24th July, 1961, to the 1st August, 1961, the Commission recorded the evidence of 77 Police Officers and men and one ex-Constable.

श्री राम चन्द्र कामरेड : जनाब, इस में Chairman का कोई ज़िक्र नहीं है । Is he drawing any salary or not ?

मुख्य मंत्री : इस वक्त तक उन को नहीं दी गई होगी, नहीं तो इस में आ जाती ।

श्री राम प्यारा : क्या वज़ीर साहिब बतायेंगे कि क्या उन की तन्खाह् और T.A. वगैरह fix हुए हैं ?

मुख्य मन्त्री : हुआ तो करती ही है, इस वक्त पता नहीं ।

श्री प्रबोध चन्द्र : On a point of order, Sir. जनाब, यह जवाब देते हैं हुई होगी, हुआ ही करती है । क्या असेम्बली में ऐसे जवाब ठीक हैं ? We want to have a definite reply.

उप-मन्त्री : उन की salary है 5500 रुपए minus gross pension.

श्री राम प्यारा : क्या डिप्टी वज़ीर साहिब बताएंगे कि क्या इस के अलावा उन को T.A. और D.A. भी मिलता है ?

श्री अध्यक्ष : यह चीज़ rules में होती है जैसे M.L.As. और M.Ps. के case में है । (Usually this is laid down in the Rules, as is in the case of M.L.As. and M.Ps.)

Shri Ram Piara : Sir, I am asking about the Chairman.

Shri Ram Chandra Comrade : Sir, part (c) of my question reads—

"The details of salary, T. A., and D. A., payable to the members of the Commission, together with amount so far paid in each case".

So, I have enquired about the salary and T. A.

मुख्य मंत्री : इस बारे फिर पूछ लेना । यह कोई छुपाने वाली बात है ? (*Interruption*)

Shri Ram Chandra Comrade : The reply should be communicated to us.

CASES REGISTERED UNDER SECTION 420 I.P.C., IN POLICE STATION SADAR KARNAL

*7271. **Dr. Parma Nand** : Will the Chief Minister be pleased to state—

(a) with reference to Serial No. 1 of the statement in reply to Starred Question No. 5161 printed in the list of questions for 11th March, 1960 whether it is a fact that the challan against these seven persons has been sent to the court ; if so, when ;

(b) whether the case has been decided by the court ; if so, when ;

(c) whether any of the seven persons referred to in part (a) above are still in the employment of the Co-operative Sugar Mill, Panipat ; if so, their names together with the date of their suspension from service if any ;

(d) the date when the case was registered, and the date when each one of them was arrested together with the details of charges against each one of them ?

Shri Harbans Lal (Deputy Minister) : A statement giving the requisite information is laid on the Table.

STATEMENT

(a) Yes, on 10th August, 1961.

(b) Case is still pending trial in court.

(c) Yes Sarvshri Ved Parkash and Brahm Dutt are still employed as Factory Manager and Cane-Inspector of the Mill respectively. None of them is under suspension.

(d) Case registered on 21st January, 1959 on the charges and the dates noted against each :—

(1) Sham Lal on 24th January, 1959, under section 420/120-B, I.P.C.

(2) Brahm Dutt on 1st April, 1959, under section 465/468/471/120-B, I. P. C.

(3) Ved Parkash on 30th April, 1959, under section 120-B I. P. C.

(4) Mull Singh *alias* Jal Singh on 8th August, 1959, under section 420/408/471/120-B I. P. C.

(5) Dharam Singh on 12th August, 1959, under section 420/120-B, I. P. C.

(6) Tika Singh on 22nd August, 1959, under section 420/465/468/471/120-B, I. P. C.

(7) Sat Paul on 19th August, 1959, under section 420/468/465 I. P C.

डाक्टर परमानन्द : क्या Deputy Minister साहिब फरमाएंगे कि case register होने और चालान पेश करने के दरम्यान इतनी delay क्यों हुई ?

उप-मन्त्री : Evidence बहुत लम्बी थी। Bogus bonds का case था। Handwriting experts की राए लेनी थी, दस्तखत देखने थे। इस वजह से देर हुई।

श्री राम प्यारा : क्या यह बताएंगे कि जिन लोगों को गिरफ्तार किया गया है और जिन के खिलाफ मुकद्दमा चलाया गया है, उन को suspend क्यों नहीं किया गया ?

उप-मन्त्री : वह सरकारी employees नहीं है, Co-operative mill के हैं, वही उन के बारे में फैसला करती है।

श्री राम प्यारा : इस मिल का Chairman कौन है ?

Deputy Minister : This is a private body.

श्री राम प्यारा : क्या यह कोई वज़ीर या सरकारी अफ़सर तो नहीं।

श्री अध्यक्ष : आप ने क्या निकालना है इस में से ? (What is the hon. Member trying to derive therefrom ?)

श्री राम प्यारा : उन को, जनाब, suspend नहीं करते वह record ठीक कर रहे हैं।

Chief Minister : This is not a Government organisation.

श्री राम प्यारा : क्या चीफ मिनिस्टर या डिप्टी मिनिस्टर या Co-operative Department के मिनिस्टर साहिब बतायेंगे कि क्या गवर्नमेंट की यह policy है कि जिन मुलाज़मों को गिरफ्तार कर के उन पर मुकदमे चलाये जा रहे हैं उन को suspend न किया जाये ?

मुख्य मंत्री : गवर्नमेंट की यह policy है कि वह private अदारों के काम में दखल न दे और सिर्फ सरकारी इन्तज़ाम को देखे।

डाक्टर परमानन्द : चीफ मिनिस्टर साहिब ने फरमाया है कि गवर्नमेंट private अदारों के इन्तज़ाम में दखल नहीं देती तो मैं पूछना चाहता हूं कि क्या इस अदारे का काम इस वक्त एक वज़ीर के हवाले नहीं है ?

श्री अध्यक्ष : आप छोड़िए इसे। (Please leave it now.)

श्री राम प्यारा : चीफ मिनिस्टर साहिब ने अब फरमाया है कि private अदारों के इन्तज़ाम में गवर्नमेंट दखल नहीं देती तो मैं पूछना चाहता हूं कि आजकल वह अदारा गवर्नमेंट चला रही है या कोई और private agency उसे चला रही है ?

Mr. Speaker : This is not a supplementary.

ਸ੍ਰੀ ਰਾਮ ਪਿਆਰਾ : ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਪਤਾ ਹੈ ਕਿ that institution is being run by the Government.

ਚੌਧਰੀ ਬਲਬੀਰ ਸਿੰਘ : ਕੀ ਚੀਫ ਮਨਿਸਟਰ ਸਾਹਬ ਦਸਨਗੇ ਕਿ ਇਤਨੀ ਦੇਰ ਤੋਂ ਇਹ ਜੋ ਮੁਕਦਮਾ ਹਾਲੇ ਤਕ courts ਵਿਚ pending ਚਲਾ ਆ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਕੀ ਗੌਰਮਿੰਟ court ਨੂੰ ਜਲਦੀ ਇਸ case ਦਾ ਫੈਸਲਾ ਕਰਨ ਲਈ ਕਹੇਗੀ ?

ਮੁੱਖ ਮੰਤ੍ਰੀ : ਵੈਸੇ High court ਜਾਂ ਦੂਸਰੀ senior court ਦੀ ਮਾਰਫਤ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ remind ਕਰਾ ਦਿਆਂਗੇ ਕਿ ਇਸ case ਦਾ ਫੈਸਲਾ ਛੇਤੀ ਕਰ ਦਿਤਾ ਜਾਵੇ ਪਰ ਸਿਧਾ ਦਖਲ ਨਹੀਂ ਦੇ ਸਕਦੇ।

COMPLAINT AGAINST HONORARY SUB-REGISTRAR, KARNAL

***7246. Shri Ram Piara** : Will the Chief Minister be pleased to state—

(a) with reference to the reply to the Starred Question No. 7091 printed in the list of starred questions for 21st March, 1961

[Shri Ram Piara]

whether Government have taken any action on the report submitted by the Additional District Magistrate, Karnal, if so, what, if not, the reasons therefor ;

(b) the date when the Additional District Magistrate, Karnal, started enquiries into the complaint and the date when he submitted his report to Government ;

(c) a copy of the report referred to in part (b) above may please be laid on the Table ?

Shri Partap Singh Kairon : (a) The Honorary Sub-Registrar has tendered his resignation which has been accepted with effect from the 20th September, 1961.

(b) The Additional District Magistrate, Karnal started the enquiry on 13th January, 1961, and submitted his report to Government on 20th March, 1961.

(c) The report is under examination. It will not be in the public interest to lay it on the Table.

श्री राम प्यारा : क्या चीफ मिनिस्टर साहिब बतायेंगे कि यह अस्तीफा क्या दौरान enquiry आया था या उस से पहले गवर्नमेंट के पास पहुंच चुका था ?

मुख्य मंत्री : दौरान enquiry आया होगा ।

श्री राम प्यारा : स्पीकर साहिब, पिछले सैशन में सवाल नं० 7091 के जवाब में इन्होंने बताया था कि report गवर्नमेंट के पास पहुंच चुकी है जिस को कि अब 6 या 7 महीने हो चुके हैं। उस वक्त इन्होंने यह बताया था कि report is under examination और अब भी यही जवाब दिया है। तो मैं पूछना चाहता हूं कि इस के examination पर और कितना वक्त लगेगा ?

मुख्य मंत्री : इन चीजों के लिये time नहीं बताया जा सकता ।

श्री राम प्यारा : क्या चीफ मिनिस्टर साहिब बतलायेंगे कि A.D.M. करनाल ने report में क्या कहा है ?

Chief Minister : It is not in the public interest. I have not seen the report yet. Therefore, I cannot say anything definite about it.

श्री अध्यक्ष : छोड़िए आप इस को। अब इस में क्या रखा है । (The hon. Member should leave it now. What is there left in it?)

श्री राम प्यारा : स्पीकर साहिब, इस में एक लाख रुपये का गबन किया गया हुआ है और A.D.M. की report चीफ मिनिस्टर साहिब के पास पहुंच चुकी है और वहां लोग गवर्नमेंट के खिलाफ चीख रहे हैं और यहां report under examination है कह कर टाला जा रहा है।

Mr. Speaker : He has told you that the report is under examination.

श्री राम प्यारा : February में भी यही जवाब दिया गया था कि report is under examination और मैं ने अपने पिछले सवाल का reference दे कर यह सवाल पूछा था लेकिन.....

श्री अध्यक्ष : अब उन्होंने जवाब तो दे दिया है। (Now the hon. Chief Minister has replied to your question.)

ਸ੍ਰੀ ਰਾਮ ਪਿਆਰਾ : ਚੀਫ ਮਨਿਸਟਰ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਹੁਣ ਤਾਂ ਕਹਿ ਦਿਤਾ ਹੈ ਕਿ public interest ਨੂੰ ਸਾਹਮਣੇ ਰਖਦੇ ਹੋਏ Assistant Registrar ਦੇ ਖਿਲਾਫ ਜੋ report ਹੈ ਉਹ ਇਥੇ disclose ਕਰਨਾ ਠੀਕ ਨਹੀਂ। ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ,....

Chief Minister : I have told that when it comes to the Government it would be examined. At present it is being examined at a lower level.

ਚੌਧਰੀ ਬਲਬੀਰ ਸਿੰਘ : ਚੀਫ ਮਿਨਿਸਟਰ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਜਵਾਬ ਵਿਚ ਦਸਿਆ ਹੈ ਕਿ ਉਹ report ਉਨ੍ਹਾਂ ਪਾਸ ਨਹੀਂ ਆਈ ਤੇ ਨਾਲ ਹੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਇਹ ਵੀ ਕਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਬਾਰੇ ਵਿਚ ਕੁਝ ਦਸਣਾ public interest ਵਿਚ ਨਹੀਂ। ਮੈਂ ਪੁਛਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਜਦ ਉਨ੍ਹਾਂ ਪਾਸ report ਆਈ ਹੀ ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਫਿਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਇਹ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਹਿ ਦਿੱਤਾ ਹੈ ਕਿ in public interest ਉਹ ਨਹੀਂ ਦਸ ਸਕਦੇ ? ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਇਹ ਬੜੀ ਅਜੀਬ ਜਿਹੀ ਗੱਲ ਹੈ ਕਿ ਚੀਫ ਮਨਿਸਟਰ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਰਿਪੋਰਟ ਤਾਂ ਵੇਖੀ ਨਹੀਂ ਪਰ ਇਹ ਕਹਿੰਦੇ ਇਹ ਗੱਲ ਹਨ ਕਿ ਇਹ ਪਬਲਕ interest ਵਿਚ ਨਹੀਂ ?

ਮੁੱਖ ਮੰਤ੍ਰੀ : ਇਹ ਠੀਕ ਹੈ ਕਿ ਉਹ public interest ਦੇ ਵਿਚ ਨਹੀਂ।

GOVERNMENT INVESTMENT IN TRANSPORT UNDERTAKINGS

*7238. **Maulvi Abdul Ghani Dar** : Will the Chief Minister be pleased to state—

(a) the total amount so far invested as on 31st March, 1961, by Government on the Government Transport undertakings in the State ;

(b) the total income derived from the expenditure incurred on the said undertakings as on 31st March, 1961 ;

(c) whether any share of the profits referred to in part (b) above was at any time given in any shape or form to the staff of the said undertakings ?

Sardar Partap Singh Kairon : The information is as under—

	Rs
(a) Total amount invested as on 31st March, 1961	2,97,09,860
(b) Total income ..	14,11,86,795
(c) Total expenditure ..	10,48,51,736
Profits ..	3,63,35,059

[Chief Minister]

(c) *No share has been earmarked as such.*—Good Service rewards are, however, given annually. During 1959-60 and 1960-61, Rs 40,000 and Rs 35,000 respectively were sanctioned to staff as good-service rewards.

मौलवी अब्दुल ग़नी डार : क्या चीफ मिनिस्टर साहिब बताएंगे कि ऐसी कोई चीज़ सरकार के in view है कि जिस तरह दूसरी जगह bonus दिया जाता है, उसी तरह सरकार भी अपने मुलाज़िमों को bonus देगी ?

ਮੁੱਖ ਮੰਤ੍ਰੀ : ਹੈ, ਪਰ good services ਦੇ ਤੌਰ ਤੇ ।

ਚੋਧਰੀ ਬਲਬੀਰ ਸਿੰਘ : ਜਦ private companies ਨੂੰ profit ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਉਹ ਆਪਣੇ employees ਨੂੰ bonus ਦਿੰਦੀਆਂ ਹਨ, ਤਾਂ ਮੈਂ ਸਰਕਾਰ ਕੋਲੋਂ ਇਹ ਪੁੱਛਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਸਰਕਾਰ ਨੇ profit ਹੋਣ ਤੇ bonus ਦਾ ਕਾਇਦਾ ਕਿਉਂ ਨਹੀਂ ਰਖਿਆ ?

ਮੁੱਖ ਮੰਤ੍ਰੀ : ਸਰਕਾਰ bonus ਨਹੀਂ ਦਿੰਦੀ ; ਸਰਕਾਰ ਤਾਂ ਇਨਾਮ ਹੀ ਦਿਦੀ ਹੈ ਜਾਂ promotions ਦੇ ਸਕਦੀ ਹੈ ।

मौलवी अब्दुल ग़नी डार : क्या चीफ मिनस्टर साहिब फरमाएंगे कि 30,000 या 40,000 रु० इस purpose के लिए माकूल रक़म है ?

मुख्य मन्त्री : कम से कम 70 प्रतिशत profit good services के लिये बाँट देंगे ।

VOTERS LIST OF KARNAL TOWN

***7247. Shri Ram Piara** : Will the Chief Minister be pleased to state whether any complaints were received by him and the Director of Elections Department during the period from November, 1960, to-date in connection with the non-inclusion of certain M.L.A.s and M.P.s in the Municipal Voters List of Karnal Town; if so, the details of the complaints, the dates when these were received and the action, if any, taken thereon?

Professor Yashwant Rai (Deputy Minister) : Yes.

The complaints were received from Shri Ram Piara, M.L.A. and their details etc. are given in the statement which has been placed on the Table of the House.

Statement showing details of complaints made by Shri Ram Piara, M.L.A., regarding Commission of his and other names from the provisional list of the voters for election to Karnal, Municipal Committee

Serial No.	Details of the Complaints	Date of receipt by D.E.L.B.	Action taken
1	2	3	4
1	Copy of letter, dated 29th November, 1960 from Shri Ram Piara, M.L.A., Karnal, to the Minister for Industries, Local Self Government, Chandigarh.	5th December, 1960. (Received through Government)	The Director of Elections, Local Bodies, called for a report on 6th December, 1960 from the Deputy Commissioner, Karnal. The Deputy

Serial No.	Details of the Complaints	Date of receipt by D.E.L.B.	Action taken
1	2	3	4
	Yesterday, the 28th was the last date for applying for votes whose names had not been included in the list. Roundabout one thousand applications have been received for inclusion as voters for the new Municipal Committee, Karnal, elections and so many applications besides them have also applied for the corrections. This is a general presumption that not less than equal number still remains to be included besides the corrections to be made but it is impossible as the last date is over. I am not dissatisfied with the inefficiency, but some mala-fide also, as my own name and of my family did not appear in the list at all. All the houses right and left were included but my house was missing as it never listed. Similarly Shri Mool Chand, had faced the same. The voters list mainly have been copied instead of preparing them by going from door to door. Yesterday the Municipal Committee premises, were full with complainants and applicants and this has given bad names to them who prepared the lists etc., I apprehend that some mischief in my own case and so I request you to kindly hold an enquiry whether my name has been missed in Karnal at the time of printing. In the previous list my name exists This is an open mistake but intentional as the list clearly shows house No. 438and 440 but 439 is missing. I shall request you to extend the date for only ten days to enable others to get themselves included and also the hundred of corrections made. Besides this an enquiry in my case be made for which I shall feel very much obliged. Hoping to hear soon. Thanking you.		Commissioner replied on 15th December, 1960 saying that the manuscript of electoral rolls prepared by the registration staff did not contain the names of Sarvshri Ram Piara, M.L.A., and Mool Chand Jain, M.P., and other members of their households and that they should have filed an application for getting their names entered in the voters' list, to the revising authority by 28th November, 1960. He suggested that the course then left was that they should apply to the Director of Elections, Local Bodies under rule 8-L of Municipal Election Rules, 1952, by paying a fee of Rs 5.00 per applicant. A copy of the reply was also endorsed by the Deputy Commissioner to Sarvshri Ram Piara and Mool Chand Jain.

[Deputy Minister]

Serial No.	Details of the Complaints	Date of receipt by D. E. L. B.	Action taken
1	2	3	4
2	Copy of the letter, dated 20th December, 1960, from Shri Ram Piara, M.L.A., Karnal, to the Director of Elections (Local Bodies), Punjab, Chandigarh. *Subject.*—Complaint for the non-inclusion of the names in the voter list. I am in receipt of the copy of letter No. 12863-LFA., dated 15th December, 1960, from Deputy Commissioner, Karnal, addressed to you in respect of enquiry made by you under your reference letter No. 18827-DE-60/2A/8984, dated 6th December, 1960. I have noted the contents with great surprise. Myself and Shri Mool Chand Jain, had submitted applications and our names have been included in the voter's list I feel strange with the efficiency of the Deputy Commissioner, Karnal who is so ignorent about our applications whether submitted or not. This ignorance and inefficiency on the part of a District Head is really deplorable. It is painful that no heed has been paid to the basic complaint. In my complaint I clearly demanded an enquiry in respect of the reasons which caused the non-inclusion of votes of mine and my family and also of Shri Mool Chand Jain, M.P., and his family. I have got no hesitation in saying that there was some conspiracy behind the curtain. It is my right to demand enquiry in order to know the persons, authorities, working behind the scene. It is not a petty thing which can easily be ignored or swallowed. I would, therefore, request you to hold an enquiry and com-	21st December, 1960 (Received direct)	The Director of Elections, Local Bodies, sent for a report from the Deputy Commissioner, Karnal, on 6th January, 1961. The Deputy Commissioner reported on the 11th January, 1961, that the names of Sarvshri Ram Piara, M. L. A., and and Mool Chand Jain, M. P., were not omitted at the printing stage but were missing from the the manuscript itself whichwas prepared by the the temporary registration staff engaged by the Director of Elections, Local Bodies. The services of two Registering Clerks and one Supervisor having already been terminated. It was not poossible to take any action against them. Action was,- however,, initiated against the other Supervisor who was still in service, and has since been discharged.

Serial No.	Details of the complaints	Date of receipt by D. E. L. B.	Action taken
1	2	3	4
	municate to me the result. For your information I am to add that enquiry made by me reveal that atleast voters in my house including my vote were included in the primary list and according to my information these votes have been omittted either at the District level or in Chandigarh at the time of printing. I presume the same must have happened with Shri Mool Chand, Jain, M.,P. and his family. Such an ignorant and evasive reply of the Deputy Commissioner has not only agitated and perturbed my mind but has put me in more suspicion. Hoping to be favoured with an early reply.		
	COPIES to—		
	(1) The Chief Minister, Punjab.		
	(2) Pandit Mohan Lal, Industry Minister and Local Bodies Minister, Punjab, with the request that an immediate enquiry may be conducted, action be taken, and I may be informed accordingly.		
3	Copy of the letter No., dated 6th March, 1961 from Shri Ram Piara, M. L. A., Karnal, to the Director of Elections (Local Bodies), Punjab, Chandigarh.	8th March, 1961 (Received direct)	Shri Ram Piara M. L. A., was informed on 31st March, 1961, that the complaint is receiving due attention of the authorities.
	May I draw your attention towards your letter No. 17372-DE-61/2-A/241, dated the 5th 6th January, 1961, in which you were good enough to say that necessary enquiry in the matter is being made and final reply will follow in due course. Full two months have passed and no reply has been received. I am sorry I cannot appreciate such delay particularly when a complainant is a legislator and assurance from the Director of Elections, is inhand. Surely it cannot bring a good name to the Government where the names of M. L. As., and M.Ps., are excluded from the voter's list. I have already mentioned		

[Deputy Minister]

Serial No.	Details of the complaints	Date of receipt by D. E. L. B.	Action taken
	that there are apprehensions of some secret hand behind the omission of names from the voter's list. I shall be grateful if some reply even interim is favoured at your earliest.		
4	Copy of letter, dated 6th May, 1961 from Shri Ram Piara, M. L. A., Karnal, to Shri R. I. N. Ahooja, I. A. S., Secretary to Government, Punjab, Housing and Local Government Departments, Chandigarh. *Subject.*—Complaint for non-inclusion of names. I am in receipt of your letter No. LB-42(83)-61/16230, dated the 27th April, 1961 and have noted the contents therein. I am thankful for the enquiries you have made and the interest taken by your goodself. I am sorry I cannot share with the result because :— (i) I am definitely in the know that at least my name appeared in the original list. A very close relative of mine who has every interest in me particularly looked to my name and the same was there. (ii) I am to draw your Kind attention towards the letter from Deputy Commissioner, Karnal, to Director of Elections bearing No. 12863/LFA., dated the 15th December, 1960, Karnal, in which in paragraph 3 he writes— "According to the programme for preparation of Electoral Rolls of Karnal Municipality, the persons whose names were not included in the voters list, could apply for doing so to the Revising authority, i.e., Shri (S. P. Singal), M.L.C., from 21st November, 1960, to 28th No-	20th May, 1961, (Received through Government)	It was enquired of the Deputy Commissioner, Karnal, as to under what circumstances he had intimated, in the first instance, that Sarvshri Ram Piara and Mool Chand Jain should get their names included under rule 8-L of the Punjab Municipal Elections Rules, as they had already got it done from the Revising Authority. The Director of Elections was also called upon to report on the assertion made by Shri Ram Piara that his name did exist in the manuscript and was omitted at the printing stage. The matter has since been clarified by the Deputy Commissioner, Karnal, saying that the first report was made by him on looking up the manuscript and without making further enquiries from the Revising Authority, as he was required to submit his report within two days. As regards the assertion of Ram Piara that his name did exist in the manuscript, the D.E.L.B. has since personally seen the manuscript and verified that his and other names referred to by him do not exist therein. A reply is, accordingly, being sent to Shri Ram Piara, M.L.A.

Serial No.	Details of the complaints	Date of receipt by D. E. L. B.	Action taken
1	2	3	4
	vember, 1960, but no such application was received from Shri Ram Piara, or Shri Mool Chand Jain, and their families. I am sorry to say that it is a big lie".		
	Myself and Shri Mool Chand applied the same and got our votes registered as confirmed by you in paragraph 2 of your letter. Can any district Head be so ignorent or indifferent or irresponsible who had not cared to ask either Shri S. P. Singal or the Municipal Committee, about the filing of our claims. This irresponsibility on the part of the Deputy Commissioner confirms my first apprehension and so I believe that all this happened under sheer hint from........		
	(iii) You have been good enough to say that the services of two clerks/one supervisor had been terminated and the disciplinary action is however, being taken against the third. I am not fond of any action against these poor people who cannot be blamed. The real point which I want to assert is that how this omission occurred. Again I say that one of my closest relative in the field staff himself saw my name and also his other relatives.		
	(iv) The Deputy Commissioner, Karnal, could never dare to make such an irresponsible reports unless he was sure about his patronage. So I again request you to kindly look into the reasons and also the reasons for such a irresponsible report by the Deputy Commissioner. You wont mind if still I hold the same view that at least my vote (Ram Piara) originally has been recorded and deleted at some other stage.		

[Deputy Minister]

Serial No.	Details of the Complaints	Date of receipt by D.E.L.B.	Action taken
1	2	3	4
	Hoping to hear soon COPIES to the :— (1) Chief Minister, Punjab, Chandigarh; and (2) Minister Industry and Local Self Government, Chandigarh for information		

श्री राम प्यारा : जनाब, यह statement की कापी मुझे 10 मिनट पहिले मिली है, इस लिए मैं पढ़ नहीं सका। अगर आप की इजाजत हो तो कल supplementaries पूछ लूंगा।

श्री अध्यक्ष : आप अभी कर लीजिए। (The hon. Member may ask his supplementaries just now.)

श्री राम प्यारा : जनाब, सफा 1 पर Deputy Commissioner की चिट्ठी का reference दिया है, उन्होंने लिखा है कि—

> He suggested that the course then left was that they should apply to the Director of Elections, Local Bodies under rule 8L of Municipal Election Rules, 1952, by paying a fee of Rs. 5.00 per applicant.

तो क्या चीफ मिनिस्टर साहिब बताएंगे कि जो शिकायत कुनिन्दा हैं, उन्होंने 5 रुपये देकर vote बनवाया था कि वैसे ही vote बन गया ?

मुख्य मन्त्री : इसके लिए नोटिस चाहिए।

श्री राम प्यारा : क्या चीफ मिनिस्टर साहिब बताएंगे कि local bodies की तरफ से ऐसी कोई शिकायत आई कि Deputy Commissioner की report totally गलत है ?

मुख्य मन्त्री : चिट्ठियाँ कई आती रही हैं, लेकिन डिप्टी कमिश्नर का जवाब ठीक मालूम होता रहा है।

श्री राम प्यारा : क्या चीफ मिनिस्टर साहिब यह बताएंगे कि Deputy Commissioner ने जिस दिन यह लिखा था कि 5 रु० के बगैर यह vote नहीं बन सकती, क्या उस दिन vote बन चुकी थी या नहीं ?

मुख्य मन्त्री : इसका मुझे पता नहीं है। Give me notice please.

श्री राम प्यारा : जनाब, वहां से vote बन कर आया है लेकिन चंडीगढ़ press में उस का नाम list में से काट दिया गया.....।

श्री मोहन लाल (उद्योग मन्त्री) : मैं अर्ज़ करता हूं कि मैंबर साहिब ने जवाब को नहीं पढ़ा, इस में वाज़ेह तौर पर यह जवाब दिया गया है कि Director of Election ने Manuscript खुद मंगवा कर देखा और उस ने तसल्ली की कि Manuscript में उस का नाम मौजूद नहीं था। यह उस ने पूरी तरह से तसल्ली कर ली थी।

श्री राम प्यारा : जो voters list बनाई गई थी क्या उस के सम्बन्ध में enquiry करने से पहले मुलाज़मीन को नौकरी से निकाल दिया गया था ।

श्री मोहन लाल : स्पीकर साहिब, सारी बातों का जवाब इस answer में दिया हुआ है वह पहले इसे गौर से पढ़ लें ।

श्री राम प्यारा : जनाब, मैं चाहता हूं कि इस के लिये कल मौका दिया जाये ।

श्री अध्यक्ष : आप को जब जवाब दे दिया गया है तो फिर कल का सवाल पैदा ही नहीं होता । (The hon. Member has already been supplied a copy of the answer, how can it be kept pending till tomorrow ?)

श्री राम प्यारा : तो, जनाब, मेरा next supplementary यह है कि आया Director, Election Department ने जो manuscript मुलाहज़ा किया क्या वह वोट बनाने वालों की मौजूदगी में देखा या उन की गैर मौजूदगी में देखा ?

मुख्य मन्त्री : जब manuscript ही देखना था तो मुलाज़मीन को बुलाने की भला क्या ज़रूरत थी। जो Government ने वोट बना कर दिया इस की जांच के लिये Manuscript is the best testimony.

Shri Ram Piara : But that has been changed at Chandigarh.

Chief Minister : It is a lie.

Shri Ram Piara : It is correct, Sir.

श्री अध्यक्ष : यह तो एक आम बात है कि voters list में किसी का नाम आ जाता है और किसी का रह भी जाता है । जिस का रह गया हो तो वह दर्ज करवा सकता है । इस में ऐसी discussion की क्या बात है। (It is an ordinary thing Sometimes the name of an individual is included in the list and sometimes it is not included. There should be no discussion on it. Every body can get his name included.)

श्री राम प्यारा : जिस आदमी ने वोट बनाया है, जनाब, मैं उस को produce कर सकता हूं मगर चंडीगढ़ में लाकर इसे delete किया गया । Deputy Commissioner की . . . . .

Chief Minister : He is trying to throw mud on the Deputy Commissioner. He is a good, decent and enlightened Deputy Commissioner.

Shri Ram Piara : If it is incorrect I am prepared to face the consequences.

ਚੌਧਰੀ ਬਲਬੀਰ ਸਿੰਘ : On a point of order, Sir. ਜਨਾਬ, ਚੀਫ ਮਨਿਸਟਰ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਕਿਹਾ ਹੈ ਕਿ it is a lie, ਮੈਂ ਇਹ ਪੁਛਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਆਇਆ ਇਹ ਲਫਜ parliamentary ਹੈ ਜਾਂ un-parilamentary ਹੈ। ਮੈਂ ਜਨਾਬ ਦਾ ਇਸ ਤੇ ਰੂਲਿੰਗ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ।

ਸ੍ਰੀ ਸਪੀਕਰ : Lie ਤਾਂ unparliamentary ਹੈ। ਉਹ wrong ਕਹਿ ਸਕਦੇ ਹਨ। (The word lie is unparliamentary. He could have said wrong.)

Chaudhari Balbir Singh : He should be asked to withdraw, Sir.

श्री अध्यक्ष : मगर जिस tone में यह लफज कहा गया है इस से उन का मकसद पूरा हो जाता है। The word 'lie' is unparliamentary. But there was no other word except lie to rebut what the Hon'ble Member had said. (But the tone in which this word has been uttered by the Chief Minister, serves his purpose The word 'lie is unparliamentary but there was no other. word except lie to rebut what the Hon'ble member had said.)

श्री राम प्यारा : अगर, जनाब, मैं यह कहूं कि Government का जो जवाब है वह झूठ है, तो क्या बात होगी ?

ਚੌਧਰੀ ਬਲਬੀਰ ਸਿੰਘ : ਚੀਫ ਮਨਿਸਟਰ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਜਿਹੜਾ ਲਫ਼ਜ਼ lie ਕਿਹਾ ਹੈ ਇਹ unparliamentary ਹੈ। ਝੂਠ ਲਫ਼ਜ਼ ਹੈ ਠੀਕ ਨਹੀਂ, ਮੈਂ ਅਰਜ਼ ਕਰਾਂਗਾ ਕਿ ਇਹ withdraw ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।

Mr. Speaker : I have noted it, but there are certain circumstances where it may not be apparently unparliamentary.

ARRESTS IN CONNECTION WITH CONTRABAND OPIUM

***7286. Sardar Dhanna Singh Gulshan** : Will the Minister for Finance be pleased to state

(a) the total number of persons, districtwise in the State, who were arrested for carrying on sale of contraband opium during the years 1960-61 and 1961-62 ;

(b) the number of cases of illicit liquor unearthed during the period referred to in part (a) above in the State district-wise;

(c) the details of persons convicted and acquitted, separately, in the cases referred to in parts (a) and (b) above together with the number of Government employees, if any, among them?

Dr. Gopi Chand Bhargava : (a), (b) and (c) The information available is laid on the Table.

Statement showing the number of persons involved in the Sale of Contraband opium and illicit liquor district-wise during the year 1960-61 and 1961-62 (up to July 1962) in the State.

Name of District	*Total number of cases detected for possession and sale of opium*		Total number of persons convicted under the Opium Act	Total number of persons acquitted under the Opium Act	*Total number of cases detected of illicit liquor*		Total number of persons convicted of illicit liquor	Total number of persons acquitted under the Excise Act
	1960-61	1961-662 upto July			1960-61	1961-1962 (upto July)		
Hissar ..	191	43	116	53	502	130	326	70
Rohtak ..	99	15	48	..	101	70	81	2
Gurgaon ..	42	6	15	3	141	21	80	10
Karnal ..	143	16	10	..	603	205	81	25
Ambala ..	243	53	143	16	205	68	118	22
Simla ..	7	4	2	..	4	7	..	..
Kangra ..	4	1	..	..	229	46	158	22
Hoshiarpur ..	118	86	33	4	553	163	205	41
Jullundur ..	500	105	213	107	1,479	512	723	229
Ludhiana ..	194	211	145	18	765	232	426	74
Ferozepore ..	363	152	197	18	2,578	1,053	1,981	285
Amrisar ..	590	197	448	7	2,025	664	1,708	109
Gurdaspur ..	102	20	49	25	708	206	376	153
Kapurthala ..	75	15	37	25	345	104	177	94
Patiala ..	147	51	72	17	387	329	200	48
Bhatinda ..	132	106	64	18	685	294	315	64
Sangrur ..	261	103	173	39	801	381	626	98
Mohindergarh ..	17	8	10	4	131	47	94	29
Total ..	3,228	1,192	1,775	354	12,342	4,532	7,675	1,375

ਸਰਦਾਰ ਧੰਨਾ ਸਿੰਘ ਗੁਲਸ਼ਨ : ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਪੰਜਾਬੀ ਵਿਚ ਜਵਾਬ ਮਿਲਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ।

ਸ੍ਰੀ ਸਪੀਕਰ : ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਕਿਹਾ ਹੈ ਕਿ requisite information ਮੇਜ਼ ਤੇ ਰਖ ਦਿਤੀ ਗਈ ਹੈ । ਮੇਜ਼ ਤੇ ਰਖਣ ਦਾ ਮਤਲਬ ਇਹ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ information ਘਰ ਪਹੁੰਚਾ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਹੈ । ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਤੁਸੀਂ ਕਿਥੇ ਲੁਕੇ ਛਿਪੇ ਰਹੇ ਹੋ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਵੇਖੀ ਹੀ ਨਹੀਂ । (The Minister has stated that the requisite information has been placed on the Table. Technically, placing on the table means that the information has been supplied to him at his home address. But God knows, where he has been all this time that he has not been able to go through it.)

ਸਰਦਾਰ ਧੰਨਾ ਸਿੰਘ ਗੁਲਸ਼ਨ : ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਦਰਵਾਜ਼ੇ ਦੇ ਅੰਦਰ ਵੜਦੇ ਹੀ ਮਿਲੀ ਹੈ ਇਸ ਲਈ ਪੜ੍ਹਨ ਦਾ ਮੌਕਾ ਵੀ ਨਹੀਂ ਮਿਲਿਆ ।

Sardar Bhupinder Singh Mann : In part (a) of the question, information has been asked for about the total number of persons, district-wise in the State, who were arrested for carrying on sale of contraband opium during the years 1960-61 and 1961-62.

ਕੀ ਮੈਂ ਪੁਛ ਸਕਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਕਿਸ ਜ਼ਿਲ੍ਹੇ ਵਿਚ ਸਭ ਤੋਂ ਜ਼ਿਆਦਾ ਸ਼ਰਾਬ ਬਰਾਮਦ ਹੋਈ ? ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਪਟਿਆਲਾ ਵਿਚ ਜਾਂ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਵਿਚ ?

ਉਦਯੋਗ ਮੰਤ੍ਰੀ : ਮੈਂ ਬਗ਼ੈਰ ਦੇਖੇ ਹੀ ਕਹਿ ਸਕਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਪਟਿਆਲਾ ਵਿਚ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਧ ਸਰਾਬ ਬਰਾਮਦ ਹੋਈ । (*Laughter*)

ਸਰਦਾਰ ਭੁਪਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਮਾਨ : ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਸੀ ਕਿ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਦਾ ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਹਰ field ਵਿਚ ਤ੍ਰੱਕੀ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਇਸ ਵਿਚ ਵੀ ਤ੍ਰੱਕੀ ਕੀਤੀ ਹੋਵੇਗੀ ।

ਉਦਯੋਗ ਮੰਤ੍ਰੀ : ਇਹ cottage industry ਜ਼ਿਆਦਾ ਪਟਿਆਲੇ ਵਿਚ ਹੀ ਹੈ । (*Laughter*)

ਮੁੱਖ ਮੰਤ੍ਰੀ : ਜਦੋਂ ਤੁਸੀਂ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਆ ਜਾਉਗੇ ਤਾਂ ਫੇਰ ਉਥੇ ਵੀ ਇਸ ਵਿਚ ਤ੍ਰੱਕੀ ਹੋ ਜਾਏਗੀ । (*Renewed Laughter*)

STRIKES IN MUNICIPAL COMMITTEES IN THE STATE

***7285. Sardar Dhanna Singh Gulshan :** Will the Minister for Industries be pleased to state—

(a) whether the employees of any Municipal Committee in the State went on strike during 1959, 1960 and 1961 ; if so, the names of such Committees and the reasons for the strike in each case ;

(b) the demands which were put forward by those striking and the demands which were accepted?

Prof. Yashwant Rai (Deputy Minister) : The time and labour involved in collecting the information will not be commensurate with any possible benefit to be obtained.

CONSTRUCTION OF BUSH-BUND IN THE CHHAUNCHH KHAD IN TEHSIL NURPUR

*7205. **Shri Ram Chandra Comrade :** Will the Minister for Agriculture and Forests be pleased to state—

(a) whether the Forests Department has prepared any scheme for building a bush-bund on the Chhaunchh Khad in tehsil Nurpur, district Kangra; if so, the details thereof and its total cost ;

(b) the area of the forest land carried away by floods in the Chhaunchh during the last twenty years?

Bakshi Partap Singh (Deputy Minister) : (a) The Forests Department has not prepared any scheme for building a bush-bund on the Chhaunchh Khad, tehsil Nurpur, district Kangra.

(b) No Forest land has been washed away by Chhaunchh Khad during the last twenty years.

STARRED QUESTION NO. 7272

डाक्टर परमा नन्द : स्पीकर साहिब, क्या इस सवाल का जवाब इसी session में मिल जाएगा ?

Mr. Speaker : This question will be included in the list of postponed questions for the next week.

ASSISTANT WARDENS OF FISHERIES

*7276. **Chaudhari Karam Chand Sidhu :** Will the Minister for Agriculture and Forests be pleased to state—

(a) the total number of Assistant Wardens of Fisheries in the State at present ;

(b) whether any Assistant Wardens of Fisheries resigned or left service during the years 1960 and 1961 ; if so, the reasons therefor ;

(c) whether any Assistant Wardens referred to above deposited one month's salary and resigned; if so, how many ;

(d) whether any one of those recommended by the Board for the said posts did not join ; if so, the reasons therefor?

Giani Kartar Singh : (a) Nineteen.

(b) Five.

One absented himself from duty and his services were terminated. Two resigned to join M.Sc. Two resigned due to family circumstances and illness.

(c) Two.

[Minister for Agriculture and forests]

One Assistant Warden deposited one months salary and the other part salary in lieu of the notice falling short of the period of one month.

(d) None.

ਸ੍ਰੀ ਕਰਮ ਚੰਦ ਸਿੱਧੂ : ਕੀ ਮੈਂ ਜਾਣ ਸਕਦਾ ਹਾਂ ਕਿ Assistant Warden of Fisheries ਇਸ ਲਈ resign ਕਰ ਕੇ ਜਾ ਰਹੇ ਹਨ ਕਿਉਂਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ grades revise ਨਹੀਂ ਕੀਤੇ ਜਾ ਰਹੇ ?

ਉਪ ਮੰਤ੍ਰੀ (ਸ੍ਰੀ ਹਰਬੰਸ ਲਾਲ) : ਮੈਂ ਇਸ ਦਾ ਜਵਾਬ ਦੇ ਚੁਕਾ ਹਾਂ ।

AMOUNT SPENT ON INDORA AND BAHADPUR BUND

***7204. Shri Ram Chandra Comrade :** Will the Minister for Irrigation and Power be pleased to state the amount spent by Government on the construction of Bunds at Indora and Bahadpur in tehsil Nurpur, district Kangra, during the period from 1953 to 1961?

Sardar Gian Singh Rarewala : The following expenditure was incurred on flood-protection works at Indora and Bahadpur :—

		Rs
(1) Constructing spurs at Indora village	..	4,74,225
(2) Constructing spurs at village Bahadpur	..	25,999
Total	..	5,00,224

WIDENING OF CERTAIN NALLAHS/DRAINS IN DISTRICT AMRITSAR

***7277. Sardar Gurwaryam Singh :** Will the Minister for Irrigation and Power be pleased to state—

(a) whether the drains, bridges and syphons constructed for the passage of the flood water of the Kasur Nallah and the Chabhal Sur-Singh-Bhikhiwind Nallah in the Tarn Taran and Patti Tehsils respectively of Amritsar District and Dal Marimegha Drain in Patti Tehsil, District Amritsar, were able to hold and carry the discharge of the recent flood-water ; if not, the reasons therefor ;

(b) whether there is any proposal under the consideration of Government for widening or deepening the Nallahs and drain mentioned above; if so, the time by which the same is proposed to be implemented?

Sardar Gian Singh Rarewala : (a) No. In the first phase of the drainage programme the drains mentioned by the member have been designed and excavated to carry discharges based on 2 Cs. per square mile run off and are not expected to take speedy flood waters without over-flooding. Therefore, flooding occurred along the drains at low places. The Mari Megha Drain was proposed to be constructed through voluntary labour and the drain has not been excavated to designed sections so far.

Bridges over all the drains have not been constructed so far except on those drains which intersect important district roads. The water way of these bridges constructed to a capacity of 4 Cs. run off per square mile of catchment was found to be inadequate but there has been no damage to the structures.

These drains do not cross the distributaries and hence there is no syphon on them.

(b) Yes. At this stage the time cannot be indicated.

ਸਰਦਾਰ ਗੁਰਵਰਿਆਮ ਸਿੰਘ : ਕੀ ਮੈਂ ਪੁਛ ਸਕਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਜਿਹੜਾ ਬਾਸਰਕੇ ਵਾਲਾ ਰਜਵਾਹਾ ਹੈ ਉਥੇ syphon ਬਣਾਉਣ ਦੀ ਜ਼ਰੂਰਤ ਨਹੀਂ ਹੈ ?

Minister : According to my information, these drains do not cross or intersect the distributaries.

ਸਰਦਾਰ ਗੁਰਵਰਿਆਮ ਸਿੰਘ : ਕੀ ਮੈਂ ਪੁਛ ਸਕਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਜਿੱਥੇ syphon ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ ਉਥੇ syphons ਬਣਾਉਣ ਦੀ ਤਜਵੀਜ਼ ਹੈ ।

ਸਿੰਚਾਈ ਮੰਤ੍ਰੀ : ਜੀ ਹਾਂ, ਹੈ ।

ਚੌਧਰੀ ਬਲਬੀਰ ਸਿੰਘ : ਕੀ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਕੁਝ ਤਜਵੀਜ਼ਾਂ ਮਿਲੀਆਂ ਹਨ ਕਿ ਫਲਾਣੀ ਫਲਾਣੀ ਜਗ੍ਹਾ ਉਪਰ syphon ਬਣਾਏ ਜਾਣੇ ਚਾਹੀਦੇ ਹਨ ; ਜੇ ਕਰ ਮਿਲੀਆਂ ਹਨ ਤਾਂ ਉਹ ਕਿੰਨੇ ਕੁ ਅਰਸੇ ਤਕ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਬਣਾਉਣ ਦਾ ਇਰਾਦਾ ਰਖਦੀ ਹੈ ?

Mr. Speaker : This supplementary question is not relevant.

BETTERMENT LEVY

***7279. Sardar Gurwaryam Singh :** Will the Minister for Irrigation and Power be pleased to state—

(a) the total amount fixed for the realization of Betterment Levy in the State and the amount realized so far up to date, year-wise ;

(b) the details of the report of the Advisory Committee appointed by the Government regarding the realisation of the Betterment Levy in the State?

Sardar Gian Singh Rarewala : (a) According to the tentative calculations, the amount of betterment charges realisable on Bhakra-Nangal Project is Rs 41.81 crores. However, the final figure will only be fixed after a number of factors which are yet under examination of Government are finally settled. The amount realised as Advance Payment of Betterment Charges is as below :—

Year		*Amount Realised*
		Rs nP.
1958-59	..	7,06,424.79
1959-60	..	1,59,73,724.07
1960-61	..	35,13,876.43
From April, 1961 to 8th July, 1961	..	23,71,239.60
Total	..	2,25,65,264.89

[Minister for Irrigation and Power]

(b) The Betterment Levy Advisory Committee has not finalised its report as yet.

ਸਰਦਾਰ ਗੁਰਵਰਿਆਮ ਸਿੰਘ : ਕੀ ਇਹ ਪ੍ਰਬੰਧ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਕਿ ਜਦੋਂ ਤਕ ਇਹ final report ਤਿਆਰ ਨਹੀਂ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਉਸ ਵਕਤ ਤਕ Betterment Levy ਦੀ ਵਸੂਲੀ ਨਾ ਕੀਤੀ ਜਾਵੇ ?

Minister : I require a separate notice for giving this information.

मौलवी अब्दुल ग़नी डार: क्या मैं पूछ सकता हूं कि पहले कुल कितनी रकम थी और इस में कितनी कमी सरकार ने की है ?

मंत्री : पहली रकम यही है । Final figure अभी सरकार ने work out नहीं की है ।

Sardar Bhupinder Singh Mann : May I know when the Betterment Levy Advisory Committee is expected to submit its final report to the Government?

Minister : It is difficult to fix a date but I expect to receive the report shortly.

Sardar Bhupinder Singh Mann : When was the Committee constituted?

Minister : I do not remember the exact date on which it was constituted.

ਚੌਧਰੀ ਬਲਬੀਰ ਸਿੰਘ : ਕੀ Advisory committee ਨੇ ਪਿਛਲੇ ਦਿਨਾਂ ਵਿਚ ਕੋਈ meeting ਕੀਤੀ ਹੈ ?

श्री राम प्यारा : क्या वज़ीर साहिब बतायेंगे कि गवर्नमैंट ने कोई target date मुकर्रर की है कि final report फलां तारीख तक आ जाए ?

Minister for Agriculture : No target date has been fixed.

REPORT ABOUT PURCHASE OF LAND IN VILLAGE JALLANVIRAN, DISTRICT KARNAL

*7248. **Shri Ram Piara :** Will the Minister for Irrigation and Power be pleased to state—

(a) with reference to the reply to unstarred question No. 2998 printed in the list of questions for 26th October, 1960 whether the enquiry by the Vigilance Department in respect of the land purchased in village Jallanviran, district Karnal, has been completed; if so, when, together with the details of the enquiry report if received by Government;

(b) whether any action on the report referred to in part (a) above has been taken ; if so, what?

Prof. Yashwant Rai (Deputy Minister) : (a) and (b) The matter is still under enquiry with the Vigilance Department and their final conclusions are awaited.

श्री राम प्यारा : क्या डिप्टी मिनिस्टर साहिब बतायेंगे कि जो officers involved हैं उन को कोई charge-sheet सरकार की तरफ से दिया गया है ?

उप मंत्री : हां जी। उन को charge-sheet किया गया है और उन के explanations under consideration हैं ।

श्री राम प्यारा : उन को charge-sheet गवर्नमेंट ने किया है या कि Vigilance Department ने ?

उप मंत्री : Vigilance Department ने किया है।

श्री राम प्यारा : क्या उप मन्त्री जी बतायेंगे कि जो charge-sheets issue किए गए हैं उन के जवाब गवर्नमेंट को मिल गए हैं ?

उप मन्त्री : नहीं। अभी तक उन के explanations लिए गए हैं। उन पर पहले गौर होगा फिर उस बारे में कोई फैसला होगा ।

श्री राम प्यारा : वह कौनसे अफसर हैं जिन को charge-sheet किया गया है ? अगर नाम नहीं बताए जा सकते तो by designation ही बता दें ताकि कुछ पता तो लगे कि वे कौन हैं ।

Deputy Minister : It is not in public interest to disclose the names of the officers.

श्री राम प्यारा : मैं यह तो नहीं कहता कि नाम बताए जाएं । उन अफसरों के designations ही बता दिये जायें जिन को charge sheet किया गया है।

श्री अध्यक्ष : जो अफसर involved थे उन को ही charge-sheet किया होगा। (Only those officers who were involved in the cases might have been charge-sheeted.)

श्री राम प्यारा : जनाब, मैं यही तो जानना चाहता हूं कि वे कौन से अफसर हैं। अगर नाम बताना public interest में नहीं तो उन के designation ही बता दिए जाएं ।

NATIONALISATION OF PRIVATELY-MANAGED SCHOOLS

***7221. Shri Rup Singh Phul** : Will the Minister for Education be pleased to state—

(a) the number of privately managed schools in the State proposed to be nationalised during the current financial year ;

(b) the names of schools out of these referred to in part (a) above which are located in district Kangra; together with the reasons, if any, for the delay caused in the nationalisation of these schools?

Shri Amar Nath Vidyalankar : (a) Two hundred.

(b) The names of the following schools located in Kangra District, have so far been approved for being taken over during 1961-62 :—

(1) Panchayat High School, Kotla.

(2) Z. S. D. High School, Shahpur.

(3) D. A. V. High School, Bhawarna.

(4) S. D. High School, Khera.

(5) S. D. High School, Kakkar.

(6) S. D. High School, Bahrari.

(7) V. P. High School, Mair.

(8) M. G. M. S. D. High School, Nagrota Surian.

(9) P. H. S. D. High School, Haripur.

(10) S. D. High School, Krishan Nagar.

(11) S. D. High School, Sujanpur Tira.

(12) Primary School, Dhangota.

(13) S. D. High School, Thural.

(14) S. D. High School, Molag.

(15) S. D. High School, Ladauri.

(16) Z. A. V. High School, Sullah.

(17) S. D. High School, Jawalamukhi.

(18) H. A. V High School, Dheera.

(ii) Government have since issued sanction to take over the schools at serial numbers 1, 2, 10, 11, 14, 15 and 16 and these will be taken over shortly. Cases at serial numbers 6, 7 and 9 are under consideration with Government. The remaining cases are under correspondence with the Managements for the removal of deficiencies in buildings, equipment, furniture, etc.

श्री रूप सिंह फूल : क्या वज़ीर साहिब बतायगे कि क्या सिर्फ इन 200 स्कूलों ने ही, जो nationalisation के लिए propose हुए हैं, इस बारे में apply किया था या और भी ऐसे सकूल थे जिन्हों ने nationalisation की मांग की थी ?

मन्त्री : कुछ ने apply किया था अभी इस साल के लिए 200 की तादाद ही लेने के लिये रखी है ।

श्री रूप सिंह फूल : वज़ीर साहिब ने सात सकूलों के बारे में फरमाया है कि वह finally approve हो गए हैं and those will be taken over shortly. May I know what is meant by 'shortly'? In other words how long would it take the Government to take over these schools?

Minister: Of course it will take some time. Letters have been sent to the managements of the Schools. Now they have to make arrangements for handing over the Schools. There is no hitch from our side.

श्री रूप सिंह फूल : मैं जानना चाहता हूं कि क्या इस बारे में कोई target date fix की गई है? Shortly के तो कोई मायनी नहीं निकलते।

मन्त्री : जिस वक्त वह D.P.I. के पास आ कर सारे assets वगैरा सही तौर पर hand over कर देंगे तो nationalisation की कार्यवाही भी हो जाएगी। इस बारे में उन को letters चले गए हैं।

श्रीमती सरला देवी शर्मा : Nationalisation के सिलसिले में जो उन पर conditions लागू की गई हैं क्या वह उस जिला की backwardness को मद्देनज़र रख कर लागू की गई हैं?

मंत्री : हां, इस बात का पूरा २ ख्याल रखा गया है। जो backward areas के सकूल हैं जिन मुशकिल शर्तों को वह पूरा नहीं कर सकते हैं उन को हटा दिया गया है।

Sardar Bhupinder Singh Mann : May I know what is the policy of the Government regarding the nationalization of privately-managed schools? Is the Government nationalizing all such schools or only those the managements of which have applied for nationalization?

Minister : Only those whose managements have applied for nationalization are being nationalized.

ਚੌਧਰੀ ਬਲਬੀਰ ਸਿੰਘ : ਕੀ ਵਜ਼ੀਰ ਸਾਹਿਬ ਦਸਣਗੇ ਕਿ ਜਿਹੜੇ privately managed schools ਗੌਰਮਿੰਟ ਨੇ nationalise ਕੀਤੇ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ teachers ਨੂੰ service ਵਿਚ absorb ਕਰਨ ਦਾ ਵੀ ਗੌਰਮਿੰਟ ਯਤਨ ਕਰੇਗੀ।

मन्त्री : यह तो सिर्फ जिला कांगड़ा के बारे में सवाल था। आप तो general सा सवाल कर रहे हैं। Am I expected to reply even such general questions, Sir?

श्री राम प्यारा : वज़ीर साहिब ने जवाब में फरमाया है कि 11 स्कूलों की management जब अपने assets D.P.I. को बता देगी तब उन को take over कर लिया जाएगा। क्या वज़ीर साहिब फरमायेंगे कि assets submit करने के लिए कोई target date भी गवर्नमेंट ने मुकर्रर की है?

[Minister for Education]

मन्त्री : इस का जवाब मैं पहले एक supplementary question के जवाब में दे चुका हूं ।

डाक्टर परमा नन्द : वज़ीर साहिब ने फरमाया है कि जिन की दरखास्तें आई उन को nationalise किया जा रहा है । क्या वह बतायेंगे कि जिला कांगड़ा में कितने और private schools हैं जिन की दरखास्तें अभी तक नहीं आईं ?

Mr. Speaker : This supplementary question does not arise.

UPGRADING OF SCHOOLS IN THE STATE

***7222. Shri Rup Singh 'Phul'** : Will the Minister for Education be pleased to state—

(a) the total number of schools for boys and girls, separately and category-wise, which are proposed to be upgraded during the current Financial year ;

(b) the names of schools mentioned in part (a) above which are located in Kangra District?

Shri Amar Nath Vidyalankar : (a) and (b) The case is under consideration of Government.

श्री रूप सिंह फूल : क्या वज़ीर साहिब फरमाएंगे कि यह कब तक ज़ेरे गौर रहेगा ? किस वक्त तक इस का final जवाब मिलने की उम्मीद की जा सकती है ?

शिक्षा मंत्री : बहुत जल्दी । मेरा ख्याल है कि इसी महीने में इसका फैसला कर दिया जाएगा ।

NON-AVAILABLITY OF NATIONALISED TEXT BOOKS

***7223. Shri Rup Singh 'Phul'** : Will the Minister for Education be pleased to state the steps, if any, taken or intended to be taken by Government to redress the grievances of the students regarding the non-availability of the nationalised text-books in the State ?

Shri Amar Nath Vidyalankar : No text-books are reported to be non-available at present. If the reference is to the shortages which arose in the early part of the current school year, the position is that they were partly due to late supply of text-books and partly to certain defects in the distribution system. Steps are being taken to ensure that books are printed in time in future and also to devise improvements in the system of distribution.

Shri Rup Singh 'Phul' : It has been stated in the reply that Government contemplate to devise improvements i n the system of distribution. May I know what improvements the Government intend to make in the system of distribution ?

Minister : We have decided to appoint an Officer who will go into this question. This Officer will make recommendations about the system to be adopted in future for distribution.

Shri Rup Singh 'Phul' : May I know whether the Government proposes to open Depots of nationalized text books in the remote corners of the rural areas ?

Minister : That will be considered.

श्री मंगल सैन : क्या मन्त्री महोदय बतायेंगे कि इस साल के शुरू में जो nationalised books की कमी हुई क्या उस का एक कारण यह भी नहीं कि ये किताबें private publishers को छापने के लिये दी गई थीं ?

मन्त्री : मेरा ख्याल नहीं ।

श्री मंगल सैन : क्या मन्त्री महोदय बतायेंगे कि इस वर्ष ये किताबें किस किस जगह छपीं ? क्या गवर्नमेंट Printing Press के अलावा private presses में भी छपीं ?

मन्त्री : Government Press में भी छपीं और दूसरी Presses में भी छपीं । हमेशा ऐसे ही होता है ।

श्री मंगल सैन : क्या शिक्षा मन्त्री महोदय अपनी याद ताज़ा कर के बता सकते हैं कि last year private publishers के द्वारा कितनी किताबें छपीं ?

श्री अध्यक्ष : इस के लिये आप अलग सवाल पूछ सकते हैं । (The hon. member can put a separate question to elicit this information).

श्री मंगल सैन : क्या यह सही बात नहीं कि कांग्रेस के लिये fund इकट्ठा करने की खातिर उन private लोगों और देहली वालों से जो black-listed हैं..... (*interruptions*)

Minister : Sir, this is a baseless insinuation. This should not be done in the course of putting of questions.

श्री राम प्यारा : क्या मनिस्टर साहिब बतायेंगे कि जो किताबों की shortage हुई उस की क्या वजह थी ?

Education Minister I have already replied to this question.

मौलवी अब्दुल ग़नी डार : क्या वज़ीर साहिब बतायेंगे कि कुछ ऐसी किताबें भी हैं जो मई के महीने के बाद छपी हों ?

मन्त्री : अगर आप date और time के बारे में सवाल करते तो जवाब दिया जा सकता था लेकिन अब off hand कैसे बता सकता हूं ?

मौलवी अब्दुल ग़नी डार : क्या वज़ीर साहिब बतायेंगे कि कुछ किताबें ऐसी हैं जो बच्चों की classes शुरू हो जाने के बाद छपीं ?

मन्त्री : अगर date और time पूछना चाहें तो अलग सवाल करें ।

ਚੌਧਰੀ ਬਲਬੀਰ ਸਿੰਘ : ਕੀ ਵਜ਼ੀਰ ਸਾਹਿਬ ਦਸਣਗੇ ਕਿ ਅਗਲੇ ਸਾਲ ਜਿਹੜੀਆਂ ਕਿਤਾਬਾਂ ਬਦਲੀਆਂ ਜਾਣੀਆਂ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ selection ਹੋ ਚੁਕੀ ਹੈ ?

मंत्री : यह इस सवाल से पैदा नहीं होता ।

ਚੌਧਰੀ ਬਲਬੀਰ ਸਿੰਘ : ਮਨਿਸਟਰ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਦਸਿਆ ਹੈ ਕਿ ਪਿਛਲੀ ਵਾਰ ਕਿਤਾਬਾਂ ਇਸ ਕਰਕੇ ਦੇਰ ਨਾਲ ਛਪੀਆਂ ਕਿਉਂਕਿ ਦੇਰ ਨਾਲ selection ਹੋਈ, ਮੈਂ ਪੁਛਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਅਗਲੇ ਸਾਲ ਜਿਹੜੀਆਂ ਕਿਤਾਬਾਂ ਤਬਦੀਲ ਹੋਣੀਆਂ ਹਨ ਕੀ ਉਹ select ਹੋ ਚੁਕੀਆਂ ਹਨ ਜਾਂ ਨਹੀਂ ?

मंत्री : मैं ने कहा है कि मेरे ख्याल में यह supplementary इस सवाल से पैदा नहीं होता ।

ਚੌਧਰੀ ਬਲਬੀਰ ਸਿੰਘ : ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਜਵਾਬ ਤੋਂ ਇਹ ਸਵਾਲ ਪੈਦਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਕਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਪਿਛਲੇ ਸਾਲ ਕਿਤਾਬਾਂ ਦੇਰ ਨਾਲ ਛਪਣੀ ਦਿਤੀਆਂ ਸਨ। ਕੀ ਇਸ ਨੂੰ ਅਗੇ ਲਈ ਠੀਕ ਕਰਨਗੇ, ਕੀ ਇਰਾਦਾ ਹੈ ?

ਸ੍ਰੀ ਸਪੀਕਰ : ਇਰਾਦਾ ਤਾਂ ਠੀਕ ਹੀ ਹੈ। (The intention is, of course, good.)

ਚੌਧਰੀ ਬਲਬੀਰ ਸਿੰਘ : ਠੀਕ ਨਹੀਂ ਹੈ (ਵਿਘਨ)

Mr. Speaker : Order please. The hon. Member should address the Chair in a dignified manner. The Member is not talking across the table.

ਚੌਧਰੀ ਬਲਬੀਰ ਸਿੰਘ : ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਕਿਹਾ ਸੀ ਕਿ ਅਗਲੇ ਸਾਲ ਕਿਤਾਬਾਂ ਵਕਤ ਸਿਰ ਮਿਲ ਸਕਣਗੀਆਂ। ਇਸ ਲਈ ਇਹ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ ਕਿ ਕਿਤਾਬਾਂ ਵੇਲੇ ਸਿਰ ਛਪਣ ਲਈ ਭੇਜੀਆਂ ਜਾਣ। ਅਗਰ ਇਹ ਕਿਤਾਬਾਂ ਵੇਲੇ ਸਿਰ ਛਪਣ ਲਈ ਨਹੀਂ ਦਿਤੀਆਂ ਜਾ ਸਕਦੀਆਂ ਤਾਂ ਇਸ ਸਾਲ ਵੀ ਉਹੀ ਦਿੱਕਤ ਹੋਏਗੀ।

ਸ੍ਰੀ ਸਪੀਕਰ : ਹੁਣ ਉਹ ਇਸ ਦਾ ਕੀ ਜਵਾਬ ਦੇਣ ? (What reply should the hon. Minister give to it?)

ਮੰਤ੍ਰੀ : Future ਦੇ ਮੁਤੱਲਿਕ ਮੈਂ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਕਹਿ ਦਿਤਾ ਹੈ ਕਿ ਅਸੀਂ steps ਲਏ ਹਨ, ਅਸੀਂ ਕਰ ਰਹੇ ਹਾਂ। ਅਗਰ ਇਸ ਦੀ detail ਪੁਛਣਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਨ ਤਾਂ ਮੇਰਾ ਖਿਆਲ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਸਵਾਲ ਇਸ ਤੋਂ ਪੈਦਾ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ।

ਸ੍ਰੀ ਸਪੀਕਰ : ਤੁਹਾਡਾ ਜਵਾਬ ਆ ਗਿਆ ਹੈ। (The supplementary of the hon. Member has been replied to.)

मौलवी अब्दुल ग़नी डार : क्या मिनिस्टर साहिब फरमायेंगे कि क्या उन के सामने कोई तदाबीर ऐसी हैं कि कुछ किताबें ऐसी हैं जो तबदील कर दी जाएं ?

मन्त्री : जी हां, बदल रहे हैं ।

मौलवी अब्दुल ग़नी डार : अगर बदल रहे हैं तो क्या जनाब ने विचार कर लिया है ?

मन्त्री : सब बातों पर विचार कर लिया है ।

श्री अध्यक्ष : सब सिलसिला ठीक है, फिकर मत करें। (Every thing is O.K., the hon. member need not worry.)

OATH TAKING CEREMONIES BY PANCHES AND SARPANCHES

***7287. Sardar Dhanna Singh Gulshan :** Will the Minister for Community Development be pleased to state—

(a) the details of expenditure recently incurred, district-wise, on the oath taking ceremonies of the Panches and Sarpanches in the State ;

(b) the expenditure incurred, block-wise, in connection with Panchayat Raj Training Camp held in July, 1961 ?

Sardar Gurbanta Singh : (a) A statement is laid on the Table of the House.

(b) This information is not available at headquarters. It is being collected and will be supplied shortly.

Details of expenditure recently incurred district-wise on the oath taking ceremonies of the Panches and Sarpanches in the State

			Rs
1.	Amritsar	..	1,100
2.	Jullundur	..	1,150
3.	Gurdaspur	..	1,150
4.	Hoshiarpur	..	1,150
5.	Patiala	..	1,150
6.	Ambala	..	2,370
7.	Hissar	..	1,150
8.	Gurgaon	..	2,650
9.	Kapurthala	..	1,050
10.	Bhatinda	..	1,100
11.	Kangra	..	3,150
12.	Karnal	..	1,100
13.	Rohtak	..	1,150
14.	Narnaul	..	1,100
15.	Sangrur	..	2,150
16.	Ferozepore	..	1,150
17.	Ludhiana	..	1,150
18.	Simla	..	1,050
	Total	..	26,020

CONFIRMATION OF MAINTENANCE STAFF

***7237. Maulvi Abdul Ghani Dar :** Will the Minister for Public Works be pleased to state—

(a) the total number of employees on the maintenance staff of the Public Works Department (Building and Roads) as on 31st July, 1961 ;

[Maulvi Abdul Ghani Dar]

(b) whether the said staff is intended to be kept permanently in employment ;

(c) if the answer to part (b) above be in the affirmative, whether there is any proposal to confirm the said staff ; if not, the reasons therefor ?

S. Niranjan Singh Talib (Deputy Minister) : (a) 4,000 approximately.

(b) No.

(c) The question does not arise.

मौलवी अब्दुल ग़नी डार : जनाब, इन्होंने कहा है कि staff पक्का नहीं रखना; तो क्या यह maintenance का staff रोज़ बदलते रहते हैं ?

उप-मन्त्री : मुस्तकिल तो हर साल करते हैं। मगर आप ने तो सारे का ज़िक्र किया है ।

मौलवी अब्दुल ग़नी डार : क्या वज़ीर साहिब बतायेंगे कि वह कौन सा maintenance का staff मुस्तकिल कर रहे हैं ?

उप-मन्त्री : तकरीबन 1200 के करीब हो गए हैं ।

मौलवी अब्दुल ग़नी डार : क्या would be Minister बतायेंगे कि capital के maintenance staff का कितना हिस्सा permanent हो गया है ?

उप मन्त्री : इस के लिये अलहदा नोटिस दें ।

Sardar Bhupinder Singh Mann : Sir, is it the prophecy of the hon. member ? (*laughter*)

METALLING OF KACHA ROADS IN FEROZEPUR AND BHATINDA DISTRICTS

***7266. Sardar Sohan Singh :** Will the Minister for Public Works be pleased to state whether there is any proposal under the consideration of Government to metal the following Kacha Roads :—

(i) Baghapurana to Nathana in district Ferozepur ;

(ii) Baghapurana to Mudki in district Ferozepur ;

(iii) Panj Grain Khurd in district Ferozepur to village Seryewala in district Bhatinda ; if so, the steps, if any, so far taken in this respect ?

S. Niranjan Singh Talib (Deputy Minister) : (i) Yes, the work will be taken in hand during the current financial year.

(ii) No.

(iii) No

UNSTARRED QUESTIONS AND ANSWERS

RESERVATION OF POSTS FOR SCHEDULED CASTES IN P.C.S. (JUDICIAL)

3576. Sardar Mihan Singh Gill : Will the Chief Minister be pleased to state—

(a) whether any instructions have been issued by Government about reservations for members of the Scheduled Castes in the recruitment to the P.C.S. (Judicial) ;

(b) if the answer to part (a) above be in the affirmative, the number of posts reserved for Members of the Scheduled Castes during 1959 and the number of those actually filled ;

(c) whether 'Block system' and the, scheme of taking over unfilled vacancies as explained in Chief Secretary's letter No. 2840-WG-S-56/8090, dated the 9th November, 1956 have been extended to cover the recruitment to the P.C.S. (Judicial) ?

S. Partap Singh Kairon : (a) Yes ; an amendment to this effect was made to the Rules relating to the appointment of Subordinate Judges in Punjab on the 30th January, 1961.

(b) No vacancies were specifically reserved for members of the Scheduled castes, though two members of the Scheduled Castes who had qualified in the P.C.S. (Judicial Branch) competitive examination held in July, 1959, were selected for appointment as Subordinate Judges. Their turn for actual appointment has not come round so far owing to non-availability of enough vacancies.

(c) Yes, with effect from the 30th January, 1961.

EMERGENCY BASIC TRAINED TEACHERS

3577. Chaudhri Attar Singh : Will the Minister for Education be pleased to state—

(a) whether it is a fact that Government have decided to place the Emergency Basic Trained teachers in the scale of Rs 60—4 80/5—120 since the date of the passing by them of their examination ; if so, whether this decision has been implemented ;

(b) if the answer to part (a) above be in the affirmative the number of teachers who have benefited from the said revision ?

Shri Amar Nath Vidyalankar : (a) No.

(b) The question does not arise.

PRINTING OF SCHOOL BOOKS BY PRIVATE PRESSES

3578. Shri Ram Chandra Comrade : Will the Minister for Education be pleased to state—

(a) the names of the text books for Schools got printed by Government from private Presses during the years from 1955 to 1961, yearwise ?

(b) the number of each category of books printed by the said private presses ;

(c) the amount paid to the owners of the printing presses referred to in part (a) above separately for composing and printing, paper and binding work along with the names of the presses ;

(d) the dates when orders for the printing of books were placed with the presses and the dates when books were supplied by them ?

Shri Amar Nath Vidyalankar : A statement showing the requisite information is laid on the Table of the House. It is not possible to work out the amount paid to the owners of the printing presses separately for composing, printing and binding as the books were got printsd on tender basic. Paper was supplied by the Government and the cost thereof has accordingly been shown separately.

PRINTING OF SCHOOL TEXT BOOKS THROUGH PRIVATE PRESSES

Name of the book, Class and Language		No. of copies printed	Cost of printing/composing and binding	Cost of paper	Name of the Printer		Date of placing order	Date of supply
1		2	3	4	5		6	7
			1955-56					
			Rs	Rs				
Primer I—Hindi	..	2,00,000	6,148.28	16,896.77	M/s Nav Yug Press, Jullundur	..	19-9-55	28-11-55
Ditto		5,00,000	16,813.81	60,288.87	M/s Jai Hind Press, Jullundur	..	24-1-56	28-3-56
Primer I—Punjabi	..	1,50,000	5,906.56	18,812.44	M/s Gulab Singh and Sons, Delhi	..	13-5-55	17-11-55
Ditto		5,00,000	18,100.87	62,702.58	M/s Bharat Press, Jullundur	..	24-1-56	20-3-56
Reader I—Hindi	..	2,25,000	10,670.65	27,702.03	M/s Bhushan Press, Jagadhri	..	15-9-55	24-1-56
Ditto		2,00,000	9,201.06	24 ,108.84	M/s National Press, Ferozepur	..	10-2-56	3-4-56
Reader I—Punjabi	..	1,50,000	7,202.31	17,272.19	M/s Gulab Singh and Sons, Delhi	..	13-9-55	23-2-56
Science II—Hindi	..	1,50,000	8,479.25	21,728.47	M/s Bhag Electric Press, Ludhiana	..	21-9-55	13-12-55
Science II—Punjabi	..	1,00,000	5,741.96	14,485.62	M/s Sun Rise Press, Jullundur	..	15-9-55	1-12-55
Reader II—Hindi	..	1,50,000	8,008.62	25,341.21	M/s Rai's Art Press, Ludhiana	..	21-9-55	5-1-56
Ditto		2,00,000	12,601.59	33,752.51	M/s National Press, Ferozepur	..	28-3-56	21-5-56
Reader II— Punjabi	..	1,00'000	6,131.31	16,418.47	M/s Temple Press, Jullundur	..	16-9-55	25-11-55
Reader II—Punjabi	..	2,00,000	11,583.50	32,788.37	M/s Bhag Electric Press, Ludhiana	..	28-3-56	25-5-56
Arithmetic II—Hindi	..	1,50'000	7,204.78	19'910.06	M/s Pindi Art Press, Jullundur	..	3-10-55	16-12-55

Name of the book, Class and Language		No. of copies printed	Cost of printing composing and binding	Cost of paper	Name of the Printer		Date of placing order	Date of Supply
1		2	3	4	5		6	7
			Rs	Rs				
Arithmetic II—Punjabi	..	1,00,000	5,023.87	15,909.09	M/s V.V.R.I. Press, Hoshiarpur	..	15-9-55	21-12-55
Reader III—Hindi	..	1,25,000	8,111.09	30,778.94	M/s Hind Press, Ambala	..	19-9-55	28-12-55
Ditto		2,00,000	14,224.06	57,207.50	M/s Janta Press, Jullundur	..	21-2-56	10-5-56
Reader III—Punjabi	..	1,00'000	6,672.44	18,345.81	M/s Imperial Printing Press, Jullundur	..	21-9-55	7-1-56
Reader III—Punjabi	..	2,00,000	12,704.40	36,697.00	M/s Pindi Press, Jullundur	..	31-3-56	29-3-56
Science III—Hindi	..	1,25,000	6,753.12	18,105.65	M/s Gulab Singh and Sons, Delhi	..	13-9-55	1-12-55
Science III—Punjabi	..	1,00,000	5,464.94	14,481.27	M/s Chopra Press, Jullundur	..	15-9-55	10-11-55
Arithmetic III—Hindi	..	1,25,000	8,010.19	27,447.97	M/s Gulab Singh and Sons, Delhi	..	13-9-55	23-2-56
Arithmetic III—Punjabi	..	1,00,000	7,346.25	21,725.56	M/s Awami Printing Press, Jullundur	..	21-9-55	6-1-56
Arithmetic V—Hindi	..	1,00,000	9,571.96	29,695.12	M/s New Krishna Press, Jullundur	..	15-9-55	12-12-55
Arithmetic V—Punjabi	..	80,000	7,710.25	23,757.90	M/s Bharat Press, Jullundur	..	16-9-55	20-12-55
Reader V—Hindi	..	1,00,000	7,753.87	23,666.61	M/s Vir Milap Press, Jullundur	..	15-9-55	30-11-55
Reader V—Punjabi	..	80,000	6,718.87	21,050.06	M/s Wazir-I-Hind, Amritsar	..	21-9-55	20-12-55
Science V—Hindi	..	1,00,000	7,079.44	20,385.31	M/s Neewan Press, Jullundur	..	21-9-55	3-12-55
Science V—Punjabi	..	80,000	5,713.50	17,481.00	M/s East Punjab Press, Jullundur	..	21-9-55	12-1-56

Science V—Punjabi ..	80,000	5,713.50	17,481.00	M/s Kasi [illegible]	[illegible]	[illegible]
Geography V—Hindi ..	1,00,000	11,124.62	32,719.28	M/s Punjab National Press, Jullundur ..	21-9-55	1-2-56
Geography V—Punjabi ..	80,000	7,358.69	31,017.65	M/s Hind Samachar Press, Jullundur ..	21-9-55	3-1-56
Krishi Vigyan VI—Hindi ..	12,000	858.06	2,549.06	M/s Arya Printing Press, Amritsar ..	21-9-55	12-3-56
Grammar VI—Hindi ..	30,000	1,331.75	3,144.37	M/s Raj Rattan Press, Jullundur ..	21-9-55	25-11-55
Grammar VI—Hindi ..	30,000	1,315.75	3,114.37	M/s Indian Press, Jullundur ..	3-1-56	15-3-56
Samajik Adhyan VI—Hindi ..	40,000	3,167.00	8,496.71	M/s Bhushan Power Press, Jagadhri ..	24-3-56	10-8-56
Science VI—Punjabi ..	55,000	4,624.44	13,017.34	M/s Liberty Press, Jullundur ..	21-9-55	19-11-55
Mathematic VI—Hindi ..	1,00,000	1,056.62	35,972.87	M/s Mehesh Printing Press, Jullundur ..	16-9-55	1-12-55
Mathematic VI—Punjabi ..	50,000	6,502.50	20,887.28	M/s Krishna Steam Press, Jullundur ..	21-9-55	12-12-55
Reader VI—Hindi ..	1,00,000	8,738.06	29,941.91	M/s Gulab Singh and Sons, Delhi ..	13-9-55	13-12-55
Reader VI—Punjabi ..	60,000	5,936.15	18,977.00	M/s National Press, Ferozepur ..	21-9-55	1-2-56
Geography VI—Hindi ..	65,000	6,589.81	25,447.24	M/s Kumar Printing Press, Jullundur ..	16-9-55	14-12-55
Geography VI—Punjabi ..	50,000	5,106.81	14,007.55	M/s Janta Press, Jullundur ..	19-9-55	20-12-55
Sanskrit VI ..	60,000	2,881.31	7,385.98	M/s Gurdawara Press, Amritsar ..	16-9-55	17-12-55
Algebra VII—Hindi ..	70,000	3,278.72	11,997.44	M/s Lahore Press, Ludhiana ..	19-9-55	3-4-56
Algebra VII—Punjabi ..	50,000	3,059.75	7,675.87	M/s Mahadevi Press, Jullundur ..	16-9-55	9-12-55
Krishi Vigyan VIII—Hindi ..	15,000	1,511.25	3,396.93	M/s Indian N/ Press, Jullundur ..	19-9-55	7-1-56
Algebra VIII—Hindi ..	60,000	3,465.80	9,994.22	M/s Jai Hind Press, Jullundur ..	21-9-55	16-12-55
Algebra VIII—Punjabi ..	50,000	2,958.30	7966.97	M/s Arvind Press, Jullundur ..	21-9-55	13-12-55
			1956-57			
Reader I—Punjabi ..	2,00,000	10,155.67	22,925.53	M/s Qaumi Press, Jullundur ..	10-4-56	13-7-56

[Minister for Education]

Name of the book, Class and Language	No. of copies printed	Cost of printing composing and binding	Cost of paper	Name of the Printer	Date of placing order	Date of supply
1	2	3	4	5	6	7
		Rs	Rs			
			1957-58			
Science II—Hindi ..	70,000	1,800.00	10,426.52	M/s Chopra Press, Jullundur ..	3-9-57	28-11-57
Science III—Punjabi ..	25,000	1,249.93	3,398.20	M/s State Orphanage Press, Madhuban, Karnal	7-8-57	18-12-57
Arithmetic III—Punjabi ..	30,000	1,188.62	6,652.12	M/sRaj Rattan Press, Jullundur ..	3-9-57	23-11-57
Samajik Adhyaur VI—Punjabi ..	10,000	465.60	2,089.70	M/s Chopra Press, Jullundur ..	3-9-57	14-12-57
Sanskrit VI ..	4,000	205.64	685.86	M/s State Orphanage Press, Madhuban, Karnal	16-2-58	28-3-58
Krishi Vigyan VI—Punjabi ..	6,000	570.78	1,235.45	M/s Ditto	6-1-58	16-3-58
Regional Reader VIII—Punjabi	6,000	680.26	1,623.21	Ditto	6-1-58	11-4-58
Mathematics VI—Punjabi ..	8,000	1,002.23	3,441.28	Ditto	26-3-58	28-5-58
Mathematics VI—Hindi ..	8,500	1,001.67	4,130.18	Ditto	26-3-58	28-5-58
			1958-59			
Hindi Primer I—Hindi ..	3,00,000	4,944.15	48,858.90	M/s Arvind Press, Jullundur ..	3-11-58	26-2-59
Arithmetic III—Hindi ..	60,000	2,616.19	15,736.63	M/s Qaumi Press, Jullundur ..	8-10-58	1-12-58
Arithmetic III—Punjabi ..	22,000	1,106.00	6,673.75	M/s Raj Rattan Press, Jullundur ..	10-9-58	5-1-59

Arithmetic IV—Hindi ..	70,000	2,602.93	19,172.96	M/s Mahadevi Press, Jullundur ..	5-10-58	4-12-58
Reader IV—Punjabi ..	40,000	2,039.10	13,026.58	M/s Punjab National Press, Jullundur ..	17-10-58	3-4-59
Krishi Vigyan VI—Punjabi ..	5,000	367.50	1,039.72	M/s State Orphanage Press, Madhuban, Karnal	6-4-58	23-6-58
Reader VI—Hindi ..	12,000	1,304.73	4,380.10	M/s Chopra Press, Jullundur ..	3-11-58	31-12-58
Geography VI—Hindi ..	12,000	912.23	4,111.65	Ditto	3-11-58	31-12-58
Reader VI—Hindi ..	9,000	890.00	3,739.96	M/s Qaumi Press, Jullundur ..	3-11-58	17-2-59
Samajik Adhyan VII—Hindi ..	20,000	1,360.00	10,493.09	M/s Punjab National Press, Jullundur ..	17-10-58	14-12-58
Regional Reader VIII—Punjabi	15,000	1,075.65	4,727.83	M/s Qaumi Press, Jullundur ..	12-9-58	13-10--58
Reader V—Punjabi, Pepsu) ..	25,000	2,138.24	8,382.58	M/s State Orphanage Press, Madhuban	17-7-58	15-9-58
Geography V—Punjabi (Pepsu)	10,000	700.00	2,490.60	M/s Chopra Press, Jullundur ..	5-11-5 8	2-1-59
Reader VI—Punjabi (Pepsu) ..	5,000	615.00	1,837.10	M/s Qaumi Press, Jullundur ..	17-10-58	4-12-58
Geography VI—Hindi (Pepsu) ..	75,000	600.00	1,867.91	M/s Chopra Press, Jullundur ..	17-10-58	1-12-58
Reader VI—Hindi (Pepsu) ..	5,000	600.00	1,934.20	Ditto ..	3-11-58	18-12-58
Science VI—Hindi (Pepsu) ..	4,000	361.74	1,002.38	M/s Qaumi Press, Jullundur ..	3-11-58	18-12-58
Geography VI—Hindi (Pepsu)	5,000	500.18	1,221.66	M/s Vir Milap Press, Jullundur ..	19-6-58	1-8-58
			1959-60			
Reader I—Hindi .	2,00,000	5,800.00	33,953.85	M/s Bhushan Press, Jagadhri ..	25-1-60	1-6-60
Reader I—Punjabi ..	2,00,000	5,365.00	31,122.68	Ditto	25-1-60	6-7-60
Science II—Hindi ..	40,000	1,249.00	7,982.57	M/s Chopra Press, Jullundur ..	25-5-59	21-7-59
Science II—Punjabi ..	1,00,000	3,302.58	20,430.11	M/s Arvind Presss, Jullundur ..	26-2-60	16-4-60
Arithmetic II—Hindi ..	40,000	938.00	7,393.87	M/s Maha Devi Press, Jullundur ..	6-6-59	23-7-59

Name of the book, Class and Language	No. of copies printed	cost of Printing composing, and binding	Cost of paper	Name of the Printer	Date of placing order	Date of supply
1	2	3	4	5	6	7
			Contd.—*1959-60*			
Reader III—Hindi ..	1,00,000	5,900.32	33,505.32	M/s Vir Milap Press, Delhi ..	22-1-60	5-5-60
Science III—Hindi ..	25,000	717.23	4,470.52	M/s Chopra Press, Jullundur ..	16-6-59	20-7-59
Science III—Hindi ..	75,000	2,759.71	5,317.43	M/s Arvind Press, Jullundur ..	26-2-60	2-6-60
Science III—Punjabi ..	50,000	1,463.00	9,867.97	M/s Metro Press, Amritsar ..	3-3-60	10-9-60
Arithmetic III—Hindi ..	25,000	1,188.75	6,652.52	M/s Vir Milap Press, Delhi ..	25-5-59	1-7-59
Arithmetic IV—Hindi ..	35,000	1,251.65	10,936.24	M/s Mahadevi Press, Jullundur ..	19-6-59	7-9-59
Arithmetic IV—Punjabi ..	35,000	1,472.65	9,658.28	Ditto	19-6-59	1-9-59
Science IV—Hindi ..	60,000	2,650.13	13,501.22	M/s Qaumi Press, Jullundur ..	8-2-60	23-5-60
Science IV—Punjabi ..	20,000	1,380.00	4,776.93	Ditto	8-2-60	26-6-60
Reader IV—Punjabi ..	50,000	3,667.30	18,278.29	Ditto	8-2-60	19-5-60
Samajik Adhyan V—Hindi ..	80,000	3,957.45	26,649.21	M/s V.V.R.I. Press, Hoshiarpur ..	11-3-60	11-6-60
Samajik Adhyan V—Punjabi ..	75,000	4,713.82	28,978.24	Ditto	11-3-60	18-6-60
Arithmetic VI—Punjabi ..	35,000	1,588.75	14,462.72	M/s Mahadevi Press, Jullundur ..	17-6-59	8-8-59
Reader V—Hindi ..	50,000	3,662.51	15,789.60	Ditto	29-5-59	7-8-59
Reader V—Hindi ..	25,000	2,024.93	7,260.23	M/s Naween Press, Jullundur ..	14-3-60	2-5-60
Reader V—Punjabi ..	15,000	1,088.78	5,282.41	M/s Chopra Press, Jullundur ..	3-11-59	1-2-60

Ditto	40,000	2,335.16	14,519.56	M/s Arvind Press, Jullundur ..	26-2-60	17-5-60
Science V—Hindi ..	20,000	908.21	5,018.85	M/s Qaumi Press, Jullundur ..	19-6-59	7-9-59
Ditto	35,000	2,290.00	10,067.08	M/s Chopra Press, Jullundur ..	11-2-60	25-4-60
Geography V—Hindi ..	35,000	2,452.95	16,014.42	Ditto	19-6-59	19-8-59
Drawing VI—Hindi ..	50,000	2,146.00	12,385.78	M/s Ashoka Press, Modinagar ..	26-2-6 0	29-4-60
Drawing VI—Punjabi ..	40,000	2,365.00	10,767.94	M/s Jai Hind Press, Jullundur ..	26-2-60	11-4-60
Grammar VI—Punjabi ..	10,000	450.00	1,274.42	M/s Arvind Press, Jullundur ..	26-2-60	25-4-60
Samajik Adhyan VI—Hindi ..	15,000	550.05	4,451.41	M/s Vir Milap Press, Jullundur ..	19-6-59	30-7-59
Samajik Adhyan VI—Hindi ..	25,000	1,910.12	6,829.29	M/s Ashoka Press, Modinagar ..	22-1-60	13-4-60
Samajik Adhyan VI—Punjabi ..	9,000	890.00	2,584.40	M/s Bharat Press, Jullundur ..	11-2-60	21-6-60
Mathematic VI—Punjabi ..	12,500	2,182.42	7,981.07	M/s Mahadevi Press, Jullundur ..	11-2-60	16-5-60
Reader VI—Hindi ..	25,000	1,700.00	9,808.17	M/s Arvind Press, Jullundur ..	20-12-60	15-2-61
Drawing VII—Punjabi ..	25,000	1,180.00	6,548.29	M/s Chopra Press, Jullundur ..	11-2-60	11-4-60
Drawing VII—Hindi ..	35,000	1,709.87	8,919.98	M/s Ashoka Press, Modinagar ..	22-1-60	22-4-60
Arithmetic VII—Hindi ..	23,000	1,932.57	8,330.52	M/s Mahesh Press, Jullundur ..	11-2-60	7-5-60
Arithmetic VII—Punjabi ..	18,000	1,840.75	8,260.50	M/s Qaumi Press, Jullundur ..	11-2-60	6-6-60
Reader VII—Hindi ..	33,000	2,690.00	14,095.20	M/s Mahadevi Press, Jullundur ..	17-2-60	16-5-60
Grammar VII—Hindi ..	10,000	423.08	1,640.32	M/s Qaumi Press, Jullundur ..	19-6-59	21-7-59
Samajik Adhyan VII—Punjabi ..	18,000	2,148.37	10,742.64	M/s Guru Nanak Press, Ludhiana ..	17-2-60	30-3-60
Sanskrit VII ..	10,000	245.00	1,624.29	M/s Arvind Press, Jullundur ..	19-6-59	6-10-59

Name of the book, Class and Language	No. of copies printed	Cost of printing composing and binding	Cost of paper	Name of the Printer	Date of placing order	Date of supply
1	2	3	4	5	6	7
		Contd—1959-60				
		Rs	Rs			
Sanskrit VII	7,500	327.00	1,266.07	M/s Arvind Press, Jullundur	26-2-60	25-4-60
Drawing VIII—Hindi ..	30,000	1,566.95	8,257.42	M/s Ashoka Press, Modinagar ..	22-2-60	27-4-60
Geography VIII—Hindi ..	10,000	1,046.61	4,376.05	M/s Qaumi Press, Jullundur ..	27-5-59	2-7-59
Ditto	10,000	1,344.87	5,205.59	M/s Ashoka Press, Modinagar ..	12-1-60	13-4-60
Arithmetic VIII—Hindi ..	20,000	2,335.63	11,443.19	M/s Mahadevi Press, Jullundur ..	11-2-60	25-5-60
Grammar VIII—Hindi ..	10,000	480.00	1,934.00	M/s Qaumi Press, Jullundur ..	19-6-59	21-6-59
Reader VIII—Hindi ..	14,000	1,980.00	7,064.31	M/s Bharat Press, Jullundur ..	11-3-60	5-5-60
Regional VIII—Punjabi ..	10,000	789.96	3,552.80	M/s Awami Printing Press, Jullundur ..	25-5-59	3-7-59
Ditto	10,000	977.50	3,639.81	M/s Guru Nanak Press, Ludhiana ..	17-2-60	3-5-60
Reader VIII—English ..	35,000	2,772.74	12,312.80	M/s Bharat Press, Jullundur ..	11-2-60	5-5-60
Domestic Science VI-VIII—Hindi	10,000	945.00	3,699.29	M/s Ashoka Press, Modinagar ..	22-1-60	13-60
Chapter on Metric on VI-Hindi	40,000	292.50	1,920.43	M/s Bharat Press, Jullundur ..	22-1-60	10-3-60
Pepsu Area Book						
Reader I—Punjabi ..	50,000	934.80	9,354.80	M/s Metro Press, Amritsar ..	3-3-60	2-7-60
Arithmetic II—Punjabi ..	10,000	520.72	2,185.25	M/s State Orphanage Press, Madhuban	23-6-59	9-9-59

Ditto	35,000	2,139.63	8,393.90	Ditto	29-2-60	14-5-60
Samajik Adhyan II—Punjabi ..	10,000	477.97	2,032.46	Ditto	20-5-59	24-6-59
Reader V—Punjabi ..	18,000	1,650.00	4,840.12	M/ s Mahesh Printing Press, Jullundur ..	11-2-60	7-5-60
Geography V—Punjabi ..	10,000	1,000.00	2,880.92	M/s Punjab National Press, Jullundur ..	5-2-60	2-5-60
History V—Punjabi ..	10,000	1,086.85	3,509.41	M/ s Mahadevi Press, Jullundur ..	17-2-60	3-5-60
Science V—Punjabi ..	10,000	1,000.00	3,241.52	M/s Punjab National Press, Jullundur ..	11-3-60	7-5-60
Reader VI—Punjabi ..	5,000	496.99	1,940.58	State Orphanage Press, Madhuban ..	23-6-59	9-9-59
Ditto ..	10,000	1,050.00	3,609.43	M/s Punjab National Press, Jullundur ..	5-2-60	15-3-60
Arithmetic VI—Punjabi .	9,000	1,750.00	5,497.70	M/s Qaumi Press, Jullundur ..	17-2-60	14-5-60
Geometry VI—Punjabi .	5,000	245.00	775.40	M/s Punjab National Press, Jullundur .	13-3-60	2-5-60
Science VI—Punjabi .	8,000	740.00	2,249.40	M/s Guru Nanak Press, Ludhiana .	17-2-60	27-4-60
History VI—Punjabi ..	8,000	693.73	1,914.42	Ditto	17-2-60	27-4-60
Geography VI—Punjabi ..	8,000	850.00	2,352.72	Ditto	17-2-60	15-4-60
Balbodh I—Hindi ..	50,000	481.60	3,609.06	M/s Mahadevi Press, Jullundur ..	11-2-60	18-4-60
Arithmetic II—Hindi ..	10,000	621.50	2,185.25	M/s State Orphanage Press, Madhuban	23-6-59	22-8-59
Samajik Adhyan II—Hindi ..	10,000	490.00	2,184.27	M/s Qaumi Press, Jullundur ..	26-6-59	10-8-59
Ditto	4,000	280.00	896.53	M/s Bharat Press, Jullundur ..	10-3-60	4-4-60
Reader V—Hindi ..	20,000	1,700.00	6,321.93	M/s Jai Hind Press, Jullundur ..	20-1-60	28-3-60
History V—Hindi ..	5,000	650.87	1,684.65	M/s Mahadevi Press, Jullundur ..	24-2-60	3-5-60
Reader VI—Hindi ..	5,000	529.22	2,203.25	M/s State Orphanage Press, Madhuban ..	23-6-59	3-10-59
Ditto	10,000	1,300.00	4,503.00	M/s Punjab National Press, Jullundur ..	5-2-60	15-3-60
Geometry VI—Hindi ..	5,000	575.00	673.00	M/s Vir Milap Press, Jullundur ..	19-6-59	10-8-59

Name of the book, Class and Language	No. of copies printed	Cost of printing, composing and binding	Cost of paper	Name of the Printer	Date of placing order	Date of supply
1	2	3	4	5	6	7
		Rs	Rs			
		1960-61				
Grammar VI—Hindi	25,000	779.90	3,444.90	M/s State Orphanage Press, Madhuban, Karnal	28-6-60	6-1-61
Reader VII—Hindi	10,000	821.80	3,996.11	M/s Raj Rattan Press, Jullundur	19-12-60	13-2-61
Grammar VII—Punjabi	5,000	490.00	1,050.83	M/s Wazir-I-Hind Press, Amritsar	20-12-60	30-1-60
Sanskrit VIII	9,000	446.45	2,080.01	M/s Raj Rattan Press, Jullundur	19-12-60	4-2-61
Ditto	7,000	550.00	1,728.57	M/s Chopra Press, Jullundur	11-2-61	13-4-61
Pepsu Area Book						
Reader VI—Punjabi	7,000	1,090.00	2,837.73	M/s Wazir-I-Hind Press Amritsar	19-12-60	15-1-61
Science VI—Punjabi	3,000	600.00	883.06	M/s Naween Press, Jullundur	19-12-60	15-1-61
Reader VI—Hindi	6,000	1,150.00	2,79.4.50	M/s Punjab National Press, Jullundur	19-12-60	15-1-61

ALLOPATHIC DISPENSARIES OPENED FROM 1956-57 TO 1961-62

3579. Shri Ram Chandra Comrade : Will the Chief Minister be pleased to state—

(a) the names of places in the State where Allopathic Dispensaries have been opened by Government during the years from 1956-57 to 1961-62 up-to-date ;

(b) the amount, if any, spent on constructing building for each of the dispensaries mentioned in para (a) above ;

(c) whether the expenditure referred to in part (b) above is part of the plan expenditure ?

Sardar Partap Singh Kairon : (a) The hospitals and dispensaries named below have been opened by Government during the years 1956-57 to 1961-62 up-to-date :—

Serial No.	Name of the place	Name of the District
1	Civil Dispensary, Model Town, Patiala ..	Patiala
2	Civil Hospital, Paldi (since converted into Primary Health Unit)	Hoshiarpur
3	Mami Chak Ranga ..	Gurdaspur
4	Bhullerwal ..	Amritsar
5	Moheleke ..	Do
6	Lambochar ..	Ferozepore
7	Ghania-ke-pet ..	Gurdaspur
8	Bhindi Nain ..	Amritsar
9	Badhai Chima ..	Do
10	Civil Dispensary, Sainsha ..	Lahaul and Spiti
11	Civil Dispensary, Kaza ..	Ditto
12	Civil Dispensary, Gondla (since converted into Primary Health Centre) ..	Ditto
13	Civil Dispensary, Tabo ..	Ditto *
14	Civil Dispensary, Kibar ..	Ditto *
15	Civil Dispensary, Sangnam ..	Ditto *

*These dispensaries have been opened during the year 1961-62.

[Chief Minister]

(b) and (c) Following amounts were spent on the construction of dispensary buildings :—

(1) Dispensary at Model Town, Patiala and ⎫ Rs 1.5 lacs (Non-Plan)
(2) Dispensary (now Primary Health Centre) ⎭ at Paldi

(3) Dispensary at Sainsha .. Rs 50,000 (Plan)

OPENING ALLOPATHIC DISPENSARIES DURING 1961-62 AND 1962-63

3580. Shri Ram Chandra Comrade : Will the Chief Minister be pleased to state the names of places in the State where Government intend to open Allopathic Dispensaries, during the years 1961-62 and 1962-63, whether as plan or non-plan schemes ?)

Sardar Partap Singh Kairon : Three new Allopathic dispensaries are being opened at villages Tabo, Kibar and Sangnam in Lahaul and Spiti District during the year 1961-62. One dispensary is proposed to be opened at village Jispa in Lahaul and Spiti District during the year 1962-63. The scheme regarding opening four aforesaid dispensaries forms part of the Third Five-Year Plan for the welfare of Scheduled Tribes and the Development of the Scheduled Areas of Lahaul and Spiti.

No other allopathic dispensary has been proposed to be opened during the years 1961-62 and 1962-63 (Plan or Non-Plan) due to the drastic cut imposed by the Planning Commission.

EXPENDITURE ON NON-OFFICIAL VIGILANCE COMMITTEE

3581. Shri Ram Chandra Comrade : Will the Chief Minister be pleased to state :—

(a) the total expenditure incurred by Government on the Non-official Vigilance Committee in the State during 1960-61 ;

(b) the total amount of Dearness Allowance and Travelling Allowance received by each member of the said committee separately ?

S. Partap Singh Kairon : (a) Rs 74,125.22 nP. (including Rs 12,621.06 nP on account of purchase of Car for the Chairman, which is still with the Department).

		Rs
(b) Chairman, Shri Ram Sharma	..	1,658·91
Shri Harcharan Singh, Member	..	444·24
Shri Kashab Chander, Advisor	..	69·69

Remaining members and the Advisors of the Committee have not been paid any amount so far because either their claims have not been received or these are still under consideration.

ENQUIRY ABOUT THE FALL OF ELECTRIC POLES NEAR KARNAL IN 1961

3582. Shri Ram Chandra Comrade : Will the Minister for Irrigation and Power be pleased to state :—

(a) whether any enquiry was held by Government about the fall of some electric poles near Karnal in early 1961 ;

(b) if the answer to part (a) above be in the affirmative, the name or names of the person or persons who held the enquiry, brief details of their report, if made, and the recommendation made by them ?

Sardar Gian Singh Rarewala : (a) Yes, Committee of Inquiry was appointed by Government on 15th April, 1961.

(b) (i) The Committee consists of the following :—

(1) Dr. A. N. Khosla	..	Chairman
(2) Shri Kanwar Sain	..	Member
(3) Shri M. Hayat	..	Member
(4) Shri H. R. Bhatia	..	Member
(5) One representative of Central Water and Power Commission.		
(6) Shri K. S. Pathak	..	Secretary

(ii) The report of the Inquiry Committee has, despite repeated reminders, not been received so far.

UTILIZING THE CHAKKI WATER

3584. Shri Ram Chandra Comrade : Will the Minister for Irrigation and Power be pleased to state whether there is any proposal under the consideration of Government to utilize Chakki waters by constructing a canal from Malakwal and irrigate lands in Nurpur Tehsil, District Kangra ; if so, the details of such proposal ?

Sardar Gian Singh Rarewala : No. A lift irrigation scheme was investigated for Malakwal by the Irrigation Department but it was dropped being highly unproductive.

MILEAGE OF ROADS METALLED IN KANGRA DISTRICT

3585. Shri Ram Chandra Comrade : Will the Minister for Public Works be pleased to state the length of the roads metalled, Tehsilwise, in Kangra District during the year 1959-60 and 1960-61 ?

Chaudhri Suraj Mal : Statement showing length of roads metalled, tehsil-wise in the Kangra District during 1959'60 and 1960-61 is at Annexure 'A'.

ANNEXURE 'A'

Length of roads metalled, Tehsil-wise in Kangra District during 1959-60 and 1960-61.

Serial No.	Name of Road	Length constructed in Tehsil				
		Kangra	Dera Gopipur	Palampur	Hamirpur	Kulu
	During 1959-60					
1	Dadh-Malan Road 2.80 miles	0.80	..	..	..	..
2	Jawalamukhi ..	..	2.50	..	..	..
3	Approaches to Beas Bridge 5.73 miles ..	..	0.28	..	..	..
4	Mandi-Kulu-Raison Road	..	..	..	..	1.00
	Total ..	0.80	2.78	..	..	1.00
	During 1960-61					
1	Dera-Jawalamukhi Road 7.32 miles ..	..	1.82	..	..	..
2	Jawalamukhi-Nadaun 6.00 miles ..	..	1.00	..	..	..
3	Thakar Dwara-Bari Road 4.00 miles ..	..	..	0.50	..	..
4	Nadaun-Hamirpur Road 17.00 miles ..	..	..	..	3.50	..
5	Holta-Chadhiar Road 2.50 miles ..	..	..	2.00	..	..
6	Mandi-Kulu-Raison Road	..	..	..	..	2.50
	Total ..	..	2.82	2.50	3.50	2.50

CONSTRUCTING DRAINS IN CHHAUNCHH KHAD AREA IN TEHSIL NURPUR

3587. Shri Ram Chandra Comrade : Will the Minister for Irrigation and Power be pleased to state :—

(a) whether Government have formulated any scheme to construct drains in the area of the Chhaunchh Khad in Nurpur tehsil ; if so, the details thereof ;

(b) whether any drainage work has actually been taken in hand in the said area ; if so, the progress made in this direction so far ?

Sardar Gian Singh Rarewala : (a) No scheme has so far been formulated. However investigations have been completed in the area and a scheme is under formulation.

(b) No.

QUOTA OF STAINLESS STEEL ALLOTTED TO PUNJAB STATE

3588. Shri Ram Chandra Comrade : Will the Minister for Industries be pleased to state :—

(a) the total quota of stainless steel received in the State from the Government of India during the years 1958-59, 1959-60, 1960-61 and 1961-62 ;

(b) the detail of the allotment of the quota during each of the said years districtwise ; ..

(c) the names of the quota-holders to whom the said steel was allotted ;

(d) the names of articles manufactured by each quota-holder mentioned in para (c) above during the said period ?

Shri Mohan Lal ; The time and labour involved in the collection of the requisite information will not be commensurate with the advantage which may be derived from it.

ABOLITION OF CLASS IV POSTS IN EDUCATION DEPARTMENT

3589. Shri Ram Chandra Comrade *:* Will the Minister for Education be pleased to state whether any posts of Class IV, officials were abolished in the Education Department during the years 1959-60, 1960-61 and 1961-62 ; if so, the number of such posts in the headquarters establishment and in the establishments of the Schools in the State, separately ?

Shri Amar Nath Vidyalankar : Yes, some posts were abolished only in the year 1960-61.

The number of posts abolished in the Headquarters .. 8

The number of posts abolished in the Schools establishments .. 332

THEFTS IN NURPUR TOWN

3591. Shri Ram Chandra Comrade : Will the Chief Minister be pleased to state :

(a) the number of cases of thefts that occurred in Nurpur town and the number of those which were registered with the Nurpur Police Station during the years 1959-60 and 1960-61 respectively ;

[Shri Ram Chandra Comrade]

(b) the number of cases out of those referred to in part (a) above in which the culprits were arrested and challaned ;

(c) the number of cases mentioned above in which the stolen property was recovered ?

Sardar Partap Singh Kairon : Statement is given below.

Statement

(a)		*Cases occurred*	*Cases registered in the Police Station*
1959-60	..	2	2
1960-61	..	1	1

(b)		*Number of cases in which culprits were arrested*	*Number of cases in which culprits were challaned*
1959-60	..	2	2
1960-61	..	1	1

(c) Stolen property was recovered in two cases during 1959-60 and one during 1960-61.

REPRESENTATION AGAINST POLICE OFFICERS/OFFICIALS OF TARN TARAN CITY POLICE STATION

3592. Maulvi Abdul Ghani Dar : Will the Chief Minister be pleased to state whether he, the Home Secretary to Government, Punjab, the Deputy Commissioner, Amritsar, or the Deputy Superintendent of Police, Tarn Taran, has received any representation under registered cover from the residents of Village Johal Raju Singh Wala, Tehsil Tarn Taran, District Amritsar during the month of June, 1961, making allegations against some local Police Officers/officials of Tarn Taran City Police Station ; if so, the contents thereof, with the name of the complainants, and the action taken thereon ?

Sardar Partap Singh Kairon : An application dated 10th June, 1961 (copy enclosed) was received by me from Ex-Jamadar, Shri Surjan Singh, resident of Johal Raju Singh Wala, Police Station City Tarn Taran, District Amritsar, making some allegations against A.S.I., Harpal Singh of Police Station City, Tarn Taran. Detailed inquiries made into the complaint through the Senior Superintendent of Police, Amritsar, have revealed that Shri Surjan Singh is of very 'touchy nature', and is making such allegations merely to harass the A.S.I. The A.S.I. is so courteous that such conduct as was reported in the application could not be expected of him. The statement of the applicant showed that the allegations levelled were not correct and he eventually stated that he did not want to pursue the complaint.

Copy of application dated 10th June, 1961, from Shri Surjan Singh, Jamadar (J.C.O.) Village Johal Raju Singh Wala Tehsil Tarn Taran, District Amritsar, to the Chief Minister, Sardar Partap Singh Kairon, Punjab, Chandigarh.

"With due respect and humble submission, I beg to lay down the following few lines for your favourable consideration.

That a case of quarrel took place in my village Johal Raju Singh Wala (in Tarn Taran City Police Station) between two women of the above-noted village. One person named Ajaib Singh gave an application for settling his case to the A.S.I., Sardar Harpal Singh of Tarn Taran, Police Station, City. Shri Ajaib Singh wrote the names of twelve persons in the quarrel of women. on his application Sardar Harpal Singh, A.S.I. came to our village to enquire into this case on 5th June, 1961. The person whose names had been written on the application by Shri Ajaib Singh. Those opposite twelve men entered my name and also of my three sons at the spot by the said A.S.I. without any investigation of the case. I am a retired J.C.O. from Military and also a Gazetted Officer, rendered 20 years of service in the Indian Army. My three sons Shri Bachan Singh, Gurdip Singh, Gurnam Singh are in Government Service in various Departments. One is serving in the Punjab Roadways and two are serving in Electricity Department at Baba Bakala and Sur Singh. Sardar Harpal called me from my house through a Chaukidar and two constables. I went to Sardar Sahib. He told me that these backward persons (Churreh) come and sit on Charpoys instead of sitting on the earth and Sardar Sahib used much mean language upon the place. He did not enquire about the defaulter of this case from the Panchayat of Johal Raju Singh Wala, but he entered my name and three of my sons' name on the saying of the defaulter of the case. I request Sardar Sahib to get my cycle from my home to go to Tarn Taran Police Station but he refused that you cannot get your cycle from your home, because you are a defaulter of this case and you will have to go to Taran Taran on foot with other defaulters of the case. My son was also with me on foot to the Police Station and he is a Government servant. After this position the Sarpanch of our village Sardar Gurdial Singh and some other persons of our village came to the Police Station and they wrote a (Razinama). Being an enquiry officer Sardar Sahib issued much mean language which is a great insult on my part to be a retired Gazetted Officer from military. He insulted me in a very bad way which is beyond of description and used (Chura-Chamar) words against my caste which is strictly prohibited by the Congress Government in the (Indian Constitution) and is out of law to say such bad words against our caste. I am also an incharge of Harijan Congress Section. I cannot bear such mean treatment and an open attack on our caste and great insult of me. Such mal words and mal-treatment by the said Sardar Harpal Singh, A.S.I., in this bad way is out of toleration. We Harijans, backward men have been pressed by the Police in a very bad way mentioned above. So, it is requested your honour may ordered to the authority to investigate into this matter that when I did not participate in this case then why Sardar Harpal Singh insulted me so much and used such mean words and harsh language. Witnesses at the time are :—

(1) Bachan Singh, son of Surjan Singh, Village Johal Raju Singh Wala.

(2) Jawala Singh, son of Kala Singh, Village Johal Raju Singh Wala.

Thanking you in anticipation."

OPENING OF NEW GOVERNMENT GIRLS PRIMARY SCHOOL IN VILLAGE KALSIAN KALAN, DISTRICT AMRITSAR

3593. **Maulvi Abdul Ghani Dar :** Will the Minister for Education be pleased to state whether Government have received any representation from the Panchayat of Village Kalsian Kalan, Tehsil Patti, District Amritsar, for opening a new Government Girls Primary School in that Village during the year 1961 : if so, the date when it was received and the action, if any, taken or proposed to be taken thereon ?

Shri Amar Nath Vidyalankar : No representation has been received. A co-educational Government Primary School already exists in the village.

OFFICERS/OFFICIALS IN THE OFFICE OF THE CHIEF ENGINEERS AT CHANDIGARH

3594. **Maulvi Abdul Ghani Dar :** Will the Minister for Irrigation and Power be pleased to state :—

(a) the total number of officials/officers in the office of the Chief Engineers, Irrigation, Punjab, posted at Chandigarh as on 1st July, 1961 ;

(b) the number and names of Scheduled Castes, Scheduled Tribes and Backward Classes amongst those referred to part (a) above with their permanent addresses ?

Sardar Gian Singh Rarewala : (a) Officers .. 50

Officials .. 692

(b) Officers .. Nil

Officials .. 90

Names and addresses of the officials are indicated in the statement placed on the Table of the House.

List of Scheduled Castes and Backward Classes Officials of the offices the Chief Engineer, Irrigation Branch, Posted at Chandigarh

Serial No.	Name	Designation	Permanent Address
	Sarvshri—		
1	Krishan Dutt	Assistant	Quarter No. 11 JD, Street Y, Sector, 20-B, Chandigarh
2	Pritam Dass	Do	Quarter No. 5-A/11 JD, Street Y, Sector 20-B, Chandigarh
3	Sadhu Ram	Do	Village Pandwa, post office Manli, tehsil Phagwara, district Kapurthala

Serial No.	Name	Designation	Permanent Address
	Sarvshri—		
4	Tarsem Lal ..	Clerk ..	Village and post office Shargarh, district Hoshiarpur
5	Shiv Ram (2) ..	Do ..	Village Kahma, district Jullundur
6	Raja Ram ..	Do ..	Village Bilga, tehsil Phillaur, district Jullundur
7	Channa Ram (1) ..	Assistant ..	Quarter No. 12D/182, Sector 23-B, Chandigarh
8	Pritam Nath ..	Do ..	Village Bachhowal Saroa, tehsil Dasuya, district Hoshiarpur
9	Devi Ram Keshyap ..	Assistant ..	Kashyap Niwas, Kaithu, Annandale, Simla
10	Dall Singh ..	Assistant ..	Village and post office Sanehwal, (Nai Abadi) G. T. Road, district Ludhiana
11	Ram Parshad Bhoriwal ..	Clerk ..	Quarter No. 4, 12/JC/W Street, Sector 19-C, Chandigarh
12	Prabhu Dayal ..	Clerk ..	Village Bhadora, tehsil Hansi, district Hissar
13	Chanan Ram Mahey	Do ..	Village Bhutan, post office Banga, tehsil Nawa Shehir, district Jullundur
14	Lala Ram ..	Do ..	Quarter No. 12/JE/30A, Sector 27-C, Chandigarh
15	Pritam Singh Chander	Assistant ..	Village and post office Jagat Pur, tehsil Nawan Shehir, district Jullundur
16	Madan Lal ..	Clerk ..	Ketu Pur, tehsil Rewari, district Gurgaon
17	Bachan Chand ..	Do ..	Village and post office Gharolti, district Gurdaspur
18	Mukhtiar Singh ..	Do ..	Village and post office Channa (Ahmedgarh) district Sangrur
19	Sadhu Singh Hamdard	Do ..	770/3, Topkhana Road, Patiala
20	Gurdev Singh ..	Do ..	Village Sarond, post office Malerkotla, district Sangrur
21	Shiv Ram (3) ..	Do ..	Village Duggal, post office Berchha, district Hoshiarpur
22	Mohan Lal ..	Do ..	Village Baru, post office and district Jullundur
23	Dilbagh Singh ..	Do ..	Village and post office Lutheri, tehsil Rupar, district Ambala

[Minister for Irrigation and Power]

Serial No.	Name	Designation	Permanent Address
	Sarvshri—		
24	Budh Parkash ..	Clerk ..	Village and post office Bopa Rai Kalan, tehsil Nikodar, district Jullundur
25	Karam Chand ..	Do ..	Village Fatehgarh Muri, post office Piptanwala, district Hoshairpur
26	Sukh Raj ..	Do ..	Village and post office Kuru, tehsil Una, district Hoshiarpur
27	Daya Nand ..	Do ..	Village and post office Fatehpur Biloch, district Gurgaon
28	Banwari Lal ..	Do ..	Railway House No. T 78 A, Bhatinda
29	Dev Raj ..	Assistant ..	Village and post office Alawalpur, district Jullundur
30	Amrik Singh ..	Clerk ..	Village and post office Sohana, district Ambala
31	Sarwan Ram Chopra	Do ..	Village and post office Kotla via Adampur Doaba, district Jullundur
32	Amar Singh ..	Do ..	Village Una Sadai Sidhwan, tehsil Jagraon, district Ludhiana
33	Mota Singh ..	Do ..	Village and post office Tanda Ram Sahai via Mukerian, district Hoshiarpur
34	Fauja Singh ..	Assistant ..	Village Farida Nagar, post office Mirthal, tehsil Pathankot, district Gurdaspur
35	Chaman Lal ..	Clerk ..	92-/B, Ragho Majra, Preet Street, Patiala
36	Banta Singh ..	Clerk ..	Village and post office Mahmud Pura, tehsil Patti, district Amritsar
37	Ajaib Singh ..	Do ..	Village and post office Khanna, district Ludhiana
38	Prem Chand ..	Do ..	Village and post office Khanpura Kalan, district Rohtak
39	Gurbax Singh Multani	Do ..	Village and post office Alampur Bodla, post office Bhikhi, tehsil Mansa, district Bhatinda
40	Ram Chander ..	Do ..	Village and post office Kunjpur, district Karnal
41	Rajeshar Singh ..	Do ..	Village and post office Malakpur, tehsil Pathankot, district Gurdaspur

Serial No.	Name	Designation	Permanent Address
	Sarvshri—		
42	Parkash Chand ..	Clerk ..	Village and post office Lahle, tehsil Palampur, district Kangra
43	Hari Lal ..	Do ..	Village and post office Manpur, tehsil Nuh, district Gurgaon
44	Khazan Singh ..	Do ..	House No. 650/C, Karari Mohalla, Kalka
45	Narinjan Singh ..	Do ..	Village Mangli Khurd, post office Sanehwal, Ludhiana
46	Mohinder Pal ..	Do ..	Village and post office Sohal, district Jullundur
47	Ram Rattan ..	Do ..	Shadi Pur, tehsil Phillaur, district Jullundur
48	Krishan Gopal ..	Do ..	Village and post office Mazsudpur via Nandala, district Kapurthala
49	Teja Singh ..	Divisional Head Draftsman	House No. 2623/1, Mohalla Cheh Moglan, Patiala
50	Sewa Singh ..	Assistant ..	Village Bhote, post office Saraut via Thanesar, district Karnal
51	Tara Singh ..	Do ..	Village and post office Miani, district Hoshiarpur
52	Iqbal Singh ..	Circle Head Draftsman	Village Khokhar, tehsil Rupar, district Ambala
53	Sukhdayal ..	Clerk ...	Cheap House No. 128, Sector 24, Chandigarh-2
54	Kartara ..	Do ..	Village and post office Samrala, district Ludhiana
55	Parbhati Ram ..	Do ..	Kothi No. 21-F, 15-A Sector, Street M, Chandigarh
56	Parduman Kumar ..	Do .	Punjab Commercial College, Kacheri Road, Ludhiana
57	Kirpal Singh ..	Do ..	Care of Shri Mohinder Singh, Clerk, Excise and Taxation Office, Hissar
58	Raj Kumar ..	Do ..	Village and post office Dewan Khera, tehsil Fazilka, district Ferozepore
59	Gurdial Singh ..	Do ..	Village Kot Sujewali, post office Bhammaddi, district Ludhiana
60	Naranjan Singh ..	Daftri ..	Kalar Bhaini, district Patiala
61	Pritam Singh ..	Peon ..	Village Pekho, P.O. Tappa, tehsil Barnala

[Minister for Irrigation and Power]

Serial No.	Name	Designation	Permanent Address
	Sarvshri—		
62	Joginder Singh ..	Peon ..	Village Masetgarh, tehsil Kharar, district Ambala
63	Chetan Dass ..	Steno ..	Village Panjawar, district Hoshiarpur
64	Gurdev Singh ..	Peon ..	Village Manimajra, Model Town, tehsil Kharar
65	Sukh Ram ..	Do ..	Village Nangal, tehsil Najibabad, district Bijnore, U.P.
66	Dalip Singh ..	Do ..	Village Bajli, tehsil Hamirpur, district Kangra
67	Lachhman Singh	Do ..	Village Manimajra, Model Town, tehsil Kharar, district Ambala
68	Joginder Singh ..	Do ..	Ditto
69	Hazura Singh ..	Do ..	Ditto
70	Dharam Singh ..	Do ..	Village Khizarabad (West) tehsil Kharar, district Ambala
71	Amaru ..	Do ..	Quarter No. 131/13-D, Sector 22, Chandigarh
72	Hansa ..	Do ..	Village Home, tehsil Nawanshahr, district Jullundur
73	Nasib Chand ..	Do ..	Village Chemo, Adampur Doaba, district Jullundur
74	Telu Ram ..	Do ..	Village Rohi Majra, district Ambala
75	Nazir Singh ..	Do ..	Village Gura, tehsil Nakodar, district Ambala
76	Jit Singh ..	Do ..	Village Sapray, post office Jamsher, district Jullundur
77	Ram Parshad ..	Do ..	13J/Quarter No. 9, Sector 22, Chandigarh
78	Ram Lal ..	Do ..	Village Gigason, tehsil Dalman, district Rai Barelli
79	Ram Tehl ..	Do ..	Village Bhopetpur, district Partapgarh, U.P.
80	Mahavir ..	Jamadar ..	Village Gigason, tehsil Dalman, district Rai Barelli
81	Ram Dayal ..	Daftri ..	94/13 JE, Sector 27-C, Chandigarh

	Name	Designation	Permanent Address
82	Rai Singh	.. Peon ..	Village and post office Barail, district Ambala
83	Roshan Lal (2)	.. Peon ..	Village and post office Sehri, Patiala
84	Jaggi Singh	.. Do ..	Village Bhabat, tehsil Kharar, district Ambala
85	Nikra Ram	.. Do ..	Village Gatu, post office Amb, district Simla
86	Fikiru Ram	.. Do ..	Village Lehal, tehsil Palampur, district Kangra
87	Mastu Singh	.. Chowkidar	Village Sakhon Majra, tehsil Kharar, district Ambala
88	Kashmiri Lal	.. Do ..	Village Panjaur, tehsil Naraingarh,
89	Ratti Ram	.. Peon ..	Village Ghori, tehsil Kandaghat, district Simla
90	Prabhu Ram	.. Peon ..	Village Kalapsari, post office Daulatpur, tehsil Dalman, district Rai Barelli, U.P

GRANT OF BONUS TO GOVERNMENT TRANSPORT WORKERS

3595. Lala Jagat Narain Chopra : Will the Chief Minister be pleased to state—

(a) whether Government have recently decided to grant bonu to the Workers employed in the Punjab Roadways in the State ;

(b) if the reply to part (a) above be in the affirmative, the detailed procedure proposed to be adopted in this connection and the date from which this decision is to be implemented?

Sardar Partap Singh Kairon : (a) and (b) No. In lieu of bonus, cash rewards are given to 20 per cent workers. The question of liberalising this scheme to cover a still higher percentage of workers is under the consideration of Government.

UPGRADING OF SCHOOLS IN KANGRA DISTRICT

3596. Shri Ram Chandra Comrade : Will the Minister for Education be pleased to state—

(a) the name of Primary Schools, (both girls and boys) upgraded to Middle School, tehsilwise, in Kangra District during 1960-61 and 1961-62 respectively ;

(b) the names of Middle Schools (both girls and boys) upgraded to Higher Secondary Schools, tehsilwise in Kangra District during 1960-61 and 1961-62 respectively?

Shri Amar Nath Vidyalankar : (a) and (b) The information relating to 1960-61 is placed on the Table of the House.

The case regarding upgrading of Primary Schools to Middle Standard and Middle Schools to Higher Secondary Standard during 1961-62 is under consideration.

List of Primary Schools in Kangra District upgraded to Middle Standard during 1960-61

Serial No.	Name s of Schools	Tehsil
	BOY'S SCHOOLS	
1	Bindraban	.. Palampur
2	Jangal Beri	.. Hamirpur
3	Harcha kin	.. Kangra
4	Bankrandi	.. Dehra
5	Kandi Dholaran	.. Kangra
6	Sothal	.. Dehra
7	Ghallaur	.. Dehra
8	Alampur	.. Palampur
9	Mahal	.. Hamirpur
10	Pandwin	.. Hamirpur
11	Pathiar	.. Kangra
12	Lagoti	.. Kulu
13	Bainkwan	.. Nurpur
14	Ohal	.. Hamirpur
15	Bhatoli Phokarian	.. Dehra
16	Tilokpur	.. Nurpur
17	Ani	.. Kulu
18	Nagar	.. Do
19	Banchi (Raison)	.. Do
20	Puid (Kharahal)	.. Do
21	Majhin	.. Dehra
	GIRL'S SCHOOLS	
1	Gadiara	.. Palampur
2	Bhuntar	.. Kulu

Serial No.	Names of Schools	Tehsil
	Girls' School	
3	Goma	.. Hamirpur
4	Dari	.. Kangra
5	Bharwana	.. Palampur
6	Mohal	.. Dehra
7	Gahlian	.. Hamirpur
8	Lambagaon	.. Palampur

(b) No Middle School was raised to Higher Secondary Standard during the year 1960-61.

APPOINTMENT OF SUB-REGISTRAR

3602. Maulvi Abdul Ghani Dar : Will the Chief Minister be pleased to state the names of persons appointed as Sub-Registrars from among the general public, district-wise, in the State during the period from 1952-53 to 1960-61 and upto 31st July, 1961?

Sardar Partap Singh Kairon : The statement is laid on the Table.

STATEMENT

Serial No.	Name of District	Name of the Registration Office	Name of the Honorary Sub-Registrar	Year in which appointed	REMARKS
1	2	3	4	5	6
1	Hissar ..	Hissar ..	Shri Dev Kumar Jain ..	1956-57 ..	
2	Rohtak ..	Rohtak ..	Shri Puran Chand ..	1956-57	
3	Rohtak ..	Jhajjar ..	Shri Lachhi Ram ..	1955-56	
4	Rohtak ..	Jhajjar ..	Shri Hira Lal ..	1959-60	Was appointed during the suspension period of Shri Lachhi Ram from 29th July, 1959 to 24th January, 1961 and was relieved on re-instatement of Shri Lachhi Ram
5	Rohtak ..	Sonepat ..	Shri Hari Singh ..	1956-57	Services terminated with effect from 30th November, 1960
6	Karnal ..	Karnal ..	Shri Gurbax Singh ..	1956-57	Under suspension with effect from 17th January, 1959
7	Karnal ..	Karnal ..	Shri Jagdish Chandra ..	1959-60	Appointed with effect from 28th July, 1959, in the place of Shri Gurbax Singh, under suspension. Resignation accepted with effect from 20th September, 1961
8	Karnal ..	Panipat ..	Shri Mansa Ram ..	1956-57	
9	Ambala ..	Ambala ..	Shri Balak Ram ..	1956-57	Retired with effect from 3rd July, 1958 (after noon)
10	Ambala ..	Ambala ..	Shri Shamsher Singh ..	1958-59	Appointed with effect from 4th July, 1958 in place of Shri Balak Ram retired

11	Ambala	Rupar	Shri Amar Singh	1956-57	
12	Ambala	Kharar	Shri Sarwan Singh	1956-57	
13	Ambala	Naraingarh	Shri Des Raj Gupta	1957-58	
14	Ambala	Chandigarh	Shri Ravel Singh	1960-61	
15	Hoshiarpur	Hoshiarpur	Shri Nand Singh	1956-57	
16	Hoshiarpur	Dasuya	Shri Ranbir Singh	1955-56	
17	Hoshiarpur	Mukerian	Shri Balbir Singh	1955-56	
18	Hoshiarpur	Garhshankar	Shri Amar Singh	1955-56	
19	Hoshiarpur	Una	Shri Lal Chand	1955-56	Retired with effect from 6th December, 1958 (afternoon)
20	Hoshiarpur	Una	Shri Shamsher Chand	1958-59	
21	Jullundur	Jullundur	Shri Jai Singh	1955-56	Died on 30th August, 1959
22	Jullundur	Phillaur	Shri Ishwar Dass	1955-56	
23	Jullundur	Nawanshaher	Shri Ajit Singh	1956-57	
24	Jullundur	Nakodar	Shri Hazara Singh	1956-57	
25	Ludhiana	Ludhiana	Shri Charanjit Singh	1955-56	
26	Ludhiana	Samrala	Shri Mohinder Singh	1956-57	Services terminated on 8th August, 1961
27	Ludhiana	Jagraon	Shri Joginder Singh	1956-57	
28	Ferozepore	Ferozepore	Shri Madan Lal	1956-57	
29	Ferozepore	Zira	Shri Amrik Singh	1956-57	
30	Ferozepore	Moga	Shri Partap Singh	1956-57	

Serial No.	Name of District	Name of the Registration Office	Name of Honorary Sub-Registrar	Year in which appointed	REMARKS
1	2	3	4	5	6
31	Amritsar ..	Amritsar (City) ..	Shri Harcharan Singh ..	1957-58	Services terminated on 3rd May, 1960 (afternoon)
32	Amritsar ..	Amritsar (City) ..	Shri Faqir Chand ..	1960-61	
33	Amritsar ..	Amritsar (Tehsil) ..	Shri Gurdip Singh ..	1956-57	
34	Amritsar ..	Ajnala ..	Shri Uttam Singh ..	1956-57	
35	Amritsar ..	Tarn Taran ..	Shri Hira Singh ..	1956-57	
36	Gurdaspur ..	Gurdaspur ..	Shri Param Hans Nath ..	1956-57	
37	Gurdaspur ..	Batala ..	Shri Satnam Singh ..	1955-56	

RECOVERY OF TACCAVI LOANS ADVANCED FOR THE PURCHASE OF FODDER

3604. Maulvi Abdul Ghani Dar : Will the Chief Minister be pleased to state—

(a) the total amount of Taccavi loans advanced for the purchase of fodder recoverable as on 31st July, 1961, districtwise, in the State ;

(b) whether any persons were arrested for the non-repayment of the said loans; if so, their names?

Sardar Partap Singh Kairon : (a) A statement is enclosed.

(b) Yes. A list is enclosed.

Statement showing the amount of Taccavi Loans advanced for the purchase of fodder recoverable as on 31st July, 1961.

		Rs
1	Hissar ..	58,094
2	Rohtak ..	82,115
3	Gurgaon ..	7,21,186
4	Karnal ..	4,17,354
5	Ambala ..	80,203
6	Simla ..	Nil
7	Kangra ..	Nil
8	Hoshiarpur ..	5,47,764
9	Jullundur ..	3,34,833
10	Ludhian a ..	60,079
11	Ferozepore ..	1,12,725
12	Amritsar ..	6,23,755
13	Gurdaspur ..	13,72,598
14	Kapurthala ..	91,942
15	Patiala ..	5,87,668
16	Sangrur ..	34,46,009
17	Bhatinda ..	1,86,885
18	Mohindergarh ..	4,66,022

[Chief Minister]

List of persons arrested for the non-repayment of the loans referred to in part (a)

Serial No.	Name
	DISTRICT KARNAL
1	Shri Karnail Singh, son of Mehtab Singh of village Ganjo Garhi
2	Shri Shoran, son of Chandgi of village Mussapur
3	Shri Shadi Lal, son of Ganpat Rai of village Ranwar
4	Shri Om Parkash, son of Suraj Bhan
5	Shri Inder, son of Tulsi of village Jundla
6	Shri Dhani Ram, son of Tulsi of village Jundla
7	Shri Parsa son of Tulsi of village Jundla
8	Shri Molar, son of Ram Singh of village Sher Garh Tapu
9	Shri Lachhu Mal of village Sodhapur
10	Shri Hardeva of Bahail
11	Shri Maman of Kutani
12	Shri Bhartu, son of Chandan of Panipat
	DISTRICT HOSHIARPUR
13	Shri Sant Singh, son of Lachhman Singh of village Bholpur
14	Jagat Singh, so n of Hira Singh of village Feroze Rulia
15	Bhagwan Singh, son of Ram Singh of village Gorsin
16	Man Singh, son of Phaga Singh of village Bahadarpur
17	Faqir Singh, son of Phaga Singh of village Bahadarpur
18	Maghar Singh, son of Inder Singh of village Bhichhan
19	Khajan Singh, son of Thakar Singh of village Kaira
20	Inder, son of Bhodu, village Bhikhowal
21	Khajan Singh, son of Ram Singh, village Umarpur
22	Gurdial Singh, son of Khazan Singh, village Passwal
	DISTRICT JULLUNDUR
23	Shri Kartar Singh, son of Narain Singh of village Nangal Fida
24	Shri Majha Singh, son of Narain Singh of village Fatehpur
25	Shri Teja Singh, son of Santa Singh of village Doogri
26	Shri Lashkar, son of Battan Singh of village Salala
27	Shri Dhanna Singh, son of Dhera Singh of village Chamiari
28	Shri Gurdip Singh, son of Lal Singh of village Chachowal
29	Shri Banta Ram, so n of Devi Ditta of village Ganepind
	DISTRICT FEROZEPORE
30	Shri Kanwar Singh
31	Shri Surjan Singh
32	Shri Arjan Singh
33	Shri Sher Singh
34	Shri Bhagwan Singh
35	Shri Sohan Singh
36	Shri Inder Singh
37	Shri Dyal Singh
38	Shri Harnam Singh
39	Shri Santa Singh
40	Shri Mana Singh
41	Shri Inder Singh
42	Shri Sahib Singh
43	Shri Balwant Singh
44	Shri Moola Singh
	DISTRICT AMRITSAR
45	Shri Mukhtar Singh, son of Surat Singh, village Margindpura, tehsil Patti
46	Shri Udham Singh, son of Pal Singh, village Margindpura, tehsil Patti
47	Shri Naranjan Singh, son of Jiwand Singh, village margindpura, tehsil Patti

Serial No.	Name
48	Shri Major Singh, son of Mohan Singh, village Tappa, tehsil Patti
49	Shri Mota Singh, son of Maghar Singh, village Tappa, tehsil Patti
50	Shri Gurdit Singh, son of Sohan Singh, village Tappa, tehsil Patti
	DISTRICT GURDASPUR
51	Shri Dalip Singh, son of Ujagar Singh
52	Shri Dev Raj
53	Shri Diwan Singh
54	Shri Arjan Singh
55	Shri Faqir Singh
56	Shri Surat Singh
57	Shri Kartar Singh
58	Shri Inder Singh
59	Shri Bawa Singh
60	Shri Gurbax Singh
61	Shri Fauja Singh
62	Shri Teja Singh
63	Shri Karnal Singh
64	Shri Sudagar Singh
65	Shri Sadhu Singh
	DISTRICT KAPURTHALA
66	Shri Hazara Singh
67	Shri Manjit Singh
68	Shri Kabal Singh
69	Shri Riakha Singh
70	Shri [illegible]ara Singh
71	Shri Mohinder Singh
72	Shri Kartar Singh
73	Shri Gulzari Lal
74	Shri Bawa Singh
75	Shri Mohar Singh
76	Shri Gujar Singh
77	Shri Milkhy

INCOME DERIVED FROM FISHERIES

3612. Maulvi Abdul Ghani Dar : Will the Minister for Agriculture and Forests be pleased to state the annual income derived from and the expenditure incurred on Fisheries Department, separately, in the State, yearwise, during the period from 1952-53 to 1960-61?

Giani Kartar Singh : The requisite information is furnished as per statement enclosed.

Statement showing the Annual income derived from and expenditure incurred on Fisheries Department during the years from 1952-53 *to* 1960-61

(Figures in Rupees)

Serial No.	Items	1952-53	1953-54	1954-55	1955-56	1956-57	1957-58	1958-59	1959-60	1960-61	Total
1	Income derived ..	85,325	80,430	90,458	1,15,072	1,35,666	2,25,112	3,34,892	3,33,389	5,71,965	20,12,309
2	Expenditure incurred ..	1,22,305	1,38,660	1,58,234	1,35,485	1,48,027	2,17,032	2,75,472	3,13,447	4,56,663	19,65,325

ESTABLISHMENT OF DAIRY FARMS IN THE STATE

3613. Maulvi Abdul Ghani Dar : Will the Minister for Agriculture and Forests be pleased to state the total number of the Dairy Farms established in the State, districtwise, in each of the years during the period from 1952-53 to 1960-61 together with the amount spent on each of the said farms?

Giani Kartar Singh : Only one Government Dairy Farm was established at Chandigarh during the year 1953-54 to cater the needs of milk in the new township, but was wound up on 30th June, 1955. The following amounts were spent under it :—

		Rs
1953-54 (from 1st September, 1953 to 28th February, 1954)	..	1,85,613
1954-55 (from 1st April, 1954 to 31st March, 1955)	..	1,81,713
1955-56 (from 1st March, 1955 to 30th June, 1955)	..	16,220
Total	..	3,83,546

CASES REGISTERED UNDER SECTION 420 I.P.C., P.S., SADAR KARNAL

3617. Shri Ram Piara : Will the Chief Minister be pleased to state—

(a) with reference to the reply to starred question No. 5161, printed in the list of starred questions for 11th March, 1960, whether the enquiry against seven persons shown at serial No. 1 has been completed; if so, when together with the date of start of enquiry ;

(b) whether the persons mentioned at serial No. 1 were arrested ; if so, the date of arrest in each case ;

(c) whether the case has been referred to the Law Court ; if so, when; if not, the reasons therefor ;

(d) whether any of the said persons was suspended on the recommendations of the Police; if so, when?

Sardar Partap Singh Kairon : Statement is enclosed.

STATEMENT

(a) Enquiry (investigation) was completed on 8th August, 1961. It started on 21st January, 1959.

(b) All the seven persons were arrested. Dates of arrest were as below :—

(1) Sham Lal	..	24-1-59
(2) Brahm Dutt	..	1-4-59

[Chief Minister]

(3) Ved Parkash	..	30-4-59
(4) Mull Singh	..	8-8-59
(5) Dharam Singh	..	12-8-59
(6) Sat Pal	..	19-8-59
(7) Tika Singh	..	22-8-59

(c) Challaned on 10th August, 1961.

(d) Police had no locus standi, the matter being entirely within the province of the management of the Mill

SURPLUS AREA IN THE STATE AND ITS ALLOTMENT

3618. Shri Ram Piara : Will the Chief Minister be pleased to state —

(a) with reference to the reply to Starred Question No. 6812 printed in the list of starred questions for 21st March, 1961. whether any area after February, 1961 has been declared as surplus area, if so, how much in each district of the State ;

(b) whether the work for declaring or assessing the surplus area has been completed in the State ; if so, when; if not, the approximate time or date by which this work is expected to be completed?

Sardar Partap Singh Kairon : (a) Yes. District-wise details are available in the Statement (Annexure 'A').

(b) Eighty-five per cent and seventy-eight per cent work of assessment of surplus area has been completed in erstwhile Punjab and Pepsu areas respectively. The remaining work is expected to be completed by the end of December, 1961.

ANNEXURE 'A'

Statement showing the surplus area declared from the 1st March, to 31st July, 1961, in standard acres

Name of the District		Area in Standard Acres
1. Hissar	..	18,633
2. Rohtak	..	1,485
3. Gurgaon	..	10
4. Karnal	..	9,433
5. Ambala	..	438
6. Simla	..	Nil
7. Kangra	..	Nil
8. Hoshiarpur	..	103
9. Jullundur	..	167
10. Ludhiana	..	Nil
11. Ferozepore	..	15,108
12. Amritsar	..	1,680
13. Gurdaspur	..	1,128
14 Nathana	..	120
15. Patiala	..	1,580
16. Sangrur	..	3,650
17 Bhatinda	..	2,782
18 Mohindergarh	..	137
19 Kapurthala	..	136
20. Area declared surplus by Special Collectors	..	13,641
Total	..	71,531 Standard acres

HIGHEST EXPENDITURE INCURRED ON MURDER CASES IN THE STATE

3619. Maulvi Abdul Ghani Dar : Will the Chief Minister be pleased to state the names of three murder cases in the State during the period from 1952-53 to 1960-61 on which the Government incurred the highest expenditure together with the actual amount of expenditure in each case?

Sardar Partap Singh Kairon : The time and labour involved in the collection of material for a reply to this question is not commensurate with the benefit intended to be derived by the Hon'ble Member.

MURDER AND ABDUCTION CASES IN THE STATE

3620. Maulvi Abdul Ghani Dar : Will the Chief Minister be pleased to state the years during the period from 1952-53 to 1960-61 in which the maximum and minimum number of murder and abduction cases occurred in the State, separately, and the name/names of the district/districts concerned?

Sardar Partap Singh Kairon : A statement is enclosed.

STATEMENT

In the Punjab, the maximum number of murder cases took place in 1952 and minimum in 1960. The maximum number of abduction cases was in 1952 and the minimum in 1960.

During the period from 1952-60 the maximum and minimum number of cases of murder and abduction were in the following districts.

Year	Murder cases		Abduction cases	
	Maximum	Minimum	Maximum	Minimum
1952	Bhatinda	Simla	Gurdaspur	Simla and Narnaul
1953	Amritsar	Do	Amritsar	Simla
1954	Ferozepore	Do	Do	Do
1955	Do	Do	Do	Do
1956	Do	Do	Amritsar and Jullundur	Do
1957	Do	Do	Amritsar	Do
1958	Do	Simla and Narnaul	Jullundur	Do
1959	Do	Simla	Do	Do
1960	Do	Do	Do	Do

LICENSES FOR RUNNING NEW CINEMAS

3621. Maulvi Abdul Ghani Dar : Will the Chief Minister be pleased to state the total number of licences for running new cinemas issued

[Maulvi Abdul Ghani Dar]
in the State during the period from 1952-53 to 1955-56 and from 1955-56 to 1960-61, separately, together with the names of the persons to whom the said licences were issued?

Sardar Partap Singh Kairon : A statement is laid on the Table of the House.

Statement showing total number of licences for running new cinemas issued in the Punjab during the period from 1952-53 to 1955-56 and from 1955-56 to 1960-61, separately, together with names of the persons to whom the said licences were issued

Serial No.	Name of District	Names of persons to whom licences for running New Cinemas were issued
1	2	3
		1952-53
1	Amritsar	.. (i) Sarvshri Jagan Nath Banarsi Dass (ii) Shri Krishan Chand Nangia
2	Ferozepore	.. Bhai Jabarjang Singh and S. Karnail Singh
3	Gurdaspur	.. Shri Kundan Lal Kohli
4	Ambala	.. M/s Kanwar Sain Teja Singh
5	Gurgaon	.. Shri Naresh Sahai Bhargava
6	Simla	.. Shahi Hakim Pt. Gian Chand
7	Patiala	.. Shri Harish Chander Goel
8	Sangrur	.. (i) M/s Hargobind Rai Udmi Ram (ii) M/s Rattan Chand Jain (iii) M/s Nirbhai Singh, S. Ujjal Singh and L. Bhagwan Dass (iv) M/s Harparshad, Suraj Parkash Ghai (v) Shri Kishore Lal
		1953-54
1	Ferozepore	.. Shri Nath Mal
2	Kangra	.. Shri Kanaya Lal Butail
3	Patiala	.. M/s Sant Ram Mittal and Co.
4	Bhatinda	.. Shri Kasturi Lal
5	Hoshiarpur	.. Tikka Jagtar Singh
		1954-55
1	Jullundur	.. (i) M/s Tikaya Ram and Co. (ii) Shri Satya Paul Katyal
2	Ferozepore	.. Shri Jaswant Singh
3	Rohtak	.. M/s Faqir Chand Babu Lal Gupta
4	Bhatinda	.. Shri Inder Sain Gupta
		1955-56
1	Ferozepore	.. Shri Chaman Lal Bansal
2	Sangrur	.. M/s Lajya Ram Janki Nath and Rattan Chand
3	Ambala	.. Shri Rajeshwar Parshad

Serial No.	Name of district		Names of persons to whom licences for running new cinemas were issued
1	2		3
			1956-57
1	Ludhiana	..	Shri Om Parkash Soi and Shri Radha Mohan
2	Rohtak	..	M/s Minerva Films Ltd., Sonepat, through Ch. Dewan Singh, Managing Director, Sonepat
3	Mahendragarh	..	Shri Naunit Ram
			1957-58
1	Ludhiana	..	S. Amrik Singh
2	Ferozepore	..	(i) M/s Surja Ram Lajpat Rai (ii) Shri Raja Ram Nagpal
3	Gurdaspur	..	Shri Parmhans Nath
			1958-59
1	Amritsar	..	Shri Harbans Singh and Smt. Kusam Kumari
2	Ludhiana	..	Shri Daljit Singh
3	Ferozepore	..	Shri Banwari Lal Loona
4	Hissar	..	Shri Prem Sukh Dass, M.L.C.
5	Gurgaon	..	(1) Shri Adal Singh (2) Shri Gianinderpal Singh (3) Smt. Sushila Devi (4) Shri Prabhu Singh (5) Shri Yad Ram (6) Shri Pritipal Singh (7) Shri Pala Singh (8) Smt. Jit Kumari (9) Shri Rup Chand (10) Smt. Uma Devi (11) Smt. Chambeli (12) Shri Raghbir Singh (13) Smt. Shanti
6	Ambala	..	Shri J. K. Puri
			1959-60
1	Jullundur	..	(1) Shri Prem Sagar (2) Shri Roshan Lal Sarin (3) Shri Rakesh Kumar
2	Amritsar	..	Shri Lajya Ram
3	Gurdaspur	..	(1) Shri Satnam Singh Bajwa and Shri Jangi Ram Mahajan (2) M/s Gopi Nath Madan Gopal
4	Karnal	..	Shri Lal Chand
5	Rohtak	..	(1) Ch. Raj Singh Dalal (2) M/s Lal Chand Om Parkash Mahajan

[Chief Minister]

Serial No.	Name of District	Names of persons to whom licences for running new cinemas were issued
1	2	3
		1960-61
1	Amritsar	.. Shri Krishan Mohan
2	Ferozepore	.. Shri Munshi Ram Gilhotra
3	Hoshiarpur	.. M/s Daulat Singh and Girdhara Singh
4	Gurdaspur	.. Chairman, Board of Administration, Canteen Stores Department, India
5	Karnal	.. (1) M/s Ram Kishan Dass Nar Singh Dass (2) T. K. Anand
6	Gurgaon	.. (1) Shri R. C. Rikhye (2) Shri Ram Lal (3) Shri Jai Dayal Soota (4) Shri Dilbagh Rai (5) Shri Parkash Lal (6) Shri Madan Lal
7	Patiala	.. Shri Surinder Singh Kairon

TENANTS KILLED IN CLASHES

3622 **Maulvi Abdul Ghani Dar** : Will the Chief Minister be pleased to state the total number of tenants killed in the State in clashes with the landlords or the Police, respectively, each year during the period from 1952-53 to 1960 61 ?

Sardar Partap Singh Kairon : The statement is laid on the Table.

STATEMENT

Years		Tenants killed in clashes with landlords	Tenants killed in clashes with Police	Total
1952-53	..	4	..	4
1953-54	..	1	..	1
1954-55	..	1	..	1
1955-56	..	2	..	2
1956-57	..	3	..	3
1957-58	..	1	..	1
1958-59	..	5	..	5
1959-60	.	..	..	..
1960-61	..	..	15	15
Total	..	17	15	32

EJECTMENT OF TENANTS WITH POLICE HELP

2623. Maulvi Abdul Ghani Dar : Will the Chief Minister be pleased to state the number of tenants ejected annually in the State with the help of the Police during the period from 1952-53 to 1960-61?

Sardar Partap Singh Kairon : The statement is laid on the Table.

Years		*No. of tenants ejected*
1952-53	..	..
1953-54	..	13
1954-55	..	10
1955-56	..	..
1956-57	..	9
1957-58	..	4
1958-59	..	12
1959-60	..	22
1960-61	..	66
Total	..	136

ARRESTS OF POLITICAL PROCESSIONISTS IN THE STATE

3624. Maulvi Abdul Ghani Dar : Will the Chief Minister be pleased to state—

(a) the total number of political processions taken out in the State inspite of bans on such processions during the period from 1952-53 to 1960-61;

(b) the total number of processions referred to above dispersed with the help of the police and the number of processionists arrested in the case of each procession ?

Sardar Partap Singh Kairon : The time and labour involved in collecting the information will not be commensurate with any possible benefit to be obtained.

HARIJANS IN THE POLICE FORCE IN THE STATE

3625. Maulvi Abdul Ghani Dar : Will the Chief Minister be pleased to state the percentage of Harijans in the Police Force in the State and their percentage amongst the Gazetted Officers as on 31st July, 1961 ?

Sardar Partap Singh Kairon : The percentage of Harijans in the Police Force including Gazetted Officers in the State as on 31st July, 1961 was 8.69.

The percentage of Harijans amongst the Gazetted Officers on 31st July, 1961 was 3.04.

BUSES IN THE TRANSPORT DEPARTMENT

3626. Maulvi Abdul Ghani Dar : Will the Chief Minister be pleased to state —

(a) the total number of buses under the charge of the General Managers of the Punjab Roadways at Amritsar, Jullundur, Ambala, Patiala and Gurgaon, separately, as on 15th August, 1961 together with the makes of these buses;

(b) the number of unserviceable buses lying in each depot at present, separately, the makes thereof and the date of purchase of each ;

(c) the expenditure incurred on the maintenance of each bus of each make during the year 1960-61 ;

(d) the total number of buses purchased by the State Transport Department during the years 1957-58 and 1960-61, respectively, together with the make of each one ?

Sardar Partap Singh Kairon :

Name of Service	Make of buses			Total No. of buses
	Dodge group	Leyland	Mercedes Benz	
(a) Punjab Roadways, Amritsar	17	13	156	186
Punjab Roadways, Jullundur	19	154	3	176
Punjab Roadways, Ambala	142	1	6	149
P.R.T. Corp., Patiala	131	..	..	131
Punjab Roadways, Gurgaon	149	2	..	151
(b) Punjab Roadways, Amritsar	3	..	..	Purchased on 27th March 1955
	3	..	..	Purchased on 11th April, 1955
Punjab Roadways, Jullundur	..	..	..	..
Punjab Roadways, Ambala	..	..	..	..
P.R.T. Corp., Patiala	5	..	..	Purchased on 26th November, 1954
	7	..	..	Purchased on 28th March, 1955
Punjab Roadways, Gurgaon	..	..	..	..

(c) The reply would not be commensurate with the labour and time involved.

(d) Name of Service	Make of buses	No. of buses purchased during	
		1957-58	1960-61
Punjab Roadways, Amritsar ..	Mercedes Benz ..	24	45
Punjab Roadways, Jullundur ..	Leyland ..	18	58
Punjab Roadways, Ambala ..	Dodge group ..	39	21
	Leyland ..	..	2
P.R.T. Corp., Patiala ..	Dodge group ..	5	22
Punjab Roadways, Gurgaon ..	Ditto ..	Came into existence on 1st September, 1959, i.e., 1959-60	37
	Leyland ..	..	1

OUTSTANDING AMOUNTS OF FLOOD TACCAVIS IN TEHSILS OF NUH, GURDASPUR, TARN TARAN, ETC.

3627. Maulvi Abdul Ghani Dar : Will the Chief Minister be pleased to state —

(a) the amount of different taccavis as these stood on 15th August, 1961 given in connection with the floods in tehsils Nuh, Gurdaspur, Tarn Taran, Ajnala and Hansi, separately;

(b) the number of Lambardars standing as sureties for the said loans in each tehsil who were summoned for the recoveries thereof;

(c) whether any sureties of the said loans were sent to the judicial lock-ups for non-recovery of the said loans; if so, their number and names?

Sardar Partap Singh Kairon :

(*a*) *Tehsil*	*Amount*
	Rs
Hansi ..	59,530
Nuh ..	2,35,388
Gurdaspur ..	8,64,201
Tarn Taran ..	8,78,314
Ajnala ..	11,50,526

[Chief Minister]

(*b*) *Tehsil*		*Number of Lambardars standing as sureties for the loans mentioned in part* (*a*)
Hansi	..	7
Nuh	..	40
Gurdaspur	..	91
Tarn Taran	..	Nil
Ajnala	..	Nil

(c) No.

GOVERNMENT ADVERTISEMENTS TO NEWSPAPERS IN THE STATE

3628. Maulvi Abdul Ghani Dar : Will the Chief Minister be pleased to state the amount of increase, if any, in the expenditure incurred by Government on advertisements given to various newspapers in the State during the year 1960-61 as compared to 1955-56?

Sardar Partap Singh Kairon : The expenditure incurred on advertisements during the year 1955-56 was Rs 4,05,625.00 and during 1960-61 Rs 7,47,519.40 resulting in an increase of Rs 3,41,894.40 as compared to 1955-56.

EXPENDITURE ON TOURS OF MINISTERS, ETC.

3629. Maulvi Abdul Ghani Dar : Will the Chief Minister be pleased to state the year during the period from 1952-53 to 1960-61 in which maximum expenditure was incurred on the tours of Ministers, Deputy Ministers and Chief Parliamentary Secretary as well as the increase in the percentage of such expenditure as compared to the year 1952-53?

Sardar Partap Singh Kairon : The time and labour involved in collecting the information will not be commensurate with any possible benefit to be obtained.

DEATHS CAUSED BY POLICE FIRINGS

3630. Maulvi Abdul Ghani Dar : Will the Chief Minister be pleased to state —

(a) whether any deaths occurred during Police firings against law-breakers in the State during the period from 1952-53 to 1960-61; if so, their number;

(b) whether any compensation was given to the dependants of those who got killed as a result of Police firings; if so, the number of families who received compensation and the amount of compensation given in each case ?

Sardar Partap Singh Kairon : (a) 302 persons died as a result of Police firing against law-breakers during 1952-53 to 1960-61.

(b) Compensation of Rs 3,000 each was given to three families.

POLICE FORCE IN THE STATE IN 1955-56 AND 1960-61

3631. Maulvi Abdul Ghani Dar : Will the Chief Minister be pleased to state the total strength of the Police Force in the State in 1960-61 and 1955-56 separately as well as the expenditure incurred thereon in each of these years ?

Sardar Partap Singh Kairon : The requisite information is given below:—

Year		*Strength*		*Expenditure*
				Rs
1955-56	..	26,971 (on 1st April, 1955)	..	3,21,69,585
1960-61	..	30,698 (on 1st April, 1960)	..	4,20,45,070

MURDERS OF POLICE OFFICIALS

3632. Maulvi Abdul Ghani Dar : Will the Chief Minister be pleased to state the total number of Police Officials murdered in the State during the years from 1952-53 to 1960-61 together with the amount of money given, if any, by Government to the family of each one of them ?

Sardar Partap Singh Kairon : A statement is enclosed.

STATEMENT

(i) Number of Police Officers murdered 31.

(ii) The following amounts were given to their families:—

Names of Police Officials murdered	Amount given by the Government to the family of the deceased	
	Rs	
1. Deputy Superintendent Narinder Singh	4,230	Death-cum-retirement gratuity
	72 per mensem	Family pension for five years
	90 per annum	Extraordinary pension to widow till her death or remarriage
2. Sub-Inspector Piara Ram, No. 244	1,194	As death-cum-retirement gratuity in lumpsum
	30 per mensem	Family pension to widow

[Chief Minister]

Names of Police Officials murdered	Amount given by Government to the family of the deceased	
2. Sub-Inspector Piara Ram, No. 244—*contd*	6 per mensem	To the surviving children as children allowance
3. Sub-Inspector Des Raj ..	72.50 nP. per mensem	Extraordinary pension for 12 years to the eldest son
	1,434	Death-cum-retirement gratuity
4. Assistant Sub-Inspector Mohinder Singh of Gurgaon District	10,000	Reward
	80	Special family pension to widow
	40	To his son for 4 years till he passes B.A.
	10	To daughter till she attains the age of 21 years
5. Assistant Sub-Inspector Bishamber Nath, No. 216	5,000	Grant
	1,128	Death-cum-retirement gratuity
	40 per mensem	Extraordinary pension to widow
	10 per mensem	Extraordinary pension to son
6. Assistant Sub-Inspector Khushbakht Rai, 340/GSP.	20,000	Compensation
	66	Extraordinary pension to widow till death or remarriage whichever is earlier
	10 per mensem each	Extraordinary pension to two daughters till they attain the age of 21 years or marriage whichever is earlier
	20 per mensem	Extraordinary pension to son upto the age of 21 years. Rs 40 (if he joins college and passes B.A.) for 4 years
	20 per mensem	Extraordinary pension to son from the age of 6 years and for the remaining period as to the elder son mentioned above
7. Head Constable Basant Singh, 18/P.A.P.	1,350	Death-cum-retirement gratuity (Case for pension still under consideration)
8. Head Constable Nirbhai Singh	5,000	Compensation
	50 per mensem	Special family pension to widow till re-marriage or death whichever is earlier
	10 per mensem each	Special pension to 2 daughters till the age of 18 years or marriage, which-ever is earlier

Names of Police Officials murdered	Rs	Amount given by the Government to the family of the deceased
Head Constable Nirbhai Singh—*contd*	20 per mensem	Special pension to son, from the age of 6 years till he passes his school. If he joins college Rs 40 per mensem for a period of 4 years till he passes B.A.
9. Head Constable Amar Singh 681	200	Aid from Police Welfare Fund
	1,260	Death-cum-retirement gratuity. (Case for extraordinary pension has since been taken up).
10. Constable Om Parkash of Simla District	5,000	As monetary assistance in lumpsum
	38.50 per mensem	As special family pension to widow
	20 per mensem	As special family pension to son till he passes his school, if joins college Rs 40 per mensem for 4 years up to B.A
	10 per mensem	As special family pension to daughter till she attains 21 years age or is married whichever is earlier.
11. Gurcharan Singh No. 422/ G. S. P.	432	Death-cum-retirement gratuity.
	200	Aid from Police Welfare Fund
	10	As maintenance allowance from Handy-Side Memorial Fund with effect from 2nd April, 1960
12. Constable Bachittar Singh, 2605/B.T.I.	19-14-0 per mensem	To son from 27th June, 1953 to 6th July, 1970
13. Constable Mohd. Hussain, No. 2488 SNG.	100	From Police Welfare Fund to son
	9.50	Family pension to widow
	742.44	Death-cum-retirement gratuity
14. Constable Shankar Singh, No. 1462/FZR.	4.36 nP.	Extra ordinary pension to son till he attains the age of 18 years
15. Constable Natha Singh No. 120/P.A.P.	5,000	Grant
	744	Death-cum-retirement gratuity
	40 per mensem	Extraordinary pension to widow
	10 per mensem	Extraordinary pension to daughter
	10 per mensem	Extra-ordinary pension to son
16. Constable Daulat Ram, No. 5835/P.A.P.	5,000	Grant

[Chief Minister]

Names of Police Officials murdered	Rs	Amount given by the Government to the family of the deceased
Constable Dault Ram, No. 5835/P.A.P.—*contd*	10 per mensem	Extraordinary pension to widow
	10 per mensem	Extraordinary pension to Grand Mother
	4 per mensem (each)	Extraordinary pension to 3 sisters
	4 per mensem	Extraordinary pension to brother
17. Neki Ram No. 5984/P.A.P.	5,000	Grant
	20 per mensem	Extraordinary pension to father
	20 per mensem	Extraordinary pension to mother
	10 per mensem	Extraordinary pension to brother
18. Constable Karnail Singh, No. 1131/P.A.P.	5,000	Grant
	774	Death cum-retirement gratuity
	40	Extraordinary pension to widow
	10	Extraordinary pension to daughter
19. Constable Kulwant Singh, No. 1014/P.A.P.	5,000	Grant
	40 per mensem	Extraordinary pension to widow
	10	Extraordinary pension to mother
20. Constable Harbhajan Singh, No. 1478/P.A.P.	5,000	Grant
	732	Death-cum-retirement gratuity
	40 per mensem	Extraordinary pension to widow
	5 per mensem	Extraordinary pension to brother
	5 per mensem	Extraordinary pension to son
	10 per mensem	Extraordinary pension to sister
21. Constable Darbara Singh, No. 230/P.A.P.	38	Special pension to widow till remarriage or death whichever is earlier
	20	Special pension to son from the age of 6 upto 21 years, if joins college Rs 40 per mensem for 4 years till he passes B.A.
	10	Special pension to daughter from the age of 4 upto 21 years or marriage whichever earlier

Names of Police Officials murdered	Amount given by the Government to the family of the deceased	
	Rs.	
22. Constable Pritam Singh, No. 151/D. S. P.	188	Death-cum-retirement gratuity
	14.95 p r mensem	Pension to widow till death or remarriage whichever earlier
	2.85	Pension to daughter up to the age of 21 years or marriage whichever earlier
	2.85 (each)	For 2 sons up to the age of 18 years
23. Nirmal Singh, No. 594 U M B	630	Death-cum-retirement gratuity
	17.50	Pension to widow till death or remarriage which ever is earlier
	3	Pension to son till he attains age of 18 years

GRANTS TO BASIC PRIMARY AND BASIC HIGH SCHOOLS

3635. Maulvi Abdul Ghani Dar : Will the Minister for Education be pleased to state —

(a) the extra percentage of grant given to the Basic Primary and Basic High Schools as compared to that which is given to non-basic schools in the State at present ;

(b) the manner in which the extra grant mentioned in part (a) above is utilised by the Basic Primary and Basic High Schools ?

Shri Amar Nath Vidyalankar : (a) While giving grants no distinction is made between the Basic and non-basic Schools.

(b) Does not arise.

SCIENCE EQUIPMENT IN SCHOOLS

3637. Maulvi Abdul Ghani Dar : Will the Minister for Education be pleased to state —

(a) the number of High Schools in the State which were provided with Science equipment during the year 1960-61 in excess of that provided during the year 1955-56 and the expenditure incurred therein ;

(b) the number of High Schools which were without any science equipment as on 31st March, 1961?

Shri Amar Nath Vidyalankar : (a) Science equipment grant was given to 67 Government High/Higher Secondary Schools and 26 private High Schools

[Minister for Education]
durng the year 1960-61. Information regarding the number of High Schools which were given these grants in excess of the equipment provided during 1955-56 is not readily available and will be supplied to the Hon'ble Member in due course.

(b) This information is also not readily available and will be supplied in due course.

NUMBER OF VARIOUS CATEGORIES OF SCHOOLS ON 31ST MARCH, 1956.

3639. Maulvi Abdul Ghani Dar : Will the Minister for Education be pleased to state the number of Primary, Middle and High Schools in the State together with the number of students on rolls therein and the number of teachers working in each category of schools as on 31st March, 1956?

Shri Amar Nath Vidyalankar : The information is given in the statement below:—

(a) Primary Schools—		
(i) No. of Schools	..	12,333
(ii) Students on rolls	..	8,83,391
(iii) Teachers	..	23,131
(b) Middle Schools—		
(i) No. of Schools	..	1,021
(ii) Students on rolls	..	2,27,863
(iii) Teachers	..	7,458
(c) High Schools—		
(i) No. of Schools	..	1,029
(ii) Students on rolls	..	5,36,775
(iii) Teachers	..	15,367

SANCTION FOR OPENING NEW HIGH SCHOOLS

3640. Maulvi Abdul Ghani Dar : Will the Minister for Education be pleased to state the number of new High Schools sanctioned in the State during the year 1960-61 and up to 15th August, 1961, the names of places for which they were sanctioned and the reasons for which they were sanctioned?

Shri Amar Nath Vidyalankar : No new Government High Schools were sanctioned during the year 1960-61 and upto 15th August, 1961. However, in the year 1960-61, 104 Government Middle Schools (both for Boys and Girls) were upgraded to High Standard. These schools were upgraded keeping in view the educational needs of the area, recommendations of the field staff, Survey Report and initiative taken by the public for making available land and building for the upgraded school (s).

The list of these schools is attached.

LIST OF BOY'S AND GIRL'S MIDDLE SCHOOLS UPGRADED TO HIGH STANDARD DURING THE YEAR 1960-61

Serial No.	Name of the Institution	Name of the District
1	2	3
	BOYS SCHOOLS	
1	Rajpur	.. Kangra
2	Patlandar	.. Do
3	Thirt	.. Do
4	Bathu Tipri	.. Do
5	Bhuti	.. Do
6	Mandali	.. Do
7	Sikhwala	.. Ferozepur
8	Mallan	.. Do
9	Bagsar	.. Do
10	Khui Khera	.. Do
11	Paddi Sura Singh	.. Hoshiarpur
12	Dostpur	.. Gurdaspur
13	Bhanguri	.. Do
14	Lohian Khas	.. Jullundur
15	Goraya	.. Do
16	Mari Megha	.. Amritsar
17	Rattia	.. Hissar
18	Bisalwas	.. Do
19	Ellanabad	.. Do
20	Nuhianwali	.. Do
21	Barwala	.. Do
22	Kiloii	.. Rohtak
23	Sisana	.. Do
24	Khidwali	.. Do
25	Sampla	.. Do
26	Bemalpur	.. Ludhiana
27	Sarabha	.. Do
28	Karwa Khurd	.. Ambala
29	Narnaul	.. Do

[Minister for Education]

Serial No.	Name of the Institution	Name of the District
1	2	3
30	Damla	.. Ambala
31	Nurpur	.. Do
32	Hassanpur	.. Gurgaon
33	Bolni	.. Do
34	Assandh	.. Karnal
35	Guliana	.. Do
36	Gagsina	.. Do
37	Mowana	.. Do
38	Hubri	.. Do
39	Padla	.. Do
40	Kurukshetra	.. Do
41	Kaimla	.. Do
42	Tarori	.. Do
43	Baina	.. Do
44	Ramshahr	.. Patiala (now Ambala)
45	Chamin	.. Patiala
46	Dhanauda Kalan	.. Sangrur
47	Ghanauri Kalan	.. Do
48	Dirba	.. Do
49	Hatt	.. Do
50	Bibipur	.. Do
51	Mauran	.. Do
52	Kaleka	.. Do
53	Mubarikpur	.. Do
54	Mandi Kalan	.. Bhatinda
55	Khialan Kalan	.. Do
56	Natheha	.. Do
57	Jalal	.. Do
58	Nangal Sirohi	.. Mohindergarh
59	Charkhi	.. Do
60	Nandgaon	.. Do

Serial No.	Name of the Institution	Name of the District
1	2	3
61	Dhani	.. Mohindergarh
62	Khera Dona	.. Kapurthala
63	Khalag	.. Patiala
64	Manpur	.. Do
65	Bawania	.. Mohindergarh
66	Karnal	.. Karnal
67	Chandigarh (Sector 19)	.. Ambala
68	Dhamot	.. Patiala
	GIRLS SCHOOLS	
69	Nadaun	.. Kangra
70	Nagrota Bagwan	.. Do
71	Haripur	.. Do
72	Dughiori	.. Do
73	Samnoli	.. Do
74	Talwandi Bhai	.. Ferozepur
75	Dharamkot	.. Do
76	Rupana	.. Do
77	Lahli Kalan	.. Hoshiarpur
78	Sus	.. Do
79	Dera Baba Nanak	.. Gurdaspur
80	Dosanj Kalan	.. Jullundur
81	Raya	.. Amritsar
82	Kairon	.. Do
83	Ramgarh (Samrala)	.. Ludhiana
84	Mullana	.. Ambala
85	Kharwan	.. Do
86	Sohna	.. Gurgaon
87	Ferozepur-Jhirka	.. Do
88	Gharaunda	.. Karnal
89	Jhajjar	.. Rohtak
90	Adarsh Nagar Jullundur	.. Jullundur

[Minister for Education]

Serial No.	Name of the Institution	Name of the District
1	2	3
91	Kala Sanghian	.. Kapurthala
92	Jarg	.. Patiala
93	Sanaur	.. Do
94	Patto Hira Singh	.. Ferozepur
95	Model Town, Jullundur	.. Jullundur
96	Tanda Urmur	.. Hoshiarpur
97	Siri Hargobindpur	.. Gurdaspur
98	Jalalabad	.. Amritsar
99	Attari	.. Do
100	Butala	.. Do
101	Model Town, Ambala	.. Ambala
102	Model Town, Panipat	.. Karnal
103	Model Town, Karnal	.. Do
104	Model Town, Rohtak	.. Rohtak

NUMBER OF PERSONS REGISTERED WITH THE EMPLOYMENT EXCHANGES

3641. Maulvi Abdul Ghani Dar : Will the Minister for Industries be pleased to state the number of persons registered with the Employment Exchanges in the State during each of the years from 1947-48 to 1960-61 together with the number of those who got employment upto 31st March, 1961?

Shri Mohan Lal : The requisite information is given below:—

Year	No. of persons registered	No. of persons who got employment
From 15th August, 1947 to December, 1947	45,409	11,522
1948	1,82,740	69,869
1949	1,05,620	33,995
1950	88,437	19,467

1951	1,07,239	31,923
1952	1,16,898	32,356
1953	1,17,221	22,428
1954	1,14,971	18,438
1955	1,35,874	23,776
1956	1,39,499	21,784
1957	1,41,350	20,712
1958	1,66,170	29,228
1959	1,87,089	30,399
1960	2,00,743	34,512
(Up to March, 1961	48,335	8,717

TEACHING OF URDU IN SCHOOLS

3642. Maulvi Abdul Ghani Dar : Will the Minister for Education be pleased to state —

(a) the names of places in the State where the medium of instruction in the Government Schools was Urdu up to the 31st March, 1961;

(b) the percentage of Government Schools in the State in which Urdu was taught as a subject ?

Shri Amar Nath Vidyalankar : (a) Urdu is being taught in Mewat area of Gurgaon District and in certain schools of Malerkotla.

(b) The percentage is not more than 1 per cent.

PRINTING OF TEXT BOOKS

3643. Maulvi Abdul Ghani Dar : Will the Minister for Education be pleased to state the dates on which text-books for schools were printed in Government and private presses during the year 1960-61 together with the dates when these books were made available for sale to the students?

Shri Amar Nath Vidyalankar : The requisite information is contained in the enclosed statement.

[Minister for Education]

STATEMENT

PRINTING OF NATIONALISED TEXT BOOKS DURING 1960-61

Serial No.	Date of Printing	Name of the book, class and language	Date when made available for sale	REMARKS
1	2	3	4	5
		PUNJAB AREA BOOKS		
1	11-4-60	Drawing VI—Punjabi ..	11-4-60	
2	11-4-60	Drawing VII—Punjabi ..	11-4-60	
3	13-4-60	Samajik Adhyan VI—Hindi ..	14-4-60	
4	13-4-60	Geography VIII—Hindi ..	13-4-60	
5	13-4-60	Domestic Science VI to VIII—Hindi	13-4-60	
6	16-4-60	Science II—Punjabi ..	16-4-60	
7	22-4-60	Drawing VII—Hindi ..	22-4-60	
8	25-4-60	Science V—Hindi ..	25-4-60	
9	25-4-60	Grammar VI—Punjabi ..	25-4-60	
10	25-4-60	Sanskrit VII ..	25-4-60	
11	25-4-60	Arithmetic VIII—Hindi ..	25-4-60	
12	27-4-60	Drawing VIII—Hindi ..	27-4-60	
13	29-4-60	Drawing VI—Hindi ..	29-4-60	
14	3-5-60	Regional VIII—Punjabi ..	3-5-60	
15	5-5-60	Reader III—Hindi ..	5-5-60	
16	5-5-60	Reader VIII—Hindi ..	5-5-60	
17	5-5-60	Reader VIII—English ..	5-5-60	
18	7-5-60	Arithmetic VII—Hindi ..	7-5-60	
19	15-5-60	Arithmetic VI—Punjabi ..	15-5-60	
20	16-5-60	Reader VII—Hindi ..	16-5-60	
21	17-5-60	Reader V—Punjabi ..	17-5-60	
22	19-5-60	Reader IV—Punjabi ..	19-5-60	
23	23-5-60	Science IV—Hindi ..	23-5-60	
24	1-6-60	Reader I—Hindi ..	1-6-60	

Serial No.	Date of Printing	Name of the book, class and language	Date when made available for sale	REMARKS
1	2	3	4	5
25	2-6-60	Science III—Hindi ..	2-6-60	
26	6-6-60	Arithmetic VII—Punjabi ..	6-6-60	
27	11-6-60	Samajik Adhyan V—Hindi ..	11-6-60	
28	18-6-60	Samajik Adhyan V—Punjabi ..	18-6-60	
29	21-6-60	Samajik VI—Punjabi ..	21-6-60	
30	26-6-60	Science IV—Punjabi ..	26-6-60	
31	29-6-60	Primer I—Hindi ..	29-6-60	
32	6-7-60	Reader I—Punjabi ..	6-7-60	
33	20-9-60	Science III—Punjabi ..	20-9-60	
34	6-10-60	Grammar VII—Hindi ..	18-10-60	
35	15-11-60	Reader VI—Punjabi ..	15-11-60	
36	16-11-60	Sanskrit VI ..	16-11-60	
37	16-11-60	Grammar VIII—English/Punjabi	16-11-60	
38	16-11-60	Regional VIII—Punjabi ..	21-11-60	Reprint of serial No. 14
39	21-11-60	Reader VII—English ..	21-11-60	
40	21-11-60	Grammar VIII—Hindi ..	21-11-60	
41	14-12-60	Grammar VIII—English/Hindi ..	14-12-60	
42	6-1-61	Grammar VI—Hindi ..	6-1-61	
43	6-1-61	Grammar VIII—Hindi ..	6-1-61	Re-print of serial No. 40
44	6-1-61	Grammar VI—Punjabi ..	6-1-61	Re-print of serial No. 9
45	17-1-61	Science VI—Hindi ..	17-1-61	
46	3-2-61	Grammar VII—Punjabi ..	3-2-61	
47	3-2-61	Grammar VII—English ..	3-2-61	
48	4-2-61	Reader VII—Hindi ..	4-2-61	Re-print of serial No. 20
49	4-2-61	Sanskrit VIII ..	4-2-61	
50	8-2-61	Reader VIII—English ..	8-2-61	Re-print of serial No. 17
51	13-2-61	Sanskrit VII ..	13-2-61	Re-print of serial No. 10

[Minister for Education]

Serial No.	Date of Printing	Name of the book, class and language	Date when made available for sale	REMARKS
1		2		3
52	15-2-61	Reader VI—Hindi ..	15-2-61	
53	1-3-61	Regional VII—Punjabi ..	1-3-61	
54	12-3-61	Science V—Hindi ..	13-3-61	
55	20-3-61	Reader VI—English ..	20-3-61	
		PEPSU AREA BOOKS		
56	4-4-60	Samajik Adhyan II—Hindi ..	4-4-60	
57	15-4-60	Geography VI—Punjabi ..	15-4-60	
58	18-4-60	Bal Bodh I—Hindi ..	18-4-60	
59	27-4-60	Science VI—Punjabi ..	27-4-60	
60	27-4-60	History VI—Punjabi ..	27-4-60	
61	2-5-60	Geometry VI—Punjabi ..	2-5-60	
62	2-5-60	Geography V—Punjabi ..	2-5-60	
63	3-5-60	History VI—Punjabi ..	3-5-60	
64	3-5-60	History V—Hindi ..	3-5-60	
65	7-5-60	Reader V—Punjabi ..	7-5-60	
66	7-5-60	Science V—Punjabi ..	7-5-60	
67	14-5-60	Arithmetic II—Punjabi ..	14-5-60	
68	14-5-60	Arithmetic II—Hindi ..	14-5-60	
69	3-6-60	Arithmetic V—Punjabi ..	3-6-60	
70	2-7-60	Reader I—Punjabi ..	2-7-60	
71	18-1-61	Science VI—Punjabi ..	18-1-61	Re-print of serial No. 59
72	25-1-61	Reader VI—Hindi ..	25-1-61	
73	27-1-61	Sanskrit VI ..	27-1-61	
74	3-2-61	Reader VI—Punjabi ..	3-2-61	

PRINTING OF PRIMERS IN VARIOUS LANGUAGES

3644. Maulvi Abdul Ghani Dar : Will the Minister for Education be pleased to state the percentage of Hindi, Gurmukhi, Urdu and English primers printed in the State during the year 1960-61 in excess of those printed in the year 1947-48 together with the total number thereof in each case ?

Shri Amar Nath Vidyalankar : Text-books which included primers in Hindi, Punjabi, Urdu and English for use in Schools in the Punjab, were printed and distributed by the private publishers during the year 1947-48 after they were prescribed/approved by the Punjab Advisory Board for Books which was an independent body. No account of the text-books published by them was maintained by Government. It is, therefore, not possible to reply to the question.

SUBJECT OF AGRICULTURE IN SCHOOLS

3645. Maulvi Abdul Ghani Dar : Will the Minister for Education be pleased to state the number of schools in the State where Agriculture was taught as a subject as on the 31st March, 1961 ?

Shri Amar Nath Vidyalankar : The required information is given below :—

(i) High Schools	..	84
(ii) Higher Secondary Schools	..	27

PUNJABI UNIVERSITY

3646. Maulvi Abdul Ghani Dar : Will the Minister for Education be pleased to state the steps taken upto the 31st July, 1961, for the establishment of a Punjabi University in the State together with the expenditure, if any, incurred thereon ?

Shri Amar Nath Vidyalankar : The Punjabi University Commission which was set up on 5th August, 1960, to make suitable recommendations for the establishment of a Punjabi University in the State submitted its report in February, 1961. Government have considered this report and a Bill to be known as "The Punjabi University Bill, 1961" has been drawn up and will be introduced in the Legislative Council in the Autumn Session of the Legislature.

2. No expenditure has so far been incurred on the establishment of a Punjabi University in the State.

DEVELOPMENT OF KURUKSETRA UNIVERSITY

3647. Maulvi Abdul Ghani Dar : Will the Minister for Education be pleased to state the steps taken by Government upto 31st July, 1961, for the development of the Kuruksetra University in the State together with the total expenditure incurred thereon ?

Shri Amar Nath Vidyalankar : The information with regard to the steps taken by the Government for the development of Kuruksetra University is being collected and will be supplied to the Honourable Member as soon as possible.

[Minister for Education]

2. The total expenditure incurred by the Government up to 31st July, 1961 is as follows :—

		Rs
1956-57 to 1960-61	..	30,02,759.27
1961-62 (upto 31st July, 1961)	..	2,00,000.00
Total	..	32,02,759.27

FREE SUPPLY OF TEXT-BOOKS TO STUDENTS

3649. Maulvi Abdul Ghani Dar : Will the Minister for Education be pleased to state the percentage of students who were supplied text-books free of cost by Government during the year 1960-61 in the State ?

Shri Amar Nath Vidyalankar : The percentage of students who were supplied text books free of cost by Government during the year 1960-61 in the State was .0094. Free books are supplied in the Primary Department of all the schools in Lahaul and Spiti only.

TEACHING OF PUNJABI IN SCHOOLS IN THE HINDI REGION

3650. Maulvi Abdul Ghani Dar : Will the Minister for Education be pleased to state the percentage of schools in the Hindi Region in which Punjabi is being taught?

Shri Amar Nath Vidyalankar : Punjabi is being taught in all the Government and Government aided schools in the Hindi Region of the State.

MURDERS IN DISTRICT KARNAL

3651. Shri Ram Piara : Will the Chief Minister be pleased to state—

(a) the total number of murders committed in district Karnal during the period from 1st January, 1957 to date, yearwise, together with the causes for the increase or decrease in their number ;

(b) the number of murders out of those referred to in part (a) above which have been referred to the Law Courts during the said period together with the result i n each case ?

Sardar Partap Singh Kairon : A statement is enclosed.

STATEMENT

(a) Serial No.	Year		Number of murder cases reported
1	1957	..	26
2	1958	..	31
3	1959	..	36
4	1960	..	32
5	1961 (upto 6-9-61)	..	32

There have been only nominal fluctuations in the incidence of murder cases.

(b) Serial No.	Year	Number of cases challanced	RESULT		
			Convicted	Acquitted	Pending in courts
1	1957 ..	22	11	11	..
2	1958 ..	28	15	13	..
3	1959 ..	29	13	14	2
4	1960 ..	30	17	10	3
5	1961 (upto 6-9-61	12 (others yet pending investi-gation)	..	..	12

NUMBER OF MUSLIMS AND HARIJANS RECRUITED IN THE POLICE FORCE IN THE STATE

3652. Maulvi Abdul Ghani Dar : Will the Chief Minister be pleased to state the total number of Muslims and Harijans, separately, who were recruited in the Police Force in the State, yearwise, during the period from 1956-57 to 1961-62 ?

Sardar Partap Singh Kairon : The total number of Muslims and Harijans recruited in the Police Force in the State during the period from 1956-57 up to August, 1961, is as under :—

Year		*Muslims*	*Harijans*
1956-57	..	11	455
1957-58	..	17	425
1958-59	..	5	168
1959-60	..	5	150
1960-61	..	4	483
1961-62 (upto 31st August 1961)		16	277

SITE FOR BUS STAND IN KARNAL CITY

3653. Shri Ram Piara : Will the Chief Minister be pleased to state—

(a) with reference to the reply to Unstarred Question No. 2773 printed in the list of questions for 17th October, 1960 whether the site has since been transferred to the Punjab Roadways ; if so, when ; if not, the reasons therefor ;

(b) whether the necessary acceptance on behalf of the other share-holders as shown in part (a) of the reply to the question mentioned in part (a) above has been received by Government ; if so, when, if not, the reasons therefor ;

[Shri Ram Piara]

(c) the date on which the work of construction is expected to be started together with the amount, if any, sanctioned by the Government for the purpose ?

Sardar Partap Singh Kairon : (a) and (b) Not yet. The requisite acceptance from one of the parties, viz., Social Welfare Department, is still awaited. The joint acceptance from all the parties, namely, S.D. High School, Karnal ; Municipal Committee, Karnal; Social Welfare Department and Transport Department, Punjab is an essential pre-requisite to effect transfer. The matter has been referred by Rehabilitation Ministry to the Defence Ministry.

(c) No firm date can be indicated for commencement of construction work. With the release of the possession of the site, funds required will be diverted for this important stand.

AGENTS WORKING IN THE NATIONAL SAVING SCHEME IN KARNAL

3655. Shri Ram Piara : Will the Chief Minister be pleased to state the names of the Agents working under the National Savings Scheme in Karnal City and residing within the Municipal limits of Karnal from 1st October 1959 to-date, together with the amount of commission paid to each of them month-wise ?

Sardar Partap Singh Kairon : A list of Agents working in Karnal City together with the total amount paid to each of them as commission is laid on the Table of the House. The month-wise information is not available as the bills for commission are not paid in the same month in which the transaction is effected.

Names of the Agents working in Karnal City under the National Savings Scheme during the period from 1st October, 1959 to date together with the total amount paid to each of them as commission.

Serial No.	Name of agent		Commission Drawn
			Rs nP.
1	Shri Boota Ram	..	37.50
2	Shri Mani Ram	..	418.83
3	Shri Lal Ram	..	1,380.85
4	Shri J.D. Behal	..	910.80
5	Shri Om Parkash Gupta	..	437.83
6	Shri P.R. Anand	..	61.26
7	Shri Chhabil Dass	..	343.75

Serial No.	Name of agent		Commission Drawn
			Rs np
8	Shri Krishan Paul Singh	..	62.99
9	Shri Chhatar Singh	..	15.91
10	Shri Madan Gopal Soni	..	881.30
11	Shri Jai Dev Raj	..	2.60
12	Shri Sat Dev	..	720.60
13	Shri Ramesh Chand Gupta	..	275.00
14	Shri Nar Singh Dass	..	41.82
15	Shri Dyal Chand	..	8.95
16	Shrimati Kaushalya Rani	..	60.85
17	Shri Bhagwan Dass	..	16.24
18	Shri P.L. Bhatnagar	..	131.25
19	Shri Sham Krishen	..	664.93
20	Shri Shamsher Singh	..	..
21	Shri Ram Parshad	..	..
22	Shri Kundan Lal	..	298.93
23	Shri Hargobind	..	552.56
24	Shri Ram Partap	..	..
25	Shri Om Parkash Sharma	..	..
26	Shri Jagdish Chander Batra	..	No commission drawn so far
27	Shri S.P. Kapur	..	..
28	Shri Lekhraj Malhotra	..	..
29	Shri Gurbaksh Singh	..	..
30	Shri Baldev Raj	..	..
31	Shrimati Janak Dulari	..	585.24

LOANS ADVANCED BY THE PUNJAB FINANCIAL CORPORATION IN THE STATE

3656. Shri Ram Piara : Will the Minister for Industries be pleased to state the total amount of loan advanced by the Punjab Financial Corporation during the period from 13th February, 1960 to date together with the number of Industrialists in the State to whom these loans have been advanced ?

Shri Mohan Lal :

	Amount advanced ..	*Number of Industrialists*
(i) From the Corporation's funds within its extended jurisdiction which includes the State of Punjab and Union territory of Delhi ..	1,19,15,500.00	86
(ii) From Government funds under the Agency Scheme in the State of Punjab	12,26,100.00	38
Total ..	1,31,41,600.00	124

INDUSTRIAL TRAINING INSTITUTES IN THE STATE

3657. Shri Ram Piara : Will the Minister for Industries be pleased to state —

(a) the total number and location of Government Industrial Training Institutes in the State at present ;

(b) the number of trainees in each of the said Institutions ;

(c) the names of the trades for which training is being imparted in each of the said Institutions ?

Shri Mohan Lal : A statement containing the requisite information is enclosed.

STATEMENT

Serial No.	Names and Location of Government Industrial Training Institutes in the State at present	Number of trainees on roll as on 31-7-61	Names of Trades taught
1	2	3	4
1	Industrial Training Institute, Ferozepur	293	(1) Blacksmith (2) Carpenter (3) Fitter (4) Machinist (5) Sheet Metal (6) Surveyor (7) Welder (8) Draughtsman (Civil) (9) Draughtsman (Mechanical) (10) Electrician (11) Moulder (12) Turner

Serial No.	Names and Location of Government Industrial training Institutes in the State at present.	Number of trainees on roll as on 31-7-61	Names of Trades taught
1	2	3	4
2	Industrial Training Institute, Rohtak	514	(1) Carpenter/Cabinet Maker (2) Draughtsman (Civil) (3) Draughtsman (Mechanical) (4) Electrician (5) Fitter (6) Wireman (7) Moulder (8) Sheet Metal (9) Turner (10) Welder (11) Radio Mechanic (12) Electroplator (13) Supernumeraries (14) Blacksmith (15) Motor Mechanic
3	I.T.C., Dayanand Polytechnic Institutes Amritsar	429	(1) Draughtsman (Civil) (2) Electrician (3) Electroplator (4) Fitter (5) Mechanic Motor (6) Mechanic Radio (7) Moulder (8) Turner (9) Welder (10) Cutting & Tailoring (11) Book Binding (12) Hand Compositor (13) Printing Machine Operator (14) Wireman (15) Carpenter (16) Refrigerator
4	I.T.C., Mehrchand Technical Institute, Jullundur	288	(1) Carpenter (2) Draughtsman (Civil) (3) Draughtsman (Mechnical) (4) Fitter (5) Moulder (6) Pattern Maker (7) Plumber (8) Welder (9) Cutting & Tailoring (10) Manufacturing of Sports (Leather) (11) Manufacturing of Footwear (12) Manufacturing of Goods (Wood) (13) Blacksmith (14) Surveyor (15) Electrician (16) Radio Machanic (17) Turner
5	I.T.C. Polytechnic Institute, Phagwara	227	(1) Carpenter (2) Draughtsman (Civil) (3) Draughtsman (Mechanical) (4) Fitter (5) Watch Repairer (6) Electrician (7) Turner (8) Radio Mechanic

[Minister for Industries]

Serial No.	Names and Location of Government Industrial Training Institutes in the State at present	Number of trainees on roll as on 31-7-61	Names of Trades taught
1	2	3	4
6	Industrial Training Institute, Yamunanagar	317	(1) Carpenter (2) Draughtsman (Civil) (3) Draughtsman (Mechanical) (4) Electrician (5) Electroplator (6) Fitter (7) Machinist (8) Moulder (9) Turner (10) Welder (11) Manufacturing of house-hold utensils
7	Industrial Training Institute, Nabha	102	(1) Carpenter (2) Electrician (3) Wireman (4) Fitter (5) Cutting & Tailoring (6) Turner (7) Welder
8	Government Industrial Training Institute, Patiala	389	(1) Blacksmith (2) Draughtsman (Civil) (3) Draughtsman (Mech.) (4) Electrician (5) Fitter (6) Wireman (7) Machinist (8) Motor Mechanic (9) Moulder (10) Pattern Maker (11) Turner (12) Welder (13) Radio Machanic (14) Electroplator (15) Carpet (Cabinet) Marker (16) Tractor Mechanic (17) Supernumeraries
9	Industrial Training Institute, Pathankot	207	(1) Turner (2) Fitter (3) Motor Mechanic (4) Blacksmith (5) Carpenter (6) Draughtsman (Mechanical) (7) Draughtsman (Civil) (8) Surveyor
10	Industrial Training Institute, Hissar	186	(1) Carpenter (2) Blacksmith (3) Welder (4) Motor Mechanic (5) Electrician (6) Draughtsman (Civil) (7) Draughtsman (Mechanical) (8) Machinist (9) Turner (10) Plumber (11) Tractor Mechanic

Serial No.	Names and Location of Government Industrial Training Institutes in the State at present	Number of trainees on roll as on 31-7-61	Names of Trades taught
1	2	3	4
11	Industrial Training Institute, Gurgaon	239	(1) Radio Mechanic (2) Carpenter (3) Electrician (4) Wireman (5) Fitter (6) Draughtsman (Civil) (7) Draughtsman (Mechanical) (8) Welder (9) Motor Mechanic (10) Blacksmith (11) Turner (12) Painter & Decorator
12	Industrial Training Institute, Sonepat	116	(1) Fitter (2) Blacksmith (3) Electroplator (4) Draughtsman (Mechanical) (5) Electrician (6) Moulder (7) Welder (8) Machinist (9) Turner (10) Pattern Maker
13	Industrial Training Institute, Ludhiana	438	(1) Fitter (2) Turner (3) Wireman (4) Draughtsman (Mechanical) (5) Electroplator (6) Electrician (7) Pattern Maker (8) Moulder (9) Painter (10) Machi ist (11) Welder (12) Radio Mechanic (13) Motor Mechanic (14) Tools Maker (15) Tractor Mechanic (16) Supernumeraries
14	Industrial Training Institute, Ambala	43	(1) Draughtsman (Mechanical) (2) Electrician (3) Carpenter (4) Blacksmith (5) Electroplator (6) Turner (7) Fitter (8) Welder (9) Instrument Mechanic
15	Industrial Training Institute, Rajpura	41	(1) Carpenter (2) Motor Mechanic (3) Painter (4) Fitter (5) Printing Machine Operator (6) Tailoring

[Minister for Industries]

Serial No.	Names and Location of Government Industrial trainining Institutes in the State at present	Number of trainees on roll as on 31-7-61	Names of Trades taught
1	2	3	4
			(7) Turner (8) Electrician (9) Foundry Works (10) Pattern Maker (11) Hand Composition (12) Supernumeraries
16	Industrial Training Institute, Panipat	Nil (Due to final trade test held in July, 1961)	(1) Hand Weaving of Fancy Fabrics (2) Dyeing & Calico Printing (3) Durree & Carpet (4) Tailoring (5) Carpentry (6) Sheet Metal (7) Electrician (8) Turner (9) Fitter (10) Moulder (11) Painting & Decorating (12) Welder
17	Sub-Centre, Karnal ..	16	(1) Tractor Mechanic

Total Number of Institutions in the State :—17.

ARREARS OF PAY AND INCREMENTS TO DISPLACED TEACHERS OF KARNAL

3658. Shri Ram Piara : Will the Minister for Education be pleased to state—

(a) with reference to the reply to the Starred Question No. 6055 printed in the list of questions for 11th November, 1960, whether the arrears of all the teachers mentioned in parts (b) and (c) thereof have been cleared ; if so, when ; if not, the reasons therefor ;

(b) the total amount paid to the teachers mentioned in part (a) above up-to-date ?

Shri Amar Nath Vidyalankar : (a) No. About 166 displaced teachers are yet to be paid their arrears of pay and increments. Due to some technical objections and correspondence between District Inspector of Schools, District Board, Karnal and the teachers concerned the payment could not be made so far.

(b) About Rs 5,09,633.00.

LAND PURCHASED FOR HARIJANS IN VILLAGE JALLANVIRAN, DISTRICT KARNAL

3659. Shri Ram Piara : Will the Minister for Irrigation and Power be pleased to state—

(a) with reference to the reply to Unstarred Question No. 2997 printed in the list of questions for 26th October, 1960 whether the Vigilance Department has completed its enquiry ; if so, when ; if not, the approximate date by which it is expected to be completed ;

(b) whether the report of the Deputy Director, Welfare of Scheduled Castes as mentioned in part (ii) of the reply was sent to the Vigilance Department ; if so, when ;

(c) whether as a result of the enquiry any officer has been charge-sheeted, warned or conveyed the displeasure of the Government ; if so, the names of such officers together with the dates when this was done in each case ?

Sardar Gian Singh Rarewala : (a) and (c) The matter is still under enquiry with the Vigilance Department and their final conclusions are awaited.

(b) (i) Yes.
(ii) 5th October, 1960.

SATTA DARA CASES IN KARNAL DISTRICT

3660. Shri Ram Piara : Will the Chief Minister be pleased to state—

(a) the total number of raids conducted by the Police on Satta Dara (figure and number) Gamblers in District Karnal during the period from 1st January, 1960 to date under the Public Gambling (Punjab Amendment) Act, 1959, together with the names of persons arrested and the amount recovered from them ;

(b) the names of persons mentioned in part (a) above whose cases have been referred to the Courts together with the decision given in each case ?

Sardar Partap Singh Kairon : A statement is enclosed.—

Statement regarding Satta Dara cases in Karnal District

(a) and (b) 70 raids were conducted during the period from the 1st January, 1960 to date. The remaining required information is as below :—

Serial No.	Name of the person arrested	Amount recovered	Result of the case
1	2	3	4
		Rs	
1	Swarn ..	53.06	Fined Rs 25 each or one week's R. I., in default
2	Hukam Chand ..	21.00	
3	Charanji Lal ..	2.50	Fined Rs. 20 or one week's R.I., in default

[Chief Minister]

Serial No.	Name of the person arrested		Amount recovered	Result of the case
1	2		3	4
			Rs nP.	
4	Surrinder Singh	..	81.00	Pending trial.
5	Dewan Chand	..	3.00	
6	Joti	..	39.25	Pending investigation.
7	Kapurchand	..	21.59	Acquitted.
8	Sohan Lal	..	3.31	Do
9	Banu Ram	..	79.37	Pending trial
10	Ramji Lal	..	12.00	Ditto
11	Kishan Chand	..	78.00	Ditto
12	Sadhu Ram	..	21.00	Acquitted
13	Ramchit	..	23.00	Pending trial
14	Om Parkash	..	6.37	Ditto
15	Jai Lal	..	25.00	Acquitted
16	Sadhu Ram	..	42.83	Pending trial
17	Mohan Lal	..	3.87	Fined Rs 40
18	Ram Dayal	..	14.50	Fined Rs 200, or 2 months' R.I., in default
19	Bhagat Ram	..	19.25	Pending trial
20	Chatru	..	20.75	Fined Rs 30 or one month's R. I., in default
21	Ved Parkash	..	41.06	Acquitted
22	Kapurchand	..	25.00	Pending trial
23	Kapurchand	..	218.12	Ditto
24	Hukam Chand	..	27.44	Acquitted
25	Bhagat Ram	..	30.37	Pending trial
26	Mohan Lal	..	23.00	Ditto
27	Kapur Chand	..	1.00	Ditto
28	Hazari Lal	..	21.31	Ditto
29	Hukam Chand	..	44.00	Ditto
30	Chatru	..	25.50	Ditto

Serial No.	Name of the person arrested		Amount recovered	Result of the case
1	2		3	4
			Rs	
31	Ram Sarup	..	10.12	Pending trial
32	Nathu Lal	..	9.75	Fined Rs. 10
33	Krishan Lal	..	1.25	Pending trial
34	Kapurchand	..	1.10	Ditto
35	Sadhu Ram	..	16.00	Ditto
36	Bhagat Ram	..	3.87	Ditto
37	Ved Parkash	..	3.92	Ditto
38	Krishan Lal	..	9.44	Ditto
39	Ram Gopal	..	4.62	Ditto
40	Baru Ram	..	5.75	Ditto
41	Dalip Chand	..	4.14	Fined Rs. 5
42	Kesar Mal	..	5.15	Acquitted
43	Ishwar	..	36.27	Pending trial
44	Ishwar	..	62.00	Ditto
45	Madan	..	180.00	Ditto
46	Ghansham Dass	..	7.00	Ditto
47	Lachhman Dass	..	21.00	Acquitted
48	Ram Sarup	..	8.05	Fined Rs. 10
49	Budh Ram	..	1.75	Pending trial
50	Chuni Lal	..	2.04	Ditto
51	Anant Ram	..	1.00	Ditto
52	Ram Gopal	..	1.75	Ditto
53	Jai Parkash	..	1.75	Fined Rs. 15
54	Raghu Nath Dass	..	3.07	Fined Rs. 10 or in default one week's R.I.
55	Ram Sarup	..	8.34	Ditto
56	Banarsi	..	9.19	Ditto
57	Prabhu	..	5.79	Pending trial
58	Raghu Nath Dass	..	38.47	Ditto
59	Dev Dutt	..	6.00	Ditto

[Chief Minister]

Serial No.	Name of the person arrested	Amount recovered	Result of the case
1	2	3	4
60	Lakhmi ..	14.56	Acquitted
61	Ram Sarup ..	34.94	Fined Rs. 50 or in default one month's R.I.
62	Lachhmi ..	66.62	Fined Rs. 15 or in default 15 days R.I.
63	Jai Parkash ..	62.62	Fined Rs. 10 or in default 2 week's R.I.
64	Hukam Chand *alias* Kukki	160.74	Pending trial
65	Manohar Lal ..	10.89	
66	Gopal ..	24.50	
67	Kewal Krishan ..	..	
68	Hukam Chand *alias* Kuki	276.62	
69	Santosh Kumar ..	16.00	
70	Dhani Ram ..	2.81	
71	Jiwan Dass ..	..	
72	Hari Singh ..	0.50	
73	Suraj Bhan ..	2.00	
74	Om Parkash ..	7.00	
75	Ram Gopal ..	44.00	
76	Prem Chand ..	3.00	
77	Sadhu ..	4.00	
78	Ram Gopal ..	2.00	
79	Mool Chand ..	38.85	Mool Chand fined Rs. 50 others Rs. 25 each
80	Bhagwan Dass ..	1.10	
81	Ramzan ..	170.00	
82	Ved Parkash ..	..	
83	Anant Ram ..	17.31	Pending trial
84	Bhagat Ram ..	13.25	Ditto
85	Chanan Dass ..	50.00	Ditto
86	Anant Ram ..	17.31	Ditto
87	Hans Raj ..	2.19	Ditto
88	Mothu Ram ..	..	Ditto
89	Om Parkash ..	6.37	Ditto
90	Shanti ..	23.35	Ditto
91	Rama ..	..	Ditto

SCHOLARSHIPS, ETC., GIVEN TO THE STUDENTS OF SAINIK SCHOOLS IN THE STATE

3661. Shri Ram Piara : Will the Chief Minister be pleased to state—

(a) whether it is a fact that some scholarships, stipends or grants have been awarded to the students admitted to the Sainik Schools in the State during the year 1961 ; if so, the amount thereof in each case together with the names of students with their parentage and addresses ;

(b) the total number of students in each school who were not awarded scholarships, etc., together with the reasons therefor ?

Shri Amarnath Vidyalankar : (a) No scholarships etc., have yet been awarded to the students admitted to the Sainik Schools in the year 1961. Government have approved a scheme, the chief object of which is to help out the poorer class of people. The details of this scheme are :—

Serial No.	Income group	Extent to which the students will be entitled to the award of scholarship	RATE OF SCHOLARSHIP AND CLOTHING ALLOWANCE	
			Nabha School	Kunjpura and Kapurthala Schools
1	Up to Rs 200 per mensem	Full Scholarship *plus* clothing allowance	Rs 1,500 per annum *plus* Rs 100 per annum	Rs 1,990 per annum *plus* Rs 300 for the first year and Rs 150 in each subsequent year
2	From Rs 201 to Rs 400 per mensem	3/4th Scholarships *plus* clothing allowance	Rs 1,125 per annum *plus* Rs 100 per annum	Rs 1,425 per annum *plus* Rs 300 for the first year and Rs 150 in each subsequent year
3	From Rs 401 to Rs 600 per mensem	1/2 Scholarship	Rs 750 per annum	Rs 950 per annum
4	From Rs 601 to Rs 1,000 per mensem	1/4 Scholarship	Rs 375 per annum	Rs 475 per annum

Lists have been drawn up by the respective Principals and the screening of these lists is under way. It is expected that the scholarships will be awarded by mid October, 1961.

(b) The Question does not arise.

RESETTLEMENT OF EJECTED TENANTS IN THE STATE

3662. Shri Ram Piara : Will the Chief Minister be pleased to state—

(a) with reference to the reply to Unstarred Question No. 2387 printed in the list of questions for 3rd March, 1960, the total area assessed as surplus area from the date of start of the work till now including the area as mentioned in part (b) of the reply ;

(b) the total number of tenants eligible for resettlement as referred in part (c) of the reply ;

(c) the total number of ejected tenants, resettled so far in the State, district-wise, together with the area allotted to them in each district ?

Sardar Partap Singh Kairon : (a) 2,99,069 Standard Acres have been assessed as surplus.

(b) Exact information is not yet available as the work of assessment of eligible tenants is in progress. It is , however, estimated that 1,25,000 tenants will be eligible for resettlement.

(c) Details are given in the Statement. (Annexure "A").—

(ANNEXURE "A")

Statement showing the progress made in the work of resettlement of ejected/ejectable tenants in the erstwhile Punjab and Pepsu areas up to July, 1961.

Serial No.	Name of the District		No. of tenants resettled	Total area utilized upto 31st July, 1961
1.	Hissar	..	36	97
2.	Rohtak	..	2,303	2,099
3.	Gurgaon	..	2,082	2,617
4.	Karnal	..	591	952
5.	Ambala	..	49	170
6.	Kangra	..	58	17
7.	Hoshiarpur	..	1,012	1,279
8.	Jullundur	..	876	2,478
9.	Ludhiana	..	84	253
10.	Ferozepur	..	66	243
11.	Amritsar	..	551	1,633
12.	Gurdaspur	..	40	104
13.	Nathana Sub-Tehsil	..	113	303
	Total	..	7,861	12,245

Serial No.	Name of the District		No. of tenants resetled	Totai area utilized up to 31st July, 1961
	Erstwhile Pepsu Area			
1.	Patiala	..	56	143
2.	Sangrur	..	41	105
3.	Bhatinda	..	52	206
4.	Mohindergarh	..	136	551
5.	Kapurthala	..	171	7€9
6.	Ambala, Nalagarh Tehsil etc.	..	..	..
	Total	..	456	1,774
	Grand Total	..	8,317	14,019

AMOUNT OF LOANS PAYABLE BY STATE GOVERNMENT TO THE UNION GOVERNMENT

3663. Shri Ram Piara : Will the Minister for Finance be pleased to state the total amount of loans payable by the Puniab Government to the Union Government as on 31st August, 1961 ?

Dr. Gopi Chand Bhargava : The total amount of loans payable by the State Government to the Union Government as on the 31st August, 1961, is Rs 2,56,91,36,595.

REMODELLING, WIDENING, ETC., OF INDRI DRAIN

3665. Shri Ram Piara : Will the Minister for Irrigation and Power be pleased to state—

(a) whether it is a fact that some contracts for the remodelling widening and repairing of the Indri (INDRI) Drain had bee given during the period from 1st January, 1961, to date if so, to whom and for what amount ;

(b) whether the work referred to in para (a) above given to contractors has been completed ; if so, when ; if not the reasons thereof ;

(c) whether it is also a fact that due to certain breaches in the said drain there has been considerable loss to the crops in the villages near this drain ; if so, the names of such villages ;

(d) whether it is also a fact that some works entrusted to the contractors on the Indri Drain prior to January, 1961 have not been completed so far ; if so, the reasons thereof ;

[Shri Ram Piara]

(e) the number of representations or requests received by the Government from the villagers/land owners of Kachhwa village since the start of the rainy season together with the action, if any, taken by the Government thereon ?

Sardar Gian Singh Rarewala : (a) Yes. The work of streng thening banks of Indri Drain was allotted to the following Societies and contractors—

Serial No.	Name of Contractor or Society		Amount
			Rs
1	The Jundla Co-operative L. and C. Society	..	1,937
2	Shri Amir Chand Contractor	..	1,800
3	The Jumna Camp Karnal Co-operative Society	..	7,866
4	The Gharaunda West Co-operative L. and C. Society	..	5,416
5	The Gharaunda East Co-operative L. and C. Society	..	2,936
6	Shri Devi Ditta Mal, Contractor	..	7,700
7	The Raberi Co-operative L. and C. Society	..	4,000
8	Shri Ram Krishan, Contractor	..	4,306
9	The Nilokheri Co-operative Society	..	6,951

(b) All the works referred to in (a) above except in reach R. D. 30—32 and 97—102 were completed before the rainy season. In R. D. 30—32 and 97—102 the work could not be completed because of non-availability of earth in the nearby area where the water was standing all around.

(c) Spilling took place at R. Ds. 34,100, 39,800 and 51,800. A cut was also made by the Zamindars at R. D. 33,815. The spilling was caused because the discharge passed in the Drain was 635 cs., against the designed capacity of 350 cs. The water from the spill passed through the link drain into the Nai Nallah depression and therefore much damage was not caused. The names of the villages in which some damage had been caused due to the spills are as under :—

(i) Mansa ; (ii) Pawant ; (iii) Pacca Khera,

(d) No work was given to the contractors prior to January, 1961.

(e) No representation has been received from the landowners of village Kachhwa. There was no spilling in Indri Drain near village Kachhwa but 3 cuts were made by the zamindars themselves to drain out the water of village pond.

MANUFACTURING OF SEWING MACHINES IN LUDHIANA DISTRICT

3666. Shri Ram Piara : Will the Minister for Industries to pleased to state—

(a) the names of sewing machine manufacturing concerns of district Ludhiana which are on the approved list of the Government and are availing of quotas of raw material, essentiality certificates and import licences together with the amount for which the essentiality certificates and import licences have been issued to each of them during the period from 1956 to-date, yearwise ;

(b) the quantity of raw material issued to the said concerns during the period mentioned in part (a) above ?

Shri Mohan Lal : The time and labour involved in collecting the requisite information, which will be very voluminous, will not be commensurate with the advantage to be derived from it.

CONSTRUCTION OF A BUND NEAR LAKHANAUTI DISTRICT KARNAL

3667. Shri Ram Piara : Will the Minister for Irrigation and Power be pleased to state—

(a) whether Government is aware of the fact that U.P. Government have constructed a Bund near Lakhanauti Village Just opposite to Dabkauli village of district Karnal on the River Jumna ;

(b) whether it is a fact that with the construction of the said bund the natural flow of river Jumna has been obstructed ;

(c) whether it is also a fact that the River Jamuna is changing its course atDabkauli, Kunjpura or near about towards Punjab; if so, since when ;

(d) whether any measures by the Government have been taken to prevent the river Jamuna from changing its course towards the Punjab side (Karnal side) ; if so, what ?

Sardar Gian Singh Rarewala : (a) Yes.

(b) No. The bund constructed is only meant as a spill bund to contain high floods.

(c) No. There is no change in the course of the river Jumna near Dabkauli-Kunjpura towards Punjab. However, there is river action on right side near village Kunjpura and Dabkauli.

[Minister for Irrigation and Power]

(d) Yes. A revetment near village Dabkauli has been constructed and a proposal for constructing spur near village Kunjpura towards Punjba side has been taken up.

ENQUIRIES PENDING AGAINST THE DISTRICT INDUSTRIES OFFICERS

3668. Shri Ram Piara : Will the Minister for Industries be pleased to state whether it is a fact that certain enquiries against certain District Industries Officers are pending or are in progress either in the Industries or the Vigilance Department ; if so, the number thereof together with the date of commencement of each enquiry and the names of the District Industries Officers involved ?

Shri Mohan Lal : It is not in the public interest to disclose this information.

ENQUIRY INTO THE ESSENTIALITY CERTIFICATES ISSUED BY INDUSTRIES DEPARTMENT

3669. Shri Ram Piara : Will the Minister for Industries be pleased to state—

(a) with reference to the reply to Starred Question No. 4157, printed in the list of questions for 1st July, 1959, whether the enquiries against the six firms mentioned in Part (a) thereof have been completed ; if so, when, and the result in each case ;

(b) whether any enquiries against any of the officers connected with the issue of the essentiality certificates in favour of the said six firms have also been started ; if so, their names and the action, if any, taken against each ?

Shri Mohan Lal : (a) and (b) The enquiry has since been completed but the final decision has not yet been taken.

CANCELLATION OF LICENCES OF COAL DEPOTS

3670. Shri Ram Piara : Will the Minister for Industries be pleased to state whether it is a fact that the licences for some of the coal depots in the Hindi Region have been cancelled by the Supplies Department or surrendered by the Depot-Holders themselves during the period from 1st January, 1960 to date ; if so, the names of those whose depots have been cancelled and the names of those who surrendered their licences together with the dates when this was done in each case and the reasons therefor ?

Shri Mohan Lal : It is a fact that some coal depots were cancelled by the Supplies Department and in some cases coal depot-holders themselves surrendered their depots in Hindi Region during the period from January,

1960 to date. Their names and other particulars are as under :—

Serial No.	Name	Date of cancellation/ surrender	Reasons
1	Shri Krishan Deepak Hissar	6-4-60	(i) The depot was cancelled because Shri Krishan Deepak was an employee of a College at Sirsa ; and (ii) His father was also running a coal depot. The allotment of coal depots to both father and son was not in keeping with the principles of socialistic pattern of society.
2	Shri Sita Ram, Faridabad	27/29-1-60	Three coal depots were allotted to Shri Sewa Ram, Gurgaon, Shri Sita Ram, Faridabad and Shri Lachman Dass, Ballabgarh. The three parties were found as members of one and the same family and thus these depots were cancelled.
3	Shri Lachman Dass, Ballabgarh		
4	Shri Jee Sukh, Palwal	23-12-60	Shri Jee Sukh, could not run the coal depot due to his weak financial position and thus surrendered his depot.
5	Shri Mangtu Ram, Rewari	1-9-61	Shri Mangtu Ram, surrendered coal depot his own accord.

RAIDS BY KARNAL POLICE ON A SATTA GAMBLER

3671. Shri Ram Piara : Will the Chief Minister be pleased to state—

(a) with reference to the reply to Unstarred Question No. 3011, printed in the list of questions for 26th October, 1960 whether the case against Shri Kuki, a Satta Gambler which was pending in the court for trial as stated in Part (b) of the said reply has been decided ; if so, when and with what result ;

(b) whether the amount of Rs 74-12-6 as stated in Part (c) of the said reply has been forfeited ; if so, when ; if not, the reasons therefor ?

Sardar Partap Singh Kairon : (a) The accused was acquitted on 8th December, 1960.

(b) No.

STRICTURES PASSED AGAINST POLICE OFFICERS AND MAGISTRATES BY COURTS

3672. Shri Ram Piara : Will the Chief Minister be pleased to state with reference to the reply to Starred Question No. 6462 printed in the list of questions for 7th March, 1961, whether any action has been taken

[Shri Ram Piara]
against officers mentioned at Serial Nos. 1, 6, 14 and 16 against whom strictures had been passed by the Law Courts ; if so, what ; if not, the reasons therefor ?

Sardar Partap Singh Kairon : The information desired in respect of Police Officers mentioned at Serial Nos. 1, 6, 14 and 16 is given in the statement enclosed.

Statement showing action taken against Police Officers against whom strictures have been passed by the Courts of Law.

Serial No.	Serial No. as given in statement attached with Assemby Question No. 6462	Name of the Police Officer	Action taken
1	1	Chandgi Ram, S.I./GRP	No action has been taken against Sub-Inspector, Chandgi Ram as on enquiry he has not been found at fault.
2	6	A.S. I. Rup Lal, No. 56/A	The statements of all the P. Ws., except D. S. P., Barnala in the departmental enquiry against the A. S. I., have been recorded. The enquiry will be completed shortly.
3	14	Ch. Ram Singh, I. P. S., D. I. G.	Their explanations are still under examination. So far, no enquiry officer has been appointed.
4	16	Shri Bahal Singh, S. P.	

SUSPENSION OF HONORARY SUB-REGISTRAR, KARNAL

3673. Shri Ram Piara : Will the Chief Minister be pleased to state with reference to the reply to Starred Question No. 4537, printed in the list of questions for 18th December, 1959, whether the enquiry officer who was asked to send his report within six weeks, has sent his report ; if not, the reasons therefor ?

Sardar Partap Singh Kairon : The enquiry officer has since sent his report.

INSTRUCTIONS REGARDING PROHIBITING POLICE OFFICIALS FROM DRINKING

3674. Shri Ram Piara : Will the Chief Minister be pleased to state with reference to the reply to Unstarred Question No. 1988 printed in the list of questions for 14th December, 1959, the names of those Police Officers who have contravened the instructions issued by the Inspector-General of Police, during the period from 14th December, 1959 to-date together with the action taken against them ?

Sardar Partap Singh Kairon : A list showing the names of the Police Officers who had contravened the instructions of the Inspector-General of Police prohibiting drinking while on duty or in official premises or while out in the Ilaqa on any duty, during the period from 14th December, 1959 to 17th August, 1961, and action taken against them by the competent Police authorities, is enclosed.

Statement

The following action was taken against Police Officers and men who were found to have contravened the instructions of the Inspector-General of Police, Punjab, prohibiting drinking while on duty or in official premises or while out in the illaqa on duty during the period from 14th December, 1959 to 17th August, 1961 :—

Serial No.	*Name and Rank*	*Action taken*
	HISSAR DISTRICT	
1.	Gurbachan Singh, Assistant Sub-Inspector, No. 59/A	One years' approved service forfeited
2.	Krishan Kumar, Constable, No. 765 ..	Five years' approved service forfeited
3.	Girdhari Lal, Constable No. 347 ..	The departmental enquiry is in progress
4.	Ram Singh, Constable No. 320 ..	The departmental proceedings are held in abeyance as a complaint case is pending in the court
5.	Surat Singh, Constable No. 338 ..	
	KARNAL DISTRICT	
6.	Officiating Head Constable Charan Singh, No. 446	Censured
7.	Constable Tara Singh, No. 235 ..	Dismissed
8.	Officiating Head Constable Charan Singh, No. 446	Departmental enquiry in progress
	AMBALA DISTRICT	
9.	Jagan Nath, Constable No. 1051 ..	Three years' approved service forfeited
10.	Assistant Sub-Inspector Shingara Singh, No. 1384 (now Head Constable)	Enquiry against him is in progress
11.	Constable Kartar Singh, No. 1352 ..	Dismissed
12.	Sub-Inspector Karnail Singh, No. A-77 ..	Enquiry filed as no proof was available
13.	Constable Mehar Chand, No. 382 ..	Increment stopped for a period of two years
14.	Hari Singh, No. 180 ..	Enquiry is in progress
15.	Constable Ajit Singh, No. 214 and Constable Gurbux Singh, No. 1246	Enquiry was made but the charge was not proved
16.	Head Constable Hakam Singh, No. 1409	Departmental enquiry is in progress
17.	Constable Bhagwan Singh, No. 164 ..	Entire service forfeited permanently entailing reduction in his pay from Rs 48 to Rs 45 per mensem

[Chief Minister]

Name and Rank	Action taken
AMBALA DISTRICT—CONCLD	
18. Constable Shadi Lal, No. 388, Constable Puran Singh, No. 737	Complaint lodged with the Police
19. Constable Gurbux Singh, No. 1246 ..	Dismissed
20. Constable Ram Saran, No. 772 ..	Convicted and sentenced to five years R. I. under section 376/368/365 I. P. C., by the order of Sessions Judge, Ambala on 14th August, 1961, as he committed the offence under influence of liquor
21. Constable Risal Singh, No. 344 ..	Three years' approved service forfeited
22. Constable Harbans Lal, No. 1125 ..	Enquiry is pending against him
SIMLA DISTRICT	
23. Constable Zora Singh, No. 582 ..	Dismissed
KANGRA DISTRICT	
24. Constable Shiv Lal, No. 77 ..	Two years' approved service fofeited with permanent effect
25. Head Constable Gurdial Singh, No. 113/108	Severely censured
26. Constable Bhag Singh, 546 ..	Severely censured
27. Constable Ajaib Singh, No. 554 ..	Five years' approved service forfeited with permanent effect
28. Constable Om Parkash, No. 113 ..	Dismissed
29. Constable Pritam Singh, No. 292 ..	Dismissed
30. Constable Balkishan, No. 179 ..	Five years' approved service forfeited with temporary effect
31. Constable Avtar Singh, No. 382 ..	Resigned
32. Assistant Sub-Inspector Randhir Singh, No. 494/Jull.	Severely censured
33. Sub-Inspector Balwant Singh, J/121, Head Clerk	Enquiry is still pending
34. Head Constable Hardial Singh, No. 348	Reverted as Constable
HOSHIARPUR DISTRICT	
35. Resham Singh, Constable No. 104 ..	Dismissed
36. Nirmal Singh, Constable No. 309 ..	Eight years' approved service forfeited
37. Darshan Singh, No. 113 ..	Dismissed
38. Naranjan Singh, Constable No. 595 ..	Two years' approved service forfeited
LUDHIANA DISTRICT	
39. Constable Bhawani Dass, 449 ..	Ten years' approved service forfeited, permanently

Name and Rank		Action taken
		LUDHIANA DISTRICT—CONTD
40. Constable Bland Iqbal, 111	..	Reduced as Constable Time Scale
41. Constable Harjit Singh, 394	..	Three years' approved service forfeited with permanent effect
42. Constable Mukand Singh, 347	..	Dismissed
43. Constable Jagan Nath, 327	..	Dismissed
44. Constable Dalip Singh, 269	..	Three years' approved service forfeited with permanent effect
45. Constable Atma Singh, 4	..	Dismissed
46. Hardev Singh, 625	..	Dismissed
47. Constable Kehar Singh, 404	..	Dismissed
48. Constable Moti Ram, 374	..	Ten years' approved service forfeited with permanent effect
49. Constable Karam Singh, 334	..	Three years' approved service forfeited with permanent effect
		JULLUNDUR DISTRICT
50. Assistant Sub-Inspector Gajinder Singh, No. 43/J		Severely censured
51. Constable Harbans Singh, No. 665	..	Dismissed
		KAPURTHALA DISTRICT
52. Head Constable Amar Singh, No. 60	..	Censured and six years' approved service forfeited
53. Constable Malkiat Singh, No. 73	..	Enquiry is pending
54. Constable Gurdas Singh, No. 284	..	Departmental enquiry is pending
		FEROZEPORE DISTRICT
55. Constable Gurdial Singh, No. 592	..	Dismissed
56. Constable Ranjodh Singh, No. 236	..	Three years' approved service forfeited with permanent effect
57. Constable Chanan Singh, No. 759	..	Ditto
58. Constable Didar Singh, No. 834	..	Discharged
59. Constable Shangara Singh, No. 454	..	Dismissed
60. Constable Raman Singh, No. 167	..	Do
61. Constable Gurmej Singh, No. 774	..	Do
62. Head Constable Bichittar Singh, No. 559		Do
63. Assistant Sub-Inspector Ram Nath, No. 115/ASR		Five years' approved service forfeited with permanent effect
64. Constable Sadhu Singh, No. 321	..	Dismissed
65. Constable Jaswant Singh, No. 1237	..	Dismissed
66. Constable Hari Singh, No. 1221	..	Three years' approved service was forfeited on permanent basis

[Chief Minister]

Name and Rank	Action taken
FEROZEPORE DISTRICT	
67. Assistant Sub-Inspector Pharaya Lal, No. 45/FZR	Severely censured
68. Assistant Sub-Inspector Bua Dass, No. 210/ASR	Departmental enquiry is pending
GURDASPUR DISTRICT	
69. Constable Amarjit Singh, No. 597 ..	Four years' approved service forfeited
70. Constable Ujagar Singh, No. 363 ..	Three years' approved service forfeited
71. Constable Prem Dass, No. 498 ..	Departmental enquiry is pending
72. Constable Sowara Singh, No. 279 ..	Departmental proceedings are pending
PATIALA DISTRICT	
73. Constable Ram Singh, No. 998 ..	Dismissed
74. Constable Sukhdev Singh ..	Do
75. Sub-Inspector Lal Singh, No. 37/PR	Censured
76. Head Constable Kewal Krishan, No. 549	Reverted to the rank of Constable Selection Grade
77. Constable Pritam Singh, No. 1205 ..	Six years' service forfeited on permanent basis
78. Constable Amar Singh, No. 1042 ..	Ditto
79. Constable Sham Lal, No. 1222 ..	Dismissed
80. Inspector Jaswant Singh, No. R/13 ..	Do
81. Inspector Ram Nath ..	Reduced to the rank of Sub-Inspector Time Scale
82. Constable Gurbux Singh, No. 922 ..	10 years' approved service forfeited on permanent basis
83. Constable Amar Singh, No. 172 ..	Six years' approved service forfeited
BHATINDA DISTRICT	
84. Constable Lekh Ram, No. 858 ..	Dismissed
85. Constable Bir Singh, No. 565 ..	Seven years' approved service forfeited with permanent effect
86. Head Constable Gurcharan Singh, No. 507	Two years' approved service forfeited with permanent effect
87. Constable Iqbal Singh, No. 773 ..	Twenty years' approved service forfeited
88. Constable Gajjan Singh, No. 404 ..	Two years' approved service forfeited
89. Constable Harcharan Singh, No. 349 ..	Twenty years' approved service forfeited
90. Constable Baboo Ram, No. 713 ..	Ten years' approved service forfeited
91. Constable Gamdur Singh, No. 389 ..	Dismissed
92. Constable Sohan Singh, No. 754 ..	Dismissed

Name and Rank	Action taken
93. Constable Barma Nand, No. 866 ..	Fifteen years' approved service forfeited
94. Constable Maghar Singh, No. 936 ..	Dismissed
95. Head Constable Karam Singh, No. 472	Reduced to the rank of time scale Constable
SANGRUR DISTRICT	
96. Constable Amin Chand, No. 2821 ..	Six years' approved service forfeited with permanent effect
97. Constable Sadhu Singh, No. 2503 ..	Ditto
98. Constable Pala Singh, No. 2731 ..	Dismissed
99. Constable Naurang Singh, No. 2908 ..	Five years' approved service forfeited
100. Constable Hakam Singh, No. 2604 ..	Four years' approved service forfeited on permanent basis
101. Head Constable Lachhmi Narain No. 2050	Five years' approved service forfeited on permanent basis
102. Constable Surjit Singh, No. 2183 ..	Two years' approved service forfeited on permanent basis
103. Constable Lachman Singh, No. 3090..	Censured
MOHINDERGARH DISTRICT	
104. Constable Deo Karan, No. 119 ..	Five years' approved service forfeited on permanent basis
105. Constable Ram Sarup, No. 312 ..	Five years' approved service forfeited on permanent basis
106. Constable Siri Chand, No. 256 ..	Dismissed
107. Constable Mukhtiar Singh, No. 321 ..	Two years' permanent service forfeited
PUNJAB ARMED POLICE	
108. Constable Iqbal Singh, No. 2206 ..	Dismissed
109. Constable Vir Bhan, No. 573 ..	Awarded censure
110. Constable Waryam Chand, No. 5429	Censured
111. Constable Jagdish Singh, No. 5746 ..	Awarded ten days' punishment drill
112. Constable Sohan Lal, No. 566 ..	Ditto
113. Constable Vir Bhan, No. 5573 ..	Ditto
114. Constable Sultan Singh, No. 6142 ..	Ditto
115. Constable Makhan Singh, No. 3048 ..	Two years' approved service forfeited with permanent effect
116. Constable Rattan Singh, No. 1818 ..	One years' approved service forfeited with permanent effect
117. Head Constable Chuni Lal, No. 408 ..	Two years' approved service forfeited
118. Constable Har Narain, No. 2576 ..	Severely censured
119. Head Constable Chuni Lal, No. 408 ..	Three years' approved service forfeited with permanent effect

[Chief Minister]

Name and Rank	Action taken
120. Rishal Singh, Constable No. 3334 ..	Two years' service forfeited for increment with permanent effect
121. Jaldev Singh, Assistant Sub-Inspector, No. 2988	Three years' approved service forfeited with permanent effect
122. Assistant Sub-Inspector Harbans Singh, No. 921	Two years' service forfeited for increment with permanent effect
123. Constable Darbara Singh, No. 4337 ..	Ten days' P. D. awarded
124. Jage Ram, Constable No. 2559 ..	Dismissed
125. Constable Zile Singh, No. 5975 ..	Dismissed
126. Chanan Singh, Constable No. 893 ..	Three year's approved service forfeited with permanent effect
127. Constable Kirat Ram, No. 3629 ..	One years' approved service forfeited temporarily for increment, for one year
128. Constable Kirat Ram, No. 3629 ..	One year's approved service forfeited with permanent effect
129. Head Constable Sondhu Ram, No. 107	Reduced to the rank of Constable time scale
130. Constable Hazara Singh, No. 1967 ..	Dismissed
131. Head Constable Surinder Lal, No. 4409	Do
132. M. C. Sohan Singh, No. 382	Do
133. Gurcharan Singh, Constable No. 6054/2413	Do
134. Constable Mukhtiar Singh, No. 1316	Three years' approved service forfeited permanently
135. Constable Kirat Ram, No. 3629 ..	Two years' approved service forfeited
136. Head Constable Harbans Singh, No. 4101	Censured
137. Constable Surinder Singh, No. 3367	Do
138. Head Constable Surain Singh, No. 4261	Do
139. Constable No. 1017, Braham Singh ..	Departmental enquiry is pending
140. Constable Sultan Singh, No. 6142 ..	Censured
141. Constable Gurdev Singh, No. 5591 ..	Do
142. Jagir Singh, No. 3034 ..	Do
143. Lashkar Singh, No. 6884 ..	Do
144. Constable Shangara Ram, No. 5197	Do
A. P. Bn. BAHADURGARH	
145. Constable Malkiat Singh, No. 441/A.P.Bn.	Discharged

Name and Rank		Action taken
146. Constable Gurnam Singh, No. 29/ A.P.Bn.		Discharged
147. Constable Naurang Singh, No. 384/ A.P.Bn.		Awarded 15 days' punishment (drill)
148. Constable Gulzara Singh, No. 587/ A.P.Bn.		Five years' approved service forfeited permanently
149. Constable Sadhu Singh, No. 427/ A.P.Bn.		Dismissed
WIRELESS STAFF		
150. Head Constable R./T Operator Hari Krishan, No. 116/R		Reverted as Constable
R. T. C., JAHAN KHELAN		
151. Rect. Malkiat Singh, No. 2076	..	Discharged
152. Lakha Singh, No. 2446	..	Do
153. Rect. Amarjit Singh, No. 1121	..	Do
154. Rect. Ram Phal, No. 264	..	Do
155. Rect. Nachhatar Singh, No. 272	..	Do
156. Rect. Gurdev Singh, No. 216	..	Do
157. Rect. Kehar Singh, No. 369	..	Do
158. Rect. Balwinder Paul, No. 362	..	Do
159. Rect. Bir Singh, No. 116	..	Do
160. Rect. Inder Singh, No. 269	..	Do
161. Rect. Ram Kishan, No. 95	..	Do
GOVERNMENT RAILWAY POLICE		
162. Ex.-Head Constable Jagdish Ram, No. 831		Dismissed
163. Constable Karnail Singh, No. 475	..	One years' approved service forfeited with permanent effect
DISTRICT AMRITSAR		
164. Balwant Singh, Constable No. 131	..	Dismissed
165. Dedar Singh, Constable No. 712	..	Awarded 15 days' P. D.
166. Puran Singh, Constable No. 574	..	Six years' approved service forfeited permanently
167. Raghbir Dass, Constable No. 1959	..	Dismissed
168. Kishan Singh, Constable No. 1457	..	Dismissed
169. Gurmakh Singh, Constable No. 1572		Three years' service forfeited permanently

GRANT OF INDUSTRIAL LOANS IN THE STATE

3675. Shri Ram Piara : Will the Minister for Industries be pleased to state with reference to the reply to Unstarred Question No. 2281 printed in the list of questions for 22nd February, 1960, the total amount advanced as loan upto Rs 5,000 by the Industries Department in the State after 31st December, 1959 todate, with details thereof showing loans upto Rs 1,000, upto Rs 2,000 and up to Rs 5,000, separately, and the number of loanees in each category ?

Shri Mohan Lal : The time and labour involved in collecting the information, which will be very voluminous, will not be commensurate with the advantage to be derived from it.

REMISSION OF LAND REVENUE IN THE STATE

3678. Shri Rup Singh 'Phul' : Will the Chief Minister be pleased to state the total amount of land revenue remitted during the last and current financial year so far on account of damage to the crops by floods in the State ?

Sardar Partap Singh Kairon : 1960-61—Rs 18,10,768.

1961-62—Nil. Cases for remission are under consideration of Deputy Commissioners.

GRANT OF SCHOLARSHIPS TO STUDENTS BELONGING TO SCHEDULED CASTES AND BACKWARD CLASSES, ETC.

3679. Sardar Sohan Singh : Will the Minister for Education be pleased to state —

(a) whether Government have recently received through the Principal, Punjab University Evening College, Chandigarh, any applications from the students of the Pre-University Classes belonging to the Scheduled Castes, Scheduled Tribes and Other Backward Classes studying in the Pre-University and the Three-Year Degree Classes for the grant of scholarships for the year 1961-62 ; if so, their number and names ;

(b) whether there is any proposal under the consideration of Government to give an ad hoc grant to the Principal of the said College for giving scholarships to the students before final decision on their applications is taken ; if so, the time by which it is likely to be given ;

(c) the time by which applications referred to in para (a) above are likely to be decided finally ?

Shri Amar Nath Vidyalankar : (a) Yes, 17. The names of the students are given below :—

1. Shri Dev Raj	..	Pre-University Class
2. Shri Des Raj	..	Ditto
3. Shri Dhani Ram	..	Ditto

4.	Shri Sewa Singh	..	Pre-university class
5.	Shri Gurnam Singh	..	Ditto
6.	Shri Karnail Singh	..	Ditto
7.	Shri Bir Singh	..	Ditto
8.	Shri Sardara Singh	..	Three-Year Degree Classes
9.	Shri Arjan Singh	..	Ditto
10.	Shri Hardev Singh	..	Ditto
11.	Shri Jagtar Singh	..	Ditto
12.	Shri Jaswant Singh	..	Ditto
13.	Shri Mange Ram	..	Ditto
14.	Shri Rapho Ram	..	Ditto
15.	Shri Niranjan Singh	..	Ditto
16.	Shri Sardara Singh	..	Ditto
17.	Shri Sat Pall	..	Ditto

(b) No.

(c) A final decision on the applications are likely to be taken by the end of September, 1961.

GRANT OF SCHOLARSHIPS TO SCHEDULED CASTES STUDENTS, ETC., OF GOVERNMENT HIGHER SECONDARY SCHOOL, SECTOR 23, CHANDIGARH

3680. Sardar Sohan Singh : Will the Minister for Education be pleased to state :—

(a) the total number of applications received by Government for the grant of scholarships to students belonging to Scheduled Castes, Scheduled Tribes and other Backward Classes studying in the Government Higher Secondary School, Sector 23, Chandigarh during the year 1961-62 ;

(b) the names of the applicant's mentioned in part (a) above ;

(c) the time by which the said applications are likely to be decided ?

Shri Amar Nath Vidyalankar : (a) 15.

(b) The list is laid on the Table of the House.

(1)	**Darbara Singh**	..	XI Class
(2)	**Darshan Lal**	..	X Class
(3)	**Pal Singh**	..	IX Class
(4)	**Hakem Singh**	..	IX Class
(5)	**Shri Ram**	..	IX Class
(6)	**Prem Singh**	..	IX Class
(7)	**Om Parkash**	..	IX Class
(8)	**Amrik Singh**	..	IX Class
(9)	**Gurmit Singh**	..	IX Class
(10)	**Mohan Singh**	..	IX Class
(11)	**Tarsem Lal**	..	IX Class
(12)	**Harjit Lal**	..	IX Class
(13)	**Lal Chand**	..	IX Class
(14)	**Gurdarshan Singh**	..	IX Class
(15)	**Dharam Singh**	..	IX Class

(c) The stipends have been sanctioned.

RAIDS MADE BY CITY POLICE, KARNAL ON SATTA DARA DENS

3681. Dr. Parma Nand: Will the Chief Minister be pleased to state—

(a) with reference to the reply to Starred Question No. 5951 printed in the list of questions for 26th October, 1960, whether the case of Bhagwan Dass, Nathu Shah, Rakha Singh and Santokh Singh referred to against D.D. No. 37, dated 4th September, 1959 on page 2 of the said reply has been decided by the Court ; if so, when and the result thereof ;

(b) the number and names of witnesses cited by the prosecution in the said case and the number and names of those who actually gave evidence ;

(c) the date when the raid was conducted and the date when the case was put up to the Court, the number of Magistrates who heard the case and the dates when each of them did so ;

(d) whether any of the four accused referred to in part (a) above has already suffered any convictions ; if so, how many times in each case ?

Sardar Partap Singh Kairon : A statement is enclosed.

STATEMENT

RAIDS MADE BY CITY POLICE, KARNAL ON SATTA DARA DENS

(a) Not yet.

(b) Four P. Ws., namely Sarvshri Teka Ram, son of Ch. Singh Ram, Jat of Karnal Chhaju Ram, Lambardar, Karnal, Head Constable Charan Singh and Sub-Inspector Bihari Lal, then S.H.O., City Karnal were cited and produced in the court by the prosecution.

(c) Raid conducted on 28th July, 1959 and case put in court on 4th September, 1959. Four Magistrates heard the case as under :—

(i) Shri M.R. Vaid, A.D.M., Karnal — From 4th September, 1959 to 22nd January, 1960, and from 8th April, 1960 to 20th April, 1960

(ii) Tehsildar, Karnal .. From 5th February, 1960 to 4th April, 1960 and from 29th April, 1960 to 14th May, 1960

(iii) Shri B. K. Dewan, Magistrate, III Class, Karnal — From 7th June, 1960 to 9th March, 1961.

(iv) Shri Hari Singh, Magistrate III Class, Karnal — From 9th March, 1961 to-date.

(d) Two accused, Sarvshri Nathu Shah and Rakha Singh have previous convictions as under :—

Nathu Shah.—(i) Once under section 353, I.P.C.

(ii) Once under section 332, I.P.C.

Rakha Singh.—Twice under section 61, Excise Act.

PROMOTIONS OF DEPUTY FOREST RANGERS

3682. Shri Ram Piara : Will the Minister for Agriculture and Forests be pleased to state —

(a) the names of the Deputy Forest Rangers promoted as Forest Rangers in the State during the period from 1st January, 1961 to-date, the academic qualifications, the age and the place of present posting of each ;

(b) the basis on which each of the promotions mentioned in para (a) were made ;

(c) whether it is a fact that some Non-Matric Deputy Forest Rangers have been promoted as Forest Rangers ; if so, their names ?

Giani Kartar Singh :

(a)	Name of Deputy Ranger	Academic qualifications	Age	Place of present posting
1.	Shri Kewal Krishan	.. Matric ..	39	Patiala
2.	Shri Shanti Lal	.. Do	49	Chail
3.	Shri Ram Sarup	.. Do	35	Chowai
4.	Shri Kirtan Singh	.. Middle ..	44	Amritsar
5.	Shri Natha Singh	.. Under Matric	48	Raipur Rani
6.	Shri Amar Chand	.. Matric ..	38	Dehra
7.	Shri Chint Ram	.. Do	54	Nangal
8.	Shri Sadhu Singh	.. F. A. ..	43	Jind
9.	Shri Pritam Singh Minhas	.. Matric ..	38	Hoshiarpur
10.	Shri Sada Nand	.. Do	48	Banjar
11.	Shri Kapur Singh	.. Do	37	Rupar
12.	Shri Uttam Singh	.. Do	39	Bagga
13.	Shri Chattar Singh	.. Indian Army Special Class	36	Phillaur
14.	Shri Bawa Lal	.. Matric ..	36	Pinjore
15.	Shri Jaswant Singh Kohli	.. Do	32	Chandigarh
16.	Shri Jagtar Singh	.. Do	35	Nabha
17.	Shri Mohinder Singh	.. Do	39	Bhiwani
18.	Shri Dwarka Lal Chawla	.. Do	45	Una
19.	Shri Harbans Lal	.. Under-Matric	42	Bamloo

[Minister for Agriculture and Forests]

(b) The service record and general suitability.

(c) Yes. (i) Shri Kirtan Singh.

(ii) Shri Natha Singh.

(iii) Shri Harbans Lal.

SYPHONS SANCTIONED FOR WESTERN JAMUNA CANAL

3683. Shri Ram Piara : Will the Minister for Irrigation and Power be pleased to state with reference to the reply to unstarred Question No. 2975, printed in the list of questions for 19th October, 1960—

(a) whether any of the syphons as referred to in the reply to part (c) of the said question have been constructed ; if so, the date of completion and the cost of construction of each ;

(b) if no syphon has so far been-constructed, the reasons therefor ;

(c) the names of new link drains out of those mentioned in reply to part (c) of the said question which have been completed upto 31st August, 1961, the date when the construction was started, the date when each was completed and the length and capacity of each ?

Sardar Gian Singh Rarewala : (a) None of the syphons as referred to in reply to part (c) of the unstarred Question No. 2975 have been constructed so far.

(b) The link drains have to be excavated by the people themselves on their own lands under the guidance of the Deputy Commissioners and not by the Irrigation Department. The construction of cross-drainage syphons has to be undertaken on the completion of the link drains, which are still incomplete.

(c) No further link drains have been completed.

ISSUE OF ESSENTIALITY CERTIFICATES TO UNTRACED FIRMS AT AMRITSAR

3684. Shri Ram Piara : Will the Minister for Industries be pleased to state with reference to the reply to part (a) of Starred Question No. 5941, printed in the list of Questions for 19th October, 1960—

(a) the dates of physical check-up in the case of each of the Industrial concerns at Amritsar ;

(b) the names and numbers of firms or concerns which could not be traced ;

(c) the total amount for which essentiality certificates have been issued to firms or concerns referred to in part (b) above as well as the amount for which each of them had applied ;

(d) the action taken against those firms or concerns which were found to have misused the quotas given to them or the essentiality certificates issued to them ;

(e) whether any action was taken against the District Industries Officer, who had recommended the firms or concerns which could not be subsequently traced or against the staff of the Department which verified their credentials ; if so, what ;

(f) whether any of the staff mentioned in part (e) above is still posted in Amritsar ; if so, the reasons therefor ?

Shri Mohan Lal : The time and labour involved in collecting the information which will be very voluminous will not be commensurate with the advantage to be derived from it.

REVERSIONS AND PROMOTIONS OF WORK-MISTRIES IN KARNAL DIVISION

3685. Shri Ram Piara : Will the Minister for Public Works be pleased to state—

(a) whether any Work-Mistries in Karnal Division of the Ambala Circle have been reverted as Mates during the period from 1st June, 1960 to date ; if so, their names as well as the reasons for their reversion in each case ;

(b) the names of those mentioned in part (a) above who have again been promoted with the date of promotions in each case ;

(c) whether Government have received any representations from the workers' Union or Mechanical Workers' Union in connection with the reversions or promotions mentioned above ; if so, the details thereof and the action taken thereon ?

Chaudhri Suraj Mal : (a) Yes, the below noted Work-Mistries (W. C.) were reverted as Mates as their services were no more required due to completion of certain Major Works :—

(i) Shri Mohan Lal ;
(ii) Shri Vishnu Datt ;
(iii) Shri Sain Dass ;
(iv) Shri Rajinder Singh ;
(v) Shri Sugan Chand ;
(vi) Shri Raghbir Saran ;
(vii) Shri Sunder Lal ;
(viii) Shri Shanti Sarup ;
(ix) Shri Tulsi Dass ;
(x) Shri Baldev Singh ;
(xi) Shri Baga Singh ;
(xii) Shri Sher Chand ; and
(xiii) Shri Ram Murti.

(b) The below-noted were re-promoted with effect from 1st December, 1960 :—

(i) Shri Ram Murti; and
(ii) Shri Rajinder Singh.

[Minister for Public Works]

(c) A representation submitted by Shri Sain Dass and endorsed by the Mechanical Workers' Union was received by the Executive Engineer, Karnal, through Shri Ram Piara, M.L.A. In this representation Shri Sain Dass protested against his reversion and requested for re-promotion, but he was not considered suitable for re-promotion.

RECOVERY OF T. A. FROM EX-PRESIDENT, KARNAL MUNICIPAL COMMITTEE

3686. Shri Ram Piara : Will the Minister for Industries be pleased to state with reference to the reply to part (b) of Starred Question No. 6060, included in the list of Questions for 15th November, 1960, whether details of the T. A. drawn by the Ex-President, Municipal Committee, Karnal, have been worked out and the amount recovered from him ; if so, the date when it was recovered ?

Shri Mohan Lal : Yes. The excess amount of Rs 113.92 was recovered on 22nd December, 1960.

CASE AGAINST KAITHAL-NAGORAN CO-OPERATIVE TRANSPORT SOCIETY LTD., KAITHAL

3687. Shri Ram Piara : Will the Chief Minister be pleased to state :—

(a) with reference to the reply to Starred Question No. 6790, printed in the list of Questions for 17th Febuary, 1961, the date when the case against Kaithal Nagoran Co-operative Transport Society, Ltd., Kaithal, was cancelled and the reasons therefor ;

(b) whether any statements were taken by the Investigating Officers before the said case was cancelled ; if so, whose and when together with the name of the officer who recorded the same ;

(c) the amount which had been shown as due in the F.I.R. in the said case, and a copy of the F. I. R. be laid on the Table ;

(d) whether any legal opinion as stated in the reply to unstarred question No. 3080, printed in the list of unstarred questions for 9th November, 1960 was taken before the case was cancelled ; if so, what was it ;

(e) whether Shri Banarsi Dass of Messrs Motors and Carriers Financiers, Bhatinda, made any statement in the case ; if so, what and the date when he made it ?

Sardar Partap Singh Kairon : A statement is enclosed.

STATEMENT

(a) On 27th December, 1950, the Investigation disclosed that Shri Banarsi Dass had authorised Shri Ved Parkash, an employee of the firm, to collect arrears and take possession of the vehicle. Shri Ved Parkash had, in turn, authorised Shri Jagdish Chander Batra, Secretary, Kaithal Nagoran Co-operative Transport Society, Ltd., Kaithal, to dispose of the bus.

(b) The statements of the following were recorded :—

	Names of persons whose statements were recorded	Name of Recording Officer	Date
(i)	Shri Gurbux Singh, son of Bishan Singh of Motian Khan, Sadar Bazar, Delhi	A.S.I., Nand Lal	29-6-60
(ii)	Shri Bhagat Ram, son of Buta Ram, Rajput of Delhi	Ditto	29-6-60
(iii)	Shri Pyar Singh, son of Munshi Ram, of Sadar Bazar, Delhi	Ditto	29-6-60
(iv)	Shri Banarsi Dass, son of Shiv Chand Mahajan, of Bhatinda (complainant)	Ditto	2-7-60
(v)	Shri Kalu Ram, son of Lachhman Mal Mahajan of Bhatinda	Ditto	2-7-60
(vi)	Chaudhri Sultan Singh, Lambardar, Kabri ..	Ditto	2-7-60
(vii)	Shri Kuldip Singh, son of Jawahar Singh of Karol Bagh, Delhi	Ditto	6-7-60
(viii)	Shri Sardari Lal, son of Lal Chand of Karnal ..	Ditto	27-8-60
(ix)	Shri Ram Sarup, son of Natha Ram of Karnal ..	Ditto	27-8-60
(x)	Shri Ramesh Kumar, Clerk, D. C.'s Office, Bhatinda	Ditto	21-9-60
(xi)	Shri Banarsi Dass (complainant) of Bhatinda ..	Ditto	21-9-60
(xii)	Shri Ved Parkash, son of Tilak Ram, employee of Motors and Carriers Financiers, Bhatinda	Ditto	22-9-60
(xiii)	Shri Nirmal Singh, son of Nanak Singh of Delhi ..	Shri Lakshmi Narain, Inspector C.I.A. Karnal	9-9-60

(c) No specific amount was shown as due in the F.I.R..

A copy of the F. I. R. is enclosed.

(d) No.

(e) Yes. On 2nd July, 1960 and 21st September, 1960. His statement was that at the time of the registration of the case, he was not aware whether Shri Ved Parkash had authorised Shri Jagdish Chander Batra to dispose of the bus and that, were he aware of this authority, he would not have got the case registred.

A COPY OF F. I. R. NO. 102 OF 1960, UNDER SECTION 406, I.P.C., POLICE STATION, CITY KARNAL

On 18th December, 1959, we hired out on hire purchase basis a Bus with Registered No. PNW-1035, fitted with Engine No. 312-978R-451939, and Chasis No. 312-980-4508844, Maher Tata Mercedes Benz, Model 1955 to Messrs Kaithal Nagoran Co-operative Transport Society, Ltd., Kaithal. According to the agreement , the hirer was required to pay monthly instalments. The first being payable on 17th January, 1960 of Rs 1,487 and

[Chief Minister]

further seven successive instalments payable montlhy on the 17th of every succeeding month. The Bus in question was being operated upon Karnal-Habri Route. The Bus was in our ownership for so long as last instalment in final settlement was not paid to us. The hirer could, of course, neither sell it nor dispose it off by any means to any body unless they had finally settled with us. We learnt a few days back that the Bus has been sold by the said hirer at Karnal to Sardar Gurbax Singh Kabari of Motia Khan Market, Delhi. We have verified the facts from the purchaser, who admits having purchased the same Bus from the hirer at Karnal. On seeing the relevant Registration Book of the said vehicle, we noted that our name does not stand there as the hire Purchase Company although it had been duly got entered. It, therefore, appears that some sort of forgery has been affected in this connection. The Hirer, Messrs Kaithal-Nagoran Co-operative Transport Society, Ltd., Kaithal, have thus committed a criminal breach of trust under section 406, I.P.C. It is, therefore, requested that legal action be taken against the defaulters.

Yours faithfully,
(Sd). . .
for Motors and Carriers Financiers, Bhatinda.

Dated 27th June, 1960. Partner.

Please register the case and take up the investigation immediately.

(Sd.)
The 27th June, 1960. AMAR SINGH,
Inspector, C.I.A. Superintendent, Karnal.

TOURS BY OFFICERS OF WELFARE DEPARTMENT

3688. Shri Ram Piara : Will the Chief Minister be pleased to state—

(a) the dates when the Director and the Deputy Director, Welfare Department, respectively visited Karnal District during the period from 1st January, 1959 to 20th February, 1960, the places visted by each and the purpose thereof together with the amount of T. A. drawn by each;

(b) whether either of the officers mentioned in part (a) above has stubmitted a report of his visits to Government; if so, a copy thereof be laid on the Table?

Sardar Gian Singh Rarewala : (a) The information is laid on the Table of the House.

(b) It is not in the public interest to disclose the contents of the inspection notes and reports recorded by these officers.

STATEMENT

Dates on which Directors/Deputy Directors, Welfare of Scheduled Castes and Backward Classes, Punjab visited Karnal District during the period from 1st January, 1959 to 20th February, 1960.

Names of the Officers	Dates	Places visited	Purpose of visit	Amount of T. A. charged
1	2	3	4	5
				Rs A. P.
Shri M. R. Bhagat, P.C.S., Director	11th to 13th March, 1959	Karnal ..	To appear in the court of the Sessions Judge, Karnal	33 6 6
	5th April, 1959 ..	D. W.O.'s Office, Karnal	Visited D. W. O.'s Office, Karnal on way from Chandigarh to Rohtak	5 0 0
	10th to 11th May, 1959	Karnal ..	To appear in the Court of Sessions Judge, Karnal	38 0 0
	7th to 9th August, 1959	Karnal ..	To hold discussion with the D. W. O., Karnal regarding working of C. C.s.	15 3 0
			Total ..	91 9 6
Shri C. D. Khanna, P.C.S., Director	19th September, 1959	Visited D. W. O's Office at Karnal on way from Gurgaon to Jullundur	Inspection of the office of the D. W. O., Karnal	..
	5th to 8th November, 1959	Karnal, Behlopur, Bir-Thehbari and Begumpur	Inspection of land	10 0 0
	17th to 19th December, 1959	Karnal, Jalala Viran, Nilokheri	Ditto ..	25 0 0
	12th to 13th December, 1959	Basthera, Sewari, Gondar	Ditto ..	25 0 0
	17th February, 1960 ..	Panipat, Karnal, Machuri	Ditto ..	5 0 0
			Total ..	65 0 0

Name of the Officers	Dates	Places visited	Purpose of visit	Amount of T. A. charged		
1	2	3	4	5		
				Rs	A.	P.
S. Nirmal Singh, Deputy Director	27th to 31st March, 1959	Karnal, Jundla, Kiathal, Bir-Badalwa, Bir-Thehbari, Jalala Viran, Arulana and Bauhli	To hold enquiry into complaint against D.W.O. Karnal. Leasing out of Government land	24	0	0
	12th to 15th May, 1959	Kaithal, Sewan, Bir-Badalwa, Karnal	Inspection of Harijan Colony, C. C. to hold enquiry against Shri Chanchal Singh and in connection with the complaint against D.W.O., Karnal and preparation of a list of beneficiaries	16	0	0
	27th to 30th October, 1959	Karnal, Jundla, Assandh, Bir-Thehbari, Bir, Bedalwa, Jalala Viran, Karnal and Panipat	Inquiry against D. W. O., Karnal, inspection of C. Cs., collection of information regarding tentants cultivating land for Habitual offenders and inspection of the office of D. W. O., Panipat	20	0	0
	30th November, 1959 to 7th December, 1959	Karnal, Basthara, Beghisna, Bir-Thehbari, Sewan, Karnal and Sharif	Sale of Government share of produce at Bir-Thehbari, inspection of Vimukat Jatis Colony, Selection of site for C. C. and inspection of Harijan Colony, Sharifgarh	67	9	5
	12th to 14th February, 1960	Karnal, Bir-Thehbari, Karnal	For a Departmental enquiry against Shri Bhagat Singh, Superintendent, Agriculture, Settlement, Bir-Thehbari	28	8	2
			Total ..	156	1	7

LEGAL AID TO HARIJAN TENANTS

3689. **Shri Ram Piara** : Will the Minister for Irrigation and Power be pleased to state—

a) whether any amount was earmarked by Government or providing legal aid to the Harijan tenants under the Harijan Welfare Scheme in the State during the period from 1958-59 to date, if so, how much in each year ;

(b) the amount of money paid to the tenant so far by way of the said aid and the amounts, if any, which lapsed in each district, yearwise ;

(c) the names of tenants in Karnal District who were given the said aid during the said period and the amount thereof in each case ;

(d) whether the amount of the said aid was given to the tenants or to the Legal Practitioner or to both, in Karnal District during the period referred to in part (a) above?

Sardar Gian Singh Rarewala : The requisite information is laid on the Table of the House.

STATEMENT

(a) Yes. Year-wise amount allocated under the Scheme Legal Aid is given below :—

1958-59	*1959-60*	*1960-61*	*1961-62*
Rs	Rs	Rs	Rs
40,000	40,000	40,000	25,000

(b) the amount paid by way of lega l aid to Scheduled Castes and the amounts lapsed or utilized for other schemes are shown year-wise and District-wise in Appendix 'A'.

(c) Rs 155.25 nP. were paid during 1959-60 in a pre-emption case against the District Scheduled Castes Co-operative Thrift and Credit Society, Niwarsi, district Karnal.

(d) the amount was paid to Shri Gian Chand Gulati, pleader, Karnal who conducted the above case.

APPENDIX 'A'

Serial No.	Name of District	1958-59		1959-60		1960-61		1961-62
		Amount paid	Unspent amount credited to Treasury	Amount paid	Amount surrendered or utilized on other schemes	Amount paid	Amount utilized on other schemes	Amount utilized so far
		Rs nP.	Rs nP.	Rs nP.	Rs nP.	Rs	Rs	Rs
1	Amritsar ..	150.00	2,850.00	140.00	2,860.00	220	2,780	500
2	Ambala ..	..	2,500.00	..	2,250.00	340	1,910	..
3	Bhatinda ..	..	2,000.00	50.00	1,950.00	..	2,000	..
4	Ferozepore ..	60.00	2,440.00	1,144.25	1,855.75	1,552	1,448	..
5	Gurdaspur ..	620.00	1,380.00	240.00	1,760.00	..	2,000	..
6	Gurgaon ..	50.00	1,950.00	150.00	1,850.00	..	2,000	..
7	Hoshiarpur ..	..	3,000.00	1,500.00	1,500.00	900	2,100	..
8	Hissar ..	384.27	2,119.29	2,700.00	300.00	900	2,100	..
9	Jullundur ..	..	3,600.00	..	3,000.00	..	3,000	..
10	Kapurthala ..	..	1,200.00	..	1,000.00	..	1,000	..
11	Kangra ..	..	2,000.00	..	2,000.00	..	2,000	..
12	Karnal ..	..	2,500.00	155.25	1,844.75	..	2,000	..
13	Ludhiana ..	30.00	2,470.00	166.44	1,833.56	80	1,920	88

14	Mohindergarh	..	..	1,200.00	..	1,000.00	..	1,000	..
15	Patiala	..	..	2,500.00	2,434.62	65.38	1,268	1,232	..
16	Rohtak	..	..	2,500.00	..	3,000.00	..	3,000	..
17	Sangrur	..	..	2,498.75	..	3,000.00	240	2,760	..
18	Simla	..	..	..	..	250.00	..	250	..
	Total	..	1,294.27	38,708.04	8,680.56	31,319.44	5,500	34,500	588

MEDICAL RE-IMBURSEMENT IN THE INDUSTRIES DEPARTMENT

3690. Shri Ram Piara : Will the Minister for Industries be pleased to state the total number of Gazetted, Non-gazetted and Class IV employees in the Industries Department at present and the amounts re-imbursed to each category for the purchase of medicines during 1960-61?

Shri Mohan Lal : The total strength of Gazetted, Non-gazetted and Class IV Government employees in the Industries Department is as follows :—

Gazetted	..	126
Non-gazetted	..	2,212
Class IV	..	926

As regards amounts re-imbursed to each category for the purchase of medicines during 1960-61 it is stated that the time and labour involved in collecting the information from sub-offices of the Department will not be commensurate with the advantage sought to be derived from it.

RECOVERY OF TACCAVI LOANS

3691. Shri Ram Piara : Will the Minister for Agriculture and Forests be pleased to state—

(a) the total amount of Taccavi Loans recovered from the loanees in each district during the period from 1st April, 1958 to date, year-wise, in the State, together with the amount, if any, which remains unrecovered from them and the steps taken to realise it ;

(b) the names of those loanees against whom amounts of more than five thousands rupees stand as arrears?

Sardar Partap Singh Kairon : (a) A statement is enclosed.

(b) A list containing the names of such persons is enclosed.

Collection and arrears of Taccavi Loans from 1st April, 1958 to 31st July, 1961.

District		Recovery 1958-59	Arrears on 31st March, 1959
		Rs	Rs
Hissar	..	7,76,649	5,52,661
Rohtak	..	5,14,745	1,48,774
Gurgaon	..	10,58,996	9,03,083
Karnal	..	10,56,910	16,86,365

Districi		Recovery 1958-59	Arears on 31st March, 1959
Ambala	..	12,98,597	11,49,059
Simla	..	..	..
Kangra	..	3,30,529	1,38,434
Hoshiarpur	..	11,03,744	19,15,328
Jullundur	..	19,64,698	46,80,721
Ludhiana	..	12,27,446	16,31,144
Ferozepore	..	24,39,552	52,92,743
Amritsar	..	9,83,564	37,05,340
Gurdaspur	..	14,10,344	5,98,45459
Kapurthala	..	2,96,298	18,04,945
Patiala	..	10,40,517	17,78,963
Bhatinda	..	7,30,088	17,01,74
Sangrur	..	11,51,690	12,36,879
Mohindergarh	..	2,11,105	29,996
Grantd Total	..	1,75,95,472	3,43,40,725

District		Recovery 1959-60	Arrears on 31-3-60	Recovery, 1960-61	Arrears on 31-3-61
		Rs	Rs	Rs	Rs
Hissar	..	15,63,065	7,12,308	6,42,237	5,70,351
Rohtak	..	18,32,502	1,33,332	9,16,998	3,77,323
Gurgaon	..	46,14,238	18,02,234	24,90,923	9,36,747
Karnal	..	19,40,704	16,56,935	14,21,866	23,24,852
Ambala	..	20,80,400	9,16,444	15,27,285	7,18,912
Simla	..	27,816	15,239	6,484	11,062
Kangra	..	2,72,951	1,83,609	2,23,187	34,478
Hoshiarpur	..	10,32,856	16,60,388	10,91,702	11,74,599
Jullundur	..	35,71,770	34,09,916	28,34,829	19,16,580
Ludhiana	..	26,85,012	13,79,432	27,31,233	1,44,756
Ferozepore	..	22,88,240	64,81,058	19,22,738	56,10,891
Amritsar	..	17,56,558	55,24,091	24,05,754	52,59,217
Gurdaspur	..	14,58,999	58,85,507	20,68,747	43,00,952
Kapurthala	..	11,67,641	15,99,713	14,73,324	14,29,735
Patiala	..	25,73,112	25,12,869	18,21,813	17,25,865
Bhatinda	..	25,43,846	11,77,234	14,30,954	9,53,699
Sangrur	..	47,80,430	30,90,550	17,89,453	50,19,329
Mohindergarh	..	2,61,852	36,126	3,40,767	1,01,256
Grand Total	..	3,64,51,992	3,81,76,985	2,71,40,294	3,26,10,604

[Chief Minister]

District		Recovery 1961-62 April, 1961 to July, 1961)	Arrears on 31st July, 1961
		Rs	Rs
Hissar	..	2,68,007	8,72,814
Rohtak	..	2,86,303	3,72,097
Gurgaon	..	11,56,475	12,91,918
Karnal	..	5,40,094	22,16,763
Ambala	..	4,45,722	8,81,047
Simla	..	250	10,811
Kangra	..	46,687	42,788
Hoshiarpur	..	3,96,397	9,70,318
Jullundur	..	10,42,564	15,83,227
Ludhiana	..	5,78,861	3,68,308
Ferozepore	..	12,79,212	72,65,703
Amritsar	..	6,66,190	53,64,078
Gurdaspur	..	3,25,313	40,95,078
Kapurthala	..	4,05,821	13,38,010
Patiala	..	7,55,646	22,06,831
Bhatinda	..	3,96,810	6,98,669
Sangrur	..	14,37,440	33,43,991
Mohindergarh	..	4,72,305	88,190
Grand Total	..	1,05,00,098	3,80,10,601

Steps taken to realise the amounts

(1) The progress of collection and position of arrears of taccavi loans is being reviewed by the Council of Ministers every month. In view of their observations, the Deputy Commissioners/Commissioners are being directed, from time to time, to liquidate the arrears at the earliest.

(2) Two special recovery drives for the clearance of the arrears of taccavi loans are being launched in the State every year in the seasons of Rabi and Kharif Crops, and the results achieved therein are being reviewed by the Financial Commissioner, Revenue, Punjab.

(3) While on tour, the Financial Commissioner, Revenue, Punjab, has been conducting special meetings with the Commissioners/Deputy Commissioners/Revenue Officers and impressing upon them to devote their personal attention to this important work of collection of taccavi loans.

(4) Instructions are being issued to all the Deputy Commissioners/Commissioners of Divisions for early liquidation of the arrears of taccavi every month.

(5) All these measures have resulted in good recoveries. The collection during 1959-60 (Rs 3,64,51,992) far exceeds the collections during any other year since partition.

(6) The collection during 1960-61 (Rs 2,71,40,294) is also fairly good and far exceeds the collection during any other year since partition except for the year 1959-60, despite the set back caused by extensive flood damage to nearby 1/3rd of the State during this year.

Part (b) **Names of loanees against whom amounts of more than five thousand stands as arrears.**

1. Rajinder Singh, Gorinder Singh
2. Nand Singh.

40

3. Harbans Lal, Sheo Lal.
4. Shamsher Datt.
5. Sunder Singh.
6. Gurbax Singh.
7. Amarjit Singh.
8. Shiv Raj Singh.
9. Gopal Singh and Smt Kartar Kaur.
10. Jiwan Dass.
11. S. C. Mitra.
12. Surinder Singh, Man Singh, Surat Singh.
13. Harbans Singh, Balkar Singh.
14. Jagjit Singh Man.
15. Sardara Singh.
16. Labh Singh.
17. Pritam Singh.
18. Charan Singh.
19. Gaimal Singh.
20. Balkar Singh.
21. Gurbachan Singh.
22. Mohan Singh.
23. Shingara Singh.
24. Gurcharan Singh.
25. Dalip Singh.
26. Maghar Singh.
27. Shashi Bhushan.
28. Amar Singh.
29. Surat Singh.
30. Gurbachan Singh of Habri.
31. Karam Singh.
32. Bishan Singh.
33. Jaswant Singh.
34. Inder Sain.
35. Chanda Singh.
36. Sawan Ram.
37. Rajinder Singh.
38. Risal Singh.
39. Jagat Ram.
40. Ajit Singh.
41. Kulbir Singh.
42. Gurcharan Singh.
43. Joginder Singh.
44. Basant Singh.
45. Jagat Singh.
46. Faujdar Singh.
47. Kailash Nath.
48. Madan Lal.
49. Inderjit Singh.
50. Ganga Singh.
51. Changa Singh.
52. Jit Singh, Parkash Kaur.
53. Harminder Singh.

[Chief Minister]

54. Davinder Mohan Vir Singh.
55. Sarminder Vir Singh.
56. Parkash Chander, Vir Singh.
57. Shiv Narain Singh.
58. Kulraj Singh.
59. Inder Singh.
60. Smt. Jagdeep Kaur.
61. Ajab Singh.
62. Giani Harbans Singh.
63. Sodhi Harnam Singh.
64. Jatinder Bikramjit Singh.
65. Bibi Kuldip Kaur.
66. Iqbal Singh.
67. Sodhi Mohinder Singh
68. Pritam Singh.
69. Co-operative Society through Bakhtawar Singh.
70. Smt. Durga Devi.
71. Guru Shiv Sham Singh.
72. Hashmat Rai, etc.
73. Gehna Singh.
74. Jagtar Singh.
75. Harbans Singh.
76. Mool Chand, Makhan Lal.
77. Balaur Singh.
78. Inder Singh.
79. Charanjit Singh.
80. Inder Singh.
81. Smt. Dhan Kaur.
82. Chand Kaur.
83. Gur Bakhshish Singh.
84. Bawa Sewa Singh.
85. Pritam Singh.
86. Surain Singh.
87. Teja Singh.
88. Partap Singh.
89. Surat Singh.
90. Sarvshri Sher Thakar Singh, Inder Jit Singh, Sher Sarb Jit Singh.
91. Amrao Singh.
92. Jaswant Rai.
93. Amritsar National Co-operative Society.
94. Mahant Chander Parkash.
95. Mohan Singh, Bhagwan Singh, Mohinder Singh, Puran Singh, Swaran Singh.
96. Narain Singh.
97. Dalip Singh.
98. Alla Singh.
99. Darshan Singh.
100. Amrik Singh.
101. Sanji Ram.
102. Surjit Singh.
103. Narinder Singh.
104. Balwant Singh.
105. Nadan Singh.
106. Buta Singh.
107. Mahan Singh.
108. Harmohinder Singh.
109. Smt. Labh Kaur.
110. Gurdit Singh.
111. Gurbachan Singh.
112. Duljit Singh.
113. Maya Singh.
114. Chanda Singh.
115. Rama Nand.
116. Gurbachan Singh.
117. Manohar Singh.

118. Smt. Jagjit Kaur.
119. Bhupinder Singh Mann.
120. Kaka Harinder Singh.
121. Hari Singh.
122. Prabhdev Singh, Hardev Singh.
123. Shiv Kumar.
124. Charan Singh, Iqbal Singh, Dilbagh Singh, Teja Singh.
125. Jagjit Kaur.
126. Harbans Singh.
127. Gian Singh Rarewala.
128. Balwant Singh.
129. Mahabir Singh.
130. Sarpanch Village Panchayat, Rohna Bholla.
131. Common Land through Munshi Ram, Sarpanch.
132. Harinderpal Singh.
133. Sarpanch and Naib Sarpanch of village Nalinikalan.
134. Through Mangal Singh.
135. Sarpanch of village Samphelpur.
136. Charan Singh, A.D.M.
137. Sarpanch of village Pandrali.
138. Jai Singh Visedar.
139. Sikander Singh.
140. Ram Partap.
141. Janta Model Farm.
141-A Gurbachan Singh.
142. Kuldip Singh.
143. Satwant Singh.
144. Joginder Singh.
145. Krishan Lal.
146. Gurdev Singh.
147. Col. Raghbir Singh.
148. Kr. Brijinder Singh.
149. Joginder Singh.
150. Bhagwan Singh.
151. Ralla Singh.
152. Bhai Sahib Bhai Subsher Singh.
153. Rani Inder Kumari.
154. Khunda Singh, Pishora Singh.
155. Tarlochan Singh.
156. Mahant Harikishan Dass.
157. Raghbir Singh, Mohan Singh.
158. Jaswant Singh.
159. Surender Nath.
160. Gurcharan Singh.
161. Darshan Singh.
162. Buta Singh Ajad.
163. Ravinder Singh.
164. Mrs. Sushila Devi.
165. Virpal Kaur.
166. Subhash Chander.
167. Gurbax Singh.
168. Jagatbir Singh.
169. Lachhman Dass.
170. Gurbachan Singh.
171. Harchand Singh.
172. Arjan Singh.
173. Kartar Singh Dewana.
174. Ram Bux.
175. Labh Singh.
176. Nawab of Malerkotla.
177. Ranjit Singh.
178. Raj Adhiraj Mahesh Inder Singh.
179. Gamdur Singh.
180. Joginder Singh.
181. Naginder Singh.
182. Major Balwant Singh.

[Chief Minister]

183. Bachittar Singh.
184. Pardamman Singh, Ex-M.L.A.
185. Hardial Singh, Surrinder Singh, etc.
186. Co-operative Society, Lohar Majra
187. Ajit Singh.
188. Kehar Singh.
189. Diwan Singh.
190. Dalip Singh.
191. Pokhar Ram, Zaildar.
192. Kanwar Singh.
193. Sarpanch of village Rohn Nima.
194. Sarpanch of village Dalo Majra.
195. Common Land through Sarpanch of village Naulakha.

RECOVERY OF INDUSTRIAL LOANS IN KARNAL DISTRICT

3693. Shri Ram Piara : Will the Minister for Industries be pleased to state—

(a) the names of persons in Karnal District to whom Industrial loans of more than Rs 1,000 were advanced by Government and who have not repaid them so far ;

(b) the action; if any, taken against persons mentioned in Part (a) above?

Shri Mohan Lal : It is not in public interest to disclose the names of the loanees.

REMISSION OF LAND REVENUE IN PATTI AND TARN TARAN TEHSILS

3695. Sardar Gurwaryam Singh : Will the Chief Minister be pleased to state whether land revenue in any villages in tehsils Patti and Tarn Taran of district Amritsar was remitted under the Remission and Suspension Rules, 1960, during the Rabi crop, 1961, on the ground that the land concerned was affected by Thur, Sem or Chos or was sandy; if so, the names of the villages and the amount of land renenue remitted?

Sardar Partap Singh Kairon : No.

DAMAGE BY FLOOD IN CERTAIN VILLAGES OF TEHSIL BARNALA

3696. Sardar Kartar Singh Diwana : Will the Minister for Revenue be pleased to state—

(a) whether it is a fact that the villages Sadhuwal, Chhiniwal, Gehal, Sohiwal, Gagewal, Dewana, Tallewal, Choongan, Vidhata, Ramgarh, Nainenwal, Bhunderh and Jangiana in tehsil Barnala, district Sangrur were effected by recent floods ;

(b) if the reply to part (a) above be in the affirmative, the details of relief if any granted to the affected people?

Sardar Partap Singh Kairon : (a) Yes.

(b) The proposals for relief are under consideration.

POLITICAL AGITATIONS IN THE STATE

3697. Sardar Dhanna Singh Gulshan : Will the Chief Minister be pleased to state—

(a) the total number of political agitations and their causes, launched in the State during each of the years from 1950 to September, 1961 ;

(b) the expenditure incurred by Government for controlling each of the said agitations ;

(c) the number of arrests made in each of the said agitations ;

(d) whether any persons died in consequence of the said agitations; if so, the relief, if any, given to their dependants?

Sardar Partap Singh Kairon : The time and labour involved in collecting the information will not be commensurate with any possible benefit to be obtained .

ELECTION OF HARIJANS TO BLOCK SAMITIS

3698. Sardar Dhanna Singh Gulshan : Will the Minister for Community Development be pleased to state the names and addresses of Harijans, block-wise and district-wise who have been elected as members of the Block Samitis in the elections held in August. 1961?

Sardar Gurbanta Singh : A statement is laid on the Table of the House.

LIST SHOWING NAMES AND ADDRESSES OF HARIJANS ELECTED AS MEMBERS OF BLOCK SAMITIS

Serial No.	Name of district	Name of Block/ Shadow Block	Name and address
1	2	3	4
			Sarvshri—
1	Ambala ..	1. Naraingarh ..	1. Bachan Singh of Barogh
			2. Mangoo Ram of Saliqpur
		2. Manimajra ..	1. Uttam of Panchayat Chikan
		3. Raipur Rani ..	Nil
		4. Kharar ..	1. Isher Singh of Badheri
			2. Gurdial Singh of Jhaurcheri

[Minister for Community Development

Serial No.	Name of district	Name of Block/ Shadow Block	Name and address
1	2	3	4
			Sarvshri—
1	Amala—*contd*	..	
		5. Sialba Majri ..	1. Raja Singh of Chitamli
			2. Niranjan Singh of Chitamli
		6. Rupar ..	1. Hari Singh of Purkhali
			2. Dalip Singh of Thali
		7. Chamkaur Sahib	1. Ujagar Singh of Sidhpur Kalan
		8. Ambala ..	1. Faqir Chand of Garnala
		9. Barara ..	1. Nandu Ram of Bainjalpur
		10. Jagadhri ..	1. Chhaju Ram of Garhi Mundon
			2. Bishna of Sudhail
		11. Chhachhrauli ..	1. Jamna of Ladi
			2. Prabhu of Kishanpura
			3. Telu Ram of Khadri
		12. Bilaspur ..	1. Bishna Ram of Mugalwali
			2. Shankar Lal of Milk Khas
		13. Nalagarh ..	Nil
2	Sangrur ..	1. Kalayat ..	1. Jawala
		2. Malerkotla ..	Nil
		3. Mahal Kalan (Shadow Block)	Nil
		4. Barnala ..	1. Mai Ditta Singh
		5. Ahmedgarh ..	1. Kanshi Singh of Mangewal
		6. Lehragaga ..	Nil
		7. Safidon ..	1. Lachhman
			2. Bir Singh
			3. Chandgi Ram
		8. Cheema ..	Nil
		9. Jind ..	Nil
		10. Dhuri ..	Nil
		11. Sehna ..	Nil

Serial No.	Name of district	Name of Block/ Shadow Block	Name and address
1	2	3	4
			Sarvshri—
	Sangrur—concld	12. Narwana ..	1. Puran
			2. Jogi Ram
		13. Uchana ..	1. Ram Singh of Dumerkha Khurd
		14. Sunam ..	Nil
		15. Sangrur ..	1. Santa Singh, son of Bishan Singh
3	Hissar ..	1. Hissar I ..	Ganpat Ram, son of Shri Gokal of Mavar
		2. Hissar II ..	Nil
		3. Barnala ..	Nil
		4. Tohana ..	1. Shankar Panch of Jamalpur Sheikh
		5. Hansi I ..	Nil
		6. Hansi II ..	1. Het Ram of Dhana Kalan
		7. Narnaund ..	1. Kali Ram , Panch of Rajithal
		8. Tosham ..	1. Gopi Ram, Panch Jhumpa Khurd
		9. Loharu ..	Nil
		10. Bhiwani (Shadow)	Nil
		11. Fatehabad ..	Nil
		12. Bhuna ..	1. Shiv Chand Ram of Chaubara
		13. Ratia (Shadow)	1. Atma Ram of Ratia
		14. Sirsa ..	Nil
		15. Dabwali ..	Nil
		16. Rania (Shadow)	Nil
		17. Badagudha (Shadow Block)	Nil
4	Mohindargarh	1. Narnaul I ..	1. Parbhati Ram of Hasanpur
		2. Mohindargarh I	1. Siri Ram of Bucholi
			2. Gogar Ram of Dhanonda
		3. Mohindargarh II	Nil
		4. Badhra ..	Nil
		5. Narnaul II	Nil

[Minister for Community Development]

Serial No.	Name of district	Name of Block Shadow Block	Name and address
1	2	3	4
	Mohindargarh—*concld*	6. Nangal Chaudhry	1. Bansi Dass of Morund
		7. Dadri I ..	1. Kahana Ram of Komod (Member Market Committee)
		8. Dadri II ..	Nil
5	Simla ..	1. Kandaghat ..	1. Ranjit Singh 2. Shonk Ram
		2. Dharampur ..	1. Kishan Datt 2. Nathu Ram
6	Rohtak ..	1. Ganaur	1. Ram Sarup of Sukhpur Harijan Co-operative Society, Sukhpur 2. Chandgi Ram of Aghwanpur Co-operative Multipurpose Society Ltd., Agwanpur 3. Ram Sarup, son of Shri Mange Ram of Pipli Khera
		2. Jhajjar ..	Nil
		3. Gohana ..	1. Chand Ram, Sarpanch of Mahra 2. Udei Singh, Panch, Bidhal 3. Charat Singh, Sarpanch of Kahni 4. Harkishan, Panch of Rawora 5. Phoola, Sarpanch of Rukhi 6. Ram Dhari, Sarpanch of Bali 7. Har Phool, Sarpanch of Sikandarpur Majra 8. Sher Singh, Sarpanch of Bhanswal Kalan 9. Parbhu, Panch of Anwali 10. Tara Singh, Sarpanch of Rabhra 11. Udhestar, Panch of Kasondi 12. Surja, Sarpanch of Khanpur Kalan 14. Goverdhan Singh, Sarpanch of Jasrana
		4. Mundlana ..	1. Preeta, Panch of Chirana 2. Sadhu, Panch of Baroda 3. Bala Ram, Panch of Butana
		5. Sonepat ..	1. Raja Ram of Kalorad, the Kilorad Agricultural Service Co-operative Society

Serial No.	Name of district	Name of Block/ Shadow Block	Name and address
1	2	3	4
	Rohtak—*concld*	6. Meham ..	1. Parbhu, Panch of Sisar Khas
			2. Richpal Singh, Sarpanch of Mokhra Khas
		7. Rai ..	1. Giasi, Panch of Rai
		8. Nahar ..	Nil
		9. Salhawas ..	Nil
		10. Beri ..	1. Nand Ram, Panch of Mandan Kalan
		11. Kalanaur ..	1. Charanjit Lal, Panch of Sunari Kalan
		12. Rohtak ..	Nil
		13. Kharkhouda ..	Nil
		14. Kathura ..	Nil
		15. Bahadurgarh ..	Nil
7	Kangra ..	1. Naggar ..	Nil
		2. Kulu ..	Nil
		3. Dhundla ..	Nil
		4. Nadaun ..	Nil
		5. Bhawarna ..	Nil
		6. Nagrota Bagwan	Nil
		7. Pragpur ..	1. Mangat Ram
		8. Mangwal ..	Nil
		9. Dehra ..	Nil
		10. Nurpur ..	1. Shankar Singh
		11. Indora ..	1. Durga Dass
		12. Hamirpur ..	Nil
		13. Bhota ..	Nil
		14. Lambagaon ..	Nil
		15. Ani ..	Nil
		16. Banjar ..	Nil
		17. Sujanpur (Shadow)	Nil
		18. Kangra ..	Nil

[Minister for Community Development]

Serial No.	Name of district	Name of Block/ Shadow Block	Name and address
1	2	3	4
		Sarvshri—	
	Kangra—*contd*	19. Shahpur at Rait	Nil
		20. Palampur ..	Nil
		21. Bhoranj ..	Nil
		22. Baijnath ..	Nil
8	Jullundur ..	1. Jullundur West	1. Jagjit Singh of Daliwal
			2. Sohan Lal Maqsoodpur
		2. Bhogpur ..	Nil
		3. Nakodar ..	1. Babu Singh of ?
			2. Karam Chand of ?
		4. Goraya ..	1. Dalip Chand of Aqalpur
			2. Bhagu of Rajgowal
			3. Chint Ram of Rurka Kalan
		5. Jullundur East	1. Sohan Lal of Kingra
			2. Daulat Ram of Nangal Karar Khan
			3. Darshan Singh of Mathepur
			4. Parkash Ram of Bolinna
			5. Nasib Chand of Sufipind
		6. Phillaur ..	1. Isher Dass of Tarkhan Mazara
			2. Shadi Ram of Garah
		7. Nurmahal ..	1. Amin Chand of Hardo Sheikh
		8. Adampur ..	1. Malagar Singh of Manko
			2. Bali Ram of Dhepur
		9. Shahkot ..	Nil
		10. Mukandpur ..	1. Gurdas Ram of Aur
			2. Mohanga Ram of Bagowal
		11. Nawanshahr ..	1. Babu Ram of Charan
		12. Banga ..	1. Bishan Singh of Bharo Mazara
			2. Malkiat of Mahl
9	Karnal ..	1. Karnal ..	Nil
		2. Niokheri ..	Nil

Serial No.	Name of district	Name of Block/ Shadow Block	Name and address
			Sarvshri—
	Karnal—*concld*	3. Gharaunda ..	1. Devtia of Jhinwar Heri
		4. Nisang ..	1. Kura Ram of village Nisang
			2. Joti Ram of village Kheri Naru
		5. Panipat ..	Nil
		6. Madlauda ..	1. Munshi Ram of village Madlaluda
		7. Samalkha .	1. Mam Chand of village Mandi
		8. Kaithal ..	1. Jammu Ram of village Jakholi (Co-operative Society)
		9. Pundri ..	Nil
		10. Guhla ..	1. Shera of village Guhla Block
			2. Joti of village Chika
			3. Didara of village Guhla Block
		11. Rajaund ..	1. Chyhira of village Rajaund
		12. Asandh ..	1. Devi Dass of village Asandh
			2. Dalip Singh of village Kheri Saraf Ali
		13. Thanesar ..	1. Kura Ram of village Sandhola
		14. Shahbad ..	Nil
		15. Ladwa ..	Nil
10	Hoshiarpur ..	1. Hoshiarpur I ..	1. Matta Ram of village Pathial, post office Lachowal
			2 Wattan Singh, Sarpanch of Khanpur via Bullowal
			3. Daulti Ram, Sarpanch of Maroli Brahmanan, post office Bassi
		2. Hoshrpur II	1. Ram Rattan, Panch of Chabewal, post office Jallowal
			2. Harbans Singh, Sarpanch of Chuni Kalan, post office Ram Kolony Camp
			3. Basant Singh, Sarpanch of Sasoli
		3. Bhunga ..	1. Mehanga Singh, Sarpanch of Let, post office Girdhewala
			2. Mani Ram, Panch of Dohalwaha

[Minister for Community Development]

Serial No.	Name of district	Name of Block/ Shadow Block	Name and address
1	2	3	4
			Sarvshri—
	Hoshiarpur—*contd*	3. Bhunga—*concld*	3. Mohan Singh of Rupowal, post office Garhdewala (Co-operative Society)
		4. Tanda ..	Nil
		5. Dasuya ..	1. Amar Nath, Panch of Kherabad, post office Dasuya
			2. Saran Dass, Sarparch of Khumkhun Khurd, post office Bersha,
		6. Mukerian ..	1. Inder of Saroa Panch, Bariana, post Office Bhangala
			2. Charan Dass, Panch of Kalas Abdulapur, post office Mukerian
		7. Hajipur ..	1. Rabhal Ram, Panch of Datarpur
		8. Gagret ..	Nil
		9. Nurpur Bedi ..	1. Sant Ram, Panch of Azampur, post office Nurpur Bedi
		10. Amb ..	Nil
		11. Anandpur Sahib	1. Uttar Chand, Panch of Meghpur, post office Manakpur
		12. Una ..	Nil
		13. Garhshankar ..	1. Sant Ram, Panch of Thinda, post office Kot Fathhi
			2. Goru Ram, Panch of Mehrewal, post office Dhada Kalan
			3. Ram Asra, Sarpanch of Kalewal, post office Garhshankar
		14. Saroya ..	1. Gurdas Ram, Sarpanch of Benewal
		15. Balachaur ..	1. Nasib Chand, Co-operative Society, Nangal, post office Bana
		16. Mahilpur ..	1. Lachhman Dass, Panch of Maili
11	Gurgaon ..	1. Sohna ..	Nil
		2. Gurgaon ..	Nil

Serial No.	Name of district	Name of Block/ Shadow Block	Name and address
1	2	3	4
			Sarvshri—
	Gurgaon—*concld*	3. Nuh ..	Nil
		4. Hathin ..	Nil
		5. Pataudi ..	Nil
		6. Rewari ..	Nil
		7. Bawal ..	Nil
		8. Khol ..	1. Ram Parshad (Harijan) Panch of Baroli
		9. Palwal ..	Nil
		10. Hodal ..	Nil
		11. Ballabgarh ..	1. Surjit Panch of Chhainsa
			2. Mohan Lal, Panch of Bhanak. pur
		12. Faridabad ..	Nil
		13. Ferozepur-Jhirka	Nil
		14. Punhana ..	Nil
12	Gurdaspur ..	1. Gurdaspur ..	1. Puran Chand, Sarpanch of Halla
			2. Lal Chand, Sarpanch of Mirpur
		2. Kahnwan ..	Nil
		3. Dhariwal ..	Nil
		4. Doranghala ..	1. Gian Chand, Panch of Morora
		5. Batala ..	Nil
		6. Siri Hargobind-pur	Khishia Singh, Sarpanch of Dhariwal
		7. Fatehgarh Churian	Nil
		8. Dera Baba Nanak	Nil
		9. Pathankot	1. Behari Lal, Panch of Manana
			2. Gian Chand, Sarpanch of Sarna
			3. Hans Raj, Sarpanch of Daulat-pur
			4. Kesar Chand, Sarpanch of Dholowal

[Minister for Community Development]

Serial No.	Name of district	Name of Block/ Shadow Block	Name and address
1	2	3	4
			Sarvshri—
		10. Norot Jaima Singh	1. Kaka Ram, Panch of Man Nangal
			2. Anant Ram, Panch of Jaswan
		11. Dhar Kalan ..	1. Prem Chand, Sarpanch of Shahar Channi
			2. Gudho Ram, Sarpanch of Kalanpur
13	Bhatinda ..	1. Bhatinda ..	Nil
		2. Sangat ..	Nil
		3. Talwandi Sabo	Nil
		4. Phul West ..	Nil
		5. Phul East ..	1. Ruldu Singh, Sarpanch of Rajgarh
		6. Nathana ..	1. Hazara Singh of Mehraj
		7. Manda ..	Nil
		8. Jhunir ..	1. Kordam Singh, Sarpanch of Jhunir
		9. Kot Kapura ..	Nil
		10. Budhlada ..	1. Rabi, Panch of village Boha
		11. Faridkot ..	Nil
14	Ludhiana ..	1. Ludhiana ..	Nil
		2. Mangat ..	1. Kartar Singh, Panch of Lalton Dana
		3. Pakhowal ..	Nil
		4. Dehlon ..	1. Gurdev Singh, Sarpanch of Harnampura
			2. Ram Singh, Panch of Raosiana
		5. Samrala ..	1. Gurmel Singh of village Balion
		6. Machhiwara ..	1. Bara Singh of village Sohavi
		7. Jagraon ..	Nil
		8. Sudhar ..	Nil
		9. Sidhwan Bet ..	1. Rattan Singh, Panch of Birk

Serial No.	Name of district	Name of Block/ Shadow Block	Name and address
1	2	3	4
			Sarvshri—
15	Amritsar ..	1. Patti ..	Nil
		2. Naushehra Pannuan	Nil
		3. Majitha ..	Nil
		4. Jandiala (Shadow)	1. Surat Singh of village Fatehpur Rajputan
		5. Virka ..	Nil
		6. Tarn Taran ..	1. Sohan Singh of village Mano Chahal 2. Amar Singh of village Pandori Takhat Mal
		7. Chohla Sahib ..	Nil
		8. Ajnala ..	Nil
		9. Bhikhiwind ..	Nil
		10. Chogawan ..	Nil
		11. Kassel ..	Nil
		12. Khadur Sahib	1. Shangara Singh of village Goind-wal
		13. Valtoha ..	Nil
		14. Rayya ..	Nil
		15. Tarsika ..	Nil
		16. Lopoke ..	Nil
16	Kapurthala ..	1. Phagwara ..	1. Nanak Chand, son of Partap Chand of Bhagana 2. Madho, son of Shyama of Khera
		2. Sultanpur (Shadow Block)	1. Jaggi Ram, son of Kala Ram of Nurowal
		3. Kapurthala ..	Nil
		4. Bholath at Kapurthala	Nil
17	Patiala ..	1. Patiala ..	Nil
		2. Bhunerheri ..	Ram Kish, Panch of Bhambouna, post office Julhkan
		3. Rajpura ..	1. Chhajja Singh, Panch , village Mirzapur 2. Mohinder Singh, Panch of village Nilpur

[Minister for Community Development]

Serial No.	Name of district	Name of Block/ Shadow Block	Name and address
1	2	3	4
			Sarvshri—
17.	Patiala—*concld*	4. Ghanaur ..	1. Atma Singh, Panch, Harpalpur
			2. Bachitar Singh, Panch, Tohanpur
		5. Dera Bassi ..	Kehar Singh, S. C. Ltd., Society Tasimbly
		6. Sirhind ..	Nil
		7. Bassi Pathana	Gurbax Singh of Bir Pur
		8. Doraha ..	Nil
		9. Nabha ..	Nil
		10. Samana ..	Bhajan Lal, Scheduled Caste Ltd., Society, Fateh Majra
18	Ferozepore ..	1. Moga II ..	Bhag Singh of Dajru
		2. Ferozepore (P)	Nil
		3. Guru Har Sahai (P)	Nil
		4. Ghal Khurd (P)	Nil
		5. Dharamkot ..	Nil
		6. Moga I ..	Nil
		7. Bhagapurana ..	Nil
		8. Nihalsinghwala	Nil
		9. Muktsar (S) ..	Nil
		10. Kot Bhai at Gidderbaha	Nil
		11. Jalalabad (P) ..	Nil
		12. Zira ..	Nil
		13. Lambi (S) ..	Nil
		14. Malaut (S) ..	Nil
		15. Fazilka (S) ..	Nil
		16. Abohar (S) ..	Nil
		17. Khuyan Sarwar	Nil

Note: The replies to unstarred Question Nos. 3583, 3586, 3606, 3607, 3609, 3616, 3633, 3638, 3647, 3664, 3676, 3677, 3692 have been received late from the Government and are therefore printed as an Annexure at the end of this debate dated the 20th September, 1961.

Mr. Speaker : The question hour is over now.

मौलवी अब्दुल ग़नी डार : जनाब, मेरा एक short notice question था ।

Mr. Speaker: There is no short notice question for today. You will be notified when it is to be taken up.

OBITUARY REFERENCE

ਮੁੱਖ ਮੰਤ੍ਰੀ (ਸਰਦਾਰ ਪਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਕੈਰੋਂ) : ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਮੈਂ ਬੜੇ ਸ਼ੋਕ ਨਾਲ ਸਰਦਾਰ ਬਲਦੇਵ ਸਿੰਘ ਦੇ ਚਲਾਣੇ ਦਾ ਇਥੇ ਜ਼ਿਕਰ ਕਰਦਾ ਹਾਂ । ਸਰਦਾਰ ਬਲਦੇਵ ਸਿੰਘ ਹਿੰਦੁਸਤਾਨ ਦੇ ਇਕ ਬੜੇ ਭਾਰੀ ਅਤੇ ਵਡੇ ਕਾਰਖਾਨੇਦਾਰ ਸਨ । ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਆਪਣੇ ਹਥੀਂ ਆਪਣੇ ਪਿਤਾ ਦੀ ਅਗਵਾਈ ਹੇਠ ਆਪਣੇ ਕਾਰਖਾਨੇ ਨੂੰ ਬੜੀ ਤਰੱਕੀ ਦਿੱਤੀ । ਉਹ ਹਿੰਦੁਸਤਾਨ ਦੇ ਚੰਦ ਗਿਣੇ ਮਿਣੇ ਆਦਮੀਆਂ ਵਿਚੋਂ ਸਨ ਪਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਰਹਿਣਾ ਬਹਿਣਾ, ਗੱਲ ਕਰਨ ਾ ਅਤੇ ਮਿਲਣਾ ਜੁਲਨਾ ਬੜਾ ਸਾਧਾਰਣ ਤੇ ਸਿੱਧਾ ਸੀ ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਇਥੋਂ ਦੇ ਪਿੰਡਾਂ ਵਿਚ ਵਸਣ ਵਾਲੇ ਆਦਮੀਆਂ ਦਾ ਹੈ, ਉਹ ਉਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਸੀ । ਕੋਈ ਗ਼ਰੂਰ ਨਹੀਂ ਸੀ ਇਸ ਗੱਲ ਦਾ ਕਿ ਉਹ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਸਭ ਤੋਂ ਵਡੇ ਅਤੇ ਹਿੰਦੋਸਤਾਨ ਦੇ ਚੰਦ ਵੱਡੇ ਅਮੀਰ ਆਦਮੀਆਂ ਵਿਚੋਂ ਹਨ । ਜਿਸ ਵੇਲੇ ਸਰਦਾਰ ਬਲਦੇਵ ਸਿੰਘ ਹੋਰੀਂ ਇਥੇ ਚੋਣ ਲਈ ਖੜੇ ਹੋਏ ਸੀ ਤਾਂ ਇਸ ਹਾਊਸ ਦੇ ਕਈ ਸਜਨਾਂ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ constituency ਵਿਚ ਕੰਮ ਕਰ ਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸ਼ਾਨ ਨਾਲ ਜਿਤਾਇਆ ਸੀ । ਉਹ ਬੇਹਦ ਸਿਆਣੇ ਸਨ ਔਰ ਆਪਣੀ ਕੌਮ ਦੀ ਅਗਵਾਈ ਕਰ ਸਕਦੇ ਸਨ ਔਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਰਾਜਸੀ ਹਾਲਤ ਨੂੰ ਬੜੇ ਸੁਹਣੇ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਚਲਾਇਆ ਸੀ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਨਾਲ ਬੜਾ ਪਿਆਰ ਸੀ । ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਦਿਲ ਵਿਚ ਸਦਾ ਇਹ ਗੱਲ ਹੁੰਦੀ ਸੀ ਕਿ ਕਿਵੇਂ ਪੰਜਾਬ ਨੂੰ ਉਚਾ ਚੁਕਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਕਿਵੇਂ ਇਥੇ ਕਾਰਖਾਨੇਦਾਰੀ ਨੂੰ ਵਧਾਣਾ ਹੈ ਅਤੇ ਕਿਵੇਂ ਇਥੋਂ ਦੇ ਵਸਣ ਵਾਲਿਆਂ ਦਾ standard of living ਉਚਾ ਕਰਨਾ ਹੈ । ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਆਪਣਾ ਪਿਆਰ ਮੁਸਲਮਾਨਾਂ ਨਾਲ, ਸਿਖਾਂ ਨਾਲ, ਹਿੰਦੂਆਂ ਨਾਲ ਅਤੇ ਇਸਾਈਆਂ ਨਾਲ ਬੜਾ ਚੰਗਾ ਸੀ ਅਤੇ ਉਹ ਸਾਰਿਆਂ ਦੇ ਸਾਂਝੇ ਸਨ। ਉਹ ਪਹਿਲੇ ਪੰਜਾਬ ਅਸੈਂਬਲੀ ਦੇ ਮੈਂਬਰ ਸਨ ਔਰ ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਵੰਡ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ Civil Supplies ਦੇ ਵਜ਼ੀਰ ਬਣੇ ਸਨ । Civil Supplies ਦਾ ਮਹਿਕਮਾਂ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦਿਨਾਂ ਵਿਚ ਇਕ ਬੜਾ ਨਾਜ਼ਕ ਜਿਹਾ ਮਹਿਕਮਾ ਸੀ ਜਿਸ ਦੇ ਵਿਰੁਧ ਬੇ ਹਦ ਸ਼ਿਕਾਇਤਾਂ ਸਨ ਉਸ ਵੇਲੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਉਸ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਬੁਧੀ ਦੇ ਨਾਲ ਬੜੀ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸੰਭਾਲਿਆ ਸੀ, ਕਿਉਂਕਿ ਉਹ ਬੜੇ ਭਾਰੀ businessman ਸਨ ਔਰ ਉਹ ਕੰਮ ਨੂੰ ਚਲਾਉਣਾ ਜਾਣਦੇ ਸਨ। ਉਸ ਮਹਿਕਮੇ ਨੂੰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਬੜੇ ਸੁਹਣੇ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਚਲਾਇਆ ਸੀ ਔਰ ਉਸ ਦੀ efficiency ਵਿਚ ਵਾਧਾ ਕੀਤਾ ਸੀ। ਮੈਨੂੰ ਯਾਦ ਹੈ ਕਿ ਉਸ ਵੇਲੇ ਲਾਹੌਰ ਦੇ ਪੁਰਾਣੇ Secretariat ਵਿਚ ਵਜ਼ੀਰਾਂ ਨੂੰ ਲੋਕ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜਾਣਦੇ ਸੀ ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਮਿਲਣ ਤੋਂ ਡਰਦੇ ਹੁੰਦੇ ਸੀ ਲੇਕਿਨ ਸਰਦਾਰ ਬਲਦੇਵ ਸਿੰਘ ਦਾ ਜੋ ਕਮਰਾ ਹੁੰਦਾ ਸੀ ਉਹ ਹਮੇਸ਼ਾ ਲੋਕਾਂ ਨਾਲ ਭਰਿਆ ਰਹਿੰਦਾ ਸੀ ਔਰ ਆਮ ਲੋਕ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਕਮਰੇ ਵਿਚ ਜਾ ਕੇ ਬਿਨਾਂ ਕਿਸੇ ਝਿਝਕ ਦੇ ਬੈਠ ਸਕਦੇ ਸੀ। ਉਹ ਸਾਰਿਆਂ ਨੂੰ ਖਿੜੇ ਮਥੇ ਮਿਲਿਆ ਕਰਦੇ ਸੀ। ਇਹ ਇਕ ਐਸਾ ਗੁਣ ਸੀ, ਜਿਸ ਕਰ ਕੇ ਉਹ ਸਮਾਜਕ ਤੌਰ ਤੇ ਇਕ ਵਡੇ ਆਦਮੀ ਬਣੇ ਸੀ । ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਹਰ ਤਬਕੇ ਦੇ ਆਦਮੀਆਂ ਨਾਲ ਤਅਲੁਕ ਸੀ। ਇਹ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਖਾਹਿਸ਼ ਸੀ ਕਿ ਗਰੀਬਾਂ ਦੀ ਤੇ ਸਿਆਸੀ ਕੰਮ ਕਰਨ ਵਾਲਿਆਂ ਦੀ ਚੰਗੀ ਮਦਦ ਹੋ ਸਕੇ। ਉਹ ਇਥੇ Congress ਦੀ ਟਿਕਟ ਤੇ ਖੜ੍ਹੇ ਹੋਏ ਸਨ ਔਰ ਉਹ Congress ਦੀ ਹੀ ਟਿਕਟ ਤੇ ਕਾਮਯਾਬ ਹੋਏ । ਉਸ ਦੇ ਬਾਅਦ ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਵੰਡ ਹੋਈ, ਹਿੰਦੁਸਤਾਨ ਦੀ ਵੰਡ ਹੋਈ। ਉਹ ਵੰਡ

[ਮੁਖ ਮੰਤਰੀ]

ਹੋਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਹਿੰਦੁਸਤਾਨ ਦੀ ਜਿਹੜੀ care taker ਗੌਰਮਿੰਟ ਸੀ ਉਸ ਦੇ ਉਹ Defence Minister ਬਣੇ। ਇਹ 1946 ਦੀ ਗੱਲ ਹੈ। ਫਿਰ 15 ਅਗਸਤ, 1947 ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਉਹ ਪਹਿਲੇ Defence Minister ਬਣ ਕੇ ਕੇਂਦਰ ਦੀ ਸਰਕਾਰ ਵਿਚ ਸ਼ਾਮਲ ਹੋਏ। ਸਰਦਾਰ ਬਲਦੇਵ ਸਿੰਘ ਦੇ ਮਨ ਵਿਚ ਸਦਾ ਇਹ ਖਾਹਿਸ਼ ਰਹਿੰਦੀ ਸੀ ਕਿ ਪੰਜਾਬ ਕਿਉਂਕਿ border ਤੇ ਵਾਕਿਆ ਹੈ, ਇਸ ਲਈ ਸਾਡਾ ਮਹਿਕਮਾ Defence ਇਤਨਾ ਮਜ਼ਬੂਤ ਹੋਵੇ ਕਿ ਪੰਜਾਬ ਵਲ ਜਾਂ ਹਿੰਦੁਸਤਾਨ ਵਲ ਪੰਜਾਬ ਵਾਲੇ ਪਾਸਿਉਂ ਕੋਈ ਭੈੜੀ ਅੱਖ ਚੁਕ ਕੇ ਨਾ ਵੇਖੇ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਮਨ ਵਿਚ ਇਹ ਖਾਹਿਸ ਸੀ ਕਿ ਵਧੀਆ ਤੋਂ ਵਧੀਆ ਤੇ ਨਵੇਂ ਤੋਂ ਨਵੇਂ ਹਥਿਆਰ ਹਿੰਦੁਸਤਾਨ ਦੀ ਫੌਜ ਦੇ ਹਥ ਵਿਚ ਹੋਣ ਤਾਂ ਕਿ ਉੱਤਰ ਵਾਲੇ ਪਾਸੇ ਤੋਂ ਕਿਸੇ ਕਿਸਮ ਦਾ ਡਰ ਨਾ ਰਹੇ।

ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਸਰਦਾਰ ਬਲਦੇਵ ਸਿੰਘ ਦੇ ਮਨ ਵਿਚ ਜਿਹੜਾ ਆਪਣੇ ਦੇਸ਼ ਨਾਲ ਪਿਆਰ ਸੀ ਔਰ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਦਾ ਭਲਾ ਅਤੇ ਹਿੰਦੁਸਤਾਨ ਦਾ ਭਲਾ ਉਹ ਚਾਹੁੰਦੇ ਸਨ ਉਹ ਸਦਾ ਤਾਰੀਖ ਵਿਚ ਯਾਦ ਰਹੇਗਾ। ਸਰਦਾਰ ਬਲਦੇਵ ਸਿੰਘ ਨੇ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਜਿਤਨੀਆਂ ਵੀ elections ਲੜੀਆਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਸਾਰੀਆਂ ਵਿਚ ਬੜੀ ਸ਼ਾਨ ਨਾਲ ਉਨ੍ਹਾਂ ਜਿਤ ਪਰਾਪਤ ਕੀਤੀ ਔਰ ਉਹ ਇਸ ਗਲ ਦਾ ਸਬੂਤ ਹਨ ਕਿ ਉਹ ਹਰਮਨ ਪਿਆਰੇ ਆਦਮੀ ਸਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਤਿੰਨ ਚਾਰ ਸਾਲ ਬੜਾ ਦੁਖ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਜੇ ਉਹ ਬੀਮਾਰ ਨਾ ਹੁੰਦੇ ਤਾਂ ਉਹ ਪਜਾਬ ਦੀ ਸਿਆਸਤ ਵਿਚ ਇਕ ਖਾਸਾ ਹਿੱਸਾ ਪਾਉਂਦੇ। ਇਸੇ ਵਜ੍ਹਾ ਕਰ ਕੇ ਇਥੋਂ ਦੇ ਲੋਕ ਇਹ ਚਾਹੁੰਦੇ ਸਨ ਕਿ ਸਰਦਾਰ ਬਲਦੇਵ ਸਿੰਘ ਦੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਲੰਮੀ ਹੋਵੇ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਲਈ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਮਨ ਵਿਚ ਇਹ ਖਾਹਿਸ਼ ਸੀ ਕਿ ਉਹ ਰਾਜ਼ੀ ਹੋ ਜਾਣ ਔਰ ਮੁੜ ਬਰਸਰੇ ਇਕਤਦਾਰ ਆਉਣ ਔਰ ਉਹ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਸਿਆਸੀ ਵਾਯੂ ਮੰਡਲ ਵਿਚ ਆਪਣਾ ਹਿੱਸਾ ਪਾਉਣ।

ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਸਚ ਪੁਛੋ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਗੁਜ਼ਰ ਜਾਣ ਨਾਲ ਪੰਜਾਬ ਦਾ ਇਕ ਚੰਗਾ ਸਪੁਤਰ ਅਤੇ ਇਕ ਚੰਗਾ ਨੇਤਾ ਵਿਛੜ ਗਿਆ ਹੈ ਔਰ ਇਸ ਲਈ ਸੂਬੇ ਨੂੰ ਸਦਾ ਹੀ ਸ਼ੋਕ ਰਹੇਗਾ ਔਰ ਜਿਸ ਜਗ੍ਹਾ ਨੂੰ ਉਹ ਖਾਲੀ ਕਰ ਗਏ ਨੇ ਉਸ ਨੂੰ ਕੋਈ ਵਿਰਲਾ ਹੀ ਭਰ ਸਕੇਗਾ।

ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਮੈਨੂੰ ਸਰਦਾਰ ਸੰਤ ਸਿੰਘ ਲਾਇਲਪੁਰੀ ਬਾਰੇ ਦਿਲੀ ਸਦਮਾ ਹੋਇਆ ਹੈ ਜਿਹੜੇ ਕਿ ਹੁਣੇ ਜੇਹੇ ਗੁਜ਼ਰੇ ਹਨ। ਉਹ ਵੀ ਹਿੰਦੁਸਤਾਨ ਦੀ ਅਸੈਂਬਲੀ ਦੇ ਪੰਜਾਬ ਵੱਲੋਂ ਮੈਂਬਰ ਰਹੇ ਹਨ। ਉਹ ਇਕ ਸੱਚੇ ਕੌਮ ਪ੍ਰਸਤ ਸਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਆਜ਼ਾਦੀ ਦੇ ਘੋਲ ਵਿਚ ਤਨੋ ਮਨੋ ਹਿੱਸਾ ਪਾਇਆ ਸੀ। ਜਿਸ ਵੇਲੇ ਅੰਗਰੇਜ਼ ਪੂਰੀ ਤਾਕਤ ਵਿੱਚ ਸੀ ਤਾਂ ਉਸ ਵਕਤ ਲੋਕਾਂ ਵਿਚ ਉਨ੍ਹਾਂ ਲਈ ਬੜੀ ਭਾਰੀ ਖਿਚ ਸੀ। ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦਿਨਾਂ ਵਿੱਚ ਅੰਗਰੇਜ਼ ਆਪਣੀ ਤਾਕਤ ਦਿਖਾਉਣੀ ਚਾਹੁੰਦਾ ਸੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਿਨਾਂ ਵਿੱਚ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਆਪਣੀਆਂ ਤਕਰੀਰਾਂ ਨਾਲ ਹਿੰਦੁਸਤਾਨ ਦੀ ਜਨਤਾ ਨੂੰ ਜਗਾਇਆ ਸੀ। ਹਿੰਦੁਸਤਾਨ ਦੀ ਵੰਡ ਵੇਲੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਬੜੀ ਕਾਬਲੀਅਤ ਅਤੇ ਹੋਸ਼ਿਆਰੀ ਦੀਆਂ ਤਕਰੀਰਾਂ ਕੀਤੀਆਂ ਜਿਸ ਨਾਲ ਮੁਲਕ ਵਿੱਚ ਅਮਨ ਕਾਇਮ ਰੱਖਣ ਵਿਚ ਬੜੀ ਭਾਰੀ ਸਹਾਇਤਾ ਮਿਲੀ। ਆਜ਼ਾਦੀ ਮਿਲਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਹਿੰਦੁਸਤਾਨ ਦੀ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਬਾਹਰਲੇ ਮੁਲਕਾਂ ਵਿੱਚ Ambassador ਬਣਾ ਕੇ ਭੇਜਿਆ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਐਬੇਸੀਨੀਆ ਨਾਲ ਸਾਡੇ ਮੁਲਕ ਦੇ ਮਿਤਰਤਾ ਵਾਲੇ ਸਬੰਧ ਬੜੇ ਸੁਚੱਜੇ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਵਧਾਏ, ਈਥੋਪੀਆ ਦੀ ਸਰਕਾਰ ਨਾਲ ਵਧਾਏ ਜਿਸ ਦੇ ਨਤੀਜੇ ਵਜੋਂ; ਭਾਵੇਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਮੁਲਕਾਂ ਦਾ ਜ਼ਿਆਦਾ ਸਬੰਧ ਦੂਸਰੇ ਯੂਰੋਪੀਅਨ ਮੁਲਕਾਂ ਨਾਲ ਹੈ, ਪਰ ਫਿਰ ਵੀ ਉਹ ਹਿੰਦੁਸਤਾਨ ਤੋਂ ਬਹੁਤ ਮਾਲ ਲੈਂਦੇ ਹਨ। ਉਹ ਦੂਜੇ ਦੇਸ਼ਾਂ ਨਾਲ ਹਿੰਦੁਸਤਾਨ ਦੀ ਮਿਤਰਤਾ ਵਧਾਉਣ ਲਈ ਇਕ ਭਾਰੀ ਸਹਾਰਾ ਸਨ। ਸਰਦਾਰ ਸੰਤ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੀ ਮੌਤ ਕਾਰਨ ਇਸ ਮੁਲਕ ਨੂੰ ਅੱਥਾਹ ਘਾਟਾ ਪੈ ਗਿਆ ਹੈ। ਮੈਂ ਹਾਊਸ ਵੱਲੋਂ ਅਤੇ ਆਪਣੇ ਵੱਲੋਂ ਦਿਲੀ ਤੌਰ ਤੇ ਮਹਿਸੂਸ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ

ਜਿਤਨਾ ਚਿਰ ਇਹ ਦੁਨੀਆ ਕਾਇਮ ਹੈ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੋਹਾਂ ਦਾ ਨਾਉਂ ਸੁਨਹਿਰੀ ਅਖਰਾਂ ਵਿੱਚ ਲਿਖਿਆ ਜਾਵੇਗਾ। ਅਤ ਵਿੱਚ, ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਮੈਂ ਇਹੋ ਬੇਨਤੀ ਕਰਾਂਗਾ ਕਿ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਜੋ ਜਜ਼ਬਾਤ House ਦੇ ਹਨ, ਆਪਣੀ ਚਿੱਠੀ ਰਾਹੀਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਪਰਵਾਰਾਂ ਅਤੇ ਮਿਤ੍ਰਾਂ ਨੂੰ ਪਰਗਟ ਕਰ ਦੇਵੋ। ਅਸੀਂ ਸਾਰੇ ਹੀ ਅੱਜ ਉਨ੍ਹਾਂ ਸੱਜਣਾਂ ਦੇ ਚਲਾਣੇ ਤੇ ਦਿਲੀ ਹਮਦਰਦੀ ਜ਼ਾਹਰ ਕਰਦੇ ਹਾਂ।

डा० बलदेव प्रकाश (अमृतसर शहर, पूर्व) : अध्यक्ष महोदय, जो शोक प्रस्ताव मुख्य मंत्री जी ने सदन के सामने रखा है, मैं अपने ग्रुप की तरफ से उस का समर्थन करने के लिये खड़ा हुआ हूं। यह बड़े दुःख का विषय है कि पंजाब के दो महान बेटे, जिन्होंने पंजाब के लिये ही नहीं बल्कि समस्त देश के लिए बहुत भारी काम किया, हम से जुदा हो गए हैं।

सरदार बलदेव सिंह जी जिस वक्त हिन्दुस्तान के Defence Minister थे, तो उस समय भारत की सेना को बड़े बड़े काम करने पड़े हैं और मैं समझता हूं कि पंजाब को इस बात का फख्र होना चाहिए कि उन की Defence Ministership में हिन्दुस्तान की सेना ने काश्मीर में पाकिस्तान की सेना के छक्के छुड़ाए; और cease fire अगर न होता तो हमारी सेना काश्मीर का पूरा हिस्सा अपने कब्ज़े में कर लेती।

इसी प्रकार हैदराबाद के अन्दर उस वक्त मच रहे हाहाकार को सरदार बलदेव सिंह जी ने चन्द दिनों में शांत कर दिया था। तो इतने योग्य और महान वयत्ति की सेवा से आज देश का वंचित हो जाना, बहुत शोक की बात है।

इसी प्रकार दूसरे महान व्यक्ति जिन का निधन हुआ है, वे हैं सरदार सन्त सिंह जी, जिन्होंने दूसरे देशों में भारत का राजदूत रह कर अपने मुल्क की जो सेवा की, और दूसरे देशों के साथ भारत का सम्बन्ध स्थापित किया उस के लिये उन्हें न केवल पंजाब बल्कि समूचा भारत याद रखेगा।

इन शब्दों के साथ दोनों महान् आत्माओं को श्रद्धांजलि भेंट करते हुए मैं मुख्य मंत्री जी के शोक प्रस्ताव के साथ सहमत हूं।

ਸਰਦਾਰ ਅੱਛਰ ਸਿੰਘ ਛੀਨਾ (ਅਜਨਾਲਾ) : ਪ੍ਰਧਾਨ ਜੀ, ਜੋ ਲਫਜ਼ ਚੀਫ ਮਿਨਿਸਟਰ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਸਰਦਾਰ ਬਲਦੇਵ ਸਿੰਘ ਜੀ ਬਾਰੇ ਕਹੇ ਹਨ ਮੈਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਇਤਫਾਕ ਰਖਦਾ ਹਾਂ। ਉਹ ਇਕ ਬੜੇ ਭਾਰੀ industrialist ਸਨ ਅਤੇ ਨਾਲ ਦੀ ਨਾਲ statesman ਵੀ ਸਨ। ਖਾਸ ਤੌਰ ਤੇ ਮੈਂ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਜ਼ਾਤੀ ਤੌਰ ਤੇ ਬੜਾ ਹੀ ਮਸ਼ਕੂਰ ਸਾਂ ਜਦੋਂ ਕਿ British Imperialism ਦੇ ਹਮਾਇਤੀਆਂ ਨੇ ਮੇਰੇ ਅਤੇ ਮੇਰੇ ਸਾਥੀਆਂ ਤੇ ਝੂਠਾ ਮੁਕਦਮਾ ਬਣਾਇਆ ਸੀ ਤਾਂ ਉਸ ਵੇਲੇ ਈਮਾਨ ਦਾਰੀ ਨਾਲ ਹਿਮਾਇਤ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਅਤੇ ਸਹੀ ਇਮਦਾਦ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਸਰਦਾਰ ਬਲਦੇਵ ਸਿੰਘ ਜੀ ਹੀ ਸਨ। ਆਪ ਨੇ ਉਸ ਮੁਕਦਮੇ ਲਈ ਬੜਾ ਰੁਪਿਆ ਖਰਚਿਆ ਸੀ। ਉਹ ਜਿਸ ਨੂੰ support ਕਰਦੇ ਸਨ ਪੂਰੀ ਦਲੇਰੀ ਨਾਲ ਕਰਦੇ ਸਨ। ਮੈਨੂੰ ਚੇਤੇ ਹੈ ਕਿ ਜਿਸ ਦਿਨ ਕਲਕੱਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਘਰ ਮੈਂ ਸੁਭਾਸ਼ ਚੰਦਰ ਬੋਸ ਜੀ ਨੂੰ ਮਿਲਿਆ ਹਾਂ ਮੈਂ ਕਹਿ ਸਕਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਜੋ ਹਥ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਸ੍ਰੀ ਬੋਸ ਨੂੰ ਉਥੋਂ ਕਢਣ ਵਿਚ ਸੀ ਹੋਰ ਕਿਸੇ ਦਾ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਹਿੰਦੁਸਤਾਨ ਦੀ ਹਿਸਟਰੀ ਨੂੰ ਬਦਲਣ ਵਾਸਤੇ ਜੋ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਕੰਮ ਕੀਤਾ ਉਹ ਸਾਰਿਆਂ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਹੈ। ਉਹ ਬੜੇ industrialist ਅਤੇ politician ਹੋਣ ਦੇ ਇਲਾਵਾ ਬੜੇ ਦਾਨੀ ਵੀ ਸਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ educational

[ਸਰਦਾਰ ਅੱਛਰ ਸਿੰਘ ਛੀਨਾ]

institutions ਨੂੰ ਖੁਲ੍ਹ ਕੇ ਪੈਸਾ ਦਿੱਤਾ। ਮੈਨੂੰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਮੌਤ ਤੇ ਬੜਾ ਹੀ ਅਫਸੋਸ ਹੈ ਅਤੇ ਮੈਂ ਆਪਣੀ ਪਾਰਟੀ ਵੱਲੋਂ ਇਸ ਸ਼ੋਕ ਮਤੇ ਦਾ ਸਮਰਥਨ ਕਰਦਾ ਹਾਂ।

ਦੂਸਰੇ ਸਰਦਾਰ ਸੰਤ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਚਲਾਣੇ ਦੇ ਸ਼ੋਕ ਪ੍ਰਸਤਾਵ ਨਾਲ ਵੀ ਮੈਨੂੰ ਪੂਰੀ ਪੂਰੀ ਹਮਦਰਦੀ ਹੈ। ਕੈਰੋਂ ਸਾਹਿਬ ਨੂੰ ਪਤਾ ਹੈ ਜਦੋਂ ਕਿ 1914 ਵਿੱਚ ਅਸੀਂ ਖਾਲਸਾ ਕਾਲਜ ਵਿਚ ਇਕਠੇ ਹੀ ਦਾਖਲ ਹੋਏ ਸੀ ਉਹ ਸਿਖ nationalism ਦਾ ਇਕ ਪੱਕਾ ਮੁਜੱਸਮਾ ਸਨ। ਉਹ ਜੋ ਵੀ ਗਲ ਕਰਦੇ ਸਨ communalism ਤੋਂ ਉੱਤੇ ਉਠ ਕੇ ਕਰਦੇ ਸਨ। ਸਿਖ ਕੌਮ ਦੇ ਖਾਸ ਤੌਰ ਤੇ nationalist ਸਿਖਾਂ ਦੇ ਉਹ ਬੜੇ ਭਾਰੇ ਆਗੂ ਸਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੋਨਾਂ ਭਰਾਵਾਂ ਦੇ ਬੇ ਮੌਕੇ ਸੁਰਗਵਾਸ ਹੋਣ ਤੇ ਅੱਜ ਮੁਲਕ ਨੂੰ ਬੜਾ ਭਾਰੀ ਨੁਕਸਾਨ ਪਹੁੰਚਿਆ ਹੈ। ਮੇਰੀ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸੰਬੰਧੀਆਂ ਨਾਲ ਬੜੀ ਹਮਦਰਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਨਾਲ ਹੀ ਮੈਂ ਇਹੋ ਬੇਨਤੀ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਆਤਮਾ ਸਦਾ ਸੁਖ ਪਾਵੇ।

श्री जगत नारायण चोपड़ा (जालन्धर शहर, दक्षिण पश्चिम) : स्पीकर साहब, जिन जज़बात में मुख्य मन्त्री जी ने सरदार बलदेव सिंह को और सरदार संत सिंह को अपनी श्रद्धांजलि पेश की है, मैं उस के एक-एक लफ्ज़ की ताईद करता हूं। मुझे सरदार बलदेव सिंह जी के सम्पर्क में आने का तो बहुत कम अवसर मिला है लेकिन जितना मिला है, मैं पूरे वसूक से साथ कह सकता हूं कि वह सच्चे देशभक्त थे, nationalist थे और एक दर्द भरा दिल रखत थे। उन्होंने जो बतौर Defence Minister हिन्दुस्तान की खिदमत की और अनबँटे पंजाब में बतौर मिनिस्टर जो काम किया उस को लोग सदा याद रखेंगे।

आज अगर वह हमारे दरम्यान होते तो हमारे देश के सामने जो हालात पेश हैं, वह इस रूप में न होते, क्योंकि व ऐसे हालात को बड़ी खूबी से सम्भाल लेते थे। इस लिये आज उन के गुज़र जाने से सारा देश एक भारी कमी महसूस करता है।

सरदार संतसिंह को तो मैं बचपन से जानता हूं क्योंकि हम दोनों ही लायलपुर के रहने वाले हैं। शुरू-शुरू में जब कांग्रेस का नाम लेना भी जुर्म समझा जाता था तब उन्होंने कांग्रेस का काम किया और अपनी जिन्दगी में असेम्बली का भी बहुत काम किया। इस के इलावा मैं ज़ाती तौर पर कह सकता हूं कि वह एक बहुत ही प्यार भरा दिल रखते थे। पिछले दिनों जब बजट सैशन में वह यहां आए थे, तो मिल कर बचपन की बहुत सी बातें याद दिलाई थीं। सरदार संतसिंह जी की जुदाई में मैं अपना बुज़ुर्ग उठ गया समझता हूं। इन अलफाज़ के साथ मैं अपनी श्रद्धाञ्जलि पेश करता हूँ।

ਸਰਦਾਰ ਧੰਨਾ ਸਿੰਘ ਗੁਲਸ਼ਨ : ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਮੁਖ ਮੰਤਰੀ ਜੀ ਨੇ ਜੋ ਅਫਸੋਸ ਦਾ ਮਤਾ ਹਾਊਸ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਰੱਖਿਆ ਹੈ ਮੈਂ ਇਸ ਮਤੇ ਦੀ ਤਾਈਦ ਵਾਸਤੇ ਖੜਾ ਹੋਇਆ ਹਾਂ। ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਸਰਦਾਰ ਬਲਦੇਵ ਸਿੰਘ ਇਕ ਬੜੇ ਭਾਰੀ ਸਮਝ ਵਾਲੇ, ਦਾਨੀ ਅਤੇ ਈਮਾਨਦਾਰ ਪੁਰਸ਼ ਸਨ ਆਪ ਨੇ ਬਤੌਰ ਭਾਰਤ ਦੇ Defence Minister ਦੇ ਵੀ ਕੰਮ ਕੀਤਾ ਹੈ। 1947 ਵਿੱਚ ਜਦੋਂ ਕਿ ਉਧਰੋਂ ਹਿੰਦੂ ਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ ਕਢ ਕੇ ਲਿਆਉਣਾ ਪਿਆ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਆਪਣੀ ਜਾਨ ਜੋਖੋਂ ਵਿਚ ਪਾਕੇ ਵਿਰੋਧੀਆਂ ਦੇ ਗਲੀਆਂ ਕੂਚਿਆਂ ਵਿੱਚ ਜਾਕੇ ਲੋਕਾਂ ਦੀਆਂ ਜਾਨਾਂ ਬਚਾਈਆਂ। ਜਿਤਨਾਂ ਵੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਕੰਮ ਕੀਤਾ ਹੈ ਇਹ ਭਾਰਤ ਦੇ ਇਤਹਾਸ ਵਿੱਚ ਸੁਨਹਿਰੀ ਅੱਖਰਾਂ ਵਿੱਚ ਲਿਖਿਆ ਜਾਣ ਵਾਲਾ ਹੈ।

ਹਿੰਦੂਆਂ ਸਿੱਖਾਂ ਅਤੇ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਦਰਮਿਆਨ ਜੇ ਕੋਈ ਪੇਚੀਦਗੀ ਪੈਦਾ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਸੀ ਤਾਂ ਸਰਦਾਰ ਬਲਦੇਵ ਸਿੰਘ ਹੋਰੀਂ ਉਸ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਯੋਗਤਾ ਦੇ ਨਾਲ ਠੀਕ ਕਰਵਾ ਦਿੰਦੇ ਸਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਡੀ ਖੂਬੀ ਇਹ ਸੀ ਕਿ ਉਹ ਨੈਸ਼ਨਲਿਸਟ ਸਿੱਖ ਹੁੰਦਿਆਂ ਹੋਇਆਂ ਵੀ ਜਿਹੜੀ ਸਚੀ ਗਲ ਹੁੰਦੀ ਸੀ ਉਹ ਬਗੈਰ ਕਿਸੇ ਡਰ ਤੋਂ ਦਲੇਰੀ ਨਾਲ ਕਹਿ ਦਿੰਦੇ ਸਨ। ਇਸ ਦੇ ਨਾਲ ਨਾਲ ਹੀ ਉਹ ਧਰਮ ਵਿਚ ਵੀ ਬੜਾ ਅਕੀਦਾ ਰਖਦੇ ਸਨ। ਜਿੱਥੇ ਧਾਰਮਿਕ ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਨੂੰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਬੜੇ ਬੜੇ ਦਾਨ ਦਿੱਤੇ ਉਥੇ ਵਿਦਿਆ ਦੇ ਖੇਤਰ ਵਿਚ ਵੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਬੜੀ ਸਹਾਇਤਾ ਕੀਤੀ। ਜਿੱਥੇ ਕਿਤੇ ਵੀ ਲੋਕਾਂ ਨੇ ਹਾਈ ਸਕੂਲ ਖੋਲ੍ਹਣ ਵਾਸਤੇ ਮੰਗ ਕੀਤੀ ਤਾਂ ਸਰਦਾਰ ਬਲਦੇਵ ਸਿੰਘ ਹੋਰਾਂ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਮਦਦ ਕੀਤੀ ਤਾਕਿ ਸਾਡੇ ਦੇਸ਼ ਦੇ ਵਿਚ ਵਿਦਿਆ ਫੈਲੇ। ਇਸ ਵਾਸਤੇ ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਚਲਾਣਾ ਕਰ ਜਾਣਾ ਬੇਵਕਤਾ ਸੀ ਔਰ ਇਸ ਦੇ ਨਾਲ ਸਾਡੇ ਪੰਜਾਬ ਨੂੰ ਔਰ ਹਿੰਦੁਸਤਾਨ ਨੂੰ ਜਿਹੜਾ ਘਾਟਾ ਹੋਇਆ ਹੈ ਉਹ ਪੂਰਾ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ। ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਸਰਕਾਰ ਅਤੇ ਸਿੱਖਾਂ ਦੇ ਵਿਚਕਾਰ ਜੇ ਕੋਈ ਸਮਸਿਆ ਪੈਦਾ ਹੁੰਦੀ ਸੀ ਤਾਂ ਸਰਦਾਰ ਬਲਦੇਵ ਸਿੰਘ ਹੋਰੀਂ ਉਚੇਚੇ ਤੌਰ ਤੇ ਉਸ ਨੂੰ ਦੂਰ ਕਰਨ ਦਾ ਜਤਨ ਕਰਦੇ ਸਨ। ਅਸੀਂ ਮਹਿਸੂਸ ਕਰਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਅਜ ਜੇਕਰ ਸਰਦਾਰ ਬਲਦੇਵ ਸਿੰਘ ਜ਼ਿੰਦਾ ਹੁੰਦੇ ਤਾਂ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਵਿਚ ਹਾਲਾਤ ਕਾਫੀ ਠੀਕ ਹੋ ਗਏ ਹੁੰਦੇ।

ਇਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਸਰਦਾਰ ਸੰਤ ਸਿੰਘ ਹੋਰੀਂ ਵੀ ਬੜੇ ਸੂਝਵਾਨ ਨੇਤਾ ਸਨ। ਉਹ ਵੀ ਨੈਸ਼ਨਲਿਸਟ ਸਨ ਅਤੇ ਹਮੇਸ਼ਾ ਸਚ ਬੋਲਦੇ ਸਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਬਾਹਰਲੇ ਦੇਸ਼ਾਂ ਵਿਚ ਰਹਿਕੇ ਵੀ ਹਿਦ-ਸਤਾਨ ਦਾ ਸਿਰ ਬੜਾ ਉਚਾ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਉਹ ਪਹਿਲੀ ਵਾਰ ਪੰਥਕ ਟਿਕਟ ਤੇ ਸੈਂਟਰਲ ਅਸੈਂਬਲੀ ਦੇ ਮੈਂਬਰ ਬਣੇ ਸਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਦੇਸ਼ ਦੀ ਜੋ ਸੇਵਾ ਕੀਤੀ ਹੈ ਉਹ ਸੁਨਹਿਰੀ ਅਖਰਾਂ ਦੇ ਵਿਚ ਲਿਖਣ ਵਾਲੀ ਹੈ। ਇਤਨਾ ਕਹਿ ਕੇ ਮੈਂ ਚੀਫ ਮਨਿਸਟਰ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਜਿਹੜਾ ਸ਼ੋਕ ਦਾ ਮਤਾ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਹੈ ਉਸ ਦੀ ਤਾਈਦ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਔਰ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਅਗੇ ਇਹ ਬੇਨਤੀ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਹ ਜਿਹੜੇ ਦੋ ਨੇਤਾ ਸਵਰਗਵਾਸ ਹੋਏ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਰੂਹ ਨੂੰ ਸ਼ਾਂਤੀ ਮਿਲੇ।

ਚੌਧਰੀ ਬਲਬੀਰ ਸਿੰਘ (ਹੁਸ਼ਿਆਰਪੁਰ, 'ਜਨਰਲ') : ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਚੀਫ ਮਨਿਸਟਰ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਜਿਹੜਾ ਸ਼ੋਕ ਪ੍ਰਸਤਾਵ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਹੈ ਮੈਂ ਉਸ ਦੇ ਲਫ਼ਜ਼ ਲਫਜ਼ ਨਾਲ ਸਹਿਮਤ ਹਾਂ। ਜਦੋਂ ਸਾਡੇ ਦੇਸ਼ ਦੀ ਤਕਸੀਮ ਹੋਈ ਤਾਂ ਉਸ ਵੇਲੇ ਜਿਹੜੀਆਂ ਇਸ ਕੰਮ ਵਾਸਤੇ ਮੀਟਿੰਗਾਂ ਹੁੰਦੀਆਂ ਸਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਵਿਚ ਸਰਦਾਰ ਬਲਦੇਵ ਸਿੰਘ ਹੋਰੀਂ ਵੀ ਸ਼ਾਮਲ ਹੁੰਦੇ ਰਹੇ ਸਨ। ਅੰਗਰੇਜ਼ ਉਸ ਵੇਲੇ ਹਿੰਦੁਸਤਾਨ ਨੂੰ ਗ਼ਰਕ ਕਰਨ ਦੇ ਵਾਸਤੇ ਜਿਹੜੀ ਚਾਲ ਚਲਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਸੀ ਸਰਦਾਰ ਬਲਦੇਵ ਸਿੰਘ ਹੋਰਾਂ ਨੇ ਆਪਣੀ ਯੋਗਤਾ ਦੇ ਨਾਲ ਉਸ ਨੂੰ ਕਾਮਯਾਬ ਨਾ ਹੋਣ ਦਿੱਤਾ। ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਜਿਹੜਾ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਉਸ ਵੇਲੇ ਕੰਮ ਕੀਤਾ ਸੀ ਉਹ ਸੁਨਹਿਰੀ ਅਖਰਾਂ ਦੇ ਵਿਚ ਲਿਖਣ ਵਾਲਾ ਹੈ। ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਸਾਡੇ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਵਿਚ ਅਤੇ ਸਾਡੇ ਮੁਲਕ ਦੇ ਵਿਚ ਜਿਹੜੇ ਪਾਵਰ ਦੇ ਵਿਚ ਆਉਂਦੇ ਰਹੇ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਤੇ corruption ਦੇ charges ਲਗਦੇ ਰਹੇ ਹਨ ਔਰ ਇਥੇ ਸਚ ਮੁਚ corruption ਬਹੁਤ ਜ਼ਿਆਦਾ ਹੈ ਮਗਰ ਸਰਦਾਰ ਬਲਦੇਵ ਸਿੰਘ ਸਾਹਿਬ ਇਕ ਵਾਹਦ ਇਨਸਾਨ ਸਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਖਿਲਾਫ ਕਦੀ ਵੀ ਕੋਈ ਕੁਰਪਸ਼ਨ ਦਾ ਇਲਜ਼ਾਮ ਨਹੀਂ ਸੀ ਲਗਾ ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਆਪਣੇ ਸਾਰੇ ਪੁਲੀਟੀਕਲ ਜੀਵਨ ਦੇ ਵਿਚ ਹੇਰਾ ਫੇਰੀ ਦੇ ਨਾਲ ਪੈਸਾ ਕਮਾਉਣ ਦੇ ਮੰਤਵ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਸਾਹਮਣੇ ਰਖਿਆ ਸੀ। ਬਲਕਿ ਉਹ ਆਪਣੇ ਕੋਲੋਂ ਖਰਚ ਕਰਦੇ ਰਹੇ ਸਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਪਾਲਿਟਿਕਸ ਦੇ ਵਿਚ ਆ ਕੇ ਕੋਈ ਕਮਾਈ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ। ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਜੇ ਉਹ ਅਜ ਜ਼ਿੰਦਾ ਹੁੰਦੇ ਤਾਂ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਜਿਹੜੀ ਕਸ਼ੀਦਗੀ ਵਧ ਰਹੀ ਹੈ ਉਸ ਨੂੰ ਠੀਕ ਕਰਨ ਲਈ ਉਹ ਕਾਫੀ ਮਦਦ ਕਰ ਸਕਦੇ ਸਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਸਾਡੇ ਸੂਬਾ ਪੰਜਾਬ ਦਾ ਨਾਮ ਹਿੰਦੁਸਤਾਨ ਦੇ ਵਿਚ ਬੁਲੰਦ ਰਖਣ ਲਈ ਬਹੁਤ ਬੜਾ ਹਿੱਸਾ ਪਾਇਆ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ

[ਚੌਧਰੀ ਬਲਬੀਰ ਸਿੰਘ]

ਤਾਲੀਮ ਨੂੰ ਫੈਲਾਉਣ ਵਾਸਤੇ ਵੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਸਕੂਲਾਂ ਅਤੇ ਕਾਲਜਾਂ ਦੀ ਮਦਦ ਕੀਤੀ। ਇਸ ਕਰਕੇ ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਚਲਾਣਾ ਕਰ ਜਾਣ ਦੇ ਨਾਲ ਸਾਡੇ ਦੇਸ਼ ਨੂੰ ਬਹੁਤ ਵਡਾ ਘਾਟਾ ਹੋਇਆ ਹੈ ਜਿਹੜਾ ਕਿ ਕਦੀ ਵੀ ਪੂਰਾ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ।

ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਸਰਦਾਰ ਸੰਤ ਸਿੰਘ ਹੋਰੀਂ ਵੀ ਇਸ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਬੜੇ ਮਹਾਨ ਸਪੁੱਤਰ ਸਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਵੀ ਸਵਰਗਵਾਸ ਹੋਣ ਨਾਲ ਸਾਨੂੰ ਬਹੁਤ ਜ਼ਿਆਦਾ ਅਫਸੋਸ ਹੈ। ਬਸ ਇਤਨਾ ਹੀ ਕਹਿੰਦਾ ਹੋਇਆ ਮੈਂ ਪ੍ਰਾਰਥਨਾ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਪਰਮਾਤਮਾ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਆਤਮਾਵਾਂ ਨੂੰ ਸ਼ਾਂਤੀ ਬਖ਼ਸ਼ੇ।

ਸ਼੍ਰੀ ਸਪੀਕਰ : ਜਿਹੜਾ ਸ਼ੋਕ ਪ੍ਰਸਤਾਵ ਸਰਦਾਰ ਬਲਦੇਵ ਸਿੰਘ ਔਰ ਸਰਦਾਰ ਸੰਤ ਸਿਘ ਹੋਰਾਂ ਦੇ ਸਵਰਗਵਾਸ ਹੋਣ ਦੇ ਬਾਰੇ ਚੀਫ ਮਨਿਸਟਰ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਹੈ ਇਸ ਦੀ ਸਭ ਮੈਂਬਰ ਸਾਹਿਬਾਨ ਨੇ ਪ੍ਰੌੜ੍ਹਤਾ ਕੀਤੀ ਹੈ। ਮੈਂ ਵੀ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਸ਼ਾਮਲ ਕਰਦਾ ਹਾਂ। ਇਹ ਦੋਵੇਂ ਹਸਤੀਆਂ ਪੰਜਾਬ ਅਤੇ ਹਿੰਦੁਸਤਾਨ ਦੇ ਵਿਚ ਗੁਝੀਆਂ ਨਹੀਂ ਸਨ। ਸਰਦਾਰ ਬਲਦੇਵ ਸਿੰਘ ਸਾਹਿਬ ਸਾਡੇ ਦੇਖਦਿਆਂ ਦੇਖਦਿਆਂ ਹੀ ਸਿਆਸੀ ਮੈਦਾਨ ਦੇ ਵਿਚ ਆਏ ਔਰ ਸਾਂਝੇ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਵਿਚ ਯੂਨੀਅਨਿਸਟ ਮਨਿਸਟਰੀ ਦੇ ਵਿਚ ਅਸੀਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਬਤੌਰ ਡੀਵੈਲਪਮੈਂਟ ਮਨਿਸਟਰ ਦੇ ਦੇਖਿਆ। ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਵਿਚ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਵਿਦਿਆ ਲਈ ਬਹੁਤ ਸਾਰਾ ਦਾਨ ਕੀਤਾ। ਉਹ ਆਪਣੀ ਸਿਆਣਪ ਦੇ ਨਾਲ ਹਿੰਦੁਸਤਾਨ ਦੇ ਵਿਚ ਇਕ ਮੰਨੇ ਪ੍ਰਮੰਨੇ ਲੀਡਰ ਤਸਲੀਮ ਕੀਤੇ ਗਏ। ਖਾਸ ਤੌਰ ਤੇ ਜਦੋਂ ਮੁਲਕ ਦੀ ਤਕਸੀਮ ਹੋਈ ਤਾਂ ਉਦੋਂ ਉਹ ਹਿੰਦੁਸਤਾਨ ਦੇ ਡੀਫੈਂਸ ਮਨਿਸਟਰ ਬਣੇ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਦੇਸ਼ ਦੇ ਵਾਸਤੇ ਜਿਹੜੇ ਕੰਮ ਕੀਤੇ, ਜਿਵੇਂ ਬਾਕੀ ਮੈਂਬਰ ਸਾਹਿਬਾਨ ਨੇ ਦਸਿਆ ਹੈ, ਬੜੇ ਹੀ ਸ਼ਲਾਘਾਯੋਗ ਸਨ। ਅਮੀਰ ਘਰ ਦੇ ਵਿਚ ਪੈਦਾ ਹੋਣ ਦੇ ਬਾ-ਵਜੂਦ ਵੀ ਉਹ ਬੜਾ ਕੋਮਲ ਹਿਰਦਾ ਰਖਦੇ ਸਨ ਔਰ ਹਰ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਖਿਆਲਾਤ ਰਖਣ ਵਾਲਿਆਂ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਨੇੜੇ ਰਖਦੇ ਸਨ। ਮੈਂ ਦੇਖਦਾ ਰਿਹਾ ਹਾਂ ਕਿ ਕਈ ਵਾਰੀ ਦੂਸਰੇ ਖਿਆਲਾਤ ਵਾਲੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਖੁਸ਼ ਕਰਨ ਲਈ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕਾਫੀ ਮੁਸ਼ਕਲਾਂ ਦਾ ਸਾਹਮਣਾ ਕਰਨਾ ਪਿਆ। ਮੈਂ ਮਹਿਸੂਸ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਅਜ ਅਗਰ ਉਹ ਜ਼ਿੰਦਾ ਹੁੰਦੇ ਤਾਂ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਹਾਲਾਤ ਨੂੰ ਠੀਕ ਕਰਨ ਲਈ ਬਹੁਤ ਚੰਗੇ ਸਾਬਤ ਹੁੰਦੇ। ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਮਾਸਟਰ ਤਾਰਾ ਸਿੰਘ ਹੋਰਾਂ ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਕੀ ਜਾਦੂ ਸੀ ਕਿ ਉਹ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਗਲ ਫੌਰਨ ਮੰਨ ਜਾਂਦੇ ਸਨ। ਇਸ ਕਰਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਚਲਾਣਾ ਕਰ ਜਾਣ ਨਾਲ ਸਾਨੂੰ ਬਹੁਤ ਵਡਾ ਘਾਟਾ ਪਿਆ ਹੈ। ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਡਾਕਟਰ ਬਲਦੇਵ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਹੋਰਾਂ ਨੇ ਦਸਿਆ ਹੈ, ਸਰਦਾਰ ਬਲਦੇਵ ਸਿੰਘ ਹੋਰਾਂ ਦੇ ਡੀਫੈਂਸ ਮਨਿਸਟਰ ਹੋਣ ਦੇ ਜ਼ਮਾਨੇ ਵਿਚ ਸਾਡੇ ਮੁਲਕ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਕਸ਼ਮੀਰ ਅਤੇ ਹੈਦਰਾਬਾਦ ਦੀਆਂ ਬੜੀਆਂ ਮੁਸ਼ਕਿਲ ਸਮਸਿਆਵਾਂ ਪੇਸ਼ ਆਈਆਂ। ਉਸ ਸਮੇਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਬੜੀ ਭਾਰੀ ਸੇਵਾ ਕੀਤੀ ਅਤੇ ਬੜੀ ਸਿਆਣਪ ਦੇ ਨਾਲ ਹਾਲਾਤ ਤੇ ਕਾਬੂ ਪਾਇਆ। ਇਸ ਕਰਕੇ ਜਿਹੜੇ ਖਿਆਲਾਤ ਮੁਖ ਮੰਤ੍ਰੀ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਔਰ ਦੂਸਰੇ ਮੈਂਬਰ ਸਾਹਿਬਾਨ ਨੇ ਜ਼ਾਹਰ ਕੀਤੇ ਹਨ ਮੈਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਖਿਆਲਾਂ ਦੇ ਵਿਚ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸ਼ਾਮਲ ਹਾਂ।

ਸਰਦਾਰ ਸੰਤ ਸਿੰਘ ਹੋਰੀਂ ਸਾਡੇ ਬੜੇ ਪੁਰਾਣੇ ਬਜ਼ੁਰਗ ਸਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਜ਼ੇਰ ਸਾਇਆ ਅਸੀਂ ਸਿਆਸੀ ਤੌਰ ਤੇ ਜੰਮੇ ਪਲੇ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕੰਮ ਕਰਦਿਆਂ ਦੇਖ ਕੇ ਅਸੀਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਕੋਲੋਂ ਉਤਸ਼ਾਹ ਅਤੇ ਹਿੰਮਤ ਹਾਸਲ ਕੀਤੀ। ਪਿਛਲੇ ਸਾਲ ਜਦੋਂ ਉਹ ਦਿੱਲੀ ਹਸਪਤਾਲ ਦੇ ਵਿਚ ਬੀਮਾਰ ਪਏ ਹੋਏ ਸਨ ਤਾਂ ਮੈਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਖਬਰ ਲੈਣ ਵਾਸਤੇ ਗਿਆ। ਮੈਂ ਦੇਖਿਆ ਕਿ ਬਾਵਜੂਦ ਬੀਮਾਰ ਹੋਣ ਦੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਦਿਲ ਵਿਚ ਪੰਜਾਬ ਔਰ ਹਿੰਦੁਸਤਾਨ ਦੇ ਪੁਲੀਟੀਕਲ ਹਾਲਾਤ ਦਾ ਜਾਇਜ਼ਾ ਲੈਣ ਲਈ ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਉਤਸ਼ਾਹ ਸੀ ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਿ ਪਹਿਲੇ ਹੁੰਦਾ ਸੀ। ਅਸੀਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਖਿਆਲਾਤ ਦੇ ਵਿਚ ਉਹੋ ਮਜ਼ਬੂਤੀ ਪਾਈ ਜਿਹੜੀ ਕਿ ਅੰਗਰੇਜ਼ਾਂ ਦੇ ਜ਼ਮਾਨੇ ਦੇ ਵਿਚ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਸਪੀਚਾਂ ਸੁਣ ਕੇ ਅਸੀਂ ਮਹਿਸੂਸ ਕਰਦੇ

ਹੁੰਦੇ ਸੀ। ਉਹ ਮੈਨੂੰ ਕਹਿਣ ਲਗੇ ਕਿ ਮੇਰਾ ਜਾਣ ਨੂੰ ਜੀ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ ਕਿਉਂਕਿ ਮੁਲਕ ਦੀ ਸੇਵਾ ਕਰਨ ਵਾਸਤੇ ਅਜੇ ਬਹੁਤ ਕੁਝ ਬਾਕੀ ਹੈ ਲੇਕਿਨ ਮਜਬੂਰ ਹਾਂ ਸਿਹਤ ਇਜਾਜ਼ਤ ਨਹੀਂ ਦਿੰਦੀ। ਸਿਹਤ ਖਰਾਬ ਹੋਣ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਵੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਦਿਲ ਵਿਚ ਦੇਸ਼ ਸੇਵਾ ਕਰਨ ਦੀ ਬੜੀ ਭਾਰੀ ਖਾਹਸ਼ ਸੀ। ਇਸ ਕਰਕੇ ਐਸੇ ਸਾਹਿਬਾਨ ਦੇ ਚਲੇ ਜਾਣ ਨਾਲ ਦੇਸ਼ ਦਾ ਬਹੁਤ ਭਾਰੀ ਨੁਕਸਾਨ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਮੈਂ ਪ੍ਰਾਰਥਨਾ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਪਰਮਾਤਮਾ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੋਹਾਂ ਦੀਆਂ ਪਵਿਤਰ ਆਤਮਾਵਾਂ ਨੂੰ ਸ਼ਾਂਤੀ ਬਖਸ਼ੇ।

ਹੁਣ ਮੈਂ ਹਾਊਸ ਅਗੇ ਅਰਜ਼ ਕਰਾਂਗਾ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਸਜਨਾਂ ਦੀ ਇੱਜ਼ਤ ਦੇ ਤੌਰਤੇ ਉਠ ਕੇ ਖੜੇ ਹੋਕੇ ਦੋ ਮਿੰਟ ਲਈ ਖਾਮੋਸ਼ੀ ਅਖਤਿਆਰ ਕਰੀਏ ਅਤੇ ਉਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਆਪ ਦੀ ਇਜਾਜ਼ਤ ਨਾਲ ਜੋ ਮਤਾ ਇਥੇ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਉਸਦੀ ਨਕਲ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਪਰਵਾਰਾਂ ਨੂੰ ਭੇਜੀ ਜਾਵੇਗੀ।

(The condolence motion moved by the Chief Minister about the sad demise of S. Baldev Singh and S. Sant Singh has been supported by all the hon. Members. I also associate myself with the feelings expressed by them. Both these personalities were well-known in Punjab and India. Sardar Baldev Singh entered the political field of his career in our own memory and not very long ago. Before partition of the country, I saw him as Development Minister in the Unionist Ministry of the Joint Punjab. He donated huge amounts for educational institutions in Punjab. On account of his great qualities of head and heart he was considered to be a great leader in India. Just after independence, S. Baldev Singh became the first Defence Minister of India. As other hon'ble members have mentioned the services rendered by S. Baldev Singh to the country are highly praise-worthy. Although S. Baldev Singh belonged to a very rich family yet he had a very sympathetic and tender heart. He used to keep personal relations with the persons who had different political views. I have been seeing myself that sometimes S. Baldev Singh had to face difficult situations while trying to please persons of different political ideologies. I feel, had he been alive today he would have proved of great help to ease the present political situation in Punjab. He had so much influence over Master Tara Singh that he could make him agree to any suggestion. Therefore, his untimely death has caused an irreparable loss to our country. As Dr. Baldev Parkash has already pointed out, two big problems of Kashmir and Hyderabad came before our country when S. Baldev Singh was Defence Minister. But Sardar Baldev Singh faced the situation boldly. Therefore, I once again fully associate myself with the feelings expressed by the Chief Minister and other hon'ble members of the House.

Sardar Sant Singh was our very old leader. We entered the political life under his valuable guidance. We got encouragement and inspiration when we saw him fighting for the independence of the country. Last year I went to Delhi to see him when he was lying ill in the Hospital. I noticed that in spite of his ill health he evinced keen interest to know about the political developments of the country. His determination was as strong as we used to find from his speeches during the British regime. He told me that he did not want to die because he wanted to do some more service to the country. But he felt helpless because of his illness. Even at the time of death he had a burning desire to serve the country.

Therefore, our country has suffered an irreparable loss with the untimely death of these two great leaders. May God give peace to the departed souls.

[Mr. Speaker]

Now I would request the House to stand in silence for two minutes as a mark of respect to the deceased and after that, with the permission of the House, copies of the resolution would be sent to the bereaved families.

(*At this stage the House stood in silence for two minutes*).

ADJOURNMENT MOTIONS

श्री अध्यक्ष : माननीय मेम्बर साहिबान, आज बहुत बड़ी तादाद में Adjournment Motions आई हैं। आज इतनी motions आई हैं कि पिछला रिकार्ड टूट गया है। कुछ और भी थीं लेकिन वह late होने की वजह से circulate नहीं की गईं। यह motions तीन चार किस्म की हैं। मसलन राम्रो बिरेन्द्र सिंह की मिनिस्टरी से dismissal के बारे में, बाढ़ से हुए नुक्सान के बारे में, मास्टर तारा सिंह के fast से जो हालत पंजाब की है उस के बारे में, सिख गुरुद्वारों में पुलिस की मदाखलत के बारे में और इस के बारे में कि सरकार ने गुरुद्वारों और मन्दिरों को छूट दे रखी है और वहां पर anti-Government, anti national और unlawful activities unchecked carry on की जा रही हैं और "State within a State" बनी हुई हैं।

इन में से कुछ तो vague और indefinite हैं और कुछ हाउस के purview से बाहर हैं। ऐसी ही motions जो पहले हाउस में आती रही हैं उन पर Chair की rulings पहले से मौजूद हैं। यह जो rulings हैं वह इसी हाउस की ही नहीं हैं बल्कि जायंट पंजाब असेम्बली की भी हैं। लोक सभा की भी हैं और दूसरी स्टेट असेम्बलियों की भी हैं। अब मैं बारी बारी इन motions को लेता हूं।

मुख्य मंत्री : Floods के बारे में मैं एक दो दिन में अपना ब्यान दूंगा।

श्री अध्यक्ष : चीफ़ मिनिस्टर साहिब कहते हैं कि वे Flood situation पर एक दो दिन में अपना ब्यान देंगे। अगर फिर भी मेम्बर साहिबान की तसल्ली नहीं होगी तो इस विषय पर बहस allow की जाएगी।

एक नम्बर पर श्री बलराम दास टंडन की मोशन है, वह राम्रो बीरेन्द्र सिंह की मिनिस्टरी से dismissal के बारे में है—

"namely, the removal of Shri Rao Birendar Singh from the State Cabinet, without any reasons."

जो मिनिस्टर खुद मिनिस्ट्री से resign करता है वह तो हाउस में अपना ब्यान दे सकता है लेकिन जो मिनिस्टर गवर्नर साहिब द्वारा dismiss किया गया हो उस को यह हक हासिल नहीं है। इस motion के ज़रिए गवर्नर साहिब का conduct discuss किया जाएगा इस लिए इस की इजाज़त नहीं दी जा सकती। यह Adjournment Motion out of order है।

श्री बलराम दास टंडन : इस के बारे में precedent मौजूद है।

श्री अध्यक्ष : माननीय मेम्बर शायद अखबार की बात को refer कर रहे हैं। वह बात ठीक नहीं मालूम देती, गलत quote किया गया है। उस वक्त के स्पीकर डाक्टर सत्य पाल जी अमृतसर गए हुए थे और मैं डिप्टी स्पीकर के तौर पर कुर्सी में

मौजूद था। पंडित श्री राम शर्मा की मिसाल गलत quote की गई है। उन को गवर्नर ने डिसमिस नहीं किया था, उन को मिनिस्ट्री से drop किया गया था।

श्री जगत नारायण चोपड़ा : पंडित श्री राम शर्मा ने अपना ब्यान तो दिया था।

श्री अध्यक्ष : जैसे कि मैं ने पहले कहा है राओ साहिब का केस पंडित जी से different है। Rules के मुताबिक, एक मिनिस्टर जो कि गवर्नर साहिब द्वारा dismiss किया गया है, वह अपना ब्यान हाउस में नहीं दे सकता।

Adjournment motions नम्बर 2*, 11, 15, और 18 जिन के नोटिस क्रमश: सर्वश्री बलराम दास टंडन, मंगल सेन, शेर सिंह और अच्छर सिंह छीना ने दिए हैं flood situation के बारे में हैं। जैसे कि मैं पहले कह चुका हूं चीफ मिनिस्टर साहिब ने इस के बारे में अपना ब्यान देने का वायदा किया है। अगर फिर भी मेम्बर साहिबान की तसल्ली न हुई तो इस बात पर बहस हो सकेगी।

कृषि मन्त्री : Supplementary Grants के दौरान भी इस बात पर बहस हो सकती है।

श्री अध्यक्ष : मैं पहले ही अपनी रूलिंग दे चुका हूं कि अगर चीफ मिनिस्टर साहिब की स्टेटमैंट से मेम्बर साहिबान की तसल्ली न हुई तो इस मौज़ू पर बहस की इजाज़त दी जाएगी।

कुछ Adjournment Motions का नोटिस चौधरी धर्म सिंह राठी की तरफ से आया है। चूंकि वह यहां पर हाज़िर नहीं हैं इस लिये इन को नहीं लिया जाएगा।

अगली Adjournment Motion श्री बलराम दास टंडन और डाक्टर बलदेव प्रकाश के नाम पर है। मैं ने देखा है कि ये motions बहुत देर से दी गई हैं। अगर्चि मैं इन्हें House में refer कर रहा हूं लेकिन इसे precedent नहीं बना

---

*2. **Shri Balram Das Tandon**: M.L.A., to ask for leave to make a motion for the adjournment of the business of the House to discuss a definite matter of urgent public importance, namely, the failure of the Government to take precautionary steps in time so that the widespread rains and resultant floods could cause least damage in the Rohtak District.

11. **Shri Mangal Sein, M. L. A.**, to ask for leave to make a motion for the adjournment of the business of the House to discuss a definite matter of urgent public importance, namely, great calamity in District Rohtak where like the previous year this year also the heavy rains and breaches and cuts in Drains Nos. 8 and 9 caused floods submerging hundreds of villages under water.

15. **Shri Sher Singh**, M. L. A., to ask for leave to make a motion for the adjournment of the business of the House to discuss a definite matter of urgent public importance, namely, the failure of the Government to take necessary steps in time for constructing channels to drain out the water of drains No. 8 and No. 6 which flooded several villages of Rohtak District causing heavy damage to the crops and houses there.

18. **Sardar Achhar Singh Chhina**, M.L.A., to asks for leave to make a motion for the adjournment of the business of the House to discuss a definite matter of urgent public importance, namely, the havoc played by recent floods in the Amritsar district in the last month

[श्री अध्यक्ष]

लेना चाहिये। आप का right नहीं कि जिन motions के notice late पहुंचे हों उन पर विचार किया जाए। आज इस लिये कर रहा हूं चूंकि यह सैशन का पहला दिन है और आप को notice देने के लिये time बहुत थोड़ा मिला। आइन्दा के लिए मैं किसी भी Adjournment Motion को नहीं पढ़ूंगा जो कि in time न आई हो। मेंम्बर साहिबान को वैसे भी चाहिए था कि पहले वह इस सिलसिले में मेरे साथ मेरे Chamber में discuss कर लेते लेकिन मैं हैरान हूं कि क्यों आप Rules का बाकायदा तौर पर ख्याल नहीं करते। बहरहाल जिस Adjournment Motion का notice श्री बलराम दास टंडन और डाक्टर बलदेव प्रकाश ने दिया वह यह है :—

"namely, the policy of the Government in allowing the Gurdwaràs and Mandirs to become State within a State where in anti-Govt., anti-national and unlàwful activities are being carried on unchecked, while polluting the peaceful atmosphere of the State which may result in the breach of peace at a large scale at any moment."

Adjournment Motions counter to this subject have also been received.

There is no law which prevents the Government from entering any place of worship. The position of the Government on this subject has already been clarified in various statements by persons in authority.

(Hon. Members, a large number of Adjournment Motions have been given notice of today. The previous record about the receipt of notices of Adjournment Motions has been broken. Some of the Adjournment Motions, notices of which were received late have not been circulated. The Adjournment Motions deal with three or four subjects, i.e. dismissal of Rao Birendar Singh from the Punjab Cabinet, damage caused by floods, the situation created by the fast undertaken by Master Tara Singh, alleged forcible entry of the Police into the Sikh Gurdwaras, the alleged policy of the Government in allowing the Gurdwaras and Mandirs to become 'State within a State, whereir anti-Government, anti-national and unlawful activities are carried on unchecked' etc. etc.

Some of these Adjournment Motions are vague and indefinite and others outside the purview of this House. Rulings of the Chair on some Adjournment Motions of a similar nature already exist. These rulings are not of this Assembly alone but these are rulings of the joint Punjab Assembly, Lok Sabha and other State Legislatures. Now, I will deal with these notices of Adjournment Motions one by one.

The Chief Minister has undertaken to give a statement regarding the flood situation in the State in a day or two, If, however, the hon. Members are not satisfied with his statement a discussion on this subject will be allowed.

Adjournment Motion No. 1 given notice of by Shri Balram Das Tandon deals with the removal of Rao Birendar Singh from the State Cabinet......

"....namely, the removal of Shri Rao Birendar Singh from the State Cabinet, without any reason."

A Minister who himself resigns from the Cabinet has a right to make a statement on the Floor of the House. However, a Minister, who has been dismissed by the Governor has not got this right. This notice of Adjournment Motion seeks to discuss the conduct of the Governor which is not permissible under the Rules. This Adjournment Motion, therefore, is out of order.

* * * *

The hon. Member is most probably referring to the news item which has appeared in the Press. I may inform the hon. Member that the news which has appeared in the Press seems to be incorrect. The then Speaker late Dr. Satya Pal had gone to Amritsar and I was then in the Chair in the capacity of Deputy Speaker. The precedent of Pandit Shri Ram Sharma has been wrongly quoted in the newspaper because he was not dismissed by the Governor. He was dropped from the Cabinet.

* * * *

As I have already ruled, this case is different from that of Pandit Shri Ram Sharma. According to the Rules of Procedure and Conduct of Business in the Punjab Vidhan Sabha, a Minister who has been dismissed by the Governor cannot make a statement on the Floor of the House.

Adjournment Motions Nos, 2, 11, 15 and 18, given notice of by Sarvshri Balram Das Tandon, Mangal Sein, Sher Singh and Achhar Singh Chhina, respectively, deal with the flood situation. As I have already stated, the Chief Minister has promised to make a statement in this connection and if the hon. Members are not satisfied, a discussion on this subject will be allowed.

* * * *

I have already given my ruling that if the hon. Members are not satisfied with the statement to be made by the Chief Mnister a discussion on this subject will be allowed.

Some Adjournment Motions have been given notice of by Chaudhri Dharam Singh Rathi. Since he is not present, these will not be taken up.

The next Adjournment Motion stands in the names of Shri Balram Das Tandon and Dr. Baldev Parkash. I have observed that notices of some of the Adjournment Motions were given very late. Perhaps, it is due to the reason that the hon. Members have reached here late. I am referring to them in the House today but it should not be treated as a precedent. Members cannot ask that the motions, notices of which are received late, should be considered. Today I am doing so because it is the first day of the session and because the time at the disposal of the hon. Members was very short. In future , I will not consider any adjournment motion, the notice of which is not received in time. Even otherwise, the hon. Members concerned ought to have first discussed their motions with me in my Chamber. I wonder why they do not observe the rules properly.

Anyway, the adjournment motion given notice of by Sarvshri Balram Das Tandon and Baldev Parkash is as under :

> "namely, the policy of the Government in allowing the Gurdwaras and Mandirs to become State within a State wherein anti-Government, anti national and unlawful activities are being carried on unchecked, while polluting the peaceful atmosphere of the State which may result in the breach of peace at a large scale at any moment."

[Mr. Speaker]

Adjournment Motions counter to this subject have also been received.

There is no law which prevents the Government from entering any place of worship. The position of the Government on this subject has already been clarified in various statements by persons in authority.)

डाक्टर बलदेव प्रकाश : यह Adjournment Motion जनाब, बिल्कुल rules के मुताबिक है । यह सभी conditions को पूरा करती है । यह एक definite मामला भी है, public importance का है, recent occurrence का है । यह ऐसी बातों से ताल्लुक रखता है जिनका सारी State पर असर हो रहा है ।

श्री अध्यक्ष : लेकिन यह recent occurrence का कैसे बन गया? (But how does it become a matter of recent occurrence ?)

डाक्टर बलदेव प्रकाश : चीफ मिनिस्टर साहिब ने खुद कहा है कि वहां arms इकट्ठे हो रहे हैं ।

Sardar Ajmer Singh : On a Point of Order, Sir. Can there be any discussion and argument with the hon. Speaker ?

Mr. Speaker : He is just submitting his view point. I think your point is also quite right. But he should also be given a hearing.

So far as this Adjournment Motion is concerned, I rule it out of order.

The next Adjournment Motion is in the name of Dr. Mangal Sein. It is regarding the dismissal of Rao Birendar Singh. I have already given my ruling on a similar motion which is applicable to this Adjournment Motion also.

The next Adjournment Motion i.e. No. 12 which is in the name of Shri Sher Singh is to the following effect :—

> "namely, the situation created by the statement of Pandit Jawahar Lal Nehru, the Prime Minister of India in which he has said that Punjabi is the dominant language of Punjab which is incorrect and also inconsistent with the Regional Scheme which the Government claims to be working in this State, and has created wide- spread resentment in the State as a whole, more particularly in the Hindi Region."

Any statement made by the Prime Minister in the Lok Sabha cannot be discussed in this House. I, therefore, rule the Adjournment Motion out of order.

The next Adjournment Motion i.e. No. 13 which has been given notice of by Shri Sher Singh is as follows:—

> "namely, the situation created by the non-application of the All India policy enunciated by the Chief Ministers' Conference held in Delhi recently in the matter of pre-recruitment tests

of language for entering into Government Services in the Punjab. This has created a wide-spread resentment in the Hindi Region which is already badly under-represented in Government Services".

Policy enunciated by the Chief Ministers' Conference is not a matter which is under the administrative control of the State Government. This, therefore, cannot form a subject of an Adjournment Motion.

Adjournment Motion No. 14 which has also been tabled by Shri Sher Singh is as follows:—

"namely, the situation created by the incorrect statement of Pandit Jawahar Lal Nehru, the Prime Minister of India, in which he has said that Regional Formula is being implemented, whereas two important resolutions of the Hindi Regional Committee one passed in 1958 and the other on the 4th May, 1960, have been put in the cold storage, creating a very great resentment in the Hindi Region of this State".

The statement given by the Prime Minister in the Parliament can only be discussed there and not in this House. I, therefore, rule it out of order.

Adjournment Motion (No. 15) given notice of by Shri Sher Singh is regarding the flood situation.

I will allow it to be discussed along with other similar Adjournment Motions if the hon. Members are not satisfied with the statement that would be made by the Chief Minister on this subject.

Adjournment Motion (No. 16) is in the name of Sardar Dhanna Singh Gulshan. It reads—

"situation arising out of—

(a) the fast unto death resorted to by Shriman Master Tara Singh;

(b) entry of the Police in uniform and with shoes on into Gurdwaras on 15th-16th September and violation of the sanctity thereof ;

(c) baseless allegations levelled by the Chief Minister against the Akali leaders for their unholy alliance with the Pakistan Press ; and

(d) curb on the Press and suppression of civil liberties and absolute Police Raj".

मैं आप को याद दिला दूं कि जो Adjournment Motion होती है वह single specific matter से ताल्लुक रखती है, इस बारे में Rules में साफ तौर पर provision कियाहुआ है। यह जो Adjournment Motion है इस में एक नहीं, चार मुख्तलिफ मामलों को लिया गया है यानी :—

(i) fast unto death resorted to by Master Tara Singh ;

[Mr. Speaker]

(ii) entry of police in uniform into Gurdwaras ;

(iii) allegations levelled by the Chief Minister against the Akali leaders, and

(iv) curb on press and suppression of civil liberties, etc., etc.

ये सारे चार different matters एक ही Adjournment Motion का मज़मून नहीं बन सकते, I am sorry, I cannot allow it.

Next Adjournment Motion *i.e.* No. 17 has been given notice of by Sardar Achhar Singh Chhina. It reads—

"…. unprovoked and indiscriminate arrests of the leaders, workers, M.L.As. of the Communist Party and staff of the Nawan Zamana".

इस सिलसिले में आप मेरी पिछली rulings पढ़ लें। एक बार नहीं, इस किस्म की motions कई बार आ चुकी हैं। ये arrests गवर्नमेंट की ordinary administrative functioning में की गई हैं। अगर आप समझते हैं कि ये गलत हैं then legal remedies are available for that.

(I would like to remind the hon. Member that an Adjournment Motion is required to deal with a single specific matter. This has been clearly provided in the rules. The Adjournment Motion in question deals with not one but four different matters, *viz.*

(i) the fast unto death resorted to by Master Tara Singh;

(ii) entry of police in uniform into Gurdwaras;

(iii) allegations levelled by the Chief Minister against the Akali leaders; and

(iv) curb on press and suppression of civil liberties, etc., etc.

All these four different matters cannot form the subject matter of one Adjournment Motion. I am sorry, I cannot allow it.

Next Adjournment Motion *i.e.* No. 17 has been given notice of by Sardar Achhar Singh Chhina. It reads—

"….unprovoked and indiscriminate arrests of the leaders, workers, M.L.As. of the Communist Party and staff of the Nawan Zamana."

In this connection the hon. Member can go through my previous rulings. The motions of similar nature have been tabled not once but a number of times. These arrests have been made in the course of ordinary administrative functioning of the Government. If the hon. Member thinks that these were wrongful arrests then other legal remedies are available for that.)

ਸਰਦਾਰ ਅਛਰ ਸਿੰਘ ਛੀਨਾ : ਮੈਂ ਇਕ submission ਕਰਨੀ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ। ਹੁਣ ਤੁਸੀਂ capitalist democracy ਤੋਂ ਹੋ ਕੇ ਆਏ ਹੋ। ਤੁਸੀਂ ਓਥੇ function democracy ਹੁੰਦੀ ਦੇਖੀ ਹੋਣੀ ਹੈ। ਜਦੋਂ ਇਕ ਪਾਰਟੀ ਦਾ deputation ਚੀਫ ਮਨਿਸਟਰ ਨੂੰ ਮਿਲਣ ਆਇਆ ਹੋਵੇ ਔਰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਦਸਣ ਆਇਆ ਹੋਵੇ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਸਾਡੇ workers ਬਿਨਾਂ provocation ਤੋਂ

ਫੜ ਲਏ ਉਸ ਨੂੰ ਜਾਂਦਿਆਂ ਮੁੜ ਕੇ ਫੇਰ ਫੜ ਲਿਆ ਜਾਏ ਤਾਂ ਇਹ ਕਿਥੋਂ ਦੀ democarcy ਹੈ ? ਜਦ ਕਿ ਉਹ ਕੋਈ activity ਨਾ ਕਰ ਰਹੇ ਹੋਣ ਐਸ ਵੇਲੇ ਘਰਾਂ ਤੋਂ ਜਾ ਕੇ ਫੜ ਲਿਆ ਜਾਵੇ, ਐਸ ਵੇਲੇ ਹਾਊਸ ਵਿਚ.................(ਵਿਘਨ)

ਸ਼੍ਰੀ ਸਪੀਕਰ : ਗਲਤ ਪਕੜੇ ਗਏ ਹੋਣ ਅਤੇ ਜੇਕਰ Habeas Corpus ਦੇ ਜ਼ਰੀਏ legal remedies available ਹੋਣ ਤਾਂ Adjournment Motion ਨਹੀਂ ਆ ਸਕਦੀ। (If they have been arrested wrongly and legal remedies through a writ of Habeas Corpus are available, no adjournment motion can be moved.)

ਸ਼੍ਰੀ ਬਲਰਾਮ ਦਾਸ ਟੰਡਨ: ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਇਸ ਦਾ ਇਲਾਜ ਇਹੋ ਹੈ ਕਿ ਜਦੋਂ ਇਹ ਇਥੋਂ ਜਾ ਰਹੇ ਹੋਣ ਤਾਂ ਇਹ ਪਕੜੇ ਨਾ ਜਾਣ।

ਸਰਦਾਰ ਅਛਰ ਸਿੰਘ ਛੀਨਾ : ਮੈਂ ਟੰਡਨ ਸਾਹਿਬ ਨੂੰ ਦਸਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਘਰਾਂ ਤੋਂ ਪਕੜਨ ਗਏ। ਏਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਇਹ ਗਲ ਹਾਸੋ ਹੀਣੇ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਪਾਉਣੀ ਚਾਹੀਦੀ। ਤੁਹਾਡੇ ਤੇ ਵੀ ਇਹ ਗਲ ਆਉਂਦੀ ਰਹੀ ਹੈ। ਇਹ ਸ਼ਰਮ ਦੀ ਬਾਤ ਹੈ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਹੀਂ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ। ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਜਦ ਇਕ ਪਾਰਟੀ ਦੇ ਆਦਮੀ ਇਥੇ ਆਉਣ ਤੇ........... (ਵਿਘਨ)

Mr. Speaker: No speech on Adjournment Motion.

ਸਰਦਾਰ ਅਛਰ ਸਿੰਘ ਛੀਨਾ : ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਮੇਰੇ ਲਈ ਤਾਂ ਕੋਈ ਰਸਤਾ ਨਹੀਂ। ਬਾਹਰ ਤਾਂ administration ਔਰ ਗੌਰਮੈਂਟ ਬੋਲਣ ਨਹੀਂ ਦਿੰਦੀ ਅਤੇ ਏਥੇ ਤੁਸੀਂ ਨਹੀਂ ਬੋਲਣ ਦਿੰਦੇ। ਇਹ ਦੱਸੋ ਕਿ ਕਿਥੇ ਜਾਈਏ ? (ਸ਼ੋਰ)

Mr. Speaker: Order please.

ਸ਼੍ਰੀ ਬਲਰਾਮ ਦਾਸ ਟੰਡਨ : ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਵਿਚ ਚਲੇ ਜਾਓ, ਓਥੇ ਖੁਲ੍ਹੀ ਛੁੱਟੀ ਹੈ।

ਸਰਦਾਰ ਅਛਰ ਸਿੰਘ ਛੀਨਾ : ਏਸੇ ਕਰਕੇ ਟੰਡਨ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਯੋਗੀ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਹਿਮਾਇਤ ਕੀਤੀ ਹੈ। ਮੈਨੂੰ ਮੁਆਫ ਕਰਨਾ, ਤੁਸੀਂ ਇਹ Adjournment Motion out of order ਕਰਾਰ ਦਿਤੀ ਹੈ, ਮੈਂ ਤਾਂ ਬੋਲ ਕੇ ਹੀ ਹਟਾਂਗਾ।

ਸ਼੍ਰੀ ਸਪੀਕਰ : ਬੈਠੋ ਨਾ ! ਹਾਊਸ ਦਾ decorum ਵੀ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਤੁਸੀਂ ਬਾਹਰਲੀ democracy ਦਾ ਹਵਾਲਾ ਦਿਤਾ ਹੈ। ਮੈਂ ਹਾਊਸ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ honestly ਦਸਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਨਾ ਏਸ਼ੀਆ ਦੇ ਦੂਜੇ ਹਿਸਿਆਂ ਵਿਚ, ਨਾ ਮਿਡਲ ਈਸਟ ਵਿਚ ਤੇ ਨਾ 90 ਫੀ ਸਦੀ ਅਫਰੀਕਾ ਵਿਚ ਕੋਈ ਪੂਰੀ democracy ਹੈ ਨਾ ਓਥੇ Communists ਨੂੰ ਕੋਈ ਕੁਸਕਣ ਦਿੰਦਾ ਹੈ। Asia ਵਿਚ ਹਿੰਦੁਸਤਾਨ ਹੀ ਹੈ ਜਿਥੇ ਕਿ democracy ਸਹੀ ਮਾਅਨਿਆਂ ਵਿਚ ਚਲਦੀ ਹੈ। (thumping of benches) and I am proud of it.

Courts ਬਣੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਹਨ। ਅਗਰ wrong arrests ਹੋਈਆਂ ਹਨ ਤਾਂ ਤੁਸੀਂ ਓਥੇ ਜਾ ਸਕਦੇ ਹੋ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ question ਕਰ ਸਕਦੇ ਹੋ। ਲੇਕਿਨ ਮੈਂ ਹਾਊਸ ਦੇ ਅੰਦਰ ਬਹਿਸ ਕਰਨ ਦੀ ਇਜਾਜ਼ਤ ਨਹੀਂ ਦਿੰਦਾ। ਬਾਕੀ ਜਿਹੜੀ ਦੂਸਰੀ ਗੱਲ Sergeant-at-arms ਇਸਤੇਮਾਲ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਕਹੀ ਹੈ ਮੈਂ ਅੱਜ ਤਕ 10 ਸਾਲ ਵਿਚ ਅਜਿਹਾ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ।

The hon. Member should resume his seat.

[Mr. Speaker]

There should be decorum in the House. The hon. Member has made a reference about the functioning of the democracy in foreign countries. I may honestly tell the House that there is no real democracy in other parts of Asia, Middle East and in 90 per cent of the African countries. The Communists are not so free in those countries. Perhaps India is the only country in Asia where democracy is functioning in its true sense. (*Thumping of benches*) And I am proud of it.

The Courts are there. If a person has been wrongly arrested, the Court of law can be moved, and the Government can be questioned there. But I do not allow discussion on it in the House.

So far as the second point regarding withdrawal of the hon. Member from the House through the Sergeant-at-Arms is concerned, I have not done so during the last ten years.)

ਸਰਦਾਰ ਅਛਰ ਸਿੰਘ ਛੀਨਾ : ਤੁਹਾਨੂੰ ਕਾਂਗੋ ਦਾ ਬੜਾ ਤਜਰਬਾ ਹੈ । ਕੀ ਓਥੇ capitalist democracy ਹੈ ? ਮੈਂ ਕਾਂਗੋ ਜਾਂ ਮਿਡਲ ਈਸਟ ਦੀ ਗਲ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ ।

Mr. Speaker: The form of democracy in our country is far better than that existing in many other countries.

ਸਰਦਾਰ ਅਛਰ ਸਿੰਘ ਛਿਨਾ : ਪਰ ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਹਰ ਦਫਾ ਜਦ ਵੀ ਕੋਈ important ਗੱਲ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਸਾਨੂੰ ਉਸ ਬਾਰੇ ਇਥੇ ਕਹਿਣ ਦਾ ਮੌਕਾ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤਾ ਜਾਂਦਾ ।

ਸ੍ਰੀ ਸਪੀਕਰ : ਮੇਰੀ ਇਕ ਬੇਨਤੀ ਹੈ ਔਰ ਉਹ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਮੈਂ ਪਿਛਲੇ ਦਸਾਂ ਸਾਲਾਂ ਵਿਚ Sergeant-at-Arms ਨੂੰ ਇਸ ਹਾਊਸ ਵਿਚੋਂ ਕਿਸੇ ਮੈਂਬਰ ਨੂੰ ਕਢਣ ਵਾਸਤੇ ਇਸਤੇਮਾਲ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਔਰ ਹੁਣ ਇਸਤੇਮਾਲ ਕਰ ਕੇ ਅਗੇ ਆਣ ਵਾਲੀ ਅਸੈਂਬਲੀ ਲਈ precedent ਕਾਇਮ ਨਹੀਂ ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦਾ । ਇਸ ਲਈ ਤੁਸੀਂ ਆਪਣੇ ਆਪ ਹੀ ਬੈਠ ਜਾਉ ।
(I would like to submit that during the last ten years I have not utilised the services of the Sergeant-at-Arms for the withdrawal of any hon. Member from the House and I do not want to set such a precedent for the next Assembly. Therefor, I would ask the hon. Member to kindly resume his seat himself.)

Sardar Achhar Singh Chhina : I refuse to sit.

Mr. Speaker: The hon. Member (Sardar Achhar Singh Chhina) is not obeying the Chair. He is obstructing the business of the House. I am, therefore, going to ask him to withdraw from the House. Have I the permission of the House to do so ?

(Voices : Yes)

Mr. Speaker: Now the hon. Member should leave the House.

Sardar Achhar Singh Chhina: I refuse to leave the House.

श्री अध्यक्ष : मैंने Sergeant-at-arms को कह दिया है कि वह सरदार अछरसिंह छीना को very softly, politely, cautiously and with all humility हाउस में से बाहर छोड़ आएं ।

(I have asked the Sergeat-at-arms to remove Sardar Achhar Singh Chhina very softly, politely, cautiously and with all humility from the House.)

(Some Voices : Withdraw, withdraw.)

(At this stage the Sergeant-at-arms arrived near the seat of Sardar Achhar Singh Chinna and the latter withdrew from the House.)

Mr. Speaker: Sardar Harguranad Singh has also given notice of an adjournment motion. It reads :—

> "to ask for leave to make a motion for the adjournment of the business of the House to discuss a definite matter of urgent public importance, namely, the forcible entry of the Police in a disrespectful manner in the sacred shrines of the Sikhs at Ambala, Nabha, Fatehgarh Sahib, Ludhiana, Jaitu and Sultanpur Lodhi, amounting to sacrilege and thereby hurting the feelings of the whole of the Sikh community in the country and abroad which caused widespread resentment amongst the people."

The ruling already given by me on the adjournment motion given notice of by Dr. Baldev Parkash applies to this adjournment motion also.

Then there is an adjournment motion given notice of by Shri Jagat Narain Chopra. It reads:—

> "to ask for leave to make a motion for the adjournment of the business of the House to discuss a definite matter of urgent public importance, namely, the collection of a large quantity of unlicensed Arms in Darbar Sahib, Amritsar and also of taking refuge of absconders and bad characters in the precincts of Holy Darbar Sahib, Amritsar."

I have already given my ruling. There is no law which prevents the Government from taking suitable action. I rule this adjournment motion out of order.

ਸ੍ਰੀ ਜਗਤ ਨਾਰਾਇਨ ਚੋਪੜਾ : ਇਹ statement ਤਾਂ ਚੀਫ ਮਿਨਿਸਟਰ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਅਖਬਾਰ ਵਿਚ ਦਿੱਤੀ ਸੀ। ਮੈਂ ਉਸ ਦੀ ਬਿਨਾ ਤੇ ਇਹ ਕਹਿ ਰਿਹਾ ਹਾਂ। ਇਸ ਲਈ ਇਸ ਤੇ ਜ਼ਰੂਰ discussion ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ।

Mr. Speaker: As I have already stated, there is no law which prevents the Government from taking suitable action. In this case, there is a question of sentiments. The attitude of the Government is liberal but it is not being appreciated by those people.

ਚੌਧਰੀ ਬਲਬੀਰ ਸਿੰਘ : On a point of order, Sir.

Mr. Speaker : Please resume your seat. I do not allow any point of order.

ਸਰਦਾਰ ਧਨਾ ਸਿੰਘ ਗੁਲਸ਼ਨ : ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਜਿਹੜੀ ਇਸ ਵੇਲੇ ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਹਾਲਤ ਹੈ ਉਸ ਬਾਰੇ ਲੋਕ ਸਭਾ ਵਿਚ ਅਤੇ ਰਾਜ ਸਭਾ ਵਿਚ ਵਿਚਾਰ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਪਰ ਜਦ ਸਾਡੇ ਸੂਬੇ ਵਿਚ ਇਤਨਾ ਕੁਝ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ ਉਸ ਬਾਰੇ ਇਥੇ ਵਿਚਾਰ ਕਰਨ ਦੀ ਜ਼ਰੂਰੀ ਇਜਾਜ਼ਤ ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ।

ਸ੍ਰੀ ਸਪੀਕਰ : ਮੈਂ ਖੁਸ਼ ਹੋਵਾਗਾਂ ਜੇ ਸਹੀ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਔਰ rules ਦੇ ਮੁਤਾਬਕ ਸਹੀ ਮੌਕੇ ਤੇ ਵਿਚਾਰ ਕੀਤਾ ਜਾਏ। (It would give me great pleasure if it is discussed according to the Rules and in a proper manner and at the appropriate time)

ਸਰਦਾਰ ਧਨਾ ਸਿੰਘ ਗੁਲਸ਼ਨ : ਇਹ ਤੁਸੀਂ ਇਜਾਜ਼ਤ ਦੇ ਸਕਦੇ ਹੋ। ਇਸ ਲਈ ਜ਼ਰੂਰ ਕੁਝ ਵਕਤ ਦਿੱਤਾ ਜਾਵੇ।

Mr. Speaker : But we have to observe the Rules of Procedure. If the hon. Member gives notice of a motion admissible under the Rules I will certainly admit it.

ਚੌਧਰੀ ਬਲਬੀਰ ਸਿਘ : On a point of order, Sir. ਦੋ ਤਿੰਨ ਚੀਜ਼ਾਂ ਤੇ ਬਹਿਸ ਕਰਨ ਦੀ ਜ਼ਰੂਰਤ ਹੈ। ਸਿਰਫ ਉਸ ਦੇ ਮੁਤੱਲਿਕ............

Mr. Speaker : Order, please. I do not allow any point of order.

Now I will read out the notice of adjournment motion given by Chaudhri Balbir Singh:—

> "to ask for leave to make a motion for the adjorunment of the business of the House to discuss a definite matter of urgent public importance, namely, the slanderous murder of democracy by arresting members of Block Samitis when they came to exercise their votes on 19th September, 1961 at Bhunga , district Hoshiarpur."

आप मुझे मिलने आए तो कहने लगे कि motion बड़ी अच्छी बनाई हुई है। अब House देख ले कि इस के क्या मायने निकलते हैं। जब मैं ने इसे पढ़ा तो इस का style देख कर मुझे ख्याल हुआ कि यह डा० मंगल सैन की होगी। (when he the hon. Member came to see me he claimed that his motion was very well worded. Now it is for the House to see if it conveys any sense or not. When I read it the style reminded me of Dr. Mangal Sein........

श्री मंगल सैन : मुझे बड़ा अफसोस है, जनाब (*Interruptions*)

श्री अध्यक्ष : आज हम बड़ी देर के बाद मिले हैं. (*Interruptions*) यह motion vague है, एक specific matter से सम्बन्धित नहीं, इस में तीन चार बातें हैं। ठीक किस्म की adjournment motion नहीं है। तो भी आप का मुद्दा पूरा हो जायगा और यह Chief Minister साहिब के नोटिस में आ जाएगी।

(We have met after pretty long time the motion is vague and is not about any single specific matter but it concerns three or four different matters. So this is not a proper adjournment motion. Any how, this will come to the notice of the Chief Minister and the hon. Member's purpose will be served.)

The explanatory memorandum runs as follows :-

"On 19th September, 1961, two Members of Bhunga Block Samitis were arrested in the compound of the Rest House Bhunga where a meeting of Panchayat Samiti, Bhunga was convened to co-opt members. The matter was brought to the notice of the Presiding Officer and it was demanded by the arrested members that they may be sent to jail after they had exercised their vote but their demand was rejected. Not allowing members to exercise their right of vote is butchering democracy. The ruling party wants to get false majority in the Panchayat Samitis by arresting members. In one of the Blocks in Hoshiarpur District (Block No. I Hoshiarpur) the meeting was adjourned for want of quorum although the Government have reduced the quorum from two-thirds to one-half. It clearly shows that the ruling party was in minority in that Block Samiti and the majority party did not attend the meeting for apprehension of arrest of some of its members."

It is not at all convincing I rule the adjournment motion out of order.

ਸਰਦਾਰ ਧਨਾ ਸਿਘ ਗੁਲਸ਼ਨ : ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਹਾਲਾਤ ਤੇ ਵਿਚਾਰ ਕਰਨ ਬਾਰੇ ਤੁਸੀਂ ਕੋਈ ਵੀ ਤਾਰੀਖ ਰੱਖ ਲਵੋ, ਇਹ ਬੜਾ ਅਹਿਮ ਮਸਲਾ ਹੈ।

ਸ੍ਰੀ ਸਪੀਕਰ : ਤੁਸੀਂ ਤਾਂ ਐਵੇਂ irrelevant ਗੱਲਾਂ ਪਏ ਕਰਦੇ ਹੋ। ਤੁਸੀਂ ਜੇ ਕੋਈ ਗੱਲ ਕਰਾਉਣੀ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹੋ ਤਾਂ Rules of procedure ਦੇ ਮੁਤਾਬਿਕ ਗਲ ਕਰੋ। (The hon'ble Member is talking irrelevant things. If he wanted to get anything done he should put it according to the rules of procedure.)

ਸਰਦਾਰ ਧਨਾ ਸਿੰਘ ਗੁਲਸ਼ਨ : ਤੁਸੀਂ ਹਾਲਾਤ ਦੇ ਮੁਤਾਬਿਕ ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਦੇਖੋ ਕਿ ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਕੈਸੀ ਹਾਲਤ ਹੈ। ਇਸ ਬਾਰੇ ਜ਼ਰੂਰ ਵਕਤ ਦਿਓ। ਮੈਨੂੰ ਸਮਝ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦੀ ਤੁਸੀਂ ਵਕਤ ਕਿਉਂ ਨਹੀਂ ਦੇ ਰਹੇ।

Mr. Speaker : I do not deny the right of the hon. Member to speak. But we have to proceed according to the rules. ਤੁਸੀਂ ਗ਼ਲਤ ਤਰੀਕਾ adopt ਕਰ ਰਹੇ ਹੋ ਅਤੇ ਕਹਿ ਰਹੇ ਹੋ, ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ time ਨਹੀਂ ਦੇ ਰਹੇ। (I do not deny the right of the hon. Member to speak but we have to proceed according to the rules. The hon. Member is adopting a wrong procedure and is saying that the speaker is not giving him any time.)

ਸਰਦਾਰ ਧਨਾ ਸਿੰਘ ਗੁਲਸ਼ਨ : ਜਨਾਬ, ਸਾਨੂੰ ਵਕਤ ਜ਼ਰੂਰ ਮਿਲਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਇਸ ਵਿੱਚ ਕੋਈ ਸ਼ਕ ਨਹੀਂ ਕਿ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਹਾਲਾਤ ਕੈਸੇ ਹਨ.........

ਸ੍ਰੀ ਸਪੀਕਰ : ਤੁਸੀਂ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹਫੜਾ ਦਫੜੀ ਕਿਉਂ ਕਰਦੇ ਹੋ ? Adjournment motion given notice of by the hon. Member could not be admitted or held in order under the rules of procedure. (Why is the hon. Member creating furore over this matter ? Adjournment motion given notice of by the hon. Member could not be admitted and held in order under the rules of procedure.)

ਸਰਦਾਰ ਧਨਾ ਸਿੰਘ ਗੁਲਸ਼ਨ : ਜਨਾਬ, ਜੇ ਸਾਡੀ ਗੱਲ ਨਹੀਂ ਮੰਨੀ ਜਾਣੀ ਤਾਂ ਬੇਹਤਰ ਇਹੋ ਹੈ ਕਿ ਅਸੀਂ walk out ਕਰ ਜਾਈਏ। (At this stage the Panthic Group staged a walk out.)

ਸ੍ਰੀ ਸਪੀਕਰ : Walk out ਤੁਸੀਂ ਆਪਣੀ ਗ਼ਲਤੀ ਦੀ ਵਜ੍ਹਾ ਨਾਲ ਕਰਨੀ ਹੈ। ਖੈਰ ਜੇਕਰ ਤੁਸੀਂ ਫੈਸਲਾ ਕਰ ਲਿਆ ਹੈ ਕਿ walk out ਕਰਨਾ ਹੈ, ਮੈਂ ਇਸ ਤੇ ਰੂਲਿੰਗ ਵੀ ਕੀ ਦੇ ਸਕਦਾ ਹਾਂ। (If the hon. Members are staging a walk out it is their own fault. If the hon. Members have decided to stage a walk out, what ruling can be given on this account.)

ਸ੍ਰੀ ਲਾਲ ਚੰਦ : ਜਨਾਬ, ਰੂਲ 68 ਵਿਚ ਇਹ ਸਾਫ ਲਿਖਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ ਕਿ ਇਕ subject ਤੇ ਇਕ Privilege Motion ਆ ਸਕਦੀ ਹੈ ਮਗਰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਤਾਂ 5—5 ਦੇਣੀਆਂ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿੱਤੀਆਂ ਹਨ। ਜਿਹੜੀਆਂ ਕਿ ਮੁਖਤਲਿਫ subjects ਤੇ ਆਉਂਦੀਆਂ ਹਨ।

ਸ੍ਰੀ ਸਪੀਕਰ : ਤੁਹਾਨੂੰ ਯਾਦ ਹੋਵੇਗਾ ਕਿ ਜਦੋਂ Betterment Levy Taxes ਦੀ ਛੀਨਾ ਜੀ ਨੇ ਇਕ ਲਹਿਰ ਚਲਾਈ ਸੀ ਤਾਂ ਮੈਂ ਖੁਦ ਵਿਚ ਪੈਕੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਸਮਝੌਤਾ ਕਰਾਇਆ ਸੀ। ਪਰ ਅੱਜ ਵੀ ਤੁਸੀਂ ਵੇਖ ਲਿਆ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਉਠਣ ਵਿਚ ਵੀ ਨਹੀਂ ਆਏ। (The hon. Members might be remembring that at the time of Betterment Levy agitation which was initiated by Sardar Achhar Singh Chhina, I myself mediated and brought about a compomise, but to-day the hon. Member even refused to go out.)

ਸਰਦਾਰ ਗੁਰਬਚਨ ਸਿੰਘ ਬਾਜਵਾ : ਕੀ ਇਹ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਤੁਹਾਡੇ ਨਾਲ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਰਨ ਵਾਸਤੇ arrange ਕਰਕੇ ਆਏ ਸਨ ਜਾਂ ਵੈਸੇ ਹੀ ਗੱਲ ਬਾਤ ਹੋਈ ਹੈ ?

ਸ੍ਰੀ ਸਪੀਕਰ : ਬਾਜਵਾ ਜੀ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਤੁਸੀਂ ਮੇਰੇ ਨਾਲੋਂ better ਜਾਣਦੇ ਹੋ। ਇਹ ਸਾਰੀ ਸਿਆਣਪ ਤੇ ਮਤ ਦੇਣ ਵਾਲੇ ਵੀ ਤਾਂ ਤੁਸੀਂ ਹੀ ਹੋ। (ਹਾਸਾ) (Addressing Bajwa Sahib, the hon. Member knows them better than I do. This is all due to his guidance.)

(*Laughter*)

CALLING ATTENTION TO A MATTER OF URGENT PUBLIC IMPORTANCE.

ਸ੍ਰੀ ਜਗਤ ਨਾਰਾਇਣ ਚੋਪੜਾ : ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਮੈਂ ਕਲ੍ਹ ਇਕ calling attention notice ਦਿੱਤਾ ਸੀ। ਉਸ ਬਾਰੇ ਮੈਨੂੰ ਕੋਈ ਇਤਲਾਹ ਨਹੀਂ ਮਿਲੀ।

Mr. Speaker : I have admitted a short notice question on this subject.

ANNOUNCEMENTS BY THE HON'BLE SPEAKER

PANEL OF CHAIRMEN

Mr. Speaker: Under Rule 13(1) of the Rules of Procedure and Conduct of Business in the Punjab Legislative Assembly, I nominate the following Members to serve on the Panel of Chairmen:—

(1) Khan Abdul Ghaffar Khan.

(2) Shrimati Om Prabha Jain.

(3) Sardar Gurbachan Singh Bajwa.

(4) Shri Lal Chand Sabharwal.

The Panel is the same which I nominated for the last Session.

COMMITTEE ON PETITIONS

Mr. Speaker : The Committee on Petitions nominated during the last Session will continue.

Mr. Speaker : I have to inform the House that intimations have been received that the following members of the Vidhan Sabha have been arrested on the dates and under the law mentioned against their names:—

Serial No.	Name of Member		Date of arrest	Law under which arrested
1	Comrade Jangir Singh	..	4-9-1961	Under section 6 of the Punjab Criminal Law Amendment Act, 1960
2	Shri Ram Kishan Bharolian	..	9-9-1961	Ditto
3	Dr. Bhag Singh	..	12-9-1961	Ditto

Mr. Speaker: Now the Secretary will make an announcement.

ANNOUNCEMENT BY THE SECRETARY

Secretary: Sir, I beg to lay on the Table a statement showing the Bills which were passed by the Punjab State Legislature during its Tenth (Autumn) Session 1960 and Eleventh (Budget) Session, 1961 and which have since been assented to by the President/Governor.

Statement showing the Bills which were passed by the Punjab State Legislature during its Tenth (Autumn) Session 1960, and Eleventh (Budget) Session 1961 and assented to by the President/Governor

1. The Punjab Slum Areas (Improvement and Clearance) Bill, 1960.

2. The Punjab Fruit Nurseries Bill, 1960.

3. The Sikh Gurdwaras (Amendment) Bill, 1960.

4. The Punjab Laws (Extension No. 10) Bill, 1960.

5. The Punjab Khadi and Village Industries Board (Amendment) Bill, 1960.

6. The Punjab Agricultural Produce Markets Bill, 1960 (As amended by the Council).

7. The Punjab Village Common Lands (Regulation) Bill, 1959 (As received back from the Governor for reconsideration).

8. The Punjab Appropriation (No. 2) Bill, 1961.

9. The Punjab Abolition of Village Cess (Malba) Bill, 1961.

10. The Punjab General Sales Tax (Amendment) Bill, 1961.

11. The Punjab Abolition of Ala Malikyat and Talukdari Rights (Amendment) Bill, 1961.

12. The Pepsu Abolition of Ala Malikyat Rights (Amendment) Bill, 1961.

13. The Punjab Co-operative Societies Bill, 1960.

14. The Punjab Local Authorities (Aided Schools) Amendment Bill, 1961.

15. The Punjab Laws (Amendment) Bill, 1961.

16. The Societies Registration (Punjab Amendment) Bill, 1961.

17. The Indian Registration (Punjab Amendment) Bill, 1961.

ਸ੍ਰੀ ਸਪੀਕਰ: ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ Adjournment motion ਵੀ ਲਿਆਂਦੀ ਪਰ ਹਫੜਾ ਦਫੜੀ ਵਿਚ, ਮੈਂ ਉਸ ਤੇ ਜੋ ਰੂਲਿੰਗ ਦੇ ਸਕਦਾ ਸੀ ਉਹ ਤਾਂ ਇਹੋ ਹੀ ਹੋ ਸਕਦੀ ਸੀ। ਪਰ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਛੀਨਾ ਜੀ ਨੂੰ ਉਠਕੇ ਜਾਂਦੇ ਵੇਖ ਕੇ ਆਪ ਵੀ ਉਹ ਚਲੇ ਗਏ। ਪਰ

ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਅਸੀਂ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦੇ। (The hon. Member brought a different adjournment motion but rather in a haphazard manner and my ruling could not have been different than the one I have given. Probably seeing Chhina withdrawing, from the House, he too felt tempted to leave but it serves no useful purpose.)

ਸ੍ਰੀ ਬਲਰਾਮ ਦਾਸ ਟੰਡਨ : ਛੀਨਾ ਸਾਹਿਬ ਨਾਲੋਂ ਤਾਂ ਉਹ ਫੇਰ ਵੀ ਵਾਧੂ ਲੈ ਕੇ ਗਏ ਹਨ। (ਹਾਸਾ)।

Papers laid on the Table

Minister for Finance (Dr. Gopi Chand Bhargava) : Sir, I beg to lay on the Table the Talwara Township (Periphery) Control Ordinance, 1961 (Punjab Ordinance No. 1 of 1961).

Minister for Finance (Dr. Gopi Chand Bhargava) : Sir, I beg to lay on the Table the Eigth Annual Report and Accounts of the Punjab Financial Corporation for the year ended 31st March, 1961.

Minister for Finance (Dr. Gopi Chand Bhargava) : Sir, I beg to lay on the Table the Report of the Commissioner for Scheduled Castes and Scheduled Tribes for the year 1959-60.

Minister for Finance (Dr. Gopi Chand Bhargava) : Sir, I beg to lay on the Table two notifications Nos. 591-E&T(IV)-61/761 and 2701-E&T-(IV)-61/2321, dated the 14th February and 2nd May, 1961 respectively issued under section 3(2) of the Punjab Entertainments Duty Act, 1955 as required under section 3(4) *ibid.*

Minister for Finance (Dr. Gopi Chand Bhargava) : Sir, I beg to lay on the Table the notification No. 8469-E&T(III)-60/1679, dated the 31st March, 1961 issued under section 30(1) of the Punjab General Sales Act, 1948, as required under section 30(3) *ibid.*

Minister for Finance : (Dr. Gopi Chand Bhargava) : Sir, I beg to lay on the Table notification No. 7492-3GS-61/24508, dated the 4th July, 1961 in respect of the additions made by the Governor in the Punjab Public Service Commission (Limitation of Functions) Regulations, 1955, as required by clause (5) of Article 320 of the Constitution.

PRESENTATION OF SUPPLEMENTARY ESTIMATES (FIRST INSTALEMENT) FOR THE YEAR 1961-62

Minister for Finance (Dr. Gopi Chand Bhargava) Sir, I beg to present the Supplementary Estimates (First Instalment) for the year 1961-62. The demands included therein have been made on the recommendation of the Governor.

PRESENTATION OF THE REPORT OF THE COMMITTEE ON ESTIMATES ON THE SUPPLEMENTARY ESTIMATES (FIRST INSTALMENT) FOR THE YEAR 1961-62

Shri Harbhagwan Maudgil (Chairman, Committee on Estimates) : Sir, I beg to present the Report of the Committee on Estimates on the Supplementary Estimates (First Instalment) for the year 1961-62.

PRESENTATION OF EXCESS DEMANDS OVER GRANTS AND APPROPRIATION FOR THE YEAR 1958-59

Minister for Finance (Dr. Gopi Chand Bhargava) : Sir, I beg to present the Excess Demands over Grants and Appropriation for the year 1958-59. The Demands have been included in the recommendation of the Governor.

PRESENTATION OF THE REPORT OF THE PUBLIC ACCOUNTS COMMITTEE

Sardar Rajinder Singh (Chairman, Public Accounts Committee) : Sir, I beg to present the Fourteenth Report of the Public Accounts Committee for the year 1961-62.

PRESENTATION OF REPORTS OF THE REGIONAL COMMITTEE

Shri Amar Nath (Vice Chairman, Hindi Regional Committee) : Sir, I beg to present the Final Report of the Hindi Regional Committee on the Punjab Municipal Bill, 1960.

Sardar Ajmer Singh (Chairman, Punjabi Regional Committee) : Sir, I beg to present the Report of the Punjabi Regional Committee on the East Punjab Animal Contagious Diseases (Amendment) Bill, 1961.

Shri Amar Nath (Vice Chairman, Hindi Regional Committee) : Sir, I beg to present the Report of the Hindi Regional Committee on the East Punjab Animal Contagious Diseases (Amendment) Bill, 1961.

BILL (LEAVE TO INTRODUCE)

THE PUNJAB AGRICULTURAL UNIVERSITY BILL, 1961

Deputy Minister for Law and Order and Agriculture (Shri Harbans Lal): Sir, I beg to move for leave to introduce the Punjab Agricultural University Bill.

Mr. Speaker : Motion moved—

That leave be granted to introduce the Punjab Agricultural University Bill.

Mr. Speaker : Question is—

That leave be granted to introduce the Punjab Agricultural sity Bill.

The motion was carried.

Deputy Minister : Sir, I beg to introduce the Punjab Agricultura University Bill.

Mr. Speaker : The hon. Deputy Minister for Agriculture need not move the next motion on the Agenda as it is not a regional Bill.

BILLS (FOR CONSIDERATION)

THE EAST PUJAB ANIMAL CONTAGIOUS DISCASES (AMENDMENT) BILL 1961, AS REPORTED BY THE REGIONAL COMMITTEES.

Deputy Minister for Agriculture (Shri Harbans Lal) : Sir, I beg to move that the East Punjab Animal Cotagious Diseases (Amendment) Biil, as reported by the Regional Committees, be taken into consideration.

ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, original Bill ਜਿਹੜਾ 1948 ਦਾ ਹੈ ਉਸ ਦੇ ਵਿਚ ਕੁਝ ਤਰਮੀਮਾਂ ਕਰਨ ਲਈ Rinder Pest Control Committee ਨੇ ਸਫਾਰਸ਼ਾਂ ਸੀਤੀਆਂ ਸਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਪੇਸ਼ੇ ਨਜ਼ਰ ਅਸੀਂ ਕੁਝ amendments ਇਸ ਬਿਲ ਰਾਹੀਂ ਲਿਆਂਦੀਆਂ ਹਨ ਤਾਕਿ ਜਿਹੜੀਆਂ ਕਮੀਆਂ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਦੂਰ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕੇ ਔਰ ਇਸ ਦੇ ਨਾਲ ਹੀ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਚੀਜ਼ਾਂ ਦੀ elucidation ਕਰਨ ਦੀ ਲੋੜ ਸੀ ਉਹ ਵੀ ਕੀਤੀ ਜਾਵੇ।

Mr. Speaker : Motion moved—

> That the East Punjab Animal Contagious Diseases (Amendment) Bill, as reported by the Regional Committees, be taken into consideration.

ਚੌਧਰੀ ਬਲਬੀਰ ਸਿੰਘ (ਹੁਸਿਆਰਪੁਰ, ਜਨਰਲ) : ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਇਸ ਬਿਲ ਦੇ ਬਾਰੇ ਮੈਂ ਆਪਣਾ dissenting note ਦਿੱਤਾ ਸੀ ਜਿਸ ਦੇ ਵਿਚ ਮੈਂ ਇਹ ਕਿਹਾ ਸੀ ਕਿ ਇਹ ਜਿਹੜੀ ਤਰਮੀਮ ਲਿਆਂਦੀ ਗਈ ਹੈ ਇਸ ਦੇ ਵਿਚ officer ਦੀ ਕਿਤੇ ਵੀ definition ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਗਈ । ਜਿਹੜਾ original Act ਹੈ ਉਸ ਦੇ ਵਿਚ ਵੀ ਇਸ ਚੀਜ਼ ਨੂੰ ਕਿਤੇ define ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਗਿਆ। ਅਸੀਂ ਇਸ ਗਲ ਦੇ ਬਿਲਕੁਲ ਹਕ ਵਿਚ ਹਾਂ ਕਿ ਜਾਨਵਰਾਂ ਦੀਆਂ ਬੀਮਾਰੀਆਂ ਦੂਰ ਕੀਤੀਆਂ ਜਾਣ ਔਰ ਇਸ ਸਬੰਧ ਵਿਚ ਕੋਈ ਯੋਗ ਪ੍ਰਬੰਧ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ। ਮਗਰ ਇਹ ਚੀਜ਼ ਜ਼ਰੂਰ define ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ ਕਿ ਕਿਹੜਾ ਅਫ਼ਸਰ ਇਸ ਚੀਜ਼ ਨੂੰ ਜਾ ਕੇ ਦੇਖੇਗਾ। ਜੇ ਇਹ ਚੀਜ਼ ਨਾ ਕੀਤੀ ਤਾਂ ਫੇਰ ਇਸ ਐਕਟ ਨੂੰ ਨਾਜਾਇਜ਼ ਤੌਰ ਤੇ ਇਸਤੇਮਾਲ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇਗਾ ਔਰ ਜਿਸ ਪਿੰਡ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਗੌਰਮੈਂਟ ਨੂੰ ਜ਼ਿਦ ਹੋਵੇਗੀ ਉਹ ਆਪਣੀ ਮਰਜ਼ੀ ਦੇ ਕਿਸੇ ਆਦਮੀ ਨੂੰ ਭੇਜ ਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਨੁਕਸਾਨ ਕਰਵਾ ਸਕਦੀ ਹੈ। Epidemic ਨੂੰ ਦੇਖਣ ਦੇ ਵਾਸਤੇ ਉਹ ਅਫ਼ਸਰ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਜਿਹੜਾ ਬੀਮਾਰੀ ਨੂੰ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਸਮਝਦਾ ਹੋਵੇ। ਇਸ ਵਾਸਤੇ ਮੈਂ ਇਹ ਰਾਏ ਦਿੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਜਿੱਥੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਅਫ਼ਸਰ ਦਾ ਲਫ਼ਜ਼ ਲਿਖਿਆ ਹੈ ਉਥੇ 'not below the rank of Veterinary Surgeon ' ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ । Veterinary Surgeon, Principal Act ਦੇ ਵਿਚ ਵੀ define ਕੀਤਾ ਹੋਇਆ ਹੈ । ਇਸ ਵਾਸਤੇ ਜੇ ਅਸੀਂ ਉਸ ਨੂੰ ਇਹ ਪਾਵਰ ਦੇਈਏ ਤਾਂ ਚੰਗੀ ਗਲ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਉਹ ਸਹੀ ਤੌਰ ਤੇ ਸਾਰੀ ਚੀਜ਼ ਨੂੰ ਦੇਖ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਇਸ ਐਕਟ ਦੇ ਵਿਚ ਇਕ ਹੋਰ ਨੁਕਸ ਹੈ। ਉਹ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਦੇ ਵਿਚ East Punjab ਲਿਖਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਇਸ ਦੀ ਬਜਾਏ ਅਗਰ ਪੰਜਾਬ ਹੀ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਠੀਕ ਰਹੇਗਾ ਬਾਕੀ ਜਿੱਥੋਂ ਤਕ ਇਸ ਬਿਲ ਦੇ ਅਸੂਲਾਂ ਦਾ ਤਅੱਲਕ ਹੈ ਉਸ ਦੇ ਨਾਲ ਅਸੀਂ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਸਹਿਮਤ ਹਾਂ। ਲੇਕਿਨ ਜਿਹੜੀਆਂ ਖਾਮੀਆਂ ਮੈਂ ਵਜ਼ੀਰ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਨੋਟਿਸ ਵਿਚ ਲਿਆਂਦੀਆਂ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਅਗਰ ਠੀਕ ਕਰ ਲਿਆ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਇਹ ਬਿਲ ਬਹੁਤ ਸ਼ਾਨਦਾਰ ਬਣ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਬਸ ਮੈਂ ਇਤਨੀ ਹੀ ਅਰਜ਼ ਕਰਨਾ ਸੀ।

ਉਪ ਮੰਤ੍ਰੀ (ਸ੍ਰੀ ਹਰਬੰਸ ਲਾਲ) : ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਜਿਹੜੇ ਦੋ ਇਤਰਾਜ਼ਾਤ ਮੈਂਬਰ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਕੀਤੇ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸੁਣਕੇ ਮੈਨੂੰ ਮਾਲੂਮ ਇਹ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ original Act ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਪੜ੍ਹਿਆ । ਉਸ ਦੇ Section 5 ਤੋਂ Section 8 ਤਕ ਇਹ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ define ਕੀਤਾ ਹੋਇਆ ਹੈ ਕਿ ਕਿਹੜੇ ਅਫ਼ਸਰ ਹੋਣਗੇ । ਇਸ ਕਰਕੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਇਹ ਇਤਰਾਜ਼ ਬੇਮਾਨੇ ਹੈ। ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਕਿਹਾ ਹੈ ਕਿ East Punjab ਦੀ ਥਾਂ ਪੰਜਾਬ ਦਾ ਹੀ ਲਫਜ਼ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਬਿਹਤਰ ਹੁੰਦਾ ਜੇ ਮੈਂਬਰ ਸਾਹਿਬ Section 3 ਦੀ ਪਹਿਲੀ ਕਲਾਜ਼ ਨੂੰ ਪੜ੍ਹਨ ਦੀ ਖੇਚਲ ਕਰਦੇ। ਫੇਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਇਹ ਤਰਮੀਮ ਪੇਸ਼ ਕਰਨ ਦੀ ਲੋੜ ਨਹੀਂ ਸੀ ਪੈਣੀ। ਉਸ ਦੇ ਵਿਚ ਲਿਖਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ –

Chaudhri Balbir Singh : Officer is not defined.

Deputy Minister : Officer is that Officer who is authorised to act under the Act.

Mr. Speaker : Question is—

That the East Punjab Contagious Diseases (Amendment) Bill, as reported by the Reginoal Committees, be taken into consideration.

The motion was carried.

Mr. Speaker : Now the House will proceed to consider the Bill clause by clause. Clause 2 is before the House.

Clause 2

ਚੌਧਰੀ ਬਲਬੀਰ ਸਿੰਘ : ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਕਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਮੈਂ ਐਕਟ ਨੂੰ ਪੜ੍ਹਿਆ ਨਹੀਂ। ਪਰ ਮੈਨੂੰ ਮਾਲੂਮ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਡਿਪਟੀ ਵਜ਼ੀਰ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਖੁਦ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਪੜ੍ਹਿਆ। ਇਸ ਦੇ ਵਿਚ East Punjab ਦਾ ਲਫਜ਼ ਲਿਖਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਇਸ ਦੀ ਥਾਂ ਤੇ ਪੰਜਾਬ ਹੀ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।

Mr. Speaker : It falls within my inherent power to correct.

Mr. Speaker : Question is—

That clause 2 stand part of the Bill.

The motion was carried

Clause 3

Mr. Speaker : Question is—

That Clause 3 stand part of the Bill·

The motion was carried.

Clauses 4 to 9

Mr. Speaker : Since there are no amendments to these clauses and no hon. Member seems to be anxious to speak on any of these clauses, I will put all these clauses together to the vote of the House.

Mr. Speaker : Question is—

That clauses 4 to 9 stand part of the Bill.

The motion was carried.

Clause 10

Chaudhri Balbir Singh (Hoshiarpur, General) : Sir, I beg to move—

At the end of the proposed Section 37-A, between "Officers" and "." insert "not below the rank of Veterinary Surgeon."

ਡਿਪਟੀ ਵਜ਼ੀਰ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਹੁਣੇ ਜਵਾਬ ਦਿੰਦੇ ਹੋਏ ਕਿਹਾ ਸੀ ਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ principal Act ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਪੜ੍ਹਿਆ, ਲੇਕਿਨ ਮੇਰਾ ਖਿਆਲ ਹੈ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਖੁਦ ਨਹੀਂ ਪੜ੍ਹਿਆ ਹੈ। ਮੈਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਦਸਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਉਸ ਵਿਚ Veterinary Surgeon ਦੀ definition ਹੈ, Inspector ਦੀ definition ਹੈ ਲੇਕਿਨ ਜਿਹੜੀ ਇਹ ਅਫ਼ਸਰ ਵਾਲੀ ਗਲ ਕਰਦੇ ਹਨ ਉਸਦੀ ਕੋਈ definition ਨਹੀਂ ਹੈ। ਅਫ਼ਸਰ ਤਾਂ ਕੋਈ ਵੀ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਕੋਈ ਵੀ appoint ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ ਭਾਵੇਂ ਉਸਨੂੰ ਕਿਸੇ ਗੱਲ ਦੀ ਵਾਕਫੀਅਤ ਹੋਵੇ ਜਾਂ ਨਾ ਹੋਵੇ। ਇਸੇ ਲਈ ਮੈਂ ਇਸ ਖਾਮੀ ਨੂੰ ਦੂਰ ਕਰਨ ਲਈ ਇਹ ਤਰਮੀਮ ਦਿਤੀ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਅਫ਼ਸਰ Veterinary Surgeon ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਉਸਨੂੰ ਹੀ ਇਹ ਅਖਤਿਆਰਾਤ ਦਿਤੇ ਜਾਣੇ ਚਾਹੀਦੇ ਹਨ ਜਿਹੜਾ ਇਨ੍ਹਾਂ ਚੀਜ਼ਾਂ ਦਾ expert ਹੈ ਅਤੇ ਵੇਖ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿ ਜੋ ਬਿਮਾਰੀ ਫੈਲੀ ਹੈ ਉਸ ਬਾਰੇ ਕੀ ਕਰਨਾ ਹੈ, ਕਿਹੜੀ ਪਾਬੰਦੀ ਲਾਣੀ ਹੈ, ਕਿਹੜੇ ਜਾਨਵਰ ਨੂੰ destroy ਕਰਨਾ ਹੈ ਅਤੇ ਹੋਰ ਕੀ measures ਲੈਣੇ ਹਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਸਾਰੀਆਂ ਚੀਜ਼ਾਂ ਨੂੰ ਕੋਈ expert ਆਦਮੀ ਹੀ ਵੇਖ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਜੇਕਰ ਇਸ ਅਫ਼ਸਰ ਦੀ definition ਨਾ ਕੀਤੀ ਗਈ ਅਤੇ ਕੋਈ ਉਹ ਅਫ਼ਸਰ ਜਿਸਨੂੰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਗਲਾਂ ਦੀ ਕੋਈ ਵਾਕਫੀਅਤ ਨਹੀਂ ਇਸ ਬਾਰੇ ਹੁਕਮ ਜਾਰੀ ਕਰੇਗਾ ਤਾਂ ਉਹ ਗਲਤ ਹੋਣਗੇ ਅਤੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਨੁਕਸਾਨ ਹੋਵੇਗਾ। ਇਸ ਲਈ ਮੇਰੀ ਅਰਜ਼ ਹੈ ਕਿ ਅਫ਼ਸਰ ਦੀ definition ਕਰ ਦਿਤੀ ਜਾਵੇ ਅਤੇ ਮੇਰੀ amendment ਮੰਨ ਲਈ ਜਾਵੇ।

Mr. Speaker: Motion moved—

At the end of the proposed section 37—A, between "Officers" and "."insert "not below the rank of Veterinary Surgeon".

ਸ੍ਰੀ ਹਰਬੰਸ ਲਾਲ (ਉਪ ਮੰਤਰੀ) : ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਇਹ ਜੋ original Act ਹੈ ਇਸ ਵਿਚ ਲਫ਼ਜ਼ ਜਾਂ ਤਾਂ Veterinary Surgeon ਇਸਤੇਮਾਲ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਜਾਂ Inspector ਇਸਤੇਮਾਲ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਫਿਰ Section 35 ਹੇਠ prosecution ਦੇ ਅਖਤਿਆਰਾਤ Veterinary Surgeon

[ਉਪ ਮੰਤਰੀ]

ਨੂੰ ਦਿਤੇ ਗਏ ਹਨ ਅਤੇ Section 5 ਵਿਚ ਇਹ define ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ Veterinary Surgeon ਕੌਣ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ ਅਤੇ Inspector ਕੌਣ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਮੇਰੀ ਅਰਜ਼ ਹੈ ਕਿ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਇਹ ਅਖਤਿਆਰਾਤ ਦਿਤੇ ਜਾਣਗੇ ਉਹ Animal Husbandry Department ਦੇ ਹੋਣਗੇ ਅਤੇ ਉਹ ਅਫ਼ਸਰ trained ਹੋਣਗੇ । ਇਹ ਕਹਿਣਾ ਕਿ ਇਸਤੋਂ ਨੀਚੇ ਦੇ ਦਰਜੇ ਦੇ ਅਫ਼ਸਰ ਨਾ ਲਗਾਏ ਜਾਣ ਠੀਕ ਨਹੀਂ। ਇਹ ਤਾਂ ਮੌਕੇ ਤੇ ਵੇਖਣ ਵਾਲੀ ਗਲ ਹੋਵੇਗੀ ਕਿ ਕਿਸ ਵੇਲੇ ਕਿਹੜੇ ਅਫ਼ਸਰ ਦੇ ਲਗਾਉਣ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ ਅਤੇ ਕਿਸ ਵੇਲੇ ਕਿਹੜਾ ਅਫ਼ਸਰ available ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਸਾਰੀ ਚੀਜ਼ ਜ਼ਰੂਰਤ ਨੂੰ ਵੇਖ ਕੇ ਹੀ ਕੀਤੀ ਜਾਵੇਗੀ ਅਤੇ ਮੁਨਾਸਿਬ ਤੌਰ ਤੇ ਕੀਤੀ ਜਾਵੇਗੀ। ਇਸ ਵਿਚ ਕਿਸੇ ਕਿਸਮ ਦੀ ਪਾਬੰਦੀ ਰਖਣ ਦੀ ਲੋੜ ਨਹੀਂ।

Mr. Speaker : Question is —

At the end of the proposed Section 37-A, between "Officers" and "."insert "not below the rank of Veterinary Surgeon".

The motion was lost.

Mr. Speaker : Question is —

That Clause 10 stand part of the Bill.

After ascertaining thd votes of the Members present by voices, Mr. Speaker gave an opinion. The opinion was challenged. The bells were rung. The question was put again and carried by a voice vote.

The motion was declared carried

Clause I

Mr. Speaker : Question is —

That clause I stand part of the Bill.

The motion was carried.

Title

Mr. Speaker : Question is —

That Title be the Title of the Bill.

The motion was carried.

Deputy Minister for Agriculture (Shri Harbans Lal) : Sir, I beg to move—

That the East Punjab Animal Contagious Diseases (Amendment) Bill, as reported by the Regional Committees, be passed.

Mr. Speaker : Motion moved—

That the East Punjab Animal Contagious Diseases (Amendment) Bill, as reported by the Regional Committees, be passed.

चौधरी धर्म सिंह राठी (सम्भालका) : स्पीकर साहिब, जहां तक इस बिल का ताल्लुक है मैं तीसरी स्टेज पर कुछ बातें गवर्नमेंट को कहना चाहता हूं । अगर इस बिल की Statement of Objects and Reasons को पढ़ा जाए तो ऐसा मालूम देता है कि यह बिल किसी खास मकसद के लिए लाया गया है । वह मकसद यह है कि मवेशियों की बीमारी को कंट्रोल किया जाए । सहारा क्या लिया गया है कि Rinder Pest पर जो कमेटी बनी थी उस की recommendations को मद्देनज़र रख कर बीमारी को कंट्रोल करने की गर्ज़ से यह बिल लाया गया है । लेकिन मैं ने सारा बिल, पहली क्लाज़ से ले कर क्लाज़ दस तक, पढ़ा है । मुझे इस में कोई ऐसी बात नज़र नहीं आई जिस से मालूम हो कि यह बिल बीमारी को कंट्रोल करने के लिए लाया गया है । गवर्नमैंट ने इतनी सिरदरदी की है, इतना खर्च किया है, इतनी तकलीफ उठाई है और इतना वक्त ज़ाया किया है लेकिन इस का क्या फायदा है । इन्होंने livestock की definition को limit कर दिया है । मैं पूछता हूं कि अगर यह बिल तमाम cattle के लिए है तो इस में bullocks को क्यों नहीं शामिल किया गया ? डिप्टी मिनिस्टर साहिब कहेंगे कि cattle में सब आ गया है । अगर cattle में सब कुछ आ जाता है तो फिर buffaloes को क्यों शामिल किया गया है । इस की अलग definition करने की क्या ज़रूरत थी ? एक तरफ तो कहते हैं कि बीमारी को कंट्रोल करना चाहते हैं और दूसरी तरफ दफा 34 को delete करना चाहते हैं । चीज़ यह थी कि अगर कोई आदमी defaulter होगा और बीमारी को रोकने के लिए मदद नहीं करेगा तो उस के खिलाफ police action ले सकेगी । मैं आप की मार्फत पूछना चाहता हूं कि क्या यह उस को रोकने के लिए है या कि छूट देने के लिए है । जो Rinder Pest Committee ने सिफारिशात की थीं उन में से तो एक भी नहीं अपनाई गई । मैंने तीन घण्टे लगा कर Central Rinder Pest Control Committee की report को पढ़ा है । लेकिन उसकी एक भी recommendation इस Act में या इस amending bill में नहीं ली गई । शायद डिप्टी मिनिस्टर साहिब को खुद भी इस बात का पता नहीं कि Rinder Pest Control Committee की क्या क्या recommendations हैं ।

इसके अलावा, स्पीकर साहिब, clause 10 के बारे अभी २ ज़िक्र हुआ । जो amendments दी गई थीं उनको तो reject कर दिया गया है लेकिन फिर भी मैं आप की मार्फत गवर्नमैंट से अर्ज़ करूंगा कि जिस वक्त इस Act को लागू किया जाए उस वक्त इस बात का खास तौर से ख्याल रखा जाए कि उस officer के लिए कोई मियार मुकर्रर किया जाए और वह Veterinary Surgeon या उस से कम औहदे का नहीं होना चाहिए । गवर्नमैंट को चाहिए जब भी कोई बिल House के सामने लाए तो कोई गलत बात न हमारे सामने लाए । अगर definition या clause को ही change करना था तो साफ तौर पर हमें बताते कि यह बात है कि animal की जगह "livestock" के लफ़्ज़ों को ला रहे हैं लेकिन यह कहना कि diseases को control करने के लिए यह बिल लाया गया है, यह गलत statement है । सारे बिल को आप पढ़ जाएं, उसके अन्दर कोई ऐसा लफ्ज़ नहीं जो इन की इस बात को support करता हो । स्पीकर साहिब, शायद यह ख्याल करते होंगे कि हम पढ़ कर नहीं आते । यह बात वह न समझें । हम खूब पढ़कर और सोच समझकर आते हैं ।

[चौधरी धर्म सिंह राठी]

आखिर में मैं यही अर्ज करना चाहता हूँ कि यह बिल जिस सूरत में पेश किया गया है उस सूरत में पास नहीं किया जाना चाहिए। क्यों ? इसलिए कि इसके अन्दर 'animal' की definition को limit कर दिया गया है। पहला Act तमाम किस्म के animals पर लागू होता था लेकिन अब यह कहते हैं कि जिसको गवर्नमैंट define या prescribe करेगी वही animal इस की जद में आएगा। मैं आप को बाद में बताऊँगा कि इस गवर्नमैंट के क्या तरीके हैं। जब और बिल आएंगे तो आप को बताऊँगा कि यह जो चीफ मिनिस्टर हमारे सामने बैठे हैं इनकी गवर्नमैंट क्या करती है, किस तरीके से करती है, किस तरह से बिल बनते हैं और किस वजह से बनते हैं। वह मैं फिर बताऊँगा। इन अलफाज के साथ मैं इस बिल की मुखालिफत करता हूँ।

Sardar Bhupinder Singh Mann (Samana- G) : Mr. Speaker, Sir, at this late stage I would beg to point out another aspect of this matter. The general substance of the entire Act, the parent Act as well as the amending Bill is that the Government wants to control certain contagious diseases which spoil the animal wealth of the State. Certain powers are being taken but, I am afraid, they are only applicable to the owners of the cattle, particularly the owners, who refuse to obey certain orders of the Officers appointed by the Government for this purpose. I believe, Sir, the provisions of the Act would be only applicable to the domestic animals which might be a very great cause of spreading the contagious diseases. But, Sir, I feel the Government will not be able to cope with the menace even after the enforcement of this legislative measure.

I do not agree with Shri Rathi that bullocks are excluded from the purview of this Act. Bullocks as well as the birds are covered by the provisions of the Act. But, Sir, what I want to point out is that in our cities and villages there is a large number of stray cattle which carry these contagious diseases and spread them to other animals. These stray cattle are rolling about and are causing great trouble. Therefore, I would request the Government to take very effective measures and tackle the menace of stray cattle because nobody is prepared to claim them .

Sir, I welcome the measure and would once again request the Government to take effective steps to tackle the problem of contagious diseases being spread by stray cattle also.

Thank you , Sir.

ਉਪ ਮੰਤ੍ਰੀ (ਸ੍ਰੀ ਹਰਬੰਸ ਲਾਲ) : ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, definition ਦੇ ਬਾਰੇ ਬਹੁਤ ਇਤਰਾਜ਼ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਬਿਹਤਰ ਹੁੰਦਾ ਕਿ ਆਨਰੇਬਲ ਮੈਂਬਰ definition ਕਾਫੀ ਗੌਰ ਨਾਲ ਪੜ੍ਹ ਲੈਂਦੇ। ਇਸ Amending Bill ਦੀ major clause 'definition' ਹੈ ਜੋ ਇਸ ਵਿਚ ਤਬਦੀਲ ਕੀਤੀ ਹੈ। ਐਕਟ ਵਿਚ ਜੋ original Section ਸੀ ਉਹ ਬਹੁਤ ਜ਼ਿਆਦਾ clear ਨਹੀਂ ਸੀ। ਉਸ ਦੀਆਂ ਕਈ interpretations ਹੋ ਸਕਦੀਆਂ ਸਨ। ਇਹ ਲਫਜ਼ ਸਨ :—

"any domesticated animal or bird or any animal or bird kept in confinement."

ਇਹ ਲਫਜ਼ ਸਨ। ਇਸ ਵਿਚ clear ਕਰਨ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ। An animal can be domesticated on the farm or by an individual. ਔਰ ਉਸ ਦੇ ਨਾਲ ਨਾਲ ਕੁਛ animals mention ਕਰ ਦਿਤੇ ਗਏ ਹਨ ਤਾਕਿ ਉਸ ਦੇ ਮੁਤੱਲਿਕ ਸ਼ਕ ਨਾ ਹੋ ਸਕੇ। ਲਫਜ਼ ਪਾਇਆ ਹੈ 'including ਇਸ ਦਾ ਮਤਲਬ ਹੈ ਕਿ ਹੋਰ animals ਵੀ ਹੋਣਗੇ:

> "livestock" means all domesticated animals maintained on farms or by individuals including horses, donkeys, mules, elephants, cattle, buffaloes, goats, sheep, dogs, cats or such other animals as may from time to time be specified by the State Government by notification."

ਪਹਿਲਾਂ ਥੋੜਾ ਬਹੁਤ ਸ਼ਕ ਹੋ ਸਕਦਾ ਸੀ। Bird ਦੀ definition ਅਲਹਿਦਾ ਦੇ ਦਿਤੀ ਗਈ ਹੈ ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਿ original Act ਵਿਚ ਸੀ ਤਾਕਿ ਇਸ ਦੇ ਮੁਤੱਲਿਕ ਕੋਈ ਸ਼ਕੋ ਸ਼ੁਭਾ ਨਾ ਹੋਵੇ। ਇਸ ਐਕਟ ਨੂੰ ਲਾਗੂ ਕਰਨ ਸਮੇਂ ਕੋਈ animal ਯਾ bird ਇਸ ਵਿਚ ਸ਼ਾਮਲ ਨਾ ਕੀਤਾ ਜਾਏ ਤਾਂ ਗੌਰਮੈਂਟ ਨੂੰ ਅਖਤਿਆਰ ਹੈ ਕਿ ਉਸ ਲਿਸਟ ਵਿਚ ਸ਼ਾਮਲ ਕਰ ਸਕਦੀ ਹੈ। Exhaustive Definition ਦਿਤੀ ਗਈ ਹੈ ਜਿਸ ਨੂੰ ਪਸੰਦ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ।

ਦੂਸਰਾ ਇਤਰਾਜ਼ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ Section 34 delete ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਉਹ ਇਹ ਸੀ ਕਿ ਪੁਲਿਸ ਨੂੰ ਅਖਤਿਆਰ ਸੀ ਕਿ ਬਗੈਰ ਵਾਰੰਟ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਗਰਿਫਤਾਰ ਕਰ ਲਏ। ਇਹ ਐਕਟ ਵਿਚ ਸੀ। ਅਗਰ ਕੋਈ ਜਾਨਵਰ ਯਾ ਪਰਿੰਦਾ ਐਸਾ ਹੋਏ ਤਾਂ ਪਹਿਲਾਂ ਨੋਟਿਸ ਦਿਤਾ ਜਾਏ, ਫੇਰ prosecute ਕੀਤਾ ਜਾਏ। ਇਹ ਮਹਿਸੂਸ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਕਿ without warrant harassment ਹੋਵੇਗੀ। ਪੁਲਿਸ ਅਫ਼ਸਰ ਐਸਾ ਵੀ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਸ ਨੂੰ technical knowledge ਘੱਟ ਹੋਵੇ, ਇਸ ਲਈ prosecution ਦਾ ਅਖਤਿਆਰ ਇਨਸਪੈਕਟਰ ਨੂੰ ਯਾ Veterinary Surgeon ਨੂੰ ਦਿਤਾ ਗਿਆ ਹੈ।

ਤੀਸਰੀ ਗਲ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਮਾਨ ਸਾਹਿਬ ਨੇ stray cattle ਦੇ ਮੁਤਲਿਕ ਜ਼ਿਕਰ ਕੀਤਾ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਦੇ ਵਿਚ ਕੋਈ ਜ਼ਿਕਰ ਨਹੀਂ। ਮੈਂ ਅਰਜ਼ ਕਰਦਾ ਹਾਂ Original Act ਵਿਚ Section 15 ਮੌਜੂਦ ਹੈ। ਉਹ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੈ:—

> "15. (1) Where an Inspector has reason to believe that any animal is infective he may, by order in writing direct the owner or person in charge of such animal to keep it where it is for the time being or to remove it or allow it to be removed to such place of isolation or segregation and within such period as may be specified in the order :"

ਇਸ ਵਿਚ ਮੌਜੂਦ ਹੈ ਕਿ infectious animal ਕਿਸੇ ਪਾਸ ਵੀ ਹੋਵੇ ਉਸ ਦੀ prosecution ਕੀਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ।

Sardar Bhupinder Singh Mann : Who is the owner of stray cattle?

ਉਪ ਮੰਤ੍ਰੀ (ਸ੍ਰੀ ਹਰਬੰਸ ਲਾਲ) : ਮੈਨੂੰ ਅਫਸੋਸ ਹੈ ਕਿ ਰਾਠੀ ਸਾਹਿਬ ਬਗ਼ੈਰ ਸੋਚੇ ਸਮਝੇ ਕੁਝ ਚੀਜ਼ਾਂ ਕਹਿ ਦਿੰਦੇ ਹਨ। ਮਾਨ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਦਲੀਲ ਵਿਚ ਇਹ ਕਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਆਦਮੀ ਐਸੇ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਇਹ ਆਦਤ ਬਣ ਗਈ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਆਪਣੇ ਡੰਗਰ ਦਿਨ ਨੂੰ ਤਾਂ ਆਪਣੇ ਘਰਾਂ ਵਿਚ ਰਖਦੇ ਹਨ ਔਰ ਸ਼ਾਮ ਨੂੰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਦੁਧ ਚੋ ਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸਾਰੀ ਰਾਤ ਲਈ ਬਾਹਰ ਛਡ ਦਿੰਦੇ ਹਨ।

Mr. Speaker : But the stray cattle are ownerless.

ਉਪ ਮੰਤਰੀ : ਪਰ ਇਸ Act ਵਿਚ ਤਾਂ stray cattle ਦਾ ਸਵਾਲ ਹੀ ਨਹੀਂ ਕਿਉਂਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਤਾਂ ਮਾਲਕ ਹੀ ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ ਇਸ ਲਈ prosecution ਕਿਸ ਦੀ ਕੀਤੀ ਜਾਵੇ ।

श्री बलराम दास टंडन : On a point of information, sir, क्या मन्त्री महोदय बताएंगे कि यह stray cattle के बारे amendment अगले session में लाएंगे ?

ਸ੍ਰੀ ਸਪੀਕਰ : Stray cattle ਤਾਂ ਉਹ ਸਮਝੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਕੋਈ ਮਾਲਕ ਨਾ ਹੋਵੇ । (Those animals are considered as stray cattle which are generally ownerless.)

Sardar Bhupinder Singh Mann : Sir, under the Rules Government should take power to destroy the stray cattle as they are without any owners.

ਉਪ ਮੰਤ੍ਰੀ : ਮੈਂ ਅਰਜ਼ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਜਿਹੜੇ stray cattle ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ impounding ਦੇ ਮੁਤੱਲਕ ਤਾਂ ਪਹਿਲੇ ਹੀ ਕਾਨੂੰਨ ਮੌਜੂਦ ਹੈ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ pound ਵਿਚ ਰਖਿਆ ਜਾਵੇ ਔਰ ਕੁਝ ਨਿਸਚਤ ਦਿਨਾਂ ਬਾਅਦ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਨੀਲਾਮ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਜਾਵੇ ਜਾਂ ਹੋਰ ਕਿਸੇ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ disposal ਕੀਤੀ ਜਾਵੇ। ਇਸ ਲਈ ਉਹ ਇਸ ਐਕਟ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਆ ਸਕਦੇ। ਇਸ Act ਦੀ ਜ਼ਦ ਵਿਚ ਜਿਹੜੇ animals ਆਉਣੇ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਮਾਲਕਾਂ ਦੀ prosecution ਕੀਤੀ ਜਾ ਸਕੇਗੀ।

Mr. Speaker : Question is—

> That the East Punjab Animal Contagious Diseases (Amendment) Bill, as reported by the Regional Committees, be passed.

The motion was carried.

THE PUNJAB MOTOR VEHICLES TAXATION (AMENDMENT) BILL, 1961

Chief Minister (Sardar Partap Singh Kairon) : Sir, I beg to introduce the Punjab Motor Vehicles Taxation (Amendment) Bill, 1961.

Chief Minister : Sir, I beg to move—

> That the Punjab Motor Vehicles Taxation (Amendment) Bill be taken into consideration at once.

Mr. Speaker : Motion moved—

> That the Punjab Motor Vehicles Taxation (Amendment) Bill be taken into consideration at once.

चौधरी धर्म सिंह राठी (सम्भालका) जनाब, 30 साल तक सरकार जो सोई रही यह बिल उस गलती को दुरुस्त करने के लिये लाया जा रहा है । इस के वह अफसरान जिन को ऐसा करने का कोई हक नहीं था licensing authority का काम करते रहे और नाजायज़ फीस लेते रहे । जनाब, ऐसी मिसाल किसी democracy में नहीं मिलेगी । जब मेरी बात चीत एक दो अफसरों से इस सिलसिले में हुई तो उन्होंने कहा कि भला इस गवर्नमैंट के बनाए कानूनों और कवायद को कोई ध्यान में कैसे रख सकता है जबकि हर 15 दिन के बाद

यह उन्हें बदल देते हैं, amendment ले आते हैं। उन सब को याद नहीं रखा जा सकता। जनाब, आप हैरान होंगे कि पंजाब में छपे हुए Motor Vehicles Rules नहीं मिलते, न Printing Press से, न कहीं और से। अब आप बताएं कि कोई कैसे उन की जानकारी हासिल करे। यही हाल पंचायत Act का हो रहा है। हर तीसरे दिन amendment आ जाती है...अभी elections हुईं तो 50 amendments की गईं। (*Interruption*) मेरे फाज़िल दोस्त का कहना है कि मैं relevant नहीं हूँ। मैं यह बता रहा हूँ कि सरकार किस तरह से कानून बदलती रहती है जिस की वजह से उस पर officers अमल नहीं कर पाते, याद नहीं रख पाते। यह सरकार इतनी नाअहल हो गई है कि इसे ही पता नहीं रहता कि हम ने क्या कानून बना रखा है। इस का कारण यह है। जनाब, एक वज़ीर साहिब का लड़का है.....

Mr Speaker : Order, please. No personal remarks. It is not relevant

चौधरी धर्म सिंह राठी : जनाब यह बिल इस लिये लाया गया है कि उस ने 6 साल तक कोई fee अदा नहीं की। उसे नोटिस गया कि जमा कराओ नहीं तो 10 गुना penalty पड़ जाएगी। वह झट से यहां की जो Automobile Association का Secretary है उस के पास गया। उस ने उसे certificate दे दिया.......

श्री अध्यक्ष : आपने इस की Statement of Objects and Reasons पढ़ी होंगी। इस Act में एक lacuna था वह remove कर रहे हैं। Authority, Automobile Association के Secretaries को देनी है। (The hon. Member must have gone through the Statement of Objects and Reasons of the Bill. A lacuna which existed in the Act is being removed. The Secretaries of the Automobile Association are to be duly authorised.)

चौधरी धर्म सिंह राठी : मैं यह बता रहा हूँ कि यह Association कहीं नहीं है और 30 साल से नहीं है। न कोई record है। मैं जिस आदमी का ज़िक्र कर रहा था उसने 6 साल से फीस नहीं दी........

श्री अध्यक्ष : यह तो बड़ा मासूम सा बिल है। (This is a very innocent Bill.)

चौधरी धर्म सिंह राठी : मैं भी बड़ी मासूम सी बात कह रहा हूँ।

श्री अध्यक्ष : Election नज़दीक आ रही है, अपनी energy सम्भाल रखें। (The elections are at hand; the hon. Member should conserve his energy.)

चौधरी धर्म सिंह राठी : जनाब, यह जो Bill है यह एक खास purpose के लिए ला रहे हैं। जो आदमी बगैर fee दिये, बिना token लिये गाड़ी चलाते रहे हैं, उन की परदा पोशी करने के लिये बिल ला रहे हैं। मुझे मालूम है बड़े २ आदमी, वज़ीरों के रिश्तेदार......

Mr. Speaker : This is absolutely irrelevant.

चौधरी धर्म सिंह राठी : यह सिर्फ परदा पोशी की जा रही है वरना 30 साल तक वह license देते रहे। जो आदमी बिना authority के fees लेते रहे उन के खिलाफ

[चौधरी धर्म सिंह राठी]

action लिया जाना चाहिए। उनके खिलाफ गवर्नमैंट कार्रवाई करती लेकिन उनको recognise करना चाहती है, और नाजायज कार्रवाई को दुरुस्त करना चाहती है।

Mr. Speaker: I am really surprised on what subject you are taking so much time. There appears to be nothing wrong in it.

Chaudhri Dharam Singh Rathi: Yes Sir, there is something wrong in it.

श्री अध्यक्ष: गवर्नमेंट को right तो है कि वह ऐसा कर सके। और आपको तो इस चीज़ से फायदा ही पहुँचेगा। (But the Government has got the right to do so. And I understand, that the hon. Member will be benefitted by it.)

चौधरी धर्म सिंह राठी: फायदा पहुँचेगा उनको जिन्होंने tax नहीं दिया, और जो गैर कानूनी कार्रवाई करते हैं। मैं, जनाब, यह कहना चाहता हूँ कि जो चीज़ पहले किसी सरकार ने नहीं की तो यह क्यों करने जा रहे हैं? मैं तो यही कहूँगा कि जब 30 साल से ऐसी कोई बात नहीं थी तो आज यह क्यों हो जाए?

श्री राम प्यारा: स्पीकर साहिब, Statement of Objects and Reasons को पढ़ने से यह मालूम होता है कि:

"....the State Government to appoint the Licensing officer under clause (a) of Section 2 of the Act are restricted to its officers only"

पहले जो licensing authorities काम करती रही हैं, वह अपने आप को सरकार का मुलाज़म समझती थीं। और अगली clause यह है कि lacuna....

"This Bill seeks to remove the lacuna by empowering the State Government to appoint any person to perform the duties and exercise the powers imposed or conferred upon a Licensing Officer under the Act and to regularise the past position."

तो गवर्नमैंट यह कहती है कि यह lacuna दूर करना है। मैं यह समझ पाया हूँ कि 'any person' से State Government को यह अख्तियार मिल गया है..(घंटी)

"................to perform the duties and exercise the powers imposed or conferred upon a Licensing Officer under the Act and to regularise the past position."

मुख्य मंत्री: स्पीकर साहिब, गवर्नमैंट ने एक गलती पकड़ी और बगैर Advocate General के point out किए। तो यह एक credit वाली बात है। अगर यह ऐसे ही बना रहता और हाईकोर्ट में challenge हो जाता तो कानून ठीक न समझा जाता। इसलिए यहाँ पर जो गलती पहले थी, वह दूर की है। और 'Any person' किया गया है। इसमें, स्पीकर साहिब, एतराज़ वाली कोई बात नहीं।

श्री राम प्यारा: जनाब, मैं फिर submit करता हूँ कि 'any person' से एक confusion create होता है, क्योंकि इसमें कोई definition नहीं दी गई।

Mr. Speaker: Question is—

That the Punjab Motor Vehicles Taxation (Amendment) Bill be taken into consideration at once.

The motion was carried.

Mr. Speaker : The House will now consider the Bill clause by clause.

CLAUSE 2

चौधरी धर्म सिंह राठी (सम्भालका) : जनाब, अभी Chief Minister साहिब ने सिर्फ यह फरमा दिया कि जो गलती है उसको दूर किया जा रहा है। अगर clause नम्बर 2 को पढ़ा जाए तो उसमें लिखा है कि :—

> "....'a person" shall be and shall be deemed always to have been substituted."

तो, जनाब, यह एक person को ला रहे हैं, यह ठीक नहीं। Intention Government की दूसरी है और Statement of Objects and Reasons के जरिये जो बात कह रहे हैं वह दूसरी है।

और मैं यह बता दूं कि ये कहते हैं कि हम ने इसे मालूम कर लिया लेकिन इस defect को दूर करने का credit भी हमारे हरियाना के आदमी को जाता है लेकिन इन्होंने उन्हें यह सर्टिफिकेट दिया कि उन्हें dismiss कर दिया। मैं समझता हूं कि जहां तक clause 2 का सम्बन्ध है इस में 'a person' नहीं होना चाहिए बल्कि यह बात clear करनी चाहिए कि Automobile Association के सेक्रेटरी को ही यह अख्तियार दिया जाएगा। इन अल्फाज़ के साथ मैं इस clause की मुखालफत करता हूं।

मौलवी अब्दुल गनी डार (नूह): स्पीकर साहिब, वैसे तो सरकार को अख्तियार है कि वह अकसरियत के बल पर जो चाहे लाए लेकिन अच्छा हो कि जहां तक हो सके अपनी ताकत का सही इस्तेमाल करे। जनाब चीफ मिनिस्टर साहिब ने वाज़ह करने की कोशिश की लेकिन मेरे दिमाग में यह बात नहीं बैठ सकी कि 'a person' लाने से वह किसे महसूस करते हैं कि 'a person' से वही मायने लिये जायेंगे जो वह फरमाते हैं। यह असेम्बली $1\frac{1}{2}$ करोड़ से ज्यादा बन्दगाने खुदा की नुमायन्दा जमात है.....

श्री अध्यक्ष : आप को यकीन है कि हम बन्दगाने खुदा हैं। (Is the hon. Member sure that we are 'bandgan-i-Khuda'?)

मौलवी अब्दुल गनी डार : बन्दगाने खुदा नहीं तो इनसान तो बसते हैं जिन को यह असेम्बली represent करती है और आप को मालूम है कि कितनी तरामीम यहां पर लाई गईं। लेकिन बात तो यह है कि.......लल्लू करे कवालियां रब सिद्धियां पावे।

दर असल चलती का नाम गाड़ी है। आज तक इतनी तरामीम पेश हुई हैं लेकिन जहां तक मुझे मालूम है इस तरह की vague तरमीम कभी नहीं आई। मैं समझता हूं कि इन को ऐसी बात नहीं करनी चाहिए थी जिस से किसी को शक हो। उन को पहले ही काफी खुदाई अख्तियार हासिल हैं। इस लिये अच्छा होता कि वह और अख्तियारात लेने की कोशिश न करते क्योंकि आज अगर इस तरह के अख्तियारात 'अलफ' इस्तेमाल करता है तो कल 'बे' भी इस्तेमाल करेगा। इस लिये मेरी मुअदबाना दरखास्त है कि इस तरह की vague amendment नहीं लानी चाहिये जिस का मकसद किसी को पनाह देना हो। इस से बिल में lacuna दूर करने की बजाए और भी ज्यादा नुक्स पैदा होगा। इन अलफ़ाज़ के साथ मैं उम्मीद करता हूं कि सरकार यह amendment वापस ले लेगी और आयंदा भी ऐसी vague तरमीम लाने की कोशिश न करेगी।

श्री राम प्यारा : (करनाल): स्पीकर साहिब, हो सकता है कि गवर्नमैंट का mind clear हो लेकिन अमेंडमैंट में 'a person' की provision है जिस का misuse हो सकता है ।

Mr. Speaker : How do you presume that it would be misused.

श्री राम प्यारा : अगर गवर्नमैंट का मन्शा lacuna को दूर करना हो तो मैं इसे welcome करता हूं लेकिन यह बिल lacuna को दूर करने की बजाए और lacuna पैदा करता है । 'A person' का मतलब यह है कि जिस को चाहें appoint कर लें खाह उस का ताल्लुक industry के साथ हो या न हो और खाह वह technical hand हो या न हो। गवर्नमैंट को इस बात का तजरुबा है कि जहां कहीं non-official agency को इस्तेमाल किया गया है वहां अख्तियारात का ग़लत इस्तेमाल हुआ है । इस लिए मैं यह अर्ज़ करना चाहता हूं कि 'a person' की जगह पर clear provision की जाए ताकि किसी किस्म की ambiguity या confusion न रहे।

मुख्य मन्त्री : (सरदार प्रताप सिंह कैरों): स्पीकर साहिब, जो मैं ने कहा है उस से ज्यादा मैं कुछ अर्ज़ नहीं करना चाहता । स्पीकर साहिब, किसी की औरत को किसी के घर में बसाना हो तो मैं उस को नहीं बसा सकता अलबत्ता रूठी हुई हो तो उसे मना सकता हूं ।

(Interruptions)

Mr. Speaker : Question is —

That Clause 2 stand part of the Bill.

The motion was carried

CLAUSE 1 AND THE TITLE

Mr. Speaker : Question is —

That clause 1 and the Title stand part of the Bill.

The motion was carried.

Chief Minister (Sardar Partap Singh Kairon) : Sir, I beg to move—

That the Punjab Motor Vehicles Taxation (Amendment) Bill be passed.

Mr. Speaker : Motion moved—

That the Punjab Motor Vehicles Taxation (Amendment) Bill be passed.

Mr. Speaker : Question is —

That the Punjab Motor Vehicles Taxation (Amendment) Bill be passed.

The motion was carried.

Mr. Speaker : I want to inform the House that the changes in the new Assembly Chamber suggested by some hon. Members are being effected. If Members wish to give any more suggestions in this respect, they should do so within two or three days.

Secondly, I may submit that I have not relished the walk-outs staged by some of the hon. Member, today. There was absolutlely no occasion for staging a walk-out today.

(*At this stage* Mr. *Speaker left the Chair and it was occupied by* Mr. *Deputy Speaker*).

THE PUNJAB GENERAL SALES TAX (AMENDMENT AND VALIDATION) REPEALING BILL, 1961

Minister for Finance (Dr. Gopi Chand Bhargava) : Sir, I beg to introduce the Punjab General Sales Tax (Amendment and Validation) Repealing Bill, 1961.

Minister for Finance (Dr. Gopi Chand Bhargava) : Sir, I beg to move—

> That the Punjab General Sales Tax (Amendment and Validation) Repealing Bill be taken into consideration at once.

5 P. M.

जनाबे वाला, सन् 1960 में जब purchase-tax लागू किया गया तो हाई कोर्ट में उस के खिलाफ़ writ की गई। उस पर यह फैसला हुआ कि purchase tax हम नहीं ले सकते। हम ने फिर Validation Act पास किया जिस से कि हम purchase-tax और sales-tax भी ले सकें। बाद में फिर उस के खिलाफ़ हाई कोर्ट में writ हुई। उस पर फैसला हुआ कि एक्ट तो valid है लेकिन दोनों टैक्स चार्ज नहीं कर सकते। इस लिये हमारे सामने यह सवाल आया कि आया अब हम सिर्फ purchase tax ही चार्ज करें या sales-tax चार्ज करें क्योंकि एक चीज़ ही चार्ज कर सकते थे। जिन लोगों पर टैक्स लगता था उन के साथ बातचीत चलाई गई तो unanimously इस फैसले पर पहुंचे कि बजाय purchase tax चार्ज करने के हम sales tax चार्ज कर लिया करें। इस में मुमकिन है कि गवर्नमैंट को कुछ कम टैक्स मिले। लेकिन जो अंदाज़ा अब तक लगाया गया है उस से यह मालूम हुआ है कि जितना purchase tax बनता था उतना ही sales-tax भी बन जाएगा और उस में कुछ कमी नहीं होगी। अगर हम purchase-tax लेते हैं तो सिर्फ unginned cotton पर लेते हैं बनौलों पर हम नहीं लेते। लेकिन अगर हम sales-tax चार्ज करें तो काटन पर भी कर सकते हैं बनौलों पर भी कर सकते हैं। फिर जिस कीमत पर यह चीज़ें बिकती हैं उस पर ज्यादा sales-tax मिलता है। कपास बिकती है कम कीमत पर, काटन और बनौले बिकते हैं ज्यादा कीमत पर, इस लिये हम को ज्यादा sales tax मिल सकता है। यह भी है कि कायदे के मुताबिक जो हम ले सकते हैं वही ले सकते हैं ज्यादा नहीं ले सकते। यह ठीक है और इस वजह से उतना टैक्स नहीं मिलेगा। Inter-state sales-tax जो है वह भी अगर हम purchase tax लेते हैं तो भी हम को वह टैक्स वापस करना पड़ेगा, एक per cent. लेकिन इस तरह से एक per cent Inter-state sales-tax हम को मिल जाएगा। इस लिये उस का कुछ नुक्सान हम को नहीं होता। हां, कुछ transactions ऐसी हुई हैं जो कि consignment basis पर हुई हैं। उस वक्त consignment basis पर टैक्स नहीं था। उन की तादाद थोड़ी

[वित्त मंत्री]

है। उन से बातचीत भी चलती है अगर समझौता हो गया तो शायद उस में भी हम को वसूली हो सके। हम ने यह भी सोचा कि अगर कुछ कम भी टैक्स मिल जाए तो भी हम को झगड़े में नहीं पड़ना चाहिए। जो काटन बाहर बिकती है उस की assessment की figures मौजूद हैं। खुशी की बात यह है कि dealers ने वह जमा भी करवा दिया है अब सिर्फ उस का हिसाब ही करना बाकी है। वह सब जमा हो चुका है। नहीं तो यह करना होगा कि sales-tax वापस दें और purchase-tax वसूल करें। इस में भी काफी दिक्कत महसूस होती है। इस लिये हम ने फैसला किया कि हम हाउस की इजाज़त ले लें कि इस ऐक्ट को repeal कर दें और sales-tax चार्ज कर लें इस लिये यह बिल यहां पर लाए हैं। इस को जल्दी ही पास किया जाना चाहिये।

Mr. Deputy Speaker: Motion moved—

That the Punjab General Sales Tax (Amendment and Validation) Repealing Bill, be taken in to cosideration at once.

ਚੌਧਰੀ ਬਲਬੀਰ ਸਿੰਘ (ਹੁਸ਼ਿਆਰ ਪੁਰ, ਜਨਰਲ) : ਡਿਪਟੀ ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਪਹਿਲੀ ਗੱਲ ਤਾਂ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਬਿਲ ਦੇ ਪੇਸ਼ ਕਰਨ ਨਾਲ ਇਸ ਮਹਕਮੇ ਦੇ ਅਫ਼ਸਰਾਂ ਦੀ ਕਾਬਲੀਅਤ ਦਾ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪਤਾ ਲਗ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ 13 ਮਈ, 1960 ਨੂੰ Sales Tax (Validation) Act ਪਾਸ ਕੀਤਾ। ਉਸ ਵਕਤ ਵੀ ਅਸੀਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸਾਰੀ ਗੱਲ ਸਮਝਾਈ ਸੀ ਲੇਕਿਨ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਸਾਡੀ ਗਲ ਨਹੀ ਮੰਨੀ ਅਤੇ ਹੁਣ repealing ਬਿਲ ਲੈ ਆਏ ਹਨ। ਇਹ ਸਾਰੀਆਂ ਚੀਜ਼ਾਂ ਇਸ ਲਈ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ ਕਿ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਲੋਕਾਂ ਦਾ ਇਨ੍ਹਾਂ ਚੀਜ਼ਾਂ ਨਾਲ ਤੱਅਲਕ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ confidence ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਲਿਆ ਜਾਂਦਾ। ਗੌਰਮੈਂਟ ਨੇ ਖੁਦ ਇਸ ਸਿਲਸਿਲੇ ਵਿਚ ਇਕ Advisory Committee ਬਣਾਈ ਹੋਈ ਹੈ ਅਤੇ ਸਾਡੇ ਡਾਕਟਰ ਬਲਦੇਵ ਪਰਕਾਸ਼ ਜੀ ਉਸਦੇ ਮੈਂਬਰ ਹਨ। ਮੇਰੀ ਅਰਜ਼ ਹੈ ਕਿ ਹੁਣੇ ਪਿਛੇ ਵਜ਼ੀਰ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਇਸ ਬਾਰੇ ਇਕ meeting ਬੁਲਾਈ ਅਤੇ ਉਸ ਵਿਚ ਇਸ ਕਮੇਟੀ ਦੇ ਮੈਂਬਰਾਂ ਨੂੰ ਨਾ ਬੁਲਾ ਕੇ ਕੋਈ ਹੋਰ ਹੀ ਆਦਮੀ ਬੁਲਾ ਲਏ। ਜੇਕਰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਹੋਰ ਆਦਮੀ ਬੁਲਾਣੇ ਹੀ ਸਨ ਤਾਂ ਕਮੇਟੀ ਦੇ ਮੰਬਰਾਂ ਨੂੰ ਵੀ ਬੁਲਾ ਲੈਂਦੇ। ਲੇਕਿਨ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਇਸ ਸਲਾਹ ਮਸ਼ਵਰੇ ਵਿਚ ਸ਼ਾਮਲ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ। ਇਸ ਗੌਰਮੈਂਟ ਦੀ ਕੋਈ consistent ਪਾਲਿਸੀ ਹੀ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਉਸ ਵਕਤ ਵੀ ਅਸੀਂ ਕਿਹਾ ਸੀ ਕਿ ਜਿਹੜੀ ਚੀਜ਼ ਤੁਸੀਂ ਕਰ ਰਹੇ ਹੋ ਇਸ ਨੂੰ ਸੋਚ ਸਮਝ ਕੇ ਕਰੋ ਲੇਕਿਨ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਸਾਡੀ ਗੱਲ ਨਹੀਂ ਮੰਨੀ। ਜਦੋਂ ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਦਾ Ruling ਆਇਆ ਤਾਂ ਝਟਪਟ Validation Bill ਲੈ ਕੇ ਆ ਗਏ। ਉਸਤੋਂ ਬਾਅਦ ਹੁਣ ਇਹ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਅਸੀਂ ਸਾਰੀ ਗਿਣਤੀ ਕੀਤੀ ਹੈ ਅਤੇ ਉਸਦੇ ਮੁਤਾਬਿਕ ਸਾਨੂੰ Sales Tax ਲੈਣ ਵਿਚ ਨਾ ਪੈਸੇ ਘਟਣੇ ਹਨ ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਵਧਣੇ ਹਨ ਇਸ ਲਈ ਉਸ 1960 ਵਾਲੇ ਐਕਟ ਨੂੰ repeal ਕਰਨਾ ਹੀ ਠੀਕ ਹੈ। ਕੁਝ ਦਿਨਾਂ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਇਹ ਕਹਿਣ ਲਗ ਪੈਣਗੇ ਅਤੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਇਹ ਸੁਫਨਾ ਆਵੇਗਾ ਕਿ ਅਸੀਂ ਐਕਟ repeal ਕਰਕੇ ਗਲਤੀ ਕੀਤੀ ਹੈ ਅਤੇ ਪਹਿਲਾ ਕਾਨੂੰਨ ਠੀਕ ਹੀ ਸੀ। ਉਸਤੋਂ ਬਾਅਦ ਫਿਰ ਇਹ ਕੋਈ ਹੋਰ stand ਲੈਣਗੇ। ਪਹਿਲਾਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ Sales-Tax ਦੀ ਥਾਂ purchase tax ਵਾਲਾ system ਮੰਨਿਆ ਸੀ ਅਤੇ ਇਹ 1956 ਵਿਚ ਲਾਗੂ ਹੋਇਆ ਅਤੇ ਪਿਛਲੇ ਸਾਲ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਉਸ ਨੂੰ ਵਾਪਸ ਲੈ ਲਿਆ। ਅਸੀਂ ਵਜ਼ੀਰ ਸਾਹਿਬ ਨੂੰ

ਮਿਲੇ, ਇਸ ਮਹਿਕਮੇ ਦੇ ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਸਾਹਿਬ ਨੂੰ ਮਿਲੇ ਅਤੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਇਹ purchase-tax ਤਾਂ ਖਤਮ ਹੋਇਆ ਪਰ ਜਿਹੜਾ ਮਾਲ ਸਾਡੇ ਅੰਦਰ ਪਿਆ ਹੈ ਉਸਤੇ ਸਾਡੇ ਕੋਲੋਂ ਨਾ ਕੁਝ ਲਉ ਅਤੇ ਨਾ ਕੁਝ ਦਿਉ। ਖੈਰ ਇਹ ਵਜ਼ੀਰ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਮਿਹਰਬਾਨੀ ਕੀਤੀ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਇਸ ਗਲ ਨੂੰ ਮੰਨ ਲਿਆ ਕਿ ਹੁਸ਼ਿਆਰ ਪੁਰ ਵਿਚ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ ਲੇਕਿਨ ਬਾਕੀ ਜਗ੍ਹਾ ਬਾਰੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਇਹ ਚੀਜ਼ ਨਹੀਂ ਮੰਨੀ ਅਤੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਇਹ ਫੈਸਲਾ ਅਸੀਂ ਖੁਦ ਕਰਾਂਗੇ ਕਿ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਰਨਾ ਹੈ। ਤੇ ਮੇਰਾ ਕਹਿਣਾ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਜਿਹੜੀ ਗਲ ਅਸੀਂ ਕਹੀ ਸੀ ਕਿ ਨਾ ਕੁਝ ਇਸ ਪਏ ਹੋਏ ਮਾਲ ਤੇ ਲਉ ਅਤੇ ਨਾ ਕੁਝ ਦਿਉ ਸਰਕਾਰ ਦੀ ਭਲਾਈ ਦੀ ਸੀ, ਲੇਕਿਨ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਨਹੀਂ ਮੰਨੀ। (*Interruption*)

ਮੈਂ ਸਾਰੀ ਗਲ ਦਸ ਰਿਹਾ ਹਾਂ, ਜ਼ਰਾ patience ਨਾਲ ਸੁਣੋ। ਸਾਰੀ ਗਲ ਇਸ ਦੇ ਵਿਚ ਆ ਜਾਣੀ ਹੈ।

Mr. Deputy Speaker : The whole history may not be relevant.

Chaudhri Balbir Singh : It is relevant.

Mr. Deputy Speaker : I want to know whether you are speaking against or in favour of the Bill so that I may be able to Judge whether you are relevant or not.

ਚੌਧਰੀ ਬਲਬੀਰ ਸਿੰਘ : ਮੈਂ ਦਸ ਦਿੰਦਾ ਹਾਂ, ਜੀ। ਡਿਪਟੀ ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਮੈਂ ਤਾਂ ਗੌਰਮੰਟ ਦੇ ਤਰੀਕਾਕਾਰ ਦੇ ਮੁਤੱਲਿਕ ਰੌਸ਼ਨੀ ਪਾ ਰਿਹਾ ਹਾਂ। ਮੈਂ ਸਿਰਫ ਇਹ ਦਸ ਰਿਹਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਕ ਚੀਜ਼ ਦਾ Act ਰਾਹੀਂ ਫੈਸਲਾ ਹੋਇਆ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਉਹ ਨਹੀਂ ਮੰਨਿਆ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ Department ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਇਹ ਨਾ ਲਗੇ। ਇਸ ਦੇ ਮੁਤੱਲਿਕ ਅਪੀਲਾਂ ਕੀਤੀਆਂ। ਅਸੀਂ ਕਿਹਾ ਸੀ ਕਿ ਨਾ ਕੁਝ ਲਉ ਤੇ ਨਾ ਕੁਝ ਦਿਉ। ਗੌਰਮੰਟ ਨੂੰ ਕਈ ਲਖਾ ਰੁਪਿਆ ਲਕਾਂ ਨੂੰ ਵਾਪਸ ਦੇਣ ਪਿਆ। ਅਸੀਂ ਕਹਿੰਦੇ ਸੀ ਕਿ ਇਹ ਕਾਨੂੰਨ ਨਾ ਚਲਾਇਆ ਜਾਏ, ਅਸੀਂ botheration ਤੋਂ ਬਚਾਉਂਦੇ ਸੀ।

Minister for Finance : Is the hon Member relevant ; About which tax he is speaking ?

ਚੌਧਰੀ ਬਲਬੀਰ ਸਿੰਘ : ਜਿਹੜਾ System Sales Tax ਨੂੰ purchase basis ਤੇ ਲਾਉਣ ਲਈ ਕੀਤਾ ਹੈ।

Minister for Finance : That is not under consideration.

श्री उपाध्यक्ष : यह एक epealing Bill है। इसके ज़रिए जो purchase-tax आपने पहले पास किया था उसको उड़ा रहे हैं। आप यह बताएं कि आप इसके हक में अपने arguments advance कर रहे हैं या खिलाफ, अगर आप sales-tax की history को बयान करना चाहें तो मैं इसे allow नहीं करूंगा This is all irrelevant. (This is a repealing bill. It seeks to withdraw the purchase tax already passed by the House The hon. Member should first let me know whether he is advancing arguments in favour or against the Bill. I will not allow him to go

into the entire history of the sales-tax. This is all irrelevant.)

चौधरी बलबीर सिंह : जनाब, इसे पेश करने का गवर्नमैंट का तरीका ही ग़लत है। यह तो House के साथ मज़ाक किया जा रहा है कि एक Act चार छ: महीने पहले पास होता है और आज कहा जाता है कि इसे repeal कर दो। जब वह बिल पास किया गया था तो हमने उसी वक्त कहा था कि यह ग़लत तरीका है। गवर्नमैंट को उसी वक्त यह पास नहीं करना चाहिए था।

श्री उपाध्यक्ष : मुझे अभी तक भी मालूम नहीं हो सका कि आप इसके हक में हैं या खिलाफ। (I have not been able to make out even uptil now whether the hon. Member is in favour of or against the Bill.)

ਚੌਧਰੀ ਬਲਬੀਰ ਸਿੰਘ : ਤੁਸੀਂ, ਡਿਪਟੀ ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, Sales Tax ਦੇ ਮੁਤੱਲਿਕ ਕਿਹਾ ਹੈ। ਇਸ ਦੇ ਮੁਤੱਲਿਕ ਅਸੀਂ ਰੋਜ਼ ਮਿਲਦੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਾਂ। ਇਸ ਦੇ ਮੁਤੱਲਕ ਗਲਾਂ ਕਹਿਣ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕਰਦੇ ਹਾਂ। ਜੇ ਤੁਸੀਂ ਸਮਝਦੇ ਹੋ ਕਿ ਇਹ ਕਹਿਣ ਦੀ ਲੋੜ ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਮੈਂ ਨਹੀਂ ਕਹਿੰਦਾ। ਅਜ ਅਸੀਂ Sales Tax Act ਨੂੰ amend ਕਰ ਰਹੇ ਹਾਂ। ਇਕ clause ਰਾਹੀਂ ਅਸੀਂ ਪਹਿਲੇ ਐਕਟ ਨੂੰ repeal ਕਰ ਰਹੇ ਹਾਂ। Prinicipal Act ਵਿਚ ਜੋ ਜੋ ਚੀਜ਼ਾਂ ਆਉਂਦੀਆਂ ਰਹੀਆਂ, ਜੋ ਜੋ ਚੀਜ਼ਾਂ ਹੁੰਦੀਆਂ ਰਹੀਆਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਮੁਤੱਲਿਕ ਮੈਂ ਤਾਂ basic policy ਦੀ discussion ਕਰ ਰਿਹਾ ਹਾਂ। ਕਿ ਅੱਜ ਤੋਂ 6 ਮਹੀਨੇ ਪਹਿਲਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ Department ਦੇ officers ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਦੋ ਦੋ, ਢਾਈ ਢਾਈ ਹਜ਼ਾਰ ਰੁਪਿਆ ਤਨਖਾਹਾਂ ਦਿੰਦੇ ਨੇ, ਉਹ exchequer ਤੇ ਬੋਝ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਪਤਾ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਸੀ ਕਿ ਜਿਹੜਾ ਬਿਲ ਪਾਸ ਕੀਤਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ ਫਾਇਦੇ ਮੰਦ ਨਹੀਂ, ਕਿਹੜਾ ਟੈਕਸ ਹੈ ਜੋ ਲੋਕਾਂ ਤੋਂ ਲੈਣਾ ਹੈ ਤੇ ਕਿਹੜਾ ਦੇਣਾ ਹੈ। ਇਹ ਦੋਵੇਂ ਇਕ ਬਣ ਜਾਣੇ ਹਨ। ਜਿਹੜਾ ਐਕਟ ਪਾਸ ਕੀਤਾ ਸੀ ਉਸ ਨੂੰ ਫੇਰ ਤੋੜ ਦਿਤਾ। ਜਦੋਂ ਉਹ ਐਕਟ ਪਾਸ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਉਸ ਵੇਲੇ ਵੀ ਕਿਹਾ ਗਿਆ। ਉਸ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਟੈਕਸ ਲਾਉਣ ਲਈ ਕਾਨੂੰਨ ਮੌਜੂਦ ਹਨ, ਸਰਕਾਰ ਲੋਕਾਂ ਤੋਂ ਟੈਕਸ ਲੈ ਰਹੀ ਹੈ।

श्री उपाध्यक्ष : आप खुद अन्दाज़ा लगा लें कि यह सब कुछ relevant बनता है या नहीं। आखिर आप इस बात को clear तो करें कि आप इसके हक में बोल रहे हैं या खिलाफ़। (The hon. Member should Judge for himself whether all this is relevant or not. After all he should make it clear whether he is speaking in favour of or against it.)

ਚੌਧਰੀ ਬਲਬੀਰ ਸਿੰਘ : ਮੇਰਾ ਖਿਆਲ ਹੈ ਕਿ ਮੈਨੂੰ ਇਹ ਦੱਸਣ ਦੀ ਲੋੜ ਨਹੀਂ ਕਿ ਮੈਂ ਬਿਲ ਦੇ ਹਕ ਵਿਚ ਹਾਂ ਜਾਂ ਖਿਲਾਫ ਹਾਂ। ਇਸ ਦੇ ਜਵਾਬ ਵਿਚ ਮਨਿਸਟਰ ਸਾਹਿਬ ਜੋ ਬੋਲਣਾ ਚਾਹੁਣ ਬੋਲਣ। ਐਸਾ ਕੋਈ ਰੂਲ ਨਹੀਂ ਜਿਸ ਰਾਹੀਂ ਇਹ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੋਵੇ ਕਿ ਮੈਂ ਦਸਾਂ ਕਿ ਮੈਂ ਬਿਲ ਦੇ ਹੱਕ ਵਿਚ ਹਾਂ ਜਾਂ ਖਿਲਾਫ ਹਾਂ। ਮੈਂ general criticism ਕਰ ਰਿਹਾ ਹਾਂ।

श्री उपाध्यक्ष : Order please, पहले आप यह बताएं कि आप इस बिल के हक मे है या खिलाफ । (Order, please. The hon. Member should first let me know whether he is in favour of or against the Bill.)

ਚੌਧਰੀ ਬਲਬੀਰ ਸਿੰਘ : ਮੈਂ ਇਸ ਦੇ ਕੁਝ ਹਿੱਸੇ ਦੇ ਖਿਲਾਫ ਹਾਂ ਅਤੇ ਕੁਝ ਦੇ ਹੱਕ ਵਿਚ ਹਾਂ। ਇਹ ਪਹਿਲੇ ਐਕਟ ਨੂੰ repeal ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ। ਇਹ ਗਲਤ ਹੈ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਰਕੇ department ਨੇ complications ਪੈਦਾ ਕੀਤੀਆਂ। Department ਨੂੰ ਇਹ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਕਿ ਅੱਜ ਕੀ ਪਾਸ ਕਰਾਉਣਾ ਹੈ ਤੇ ਕੱਲ ਕੀ ਪਾਸ ਕਰਾਉਣਾ ਹੈ। ਅਗਲੇ ਸੈਸ਼ਨ ਵਿਚ ਇਕ amending ਬਿਲ ਹੋਰ ਆ ਜਾਏਗਾ ਕਿ ਜੋ ਕੁਝ ਅਸੀਂ ਕੀਤਾ ਉਹ ਗਲਤ ਕੀਤਾ। ਇਸ ਦੀ ਸਾਰੀ ਹਿਸਟਰੀ ਪੜ੍ਹ ਕੇ ਦੇਖੋ ਤਾਂ ਬੜੀ ਹੈਰਾਨੀ ਹੋਏਗੀ।

Mr. **Deputy Speaker** :Order, please. No repetition.

ਚੌਧਰੀ ਬਲਬੀਰ ਸਿੰਘ : ਜਿਸ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਪਹਿਲਾ ਬਿਲ ਪਾਸ ਕੀਤਾ ਉਸੇ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਇਹ ਦੂਸਰਾ ਪਾਸ ਕੀਤਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਮੈਂ ਵਜ਼ੀਰ ਸਾਹਿਬ ਨੂੰ ਕਹਿੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਜਿਹੜੇ ਲੋਕਾਂ ਦਾ ਅਤੇ department ਦਾ ਇਸ ਬਿਲ ਦੇ ਨਾਲ ਤਅੱਲੁਕ ਹੈ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਪਹਿਲਾਂ ਇਕ ਵਾਰੀ ਮਜ਼ਾਕ ਦਾ ਮਜ਼ਮੂਨ ਬਣਾਇਆ, ਹੁਣ ਫੇਰ ਮਜ਼ਾਕ ਦਾ ਮਜ਼ਮੂਨ ਨਾ ਬਣਾਉਣ। ਇਕ ਵਾਰੀ ਬਿਲ ਪਾਸ ਕਰਾਉਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ purchase or sales-tax ਦੋਵਾਂ ਵਿਚੋਂ ਕਿਹੜਾ ਲਾਉਣਾ ਹੈ। ਏਸ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਦੋਵੇਂ ਲਾਉਣ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕੀਤੀ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ। Ginned ਔਰ unginned cotton ਦੋਹਾਂ ਤੇ ਲਗੇ ਤਾਂ ਇਹ double taxation ਦੀ ਸ਼ਕਲ ਵਿਚ ਆ ਜਾਏਗਾ। ਕਪਾਹ ਵਿਚੋਂ ਬਨੌਲੇ ਕਢ ਲਏ, ਉਹ ਫੇਰ ਵਿਕਦੀ ਹੈ ਤਾਂ ਇਹ double taxation ਹੋਏਗੀ। ਇਕ ਚੀਜ਼ ਤੇ ਦੋ ਵਾਰੀ taxation ਹੈ। ਉਹ ਕਿਸੇ process ਵਿਚ, manufacture ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਜਾਂਦੀ। ਮਨਿਸਟਰ ਸਾਹਿਬ, ਨੂੰ ਧਿਆਨ ਦੇਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਜਿਸ ਵੇਲੇ unginned cotton ਹੈ ਤਦ ਵੀ ਟੈਕਸ ਲੈ ਲਿਆ। ਜਿਸ ਵੇਲੇ ginned ਵਿਕਦੀ ਹੈ ਤਦ ਵੀ ਟੈਕਸ ਲੈ ਲਿਆ। ਇਹ double taxation ਹੈ। ਗੌਰਮੈਂਟ ਨੂੰ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਟੈਕਸ ਲਈ Principal Act ਹੇਠ double taxation ਨਾ ਹੋ ਸਕੇ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਤਾਂ double taxation ਵੀ ਹੋ ਸਕੇਗੀ। ਐਸ ਵੇਲੇ ਇਹ ਬਿਲ ਇਸ ਸ਼ਕਲ ਵਿਚ ਪਾਸ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ। ਜਿਹੜਾ ਐਕਟ ਨੂੰ repeal ਕੀਤਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ ਇਸ ਨੂੰ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ study ਕਰਕੇ ਫੇਰ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।

वित्त मन्त्री (डाक्टर गोपी चन्द भार्गव): इस में, जनाब, double taxation कोई नहीं है। Double taxation ले सकते थे और उसी ख्याल से हमने Validation Act पास किया था कि हम purchase-tax भी लेंगे और sales-tax भी लेंगे। लेकिन High Court ने decision दिया है कि दोनों नहीं ले सकते, एक ही ले सकते हैं। इसमें अफ़सरान की कोई ग़लती नहीं। हमने सोच समझकर tax लगाया था। हम समझते थे कि हमारा due है और Legal Remembrancer और Advocate General ने हमको राए दी थी कि वह हम ले सकते हैं और उनकी

राए से ही हमने Validation Act draft किया था और यहां पास किया था। High Court अगर कोई decision दे देती है तो उसके मुताबिक हम को action लेना पड़ता है। वैसे हम ने कोई गलती नहीं की।

जो व्यापारियों की बात कही अगर चौधरी साहिब उस बात को discuss न करते तो बेहतर था। हम सारी चीज़ settlement से करते हैं। मैं कहना तो नहीं चाहता लेकिन जब जितना हमारा due हो अगर वह हमें उतना tax नहीं देना चाहते तो फिर हमें उसे हासिल करने के लिए दूसरे तरीके इस्तेमाल करने पड़ते हैं। इन्हीं चौधरी साहिब ने कहा था कि tax आप कितना ले लो हम देने को तैयार हैं। लेकिन जिस वक्त tax लेने का सवाल आया है उस वक्त हमेशा यही बातें करते हैं। Purchase-tax का जो ज़िक्र करते थे, वह purchase system पर है sales-tax on purchase system. वह दूर कर चुके हैं। मैं बता चुका हूं कि वह क्यों किया। उसको हमने Advisory Committee के सामने रखने के बाद हटाया है। यह नहीं कह सकते कि Advisory Committee के सामने उसे नहीं रखा था।

हम को नुक्सान होता था जो हम बरदाशत नहीं कर सकते थे। Tax लगाया था आमदनी के लिये न कि नुक्सान के लिये। फिर यह Advisory Committee के पास भी पेश किया गया था। यह कहना गलत है कि यह Advisory Committee को नहीं गया। अब Traders ने फैसला किया है कि उन्होंने tax देना है और यह जायज़ है। उन्होंने जमा भी किया हुआ है। सिर्फ assessment के वक्त देखना होता है कि यह ठीक हुई है या नहीं। इस के लिये वह कुछ information अपनी sleeves में रख लेते हैं और assessment अगर ठीक हो तो tax अदा कर देते हैं नहीं तो ठीक कराने की कोशिश करते हैं। यह सारी चीज़ उन से पहले settle कर के ही की गई है, अब पता नहीं चौधरी साहिब को क्या तक्लीफ़ है और वह क्या चाहते हैं। यह बात तो dealers ने unanimously agree की है। हां गालियां ही देनीं हों गवर्नमैंट को तो कम से कम मौका तो देख लिया करें क्योंकि बेमौका कोई बात भी अच्छी नहीं लगती। सीधी बात है कि जिन्होंने यह देना है, उन से फैसला कर के, समझौता कर के ही यह किया गया है। इस लिये इस पर एतराज़ नहीं होना चाहिये, खास कर चौधरी साहिब को जो कि व्यापारियों के नुमायदां हैं।

Mr. Deputy Speaker : Question is —

That the Punjab General Sales Tax (Amendment and Validation) Repealing Bill, be taken into consideration at once.

The motion was carried.

Mr. Deputy Speaker : Now the House will proceed to consider the Bill clause by clause.

Clause 2 is before the House

CLAUSE 2

ਚੌਧਰੀ ਬਲਬੀਰ ਸਿੰਘ (ਹੁਸ਼ਿਆਰਪੁਰ ਜਨਰਲ) : ਡਿਪਟੀ ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਮਨਿਸਟਰ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਤਾਂ ਵਡੀ ਕਹਾਣੀ ਦਸੀ ਹੈ। Position ਤਾਂ ਸਿਰਫ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਜਿਸ ਦਿਨ

ਪਹਿਲਾ ਕਾਨੂੰਨ ਬਣਾਇਆ ਗਿਆ ਸੀ ਉਸ ਦਿਨ ਉਇਸੇ ਹਾਸ ਵਿਚ ਇਸ ਦੇ ਖਿਲਾਫ speeches ਹੋਈਆਂ ਸਨ ਔਰ ਉਸ ਵੇਲੇ ਇਹ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਸੀ ਕਿ ਇਹ ਜਿਹੜਾ ਕਾਨੂੰਨ ਹੈ ਇਹ ਗਲਤ ਹੈ ਔਰ ਇਹ ਵੀ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਸੀ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਪਿਛਲਾ tax ਨਹੀਂ ਲੈ ਸਕਦੇ। ਫਿਰ High Court ਨੇ ਵੀ ਇਹੋ ਫੈਸਲਾ ਦਿੱਤਾ ਹੈ ਕਿ Sales-Tax ਔਰ Purchase-Tax ਦੋਨੋਂ ਨਹੀਂ ਲਏ ਜਾ ਸਕਦੇ। ਉਸ ਵੇਲੇ ਤਾਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਸਾਡੀ ਗੱਲ ਨਹੀਂ ਮੰਨੀ ਸੀ ਪਰ ਹੁਣ High Court ਦੇ ਫੈਸਲੇ ਤੋਂ ਪਿਛੋਂ ਇਹ ਉਸ Act ਨੂੰ repeal ਕਰਨ ਲਗੇ ਨੇ। ਇਸ ਲਈ ਸਵਾਲ ਤਾਂ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਪਹਿਲੇ ਜਿਸ ਵੇਲੇ ਇਹ Act ਪਾਸ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ ਔਰ ਇਸ ਬਾਰੇ ਇਸ ਹਾਊਸ ਵਿਚ ਬਹਿਸ ਕੀਤੀ ਗਈ ਸੀ ਤਾਂ ਅਸੀਂ ਇਸ ਤੇ ਇਤਰਾਜ਼ ਕੀਤਾ ਸੀ ਕਿਉਂਕਿ ਇਹ ਕਹਿੰਦੇ ਸਨ ਕਿ ਅਸੀਂ ਪਿਛਲੀ date ਤੋਂ ਪੈਸੇ ਲੈਣੇ ਨੇ ਹਾਲਾਂਕਿ ਉਸ ਵੇਲੇ ਇਹ tax ਲਾਗੂ ਵੀ ਨਹੀਂ ਸੀ, ਪਰ ਅਸੀਂ ਕਹਿੰਦੇ ਸਾਂ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਇਹ ਵਸੂਲ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦੇ ਔਰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਉਹ ਬਿਲ ਪਾਸ ਕਰ ਹੀ ਲਿਆ ਸੀ। ਲੇਕਿਨ ਫਿਰ ਵੀ ਇਹ ਉਹ ਪੈਸੇ ਵਸੂਲ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕੇ ਕਿਉਂਕਿ High Court ਨੇ ਇਹ ਫੈਸਲਾ ਦਿਤਾ ਹੈ ਕਿ ਗੌਰਮੈਂਟ ਦੋਵੇਂ tax ਯਾਨੀ sales-tax ਅਤੇ purchase-tax ਨਹੀਂ ਲੈ ਸਕਦੀ। ਕਿਉਂਕਿ ਇਹ ਦੋਵੇਂ tax ਨਹੀਂ ਲੈ ਸਕਦੇ ਇਸ ਲਈ ਇਹ ਹੁਣ ਇਸ Act ਨੂੰ repeal ਕਰਨ ਲਗੇ ਨੇ ਔਰ ਦੋਬਾਰਾ ਪੁਰਾਣਾ system ਜਾਰੀ ਕਰਨ ਲਗੇ ਹਨ। ਮਨਿਸਟਰ ਸਾਹਿਬ ਨੇ Advisory Committee ਦਾ ਵੀ ਜ਼ਿਕਰ ਕੀਤਾ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਬਾਰੇ ਉਸ ਦੀ ਸਲਾਹ ਲੈ ਲਈ ਗਈ ਹੈ ਔਰ ਇਹ ਚੀਜ਼ ਸਮਝੌਤੇ ਦੀ ਬਿਨਾ ਤੇ ਕੀਤੀ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ। ਪਰ ਇਹ ਨਹੀਂ ਦਸਿਆ ਕਿ ਉਸ ਸਮਝੌਤੇ ਵੇਲੇ ਉਸ Advisory Committee ਦੇ ਕਿਹੜੇ ਕਿਹੜੇ ਮੈਂਬਰ ਮੌਜੂਦ ਸਨ। ਆਇਆ ਡਾਕਟਰ ਬਲਦੇਵ ਪਰਕਾਸ਼ ਤੇ ਹੋਰ ਨੁਮਾਇੰਦੇ ਉਥੇ ਆਏ ਸਨ ਔਰ ਕਿਹੜੇ ਕਿਹੜੇ ਕਿਸ ਕਿਸ ਸ਼ਕਲ ਵਿਚ ਆਏ ਸਨ ਔਰ ਉਹ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਲਏ ਗਏ ਸੀ। ਇਹ ਬੜੀ disputed ਚੀਜ਼ ਹੈ। ਮੈਂ ਇਸ ਤੇ ਇਸ ਵੇਲੇ discussion ਨਹੀਂ ਕਰਨੀ। ਮੈਂ ਤਾਂ ਸਿਰਫ ਇਹ ਕਹਿਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਜਿਹੜਾ ਵੀ ਕਾਨੂੰਨ ਬਣਾਇਆ ਜਾਏ ਉਹ ਬੜਾ ਸੋਚ ਸਮਝ ਕੇ ਬਣਾਇਆ ਜਾਏ ਔਰ ਉਸ ਤੇ opposition ਦੇ ਜੋ ਸੁਝਾਵ ਹੋਣ ਉਨ੍ਹਾਂ ਤੇ ਵੀ ਵਿਚਾਰ ਕਰ ਲੈਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਔਰ ਇਹ ਨਹੀਂ ਕਹਿ ਦੇਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਕਿ opposition ਜੋ ਕੁਝ ਕਹਿੰਦੀ ਹੈ ਉਹ ਸਿਰਫ ਮੁਖਾਲਫਤ ਕਰਨ ਦੀ ਖਾਤਰ ਹੀ ਕਹਿੰਦੀ ਹੈ ਔਰ ਕਹਿੰਦੀ ਆਈ ਹੈ, ਇਸ ਨੇ ਫਿਰ ਵੀ ਕਹਿਣਾ ਹੈ। ਇਹ ਚੀਜ਼ ਠੀਕ ਨਹੀਂ। ਅਸੀਂ ਪਿਛਲੇ session ਵਿਚ ਇਹ ਗੱਲ ਆਖੀ ਸੀ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਪਿਛਲੀ date ਤੋਂ ਉਹ tax ਨਹੀਂ ਲੈ ਸਕਦੇ ਪਰ ਇਹ ਕਹਿਣ ਲਗੇ ਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ Legal Remembrancer ਤੋਂ ਪੁਛ ਲਿਆ ਹੈ ਅਤੇ Advocate-General ਤੋਂ ਪੁਛ ਲਿਆ ਹੈ। ਪਰ ਉਸ ਦੇ ਬਾਅਦ High Court ਦਾ ਫੈਸਲਾ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਖਿਲਾਫ ਆ ਗਿਆ ਹੈ ਜਿਸ ਕਰ ਕੇ ਹੁਣ ਇਹ ਬਿਲ ਲਿਆਂਦਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ, ਡਿਪਟੀ ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਇਸ ਹਾਊਸ ਦੀ ਹਤੱਕ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਔਰ ਲੋਕ ਕਹਿਣ ਲਗ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਕਿ ਇਥੇ ਪਹਿਲੇ ਇਕ ਚੀਜ਼ ਬਣਾਈ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਫਿਰ ਦੂਜੇ session ਵਿਚ ਉਹ ਢਾਹ ਦਿਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਇਕ ਬਿਲ ਜਿਹੜਾ ਪਹਿਲੇ ਪਾਸ ਕਰ ਲਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਉਸ ਵਿਚ ਗਲਤੀਆਂ ਰਹਿ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ ਔਰ ਫਿਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਗਲਤੀਆਂ ਨੂੰ ਦੂਰ ਕਰਨ ਲਈ ਕੋਈ *via media* ਕਢਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਔਰ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਕੋਈ adjustment ਕੀਤੀ ਜਾਏ। ਫਿਰ ਸਮਝੌਤਾ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਹੁਣ ਜਿਹੜਾ ਸਮਝੌਤਾ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਉਸ ਵਿਚ ਕੁਝ

ਆਦਮੀ ਨੁਕਸਾਨ ਵਿਚ ਰਹੇ ਹਨ ਤੇ ਕੁਝ ਨੂੰ ਫਾਇਦਾ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਇਹ ਲੰਬੀ ਕਹਾਣੀ ਹੈ । ਜਿਹੜੇ ਆਦਮੀ ਪਹਿਲਾਂ tax ਹਜ਼ਮ ਕਰ ਕੇ ਬੈਠ ਗਏ ਹਨ ਉਹ ਫਾਇਦੇ ਵਿਚ ਰਹੇ ਹਨ ਔਰ ਦੂਜੇ ਨੁਕਸਾਨ ਵਿਚ ਰਹੇ ਹਨ। ਗੌਰਮੈਂਟ ਜਿਹੜੀ ਹੈ ਉਹ over-all ਘਾਟੇ ਵਿਚ ਰਹੀ ਹੈ ਜਾਂ ਫਾਇਦੇ ਵਿਚ ਰਹੀ ਹੈ ਇਸ ਬਾਰੇ ਕੁਝ ਠੀਕ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਿਹਾ ਨਹੀਂ ਜਾ ਸਕਦਾ ਕਿਉਂਕਿ ਇਸ ਬਾਰੇ ਫੈਸਲਾ ਕਰਨਾ ਮੁਸ਼ਕਲ ਹੈ। ਇਹ ਜੋ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ unanimous ਰਾਏ ਨਾਲ ਫੈਸਲਾ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ, ਇਸ ਬਾਰੇ ਵੀ ਠੀਕ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਕਿਹਾ ਜਾ ਸਕਦਾ। ਲੇਕਿਨ ਸੋਚਣ ਵਾਲੀ ਗਲ ਤਾਂ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਜਿਹੜਾ ਬਿਲ ਪਹਿਲੇ ਇਥੇ ਪਾਸ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ ਜੇ ਇਹ ਉਸ ਵੇਲੇ ਮੰਨ ਲੈਂਦੇ ਤਾਂ ਠੀਕ ਸੀ ਪਰ ਉਸ ਵੇਲੇ ਤਾਂ ਇਹ ਮੰਨੇ ਨਹੀਂ। ਇਸ ਬਾਰੇ ਸੋਚਣ ਦੀ ਜ਼ਰੂਰਤ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਇਹ ਹਾਊਸ ਜਿਸ ਨੂੰ ਬੜੀ authority ਹਾਸਲ ਹੈ, ਇਸ ਨੂੰ ਮਜ਼ਾਕ ਦਾ ਮੌਜ਼ੂ ਨਹੀਂ ਬਣਨ ਦੇਣਾ ਚਾਹੀਦਾ।

मौलवी अब्दुल गनी डार (नूह) : जनाब, मुझे खुशी है कि पंजाब सरकार ने एक रास्ता निकालने की कोशिश की है। ख्याल था कि इस तरह कुछ व्यापारियों को लाखों का फायदा हो जायेगा। मैं Finance Minister साहिब की खिदमत में हाज़िर हुआ। उन्होंने मुझे सारी position समझाई कि ऐसी बात नहीं है। वह लोग चूंकि खुशी से रुपया जमा कराने को तैयार हैं तो सरकार नए सिरे से सारे झंझट में क्यों पड़े। यह बात ग़लत है कि सरकार किसी खास तबका को shelter देना चाहती है। डिप्टी स्पीकर साहिब, आप के फरमा देने के बाद कि किसी history को दोहराना गलत है मैं ऐसा नहीं करूंगा मगर अपने मोहतरिम वज़ीर साहिब को बताना चाहता हूं कि यह Sales Tax और Purchase tax का झगड़ा नया नहीं है। यह तो आज़ादी से पहले का चला आता है और इस में तरह तरह की उलझनें हैं। यही वजह है कि हमारे कानूनी मशीर आए दिन मशिवरे देते हैं और इस House में आए दिन amendments पेश की जाती हैं। मगर आज पेश की गई amendments पर मैं सरकार को मुबारिकबाद देता हूं कि अगर कोई चीज़ आसानी से हो जाए और खज़ाने में रुपया आ जाए तो यह बड़ा मुबारक कदम है। लेकिन अगर हम कोई बिल पास करें और लागू करने से पहले ही उसकी हाई कोर्ट में निन्दा हो तो हमारे पंजाब के सबसे बड़े बुज़ुर्ग Finance Minister Dr. Gopi Chand जी पसन्द नहीं करेंगे। इसलिये सरकार उन लोगों के नुमाइन्दे बुला कर मशवरा ले जिन लोगों पर यह बात आयद होती है। वरना हाईकोर्ट तो हाईकोर्ट है। उसकी ruling को हर किसी को obey करना पड़ता है। अभी चन्द दिन की बात है कि High Court के एक Honourable Judge ने एक ताना मारा कि पंजाब सरकार का एक वज़ीर——

Mr. Deputy Speaker: Order, please. No such remarks.

मौलवी अब्दुल ग़नी डार : उन्होंने जो कहा वह यह था, जनाब, कि अगर बाड़ ही खेत को खाने लगे तो खेत क्या करेगा, कहां रहेगा ? यानी मिनिस्टर ही सिफारिशें करने लगें तो कानून क्या करेगा ?

Mr. Deputy Speaker: Order, please. Order.

मौलवी अब्दुल ग़नी डार : मेरा मतलब यह है, जनाब, कि चाहे वह मिनिस्टर हो या कोई और हो, उस पर check होना चाहिए। कानून को बनाने वाले यह नहीं देखते कि यह बिल ज़रा सी हवा में उड़ जाएगा। आप जानते हैं, डिप्टी स्पीकर साहिब, कि पब्लिक का बहुत सारा रुपया खर्च होता है और सरकार को बहुत मेहनत करनी पड़ती है। इसलिए कानून सोच-समझ कर बनाना चाहिए। खुदा करे Finance Minister साहिब की ज़िन्दगी लम्बी हो, लेकिन political ज़िन्दगी लम्बी हो, इसके लिए कोई आरज़ू नहीं। फिर भी जो sales-tax और purchase tax का मसला है वह इनकी इसी ज़िन्दगी में खत्म होना चाहिए। और एक ऐसी मिसाल कायम हो जाए जिस तरह से हिसाब-किताब में राजा टोडर मल ने कायम की थीं।

Mr. Deputy Speaker : Question is —

That Clause 2 stand part of the Bill.

The motion was carried

CLAUSE 1 AND THE TITLE

Mr. Deputy Speaker : Question is —

That Clause 1 and the Title stand part of the Bill.

The motion was carried.

Minister for Finance (Dr. Gopi Chand Bhargava) : Sir, I beg to move—

That the Punjab General Sales Tax (Amendment and Validation) Repealing Bill, be passed.

Mr. Deputy Speaker : Motion moved.

That the Punjab General Sales Tax (Amendment and Validation) Repealing Bill, be passed.

Mr. Deputy Speaker : Question is —

That the Punjab General Sales Tax (Amendment and Validation) Repealing Bill be passed.

The motion was carried.

(*The Vidhan Sabha then adjourned till* 2 *p.m. on Thursday, the* 21*st September,* 1961.)

14802 PVS—355—24-4-62—C. P. and S., Pb. Chandigarh.

ANNEXURE

(Please see foot-note appearing at page (1)150 of the debate, dated the 20th September, 1961, Vol. II, No. 1).

SIDHARTHANAR AND SUKHAHAR CANALS

3583. Shri Ram Chandra Comrade : Will the Minister for Irrigation' and Power be pleased to state —

(a) the expenditure so far incurred on the construction of the Sidharthanar and Sukhahar Canals ;

(b) whether the said canals have been completely built or the construction work thereon has been abandoned ?

Sardar Gian Singh Rarewala : (a) The up-to-date expenditure incurred on the Sidharthanar Canal is Rs 32.06 lacs and on Sukhahar Canal up to July 1960 is Rs 4,87,799.

(b) (i) The work of Sidharthanar Canal was mostly completed in June, 1958, with the exception of a few Pacca Works. The canal was given a trial run for few days in 1958, but it was badly damaged by torrential rains of winter 1958 and summer 1959 and also by hill slides. As per decision of the Minor Irrigation Board a Committee of three Chief Engineers, inspected this Kuhl in April, 1961, from head to tail and found it to be in a very dilapidated condition. They have recommended that this kuhl being highly unproductive further repairs are not justified, and that the scheme may be abandoned. The matter is under the consideration of Government.

(ii) The work of Sukhahar Canal was completed during the year 1953-54. The Committee of 3 Chief Engineers has also inspected this Kuhl in April, 1961, from head to tail and have found it to be in a good condition. The Kuhl was running satisfactorily.

COMMITTEES FOR DISTRIBUTION OF WASTE LAND IN THE STATE

3586. Shri Ram Chandra Comrade : Will the Minister for Revenue be pleased to state—

(a) whether any Committees have been constituted by Government in the districts to distribute waste land among Harijans and tenants ; if so, the names of members of each such Committee ;

(b) the area of the waste land proposed to be distributed, district-wise ;

(c) whether any area has so far been distributed; if so, the details thereof, district-wise ?

Sardar Partap Singh Kairon : (a) Yes. The names of the members of the said Committees are given district-wise in the statement at Annexure 'A'.

(b) and (c) The waste land proposed to be distributed and the area distributed in the State district-wise are given in the statement at Annexure 'B'

ANNEXURE 'A'

Serial No.	Name of the District		Names of the members of the Advisory Committees for distribution of waste land among the Harijans
1	Rohtak	..	1. Shri Lehri Singh
			2. Shri Nanhu Ram
			3. Shri Sher Singh
2	Hissar	..	1 Shri Sarup Singh
			2. Shri Balwant Singh
			3. Shri Kesara Ram
3	Gurgaon	..	1. Shri Bhule Ram
			2. Shri Gajraj Singh
			3. Shri Mohan Lal
4	Karnal	..	1. Shri Ram Singh
			2. Shri Jagdish Chand
			3. Shrimati Om Prabha Jain
5	Ambala	..	1. Shri Partap Singh
			2. Shri Roshan Lal
			3. Shri Ram Parkash
6	Jullundur	..	1. Shri Sant Ram
			2. Shri Darbara Singh
			3. Shri Jagat Ram
7	Ludhiana	..	1. Shri Harbhagwan
			2. Shri Bhag Singh
			3. Shri Jagir Singh
8	Ferozepur	..	1. Shri Radha Krishan
			2. Shri Teja Singh
			3. Shri Sohan Singh
9	Hshiarpur	..	1. Shri Dasondha Singh
			2. Shri Balu Ram
			3. Shri Guran Dass
10	Kangra	..	1. Shri Jit Ram
			2. Shri Mohar Singh
			3. Shri Hari Ram

Serial No.	Name of the District	Names of the members of the Advisory Committees for distribution of waste land among the Harijans
1	2	3
11	Gurdaspur ..	1. **Shri Gorakh Nath**
		2. **Shri Joginder Singh**
		3. **Shri Sunder Singh**
12	Amritsar ..	1. **Shri Charan Singh**
		2. **Shri Waryam Singh**
		3. **Shri Narain Singh**
13	Patiala ..	1. **Shri Balwant Singh**
		2. **Shri Harchand Singh**
		3. **Shri Mihan Singh**
14	Sangrur ..	1. **Shri Chanda Singh**
		2. **Shri Kartar Singh**
		3. **Shri Rajinder Singh**
15	Bhatinda ..	1. **Shri Kirpal Singh Shant**
		2. **Shri Mohar Singh**
		3. **Shri Ram Nath**
16	Kapurthala ..	1. **Shri Atma Singh**
		2. **Shri Harnam Singh Bawa**
		3. **Shri Milkhi Ram Rattan**
17	Mohindergarh ..	1. **Shri Devki Nandan Vaidya**
		2. **Shri Nihal Singh**
		3. **Shri Sis Ram**

ANNEXURE 'B'

Serial No.	Name of district	Area of the waste land proposed to be distributed. Clause 'B' of Assembly Question	Details of the area distributed so far in the State district-wise. Clause 'C' of Assembly Question
		Acres	Acres
1	Hissar ..	1,674	10,460
2	Rohtak ..	Nil	150
3	Gurgaon ..	4,357	3,518

Serial No.	Name of district		Area of the waste land proposed to be distributed. Clause 'B' of Assembly Question	Details of the area distributed so far in the State district-wise. Clause 'C' of Assembly Question
			Acres	Acres
4	Karnal	..	1,597	32,908
5	Ambala	..	Nil	576
6	Simla	..	Nil	Nil
7	Kangra	..	Nil	Nil
8	Hoshiarpur	..	14,481	3,161
9	Jullundur	..	Nil	Nil
10	Ludhiana	..	9,643	9,567
11	Ferozepur	..	13,647	15,620
12	Amritsar	..	16,432	15,708
13	Gurdaspur	..	4,188	3,577
14	Lahaul and Spiti	..	Nil	Nil
15	Patiala	..	58	Nil
16	Sangrur	..	100	Nil
17	Bhatinda	..	Nil	Nil
18	Mohindergarh	..	1,448	55
19	Kapurthala	..	10,955	Nil
	Total	..	52,905	96,000

DISTRIBUTION OF BETTER QUALITY SEEDS IN THE STATE

3606. Maulvi Abdul Ghani Dar : Will the Minister for Agriculture and Forests be pleased to state —

(a) the average maximum and minimum quantity of better quality seeds of the following crops and fertilizers distributed in the State during the period from 1952-53 to 1960-61 :—
Wheat, Gram, Paddy, Maize

(b) the particular year in the period mentioned above in which the maximum amount was spent on the Grow-More-Food Campaign.

Giani Kartar Singh : (a) (i) *Seeds :* The information is given in Annexure 'A'.

(ii) *Fertilizers* : The information is given in Annexure 'B' .

(b) 1958-59.

ANNEXURE 'A'

The required information in respect of part (a) of the question relating to the quantities of better quality seeds distributed from 1952-53 to 1960-61 is given below :—

Name of the year		Wheat	Gram	Paddy	Maize
		Mds.	Mds.	Mds.	Mds.
1952-53	..	47,655	4,067	3,177	100
1953-54	..	58,638	3,372	2,244	200
1954-55	..	69,305	5,526	3,402	402
1955-56	..	3,05,879	4,851	2,912	342
1956-57	..	73,452	10,007	1,662	102
1957-58	..	68,179	4,640	2,840	403
1958-59	..	2,94,484	1,505	3,316	534
1959-60	..	80,592	4,351	3,473	3,738
1960-61	..	87,599	4,180	3,628	4,299
Total	..	10,85,783	42,499	26,654	10,120
Average	..	1,20,642	4,772	2,961	1,124
Maximum	..	3,05,879	1,007	3,628	4,299
Minimum	..	47,655	1,505	1,662	100

ANNEXURE 'B'

The required information in respect of part (a) of Assembly Question No. 3606, relating to the fertilizers distributed during the period from 1953-54 (the year during which the fertilizer scheme was implemented) to 1960-61, is given below :—

Year		Paddy	Wheat	Maize	Gram
		Tons	Tons	Tons	Tons
1953-54	..	830	8,840	..	..
1954-55	..	1,050	9,278	280	..
1955-56	..	850	7,751	425	...
1956-57	...	1,750	10,825	735	...
1957-58	...	2,253	12,830	1,260	30
1958-59	...	2,322	12,970	1,540	80
1959-60	...	2,500	13,948	1,780	130
1960-61	..	3,450	15,064	2,200	245
Total	..	15,005	91,506	8,220	485
Average	..	1,876	11,438	1,028	61
Maximum	...	3,450	15,064	200	245
Minimum	...	830	7,751	280	30

PRODUCTION OF FOODGRAINS IN THE STATE

3607. Maulvi Abdul Ghani Dar : Will the Minister for Agriculture and Forests be pleased to state —

(a) the name of the districts in the State which produced the maximum and minimum quantities of foodgrains respectively, year-wise, during the period 1952-53 to 1960-61 and the total area of cultivated land in each of the said districts ;

(b) the reasons for variations, if any, in the production mentioned above ?

Giani Kartar Singh : (a) The requisite information is given in the attached statement (Annexure A)

(b) The requisite information is given in the attached statement (Annexure B).

ANNEXURE "A"

Statement showing the names of Districts in Punjab showing maximum production of foodgrains and the cultivated area in these districts.

Year	Name of the districts having maximum production	Cultivated area in acres in maximum producing districts
1952-53	Sangrur	1,802,127
1953-54	Ferozepur	2,273,809
1954-55	Ferozepur	2,271,093
1955-56	Hissar	3,015,564
1956-57	Hissar	3,064,588
1957-58	Hissar	3,075,486
1958-59	Hissar	3,080,845
1959-60	Hissar	3,072,161
1960-61	Hissar	3,073,481

Statement showing the names of districts in Punjab showing minimum production of foodgrains year-wise and the cultivated area in these districts.

Year	Name of the districts having minimum production	Cultivated area in acres in minimum producing Districts
1952-53	Kapurthala	281,592
1953-54	Kapurthala	294,212
1954-55	Mohindergarh	720,666
1955-56	Kapurthala	250,675
1956-57	Kapurthala	321,255
1957-58	Kapurthala	306,255
1958-59	Kapurthala	299,800
1959-60	Simla	23,135
1960-61	Simla	23,000

ANNEXURE 'B'

Reasons for variation

Sangrur District produced the maximum foodgrains in the year 1952-53, Ferozepur in the years 1953-54 and 1954-55, while Hissar topped the list during the period from 1955-56 to 1960-61.

It may be mentioned that total production of a crop depends upon the area of the crop and average yield per acre of that crop. The area under foodgrain crops in a district may be more or less taken in proportion to the cultivated area in that particular district. The major factor, however, for the maximum and minimum production in a district is area under foodgrain crops in that district.

Sangrur District shows maximum production in 1952-53 due to the reason that in this year area under wheat, which is a high yielding foodgrain crop, is about three times than that in Hissar District. In 1953-54, the lack of rains in October resulted in decrease in area under gram and poor germination of the crop in the already sown area in Hissar District. This fact caused decrease in production of gram and consequently Hissar was not maximum producing District.

From 1955-56 onward Hissar District has shown maximum production of total foodgrains, due to the fact that in these years there has occured an increase in irrigational facilities which has stopped up yield per acre in this district. Secondly, the cultivated area is also of high order.

The total production of foodgrains in Kapurthala District has been minimum during all the years except 1954-55, 1959-60 and 1960-61. Kapurthala District being the smallest has produced minimum production in most of the years. In 1954-55 the level of production is approximately the same in both the districts, viz. Kapurthala and Mohindergarh.

During the last two years, Simla has become the minimum producing district due to recent adjustment in this district. There was no cultivated area in this district in the preceding years.

It may also be added that average yield in respect of principal foodgrain crops viz. Paddy, Maize, Jowar, Bajra, Wheat, Gram and Barley is based on the results of crop cutting experiments by randum sampling method since 1952-53. The average yield per acre of each district is, therefore, subject to large sampling error as number of experiments available from detailed analysis at a district level is low particularly of minor districts on account of paucity of field staff. A part of variation in production may, therefore, be attributed to the sampling error of the average yield and partly may be due to weather conditions.

TOTAL AREA OF LAND RECLAIMED DURING 1952-53 TO 1960-61

3609. Maulvi Abdul Ghani Dar : Will the Minister for Agriculture and Forests be pleased to state the total area of unculturable land reclaimed in the State during each of the years from 1952-53 to 1960-61 together with the area of culturable land which became unfit for cultivation during this period?

Giani Kartar Singh :

Year		Total area of unculturable land reclaimed	Area of culturable land which became unfit for cultivation
		Acres	Acres
1952-53	..	117,187	89,610
1953-54	..	156,326	82,522
1954-55	..	107,885	14,945
1955-56	..	84,106	11,370
1956-57	..	255,181	38,420
1957-58	..	75,508	30,703
1958-59	..	156,397	18,642
1959-60	..	84,963	21,796
1960-61	..	88,928	83,196
Total	..	1,126,541	391,204

AREA OF LAND UNDER COTTON CROP

3610. Maulvi Abdul Ghani Dar : Will the Minister for Agriculture and Forests be pleased to state —

(a) The total area of land in acres which was under cotton crop during the period from 1952-53 to 1960-61 in the State ;

(b) the total number of bales of cotton produced year-wise during the period referred to in part (a) above ;

(c) the total quantity of better quality cotton seed distributed amongst cultivators by Government in each of the years referred to in part (a) above?

Giani Kartar Singh : The requisite information is given in the statement as follows :—

(a) Area under cotton from 1952-53 to 1960-61.

Year		AREA (000 ACRES)		
		American Cotton	Desi Cotton	Total
1952-53	..	306	503	809
1953-54	..	490	408	898
1954-55	..	817	372	1,198
1955-56	..	845	437	1,282
1956-57	..	1,024	391	1,415
1957-58	..	990	532	1,522
1958-59	..	875	610	1,485
1959-60	..	811	534	1,345
1960-61	..	733	607	1,340

(b) Total Production of Cotton in the Punjab State from 1952-53 to 1960-61.

Year		PRODUCTION (000 BALES)		
		American Cotton	Desi Cotton	Total
1952-53	..	176	249	425
1953-54	..	331	223	554
1954-55	..	441	171	612
1955-56	..	455	150	605
1956-57	..	620	180	800
1957-58	..	549	276	825
1958-59	..	437	274	711
1959-60	..	517	283	800
1960-61	..	461	327	788

(c) The quantity of better quality cotton seed distributed amongst the cultivators by Govrnment in the Punjab from 1952-53 to 1960-61.

Year		*Quantity of seed distributed* (000 *maunds*)
1952-53	..	28
1953-54	..	40
1954-55	..	55
1955-56	..	64
1956-57	..	81
1957-58	..	92
1958-59	..	66
1959-60	..	58
1960-61	..	50

CONSTRUCTION OF SYPHON IN KARNAL DIVISION

3616. Shri Ram Piara : Will the Minister for Irrigation and Power be pleased to state—

(a) with reference to the reply to question No. 2257 printed in the list of unstarred questions for 22nd February, 1960 and again with reference to question No. 2776 printed in the list of unstarred questions for 17th October, 1960, the number and names of items of work which have been completed, the sanction for which was accorded on 11th April, 1959 ;

(b) whether the Deputy Commissioner has been able to prevail upon the Zamindars to give land free of cost, if so, in how many cases and the names of places visited by the Deputy Commissioner for this purpose ;

(c) the steps taken to increase the capacity of some of the existing drains and drainage crossing together with the details of the instructions with dates which have been issued to the field staff for making provisions of link drains and now drainage crossing together with the names of those which have either been completed or whose estimates have been sanctioned, with the details of each such provisions?

Sardar Gian Singh Rarewala : (a) None, except those already mentioned in reply to part (b) of Question No. 2257.

(b) Deputy Commissioner has not been able to secure free land for widening/digging of drains except for Nigdu/Sakra/Adun and Karnal-Phari Drains, after repeated visits to the villages concerned.

(c) The capacity of the existing drains could not be increased so far due to paucity of funds. However, it is proposed to remodel some of these drains during the Third Plan period.

As regards new link drains and syphons, it is stated that L—Sections and alignments plans of all the link drains have already been supplied to the Deputy Commissioner who is to get them dug through voluntary labour by getting land free of cost. The question of preparation of estimates and making any provisions for the same, therefore, does not arise. The new syphons will be constructed after the Deputy Commissioner is able to have the link drains constructed.

EXPENDITURE ON DEVELOPMENT OF DIFFERENT LANGUAGES

3683. Maulvi Abdul Ghani Dar : Will the Minister for Education be pleased to state the total expenditure incurred by Government on the development of Hindi, Sanskrit, Punjabi and Urdu Languages, separately in the State during each of the years from 1956-57 to 1960-61?

Shri Amar Nath Vidyalankar : The requisite information is detailed as follows :—

Expenditure on the development of :—

Year		Hindi	Sanskrit	Punjabi	Urdu
		Rs	Rs	Rs	Rs
1956-57	..	24,250.00	41,000.00	7,250.00	..
1957-58	..	35,940.00	46,500.00	13,952.00	..
1958-59	..	80,523.00	40,300.00	61,240.00	..
1959-60	..	82,171.00	58,400.00	74,223.00	..
1960-61	..	96,350.00	48,980.00	1,80,452.71	2,100.00

NUMBER OF TEACHERS IN VARIOUS CATEGORIES OF SCHOOLS

3638. Maulvi Abdul Ghani Dar : Will the Minister for Education be pleased to state the number of Primary, Middle and High Schools in the State separately as on 31st March, 1961, and the number of teachers in each category of Schools?

Shri Amar Nath Vidyalankar : The requisite information is given below :—

Category of Schools		Number of Schools	Number of Teachers
Primary Schools	..	13,296	26,036
Middle Schools	..	1,397	10,074
High/Higher Secondary Schools	..	1,402	20,147

Development of Kurukashetra University

3647*. Maulvi Abdul Ghani Dar : Will the Minister for Education be pleased to state the steps taken by Government up to 31st July, 1961, for the development of the Kurukshetra University in the State together with the total expenditure incurred thereon?

Shri Amar Nath Vidyalankar : The steps taken by the State Government for the development of Kurukshetra University up to 31st July, 1961, are enumerated as under :—

(I) Government established two Colleges, namely, the College of Education and College for Women at Kurukshetra to provide a nucleus for the development of the University.

Besides, the following institutions are functioning at present :—

(i) Institute of India studies.

(ii) University College.

(iii) Post-Graduate Departments in Hindi, English, Sanskrit, Mathematics, Economics, Chemistry and Hons. Classes in subject and pre-medical classes.

II. The total number of students at present is about 500.

III. The total expenditure incurred by the Government up to 31st July, 1961, is as follows :—

		Rs nP.
1956-57 to 1960-61	..	30,02,759.27
1961-62 (Up to 31st July, 1961)	..	2,00,000.00
Total	..	32,02,759.27

(This grant includes Rs 3,15,037.38 nP. spent by the University for acquiring the land on which the University stands at present).

IV. For the development of the Kurukshetra University an additional tax has been levied by way of enhancement of property tax and surcharge on land revenue, and the income thus raised would be partly paid to this University.

Villages affected by G. H. K. Drainage System in Karnal District

3664. Shri Ram Piara : Will the Minister for Irrigation and Power be pleased to state—

(a) the present capacity of G.H.K. Drains (G.H.K. Drainage System) near Karnal together with the details of the volume of water which passed through these drains during the period from 15th July, 1961, to-date giving the maximum flow during this period;

***Note.—In this connection please also refer to page 89 *ante*.**

(b) whether it is a fact that this G. H. K. Drainage System has affected some of the surrounding villages; if so, the names of such villages together with the loss caused in each of the village by overflow, leakage or breaches in the said drains ;

(c) whether it is a fact that the G. H. K. Drains have been breached at several points; if so, at how many points and the reasons therefor ;

(d) whether the Government has taken any steps to save the village so affected; if so, what?

Sardar Gian Singh Rarewala : (b)* Yes. According to the information received from Deputy Commissioner, Karnal, the villages were affected due to spilling of flood water; the areas and value of the losses is indicated below :—

Serial No.	Name of Village		Area Damaged	Value of the Loss
			Acres	Rs
1	Kheri Naru	..	994	1,49,100
2	Ghogaripur	..	816	1,22,400
3	Dadupur Rora	..	339	50,850
4	Jundla	..	121	4,240
5	Pingli	..	165	24,750
6	Taharpur	..	84	12,600
7	Jani	..	565	84,750
8	Barota	..	498	59,800
9	Pacholia	..	225	3,375
	Total	..	3,807	5,11,865

HARIJAN AND NON-HARIJAN LAMBARDARS IN THE STATE

3676. Shri Ram Chandra Comrade : Will the Chief Minister be pleased to state—

(a) the total number of (i) Harijan and (ii) Non-Harijan Lambardars in the State, district-wise ;

(b) the total number in each category of those referred to in part (a) above who are entitled to collect land revenue and receive Panchotra, district-wise?

*For reply to parts (a), (c) and (d) of Unstarred Question No. 3664, please refer to page (1) of the debate dated the 20th September, 1961, Volume II, No. 1.

Sardar Partap Singh Kairon : (a) and (b) The requisite information is given in the s atement given below :—

Statement showing the Harijan and Non-Harijan Lambardars in the State.

District	Harijan Lambardars	Non-Harijan Lambardars	Total Number of Lambardars who are entitled to collect land revenue and receive panchotra		REMARKS
			Harijan	Non-Harijan	
1. Hissar	404	2,029	..	2,029	
2. Rohtak	422	2,595	..	2,595	
3. Gurgaon	497	3,742	..	3,742	
4. Karnal	394	2,841	..	2,841	
5. Ambala	585	4,492	..	4,492	
6. Simla	..	104	..	104	
7. Kangra	176	1,038	..	1,038	
8. Hoshiarpur	858	3,424	..	3,424	
9. Jullundur	844	2,674	..	2,674	
10. Ludhiana	494	2,529	..	2,529	
11. Ferozepore	428	2,243	..	2,243	
12. Amritsar	765	3,644	..	3,644	
13. Gurdaspur	262	2,710	..	2,710	
14. Lahaul and Spiti	3	18	..	18	
15. Patiala	212	5;025	..	5,025	
16. Sangrur	415	3,909	..	3,909	
17. Bhatinda	175	2,301*	..	2,301*	
18. Kapurthala	198	1,798	..	1,798	
19. Mohindergarh (Narnaul)	290	2,070	..	2,070	

*One of them is a Harijan who has been appointed against regular vacancy and thus allowed to collect land revenue and received panchotra.

VESTING OF PROPRIETARY RIGHTS IN TENANTS OF KANGRA DISTRICT

3677. Shri Rup Singh Phul: Will the Chief Minister be pleased to state—

(a) the number of tenants in Kangra District, class-wise and tehsil-wise;

(b) whether there is any proposal under the consideration of Government to grant to the tenants mentioned in part (a) above proprietary rights ;

(c) whether any representation has recently been received by Government from the tenants mentioned in part (a) above asking for the grant to them proprietary rights in their holdings ; if so, the action, if any, taken thereon?

Sardar Partap Singh Kairon : (a) Statement is enclosed.

(b) No.

(c) No.

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11
Question	Classes	Kangra Tehsil	Nurpur Tehsil	Palampur Tehsil	Dehra Tehsil	Hamirpur Tehsil	Kulu Tehsil	Seraj Tehsil	Nirmand Tehsil	Total District
(a) The total number of tenants at will, as well as classified tenants in Kangra District as given below separately class-wise and tehsil-wise :—										
(i) Tenants at will ..	..	53,085	43,773	81,423	44,400	41,898	13,446	1,543	13,185	2,92,753
(ii) Classified tenants	Class I ..	..	223	..	433	..	..	..	..	656
	Class II ..	..	257	..	168	..	..	..	..	425
	Class III ..	..	199	..	322	..	..	..	..	521
	Class IV ..	..	91	..	161	..	..	..	..	252
	Class V ..	..	76	..	41	..	..	..	..	117
	Class VI ..	..	10	..	16	..	..	..	..	26
	Class VII ..	..	..	..	..	..	..	..	..	..
	Class VIII ..	..	..	..	3	..	..	..	..	3
	Class IX ..	..	..	..	..	..	..	..	..	..
	Class X ..	..	12	..	..	..	..	..	..	12
	Class XI ..	..	31	..	..	..	..	..	..	31
	Class A-I ..	150	..	61	..	10	..	..	..	221
	Class A-II ..	..	..	..	..	..	..	..	..	..

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11
Question	Classes	Kangra Tehsil	Nurpur Tehsil	Palampur Tehsil	Dehra Tehsil	Hamirpur Tehsil	Kulu Tehsil	Seraj Tehsil	Nirmand Tehsil	Total District
(a) The total number of tenants at will, as well as classified tenants in Kangra District as given below separartely class-wise and tehsil-wise—										
	Class A-III ..	39	..	..	..	..	..	..	..	39
	Class A-IV ..	47	..	..	..	..	..	..	..	47
	Class B-I ..	..	..	..	..	..	..	..	..	..
	Class B-II ..	..	..	97	..	127	..	..	..	224
	Class B-III ..	941	62	312	..	2,585	..	..	..	3,900
	Class B-IV ..	1,575	44	313	..	83	..	..	..	2,015
	Class B-V ..	..	..	328	..	457	..	..	..	785
	Class B-VI ..	..	..	7	..	2	..	..	..	9
	Khidmati tenants ..	..	..	..	..	..	..	325	413	738
	Baja Naumjas tenants ..	..	..	..	..	..	..	50	50	100
	Under section 25	..	5	..	..	..	..	..	..	5
	Total Item No. II ..	2,752	1,010	1,118	1,144	3,264	..	325	463	10,076
	Total Item No. I and II ..	55,837	44,783	82,541	45,544	45,162	13,446	1,868	13,648	3,02,829

Recovery of Land Revenue

3692. Shri Ram Piara : Will the Chief Minister be pleased to state the arrears of land revenue, district-wise in the State as on 1st April, 1958 and the amount out of it which has been recovered so far?

Sardar Partap Singh Kairon : The requisite information is given in the following statement :—

Statement showing the arrears of Land Revenue district-wise as on 1st April, 1958 and the amount recovered out of these arrears

Serial No.	District		Arrears of Land Revenue outstanding on 1st April, 1958	Amount recovered out of arrears shown in Col. No. 3
			Rs	Rs
1	Hissar	..	55,384	46,693
2	Rohtak	..	8,72,982	8,60,663
3	Gurgaon	..	16,272	10,665
4	Karnal	..	7,82,975	6,85,097
5	Ambala	..	4,82,503	4,65,483
6	Simla	..	26	26
	Total Ambala Division	..	22,10,142	20,68,627
7	Kangra	..	3,673	1,073
8	Hoshiarpur	..	60,687	25,420
9	Jullundur	..	5,14,447	3,46,743
10	Ludhiana	..	2,55,760	26,297
11	Ferozepore	..	19,70,451	12,37,476
12	Amritsar	..	6,78,229	2,33,033
13	Gurdaspur	..	12,93,731	10,61,748
14	Kapurthala	..	95,559	11,671
15	Lahaul/Spiti	..	The district was not formed in 1958	
	Total Jullundur Division	..	48,72,537	29,43,461
16	Patiala	..	2,18,903	86,333
17	Bhatinda	..	3,35,409	3,08,683
18	Sangrur	..	15,28,834	12,48,899
19	Mohindergarh	..	1,19,164	1,11,971
	Total Patiala Division	..	22,02,310	17,55,886
	Grand Total	..	92,84,989	67,67,974

Note.—A substantial portion of these arrears is under suspension on account of natural calamities like hail-stroms, floods, heavy rains etc. Also, portion of these arrears is due from the Custodian Evacuee Property, Punjab, inrespect of evacuee agricultural lands and that is being written off in accordance with the decision of Government.

14802 PVS—293—27-4-52—C.P. and S., Pb., Chandigarh

Punjab Vidhan Sabha
Debates

21st September, 1961

Vol. II No. 2

OFFICIAL REPORT

CONTENTS

Thursday, the 21st September, 1961

Price Rs. 8.00 nP.

ERRATA

PUNJAB VIDHAN SABHA DEBATES VOL. II NO. 2, DATED THE 21ST SEPTEMBER, 1961

Read	*for*	*on page*	*line*
inquiry	Inqury	(2)18	31
Name	Zame	(2)35	Column 2 of Heading
Harijans etc	Harijanset	(2)43	Column 4 of the headings of the Statement
inspectorate	in-pectorate	(2)60	4th from below (column 3)
Punjab	Punjnb	(2)67	5
Headquarters	Headqurrtor	(2)70	6th from below (column 3)
entire	enitre	(2)72	4
field	filed	(2)74	4
Department	Departmentx	(2)77	15
known	know	(2)86	last line
Parliamentary	Parliamentar	(2)89	17
ਦੁਨੀਆਂ	ਦੁਨੀਅ	(2)91	20
ਹਿੰਦੂ	ਹਿਦੂ	(2)91	7th from below
ਪ੍ਰੋਟਸਟੈਂਟਸ	ਪੋਟੈਸਟੈਂਟਸ	(2)96	29
ਕੇ	ਦੇ	(2)97	18
ਬਾਲਾਤਰ	ਬਲਾਤਾਰ	(2)99	13
Master	Mastar	(2)103	22
ਕੁਝ	ਕਝ	(2)109	6
ਖੁਦ	ਖਦ	(2)110	last line
ਕੀ	ਦੀ	(2)113	7
Supplementary	Supplementry	(2)117	6th from below
Delete "ਲਈ" between 'ਕਰਨ' and 'ਵਾਲੀ'		(2)119	last line
करा दें	कराद	(2)138	10
ਚੁਕਦੇ	ਚੁਕੇ	(2)147	2
ਚੀਜ਼	ਜੀਜ਼	(2)149	16
Mischievous	Mischivous	(2)152	9
ਪ੍ਰੋਫੈਸਰ ਸ਼ੇਰ ਸਿਘ	ਪਫੈਸਰ ਸ਼ੇਰ ਸਿੰਘ	(2)155	7

PUNJAB VIDHAN SABHA

Thursday, the 21st September, 1961

The Vidhan Sabha met in the Assembly Hall, Sector 10, *Chandigarh, at* 2.00 *p. m. of the Clock. Mr. Speaker* (*Sardar Gurdial Singh Dhillon*) *in the Chair.*

STARRED QUESTIONS AND ANSWERS

मुख्य मन्त्री : आज Question Hour dispense with कर दें ।

Shri Ram Piara : We want Question Hour.

ਮੁੱਖ ਮੰਤਰੀ : ਚਲੋਜੀ ਚਲਣ ਦਿਉ ।

GOVERNMENT ADVERTISEMENTS GIVEN TO THE NEWSPAPERS

***7240. Maulvi Abdul Ghani Dar** : Will the Chief Minister be pleased to state—

(a) the total value of Government advertisements given to newspapers during the year 1961-62 up to the 15th of August, 1961 ;

(b) the percentage of the amount mentioned in part (a) above payable to the English, Hindi, Panjabi and Urdu newspapers, separately, on account of the said advertisements ;

(c) the names of the newspapers which were given advertisements of the maximum value and the language in which these are published ?

Sardar Partap Singh Kairon : (a) Rs 3,22,158.76.

			Per cent
(b)	English	..	55.94
	Hindi	..	12.52
	Punjabi	..	18.42
	Urdu	..	13.12

(c) (i) 'Times of India' published from Delhi in English.

(ii) 'Hindi Milap' published from Jullundur in Hindi.

(iii) 'Ajit' published from Jullundur in Panjabi.

(iv) 'Milap' published from Jullundur in Urdu.

मौलवी अब्दुल ग़नी डार : इंग्लिश अखबारात को सब से ज़्यादा इश्तिहारात देने की क्या वजह है और हिन्दी को सब से कम इश्तिहारात देने की क्या वजह है ?

मुख्य मंत्री : हिन्दी को नहीं उर्दू को सब से कम इश्तिहारात दिए गए हैं । यह तो पुरानी रीति चली आती है और उस को मेरा ख्याल है, मैं ने दूर कर दिया है ।

मौलवी अब्दुल ग़नी डार : टाईम्ज़ आफ़ इंडिया को ट्रिब्यून से ज़्यादा इश्तिहारात देने की क्या वजह है ?

मुख्य मंत्री : पता नहीं । अगर सवाल किया होता तो बता देता ।

मौलवी अब्दुल ग़नी डार : क्या चीफ मिनिस्टर साहिब फरमाएंगे कि क्या वजह है कि हिन्दी मिलाप, उर्दू मिलाप और अजीत को सब से ज़्यादा इश्तिहारात दिये गए हैं ?

मुख्य मंत्री : अंग्रेज़ी अखबार की कमी के बारे में मैं कह नहीं सकता । हिन्दी, उर्दू और पंजाबी अखबारों के बारे में policy correct है ।

COLLECTIONS UNDER THE SMALL SAVINGS SCHEME IN KARNAL DISTRICT

***7251. Shri Ram Piara :** Will the Chief Minister be pleased to state

(a) the total amount which has been deposited and withdrawn in district Karnal under the National Savings Scheme, during the period from 1st March to 30th April, 1961, and from 1st May up-to-date, separately ;

(b) the amount which stands at present as surplus or deficit in the said scheme ;

(c) whether any complaint in respect of the National Savings Scheme deposits and withdrawals was received by him in the month of May, 1961 ; if so, the contents of the complaint ; the name of the complainant and the action, if any, taken by Government in this behalf ?

Sardar Partap Singh Kairon : (a) A sum of Rs 66,62,313 was deposited from 1st March to 30th April, 1961 and Rs 58,77,301 from 1st May to 31st August, 1961 under the National Savings Scheme. Withdrawals in the corresponding period were Rs 52,18,099 and Rs 62,96,293 respectively.

(b) The net achievement of the District as on 31st August, 1961 is *minus* Rs 26,41,661.

(c) A complaint was received from the hon. Member who has put he question in May, 1961. The matter was already being enquired into

by the Vigilance Department, which fact is in the knowledge of the Honourable Member. Final action has not been taken as yet.

श्री राम प्यारा : इन्होंने फ़रमाया है कि 26 लाख का deficit है । इस deficit को कम करने के लिए क्या कोई steps लिए गए हैं ?

मुख्य मंत्री : नहीं, कोई ख़ास नहीं । जितना रुपया लोग डाकखानों में जमा करवाते हैं वह भी Small Savings का ही हिस्सा है ।

श्री राम प्यारा: क्या चीफ मिनिस्टर साहिब बताएंगे कि क्या चीफ मिनिस्टर साहिब और गवर्नमैंट के notice में यह आया है कि 25 मार्च और 31 मार्च के दर्म्यान लाखों रुपए जमा हुए लेकिन वह सब दस दिन के बाद withdraw हो गए ?

Mr. Speaker : This is not a supplementary question.

श्री राम प्यारा : क्या Chief Minister साहिब बताएंगे कि मेरी तरफ से उन को जो complaint गई थीं उस के contents क्या थे ?

मुख्य मंत्री : आप ने दी थी । आप को मालूम ही होगा ।

श्री राम प्यारा : मैं ने complaint की थी कि D.C. ने 6 लाख रुपया जमा करवाया और वह आठवें दिन निकलवा लिया है । उस के खिलाफ क्या action लिया गया है ?

I want to know whether the Chief Minister has taken any action against the Deputy Commissioner who has put wrong facts before the Government ?

Chief Minister : The Deputy Commissioner does not come in the picture. The point is that final action will be taken.

ALLOTMENT OF LAND UNDER HARIJAN WELFARE SCHEME IN AMRITSAR DISTRICT

***7282. Sardar Gurwaryam Singh :** Will the Minister for Irrigation and Power be pleased to state—

(a) the total number of applications of Mazhbi Sikhs/Harijans with the name and address of each applicant, received by the District Welfare Officer for Scheduled Castes and Backward Classes, Amritsar, up-to-date, in connection with the allotment of land to them under the Harijan Welfare Scheme of the Government ;

(b) the area of land allotted to each applicant mentioned above and the places where such areas are situated ?

Professor Yashwant Rai (Deputy Minister) : (a) Time and labour involed in collecting information will not be commensurate with any possible benefit to be derived.

(b) Astatement is laid on the Table of the House.

[Deputy Minister]

List of persons who were selected for Grant of Subsidy under the Land Purchase Scheme in 1956-57

Serial No.	Name of beneficiaries and parentage	Caste	Village	Area allotted
1	2	3	4	5
				A. K. M.
1	Bakhshish Singh, son of Sohan Singh ..	Mazhbi	Amarkot ..	11 4 0
2	Mohinder Singh, son of Hakam Singh ..	Do	Do	11 4 0
3	Ram Singh, son of Wadhawa Singh ..	Do	Do	11 4 0
4	Darshan Singh, son of Rur Singh ..	Do	Do	11 4 0
5	Jowand Singh, son of Kesar Singh ..	Do	Do	11 4 0
6	Kartar Singh, son of Gurdit Singh ..	Do	Do	11 4 0
7	Puran Singh, son of Sadda Singh ..	Do	Do	11 4 0
8	Banta Singh, son of Jowala Singh ..	Do	Do	11 4 0
9	Ishar Singh, son of Pal Singh ..	Do	Do	11 4 0
10	Bur Singh, son of Hira Singh ..	Do	Do	11 4 0
11	Shangta Singh, son of Mehnga Singh ..	Do	Do	11 4 0
12	Tara Singh, son of Surain Singh ..	Do	Do	11 4 0
13	Hazara Singh, son of Jamit Singh ..	Do	Do	11 4 0
14	Santa Singh, son of Labh Singh ..	Do	Do	11 4 0
15	Dalip Singh, son of Phuman Singh ..	Do	Do	11 4 0
16	Sucha Singh, son of Inder Singh ..	Do	Do	11 4 0
17	Teja Singh, son of Achhar Singh ..	Do	Do	11 4 0
18	Mohinder Singh, son of Mota Singh ..	Do	Do	11 4 0
19	Ranga Singh, son of Narain Singh ..	Do	Do	11 4 0
20	Puran Singh, son of Labh Singh ..	Do	Do	11 4 0
21	Teja Singh, son of Atma Singh ..	Do	Do	11 4 0
22	Mohinder Singh, son of Nihal Singh ..	Do	Do	11 4 0
23	Bhagat Singh, son of Mangal Singh ..	Do	Do	11 4 0
24	Sher Singh, son of Khushal Singh ..	Do	Do	11 4 0
25	Udham Singh, son of Jagat Singh ..	Do	Do	11 4 0
26	Gurmej Singh, son of Asa Singh ..	Do	Jodha Nagri	6 4 0
27	Tara Singh, son of Sher Singh ..	Do	Ditto	6 4 0

Serial No.	Name of beneficiaries and parentage	Caste	Village	Area allotted
1	2	3	4	5
				A. K. M.
28	Sardool Singh, son of Bharosa Singh ..	Mazhbi	Jodha Nagri	6 4 0
29	Mangal Singh, son of Lakh Singh ..	Do	Ditto	6 4 0
30	Roor Singh, son of Chanda Singh ..	Do	Ditto	6 4 0
31	Ujagar Singh, son of Tota Singh ..	Do	Ditto	6 4 0
32	Natha Singh, son of Harnam Singh ..	Do	Ditto	6 4 0
	1957-58			
1	Prem Singh, son of Muni Lal ..	Balmiki	Kotla Dal Singh	14 2 9
2	Narain Singh, son of Bahadur Singh ..	Mazhbi	Ditto	14 2 9
3	Teja Singh, son of Dogar Singh ..	Do	Jodha Nagri	5 2 0
4	Bhan Singh, son of Pal Singh ..	Do	Kotla Dal Singh	14 2 9
5	Bishan Singh, son of Jiwan Singh ..	Do	Ditto	14 2 9
6	Gurdit Singh, son of Maghar Singh ..	Do	Jodha Nagri	5 0 0
7	Bara Singh, son of Hakam Singh ..	Do	Kotla Dal Singh	14 2 9
8	Gurmej Singh, son of Nurang Singh ..	Do	Jodha Nagri	5 2 0
9	Kundan Singh, son of Bhagat Singh ..	Do	(Not yet settled)	..
10	Harnam Singh, son of Jiwan Singh ..	Do	Kulah ..	42 18 0
11	Teja Singh, son of Mohan Singh ..	Do	Do	42 18 0
12	Kishan Singh, son of Sunder Singh ..	Do	Do	42 18 0
13	Kundan Singh, son of Nihal Singh ..	Do	Do	42 18 0
14	Joginder Singh, son of Rur Singh ..	Do	Do	42 18 0
15	Teja Singh, son of Labh Singh ..	Do	Kotla Dal Singh	14 2 9
16	Peera Singh, son of Wadhawa Singh ..	Do	Ditto	14 2 9
17	Vir Singh, son of Balwant Singh ..	Do	Ditto	14 2 9
18	Balwant Singh, son of Piara Singh ..	Do	Khandoor Sahib	40 0 0
19	Jhanda Singh, son of Jethu Ram ..	Ravidasi	Kotla Dal Singh	14 2 9
20	Pritam Singh, son of Gurmukh Singh ..	Mazhbi Sikh	Ditto	14 2 9

[Deputy Minister]

Serial No.	Names of beneficiaries and parentage	Caste	Village	Area allotted
1	2	3	4	5
				A. K. M.
21	Chanan Singh, son of Sohan Singh ..	Mazhbi Sikh	Kotla Dal Singh	14 2 9
22	Peara Singh, son of Chattar Singh ..	Ditto	Khandoor Sahib	40 0 0
23	Bura Singh, son of Hakam Singh ..	Ditto	Kotla Dal Singh	14 2 9
24	Teja Singh, son of Asa Singh ..	Ditto	Ditto	14 2 9
25	Pimla Singh, son of Mangal Singh ..	Ditto	Khandoor Sahib	44 0 0
26	Shingara Singh, son of Inder Singh ..	Ditto	Ditto	40 0 0
27	Budh Singh, son of Gobind Singh ..	Ditto	Ditto	40 0 0
28	Arjan Singh, son of Santa Singh ..	Ditto	Jodha Nagri	5 2 0
29	Inder Singh, son of Deva Singh ..	Ditto	Khandoor Sahib	40 0 0
30	Banta Singh, son of Khazan Singh ..	Ditto	Ditto	40 0 0
31	Tarlok Singh, son of Tara Singh ..	Ditto	Ditto	40 0 0
32	Gian Chand, son of Chuhar Mal ..	Megh ..	Kotla Dal Singh	14 2 9
33	Modho, son of Billo ..	Sansi ..	(Not yet settled)	..
34	Bantu, son of Titu ..	Do	Kotla Dal Singh	14 2 9
35	Lalu, son of Mangal ..	Do	Khandoor Sahib	40 0 0
36	Radhu, son of Nanak ..	Do	Kotla Dal Singh	14 2 9
	1958-59			
1	Ladha Ram, son of Fakir Chand ..	Megh ..	Nawan Kot, Amritsar	14 2 9
2	Amer Singh, son of Waryam Singh ..	Do	Daleke ..	5 0 0
3	Naranjan Singh, son of Assa Singh	Mazhbi	Do	5 0 0
4	Jagat Singh, son of Isar Singh	Do	Do	5 0 0
5	Meja Singh, son of Santa Singh ..	Do	Usman ..	5 0 0
6	Sohan Singh, son of Mahi Singh ..	Do	Do	5 0 0

Serial No.	Names of beneficiaries and parentage	Caste	Village	Area allotted
1	2	3	4	5
				A. K. M.
7	Saudagar Singh, son of Phula Singh ..	Mazhbi Sikh	(Land is still to be purchased)	..
8	Arjan Singh, son of Santa Singh ..	Ditto	Ditto	..
9	Sarain Singh, son of Labh Singh ..	Ditto	Ditto	..
10	Sewa Singh, son of Busha Singh ..	Ditto	Ditto	..
11	Atma Singh, son of Buta Singh ..	Ditto	Ditto	..
12	Harnam Singh, son of Amer Singh ..	Ditto	Ditto	..
13	Asa Singh, son of Jagat Singh ..	Ditto	Ditto	..
14	Bhar Singh, son of Magher Singh ..	Ditto	Ditto	..
15	Bagga Singh, son of Wasakha Singh ..	Ditto	Ditto	..
16	Banta Singh ..	Ditto	Ditto	..
17	Shangara Singh, son of Kharak Singh ..	Ditto	Ditto	..
18	Atma Singh, son of Saudagar Singh ..	Ditto	Ditto	..
19	Bishan Singh, son of Dewa Singh ..	Ditto	Ditto	..
20	Sajjan Singh, son of Mangal Singh ..	Ditto	Ditto	..
21	Tara Singh, son of Sassu ..	Ditto	Ditto	..
22	Buta Singh, son of Kesar Singh ..	Ditto	Ditto	..
23	Harnam Singh, son of Karam Singh ..	Ditto	Ditto	..
24	Bahadur Singh, son of Jiwan Singh ..	Ditto	Ditto	..
25	Harnam Singh, son of Wasawa Singh ..	Ditto	Ditto	..
26	Banta Singh, son of Bhola Singh ..	Ditto	Ditto	..
27	Salakhan Singh, son of Sunder Singh ..	Ditto	Ditto	..
28	Surat Singh, son of Shanker Singh ..	Ditto	Dito	..
29	Lachhman Singh, son of Labh Singh ..	Ditto	Ditto	..
30	Ujagar Singh, son of Kesar Singh ..	Ditto	Ditto	..
31	Dess, son of Sain Ditta ..	Ditto	Ditto	..
32	Hazara Singh, son of Wadhawa Singh ..	Ditto	Ditto	..
33	Kishan Mal, son of Rangoo ..	Sansi ..	Ditto	..
34	Mahant Garib Dass, son of Banta Singh	Do	Ditto	..

[Deputy Minister]

Serial No	Names of beneficiaries and parentage	Caste	Village	Area allotted
1		3	4	5
				A. K. M.
35	Nirmal Singh, son of Khana Singh ..	Sansi	(Land is still to be purchased)	..
36	Sadhu Ram, son of Kashmiri ..	Do	Ditto	..
	1959-60			
1	Amer Singh, son of Mal Singh ..	Mazhbi	Sangrai ..	5 5 0
2	Teja Singh, son of Mohinder Singh ..	Do	Do	5 5 0
3	Hazara Singh, son of Mohan Singh ..	Do	Do	5 5 0
4	Pal Singh, son of Bur Singh ..	Do	Daleke ..	5 0 0
5	Sangara Singh, son of Rur Singh ..	Mazhbi	Saleke ..	5 0 0
6	Ram Chand, son of Shangara Ram ..	Kabir Panthi	Not settled so far as land for these persons is still to be purchased	..
7	Surain Singh, son of Mangal Singh ..	Mazhbi	Ditto	..
8	Mohinder Singh, son of Bhagat Singh ..	Do	Ditto	..
9	Sohan Singh, son of Sawan Singh ..	Do	Ditto	..
10	Mehnga Singh, son of Atma Singh ..	Do	Ditto	..
11	Wassan Singh, son of Sunder Singh ..	Mazhbi Sikh	Ditto	..
12	Bara, son of Kaka Singh ..	Ditto	Ditto	..
13	Kishan Singh, son of Shangara Singh ..	Ditto	Ditto	..
14	Sohan Singh, son of Dulla Singh ..	Ditto	Ditto	..
15	Banta Singh, son of Partap Singh ..	Ditto	Ditto	..
16	Kali Dass, son of Jhandu ..	Balmiki	Ditto	..
17	Wadhawa Singh, son of Nanak Singh ..	Do	Ditto	..
18	Shebeg Singh, son of Bir Singh ..	Mazhbi	Ditto	..
19	Hazara Singh, son of Jetha Singh ..	Do	Ditto	..
20	Saudagar Singh, son of Jhanda Singh ..	Do	Ditto	..
21	Pritam Singh, son of Tehal Singh ..	Do	Ditto	..
22	Hazara Singh, son of Ujagar Singh ..	Do	Ditto	..

Serial No.	Names of beneficiaries and parentage	Caste	Village	Area allotted
1	2	3	4	5
				A. K. M
23	Mangal Singh, son of Gurdit Singh ..	Mazhbi	Not settled so far as land for these persons is still to be purchased	..
24	Lachhman Singh, son of Atma Singh ..	Do	Ditto	..
25	Lachhman Singh, son of Atma Singh ..	Do	Ditto	..
26	Major Singh, son of Pal Singh ..	Do	Ditto	..
27	Gian Singh, son of Nedh Singh ..	Do	Ditto	..
28	Dalip Singh, son of Chuhar Singh ..	Do	Ditto	..
29	Banta Singh, son of Bur Singh ..	Do	Ditto	..
30	Hazara Singh, son of Kesar Singh ..	Do	Ditto	..
31	Gajjan Singh, son of Wadhawa Singh ..	Do	Ditto	..
32	Bhan Kaur, widow of Gulab Singh ..	Do	Ditto	..
33	Mehnga Singh, son of Magher Singh ..	Sansi ..	Ditto	..
34	Teju, son of Sher Singh ..	Do	Ditto	..
35	Bawa Singh, son of Kada Singh ..	Do	Ditto	..
	1960-61			
1	Massu, son of Pala ..	Sansi ..	These persons have been selected for the grant of subsidy under the Land Purchase Scheme. The land for these persons is still to be purchased	..
2	Sheru Ram, son of Viru Ram ..	Do		
3	Hari Ram, son of Pohu ..	Do		..
4	Bachan Lal, son of Mohan Lal ..	Do		..
5	Khushia, son of Rulia ..	Do		..
6	Jagir Singh, son of Santa Singh ..	Do		..
7	Dan Singh, son of Jawala Singh ..	Mazhbi	Ditto	..
8	Harnam Singh, son of Bhup Singh ..	Do	Ditto	..
9	Pal Singh, son of Faqir Singh ..	Do	Ditto	..
10	Hazara Singh son of Santa Singh ..	Do	Ditto	..
11	Surain Singh, son of Jiwan Singh ..	Do	Ditto	..
12	Bhaghel Singh, son of Jhanda Singh ..	Do	Ditto	..
13	Jagan Nath, son of Wadhawa Ram ..	Balmiki	Ditto	..
14	Gurdit Singh, son of Kharag Singh ..	Mazhbi	Ditto	..

[Deputy Minister]

Serial No.	Names of benificiaries and parentage	Caste	Village	Area allotted
1	2	3	4	5
				A. K. M.
15	Boota Ram, son of Joti Ram ..	Balmiki	These persons have been	..
16	Sohan Singh, son of Natna Singh ..	Mazhbi Sikh	selected for the grant of subsidy under	..
17	Banta Singh, son of Jiwan Singh ..	Ditto	the Land purchase	..
18	Gurdip Singh, son of Sohan Singh ..	Ditto	Scheme. The land for	..
19	Surjan Singh, son of Ishar Singh ..	Ditto	these persons is still to be	..
20	Fauja Singh, son of Jaimal Singh ..	Ditto	purchased	..
21	Narain Singh, son of Vir Singh ..	Ditto	Ditto	..
22	Kesar Singh, son of Wadhawa Singh ..	Ditto	Ditto	..
23	Kishan Singh, son of Nand Singh ..	Ditto	Ditto	..
24	Narain Singh, son of Jawala Singh ..	Ditto	Ditto	..
25	Mangal Singh, son of Santa Singh ..	Ditto	Ditto	..
26	Pira Singh, son of Maghar Singh ..	Ditto	Ditto	..
27	Sohan Singh, son of Wasawa Singh ..	Ditto	Ditto	..
28	Bhan Singh, son of Sohan Singh ..	Ditto	Ditto	..
29	Piar Singh, son of Jagat Singh ..	Ditto	Ditto	..
30	Ujagar Singh, son of Arur Singh ..	Ditto	Ditto	..
31	Bakhshi Ram, son of Bur Chand ..	Megh ..	Ditto	..
32	Labh Singh, son of Jhanda Singh ..	Mazhbi Sikh	Ditto	..
33	Mangal Singh, son of Jhanda Singh ..	Ditto	Ditto	..
34	Santa Singh, son of Atma Singh ..	Ditto	Ditto	..
35	Bal Singh, son of Isher Singh ..	Ramdasia	These persons have been	..
36	Hari Singh, son of Boota Singh ..	Mazhbi	selected. Land for	..
37	Wassan Singh, son of Jamit Singh ..	Do	them is still to be pur-	..
38	Dharam Singh, son of Isher Singh ..	Do	chased	..

1961-62

The names of beneficiaries are still under consideration

ਸਰਦਾਰ ਗੁਰਵਰਿਆਮ ਸਿੰਘ : ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, 1958-59 ਦੇ ਵਿਚ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ 36 ਆਦਮਿਆ ਨੂੰ ਜ਼ਮੀਨ ਦੇਣੀ ਸੀ । ਪਰ ਜ਼ਮੀਨ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਸਿਰਫ 6 ਆਦਮੀਆਂ ਨੂੰ ਦਿੱਤੀ ਸੀ । ਬਾਕੀਆਂ ਲਈ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਲਿਖਿਆ ਸ਼ੀ " the land is still to be purchased". ਮੈਂ ਪੁਛਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਹੁਣ ਤਿੰਨ ਸਾਲ ਹੋ ਗਏ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਅਜੇ ਤਕ ਜ਼ਮੀਨ ਕਿਉਂ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ?

ਪ੍ਰੋਫੈਸਰ ਯਸ਼ਵੰਤ ਰਾਏ (ਉਪ ਮੰਤ੍ਰੀ) : ਦੇਰ ਹੋਣ ਦੀ ਵਜ੍ਹਾ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਜ਼ਮੀਨ available ਨਹੀਂ ਹੈ। ਦੂਸਰੀ ਗੱਲ ਇਹ ਹੈ ਕਿ compact ਜਗ੍ਹਾ ਨਹੀਂ ਮਿਲਦੀ। ਹੁਣ ਅਸੀਂ recommend ਕੀਤਾ ਹੈ ਕਿ surplus area ਖਰੀਦਣ ਦੀ ਇਜਾਜ਼ਤ ਦਿੱਤੀ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਕਿ surplus ਜ਼ਮੀਨ ਖਰੀਦ ਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਦਿੱਤੀ ਜਾ ਸਕੇ।

SATTA AND GAMBLING CASES BEFORE THE COURTS IN KARNAL DISTRICT

*7274. **Dr. Parma Nand** : Will the Chief Minister be pleased to state—

(a) the total number of cases referred to the courts by the City Police Station, Karnal, during the period from 1st September, 1959 to date in respect of Satta and Gambling ;

(b) the number of cases mentioned above which had not been decided up to the 15th August, 1961; the reasons therefor and the names of persons involved in each ;

(c) the names of the Magistrates who have tried the said cases and the reasons why these have remained pending for so long ;

(d) the names of the persons whose cases have so far been decided and the nature of the decision in each case ?

Sardar Partap Singh Kairon : The time and labour involved in collection of material for a reply to this question is not commensurate with the benefit, intended to be derived by the Hon'ble Member. If information is required on any specific matter, it will be supplied.

श्री राम प्यारा : स्पीकर साहिब, नत्थू शाह के case को दो साल हो गए हैं, और magistrate को जुर्रत नहीं कि उस के खिलाफ फैसला दे सके। (*Noise*)

I want to know for how long these "Goondas" will be supported ?

श्री अध्यक्ष : आप आहिस्ता से बोलें और अपने temper को ठीक रखें। (The hon Member should speak politely and try to keep his temper in control.)

Shri Ram Piara : Sir, I am respectfully submitting that the case of Shri Nathu Shah has been pending in the Court for two years.

श्री अध्यक्ष : मैं पिछले चार साल से नत्थू शाह का नाम सुन रहा हूं क्या यह अब हमारा पीछा नहीं छोड़ेगा ? (I have been hearing the name of Nathu Shah for the last four years. Will the hon. Member not leave him now?

(*Interruption*)

Mr. Speaker : please.

डा० बलदेव प्रकाश : अभी अभी मुख्य मन्त्री जी ने फ़रमाया है कि अगर कोई specific instance पूछेंगे तो मैं जवाब दूंगा। क्या वे नत्थू शाह के बारे में कुछ रौशनी डालेंगे ?

मुख्य मंत्री : नत्थू शाह मेरी जेब में तो पड़ा नहीं है। अगर आप नोटिस देंगे तो मैं पूछ कर बता सकता हूं। (*Interruption*)

(श्री राम प्यारा कुछ बोलना चाहते थे।)

Mr. Speaker : Order please.

श्री मंगल सेन : मुख्य मन्त्री साहिब ने फ़रमाया है कि अगर कोई specific question हो तो मैं जवाब दे सकता हूं। तो मैं पूछना चाहता हूं कि नत्थू शाह, जिस का लड़का कांग्रेस टिकट पर Municipal Commissioner बना है, सट्टे बाज़ी में, जूए में पकड़ा गया था........

Mr. Speaker : It is not a relevant supplementary.

श्री मंगल सेन : उस का केस दो साल से pending पड़ा है इस की क्या वजह है ?

मुख्य मंत्री : मैं इस का कारण नहीं जानता, अगर आप लिख कर पूछेंगे तो मैं जवाब दे दूंगा।

डाक्टर परमा नन्द : क्या वजह है कि जो लोग दस नम्बर के बदमाश हैं, जो गुंडे हैं....

Mr. Speaker : Order please. No such allegations,

CONFISCATION OF FIRE-ARMS IN CONNECTION WITH THE PUNJABI SUBA AGITATION

*7289. **Sardar Dhanna Singh Gulshan** : Will the Chief Minister be pleased to state—

(a) the number of persons, districtwise, in the State whose fire-arms were confiscated in connection with the Punjabi Suba Agitation in 1960 ;

(b) the names and addresses of persons mentioned in part (a) above whose fire arms have since been restored to them ;

(c) the names and addresses of persons whose fire arms are still lying in deposit and the details of such fire arms ;

(d) whether there is any proposal under the consideration of Government to restore the fire arms to the persons referred to in part (c) above ?

Sardar Partap Singh Kairon : It is not in public interest to give the information asked for in this question.

FIRING INCIDENT IN A MEETING HELD AT PATIALA

*7319. **Dr. Parma Nand** : Will the Chief Minister be pleased to state—

(a) whether he is aware of the fact that a shot was fired in the air by someone in the audience in the meeting, arranged by the

Language Department recently which was addressed by the President, Punjab Pradesh Congress at Patiala ; if so, the action, if any, taken in the matter;

(b) whether any person in connection with the said incident has been arrested ; if so, his name ; and the date when he was arrested ;

(c) whether any special arrangements have been made by the Government to prevent the recurrence of such incidents ; and if so, what ?

Sardar Partap Singh Kairon : (a) Yes.

(b) Not yet.

(c) Yes. Superintendents of Police have been asked to make adequate security arrangements to safeguard against such recurrences.

डाक्टर परमा नन्द : क्या चीफ़ मिनिस्टर साहिब बताएंगे कि जिस आदमी ने उस जलसे में गोली चलाई थी जिस में कि सरदार दरबारा सिंह भाषण कर रहे थे उस को आज तक गिरफ्तार क्यों नहीं किया गया, इस का कारण क्या है ?

Chief Minister : It is not in the public interest to disclose this.

ਚੌਧਰੀ ਬਲਬੀਰ ਸਿੰਘ : ਕੀ ਚੀਫ ਮਨਿਸਟਰ ਸਾਹਿਬ ਦਸਣਗੇ ਕਿ ਜਿਸ ਜਲਸੇ ਵਿਚ ਗੋਲੀ ਚਲੀ ਕੀ ਉਸ ਵਿਚ ਪੁਲਿਸ ਦੇ ਆਦਮੀ ਮੌਜੂਦ ਸਨ ?

ਮੁੱਖ ਮੰਤਰੀ : ਮੇਰਾ ਖਿਆਲ ਹੈ ਕਿ ਨਹੀਂ ।

ਚੌਧਰੀ ਬਲਬੀਰ ਸਿੰਘ : ਚੀਫ ਮਨਿਸਟਰ ਸਾਹਿਬ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਨਹੀਂ ਲੇਕਿਨ ਅਖਬਾਰਾਂ ਵਿਚ ਇਹ ਨਿਕਲਿਆ ਹੈ ਕਿ ਉਥੇ ਪੁਲਿਸ ਮੌਜੂਦ ਸੀ ।

ਸ੍ਰੀ ਸਪੀਕਰ : ਤੁਹਾਡਾ ਖਿਆਲ ਹੈ ਕਿ ਜੋ ਕੁਝ ਅਖਬਾਰਾਂ ਲਿਖਦੀਆਂ ਹਨ ਉਹ ਠੀਕ ਹੈ ਅਤੇ ਜੋ ਚੀਫ ਮਨਿਸਟਰ ਸਾਹਿਬ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ, ਉਹ ਗਲਤ ਹੈ । (Does the hon. member mean to say that whatever is written in the newspapers is correct and what the hon. Chief Minister says is incorrect ?

ਚੌਧਰੀ ਬਲਬੀਰ ਸਿੰਘ : ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਕੋਈ definite ਗੱਲ ਨਹੀਂ ਦਸੀ ਹੈ ਅਤੇ ਕਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਮੇਰਾ ਖਿਆਲ ਹੈ ।

डाक्टर परमानन्द : मुख्य मन्त्री जी ने फ़रमाया है कि S.P. को कहा गया है कि इन्तजाम करे । मैं पूछना चाहता हूं कि S.P. ने क्या क्या इन्तजामात किए हैं ?

मुख्य मंत्री : अगर यह भी बता दें तो वह फिर इन्तजाम क्या हुआ ।

Sardar Bhupinder Singh Mann : In view of the tension prevailing in the State, may I know from the Chief Minister the steps taken by Government for the protection of important persons ?

Chief Minister : We will take steps. Now we will be very cautious.

श्री मंगल सेन : क्या मुख्य मन्त्री जी बताएंगे कि क्या यह ठीक है कि जिस आदमी ने वहां जलसे में गोली चलाई वह C.I.D. का आदमी था ?

Chief Minister : Sir, shall I say that it is shameful to suggest such a thing.

श्री मंगल सेन : जनाब यह बात आम कही जाती है कि अगर वह C. I. D. का आदमी न होता तो उसे फिर पकड़ा क्यों न जाता—

Chief Minister : Sir, such insinuations may not be allowed on the floor of the House.

श्री राम प्यारा : मुख्य मन्त्री जी ने फ़रमाया है कि S.P. को हिदायत की गई है कि वह arrangements करे। क्या उस से कोई इत्तलाह गवर्नमैंट ने मंगाई है कि उन्होंने वाकई arrangements कर लिए हैं या नहीं ?

मुख्य मंत्री : Arrangement तो कोई तब ही करना है जब कोई जलसा होना हो। जब कोई जलसा हुआ नहीं तो arrangement क्या करना है।

Sardar Prem Singh 'Prem' : Will the Chief Minister be pleased to state whether the District authorities made a report to the effect that it was only a cracker burst and that no bullet was fired ?

Chief Minister : I do not know. I have not received any report.

Sardar Prem Singh 'Prem' : May I know whether the bullet was recovered by the Police from the ceiling ?

Chief Minister : I think this question cannot be answered in the public interest.

Mr. Speaker : Yes, I agree with the Chief Minister that such questions should not be answered. Rather, they should not be asked.

श्री लाल चन्द : इस बारे में क्या कोई case register हुआ है ?

मुख्य मंत्री : हां हुआ है।

ENQUIRIES AGAINST HONORARY SUB-REGISTRARS IN THE STATE

***7249. Shri Ram Piara :** Will the Chief Minister be pleased to state—

(a) whether any complaints have been received by Government during the period from August, 1960 to date against any Honorary Sub-Registrars in the State; if so, their number together with the names of the complainants in each case ;

(b) the names of Honorary Sub-Registrars, out of those referred to in part (a) above against whom enquiries have been entrusted to the Vigilance Department during the period from 1st September, 1960 to date ;

(c) whether Government have received any report from the Vigilance Department ; if so, the action, if any, taken thereon together with the date when it was taken in each case ?

Sardar Partap Singh Kairon : (a) (i) Yes.

(ii) Six complaints against the following Honorary Sub-Registrars by the complainants noted against each :—

Serial No.	Name of the Honorary Sub-Registrar complained against	Number of complaints	Complainant(s)
1	Shri Jagdish Chander Batra, Honorary Sub-Registrar, Karnal	1	Shri Ram Piara, M.L.A., Karnal
2	Shri Amar Singh, Honorary Sub-Registrar, Garhshankar	1	Sarvshri Gurbachan Singh, Ram Singh and Girdhara Singh
3	Shri Dev Kumar Jain, Honorary Sub-Registrar, Hissar	1	Dr. Vaishno Dass
4	Shri Lachhi Ram, Honorary Sub-Registrar, Jhajjar	1	Shri Ram Singh
5	Shri Charanjit Singh, Honorary Sub-Registrar, Ludhiana	1	Shri Jiwan Singh
6	Shri Joginder Singh, Honorary Sub-Registrar, Jagraon	1	Sarvshri Bachan Singh and Sardara Singh

(b) Shri Jagdish Chander Batra, Honorary Sub-Registrar, Karnal.

(c) Not yet. It is, however, stated that Shri Jagdish Chander Batra had tendered his resignation which has been accepted with effect from 20th September, 1961.

ਸ਼੍ਰੀ ਰਾਮ ਪਿਆਰਾ : ਕੀ ਚੀਫ ਮਨਿਸਟਰ ਸਾਹਿਬ ਦੱਸਣਗੇ ਕਿ ਉਹ ਜਿਹੜਾ ਅਸਤੀਫਾ ਮਨਜ਼ੂਰ ਹੋਇਆ ਹੈ ਉਹ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਪਹੁੰਚਿਆ ਕਦੋਂ ਸੀ ?

ਮੁਖ ਮੰਤਰੀ : ਇਹ ਤਾਂ ਮੈਨੂੰ ਯਾਦ ਨਹੀਂ । ਅਲਹਿਦਾ ਪ੍ਰਛ ਲਉ ਦਸ ਦਿਆਂਗੇ ।

ਚੌਧਰੀ ਬਲਬੀਰ ਸਿੰਘ : ਕੀ ਇਹ ਗੌਰਮੈਂਟ ਦੀ ਪਾਲਿਸੀ ਨਹੀਂ ਕਿ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਖ਼ਿਲਾਫ enquiries pending ਹੋਣ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਅਸਤੀਫ਼ੇ ਮਨਜ਼ੂਰ ਨਾ ਕੀਤੇ ਜਾਣ ?

ਮੁਖ ਮੰਤਰੀ : ਕਿਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਗਲੋਂ ਲੱਥਣ ਤਾਂ ਵੀ ਚੰਗਾ ਹੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ । (ਹਾਸਾ)

श्री राम प्यारा : मैं यह पूछना चाहता हूं कि उस का अस्तीफा मंजूर हो जाने के बाद भी अगर Vigilance Department यह रिपोर्ट करता है कि उन्होंने वाकई जुर्म किया है तो क्या उनको सज़ा दी जाएगी ?

मुख्य मंत्री : बिल्कुल, अगर पुलिस के हाथ आ सकता हुआ तो छोड़ेंगे नहीं ।

SURPLUS AREA OF LAND IN VILLAGE DIALPURA BHAI, TEHSIL AND DISTRICT BHATINDA

***7288. Sardar Dhanna Singh Gulshan :** Will the Chief Minister be pleased to state—

(a) the acreage of land in village Dialpura-Bhai, tehsil and district Bhatinda, which has since been declared as surplus together with the area out of it which has been given to the landless tenants of the said village ;

(b) the total number of families which have so far been settled and the number of those proposed to be settled on the said land, separately ?

Sardar Partap Singh Kairon : (a) *Part* (*i*)—600.08 st. acres.

Part (*ii*).—600.08 st. acres.

(b) *Part* (*i*).—124 families.

Part (*ii*)—Nil.

ARRANGEMENTS FOR THE OVERNIGHT STAY OF DRIVERS, ETC., AT HODEL, DELHI, REWARI, ETC.

***7239. Maulvi Abdul Ghani Dar :** Will the Chief Minister be pleased to state—

(a) whether Government have built any quarters at Hodel, Rewari, Delhi and Karnal for the overnight stay of drivers and conductors of the Punjab Roadways ; if not, the alternative arrangements made for their stay at those places during the night ;

(b) whether any arrangements have been made for the stay of the staff referred to in part (a) above at Chandigarh Railway Station during the winter and summer seasons ?

Sardar Partap Singh Kairon : (a) At Delhi, a retiring room has been built for the drivers and conductors. At Rewari and Karnal, Rest-rooms have been provided for the running staff.

At Hodel no arrangement for the night stay exists and efforts are being made to secure accommodation.

(b) No.

श्री राम प्यारा : चीफ मिनिस्टर साहिब ने फ़रमाया है कि करनाल में भी ऐसा rest room बनाया जा रहा है। क्या वह बताएंगे कि जो नई ज़मीन ली जा रही है वहां पर बनाया जा रहा है या पुरानी जगह पर ही ?

Mr. Speaker : Ask a separate question for that. हर जगह आपने अपना हाथ अड़ाया हुआ है। (The hon. Member should ask a separate question for that. He is interested in almost every matter).

श्री राम प्यारा : जनाब, इस के लिए मैं खुद ही आप से दाद मांगता हूं। इतना तो है कि मैं well informed रहता हूं।

Mr. Speaker : More than necessary. (*Laughter*)

मौलवी अब्दुल ग़नी डार : चीफ मिनिस्टर साहब ने (b) के जवाब में "No" कहा है। क्या आप फ़रमाएंगे कि जो staff सरदियों में रात की duty पर रहता है उसके लिए आप ने क्या बन्दोबस्त किया है ?

मुख्य मंत्री : वह यहां चंडीगढ़ में रहते हैं। वैसे रात को कोई गाड़ी आती जाती नहीं।

मौलवी अब्दुल ग़नी डार : क्या मुख्य मन्त्री जी बताएंगे कि कुछ ऐसी buses भी हैं जो रात को स्टेशन पर रहती हैं ?

ਮੁਖ ਮੰਤ੍ਰੀ : ਮੈਨੂੰ ਪਤਾ ਨਹੀਂ, ਰਹਿੰਦੀਆਂ ਹੋਣਗੀਆਂ ਔਰ ਜੇ ਸਰਦੀ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਬਾਰੀਆਂ ਮਾਰ ਲੈਂਦੇ ਹੋਣਗੇ ।

ENQUIRIES AGAINST QUOTA-HOLDERS OF IRON AND STEEL

*7206. **Shri Ram Chandra Comrade** : Will the Minister for Industries be pleased to state whether any enquiries were held during 1960-61 and 1961-62 against the quota-holders of Iron and Steel in the State for blackmarketing or misuse of their quotas by the Vigilance Department or the Police ; if so, the result of these enquiries ?

Shri Mohan Lal : (a) Yes.

(b) On the basis of the enquiries held by the Vigilance Department during 1960-61 and 1961-62, the quota-holders who were found bogus or had indulged in the blackmarketing of their quotas were either black- listed or their quotas were cancelled.

श्री रामचन्द्र कामरेड : क्या वजीर साहिब बताएंगे कि जो लोग black-marketing के मुजरिम समझे गए क्या उन के सिर्फ quotas ही cancel किए गए या उन के खिलाफ कोई और legal कार्यवाही भी की जाएगी ?

मन्त्री : इस वक्त जो मेरे पास information है वह यही है कि उन्हें black list किया गया और quotas cancel किए गए।

श्री रामचन्द्र कामरेड : जो information दी गई है उस के लिए शुक्रिया लेकिन मैं पूछना चाहता हूं कि जो लोग ऐसी criminal activities करते हैं उन के बारे गवर्नमैंट की क्या policy है? क्या उन के खिलाफ कोई legal कार्यवाही भी की जानी है या नहीं?

मन्त्री : जो legal offence बनता हो उस में गवर्नमैंट की तरफ से कार्यवाही होनी ही चाहिए और होती भी है। लेकिन यह जो आप का सवाल है इस की बाबत जो मेरे पास information है वह इतनी ही है कि उन्हें black list किया और quotas cancel किए।

श्री रामचन्द्र कामरेड : मेरे सवाल के जवाब में बताया गया है कि कुछ लोग bogus quota holders थे। मैं पूछना चाहता हूं कि क्या bogus quota holders होना criminal offence है या नहीं? अगर है तो इस सिलसिले में गवर्नमैंट क्या action लेने का इरादा रखती है?

मन्त्री : मैं ने तो अर्ज़ कर दिया है कि इन में से कुछ cases bogus quota holders के थे, कुछ ऐसे थे जिन्होंने माल में black marketing भी की। जितने cases हैं उन की बाबत Vigilance Department की मार्फत enquiry कराई गई। उन की recommendations के मुताबिक उन्हें black list किया गया या उन के नाम quotas को cancel कर दिया गया। ऐसे cases में जो Vigilance Department की recommendations होती हैं आम तौर पर departments उन्ही के मुताबिक action लेते हैं। यहां भी उन की सिफारिशात के मुताबिक action लिया गया।

डाक्टर बलदेव प्रकाश : क्या वज़ीर साहिब बतायेंगे कि जिन firms को blacklist किया गया था जिन के कोटे cancel किए गए, क्या बाद में कुछ firms के बारे सरकार ने अपने orders withdraw भी किए?

मन्त्री : जहां तक quota holders का ताल्लुक है; शायद कोई ऐसा case हो जहां कि पहली तहकीकात में कोई गलती साबत हुई हो। ऐसे isolated cases हो सकते हैं लेकिन मैं positively इस वक्त कुछ नहीं कह सकता।

ਸਰਦਾਰ ਕਰਮ ਸਿੰਘ ਕਿਰਤੀ : ਕੀ ਵਜ਼ੀਰ ਸਾਹਿਬ ਦੱਸਣਗੇ ਕਿ ਜਿਹੜੇ bogus quotas issue ਹੋਏ ਉਹ ਜਿਹੜੇ inspectors ਜਾਂ ਦੂਜੇ departmental ਅਮਲੇ ਦੀ ਰਾਹੀਂ ਹੋਏ ਹਨ ਕੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਖਿਲਾਫ਼ ਵੀ ਕੋਈ action ਲਿਆ ਜਾਵੇਗਾ?

ਮੰਤ੍ਰੀ : ਪਹਿਲਾਂ Vigilance Department ਨੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ inquiry ਕੀਤੀ ਸੀ। ਉਸ inqury ਦੇ basis ਤੇ ਜਿਹੜਾ action ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ suggest ਕੀਤਾ ਉਹ ਲਿਆ ਗਿਆ। ਜਿਥੋਂ ਤਕ ਮੈਨੂੰ ਯਾਦ ਹੈ Vigilance Department ਦੀ ਇਹ ਰਿਪੋਰਟ ਸੀ ਕਿ ਇਸ ਵਿਚ ਕਿਸੇ ਸਰਕਾਰੀ ਕਰਮਚਾਰੀ ਦਾ ਇਸ ਹਦ ਤਕ ਕੋਈ ਗੁਨਾਹ ਸਾਬਤ ਨਹੀਂ ਸੀ ਹੁੰਦਾ ਕਿ ਉਸ ਦੇ ਵਿਰੁਧ ਕੋਈ action ਲਿਆ ਜਾਂਦਾ।

मौलवी अब्दुल ग़नी डार : मिनिस्टर साहिब ने फ़रमाया है कि इन में कुछ ऐसे quotas भी थे कि जो ग़लत लिये गये और जारी करवा लिए गए । वे कितने थे ?

मन्त्री : इस के मुताल्लिक आगे सवाल आ रहा है, मौलवी साहिब, उस वक्त पूछ लीजिए ।

MISSING FORMS IN THE OFFICE OF DISTRICT INDUSTRIES OFFICER, LUDHIANA

***7207. Shri Ram Chandra Comrade :** Will the Minister for Industries be pleased to state —

(a) whether it is a fact that a number of quota and permit certificate forms were found missing in the Office of the District Industries Officer, Ludhiana, during 1960-61 or 1961-62 ;

(b) if the reply to part (a) above be in the affirmative whether any enquiry into the missing forms was held; if so, by whom and with what result ?

Shri Mohan Lal : (a) Yes.

(b) Yes, the matter is under investigation with the Police.

श्री रामचन्द्र कामरेड : क्या missing forms पर जो permits जारी हुए उन के iron quotas withdraw हुए हैं या नहीं ?

मन्त्री : ऐसी कोई बात नहीं । जहां तक मुझे इल्म है quotas वगैरह नहीं लिए गए क्योंकि बहुत जल्दी information मिल गई थी। इस वक्त ज्यादा कहना मुनासिब नहीं । Police के पास case registered है, तहक़ीकात हो रही है ।

मौलवी अब्दुल ग़नी डार : क्या इन परमिटों के इलावा जो यह 31 या जितने भी थे, सरकार के इल्म में ऐसी बात है कि इस से पहले बेशुमार permits के नंबर नहीं मिलते ?

मन्त्री : मेरे इल्म में ऐसी बात नहीं । यह सवाल तो जो quota permits के blank forms लुधयाना में चोरी हो गए उन के मुताल्लिक है। गवर्नमैंट के इल्म में कोई ऐसी बात नहीं कि ऐसे quota permits जारी हुए ।

श्री राम प्यारा : मिनिस्टर साहिब ने फ़रमाया है कि police inquiry कर रही है । क्या police की inquiry से पहले Department ने कोई inquiry की थी ?

मन्त्री : हां, की थी ।

श्री राम प्यारा : उस के क्या results थे ?

मन्त्री : उस में prima facie case देख कर police के पास register करवा दिया गया ।

श्री राम प्यारा : क्या इस सिलसिले में कुछ officers और department के और आदमियों की transfers की गईं ?

मन्त्री : Transfers की गई हैं। मैं यह नहीं कहता कि यही कारण था। कुछ officers वहां से transfer हुए हैं।

मौलवी अब्दुल ग़नी डार : क्या जिस D. I. O. के अहद में यह बात हुई उस से पहले D.I.O. के अहद में बेशुमार permits के numbers ऐसे हैं जो दरज नहीं ? जो blank forms हैं वे उस वक्त किस ने लिए ?

मन्त्री : मेरे इल्म में ऐसी बात नहीं अगर separate notice दें तो पता करके बता सकता हूं।

श्री राम प्यारा : वज़ीर साहिब ने फ़रमाया है कि कुछ forms चोरी हुए हैं। क्या वह बतलायेंगे कि उन forms की गिनती कितनी है ? आया recover हो चुके हैं या नहीं ?

मन्त्री : इस से ज्यादा information देना मेरे लिए मुश्किल है। ये बातें तफ़तीश के दौरान relevant होती हैं इस लिये मैं कुछ नहीं कहता।

SETTING UP OF A PAPER FACTORY AT PANIPAT

***7275. Dr. Parma Nand :** Will the Minister for Industries be pleased to state whether Government propose to set up a paper factory at Panipat ; if so, the steps so far taken for the purpose and the time it will take for the factory to go into production ?

Shri Mohan Lal : Reply to the first part of the question is in the negative. The question of supplying information asked for in the other part does not arise.

डाक्टर परमानन्द: गवर्नर साहिब के address में और Budget Speech में यह कहा गया था कि पानीपत में Paper Mill बनाई जाएगी। मिनिस्टर साहिब ने कहा है कि नहीं बनाई जाएगी। कौन सी बात सही है ?

मन्त्री : मैम्बर साहिब के समझने में फर्क है। मुझ से पूछा गया कि गवर्नमैंट ने कोई Mill लगानी है या नहीं तो मैं ने कहा नहीं।

श्री राम प्यारा : क्या वज़ीर साहिब बतायेंगे कि क्या उन्होंने इस मिल के लगाने के programme को बिल्कुल drop ही कर दिया है या अभी कोई कार्यवाही अमल में नहीं आई ?

श्री अध्यक्ष : उन का जवाब बड़ा categorical है। (His reply is very categorical)

ROLLING DOWN OF PAINTING TROLLEY AT BHAKRA DAM

***7209. Shri Ram Chandra Comrade :** Will the Minister for Irrigation and Power be pleased to state —

(a) whether it is a fact that a painting trolley slipped and rolled down at the Bhakra Dam Works on or about April, 9, 1961 ;

(b) whether any enquiry was held to fix the responsibility or find out the cause of the accident ; if so, a gist of the report and recommendations of the Enquiry Committee be laid on the Table ?

Sardar Gian Singh Rarewala : (a) Yes.

(b) Yes. The gist of the report and recommendations of the Enquiry Committee is placed on the Table of the House.

ENQUIRY COMMITTEE REPORT ON THE ACCIDENT IN PENSTOCK NO. 4 ON 9TH APRIL, 1961.

The enquiry into the accident which occurred on 9th April, 1961 in Penstock No. 4 at Bhakra Dam has been conducted by an Enquiry Committee consisting of Shri S. C. Katoch, Director, Construction and Plant Design, Mr. C. B.Masin, American Specialist and Sarvshri Darshan Singh and I. S. Manku, Executive Engineers.

2. The findings of the Enquiry Committee are that the accident did not occur due to any mechanical failure cf trolley hoist mechanism, which had adequate safety device. The trolley slided down because the U-clamps which were used to anchor the top pulley-block with main rope, were not properly tightened. Shri Rattan Chand, Rigger, who tightened the upper sling U-clamps connecting the main rope with the sling, has been held at fault in not proporly tightening them. The Committee has also held Shri Rur Singh, Fitter, incharge of the trolley crew, responsible for not checking the strength of the top U-clamps before ordering the removal of the lower U-clamps of the safety sling. Had he taken the load on the top U-clamps, before loosening the lower U-clamps, this accident could have been definitely avoided.

This operation of moving up and down of the trolley in the penstock had been performed in Penstock No. 1, 2 and 3 over and over again for a period of 2¼ years. This operstion was also done 3 times in the day shift and once before the time of the occurrence of this mishap in the Swing Shift by the experienced rigging crew, who were employed for the operation of the trolley. This mishap is, therefore, entirely due to the negligence of the two workmen viz., Sarvshri Rattan Chand and Rur Singh. Proper disciplinary action has been taken against them, for negligance in the discharge of their duties.

3. The committee has also laid down the "drill" for the operation of the trolley. The Committee has further recommended that the shift incharge should personally see this "drill" at least once a week and all operations for moving the trolley up and down the penstock liner should be tested in their proper sequence and hung on the trolley itself, and the chargeman pulling the trolley up and down should sign in a register to be kept on the trolley that all operations so listed have been carried out by him and he should write "O. K," before he orders the unbolting of the clamps. Necessary instructions have been issued to strictly enforce the recommendations of the Committee.

श्री रामचन्द्र कामरेड : क्या वज़ीर साहिब बतायेंगे कि जिन लोगों के रिश्तेदारों की इस सिलसिला में अमवात हुई हैं उन को compensation देने का इन्तज़ाम किया गया है ?

मन्त्री : नहीं जी ।

श्री रामचन्द्र कामरेड : यह मौतें किसी न किसी वजह से सरकारी काम करते हुए हुईं । तो जैसे private कारखानेदार मुआवज़ा देते हैं क्या सरकार भी ऐसा करने पर गौर कर चुकी है या करेगी ?

मन्त्री : अभी तक मेरे पास कोई proposal नहीं आई ।

श्री रामचन्द्र कामरेड : मेरी मुराद यह है कि जैसे कारखानेदार compensation देते हैं क्या सरकार भी इस बारे गौर फ़रमायेगी ?

मन्त्री : वहां पर Bhakra Control Board बना हुआ है जो ऐसे मसले हल करता है। सरकार के पास कोई इत्तलाह नहीं आई वहां से।

EXPENDITURE ON AND INCOME FROM GOVERNMENT TUBE-WELLS

***7241. Maulvi Abdul Ghani Dar :** Will the Minister for Irrigation and Power be pleased to State —

(a) the total expenditure incurred on and the total income from the Government tube-wells in the State during the period from 1956-57 to 1960-61 and the amount of net profit ;

(b) the percentage of tube-wells which remained idle during the period referred to in part (a) above ;

(c) whether Government is installing any new tube-wells in the State ; if so, where ?

Sardar Gian Singh Rarewala : (a) Total expenditure on tube-wells from 1956-57 to 1960-61 (excluding interest on Capital) was Rs 123.04 lacs.

Income from 1956-57 to 1960-61 (revenue assessed), was Rs 68.83 lacs.

There was no net profit. On the other hand the loss was Rs 54.21 lacs.

(b) Percentage of tube-wells which remained idle during 1956-57 to 1960-61 is :—

1956-57	..	47.00 per cent
1957-58	..	11.07 per cent
1958-59	..	3.07 per cent
1959-60	..	2.02 per cent
1960-61	..	0.48 per cent

(c) The Government are not installing any new Irrigation tube-wells in the State, except 22 tube-wells in Rewari area the estimate for which had been prepared before the policy decision against installation of new state tube-wells was taken.

मौलवी अब्दुल ग़नी डार : उन्होंने बताया है कि बजाए profit के 54 लाख रुपया का नुकसान हुआ है। क्या वह बताएंगे कि इस का क्या कारण है ?

मन्त्री : इस का कारण यह है कि irrigation की development gradually हुई है।

मौलवी अब्दुल ग़नी डार : क्या वज़ीर साहिब फरमायेंगे कि 1956-57 में 47 per cent tube-wells क्यों बेकार पड़े रहे थे ? उन के बेकार पड़े रहने की क्या वजह थी?

मन्त्री : जितने tube-wells बेकार पड़े रहे थे उन की मैं ने percentage दे दी है। यह ठीक है कि पहले वह इतने बेकार पड़े रहे थे लेकिन बाद में वह आहिस्ता २ ठीक तरह से चलने लग गये हैं और उन की percentage कम होती गई है। इस की वजह एक तो यह थी कि कई जगहों पर वक्त पर electricity मुहैया नहीं हो सकी थी और कहीं पर कुछ और defect हो गया था।

मौलवी अब्दुल ग़नी डार : वज़ीर साहिब ने फ़रमाया है कि वह आहिस्ता २ ठीक हो गये हैं। क्या वह फ़रमायेंगे कि यह जो उन के बेकार रहने से नुक्सान हुआ है क्या यह आइन्दा होना मुम्किन है या नहीं ?

मन्त्री : यह तो मुख्तलिफ हालात पर मुनहस्सर है। अभी तो गवर्नमैंट उन्हें subsidise कर रही है। अगर यह subsidy देना छोड़ दे तो और नुकसान हो सकता है। यही वजह है कि गवर्नमैंट ने और tube-wells लगाने बन्द कर दिये हैं।

RECLAMATION OF LAND

*7250. **Shri Ram Piara :** Will the Minister for Irrigation and Power be pleased to state —

(a) with reference to the reply to unstarred question No. 2232 printed in the list of unstarred questions for 16th February, 1960, whether any area of land out of 31, 24, 590 acres has been reclaimed ; if so, how much in each tract or circle in the State ;

(b) whether any additional area of land has further become water-logged since October, 1959 ; if so, how much in each tract or circle ;

(c) the steps taken by Government for the reclamation of the water-logged area together with the expenditure incurred on flood control and drainage schemes since 31st March, 1960 in each circle ?

Sardar Gian Singh Rarewala : The reply is placed on the Table of the House.

STATEMENT

(a) An area of 9,73,332 acres has been reclaimed in the State since October, 1959,. The Tract-wise/Circle-wise figures are as under :—

		Acres
(i) Upper Bari Doab Canal Circle	..	571,393
(ii) Bist Doab Tract	..	32,439
(iii) Ferozepur Circle (Eastern Division)	..	51,857
(iv) Ferozepur circle i. e., Grey Canals Tract (Sidhwan Division)	..	119,192
(v) Sirhind Canal Circle	..	198,451
Total	..	973,332

[Minister for Irrigation and Power]

(b) An additional area of 366,552 acres has become water-logged from October, 1959 to October, 1960. The Tract-wise/Circle-wise details are as under:—

		Acres
(i) Patiala I. B. Circle	..	32,808
(ii) W. J. C. (East) Circle	..	58,371
(iii) W. J. C. (West) Circle	..	228,555
(iv) 1st B. M. L. Circle	..	45,466
(v) 2nd B.M.L. Circle	..	1,352
Total	..	366,552

(c) The following are the steps taken by the Government for the reclamation of the waterlogged areas :—

(i) Construction of surface drains and Flood protection works.
(ii) Construction of Seepage drains.
(iii) Installation of shallow tubewells.
(iv) Lining of irrigation channels.
(v) Installation of deep discharge tubewells.
(vi) Thur reclamation measures like that of leaching and crop rotation etc.

The expenditure incurred on flood control drainage, and anti-waterlogging schemes, during the year 1960-61, circle -wise is as under :—

Name of circle		Expenditure incurred during the year 1960-61
		Rs
1. Upper Bari Doab Canal	..	16,74,553
2. Drainage Circle Amritsar	..	36,19,594
3. Ferozepur Circle	..	29,88,692
4. Sirhind Canal Circle	..	2,06,870
5. Patiala I. B. Circle	..	11,995
6. Drainage II Ludhiana	..	39,32,983
7. 1st B. M. L.	..	1,97,968
8. 2nd B. M. L.	..	7,998
9. Nangal Circle	..	1,55,910
10. W. J. C. (East) Circle	..	20,49,564
11. W. J. C. (West Circle)	..	3,80,554
12. W. J. C. (Remodelling) Circle	..	21,04,407
13. Tubewell Circle	..	18,497
14. Irrigation and Power Research Institute	..	5,10,433
Total works	..	1,78,59,827
Establishment	..	15,19,831
Total	..	1,93,79,658

श्री राम प्यारा : क्या वज़ीर साहिब बतलायेंगे कि सवाल के जवाब में यह जो measures उन्होंने बतलाये हैं, (i)construction of surface drains and flood protection works. (ii) Construction of seepage drains और (iii) installation of shallow-tube wells वगैरह २ तो क्या वह बताने की तकलीफ करेंगे कि कौन कौन सी जगह पर यह काम शुरु हो गया है ?

मन्त्री : इस तरह मेरे लिये off hand बताना मुश्किल है। आप इस बारे में notice दे देवें, जवाब दे दिया जायेगा।

श्री राम प्यारा : यह जो measures मिनिस्टर साहिब ने बतलाये हैं कि water-logging को रोकने के लिये यह adopt किये जा रहे हैं, क्या मैं पूछ सकता हूं कि यह measures इस लिये adopt किये गये हैं ताकि आइन्दा water-logging न हो या जो water-logging पहले हो चुकी है उस को दूर करने के लिये adopt किये गये हैं ?

मन्त्री : Construction of seepage drains और construction of surface drains and flood protection works के carry out होने से दोनों तरह की waterlogging effect होगी।

श्री राम प्यारा : क्या वज़ीर साहिब बतायेंगे कि यह जो उन्होंने एक करोड़ 93 लाख रुपये की रक्म इस water-logging को दूर करने के लिये 1960-61 में खर्च की गई बताई है क्या सरकार इसी रफतार से आगे भी खर्च करेगी या इस रफतार को कम समझते हुए इसे और बढ़ायेगी ? क्या इस के लिये सरकार के पास और कोई नई तजवीज़ भी है ?

मन्त्री : हां, Third-Five-Year Plan में काफी रक्म ऐसी स्कीमों पर खर्च करने के लिये इन्तज़ाम किया जा रहा है।

श्री राम प्यारा : सवाल के जवाब में बताया गया है कि 9 लाख एकड़ ज़मीन water-logging से खाली हुई है लेकिन 4 लाख एकड़ और ज़मीन में water-logging हो गई। क्या वज़ीर साहिब बतायेंगे कि इस चीज़ को मद्देनज़र रखते हुए कि काफी ज़मीन में अब भी water logging होती जा रही है, क्या गवर्नमेंट कोई और इकदाम उठा रही है ?

मन्त्री : सवाल के part (c) के जवाब में वह तमाम measures enumerate कर दिये गये हैं।

श्री राम प्यारा : क्या वज़ीर साहिब बतायेंगे कि आइंदा जो ज़मीन में water-logging होने का खतरा है उस से बचने के लिये भी कोई इन्तज़ाम किया जा रहा है ?

मन्त्री : Construction of surface drains and flood protection works, installation of shallow tube-wells और construction of seepage drains से naturally काफी असर होगा और इन steps से अब ज्यादा ज़मीन reclaim हो जायेगी।

श्री राम प्यारा : यह जो सवाल के part (a) के जवाब में उन्होंने पांच circle बतलाये हैं और इसी तरह से part (b) में भी बहुत से circle बताये गये हैं तो क्या वज़ीर साहिब बताने की कृपा करेंगे कि अब जो चार लाख एकड़ और ज़मीन में water-logging हो गई है क्या यह ज़मीन इन्हीं circles में वाकया है या कहीं दूसरी जगह पर वाकया है ?

मन्त्री : यह मैं off hand नहीं बता सकता। यह तो दरयाफत कर के ही बताया जा सकता है।

CAUSES OF FLOODS IN ROHTAK DISTRICT

***7296. Shri Mangal Sein :** Will the Minister for Irrigation and Power be pleased to state —

(a) the causes of floods in Rohtak district during the current year ;

(b) whether Bahadurgarh town in the said district got submerged under water due to heavy rains or due to a breach in any drain ?

Sardar Gian Singh Rarewala : (a) The real cause of flooding in Rohtak District during the year, 1961 is heavy rainfall which occurred in the catchment areas of various drains. The rainfall during July and August, 1961 at various stations in the Western Jumna Tract was much more as compared to the rainfall during July and August, 1960.

(b) The flooding took place due to the overflow from the West Juan drain on account of very heavy rains in the catchment area, and also the blockage in the Najafgarh Jheel drain in Delhi. Some outskirts of Bahadurgarh were affected by this spill-over.

श्री मंगल सेन : क्या वज़ीर साहिब बतलायेंगे कि पिछले साल भी West Juan Drain टूटी थी ?

मन्त्री : पिछले साल भी बारिशें काफी हुई थीं, इस लिये हो सकता है कि टूट गई हो।

श्री मंगल सेन : अगर वह drain टूटी थी, तो उस की protection का कोई प्रबन्ध किया गया ?

मन्त्री : असली बात यह है कि जो नजफगढ़ झील है उसमें silt बढ़ती जा रही है और जब तक उस की drainage नहीं हो जाती तब तक यह तकलीफ बनी रहेगी ।

श्री मंगलसेन : क्या वज़ीर साहिब बतायेंगे कि नज़फगढ़ झील के बारे में पंजाब गवर्नमेंट क्या कर रही है ?

मन्त्री : दिल्ली गवर्नमेंट से खतोकिताबत कर रही है।

श्री मंगलसेन : यह खतोकिताबत कब तक चलती रहेगी ? और कब तक पानी निकलेगा ?

मन्त्री : इसके लिए कोई तारीख मुकर्रर करना मेरे लिए बहुत मुश्किल है।

ਚੌਧਰੀ ਬਲਬੀਰ ਸਿੰਘ : ਕੀ ਵਜ਼ੀਰ ਸਾਹਬ ਖਤੋਕਿਤਾਬਤ ਕਰਨ ਦੀ ਬਜਾਏ ਖੁਦ ਜਾ ਕੇ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕਰਨਗੇ?

मन्त्री : कई दफा meetings हो चुकी हैं। Senior officers लगे हुए हैं, और बातचीत चल रही है।

श्री राम प्यारा : क्या वज़ीर साहिब बताएंगे कि बहादुरगढ़ के out skirts में जो area submerged हुआ है वह गवर्नमेंट के anticipate करने से भी ज्यादा submerged हुआ है ?

मन्त्री : वह इस लिये कि इस साल बारिश ज्यादा हुई।

CONNECTING DRAIN NO. 8 IN ROHTAK DISTRICT WITH JAMUNA RIVER

*7297. **Shri Mangal Sein :** Will the Minister for Irrigation and Power be pleased to state whether the scheme of connecting Drain No. 8 flowing through Rohtak District, with Jamuna River has been completely implemented ; if not, how much work in this connection is as yet incomplete and the reasons therefor ?

Sardar Gian Singh Rarewala : The scheme of diverting drain No. 8 has not been completed for the present, only the Pilot Section had to be constructed according to the phased programme which has been done. The drain is proposed to be widened further in the first stage by the monsoons of 1962 when pacca drainage crossings shall also be constructed. The complete programme is likely to take about three years.

श्री मंगल सेन : क्या वज़ीर साहिब बतलाएंगे कि अधूरा काम करने से उस इलाके में इस बार फसलें बर्बाद हुईं ?

मंत्री : देखिये, जहाँ तक pilot scheme का ताल्लुक है, वह तो बना दी गई थी लेकिन full size की नहीं थी। साथ ही बारिश ज्यादा हुई इस लिये काम होने के बावजूद भी नुकसान हुआ।

श्री मंगल सेन : इसी House में उन वज़ीर साहिब ने जो निकाले गले हैं यह assurance दी थी कि drain No. 8 within this year Jamuna में डाल दी जाएगी। क्या वज़ीर साहिब बताएंगे कि वह assurance implement क्यों नहीं हुई ?

मंत्री : बात यह है कि drain का phased programme होता है। एक pilot scheme बना दी गई है।

श्री मंगल सेन : स्पीकर साहिब, मैं challenge करता हूं। वजीर साहिब ग़लत कह रहे हैं।

TEACHERS FOR COMPULSORY PRIMARY EDUCATION

*7224. **Shri Rup Singh Phul** : Will the Minister for Education be pleased to state —

(a) the total number of additional teachers required by Government for the introduction of compulsory primary education in the State together with the number of teachers so far appointed ;

(b) the steps, if any, taken or intended to be taken by Government to make up the shortage of teachers ?

Shri Amar Nath Vidyalankar : (a) It is anticipated that 35,000 additional teachers would be required for the purpose during the Third Five-Year Plan. During the current year, 2,000 teachers have been sanctioned and these have been appointed. It is anticipated that about 5,000 more teachers will be needed this year.

(b) The Department has proposed to extend the teacher training facilities during the current financial year to cope with the additional demand. The matter is receiving the attention of Government.

Shri Rup Singh Phul : May I know whether the Government have made any assessment that 5,000 junior basic trained teachers are available in the State or not ?

मंत्री : यह तो मैं ने बता दिया है 5,000 teachers की जरूरत होगी ताकि यह पूरी तरह से introduce कर दी जाये ।

श्री रूप सिंह फूल : मेरा अर्ज़ करने का मतलब यह है कि 5,000 teachers में से जो 2½ हज़ार की कमी है यह कितने अर्से में पूरी कर ली जायेगी ?

मंत्री : मैं ने कहा कि Third Five-Year-Plan में यह कमी पूरी होगी ।

Shri Rup Singh Phul: May I know the details of the measures which the Government is taking to extend the teaching facilities?

मंत्री : Details जब आप किसी सवाल में मांगेंगे तो जवाब दे दिया जायेगा ।

ਚੌਧਰੀ ਬਲਬੀਰ ਸਿੰਘ : ਕੀ ਵਜ਼ੀਰ ਸਾਹਿਬ ਦਸਣਗੇ ਕਿ ਜਿਤਨੀ ਦੇਰ ਲੋੜ ਅਨੁਸਾਰ teachers ਦਾ ਘਾਟਾ ਰਹੇਗਾ ਕੀ ਉਤਨਾ ਅਰਸਾ retired teachers ਦੀਆਂ services ਲੈਣ ਦਾ Government ਦਾ ਵਿਚਾਰ ਹੈ ?

मंत्री : इस के मुताल्लिक मैं ने ऐक अलग सवाल के जवाब में कहा है कि किस तरह से यह कमी पूरी की जायेगी ।

श्री राम प्यारा : क्या सरकार जब तक trained teachers नहीं मिलते untrained Matrics और Graduates को रखने के लिये तैयार है ?

Minister : I think that this is a suggestion and not a question.

OPENING OF ADDITIONAL PRIMARY SCHOOLS IN THE STATE

*7225. **Shri Rup Singh Phul** : Will the Minister for Education be pleased to state —

(a) the total number of additional primary schools required to be opened due to the introduction of compulsory primary education in the State;

(b) the number out of those referred in part (a) above already opened together with the period in which the rest will be opened?

Shri Amarnath Vidyalankar : (a) 200.

(b) Nil. The schools will be opened at the rate of 40 each in the years 1961-62 to 1965-66.

Shri Rup Singh Phul : May I know the reason why a single school has not been opened so far? 200 में से एक भी न खोलने की वजह क्या है ?

मंत्री : Second Five-Year-Plan में जो primary schools खोलने थे, वह नहीं खुले। अब हम एक मील के दायरे के अन्दर ऐसे 233 single teacher schools खोल रहे हैं। यह मुखतलिफ जगहों पर खोले जा रहे हैं मगर इन की list मेरे पास नहीं है।

श्री रूप सिंह फूल : पहले जो 40 schools की बजाये खोलने थे क्या वह खोल दिये गये हैं। ?

मंत्री : मैं अर्ज़ कर दूं कि जैसे जैसे Inspectors से report आयेगी, जहां जहां ज़रूरत होगी वहां वहां स्कूल खोल दिये जायेंगे।

श्री रूप सिंह फूल : जहां जहां नये स्कूल खोले जा रहे हैं क्या उन का पहले survey हो रहा है ?

मंत्री : हमें field staff की जहां जहां से report आ रही है उस के मुताबिक staff का और school खोलने का प्रबन्ध किया जा रहा है।

श्री रूप सिंह फूल : पहले आप ने एक जवाब में कहा कि 40 school खोलने हैं, फिर 200; अब कह रहे हैं जैसे demand होगी वैसे खोलेंगे । इस demand की इस के साथ क्या consistancy है ? सिर्फ 200 ही assess हुए हैं, इतने ही खोलने हैं या इस से अगर ज्यादा ज़रूरत पड़े वह भी आप खोलेंगे ?

मंत्री : जो बजट में provide किये हैं उस से ज्यादा कैसे खोले जा सकते हैं।

OPENING OF JUNIOR BASIC TRAINING SCHOOL FOR GIRLS AT HAMIRPUR DISTRICT KANGRA

***7226. Shri Rup Singh Phul :** Will the Minister for Education be pleased to state whether Government have received any representation for opening a Junior Basic Training School for Girls at Hamirpur, district Kangra; if so, the action taken thereon ?

Shri Amar Nath Vidyalankar : Yes. The matter is under consideration.

श्री रूप सिंह फूल : क्या मैं पूछ सकता हूं कि कब तक इस का फैसला हो जायगा ?

मंत्री : बहुत जल्दी ।

श्री रूप सिंह फूल : क्या मैं पूछ सकता हूं कि इस academic session में यह स्कूल जारी हो जायगा ?

मंत्री : इसी साल में जारी हो जायगा, शायद बहुत जल्दी जारी हो जाय ।

PUNJABI UNIVERSITY

***7290. Sardar Dhanna Singh Gulshan :** Will the Minister for Education be pleased to state—

(a) the action, if any, taken to implement the decision to set up a Punjabi University in the State, during the year 1960-61 ;

(b) the amount of money collected for setting up the said University and the place where it is proposed to be located ?

Shri Amar Nath Vidyalankar : (a) On the basis of the Report of the Punjabi University Commission a Bill to be known as "The Punjabi University Bill, 1961 " is being introduced in the current session of the Legislature.

(b) Government have imposed an additional surcharge on Land Revenue and enhanced the Property Tax to raise funds for the Punjabi University or the Kurukshetra University. The total additional income expected from these sources is Rs 1,65,00,000. No decision regarding the location of the Punjabi University has so far been taken.

AMOUNT SPENT ON BHIKHIWIND AND PATTI BLOCKS

***7280. Sardar Gurwaryam Singh :** Will the Minister for Community Development be pleased to state—

(a) the amount of money spent on the Bhikhiwind and Patti Blocks in district Amritsar, separately, yearwise since these Blocks were set up ;

(b) the details of progress so far made in each of the said Blocks ;

(c) the value of the share contributed by the villagers, whether in kind or cash, in each of the said Blocks ?

Sardar Gurbanta Singh : (a) A statement No. I is laid on the Table of the House.

(b) and (c) A statement No. II is also laid on the Table of the House.

STATEMENT NO. I

Amount of money spent on Bhikhiwind and Patti Blocks

ame of Block	1957-58			1958-59			1959-60			1960-61		
	Grant	Loan	Total	Grant	Loan	Total	Grant	Loan	Total	Grant	Loan	Tot
ikhiwind .	14,310	..	14,310	1,05,120	34,000	1,39,120	43,390	35,000	78,390	79,830	29,000	1,08,8
ti ..	13,840	..	13,840	90,261	40,000	1,30,261	1,02,180	50,000	1,52,180	79,780	29,000	1,08,7

STATEMENT NO. II

[Minister for Community Development]

(b) Details of progress so far made in the Bhikhiwind and Patti Blocks up to 30th June, 1961 :—

Serial No.	Item of work	Bhikhiwind Block	Patti Block
	Agriculture		
3	Improved seeds distributed (mds.) ..	9,371	16,028
4	Fertilizers distributed (mds.) ..	6,803	10,539
5	Improved implements distributed (Nos.) ..	1,222	899
6	No. of fruit trees planted (Nos.) ..	1,116	10,062
7	Compost pits dug (Nos.) ..	3,139	6,726
8	Model Farms laid out (Nos.) ..	23	29
9	Area reclaimed (acres) ..	1,028	2,569
	Irrigation		
10	New irrigation wells constructed (Nos.) ..	4	12
11	Old irrigation wells repaired (Nos.) ..	16	42
12	Pumping sets installed (Nos.) ..	3	67
13	Tube-wells constructed (Nos.) ..	19	39
14	Total additional area irrigated (from all sources) (acres) ..	911	2,671
	Animal Husbandry		
15	Improved animals supplied (Nos.) ..	3	..
16	Improved birds supplied (Nos.) ..	232	151
	Health and Sanitation		
17	Drinking-water wells constructed (Nos.) ..	10	15
18	Drinking-water wells renovated (Nos.) ..	27	43
19	Streets paved (Sq. Yards) ..	998	1,521
20	Drains constructed (Yds.) ..	4,661	3,574
	Education and Social Education		
21	School buildings constructed or donated (Nos.)	7	49
22	Youth Clubs started (Nos.) ..	29	31
23	Mahila Samitis organised (Nos.) ..	17	22
24	Children parks set up (Nos.) ..	13	12
25	Community recreation centres started (Nos.)	3	8

Serial No.	Item of work		Bhikhiwind Block	Patti Block
26	Reading rooms/Libraries set up (Nos.)	..	17	20
27	Adult education centres started (Nos.)	..	9	7
	Communications			
28	Kacha Roads constructed (miles)	..	38.75	7
29	Culverts constructed (Nos.)	..	37	111
30	Pacca roads constructed (miles)	..	..	2.5
	Co-operative			
31	New Societies started (Nos.)	..	38	31
	Arts, Crafts and Industries			
32	Demonstration-cum-training centres started (Nos.)	..	35	28
	Village Leadership			
33	Village leaders trained (Nos.)	..	1,500	2,179
	(c)Total villager's contribution (in thousand)	..	257.4	196.3

CO-OPERATIVE SUGAR MILL, BATALA

***7281. Sardar Gurwaryam Singh :** Will the Minister for Community Development be pleased to state—

(a) the total investment made by the Government and the shareholders, respectively, in the Co-operative Sugar Mill, Batala in district Gurdaspur.

(b) the time by which the said sugar mill will start functioning ?

Sardar Gurbanta Singh : (a) The total investment made by the State Government and other share-holders as on 31st July, 1961 stands at Rs. 20 lakhs and Rs 13.72 lakhs respectively.

(b) The mill is expected to catch the 1962-63 crushing-season on a trial basis.

UNSTARRED QUESTIONS AND ANSWERS

ENQUIRIES AGAINST CERTAIN OFFICIALS OF INDUSTRIES DEPARTMENT AT AMRITSAR

3700. Shri Ram Piara : Will the Minister for Industries be pleased to state—

(a) with reference to the reply to Starred Question No. 6267 included in the list of starred questions for 7th November,

---

Note: The replies of the Unstarred Questions Nos. 3701, 3705, 3706. 3714, 3717, 3720, 3721, and 3723 having been received late from the Government are printed at the end of this debate dated 21st September, 1961 as an Annexure.

[Shri Ram Piara]

1960 the names of officials with their designations who had committed the said irregularities ;

(b) the date when the enquiry was completed by the Vigilance Department ;

(c) whether any final decision in the matter has been taken ; if so, what ;

(d) whether any of the officials mentioned in part (a) above has been suspended/charge-sheeted/dismissed/transferred ; if so, the details thereof ;

(e) the names of the industrial concerns who benefited from the said irregularities ;

(f) whether the firms mentioned in part (e) above have been getting their quotas and essentiality certificates even after the commission of the said irregularities ; if so, the reasons therefor ;

(g) whether any of the firms mentioned in part (e) above has been blacklisted ; if so, their names and the dates when each of them was blacklisted ?

Shri Mohan Lal : The time and labour involved in collecting the requisite information, which will be very voluminous, will not be commensurate with the advantage to be derived from it. Moreover, it is not in the public interest to disclose the names of the firms, which have been blacklisted.

GOVERNMENT ADVERTISEMENTS GIVEN TO CERTAIN URDU NEWSPAPERS

3702. Shri Ram Piara : Will the Chief Minister be pleased to state—

(a) with reference to the reply to starred question No. 6275 included in the list of starred questions for 8th November, 1960 the circulation of the Urdu newspapers mentioned from serial Nos. 20 to 31 together with the date of start of each ;

(b) the amount paid to each of the newspapers mentioned in part (a) above on account of Government advertisements from the 18th August, 1960 to date?

Sardar Partap Singh Kairon : A statement giving the required information is placed on the Table of the House.

STATEMENT

(a) and (b)

Serial No.	Zame of Paper		Circu-lation	Date/ Year of start	Amount of advertisements released from 18th August, 1960 to 31st August, 1961 in Rupees
1	Hindu, Jullundur	..	5,382	1922	1,761.00
2	Arya Gazette, Jullundur	..	1,597	1885	761.87
3	Lok Hitkari, Jullundur	..	1,449	1957	327.75
4	Bharat Tek, Rohtak	..	1,050	1940	584.00
5	Karnal Times, Karnal	..	2‘100	1958	445.00
6	Jat Gazette, Rohtak	..	1,000	1916	932.50
7	Janam Bhoomi, Karnal	..	2,000	1956	798.50
8	Lalkar, Delhi	..	1,785	1954	3,890.77
9	Atalique, Delhi	..	1,813	1930	342.60
10	Amrit, Karnal	..	2,000	1937	381.00
11	Hindustan, Jullundur	..	1,500	1953	1,897.50
12	Reformer, Delhi	..	2,860	1928	830.46

PANJOTRA FOR NEWLY APPOINTED HARIJAN LAMBARDARS

3703. Shri Ram Piara : Will the Chief Minister be pleased to state—

(a) whether it is a fact that no Panjotra has been given to any of the newly appointed Harijan Lambardars in the State ; if so, the reasons therefor ;

(b) whether Government have asked any of the newly appointed Harijan Lambardars to furnish the required security so that the duty for collecting the revenue in the capacity of Lambardar may be entrusted to them ; if so, the date when instructions in this behalf were issued ; together with the details of the instructions ;

(c) the nature of duties entrusted to the Harijan Lambardars at present ?

Sardar Partap Singh Kairon : (a) (i) Yes, please.

(ii) Panjotra is paid in lieu of the services rendered by a Lambardar in connection with the collection of land revenue and other Government dues. As Harijan Lambardars are not allowed to collect these dues, they are not entitled to any remuneration in the form of Panjotra etc.

(b) (i) No.

(ii) Does not arise.

(iii) Does not arise.

(c) The following duties have been entrusted to the Harijan Lambardars :—

(i) He shall report to the tehsildar the death of any assignee of land revenue or Government pensioner residing in the estate, or the marriage or re-marriage of female drawing a family pension and residing in the State, or the absence of any such person for more than a year.

(ii) He shall report to the tehsildar all encroachments on roads (including village roads) or on Government waste lands and injuries to, or appropriation of, nazul property situated within the boundaries of the estate.

He shall report any injury to Government buildings made over to his charge.

(iv) He shall carry out to the best of his ability, any orders that he may receive from the Collector requiring him to furnish information, or to assist in providing on payment supplies or means of transport for troops or for officers of Government on duty.

(v) He shall assist in such manner as the Collector may from time to time direct at all crop inspections, recording of mutations, surveys, preparation of record-of -rights, or other revenue business carried on within the limits of the estate.

(vi) He shall attend the summons of all authorities having jurisdiction in the estate, assist all officers of Government on the execution of their public duties ; supply to the best of his ability, any local information which those officers may require, and generally act for the landowners, tenants and residents of the estate or sub-division of the estate in which he holds office in their relations with Government.

(vii) He shall report to the Patwari any outbreak of disease among animals or human beings.

(viii) He shall report to the Patwari the deaths of any right-holders in their estates.

(ix) He shall report any breach or cut in a Government irrigation canal or channel to the nearest Canal Officer or Ziladar or Canal Patwari.

(x) He shall, under the general or special directions of the Collector, assist by the use of his personal influence and otherwise all officers of Government and other persons duly authorised by the Collector, in the collection and enrolment of recruits for military service whether combatant or non-combatant.

(xi) He shall render all possible assistance to the village Postman, while passing the night in the village, in safeguarding the cash and other valuables that he carries.

CONSTITUTION OF GRAM PANCHAYAT IN VILLAGE RATTAN GARH, NEAR KARNAL

3704. Shri Ram Piara : Will the Minister for Community Development be pleased to state—

(a) whether Government have recently received any application from the public of village Rattan Garh, near Karnal asking for the constitution of a Gram Panchayat in their village ; if so, when and the action taken thereon ;

(b) whether Government have also received any representation from any Legislator of Karnal in connection with the application referred to in part (a) above ; if so, when and the contents thereof ;

(c) whether he is aware of the fact that the residents of the said village have not been able to exercise their vote ; in any of the Panchayats ; if so, the reasons therefor ?

Sardar Gurbanta Singh : (a) No.

(b) Yes.

A representation was received on 5th June, 1961 from Shri Ram Piara, M. L. A., Karnal, for the formation of a Panchayat in village Rattan Garh.

(c) Yes, as a Panchayat has not yet been constituted for the reason that it is not a separate revenue estate.

SALES TAX ADVISORY COMMITTEES

3707. Shri Ram Piara : Will the Minister for Finance be pleased to state

(a) whether it is a fact that District Sales Tax Advisory Committees have recently been constituted by Government ;

[Shri Ram Piara]

if so, the names of the members of these Committees, district-wise, at present ;

(b) whether any Advisory Committee on Sales Tax on State level has also been constituted ; if so, the names of the members of this Committee ;

(c) the basis on which the Members mentioned in parts (a) and (b) above were nominated ;

(d) whether the recommendations for nominating the said Members of the District Sales Agency of the Excise and Taxation Officers were taken ; if so, the number of cases in which such recommendations were not accepted ?

Dr. Gopi Chand Bhargava : (a) Yes. A list is attached at Annexure 'A'.

(b) The Advisory Committee on State level has been constituted which deals with all the matters concerning the Excise and Taxation Department including Sales Tax. A list is attached at Annexure 'B'.

(c) When selecting members it is always kept in view that members should be good representatives of the trade and business and of good reputation among the business community. The members of the State Advisory Committee are appointed from among M. L. A.s, M. L. C.s and M. P.s and the selection is made by Government.

(d) (i) Yes.

(ii) Two.

ANNEXURE 'A'

Serial No.	Name of the district		Names of Members
1	Hissar	..	(1) Rameshwar Dass of M/s Lachhi Ram Hanuman Dass Commission Agents, Sirsa.
			(2) Shri Bakshi Ram of M/s Raunaqui Ram-Vinod Kumar, Tohana.
			(3) Shri Matu Ram of M/s Nathu Ram Mati Ram, Bhiwani.
			(4) Shri Kishori Lal of M/s Harsarup Kewal Ram, Hansi .
			(5) Shri Sham Lal, Partner of M/s Jugal Kishore Kanshi Ram.

Serial No.	Name of the district	Names of Members
2	Rohtak ..	(1) Shri Gugan Singh, Gohana Mandi.
		(2) Shri Jage Ram of M/sRam Narain Chander Bhan, Rohtak.
		(3) Shri Mittar Sain of Haryana Medical Railway Road, Rohtak.
		(4) Shri Naresh Bhalla of M/s Forward Cycles, Bahadurgarh.
		(5) Shri Basheshar Lal of M/s Paras Ram Basheshar Lal, Iron Merchants, Sonepat.
3	Gurgaon ..	(1) Shri Puran Chand Prop., Shri Ram Oil and General Mills, Gurgaon.
		(2) Shri Dhanna Mal, Prop., M/s Aggarwal Metal Works, Rewari.
		(3) Shri M. L. Manchanda, Prop., M/s M. L. Manchanda of Co., Faridabad Township.
		(4) Shri Shiv Dayal, Prop., M/s Ramji Lal Shiv Dayal, Commission Agents, Ferozepur Jhirka.
		(5) Shri Laxmi Narain, Commission Agents, Palwal Mandi.
4	Karnal ..	(1) Shri Jagdish Chandra Batra, President, District Congress Committee, Karnal.
		(2) Shri Kundan Lal Lamba (Beopari Leader), Panipat.
		(3) Shri Sadhu Ram, M. A. of Ladwa.
		(4) Shri C. L. Monga of M/s Monga and Sons, Panipat.
		(5) Shri Lal Chand of M/s Tara Chand Krishan Kumar Commission Agents, Kaithal.
5	Ambala ..	(1) Shri Gurbakhsh Singh, Coal Depot Holder, Jagadhri.
		(2) Seth Ram Dass, Prop., Dhari-Shah-Di-Hatti, the whole sale and retail karyana merchants, Ambala Cantt.
		(3) S. Sujan Singh, Prop., Sujan Singh & Sons, wholesale and retail Building Material and Hardware dealer and L-17 Licensee and President, Shop Association, Sector 22-D, Chandigarh.
		(4) Shri Gian Chand, Prop. Babu Ram Mohan Lal, wholesale Karyana dealer, Ambala City.
		(5) Shri Panna Lal, Prop. Oriental Science Apparatus Workshop, Ambala Cantt.
6	Simla ..	(1) Shri Devi Saran of M/s Sunder Lal Chaudhri Mal, President of Food grain Arhti Association, Simla.
		(2) Shri Chori Mani of M/s Saraf Mal Rairoo Mal, Motor Spare Parts dealer, Lower Bazar, Simla.

Serial No.	Name of the district	Names of Members
	Simla	(3) Shri Jai Parkash Gupta of M/s Banarsi Dass & Sons, Radio and Electrical Goods Dealers, Simla.
		(4) Shri Naranjan Dass of M/s Gainda Mal Hem Ram, General and Medicines dealer, the Mall, Simla.
		(5) Shri Banwari Lal of M/s Banwari Lal & Sons, Commission Agents, Dharampur.
7	Kangra ..	(1) Shri Daya Ram of M/s Daya Ram & Bros, Dharamsala.
		(2) Shri Nanak Chand of M/s Nanak Chand Surinder Kumar, Palampur.
		(3) Shri Kirpa Ram of M/s Kirpa Ram Devi Ram, Dera.
		(4) Shri Balwant Rai of M/s Deepak Pharmacy, Nurpur.
		(5) Shri Kewal Krishan of M/s Romesh Lal Kewal Krishan, Kulu.
8	Hoshiarpur ..	(1) Shri Roshan Lal Jain, Ivory and Fancy Goods dealers, Dabbi Bazar, Hosiharpur.
		(2) Shri Des Raj of M/s Babu Ram Des Raj, Nangal.
		(3) Shri Rattan Chand of M/s Rattan Chand Inder Singh, Mukerian.
9	Jullundur	(1) Shri Niranjan Dass, Prop,. M/s Sain Mal Jagan Nath Nawan Shahr.
		(2) Shri K. S. Bhaizada, Prop,. M/s Bhaizada & Sons, Jullundur.
		(3) Shri Inder Sain, Prop,. M/s Nand Lal & Sons, Fenton Ganj, Jullundur.
		(4) Shri R.N. Raina, Prop,. M/s Hitkari Motors, G.T. Road, Jullundur.
		(5) Shri Gurinder Singh, Prop,. Partap Singh & Sons, Toka Merchant, Phillaur.
10	Ludhiana ..	(1) Shri H. R. Dhanda of M/s Ludhiana Hosiery Manufacturing Syndicate, Ludhiana.
		(2) Shri Mul Raj Jain of M/s Lahore Shop, Basti Bazar, Ludhiana.
		(3) Shri Daya Nand of Hero Cycle Industries, Ludhiana.
		(4) Shri Vidya Parkash of M/s Sultani Mal Amar Chand, Jagraon.
		(5) Shri Mohinder Singh of M/s Guru Nanak Oil Mills, Railway Road, Khanna.
11	Ferozepur ..	(1) Shri Chandi Ram Verma, Prop,. M/s C. R. Verma Co., Abohar.
		(2) Shri Des Raj Maria, Prop., M/s India Enamel Works, Ferozepur City.

Serial No.	Name of the district	Names of Members
	Ferozepur—	(3) Shri Raj Kumar, Prop,. M/s Chaman Lal Luna & Co., Muktsar.
		(4) Shri Lachhman Dass, Prop,. M/s Lachhman Dass Dwarka Dass, Moga.
		(5) Shri Kundan Lal Ahuja, Prop,. M/s Khem Chand Bahadur Chand, Abohar.
		(6) Shri Mukand Lal, Prop,. M/s Bool Chand Nathu Ram, Fazilka.
		(7) Shri Des Raj Sahi, Prop,. M/s Gurbans Lal Krishan Lal, Ferozepur City.
12	Amritsar ..	(1) Shri Partap Singh, President, Bullion Merchants Association.
		(2) Shri Kidar Nath, Secretary, Textile Manufacturers Association.
		(3) Shri Gopal Dass Sarpal, President, Punjab Beopar Mandal and Chemists and Druggists Association, Amritsar.
		(4) Shri Milkhi Ram, Secretary, Karyana Merchants Association.
		(5) Shri G.S. Cheema President, General Merchants Association.
		(6) Shri Gopi Nath, Dry-fruit Merchants Association.
		(7) Shri Gian Chand Joshi, the General Secretary, Commercial Association.
13	Gurdaspur ..	(1) Shri Sardul Singh Sethi of M/s Sardul Singh & Co., Pathankot.
		(2) Shri Malli Ram, Dhangu Road, Pathankot, of M/s Mulkh Raj Bhagat Ram, Timber Dealers, Pathankot.
		(3) Shri Vishwa Mittar of M/s Amrit Foundry , Railway Road, Batala.
		(4) Shri Sita Ram of M/s Sita Ram Beni Parshad, Mandi Gurdaspur.
		(5) Shri Dhian Chand Khanna of M/s Dhian Chand Khanna and Co., Dalhousie Cantt.
		(6) Shri Chander Gupta of M/s Gupta and Co., Conduit Pipe Dealers, Dina Nagar.
14	Kapurthala ..	(1) Shri Sada Nand Sukheja, Manager, Jagjit Engineering Works, Kapurthala.
		(2) Shri Madan Shah Prop,. M/s Bhardwaj Metal Works, Kapurthala.
		(3) Shri Sham Lal, Secretary, Steel Corporation, Phagwara.

[Minister for Finance]

Serial No.	Name of the district	Names of Members
	Kapurthala—	(4) Shri Tara Chand, President, Beopar Mandal, Phagwara.
		(5) Shri Jagdish Mittar, Prop,. M/s Sewa Ram Amar Nath, Sultanpur.
15	Patiala ..	(1) Shri Joti Parshad, Prop,. M/s Rall Ram Jai Gopal Saraf, Qila Chowk, Patiala.
		(2) Shri Nasib Chand Gupta, Prop,. M/s B.G. Corporation, Patiala.
		(3) Shri Barkha Ram, Prop,. M/s Barkha Ram Jagan Nath Commission Agents and Gota Merchants, Patiala.
		(4) Shri Harbans Singh, Prop,. M/s Viran Di Hatti, General Merchants, Adalat Bazar, Patiala.
		(5) Shri Dev Raj Mehta, Prop,. M/s Mehta Bhandari Industries, Sirhind.
		(6) Shri Sadhu Ram, Prop,. Rikhi Ram Sadhu Ram Samana.
		(7) Shri Prem Singh, Prop,. M/s Gupta Iron Stores, Nabha.
16	Sangrur ..	(1) Shri Suraj Bhan of M/s Bhagat Ram Suraj Ram Commission Agents, Sunam.
		(2) Shri Ramkaran of M/s Ishar Dass Harnam Dass, Jind.
		(3) Shri Ram Sarup of M/s Govind Ram Banarsi Dass, Barnala.
		(4) Shri Siri Niwas, c/o M/s Kundan Lal Yash Pal, Dhuri.
		(5) Shri Pritam Singh Jain, President Beopar Mandal, Sangrur.
		(6) Shri Ganda Ram President, Municipal Committee, Lehragaga.
17	Bhatinda ..	(1) Shri Dewan Chand Katia c/o M/s Som Chand Om Parkash, Cotton Dealer and Factory Owners, Bhatinda.
		(2) Shri Pushpati Nath, c/o Kesho Ram Pushpati Nath, Petrol Kerosine Oil and Dalda Dealers, Bhatinda.
		(3) Shri Het Abhilashi, President, Municipal Committee, Budhlada c/o M/s Ramji Dass Het Abhilashi, Commissi on Agents, Mandi Budhlada.
		(4) Shri Lachhman Dass, c/o M/s Ganpat Rai Lachhman Dass Commission Agents, Phul.
		(5) Shri Hans Raj Aggarwal, Iron dealer, Faridkot.
		(6) Shri Amar Nath Mittal, President, Municipal Committee, Kotkapura.
		(7) Shri Kastur Chand c/o M/s Kastur Chand Tilak Ram, Iron dealer, Mansa.

Serial No.	Name of the district	Names of Members.
		(8) Shri Gurdas Mal, President, Municipal Committee, c/o M/s Sohan Lal Gurdas Mal Mela Ram, Brick Kiln Owners, Bhuchu.
18	Mohindergarh	(1) Shri Shiv Narain, Prop. M/s Ram Sarup Shiv Narain, Mohindergarh.
		(2) Shri Munna Lal Bhagat, Prop. M/s Muna Lal Babu Lal Atteli Mandi.
		(3) Shri Chaturbhuj Prop. M/s Gokal Chand Chaturbhuj, Dadri.
		(4) Shri Budh Ram, c/o M/s Narain Parshad Ganeshi Lal, Narnaul.

ANNEXURE 'B'

1. Ch Sunder Singh, M.L.A.
2. Shri Mohan Lal, M. L. A.
3. Shri Sarup Singh, M.L.A.
4. Dr. Baldev Parksah, M.L.A.
5. Shri S. F. Dean, M.L.C.
6. Shri Sadhu Ram, M. P.

HARIJANS ELECTED TO BLOCK SAMITIS IN THE STATE

3708. Shri Ram Piara : Will the Minister for Community Development be pleased to state the total number of Harijans elected in each of the Block Samitis in the State, including the Shadow Blocks ?

Sardar Gurbanta Singh : A statement is enclosed.

List showing the total number of Harijans elected in each of the Block Samitis in the State, including the Shadow Blocks.

Serial No.	Name of district	Name of Block/Shadow Block	No. of Harijanset
1	Ambala ..	(1) Raipur Rani ..	Nil
		(2) Naraingarh ..	2
		(3) Manimajra ..	1
		(4) Kharar ..	2
		(5) Sialba Majri ..	2
		(6) Rupar ..	2
		(7) Chamkaur Sahib ..	1
		(8) Ambala ..	1
		(9) Barara ..	1
		(10) Jagadhri ..	2
		(11) Chhachhrauli ..	3
		(12) Nilaspur ..	2
		(13) Nalagarh ..	Nil

[Minister for Finance]

Serial No.	Name of district	Names of Block/Shadow Block	No. of Harijans etc.
2	Sangrur ..	(1) Kalayat ..	1
		(2) Malerkotla ..	Nil
		(3) Mahal Kalan (Shadow) ..	Nil
		(4) Barnala ..	1
		(5) Ahmedgarh ..	1
		(6) Lehragaga ..	Nil
		(7) Safidon ..	3
		(8) Cheema ..	Nil
		(9) Jind ..	Nil
		(10) Dhuri ..	Nil
		(11) Sohna ..	Nil
		(12) Narwana ..	2
		(13) Uchana ..	1
		(14) Sunam ..	Nil
		(15) Sangrur ..	1
3	Hissar ..	(1) Hissar I ..	1
		(2) Hissar II ..	Nil
		(3) Barnala ..	Nil
		(4) Tohana ..	1
		(5) Hansi I ..	Nil
		(6) Hansi II ..	1
		(7) Narnaud ..	1
		(8) Tosham ..	1
		(9) Loharu ..	Nil
		(10) Bhiwani (Shadow Block) ..	Nil
		(11) Fatehabad ..	Nil
		(12) Bhuna ..	1
		(13) Ratia ..	1
		(14) Sirsa ..	Nil
		(15) Dabwali ..	Nil
		(16) Rania (Shadow) ..	Nil
		(17) Badagudha (Shadow) ..	Nil
4	Mohindergarh	(1) Narnaul I ..	1
		(2) Mohindergarh I ..	2
		(3) Mohindergarh II ..	Nil
		(4) Badhra ..	Nil
		(5) Narnaul II ..	Nil
		(6) Nangal Chaudhri ..	1
		(7) Dadri I ..	1
		(8) Dadri II ..	Nil
5	Simla ..	(1) Kandaghat ..	2
		(2) Dharampur ..	2
6	Rohtak ..	(1) Ganaur ..	3
		(2) Jhajjar ..	Nil
		(3) Gohana ..	13
		(4) Mundlana ..	3
		(5) Sonepat ..	1
		(6) Meham ..	2
		(7) Rai ..	1
		(8) Nahar ..	Nil
		(9) Salhawas ..	Nil
		(10) Beri ..	1
		(11) Kalanaur ..	1
		(12) Rohtak ..	Nil
		(13) Kharkhoda ..	Nil
		(14) Kathura ..	Nil
		(15) Bahadurgarh ..	Nil

Serial No.	Name of district	Name of Block/Shadow Block	No. of Harijans etc.
7	Kangra ..	(1) Naggar ..	Nil
		(2) Kulu ..	Nil
		(3) Dhundla ..	Nil
		(4) Nadaun ..	Nil
		(5) Bhawarna ..	Nil
		(6) Nagrota Bagwan ..	Nil
		(7) Pragpur ..	1
		(8) Mangwal ..	Nil
		(9) Dehra ..	Nil
		(10) Nurpur ..	1
		(11) Indora ..	1
		(12) Hamirpur ..	Nil
		(13) Bhota ..	Nil
		(14) Lambagaon ..	Nil
		(15) Ani ..	Nil
		(16) Banjar ..	Nil
		(17) Sujanpur (Shadow) ..	Nil
		(18) Kangra ..	Nil
		(19) Shahpur at Rait ..	Nil
		(20) Palampur ..	Nil
		(21) Bhoranj ..	Nil
		(22) Baijnath ..	Nil
8	Jullundur ..	(1) Jullundur West ..	2
		(2) Bhogpur ..	Nil
		(3) Nakodar ..	2
		(4) Goraya ..	3
		(5) Jullundur East ..	5
		(6) Phillaur ..	2
		(7) Nurmahal ..	1
		(8) Adampur ..	2
		(9) Shahkot ..	Nil
		(10) Mukandpur ..	2
		(11) Nawanshahr ..	1
		(12) Banga ..	2
9	Karnal ..	(1) Karnal ..	Nil
		(2) Nilokheri ..	Nil
		(3) Gharaunda ..	1
		(4) Nisang ..	2
		(5) Panipat ..	Nil
		(6) Madlauda ..	1
		(7) Samalkha ..	1
		(8) Kaithal ..	1
		(9) Pundri ..	Nil
		(10) Guhla ..	3
		(11) Rajund ..	1
		(12) Asandh ..	2
		(3) Thanesar ..	1
		(14) Shahabad ..	Nil
		(15) Ladwa ..	Nil
10	Hoshiarpur ..	(1) Hoshiarpur I ..	3
		(2) Hoshiarpur II ..	3
		(3) Bhunga ..	3
		(4) Tanda ..	Nil
		(5) Dasuya ..	2
		(6) Mukerian ..	2
		(7) Hajipur ..	1
		(8) Gagret ..	Nil
		(9) Nurpur Bedi ..	1
		(10) Amb ..	Nil

[Minister for Finance]

Serial No.	Name of district	Name of Block/Shadow Block	No. of Harijans etc.
	Hoshiarpur—CONTD	(11) Anandpur Sahib ..	1
		(12) Una ..	Nil
		(13) Garhshankar ..	3
		(14) Saroya ..	1
		(15) Balachaur ..	1
		(16) Mahailpur ..	1
11	Gurgaon ..	(1) Sohna ..	Nil
		(2) Gurgaon ..	Nil
		(3) Nuh ..	Nil
		(4) Hathin ..	Nil
		(5) Pataudi ..	Nil
		(6) Rewari ..	Nil
		(7) Bawal ..	Nil
		(8) Khol ..	1
		(9) Palwal ..	..
		(10) Hodal ..	..
		(11) Ballabgarh ..	2
		(12) Faridabad ..	Nil
		(13) Ferozepur-Jhirka ..	Nil
		(14) Punhaba ..	Nil
12	Gurdaspur ..	(1) Gurdaspur ..	2
		(2) Kahnuwan ..	Nil
		(3) Dhariwal ..	..
		(4) Dorangala ..	1
		(5) Batala ..	..
		(6) Siri Har Gobindpur ..	1
		(7) Fatehgarh-Churian ..	Nil
		(8) Dera Baba Nanak ..	Nil
		(9) Pathankot ..	4
		(10) Narot Jaimal Singh ..	2
		(11) Dhar Kalan ..	2
13	Kapurthala ..	(1) Phagwara ..	2
		(2) Sultanpur (Shadow) ..	1
		(3) Kapurthala ..	Nil
		(4) Bholath at Kapurthala ..	Nil
14	Bhatinda ..	(1) Bhatinda ..	Nil
		(2) Sangat ..	Nil
		(3) Talwandi Sabo ..	Nil
		(4) Phul West ..	Nil
		(5) Phul East ..	1
		(6) Nathana ..	1
		(7) Mansa ..	Nil
		(8) Jhunir ..	1
		(9) Kot Kapura ..	Nil
		(10) Budhlada ..	1
		(11) Faridkot ..	Nil
15	Patiala ..	(1) Patiala ..	Nil
		(2) Bhunerheri ..	1
		(3) Rajpura ..	2
		(4) Ghanaur ..	2
		(5) Dera Bassi ..	1
		(6) Sirhind ..	Nil
		(7) Bassi Pathana ..	1
		(8) Doraha ..	Nil
		(9) Nabha ..	Nil
		(10) Samana ..	1

Serial No.	Names of district	Name of Block/Shadow block	No. of Harijans etc.
16	Ferozepur ..	(1) Ghul Khurd ..	Nil
		(2) Guruharsahai ..	Nil
		(3) Moga I ..	Nil
		(4) Moga II ..	1
		(5) Fazilka ..	Nil
		(6) Khuian Sarwar ..	Nil
		(7) Muktsar ..	Nil
		(8) Lambi ..	Nil
		(9) Abohar ..	Nil
		(10) Malout ..	Nil
		(11) Bagha-purana ..	Nil
		(12) Ferozepur ..	Nil
		(13) Nihal Singhwala ..	Nil
		(14) Jalalabad ..	Nil
		(15) Kot Bhai ..	Nil
		(16) Dharamkot ..	Nil
		(17) Zira ..	Nil
17	Ludhiana ..	(1) Ludhiana ..	Nil
		(2) Mangat ..	2
		(3) Pakhowal ..	Nil
		(4) Dehlon ..	2
		(5) Samrala ..	1
		(6) Machhiwara ..	1
		(7) Jagraon ..	Nil
		(8) Sudhar ..	Nil
		(9) Sidhwan Bet ..	1
18	Amritsar ..	(1) Patti ..	Nil
		(2) Nausjhehra Pannuan ..	Nil
		(3) Majuitha ..	Nil
		(4) Jandiala (Shadow) ..	1
		(5) Verka ..	Nil
		(6) Tarn Taran ..	2
		(7) Chohla Sahib ..	Nil
		(8) Ajnala ..	Nil
		(9) Bhikhiwind ..	Nil
		(10) Chogawan ..	Nil
		(11) Kassel ..	Nil
		(12) Khadur Sahib ..	1
		(13) Valtoha ..	Nil
		(14) Rayya ..	Nil
		(15) Tarsika ..	Nil
		(16) Lopoke ..	Nil

ACTION TAKEN AGAINST BOGUS FIRMS

3709. Shri Ram Piara : Will the Minister for Industries be pleased to state —

(a) with reference to the reply to Starred Question No. 5968 included in the list of Starred Questions for 17th October, 1960 whether any action has so far been taken against the firms which were not functioning and the firms which had misutilised their quota ; if so, the details thereof in each case ;

(b) whether any of the firms referred to in part (a) above have been blacklisted ; if so, their names ;

[Shri Ram Piara]

(c) the names of the District Industries Officers/Official of the Department made recommendations from time to time about the 66 firms which were not functioning ;

(d) whether any action has been taken against those mentioned in part (c) above ; if so, what ?

Shri Mohan Lal : (a) Yes. The firms which had not been functioning have since been blacklisted. No action has, however, been taken against those alleged to have "misutilised" their quotas because they were found to have committed only technical irregularities.

(b) Yes, but it is not in the public interest to disclose the names of the parties concerned.

(c) It is not in the public interest to dislose the names of the officers/ officials concerned.

(d) No action against any officer/official was taken as no corruption or dishonesty on their part was established.

DEPOSITING IN NATIONAL SAVINGS SCHEME BY OFFICERS

3710. Shri Ram Piara : Will the Chief Minister be pleased to state whether Government have issued any circular asking the Gazetted Officers in the State to deposit a certain portion of their salary in the National Savings Scheme ; if so, when and a copy thereof be laid on the Table ?

Sardar Partap Singh Kairon : Yes, appeals were issued in January, 1960 and May, 1960. A copy of each of the circulars is enclosed.

D. O. No. 18(1)-SS-60/503

Chief Secretary to Government, Punjab,
Chandigarh.

Dated the 19*th January*, 1960.

Subject.—Small Savings Scheme—Investments by Government servants.

DEAR SIR,

1. (a) As you are aware, Small Savings are investments which help the Nation in the fulfilment of its Five-Year Plans ; your own State in its own Plan ; your district in its share of the Plan ; and in the ultimate analysis, yourself, because you get more out of it than what you pay in. It is not a contribution or a donation, or a subscription or a gift. It is just like investing your money in a bank or insurance policy, and getting the interest on it—with the two additional advantages, that if you invest in Small Savings, the interest is entirely free from income-tax and super-tax, and secondly, you and your family get welfare benefits of the Plan. Holding of Small Savings securities by assessees shall not be included in their net wealth for purposes of wealth tax, unless they were acquired within six months, preceding the valuation day.

(b) We have won political independence but economic independence is yet to be achieved ; the problems of poverty and disease, have yet to be tackled. These problems are to be solved by increasing the country's agricultural production and developing its industrial resources. For this purpose, large funds are required. It is, therefore, the duty of every Indian who has the good of his country at heart, to practice thrift and to lend his savings to the Government, so that country's development projects can be finalized.

(c) Small Savings is one of the Schemes for raising money to finance the Five-Year Plans of the country. Persons with large sums to invest, can subscribe to Government loans which are floated from time to time. Those whose means are small can put their accumulated and current savings in one or more of the securities offered by the Government of India under Small Savings Scheme.

2. Although the Small Savings Scheme is beneficial to the investor himself, and also to the country as a whole, but it is a pity that very few of us have so far made this Scheme a part of our lives. The Government servants who are earning their monthly income regularly, have not yet inculcated in themselves the habit of thrift, and most of them do not put aside small savings for times of need, such as the higher education of their children, giving them a start in life, building a house, and retiring in comfort, etc., etc. Appeals have been issued by Government from time to time, asking employees to save at least one month's gross income during a year, but it appears that very little response has been made by them. Reports received by Government from various Heads of Departments and offices show that very few have joined the Scheme. As already stated above, the benefits of the Scheme are numerous and it appears that poor participation by Government servants is due to the lack of publicity of the Scheme. The Small Savings Organisation in the State has very meagre staff and it is not possible for one or two men in a district to approach every Government servant personally, and to explain the various aspects of the Scheme. This being a national movement, it enjoins a duty on all the Heads of Departments and Heads of Offices, etc., to intensify the National Savings movement in their respective departments and offices.

3. Consequent upon the recommendations made by the defunct State Savings Advisory Committee, an appeal was issued by Government—*vide* Memo No. 19(2)-SS-59/3412-3522, dated the 4th June, 1959, addressed to all Heads of Departments, etc., requesting all Government employees drawing Rs 300 (gross) or more as monthly salary, to invest one month's pay in one or more instalments during the current financial year, in the National Savings Certificates. As regards the employees drawing less than Rs 300 as gross pay, they were requested to open Accounts under Cumulative Time Deposit Scheme in their own names or in the names of their dependents. It was stressed in the said circular that all the Heads of Offices may be asked to send monthly reports separately for the officers/officials drawing pay Rs 300 (gross) or more, and for others who draw below Rs 300, to the Director-General, Small Savings, Punjab, Chandigarh, in the *pro forma* enclosed therewith. The experience gained during the last six months has, however, shown that some confusion exists in regard to the submission of monthly reports in the prescribed *pro forma*. Some of the sub-offices who are to submit these reports to their Head Offices, have been submitting them direct to the Director-General, Small Savings. In other offices, where the

[Chief Minister]

Heads of Offices have to submit their reports direct to him, their figures have been incorporated in the statement of Heads of Departments. The figures have, therefore, overlapped in many cases. In order to give a clear idea of the officers/officials in respect of whom a particular head of office has to submit his report, a list of all Heads of Offices under each Head of Department, has been prepared, and is attached . It is hoped that all the Heads of Offices, mentioned in column 2 of the statement will now forward reports in respect of the staff mentioned in column 3 of this statement. The Heads of Departments mentioned in column 1 of the statement should kindly ensure that all the Heads of Offices under them submit their reports regularly to the Director-General, Small Savings. All efforts have been made to prepare a comprehensive statement, but in case any Head of Office has been omitted, the Heads of Departments are requested to bring it to the notice of the Director-General, Small Savings, so that he may open accounts of all such offices under the various Heads of Departments in the State. It may be pointed out here that no officer except the Head of Office, mentioned in column 2 of the statement, should submit his monthly statement direct to the Director-General, Small Savings, because he has opened accounts in the names of these Heads of Offices only. The requisite number of spare copies of this letter,—one for each Head of Office, is sent herewith, for transmission to the Heads of Offices under you.

4. I should be grateful if all the Heads of Offices mentioned in the statement are asked to submit monthly reports to the Director-General, Small Savings, Punjab, regularly in the first week of each month in the prescribed *pro forma* (copy enclosed for reference). It will be useful if a copy of the instructions issued by you to the Heads of Offices, is supplied to the Director-General, Small Savings, for his information. Needless to say that the Heads of Offices should be clearly informed that regular submission of reports by them will save unnecessary expenditure and labour involved in issuing reminders by the Director-General, Small Savings, Punjab.

Yours sincerely,

E. N. MANGAT RAI.

To

____

____

____

No. 18(1)-SS-60/504, dated Chandigarh, the 19th January, 1960.

A COPY is forwarded to the Regional National Savings Officer, Punjab, Jullundur, for information and necessary action.

BACHITTAR SINGH,
DEPUTY SECRETARY, SMALL SAVINGS,
for Chief Secretary to Government, Punjab.

COPIES to all the members of the State Advisory Board for Small Savings, for information.

BACHITTAR SINGH,
DEPUTY SECRETARY, SMALL SAVINGS,
for Chief Secretary to Government, Punjab.

To

All the Members of the State Advisory Board for Small Savings.

U.O. No. 18(1)-SS-60/505, dated Chandigarh, the 19th January, 1960.

Statement showing collections made in the office of the ———————— during the month————————196

Serial No.	No. of officials (categories)*	AMOUNT INVESTED DURING THE MONTH UNDER REPORT IN		REMARKS
		12 year N.P.S.Cs.	Cumulative Time Deposit	
1	2	3	4	5

*Categories such as these :—

1. Employees drawing Rs 300 or more.
2. Employees drawing less than Rs 300 of the following or equivalent ranks :—

(a) Superintendents,
(b) Assistants,
(c) Clerks,
(d) Class IV Servants.

List of Offices

Head of Department	Heads of Offices responsible for the submission of Monthly Report	The Staff for which report is to be submitted
1	2	3
1. Chief Conservator of Forests	1. Chief Conservator of Forests, Punjab	Headquarters staff
	2. Conservator of Forests, Sutlej Circle, Nabha	The staff under him
	3. D. F. O., Patiala ..	The staff under him including Range Officers

[Chief Minister]

Head of Department	Heads of Offices responsible for the submission of Monthly Report	The staff for which report is to be submitted
1		3
Chief Conservator of Forests—*concld*	4. D. F. O., Dalhousie ..	The staff under him including Range Officers
	5. D. F. O., Hoshiarpur ..	Ditto
	6. D. F. O., Hissar ..	Ditto
	7. D. F. O., Ludhiana ..	Ditto
	8. D. F. O., Faridkot ..	Ditto
	9. D. F. O., Kangra ..	Ditto
2. Commissioner, Ambala Division	1. Commissioner, Ambala Division, Ambala	Headquarters staff
	2. D. C., Ambala ..	Ditto
	3. S. D. O., Jagadhri ..	The staff under him including Tehsils staff
	4. S. D. O., Rupar ..	Ditto
	5. D. C., Gurgaon ..	Headquarters staff
	6. S. D. O., Nuh ..	The staff under him including Tehsils staff
	7. S. D. O., Palwal ..	Ditto
	8. S. D. O., Rewari ..	Ditto
	9. D. C., Hissar ..	Headquarters staff
	10. S. D. O., Bhiwani ..	The staff under him including Tehsils staff
	11. S. D. O., Sirsa ..	Ditto
	12. D. C., Karnal ..	Headquarters staff
	13. S. D. O., Kaithal ..	The staff under him including Tehsils staff
	14. S. D. O., Panipat ..	Ditto
	15. D. C., Rohtak ..	Headquarters staff
	16. S. D. O., Jhajjar ..	The staff under him including Tehsils staff
	17. S. D. O., Sonepat ..	Ditto
	18. D. C., Simla ..	Headquarters staff
	19. S. D. O., Kandaghat ..	The staff under him including Tehsils staff
	20. S. D. O., Naraingarh ..	Ditto

Head of Department	Heads of Offices responsible for the submission of Monthly Report	The staff for which report is to be submitted
1	2	3
3. Commissioner, Jullundur Division	1. Commissioner, Jullundur Division, Jullundur	Headquarters staff
	2. D. C., Amritsar ..	Ditto
	3. S. D. O., Patti ..	The staff under him including Tehsils staff
	4. D. C., Dharamsala ..	Headquarters staff
	5. S. D. O., Hamirpur ..	The staff under him including Tehsils staff
	6. S. D. O., Kulu ..	Ditto
	7. S. D. O., Nur Pur ..	Ditto
	8. S. D. O., Palam Pur ..	Ditto
	9. D. C., Gurdass Pur ..	Headquarters staff
	10. S. D. O., Batala ..	The staff under him including Tehsils staff
	11. S. D. O., Gurdaspur ..	Ditto
	12. S. D. O., Pathankot ..	Ditto
	13. D. C., Hoshiarpur ..	Headquarters staff
	14. S. D. O., Una ..	The staff under him including Tehsils staff
	15. D. C., Jullundur ..	Headquarters staff
	16. S. D. O., Nawanshahar ..	The staff under him including Tehsils staff
	17. D. C., Kapurthala ..	Headquarters staff
	18. S. D. O., Phagwara ..	The staff under him including Tehsils staff
	19. D. C., Ludhiana ..	Headquarters staff
	20. D. C., Ferozepur ..	Ditto
	21. S. D. O., Fazilka ..	The staff under him including Tehsils staff
	22. S. D. O., Moga ..	Ditto
	23. S. D. O., Muktsar ..	Ditto
4. Commissioner, Patiala Division	1. Commissioner, Patiala Division, Patiala	Headquarters staff
	2. D. C., Bhatinda ..	Ditto
	3. S. D. O., Faridkot ..	The staff under him including Tehsils staff

[Chief Minister]

	Head of Department	Heads of Offices responsible for the submission of Monthly Report	The staff for which report is to be submitted
	1	2	3
	Commissioner Patiala Division—*contd*	4. S. D. O., Mansa ..	The staff under him including Tahsils staff
		5. D. C., Patiala ..	Headquarters staff
		6. S. D. O., Fatehgarh ..	The staff under him including Tehsils staff
		7. S. D. O., Nabha ..	Ditto
		8. D. C., Narnaul ..	Headquarters staff
		9. D. C., Sangrur ..	Ditto
		10. S. D. O., Barnala ..	The saff under him including Tehsils staff
		11. S. D. O., Jind ..	Ditto
		12. S. D. O., Malerkotla ..	Ditto
5.	Chief Engineer, P.W.D. (B. & R.)	1. Chief Engineer (B. and R.), Patiala	Headquarters staff
		2. S. E., Amritsar (B. R.) ..	Ditto
		3. S. E., Ambala (B. R.) ..	Ditto
		4. S. E., Hissar (B. R.) ..	Ditto
		5. S. E., Patiala (B. R.) ..	Ditto
		6. X.E.N., Amritsar (B. R.) ..	The staff under him including Sub-Divisional staff
		7. X.E.N., Ambala (B.R.) ..	Ditto
		8. X.E.N., Bhatinda (B.R.) ..	Ditto
		9. X.E.N., Ferozepur (B.R.) ..	Ditto
		10. X.E.N., Gurgaon (B.R.) ..	Ditto
		11. X.E.N., Hissar (B.R.) ..	Ditto
		12. X.E.N., Jullundur (B.R.) ..	Ditto
		13. X.E.N., Karnal (B.R.) ..	Ditto
		14. X.E.N., Ludhiana (B.R.) ..	Ditto
		15. X.E.N., Patiala (B.R.) ..	Ditto
		16. X.E.N., Rohtak (B.R.) ..	Ditto
		17. X.E.N., Sangrur (B.R.) ..	Ditto
		18. X.E.N., Simla (B.R.) ..	Ditto

Head of Department	Heads of Offices responsible for the submission of Monthly Report	The staff for which report is to be submitted
1	2	3
6. Chief Engineer (North)	1. X.E.N., Budget and Accounts (Headquarters)	The Headquarters staff
	2. X.E.N., (North) (Headquarters)	Ditto
	3. S.E. (U.B.D.C.), Amritsar ..	Ditto
	4. X.E.N., Gurdaspur Division, Gurdaspur	The staff under him including S.D.O's, staff
	5. X.E.N., Majitha Division, Amritsar	Ditto
	6. X·E.N., Jandiala Division, Amritsar	Ditto
	7. X.E.N., Madhopur Division, Amritsar	Ditto
	8. S.E., Beas Dam Project Circle, Chandigarh	Headquarters staff
	9. X.E.N., Beas Dam Division, Chandigarh	The staff under him including S.D.O's staff
	10. X.E.N., Suket Division, Nangal	Ditto
	11. X.E·N., Beas Linked Division, Mandi	Ditto
	12. X.E.N., Uhl Dam Division, Mandi	Ditto
	13. Director, Irrigation and Power Research Institute, Amritsar	The staff under him
	14. S.E., Project Circle, Chandigarh	Headquarters staff
	15. X.E.N., Project Circle Division No. IV (Ambala)	The staff under him including S.D.O's staff
	16. X.E.N., Project Circle Division No. II, Chandigarh	Ditto
	17· X.E.N., Project Circle Division No. III, Chandigarh	Ditto
	18· X.E.N., Ghagar Dam Division, Chandigarh	Ditto
7. Chief Engineer (South)	1. X.E.N. (South), Chandigarh ..	Headquarters staff and S.D.O's staff under him
	2. X.E.N. (Floods), Chandigarh ..	Ditto

[Chief Minister]

Head of Department	Heads of Offices responsible for the submission of Monthly Report	The staff for which report is to be submitted
1	2	3
7. Chief Engineer, (South)—*concld*	3. S.E., Western Jumna Canal, East Circle, Delhi	Headquarters staff
	4. X.E.N., Dadu Pur Division, Dadupur	The staff under him including S.D.O's staff
	5. X.E.N., Karnal Division, Karnal	Ditto
	6. X. E.N., Delhi Division, Delhi	Ditto
	7. X.E.N., Drainage Division No. 3, Karnal	Ditto
	8. S.E., West Jumna Canal, (West Circle, Delhi)	Headquarters staff
	9. X.E.N., Rohtak Division, Rohtak	The staff under him including S.D.O's staff
	10. X.E.N., Haryana Division, Rohtak	Ditto
	11. X.E.N., Hissar Division, Hissar	Ditto
	12. X.E.N., Rewari Division, Rohtak	Ditto
	13. S.E., Tube-well Circle, Ambala	Headquarters staff
	14. X.E.N., Tube-well Division No. 1, Delhi	The staff under him including S.D.O's staff
	15. X.E.N., Tube-well Division No. 2, Ambala	Ditto
	16. X.E.N., Tube-well Division No. 3, Malerkotla	Ditto
	17. X.E.N., Tube-well Division No. 4, Ludhiana	Ditto
	18. X.E.N., Arbitration, Ambala	Ditto
	19. S.E., Drainage Circle, Chandigarh	Headquarters staff
	20. X.E.N., Jullundur Drainage Division, Jullundur	The staff under him including S.D.O's staff
	21. X.E.N., Dam Division No. 4, Amritsar	Ditto
	22. X.E.N., Dam Investigation Division No. 5, Amritsar	Ditto
	23. X.E.N., New Investigation Drainage Division, Chandigarh	Ditto

Head of Department	Heads of Offices responsible for the submission of Monthly Report	The staff for which report is to be submitted
1	2	3
7. Chief Engineer *concld*	24. S.E., Remodelling, (W.J.C.), Delhi	Headquarters staff
	25. X.E.N., W.J.C., Remodelling Division No. 2, Rohtak	The staff under him including S.D.O's staff
	26. X.E.N., W.J.C., Remodelling Division No. 1, Karnal	Ditto
	27. X.E.N., Gaunchi Drainage Division, Rohtak	Ditto
8. Chief Engineer (Central)	1. X.E.N., Central, Chandigarh	Headquarters staff
	2. X.E.N. (R. and G.), Chandigarh	Ditto
	3. X.E.N. (Regulation), Chandigarh	Ditto
	4. S.E., First B.M.L. Circle, Patiala	Ditto
	5. X.E.N., B.M.L. Area Division, Patiala	The staff under him including S.D.O's staff
	6. X.E.N., B.M.L. Division, Patiala	Ditto
	7. X.E.N., Kaithal Area Division, Ambala City	Ditto
	8. X.E.N., Pehowa Division, Kaithal	Ditto
	9. X.E.N., Narwana Division, Narwana	Ditto
	10. S.E., 2nd B.M.L. Circle, Hissar	Headquarters staff
	11. X.E.N., Tohana Division, Rohtak	The staff under him including S.D.O's staff
	12. X.E.N., Fatehabad Division, Hissar	Ditto
	13. X.E.N., Sirsa Area Division, Hissar	Ditto
	14. X.E.N., Adampur Division, Sirsa	Ditto
	15. X.E.N., Sirsa Division, Sirsa	Ditto
	16. S.E., Patiala Circle ..	Headquarters staff
	17. X.E.N., Sangrur Division, Sangrur	The staff under him including S.D.O's staff
	18. X.E.N., Drainage Division No. 2, Ludhiana	Ditto

[Chief Minister]

	Head of Department		Head of Offices responsible for the submission of Monthly Report	The staff for which report is to be submitted
	1		2	3
8.	Chief Engineer (Central)—*concld*	19.	X.E.N., Devigarh Division, Patiala	The staff under him including S.D.O.'s staff
		20.	X.E.N., Lehal Division, Patiala	Ditto
		21.	X.E.N., Phagwara Division, Patiala	Ditto
		22.	S.E., Sarhind Canal Circle, Ludhiana	Headquarters staff
		23.	X.E.N., Rupar Division, Rupar	The staff under him including S.D.O.'s staff
		24.	X.E.N., Ferozepur Division, Ferozepur	Ditto
		25.	X.E.N., Bhatinda Division, Bhatinda	Ditto
		26.	X.E.N., Abohar Division, Abohar	Ditto
		27.	S.E., Nangal Circle, Rupar ..	Headquarters staff
		28.	X.E.N., Nangal Division, (Nangal Township)	The staff under him including S.D.O.'s staff
		29.	X.E.N., Field (N.T.) ..	Ditto
		30.	X.E.N., Arear Division, Rupar	Ditto
		31.	X.E.N., Bist Doab Division, Jullundur	Ditto
		32.	X.E.N., Disposal (N.T.) ..	Ditto
		33.	X.E.N., Kuhl Division, Dharamsala	Ditto
9.	Chief Engineer (Construction)	1.	X.E.N., (Construction), Chandigarh	Headquarters staff
		2.	X.E.N. (Establishments) ..	Ditto
		3.	X.E.N., (Additional Establishment)	Ditto
		4.	S.E., Ferozepur Circle, Ferozepur	Ditto
		5.	X.E.N., Eastern Division, Ferozepur	The staff under him including S.D.O.'s staff
		6.	X.E.N., Hussainiwala Division, Mukhu	Ditto
		7.	X.E.N., Drainage Division, No. 1, Jullundur City	Ditto

Head of Department	Heads of Offices responsible for the submission of Monthly Report	The staff for which report is to be submitted
1	2	3
Chief Engineer (Construction)	8. X.E.N., Sidhwan Division, Ludhiana	The Staff under including S.D.O's. staff
	9. S.E., Rajasthan Circle, Ferozepur	Headquarters staff
	10. X.E.N., 1st Division, Faridkot	The staff under him includig S.D.O's staff
	11. X.E.N., Mechanical Division, Faridkot	Ditto
	12. X.E.N., Hissar Division (Rajasthan), Gidderbha	Ditto
	13. X.E.N., III R.D. Division, Ferozepur	Ditto
	14. X.E.N., Gidderbha Division, Gidderbha	Ditto
	11. X.E.N., Dhabwali Division, Abohar	Ditto
	16. X.E.N., Mechanical Division, Abohar	Ditto
	17. X.E.N., Malaut Division, Bhatinda	Ditto
10. Chief Engineer, Public Health, Patiala	1. Chief Engineer ..	Headquarters staff
	2. S.E., Public Health Circle, Patiala	Ditto
	3. X.E.N., Public Health, Hissar	The staff under him including S.D.O's staff
	4. X.E.N., Public Health Division, Karnal	Ditto
	5. X.E.N., Public Health Division, Rohtak	Ditto
	6. S.E., 2nd Public Health Circle, Patiala	Headquarters staff
	7. X.E.N., Public Health Division, Amritsar	The staff under him including S.D.O's staff
	8. X.E.N., Public Health Division, Ferozepur	Ditto
	9. X.E.N., Public Health Division, Ludhiana	Ditto
	10. X.E.N., Public Health Division, Patiala	Ditto

[Chief Minister]

Head of Department	Heads of Offices responsible for the submission of Monthly Report	The staff for which report is to be submitted
1	2	3
11. Chairman, Punjab Public Service Commission, Patiala	Secretary, Punjab Public Service Commission	His entire staff
12. Controller of Printing and Stationery	Deputy Controller of Printing and Stationery	The entire staff under him at Patiala and Chandigarh
13. Chief Secretary to Government, Punjab.	1. Assistant Secretary to Government, Punjab	The entire staff of Punjab Civil Secretariat
	2. Director of Hospitality Organisation	The entire staff
	3. Secretary, Vigilance Department	Ditto
	4. Secretary, Subordinate Services Selection Board	Ditto
14. Director of Agriculture	1. Director of Agriculture ..	Headquarters staff at Ludhiana and Chandigarh
	2. Deputy Director of Agriculture, Gurdaspur	The staff under him
	3. Deputy Director of Agriculture, Hansi	Ditto
	4. Deputy Director of Agriculture, Jullundur	Ditto
	5. Deputy Director of Agriculture, Nabha	Ditto
	6. Agricultural Chemist, Government College, Ludhiana	Ditto
	7. Agriculture Engineering Boaring, Ludhiana	Ditto
	8. Agriculture Engineer (Implements), Ludhiana	Ditto
	9. Assistant Economic Botanist, Fodder, Sirsa	Ditto
	10. Assistant Marketing Officer, Patiala	Ditto
	11 to 28. All Distrrict Agricultural Officers	The staff under them in the district including the Inpectorate staff, etc.
	29. Cane Commissioner, Pb. Jullundur	The staff under him in the Punjab

Head of Department	Heads of Offices responsible for the submission of Monthly Report	The Staff for which report is to be submitted
1	2	3
14. Director of Agriculture—*concld*	30. Cotton Extension Officer, Punjab, Jullundur	The entire staff under him in the Punjab
	31. Economic Botanist, Cotton and Oil Seeds, Punjab, Jullundur	Ditto
	32. Economic Botanist, Cereals and Pulses, Punjab	Ditto
	33. Economic Botanist, Millets, Ferozepur	Ditto
	34. Economic Botanist, Sugarcane, Punjab, Jullundur	Ditto
	35. Entomologist, Punjab Government Agricultural College, Ludhiana	Ditto
	36. Extension Officer, Government Agriculture College, Ludhiana	Ditto
	37. Fruit Specialist, Punjab, Patiala	Ditto
	38. Marketing Officer, Punjab, Jullundur	Ditto
	39. Maze Botanist, Punjab, Gobindgarh (District Patiala)	Ditto
	40. Plant Pathologist, Punjab Government Agriculture College, Ludhiana	Ditto
	41. Principal, Government Agricultural College, Ludhiana	Ditto
	42. Professor of Agronomy, Punjab	Ditto
	43. Government College, Ludhiana	Ditto
	44. State-Bio-Chemist Government Agricultural College, Ludhiana	Ditto
	45. Statistician, Department of Agriculture, Ludhiana	Ditto
	46. Vegetable Botanist, Government Agricultural College, Ludhiana	Ditto
15. Director of Animal Husbandry and Warden of Fisheries, Punjab	1. Deputy Director of Animal Husbandry and Warden of Fisheries, Punjab	Headquarters staff
	2 to 19. All District Animal Husbandry Officers and Warden of Fisheries	The staff under them including field staff, etc.

[Ch'ef Minister]

	Head of Department	Heads of offices responsible for the submission of Monthly Report	The staff for which report is to be submitted
	1	2	3
16.	Director of Ayurvedic, Punjab, Patiala	Director of Ayurvedic, Patiala ..	The entire staff under him in the Punjab
17.	Development Commissioner, Punjab	1 to 146. All the B.D.O.s in the State	The staff under them including C.P. centres staff and other field staff
18.	Director of Consolidation of Holdings	1. O.S.D., Consolidation of Holdings, Punjab	Headquarters staff
		2. All Settlemet Officers of Consolidaion of Holdings in the the State	Headqurters staff and field staff under them
19.	Director, Food and Supplies	1. Director, Food and Supplies, Punjab	Headquarters staff
		2 to 18. All District Food and Supplies Officers	The staff under them in the district
20.	Director-General, Small Savings	Director-General, Small Savings, Punjab	Headquarters staff.
21.	Director of Health Services, Punjab	1. Director of Health Services, Punjab	Ditto
		2. Assistant Bacteriologist to Government, Punjab, Karnal	The entire staff under him
		3 to 20. All the Civil Surgeons in Punjab	The staff under them including dispensaries staff
		21. Assistant Director, Maternity and Child Welfare, Punjab, Patiala	The entire staff directly under him
		22. Assistant Director, Malariology, Punjab, Health Department, Karnal	Ditto
		23 to 40. All District Medical Officers of Health	The staff under them in the district
		41. All Malaria Officers in the State	The staff under them
		42. Bacteriologist to Government, Punjab, Amritsar	His entire staff
		43. Chief Medical Officer, Chandigarh	Ditto
		44. Chief Medical Officer, Nangal	Ditto
		45. Chemical Examiner to Government, Punjab, Patiala	Ditto
		46. Dean of Hygiene and Vaccine Institute, Amritsar	Ditto

Head of Department	Heads of Offices responsible for the submission of Monthly Report	The staff for which report is to be submitted
1	2	3
21. Director of Health Services, Punjab—*contd*	47. Divisional Inspector of Drugs Control, Jullundur	The entire staff under him in the Division
	48. Divisional Inspector of Drugs Control, Patiala	Ditto
	49. Divisional Inspector of Drugs Control, Ambala	Ditto
	50 to 56. District School Medical Officers, Sangrur, Patiala, Bhatinda, Kapurthala, Mohindergarh, Rohtak and Ludhiana	The staff under them
	57. Doctor Incharge, V.D. Clinic, Kandaghat	The staff under him
	58. Lady Incharge, Dufferin Hospital, Patiala	The staff under her
	59. Leprosy Officer, Punjab, Palampur	The staff under him
	60. Medical Superintendent, Rajindra Hospital, Patiala	Ditto
	61. Medical Superintendent, V.J. Hospital, Amritsar	Ditto
	62. Medical Superintendent, Punjab, Mental Hospital, Amritsar	Ditto
	63. MedicalSuperintendent, R.B. Gujjar Mal T.B. Sanatorium, Amritsar	Ditto
	64. Medical Superintendent, Lady Reading Hospital, Simla	Ditto
	65. Medical Superintendent, T.B. Sanatorium, Tanda (District Kangra)	Ditto
	66. Medical Superintendent, T. B. Hospital, Hermitage, Sangrur	Ditto
	67. Medical Superintendent, Harding Sanatorium, Dharampura	Ditto
	68. Medical Superintendent, Lady Emerson School, Amritsar	The staff under her
	69. Nutrition Officer, Punjab, 41, Gopal Nagar, Amritsar	The staff under him
	70. Organising Medical Officer, B.C.G. Campaign, Patiala	Ditto
	71. Officer Incharge, Goitre Pilot Survey Project, Pathankot	Ditto

[Chief Minister]

Head of Department	Heads of Offices responsible for the submission of Monthly Report	The staff for which report is to be submitted
1	2	3
21. Director of Health Services, Punjab—*concld*	72. Principal, Government Medical College, Patiala	The staff under him
	73. Principal, Government Medical College, Amritsar	Ditto
	74. Principal, Dental College and Hospital, Amritsar	Ditto
	75. Superintendent, Leprosy Home-cum-Hospital, Palampur (Kangra)	The entire staff
	76. T.B. Centre, Patiala ..	Ditto
22. Director of Industries, Punjab	1. Deputy Director of Industries	Headquarters staff
	2 to 19. All the District Industries Officers in the State	The staff under them in the district including Sub-Inspectors staff
	20. Controller of Stores, Jullundur	The entire staff under him
	21. Controller of Spinning and Weaving Centre, Jullundur	Ditto
	22. Chief Inspector of Boilers, Jullundur	Ditto
	23. Inspector of Industrial Schools, Punjab, Jullundur	The entire staff working under him in the Punjab
	24. Inspectress of Industrial Schools for Girls, Punjab, Chandigarh	The entire staff working under her in the Punjab
	25. Manager, Cottage Industries, Museum and Emporium, New Delhi	The entire staff working under him in the Punjab
	26. Principal, Training Institute, Jullundur	Ditto
	27. Superintendent, Sericulture, Sujanpur (District Gurdaspur)	Ditto
	28. Superintendent, Cottage Industries Emporium, Chandigarh	Ditto
	29. Technical Organiser, Dharamsala	Ditto
	30. Textile Officer, Jullundur ..	Ditto
23. Dirdtor of Land Recors	Director of Land Records, Punjab	The entire staff working under him in the Punjab

Head of Department	Heads of Offices responsible for the submission of Monthly Report	The staff for which report is to be submitted
1	2	3
24. Director, Language Department, Punjab	Director, Language Department Patiala	The entire staff wcking under him in the Punjab
25. Director of National Employment Services, Punjab	1. Director of National Employment Services, Punjab	Headquarters staff
	2. Regional Employment Exchange, Patiala	Ditto
	3. Regional Employment Exchange, Ambala	Ditto
	4. Regional Employment Exchange, Jullundur	Ditto
	5 to 22. All District Employment Officers	Their own staff and the staff in Sub-offices under them
26. Director of Panchayats, Punjab	Director of Panchayats, Punjab	Headquarters staff and the staff in the districts
27. Director of Public Instruction, Punjab	1. Registrar, Education Department, Chandigarh	Headquarters staff
	2. District Inspector of Schools, Ambala	Headquarters staff, the A.D. I.'s staff and the staff, teachers in all the schools under him
	3. District Inspector of Schools, Amritsar	Ditto
	4. District Inspector of Schools, Ferozepur	Ditto
	5. District Inspector of Schools, Gurgaon	Ditto
	6. District Inspector of Schools, Gurdaspur	Ditto
	1. District Inspector of Schools, Hoshiarpur	Ditto
	8. District Inspector of Schools, Hissar	Ditto
	9. District Inspector of Schools, Jullundur	Ditto
	10. District Inspector of Schools, Karnal	Ditto
	11. District Inspector of Schools, Kangra	Ditto
	12. District Inspector of Schools, Ludhiana	Ditto
	13. District Inspetcor of Schools, Rohtak	Ditto

[Chief Minister]

Head of Department	Heads of Offices responsible for the submission of Monthly Report	The staff for which report is to be submitted
1	2	3
27. Director of Public Instruction, Punjab —*contd*	14. District Inspectress of Schools, Ambala	The entire staff under her in the district including schools staff in the whole district
	15. District Inspectress of Schools, Amritsar	Ditto
	16. District Inspectress of Schools, Ferozepur	Ditto
	17. District Inspectress of Schools, Gurgaon	Ditto
	18. District Inspectress of Schools, Gurdaspur	Ditto
	19. District Inspectress of Schools, Hissar	Ditto
	20. District Inspectress of Schools, Hoshiarpur	Ditto
	21. District Inspectress of Schools, Jullundur	Ditto
	22. District Inspectress of Schools, Karnal	Ditto
	23. District Inspectress of Schools, Kangra	Ditto
	24. District Inspectress of Schools, Ludhiana	Ditto
	25. District Inspectress of Schools, Rohtak	Ditto
	26. Inspector of Schools, Ambala Division	Headquarters staff
	27. Inspectress of Schools, Ambala Division	Ditto
	28. Inspector of Schools, Bhatinda Division (at Sangrur)	Ditto
	29. Inspectress of Schools, Bhatinda Division (at Sangrur)	Ditto
	30. Inspector of Schools, Jullundur Division	Ditto
	31. Inspectress of Schools, Jullundur Division	Ditto
	32. Inspector of Schools, Patiala Division	Ditto

Head of Department	Heads of Offices responsible for the submission of Monthly Report	The staff for which report is to be submitted
1	2	3
27. Director of Public Instruction Punjnb —*contd*	33. Inspectress of Schools, Patiala Division	Headquarters staff
	34. O.C., Punjab Armed Battalion, N.C.C., Amritsar	The staff under him
	35. O.C., 6th Punjab Armed Battalion, N.C.C., Ambala	Ditto
	36. O.C., 8th Punjab Armed Battalion, N.C.C., Faridkot	Ditto
	7. O.C., 5th Punjab Armed Battalion, N.C.C., Ferozepur	Ditto
	38. O.C., 2nd Punjab Armed Battalion, N.C.C., Jullundur	Ditto
	39. O.C., 3rd Punjab Armed Battalion, N.C.C., Ludhiana	Ditto
	40. O.C., 7th Punjab Armed Battalion, N.C.C., Nabha	Ditto
	41. O.C., 4th Punjab Armed Battalion, N.C.C., Rohtak	Ditto
	42. O.C., 5th Armed Squadrons, N.C.C., Mohindra College, Patiala	Ditto
	43. O.C., Independent Co., N.C.C., Gurgaon	Ditto
	44. O. C., Independent Co., N.C.C., Hoshiarpur	Ditto
	45. O. C., Independent Co., N.C.C., Karnal	Ditto
	46. Principal, Government College for Women, Amritsar	The entire staff
	47. Principal, Government College for Women, Ludhiana	Ditto
	48. Principal, Government College, Chandigarh	Ditto
	49. Principal, Government College, Dharamsala	Ditto
	50. Principal, Government College, Hissar	Ditto
	51. Principal, Government College, Ludhiana	Ditto
	52. Principal, Government College, Muktsar	Ditto

[Chief Minister]

Head of Department	Heads of Offices responsible for the submission of Monthly Report	The staff for which report is to be submitted
1	2	3
27. Director of Public Instruction, Punjab —*concld*	53. Principal, Government College, Rohtak	The entire staff
	54. Principal, Government College, Rupar	Ditto
	55. Principal, Government College, Tanda Urmar (District Hoshiarpur)	Dtto
	56. Principal, Government Training College, Chandigarh	Ditto
	57. Principal, Government Training College, Jullundur	Ditto
	58. Principal, Government Training College for Women, Simla	Ditto
	59. Principal, Government College for Women, Chandigarh	Ditto
	60. Principal, Government College, Gurdaspur	Ditto
	61. Principal, Government College, Malerkotla	Ditto
	62. Principal, Government College, Nabha	Ditto
	63. Principal, Government College, Narnaul	Ditto
	64. Principal, Government College for Women , Patiala	Ditto
	65. Principal, Mohindra College, Patiala	Ditto
	66. Principal, Ranbir College, Sangrur	Ditto
	67. Principal, Ranbir College for Women, Sangrur	Ditto
	68. Principal, Bikram College of Commerce, Patiala	Ditto
	69. Principal, State College of Education, Patiala	Ditto
28. Director of Public Relations and Tourism, Punjab	1. Director, Public Relations and Tourism, Punjab	Headquarters staff
	2 to 19. All the District Public Relations Officers	Their entire staff in the district

Head of Department	Heads of Offices responsible for the submission of Monthly Report	The staff for which report is to be submitted
1	2	3
29. Director, Social Welfare	1. Director, Social Welfare ..	Headquarters staff
	2. Principal, Government Institute for Blind, Panipat	The entire staff under him
	3. Superintendent, Relief Organisation, Jullundur	Ditto
30. Director, Welfare of Scheduled Castes and Backward Classes, Punjab	Director of Welfare of Scheduled Castes and Backward Classes, Punjab	Headquarters staff and the the staff at various places in the Punjab
31. Excise and Taxation Commissioner, Punjab	1. Excise and Taxation Commissioner, Punjab, Patiala	Headquarters staff
	2. Deputy Excise and Taxation Commissioner, Ambala	Ditto
	3. Deputy Excise and Taxation Commissioner, Jullundur	Ditto
	4. Deputy Excise and Taxation Commissioner, Patiala	Ditto
	5. Senior Excise and Taxation Officer, Amritsar	Entire staff under him (including field staff)
	6. Assistant Excise and Taxation Officer at Barnala	Ditto
	7. E.T.O., Ambala ..	Ditto
	8. E.T.O., Bhatinda	Ditto
	9. E.T.O., Ferozepur	Ditto
	10. E.T.O., Gurdaspur ..	Ditto
	11. E.T.O., Gurgaon ..	Ditto
	12. E.T.O., Hissar ..	Ditto
	13. E.T.O., Hoshiarpur ..	Ditto
	14. E.T.O., Jullundur ..	Ditto
	15. E.T.O., Karnal ..	Ditto
	16. E.T.O., Kangra at Dharamsala	Ditto
	17. E.T.O., Kapurthala ..	Ditto
	18. E.T.O., Ludhiana ..	Ditto
	19. E.T.O., Mohindergarh ..	Ditto
	20. E.T.O., Patiala .	Ditto
	21. E.T.O., Rohtak ..	Ditto

[Chief Minister]

Head of Department	Heads ef Offices responsible for the submission of Monthly Report	The staff for which report is to be sumitted
1	2	3
31. Excise and Taxation Commissioner, Punjab—*concld*	22. E.T.O., Simla ..	Entire staff under him (including field staff)
	23. E.T.O., Sangrur ..	Ditto
32. Financial Commissioner (Revenue)	1. Revenue Secretary to the Financial Commissioner, Punjab, Chandigarh	The entire staff of the Financial Commissioner's Office (including staff in Development Department)
	2. Colonisation Officer, Punjab, Jullundur	The entire staff under him
	3. Extra Assistant Colonisation Officer, Hissar	The entire staff under him including Tehsildar at Patiala
	4. Economic and Statistical Adviser, Punjab, Simla	The entire staff under him in the Punjab
	5. Principal, Revenue Training School, Chandigarh	The staff under him including the trainees
33. General Manager, Bhakra Dam	1. S.E., Administration, Directorate, Construction and Plant Design, Nangal Township	The staff under him
	2. Bhakra Dam Design Directorate, New Delhi	Ditto
	3. Director, Inspection and Control (Nangal Township)	Ditto
34. Home Secretary ..	1. Director, Civil Home Defence	His entire staff in the Punjab
	2. A.G.O.T. ..	Ditto
	3. Advocate-General, Punjab ..	Ditto
	4. Chief Electoral Officer, Punjab	Headquarters staff
	5. All District Election Officers ..	The staff under them
	6. President, Sikh Gurdwaras Judicial Commission, Amritsar	The staff under him
35. Inspector-General Police	1. I. G. Police, Punjab ..	Headqurrtor staff
	2. A.I.G., Government Railway Police, Ambala	The entire staff under him
	3. Dy. I.G., Police, Patiala Range	Headquarters staff
	4. Dy. I.G., Police, Jullundur Range	Ditto
	5. Dy. I. G., Police, Ambala Range	Ditto
	6. Dy. Inspector-General, Police (C.I.D.)	The staff under him

	Head of Department	Heads of Offices responsible for the submission of Monthly Report	The staff for which report is to be submitted
	1	2	3
35,	Inspector General Police—*concld*	7. Asstt.I.G., Police (C.I.D.), Jullundur Range	The staff under him
		8. Asstt. I.G., Police (C.I.D.), Patiala Range	Ditto
		9. Asstt. I.G. (P.A.P.), Jullundur	Ditto
		10. Asstt. I.G. (Armed), Jullundur	Ditto
		11. Assistant I.G. (Traffic), Jullundur	Ditto
		12 to 29. All Superintendents of Police	Ditto (including the entire staff in Police Stations and Police Lines)
		30. Officer I/C. Police Recruit Training Centre, Jahan Khelan (District Hoshiarpur)	Ditto
		31. Principal, Phillaur Police Training School, Phillaur	Ditto
36.	I.G., Prisons, Punjab	1. I.G., Prisons, Punjab ..	Headquarters staff
		2. Probation Officer, Ambala ..	The entire staff under him
		3. Probation Officer, Patiala ..	Ditto
		4. Superintendent, Central Jail, Ambala	Ditto
		5. Superintendent, Central Jail, Delhi	Ditto
		6. Superintendent, Central Jail, Ferozepur	Ditto
		7. Superintendent, Central Jail, Patiala	Ditto
		8. Superintendent, Borstal and Juvenile Jail, Hissar	Ditto
		9. Superintendent, District Jail, Amritsar	His entire staff and the staff of Sub-Jail, if any
		10. Superintendent, District Jail, Faridkot	Ditto
		11. Superintendent, District Jail, Gurdaspur	Ditto
		12. Superintendent, District Jail, Hissar	Ditto
		13. Superintendent, District Jail, Jullundur	Ditto

[Chief Minister]

Head of Department	Heads of Offices responsible for the submission of Monthly Report	The staff for which report is to be submitted
1	2	3
36. I. G. Prisons, Punjab—*concld*	14. Superintendent, District Jail, Ludhiana	His entire staff and the staff of Sub-Jail, if any
	15. Superintendent, District Jail, Nabha	Ditto
	16. Superintendent, District Jail, Sangrur	Ditto
37. Labour Commissioner, Punjab	Labour Commissioner, Punjab ..	His entire staff in the Punjab
38. Provincial Transport Controller	Provincial Transport Controller .	Ditto
39. Registrar, Co-operative Societies, Punjab	1. Director, Co-operative Societies, Punjab, Jullundur	Headquarters staff
	2. Deputy Registrar, Co-operative Societies, Ambala	Ditto
	3. Deputy Registrar, Co-operative Societies, Jullundur	Ditto
	4. Deputy Registrar, Co-operative Societies, Patiala	Ditto
	5. Assistant Registrar, Co-operative Societies, Amritsar	Headquarters staff and Inspectorate staff under him
	6. Assistant Registrar, Co-operative Societies, Ambala	Ditto
	7. Assistant Registrar, Co-operative Societies, Bhatinda	Ditto
	8. Assistant Registrar, Co-operative Societies, Dharamsala	Ditto
	9. Assistant Registrar, Co-operative Societies, Ferozepur	Ditto
	10. Assistant Registrar, Co-operative Societies, Gurgaon	Ditto
	11. Assistant Registrar, Co-operative Societies, Gurdaspur	Ditto
	12. Assistant Registrar, Co-operative Societies, Hoshiarpur (East)	Ditto
	13. Assistant Registrar, Co-operative Societies, Hoshiarpur (West)	Ditto

Head of Department	Heads of Offices responsible for the submission of Monthly Report	The staff for which report is to be submitted
1	2	3
39. Registrar, Co-operative Societies, Punjab—*concld*	14. Assistant Registrar, Co-operative Societies, Hissar	Headquarters staff and Inspectorate staff under him
	15. Assistant Registrar, Co-operative Societies, Jullundur (East)	Ditto
	16. Assistant Registrar, Co-operative Societies, Jullundur (West)	Ditto
	17. Assistant Registrar, Co-operative Societies, Kulu	Ditto
	18. Assistant Registrar, Co-operative Societies, Kapurthala	Ditto
	19. Assistant Registrar, Co-operative Societies, Karnal	Ditto
	20. Assistant Registrar, Co-operative Societies, Ludhiana	Ditto
	21. Assistant Registrar, Co-operative Societies, Mohindergarh	Ditto
	22. Assistant Registrar, Co-operative Societies, Patiala	Ditto
	23. Assistant Registrar, Co-operative Societies, Rohtak	Ditto
	24. Assistant Registrar, Co-operative Societies, Sangrur	Ditto
	25. Assistant Educational Assistant Registrar, Co-operative Societies, Julllundur	Ditto
	26. Principal, Co-operative Training Institute, Jullundur	Ditto
	27. Principal, Co-operative Training Institute, Patiala	Ditto
40. Registrar, Punjab High Court	1. Registrar, Punjab High Court	Headquarters staff
	2 to 18. All the District and Sessions Judges in the Punjab	Their own staff and the staff of other Courts under their jurisdiction
41. Secretary, Capital Project	1. Chief Engineer, Capital Project	His entire staff
	2. Estate Officer, Capital ..	Ditto
	3. Senior Architect, Capital ..	Ditto
	4. X.E.N., Capital Project, Division No. I	The staff under him including S.D.O.'s staff and field staff

[Chief Minister]

Head of Department	Heads of Offices responsible for the submission of Monthly Report	The staff for which report is to be submitted
1	2	3
41. Secretary, Capital Project	5. X.E.N., Capital Project, Division No. II	The staff under him including S. D. O's staff and filed staff
	6. X.E.N., Capital Project, Division No. III	Ditto
	7. X.E.N., Capital Project, Division No. V	Ditto
	8. X.E.N., Public Health Division No. I	Ditto
	9. X.E.N., Public Health Division No. II	Ditto
	10. X.E.N., Public Health Division No. III	Ditto
	11. X.E.N., Public Health Division No. IV	Ditto
	12. X.E.N., Electrical-Mechanical, Capital Project, Chandigarh	Ditto
42. Secretary, Punjab Electricity Board	1. Establishment Officer ..	Headquarters staff
	2. S.E., 1st Circle, Amritsar (E.B.)	The staff directly under him
	3. X.E.N., Amritsar Division (E.B.)	His own staff and the entire staff of Sub-Division under him
	4. X.E.N., Amritsar Division No. II, Amritsar (E.B.)	Ditto
	5. X.E.N., Gurdaspur Division at Gurdaspur (E.B.)	Ditto
	6. X.E.N., Dharamsala Division, Dharamsala (E.B.)	Ditto
	7. Resident Engineer, Joginder Nagar (E.B.)	The staff under him
	8. S.E., Jullundur Circle, Jullundur (E.B.)	The staff directly under him
	9. X.E.N., Jullundur Division No. I, Jullundur (E.B.)	His own staff and the staff of Sub-Division under him
	10. X.E.N., Hoshiarpur Division, Hoshiarpur (E.B.)	Ditto
	11. X.E.N., Phillaur Sub-Division, Phagwara (E.B.)	Ditto
	12. X.E.N., Jullundur Division No. II, Jullundur	Ditto

Head of Department	Heads of Offices responsible for the submission of Monthly Report	The staff for which report is to be submitted
1	2	3
42. Secretary, Punjab Electricity Board—*contd*	13. S.E., Generation Circle ..	The entire staff under him at various places
	14. S.E., Bhakra Construction Circle, Nangal Township	The entire staff under him including the staff, Stores, Transport and Line Construction, etc.
	15. S.E., Ludhiana Circle ..	The staff directly under him
	16. X.E.N., Ludhiana Division, Ludhiana	His own staff and the staff of Sub-Division under him
	17. X.E.N., Moga Division, Moga	Ditto
	18. X.E.N., Ferozepore Division, Ferozepore	Ditto
	19. X.E.N., Muktsar Division, Muktsar	Ditto
	20. S.E., Ambala Circle, Karnal ..	The staff directly under him
	21. X.E.N., Ambala Division, Dhulkot	His own staff and the staff of Sub-Division
	22. X.E.N., Karnal Division, Karnal (E.B.)	His own staff and the staff of Sub-Division
	23. X.E.N., Chandigarh Division, Chandigarh (E.B.)	Ditto
	24. X.E.N., Hill Construction Division, Kandaghat (E.B.)	Ditto
	25. S.E., Delhi Circle, Delhi (E.B.)	The staff directly under him
	26. X.E.N., Hissar Division, Hissar (E.B.)	His own staff and the staff in Sub-Division under him
	27. X.E.N., Gurgaon Division, Gurgaon (E.B.)	Ditto

[Chief Minister]

Head of Department	Heads of Offices responsible for the submission of Monthly Report	The staff for which report is to be submitted
1	2	3
42, Secretary, Punjab Electricity Board—*concld*	28. X.E.N., Delhi Division, Delhi (E.B.)	His own staff and the staff in Sub-Division under him
	29. X.E.N., Panipat Division, Panipat (E.B.)	Ditto
	30. X.E.N., Rohtak Division, Rohtak (E.B.)	Ditto
	31. X.E.N., Faridabad Division, Faridabad (E.B.)	Ditto
	32. S.E., Patiala Circle, Patiala (E.B.)	The staff directly under him
	33. X.E.N., Bhakra Electricity Division, Rajpura (E.B.)	His own staff and the staff in Sub-Division under him
	34. X.E.N., Electricity Division, Nabha (E.B.)	Ditto
	35. X.E.N., Bhakra Electricity Division, Sangrur (E.B.)	His own staff and the staff in Sub-Division under him
	36. X.E.N., Patiala Division, Patiala (E.B.)	Ditto
	37. S.E., Maintenance Circle at Patiala (E.B.)	The staff directly under him
	38. X.E.N., M. and T. Division, Patiala (E.B.)	Ditto
	39. X.E.N., Carrier and Communication Division, Dhulkot (E.B.)	Ditto
	40. X.E.N., Khanna Tube-well Division, Khanna (E.B.)	His own staff and the staff in Sub-Division under him
43. Secretary, Treasury and Accounts	1. Accounts Officer, Treasuries	Headquarters staff
	2 to 19. All T. Os. ..	Their own staff and the staff of Sub-Treasuries under them

Head of Department	Heads of Offices responsible for the submission of Monthly Report	The staff for which report is to be submitted
1	2	3
43. Secretary, Treasury and Accounts—*concld*	20. Examiner, Local Fund Accounts, Jullundur	Entire staff
	21. Secretary, Board of Econo)mic Enquiry, Ludhiana	Ditto
44. Secretary to Governor, Punjab	Secretary to Governor, Punjab ..	Ditto
45. Secretary, Legislative Council	Secretary, Legislative Council ..	Ditto
46. Secretary, Legislative Department	Secretary, Legal Remembrancer ..	Ditto
47. Secretary, Vidhan Sabha	Secretary, Vidhan Sabha ..	Ditto

Copy of letter No. 18 (1) -*SS*-60/5491-5591, *dated the* 27*th May*, 1960, *from the Chief Secretary to Government, Punjab, to all the Head of Departmentx ; Commissioners ; of Divisions ; Deputy Commissioners ; Registrar High Court, Punjab ; and the Regional National Savings Officers, Punjab, Jullundur.*

Subject.—Proceeding of the meeting of the State Advisory Board for Small Savings, Punjab, held under the Chairmanship of Sardar Partap Singh Kairon, Chief Minister, Punjab, on 3rd May, 1960. Investments by Government servants.

The State Advisory Board for Small Savings, Punjab, considered the part played by Government servants towards the Small Savings movement. The Board noted with regret that most of the Heads of offices, working under various Heads of Departments were not sending their monthly reports of the investments made by Government servants, working under them regularly to the Director General, Small Savings, as asked for in Punjab Government circular letter No. 19(2)-SS-59/3412-3522, dated the 6th June, 1959, and D.O.No. 18(1)-SS-60/503, dated the 19th January, 1960.

2. The Board, therefore, recommended that the same basis of investments by Government servants, as decided during the last year should be followed, and all the Heads of departments listed in my communication noted in the margin may be asked to send their monthly reports regularly, and in the first week of every month.

D.O. No. 18(1)-SS-60/503, dated 19th January, 1960

3. The Government have accepted the recommendation and accordingly, I am directed to request you to issue appeals to all the Government servants under you to join the Scheme one and all, and the heads of offices under you may be instructed to send monthly reports to the Director General, Small Savings in the first week of each month. You will appreciate that there are about 1,000 heads of offices in the State, and it is not possible for the office of Director General, Small Savings to issue reminders to these offices, which results in unnecessary expenditure, on stamps and stationery and waste of time and labour.

4. I am also to request you to endorse the copy of the instructions issued by you to the Director General, Small Savings and the Regional National Savings Officer for information of the Government.

[Chief Minister]

For Director of Panchayats and Director Public Instruction

The Board especially noticed with regret the poor part played by the departments of Panchayat and Education under the Small Savings Scheme. They are, therefore, requested to make special efforts to see that their departments do their best to carry out the Scheme to the fullest extent.

ENQUIRIES WITH VIGILANCE DEPARTMENT PERTAINING TO KARNAL

3711. Shri Ram Piara : Will the Chief Minister be pleased to state—

(a) the number of enquiries pending with the Vigilance Department relating to district Karnal at present, and the names of those against whom they are pending ;

(b) the date when each of the inquiries mentioned in para (a) was started by the said department and the stage at which each is at present and the time, if any, fixed for their completion ;

(c) whether any of the inquiries mentioned in part (a) were completed during the months of July and August, 1960 ; if so, how-many and the names of the persons involved ?

Sardar Partap Singh Kairon : (a) Thirty-three. It is not in the public interest to reveal the names of officers/officials concerned.

(b) The enquiries were started between the period from 30th January, 1960 to 3rd August, 1961. Their present stage is given below :—

	No. of cases
(i) Investigation completed and the reports under consideration of Government ..	9
(ii) Still under investigation ..	16
(iii) Investigation completed and reports under secrutiny with Superintendent of Police (Vig.) D.I.G./C.I.D. (Vig.)	8
	33

A general time limit of six months has been fixed by the Government for completion of various stages of enquiries. But their finalisation depends on various factors some of which may be beyond the control of Investigation Inquiry Officer.

(c) Only in one case the police inquiry was completed in the month of August, 1960. It is not in public interest to give the names of the persons involved as the case has not yet been finalised.

PROVIDING JEEPS AND TELEPHONES TO DISTRICT INSPECTORS OF SCHOOLS

3712. Shri Ram Piara : Will the Minister for Education be pleased to state whether there is any proposal under the consideration of Government to provide a Jeep and a Telephone in the offices of District Inspectors of Schools at each district Headquarters ; if so, the details thereof and the time by which the same is proposed to be finalised ?

Shri Amar Nath Vidyalankar : No such proposal is under consideration of Government.

LOSS TO CROPS ETC. BY HEAVY RAINS AND FLOODS

3713. Shri Ram Piara : Will the Chief Minister be pleased to state the details of losses suffered by the people as a result of floods and heavy rains in the State since 1st July, 1960, districtwise ?

Sardar Partap Singh Kairon : Statements giving the requisite information are enclosed.

[Chief Minister]

Damage caused by floods and heavy rains of year 1960 in the Punjab State.

Serial No.	Name of district	No. of villages/ towns affected	Total area affected in sq. miles	Population affected	Human lives lost (Nos.)	Cattle Heads lost	
						No.	Value
1	2	3	4	5	6	7	8
							Rs
1	Amritsar ..	43	4¾	5,584	1	3	900
2	Gurdaspur ..	..	..	..	..	..	..
3	Kapurthala ..	129	133	44,603	..	..	..
4	Hoshiarpur ..	219	277	1,32,651	1	2	650
5	Kangra ..	195 (tikas)	N.A.	835	..	22	1,820
6	Jullundur ..	263	64½	1,33,763	..	13	2,500
7	Ferozepur ..	..	..	..	..	..	..
8	Ludhiana ..	363	100	2,22,820	..	..	..
9	Lahaual and Spiti ..	..	..	..	..	..	..
10	Ambala ..	63	100	20,000	5	..	..
11	Simla ..	..	..	..	..	..	..
12	Karnal ..	348	248	71,766	5	2	150
13	Gurgaon ..	135	131	63,946	2	..	..
14	Hissar ..	183	270	2,56,742	5	..	..
15	Rohtak ..	537	507¼	6,64,336	38	157	60,582
16	Patiala ..	1,063	810	4,48,625	15	209	52,036
17	Bhatinda ..	87	113	42,747	1	..	..
18	Sangrur ..	563	435	5,39,760	2	128	31,737
19	Narnaul ..	339	230	79,189	2	25	750
	Total ..	4,530	3,423½	27,27,367	77	561	1,51,125

Damage caused to crops			Damage caused to houses	
Area affected in acres)	Maundage	Value in (Rupees)	Number	Value
9	10	11	12	13
				Rs
2,707	14,364	2,31,020	17	3,400
..	..	..	..	..
16,988	75,045	9,22,785	378	1,69,200
35,630	2,53,510	38,15,988	3,529	1,77,018
..	..	..	591	59,256
70,108	2,81,574	63,12,726	1,111	89,965
..	..	..	..	..
64,937	7,86,562	1,22,12,932	1,373	3,35,750
..	..	..	..	..
5,034	27,772	2,74,655	65	10,000
..	..	..	..	..
1,61,715	17,11,050	1,12,38,390	2,190	6,19,300
50,665	1,71,174	20,40,372	2,987	3,21,100
78,103	19,09,068	1,49,33,200	22,000	70,00,000
3,24,062	18,41,249	2,15,25,500	28,112	75,87,616
3,52,128	12,49,778	3,07,90,804	19,089	1,31,63,423
22,972	97,512	26,96,632	1,442	43,26,000
4,98,617	21,10,297	6,39,30,554	23,179	79,51,528
8,293	10,078	1,59,466	18,899	25,74,445
16,91,959	1,06,39,033	17,10,85,024	1,24,962	4,43,88,001

[Chief Minister]

Damage caused by heavy winter rains/floods of January/February, 1961 in the Punjab State

Serial No.	Name of District		Number of villages/ towns affected	Total area affected (in sq. miles)	Population affected (Number)	*Cattle heads lost*	
						Number	Value
1	2		3	4	5	6	7
							Rs
1	**Amritsar**	..	28	6	47,342	..	..
2	**Gurdaspur**	..	..	..	..	..	..
3	**Kapurthala**	..	..	..	..	..	..
4	**Hoshiarpur**	..	..	..	..	..	..
5	**Kangra**	..	..	..	..	..	..
6	**Jullundur**	..	..	..	..	..	..
7	**Ferozepur**	..	..	..	..	..	..
8	**Ludhiana**	..	..	..	..	..	..
9	**Lahaul and Spiti**	..	..	..	..	..	..
10	**Ambala**	..	31	90	12,869	..	..
11	**Simla**	..	..	..	..	..	..
12	**Karnal**	..	110	111½	50,726	20	1,705
13	**Gurgaon**	..	..	..	..	..	..
14	**Hissar**	..	69	51 1/3	21,500	..	..
15	**Rohtak**	..	..	..	..	..	..
16	**Patiala**	..	208	80	63,756	*7	1,400
17	**Bhatinda**	..	..	..	..	..	..
18	**Sangrur**	..	43	35½	17,852	1	500
19	**Narnaul**	..	..	..	..	..	..
	Total	..	489	374⅓	2,14,045	28	3,605

Human lives lost (Nos.)	Damage caused to crops: Area affected (in acres)	Maund-age	Value (in Rupees)	Damage caused to: Number	Value	Damage caused to Public Works and utilities	Remarks, if any
8	9	10	11	12	13	14	15
					Rs		
..	3,811	9,544	1,26,793	..	..	..	
..	..	..	..	..	..	..	
..	..	..	..	..	..	..	
..	..	..	..	..	..	..	
..	..	..	..	..	..	..	
..	..	..	..	..	..	..	
..	..	..	..	..	..	..	
..	..	..	..	..	..	..	
..	..	..	..	..	..	..	
..	3,659	24,748	2,95,380	..	..	..	
..	..	..	..	..	..	..	
..	28,542	3,02,733	44,25,746	8	1,500	..	
..	..	..	..	..	..	..	
..	21,683	3,02,393	42,80,212	30	9,000	..	
..	..	..	..	..	..	..	
*2	50,751	5,04,409	56,57,420	45	4,450	..	*by lighteniing
..	..	..	..	..	..	..	
..	22,696	3,33,140	40,17,755	9	4,500	..	
..	..	..	..	..	..	..	
2	1,31,142	14,76,967	1,88,03,306	92	19,450	..	

[Chief Minister]

Statement showing the damage caused to houses, cattle heads, human lives, etc., by heavy quarters

Serial No.	Name of District	Number of villages affected	Total area affected (in sq. miles)	Population affected (No.)	Human lives lost (Nos.)	Cattle heads lost	
						No.	Value (in Rs.)
1	2	3	4	5	6	7	8
1	Amritsar ..	666	134	3,72,990	9	32	12,800
2	Gurdaspur ..	173	85	51,800	2	11	2,900
3	Kapurthala ..	39	13	827	..	..	..
4	Hoshiarpur ..	49	11	9,315	..	4	550
5	Kangra ..	44	47	1,145	4	54	4,040
6	Jullundur ..	9	1	3,486	..	..	..
7	Ferozepur ..	68	5	13,086	..	..	..
8	Ludhiana ..	1	11	..	..	..	..
9	Lahaul and Spiti	..	..	..	..	..	..
10	Ambala ..	14	8	2,015	..	1	200
11	Simla ..	..	..	..	..	..	..
12	Karnal ..	266	240	1,00,658	..	..	..
13	Gurgaon ..	98	55	42,210	1	1	600
14	Hissar ..	89	48	..	..	..	..
15	Rohtak ..	268	314	1,45,184	..	58	22,500
16	Patiala ..	93	38	9,000	..	..	..
17	Bhatinda ..	17	22	2,405	..	..	..
18	Sangrur ..	72	61	34,458	..	..	..
19	Mohindergarh ..	..	..	..	..	..	..
	Total ..	1,966	1,093	7,88,579	16	161	43,590

rains and floods of year 1961. Tentative estimates received so far at the State Head-

Loss to houses			*Damage caused to crops*			
Number	Value (in Rs)	Damage caused to property of local bodies and other(Private institutions (in rupees)	Area affected in acres	Maunds	Value in Rs	Remarks
9	10	11	12	13	14	15
5,895	8,54,661	5,00,000	1,00,742	5,10,594	1,17,34,888	This damage is in respect of 481 villages only. Damage in respect of 185 more villages is being assessed
913	12,428	..	16,545	1,38,765	18,15,730	
37	7,950	..	6,211	33,400	4,85,240	
134	12,181	..	4,980	55,754	5,74,990	
217	82,795	15,000	367	3,238	3,97,728	
8	2,000	..	1,063	5,387	78,202	
230	3,450	..	9,114	43,085	9,23,618	
..	..	..	50	50	600	Newly sown crops of maize and chari. Value of seed has been given
..	..	..	..	..	..	
403	54,340	..	1,970	5,650	71,074	
..	..	..	..	..	..	
Being assessed		..	1,82,321	21,33,302	1,06,99,405	
1,148	2,29,600	..	56,978	3,20,048	34,16,185	
223	24,100	..	6,395	28,526	7,13,400	
3,782	9,92,475	8,000	2,28,935	15,14,677	2,03,22,250	
20	7,000	..	34,200	2,44,279	24,40,020	
160	81,000	..	5,700	64,820	6,26,636	
340	59,470	..	24,465	2,03,720	42,39,730	About 600 maunds of seeds of Bajra and Gowara have been destroyed in nearly 1,200 acres of land. The estimate value is Rs 12,000
..	..	..		..	..	
13,510	24,23,450	5,23,000	686,026	5,305,295	5,81,81,696	

LUMPSUM FEE FOR GRANT OF CINEMA LICENCE

3716. Shri Ram Piara : Will the Chief Minister be pleased to state whether there is any proposal under the consideration of Government to fix some lump sum fee for the grant of Cinema Licence in the State, if so, the details thereon ?

Sardar Partap Singh Kairon : No.

ADJOURMENT MOTIONS

Mr. Speaker : I am sorry, I cannot entertain any of the *adjournment motions for today on the ground that they should have been presented at the earliest opportunity.

Chaudhri Dharam Singh Rathi : What about my adjournment motion, Sir?

Mr. Speaker : That, too, is out of order as the earliest opportunity was yesterday when you were absent. I am sorry I cannot entertain it.

Chaudhri Dharam Singh Rathi : Sir, my adjournment motion was based on different grounds. It related to strictures passed against the Panchayat Minister, Sardar Gurbanta Singh.

Mr. Speaker : Even then it should have come earlier.

***Sardar Teja Singh, M. L. A.,** to ask for leave to make a motion for the adjournment of the business of the House to discuss a definite matter of urgent public importance, namely, entry of the Police with uniform in the Gurdwaras on 15th/16th September, 1961.

Sardar Parkash Singh M. L. A., to ask for leave to make a motion for the adjournment of the business of the House to discuss a definite matter of urgent public importance, namely, the fast unto death resorted to by Shriman Master Tara Singh for Punjabi-speaking Province.

Shri Dharam Singh Rathi, M. L. A., to ask for leave to make a motion for the adjournment of the business of the House to discuss a definite matter of urgent public importance, namely, the strictures passed against S. Gurbanta Singh, Panchayat Minister of Punjab for violating the solemn expression of the will of the the Legislature.

Chaudhri Balbir Singh, M. L. A., to ask for leave to make a motion for the adjournment of the business of the House to discuss a definite matter of urgent public importance, namely, the strictures passed against the conduct of Revenue Officer (Revenue Assistant, Jullundur, Deputy Commissioner, Jullundur) Commissioner, Jullundur, and Financinal Commissioner Jullundur in dealing with cases under political pressure by Hon. Justice Tek Chand of the Punjab High Court on Madar Landowner's Writ Petition reported in the Tribune, dated 13th September, 1961.

Shri Dharam Singh Rathi, M. L. A., to ask for leave to make a motion for the adjournment of the business of the House to discuss a definite matter of urgent public importance, namely, the failure of the Government to take necessary and suitable action against the officer against whom the Punjab High Court have made remarks as well as against its administration in a case Pritam Singh etc. *versus* State know as Madar Case.

MOTION UNDER RULE 84

Mr. Speaker: There is another motion from Sardar Dhanna Singh Gulshan given notice of under rule 84 of the rules of Procedure. "That the situation arising out of the demand for Punjabi Suba in the State be taken into consideration". I have to inform the House that I have admitted it and allowed discussion on it. May I know how much time is required for it? I think one hour is suffiicient for it.

Voices : At least two hours, Sir.

Mr. Speaker : All right, let it be two hours. Since we shall be discussing supplementary budget tomorrow, it would be better if we allot time for discussion on the situation arising out of 'Punjabi Suba Demand' today along with Sardar Rajindar Singh's resolution, which is as under :

> "This Sabha recommends to the Government to take suitable measures to ensure that no religious or charitable institution in the State is used by any individual or organisation for political purposes".

ਸਰਦਾਰ ਧੰਨਾ ਸਿੰਘ ਗੁਲਸ਼ਨ : ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਜੇ ਪੰਜਾਬੀ ਸੂਬੇ ਦੇ ਮਤੇ ਤੇ ਕਲ ਨੂੰ ਬਹਿਸ ਹੋ ਜਾਏ ਤਾਂ ਅਸੀਂ ਤੁਹਾਡੇ ਮਸ਼ਕੂਰ ਹੋਵਾਂਗੇ । ਅਸੀਂ ਕਲ ਨੂੰ ਤਿਆਰੀ ਕਰਕੇ ਆਵਾਂਗੇ । ਜਨਾਬ, ਕਲ ਕੋਈ ਵਕਤ ਰਖ ਲਉ ਕਿਉਂਕਿ ਅਸੀਂ ਤਿਆਰੀ ਵੀ ਕਰਨੀ ਹੈ ।

Mr. Speaker : The hon. Member has launched a Morcha but still he says that he requires time for preparation. Since it is an allied subject I think the hon. Members have a sufficient scope to discuss it along with Sardar Rajinder Singh's resolution.

चौधरी इन्द्र सिंह : जनाब, किसी और दिन रख लें ।

चौधरी धर्म सिंह राठी : जनाब, यह बहुत अहम motion है इस लिए आज के इलावा कोई और दिन रख लें ।

Voices : let it be to-day, Sir.

Mr. Speaker : Yes, it will be discussed to-day.

QUESTIONS OF PRIVILEGE

3·00 p.m.

Sardar Prem Singh 'Prem' : Sir, with your permission, I want to raise a question of privilege. The 'Tribune' has in its today's issue committed a breach of privilege of one hon. Member of this House in writing the name of Chaudhri Balbir Singh as 'Chaudhri Balbal Singh'. (*Interruptions and noise*) Sir, keeping in view the sweet voice of the hon. Member, had the Paper written it as Chaudhri Bulbul Singh', there would have been no objection. Of course, Sir, the 'Tribune' people will now say that it is a mis-print. But, Sir, I very well know their intentions.

श्री अध्यक्ष : आप चिन्ता न करें। वह ठीक कर देंगे ।

(The hon. Members need not have any worry about it. They will rectify it.)

OBSERVATIONS BY THE SPEAKER

Observation made by the Speaker on the 21st September, 1961, regarding the—

(i) question of Privilige raised by Shri Ram Piara on 16th November, 1960, and

(ii) question of Privilege raised by Chaudhri Inder Singh and Dr. Baldev Parkash on 20th March, 1960.

The House will recall that on the 16th of November, 1960, Shri Ram Piara, M.L.A., raised a question of Privilege alleging that he was threatened by Shri Hans Raj Sharma, M.L.A., Chief Parliamentary Secretary. I did not decide the matter, but referred it to the Committee of Privileges and informed the House that I would give my ruling after I receive the Report of that Committee as to whether the allegation made by the hon. Member amounted to a breach of privilege or not.

I have received the Report of the Committee. The Committee held a number of sittings from time to time and had the opportunity of examining a number of Members in this connection. Their view is that the alleged threat, in fact, was not a threat as explained to them by Shri Hans Raj Sharma, Chief Parliamentary Secretary, and this position was accepted by Shri Ram Piara, M.L.A., before the Committe e on the 13th of May, 1961. The Committee has recommended that this matter be treated as closed. I have accepted the recommendation. The matter will be treated as closed.

The House may also remember that in the last session I referred the question of privilege raised by certain hon. Members regarding the laying of the Appropriation Accounts of the Punjab Government before the Legislative Council first and then before the Legislative Assembly to the Committee of Privileges for examination and report to me before I gave any definite opinion myself in the matter. The Committee examined this matter at length in all its legal and constitutional aspects and their view is as follows :—

> The Committee after examining the question have come to the conclusion that the action of the Finance Minister in laying the Appropriation Accounts of the Punjab Government for the year 1959-60 and Audit Report, 1961 before the Punjab Legislative Council first and then before the Punjab Legislative Assembly is not illegal and does not constitute a breach of privilege of this House and, therefore, recommend that the matter be dropped.
>
> The Committee, however, feel that in view of the fact that it is the Legislative Assembly which votes or grants moneys to the Government, it wuuld be more desirable that in future the Appropriation Accounts explaining the manner in which the moneys have been appropriated and the Audit Report thereon are laid before the Legislative Assembly first as is the practice in the West Bengal Legislature which is based on well-established principle that the Legislative Assembly plays a prominent and perhaps a decisive part in all financial matters."

Accordingly, this matter is also dropped.

Shri Ram Piara : On a point of order, Sir....

Mr. Speaker : No. There should be no point of order.

श्री राम प्यारा : जनाब, हम दोनों से लिखवाया गया था और कहा गया था कि यह हाउस में पढ़ कर सुना दिया जाएगा ।

श्री अध्यक्ष : इस के बावजूद भी मेरा रूलिंग है कि वह threat नहीं था ।

(Even then it is my ruling that it was not a threat.)

चौधरी धर्म सिंह राठी : जनाब, मैं पूछना चाहता हूं कि चूंकि यह मामला हाउस में हुआ था क्या कोई और मैम्बर इस सम्बन्ध में examine किया गया था ? अगर नहीं किया गया तो इन के साथ तो बड़ी ज्यादती हुई है ।

Mr. Speaker : Yes, some of the hon. Members were examined.

Shri Ram Piara : Sir, I was promised that the words of the Chief Parliamentary and those of mine will be read on the floor of the House. I therefore, submit that the explanation given by the Chief Parliamentary Secretary——

Mr. Speaker : Order please. Why should you develop the habit of shouting at the top of your voice ?

Shri Ram Piara : The explanation given by the Chief Parliamentar Secretary was an apology.

चौधरी धर्म सिंह राठी : अगर apology है तो फिर तो ठीक है ।

ANNOUNCEMENT BY SECRETARY

Mr. Speaker : Now the Secretary will make some announcement.

Secretary : Under rule 2 of the Punjab State Legislature (Communications) Rules, 1959, I have to inform the House that the Indian Easements (Punjab Extension) Bill, 1961, passed by the Punjab Legislative Council on the 20th September, 1961, has been received. I also lay a copy of the said Bill on the Table of the House.

PAPER LAID ON THE TABLE

Minister for Finance (Dr. Gopi Chand Bhargava) : Sir, I beg to lay on the Table the Report of the Resources and Retrenchment Committee (1958-59) alongwith the decisions of Government taken thereon.

Minister for Finance (Dr. Gopi Chand Bhargava) : Sir, I beg to lay on the Table the Annual Accounts of the Pepsu Road Transport Corporation for the year 1959-60 together with Financial Review and Audit Report thereon as required under section 33(4) of the Road Transport Corporations Act, 1950.

Minister for Finance (Dr. Gopi Chand Bhargava) : Sir, I beg to lay on the Table the Annual Accounts of the Mandi Road Transport Corporation for the year 1959-60 together with the Financial Review and Audit Report thereon, as required under section 33(4) of the Road Transport Corporations Act, 1950.

Minister for Finance (Dr. Gopi Chand Bhargava) : Sir, I beg to lay on the Table the Annual Administration Report of the Pepsu Road Transport Corporation for the year 1959-60, as required under section 35(3) of the Road Transport Corporations Act, 1950.

Minister for Finance (Dr. Gopi Chand Bhargava) : Sir, I beg to lay on the Table the Third Annual Report and Review by Government on the working of the National Projects Construction Corporation Limited for the year 1959-60.

चौधरी धर्म सिंह राठी : On a point of order, Sir. क्या Non-official day को कोई official business transact हो सकता है ?

Mr. Speaker : This is no point of order. It is immaterial.

RESOLUTIONS

Mr. Speaker : Shri Harbhagwan Maudgil.

Minister for Industries : I have received a letter from Shri Harbhagwan Maudgil. He has been suddenly taken ill.

ਚੌਧਰੀ ਬਲਬੀਰ ਸਿੰਘ : Whip ਨਾਲ ਸੱਟ ਤਾਂ ਨਹੀਂ ਲਗ ਗਈ ?

श्री लाल चन्द : स्पीकर साहिब, मैं ने अभी २ मोदगिल साहिब को बाहर देखा था और वह कह रहे थे कि मैं ने अपना resolution move करना है। (*Interruptions*)

ਚੌਧਰੀ ਬਲਬੀਰ ਸਿੰਘ : Whip ਕਿਧਰੇ ਜ਼ਿਆਦਾ ਜ਼ਬਰਦਸਤ ਤਾਂ ਨਹੀਂ ਪੈ ਗਿਆ ?

चौधरी धर्म सिंह राठी : अगर, स्पीकर साहिब, आप इजाज़त दें तो वह resolution मैं move कर देता हूं।

Mr. Speaker : No, I do not allow.

चौधरी धर्म सिंह राठी : Rules में यह लिखा है कि अगर आप इजाज़त दें तो कोई दूसरा Member भी उसे move कर सकता है।

श्री अध्यक्ष : लेकिन मैं allow नहीं करता। I do not allow आप खुद बखुद मुख्तार बनना चाहते हैं (But I do not allow. The hon. Member wants to act as attorney of his own accord).

ਚੌਧਰੀ ਬਲਬੀਰ ਸਿੰਘ : ਜਨਾਬ ਮੁਖਤਿਆਰ ਦਾ ਸਵਾਲ ਨਹੀਂ, ਇਹ ਇਕ ਬੜਾ important resolution ਹੈ ?

ADOPTION OF SUITABLE MEASURES BY GOVERNMENT TO ENSURE THAT NO RELIGIOUS OR CHARITABLE INSTITUTION IS USED BY ANY INDIVIDUAL OR ORGANISATION FOR POLITICAL PURPOSES

Sardar Rajinder Singh (Sangrur) : Sir, I beg to move—

This Sabha recommends to the Government to take suitable measures to ensure that no religious or charitable institution in the State is used by any individual or organisation for political purposes.

ਮਾਨਯੋਗ ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਇਹ ਮਤਾ ਮੈਂ ਇਸ ਹਾਊਸ ਅਗੇ ਇਸ ਲਈ ਪੇਸ਼ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹਾਂ ਕਿ ਅੱਜ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਅੰਦਰ ਅਕਾਲੀ ਦਲ ਦੀ ਸੰਸਥਾ ਅਤੇ ਇਸ ਦੇ ਆਗੂ ਮਾਸਟਰ ਤਾਰਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਸਿਖਾਂ ਦੀ ਸਭ ਤੋਂ ਉਚੀ, ਸਭ ਤੋਂ ਪਵਿੱਤਰ, ਸਿੱਖ ਧਰਮ ਦੀ ਸਭ ਤੋਂ ਮਾਨਯੋਗ ਥਾਂ ਆਪਣੇ ਸਿਆਸੀ ਕੰਮ ਲਈ ਵਰਤਣਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਵਰਤ ਰਹੇ ਹਨ। ਮਾਨਯੋਗ ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਜਿਸ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਅੱਜ ਦਰਬਾਰ ਸਾਹਿਬ ਨੂੰ ਇਸਤੇਮਾਲ ਕੀਤਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ ਇਹ ਸਿੱਖ ਤਾਰੀਖ ਵਿਚ ਇਕ ਨਵਾਂ ਵਾਕਿਆ ਹੈ ਅਤੇ ਆਪਣੀ ਕਿਸਮ ਦੀ ਪਹਿਲੀ ਗੱਲ ਹੈ। ਅੱਜ ਤਕ ਸਿੱਖ ਤਾਰੀਖ ਇਸ ਗਲ ਦੀ ਸ਼ਾਹਦ ਹੈ, ਸਿਖਾਂ ਦੀਆਂ ਰਿਵਾਇਤਾਂ, ਸਿਖਾਂ ਦੀਆਂ ਚੰਗੀਆਂ ਗਲਾਂ, ਜਦ ਤੋਂ ਸਿੱਖ ਤਾਰੀਖ ਕਾਇਮ ਹੋਈ ਇਹ ਪਹਿਲੀ ਦਫ਼ਾ ਸਿੱਖ ਧਰਮ ਦੀ ਇਤਨੀ ਉਚੀ ਅਤੇ ਇਤਨੀ ਪਵਿੱਤਰ ਥਾਂ ਨੂੰ ਇਸ ਕੋਝੇ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਵਰਤਿਆ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਮਾਨਯੋਗ ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਉਸ ਥਾਂ ਵਿਚ ਕਿਸ ਕਿਸਮ ਦੀਆਂ ਤਕਰੀਰਾਂ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ, ਉਥੇ ਕੀ ੨ ਸ਼ਬਦ ਵਰਤੇ ਜਾ ਰਹੇ ਹਨ, ਮੈਂ ਹਾਊਸ ਵਿਚ ਉਹ ਦਹੁਰਾਉਣਾ ਨਹੀਂ ਚਾਹੁੰਦਾ। ਲੇਕਿਨ, ਮਾਨਯੋਗ ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਮੈਂ ਆਪ ਪਾਸ ਇਤਨੀ ਅਰਜ਼ ਕਰਨੀ ਚਾਹੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਉਹ ਦਰਬਾਰ ਸਾਹਿਬ ਨੂੰ ਸਾਹਿਬ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਦੇਵ ਜੀ ਨੇ, ਸਾਹਿਬ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਰਾਮ ਦਾਸ ਜੀ ਨੇ ਇਸ ਖਾਤਰ ਬਣਾਇਆ ਸੀ, ਉਸ ਨੂੰ ਇਸ ਖਾਤਰ ਨਿਵਾਜਿਆ ਸੀ ਕਿ ਉਥੇ ਗੁਰਬਾਣੀ ਦਾ ਪਰਵਾਹ ਹੋਏਗਾ, ਉਥੇ ਲੋਕਾਂ ਵਿਚ ਪਰਸਪਰ ਪਿਆਰ ਪੈਦਾ ਕਰਨ ਲਈ ਉਸ ਮੁਕੱਦਸ ਥਾਂ ਦੀ ਨੀਂਹ ਮੇਰੇ ਕਿਸੇ ਮੁਸਲਮਾਨ ਵੀਰ ਨੇ ਰਖੀ ਤੇ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਪਰਕਾਸ਼ ਕੀਤਾ। ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਦੇਵ ਜੀ ਨੇ ਗੁਰੂ ਗਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਬੀੜ ਤਿਆਰ ਕਰਕੇ ਸਾਰੀ ਦੁਨੀਆ ਵਿਚ ਪਰਸਪਰ ਪਿਆਰ ਅਤੇ ਸਾਰੀ ਦੁਨੀਅ ਵਿਚ ਇਸ ਦੀ ਇਕ ਲੈਅ ਕਾਇਮ ਕੀਤੀ। ਗੁਰੂ ਗਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਵਿਚ ਸਿਰਫ ਸਿੱਖਾਂ ਦੀ ਹੀ ਨਹੀਂ ਬਲਕਿ 15 ਹਿੰਦੂ ਅਤੇ ਮੁਸਲਮਾਨਾਂ ਦੀ ਬਾਣੀ ਵੀ ਦਰਜ ਹੈ। ਇਸ ਵਿਚ ਬਾਬਾ ਫਰੀਦ, ਕਬੀਰ, ਭੀਖਮ, ਨਾਮ ਦੇਵ, ਰਵਿ ਦਾਸ, ਜੈ ਦੇਵ, ਰਾਮਾ ਨੰਦ, ਧੰਨਾ ਆਦਿ ਬੜੇ ੨ ਬਜ਼ੁਰਗਾਂ ਦੀ ਬਾਣੀ ਹੈ। ਇਹ ਬਾਣੀ ਸਾਂਝੀ ਹੈ ਜੋ ਗੁਰੂ ਗਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਵਿਚ ਦਰਜ ਕੀਤੀ। ਉਸ ਰਚਨਾ ਦੇ ਰਚਨ ਵਾਲੇ ਨੂੰ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਸੀ ਕਿ ਕਦੇ ਸਿੱਖਾਂ ਦੀ ਤਾਰੀਖ ਵਿਚ ਵਕਤ ਆਏਗਾ ਕਿ ਜਿਹੜੇ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਸਿੱਖਾਂ ਦੇ ਸਭ ਤੋਂ ਵਡੇ ਕਹਾਉਣਗੇ, ਜਿਹੜੇ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਸਿੱਖਾਂ ਦੇ ਸਭ ਤੋਂ ਵਡੇ ਲੀਡਰ ਅਖਵਾਉਣਗੇ, ਜਿਹੜੇ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਸਿਖਾਂ ਦੇ ਸਭ ਤੋਂ ਵਡੇ ਆਗੂ ਤੇ ਹਮਦਰਦ ਕਹਾਉਣਗੇ ਉਹ ਇਸ ਦੀ ਪਵਿੱਤਰਤਾ ਨੂੰ ਭੰਗ ਕਰ ਦੇਣਗੇ, ਏਥੇ ਹਿਦੂ ਅਤੇ ਮੁਸਲਮਾਨ ਦੇ ਵਾਸਤੇ ਹੀ ਨਹੀਂ ਬਲਕਿ ਸਿੱਖਾਂ ਵਾਸਤੇ ਵੀ ਦਰਬਾਰ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਦਰਵਾਜ਼ੇ ਬੰਦ ਕਰ ਦਿਤੇ ਜਾਣਗੇ। ਜਿਹੜੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਸਿਆਸੀ ਇਖ਼ਤਲਾਫ ਰਖਦੇ ਹਨ ਅੱਜ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਉਥੇ ਜਾਣ ਨਹੀਂ ਦਿਤਾ ਜਾਂਦਾ। ਅੱਜ ਮਾਸਟਰ ਤਾਰਾ ਸਿੰਘ ਨੇ ਉਥੇ ਵਰਤ ਰਖਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਉਥੇ ਪਹਿਰੇ ਲਗੇ ਹੋਏ ਹਨ। ਉਥੇ ਇਤਨੀ ਜਾਸੂਸੀ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਤੁਸੀਂ ਬਾਹਰਲੀ ਦੁਨੀਆਂ ਤੋਂ ਹੋ ਕੇ ਆਏ ਹੋ, ਇਤਨੀ ਸਖਤ ਜਾਸੂਸੀ ਰੂਸ ਜਾਂ ਅਮਰੀਕਾ ਵਿਚ ਵੀ ਨਹੀਂ ਜਿਤਨੀ ਮਾਸਟਰ ਤਾਰਾ ਸਿੰਘ ਦੇ ਦਰਬਾਰ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਦਰਵਾਜ਼ੇ ਤੇ ਕੀਤੀ ਹੈ। ਹਰ ਵਕਤ ਸੇਵਾਦਾਰ ਤਿਆਰ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ, ਉਹ ਦੇਖਦੇ ਹਨ ਕਿ ਆਉਣ ਵਾਲਾ ਕਿਸ ਕਿਸਮ ਦਾ ਸਿਖ ਹੈ, ਇਹ ਕੀ ਕਰਨ ਆਇਆ ਹੈ। ਦਰਬਾਰ ਸਾਹਿਬ ਇਤਨੀ

[ਸਰਦਾਰ ਰਾਜਿੰਦਰ ਸਿੰਘ]

ਸਖਤੀ ਨਾਲ ਛਾਨ ਬੀਨ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਉਥੇ ਇਕ ਹਕੂਮਤ ਕਾਇਮ ਕੀਤੀ ਹੋਈ ਹੈ। ਇਸ ਗਲ ਦੀ ਖਾਤਰ ਹਕੂਮਤ ਕਾਇਮ ਕੀਤੀ ਹੋਈ ਹੈ ਕਿ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਵਖ ੨ ਜ਼ਿਲਿਆਂ ਵਿਚ ਕਾਨੂੰਨ ਭੰਗ ਕਰਕੇ ਆਏ 10 ਨੰਬਰੀਏ ਅਤੇ ਬਦਮਾਸ਼ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਅਸੀਂ ਅਕਾਲੀ ਦਲ ਦੀ ਮਦਦ ਕਰਾਂਗੇ, ਅਸੀਂ ਤੁਹਾਡੀ ਮਦਦ ਕਰਾਂਗੇ ਸਾਨੂੰ ਏਥੇ ਰਹਿਣ ਦੀ ਆਗਿਆ ਦਿਤੀ ਜਾਏ। ਦਰਬਾਰ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਪਵਿੱਤਰ ਥਾਂ ਅੱਜ ਇਸ ਕੰਮ ਲਈ ਇਸਤੇਮਾਲ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਜਿਸ ਦਰਬਾਰ ਸਾਹਿਬ ਤੋਂ ਆਪਣੇ ਦੁਸ਼ਮਨ ਦੇ ਖਿਲਾਫ ਕੋਈ ਗਲ ਨਾ ਕਹਿਣ ਲਈ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਸੀ, ਸਿਖ ਰਿਵਾਇਤਾਂ ਇਸ ਗਲ ਦੀਆਂ ਸ਼ਾਹਦ ਹਨ, ਉਥੇ ਕਿਸ ਕੋਝੇ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਹਿੰਦੁਸਤਾਨ ਦੇ ਲੀਡਰ ਦੇ ਖਿਲਾਫ ਕਿਹਾ ਗਿਆ। ਏਥੇ ਹੀ ਬੱਸ ਨਹੀਂ, ਇਹ ਵੀ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਕਿ ਕੋਈ ਮਾਈ ਦਾ ਲਾਲ ਉਠੇ, ਅਗਰ ਸ਼ੇਰ ਬਹਾਦੁਰ ਹੋਏਗਾ ਜਿਹੜਾ ਤਕੜੇ ਤੋਂ ਤਕੜਾ ਕੰਮ ਕਰ ਸਕੇਗਾ। ਉਹ ਇਹ ਕੰਮ ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਨ, ਕਿਸੇ ਦਾ ਸਿਰ ਵਢਣਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਇਹ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਪਤਾ ਹੋਵੇਗਾ ਜਿਹੜੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਗਲਾਂ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਕਿਸਮ ਦੀਆਂ ਕੋਝੀਆਂ ਗਲਾਂ ਸਿੱਖ ਤਾਰੀਖ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਹੋਈਆਂ, ਸਾਰੇ ਇਤਿਹਾਸ ਵਿਚ ਇਤਨੀ ਕੋਝੀ ਕਿਸਮ ਦੇ ਅਖਰ ਗੁਰਦੁਆਰਿਆਂ ਦੀ ਪਵਿੱਤਰ ਥਾਂ ਤੇ ਅਜ ਤਕ ਕਦੇ ਨਹੀਂ ਵਰਤੇ ਗਏ ਸਨ। ਅਜ ਤਕ ਕਦੇ ਵੀ ਗੁਰਦੁਆਰਿਆਂ ਨੂੰ ਅਜਿਹੇ ਕੰਮ ਲਈ ਨਹੀਂ ਵਰਤਿਆ ਗਿਆ। ਅੱਜ ਓਥੇ ਰੀਹਰਸਲਾਂ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ, ਅਜ ਨੇਜ਼ੇ ਚਮਕਾਏ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਉਥੇ ਚੁਰਾਈਆਂ ਹੋਈਆਂ ਬੰਦੂਕਾਂ ਤੇ ਪਸਤੌਲਾਂ ਦੇ ਮੁਜ਼ਾਹਰੇ ਕੀਤੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਕਦੇ ਸਿੱਖ ਤਾਰੀਖ ਵਿਚ ਅਜਿਹੀਆਂ ਗਲਾਂ ਨਹੀਂ ਹੋਈਆਂ। ਉਹ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਅਸੀਂ ਦਰਬਾਰ ਸਾਹਿਬ ਵਿਚ ਇਹ ਕੰਮ ਕਰਨਾ ਹੈ। ਇਹ ਗੁਰਦੁਆਰਿਆਂ ਤੋਂ ਰਾਜਸੀ ਕੰਮ ਲੈਂਦੇ ਹਨ।

ਮਾਨਯੋਗ ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਮੈਂ ਆਪ ਨੂੰ ਕੁਝ ਚਿਰ ਪਿਛੇ ਲੈ ਜਾਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ। ਫਤਿਹਗੜ੍ਹ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਮੁਕੱਦਸ ਧਰਤੀ ਹੈ। ਉਥੇ ਹਿੰਦੁਸਤਾਨ ਦੇ ਪ੍ਰਾਈਮ ਮਨਿਸਟਰ ਸਾਹਿਬਜ਼ਾਦਿਆਂ ਨੂੰ ਸ਼ਰਧਾਂਜਲੀ ਭੇਟ ਕਰਨ ਆਏ। ਕੌਣ ਜਾਣਦਾ ਸੀ ਕਿ ਜ਼ਮਾਨੇ ਦਾ ਗੇੜ ਐਸਾ ਆਏਗਾ। ਹਿੰਦੁਸਤਾਨ ਦੇ ਪਰਾਈਮ ਮਨਿਸਟਰ ਜਵਾਹਰ ਲਾਲ ਜੀ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਸਾਰੀ ਗਲ ਨਜਿੱਠੀ ਹੈ ਅਤੇ ਹੁਣ ਨਜਿੱਠਦੇ ਪਏ ਹਨ ਉਹ ਉਥੇ ਸ਼ਰਧਾਂਜਲੀ ਭੇਟ ਕਰਨ ਗਏ। ਮਾਸਟਰ ਜੀ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਰੋਕਿਆ। ਉਸ ਵੇਲੇ ਵੀ ਮਹਾਰਾਜਾ ਪਟਿਆਲਾ mediator ਬਣੇ। ਹੁਣ ਫਿਰ ਤਾਰੀਖ ਦਹੁਰਾਈ ਗਈ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਹੁਣ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਕੰਮ ਲਈ mediation ਕਰਨੀ ਪੈ ਰਹੀ ਹੈ। ਉਸ ਵੇਲੇ ਇਸ ਕੰਮ ਲਈ ਕਰਨੀ ਪਈ। ਮੈਂ ਕੋਲ ਖੜ੍ਹਾ ਸੀ।

ਚੌਧਰੀ ਧਰਮ ਸਿੰਘ ਰਾਠੀ : ਤੁਸੀਂ ਮਾਸਟਰ ਤਾਰਾ ਸਿੰਘ ਨਾਲ ਸੀ ?

ਸਰਦਾਰ ਰਾਜਿੰਦਰ ਸਿੰਘ : ਮੈਂ ਮਾਸਟਰ ਤਾਰਾ ਸਿੰਘ ਨਾਲ ਨਹੀਂ ਸੀ, ਜਥੇਦਾਰ ਸੰਪੂਰਨ ਸਿੰਘ ਰਾਮਾ ਨਾਲ ਸੀ। ਜਵਾਹਰ ਲਾਲ ਜੀ ਫਤਿਹਗੜ੍ਹ ਸਾਹਿਬ ਆਏ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਆ ਕੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਮੈਂ ਬੱਚਿਆਂ ਨੂੰ ਸ਼ਰਧਾਂਜਲੀ ਭੇਟ ਕਰਨ ਆਇਆ ਹਾਂ। ਮਾਨਯੋਗ ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਮਾਸਟਰ ਤਾਰਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਮੈਂ ਕਿਸੇ ਵੀ ਵਿਅਕਤੀ ਨੂੰ, ਭਾਵੇਂ ਉਹ ਕਿਤਨਾ ਵੀ ਵਡਾ ਕਿਉਂ ਨਾ ਹੋਵੇ ਏਥੇ ਸਿਆਸੀ ਤਕਰੀਰ ਨਹੀਂ ਕਰਨ ਦਿਆਂਗਾ। ਮਹਾਰਾਜਾ ਪਟਿਆਲੇ ਨੇ ਕਿਹਾ ਮਾਸਟਰ ਤਾਰਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਇਹ ਸਾਡੇ ਮਹਿਮਾਨ ਹਨ। ਅਸੀਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਬੁਲਾ ਕੇ ਲਿਆਏ ਹਾਂ ਔਰ ਇਹ ਕੋਈ ਇਥੇ ਸਿਆਸੀ ਤਕਰੀਰ ਕਰਨ ਨਹੀਂ ਆਏ। ਇਹ ਤਾਂ ਸਾਹਿਬਜ਼ਾਦਿਆਂ ਨੂੰ ਸ਼ਰਧਾਂਜਲੀ ਭੇਟ ਕਰਨ ਆਏ ਹਨ। ਲੇਕਿਨ ਮਾਸਟਰ ਤਾਰਾ ਸਿੰਘ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਉਸ ਦੇ ਜੀਉਂਦੇ ਜੀਅ ਉਸ ਪਵਿੱਤਰ ਧਰਤੀ ਨੂੰ ਕੋਈ ਵੀ ਸਿਆਸੀ ਮਤਲਬ ਲਈ ਨਹੀਂ ਵਰਤ ਸਕਦਾ। ਕਿਉਂਕਿ General Elections ਨੇੜੇ ਸਨ ਇਸ

ਲਈ ਮਾਸਟਰ ਤਾਰਾ ਸਿੰਘ ਦਾ ਖਿਆਲ ਸੀ ਕਿ ਜੇਕਰ ਪੰਡਤ ਜਵਾਹਰ ਲਾਲ ਜੀ ਉਥੇ speech ਕਰ ਗਏ ਤਾਂ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ ਕਿ ਉਸ ਦਾ ਉਨ੍ਹਾਂ ਚੋਣਾਂ ਤੇ ਅਸਰ ਪਵੇਗਾ ਕਿਉਂਕਿ ਪੰਡਤ ਜਵਾਹਰ ਲਾਲ ਦੀ ਐਸੀ ਹਸਤੀ ਹੈ ਕਿ ਜਿਸ ਦਾ ਸਾਰੇ ਸੰਸਾਰ ਤੇ ਅਸਰ ਪੈ ਰਿਹਾ ਹੈ ਔਰ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਦਿਲ ਵਿਚ ਉਨ੍ਹਾਂ ਲਈ ਬਹੁਤ ਇਜ਼ਤ ਹੈ। /ਇਸ ਲਈ ਮਾਸਟਰ ਤਾਰਾ ਸਿੰਘ ਨੇ ਪੰਡਤ ਜਵਾਹਰ ਲਾਲ ਨੂੰ ਕਿਹਾ ਕਿ ਉਸ ਦੇ ਜਿਉਂਦੇ ਜੀਅ ਫਤਿਹਗੜ੍ਹ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਧਰਤੀ ਤੋਂ ਉਹ ਸਾਹਿਬਜ਼ਾਦਿਆਂ ਨੂੰ ਸ਼ਰਧਾਂਜਲੀ ਨਹੀਂ ਦੇ ਸਕਦੇ ਔਰ ਪੰਡਤ ਜਵਾਹਰ ਲਾਲ ਉਥੇ ਮਥਾ ਟੇਕ ਕੇ ਚਲੇ ਗਏ। ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਮਾਸਟਰ ਤਾਰਾ ਸਿੰਘ ਦੀ ਉਹ ਗਲ ਠੀਕ ਸੀ ਕਿਉਂਕਿ ਉਹ ਚਾਹੁੰਦੇ ਸੀ ਕਿ ਗੁਰਦੁਆਰਿਆਂ ਦੀ ਪਵਿੱਤਰਤਾ ਕਾਇਮ ਰਖੀ ਜਾਏ। ਲੇਕਿਨ ਉਸ ਵੇਲੇ ਉਥੇ ਪੰਡਤ ਜਵਾਹਰ ਲਾਲ ਸਨ ਔਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਮਾਸਟਰ ਤਾਰਾ ਸਿੰਘ ਦੀ ਗੱਲ ਮੰਨ ਲਈ ਔਰ ਉਥੋਂ ਸ਼ਰਧਾਂਜਲੀ ਦਿਤੇ ਬਗੈਰ ਵਾਪਸ ਚਲੇ ਗਏ। ਲੇਕਿਨ, ਮਾਨਯੋਗ ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਉਹ ਵਕਤ ਚਲਾ ਗਿਆ ਔਰ ਹੁਣ ਉਹ ਮਾਸਟਰ ਤਾਰਾ ਸਿੰਘ ਦਰਬਾਰ ਸਾਹਿਬ ਵਿਚ ਮਰਨ ਬਰੰਤ ਰਖੀ ਬੈਠੇ ਹਨ, ਉਹ ਉਥੇ ਮਰ ਜਾਣਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਨ ਔਰ ਧਮਕੀਆਂ ਦੇ ਰਹੇ ਹਨ।/ ਉਹ ਉਥੇ ਪੰਡਤ ਜਵਾਹਰ ਲਾਲ ਦੇ ਸਿਰ ਤੇ ਚੜ੍ਹ ਕੇ ਮਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਔਰ ਮਹਾਰਾਜਾ ਪਟਿਆਲਾ ਫਿਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ mediations ਕਰਦੇ ਪਏ ਹਨ। ਇਹ ਮੁਬਾਰਕ ਗੱਲ ਹੈ। ਲੇਕਿਨ ਮੈਂ ਇਹ ਗੱਲ ਕਹਿਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਮਹਾਰਾਜਾ ਸਾਹਿਬ ਨੂੰ ਉਹ ਗੱਲ ਯਾਦ ਹੋਵੇਗੀ। ਅਜ ਮੈਂ ਇਹ ਗੱਲ ਕਹਿਣੀ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਅੱਜ ਐਸਾ ਇੰਤਜ਼ਾਮ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਜਿਸ ਨਾਲ ਕੋਈ ਵੀ ਆਦਮੀ ਗੁਰਦੁਆਰਿਆਂ ਨੂੰ ਸਿਆਸੀ ਕੰਮਾਂ ਲਈ ਵਰਤ ਨਾ ਸਕੇ। ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਜੋ ਕਈ ਗੁਰਦੁਆਰਿਆਂ ਵਿਚ ਜਾ ਕੇ ਉਥੋਂ ਇਖਲਾਕੀ ਮੁਲਜ਼ਮ ਪਕੜੇ ਹਨ ਇਹ ਇਸ ਨੇ ਬੜੀ ਦਲੇਰੀ ਕੀਤੀ ਹੈ ਔਰ ਇਹ ਇਸ ਦਾ ਕਦਮ ਬੜਾ ਸ਼ਲਾਘਾਯੋਗ ਹੈ। ਅਜ ਕਈ ਭਗੌੜੇ ਗੁਰਦੁਆਰਿਆਂ ਵਿਚ ਵੜ ਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕਿਲ੍ਹੇ ਬਣਾ ਕੇ ਬੈਠੇ ਹੋਏ ਨੇ ਜਿਹੜੇ ਕਿ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਸਿਖ ਸਮਝਦੇ ਨੇ। ਅੱਜਕਲ੍ਹ ਹਰ ਗੁਰ-ਦੁਆਰੇ ਉਤੇ ਮਾਸਟਰ ਤਾਰਾ ਸਿੰਘ ਦਾ ਕਬਜ਼ਾ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਕਮੇਟੀ ਉਤੇ ਅਜ ਉਸ ਪਾਰਟੀ ਦਾ ਕਬਜ਼ਾ ਹੈ ਜਿਸ ਦੇ ਮਾਸਟਰ ਤਾਰਾ ਸਿੰਘ ਮੋਹਰੀ ਨੇ। ਇਸ ਲਈ ਹਰ ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਵਿਚ ਕਈ ਬੰਦੇ ਜਿਹੜੇ ਭਗੌੜੇ ਨੇ, ਜਿਹੜੇ ਕਈ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਜੁਰਮ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਕਾਨੂੰਨ ਦੀ ਉਲੰਘਣਾ ਕਰ ਦੇ ਹਨ ਛਿਪਾਏ ਜਾ ਰਹੇ ਨੇ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਭਗੌੜਿਆਂ ਲਈ ਉਥੇ ਲੰਗਰ ਦਾ ਇੰਤਜ਼ਾਮ ਹੈ ਔਰ ਉਹ ਭਗੌੜੇ ਔਰ ਇਖਲਾਕੀ ਮੁਲਜ਼ਮ ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਦੇਵ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਲੰਗਰ ਵਿਚ ਪਰਸ਼ਾਦੇ ਖਾਂਦੇ ਨੇ। ਮਾਨਯੋਗ ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਦੇਵ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਲੰਗਰ ਜੋ ਉਨ੍ਹਾਂ ਚਲਾਇਆ ਸੀ ਤਾਂ ਉਹ ਇਸ ਲਈ ਚਲਾਇਆ ਸੀ ਕਿ ਸ਼ਰਧਾਲੂ ਲੋਕ ਜਾਂ ਹੋਰ ਦੂਜੇ ਯਾਤਰੀ ਜਿਹੜੇ ਉਥੇ ਦਰਸ਼ਨ ਕਰਨ ਆਉਣ ਜਾਂ ਹੋਰ ਕਈ ਗਰੀਬ, ਭੁਖੇ ਅਤੇ ਲੂਲ੍ਹੇ ਲੰਗੜੇ ਲੋਕ ਆਉਣ ਤਾਂ ਉਥੇ ਰੋਟੀ ਖਾ ਸਕਣ। ਅੱਜ ਉਸ ਲੰਗਰ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਉਹ ਭਗੌੜੇ ਕਰ ਰਹੇ ਨੇ। ਉਸ ਮਹਾਨ ਲੰਗਰ ਨੂੰ ਇਸ ਕੰਮ ਲਈ ਨਹੀਂ ਵਰਤਿਆ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਸੀ। ਉਥੇ ਕਈ ਬੰਦੇ ਵਡੇ ਵਡੇ ਇਖਲਾਕੀ ਜੁਰਮ ਕਰ ਕੇ ਆਉਂਦੇ ਨੇ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਦਰਬਾਰ ਸਾਹਿਬ ਵਿਚ ਰਖਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਔਰ ਫਿਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਫੌਜ ਵਿਚ ਭਰਤੀ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਅਜ, ਮਾਨਯੋਗ ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਦੇ ਅਤੇ ਬਾਕੀ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬਾਨ ਦੇ ਗੁਰਦੁਆਰਿਆਂ ਨੂੰ ਅਤੇ ਦਰਬਾਰ ਸਾਹਿਬ ਨੂੰ ਇਸ ਗੱਲ ਲਈ ਵਰਤਿਆ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਸਾਹਿਬਾਨ ਨੂੰ ਇਸ ਗੱਲ ਲਈ ਨਹੀਂ ਵਰਤਿਆ ਜਾ ਰਿਹਾ ਕਿ ਹਿੰਦੂਆਂ, ਮੁਸਲਮਾਨਾਂ, ਸਿੱਖਾਂ ਤੇ ਇਸਾਈਆਂ ਨੂੰ ਇਕੱਠਿਆਂ ਕੀਤਾ ਜਾਏ ਸਗੋਂ ਇਸ ਕੰਮ ਲਈ ਵਰਤਿਆ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ

[ਸਰਦਾਰ ਰਾਜਿੰਦਰ ਸਿੰਘ]

ਵਿਚ ਅਜ ਨਫਰਤ ਫੈਲੇ। ਮਾਸਟਰ ਤਾਰਾ ਸਿੰਘ ਨੇ ਅੱਜ ਹਿੰਦੂਆਂ ਤੇ ਸਿਖਾਂ ਵਿਚ ਬੜੀ ਖਲੀਜ ਪੈਦਾ ਕਰ ਦਿੱਤੀ ਹੈ। ਪਰ, ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਰਨ ਦਾ ਹੱਕ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਕਿਉਂਕਿ ਧਰਮ ਦੀ ਥਾਂ ਸਭ ਲਈ ਸਾਂਝੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਹਰਇਕ ਨੂੰ ਹੱਕ ਕੇ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਗੁਰ-ਦੁਆਰਿਆਂ ਵਿਚ ਸਿਰ ਢਕ ਕੇ ਜਾਵੇ। ਉਹ ਸਿਗਰਟ ਨਾ ਪੀਂਦਾ ਹੋਵੇ ਔਰ ਉਹ ਉਥੇ ਹਥ ਪੈਰ ਧੋ ਕੇ ਜਾਵੇ। ਪਰ, ਮਾਨਯੋਗ ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਅੱਜ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਇਸ ਹੱਕ ਤੋਂ ਮਹਿਰੂਮ ਰਖਿਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਉਥੇ ਸੇਵਾਦਾਰ ਬਰਛੇ ਲੈ ਕੇ ਖੜੇ ਹਨ ਜਿਥੇ ਪਹਿਲੇ ਇਹ ਹੁੰਦਾ ਸੀ ਕਿ ਕੋਈ ਯਾਤਰੀ ਉਥੇ ਬਾਹਰੋਂ ਦਰਸ਼ਨਾਂ ਲਈ ਆਏ ਤਾਂ ਸੇਵਾਦਾਰ ਦਾ ਇਹ ਫਰਜ਼ ਹੁੰਦਾ ਸੀ ਕਿ ਉਹ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਨਿਮਰਤਾ ਨਾਲ ਆਪਣੇ ਨਾਲ ਲੈ ਜਾ ਕੇ ਦਰਬਾਰ ਸਾਹਿਬ ਤੇ ਅਕਾਲ ਤਖ਼ਤ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਕਰਾਏ। ਆਏ ਸਾਲ ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਸਿੰਧੀ ਦਰਬਾਰ ਸਾਹਿਬ ਆਇਆ ਕਰਦੇ ਸਨ ਔਰ ਕਈ ਕਈ ਦਿਨ ਉਥੇ ਰਿਹਾ ਕਰਦੇ ਸਨ। ਹਿੰਦੁਸਤਾਨ ਦੇ ਵਖ ਵਖ ਹਿਸਿਆਂ ਤੋਂ ਬੜੇ ਸ਼ਰਧਾਲੂ ਦਰਸ਼ਨ ਕਰਨ ਲਈ ਆਇਆ ਕਰਦੇ ਸਨ ਔਰ ਦੋ ਦੋ ਦਿਨ ਰਹਿ ਕੇ ਕੀਰਤਨ ਦਾ ਰਸ ਲਿਆ ਕਰਦੇ ਸਨ। ਲੇਕਿਨ, ਮਾਣਯੋਗ ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਉਥੇ ਅੱਜ ਕੀਰਤਨ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ ਔਰ ਉਥੇ ਅਜ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਜਥੇਦਾਰ ਅੰਦਰ ਜਾਣ ਨਹੀਂ ਦਿੰਦੇ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਅਕਾਲ ਤਖ਼ਤ ਤੇ ਦਰਬਾਰ ਸਾਹਿਬ ਨਹੀਂ ਜਾਣ ਦਿਤਾ ਜਾਂਦਾ ਬਲਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਜਥੇਦਾਰਾਂ ਵਲੋਂ ਇਹ ਦਸਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਮਾਸਟਰ ਤਾਰਾ ਸਿੰਘ ਦੀ hut ਇਧਰ ਹੈ ਜਿਥੇ ਮਾਸਟਰ ਤਾਰਾ ਸਿੰਘ ਨੇ 35 ਜਾਂ 36 ਦਿਨਾ ਤੋਂ ਮਰਨ ਬਰਤ ਰਖਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਕਰੋ। ਹੁਣ ਉਹ ਸੇਵਾਦਾਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਯਾਤਰੀਆਂ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਦਸਦੇ ਕਿ ਉਥੇ ਅਕਾਲ ਤਖ਼ਤ ਵੀ ਹੈ, ਉਥੇ ਹਰਮੰਦਰ ਸਾਹਿਬ ਵੀ ਹੈ, ਤੁਸੀਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਕਰ ਜਾਉ ਬਲਕਿ ਹੁਣ ਤਾਂ ਦਸਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਸ਼ਾਮ ਦੇ ਪੰਜ ਵਜੇ ਮਾਸਟਰ ਤਾਰਾ ਸਿੰਘ ਦੇ ਦਰਸ਼ਣ ਹੋਣਗੇ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਭੁਖ ਹੜਤਾਲ ਕੀਤੀ ਹੋਈ ਹੈ।

ਸਰਦਾਰ ਧੰਨਾ ਸਿੰਘ ਗੁਲਸ਼ਨ : On a point of order, Sir. ਮੇਰਾ point of order ਇਹ ਹੈ ਜੀ ਕਿ ਸਰਦਾਰ ਰਜਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਇਹ ਗਲਤ ਕਹਿ ਰਹੇ ਹਨ ਕਿ ਉਥੇ ਹੁਣ ਕੀਰਤਨ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ। ਕੀਰਤਨ ਉਥੇ ਦੋ ਵਜੇ ਤੋਂ ਸ਼ੁਰੂ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

ਸ਼੍ਰੀ ਸਪੀਕਰ : ਜਦੋਂ ਤੁਹਾਡੀ ਵਾਰੀ ਆਵੇਗੀ ਤੁਸੀਂ ਕਹਿ ਲੈਣਾ। ਹਾਲੇ ਬੈਠ ਜਾਉ। (The hon. Member will be free to tell this to the House when he is given time to speak. Now, he should resume his seat.)

ਸਰਦਾਰ ਰਾਜਿੰਦਰ ਸਿੰਘ : ਮਾਨਯੋਗ ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਮੇਰੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਮਾਨਯੋਗ ਦੋਸਤਾਂ ਨੂੰ ਤੁਸਾਂ ਪਹਿਲੇ ਹੀ ਬੜਾ time ਬੋਲਣ ਲਈ ਦਿੱਤਾ ਹੈ ਜੋ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੀ motion ਕਰਨ ਦੀ ਆਗਿਆ ਦਿੱਤੀ ਹੈ। ਉਸ ਵੇਲੇ ਇਸ ਤੇ ਵੀ discussion ਹੋ ਜਾਵੇਗੀ।

ਮੈਂ ਅਰਜ਼ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਉਥੇ ਕੀਰਤਨ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਲੇਕਿਨ ਕੀਰਤਨ ਦੋ ਕਿਸਮਾਂ ਦਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਇਕ ਮਾਸਟਰ ਤਾਰਾ ਸਿਘ ਜੀ ਦਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਔਰ ਇਕ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਦਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਉਥੇ ਦੋ ਕੀਰਤਨ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਪਹਿਲਾ ਕੀਰਤਨ ਸ਼ਾਮ ਦੇ 5 ਵਜੇ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਜਦੋਂ ਮਾਸਟਰ ਤਾਰਾ ਸਿੰਘ ਨੂੰ stretcher ਤੇ ਲਿਆ ਕੇ ਉਥੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਦਰਸ਼ਣ ਕਰਾ ਦਿਤੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਉਥੇ ਉਸ ਕੀਰਤਨ ਨੂੰ ਜ਼ਿਆਦਾ ਮਹਤਤਾ ਦਿਤੀ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਸੇਵਾਦਾਰ ਉਥੇ ਪਰਚਾਰ ਕਰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਸ਼ਾਮ ਦੇ ਪੰਜ ਵਜੇ ਮਾਸਟਰ ਤਾਰਾ ਸਿੰਘ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਹੋਣਗੇ। ਫਿਰ, ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਜਿਹੜੇ ਉਥੇ ਪੈਗਾਮ ਦਿਤੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਔਰ ਜਿਸ ਕਿਸਮ ਦੀਆਂ ਉਥੇ ਤਕਰੀਰਾਂ ਕੀਤੀਆਂ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ ਉਸ ਬਾਰੇ ਮੈਂ ਆਪਣੇ ਮਾਣਯੋਗ ਦੋਸਤ

ਨਾਲ ਬਿਲਕੁਲ ਸਹਿਮਤ ਹਾਂ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਕੁਝ ਮੈਂਬਰਾਂ ਦਾ Commission ਮੁਕਰਰ ਕਰ ਦਿਉ। ਉਹ ਜਾ ਕੇ ਵੇਖੇ ਕਿ ਜਦੋਂ ਦਾ fast ਸ਼ੁਰੂ ਹੋਇਆ ਹੋਇਆ ਹੈ ਉਥੇ ਕਿਹੜੀਆਂ ਕਿਹੜੀਆਂ speeches ਕੀਤੀਆਂ ਗਈਆਂ ਹਨ, ਉਹ ਕਮਿਸ਼ਨ ਦੇਖੇ ਕਿ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਉਥੇ ਫੌਜੀ ਪਰੇਡਾਂ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ। ਅਜਤਕ ਜਿਤਨੀਆਂ ਤਕਰੀਰਾਂ ਉਥੇ ਕੀਤੀਆਂ ਗਈਆਂ ਹਨ, ਤੁਸੀਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ record ਮੰਗਾ ਕੇ ਦੇਖੋ। ਤੁਸੀਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨਾਮਾਨਗਾਰਾਂ ਨੂੰ ਬੁਲਾ ਕੇ ਪੁਛ ਸਕਦੇ ਹੋ ਜਿਹੜੇ ਉਥੇ ਇਕ ਮਹੀਨੇ ਤੋਂ ਰੋਜ਼ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨਾਮਾਨਗਾਰਾਂ ਵਿਚ ਨਾ ਕੋਈ ਪਰਭਾਤ ਅਖਬਾਰ ਦਾ ਨਾਮਾਨਗਾਰ ਹੈ ਤੇ ਨਾ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਕਾਂਗਰਸੀ ਅਖਬਾਰ ਦਾ ਨਾਮਾਨਗਾਰ ਹੈ ਬਲਕਿ ਉਹ ਤਾਂ ਸਾਰੇ ਹਿੰਦੁਸਤਾਨ ਦੇ ਅਖਬਾਰਾਂ ਦੇ ਨਾਮਾਨਗਾਰ ਹਨ। ਤੁਸੀਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਕਮਰੇ ਵਿਚ ਬੁਲਾ ਕੇ ਪੁਛ ਲਉ ਕਿ ਪਿਛਲੇ ਇਕ ਮਹੀਨੇ ਵਿਚ ਦਰਬਾਰ ਸਾਹਿਬ ਵਿਚ ਕਿਹੜੀਆਂ ਕਿਹੜੀਆਂ ਤਕਰੀਰਾਂ ਹੋਈਆਂ ਹਨ। ਮਾਨਯੋਗ ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਜਿਹੜੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਮੈਂ ਇਥੇ ਕਹੀਆਂ ਨੇ ਜੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚੋਂ ਇਕ ਵੀ ਗਲਤ ਸਾਬਤ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਤੁਸੀਂ ਜੋ ਸਜ਼ਾ ਮਰਜ਼ੀ ਆਏ ਮੈਨੂੰ ਦਿਉ, ਦਾਸ ਉਸ ਨੂੰ ਭੁਗਤਨ ਵਾਸਤੇ ਤਿਆਰ ਹੋਵੇਗਾ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਤਕਰੀਰਾਂ ਨੂੰ ਇਸ ਹਾਊਸ ਵਿਚ ਦੁਹਰਾਂਦਿਆਂ ਮੈਨੂੰ ਸ਼ਰਮ ਆਉਂਦੀ ਹੈ।

ਮੈਂ ਅਰਜ਼ ਕਰ ਰਿਹਾ ਸੀ ਕਿ ਉਥੇ ਅੱਜ ਹਥਿਆਰਾਂ ਦੇ ਮੁਜ਼ਾਹਰੇ ਕੀਤੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਔਰ ਪਰੇਡਾਂ ਕੀਤੀਆਂ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ। ਇਹ ਸਭ ਨੂੰ ਪਤਾ ਹੈ ਕਿ ਬਾਕੀ ਦੇ ਗੁਰਦੁਆਰਿਆਂ ਵਿਚੋਂ ਪੁਲਸ ਨੇ ਭਾਲੇ ਤੇ ਬਰਛੇ ਫੜੇ ਹਨ, ਸ਼ਰਾਬ ਦੀਆਂ ਬੋਤਲਾਂ ਵੀ ਫੜੀਆਂ ਹਨ ਔਰ ਕਈ ਇਖਲਾਕੀ ਮੁਜਰਮ ਵੀ ਫੜੇ ਹਨ। ਗੁ ਰਦੁਆਰਿਆਂ ਵਿਚ ਇਖਲਾਕੀ ਤੌਰ ਦੇ ਮੁਜਰਮਾਂ ਨੂੰ ਜਾਣ ਨਹੀਂ ਦੇਣਾ ਚਾਹੀਦਾ। ਲੇਕਿਨ ਕਿਉਂਕਿ ਉਥੇ ਮਾਸਟਰ ਤਾਰਾ ਸਿੰਘ ਨੇ ਮਰਨ ਬਰਤ ਰਖਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ ਇਸ ਕਰ ਕੇ ਹਰ ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਨੂੰ ਹਰ ਕੰਮ ਲਈ ਇਸਤੇਮਾਲ ਕੀਤਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਗੁਰਦੁਆਰਿਆਂ ਦਾ ਸਿਆਸੀ ਕੰਮਾਂ ਲਈ ਇਸਤੇਮਾਲ ਬੰਦ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਲੇਕਿਨ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਸਿਖ ਤਾਰੀਖ ਨਾਲ ਇਨਸਾਫ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ। ਸਿਖ ਇਤਹਾਸ ਵਿਚ ਮਰਨ ਬਰਤ ਨੂੰ ਅਤੇ ਦੂਜੇ ਲਫਜ਼ਾਂ ਵਿਚ ਆਤਮ ਘਾਤ ਨੂੰ ਬਹੁਤ ਨੀਵਾਂ ਤੇ ਬੁਰਾ ਸਮਝਿਆ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਇਹ ਸਮਝਿਆ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਆਤਮਘਾਤ ਕਰਨਾ ਦੁਨੀਆ ਨਾਲ ਜ਼ਿਆਦਤੀ ਕਰਨਾ ਹੈ। ਜਿਸ ਗੱਲ ਨੂੰ ਅੱਜ ਮਾਸਟਰ ਤਾਰਾ ਸਿੰਘ justify ਕਰਦੇ ਨੇ, ਮੈਂ ਇਸ ਹਾਊਸ ਦੀ ਵਾਕਫੀਅਤ ਲਈ ਅਤੇ ਖਾਸ ਤੌਰ ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਮੈਂਬਰਾਂ ਦੀ ਵਾਕਫੀਅਤ ਲਈ ਜੋ ਓਧਰਲੇ ਪਾਸੇ ਬੈਠੇ ਹਨ ਇਹ ਗੱਲ ਦਸ ਦੇਣੀ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਜਦੋਂ ਜਥੇਦਾਰ ਸੰਪੂਰਨ ਸਿੰਘ ਰਾਮਾ ਨੇ ਮਰਨ ਵਰਤ ਰੱਖਿਆ ਸੀ ਤਾਂ ਉਸ ਵੇਲੇ ਮਾਸਟਰ ਤਾਰਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਇਹ ਗੱਲ ਕਹੀ ਸੀ ਕਿ ਇਹ ਚੀਜ਼ ਸਿੱਖ ਰਵਾਇਤਾਂ ਦੇ ਬਿਲਕੁਲ ਹੀ ਉਲਟ ਹੈ। ਵਰਤਾਂ ਤੇ ਵਿਸ਼ਵਾਸ਼ ਰਖਣਾ ਵੀ ਇਕ ਕਮਜ਼ੋਰੀ ਹੈ ਅਤੇ ਇਹ ਕਾਇਰਤਾ ਦੇ ਬਰਾਬਰ ਹੈ। ਪਰ ਅੱਜ ਉਹ ਆਪ ਉਸੇ ਰਾਹ ਉਤੇ ਤੁਰੇ ਜਾ ਰਹੇ ਹਨ ਜਿਸ ਰਾਹ ਤੋਂ ਦੂਸਰਿਆਂ ਨੂੰ ਰੋਕਿਆ ਕਰਦੇ ਸਨ। ਮੈਨੂੰ ਸਖਤ ਅਫਸੋਸ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਜਦੋਂ ਮੈਂ ਵੇਖਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਮਾਸਟਰ ਤਾਰਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਉਸ ਚੀਜ਼ ਨੂੰ ਖੁਦ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ। ਜਿੱਥੇ ਮੈਂ ਇਸ ਮਤੇ ਬਾਰੇ ਇਹ ਕਹਿੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਨੁਮਾਇੰਦੇ ਇਸ ਮਤੇ ਨੂੰ ਸਰਬ ਸੰਮਤੀ ਨਾਲ ਪਾਸ ਕਰਨ ਓਥੇ ਮੇਰਾ ਇਹ ਵੀ ਮੁਤਾਲਬਾ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਮਤੇ ਨੂੰ ਨਾ ਸਿਰਫ ਪਾਸ ਹੀ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ ਬਲਕਿ ਸਾਰੇ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਇਸ ਗਲ ਦੀ ਨਖੇਧੀ ਕੀਤੀ ਜਾਵੇ, ਕਿ ਕਿਉਂ ਇਹ ਸਾਰੀਆਂ ਧਾਰਮਕ ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਸਿਆਸੀ ਕੰਮਾਂ ਲਈ ਵਰਤੀਆਂ ਜਾ ਰਹੀਆਂ ਹਨ। ਲੋਕਾਂ ਵਿਚ ਇਸ ਗੱਲ ਵਿਰੁਧ ਜਾਗਰਤੀ ਪੈਦਾ ਕੀਤੀ ਜਾਵੇ। ਹਰ ਪਿੰਡ ਅਤੇ ਹਰ ਜਗ੍ਹਾ ਤੋਂ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਰੈਜ਼ੋਲੀਊਸ਼ਨ ਪਾਸ ਕੀਤੇ ਜਾਣ।

[ਸਰਦਾਰ ਗਜਿੰਦਰ ਸਿੰਘ]

ਜੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਮੰਗ ਮੰਨੀ ਗਈ ਤਾਂ ਇਸ ਦਾ ਨਤੀਜਾ ਤਾਂ ਇਹੋ ਹੋਵੇਗਾ ਕਿ ਹਰ ਸੂਬੇ ਵਿਚੋਂ, ਜਗ੍ਹਾ ਜਗ੍ਹਾ ਇਹੋ ਜਿਹੀ ਮੰਗ ਕੀਤੀ ਜਾਵੇਗੀ। ਯੂ. ਪੀ. ਵਾਲੇ ਜੁਦਾ ਮੰਗ ਕਰਨਗੇ ਅਤੇ ਮਦਰਾਸ ਵਾਲੇ ਜੁਦਾ ਮੰਗ ਕਰਨਗੇ। ਜਿੱਥੇ ਵੀ ਕੋਈ ਛੋਟਾ ਮੋਟਾ ਫਿਰਕਾ ਹੋਵੇਗਾ ਉਹ ਆਪਣੇ ਵੱਖਰੇ ਸੂਬੇ ਦੀ ਹੀ ਮੰਗ ਕਰੇਗਾ। ਹੁਣ ਤੁਸੀਂ, ਮਾਨਯੋਗ ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਆਪ ਅੰਦਾਜ਼ਾ ਲਾ ਲਉ ਕਿ ਸਾਡੀ development ਹੋਵੇਗੀ ਜਾਂ ਕੀ ਹੋਵੇਗਾ। ਅੱਜ ਅਸੀਂ ਧਰਮ ਦੇ ਦਾਇਰੇ ਵਿਚ ਇਕ ਖਾਸ ਹਲਕਿਆਂ ਦੇ ਆਧਾਰ ਤੇ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਕਾਇਮ ਰੱਖਣਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਾਂ। ਇਹ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸੰਭਵ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ? ਜਿੱਥੇ ਚਰਚ ਅੰਦਰ ਸਿਆਸਤ ਦਾਖਲ ਕੀਤੀ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ ਓਥੇ ਉਸ ਥਾਂ Arms and Ammunition ਇਕੱਠਾ ਕਰਕੇ ਇਹ ਗੜਬੜ ਵੀ ਪੈਦਾ ਕਰਨਗੇ। ਮਾਨਯੋਗ ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਮੈਂ ਅਰਜ਼ ਕਰਾਂਗਾ ਕਿ ਸਾਨੂੰ ਇਸ ਗੱਲ ਨੂੰ check ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਸਿੱਖਾਂ ਦੀ ਇਸ ਵਿਚ ਇਹੋ ਬਿਹਤਰੀ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਗੱਲ ਨੂੰ ਏਥੇ ਹੀ ਰੋਕਿਆ ਜਾਵੇ। ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਜੋ ਰੁਪਿਆ ਸਿੱਖਾਂ ਦੀ ਬਿਹਤਰੀ ਵਾਸਤੇ ਵਰਤਿਆ ਜਾਣਾ ਸੀ, ਅੱਜ ਉਹ ਪਵਿੱਤਰ ਦਰਬਾਰ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਰੁਪਿਆ ਅਤੇ ਹੋਰ ਇਕੱਠਾ ਕੀਤਾ ਰੁਪਿਆ ਕਿਸ ਕੰਮ ਖਾਤਰ ਵਰਤਿਆ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ? ਇਸ ਪੈਸੇ ਨਾਲ ਬਾਹਰ ਦੇ ਮੁਲਕਾਂ ਨਾਲ Trunk Calls ਸਾਰਾ ਸਾਰਾ ਦਿਨ ਲਈ ਬੁਕ ਕੀਤੀਆਂ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ ਅਤੇ ਟੈਲੀਫੂਨ ਕੀਤੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਪਵਿੱਤਰ ਥਾਵਾਂ ਦੀ ਇਤਨੀ ਮਹੱਤਤਾ ਸਮਝੀ ਜਾਂਦੀ ਸੀ, ਜਿਹੜੀਆਂ ਕਿ ਸਾਂਝੀਆਂ ਥਾਵਾਂ ਮੰਨੀਆਂ ਜਾਂਦੀਆਂ ਸਨ, ਅੱਜ ਉਨ੍ਹਾਂ ਥਾਵਾਂ ਤੋਂ ਹਿੰਦੂ ਸਿੱਖ ਦੀ ਫੁਟ ਦਾ ਬੀਜ ਖਿਲਾਰਿਆ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਇਹ ਪੈਸਾ ਇਹੋ ਜਿਹੇ ਕੰਮਾਂ ਵਾਸਤੇ ਅਤੇ ਦੂਜੇ ਮੁਲਕਾਂ ਨੂੰ ਖਬਰਾਂ ਦੇਣ ਵਾਸਤੇ ਖਰਚਿਆ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਜਿਹੜਾ ਪੈਸਾ ਸਿਖ ਧਰਮ ਦੇ ਪਰਚਾਰ ਵਾਸਤੇ ਵਰਤਿਆ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਸੀ ਅੱਜ ਉਹ ਬਾਹਰਲੇ ਮੁਲਕਾਂ ਦੀਆਂ ਅਖਬਾਰਾਂ ਵਿਚ ਖਬਰਾਂ ਛਾਪਣ ਵਾਸਤੇ ਵਰਤਿਆ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਫੇਰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਥਾਵਾਂ ਦੀ ਪਵਿੱਤਰਤਾ ਅਤੇ sanctity ਕਿਥੇ ਰਹਿ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਜਦੋਂ ਇਕ Vetican Church ਨੂੰ ਪਾਲਿਟਿਕਸ ਨਾਲ ਜੋੜਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ? ਜਿਥੇ sanctity ਦੀ ਮਹੱਤਤਾ ਸਮਝੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਉਥੇ ਲੋਕ ਉਚੀ ਗੱਲ ਨਹੀਂ ਕਰਦੇ। ਮੈਂ, ਮਾਨਯੋਗ ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਆਪਦੇ ਰਾਹੀਂ ਇਹ ਗੱਲ ਕਰਨੀ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਜਿੱਥੋਂ ਤੱਕ ਚਰਚ ਦਾ ਸਵਾਲ ਹੈ ਓਥੇ ਜਾਕੇ ਲੋਕ ਹਰ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਪਰਹੇਜ਼ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਇਕ ਦੂਜੇ ਦੀ ਗੱਲ ਨਹੀਂ ਕਰਦੇ। ਅਜ ਸਿੱਖ ਗੁਰਦੁਆਰਿਆਂ ਨੂੰ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਇਸਤੇਮਾਲ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਮੈਂ ਆਪ ਦੇ ਰਾਹੀਂ, ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਕਹਿਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਬਾਹਰਲੇ ਮੁਲਕਾਂ ਵਿਚ ਚਰਚ ਨੂੰ ਕੋਈ ਇਖਤਿਆਰ ਨਹੀਂ ਕਿ ਉਹ ਰਾਜਨੀਤੀ ਵਿਚ ਦਖਲ ਦੇਵੇ। ਪਰ ਜਿੱਥੇ ਦਖਲ ਹੋਇਆ ਉਸ ਮੁਲਕ ਦੇ ਟੁਕੜੇ ਟੁਕੜੇ ਹੋ ਗਏ ਅਤੇ ਓਥੇ ਤਬਾਹੀ ਅਤੇ ਬਰਬਾਦੀ ਆ ਗਈ। ਇਹ ਅਰਬ ਮੁਲਕਾਂ ਵਿਚ ਵੀ ਹੋਇਆ ਅਤੇ ਦੂਸਰੇ ਮੁਲਕਾਂ ਵਿਚ ਵੀ ਹੋਇਆ ਹੈ। Jews ਔਰ ਜਰਮਨ ਆਪਸ ਵਿਚ ਲੜਦੇ ਰਹੇ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਦੀਆਂ ਤਕ Christianity ਵਿਚ ਪੋਟੈਸਟੈਂਟਸ ਅਤੇ ਕੈਥੋਲਿਕਸ ਵਿਚ ਵੀ ਆਪਸ ਵਿਚ ਲੜਾਈ ਜਾਰੀ ਰਹੀ। ਬਰਟਰੈਂਡ ਰਸਲ ਨੇ, ਮਾਨਯੋਗ ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਇਹ ਲਿਖਿਆ ਹੈ ਜੋ ਮੈਂ ਆਪਦੀ ਵਾਕਫੀਅਤ ਲਈ ਪੜ੍ਹ ਕੇ ਸੁਣਾਉਂਦਾ ਹਾਂ:—

> "Nobody can pretend that the First World War was in any degree due to lack of Christian faith in the rulers who brought it about. The Czar, the Kaiser, and the Emperor of Austria were all earnest Christians. So was Sir Edward Grey, and so was President Wilson."

ਇਹ ਸਾਰੇ Christian ਸਨ ਅਤੇ Christianity ਵਿਚ ਇਤਕਾਦ ਰਖਦੇ ਸਨ। ਲੇਕਿਨ ਫੇਰ ਵੀ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਆਪਸ ਵਿਚ ਲਾਮ ਲੱਗੀ ਰਹੀ ਕਿਉਂ ਕਿ ਇਕ ਚਾਹੁੰਦੇ ਸਨ ਕਿ ਧਰਮ ਦੇ

ਨਾਉਂ ਤੇ Christianity ਨੂੰ ਇਕਠਾ ਰੱਖਣਾ ਹੈ ਅਤੇ ਦੂਸੇਰੇ ਨਹੀਂ ਸਨ ਚਾਹੁੰਦੇ। ਇਸ ਦਾ ਨਤੀਜਾ ਇਹ ਹੋਇਆ ਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਆਪਸ ਵਿਚ ਦੇਰ ਤੱਕ ਖਾਨਾਜੰਗੀ ਹੁੰਦੀ ਰਹੀ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਲੜਾਈਆਂ ਯੂਰਪ ਅੰਦਰ, ਐਬੇਸੀਨੀਆ ਅੰਦਰ ਅਤੇ ਅਲਜੇਰੀਆ ਅੰਦਰ ਹੁੰਦੀਆਂ ਰਹੀਆਂ ਅਤੇ ਉਹ ਆਪਸੀ ਖਾਨਾਜੰਗੀ ਵਿਚ ਤਬਾਹ ਹੁੰਦੇ ਰਹੇ। ਇਹ ਇਕ ਦਫਾ ਨਹੀਂ ਕਈ ਦਫਾ ਇਸ ਤ੍ਰਹਾਂ ਦੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਹੋਈਆਂ ਹਨ, ਆਪਸੀ ਝਗੜਾ ਹੀ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਉਸ ਮੁਲਕ ਦੀ ਕੋਈ ਤਰੱਕੀ ਨਹੀਂ ਹੋਈ। ਇਹ ਗੱਲ ਹਣ ਬੜੀ ਪੁਰਾਣੀ ਹੋ ਗਈ ਹੈ ਕਿ ਧਰਮ ਅਤੇ ਸਿਆਸਤ ਇਕੱਠੇ ਹੀ ਚਲਣ। ਹੁਣ ਤਾਂ scientific ਦੁਨੀਆ ਦਾ ਯੁਗ ਹੈ, ਇਹ ਐਟਮ ਦੀ ਦੁਨੀਆ ਦੀ ਗੱਲ ਹੈ। Scientific ਯੁਗ ਅੰਦਰ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਇਕ ਬੋਸੀਦਾ ਗੱਲਾਂ ਹਨ। ਮੇਰੇ ਦੋਸਤ ਸਮਝਦੇ ਹਨ ਕਿ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੀ ਗੜਬੜ ਪਾਕੇ ਉਹ ਇਕ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਚਰਚ ਨੂੰ ਅਹਿਮੀਅਤ ਦੇ ਰਹੇ ਹਨ ਪਰ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਧਾਰਮਕ ਅਸਥਾਨਾਂ ਦੀ ਸ਼ਾਨ ਦੀ ਸ਼ਾਇਆਂ ਨਹੀਂ ਹਨ। ਮਾਨਯੋਗ ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਸਰਦਾਰ ਖੁਸ਼ਵੰਤ ਸਿੰਘ ਸਿੱਖਾਂ ਦੇ ਇਕ ਬੜੇ ਲਿਖਾਰੀ ਸਮਝੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਉਹ ਦੁਨੀਆਂ ਦੇ ਕਾਫ਼ੀ ਹਿਸਿਆਂ ਵਿਚ ਘੁਮੇ ਫਿਰੇ ਹਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਇਕ ਜਗ੍ਹਾ ਲਿਖਿਆ ਹੈ :—

> "....the demand for a Sikh State within the Indian Union (the Punjabi-speaking province amount to the same thing : it is a communal demand with a linguistic sugar coating).........."

ਤਾਂ ਮੈਂ ਇਹ ਕਹਿਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਗੱਲਾਂ ਨਾਲ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਭੁਲੇਖੇ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਪਾਇਆ ਜਾ ਸਕਦਾ। ਅਗਰ ਉਹ ਪੰਜਾਬੀ ਸੂਬੇ ਦੀ ਮੰਗ ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਸੀ ਅਤੇ ਆਪਣੀ ਮੰਗ ਸਹੀ ਸਮਝਦੇ ਸੀ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਇਹ ਮੰਗ ਕਿਸੇ ਚੌਰਾਹੇ ਵਿਚ ਵਰਤ ਰਖ ਦੇ ਕਰਨੀ ਚਾਹੀਦੀ ਸੀ। ਕਿਉਂ ਜੋ ਇਸ ਮੰਗ ਦਾ ਸਬੰਧ ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਜਨਤਾ ਨਾਲ ਸੀ, ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਅਵਾਮ ਨਾਲ ਸੀ, ਦਰਬਾਰ ਸਾਹਿਬ ਨੂੰ ਕਿਉਂ ਇਸਤੇਮਾਲ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ? ਅਗਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਯਕੀਨ ਸੀ ਕਿ ਇਹ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਦਾ ਮਸਲਾ ਹੈ, ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਬੇਹਤਰੀ ਵਾਸਤੇ ਹੀ ਪੰਜਾਬੀ ਸੂਬਾ ਬਣਾਇਆ ਜਾਣਾ ਹੈ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਐਸੀ ਜਗ੍ਹਾ ਬੈਠਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਸੀ ਜਿੱਥੋਂ ਕਿ ਅਵਾਮ ਲਈ ਦਰਵਾਜ਼ਾ ਖੁਲ੍ਹਾ ਸਮਝਿਆ ਜਾਂਦਾ। ਲੇਕਿਨ ਉਹ ਅਜ ਇਸ ਦੇ ਅਸਲ ਮਕਸਦ ਤੋਂ ਵੀ ਕਿਨਾਰਾ ਕਰ ਗਏ ਹਨ ਤੇ ਅਜ ਦਬਾਉ ਨਾਲ, ਭੁਖ ਹੜਤਾਲਾਂ ਦੇ ਜ਼ੋਰ ਨਾਲ, ਆਪਣੀ ਆਵਾਜ਼ ਅਵਾਮ ਤੇ ਠੋਸਣਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਲਈ, ਮਾਨਯੋਗ ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਮੈਂ ਆਪਦੇ ਰਾਹੀਂ ਅਪੀਲ ਕਰਾਂਗਾ ਕਿ ਇਹ ਮਤਾ ਸਰਬ ਸੰਮਤੀ ਨਾਲ ਪਾਸ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ। ਅਜ ਮਾਸਟਰ ਤਾਰਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਇਸ ਚੀਜ਼ ਨੂੰ ਮਹਿਸੂਸ ਕਰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਧਰਮ ਦੇ ਨਾਉਂ ਤੇ ਆਇਆ ਹੋਇਆ ਪੈਸਾ ਖਰਚਿਆ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਕੀ ਇਹ ਯੋਗ ਖਰਚ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ ? ਤੁਸੀਂ ਇਸ ਖਰਚ ਵੱਲ ਵੇਖੋ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਇਹ ਰੁਪਿਆ lavishly ਲੁਟਾਇਆ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਆਇਆ ਇਹ ਧਰਮ ਦੇ ਲਈ ਜਾਂ ਇਸ ਦੇ ਪਰਚਾਰ ਲਈ ਕੀਤਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਇਹ ਤੁਸੀਂ ਖੁਦ ਹੀ ਵੇਖੋ। ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਇਸ ਆਮਦਨੀ ਵਿਚੋਂ ਧਾਰਮਕ ਕੰਮ ਲਈ ਜਾਂ ਦਰਬਾਰ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਕੰਮ ਲਈ ਇਕ ਪਾਈ ਵੀ ਨਹੀਂ ਖਰਚੀ ਜਾ ਰਹੀ। ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਪਵਿੱਤਰ ਅਸਥਾਨਾਂ ਤੋਂ ਸਾਨੂੰ ਧਰਮ ਦੀ ਸਿਖਿਆ ਮਿਲਨੀ ਸੀ ਅਜ ਮੇਰੇ ਦੋਸਤ ਉਨ੍ਹਾਂ ਥਾਵਾਂ ਨੂੰ ਛੋਟੇ ਛੋਟੇ ਕਿਲ੍ਹੇ ਬਣਾਉਣ ਵਿਚ ਲਗੇ ਹੋਏ ਹਨ। ਜੇ ਉਹ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਹਿੰਦੂ-ਸਿਖ ਏਕਤਾ ਵਧੇ, ਏਥੇ ਸੁਖ ਔਰ ਅਮਨ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸਾਰੇ ਪੰਜਾਬੀਆਂ ਦੇ ਨੁਕਤਾ ਨਿਗਾਹ ਤੋਂ ਸੋਚਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਆਪਸ ਦੀ controversy ਖਤਮ ਕਰ ਦੇਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ।

[ਸਰਦਾਰ ਰਾਜਿੰਦਰ ਸਿੰਘ]

ਮਾਸਟਰ ਤਾਰਾ ਸਿੰਘ ਹੋਰੀਂ ਰੋਜ਼ ਦਰਬਾਰ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਅੰਦਰ ਪ੍ਰੈਸ ਕਾਨਫਰੰਸਾਂ ਕਰਦੇ ਹਨ ਔਰ ਹਰ ਰੋਜ਼ ਅਖਬਾਰਾਂ ਖਬਰਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਭਰੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਆਉਂਦੀਆਂ ਹਨ। ਮਾਸਟਰ ਜੀ ਉਥੇ ਰੋਜ਼ ਲੈਕਚਰ ਦਿੰਦੇ ਹਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਜਿਹੜਾ ਦੂਸਰਾ ਜਥਾ ਤਕਰੀਰਾਂ ਕਰਦਾ ਹੈ ਉਹ ਬੜੀਆਂ ਭਿਆਨਕ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ। ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਤਕਰੀਰਾਂ, ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਉਹ ਲੋਕ ਕਰਦੇ ਹਨ ਤੁਸੀਂ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਅਦਾਰੇ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਤੋਂ ਬੇਸ਼ਕ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਤਸਦੀਕ ਕਰੋ। ਤੁਸੀਂ ਖੁਦ ਉਸ ਜ਼ਿਲੇ ਦੇ ਰਹਿਣ ਵਾਲੇ ਹੋ, ਇਸ ਵਾਸਤੇ ਤੁਹਾਨੂੰ ਬਹੁਤ ਸਾਰੀਆਂ ਚੀਜ਼ਾਂ ਦਾ ਹਾਲ ਮਾਲੂਮ ਹੈ। ਜਿਹੜੇ ਜਥੇ ਉਥੇ ਤਕਰੀਰਾਂ ਕਰਦੇ ਹਨ ਉਹ ਇਸ ਤਾਕ ਦੇ ਵਿਚ ਬੈਠੇ ਹੋਏ ਹਨ ਕਿ ਮਾਸਟਰ ਤਾਰਾ ਸਿੰਘ ਹੋਰੀਂ ਮਰਨ ਤਾਂ ਅਸੀਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਲੀਡਰੀ ਦੀ ਬਾਗ ਡੋਰ ਆਪਣੇ ਹਥਾਂ ਦੇ ਵਿਚ ਲਈਏ। ਮੈਂ ਬੇਨਤੀ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਪੰਜਾਬ ਸਰਕਾਰ ਇਸ ਰੈਜ਼ੋਲਿਊਸ਼ਨ ਨੂੰ ਪਾਸ ਕਰਕੇ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਦਸੇ ਕਿ ਧਰਮ ਅਸਥਾਨਾਂ ਦੀ ਪਵਿੱਤਰਤਾ ਨੂੰ ਕਾਇਮ ਰਖਣ ਲਈ ਉਥੇ ਜਿਹੜੇ ਭਗੌੜੇ ਛਿਪਕੇ ਖਰਾਬੀਆਂ ਕਰਦੇ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਰੋਕਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਧਾਰਮਕ ਗੁਰਦਵਾਰਿਆਂ ਨੂੰ ਸਿਆਸੀ ਕੰਮਾਂ ਲਈ ਨਹੀਂ ਵਰਤਿਆ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ। ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਇਸ ਚੀਜ਼ ਨੂੰ ਰੋਕਣ ਦੇ ਵਾਸਤੇ ਕਿਸੇ ਨਾ ਕਿਸੇ ਵਕਤ ਹਿੰਦੁਸਤਾਨ ਦੇ ਵਿਚ ਕੋਈ ਨਾ ਕੋਈ ਸ਼ਖਸ ਜ਼ਰੂਰ ਉਠਣਾ ਸੀ। ਸਾਨੂੰ ਇਸ ਗੱਲ ਦੀ ਖੁਸ਼ੀ ਹੈ ਕਿ ਸਭ ਤੋਂ ਪਹਿਲੇ ਸਰਦਾਰ ਪਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਹੋਰਾਂ ਨੇ ਧਰਮ ਅਸਥਾਨਾਂ ਦੀ ਮੁਕਦਸਤਾ ਨੂੰ ਕਾਇਮ ਰਖਣ ਦੇ ਵਾਸਤੇ ਕਦਮ ਉਠਾਇਆ ਹੈ। ਭਾਵੇਂ ਕਈ ਤੰਗ ਖਿਆਲਾਂ ਵਾਲੇ ਆਦਮੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਮਾੜਾ ਕਹਿੰਦੇ ਹੋਣ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਗੁਰਦੁਆਰਿਆਂ ਤੇ ਹਮਲੇ ਕਰਨੇ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿੱਤੇ ਹਨ ਮਗਰ ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਕਦਮ ਚੁਕ ਕੇ ਸਿੱਖ ਧਰਮ ਦੀ ਸਚੀ ਸੇਵਾ ਕੀਤੀ ਹੈ। ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਅਸੀਂ ਵੀ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਗੁਰਦੁਆਰਿਆਂ ਵਿਚ ਪੁਲੀਸ ਨਾ ਜਾਵੇ, ਮਗਰ ਤਾਂ ਜੇ ਕਰ ਉਥੇ ਸਿਰਫ ਧਰਮ ਦਾ ਪ੍ਰਚਾਰ ਹੁੰਦਾ ਹੋਵੇ। ਲੇਕਿਨ ਜੇਕਰ ਗੁਰਦੁਆਰਿਆਂ ਦੇ ਵਿਚ ਭਗੌੜੇ, ਫੀਮ ਅਤੇ ਸ਼ਰਾਬ ਦੇ ਸਮਗਲਰ ਜਾਂ ਜ਼ਹਿਰੀਲੀਆਂ ਤਕਰੀਰਾਂ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਲੋਕ ਛਿਪੇ ਹੋਏ ਹੋਣ ਤਾਂ ਫੇਰ ਗੌਰਮੈਂਟ ਦਾ ਇਹ ਫਰਜ਼ ਬਣਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਇਨ੍ਹਾਂ ਚੀਜ਼ਾਂ ਨੂੰ ਰੋਕਣ ਵਾਸਤੇ ਕੋਈ ਕਦਮ ਉਠਾਏ। ਜਦੋਂ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਹਾਲਾਤ ਹੋਣ ਤਾਂ ਗੌਰਮੈਂਟ ਕਿਤਨਾ ਕੁ ਚਿਰ ਚੁਪ ਕਰਕੇ ਬੈਠ ਸਕਦੀ ਹੈ ? ਜੇ ਗੁਰਦੁਆਰਿਆਂ ਦੇ ਵਿਚ ਬੰਦੂਕਾਂ ਜਾਂ **hand grenade** ਬਣਨਗੇ ਤਾਂ ਫੇਰ ਕੀ ਬਣੇਗਾ ? ਹਾਲੇ ਤਾਂ ਉਥੇ ਬਰਛੇ ਅਤੇ ਬੰਦੂਕਾਂ ਹੀ ਹਨ ਲੇਕਿਨ ਜੇ ਕਲ ਨੂੰ ਉਥੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਬਾਰੂਦ ਬਣਾਉਣ ਦਾ ਕਾਰਖਾਨਾ ਚਾਲੂ ਕਰ ਲਿਆ ਤਾਂ ਕੀ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਚੁਪ ਕਰਕੇ ਬੈਠ ਰਹਿਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ? ਇਸ ਕਰਕੇ ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਸਰਦਾਰ ਪਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਹੋਰਾਂ ਨੇ ਜਿਸ ਨੀਤੀ ਨਾਲ ਕੰਮ ਕਰਨਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤਾ ਹੈ ਉਹ ਨਿਹਾਇਤ ਹੀ ਦਾਨਸ਼ਮੰਦੀ ਵਾਲਾ ਤਰੀਕਾ ਹੈ ਔਰ ਸਿਖੀ ਦੀ ਸ਼ਾਨ ਨੂੰ ਉਚਾ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਕਦਮ ਹੈ। ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਦੋ ਤਿੰਨ ਗੁਰਦੁਆਰਿਆਂ ਤੇ ਛਾਪੇ ਪੈਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਜਿਤਨੇ ਛੋਟੇ ਛੋਟੇ ਗੁਰਦੁਆਰਿਆਂ ਦੇ ਵਿਚ ਭਗੌੜੇ ਸਨ ਉਹ ਸਾਰੇ ਦੌੜ ਕੇ ਦਰਬਾਰ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਵਿਚ ਇਕੱਠੇ ਹੋ ਗਏ ਹਨ। ਮੈਂ ਪੁਛਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਕੀ ਸਿੱਖਾਂ ਦੇ ਵਿਚ ਇਹ ਰਿਵਾਇਤ ਸੀ ਕਿ ਜੇ ਕੋਈ ਸੰਗੀਨ ਜੁਰਮ ਕਰ ਲਏ ਤਾਂ ਉਸ ਨੂੰ ਦਰਬਾਰ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਪਵਿੱਤਰ ਧਰਤੀ ਤੇ ਛਿਪਾ ਲਿਆ ਜਾਵੇ ? ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਇਸ ਦੇ ਨਾਲੋਂ ਘਟੀਆ ਗੱਲ ਸਿੱਖ ਇਤਹਾਸ ਦੇ ਵਿਚ ਕਦੀ ਨਹੀਂ ਹੋਈ ਔਰ ਨਾ ਹੀ ਮੈਨੂੰ ਯਕੀਨ ਹੈ ਕਿ ਅਗਾਹਾਂ ਨੂੰ ਹੋਵੇਗੀ। ਮੈਂ ਕਹਿੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਅਕਾਲੀਆਂ ਨੂੰ ਸੁਮੱਤ ਕਰਨੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ ਔਰ ਦਰਬਾਰ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਜਿਹੜੇ ਪ੍ਰਬੰਧਕ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ ਦਰਬਾਰ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਵਿਚ ਜਿਹੜੇ ਮੁਜਰਮ ਛਿਪੇ ਹੋਏ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਬਾਹਿਰ ਕਢ ਦੇਣ ਔਰ ਮਾਸਟਰ ਤਾਰਾ ਸਿੰਘ ਹੋਰਾਂ ਨੂੰ ਕਹਿਣ ਕਿ ਉਹ ਭੁਖ ਹੜਤਾਲ ਖੋਲ ਦੇਣ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ ਡਿਪਟੀ ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਪਾਸ ਖੁਦ ਆ ਕੇ ਭਗੌੜਿਆਂ

ਨੂੰ ਫੜਾ ਦੇਣ। ਜੇ ਮਾਸਟਰ ਤਾਰਾ ਸਿੰਘ ਹੋਰਾਂ ਨੇ ਜ਼ਰੂਰ ਵਰਤ ਰਖਣਾ ਹੈ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ ਗੁਰਦੁਵਾਰੇ ਦੇ ਵਿਚੋਂ ਬਾਹਰ ਆ ਕੇ ਰਖਣ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਇਸ ਚੀਜ਼ ਨੂੰ ਹੋਰ ਜ਼ਿਆਦਾ ਨਹੀਂ ਲਮਕਾਉਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਔਰ ਜੋ ਕੁਝ ਪਹਿਲੇ ਹੋ ਚੁਕਾ ਹੈ ਉਸ ਦਾ ਪਸ਼ਚਾਤਾਪ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਬਸ, ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਮੈਂ ਇਤਨਾ ਹੀ ਕਹਿ ਕੇ ਬੈਠਦਾ ਹਾਂ।

Mr. Speaker : Motion moved—

This Sabha recommends to the Government to take suitable measures to ensure that no religious or charitable institution in the State is used by any individual or organisation for political purposes.

ਸਰਦਾਰ ਭੁਪਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਮਾਨ (ਸਮਾਣਾ 'ਜਨਰਲ') : ਸਾਹਿਬਿ ਸਦਰ, ਇਸ **ਰੈਜ਼ੋਲਿਊਸ਼ਨ** ਦੇ ਜਜ਼ਬਾਤ ਬੜੇ ਮਕਬੂਲ ਹਨ। ਖਾਸ ਕਰਕੇ ਜਦੋਂ ਇਸ ਦੇ ਨਾਲ ਅਕਾਲੀ ਗਰੁਪ ਦੀ ਤਰਫੋਂ **ਪੰਜਾਬੀ** ਸੂਬੇ ਦੇ ਬਾਰੇ ਕੀਤੇ ਗਏ ਮੁਤਾਲਬੇ ਦਾ ਮਤਾ ਵੀ ਸ਼ਾਮਲ ਹੋ ਗਿਆ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਇਸ ਦਾ ਫੈਲਾਉ ਇਤਨਾ ਵਸੀਹ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਅਸੀਂ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਮੌਜੂਦਾ ਮਸਲੇ ਨੂੰ ਕੁਝ ਆਈਨ ਦੀਆਂ ਸਖਤੀਆਂ ਤੋਂ ਬਲਾਤਰ ਰਹਿੰਦੇ ਹੋਏ ਇਸ ਤੇ ਗ਼ੌਰ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹਾਂ। ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਹੁਣ ਮੈਂ ਇਹ ਦਸਣਾ ਚਾਹੁਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਸ ਰੈਜ਼ੋਲਿਊਸ਼ਨ ਨੂੰ ਲਿਆਉਣ ਦੀ ਲੋੜ ਕਿਉਂ ਪਈ। ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਅੰਦਰ ਚਿਰਾਂ ਤੋਂ ਕੁਝ ਰਵਾਇਆਤ ਚਲੀਆਂ ਆ ਰਹੀਆਂ ਸਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਗੌਰਮੈਂਟ ਅਤੇ ਮਜ਼ਬੀ ਅਦਾਰਿਆਂ ਦੇ ਮੁੰਤਜ਼ਿਮ ਨਿਗਾਹ ਵਿਚ ਰਖਦੇ ਸਨ। ਮਗਰ ਅਜ ਕਲ੍ਹ ਦੀ ਐਜੀਟੇਸ਼ਨ ਔਰ ਖਾਸ ਕਰਕੇ ਅਕਾਲੀ ਦਲ **ਵੱਲੋਂ** ਕੀਤੀ ਹੋਈ ਐਜੀਟੇਸ਼ਨ ਜਦੋਂ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਹਰ ਮੈਦਾਨ ਵਿੱਚੋਂ ਫੇਅਲ ਹੋ ਗਈ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਆਪਣੀ ਪਨਾਹਗਾਹ ਹਰਮੰਦਰ ਸਾਹਿਬ ਅਤੇ ਹੋਰ ਗੁਰਦੁਆਰਿਆਂ ਨੂੰ ਬਣਾਇਆ। ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਗੁਰਦੁਆਰਿਆਂ ਦੇ ਵਿਚ ਪਨਾਹ ਹਾਸਲ ਕਰਨੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸ਼ਿਕਸਤ ਦਾ ਇਤਰਾਫ਼ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਆਮ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਵਿਚ ਬੁਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਸ਼ਿਕਸਤ ਹੋਈ ਹੈ। ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਬ, ਮੈਂ ਇਸ ਰੈਜ਼ੋਲਿਊਸ਼ਨ ਦੇ ਜਜ਼ਬਾਤ ਦੀ ਤਾਈਦ ਕਰਦਾ ਹੋਇਆ ਇਸ ਨੂੰ ਕੁਝ ਹੋਰ ਖੁਲ੍ਹਾ ਕਰਦਾ ਹਾਂ। ਸਰਦਾਰ ਰਾਜਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਹੋਰਾਂ ਨੇ ਕਿਹਾ ਹੈ ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਬੜੀ ਪਵਿੱਤਰ ਥਾਂ ਸਨ, ਹਰਮੰਦਰ ਸਾਹਿਬ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਦਾ ਭੰਡਾਰ ਸੀ ਜਿੱਥੇ ਜਾ ਕੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਸ਼ਾਂਤੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੁੰਦੀ ਸੀ। ਲੇਕਿਨ ਉਥੇ ਜਿਹੜੀਆਂ ਕੁਰੀਤੀਆਂ ਹੋਣ ਲਗ ਪਈਆਂ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਦੂਰ ਕਰਨ ਦੇ ਵਾਸਤੇ ਪੰਜਾਬ ਗੌਰਮੈਂਟ ਨੂੰ ਕੁਝ ਨਾ ਕੁਝ ਸਾਧਨ ਕਰਨੇ ਚਾਹੀਦੇ ਹਨ ਤਾਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਧਰਮ ਅਸਥਾਨਾਂ ਦੀ ਪਵਿੱਤਰਤਾ ਕਾਇਮ ਰਹੇ। ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਮੈਂ ਇਸ ਤੋਂ ਵੀ ਦੋ ਕਦਮ ਹੋਰ ਅਗੇ ਜਾਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ। ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਸਾਡੀ ਇਹ ਕਤਅਨ ਤੌਰ ਤੇ ਜ਼ਿਮੇਵਾਰੀ ਨਹੀਂ ਹੈ ਕਿ ਅਗਰ ਸਿੱਖਾਂ ਦੇ ਗੁਰਦੁਆਰਿਆਂ ਦੇ ਪੈਰੋਕਾਰ ਖੁਦ ਹੀ ਆਪ ਕੋਝੀਆਂ ਔਰ ਬੇਢੰਗੀਆਂ ਚਾਲਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਪਵਿੱਤਰਤਾ ਨੂੰ ਖਰਾਬ ਕਰਦੇ ਹੋਣ ਤਾਂ ਕਾਨੂੰਨੀ ਤੌਰ ਤੇ ਸਾਡੇ ਲਈ ਇਹ ਜ਼ਰੂਰੀ ਨਹੀਂ ਕਿ ਅਸੀਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਧਰਮ ਦੀ ਪਵਿੱਤਰਤਾ ਦਾ ਰਸਤਾ ਦਸੀਏ। ਮਗਰ ਜੇ ਕੋਈ ਆਦਮੀ ਸ਼ਿਖੰਡੀ ਦੀ ਆੜ ਲੈਣ ਦੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਇਹ ਸੋਚੇ ਕਿ ਗੁਰਦੁਆਰਿਆਂ ਦੇ ਵਿਚ ਕਿਉਂਕਿ ਗੌਰਮੈਂਟ ਨੇ ਦਾਖਲ ਨਹੀਂ ਹੋਣਾ ਇਸ ਵਾਸਤੇ ਜਿਹੜਾ ਮਰਜ਼ੀ ਜੁਰਮ ਕਰਕੇ ਅਸੀਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਵਿਚ ਪਨਾਹ ਲੈ ਕੇ ਛਿਪੇ ਰਹਾਂਗੇ ਤਾਂ ਸਰਕਾਰ ਇਸ ਚੀਜ਼ ਨੂੰ ਰੋਕੇ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਨਹੀਂ ਰਹਿ ਸਕਦੀ। ਜਾਂ ਦੂਸਰੇ ਲਫ਼ਜ਼ਾਂ ਵਿਚ ਇਹ ਕਹਿ ਲਉ ਕਿ ਜੇ ਕੋਈ ਆਪਣੇ ਸੋਟੇ ਤੇ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਲਿਖ ਕੇ ਕਿਸੇ ਦੇ ਸਿਰ ਵਿਚ ਮਾਰਨਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦੇਵੇ ਔਰ ਉਸ ਦੇ ਸੋਟੇ ਨੂੰ ਜਦੋਂ ਕੋਈ ਖੋਹੇ ਔਰ ਉਹ ਇਹ ਕਹੇ ਕਿ ਇਹ ਤਾਂ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦੇ ਨਾਮ ਵਾਲਾ ਸੋਟਾ ਹੈ ਤਾਂ ਕੀ ਉਸ ਨੂੰ ਫੇਰ ਬਖਸ਼ ਦੇਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ? ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਹਰਗਿਜ਼ ਨਹੀਂ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਹਰਕਤਾਂ ਕਰਨ ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਰੋਕਣਾ ਹੀ

[ਸਰਦਾਰ ਭੁਪਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਮਾਨ]

ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਹ ਸ਼ਿਖੰਡੀ ਦੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਆਸਰਾ ਲਿਆ ਗਿਆ ਹੈ ਅਤੇ ਇਹ ਇਕ ਸ਼ਿਕਸਤ ਖੁਰਦਾ ਮੁਜਰਿਮ ਦੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਆਖਰੀ ਪਨਾਹ ਲੈਣ ਵਾਲੀ ਗੱਲ ਹੈ। ਇਸ ਸਿਲਸਿਲੇ ਵਿਚ ਆਮ ਇਤਰਾਜ਼ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਸਾਡੇ ਜੋ ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਹਨ ਉਹ ਪਵਿੱਤਰ ਹਨ, ਧਰਮ ਦੇ ਸਥਾਨ ਹਨ, ਉਥੇ ਧਰਮ ਦਾ ਤੇ ਗੁਰਬਾਣੀ ਦਾ ਪਰਚਾਰ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਉਥੇ ਸਿਆਸੀ ਕਾਰਵਾਈਆਂ ਕਰਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਪਵਿੱਤਰਤਾ ਭੰਗ ਨਹੀਂ ਕਰਨੀ ਚਾਹੀਦੀ। ਇਥੇ ਜੋ ਤਕਰੀਰ ਕੀਤੀ ਗਈ ਉਸ ਵਿਚ ਵੀ ਵਡਾ ਇਹੋ ਇਤਰਾਜ਼ ਸੀ ਅਤੇ ਆਮ ਤੌਰ ਤੇ ਬਾਹਰ ਵੀ ਇਹੋ ਗੱਲ ਕਹੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਲੇਕਿਨ ਮੈਂ ਇਸ ਨਾਲੋਂ ਵੀ ਇਕ ਕਦਮ ਅਗੇ ਜਾਂਦਾ ਹਾਂ। ਇਸ ਗੱਲ ਦਾ ਮੈਨੂੰ ਵੀ ਇਤਰਾਜ਼ ਹੈ ਕਿ ਗੁਰਦਵਾਰਿਆਂ ਦੀ ਪਵਿੱਤਰਤਾ ਰਾਜਨੈਤਕ ਕਾਰਵਾਈਆਂ ਨਾਲ ਭੰਗ ਨਹੀਂ ਕਰਨੀ ਚਾਹੀਦੀ। ਲੇਕਿਨ ਮੇਰਾ ਜੋ ਅਸਲੀ ਇਤਰਾਜ਼ ਹੈ ਉਹ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਗੁਰਦੁਆਰਿਆਂ ਦੀ ਪਵਿੱਤਰਤਾ ਨਾਲੋਂ ਵੀ ਵਧ ਪਵਿੱਤਰਤਾ ਸਾਡਾ ਪੰਜਾਬੀਆਂ ਦਾ ਆਪਸ ਵਿਚ ਦਾ ਪਿਆਰ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਵਸਣੀਕਾਂ ਦਾ ਪਿਆਰ ਨਾਲ ਇਕੱਠੇ ਰਹਿਣਾ ਹੈ। ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਸ ਪਿਆਰ ਨੂੰ ਤੋੜ ਦੇਣਾ ਅਤੇ ਇਸ unity ਨੂੰ ਤੋੜ ਦੇਣਾ ਉਤਨਾ ਹੀ ਮਾੜਾ ਹੈ ਜਿਤਨਾ ਕਿ ਗੁਰਦੁਆਰਿਆਂ ਦੀ ਪਵਿੱਤਰਤਾ ਦਾ ਭੰਗ ਕਰਨਾ। ਸਵਾਲ ਇਹ ਪੈਦਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਜੇਕਰ ਮਾਸਟਰ ਤਾਰਾ ਸਿੰਘ ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸਾਥੀ ਗੁਰਦੁਆਰਿਆਂ ਦੀ ਪਵਿੱਤਰਤਾ ਭੰਗ ਨਾ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਬਾਹਰ ਕਿਸੇ ਗਲੀ ਵਿਚ ਜਾ ਕੇ ਇਹੋ ਕਾਰਵਾਈਆਂ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦੇਣ, ਕਾਨੂੰਨ ਸ਼ਿਕਨ ਸਪੀਚਾਂ ਕਰਨ ਲਗ ਪੈਣ ਅਤੇ ਉਹ ਸਾਰੇ ਜ਼ਖੀਰੇ ਇਕੱਠੇ ਕਰਨੇ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦੇਣ ਤਾਂ ਕੀ ਇਸ ਗਲ ਦੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਇਜਾਜ਼ਤ ਦਿਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ ? ਕਤਅਨ ਨਹੀਂ। ਇਹ ਠੀਕ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਰਨ ਨਾਲ ਉਹ ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਦੀ, ਹਰਮੰਦਰ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਪਵਿੱਤਰਤਾ ਤਾਂ ਭੰਗ ਨਹੀਂ ਕਰਦੇ, ਲੇਕਿਨ ਮੈਂ ਕਹਿੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਉਸ ਨਾਲੋਂ ਵੀ ਵਧ ਪਵਿੱਤਰਤਾ ਭੰਗ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਉਹ ਹੈ ਇਸ ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਧਰਤੀ, ਗੁਰੂਆਂ ਦੀ ਇਸ ਧਰਤੀ ਤੇ ਵਸਣ ਵਾਲੀ ਜਨਤਾ ਦਾ ਆਪਸ ਵਿਚ ਦਾ ਪਿਆਰ। ਇਹ ਠੀਕ ਹੈ ਕਿ ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਦੇਵ ਜੀ ਨੇ ਆਪ ਪਵਿੱਤਰ ਬਾਣੀ ਦੇ ਨਾਲ ਹਰਮੰਦਰ ਸਾਹਿਬ ਬਣਾਇਆ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਲਈ ਉਹ ਪਵਿੱਤਰ ਬਣ ਗਿਆ ਹੈ। ਲੇਕਿਨ ਮੈਂ ਕਹਿਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਧਰਤੀ ਦਾ ਇਕ ਇਕ ਇੰਚ, ਇਕ ਇਕ ਜ਼ੱਰਾ ਜਿਥੇ ਕਿ ਸ਼ਹੀਦਾਂ ਦਾ ਖੂਨ ਡੁਲ੍ਹਿਆ ਹੈ ਉਤਨਾਂ ਹੀ ਪਵਿੱਤਰ ਹੈ ਜਿਤਨਾ ਕਿ ਹਰ ਮੰਦਰ ਸਾਹਿਬ ਜਾਂ ਹੋਰ ਕੋਈ ਮੰਦਰ ਤੇ ਗੁਰਦੁਆਰਾ। ਤੇ ਮੇਰੀ ਅਰਜ਼ ਹੈ ਕਿ ਸਾਨੂੰ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਇਸੇ ਗੱਲ ਵਿਚ ਮਹਿਦੂਦ ਨਹੀਂ ਕਰ ਲੈਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਕਿ ਚੂੰਕਿ ਗੁਰਦਵਾਰਿਆਂ ਦੀ ਪਵਿੱਤਰਤਾ ਭੰਗ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਇਸ ਲਈ ਇਸਨੂੰ ਰੋਕਿਆ ਜਾਏ। ਜੇਕਰ ਅਸੀਂ ਇਸ ਅਸੈਂਬਲੀ ਤੇ ਇਹ duty ਆਇਦ ਕਰ ਦਿਤੀ ਕਿ ਇਹ ਇਸ ਦਾ ਕੰਮ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਵੇਖੇ ਕਿ ਕੀ ਗੁਰਦੁਆਰਿਆਂ ਦੀ ਪਵਿੱਤਰਤਾ ਕਾਇਮ ਹੈ ਜਾਂ ਨਹੀਂ ਅਤੇ ਜੇ ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਉਸਨੂੰ ਕਾਇਮ ਕਰੇ ਤਾਂ ਕਲ੍ਹ ਨੂੰ ਕੋਈ ਕਿਸੇ ਮੰਦਰ ਵਾਲਾ ਆਕੇ ਕਹੇਗਾ ਕਿ ਪਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਸਾਡਾ ਧਰਮ ਤਾਂ ਕਾਇਮ ਰਹਿ ਸਕਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਵਧ ਸਕਦਾ ਹੈ ਜੇਕਰ ਤੂੰ ਫਲਾਣੇ ਫਲਾਣੇ steps ਲਵੇਂਗਾ। ਨਿਤ ਇਥੇ ਕੋਈ ਨਾ ਕੋਈ ਇਹੋ ਸਵਾਲ ਪੈਦਾ ਹੁੰਦਾ ਰਹੇਗਾ ਅਤੇ ਇਸ ਹਾਊਸ ਦੀ floor ਤੇ ਆਪਣੇ ਆਪਣੇ ਮਜ਼ਹਬਾਂ ਦੀਆਂ ਤਾਰੀਫਾਂ ਹੋਣਗੀਆਂ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਪਵਿੱਤਰਤਾ ਲਈ ਦੁਹਾਈ ਦਿਤੀ ਜਾਵੇਗੀ। ਅਜ ਯੂ. ਪੀ. ਵਿੱਚ ਰੋਜ਼ ਇਤਰਾਜ਼ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਬ੍ਰਹਮ ਕੁਮਾਰੀਆਂ ਦੇ ਅਖਾੜੇ ਨਹੀਂ ਲੈਣੇ ਚਾਹੀਦੇ। ਮੈਂ ਨਹੀਂ ਸਮਝਦਾ ਕਿ ਇਹ ਇਸ ਅਸੈਂਬਲੀ ਦਾ ਕੰਮ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਕਿਸੇ ਮਜ਼ਹਬ ਦੀ ਪਵਿੱਤਰਤਾ ਦਾ ਜ਼ਿਮਾਂ ਲਵੇ। ਮੈਂ ਬੜੀ ਜ਼ਿਮੇਵਾਰੀ ਨਾਲ ਇਹ ਮਹਿਸੂਸ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਸ ਅਸੈਂਬਲੀ ਨੂੰ ਮਜ਼ਹਬਾਂ ਦੇ ਝਮੇਲਿਆਂ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਪੈਣਾ ਚਾਹੀਦਾ। ਮਜ਼ਹਬ ਦੇ ਨਾਮ ਤੇ ਇਸ ਦੁਨੀਆਂ ਵਿਚ ਕੀ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਹੋਇਆ

ਅਤੇ ਕੌਣ ਨਹੀਂ ਜਾਣਦਾ ਕਿ ਮਜ਼ਹਬ ਦੇ ਨਾਮ ਤੇ ਕਿਤਨਾ ਖ਼ੂਨ ਡੁਲ੍ਹਿਆ ਅਤੇ ਕਿਤਨੇ ਘਲੂ ਘਾਰੇ ਹੋਏ। ਤਾਰੀਖ ਇਸ ਚੀਜ਼ ਦੀ ਜ਼ਾਮਨ ਹੈ। ਮਜ਼ਹਬ ਦੇ ਅੰਦਰ ਰਹਿੰਦੇ ਹੋਏ ਹਰ ਕਿਸਮ ਦੀਆਂ ਤਕਰੀਰਾਂ ਹੋ ਸਕਦੀਆਂ ਹਨ ਅਤੇ ਤੁਸੀਂ ਰੋਕ ਨਹੀਂ ਸਕਦੇ। ਤੁਸੀਂ ਮਜ਼ਹਬੀ ਤਕਰੀਰ ਤੇ ਸਿਆਸੀ ਤਕਰੀਰ ਦੇ ਵਿਚ ਕੋਈ ਪੱਕੀ ਲੀਕ ਨਹੀਂ ਖਿਚ ਸਕਦੇ। ਹਰ ਆਦਮੀ ਦਾ ਤਕਰੀਰ ਕਰਨ ਦਾ ਆਪਣਾ ਆਪਣਾ ਢੰਗ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਕੋਈ ਆਦਮੀ ਉਠ ਕੇ ਮਜ਼ਹਬੀ ਤਕਰੀਰ ਵਿਚ ਜੇ ਕਰ ਇਹ ਕਹਿ ਦੇਵੇ ਕਿ ਸਾਡਾ ਮਜ਼ਹਬ ਤਾਂ ਹੀ ਪਵਿੱਤਰ ਰਹਿ ਸਕਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਪਰਫੁੱਲਤ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ ਜੇਕਰ ਫਲਾਣੇ ਤਬਕੇ ਨੂੰ ਮਾਰ ਦਿਤਾ ਜਾਵੇ ਅਤੇ ਸਾਡਾ ਮਜ਼ਹਬ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਰਨ ਦੀ ਇਜਾਜ਼ਤ ਦਿੰਦਾ ਹੈ। ਕੀ ਐਸੀ ਤਕਰੀਰ ਦੀ ਇਜਾਜ਼ਤ ਦਿਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ ਕਿਉਂ ਜੋ ਇਹ ਮਜ਼ਹਬੀ ਤਕਰੀਰ ਹੈ ? ਇਸੇ ਲ਼ਈ ਮੈਂ ਕਹਿੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਸਾਨੂੰ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਮਹਦੂਦ ਨਹੀਂ ਕਰ ਲੈਣਾ ਚਾਹੀਦਾ। ਮੈਂ ਤਾਂ ਇਹ ਕਹਿਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਕੋਈ ਰਸਤਾ ਨਾ ਦਿਉ ਕਿ ਉਹ ਮਜ਼ਹਬ ਦੇ ਨਾਮ ਤੇ ਮੁਨਾਫਰਤ ਫੈਲਾ ਸਕੇ। ਧਰਮ ਦੀ ਇਜਾਜ਼ਤ ਤਾਂ ਇਤਨੀ ਲੰਮੀ ਚੌੜੀ ਹੈ ਕਿ ਮਜ਼ਹਬ ਦੇ ਪਰਚਾਰ ਲਈ ਕਤਲੋ ਖ਼ੂਨ ਕੀਤੇ ਗਏ ਅਤੇ ਬੜੇ ਬੜੇ ਖੌਫਨਾਕ ਜ਼ੁਲਮੋ ਤਸ਼ੱਦਦ ਕੀਤੇ ਗਏ। ਖ਼ੁਦਾ ਇਕ ਹੈ ਜਾਂ ਦੋ ਹਨ, ਖ਼ੁਦਾ ਮੰਦਰਾਂ ਵਿਚ ਹੈ, ਗੁਰਦਵਾਰਿਆਂ ਵਿਚ ਹੈ, ਮਸਜਦਾਂ ਵਿਚ ਹੈ ਜਾਂ ਚਰਚਾਂ ਵਿਚ ਹੈ ਇਸ ਸਵਾਲ ਤੇ ਕਈ ਜੰਗ ਲੜੀਆਂ ਜਾ ਚੁਕੀਆਂ ਹਨ। ਇਸ ਲਈ ਮਜ਼ਹਬ ਦੀ ਜਾਂ ਧਰਮ ਦੀ ਅਜ ਤਕ ਤਾਰੀਫ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕੀ ਕਿ ਉਹ ਕੀ ਚੀਜ਼ ਹੈ। ਕਿਸੇ ਧਰਮ ਅਸਥਾਨ ਦੀ ਪਵਿੱਤਰਤਾ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਾਇਮ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਾਇਮ ਨਹੀਂ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ ਇਸ ਚੀਜ਼ ਵਿਚ ਨਾ ਜਾਂਦੇ ਹੋਏ ਇਸ ਚੀਜ਼ ਦੇ ਵੇਖਣ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ ਕਿ ਕੋਈ ਇਹੋ ਜਹੀ ਕਾਰਵਾਈ, ਭਾਵੇਂ ਉਹ ਗੁਰਦਵਾਰੇ ਵਿਚ ਹੋਵੇ, ਮੰਦਰ ਵਿਚ ਹੋਵੇ ਮਸਜਦ ਵਿਚ ਹੋਵੇ ਜਾਂ ਕਿਸੇ ਚੌਰਾਹੇ ਗਲੀ ਵਿਚ ਹੋਵੇ ਜਿਸ ਨਾਲ ਕਿ ਲੋਕ ਇਕ ਦੂਜੇ ਦਾ ਗਲ ਫੜਣ ਲਈ ਤਿਆਰ ਹੋ ਜਾਣ, ਖ਼ੂਨ ਖਰਾਬੇ ਲਈ ਤਿਆਰ ਹੋ ਜਾਣ ਆਪਣੇ ਸਦੀਆਂ ਦੇ ਪਿਆਰ ਨੂੰ ਛਡਣ ਲਈ ਉਕਸਾਏ ਜਾਣ ਅਤੇ ਭਾਈ ਭਾਈ ਨੂੰ ਵਿਛੋੜਨ ਦੇ ਜਤਨ ਕੀਤੇ ਜਾਣ, ਉਸਨੂੰ ਰੋਕਿਆ ਜਾਵੇ ਅਤੇ ਦਬਾਇਆ ਜਾਵੇ। ਅਜ ਹਾਲਤ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਕਾਰਵਾਈਆਂ ਦੇ ਨਾਲ ਹਰਮੰਦਰ ਸਾਹਿਬ ਵਿਚ ਜਿਤਨਾ ਪਹਿਲਾਂ ਚੜ੍ਹਾਵਾ ਚੜ੍ਹਦਾ ਸੀ ਉਸ ਨਾਲੋਂ ਬਹੁਤ ਘਟ ਗਿਆ ਹੈ। ਉਥੇ ਹਿੰਦੂ ਭਾਰੀ ਤਾਦਾਦ ਵਿਚ ਜਾਂਦੇ ਸੀ ਅਤੇ ਮੁਸਲਮਾਨ ਜਾਂਦੇ ਸੀ। ਇਹ ਗੱਲ ਕਿਸੇ ਤੋਂ ਗੁਝੀ ਨਹੀਂ ਕਿ ਹਰ ਮੰਦਰ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਨਿਉਂ ਇਕ ਮੁਸਲਮਾਨ ਨੇ ਰਖੀ ਸੀ। ਖ਼ੈਰ ਮੈਂ ਇਸ ਸਿਲਸਿਲੇ ਵਿਚ ਦਲੀਲ ਬਾਜ਼ੀ ਨਹੀਂ ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਕਿ ਇਹ ਮਜ਼ਹਬ ਸਾਰਿਆਂ ਦਾ ਸਾਂਝਾ ਹੈ ਜਾਂ ਨਹੀਂ ਲੇਕਿਨ ਮੈਂ ਇਹ ਕਹਾਂਗਾ, ਜੇਕਰ ਮੇਰਾ ਮੰਦਰਾਂ, ਗੁਰਦੁਆਰਿਆਂ ਵਿਚ ਏਤਕਾਦ ਨਹੀਂ ਵੀ ਹੈ ਤਾਂ ਮੈਂ ਬਤੌਰ ਪੰਜਾਬੀ ਇਹ ਗੱਲ ਕਹਿਣੀ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਪੰਜਾਬੀਆਂ ਵਿਚ ਆਪਸ ਵਿਚ ਮੁਨਾਫਰਤ ਫੈਲਾਣਾ ਅਤੇ ਇਸ ਕੰਮ ਲਈ ਧਰਮ ਸਥਾਨਾਂ ਦਾ ਨਜਾਇਜ਼ ਇਸਤੇਮਾਲ ਕਰਨਾ ਪੰਜਾਬੀਅਤ ਦੇ ਨਾਮ ਤੇ ਕਲੰਕ ਹੈ। ਇਹ ਮੁਨਾਫਰਤ ਫੈਲਾਣ ਦੀ ਕਿਸੇ ਸੂਰਤ ਵਿਚ ਇਜਾਜ਼ਤ ਨਹੀਂ ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ। ਸਾਡਾ ਨਜ਼ਰੀਆ ਇਹ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ ਬਤੌਰ ਪੰਜਾਬੀ ਸਾਡੇ ਲਈ ਕੀ ਬਿਹਤਰ ਹੈ। ਜੇਕਰ ਇਸ ਮੌਜੂਦਾ ਪੰਜਾਬ ਨੂੰ ਮਜ਼ੀਦ ਤਕਸੀਮ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ—ਸਿੱਖਾਂ ਲਈ ਇਹ ਮਜ਼ਹਬੀ ਤੌਰ ਤੇ ਚੰਗਾ ਹੈ ਜਾਂ ਨਹੀਂ ਮੈਂ ਇਸ ਦਲੀਲ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਪੈਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਲੇਕਿਨ ਮੈਂ ਇਹ ਕਹਿਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਹ ਪੰਜਾਬ ਲਈ, ਪੰਜਾਬੀਅਤ ਲਈ ਅਤੇ ਇਥੇ ਵਸਣ ਵਾਲਿਆਂ ਲਈ ਸਖ਼ਤ ਹਾਨੀਕਾਰਕ ਹੋਵੇਗਾ। ਮੌਜੂਦਾ ਵਕਤ ਵਿਚ ਜਦੋਂ ਕਿ ਫਿਰਕਾ-ਦਾਰਾਨਾ ਅੱਗ ਸ਼ੋਲਾ ਨੁਮਾ ਹੋ ਚੁਕੀ ਹੈ ਇਸ ਵਕਤ ਹਰਮੰਦਰ ਸਾਹਿਬ ਵਿਚ ਭੁਖ ਹੜਤਾਲ ਕਰਨਾ

[ਸਰਦਾਰ ਭੁਪਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਮਾਨ]

ਅਤੇ ਇਸ ਨੂੰ ਸਤਿਆਗ੍ਰਹਿ ਦਾ ਨਾਂਮ ਦੇ ਕੇ ਇਹ ਕਹਿਣਾ ਕਿ ਮੈਂ ਮਨ ਨੂੰ ਮਾਇਲ ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਮਨ ਨੂੰ ਮਾਇਲ ਕਰਨਾ ਨਹੀਂ ਬਲਕਿ ਧੱਕਾ ਕਰਨਾ ਹੈ। ਇਸ ਧਕੇ ਅਗੇ ਸਿਰ ਨਹੀਂ ਝੁਕਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ। ਇਸ ਅਗੇ ਸਿਰ ਝੁਕਾਣਾ ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਸ ਅੱਗ ਨੂੰ ਬੁਝਾਣਾ ਨਹੀਂ ਬਲਕਿ ਇਸਨੂੰ ਤੇਜ਼ ਕਰਨਾ ਹੋਵੇਗਾ। ਮੈਨੂੰ ਯਕੀਨ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਜੋ ਭੁਖ ਹੜਤਾਲ ਹੈ ਇਹ ਇਸ ਗੱਲ ਦੀ ਜ਼ਾਮਨ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਇਕ ਸ਼ਿਕਸਤ ਖਾਧੇ ਹੋਏ ਆਦਮੀ ਦੀ ਆਖਰੀ ਪਨਾਹ ਹੈ। ਜਿਸ ਵਕਤ ਮੌਤ ਦੀਆਂ ਆਖਰੀ ਘੜੀਆਂ ਵਿਚ ਆਦਮੀ ਅੱਡੀਆਂ ਗੋਡੇ ਰਗੜਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਸੁਬਹ ਦਾ ਚਿਰਾਗ ਬੁਝਣ ਲਗਿਆਂ ਬੜੇ ਜ਼ੋਰ ਜ਼ੋਰ ਨਾਲ ਫੜਫੜਾਂਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਇਹ ਉਸਦੀ ਤਾਕਤ ਦਾ sign ਨਹੀਂ ਸਮਝਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਬਲਕਿ ਇਹ ਉਸਦੀ ਮੌਤ ਦਾ ਪੈਗਾਮ ਸਮਝਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਇਹ ਭੁਖ ਹੜਤਾਲ ਵੀ ਫਿਰਕਾਦਾਰੀ ਦੀ ਮੌਤ ਦਾ ਪੈਗਾਮ ਸਮਝਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ ਨਾ ਕਿ ਇਹ ਤਾਕਤ ਦਾ ਸਬੂਤ ਸਮਝਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। ਪੰਜਾਬ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਅਤੇ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਪੰਜਾਬੀਆਂ ਨੂੰ ਜਿਗਰ ਥਮ ਕੇ ਇਹ ਕਹਿਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਖੁਦ ਹੀ ਇਸ ਫਿਰਕਾ ਪ੍ਰਸਤੀ ਦੀ ਮੌਤ ਨੂੰ ਬੁਲਾ ਰਹੇ ਹਨ। ਮੈਂ ਇਹ ਨਹੀਂ ਕਹਿੰਦਾ ਕਿ ਉਹ ਮਰਨ ਉਹ ਬਤੌਰ nationalist ਸਦੀਆਂ ਤਕ ਜ਼ਿੰਦਾ ਰਹਿਣ। ਬਜਾਏ ਇਸਦੇ ਕਿ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਹਿੰਦੂ-ਸਿਖ ਇਕ ਦੂਜੇ ਦਾ ਗਲ ਵਢਣ ਅਤੇ ਭਾਈ ਭਾਈ ਦਾ ਵੈਰੀ ਹੋਵੇ ਇਸ ਮੌਤ ਨੂੰ ਖੁਸ਼ ਆਮਦੀਦ ਕਹਿਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਮੈਂ ਇਸ resolution ਦੇ ਜਜ਼ਬਾਤ ਦੀ ਤਾਈਦ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਅਤੇ ਮਾਸਟਰ ਤਾਰਾ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਅਪੀਲ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਜੇਕਰ ਉਹ ਹਿੰਦੂ-ਸਿੱਖ unity ਦੇ ਹਾਮੀ ਹਨ, ਪੰਜਾਬ ਦਾ ਤੇ ਪੰਜਾਬੀਅਤ ਦਾ ਭਲਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਨ ਤਾਂ ਉਹ ਇਸ ਖਤਰਨਾਕ ਰਾਹ ਨੂੰ ਛਡ ਦੇਣ। ਜੋ ਇਹ ਗੱਲ ਕਹੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਕਿ ਜੇ ਮਾਸਟਰ ਤਾਰਾ ਸਿੰਘ ਦੀ ਮੌਤ ਹੋ ਗਈ ਤਾਂ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਕੀ ਹੋ ਜਾਵੇਗਾ, ਹਿੰਦੂ-ਸਿੱਖਾਂ ਦੀ ਖਲੀਜ ਵਸੀਹ ਹੋ ਜਾਵੇਗੀ ਜਾਂ ਨਹੀਂ ਕਤਲੋ ਗਾਰਤ ਹੋ ਜਾਣਗੇ ਜਾਂ ਨਹੀਂ ਮੈਂ ਇਸ ਗੱਲ ਨੂੰ ਛਡਦਾ ਹਾਂ ਅਤੇ ਇਸ ਦਲੀਲ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਜਾਂਦਾ। ਮੈਨੂੰ ਇਸ ਵਕਤ ਇਕ ਗੱਲ ਯਾਦ ਆ ਗਈ ਹੈ ਜਿਹੜੀ ਕਿ ਮੇਰੇ ਨਾਲ ਬੀਤੀ ਹੈ ਅਤੇ ਉਹ precedent ਮੇਰੇ ਤੇ ਕਾਇਮ ਹੋਈ ਹੈ। ਜਿਸ ਵਕਤ ਪਹਿਲਾ ਅਕਾਲੀ ਮੋਰਚਾ ਲਗਾ ਸੀ ਜਦੋਂ ਕਿ ਪੰਜਾਬੀ ਸੂਬਾ ਜ਼ਿੰਦਾ ਬਾਦ ਨਹੀਂ ਕਿਹਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਸੀ ਅਤੇ ਜਿਸ ਵਕਤ ਸੱਚਰ ਸਾਹਿਬ ਚੀਫ ਮਿਨਿਸਟਰ ਸਨ ਉਸ ਵਕਤ ਮਾਸਟਰ ਤਾਰਾ ਸਿੰਘ ਦੀ ਗ੍ਰਿਫਤਾਰੀ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਮੋਰਚੇ ਦੇ ਤੀਜੇ ਡਿਕਟੇਟਰ ਦੀ ਜ਼ਿਮੇਵਾਰੀ ਮੇਰੇ ਉਪਰ ਸੀ। ਉਸ ਵਕਤ ਇਹ ਮਸਲਾ ਪੈਦਾ ਹੋਇਆ ਕਿ ਹਰਮੰਦਰ ਸਾਹਿਬ ਨੂੰ ਰਾਜਨੈਤਕ ਅਖਾੜਾ ਨਹੀਂ ਬਣਾਉਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਕਿਉਂ ਕਿ ਇਸ ਤਰਾਂ ਕਿਤਨੇ ਮੁਜਰਿਮ, ਡਾਕੂ ਤੇ ਭਗੌੜੇ ਉਥੇ ਪਨਾਹ ਗਜ਼ੀਨ ਹੋ ਗਏ ਹਨ। ਇਸ ਸਿਲਸਿਲੇ ਵਿਚ ਮੈਨੂੰ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਦੇ ਡਿਪਟੀ ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਦੀ ਚਿੱਠੀ ਵੀ ਮਿਲੀ। ਮੈਂ ਅਜ ਵੀ ਮਹਿਸੂਸ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਅਤੇ ਉਸ ਵਕਤ ਵੀ ਮਹਸੂਸ ਕਰਦਾ ਸੀ ਕਿ ਕੋਈ movement ਚਲ ਨਹੀਂ ਸਕਦੀ ਜਿਸ ਵਕਤ ਤਕ ਇਨਸਾਨ ਦੀ ਇਨਸਾਨੀਅਤ ਆਪਣੀ ਬੁਲੰਦੀ ਤੇ ਕਾਇਮ ਨਾ ਰਹੇ। ਪਹਿਲਾਂ ਕਾਨੂੰਨ ਭੰਗ ਕਰਨਾ ਤੇ ਫਿਰ ਹਰਮੰਦਰ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਪਨਾਹ ਲੈ ਲੈਣੀ ਮੈਂ ਇਸ ਨੂੰ ਜਾਇਜ਼ ਨਹੀਂ

4. p.m.

ਸਮਝਦਾ। ਮੈਂ ਕਿਹਾ ਕਿ ਲਿਸਟ ਭੇਜ ਦਿਉ ਕਿ ਕਿਹੜੇ ੨ ਬੰਦਿਆਂ ਦੇ ਵਾਰੰਟ ਨਿਕਲ ਚੁਕੇ ਹਨ ਤੇ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਤੁਹਾਨੂੰ ਜ਼ਰੂਰਤ ਹੈ। ਮੈਂ ਕਿਹਾ ਕਿ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ੨ ਦੇ ਵਾਰੰਟ ਨਿਕਲੇ ਹੋਏ ਹਨ ਉਹ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਸਪੁਰਦ ਕਰ ਦੇਣ। ਉਸ ਚਿਠੀ ਦਾ ਜਵਾਬ ਇਹ ਆਇਆ, ਜਿਥੇ 12 ਜਾਂ 14 ਨਾਉਂ ਹੋਰ ਸਨ, ਕਿ ਭੁਪਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਸਾਨੂੰ ਪਹਿਲਾਂ ਤੇਰੀ ਲੋੜ ਹੈ, ਤੂੰ ਆ। ਬਾਅਦ ਵਿਚ ਮੇਰੇ ਤੇ ਇਤਰਾਜ਼ ਹੋਇਆ, ਨੁਕਤਾਚੀਨੀ ਹੋਈ। ਮੈਂ ਕਿਹਾ ਇਹ ਸ਼ਰਮ ਦੀ ਗੱਲ ਹੈ। ਕਾਨੂੰਨ ਦੇ ਤੌਰ ਤੇ ਮੈਂ ਡਰਦਾ ਨਹੀਂ ਕਾਨੂੰਨ ਦੇ ਢੰਗ ਦਾ ਬੜਾ ਸਤਿਕਾਰ ਕਰਦਾ ਹਾਂ, ਮੈਂ ਆਪਣੇ

ਆਪ ਨੂੰ offer ਕਰਨਾ ਹੈ। ਮੈਂ ਡਿਕਟੇਟਰੀ ਨੂੰ ਪਰਵਾਨ ਨਾ ਕਰਦਿਆਂ ਹੋਇਆਂ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ। (ਪਰਸੰਸਾ) ਨਾ ਹੀ ਮੈਂ ਕਿਹਾ ਕਿ ਮੰਜੀ ਸਾਹਿਬ ਅਸੀਂ ਤਕਰੀਰਾਂ ਨਹੀਂ ਕਰਦੇ। ਮੈਂ ਆਖਿਆ ਕਿ ਵਾਕਈ ਅਸੀਂ ਮੰਜੀ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਆਪਣੇ political purpose ਲਈ ਇਸਤੇਮਾਲ ਕਰਦੇ ਹਾਂ ਅਤੇ ਲੈਕਚਰ ਦਿੰਦੇ ਹਾਂ। ਮੰਜੀ ਸਾਹਿਬ ਧਾਰਮਕ ਤੌਰ ਤੇ ਦਰਬਾਰ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਹਿਸਾ ਨਹੀਂ, ਇਹ ਦੀਵਾਨ ਅਸਥਾਨ ਹੈ। ਮੈਂ ਕਿਹਾ ਕਿ ਮੰਜੀ ਸਾਹਿਬ ਜਲਸੇ ਹੋ ਸਕਦੇ ਹਨ। ਜਦੋ ਸ਼ਰਧਾ ਨੰਦ ਤੇ ਡਾ: ਕਿਚਲੂ ਵਗ਼ੈਰਾ ਉਥੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਤਾਂ ਫੇਰ ਇਹ ਪੁਲੀਟੀਕਲ ਜਗਹਾ ਹੈ, ਇਕ ਦੀਵਾਨ ਅਸਥਾਨ ਹੈ। ਜਦੋਂ ਮਾਸਟਰ ਤਾਰਾ ਸਿੰਘ ਜੇਲ੍ਹ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਨਿਕਲੇ ਤਾਂ ਉਹ ਇਸ ਤੋਂ ਬਹੁਤ ਨਾਰਾਜ਼ ਹੋਏ ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਤੂੰ ਸਭ ਤੋਂ ਵਡਾ ਮੁਲਜ਼ਮ ਹੈਂ, ਤੂੰ ਇਹ ਗੱਲ ਕਿਉਂ ਕਹੀ ਹੈ ਕਿ ਹਰ ਮੰਦਰ ਸਾਹਿਬ ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਵਿਚ ਪਨਾਹ ਨਹੀਂ ਲੈਣੀ ਚਾਹੀਦੀ। ਮੰਜੀ ਸਾਹਿਬ ਦੀਵਾਨ ਅਸਥਾਨ ਹੈ ਜਿਸ ਦਾ ਬੜਾ ਮਾਣ ਸਤਿਕਾਰ ਹੈ। ਇਸ ਥਾਂ ਤੇ ਪਨਾਹ ਨਹੀਂ ਲੈਣੀ ਚਾਹੀਦੀ। ਮੈਂ ਕਹਿੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਭੇਸ ਵਟਾ ੨ ਕੇ ਰੱਬ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਜਾਣਾ, ਹਰ ਮੰਦਰ ਵਿਚ ਜਾਣਾ ਠੀਕ ਨਹੀਂ। ਜੋ ਨੇਕ ਕੰਮ ਨਾ ਕਰਦੇ ਹੋਣ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਰੱਬ ਤਾਂ ਦੇਖਦਾ ਹੈ। ਦਸ ਨੰਬਰੀਏ ਤੇ ਭਗੌੜੇ ਉਥੇ ਬੇਸ਼ੁਮਾਰ ਹਨ। ਉਹ ਇਸ ਕਿਸਮ ਦਾ ਭੇਸ ਵਟਾ ਕੇ ਉਥੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਸ਼ਲਵਾਰਾਂ ਪਾ ਕੇ। ਸਿੱਖ ਦੀ ਬਦਕਿਸਮਤੀ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਆਪਣੇ ਮੂੰਹ ਦਾ ਭੇਸ ਨਹੀਂ ਵਟਾ ਸਕਦਾ। ਫਿਰ ਜ਼ਨਾਨੀ ਬਣ ਕੇ, ਬੁਰਕਾ ਪਾ ਕੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਕੰਮ ਫੇਰ ਵੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਜ਼ਨਾਨੀਆਂ ਵਾਲੇ ਵੀ ਨਹੀਂ ਹੋਣੇ। ਉਹ C. I. D. ਨੂੰ ਤਾਂ ਧੋਖਾ ਦੇ ਸਕਦੇ ਹਨ ਪਰ ਰੱਬ ਨੂੰ ਕਿਵੇਂ ਧੋਖਾ ਦੇ ਸਕਦੇ ਹਨ ਜਿਸ ਦੇ ਹਜ਼ੂਰ ਵਿਚ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਮੈਂ ਸਰਦਾਰ ਰਾਜਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਦੇ ਜਜ਼ਬਾਤ ਦੀ ਕਦਰ ਕਰਦਾ ਹਾਂ। ਮਾਸਟਰ ਤਾਰਾ ਸਿੰਘ linguistic ਬਣੇ ਪਰ ਉਹ ਇਸ ਨੂੰ ਵੀ ਨ ਨਿਭਾ ਸਕੇ। ਮਾਸਟਰ ਤਾਰਾ ਸਿੰਘ ਦੀ ਤਾਂ ਉਹ ਗੱਲ ਹੈ ਕਿ ਕਿਸੇ ਨੇ ਖੀਰ ਬਣਾਈ ਤੇ ਪਰੋਸਣ ਵੇਲੇ ਸੁਆਹ ਪਾ ਦਿਤੀ। ਮਾਸਟਰ ਤਾਰਾ ਸਿੰਘ ਦੀ ਆਦਤ ਵੀ ਏਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਹੈ। ਉਹ ਖੀਰ ਬਣਾ ਕੇ ਸੁਆਹ ਪਾ ਦਿੰਦਾ ਹੈ। ਪੰਜਾਬੀ ਸੂਬੇ ਦੇ ਮੁਤਾਲਬੇ ਤੇ ਯਕੀਨਨ ਗ਼ੌਰ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਸੀ ਅਗਰ ਇਸ ਦੇ ਵਿਚ ਪੰਜਾਬੀਅਤ ਹੁੰਦੀ। No person in the country having goodwill for Mastar Tara Singh will agree to his demand.

चौधरी धर्म सिंह राठी : On a point of order, Sir. मेरा point of order यह है कि मेरी जनाब amendment है.......

श्री अध्यक्ष : आपकी amendment मैं नहीं मानता। (I do not admit the amendment of the hon. Member.)

चौधरीधर्म सिंह राठी : जनाब, रूल के अन्दर यह लिखा है कि पहले amendment move होगी, उस के बाद resolution पर discussion होगी।

श्री अध्यक्ष : आप बैठ जाइए। (The hon. Member should resume his seat.)

ਸ੍ਰੀ ਲਾਲ ਚੰਦ (ਜਲੰਧਰ ਸ਼ਹਿਰ–ਉੱਤਰ ਪੂਰਬ) : ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਮੇਰੇ ਦੋਸਤ ਸਰਦਾਰ ਰਾਜਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਹੋਰਾਂ ਨੇ ਅਤੇ ਮਾਨ ਜੀ ਨੇ ਆਪਣੇ ਆਪਣੇ ਖਿਆਲ ਰਖੇ ਹਨ। ਮੈਂ ਐਸਾ ਮਹਿਸੂਸ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਮੌਜੂਦਾ ਸਥਿਤੀ ਦੇ ਅੰਦਰ ਬੇਸ਼ਕ ਉਹ ਰੂਲਿੰਗ ਪਾਰਟੀ ਹੈ ਯਾ ਆਪੋਜ਼ੀਸ਼ਨ ਪਾਰਟੀ

[ਸ੍ਰੀ ਲਾਲ ਚੰਦ]
ਹੈ, ਹਰ ਇਕ ਨੂੰ ਬੜੀ ਗੰਭੀਰਤਾ ਨਾਲ, ਤਹੱਮਲ ਨਾਲ ਗ਼ੌਰ ਕਰਨ ਦੀ ਜ਼ਰੂਰਤ ਹੈ। ਜਜ਼ਬਾਤ ਦੀ ਰੌ ਦੇ ਅੰਦਰ ਅਸੀਂ ਬਹਿ ਸਕਦੇ ਹਾਂ, ਜਜ਼ਬਾਤ ਨੂੰ ਭੜਕਾਇਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਖਾਸ ਤੌਰ ਤੇ ਮਜ਼ਹਬ ਦੇ ਨਾਉਂ ਤੇ ਜਜ਼ਬਾਤ ਨੂੰ ਬਹੁਤ ਜਲਦੀ ਭੜਕਾਇਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਪਰ ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਹਰ ਸਿਆਸੀ ਆਦਮੀ ਤੇ, ਖਾਹ ਉਹ ਘੱਟ ਮਾਣ ਵਾਲਾ ਹੈ ਜਾਂ ਬੜੇ ਮਾਣ ਵਾਲਾ ਹੈ, ਇਕ ਜ਼ਿੰਮੇਂਵਾਰੀ ਆਉਂਦੀ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਪੰਜਾਬੀ ਦੀ ਅੱਜ ਦੀ ਸਿਆਸਤ ਨੂੰ ਤਹੱਮਲ ਨਾਲ ਸੋਚ ਕੇ, ਗੰਭੀਰਤਾ ਦੇ ਨਾਲ ਇਸ ਲਈ ਕੋਈ ਰਸਤਾ ਦਸੇ ; ਇਹ ਨਹੀਂ ਕਿ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਫਤਿਹ ਕਰਨਾ ਹੈ, ਕਿਸੇ ਦੀ ਇਜ਼ਤ ਦੇ ਖ਼ਿਲਾਫ ਨਾਅਰੇ ਲਾ ਕੇ ਉਸ ਦਾ ਦਿਲ ਦੁਖਾਉਣਾ ਹੈ ਬਲਕਿ ਐਸੇ ਵਾਯੂਮੰਡਲ ਅੰਦਰ ਕਿ ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਸ਼ਾਨ ਬਣੀ ਰਹੇ, ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਮਾਣ ਕਾਇਮ ਰਹੇ, ਪੰਜਾਬ ਤਰੱਕੀ ਕਰ ਸਕੇ।

ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਪੁਰਾਣੀ ਤਾਰੀਖ ਨੂੰ ਦੇਖਦੇ ਹੋਏ, ਸਦੀਆਂ ਦੀ ਪੁਰਾਣੀ ਤਾਰੀਖ ਨੂੰ ਦੇਖਦੇ ਹੋਏ, ਸਾਡੇ ਆਪਣੇ ਦੇਸ਼ ਦੀ ਵੀ ਤੇ ਬਾਕੀ ਦੇਸ਼ਾਂ ਦੀ ਵੀ, ਇਸ ਗੱਲ ਤੇ ਤਾਂ ਕੋਈ ਦੋ ਖਿਆਲ ਨਹੀਂ ਰਖ ਸਕਦਾ ਕਿ ਮਜ਼ਹਬ ਅਤੇ ਸਿਆਸਤ ਇਕਠੇ ਨਹੀਂ ਚਲ ਸਕਦੇ। ਜਦ ਮਜ਼ਹਬ ਅਤੇ ਸਿਆਸਤ ਦਾ ਆਪਸ ਵਿਚ ਮੇਲ ਹੋਵੇਗਾ, ਜਦ ਦੋਵੇਂ ਮਿਲ ਕੇ ਚਲਣਾ ਚਾਹੁਣਗੇ ਤਾਂ ਇਤਿਹਾਸ ਨੇ ਦਸਿਆ ਹੈ ਕਿ ਲਖਾਂ ਬੇਗੁਨਾਹਾਂ ਦਾ ਖ਼ੂਨ ਹੋਵੇਗਾ, ਤਬਾਹੀ ਹੋਵੇਗੀ। ਮੈਂ ਦੇਖਿਆ ਹੈ ਕਿ ਹਿੰਦੁਸਤਾਨ ਦੀ ਆਜ਼ਾਦੀ ਵੇਲੇ ਸਿਆਸਤ ਅਤੇ ਮਜ਼ਹਬ ਨੇ ਮੇਲ ਕੀਤਾ, ਲੋਕਾਂ ਵਿਚ ਖਿਆਲ ਆਇਆ ਕਿ ਹਰ ਮੁਸਲਮਾਨ ਹਿੰਦੂ ਦਾ ਦੁਸ਼ਮਨ ਹੈ, ਤੇ ਹਰ ਹਿੰਦੂ ਮੁਸਲਮਾਨ ਦਾ ਦੁਸ਼ਮਨ ਹੈ ; ਲੱਖਾਂ ਬੇਗੁਨਾਹ ਕਤਲ ਹੋਏ, ਮਾਸੂਮ ਤੇ ਬੱਚੇ ਕਤਲ ਹੋਏ। ਕੋਈ ਆਦਮੀ ਗੰਭੀਰਤਾ ਨਾਲ ਕਿਸੇ ਵੇਲੇ ਬੈਠ ਕੇ ਆਪਣੇ ਮਨ ਵਿਚ ਸੋਚੇ ਤਾਂ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਮਹਿਸੂਸ ਕਰੇਗਾ ? ਇਸ ਗੱਲ ਦਾ ਡਰ ਸੀ ਉਹ ਪੂਰਾ ਹੋਇਆ। ਅੱਜ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਅੰਦਰ ਉਸ ਗੱਲ ਹੋਈ ਨੂੰ 13 ਜਾਂ 14 ਸਾਲ ਹੋਏ ਹਨ। ਇਹ ਭੁਲਾਈ ਨਹੀਂ ਜਾ ਸਕਦੀ। ਅਸੀਂ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਇਸ ਗੱਲ ਤੋਂ ਬਚਾਈਏ। ਜੇ ਆਪਣੇ ਆਪ ਫੇਰ ਇਹ ਗੱਲ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰਵਾਉਣੀ ਹੈ ਤਾਂ ਦੁਨੀਆਂ ਦੇ ਅਤੇ ਸਾਡੇ ਦੇਸ਼ ਦੇ ਲੋਕ ਇਹ ਗਲ ਕਹਿਣਗੇ ਕਿ ਪੰਜਾਬੀਆਂ ਦਾ ਦਿਮਾਗ ਖਰਾਬ ਹੈ, ਪਾਗਲਪਨ ਹੈ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਇਤਿਹਾਸ ਨਜ਼ਰ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦਾ। ਮੈਂ ਇਹ ਗੱਲ ਕਹਾਂਗਾ ਕਿ ਮੇਰੇ ਦੋਸਤ ਰਾਜਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਨੇ ਮਤਾ ਰਖਿਆ ਹੈ। ਮਾਨ ਜੀ ਨੇ ਜੋ ਕਝ ਕਿਹਾ ਮੈਂ ਮਹਿਸੂਸ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਇਸ ਦੀ ਜ਼ਰੂਰਤ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਮੈਂ ਇਸ ਮਤੇ ਨੂੰ censure ਮਹਿਸੂਸ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਸਰਕਾਰ ਤੇ। ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਰਵਾਇਤ ਕਾਇਮ ਕੀਤੀ ਯਾ ਬਾਹਰਲੀਆਂ ਸਰਕਾਰਾਂ ਨੇ ਰਵਾਇਤਾਂ ਕਾਇਮ ਕੀਤੀਆਂ। ਜਿਥੋਂ ਤਕ ਧਰਮ ਅਤੇ ਸਿਆਸਤ ਦਾ ਸਬੰਧ ਹੈ ਕਿਸੇ ਧਰਮ ਦਾ ਐਸਾ ਰਵੱਯਾ ਕਾਇਮ ਕਰਨ ਦਾ ਸਵਾਲ ਨਹੀਂ। ਇਸ ਰੈਜ਼ੋਲਿਊਸ਼ਨ ਨੂੰ ਹੁਣ ਲਿਆਉਣ ਦਾ ਕੋਈ ਫਾਇਦਾ ਹੀ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਇਸ ਕਰਕੇ ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਸਾਡੀ ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਸਰਕਾਰ ਸ਼ਾਇਦ ਕੁਛ ਘਬਰਾਉਂਦੀ ਹੈ ਯਾ ਇਸ ਨੂੰ ਕੋਈ ਤਾਕਤ ਦੀ ਜ਼ਰੂਰਤ ਹੈ, ਇਸ ਨੂੰ ਪਿਛੋਂ ਕਿਸੇ ਆਵਾਜ਼ ਦੀ ਜ਼ਰੂਰਤ ਹੈ। ਮੈਂ ਤਾਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਸਰਕਾਰ ਬੜੀ ਤਕੜੀ ਹੈ, ਇਸ ਨੂੰ ਕੋਈ ਐਸੀ ਲੋੜ ਨਹੀਂ ਸਾਰੇ ਮੈਂਬਰਾਂ ਤੋਂ ਰੌਲਾ ਪੁਆਉਣ ਦੀ ਕਿ ਅਸੀਂ ਤੁਹਾਡੇ ਪਿਛੇ ਹਾਂ। ਮੈਂ ਮਹਿਸੂਸ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਖੁਦ ਹੀ ਇਹ ਕਦਮ ਲੈਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਮੈਂ ਅੱਜ ਹੀ ਨਹੀਂ ਮਹਿਸੂਸ ਕਰਦਾ ਕਿ ਅੱਜ ਮਾਸਟਰ ਜੀ ਦਾ ਵਰਤ ਹੈ, ਮੈਂ ਤਾਂ ਅਜ ਤੋਂ 6 ਸਾਲ ਪਹਿਲਾਂ ਦਾ ਮਹਿਸੂਸ ਕਰਦਾ ਹਾਂ। ਪੰਜਾਬ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਅੱਗੇ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਪਰ ਹੁਣ ਜਲਦੀ ਇਹ ਕਾਰਵਾਈ ਕਰੇਗੀ। ਇਹ ਜਿਹੜੇ ਕਿਲ੍ਹੇ ਬਣਾ ਦਿਤੇ ਹਨ, ਧਰਮ ਸਥਾਨਾਂ ਨੂੰ ਕਿਲ੍ਹੇ ਬਣਾਨ ਤੋਂ ਰੋਕਣ ਵਾਸਤੇ, ਜਿਥੇ ਕਈ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਜੁਰਮ ਹੁੰਦੇ ਰਹਿਣ ਔਰ ਦੇਸ਼ ਦੇ ਵੀ ਖਿਲਾਫ ਚੀਜ਼ਾ ਹੁੰਦੀਆਂ ਰਹਿਣ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਚੀਜ਼ਾਂ ਨੂੰ ਰੋਕਣ ਲਈ ਅਖਤਿਆਰ ਪੰਜਾਬ ਸਰਕਾਰ ਦੀ ਤਾਕਤ ਵਿਚ ਹਨ। ਸ਼ਾਇਦ ਸਚੱਰ ਸਾਹਿਬ ਤਾਂ ਡਗ ਮਗਾ ਗਏ ਸੀ। ਮੈਂ ਤਾਂ ਉਸ ਵੇਲੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਨਹੀਂ ਸੀ ਲੇਕਿਨ ਰੌਲਾ

ਇਹੋ ਪਾਇਆ ਗਿਆ ਸੀ ਕਿ ਸਚੱਰ ਸਾਹਿਬ ਡਗ ਮਗਾ ਗਏ ਸਨ। ਇਸ resolution ਤੋਂ ਤਾਂ ਇਹੋ ਮਾਲੂਮ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਮੁਖ ਮੰਤ੍ਰੀ ਵੀ ਡਗਮਗਾ ਗਏ ਹਨ। ਇਸ ਕਰ ਕੇ ਮੈਂ ਕਹਾਂਗਾ ਕਿ ਸਰਦਾਰ ਪਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਨੂੰ Regional Committees ਵਿਚੋਂ ਜਾਂ Assembly ਵਿਚੋਂ ਇਸ ਬਾਰੇ ਕੋਈ resolution ਪਾਸ ਕਰਾਉਣ ਦੀ ਜ਼ਰੂਰਤ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਅਗਰ ਕਿਸੇ ਥਾਂ ਤੇ ਇਖਲਾਕ ਦੇ ਖਿਲਾਫ, ਇਨਸਾਨੀਅਤ ਦੇ ਖਿਲਾਫ, ਦੇਸ਼ ਦੇ ਖਿਲਾਫ ਜਾਂ ਸਮੁਚੇ ਦੇਸ਼ ਦੇ ਮਫਾਦ ਦੇ ਖਿਲਾਫ ਇਕ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਗ਼ੱਦਾਰੀ ਕੀਤੀ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਬਤੌਰ ਵਜ਼ੀਰ Law and Order ਦੇ ਸਰਦਾਰ ਪਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਹੱਕ ਹਾਸਲ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਉਸ ਨੂੰ ਦਬਾਏ ਔਰ ਸਾਰੀਆਂ ਸਿਆਸੀ ਪਾਰਟੀਆਂ ਦੀ ਸਮੂਚੀ ਤਾਕਤ ਅਤੇ ਸਮੁਚੇ ਦੇਸ਼ ਦੀ ਤਾਕਤ ਉਸ ਦੇ ਪਿਛੇ ਰਹੇਗੀ।

ਮੈਂ ਇਹ ਗੱਲ ਕਹਾਂਗਾ ਕਿ ਮੇਰੇ ਦੋਸਤ ਨੇ ਇਹ ਗਲ ਕਹੀ ਹੈ ਕਿ ਸਿਆਸੀ ਤਕਰੀਰਾਂ ਧਰਮ ਦੇ ਸਥਾਨਾਂ ਤੇ, ਮਜ਼ਹਬ ਦੇ ਸਥਾਨਾਂ ਤੇ ਨਹੀਂ ਹੋਣੀਆਂ ਚਾਹੀਦੀਆਂ ਔਰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ charitable institutions ਨੂੰ ਵੀ ਮਜ਼ਹਬ ਦੇ ਅਦਾਰਿਆਂ ਨਾਲ ਜੋੜ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਤਾਂ ਇਹ resolution ਬੜਾ ambiguous ਹੈ। ਫਰਜ਼ ਕੀਤਾ ਕਿ ਜੇ ਪੰਡਤ ਮੋਹਨ ਲਾਲ ਜੀ ਕਿਸੇ private ਸਕੂਲ ਵਿਚ ਤਕਰੀਰ ਕਰਦੇ ਹਨ ਔਰ ਉਸ ਵਿਚ ਕਾਂਗਰਸ ਦੀ ਤਾਰੀਫ ਕਰ ਦਿੰਦੇ ਹਨ ਤਦ ਵੀ ਇਨ੍ਹਾਂ ਲਈ ਇਸ resolution ਦੇ ਪਾਸ ਹੋ ਜਾਣ ਨਾਲ ਮੁਸ਼ਕਲ ਪੈਦਾ ਹੋ ਜਾਵੇਗੀ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜੇਕਰ ਕਿਸੇ ਥਾਂ ਤੇ ਕਿਸੇ ਗਰਾਮ ਸੇਵਕ ਨੇ ਕੋਈ ਸਥਾਨ ਵਿਨੋਬਾ ਭਾਵੇ ਦੇ ਨਾਂ ਤੇ ਬਣਾ ਲਿਆ ਹੋਵੇ ਔਰ under the Endowment Act ਉਸ ਸਥਾਨ ਦੀ registration ਕਰਾ ਲਈ ਹੋਵੇ ਔਰ ਉਥੇ ਕਲ੍ਹ ਨੂੰ ਪੰਡਤ ਜਵਾਹਰ ਲਾਲ ਨਹਿਰੂ ਜਾ ਕੇ ਕੋਈ ਸਿਆਸੀ ਤਕਰੀਰ ਕਰ ਦਿੰਦੇ ਹਨ ਤਾਂ ਵੀ ਇਨ੍ਹਾਂ ਲਈ ਮੁਸ਼ਕਲ ਪੈਦਾ ਹੋ ਜਾਵੇਗੀ ਕਿਉਂਕਿ ਇਹ resolution ਪਾਸ ਹੋਇਆ ਹੋਇਆ ਹੋਵੇਗਾ। ਇਸ resolution ਦਾ, ਜਿਸ ਸ਼ਕਲ ਵਿਚ ਇਹ ਇਥੇ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ, ਬੜਾ ਦੂਰ ਰਸ ਅਸਰ ਹੋਵੇਗਾ। ਫਿਰ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ religious ਅਤੇ ਧਾਰਮਕ ਸਥਾਨਾਂ ਵਿਚ ਸਿਰਫ ਧਾਰਮਕ ਗਲਾਂ ਹੀ ਕੀਤੀਆਂ ਜਾਣੀਆਂ ਚਾਹੀਦੀਆਂ ਹਨ। ਉਸ ਕੇਸ ਵਿਚ ਵੀ ਇਸ ਦੀ interpretation ਕਰਨ ਵਿਚ ਮੁਸ਼ਕਲ ਪੈਦਾ ਹੋ ਜਾਵੇਗੀ ਕਿਉਂਕਿ ਮਹਾਭਾਰਤ ਦੀਆਂ ਔਰ ਗੀਤਾ ਦੀਆਂ ਕਈ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ interpretation ਕੀਤੀਆਂ ਗਈਆਂ ਹਨ। ਤਿਲਕ ਜੀ ਨੇ ਗੀਤਾ ਦੀ interpretation ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਕੀਤੀ ਹੈ ਤੇ ਕਈ ਹੋਰ authors ਨੇ ਉਸ ਨੂੰ ਹੋਰ ਤਰ੍ਹਾਂ interpret ਕੀਤਾ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਮੈਂ ਇਸ resolution ਦੀ ਲੋੜ ਨਹੀਂ ਸਮਝਦਾ। ਮੈਂ ਤਾਂ ਸਿਧੀ ਗੱਲ ਕਹਿੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਸਿਧੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਮੰਗ ਕਰੋ ਕਿ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਅੰਦਰ communal parties ਦੀ ਜ਼ਰੂਤ ਨਹੀਂ ਔਰ ਕਹੋ ਕਿ ਗੁਰਦੁਆਰਿਆਂ ਦੇ ਅੰਦਰ ਜਾਂ ਮੰਦਰਾਂ ਦੇ ਅੰਦਰ ਜੋ ਸਿਆਸੀ ਪਰਚਾਰ ਕਰਦੇ ਹਨ ਉਹ communal ਹਨ। ਫਿਰ ਇਹ ਦੇਖਣ ਲਈ ਕਿ ਕੌਣ communal party ਹੈ ਤੇ ਕੌਣ communal party ਨਹੀਂ, High Court ਦੇ ਜਜਾਂ ਦਾ ਇਕ commission ਬਣਾ ਦਿਉ ਜੋ ਇਹ ਫ਼ੈਸਲਾ ਦੇਵੇ ਕਿ ਕਿਹੜੀ ਕਿਹੜੀ party communal ਹੈ। ਬਜਾਏ ਇਸ ਗਲ ਦੇ ਕਿ ਕਿਸੇ ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਵਿਚ ਜਾ ਕੇ ਜਾਂ ਕਿਸੇ ਮੰਦਰ ਵਿਚ ਜਾ ਕੇ ਕਿਸੇ

[ਸ੍ਰੀ ਲਾਲ ਚੰਦ
ਨਾਲ ਆਪਣਾ ਗੁਸਾ ਕਢੋ ਤੁਸੀਂ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਇਕ commission ਬਣਾ ਦਿਉ । ਆਖਰ religious ਚੀਜ਼ਾਂ ਕੁਝ ਐਸੀਆਂ ਵੀ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਮਕਸਦ ਸਦਾ ਬਣਿਆ ਰਹੇਗਾ। ਇਸ ਲਈ ਮੈਂ ਇਹ ਗੱਲ ਕਹਾਂਗਾ ਕਿ ਜਿਥੋਂ ਤਕ political ਲੀਡਰੀ ਦਾ ਤਅਲੁਕ ਹੈ ਅਤੇ ਸਰਕਾਰ ਦਾ ਤਅਲੁਕ ਹੈ ਸਾਨੂੰ ਐਸੀ ਫਿਜ਼ਾ ਪੈਦਾ ਕਰਨੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ ਕਿ political ਲੀਡਰ ਮੰਦਰਾਂ ਔਰ ਗੁਰਦੁਆਰਿਆਂ ਦਾ ਆਸਰਾ ਨਾ ਲੈਣ । ਮੰਦਰਾਂ ਅਤੇ ਗੁਰਦੁਆਰਿਆਂ ਵਿਚ ਉਹੋ ਬੰਦਾ ਜਾਵੇ ਜਿਹੜਾ ਬਾਣੀ ਦਾ ਪਾਠ ਕਰਦਾ ਹੋਵੇ। ਮੈਂ ਤੁਹਾਨੂੰ ਦਸਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਮੈਂ ਕੁਝ ਚਿਰ ਲਈ ਆਰੀਆ ਸਮਾਜ ਜਲੰਧਰ ਦਾ ਮੈਂਬਰ ਬਣ ਗਿਆ ਸਾਂ। ਇਕ ਦਿਨ ਮੈਨੂੰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਕਿਹਾ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਤਕਰੀਰ ਕਰੋ । ਮੈਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਆਖਿਆ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਮੇਰੇ ਕੋਲੋਂ ਆਰੀਆ ਸਮਾਜ ਮੰਦਰ ਵਿਚ ਤਕਰੀਰ ਨਾ ਕਰਾਉ ਕਿਉਂਕਿ ਨਾ ਤਾਂ ਮੈਨੂੰ ਕੁਝ ਵੇਦ ਮੰਤਰ ਹੀ ਆਉਂਦੇ ਹਨ ਤੇ ਨਾ ਮੈਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਠੀਕ ਉਚਾਰਣ ਹੀ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹਾਂ । ਮੇਰੇ ਕੋਲੋਂ ਕੋਈ ਹੋਰ ਗੱਲ ਨਾ ਆਖੀ ਜਾਵੇ ਇਸ ਲਈ ਮੈਂ ਉਥੇ ਤਕਰੀਰ ਨਹੀਂ ਸੀ ਕੀਤੀ । (ਤਾੜੀਆਂ) ਸਿਆਸੀ ਬੰਦਿਆਂ ਨੂੰ ਤਾਂ ਮੰਦਰਾਂ ਤੇ ਗੁਰਦੁਆਰਿਆਂ ਦਾ ਆਸਰਾ ਨਹੀਂ ਲੈਣਾ ਚਾਹੀਦਾ । (ਪਰਸ਼ੰਸਾ) ਮੈਂ ਤਾਂ ਸਾਫ ਮੰਨਦਾ ਪਿਆ ਹਾਂ । Political ਲੀਡਰ ਨੂੰ ਤਾਂ ਇਤਨੀ ਜੁਰਅਤ ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ ਕਿ ਜੇ ਕੋਈ ਉਸ ਨੂੰ ਗਾਲ੍ਹਾਂ ਵੀ ਕਢੇ ਤਾਂ ਉਹ ਉਸ ਦਾ ਖੜਾ ਹੋ ਕੇ ਮੁਕਾਬਲਾ ਕਰੇ । ਕੋਈ ਉਸ ਨੂੰ ਗੋਲੀ ਮਾਰਨ ਦੀ ਗਲ ਕਰੇ ਤਾਂ ਉਸ ਵਿਚ ਇਤਨੀ ਹਿੰਮਤ ਹੋਵੇ ਕਿ ਉਹ ਕਹੇ ਕਿ ਮਾਰੋ ਗੋਲੀ ਮੈਂ ਸਾਹਮਣੇ ਖੜਾ ਹਾਂ। ਪਰ ਇਥੇ ਤਾਂ political ਮਤਲਬ ਨੂੰ ਹਾਸਲ ਕਰਨ ਲਈ ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਵਿਚ ਭੁਖ ਹੜਤਾਲ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਬਾਹਰ ਉਹ ਭੁਖ ਹੜਤਾਲ ਇਸ ਲਈ ਨਹੀਂ ਕਰਦੇ ਕਿਉਂਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਡਰ ਹੈ ਕਿ ਸਰਕਾਰ ਉਥੋਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਚੁਕ ਕੇ ਜੇਲ੍ਹ ਵਿਚ ਲੈ ਜਾਵੇਗੀ। ਮੈਂ ਪੁਛਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਕੀ ਜੇਲ੍ਹ ਵਿਚ ਭੁਖ ਹੜਤਾਲ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦੀ ? ਕੀ ਭੁਖ ਹੜਤਾਲ ਸਿਰਫ ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਵਿਚ ਹੀ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਤੋਂ ਵੀ ਬੁਰੀ ਚੀਜ਼ ਹੋ ਰਹੀ ਹੈ। ਮਜ਼ਹਬ ਨੂੰ politics ਦੇ ਨਾਲ ਰਲਾ ਕੇ ਹੋਰ ਕਈ ਬੁਰੀਆਂ ਚੀਜ਼ਾਂ ਕੀਤੀਆਂ ਜਾ ਰਹੀਆਂ ਹਨ। ਮਲਾਇਆ ਦੇ ਅੰਦਰ ਚੰਦ ਸਿਖ ਨੌਜਵਾਨਾਂ ਨੇ ਇਹ resolution ਪਾਸ ਕਰ ਕੇ ਭੇਜਿਆ ਹੈ ਕਿ ਹਿੰਦੁਸਤਾਨ ਵਿਚ ਸਾਡੇ ਨਾਲ ਬੜਾ ਜ਼ੁਲਮ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਫਿਰ ਇਹ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ U.N.O. ਵਿਚ ਚਲੇ ਚਲੋ। ਮੈਂ ਹੈਰਾਨ ਹਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਲੋਕਾਂ ਦੀਆਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਗਲਾਂ ਤੇ ਜਿਹੜੇ ਬਾਹਰ ਬੈਠੇ ਹੋਏ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ। ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਸ ਵਿਚ ਕਸੂਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਲੋਕਾਂ ਦਾ ਨਹੀਂ ਬਲਕਿ ਕਸੂਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਲੋਕਾਂ ਦਾ ਹੈ ਜਿਹੜੇ ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਧਰਤੀ ਤੇ ਬੈਠ ਕੇ ਇਸ agitation ਨੂੰ ਚਲਾ ਰਹੇ ਹਨ। ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਤਾਕਤ ਦੇ ਨਾਲ, ਹਿੰਮਤ ਦੇ ਨਾਲ ਔਰ ਭਰੋਸੇ ਦੇ ਨਾਲ, ਜੇ ਇਹ ਚਾਹੁੰਦੀ ਹੈ ਔਰ ਸਮਝਦੀ ਹੈ ਕਿ ਕਾਨੂੰਨ ਸਭ ਤੋਂ ਉਤੇ ਹੈ ਤਾਂ, ਇਸ ਚੀਜ਼ ਨੂੰ ਦਬਾਉਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਇਸ resolution ਦੇ ਇਲਾਵਾ ਵੀ ਸਰਕਾਰ ਦਾ ਫਰਜ਼ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਕਾਨੂੰਨ ਨੂੰ ਲਾਗੂ ਕਰੇ ਭਾਵੇਂ ਕਾਨੂੰਨ ਦੀ ਖਲਾਫਵਰਜ਼ੀ ਕਿਤੇ ਵੀ ਹੁੰਦੀ ਹੋਵੇ। ਇਸ ਦੇ ਨਾਲ ਹੀ ਮੈਂ ਇਹ ਵੀ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਭਾਵੇਂ ਕੋਈ political ਲੀਡਰ ਹੋਵੇ ਤੇ ਭਾਵੇਂ ਕੋਈ ਧਾਰਮਕ ਲੀਡਰ ਹੋਵੇ ਦੋਹਾਂ ਨੂੰ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਕਾਨੂੰਨ ਦੀ ਉਲੰਘਣਾ ਨਾ ਆਪ ਕਰਨ ਤੇ ਨਾ ਦੂਜੇ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਕਰਨ ਦੇਣ । ਪਰ ਇਹ ਗਲ ਵਖਰੀ ਹੈ ਕਿ ਕਈ ਲੀਡਰਾਂ ਨੂੰ ਸਿਵਾਏ ਗੁਰਦੁਆਰਿਆਂ ਦੇ ਕੜਾਹ ਪ੍ਰਸ਼ਾਦ ਖਾਣ ਦੇ ਜਾ ਮਦਰਾਂ ਦੀਆਂ ਰੋਟੀਆਂ ਖਾਣ ਦੇ ਹੋਰ ਕੋਈ ਕੰਮ ਨਹੀਂ। ਇਹ ਜਿਹੜੀਆਂ ਚੀਜ਼ਾਂ ਹਨ ਇਹ ਚੰਗੀਆਂ ਨਹੀਂ ਲਗਦੀਆਂ ਅਤੇ ਉਹ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਰਨ ਲਈ ਇਕ ਕੌਮ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਵਿਚ ਦੂਜੀ ਕੌਮ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਖਿਲਾਫ ਮੁਨਾਫ਼ਰਤ ਫੈਲਾਉਂਦੇ ਹਨ। ਮੈਂ ਤੁਹਾਨੂੰ ਦਸਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਸ ਚੀਜ਼ ਦਾ ਅਜ ਕੀ ਅਸਰ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਮੈਂ ਇਹ

ਦੇਖਿਆ ਹੈ ਕਿ ਜਲੰਧਰ ਦੇ ਅੰਦਰ ਕੋਈ 10, 12 ਸਾਲ ਹੋਏ ਨੇ ਉਥੇ ਸਿੰਘ ਸਭਾ ਦਾ ਪਹਿਲਾ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਬਣਿਆ ਸੀ। ਮੈਂ ਉਸ ਸਭਾ ਦਾ ਸਕੱਤਰ ਵੀ ਰਿਹਾ ਹਾਂ ਔਰ ਉਸ ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਨੂੰ ਬਣਾਉਣ ਲਈ ਮੈਂ ਕਈ ਵਾਰੀ ਆਪ ਮਿੱਟੀ ਢੋਈ ਔਰ ਕਈ ਵਾਰੀ ਆਪ ਚੰਦੇ ਇਕਠੇ ਕੀਤੇ। ਪਰ ਹੁਣ ਇਹ ਹਾਲ ਹੈ ਕਿ ਦੋ ਤਿੰਨ ਸਾਲ ਹੋਏ ਹਨ ਮੈਂ ਉਸ ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਦੇ ਅਗੋਂ ਇਕ ਜਲੂਸ ਵਿਚ ਜਾ ਰਿਹਾ ਸਾਂ ਤਾਂ ਉਸ ਗਰਦੁਆਰੇ ਦੇ ਅੰਦਰੋਂ ਉਸ ਜਲੂਸ ਤੇ ਇੱਟਾਂ ਪੱਥਰ ਸੁਟੇ ਗਏ ਔਰ ਇਕ ਰੋੜਾ ਮੇਰੀ ਅਖ ਤੇ ਲਗਾ ਔਰ ਉਸ ਨਾਲ ਮੇਰੀ ਹੱਡੀ ਟੁਟ ਗਈ ਸੀ। ਅਜ ਇਹੋ ਹਾਲਤ ਦਰਬਾਰ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਹੈ। ਪਹਿਲੇ ਉਥੇ ਦੁਨੀਆਂ ਦੇ ਸਾਰੇ ਹਿਸਿਆਂ ਤੋਂ, ਹਿੰਦੁਸਤਾਨ ਅਤੇ ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਜਨਤਾ ਉਥੇ ਦਰਸ਼ਨ ਕਰਨ ਲਈ ਜਾਂਦੀ ਸੀ ਔਰ ਅਜ ਉਹ ਇਨ੍ਹਾਂ ਹਾਲਾਤ ਕਰ ਕੇ ਨਹੀਂ ਜਾਂਦੀ ਪਈ। ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਸ ਨਾਲ ਸਿਖ ਧਰਮ ਨੂੰ ਧੱਕਾ ਲਗਾ ਹੈ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਚੀਜ਼ਾਂ ਨੇ ਅਜ ਹਿੰਦੂ ਔਰ ਸਿਖ ਜੁਦਾ ਕਰ ਕੇ ਬਿਠਾ ਦਿਤੇ ਹਨ। ਜਿਥੇ ਪਹਿਲੇ ਮੁੰਡਾ ਇਕ ਜਾਤੀ ਦਾ ਹੁੰਦਾ ਸੀ ਤੇ ਕੁੜੀ ਦੂਜੀ ਜਾਤੀ ਦੀ ਹੁੰਦੀ ਸੀ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸ਼ਾਦੀ ਹੋ ਜਾਇਆ ਕਰਦੀ ਸੀ ਹਣ ਉਥੇ ਭਰਾ ਤੇ ਭੈਣ ਵਿਚ ਵੀ ਮਤ ਭੇਦ ਖੜਾ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ। ਅਜ ਇਕ ਪਾਸੇ ਦੇ ਲੋਕ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਮੰਦਰਾਂ ਵਿਚ ਜਾਣਾ ਛਡ ਦਿਉ ਤੇ ਦੂਜੇ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਗੁਰ-ਦੁਆਰਿਆਂ ਵਿਚ ਜਾਣਾ ਛਡ ਦਿਉ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਚੀਜ਼ਾਂ ਨਾਲ ਸਾਡੀ ਸਮਾਜੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਵਿਚ ਮਤ ਭੇਦ ਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਤੁਸੀਂ ਆਰਥਕ ਤੌਰ ਤੇ ਦੇਖ ਲਉ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਚੀਜ਼ਾਂ ਨਾਲ ਸਾਡੇ ਸੂਬੇ ਦੀ ਆਰਥਕ ਅਵਸਥਾ ਨੂੰ ਕਿਤਨਾ ਨੁਕਸਾਨ ਪਹੁੰਚ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਪੰਡਤ ਮੋਹਨ ਲਾਲ ਜੀ ਜਾਣਦੇ ਹਨ ਕਿ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਅਜ ਵਡੇ ਵਡੇ ਵਪਾਰੀ ਕਹਿੰਦੇ ਨੇ ਕਿ ਇਥੇ ਤਾਂ ਨਿੱਤ ਇਹ ਸਿਆਪਾ ਪਿਆ ਰਹਿਣਾ ਹੈ ਆਪਾਂ ਤਾਂ ਇਸ ਸੂਬੇ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਹੀ ਠੀਕ ਹਾਂ ਔਰ ਉਹ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਅਸੀਂ ਬੰਬਈ ਤੇ ਕਲਕਤੇ ਵਲ ਆਪਣਾ ਕੰਮ ਕਰ ਲਵਾਂਗੇ, ਅਸੀਂ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਆਪਣਾ ਸਰਮਾਇਆ ਨਹੀਂ ਲਗਾਣਾ। ਤੁਸੀਂ ਦੇਖੋ ਕਿ ਪੰਜਾਬ ਨੂੰ ਇਸ ਕਰ ਕੇ ਕਿਤਨਾ ਨੁਕਸਾਨ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ।

ਮੈਂ ਅਰਜ਼ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਮੇਰੇ ਇਕ ਦੋਸਤ ਨੇ ਇਸ ਪਾਸਿਉਂ ਵੀ ਇਕ motion ਹਾਊਸ ਵਿਚ ਰਖੀ ਹੈ ਜਿਸ ਵਿਚ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਪੰਜਾਬੀ ਸੂਬੇ ਦੇ ਮਸਲੇ ਤੇ ਗ਼ੌਰ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ। ਪਜਾਬੀ ਸੂਬੇ ਦੇ ਮਸਲੇ ਬਾਰੇ ਇਸ ਦਫਾ ਪੰਡਤ ਜਵਾਹਰ ਲਾਲ ਜੀ ਨੇ Parliament ਵਿਚ ਕਿਹਾ ਸੀ ਕਿ ਮੇਰੇ ਵਿਚ ਬੜੀ ਲਚਕ ਹੈ ਔਰ ਮੈਂ ਕਿਸੇ ਵੇਲੇ ਨਰਮੀ ਵੀ ਦਿਖਾਣੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਹਾਲਾਂਕਿ ਮੈਂ ਬਹੁਤ ਸਾਰੀਆਂ ਚੀਜ਼ਾਂ ਜਾਣਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ foreign press ਦੇ ਨਾਲ ਜੁੜ ਕੇ ਜਾਂ ਹੋਰ ਕਈਆਂ ਨਾਲ ਜੁੜ ਕੇ ਗਲਾਂ ਕੀਤੀਆਂ ਜਾ ਰਹੀਆਂ ਹਨ। ਫਿਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਕਿਹਾ ਸੀ ਕਿ ਮਜ਼ਹਬ ਦੇ ਲਿਹਾਜ਼ ਨਾਲ ਪੰਜਾਬੀ ਸੂਬਾ ਬਨਾਉਣਾ ਠੀਕ ਨਹੀਂ। ਮੈਂ ਮੁਖ ਮੰਤ੍ਰੀ ਨੂੰ ਕਹਾਂਗਾ ਕਿ ਉਹ ਹਿੰਮਤ ਨਾਲ ਔਰ ਉਤਸ਼ਾਹ ਨਾਲ ਇਸ ਮੰਗ ਦਾ ਮੁਕਾਬਲਾ ਕਰਨ। ਅਸੀਂ ਸਾਰੇ ਰੱਲ ਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸਹਿਯੋਗ ਦੇਣ ਨੂੰ ਤਿਆਰ ਹਾਂ। ਮੈਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਦਸਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਹ ਸਿਰਫ ਪੰਜਾਬੀ ਸੂਬੇ ਦੀ ਹੀ ਸਮਸਿਆ ਨਹੀਂ ਇਹ ਤਾਂ ਸਾਰੇ ਦੇਸ਼ ਲਈ ਇਕ ਹੋਰ ਸਮਸਿਆ ਖੜੀ ਹੋ ਜਾਵੇਗੀ। ਫਿਰ ਮਜ਼ਹਬ ਦੀ ਬਿਨਾ ਤੇ ਮੁਸਲਮਾਨਾਂ ਨੂੰ ਵੀ ਸੂਬਾ ਬਣਾ ਕੇ ਦੇਣਾ ਪਵੇਗਾ, ਮੋਪਲਿਆਂ ਨੂੰ ਵਖਰਾ ਸੂਬਾ ਬਣਾ ਕੇ ਦੇਣਾ ਪਵੇਗਾ ਔਰ ਇਸਾਈਆਂ ਨੂੰ ਵੀ ਮਜ਼ਹਬ ਦੀ ਬਿਨਾਂ ਤੇ ਸੂਬਾ ਬਣਾ ਕੇ ਦੇਣਾ ਪਵੇਗਾ। ਪਹਿਲੇ ਬੋਲੀ ਦੇ ਆਧਾਰ ਤੇ pressure ਹੇਠ ਆ ਕੇ ਆਂਧਰਾ ਤੋਂ ਸੂਬੇ ਬਣਨੇ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋਏ ਸਨ ਔਰ ਸਾਰੇ ਦੇਸ਼ ਵਿਚ ਇਹ ਫਿਜ਼ਾ ਫੈਲ ਗਈ ਸੀ। ਹੁਣ ਜੇ ਇਥੇ ਪੰਜਾਬੀ ਸੂਬਾ ਮਜ਼ਹਬ ਦੀ ਬਿਨਾ ਤੇ ਬਣਾ ਦਿਤਾ ਗਿਆ ਤਾਂ ਸਾਰੇ ਮੁਲਕ ਦੀ ਵੰਡ ਮਜ਼ਹਬ ਦੀ ਬਿਨਾ ਤੇ ਹੋ ਜਾਵੇਗੀ ਔਰ ਉਸ ਨੂੰ ਕੋਈ ਰੋਕ ਨਹੀਂ

[ਸ੍ਰੀ ਲਾਲ ਚੰਦ]

ਸਕੇਗਾ। ਅਸੀਂ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਪਜਾਬੀ ਬੋਲੀ ਦੀ ਤਰੱਕੀ ਹੋਵੇ। ਅਸੀਂ ਇਹ ਵੀ ਜਾਣਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਇਹ ਆਰਜ਼ੀ ਚੀਜ਼ਾਂ ਹਨ ਔਰ ਇਹ ਵਲਵਲਾ ਸਮੇਂ ਦੇ ਗੁਜ਼ਰਨ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਆਪਣੇ ਆਪ ਖ਼ਤਮ ਹੋ ਜਾਵੇਗਾ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਹਾਲਾਤ ਵਿਚ ਮੈਂ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਇਹੋ ਕਹਾਂਗਾ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਅਜ ਸਰਹਦ ਦੇ ਉਤੇ ਬੈਠੇ ਹੋ, ਤੁਹਾਡਾ ਇਸ ਦੇਸ਼ ਦੀ ਰਖਿਆ ਕਰਨ ਦਾ ਪੂਰਾ ਪੂਰਾ ਫਰਜ਼ ਹੈ। ਕਿਸੇ ਦਬਾਉ ਵਿਚ ਸੈਂਟਰ ਦੀ ਹਕੂਮਤ ਭਾਵੇਂ ਆ ਜਾਵੇ ਜਾਂ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਸੂਬੇ ਦੀ ਹਕੂਮਤ ਦਬਾਉ ਵਿਚ ਆ ਜਾਵੇ ਪਰ ਮੈਨੂੰ ਪੂਰਨ ਆਸ ਹੈ ਕਿ ਤੁਸੀਂ, ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਹਕੂਮਤ ਉਥੇ ਹੀ ਖੜੀ ਰਹੇਗੀ ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਿ ਇਸ ਦੀ ਅਜ ਦੀ ਪਾਲਿਸੀ ਹੈ। ਇਹ ਇਸ policy ਤੇ ਪੂਰਾ ਪੂਰਾ stand ਲਏਗੀ।

ਅਕਾਲੀ ਭਾਈਆਂ ਨੂੰ ਵੀ ਮੈਂ ਇਕ ਗਲ ਕਹਿਣੀ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਪੰਜਾਬੀ ਸੂਬਾ ਹਿੰਦੂ ਅਤੇ ਸਿਖਾਂ ਦੇ ਵਿਚ ਝਗੜਾ ਕਰਕੇ ਲੈਣਾ ਔਖਾ ਹੈ। ਇਹ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਹੀਂ ਮਿਲਣਾ। ਇਹ ਤਦੇ ਹੀ ਮਿਲ ਸਕਦਾ ਹੈ ਜੇ ਹਿੰਦੂ ਸਿੱਖਾਂ ਦੇ ਆਪਸ ਵਿਚ ਸਬੰਧ ਬਣੇ ਰਹਿਣ, ਹਿੰਦੂ ਸਿੱਖ ਜੋ ਇਕੱਠੇ ਰਹਿਣ। ਇਹ ਕਿਸੇ ਦਬਾਉ ਵਿਚ ਆਕੇ ਜਾਂ ਹੋਰ ਕਿਸੇ ਚਾਲ ਨਾਲ ਜੁਦਾ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦੇ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਆਪਸ ਵਿਚ ਰਿਸ਼ਤੇਦਾਰੀਆਂ ਹਨ, ਇਕ ਭਰਾ ਹਿੰਦੂ ਹੈ ਤੇ ਦੂਸਰਾ ਸਿੱਖ ਹੈ। ਪਰ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕੀ ਮੰਗ ਕਰਨੀ ਕਿ ਅਸੀਂ ਐਸਾ ਸੂਬਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਾਂ ਜਿਸ ਵਿਚ ਸਿਖਾਂ ਦਾ ਹੀ ਹਥ ਹੋਵੇ, ਇਹ ਮੁਮਕਿਨ ਨਹੀਂ। ਮੈਨੂੰ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਗਲਾਂ ਸੁਣ ਕੇ ਜਦੋਂ ਪੁਰਾਣੀਆਂ ਗਲਾਂ ਯਾਦ ਆਉਂਦੀਆਂ ਹਨ ਤਾਂ ਬੜਾ ਦੁਖ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਬਜਾਏ ਝਗੜਾ ਵਧਾਉਣ ਦੇ ਮੈਂ ਅਕਾਲੀ ਭਾਈਆਂ ਨੂੰ ਅਤੇ ਦੂਸਰੇ ਹੋਰ ਮੈਂਬਰ ਸਾਹਿਬਾਨ ਨੂੰ ਅਪੀਲ ਕਰਾਂਗਾ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਕੋਈ ਹਲ ਦਸੋ ਕਿ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਇਹ ਗੰਢ ਖੋਲ੍ਹੀ ਜਾਵੇ। ਕੋਈ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਤਰੀਕਾ ਸਮਝਾਇਆ ਜਾਵੇ ਜਿਸ ਨਾਲ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਦਿਮਾਗ਼ ਵਿਚ ਇਹ ਚੀਜ਼ ਆ ਜਾਵੇ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਇਕਲਿਆਂ ਨੇ ਹੀ ਨਹੀਂ ਰਹਿਣਾ। ਇਸਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸਾਰਿਆਂ ਨੂੰ ਯਤਨ ਕਰਨੇ ਚਾਹੀਦੇ ਹਨ। ਪਹਿਲਾਂ ਇਹ ਕਹਿੰਦੇ ਹੁੰਦੇ ਸਨ ਕਿ ਸਾਨੂੰ ਹਿੰਦੂਆਂ ਤੋਂ ਬੜੀ ਤਕਲੀਫ਼ ਹੈ, ਹੁਣ ਇਹ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਸਾਨੂੰ ਕਾਂਗਰਸ ਸਰਕਾਰ ਤੋਂ ਬੜੀ ਤਕਲੀਫ਼ ਹੈ। ਉਹ ਖਤਰਾ ਕੀ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਸਿਖਾਂ ਨਾਲ discrimination ਦਾ ਸਲੂਕ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਜੇ ਤੁਸੀਂ ਇਹ ਚੀਜ਼ ਕਹਿੰਦੇ ਹੋ ਤਾਂ ਮੈਂ ਇਸ ਤੋਂ ਵੀ ਇਕ ਬਿਹਤਰ ਚੀਜ਼ ਆਪ ਨੂੰ ਕਹਿੰਦਾ ਹਾਂ। ਇਹ ਖਤਰਾ ਜੋ ਤੁਸੀਂ ਪੰਜਾਬੀ ਬੋਲੀ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਸੂਬੇ ਵਿਚ ਮਹਿਸੂਸ ਕਰਦੇ ਹੋ ਇਹ ਕਾਂਗਰਸ ਸਰਕਾਰ ਨੇ 14 ਰਾਜਾਂ ਵਿਚ ਪੈਦਾ ਕੀਤਾ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਤੁਸੀਂ ਇਸ ਦਾ ਹਲ ਇਕੱਲੇ ਹੀ ਕਿਉਂ ਕਰਦੇ ਹੋ? ਕਿਉਂ ਨਾ ਇਕ ਮੁਸ਼ਤਰਕਾ programme ਬਣਾ ਕੇ ਅਸੀਂ ਕਾਂਗਰਸ ਪਾਰਟੀ ਨੂੰ ਇਕ ਪਾਸੇ ਕਰ ਦੇਈਏ। ਇਸ ਲਈ ਮੇਰਾ ਖਿਆਲ ਤਾਂ ਇਹੋ ਹੈ ਕਿ ਸਾਨੂੰ ਫਿਰਕਾ ਪ੍ਰਸਤੀ ਦਾ ਨਾਹਰਾ ਛਡਕੇ, ਨਫਰਤ ਦਾ ਨਾਹਰਾ ਛਡ ਕੇ ਕਿਸੇ ਸਾਂਝੇ programme ਵਿਚ ਲਗ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਅਸੀਂ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਹਮਾਇਤ ਹਾਸਲ ਕਰਨ ਵਾਸਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਤਰੱਕੀ ਦੇ ਕੰਮ ਕਰੀਏ, ਪਜਾਬ ਦੀ ਤਰੱਕੀ ਦੇ ਕੰਮ ਕਰੀਏ। ਅਸੀਂ ਵੇਖੀਏ ਜੋ ਪੰਜਾਬ ਦੇ 5 ਸਾਲਾ plan ਵਿਚ ਸਰਕਾਰ ਦੀਆਂ ਖਾਮੀਆਂ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਦੂਰ ਕਰਵਾਈਏ। ਜਿਥੇ ਕਿਤੇ corruption ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਉਸ ਨੂੰ ਖ਼ਤਮ ਕਰੀਏ, ਤਾਕਿ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਖ਼ੁਦ ਮਹਿਸੂਸ ਹੋਵੇ ਕਿ ਇਹੋ ਪਾਰਟੀ ਹੈ ਜੋ ਸਾਡੇ ਵਾਸਤੇ ਕੰਮ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਮਾਸਟਰ ਗੁਰਬੰਤਾ ਸਿੰਘ ਦੀ ਵਜ਼ਾਰਤ ਆਪਣੇ ਆਪ ਘਰ ਨੂੰ ਚਲੀ ਜਾਵੇਗੀ ਅਤੇ ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਰਦਾਰ ਪਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਦੀ police ਵੀ ਖੜੀ ਨਹੀਂ ਰਹਿ ਸਕਦੀ। ਜਿਤਨੇ ਇਹ ਕੰਮ ਚੋਰ ਦਰਵਾਜ਼ਿਆਂ ਵਿਚ ਦੀ ਕਰਦੇ ਹਨ ਉਹ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਣਗੇ। ਜਿਥੋਂ ਤਕ ਪੁਲਿਸ ਦੀ ਬੁਰਾਈ ਦਾ ਸਵਾਲ ਹੈ ਮੈਂ ਸਾਰੀ police ਨੂੰ ਬੁਰਾ ਨਹੀਂ ਕਹਿੰਦਾ, ਲੇਕਿਨ ਇਸ ਵਿਚ ਚੰਦ ਆਦਮੀ ਐਸੇ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਵਜ੍ਹਾ ਨਾਲ ਸਾਰੀ

police ਬਦਨਾਮ ਹੈ। ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਮੈਂ ਪੰਜਾਬ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਕਹਾਂਗਾ ਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਸਾਰੇ ਝਗੜਿਆਂ ਦਾ ਕਾਰਨ ਇਹ Regional Committees ਹੀ ਹਨ। ਇਕ ਅਲਗ ਗੱਲ ਕਹਿਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਉਸ ਤੋਂ ਚੌਥੇ ਦਿਨ ਦੂਸਰਾ ਅਲਗ ਗਲ ਕਹਿ ਦਿੰਦਾ ਹੈ। ਜਦੋਂ ਦਾ Regional Formula ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਅੰਦਰ ਚਾਲੂ ਹੋਇਆ ਹੈ ਇਸ ਨਾਲ ਝਗੜੇ ਵਧੇ ਹਨ, ਘਟੇ ਨਹੀਂ। ਜੇ ਇਹ ਪੰਜਾਬੀ Region ਦੀ demand ਕਰਦੇ ਹਨ ਤਾਂ ਦੂਸਰੇ ਹਰਿਆਨਾ ਪ੍ਰਾਂਤ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਕੁਝ ਲੀਡਰ ਅੰਬਾਲਾ ਡਵੀਜ਼ਨ ਦੀ ਮੰਗ ਕਰਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਕਝ ਗੁੜਗਾਉਂ ਵਾਲੇ ਹਨ ਜਿਹੜੇ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਗੁੜਗਾਉਂ ਨੂੰ ਅੰਬਾਲੇ ਨਾਲ ਮਿਲਾ ਦਿਤਾ ਜਾਵੇ। ਜੇ ਇਕ ਦਾ ਇਕ ਨਾਹਰਾ ਆਪਣੇ ਹਲਕੇ ਵਾਸਤੇ ਹੈ ਤਾਂ ਦੂਸਰੇ ਦਾ ਦੂਸਰਾ ਨਾਹਰਾ ਆਪਣੇ ਹਲਕੇ ਵਾਸਤੇ ਹੈ। 5—10 ਰਲ ਕੇ ਆਪਣਾ ਟੋਲਾ ਬਣਾਉਂਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਨਾਹਰਾ ਲਾ ਦਿੰਦੇ ਹਨ। ਜੇ ਅਜ ਅਕਾਲੀਆਂ ਦੀ ਭੁਖ ਹੜਤਾਲ ਮਨ ਲਈ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਤਾਂ ਕਲ੍ਹ ਨੂੰ ਦੂਸਰੇ ਮਰਨ ਵਰਤ ਤੇ ਭੁਖ ਹੜਤਾਲਾਂ ਲਈ ਤਿਆਰ ਹੋ ਜਾਣਗੇ। ਪਰ ਜੇ ਅਸੀਂ National point of view ਨੂੰ ਸਾਹਮਣੇ ਰੱਖੀਏ ਤਾਂ ਸਾਰਿਆਂ ਨੂੰ ਮਿਲਕੇ ਇਸ ਹਕੂਮਤ ਨੂੰ ਬਦਲਣ ਵਾਸਤੇ ਕੰਮ ਕਰਨਾ ਹੋਵੇਗਾ, ਦੇਸ਼ ਦੇ ਹਿਤਾਂ ਨੂੰ ਸਾਹਮਣੇ ਰਖ ਕੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਹਕੂਮਤ ਬਦਲੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਸਰਦਾਰ ਪਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਦੀ ਹਕੂਮਤ ਬਦਲੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ ਤਾਂ 5—4 ਸਾਲ ਅੰਦਰ, ਸਾਰੀ ਹਕੂਮਤ ਵੀ ਬਦਲੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਇਹ ਤਦ ਹੀ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ ਜੇ ਅਸੀਂ ਸਾਰੇ ਮਿਲ ਕੇ ਕੰਮ ਕਰੀਏ ਅਤੇ ਕਿਸੇ ਨਵੇਂ ਨਾਹਰੇ ਦਾ ਨਾਉਂ ਨਾ ਲਈਏ। ਜਦੋਂ ਅਸੀਂ ਕੋਈ ਹਰਿਆਨਾ ਪ੍ਰਾਂਤ ਦਾ ਜਾਂ ਹੋਰ ਕੋਈ ਨਾਹਰਾ ਲਾਉਂਦੇ ਹਾਂ ਤਾਂ ਆਪਣੇ ਆਪ ਹੀ ਇਕ ਐਸੀ ਸਮਸਿਆ ਖੜੀ ਕਰ ਦਿੰਦੇ ਹਾਂ ਜਿਸ ਦਾ ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਸਾਡੇ ਆਪਣੇ ਝਗੜੇ ਤੋਂ ਸਿਵਾਏ ਹੋਰ ਕੋਈ ਨਤੀਜਾ ਹੀ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਇਸ ਨਾਲ ਸਾਡਾ ਆਪਣਾ ਦੇਸ਼ ਕਮਜ਼ੋਰ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਦੇਸ਼ ਦਾ ਨੁਕਸਾਨ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਪਹਿਲੀ ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਤਕਸੀਮ ਵੇਲੇ ਕਿਤਨੀ ਤਬਾਹੀ ਹੋਈ ਸੀ ਹੁਣ ਇਹ ਹੋਰ ਵਖੋ ਵਖ ਪ੍ਰਾਂਤਾਂ ਦੀ ਗਲ ਕਰਦੇ ਹਨ । ਅਸੀਂ ਜੋ ਤਾਕਤ ਲਾਉਣੀ ਹੈ ਤਾਂ ਕਿਉਂ ਨਾ ਦੇਸ਼ ਦੇ ਫਾਇਦੇ ਵਲ ਅਤੇ ਇਸ ਦੀ development ਤੇ ਹੀ ਲਾਈਏ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਲਫਜ਼ਾਂ ਨਾਲ , ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਮੈਂ ਆਪਦਾ ਸ਼ੁਕਰੀਆ ਅਦਾ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਇਸ ਮਸਲੇ ਤੇ ਮੈਨੂੰ ਬੋਲਣ ਦਾ ਮੌਕਾ ਦਿਤਾ। ਇਸ ਦੇ ਨਾਲ ਹੀ ਮੈਂ ਇਸ Government ਨੂੰ ਵੀ ਸਿਫਾਰਸ਼ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ ਕਿ ਉਹ ਇਸ resolution ਨੂੰ reject ਕਰਨ, ਨਾ ਹੀ ਮੈਂ ਆਪਣੇ ਦੋਸਤ ਸਰਦਾਰ ਰਾਜਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੂੰ press ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਉਹ ਇਸ ਦੀ legal implications ਵਿਚ ਜਾਣ। ਤੁਹਾਨੂੰ ਆਪਣੀ ਤਾਕਤ ਦਾ ਆਪ ਪਤਾ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਇਹੋ ਜਿਹੇ resolutions ਦੇ move ਕਰਨ ਦਾ ਫਾਇਦਾ ਹੀ ਕੋਈ ਨਹੀਂ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਤਜਰਬਾ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਸੀ 5,6 ਸਾਲ ਹਕੂਮਤ ਕਰਨ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ line of action ਵਿਚ ਹੀ ਨੁਕਸ ਹੈ ਜੋ ਕਿ ਤਬਦੀਲ ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਸੀ। ਪੁਰਾਣੇ ਤਰੀਕੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਹੁਣ ਛਡ ਦੇਣੇ ਚਾਹੀਦੇ ਹਨ।

Mr. Speaker : The amendment given notice of by Chaudhri Dharam Singh Rathi namely—

> **"At the end *add* "provided there is no bar or ban or restrictions on holding meetings or freedom of speech in any part of the State."**

is not in order. I, therefore, disallow it.

[Mr. Speaker]

Similarly the amendment given notice of by Maulvi Abdul Ghani Dar that—

"In line 5, after the word "political", *insert* "(i) anti-minorities (ii) anti-social (iii) pro-sarkari (iv), communal and (v) against other religions."

is also out of order.

चौधरी धर्म सिंह राठी : On a point of order, Sir, मेरी amendment के बारे में जनाब ने जो फ़रमाया इस सिलसिले में मैं यह अर्ज़ करना चाहता हूं कि वह बिल्कुल in order है, according to the rules है। There is no bar against its moving. वैसे जनाब की मर्ज़ी है कि इसे accept करें या न करें।

Mr. Speaker : I have given my ruling. It is out of order.

चौधरी धर्म सिंह राठी : जनाब, अगर वह according to rules नहीं थी तो पहले ही disallow हो जानी चाहिए थी। यह सभी Members को circulate हो चुकी है, हरेक के पास पहुंच चुकी है।

Mr. Speaker : On a second scrutiny I find that it is out of order.

मौलवी अब्दुल ग़नी डार : On a point of order, Sir.

श्री अध्यक्ष : आप भी बोलेंगे। इतने बेसबर न हों (The hon. Member will have his say. He should not be so impatient.)

मौलवी अब्दुल ग़नी डार : Time तो आप देंगे ही। सब को time दे रहे हैं तो मुझे भी देंगे ही।

चौधरी धर्म सिंह राठी : जनाब, मैंने एक दरखास्त करनी है।

श्री अध्यक्ष : आप इतने बेसबर क्यों होते हैं। आखिर House का कोई order भी तो होता है। आप ज़बरदस्ती नहीं करवा सकते। (Why does the hon. Member become so impatient ? After all, there is some order of the House. He can not force me to take a particular decision.)

चौधरी धर्म सिंह राठी : मेरी एक दरखास्त है, जनाब। मैंने order या decorum को भंग नहीं किया। We want to oppose it (*interruptions*) we may, therefore, be given time.

ਸਰਦਾਰ ਨਾਰਾਇਣ ਸਿੰਘ ਸ਼ਾਹਬਾਜ਼ਪੁਰੀ (ਪੱਟੀ) : ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਸਰਦਾਰ ਰਾਜਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਹੋਰਾਂ ਨੇ ਜਿਹੜਾ ਮਤਾ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਹੈ ਮੈਂ ਉਸ ਦੀ ਪਰੋੜ੍ਹਤਾ ਕਰਨ ਲਈ ਖੜ੍ਹਾ ਹੋਇਆ ਹਾਂ। ਇਸ ਸਮੇਂ ਇਸ ਰੈਜ਼ੋਲਿਊਸ਼ਨ ਵਿਚ ਦੱਸੇ ਕਦਮ ਚੁੱਕਣ ਦੀ ਬੜੀ ਜ਼ਰੂਰਤ ਹੈ। ਲੇਕਿਨ ਜੇਕਰ ਅਜ ਇਹ ਮਤਾ ਇਸ ਹਾਊਸ ਦੇ ਵਿਚ ਪੇਸ਼ ਨਾ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਤਾਂ ਜਿਹੜੀਆਂ ਗੁਰਦੁਆਰਿਆਂ ਦੇ ਵਿਚ ਕੁਰੀਤੀਆਂ ਹੋ ਰਹੀਆਂ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਠੀਕ ਕਰਨ ਦਾ ਕੰਮ ਜਨਤਾ ਖੁਦ ਆਪਣੇ ਹੱਥਾਂ ਦੇ ਵਿਚ ਲੈ ਲੈਂਦੀ। ਸਪੀਕਰ

ਸਾਹਿਬ, ਹਰਮੰਦਰ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਵਿਚ ਮਾਸਟਰ ਜੀ ਦੇ ਭੁਖ ਹੜਤਾਲ ਰਖਣ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਜਿਸ ਕਿਸਮ ਦੀਆਂ ਭੜਕਾਊ ਤਕਰੀਰਾਂ ਕੀਤੀਆਂ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ ਉਹ ਤੁਹਾਡੇ ਕੋਲੋਂ ਲੁਕੀਆਂ ਛੁਪੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਨਹੀਂ ਹਨ। ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਸਾਰੇ ਲੋਕ ਜਾਣਦੇ ਹਨ ਕਿ ਉਥੇ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਸਪੀਚਾਂ ਕੀਤੀਆਂ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ। ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਗੁਰਦੁਆਰਿਆਂ ਦੇ ਵਿਚ ਜਾ ਕੇ ਸ਼ਾਂਤੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੁੰਦੀ ਸੀ, ਜਿਥੇ ਜਾ ਕੇ ਕੋਹੜਿਆਂ ਦੇ ਕੋਹੜ ਦੂਰ ਹੁੰਦੇ ਸਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਅਜ ਅਕਾਲੀਆਂ ਨੇ ਸਿਆਸਤ ਦਾ ਅਖਾੜਾ ਬਣਾ ਕੇ ਫਿਰਕਾਦਾਰਾਨਾਂ ਨਫਰਤ ਫੈਲਾਉਣੀ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤੀ ਹੋਈ ਹੈ। ਇਹ ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਉਸ ਬਾਬੇ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਦੇ ਹਨ ਜਿਹੜੇ ਸਾਰਿਆਂ ਦੇ ਸਾਂਝੇ ਸਨ। ਮੈਨੂੰ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਯਾਦ ਹੈ ਕਿ ਪਹਿਲਿਆਂ ਜ਼ਮਾਨਿਆਂ ਵਿਚ ਸਿੱਖਾਂ ਦੇ ਨਾਲੋਂ ਹਿੰਦੂ ਜ਼ਿਆਦਾ ਗੁਰਦੁਆਰਿਆਂ ਦੇ ਵਿਚ ਜਾਂਦੇ ਹੁੰਦੇ ਸਨ। ਮਗਰ ਇਸ ਵੇਲੇ ਬਹੁਤੇ ਹਿੰਦੂ ਇਹ ਆਖਦੇ ਹਨ ਕਿ ਅਸੀਂ ਅਕੀਦਾ ਤਾਂ ਰਖਦੇ ਹਾਂ ਮਗਰ ਡਰਦੇ ਗੁਰਦੁਆਰਿਆਂ ਦੇ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਜਾਂਦੇ। ਹੁਣ ਤਾਂ, ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਜਿਹੜੇ ਗ਼ੈਰਅਕਾਲੀ ਸਿਖ ਹਨ ਉਹ ਵੀ ਦਰਬਾਰ ਸਾਹਿਬ ਜਾ ਕੇ ਮੱਥਾ ਨਹੀਂ ਟੇਕ ਸਕਦੇ। ਜੇਕਰ ਉਹ ਉਥੇ ਚਲੇ ਜਾਣ ਤਾਂ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਕੀ ਸਲੂਕ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ। ਮੰਜੀ ਸਾਹਿਬ ਉਹ ਜਗ੍ਹਾ ਹੈ ਜਿਥੇ ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਦੇਵ ਜੀ ਬੈਠ ਕੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਮਨੁਖਤਾ ਵਲ ਲੈ ਜਾਣ ਦਾ ਪ੍ਰਚਾਰ ਕਰਦੇ ਹੁੰਦੇ ਸਨ। ਮਗਰ ਅਜ ਉਥੇ ਮੱਸੇ ਰੰਗੜ ਦਾ ਨਾਮ ਲੈ ਲੈ ਕੇ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਕੋਈ ਸਿਖ ਉਠੇਗਾ ਜਿਹੜਾ ਸਰਦਾਰ ਪਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਔਰ ਸਰਦਾਰ ਦਰਬਾਰਾ ਸਿੰਘ ਦਾ ਸਿਰ ਲਾਹ ਕੇ ਲਿਆਵੇਗਾ। ਫੇਰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਔਰੰਗਜ਼ੇਬ ਦੇ ਨਾਲ ਤਸ਼ਬੀਹ ਦਿੱਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਉਥੇ ਪੰਡਤ ਨਹਿਰੂ ਨੂੰ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਦੁਨੀਆਂ ਲੀਡਰ ਮੰਨਦੀ ਹੈ, ਗਾਲ੍ਹਾਂ ਦਿੱਤੀਆਂ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ। ਇਸ ਕਿਸਮ ਦੀਆਂ ਕੁਰੀਤੀਆਂ ਅਜ ਗੁਰਦਵਾਰਿਆਂ ਦੇ ਵਿਚ ਹੋ ਰਹੀਆਂ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਰੋਕਣ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ। ਮੈਂ ਮਾਸਟਰ ਤਾਰਾ ਸਿੰਘ ਹੋਰਾਂ ਨੂੰ ਔਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਪਾਰਟੀ ਨੂੰ ਪੁਛਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਜਦੋਂ ਸੰਪੂਰਨ ਸਿੰਘ ਹੋਰਾਂ ਨੇ ਵਰਤ ਰਖਿਆ ਸੀ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਖਿਲਾਫ ਅਖਬਾਰਾਂ ਨੇ ਭਰ ਭਰ ਕੇ ਕਿਉਂ ਪ੍ਰਚਾਰ ਕੀਤਾ ਸੀ ? ਪੰਜਾਬੀ ਸੂਬਾ ਅਗਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਲੈਣਾ ਹੈ ਤਾਂ ਉਹ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਨਾਲ ਸਹਿਮਤ ਕਰਕੇ ਲੈਣ। ਮਗਰ ਇਹ ਜਿਹੜਾ ਤਰੀਕਾ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਅਪਣਾਇਆ ਹੋਇਆ ਹੈ ਇਹ ਵਿਧਾਨਕ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਗੁਰਦਵਾਰਾ ਪ੍ਰਬੰਧਕ ਕਮੇਟੀ ਦੇ ਦਫਤਰ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਬਾਬੇ ਭੱਦਰੂ ਨੇ ਮਜ਼੍ਹਬੀ ਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ ਹਕੂਕ ਦਿਵਾਉਣ ਦੇ ਵਾਸਤੇ ਭੁਖ ਹੜਤਾਲ ਕੀਤੀ ਸੀ। ਉਸ ਵੇਲੇ ਮਾਸਟਰ ਜੀ ਨੇ ਕਿਹਾ ਸੀ ਕਿ ਇਹ ਗੁਰਮਰਿਆਦਾ ਦੇ ਖ਼ਿਲਾਫ ਹੈ, ਗੁਰਦੁਆਰਿਆਂ ਦੇ ਅੰਦਰ ਕੋਈ ਭੁਖ ਹੜਤਾਲ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦਾ। ਉਸ ਨੂੰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਘਸੀਟ ਕੇ ਬਾਹਰ ਕਢ ਦਿਤਾ ਸੀ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਭਿੰਡਰਾਂ ਵਾਲਿਆਂ ਸੰਤਾਂ ਨੇ ਵਰਤ ਰਖਿਆ ਸੀ ਤਾਂ ਮਾਸਟਰ ਤਾਰਾ ਸਿੰਘ ਹੋਰਾਂ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਘਸੀਟ ਕੇ ਸਰਾਂ ਦੀ ਹਦ ਵਿਚੋਂ ਬਾਹਰ ਕਢ ਦਿਤਾ ਸੀ ਔਰ ਘਸੀਟ-ਦਿਆਂ ਘਸੀਟਦਿਆਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਕਛਹਿਰਾ ਤਕ ਵੀ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਪਾੜ ਦਿਤਾ ਸੀ। ਉਦੋਂ ਮਾਸਟਰ ਜੀ ਕਹਿੰਦੇ ਹੁੰਦੇ ਸਨ 'ਅਨ ਛੋਡ ਕਰੇ ਪਾਖੰਡ ਨਾ ਉਹ ਸੁਹਾਗਣ ਨਾ ਉਹ ਰੰਡ'। ਉਸ ਵੇਲੇ ਮਾਸਟਰ ਜੀ ਕਹਿੰਦੇ ਸਨ ਕਿ ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਦੇ ਵਿਚ ਵਰਤ ਰਖਣਾ ਗੁਰਮਰਿਆਦਾ ਦੇ ਉਲਟ ਹੈ ਮਗਰ ਹੁਣ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਕਿਉਂ ਚੇਤਾ ਭੁਲ ਗਿਆ ਹੈ। ਹੁਣ ਤਾਂ ਬਦਕਿਸਮਤੀ ਨਾਲ ਅਸੀਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਕੋਲ ਜਾ ਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਉਹ ਗਲ ਯਾਦ ਵੀ ਨਹੀਂ ਕਰਵਾ ਸਕਦੇ ਜਿਹੜੀ ਉਹ ਖੁਦ ਕਿਹਾ ਕਰਦੇ ਸਨ। ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਖਬੇ ਸੱਜੇ ਕਿਰਪਾਨਾਂ ਵਾਲੇ ਜਿਹੜੇ ਹਨ ਉਹ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਵੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਨੇੜੇ ਨਹੀਂ ਜਾਣ ਦਿੰਦੇ ਔਰ ਉਹ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਮਾਸਟਰ ਤਾਰਾ ਸਿੰਘ ਹੋਰੀਂ ਜਲਦੀ ਚਲਾਣਾ ਕਰਨ

[ਸਰਦਾਰ ਨਾਰਾਇਣ ਸਿੰਘ ਸ਼ਾਹਬਾਜ਼ਪੁਰੀ]

ਤਾਂ ਅਸੀਂ ਲੀਡਰ ਬਣੀਏ। ਮੈਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਜੱਥੇਦਾਰਾਂ ਨੂੰ ਕਹਿਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਜੇਕਰ ਧੜੇਬੰਦੀ ਕਰਕੇ ਤੁਸੀਂ ਮਾਸਟਰ ਜੀ ਨੂੰ ਮਰਵਾਉਣਾ ਹੀ ਹੈ ਤਾਂ ਤੁਸੀਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਦੇ ਵਿਚੋਂ ਬਾਹਿਰ ਤੇ ਕਢ ਦਿਉ। ਸਰਦਾਰ ਰਾਜਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਹੋਰਾਂ ਦੇ ਮਤੇ ਦੇ ਨਾਲ ਨਾਲ ਅਕਾਲੀ ਭਾਈਆਂ ਨੇ ਪੰਜਾਬੀ ਸੂਬੇ ਦਾ ਮਤਾ ਵੀ ਹਾਊਸ ਦੇ ਵਿਚ ਲਿਆਂਦਾ ਹੈ। ਲੇਕਿਨ ਨਾ ਤਾਂ ਉਹ ਪੰਜਾਬੀ ਸੂਬੇ ਦੇ ਮਤਲਬ ਨੂੰ ਹੀ ਸਮਝਦੇ ਹਨ ਔਰ ਨਾ ਹੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਇਹ ਪਤਾ ਹੈ ਕਿ ਪੰਜਾਬੀ ਸੂਬਾ ਬਣਨ ਦੇ ਨਾਲ ਸਿਖਾਂ ਨੂੰ ਨੁਕਸਾਨ ਹੋਵੇਗਾ ਜਾਂ ਫ਼ਾਇਦਾ ਹੋਵੇਗਾ। ਇਹ ਸਿਖਾਂ ਨੂੰ ਛੋਟੇ ਜਿਹੇ ਦਾਇਰੇ ਦੇ ਅੰਦਰ ਬੰਦ ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਸਿਖ ਅਜ ਸਾਰੇ ਹਿੰਦੁਸਤਾਨ ਦੇ ਵਿਚ ਫੈਲਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ, ਇਹ ਫੌਜਾਂ ਦੇ ਵਿਚ ਖਿਦਮਤ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ, ਬੜੇ ਬੜੇ ਕਾਰਖਾਨਿਆਂ ਦੇ ਵਿਚ ਕੰਮ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ ਔਰ ਟਰਾਂਸਪੋਰਟ ਦਾ ਕੰਮ ਸਾਰੇ ਹਿੰਦੁਸਤਾਨ ਦੇ ਵਿਚ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ। ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਜੇ ਅਕਾਲੀ ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪੰਜਾਬੀ ਸੂਬੇ ਦਾ ਨਾਮ ਲੈ ਲੈ ਕੇ ਨਫ਼ਰਤ ਦਾ ਬੀਜ ਬੀਜਣਗੇ ਤਾਂ ਇਹ ਸਿਖਾਂ ਦੀ ਵੀ ਭਲਾਈ ਨਹੀਂ ਕਰਨਗੇ, ਹਿੰਦੁਸਤਾਨ ਦੀ ਭਲਾਈ ਦੇ ਬਾਰੇ ਸੋਚਣ ਦਾ ਤਾਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਵਿਚ ਅੰਸ਼ ਹੀ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਇਸ ਕਰਕੇ ਮੈਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਭਾਈਆਂ ਪਾਸ ਬੇਨਤੀ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਉਹ ਠੀਕ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਸੋਚਣ ਔਰ ਸਿਧੇ ਰਸਤੇ ਤੇ ਆਉਣ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕਰਨ। ਅਜ ਜਿਹੜਾ ਅਕਾਲੀਆਂ ਨੇ ਮਤਾ ਲਿਆਂਦਾ ਹੈ ਇਹ ਮਾਸਟਰ ਤਾਰਾ ਸਿੰਘ ਦੀ ਮਾਯੂਸੀ ਦਾ ਨਤੀਜਾ ਹੈ। ਤੁਸੀਂ ਜਾਣਦੇ ਹੋ ਕਿ ਪਿਛਲੇ ਦਿਨਾਂ ਵਿਚ ਵੀ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੋਸਤਾਂ ਨੇ ਇਕ movement ਚਲਾਈ ਸੀ ਅਤੇ ਉਹ ਫੇਲ ਹੋਈ। ਉਸਦੇ ਫੇਲ ਹੋਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਇਹ ਫਿਰ ਪਿੰਡਾਂ ਵਿਚ ਆਏ ਅਤੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਇਹ ਮਤਾ ਪਾਸ ਕੀਤਾ ਕਿ ਹੁਣ ਜਿਹੜੀਆਂ ਪੰਚਾਇਤਾਂ ਦੀਆਂ ਚੋਣਾਂ ਹੋ ਰਹੀਆਂ ਹਨ ਚਲੋ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਜਿਤੀਏ। ਇਹ ਪੰਚਾਇਤਾਂ ਦੀਆਂ ਚੋਣਾਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਜੇਲ ਤੋਂ ਆਉਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਲੜੀਆਂ ਹਨ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਪਤਾ ਲਗ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਕਿਸ ਭਾਉ ਵਿਕੀ ਹੈ ਅਤੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਆਟੇ ਦਾਲ ਦਾ ਭਾਉ ਮਲੂਮ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ..............
(*interruptions*) ਮੈਂ, ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਜਿਹੜੀ ਇਹ ਗਲ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹਾਂ ਉਹ figures ਦੇ basis ਤੇ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹਾਂ ਅਤੇ ਮੈਂ ਇਹ ਗੱਲ ਐਸੇ ਹੀ ਨਹੀਂ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹਾਂ। ਮੇਰੇ ਆਪਣੇ ਜ਼ਿਲੇ ਵਿਚ ਤਕਰੀਬਨ 360 ਮੈਂਬਰ ਬਲਾਕ ਸੰਮਤੀਆਂ ਦੇ ਚੁਣ ਕੇ ਆਏ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਕੁਲ 10 ਅਪੋਜ਼ੀਸ਼ਨ ਦੇ ਹਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ 10 ਮੈਂਬਰਾਂ ਵਿਚੋਂ ਵੀ ਸਿਰਫ ਦੋ ਅਕਾਲੀ ਹਨ, ਇਕ ਸਵਤੰਤਰ ਪਾਰਟੀ ਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਬਾਕੀ 7 ਮੈਂਬਰ ਕਮਿਊਨਿਸਟ ਹਨ। ਬਾਕੀ ਸਾਰੇ ਦੇ ਸਾਰੇ 350 ਮੈਂਬਰ ਕਾਂਗਰਸ ਪਾਰਟੀ ਦੇ ਹਨ। ਇਹ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਪਿੰਡਾਂ ਵਿਚ ਹਰਮਨ ਪਿਆਰੇ ਹੋਣ ਦਾ ਕਾਫੀ ਸਬੂਤ ਹੈ। ਆਖਰ ਇਹ ਚੋਣਾਂ ਜਿੱਤ ਕਿਵੇਂ ਸਕਦੇ ਹਨ। ਚੋਣਾਂ ਤਾਂ ਕਿਸੇ programme ਤੇ ਜਿਤੀਆਂ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ ਪਰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਕੋਲ ਸਵਾਏ ਫਿਰਕੂ ਨਾਹਰੇ ਲਗਾਉਣ ਦੇ ਹੋਰ ਕੋਈ ਪਰੋਗਰਾਮ ਹੈ ਹੀ ਨਹੀਂ। ਕੇਵਲ ਧਰਮ ਦੇ ਨਾਮ ਤੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਉਕਸਾ ਕੇ ਤਾਂ ਕੋਈ ਅਗੇ ਨਹੀਂ ਜਾ ਸਕਦਾ। ਮੈਂ, ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਆਪਣੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਫ਼ਿਰਕਾਦਾਰ ਭਾਈਆਂ (ਹਾਸਾ) ਨੂੰ ਬੇਨਤੀ ਕਰਨੀ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਇਸ ਗਲ ਦਾ ਯਕੀਨ ਕਰੋ ਕਿ ਸਾਰੇ ਹਿੰਦੁਸਤਾਨ ਦੇ ਅੰਦਰ ਅਤੇ ਖਾਸ ਤੌਰ ਤੇ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਅੰਦਰ ਇਸ ਫਿਰਕਾਦਾਰੀ ਦੇ ਹਵਾਈ ਜਹਾਜ਼ ਦਾ ਪਟਰੋਲ ਖਤਮ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ ਅਤੇ ਹੁਣ ਉਹ ਧਰਤੀ ਤੇ ਡਿਗ ਕੇ ਟੁਕੜੇ ਟੁਕੜੇ ਹਣ ਵਾਲਾ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਮੈਂ ਸਾਮ੍ਹਣੇ ਬੈਠੇ ਭਾਈਆਂ ਨੂੰ ਅਪੀਲ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਗੁਰਦੁਆਰਿਆਂ ਦੇ ਵਿਚ ਬੈਠ ਕੇ ਗੁਰਦੁਆਰਿਆਂ ਦੇ ਪੈਸੇ ਨੂੰ ਐਵੇਂ ਹੀ ਜ਼ਾਇਆ ਨਾ ਕਰੋ ਬਲਕਿ ਆਉ ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਕਿਸਮਤ ਨੂੰ ਰਲ ਕੇ ਬਣਾਈਏ ਅਤੇ ਜੋ ਪਛੜੇ ਹੋਏ ਪਿੰਡ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਉਪਰ ਚੁਕੀਏ। ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਪਰਸੋਂ ਚੌਥ ਸਰਦਾਰ ਪਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਦੀ statement ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਸੰਤ ਜੀ ਨੇ ਇਕ

statement ਦਿਤੀ ਹੈ। ਮੈਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਇਜ਼ੱਤ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਕਿਉਂ ਜੋ ਉਹ ਸੰਤ ਮਹਾਤਮਾ ਹਨ ਲੇਕਿਨ ਜੋ statement ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਦਿਤੀ ਹੈ ਜਾਂ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕਿਸੇ ਗਲ ਦਾ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਜਾਂ ਜਾਣ ਬੁਝ ਕੇ ਗਲਤ ਬਿਆਨੀ ਕੀਤੀ ਹੈ। ਕਲ੍ਹ ਮੈਨੂੰ ਇਕ ਦੋਸਤ ਨੇ ਦਸਿਆ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਵਿਚ ਸੰਤ ਜੀ ਦਾ ਕੋਈ ਵੱਸ ਨਹੀਂ ਹੈ ਅਤੇ ਉਹ ਜੋ statement ਦੇਣਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹੋਣ ਉਹ ਦੇ ਨਹੀਂ ਸਕਦੇ ਕਿਉਂਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਇਰਦ ਗਿਰਦ ਕਿਰਪਾਨਾਂ ਵਾਲੇ, ਨੇਜ਼ਿਆਂ ਵਾਲੇ ਤੇ ਪਸਤੌਲਾਂ ਵਾਲੇ ਖੜੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਕਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਗੁਰਦੁਆਰਿਆਂ ਅੰਦਰ ਕੋਈ ਹਥਿਆਰ ਨਹੀਂ ਹਨ। ਮੈਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕਹਿਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਉਹ ਜ਼ਰਾ ਸਰਾਂ ਦੇ ਕੋਠੜਿਆਂ ਨੂੰ ਤਾਂ ਜਾਕੇ ਵੇਖਣ ਕਿ ਉਥੇ ਕੀ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਉਥੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਅਫੀਮ ਦੇ ਸਮਗਲਰਜ਼ ਕੁੰਡੀਆਂ ਲੈਕੇ ਬੈਠੇ ਹੋਏ ਮਿਲਣਗੇ। ਇਸ ਵਕਤ ਅਫੀਮ ਦੀ smuggling ਦਾ ਇਕ ਕਾਰਣ ਭਾਵੇਂ ਯੂ. ਪੀ. ਵੀ ਹੈ ਲੇਕਿਨ ਸਭ ਤੋਂ ਵਡਾ ਕਾਰਣ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਸਾਰੇ smugglers ਉਥੇ ਪਨਾਹਗਜ਼ੀਂ ਹਨ ਅਤੇ ਨੇਜ਼ਿਆਂ, ਬਰਛਿਆਂ, ਪਸਤੌਲਾਂ ਨਾਲ ਲੈਸ ਹਨ। ਤੁਸੀਂ ਤਰਨਤਾਰਨ ਦੀ ਦਰਸ਼ਣੀ ਡਿਉਢੀ ਤੇ ਜਾਕੇ ਵੇਖ ਲਉ। ਜੇਕਰ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਮੇਰੇ ਕਹਿਣ ਤੇ ਸ਼ਕ ਹੈ ਤਾਂ ਕਿਸੇ neutral ਆਦਮੀ ਨੂੰ ਭੇਜ ਕੇ ਪਤਾ ਕਰ ਲਉ। floods ਦੇ ਨਾਲ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਮਕਾਨ ਢਹਿ ਗਏ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਤਾਂ ਕੋਠਾ ਬਣਾਉਣ ਲਈ ਇਕ ਇੱਟ ਨਹੀਂ ਮਿਲਦੀ ਲੇਕਿਨ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ 20 ਹਜ਼ਾਰ ਇੱਟਾਂ ਦੇ ਰੋੜੇ ਬਣਾਕੇ ਦਰਸ਼ਣੀ ਡਿਉਢੀ ਦੇ ਚਾਰ ਚੁਫੇਰੇ ਰਖੇ ਹੋਏ ਹਨ ਤਾਕਿ ਜੇਕਰ ਕਦੇ ਲੁਧਿਆਣੇ ਦੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪੁਲਿਸ ਆਵੇ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਵਰਤਿਆ ਜਾਵੇ। ਇਹ ਗੁਰਦੁਆਰਿਆਂ ਦੀ ਇੱਜ਼ਤ ਹੋ ਰਹੀ ਹੈ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਜਿਹੜੇ ਵਿਰੋਧੀ ਹਨ ਅਤੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਪੁਲੀਟੀਕਲ ਇਖਤਲਾਫ ਰਖਦੇ ਹਨ ਉਹ ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਵਿਚ ਮੱਥਾ ਟੇਕਣ ਵੀ ਨਹੀਂ ਜਾ ਸਕਦੇ। ਅਗੇ ਤਾਂ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਮੱਥਾ ਟੇਕਣ ਗਿਆਂ ਨੂੰ ਕੜਾਹ ਪ੍ਰਸ਼ਾਦ ਮਿਲਦਾ ਸੀ ਹੁਣ ਇਨ੍ਹਾਂ ਕੋਲ ਸਵਾਏ ਅਸਲ੍ਹਾ ਦੇਣ ਦੇ ਅਤੇ ਵਿਰੋਧੀਆਂ ਨੂੰ ਗਾਲ੍ਹਾਂ ਕਢਣ ਦੇ ਹੋਰ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਗੁਰਦੁਆਰਿਆਂ ਵਿਚ ਹਿੰਦੂ, ਸਿਖ, ਮੁਸਲਮਾਨ ਸਭ ਨੂੰ ਜਾਣ ਦੀ ਇਜਾਜ਼ਤ ਹੈ ਅਤੇ ਗੁਰੂ ਮਹਾਰਾਜ ਨੇ ਵੀ ਕਿਹਾ ਹੈ।

'ਅੱਵਲ ਅੱਲਾ ਨੂਰ ਉਪਾਇਆ ਕੁਦਰਤ ਕੇ ਸਭ ਬੰਦੇ
ਏਕ ਨੂਰ ਤੇ ਸਭ ਜਗ ਉਪਜਿਆ ਕੌਣ ਭਲੇ ਕੌਣ ਮੰਦੇ'

ਪਰ ਹੁਣ ਉਥੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਭਾਈਆਂ ਦੇ ਸਿਵਾ ਹਰ ਕੋਈ ਜਾਣ ਤੋਂ ਡਰਦਾ ਹੈ। ਮੈਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਭਾਈਆਂ ਤੋਂ ਪੁਛਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਉਹ ਇਹ ਸਾਰਾ ਅਸਲ੍ਹਾ ਤੇ ਇੱਟਾਂ ਰੋੜੇ ਕਿਸ ਲਈ ਇਕੱਠਾ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ? ਮੈਂ ਇਕ ਚੀਜ਼ ਇਹ ਕਹਿਣੀ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਜੇਕਰ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਗੁਰਦੁਆਰਿਆਂ ਦੀ ਪਵਿਤਰਤਾ ਕਾਇਮ ਰਖਣ ਲਈ ਕੋਈ ਕਦਮ ਨਾ ਚੁਕਿਆ ਤਾਂ ਦਰਬਾਰ ਸਾਹਿਬ ਤੇ ਸ਼ਰਧਾ ਰਖਣ ਵਾਲੇ ਲੋਕ ਮਜਬੂਰ ਹੋਕੇ ਖੁਦ ਕੋਈ ਕਦਮ ਚੁਕਣਗੇ ਅਤੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਘਸੀਟ ਕੇ ਗੁਰਦੁਆਰਿਆਂ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਕਢ ਦੇਣਗੇ। ਮੈਂ ਇਹ ਨਹੀਂ ਕਹਿ ਸਕਦਾ ਕਿ ਲੋਕ ਕਦੋਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਬਾਹਰ ਕਢਣਗੇ ਲੇਕਿਨ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਦਿਲਾਂ ਵਿਚ ਇਹ ਖਿਆਲ ਪੈਦਾ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਗੁਰਦੁਆਰਿਆਂ ਵਿਚ ਗਾਲ੍ਹਾਂ ਕਢ ਕੇ ਅਤੇ ਹੋਰ ਮਾੜੀਆਂ ਚੀਜ਼ਾਂ ਕਰਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਪਵਿਤਰਤਾ ਨੂੰ ਭੰਗ ਕੀਤਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਮੈਂ ਸਰਕਾਰ ਅਗੇ ਵੀ ਬੇਨਤੀ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਜੇਕਰ ਇਹੋ ਹਾਲਾਤ ਰਹੇ ਤਾਂ ਤੁਸੀਂ ਹੁਣ ਡਾਕੇ ਨਹੀਂ ਰੋਕ ਸਕੋਗੇ ਅਤੇ ਕਤਲ ਨਹੀਂ ਰੋਕ ਸਕੋਗੇ ਕਿਉਂਕਿ ਕਾਤਲਾਂ ਨੇ ਕਤਲ ਕਰਕੇ ਅਤੇ ਡਾਕੂਆਂ ਨੇ ਡਾਕੇ ਮਾਰ ਕੇ ਗੁਰਦੁਆਰਿਆਂ ਵਿਚ ਪਨਾਹ ਗਜ਼ੀਂ ਹੋ ਜਾਣਾ ਹੈ ਅਤੇ ਪੁਲਿਸ ਨੇ ਉਥੇ ਜਾਣਾ ਨਹੀਂ। Partition ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਦਾ ਇਕ ਕੇਸ ਮੈਨੂੰ ਯਾਦ ਹੈ। ਉਸਦਾ ਮੈਂ ਨਾਮ ਨਹੀਂ ਲੈਂਦਾ ਕਿਉਂਕਿ ਉਹ ਇਕ prominent

[ਸਰਦਾਰ ਨਾਰਾਇਣ ਸਿੰਘ ਸ਼ਾਹਬਾਜ਼ਪੁਰੀ]

ਆਦਮੀ ਦਾ ਲੜਕਾ ਹੈ ਜਿਸਨੇ ਕਿ ਡਾਕਾ ਮਾਰ ਕੇ 7 ਹਜ਼ਾਰ ਰੁਪਿਆ ਲੁਟਿਆ ਸੀ। ਉਸਦੇ ਨਾਲ ਇਕ ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਦਾ ਗਰੰਥੀ ਵੀ ਸੀ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਉਹ ਰੁਪਏ ਗੁਰਦਆਰੇ ਵਿਚ ਗੁਰੂ ਗਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਪਤਰਿਆਂ ਵਿਚ ਲੁਕਾ ਦਿਤੇ। ਪੁਲਿਸ ਦੋ ਚਾਰ ਦਿਨ ਤਾਂ ਵੇਖਦੀ ਰਹੀ ਕਿ ਛਾਪਾ ਮਾਰੀਏ ਕਿ ਨਾ ਮਾਰੀਏ ਕਿਉਂ ਜੋ ਮਾਸਟਰ ਤਾਰਾ ਸਿੰਘ ਦਾ ਵੀ ਡਰ ਸੀ ਕਿ ਉਹ ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਦੇ ਨਾਮ ਤੇ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਕੀ ਹੱਲਾ ਖੜਾ ਕਰ ਦੇਣ। ਲੇਕਿਨ ਬਾਅਦ ਵਿਚ ਉਸ ਨੇ ਚਿੱਟੇ ਕਪੜਿਆਂ ਵਿਚ ਜਾਕੇ ਤਲਾਸ਼ੀ ਲਈ ਅਤੇ ਜਦੋਂ ਪੱਤਰੇ ਫੋਲੇ ਤਾਂ ਕੋਈ 6½ ਹਜ਼ਾਰ ਰੁਪਿਆ ਗੁਰੂ ਗਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਪਤਰਿਆਂ ਵਿਚੋਂ ਮਿਲ ਗਿਆ। ਮੈਂ ਸਰਕਾਰ ਤੋਂ ਪੁਛਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਆਖਰ ਕਾਰ ਇਹ ਚੀਜ਼ ਕਦੋਂ ਤਕ ਚਲੇਗੀ ? ਮੈਂ ਸਭ legislator ਭਾਈਆਂ ਨੂੰ ਕਹਿੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਕੀ ਇਹ ਗੁਰਦੁਆਰਿਆਂ ਦੀ ਪਵਿਤਰਤਾ ਲਈ ਠੀਕ ਹੈ ਕਿ ਉਥੇ ਚੋਰ, ਡਾਕੂ, ਤੇ ਕਾਤਲ ਪਨਾਹ ਲੈਣ ਅਤੇ ਕਾਨੂੰਨ ਦੀ ਉਲੰਘਣਾ ਕਰਨ। ਇਸ ਗਲ ਤੇ ਸਭ ਨੂੰ ਵਿਚਾਰ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਮੇਰੀ ਬੇਨਤੀ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਇਹੋ ਜਿਹੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਉਥੇ ਪਨਾਹ ਨਾ ਲੈਣ ਦਿਉ ਅਤੇ ਗੁਰਦੁਆਰਿਆਂ ਦੀ ਪਵਿਤਰਤਾ ਨੂੰ ਕਾਇਮ ਰਖੋ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਸ਼ਬਦਾਂ ਨਾਲ ਮੈਂ ਸਰਦਾਰ ਰਾਜਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਮਤੇ ਦੀ ਤਾਈਦ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਅਤੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਭਾਈਆਂ ਨੂੰ ਅਪੀਲ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਗੁਰਦੁਆਰਿਆਂ ਦੀ ਪਵਿਤਰਤਾ ਨੂੰ ਕਾਇਮ ਰਖਣ ਲਈ ਇਨ੍ਹਾਂ ਬਦਮਾਸ਼ਾਂ ਅੱਗੇ ਤੁਸੀਂ ਮੱਥਾ ਟੇਕੋ (ਹਾਸਾ) ਅਤੇ ਸਹੀ ਰਸਤੇ ਤੇ ਆਕੇ ਕੋਈ ਨੇਕ ਕੰਮ ਕਰੋ ਜਿਸ ਨਾਲ ਪੰਜਾਬ ਦਾ ਭਲਾ ਹੋਵੇ ਅਤੇ ਇਥੇ ਵਸਣ ਵਾਲੇ ਅਮਨ ਚੈਨ ਨਾਲ ਜ਼ਿਦਗੀ ਬਸਰ ਕਰ ਸਕਣ। (*Cheers*)

ਸਰਦਾਰ ਊਧਮ ਸਿੰਘ (ਫਿਲੌਰ) : ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਮੈਂ ਸਰਦਾਰ ਰਾਜਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਦੇ ਮਤੇ ਦੀ ਮੁਖਾਲਫਤ ਕਰਨ ਲਈ ਖੜਾ ਹੋਇਆ ਹਾਂ। ਇਹ ਬੜੀ ਅਜੀਬ ਗੱਲ ਹੈ ਕਿ ਸਰਦਾਰ ਰਾਜਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਹੋਰਾਂ ਨੂੰ ਅੱਜ ਪੰਜਾਂ ਸਾਲਾਂ ਬਾਅਦ ਇਸ ਗੱਲ ਦਾ ਗਿਆਨ ਹੋਇਆ ਹੈ ਕਿ ਗੁਰਦੁਆਰਿਆਂ ਦੇ ਅੰਦਰ ਅਜਿਹੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਨਹੀਂ ਹੋਣੀਆਂ ਚਾਹੀਦੀਆਂ। ਜਿਥੋਂ ਤਕ ਗੁਰਦੁਆਰਿਆਂ ਦੀ ਮਰਯਾਦਾ ਦਾ ਤਅਲੁੱਕ ਹੈ ਇਸ ਬਾਰੇ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਇਤਰਾਜ਼ ਨਹੀਂ ਕਿ ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਸਿੱਖੀ ਦਾ ਜ਼ਿੰਮਾਂ ਹਨ, ਸਿਖ ਪਰਚਾਰ ਲਈ ਹਨ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਪਵਿਤਰਤਾ ਹਰ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਕਾਇਮ ਰਖਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। ਲੇਕਿਨ ਸਰਦਾਰ ਰਾਜਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਜੋ ਵਿਆਖਿਆਨ ਇਥੇ ਦਿਤਾ ਹੈ ਜਿਸ ਨੂੰ ਕਿ ਮੈਂ ਬੜੇ ਗੌਰ ਨਾਲ ਸੁਣਿਆ ਹੈ ਉਸ ਵਿਚ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਬਹੁਤ ਸਾਰੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਕਹਿ ਦਿਤੀਆਂ ਹਨ ਅਤੇ ਸ਼ਾਇਦ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਖਿਆਲ ਨਹੀਂ ਰਿਹਾ ਕਿ ਉਹ ਹਦ ਲੰਘ ਗਏ ਹਨ। ਇਹ ਕਹਿਣਾ ਕਿ ਉਥੇ ਕੀਰਤਨ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ ਅਤੇ ਉਥੇ ਹਿੰਦੂ ਜਾਂ ਦੂਜੇ ਨਹੀਂ ਜਾ ਸਕਦੇ ਇਤਨੀ ਬੜੀ ਗ਼ਲਤ ਗੱਲ ਹੈ ਕਿ ਜਿਸਦਾ ਕੋਈ ਲੇਖਾ ਹੀ ਨਹੀਂ। ਸਭ ਤੋਂ ਪਹਿਲੀ ਚੀਜ਼ ਤਾਂ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਦਰਬਾਰ ਸਾਹਿਬ ਵਿਚ ਕੀਰਤਨ ਹੋਣਾ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਫਿਰ ਖੁਦ ਹੀ ਮੰਨ ਲਿਆ ਹੈ। ਦੂਜੇ ਮੰਜੀ ਸਾਹਿਬ ਤੇ ਦੀਵਾਨ ਸਥਾਨ ਵਿਚ ਕੀਰਤਨ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਇਸ ਗੱਲ ਨੂੰ ਦੂਸਰੇ ਭਾਈਆਂ ਨੇ ਮੰਨ ਲਿਆ ਹੈ। ਬਾਕੀ ਜਿਹੜੀ ਇਹ ਗੱਲ ਕਹੀ ਗਈ ਹੈ ਕਿ ਉਥੇ ਹਿੰਦੂ ਤੇ ਦੂਜੇ ਨਹੀਂ ਜਾ ਸਕਦੇ ਇਹ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਗ਼ਲਤ ਬਿਆਨੀ ਵੀ ਮੈਂ ਸਿਧ ਕਰ ਦੇਣੀ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਹਿੰਦ ਦੀ ਕਾਂਗਰਸ ਪਾਰਲੀਮੈਂਟਰੀ ਪਾਰਟੀ ਦੇ ਸੈਕਟਰੀ ਸ੍ਰੀਮਾਨ ਰਾਮ ਸੁਭਾਗ ਸਿੰਘ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਕੁਝ ਗਈਆਂ ਬੀਬੀਆਂ ਤੇ ਕੁਝ ਹੋਰ ਮੈਂਬਰ ਪਾਰਲੀਮੈਂਟ ਜਿਹੜੇ ਕਿ ਉਥੇ ਗਏ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਕਿ ਦਰਬਾਰ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਦਰਸ਼ਣ ਕੀਤੇ ਅਤੇ ਮਾਸਟਰ ਤਾਰਾ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਮਿਲੇ ਉਹ ਕੌਣ ਸਨ ? ਕੀ ਉਹ ਹਿੰਦੂ ਨਹੀਂ ਸਨ ? ਇਸ ਤੋਂ ਬਿਨਾ ਪਾਰਲੀਮੈਂਟ ਵਿਚੋਂ ਕੌਮਿਉਨਿਸਟ ਪਾਰਟੀ ਦੇ ਲੀਡਰ ਉਥੇ ਗਏ। ਉਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ

ਪਰੋਫੈਸਰ ਰੰਗਾ ਅਤੇ ਹੋਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸੱਜਣ ਗਏ ਹਨ । ਇਹ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਉਥੇ ਕੋਈ ਜਾ ਨਹੀਂ ਸਕਦਾ । ਇਹ ਆਪਣੇ ਮਨ ਦੀ ਗਲ ਕਰਦੇ ਹਨ । ਇਹ ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਤਾਂ ਸ਼ਾਇਦ ਉਥੇ ਮਥਾ ਟੇਕਣ ਵੀ ਨਾ ਜਾਣਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹੋਣ । ਉਥੇ ਸਰਦਾਰ ਗੁਰਮੁਖ ਸਿਘ ਮੁਸਾਫਰ ਹੋਰੀਂ ਗਏ । (ਵਿਘਨ) ਉਹ ਕਾਂਗਰਸੀ ਸਨ, ਹੁਣ ਉਹ ਨਹੀਂ ਹਨ ।

ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਫਤਿਹਗੜ੍ਹ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਮੁਤੱਲਿਕ ਬੜੇ ਫਖਰ ਨਾਲ ਜ਼ਿਕਰ ਕੀਤਾ ਹੈ ਕਿ ਮੈਂ ਮਾਸਟਰ ਤਾਰਾ ਸਿੰਘ ਨਾਲ ਨਹੀਂ ਸੀ । ਠੀਕ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਸਰਦਾਰ ਸੰਪੂਰਨ ਸਿੰਘ ਰਾਮਾ ਦੇ ਨਾਲ ਸਨ । ਮੈਂ ਸਰਦਾਰ ਰਾਜਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਪੁਛਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਜਥੇਦਾਰ ਸੰਪੂਰਨ ਸਿੰਘ ਰਾਮਾ ਦਿੱਲੀ ਗਏ, ਖੱਫਣ ਬੰਨ ਕੇ ਗਏ, ਜੇ ਤੁਸੀਂ ਸੰਪੂਰਨ ਸਿੰਘ ਰਾਮਾ ਦੇ ਨਾਲ ਸੀ ਤਾਂ ਫਤਿਹ ਗੜ੍ਹ ਸਾਹਿਬ ਇੱਟਾਂ ਮਾਰਨ ਵਾਲੇ ਕੌਣ ਸਨ ? ਰਾਮਾ ਜੀ ਸਨ । ਅਸੀਂ ਜੋ ਕੁਛ ਕਰਦੇ ਰਹੇ ਉਹ ਗੱਲ ਉਸ ਨੂੰ ਬਚਾ ਗਈ । ਤੁਹਾਡੀ ਗਲ ਤੁਹਾਡੇ ਜ਼ਿਮੇਂ ਪੈ ਗਈ । ਬਾਕੀ ਰਹਿ ਗਈ ਗੁਰਦੁਆਰਿਆਂ ਦੀ ਗਲ । ਇਥੇ ਕੀ ਕੁਛ ਹੋਇਆ, ਪੁਰਾਣੀ ਹਿਸਟਰੀ ਨੂੰ ਦੇਖੋ । ਅਹਿਮਦ ਸ਼ਾਹ ਅਬਦਾਲੀ ਨੇ, ਮੱਸੇ ਰੰਘੜ ਨੇ ਤੇ ਹੋਰ ਕਈ ਕੋੜ੍ਹੇ ਬਾਦਸ਼ਾਹਾਂ ਨੇ ਸਾਡੇ ਧਰਮ ਅਸਥਾਨਾਂ ਦੀ ਬੇਅਦਬੀ ਕੀਤੀ । ਜੈਤੋ ਦਾ ਮੋਰਚਾ ਲਗਿਆ । ਜੈਤੋ ਦੇ ਮੋਰਚੇ ਵੇਲੇ ਪੰਡਿਤ ਨਹਿਰੂ ਜੀ ਹਮਦਰਦੀ ਵਜੋਂ ਆਏ ਤੇ ਨਾਭੇ ਗਰਿਫਤਾਰ ਹੋਏ । ਸੋ ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਲਈ ਇਹ ਕਹਿਣਾ ਮੁਨਾਸਬ ਨਹੀਂ। (ਵਿਘਨ)

ਕੰਵਰਾਣੀ ਜਗਦੀਸ਼ ਕੌਰ : On a point of order Sir, ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਜਿਸ ਵੇਲੇ ਮਾਨਯੋਗ ਮੈਂਬਰ ਸਪੀਚ ਕਰ ਰਹੇ ਹੋਣ ਤਾਂ ਕੋਈ interruption ਨਹੀਂ ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ, ਕੋਈ interruption ਨਾ ਹੋਵੇ ।

Mr. Speaker : No interruption please.

ਸਰਦਾਰ ਊਧਮ ਸਿੰਘ : 1947 ਤਕ ਅਕਾਲੀ ਦਲ ਅਤੇ ਕਾਂਗਰਸ ਇਸ ਗੱਲ ਤੇ ਤੁਲੇ ਹੋਏ ਸਨ ਕਿ ਅੰਗਰੇਜ਼ ਨੂੰ ਹਿੰਦੁਸਤਾਨ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਕਢਣਾ ਹੈ, ਹਿੰਦੁਸਤਾਨ ਵਿਚ ਆਪਣਾ ਰਾਜ ਕਾਇਮ ਕਰਨਾ ਹੈ । ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਕੋਈ ਝਗੜਾ ਨਹੀਂ ਸੀ, ਕੋਈ ਬਖੇੜਾ ਨਹੀਂ ਸੀ, ਸਾਰੇ ਰਲ ਮਿਲ ਕੇ ਗਲ ਕਰਦੇ ਸਨ । ਜਿਹੜੇ ਅਕਾਲੀ ਸਨ ਉਹ ਕਾਂਗਰਸੀ ਸਨ ਅਤੇ ਜਿਹੜੇ ਕਾਂਗਰਸੀ ਸਨ ਉਹ ਅਕਾਲੀ ਸਨ । ਮੈਂ ਇਸ ਦੀ background ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਜਾਂਦਾ। ਉਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਹੋਰ ਗੱਲਾਂ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋਈਆਂ । ਜਿਹੜੇ ਕਾਂਗਰਸੀ ਸਜਣ ਬਰਸਰੇ ਇਕਤਦਾਰ ਆ ਗਏ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਯਤਨ ਕੀਤਾ ਕਿ ਸ਼ਰੋਮਣੀ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਪਰਬੰਧਕ ਕਮੇਟੀ ਉਤੇ ਕਬਜ਼ਾ ਕੀਤਾ ਜਾਏ। ਮੈਂ ਕਿਸੇ ਦਾ ਨਾਉਂ ਕਿਉਂ ਲਵਾਂ । ਕੁਛ ਦੇਰ ਐਸੀ ਗਲ ਚਲਦੀ ਰਹੀ । ਇਕ ਪਾਸੇ ਹੋ ਕੇ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਗਲ ਆਈ, ਵੋਟਾਂ ਵਿਚ ਚਲੀ ਗਈ । ਜੋ ਇਲਜ਼ਾਮ ਮੇਰੇ ਵੀਰ ਸਰਦਾਰ ਰਾਜਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਨੇ, ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਨਰਾਇਣ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਅਤੇ ਦੂਸਰੇ ਸਜਣਾਂ ਨੇ ਲਾਏ ਹਨ ਅਤੇ ਲਾਉਣੇ ਹਨ, ਉਹ ਸਾਰੀਆਂ ਚੀਜ਼ਾਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤੀਆਂ । ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਅਲੈਕਸ਼ਨ ਵਿਚ ਇਸ ਅਸੈਂਬਲੀ ਦੇ ਬਾਹਰ ਬੜੇ ਜ਼ੋਰ ਸ਼ੋਰ ਨਾਲ ਕਿਹਾ ਗਿਆ, ਲੇਕਿਨ, ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਮੈਂ ਤੁਹਾਡੇ ਰਾਹੀਂ ਕਹਿਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਭਰਾਵਾਂ ਵਲੋਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਸਾਰੀਆਂ ਗਲਾਂ ਦਾ ਪਰਚਾਰ ਹੋਇਆ । ਪਰ 140 ਵਿਚੋਂ 136 ਮੈਂਬਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਆਏ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਤੇ ਇਹ ਗੁਰਦੁਆਰਿਆਂ ਵਿਚ ਰਹਿਣ ਦਾ ਇਲਜ਼ਾਮ ਲਾਉਂਦੇ ਹਨ । ਇਨ੍ਹਾਂ ਭਾਈਆਂ ਦੇ ਹਿਸੇ 4 ਸੀਟਾਂ ਆਈਆਂ । ਹੁਣ

[ਸਰਦਾਰ ਊਧਮ ਸਿੰਘ]

ਇਹ ਇਸ ਗਲ ਨੂੰ ਰੈਜ਼ੋਲਿਊਸ਼ਨ ਦੇ ਰਾਹੀਂ ਅਸੈਂਬਲੀ ਵਿਚ ਲਿਆਉਂਦੇ ਹਨ । ਤੁਸੀਂ ਸਿਖ ਜਜ਼ਬਾਤ ਨਾਲ ਨਾ ਖੇਡੋ, cool atmosphere ਪੈਦਾ ਕਰੋ, ਠੰਡਾ ਵਾਤਾਵਰਨ ਪੈਦਾ ਕਰੋ । ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਪੰਡਤ ਜੀ ਨੇ ਪੰਜਾਬੀ ਸੂਬੇ ਲਈ ਦੇਖ ਕੇ , ਵਿਚਾਰ ਕੇ ਨਾਂ ਕੀਤੀ ਹੈ । ਐਨੇ ਠੰਡੇ ਤੇ ਸੁਲਝੇ ਹੋਏ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਨਾਂ ਕੀਤੀ ਹੈ । ਮੈਂ ਇਸ ਗਲ ਦੀ ਦਾਦ ਦਿੰਦਾ ਹਾਂ । ਲੇਕਿਨ ਮੈਨੂੰ ਅਫਸੋਸ ਹੈ, ਦੁਖ ਹੈ ਕਿ ਚੀਫ ਮਨਿਸਟਰ ਸਾਹਿਬ ਐਨੇ ਸੂਝਵਾਨ ਅਤੇ ਪੁਰਾਣੇ ਪੁਲੀਟੀਕਲ ਵਰਕਰ ਹੁੰਦੇ ਹੋਏ ਵੀ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਹੱਡੀਂ ਵਰਤੀਆਂ ਹਨ ਐਸੀਆਂ ਗਲਾਂ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਨਾਵਾਜਬ ਗਲਾਂ ਕਰਦੇ ਹਨ । ਮੈਨੂੰ ਨਹੀਂ ਪਤਾ, ਅਖਬਾਰਾਂ ਵਾਲੇ ਗਲਤ ਛਾਪਦੇ ਹੋਣਗੇ । ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਗੁਰਦੁਆਰਿਆਂ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਝਾਕਣ ਨਹੀਂ ਦਿਆਂਗੇ, ਅਕਾਲੀਆਂ ਕੋਲ ਐਨਾ ਅਸਲ੍ਹਾ ਹੈ, ਹਥਿਆਰ ਹਨ, ਐਨੇ ਬਰਛੇ ਹਨ । ਬਰਛਿਆਂ ਦੇ ਮੁਤੱਲਕ ਮੈਂ ਕਹਾਂ ਕਿ ਹਰ ਗੁਰ ਦੁਆਰੇ ਵਿਚ ਬਰਛੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ । ਅਗਰ ਗੁਰਦੁਆਰਿਆਂ ਵਿਚ ਬੰਦੂਕਾਂ, ਗਰਨੇਡ ਜਾਂ ਹੋਰ ਅਜਿਹੇ ਹਥਿਆਰ ਹਨ ਤਾਂ ਬਹੁਤ ਮਾੜੀ ਗਲ ਹੈ । ਅਗਰ ਇਹ ਫਰਮਾਉਂਦੇ ਹਨ ਕਿ ਇਹ ਸਾਰਾ ਸਾਮਾਨ ਲੜਾਈ ਵਾਸਤੇ ਹੈ, ਤਸ਼ੱਦਦ ਵਾਸਤੇ ਹੈ ਤਾਂ ਮੈਂ ਨਹੀਂ ਮੰਨਦਾ । ਮੈਂ ਇਸ ਲਈ ਨਹੀਂ ਮੰਨਦਾ ਕਿ ਜੇ ਅਕਾਲੀ ਦਲ ਤਸ਼ੱਦਦ ਚਾਹੁੰਦਾ, ਮਾਸਟਰ ਤਾਰਾ ਸਿੰਘ ਐਨੇ ਤਕੜੇ ਹੁੰਦੇ, ਜੇ ਉਹ ਅੱਗਾਂ ਲਗਾ ਸਕਦੇ ਤਾਂ ਮਾਸਟਰ ਤਾਰਾ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਲੰਮੇ ਪਿਆਂ ਕਿਉਂ ਐਨੇ ਦਿਨ ਹੋ ਗਏ ਹਨ ? ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਰਨ ਦੀ ਕੀ ਲੋੜ ਸੀ ? ਮਾਸਟਰ ਤਾਰਾ ਸਿੰਘ ਨੇ 40 ਜਾਂ 50 ਹਜ਼ਾਰ ਬੰਦੇ ਜੇਲ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਭਿਜਵਾਏ । ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਸਾਰੇ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਦਫਾ 144 ਲਗਾਈ ਹੋਈ ਹੈ ਤੇ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਮੈਦਾਨ ਵਿਚ ਆਉ । ਸਾਰਾ ਮੈਦਾਨ ਬੰਦ ਹੈ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਅਖਬਾਰ ਬੰਦ ਹਨ । ਜੇ ਉਹ ਗੁਰਦੁਆਰਿਆਂ ਵਿਚ ਪਨਾਹ ਨਾ ਲੈਣ, ਜੇ ਗੁਰਦੁਆਰਿਆਂ ਵਿਚ ਬੈਠ ਕੇ ਆਪਣੀ ਗਲ ਨਾ ਕਰਨ, ਮੈਂ ਤਸ਼ੱਦਦ ਦੀ ਗਲ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ, ਤਾਂ ਉਹ ਹੋਰ ਕੀ ਕਰਨ ? ਸੰਗਤਾਂ ਗੁਰਦੁਆਰਿਆਂ ਵਿਚ ਜਾ ਸਕਦੀਆਂ ਹਨ । ਮੈਂ ਸਰਦਾਰ ਨਾਰਾਇਣ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਕਹਿਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ 1955 ਦੇ ਮੋਰਚੇ ਵਿਚ ਮਾਨ ਜੀ ਡਿਕਟੇਟਰ ਸਨ । ਉਸ ਵੇਲੇ ਦਰਸ਼ਨ ਸਿੰਘ ਫੇਰੂਮਾਨ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਮੈਂ ਗੁਰਦੁਆਰਿਆਂ ਵਿਚ ਜਾਂਦਾ ਹਾਂ । ਸਰਦਾਰ ਊਧਮ ਸਿੰਘ ਨਾਗੋਕੇ ਇਸ ਵੇਲੇ ਧਰਮਸਾਲਾ ਜੇਲ੍ਹ ਵਿਚ ਬੈਠੇ ਹਨ । ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਉਹ ਮਾਸਟਰ ਤਾਰਾ ਸਿੰਘ ਨਾਲ ਕਿਸ ਬਾਤ ਕਰ ਕੇ ਅੰਦਰ ਦਿਤੇ ਹੋਏ ਹਨ । ਮੈਂ ਬੜੀ ਨਿਮਰਤਾ ਨਾਲ ਕਹਿੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਮਾਹੌਲ ਠੰਡਾ ਕਰੋ । ਪੰਜਾਬੀ ਸੂਬੇ ਦਾ ਮਸਲਾ, ਠੀਕ ਹੈ, ਨਰੋਲ ਪੁਲੀਟੀਕਲ ਮਸਲਾ ਹੈ । ਇਸ ਨੂੰ ਪੁਲੀਟੀਕਲ ਤੌਰ ਤੇ ਨਜਿਠਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ । ਪੰਜਾਬ ਦਾ ਹਰ ਹਿੰਦੂ ਸਿਖ ਪੰਜਾਬੀ ਬੋਲਦਾ ਹੈ । ਸਭਰਵਾਲ ਜੀ ਪੰਜਾਬੀ ਵਿਚ ਬੋਲੇ ਹਨ, ਦੂਸਰੇ ਸਜਣ ਵੀ ਪੰਜਾਬੀ ਵਿਚ ਬੋਲੇ ਹਨ । ਪੰਜਾਬੀ ਸੂਬਾ ਤੇ ਦੂਰ ਦੀ ਗੱਲ ਹੈ, ਇਹ ਤਾਂ ਪੰਜਾਬੀ ਜ਼ਬਾਨ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਜ਼ਬਾਨ ਨਹੀਂ ਸਮਝਦੇ । 1951 ਦੀ ਮਰਦਮ ਸ਼ੁਮਾਰੀ ਵਿਚ ਕੀ ਚੰਦ ਚਾੜ੍ਹਿਆ ? ਐਜੀਟੇਸ਼ਨ ਚਲੀ । ਜਿਹੜੇ ਕਾਂਗਰਸੀ ਬੜੇ ਤਕੜੇ ਸਨ ਉਹਨਾਂ ਵੀ ਇਸ ਵਿਚ ਭਾਗ ਲਿਆ । ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਕੁਛ ਬਜ਼ੁਰਗ ਵੀ ਸਨ । ਫੇਰ ਹਰਿਆਣਾ ਸੰਮਤੀ ਚਲੀ, ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਕੀ ਕੁਛ ਹੋਇਆ । ਹਰਿਆਣਾ ਪਰਾਂਤ ਦੀ ਮੰਗ ਕੀਤੀ ਗਈ, ਕਦੇ ਕੁਛ ਹੋਰ ਕਿਹਾ ਗਿਆ । ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਅਦਲਾ ਬਦਲੀ ਕਰਦੇ ਰਹੇ ਸਨ । ਮੈਨੂੰ ਸਰਦਾਰ ਰਾਜਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਨਾਲ ਬੜੀ ਹਮਦਰਦੀ ਹੈ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਗਲ ਪੂਰੀ ਹੋ ਜਾਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ, ਉਹ ਗਿਆਨੀ ਜੀ ਨਾਲ ਕਦੇ ਕੁਛ ਤੇ ਕਦੇ ਕੁਛ ਕਰਦੇ ਹਨ । ਮੈਂ ਬਹੁਤ ਜ਼ਿਆਦਾ comment ਨਹੀਂ ਕਰਾਂਗਾ । ਮੈਂ ਚੀਫ ਮਨਿਸਟਰ ਸਾਹਿਬ ਨੂੰ ਕਹਿਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਅਗਰ ਗੁਰਦੁਆਰਿਆਂ ਵਿਚ ਕੋਈ ਤਸ਼ੱਦਦ ਦੀ ਗਲ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਤਾਂ ਜਿੰਨੇ ਤਕੜੇ ਹੋ ਕੇ ਤੁਸੀਂ ਕਹੋਗੇ ਮੈਂ ਤਹਾਡੇ ਨਾਲੋਂ

ਡਿਉਢਾ ਜਾਂ ਦੁਗਣਾ ਤਕੜਾ ਹੋ ਕੇ ਕਹਿਣ ਨੂੰ ਤਿਆਰ ਹਾਂ । ਸਿਰਫ ਪਰਾਪੇਗੰਡੇ ਵਾਸਤੇ ਚੀਫ ਮਨਿਸਟਰ ਸਾਹਿਬ ਨੂੰ ਤਾਨੇ ਮਿਹਣੇ ਵਾਲੀ ਤੇ ਚੁਭਵੀਂ ਗਲ ਨਹੀਂ ਕਹਿਣੀ ਚਾਹੀਦੀ । ਇਥੋਂ ਦੇ ਵਸਣ ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ, ਮੈਂ ਆਪਣੇ ਸਾਥੀਆਂ ਨੂੰ ਕਹਿੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਪੰਜਾਬ ਪਰਾਂਤ ਦੇ ਹਿੰਦੂ ਸਿਖ ਆਪਸ ਵਿਚ ਇਕ ਹਨ । ਹੁਣ ਇਹ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਅਕਾਲੀਆਂ ਨੇ ਪੰਚਾਇਤਾਂ ਦੀਆਂ ਅਲੈਕਸ਼ਨਾਂ ਕਿਉਂ ਨਹੀਂ ਲੜੀਆਂ । ਕਿੰਨੇ ਅਕਾਲੀ ਜੇਲ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਡੱਕੇ ਹੋਏ ਸਨ।

ਇਕ ਮਾਨਯੋਗ ਮੈਂਬਰ : ਬਾਹਰ ਆ ਗਏ ਸਨ ।

ਸਰਦਾਰ ਉਧਮ ਸਿੰਘ : ਇਹ ਆਖਣ ਦੀ ਗਲ ਹੀ ਹੈ। ਅਜ ਪੰਜਾਬੀ ਸੂਬੇ ਦੀ ਗਲ ਚਲ ਰਹੀ ਹੈ ।

5. p.m.

ਰਾਜਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦਾ ਰੈਜ਼ੋਲਿਊਸ਼ਨ ਤਲਖ ਮਾਹੌਲ ਵਿਚ ਲਿਆਂਦਾ ਗਿਆ ਹੈ ਜਦ ਕਿ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਲੋਕ ਸਮਝਦੇ ਹਨ ਕਿ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਇਥੇ ਕੀ ਹੋ ਜਾਣਾ ਹੈ । ਇਕਬਜ਼ੁਰਗ, ਜਿਸ ਨੇ ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਸੇਵਾ ਕੀਤੀ ਹੈ, ਬਤੌਰ ਇਕ ਕਾਂਗਰਸੀ ਦੇ ਔਰ ਬਤੌਰ ਇਕ ਅਕਾਲੀ ਦੇ ਅਤੇ ਜਿਸ ਨੇ ਦੇਸ਼ ਦੀ ਆਜ਼ਾਦੀ ਹਾਸਲ ਕਰਨ ਵਿਚ ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਬੜੀ ਸੇਵਾ ਕੀਤੀ ਹੈ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਇਸ ਹਾਊਸ ਵਿਚ ਬੈਠਣ ਵਾਲੇ ਕੁਝ ਸਜਣ ਹੁਬੱਲ ਵਤਨ ਨਹੀਂ ਸਮਝਦੇ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਤੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਇਲਜ਼ਾਮ ਲਗਾਣਾ ਠੀਕ ਨਹੀਂ । ਇਸ ਲਈ ਮੈਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕਹਿੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਆਉ ਠੰਡੇ ਦਿਲ ਨਾਲ ਇਸ ਮਸੱਲੇ ਤੇ ਵਿਚਾਰ ਕਰੀਏ । ਬਾਕੀ ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਅਗਰ ਕੋਈ ਐਸੀ ਗੱਲ ਨਾ ਹੋਈ ਤਾਂ ਮਾਸਟਰ ਤਾਰਾ ਸਿੰਘ ਸਾਡੇ ਵਿਚੋਂ ਸਦਾ ਲਈ ਉਠ ਜਾਣਗੇ ਜਿਸ ਨਾਲ ਪੰਜਾਬ ਨੂੰ ਬੜਾ ਨੁਕਸਾਨ ਪਹੁੰਚੇਗਾ ਕਿਉਂਕਿ ਮਾਸਟਰ ਜੀ ਹਿੰਦੂਆਂ ਔਰ ਸਿਖਾਂ ਵਿਚ ਏਕਤਾ ਲਈ ਕੰਮ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਹਨ । ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹਿੰਦੁਸਤਾਨ ਦਾ ਬੜਾ ਨੁਕਸਾਨ ਹੋਵੇਗਾ ।

ਸ੍ਰੀ ਸਪੀਕਰ : ਹਾਊਸ ਦੀ ਕੀ ਰਾਏ ਹੈ । ਕੀ ਤੁਸੀਂ ਪਰਸੋਂ ਕੰਮ ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹੋ ਜਾਂ ਛੁਟੀ ਕਰਨ ਦਾ ਵਿਚਾਰ ਹੈ ? (ਆਵਾਜ਼ਾਂ—ਛੁਟੀ ਕਰੋ ਜੀ)

ਅੱਛਾ ਤਾਂ ਫਿਰ ਕਲ੍ਹ excess demand ਔਰ Supplementary Estimates ਇਕੱਠੇ take up ਕਰ ਲਵਾਂਗ ਔਰ ਪਰਸੋਂ ਕੋਈ meeting ਨਹੀਂ ਹੋਵੇਗੀ ।

Excess Demands ਤਾਂ ਐਵੇਂ ਹੀ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਤੇ ਕੋਈ ਬਹੁਤ ਵਕਤ ਨਹੀਂ ਲਗਣਾ। ਹੁਣ ਸਰਦਾਰ ਧੰਨਾ ਸਿੰਘ ਗੁਲਸ਼ਨ ਦੀ motion ਵੀ ਜਿਸ ਲਈ ਦੋ ਘੰਟੇ ਦਾ ਸਮਾਂ ਦੇਣਾ ਨਿਸਚਤ ਕੀਤਾ ਹੈ, ਇਸ resolution ਦੇ ਨਾਲ ਹੀ take up ਕਰ ਲਈ ਜਾਵੇ ਔਰ ਦੋਨਾਂ ਤੇ discussion ਇਕੱਠੀ ਕੀਤੀ ਜਾਵੇ ਕਿਉਂਕਿ ਦੋਨਾਂ ਚੀਜ਼ਾਂ ਦਾ scope ਤਕਰੀਬਨ ਇਕੋ ਜਿਹਾ ਹੈ ।

Does the House want to meet day after tomorrow ? (Voices:That should be an off day.)

All right tomorrow both the Excess Demands of the Supplementry Estimates will be taken up together as the discussion of Excess Demands, which is only a formal thing will not take much time of the House.

Now the motion of Sardar Dhanna Singh Gulshan for the discussion of which two hours have been allotted, will also be taken up along with this resolution. As the scope

[Mr. Speaker]

of both the resolutions is almost the same, these can be discussed together.)

ਸਰਦਾਰ ਦਰਬਾਰਾ ਸਿੰਘ (ਨੂਰ ਮਹਿਲ) : ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਜੋ ਮਤਾ ਸਰਦਾਰ ਰਾਜਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਨੇ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਹੈ ਔਰ ਜਿਸ ਦੀ ਕਾਫੀ ਪ੍ਰੋੜ੍ਹਤਾ ਵੀ ਹੋਈ ਹੈ, ਤੁਸੀਂ ਮਿਹਰਬਾਨੀ ਕਰ ਕੇ ਨਾ ਸਿਰਫ ਇਸ ਮਤੇ ਤੇ ਬਲਕਿ ਅਕਾਲੀ ਦੋਸਤਾਂ ਦੇ ਮੱਤੇ ਤੇ ਵੀ ਇਕੱਠਿਆਂ discussion ਕਰਨ ਦੀ ਇਜਾਜ਼ਤ ਦਿਤੀ ਹੈ । ਇਹ ਸਾਰੀ ਚੀਜ਼ ਤੁਸੀਂ ਮੁਨਾਸਬ ਸਮਝੀ ਹੈ ਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੋਨਾਂ ਚੀਜ਼ਾਂ ਤੇ ਇਕੱਠੀ ਗਲ ਬਾਤ ਕੀਤੀ ਜਾਵੇ ।

ਮੇਰੀ ਅਰਜ਼ ਹੈ ਕਿ ਜੋ ਪੰਜਾਬੀ ਸੂਬੇ ਦੀ ਮੰਗ ਹੈ ਔਰ ਜੋ ਗੁਰਦੁਆਰਿਆਂ ਦਾ ਰਾਜਸੀ ਕੰਮਾਂ ਵਾਸਤੇ ਇਸਤੇਮਾਲ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ, ਸਰਦਾਰ ਰਾਜਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਨੇ ਬੜੇ ਜ਼ੋਰ ਨਾਲ ਆਖਿਆ ਹੈ ਔਰ ਸਰਦਾਰ ਭੁਪਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਮਾਨ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਤਾਈਦ ਕੀਤੀ ਹੈ ਔਰ ਬੜੀ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਸ ਦਿੱਤਾ ਹੈ ਕਿ ਗੁਰਦੁਆਰਿਆਂ ਦਾ ਕੀ ਇਸਤੇਮਾਲ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਔਰ ਜੋ ਇਸਤੇਮਾਲ ਸਰਦਾਰ ਊਧਮ ਸਿੰਘ ਹੋਰਾਂ ਨੇ ਦਸਿਆ ਹੈ, ਉਹ ਉਸ ਦੇ ਬਿਲਕੁਲ ਉਲਟ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਅਜ ਗੁਰਦੁਆਰਿਆਂ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਉਸ ਕੰਮ ਲਈ ਨਹੀਂ ਹੋ ਰਹੀ ਜਿਸ ਕੰਮ ਲਈ ਉਹ ਬਣੇ ਹੋਏ ਹਨ । ਗੁਰਦੁਆਰਿਆਂ ਦੇ ਵਿਚ ਤਾਂ ਬਾਣੀ ਦਾ ਉਚਾਰਣ ਹੋਣਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਉਥੇ ਧਰਮ ਬਾਰੇ ਸਿਖਿਆ ਦਿੱਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਔਰ ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਔਰ ਮੰਦਰ ਸਭ ਦੀ ਸਾਂਝੀ ਵਰਤੋਂ ਲਈ ਬਣੇ ਹੋਏ ਹੁੰਦੇ ਸਨ । ਪਰ ਅਜ ਉਥੇ ਵੱਡੇ ਵੱਡੇ ਬਰਛੇ ਲੈ ਕੇ ਜਥੇਦਾਰ ਖੜੇ ਹੋਏ ਹੁੰਦੇ ਹਨ । ਇਹ ਠੀਕ ਹੈ ਕਿ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਬਰਛਿਆਂ ਦੀ ਇਜਾਜ਼ਤ ਦੇ ਰਖੀ ਹੋਵੇਗੀ ਲੇਕਿਨ ਇਨੀ ਭਾਰੀ ਤਾਦਾਦ ਵਿਚ ਇਹ ਕਿਥੋਂ ਤਕ ਜਾਇਜ਼ ਹਨ ? ਫਿਰ ਇਤਨੀ ਭਾਰੀ ਤਾਦਾਦ ਵਿਚ ਉਥੇ ਬਰਛਿਆਂ ਤੇ ਦੂਜੇ ਹਥਿਆਰਾਂ ਦਾ ਮੁਜ਼ਾਹਰਾ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ । ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਇਕ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਰਸਾਲਾ 'Link' ਨਿਕਲਦਾ ਹੈ । ਉਸ ਦਾ ਨਾਮਾਨਗਾਰ ਦੇਖੋ ਇਸ ਬਾਰੇ ਕੀ ਲਿਖਦਾ ਹੈ—

"A sewadar with a sword dangling from a scabbard hung from his shoulder keeps guard over the gate. Usually he looks suspiciously at any one reading the notices which are "fast bulletins" or "propaganda slogans."

(Link weekly)

ਕੀ ਉਹ ਅਖਬਾਰ ਇਹ ਗਲਤ ਗੱਲਾਂ ਲਿਖਦਾ ਹੈ ? ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਉਥੇ ਹੋਰ ਵੀ ਗੱਲਾਂ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ । ਉਥੇ ਦਰਵਾਜ਼ੇ ਉਤੇ ਜਥੇਦਾਰ ਬਰਛੇ ਲੈ ਕੇ ਖੜੇ ਹਨ ਔਰ ਜੋ ਕੋਈ ਯਾਤਰੀ ਦਰਬਾਰ ਸਾਹਿਬ ਦਰਸ਼ਨ ਕਰਨ ਲਈ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਉਸ ਨੂੰ ਵਡੇ ਦਰਵਾਜ਼ੇ ਵਿਚੋਂ ਲੰਘਣ ਨਹੀਂ ਦਿਤਾ ਜਾਂਦਾ ਔਰ ਛੋਟੇ ਦਰਵਾਜ਼ੇ ਵਿਚੋਂ ਲੰਘਾਉਂਦੇ ਹਨ ਤਾਕਿ ਉਥੋਂ ਲੰਘਣ ਵਾਲੇ ਤੋਂ ਪੁਛ ਗਿਛ ਕੀਤੀ ਜਾ ਸਕੇ । ਉਸ ਕੋਲੋਂ ਜਥੇਦਾਰ ਪੁਛਦੇ ਹਨ 'ਤੂੰ ਕਿਥੋਂ ਆਇਆ ਹੈ ? ਜੇ ਉਸ ਆਦਮੀ ਦੇ ਮੂੰਹੋਂ ਕਿਧਰੇ ਬਦਕਿਸਮਤੀ ਨਾਲ ਇਹ ਨਿਕਲ ਜਾਵੇ ਕਿ ਉਹ ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ ਤੋਂ ਆਇਆ ਹੈ ਤਾਂ ਉਸ ਨੂੰ ਉਹ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਤੂੰ ਕਿਉਂ ਆਇਆ ਹੈਂ । ਉਸ ਨੂੰ ਅੰਦਰ ਨਹੀਂ ਜਾਣ ਦਿਤਾ ਜਾਂਦਾ । ਜੇ ਇਹ ਗਲ ਗਲਤ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਮੈਂ ਇਸ ਲਈ ਹਰ ਸਜ਼ਾ ਭੁਗਤਣ ਲਈ ਤਿਆਰ ਹਾਂ । ਮੈਂ ਸਰਦਾਰ ਊਧਮ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਕਹਿੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਜੇ ਕਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਮੇਰੇ ਤੇ ਵਿਸ਼ਵਾਸ਼ ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਉਹ

ਆਪ ਜਾ ਕੇ ਉਥੇ ਦੇਖ ਲੈਣ । ਮੈਨੂੰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਤੇ ਇਤਬਾਰ ਹੈ । ਉਹ ਕਦੇ ਮਾੜੀ ਗਲ ਨਹੀਂ ਸੋਚ ਸਕਦੇ । ਉਹ ਜੋ ਕੁਝ ਉਥੇ ਦੇਖ ਕੇ ਆਉਣ, ਉਹ ਇਥੇ ਆ ਕੇ ਦਸ ਦੇਣ । ਮੈਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਬਹੁਤ ਦੇਰ ਤੋਂ ਜਾਣਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਹ ਸੁਭਾਉ ਦੇ ਬੜੇ ਚੰਗੇ ਹਨ ਔਰ ਜਿਹੜੀ ਗੱਲ ਇਹ ਸਹੀ ਸਮਝਦੇ ਹਨ ਉਹ ਇਹ ਕਹਿ ਵੀ ਦਿੰਦੇ ਹਨ । ਔਰ ਇਸੇ ਲਈ ਇਨ੍ਹਾਂ ਹੁਣੇ ਕਹਿ ਦਿਤਾ ਹੈ ਕਿ ਗੁਰਦੁਆਰਿਆਂ ਵਿਚ ਹਥਿਆਰ ਰਖਣਾ ਮਾੜੀ ਗੱਲ ਹੈ ਔਰ ਮਾੜੀ ਗੱਲ ਗੁਰਦੁਆਰਿਆਂ ਵਿਚ ਹੋਣੀ ਨਹੀਂ ਚਾਹੀਦੀ । ਪਰ ਇਤਨੀ ਗੱਲ ਕਹਿਣ ਨਾਲ ਕੀ ਇਹ ਮਾੜੀ ਗੱਲ ਛੁਪ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਕਿ ਉਥੇ sten guns ਔਰ ਪਸਤੌਲਾਂ ਦੇ ਮੁਜ਼ਾਹਰੇ ਕੀਤੇ ਗਏ । ਇਹ ਬਿਲਕੁਲ ਠੀਕ ਹੈ ਕਿ ਉਥੇ ਹਥਿਆਰਾਂ ਦੇ ਮੁਜ਼ਾਹਰੇ ਕੀਤੇ ਗਏ ਸਨ । ਸਾਡੀ ਤਾਂ ਇਹ policy ਨਹੀਂ ਕਿ ਗੁਰਦੁਆਰਿਆਂ ਦੀ ਪਵਿਤਰਤਾ ਭੰਗ ਕੀਤੀ ਜਾਵੇ । ਪਵਿਤਰਤਾ ਭੰਗ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਅਸੀਂ ਨਹੀਂ, ਇਹ ਭੰਗ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਤਾਂ ਉਹ ਹਨ ਜਿਹੜੇ ਉਥੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਗਲਾਂ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ । ਅਜ ਉਥੇ smugglers ਛੁਪੇ ਹੋਏ ਹਨ ਔਰ rural smugglers ਤੇ city smugglers ਦੇ ਵਿਚ ਉਥੇ ਝਗੜੇ ਹੋ ਰਹੇ ਹਨ । Rural smugglers ਕਹਿ ਰਹੇ ਹਨ ਕਿ ਸਾਡੇ transport ਤੇ ਜ਼ਿਆਦਾ ਪੈਸੇ ਖਰਚ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਪਰ city smugglers ਮੰਨਦੇ ਨਹੀਂ । ਇਸ ਗਲ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਇਹ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਉਥੇ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਹੋ ਰਿਹਾ ਔਰ smugglers ਨੂੰ ਉਥੇ ਜਾਣ ਦੀ ਇਜਾਜ਼ਤ ਨਹੀਂ ।

ਹੁਣ ਮੇਰੇ ਦੋਸਤ ਨੇ ਕਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਮਾਸਟਰ ਤਾਰਾ ਸਿੰਘ ਕਾਂਗਰਸੀ ਰਹੇ ਹਨ । ਅਸੀਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ political life ਦੀ history ਦੇ ਵਾਕਫਕਾਰ ਹਾਂ । ਇਹ ਠੀਕ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਕਾਂਗਰਸ ਦੀ ਮਦਦ ਕੀਤੀ ਸੀ । (At this stage the Deputy Speaker occupied the Chair.) ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ 1942 ਵਿਚ ਅੰਗਰੇਜ਼ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਹੱਥ ਮਜ਼ਬੂਤ ਕਰਨ ਲਈ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਕੋਲੋਂ ਆਜ਼ਾਦੀ ਲੈਣ ਲਈ ਕਾਂਗਰਸ ਲੜ ਰਹੀ ਸੀ ਫੌਜ ਵਿਚ ਭਰਤੀ ਕਰਾਈ ਸੀ ਔਰ ਜਿਹੜੀ ਗੋਲੀ ਸਾਡੇ ਸ਼ਹੀਦਾਂ ਦੀ ਛਾਤੀ ਵਿਚ ਲਗਣੀ ਸੀ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਉਸ ਗੋਲੀ ਨੂੰ ਫੌਜ ਵਿਚ ਭਰਤੀ ਦੇ ਕੇ ਮਜ਼ਬੂਤ ਕੀਤਾ । ਜੇ ਇਸ ਦਾ ਨਾਂ ਦੇਸ਼ ਸੇਵਾ ਹੈ ਤਾਂ ਤੁਸੀਂ ਜ਼ਰੂਰ ਦੇਸ਼ ਦੀ ਸੇਵਾ ਕੀਤੀ ਹੈ । ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਸ਼ਹੀਦ ਉਹ ਨੇ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਲਈ ਪੰਜਾਬ ਸਰਕਾਰ ਔਰ ਦੂਜੇ ਲੋਕ ਥਾਂ ਥਾਂ ਤੇ exhibitions ਲਾ ਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ history ਦਸ ਰਹੇ ਹਨ । ਜ਼ਿਲਾ ਫਿਰੋਜ਼ਪੁਰ ਵਿਚ, ਫਿਰੋਜ਼ਸ਼ਾਹ ਵਿਖੇ ਇਕ ਲੱਖ ਰੁਪਿਆ ਲਾ ਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਸ਼ਹੀਦਾਂ ਦੀ ਯਾਦ ਵਿਚ ਇਹ ਬੜੀ ਵਡੀ ਲਾਟ ਬਣਾ ਰਹੇ ਹਨ । ਸਰਕਾਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਸਾਰੇ ਸ਼ਹੀਦਾਂ ਦੀ ਯਾਦ ਵਿਚ ਜਿਹੜੇ ਅੰਗਰੇਜ਼ ਦੇ ਖਿਲਾਫ ਲੜੇ ਸਨ ਯਾਦਗਾਰਾਂ ਬਣਾ ਰਹੀ ਹੈ । ਸਰਦਾਰ ਸ਼ਾਮ ਸਿੰਘ ਅਟਾਰੀ ਵਾਲਾ ਜਿਹੜਾ ਦੂਜੇ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਅੰਗਰੇਜ਼ਾਂ ਦੇ ਖਿਲਾਫ ਲੜਿਆ ਸੀ ਕੀ ਉਸ ਨੇ ਦੇਸ਼ ਦੀ ਸੇਵਾ ਕੀਤੀ ਸੀ ਕਿ ਮਾਸਟਰ ਤਾਰਾ ਸਿੰਘ ਨੇ ਕੀਤੀ ਹੈ ਜਿਹੜੇ ਹੁਣ ਵੀ ਅੰਗਰੇਜ਼ਾਂ ਨੂੰ ਸਾਲਸੀ ਕਰਨ ਲਈ ਬੁਲਾ ਰਹੇ ਹਨ ।

ਡਿਪਟੀ ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਜੋ ਮੰਗ ਅਜ ਮਾਸਟਰ ਤਾਰਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਰਖੀ ਹੈ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਇਹ ਕਹਿਣਾ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਪੰਜਾਬ ਦਾ ਝਗੜਾ U.N.O. ਵਿਚ ਰਖਿਆ ਜਾਵੇ । ਪਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਇਹ ਵੀ ਪਤਾ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ U.N.O. International ਝਗੜਿਆਂ ਦਾ ਹਲ ਕਰਨ ਲਈ ਵਾਲੀ ਇਕ body ਹੈ । ਇਥੋਂ ਦੇ ਝਗੜਿਆਂ ਦਾ final ਫੈਸਲਾ

[ਸਰਦਾਰ ਦਰਬਾਰਾ ਸਿੰਘ]

ਦੇਣ ਵਾਲਾ ਸਾਡਾ Prime Minister ਹੈ ਨਾ ਕਿ international body U.N.O ਹੈ । ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਗਲਾਂ ਕਰਨੀਆਂ, ਡਿਪਟੀ ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਕੀ ਮਾਸਟਰ ਜੀ ਨੂੰ ਸ਼ੋਭਦੀਆਂ ਹਨ ।

ਮਾਸਟਰ ਤਾਰਾ ਸਿੰਘ ਜੀ contradictory statements ਦਿੰਦੇ ਹੀ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ । ਮੈਨੂੰ ਯਾਦ ਹੈ ਕਿ ਜਦੋਂ ਮਾਸਟਰ ਤਾਰਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਧਰਮਸ਼ਾਲਾ ਤੋਂ ਰਿਹਾ ਕੀਤੇ ਗਏ ਤਾਂ ਉਸ ਵੇਲੇ ਦਰਬਾਰ ਸਾਹਿਬ ਜਦੋਂ ਗਏ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਮੈਂ ਸੰਤ ਫਤਿਹ ਸਿੰਘ ਦੀ ਭੁਖ ਹੜਤਾਲ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਤੁੜਵਾ ਸਕਦਾ ਹਾਂ ਕਿਉਂਕਿ ਉਹ ਤਾਂ ਪੰਜਾਬੀ ਸੂਬੇ ਦੀ ਸੁਗੰਧ ਖਾ ਕੇ ਬੈਠੇ ਹਨ । ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਉਦੋਂ ਤਕ ਨਹੀਂ ਤੋੜਨੀ ਚਾਹੀਦੀ ਜਦੋਂ ਤਕ ਕਿ ਪੰਜਾਬੀ ਸੂਬਾ ਨਾ ਬਣ ਜਾਵੇ । ਇਸ ਲਈ ਮੈਂ ਨਹੀਂ ਤੁੜਾਉਣੀ ਚਾਹੁੰਦਾ। ਦੂਸਰੇ ਦਿਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ statement ਆਇਆ ਕਿ ਮੈਂ ਕਲ੍ਹ ਨੂੰ ਪੰਡਤ ਜਵਾਹਰ ਲਾਲ ਨਹਿਰੂ ਨਾਲ ਮਿਲ ਰਿਹਾ ਹਾਂ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਗਲ ਬਾਤ ਕਰਨ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਮੈਂ ਆਪਣਾ ਬਿਆਨ ਦਿਆਂਗਾ । ਜੱਬਲਪੁਰ ਜਾ ਕੇ ਗਲ ਬਾਤ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਉਨ੍ਹਾਂ ਬਿਆਨ ਦਿਤਾ ਕਿ ਜੋ ਬਾਤ ਚੀਤ ਹੋਈ ਹੈ ਮੈਂ ਉਸ ਤੋਂ completely dis-satisfied ਹਾਂ । ਇਸ ਤੋਂ ਦੂਸਰੇ ਹੀ ਦਿਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ speech ਕੀਤੀ ਕਿ ਸਾਨੂੰ ਸਾਰਿਆਂ ਨੂੰ ਸੰਤ ਫੱਤਿਹ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਬਚਾਉਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ । ਨਾਲ ਹੀ ਇਹ ਵੀ ਕਿਹਾ ਕਿ ਮੇਰੀ ਪੰਡਤ ਜੀ ਨਾਲ ਹੋਈ ਗੱਲ ਬਾਤ ਤੋਂ ਮੈਂ satisfied ਹਾਂ ਅਤੇ ਸੰਤ ਜੀ ਨੂੰ ਆਪਣਾ ਵਰਤ ਖੋਲ੍ਹ ਦੇਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ । ਜੇ ਕੋਈ ਮਸਲਾ ਪੇਚੀਦਾ ਬਣਾਇਆ ਹੈ ਤਾਂ ਉਹ ਕਿਸੇ ਨੇ ਨਹੀਂ ਬਲਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਆਪਣੀ statements ਨੇ ਹੀ ਬਣਾਇਆ ਹੈ । ਇਕ ਪਾਸੇ ਆਪ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਮੈਂ ਪੰਜਾਬੀ ਸੂਬਾ ਇਸ ਵਾਸਤੇ ਮੰਗਦਾ ਹਾਂ ਕਿਉਂਕਿ ਸਿਖ ਨਾਲ ਫਰਕ ਧਰਕ ਵਾਲਾ ਸਲੂਕ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਦੂਸਰੇ ਪਾਸੇ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਹਿੰਦੂ ਅਤੇ ਸਿੱਖ ਵਿੱਚ ਕੋਈ ਫਰਕ ਨਹੀਂ । ਅਗਲੇ ਦਿਨ ਹੀ ਬਿਆਨ ਨਿਕਲਦਾ ਹੈ ਕਿ ਸਾਨੂੰ ਹਿੰਦੂਆਂ ਤੇ ਤਸੱਲੀ ਨਹੀਂ। ਮੇਰਾ ਕਹਿਣ ਦਾ ਮਤਲਬ ਹੈ ਕਿ ਮਾਸਟਰ ਜੀ ਕਿਸੇ ਇਕ ਗਲ ਤੇ ਨਹੀਂ ਟਿਕਦੇ । ਡਿਪਟੀ ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਸਾਡੇ Prime Minister ਨੇ ਲੋਕ ਸਭਾ ਅਤੇ ਰਾਜ ਸਭਾ ਵਿਚ ਬਿਆਨ ਦਿਤੇ ਹਨ । ਜਿਸ ਢੰਗ ਨਾਲ ਉਹ ਅਮਨ ਅਤੇ ਸੁਲਾਹ ਸਫਾਈ ਦਾ ਕੰਮ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ ਇਸ ਦੇ ਲਈ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਨਾਉਂ ਨਾ ਸਿਰਫ ਹਿੰਦੁਸਤਾਨ ਵਿਚ ਬਲਕਿ ਸਾਰੀ ਦੁਨੀਆਂ ਵਿਚ ਲਿਆ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ । ਪਰ ਇਹ ਕਰਦੇ ਕੁਝ ਹਨ ਅਤੇ ਕਹਿੰਦੇ ਕੁਝ ਹੋਰ ਹਨ । ਇਕ ਪਾਸੇ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਅਸੀਂ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਪੰਜਾਬ ਦਾ ਵਾਯੂ ਮੰਡਲ ਠੀਕ ਰਖਿਆ ਜਾਵੇ, ਦੂਸਰੇ ਪਾਸੇ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਪੰਡਤ ਨਹਿਰੂ ਇਕ ਬੜਾ ਭਾਰੀ ਫਿਰਕਾ ਪ੍ਰਸਤ ਹੈ । ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਗਲ ਕਹਿਣੀ ਮਾਂ-ਭੈਣ ਦੀ ਗਾਲ੍ਹ ਕਢਣ ਦੇ ਬਰਾਬਰ ਹੈ ਜਦੋਂ ਕਿਸੇ National ਜਾਂ political leader ਨੂੰ ਇਹ ਕਹਿ ਦਿਤਾ ਜਾਵੇ ਕਿ ਤੂੰ ਫਿਰਕਾ-ਪ੍ਰਸਤ ਹੈ । ਫਿਰ ਪੰਡਤ ਜੀ ਜੈਸੀ ਸ਼ਖਸੀਅਤ ਨੂੰ ਕਹਿਣਾ ਤਾਂ ਇਕ ਬੜੀ ਭਾਰੀ ਗੱਲ ਹੈ । ਅਜ ਗੁਰਦੁਆਰਿਆਂ ਵਿਚੋਂ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ speeches ਕੀਤੀਆਂ ਜਾ ਰਹੀਆਂ ਹਨ । ਉਹ ਪੰਡਤ ਜੀ ਦੀ ਸ਼ਾਨ ਦੇ ਬਿਲਕੁਲ ਹੀ ਵਿਰੁਧ ਹਨ । ਇਹ ਕਿਤਨੀਆਂ ਹੀ ਛੋਟੀਆਂ ਛੋਟੀਆਂ ਗਲਾਂ ਹਨ ਜੋ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਮੂੰਹੋਂ ਨਿਕਲਦੀਆਂ ਹਨ ਜਿਹੜੀਆਂ ਕਿ ਸਜਦੀਆਂ ਨਹੀਂ । ਸਰਦਾਰ ਊਧਮ ਸਿੰਘ ਦਾ ਨਾਉਂ ਲੈਂਦੇ ਹਨ ਆਪਣੀ ਤਕਰੀਰਾਂ ਵਿਚ , ਪਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਪਤਾ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ ਸਰਦਾਰ ਊਧਮ ਸਿੰਘ ਉਹ ਸੀ ਜਿਸ ਨੇ ਇਕ ਗੈਰ ਮੁਲਕ ਦੇ ਆਦਮੀ ਤੋਂ ਇੰਤਕਾਮ ਲਿਆ ਸੀ । ਜਿਸ ਨੇ ਜਨਤਾ ਤੇ ਗੋਲੀ

ਚਲਾਈ ਉਸ ਤੋਂ ਇੰਤਕਾਮ ਲੈਣ ਵਾਲਾ ਊਧਮ ਸਿੰਘ ਸੀ । ਪਰ ਇਹ ਬੰਦੇ ਹਨ ਕੌਣ ? ਇਹ ਉਹ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ 10 ਨੰਬਰ ਦੇ ਬਦਮਾਸ਼ ਹਨ । ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਇਸ ਗਲ ਦਾ ਭੁਲੇਖਾ ਨਹੀਂ ਰਹਿਣਾ ਚਾਹੀਦਾ । ਇਹ ਇਕ ਸਹੀ ਗਲ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਕਿਸਮ ਦੇ ਲੋਕ ਇਨ੍ਹਾਂ ਪਵਿਤਰ ਅਸਥਾਨਾਂ ਵਿੱਚ ਲੁਕੇ ਹੋਏ ਹਨ । ਸਰਦਾਰ ਰਾਜਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਇਹ Resolution ਬੜੇ ਮੌਕੇ ਸਿਰ ਲਿਆਂਦਾ ਹੈ । ਮੇਰੇ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਭਾਈ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਇਹ ਇਕ ਸਿਆਸੀ ਮੰਗ ਹੈ ਜਿਹੜੀ ਕਿ ਸਾਨੂੰ ਮੰਨ ਲੈਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ । ਪਰ ਮੈਂ ਆਪ ਦੀ ਯਾਦਾਸ਼ਤ ਲਈ ਅਰਜ਼ ਕਰ ਦੇਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਸਾਡੀ Parliament ਦੇ Members ਨੇ ਇਹ ਸਾਫ਼ ਗਲ ਕਹੀ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਇਕ Communal ਮੰਗ ਹੈ । ਕਿਉਂਕਿ ਮਾਸਟਰ ਤਾਰਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਸ਼ਬਦਾਂ ਵਿਚ ਇਹ ਇਕ linguistic ਮੰਗ ਹੈ ਅਤੇ ਉਹ ਮੰਨੀ ਨਹੀਂ ਜਾ ਰਹੀ। ਇਸੇ ਲਈ ਉਹ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਸਿਖਾਂ ਉਤੇ ਬੇਇਤਬਾਰੀ ਹੈ । ਇਕ ਪਾਸੇ ਉਹ ਲਿਖਦੇ ਹਨ ਕਿ referendum ਕਰਾ ਕੇ ਫੈਸਲਾ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ । ਕਿਤੇ ਉਹ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਇਹ ਇਕ ਭਾਸ਼ਾ ਦਾ ਮਸਲਾ ਹੈ ਅਤੇ ਕਿਤੇ ਉਹ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਇਹ ਸਿਖਾਂ ਦਾ ਮਸਲਾ ਹੈ । ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਬੰਧਕ ਕਮੇਟੀ ਦੀ ਮੀਟਿੰਗ ਵਿਚ ਸਰਦਾਰ ਪੂਰਨ ਸਿੰਘ ਦਾ ਹਵਾਲਾ ਦਿੰਦੇ ਹੋਏ ਇਹ ਵੀ ਕਿਹਾ ਕਿ ਪੰਜਾਬੀ ਬੋਲਦੇ ਇਲਾਕੇ ਵਿਚ 52 ਤੋਂ 55 ਪ੍ਰਤੀ ਸ਼ਤ ਸਿੱਖ ਹਨ । ਪਰ ਮੈਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਯਾਦ ਕਰਾਉਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਚੋਣਾਂ ਵਿਚ ਜਿਹੜੀਆਂ ਵੋਟਾਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਖਿਲਾਫ ਪਈਆਂ ਉਹ 35.6 ਪ੍ਰਤੀ ਸ਼ਤ ਸਨ । ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਕਹਿਣ ਅਨੁਸਾਰ ਇਹ ਉਹ ਲੋਕ ਸਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਪੰਜਾਬੀ ਸੂਬੇ ਦੇ ਖਿਲਾਫ ਵੋਟ ਦਿੱਤੀ । ਜੇ ਉਹ referendum ਵਾਸਤੇ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਕਹਿਣ ਦੇ ਮੁਤਾਬਿਕ, ਇਹ referendum ਕਰਾਉਣ ਦੀ ਲੋੜ ਨਹੀਂ, ਇਹ ਤਾਂ ਹੋ ਚੁਕਾ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਬੰਧਕ ਕਮੇਟੀ ਦੀਆਂ ਚੋਣਾਂ ਵਿਚ ਇਨ੍ਹਾਂ ਇਹੋ ਕਿਹਾ ਸੀ ਕਿ ਅਸੀਂ ਪੰਜਾਬੀ ਸੂਬੇ ਦੀ demand ਤੇ ਲੜਨਾ ਹੈ ਪਰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਚੋਣਾਂ ਤੋਂ ਇਹ ਗਲ clear ਹੋ ਗਈ ਹੈ ਕਿ 35.6 ਪ੍ਰਤੀ ਸ਼ਤ ਐਸੇ ਸਿੱਖ ਹਨ ਜਿਹੜੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਖਿਲਾਫ ਹਨ । ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਦੂਸਰੇ ਵੀ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਚੋਣਾਂ ਵਿਚ ਹਿੱਸਾ ਲਿਆ। ਇਸ ਲਈ ਜੇ ਸਾਰਿਆਂ ਦੀ ਰਾਏ ਸ਼ੁਮਾਰੀ ਕੀਤੀ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ ਕਿ ਇਹ voting ਪੰਜਾਬੀ ਸੂਬੇ ਦੇ ਖਿਲਾਫ਼ ਜਾਵੇਗੀ ।

ਸਰਦਾਰ ਊਧਮ ਸਿੰਘ ਹੋਰਾਂ ਨੇ ਇਕ ਗੱਲ ਠੀਕ ਆਖੀ ਸੀ ਕਿ ਸਭ ਦਾ ਭਲਾ ਇਸ ਵਿਚ ਹੀ ਹੈ ਕਿ ਸਾਡੀ ਆਰਥਕ ਅਵਸਥਾ ਚੰਗੀ ਹੋਵੇ । ਜਿਥੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਇਹ ਸ਼ਕ ਹੈ ਕਿ ਆਰਥਕ ਅਵਸਥਾ ਅਛੀ ਹੋਵੇ ਉਥੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਮਾਸਟਰ ਤਾਰਾ ਸਿੰਘ ਦੀ ਦੂਸਰੀ demand ਵੀ ਸ਼ਕ ਪਾਂਦੀ ਹੈ ਕਿ ਸਿਖਾਂ ਤੋਂ ਬੇਇਤਬਾਰੀ ਦੂਰ ਕਰਨ ਵਾਸਤੇ ਸਾਨੂੰ ਪੰਜਾਬੀ ਸੂਬਾ ਬਣਾਉਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ । ਉਹ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ 9 ਜ਼ਿਲਿਆਂ ਵਿਚ ਬੰਦ ਕਰ ਕੇ ਰਖ ਦੇਣਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਪਰ ਸ਼ਾਇਦ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸਾਰੇ ਹਾਲਾਤ ਦਾ ਸਹੀ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਕਿ ਸਾਡੇ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ 30 ਲੱਖ ਏਕੜ ਜ਼ਮੀਨ ਹੈ ਜਿਹੜੀ ਸੇਮਜ਼ਦਾ ਹੈ । ਐਸੀ ਜ਼ਮੀਨ ਵੀ ਸਾਡੇ ਪਾਸ ਹੈ ਜਿਸ ਦੇ ਥਲੇ 5 ਫੁਟ ਤੇ ਪਾਣੀ ਹੈ ਅਤੇ ਜੇ ਥੋੜਾ ਪਾਣੀ ਹੋਰ ਉਚਾ ਆ ਗਿਆ ਤਾਂ ਇਹ ਵੀ ਸੇਮ ਜ਼ਦਾ ਹੋ ਜਾਵੇਗੀ । ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਕੋਈ 2/3 ਹਿੱਸਾ ਜ਼ਮੀਨ ਹੋਵੇਗੀ ਜੋ ਪੰਜਾਬੀ region ਵਿਚ ਰਹੇਗੀ । ਹੁਣ ਤੁਸੀਂ ਇਸ ਦੀ ਆਰਥਕ ਅਵਸਥਾ ਖੁਦ ਹੀ ਸੋਚ ਲਵੋ । ਇਸ ਸੂਬੇ ਵਿਚ 61 ਕਰੋੜ ਤੋਂ ਵਧ ਰੁਪਿਆ

[ਸਰਦਾਰ ਦਰਬਾਰਾ ਸਿੰਘ]

ਲਗ ਰਿਹਾ ਹੈ ਜਿਹੜਾ ਵਪਾਰੀ ਲੋੜਾਂ ਨੂੰ ਪੂਰਾ ਕਰਨ ਵਾਸਤੇ ਲਗਣਾ ਹੈ ਅਤੇ 28 ਕਰੋੜ ਐਸਾ ਹੈ ਜਿਸ ਰਾਹੀਂ ਸੂਬੇ ਦੀਆਂ ਹੋਰ ਲੋੜਾਂ ਪੂਰੀਆਂ ਹੋਣੀਆਂ ਹਨ । ਇਤਨਾ ਰੁਪਿਆ 9 ਸਾਲਾਂ ਵਿਚ ਇਸ ਸੂਬੇ ਵਿਚ ਲਗਣਾ ਹੈ । ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪੰਜਾਬੀ ਸੂਬਾ ਦੇ ਕੇ ਸਿਖਾਂ ਨਾਲ ਬੇ ਇਨਸਾਫੀ ਹੋ-ਵੇਗੀ । ਉਹ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਪੁਲਿਸ ਅਤੇ ਫੌਜ ਦੇ ਜ਼ੋਰ ਨਾਲ ਹਕੂਮਤ ਨਹੀਂ ਚਲ ਸ ਕਦੀ। ਇਕ ਸਜਣ ਨੇ ਤਾਂ ਬੜੇ ਜ਼ੋਰ ਨਾਲ ਆਖਿਆ ਸੀ ਕਿ ਇਥੇ ਬਦਅਮਨੀ ਹੋਵੇਗੀ ਅਤੇ ਇਸ ਨੂੰ ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਰੋਕੇਗਾ । ਪਰ ਮੈਨੂੰ ਅਫਸੋਸ ਹੈ ਕਿ ਅਸੀਂ restrain ਤੋਂ ਕੰਮ ਨਹੀਂ ਲੈਂਦੇ ਆਪਣਾ ਹਿੱਸਾ ਅਦਾ ਕਰਨ ਦੀ ਕੋਸ਼ਸ਼ ਨਹੀਂ ਕਰਦੇ । ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਸਜਣਾਂ ਦਾ ਬਦਅਮਨੀ ਦਾ ਖਿਆਲ ਹੈ ਮੈਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਵਾਕਫੀਅਤ ਲਈ ਅਰਜ਼ ਕਰਾਂ ਕਿ ਇਥੋਂ ਦਾ ਜੋ ਕਿਸਾਨ ਹੈ, ਜੋ ਦੁਕਾਨਦਾਰ ਹੈ ਉਹ ਨਹੀਂ ਚਾਹੁੰਦਾ ਕਿ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਬਦਅਮਨੀ ਹੋਵੇ । ਜੇ ਇਕ ਅੱਧ ਨਾਲ ਕੋਈ ਗੱਲ ਹੋ ਵੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਤਾਂ ਇਸ ਦਾ ਇਹ ਮਤਲਬ ਨਹੀਂ ਕਿ ਸਾਰਾ ਪੰਜਾਬ ਹੀ ਇਸੇ ਔਖ ਵਿਚ ਹੈ। ਅਜ ਅਸੀਂ ਪੰਜਾਬ ਦੀ development ਵਾਸਤੇ ਕੰਮ ਕਰ ਰਹੇ ਹਾਂ । ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਹਿਸੇ ਵਿਚ ਜੋ ਨਹਿਰਾਂ , ਸੜਕਾਂ ਅਤੇ ਸਕੂਲ ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਬਣਾਏ ਜਾ ਰਹੇ ਹਨ, ਇਹ ਸਾਰੇ ਇਸ ਸੂਬੇ ਦੀ development ਵਾਸਤੇ ਹੀ ਕੰਮ ਹੋ ਰਹੇ ਹਨ । ਇਹ ਵੇਖਣ ਵਾਲੀ ਗੱਲ ਹੈ ਜੋ ਇਤਨਾ ਖਰਚ ਕੀਤਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ ਉਹ ਇਸ ਨੂੰ ਪਿਛੇ ਖਿਚਣ ਵਲ ਕੀਤਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ ਜਾਂ ਅਗੇ ਵਧਾਉਣ ਵਲ । ਕਈ ਲੋਕ ਹਾਲਾਤ ਵੇਖਦੇ ਹੋਏ ਵੀ ਗ਼ੈਰ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀ ਦੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਕਰਦੇ ਹਨ । ਇਸ ਸੂਬੇ ਨੇ ਆਪਣੇ ਪੈਰਾਂ ਤੇ ਖੜ੍ਹੇ ਹੋਣਾ ਸਿਖ ਲਿਆ ਹੈ। ਜੋ ਪਿਛਲੇ 14-15 ਸਾਲਾਂ ਵਿਚ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਅਗੇ ਵਧਾਉਣ ਦੀ ਕੋਸ਼ਸ਼ ਕੀਤੀ ਹੈ ਉਹ ਸਾਰਿਆਂ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਹੀ ਹੈ । ਜਦੋਂ ਕੋਈ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਤਕਲੀਫ ਆਉਂਦੀ ਹੈ ਤਾਂ ਸਰਕਾਰ ਤੁਰੰਤ ਸਹਾਇਤਾ ਦੇਣ ਵਿਚ ਵੀ ਕਸਰ ਨਹੀਂ ਛਡਦੀ। ਪਿਛੇ ਜਿਹੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਦੇ ਜ਼ਿਲੇ ਵਿਚ ਸੈਲਾਬ ਨਾਲ ਤਬਾਹੀ ਹੋਈ। ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਪੈਦਾਵਾਰ ਦੀ ਕੀਮਤ ਦਾ 1/4 ਹਿੱਸਾ ਪੈਸੇ ਦੀ ਸ਼ਕਲ ਵਿਚ ਉਨ੍ਹਾਂ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਦੇਣ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕੀਤੀ ਹੈ । ਜੋ ਕੁਝ ਗੌਰਮੈਂਟ ਸੂਬੇ ਦੀ ਬਿਹਤਰੀ ਦੇ ਵਾਸਤੇ ਕਰ ਰਹੀ ਹੈ ਉਸ ਦੀ ਅਕਾਲੀ-ਆਂ ਦੀ ਤਰਫੋਂ ਪ੍ਰਸ਼ੰਸਾ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ । ਕਿਸਾਨ ਜਿਹੜਾ ਮਿਹਨਤ ਨਾਲ ਪੈਦਾਵਾਰ ਕਰਦਾ ਹੈ ਜੇ ਉਸ ਦੇ ਹੱਥੋਂ ਸਭ ਕੁਝ ਨਿਕਲ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਅਸੀਂ ਉਸ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਸੂਬੇ ਦਾ ਨੁਕਸਾਨ ਸਮਝਦੇ ਹਾਂ । ਸਾਡਾ ਇਹ ਜਿਹੜਾ ਛੋਟਾ ਜਿਹਾ ਸੂਬਾ ਹੈ ਸਾਨੂੰ ਇਸ ਨੂੰ ਹੋਰ ਮਜ਼ਬੂਤ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ । ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਇਕ adviser ਸਾਹਿਬ ਲਗੇ ਹੋਏ ਹਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਬਾਰੇ ਜੇ ਮੈਂ ਕਹਾਂ ਕਿ ਉਹ adviser ਕਹਿਲਾਉਣ ਦੇ ਹਕਦਾਰ ਨਹੀਂ ਹਨ ਤਾਂ ਇਹ ਗਲਤ ਗਲ ਨਹੀਂ ਹੋਵੇਗੀ । ਅਸੀਂ ਈਮਾਨਦਾਰੀ ਨਾਲ ਮਾਸਟਰ ਤਾਰਾ ਸਿੰਘ ਹੋਰਾਂ ਨੂੰ ਬਚਾਉਣਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਾਂ ਔਰ ਅਸੀਂ ਇਹ ਵੀ ਕਹਿੰਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਇਸ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਨਹੀਂ ਮਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ। ਮਗਰ ਮਾਸਟਰ ਜੀ ਦੇ ਜਿਹੜੇ ਸਲਾਹਕਾਰ ਹਨ ਉਹ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਮਾਸਟਰ ਤਾਰਾ ਸਿੰਘ ਦੀ ਕੁਰ-ਬਾਨੀ ਦੇ ਨਾਲ ਪੰਜਾਬੀ ਸੂਬਾ ਬਣੇਗਾ । ਡਿਪਟੀ ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਦੋਹਾਂ Houses ਦੇ ਵਿਚ ਪ੍ਰਾਈਮ ਮਨਿਸਟਰ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਇਹ ਤਜਵੀਜ਼ ਪੇਸ਼ ਕੀਤੀ ਹੈ ਕਿ ਰੀਜਨਲ ਕਮੇਟੀਆਂ ਨੂੰ ਦੇਖ ਕੇ ਅਗਰ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ powers ਵਿਚ enhancement ਕੀਤੀ ਜਾਵੇ ਔਰ ਦੂਸਰੇ ਜਿਹੜਾ ਇਹ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਸਿਖਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਵਤਕਰਾ ਹੋਇਆ ਹੈ ਉਸ ਦੇ ਵਾਸਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਕਮਿਸ਼ਨ ਮੁਕਰਰ ਕਰਨ ਵਾਸਤੇ ਕਹਿ ਦਿਤਾ ਹੈ । ਉਸ ਕਮਿਸ਼ਨ ਦੇ ਵਿਚ ਬੜੇ impar-tial ਔਰ judicial minded ਮੈਂਬਰ ਹੋਣਗੇ । ਇਸ ਕਰ ਕੇ ਇਸ ਦੇ ਬਾਅਦ

ਕੋਈ ਗਲ ਐਸੀ ਨਹੀਂ ਰਹਿ ਜਾਂਦੀ ਜਿਸ ਤੇ ਸ਼ਿਕਵਾ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕੇ। ਬਾਕੀ ਪੰਜਾਬੀ ਸੂਬੇ ਦੇ ਬਾਰੇ ਪ੍ਰਧਾਨ ਮੰਤ੍ਰੀ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਸਾਫ ਤੌਰ ਤੇ ਕਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਜਿਥੋਂ ਤਕ ਸਰਕਾਰ ਦਾ ਤਅੱਲੁਕ ਹੈ ਉਹ ਇਸ ਗਲ ਦੇ ਬਿਲਕੁਲ ਖਿਲਾਫ ਹੈ ਲੇਕਿਨ if it ever creeps in ਤਾਂ ਕਮਿਸ਼ਨ ਦੀ ਮਰਜ਼ੀ ਹੈ ਉਹ ਸੁਣੇ ਜਾਂ ਨਾ ਸੁਣੇ। ਇਸ ਗਲ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਮਾਸਟਰ ਜੀ ਦੇ ਜਿਹੜੇ ਨਿਕਟਵਰਤੀ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ ਮਾਸਟਰ ਜੀ ਨੂੰ ਸਹੀ ਰਾਏ ਦੇਣ ਔਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕਹਿਣ ਕਿ ਉਹ ਵਰਤ ਖ਼ਤਮ ਕਰ ਦੇਣ।

ਮਾਸਟਰ ਪਰਤਾਪ ਸਿੰਘ : ਕੀ ਸਰਦਾਰ ਦਰਬਾਰਾ ਸਿੰਘ ਹੋਰੀਂ ਦਸਣਗੇ ਕਿ ਪੰਜਾਬੀ ਸੂਬੇ ਦੀ ਬਾਤ ਹਾਈ ਪਾਵਰ ਕਮਿਸ਼ਨ ਸੁਣੇਗਾ ?

ਸਰਦਾਰ ਦਰਬਾਰਾ ਸਿੰਘ : ਡਿਪਟੀ ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਮੈਂ ਇਸ ਸਰਦਾਰ ਤੇ ਜਿਹੜਾ ਹਰੀਜਨ ਬਰਾਦਰੀ ਵਿਚੋਂ ਹੈ pity ਕਰਦਾ ਹਾਂ। (ਸ਼ੋਰ)

चौधरी धर्म सिंह राठी : On a point of order, Sir. क्या कोई hon. Member किसी दूसरे को इस तरह से हरिजन कह सकता है ? (interruptions) और वह जो कांग्रेस का President हो...... (interruption)

Mr. Deputy Speaker : Order please. It is not unparliamentary.

पंडित भागीरथ लाल शास्त्री : यह बैठे बैठे गालियां दे रहे हैं। क्या बेतमीज़ कहना ठीक है ? (interruption)

Mr. Deputy Speaker : No such interruption, please.

ਸਰਦਾਰ ਦਰਬਾਰਾ ਸਿੰਘ : ਡਿਪਟੀ ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਆਨਰੇਬਲ ਮੈਂਬਰ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਜਿਹੜਾ point of order raise ਕੀਤਾ ਹੈ ਇਹ relevant ਨਹੀਂ ਹੈ।
ਚੌਧਰੀ ਧਰਮ ਸਿੰਘ ਰਾਠੀ ਗਾਲੀ ਗਲੋਚ ਵਾਲੇ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਗਲ ਬਾਤ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ।

ਇਕ ਮਾਨਯੋਗ ਮੈਂਬਰ : ਤੁਹਾਨੂੰ ਆਪਣੇ ਲਫ਼ਜ਼ ਪਹਿਲੇ ਵਾਪਸ ਲੈਣੇ ਚਾਹੀਦੇ ਹਨ।

Mr. Deputy Speaker : Order please. No more interruption.

ਸਰਦਾਰ ਦਰਬਾਰਾ ਸਿੰਘ : ਡਿਪਟੀ ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਮੈਂਬਰ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਮੇਰੇ ਕੋਲੋਂ ਇਸ ਗਲ ਦੀ clarification ਮੰਗੀ ਹੈ ਕਿ ਪੰਜਾਬੀ ਸੂਬਾ ਉਸ ਦੇ ਵਿਚ ਆਉਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਨਹੀਂ। ਮੈਂ ਪਹਿਲੇ ਵੀ ਦਸ ਚੁਕਾ ਹਾਂ ਔਰ ਹੁਣ ਫਿਰ ਦਸ ਦਿੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਪ੍ਰਧਾਨ ਮੰਤ੍ਰੀ ਜੀ ਨੇ ਸਾਫ ਤੌਰ ਤੇ ਕਹਿ ਦਿੱਤਾ ਹੈ ਕਿ ਜਿੱਥੋਂ ਤਕ ਸਰਕਾਰ ਦਾ ਤਅੱਲੁਕ ਹੈ ਉਹ ਪੰਜਾਬੀ ਸੂਬੇ ਦੇ ਬਿਲਕੁਲ ਖਿਲਾਫ ਹੈ। ਇਸ ਕਰ ਕੇ ਇਸ ਚੀਜ਼ ਦੇ ਬਾਰੇ ਮੈਂਬਰ ਸਾਹਿਬ ਨੂੰ ਕੋਈ ਭੁਲੇਖਾ ਨਹੀਂ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ। ਲੇਕਿਨ ਕਮਿਸ਼ਨ ਕੋਲ ਜੇ ਕੋਈ ਮੇਰੇ ਵਰਗਾ ਨਾਮਾਕੂਲ ਆਦਮੀ ਪੰਜਾਬੀ ਸੂਬੇ ਦੇ ਬਾਰੇ ਗਲ ਬਾਤ ਕਰਨੀ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦੇਵੇ ਤਾਂ ਉਸ ਨੂੰ ਸੁਣਨਾ ਜਾਂ ਨਾ ਸੁਣਨਾ ਕਮਿਸ਼ਨ ਦੀ ਆਪਣੀ ਮਰਜ਼ੀ ਹੋਵੇਗੀ।

ਚੌਧਰੀ ਬਲਬੀਰ ਸਿੰਘ : ਡਿਪਟੀ ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਸਰਦਾਰ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਜਿਹੜਾ ਨਾਮਾਕੂਲ ਦਾ ਲਫ਼ਜ਼ ਇਸਤੇਮਾਲ ਕੀਤਾ ਹੈ ਇਹ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਵਾਪਸ ਲੈਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।

श्री उपाध्यक्ष : आप किसी point of order पर ही खड़े हो सकते हैं, clarification के लिये नहीं । (The hon. Member can rise on a point of order and not for clarification of any point.)

ਸਰਦਾਰ ਦਰਬਾਰਾ ਸਿੰਘ: ਡਿਪਟੀ ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਮੈਂ ਆਪਣੇ ਦੋਸਤ ਦੀ ਬਹੁਤ ਇਜ਼ਤ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਔਰ ਉਹ ਆਪ ਵੀ ਇਸ ਗਲ ਨੂੰ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਜਾਣਦੇ ਹਨ । ਉਹ ਮੈਨੂੰ interrupt ਇਸ ਕਰਕੇ ਕਰਦੇ ਹਨ ਤਾਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਪਾਰਟੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਇਹ ਗਲ ਨਾ ਆਖੇ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਅਕਾਲੀ ਮੈਂਬਰ ਹੁੰਦਿਆਂ ਹੋਇਆਂ ਰੌਲਾ ਕਿਉਂ ਨਹੀਂ ਪਾਇਆ । ਜਦੋਂ ਪ੍ਰਧਾਨ ਮੰਤ੍ਰੀ ਨੇ ਕਹਿ ਦਿਤਾ ਹੋਵੇ ਕਿ ਅਸੀਂ ਜਿਹੜੀ ਤੁਹਾਡੀ ਸ਼ਿਕਾਇਤ ਹੈ ਉਸ ਨੂੰ ਸੁਣਨ ਲਈ ਔਰ ਉਸ ਦੀ ਜਾਂਚ ਪੜਤਾਲ ਕਰਾਉਣ ਲਈ ਤਿਆਰ ਹਾਂ ਤਾਂ ਫੇਰ ਮੈਂ ਹੈਰਾਨ ਹਾਂ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਇਸ ਗਲ ਨੂੰ ਲੰਮਿਆਂ ਕਰ ਕੇ ਮਾਸਟਰ ਤਾਰਾ ਸਿੰਘ ਹੋਰਾਂ ਦੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦੇ ਨਾਲ ਕਿਉਂ ਖੇਲ ਰਹੇ ਹੋ । ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ ਮਾਸਟਰ ਜੀ ਨੂੰ ਜਾ ਕੇ ਕਹਿਣ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਵਰਤ ਖੋਲ ਦਿਉ ਅਸੀਂ ਇਸ ਮਾਮਲੇ ਨੂੰ ਗਲਬਾਤ ਰਾਹੀਂ ਸੁਲਝਾ ਲਵਾਂਗੇ । ਡਿਪਟੀ ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, 1957 ਵਿਚ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਮਾਸਟਰ ਜੀ ਨੂੰ ਨਾਲ ਲੈ ਕੇ ਵਖਰੀਆਂ ਚੋਣਾਂ ਲੜੀਆਂ ਸਨ ਔਰ ਹੁਣ ਫਿਰ ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ । ਇਹ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਜੇ ਚੀਫ ਮਨਿਸਟਰ ਨੂੰ remove ਕਰ ਦਿਉ ਤਾਂ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਹਾਲਾਤ ਠੀਕ ਹੋ ਸਕਦੇ ਹਨ । ਉਹ ਇਹ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਸਰਦਾਰ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਦੇ ਜਾਣ ਨਾਲ ਗੁਰਦੁਆਰਿਆਂ ਦੀ ਬਜਾਏ ਬਾਹਿਰ ਖੁਲੇ ਤੌਰ ਤੇ ਮੁਜ਼ਾਹਰੇ ਕਰਾਂਗੇ । ਇਸ ਕਰ ਕੇ ਮੈਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਅਪੀਲ ਕਰਾਂਗਾ ਕਿ ਇਹੋ ਜਿਹੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਕਰਨ ਦੀ ਬਜਾਏ ਤੁਸੀਂ ਮਾਸਟਰ ਜੀ ਨੂੰ ਬੇਨਤੀ ਕਰੋ ਕਿ ਉਹ ਭੁਖ ਹੜਤਾਲ ਛਡ ਦੇਣ ਔਰ ਵਿਧਾਨਕ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਪੰਜਾਬੀ ਸੂਬੇ ਦੇ ਬਾਰੇ ਆਵਾਜ਼ ਉਠਾਉਣ ਲੇਕਿਨ ਗੁਰਦੁਆਰਿਆਂ ਨੂੰ ਨਾਪਾਕ ਕਰਨ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਨਾ ਕਰਨ । ਗੁਰ ਦੁਆਰਿਆਂ ਦੇ ਵਿਚ ਹਰ ਹਿੰਦੂ, ਸਿਖ ਅਤੇ ਮੁਸਲਮਾਨ ਦਾ ਹਕ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਉਥੇ ਜਾ ਕੇ ਮੱਥਾ ਟੇਕ ਸਕਣ । ਅਜ ਲੋਕ ਮਹਿਸੂਸ ਕਰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਗੁਰਦੁਆਰਿਆਂ ਦੇ ਵਿਚ ਜਾ ਕੇ ਉਹ ਮਹਿਫੂਜ਼ ਨਹੀਂ । ਇਸ ਕਰ ਕੇ ਗੁਰਦੁਆਰਿਆਂ ਦੇ ਪ੍ਰਬੰਧਕਾਂ ਦੀ ਇਹ ਜ਼ਿਮੇਵਾਰੀ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਇਸ ਪਾਸੇ ਵਲ ਧਿਆਨ ਦੇਣ । ਤੋ ਮੇਰੀ ਅਰਜ਼ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਜੋ ਮਤਾ ਸਰਦਾਰ ਰਾਜਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਹੋਰਾਂ ਵਲੋਂ ਲਿਆਂਦਾ ਗਿਆ ਹੈ ਇਹ ਮੌਜੂਦਾ ਜ਼ਮਾਨੇ ਤੇ ਮੌਜੂਦਾ ਦੁਨੀਆਂ ਦੇ ਮੁਤਾਬਿਕ ਹੈ। ਇਸ ਦੀ ਇਸ ਵਕਤ ਲਿਆਉਣ ਦੀ ਵਾਕਈ ਬਹੁਤ ਜ਼ਰੂਰਤ ਸੀ ਅਤੇ ਸਾਨੂੰ ਸਭ ਨੂੰ ਇਸ ਦੀ support ਕਰਨੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। ਇਹ ਮਤਾ ਕਿਸੇ ਦੇ ਖਿਲਾਫ ਨਹੀਂ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਬਲਕਿ ਇਹ ਜਨਰਲ ਤੌਰ ਤੇ ਸਭ ਦੇ ਹਕ ਵਿਚ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਇਹ ਗੁਰਦੁਆਰਿਆਂ ਦੀ ਪਵਿਤਰਤਾ ਕਾਇਮ ਰਖਣ ਲਈ ਹੈ । ਠੀਕ ਹੈ ਪੁਲੀਟੀਕਲ ਲੜਾਈਆਂ ਲੜੀਆਂ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ ਅਤੇ ਅਸੀਂ ਵਧੇਰੀਆਂ ਜੰਗੇ ਆਜ਼ਾਦੀ ਵਿਚ ਲੜਾਈਆਂ ਲੜੀਆਂ ਹਨ । 1942 ਦੀ movement ਵੀ ਚਲੀ ਉਸ ਵਿਚ ਵੀ ਅਸੀਂ ਕਾਂਗਰਸ ਦੇ ਦਫਤਰਾਂ ਵਿਚੋਂ ਪਕੜੇ ਗਏ ਜੇਲ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਗਏ ਅਤੇ ਖੇਤਾਂ ਵਿਚ ਗੋਲੀਆਂ ਖਾਧੀਆਂ ਲੇਕਿਨ ਕਿਸੇ ਨੇ ਵੀ ਗੁਰਦੁਆਰਾਆਂ, ਮੰਦਰਾਂ, ਮਸਜਦਾਂ ਵਿਚ ਪਨਾਹ ਨਹੀਂ ਲਈ। ਮੈਂ ਅਰਜ਼ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਰਾਜਨੈਤਕ ਮੰਗਾਂ ਲਈ ਗੁਰਦੁਆਰਿਆਂ ਵਿਚ ਪਨਾਹ ਲੈਣਾ ਠੀਕ ਨਹੀਂ। ਇਸ ਲਈ ਜੋ ਮਤਾ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਉਹ ਵਾਜਬ ਹੈ । (cheers)

ਖੇਤੀ ਬਾੜੀ ਤੇ ਜੰਗਲਾਤ ਮੰਤਰੀ (ਗਿਆਨੀ ਕਰਤਾਰ ਸਿੰਘ) : ਡਿਪਟੀ ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ ਸਰਦਾਰ ਰਾਜਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਨੇ ਜੋ ਮਤਾ ਇਥੇ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਹੈ ਉਹ ਇਸ ਲਈ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ

ਕਿ ਇਸ ਅਸੈਂਬਲੀ ਵਿਚ ਆਵਾਜ਼ ਉਠਾਈ ਜਾਵੇ ਅਤੇ ਉਸ ਰਾਹੀਂ ਲੋਕ ਰਾਏ ਤੇ ਅਸਰ ਪਾਇਆ ਜਾਏ ਅਤੇ ਉਹ ਲੋਕ ਰਾਏ ਇਸ ਗੱਲ ਵਿਚ ਮਦਦਗਾਰ ਹੋਵੇ ਕਿ ਮੰਦਰਾਂ ਤੇ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਸਾਹਿਬਾਨ ਵਿਚ ਜੋ ਰਾਜਨੈਤਕ ਕਾਰਵਾਈਆਂ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਰੁਕਾਵਟ ਪਏ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਰੋਕਣ ਦਾ ਪ੍ਰਬੰਧ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ ।

ਸਰਦਾਰ ਧੰਨਾ ਸਿੰਘ ਗੁਲਸ਼ਨ : ਇਹ ਤੁਹਾਡੇ ਹੀ ਬੀਜੇ ਹੋਏ ਕੰਡੇ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਲੋਕ ਉੜਾ ਰਹੇ ਹਨ ।

ਖੇਤੀ ਬਾੜੀ ਤੇ ਜੰਗਲਾਤ ਮੰਤਰੀ : ਉਹ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਇਹ ਸਾਰੇ ਕੰਡੇ ਮੇਰੇ ਹੀ ਬੀਜੇ ਹੋਏ ਹਨ । ਮੈਂ ਤਸਲੀਮ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਸ ਗੱਲ ਵਿਚ ਮੇਰਾ ਵੀ ਹਿੱਸਾ ਰਿਹਾ ਹੈ ਲੇਕਿਨ ਮੈਂ ਇਹ ਕਹਿਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਮੇਰਾ ਹਿੱਸਾ ਜੋ ਹੈ ਉਹ ਇਕ ਪੁਰਾਣੀ ਚਲੀ ਆਉਂਦੀ ਕੜੀ ਦਾ ਇਕ ਹਿੱਸਾ ਸੀ । ਉਹ ਪੁਰਾਣੀ ਚਲੀ ਆਉਂਦੀ ਕੜੀ ਕੀ ਹੈ ? ਦੁਨੀਆਂ ਦੇ ਅੰਦਰ ਇਕ ਜ਼ਮਾਨਾ ਸੀ ਜਦੋਂ ਕਿ ਮਜ਼ਹਬ ਜੋ ਹੈ ਇਹ ਜੀਵਨ ਦੇ ਸਾਰਿਆਂ ਪਹਿਲੂਆਂ ਤੇ ਛਾਇਆ ਹੋਇਆ ਸੀ । ਜਿਸ ਨੂੰ ਅਜ ਹੈਲਥ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਇਸ ਦਾ ਸਾਰਾ ਕੰਮ ਮਜ਼ਹਬ ਨੇ ਸਾਂਭਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ, ਜਿਸ ਨੂੰ ਅਖਲਾਕ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ । ਇਸ ਨੂੰ ਮਜ਼ਹਬ ਦੇ ਦਾਇਰੇ ਵਿਚ ਸਮਝਿਆ ਗਿਆ ਸੀ । ਜਿਸ ਨੂੰ spiritualism ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਇਹ ਵੀ ਮਜ਼ਹਬ ਵਿਚ ਹੀ ਸੀ ਅਤੇ ਹੋਰ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਸਮਾਜਕ ਕੰਮ ਕਾਜ ਮਜ਼ਹਬ ਦੇ ਦਾਇਰੇ ਵਿਚ ਹੀ ਸਨ । ਇਸਲਾਮ ਵਿਚ ਇਹੋ position ਸੀ, ਈਸਾਈਅਤ ਵਿਚ ਇਹੋ ਗਲ ਸੀ ਅਤੇ ਹਿੰਦੂਇਜ਼ਮ ਵਿਚ ਵੀ ਇਹੋ position ਸੀ, ਗਰਜ਼ੇ ਕਿ ਸਾਰੇ ਧਰਮਾਂ ਵਿਚ ਇਹੋ ਚੀਜ਼ ਸੀ । ਦੇਸ਼ ਦੀ ਰਾਜ ਨੀਤੀ ਧਰਮ ਦੇ ਅੰਦਰ ਚਲਦੀ ਸੀ । ਮਨੂ ਸਮ੍ਰਿਤੀ ਵਿਚ ਤਿੰਨ chapters ਹਨ ਕਿ ਰਾਜ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਚਲਾਇਆ ਜਾਏ, ਫੌਜ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਰਖੀ ਜਾਵੇ ਅਤੇ ਕਰ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਵਸੂਲ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ। ਇਹ ਸਭ ਗਲਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਖੋਲ੍ਹ ਕੇ ਬਿਆਨ ਕੀਤੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਹਨ । ਸਿਖ ਧਰਮ ਜੋ ਹੈ ਇਹ ਜੋ ਦੁਨੀਆਂ ਦਾ ਪਰਚਲੱਤ ਖਿਆਲ ਸੀ ਉਸ ਨਾਲੋਂ ਨਵਾਂ ਨਹੀਂ ਸੀ ਅਤੇ ਕੋਈ exception ਨਹੀਂ ਸੀ । ਸਿਖ ਧਰਮ ਦੇ ਅੰਦਰ ਵੀ ਇਹ ਸਿਲਸਿਲਾ ਚਲਦਾ ਰਿਹਾ । ਉਸ ਵਕਤ ਧਰਮ ਤੇ ਪਾਲੇਟਿਕਸ ਵਖਰੇ ਨਹੀਂ ਸਨ । ਉਸ ਵਕਤ ਰਾਜ ਕਾਜ ਦੇ ਜੋ ਢੰਗ ਸਨ ਉਹ ਅਜ ਦੇ ਢੰਗ ਨਾਲੋਂ ਹੋਰ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਢੰਗ ਸਨ । ਉਸ ਵਕਤ ਜਨਤਾ ਦੇ ਦੁਖ ਦਰਦ ਨੂੰ ਦੂਰ ਕਰਨ ਲਈ ਉਹ ਆਗੂ ਅਗੇ ਆਏ ਜੋ ਧਾਰਮਕ ਆਗੂ ਵੀ ਸਨ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਪਾਦਸ਼ਾਹੀਆਂ ਦੇ ਖਿਲਾਫ ਬਗਾਵਤਾਂ ਵੀ ਕੀਤੀਆਂ । ਇਹ ਗੁਦੁਆਰੇ ਵੀ ਸਿਖ ਧਰਮ ਦੇ ਆਰੰਭ ਵਿਚ ਜਦੋਂ ਕਿ ਰਾਜ ਨੀਤੀ ਅਤੇ ਧਰਮ ਮਿਲੇ ਹੋਏ ਸਨ ਕਿਲਿਆਂ ਦੇ ਤੌਰ ਤੇ ਇਸਤੇਮਾਲ ਕੀਤੇ ਜਾਂਦੇ ਸਨ। ਅਕਾਲ ਤਖਤ ਸਾਹਿਬ ਇਸੇ ਲਈ ਕਾਇਮ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ । ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਜਿਤਨੇ ਵੀ ਕਿਲੇ ਬਣਾਏ ਸਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਅਸੀਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਯਾਦਗਾਰ ਵਿਚ ਗੁਰਦੁਵਾਰੇ ਮੰਨਦੇ ਹਾਂ। ਲੇਕਿਨ ਅਜ ਜ਼ਮਾਨਾ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਪਾਸੇ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ । ਅਜ ਹਰ ਪਾਸਿਉਂ ਇਹੋ ਆਵਾਜ਼ ਉਠ ਰਹੀ ਹੈ ਕਿ ਧਰਮ ਅਪਣਾ ਅਪਣਾ ਤੇ ਰਾਜ ਕਾਜ ਸਾਂਝਾ ਅਤੇ ਇਸ ਨੂੰ secularism ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ । ਤੇ ਜੇਕਰ ਅਸੀਂ ਰਾਜ ਕਾਜ ਸਾਂਝਾ ਚਲਾਉਣਾ ਹੈ ਤਾਂ ਉਸ ਵਿਚ secular view ਦੀ ਬੜੀ ਜ਼ਰੂਰਤ ਹੈ ਅਤੇ ਉਸ ਵਿਚ ਇਹ ਵੀ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ ਕਿ ਧਰਮ ਤੇ ਸਿਆਸਤ ਨੂੰ ਜੁਦਾ ਜੁਦਾ ਰਖਿਆ ਜਾਵੇ । ਬਾਕੀਆਂ ਦਾ ਤਾਂ ਮੈਨੂੰ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਲੇਕਿਨ ਸਿਖਾਂ ਲਈ ਇਹ

[ਖੇਤੀ ਬਾੜੀ ਤੇ ਜੰਗਲਾਤ ਮੰਤਰੀ]
ਮੁਫੀਦ ਹੀ ਹੈ । ਜੇਕਰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਜੁਦਾ ਜੁਦਾ ਨਾ ਰਖਿਆ ਗਿਆ ਤਾਂ ਡਰ ਹੈ ਕਿ ਜਨਸੰਘੀ ਹਿੰਦੁਸਤਾਨ ਤੇ ਨਾ ਛਾ ਜਾਣ । ਜੇਕਰ ਉਹ ਛਾ ਗਏ ਤਾਂ ਸਿਖੀ, ਅਸਲਾਮੀਅਤ ਤੇ ਈਸਾਈਅਤ ਨੂੰ ਖਤਰਾ ਹੀ ਪੈਦਾ ਹੋਵੇਗਾ । ਡਿਪਟੀ ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਸਿਖੀ ਦੇ ਨੁਕਤਾ ਨਿਗਾਹ ਤੋਂ ਮੁਲਕ ਦੇ ਭਲੇ ਤੇ ਫਾਇਦੇ ਦੇ ਨੁਕਤਾ ਨਿਗਾਹ ਤੋਂ ਅਤੇ ਆਪਸ ਵਿਚ ਮਿਲ ਕੇ ਕੰਮ ਕਰਨ ਦੇ ਨੁਕਤਾ ਨਿਗਾਹ ਤੋਂ ਵੀ ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਸ ਗੱਲ ਦੀ ਬੜੀ ਜ਼ਰੂਰਤ ਹੈ ਕਿ ਧਰਮ ਤੇ ਸਿਆਸਤ ਨੂੰ ਜੁਦਾ ਜੁਦਾ ਰਖਿਆ ਜਾਵੇ । ਜੇਕਰ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਤਾਂ ਕਿਸੇ ਸਮੇਂ ਵੀ ਇਸ ਦੁਨੀਆਂ ਵਿਚ ਇਕ ਮਜ਼ਹਬ ਦੇ ਮੰਨਣ ਵਾਲਿਆਂ ਦਾ ਰਾਜ ਹੋ ਜਾਵੇ ਗਾ ਅਤੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਘਟ ਗਿਣਤੀਆਂ ਜੋ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਜਿਤਨਾ ਨਕਸਾਨ ਪਹੁੰਚ ਸਕਦਾ ਹੈ ਉਸ ਦਾ ਅੰਦਾਜ਼ਾ ਨਹੀਂ ਲਗਾਇਆ ਜਾ ਸਕਦਾ । ਸਰਦਾਰ ਰਾਜਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦਾ ਜੋ ਮਤਾ ਹੈ ਇਹ ਜੁਦਾ ਜੁਦਾ ਕਰਨ ਦਾ ਜੋ ਸਿਲਸਿਲਾ ਹੈ ਉਸਦੀ ਕੜੀ ਦਾ ਇਕ ਅਹਿਮ ਹਿੱਸਾ ਹੈ । ਮੈਂ ਵੀ ਹਿੱਸਾ ਲੈਂਦਾ ਰਿਹਾ ਹਾਂ ਜਿਸਦਾ ਕਿ ਮੈਨੂੰ ਤਾਹਨਾ ਦਿਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਲੇਕਿਨ ਦੁਨੀਆਂ ਵਿਚ ਕਦੇ ਨਾ ਕਦੇ ਇਹ ਚੀਜ਼ਾਂ ਵਖ ਵਖ ਹੋਣੀਆਂ ਹੀ ਹਨ । ਜੇ ਇਹ ਚੀਜ਼ਾਂ ਵਖ ਵਖ ਹੋਣੀਆਂ ਹਨ ਅਤੇ ਜੇ ਮੈਂ ਵੀ ਬਾਕੀ ਦੁਨੀਆਂ ਨਾਲ ਇਸ ਦੇ ਵਖ ਵਖ ਕਰਨ ਵਿਚ ਹਿੱਸਾ ਲੈ ਰਿਹਾ ਹਾਂ ਤਾਂ ਇਸ ਵਿਚ ਕੀ ਗੁਨਾਹ ਹੈ ।

ਚੌਧਰੀ ਬਲਬੀਰ ਸਿੰਘ : ਫਿਰ ਤਾਂ ਨਹੀਂ ਬਦਲ ਜਾਉਗੇ ?

ਖੇਤੀ ਬਾੜੀ ਤੇ ਜੰਗਲਾਤ ਮੰਤਰੀ : ਡਿਪਟੀ ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਇਹ ਫ਼ਿਰ ਦੀ ਗੱਲ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਫਿਰ ਦਾ ਤਾਂ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਕਿ ਕਿਸ ਸਮੇਂ ਕੀ ਵਿਚਾਰ ਆ ਜਾਵੇ। ਹੋਰ ਤਾਂ ਹੋਰ ਪੰਡਤ ਜਵਾਹਰ ਲਾਲ ਜੋ ਇਸ ਵਕਤ ਇਕ ਪੁਲੀਟੀਕਲ ਵਿਚਾਰ ਰਖਦੇ ਹਨ ਕੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਕੋਈ ਗਾਰੰਟੀ ਹੈ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਸਦਾ ਹੀ ਇਕੋ ਵਿਚਾਰ ਰਹਿਣਾ ਹੈ। ਦੁਨੀਆਂ static ਨਹੀਂ, dynamic ਹੈ। ਦੁਨੀਆਂ ਵਿਚ ਕੌਣ ਅਜਿਹਾ ਆਦਮੀ ਹੈ ਜੋ ਦਾਅਵਾ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿ ਸਿਆਸੀ ਮਾਮਲਿਆਂ ਵਿਚ ਉਸਦਾ ਸਦਾ ਹੀ ਇਕੋ ਵਿਚਾਰ ਰਹਿਣਾ ਹੈ। ਇਹ ਸਵਾਲ ਫਿਰ ਵਾਲਾ ਤਾਂ ਕਿਸੇ ਪਥਰ ਤੋਂ ਹੀ ਪੁਛਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿਸੇ ਇਨਸਾਨ ਕੋਲੋਂ ਨਹੀਂ। ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਹ ਬੜਾ ਫਜ਼ੂਲ ਸਵਾਲ ਹੈ। ਦਿਆਨਤਦਾਰੀ ਦੇ ਨਾਲ ਆਦਮੀ ਦੇ ਜੋ ਵਿਚਾਰ ਬਣ ਜਾਣ ਉਨ੍ਹਾਂ ਉਪਰ ਅਮਲ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਮੈਂ ਇਸ ਵਕਤ ਦਿਆਨਤਦਾਰੀ ਨਾਲ ਮਹਿਸੂਸ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਮੁਲਕ ਦੇ ਲਾਭ ਲਈ, ਸਿਖ ਧਰਮ ਦੇ ਲਾਭ ਲਈ ਅਤੇ ਘਟ ਗਿਣਤੀਆਂ ਦੇ ਲਾਭ ਲਈ ਹਿੰਦੁਸਤਾਨ ਵਿਚ secularism ਨੂੰ ਪਰਧਾਨਤਾ ਮਿਲਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। ਰਾਜ ਕਾਜ ਦੇ ਕੰਮਾਂ ਵਿਚ ਧਰਮ ਤੇ ਸਿਆਸਤ ਨੂੰ ਵਖ ਰਖਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਤਾਂ ਹੀ ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਘਟ ਗਿਣਤੀਆਂ ਸੁਰੱਖਿਤ ਰਹਿ ਸਕਦੀਆਂ ਹਨ ਅਤੇ ਤਰੱਕੀ ਕਰ ਸਕਦੀਆਂ ਹਨ ਅਤੇ ਦੇਸ਼ ਅੱਗੇ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ । ਡਿਪਟੀ ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਸਾਹਿਬਾਨ ਤੇ ਮੰਦਰਾਂ ਵਿਚ ਲੋਕ ਭਲਾਈ ਲਈ ਕਈ ਦਫਾ ਸਿਆਸੀ ਮਤੇ ਵੀ ਪਾਸ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਸਪੀਚਾਂ ਵੀ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ ਅਤੇ ਹੁੰਦੀਆਂ ਰਹੀਆਂ ਹਨ। ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਉਪਰ ਕਦੇ ਵੀ ਔਖਿਆਈ ਪਰਗਟ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ। ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਦਿਕਤ ਉਸ ਵਕਤ ਆਉਂਦੀ ਹੈ ਜਦੋਂ ਉਥੇ ਬੈਠ ਕੇ ਸਿਆਸੀ ਮਾਮਲਾਤ ਦੇ ਸਿਲਸਿਲੇ ਵਿਚ ਕਾਨੂੰਨ ਸ਼ਿਕਨੀ ਕਰਾਈ ਜਾਵੇ ਅਤੇ ਕਾਨੂੰਨ ਸ਼ਿਕਨ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਪਨਾਹ ਦਿਤੀ ਜਾਵੇ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਹਾਲਾਤ ਵਿਚ ਇਸ ਮਤੇ ਦੇ ਲਿਆਉਣਾ ਦੀ ਲੋੜ ਪਈ ਹੈ ਵਰਨਾ ਇਹ ਸਮਝਦੇ ਹੋਏ ਵੀ ਕਿ ਗੁਰਦਵਾਰਾ ਸਾਹਿਬਾਨ ਵਿਚ ਸਿਆਸੀ ਕੰਮ ਨਹੀਂ ਹੋਣੇ ਚਾਹੀਦੇ ਉਥੇ ਕੇਵਲ ਮਤੇ ਪਾਸ ਕਰ ਦੇਣ ਵਿਚ ਜਿਹੜੇ ਕਿ ਸਿਆਸੀ

ਨੇਈਅਤ ਦੇ ਵੀ ਹੁੰਦੇ ਸਨ ਕਦੇ ਵੀ ਸਰਕਾਰ ਵਲੋਂ ਬੇਚੈਨੀ ਜਾਂ ਔਖਿਆਈ ਅਜ ਤਕ ਪ੍ਰਗਟ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਗਈ ਸੀ।

ਜਲੰਧਰ ਤੋਂ ਜੋ ਮੈਂਬਰ ਸਾਹਿਬ ਆਏ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਇਥੇ ਬੋਲਦੇ ਹੋਏ ਕਿਹਾ ਸੀ ਕਿ ਸਰਦਾਰ ਪਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਜੀ ਤਕੜੇ ਹਨ, ਚੀਫ ਮਨਿਸਟਰ ਤਕੜੇ ਹਨ, ਇਸ ਰੈਜ਼ੋਲਿਊਸ਼ਨ ਦੀ ਕੀ ਲੋੜ ਹੈ, ਸਰਕਾਰ ਜੋ ਚਾਹੇ ਕਰ ਸਕਦੀ ਹੈ, ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਮੈਂ ਇਹ ਕਹਿਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਹਰ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ public opinion ਦੀ backing ਦਰਕਾਰ ਹੈ ਅਤੇ ਸਰਦਾਰ ਪਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਨੂੰ backing ਦਰਕਾਰ ਹੈ। ਉਸ backing ਦੇ ਨਾਲ ਹੀ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਆਪਣੀ ਪਾਲਿਸੀ ਚਲਾਉਣੀ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਇਹ ਰੈਜ਼ੋਲਿਊਸ਼ਨ ਆਉਣਾ ਨਿਹਾਇਤ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ, ਫਾਇਦਾਮੰਦ ਹੈ, ਇਸ ਨੂੰ ਪਾਸ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਇਸ ਨਾਲ public opinion ਮਦਦਗਾਰ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਸਿਲਸਿਲੇ ਵਿਚ ਕਈ ਸਜਣ ਬੇਚੈਨੀ ਤੇ ਔਖਿਆਈ ਪਰਗਟ ਕਰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਛੇਤੀ ਫੌਜਾਂ ਕਿਉਂ ਨਹੀਂ ਚੜ੍ਹਾਉਂਦੇ ਜਿਥੇ ਗੁਰਦੁਆਰਿਆਂ ਵਿਚ ਇਹ ਕੁਝ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਠੀਕ ਹੈ ਕਿ ਕਾਨੂੰਨ ਸ਼ਿਕਨੀ ਨਹੀਂ ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ। ਕਾਨੂੰਨ ਸ਼ਿਕਨੀ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਤਕੜਿਆਂ ਹੋ ਕੇ ਕਾਰਵਾਈ ਕਰਨੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। ਲੇਕਿਨ ਇਹੋ ਜਿਹੇ ਹਾਲਾਤ ਵਿਚ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਜਜ਼ਬਾਤ ਦਾ ਖਿਆਲ ਰਖਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਖਿਆਲ ਰਖਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਅਮਨ ਤੇ ਕਿਹੋ ਜਿਹਾ ਅਸਰ ਪਏਗਾ। ਇਸ ਲਈ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਇਸ ਗਲ ਦੀ ਦਾਦ ਦੇਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। ਗੁਰਦੁਆਰਿਆਂ ਦੀ ਇਸ ਨਾਜਾਇਜ਼ ਵਰਤੋਂ ਨੂੰ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਆਹਿਸਤਾ ਆਹਿਸਤਾ ਚੀਫ ਮਨਿਸਟਰ ਸਾਹਿਬ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਲਿਆਏ ਹਨ। ਇਹ ਪਰਬੰਧਕ ਹੀ ਨਹੀਂ ਬਲਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਇਸ ਵਿਚ ਬੜੇ ਭਾਰੀ ਪਰਚਾਰਕ ਦਾ ਕੰਮ ਕੀਤਾ ਹੈ ਅਤੇ ਲੋਕ ਰਾਏ ਬਣਾਉਣ ਵਿਚ ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਸਭ ਤੋਂ ਜ਼ਿਆਦਾ ਹਿਸਾ ਪਾਇਆ ਹੈ। ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਨਜ਼ਰ ਵਿਚ ਇਸ ਪਹਿਲੂ ਤੋਂ ਕਾਫੀ ਫਰਕ ਹੈ। ਮੇਰਾ ਇਹ ਵੀ ਖਿਆਲ ਹੈ ਕਿ ਹੁਣ ਜੋ ਜੱਦੋ-ਜਹਿਦ ਜਾਰੀ ਹੈ ਇਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਰਾਏ ਇਹੋ ਹੀ ਬਣ ਜਾਏਗੀ ਕਿ ਧਰਮ ਅਸਥਾਨ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਹੀਂ ਵਰਤੇ ਜਾਣੇ ਚਾਹੀਦੇ। ਬਹੈਸੀਅਤ ਮਨਿਸਟਰ ਦੇ, Legislator ਦੇ ਧਰਮ ਦਾ ਲਾਭ ਕਿਵੇਂ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਇਸ ਦਾ ਪਰਚਾਰ ਕਿਵੇਂ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਇਸ ਤੇ ਮੈਂ ਬਹੁਤ ਕੁਛ ਨਹੀਂ ਕਹਿਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ। ਪਰ ਮੇਰੇ ਖਿਆਲ ਵਿਚ ਜੋ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬਾਨ ਆਏ ਇਸ ਨਾਲ ਲੋਕਾਂ ਅਤੇ ਸਿਖ ਧਰਮ ਨੂੰ ਲਾਭ ਹੋਇਆ, ਧਰਮ ਦਾ ਪਰਚਾਰ ਹੋਇਆ, ਸਿਖ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਨੇੜੇ ਖਿਚ ਸਕੇ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਅਸਥਾਨਾਂ ਨੂੰ ਜਨਤਾ ਦਾ ਬਣਾਇਆ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਹੀ ਲੋਕਾਂ ਤੇ ਮਜ਼ਹਬ ਦਾ ਅਸਰ ਰਹੇਗਾ। ਇਸ ਲਈ ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਇਹ ਮਤਾ ਪਾਸ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ, ਲੋਕ ਰਾਏ ਇਸ ਦੇ ਹੱਕ ਵਿਚ ਕੀਤੀ ਜਾਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਇਹ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਇਸ ਦੀ ਮਦਦ ਨਾਲ-ਕਿਸੇ ਹਦ ਤਕ ਜਨਤਾ ਦੀ ਰਾਏ ਬਦਲ ਕੇ ਤੇ ਕਿਸੇ ਹਦ ਤਕ ਕਾਨੂੰਨ ਨੂੰ ਹਰਕਤ ਵਿਚ ਲਿਆ ਕੇ। ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਸਾਨੂੰ ਕਾਮਯਾਬੀ ਹੋਏਗੀ ਕਿ ਅਸੀਂ undesirable activities ਬੰਦ ਕਰ ਸਕੀਏ।

ਇਕ ਦੋ ਗਲਾਂ ਹੋਰ ਹਨ ਜਿਹੜੀਆਂ ਮੈਂ ਕਹਿਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ। ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਪੰਡਤ ਜੀ ਨੇ ਜੋ ਸਪੀਚਾਂ ਕੀਤੀਆਂ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਅੰਦਰ germs ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਅੰਦਰ

[ਖੇਤੀ ਬਾੜੀ ਤੇ ਜੰਗਲਾਤ ਮੰਤਰੀ]
ਉਹ ਚੀਜ਼ਾਂ ਹਨ ਜਿਹੜੀਆਂ ਕਿ ਇਕ ਹਦ ਤਕ ਜੋ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਮੰਗਾਂ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਪੂਰਾ ਕਰਨ ਵਿਚ ਮਦਦਗਾਰ ਹੋ ਸਕਦੀਆਂ ਹਨ।

श्री शेर सिंह : किस चीज़ के germs हैं ?

ਖੇਤੀ ਬਾੜੀ ਤੇ ਜੰਗਲਾਤ ਮੰਤਰੀ : ਦਸਦਾ ਹਾਂ। ਪੰਡਤ ਜੀ ਨੇ ਕਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਪੰਜਾਬੀ ਪੰਜਾਬ ਦੀ dominant language ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਇਸ ਨੂੰ ਬਹੁਤੇ ਬੋਲਦੇ ਹਨ। ਹੁਣ ਇਹ ਚਾਰੇ ਪਾਸੇ ਧਿਆਨ ਮਾਰਨ ਤੇ ਅਕਾਲੀ ਸਾਹਿਬਾਨ ਕੁਛ ਸਮਝਣ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕਰਨ। ਇਹ ਚੀਜ਼ ਕੁਝ ਸਜਣਾਂ ਨੂੰ ਬਹੁਤ ਲੜਦੀ ਹੈ। ਇਹ ਉਹ ਸਜਣ ਹਨ ਜਿਹੜੇ ਅਕਾਲੀਆਂ ਦੇ ਨੁਕਤਾ ਨਿਗਾਹ ਦੇ ਸਖਤ ਮੁਖਾਲਫ ਹਨ। ਪੰਡਤ ਜੀ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਜੇ ਪੰਜਾਬੀ ਲਈ ਕੁਛ ਕਮੀ ਹੈ ਤਾਂ ਉਸ ਨੂੰ ਦੂਰ ਕਰਨ ਲਈ ਯਤਨ ਕੀਤਾ ਜਾਏਗਾ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ Regional Committees ਦੇ ਅਖਤਿਆਰਾਂ ਉਤੇ ਵੀ ਗੌਰ ਕਰਨ ਲਈ ਕਿਹਾ ਅਤੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਵਧਾਉਣ ਦੀ ਉਮੀਦ ਦਿਤੀ। ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਛੋਟੇ ਰਿਜਨਲ ਫਾਰਮੂਲੇ ਲਈ ਸਾਰੀ ਕੌਮ ਦਾ ਮੁਤਾਲਬਾ ਸੀ ਕਿਸੇ ਇਕ ਆਦਮੀ ਦੇ ਪ੍ਰਣ ਯਾ pledge ਦੀ ਬਾਤ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਸਾਰੀ ਕੌਮ ਦੇ ਬੰਦਿਆਂ ਦਾ ਮੁਤਾਲਬਾ ਬਣਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਜੇ ਪੰਜਾਬੀ ਸੂਬੇ ਦੀ ਮੰਗ ਛਡੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ ਤੇ ਹੋਰ ਕੁਝ ਮੰਗਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਮੈਨੂੰ ਕੋਈ ਵਜਾਹ ਨਹੀਂ ਜਾਪਦੀ ਕਿ ਜੇ ਕਰ ਬਗੈਰ Regional ਫਾਰਮੂਲੇ ਦੇ ਉਸ ਦੀ ਉਮੀਦ ਦਿਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਤਾਂ ਉਸ ਉਤੇ ਫੈਸਲਾ ਕਰਨ ਨੂੰ ਕਿਉਂ ਤਿਆਰ ਨਾ ਹੋਣ। ਫਿਰ ਇਹ ਕਿਹਾ ਗਿਆ, ਗਲਤ ਜਾਂ ਦਰੁਸਤ ਇਹ ਸੰਸਾ ਪਰਗਟ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਰਿਹਾ ਕਿ ਪੰਜਾਬ ਸਰਕਾਰ ਇਸ ਤੇ ਅਮਲ ਨਹੀਂ ਕਰਦੀ। ਇਸ ਹੁੱਜਤ ਨੂੰ ਵੀ ਖਤਮ ਕਰਨ ਲਈ ਇਹ ਕਿਹਾ ਕਿ ਸਰਕਾਰ ਹੁਣ ਜ਼ਿਮੇਂਦਾਰੀ ਲੈਣ ਨੂੰ ਤਿਆਰ ਹੈ। ਜੋ ਫੈਸਲੇ ਹੋਣ ਉਨ੍ਹਾਂ ਤੇ ਅਮਲ ਹੋਵੇ। ਤਾਂ ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਇਸ ਬਿਨਾ ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸਮਝਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਸੀ ਕਿ substantially ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਮਤਾਲਬਾ ਪੂਰਾ ਕਰਨ ਦੀ ਬਾਤ ਸੋਚੀ ਗਈ ਹੈ । ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ grievances ਦੀ ਪੜਤਾਲ ਕਰਨ ਲਈ Commission ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਆਇਆ। ਇਹ ਕਿਉਂ ਮੰਨਜ਼ੂਰ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ? ਮੈਨੂੰ ਇਲਮ ਹੈ ਕਿ ਅਕਾਲੀ ਸਿੱਖਾਂ ਨੇ ਕਦੇ ਕੋਈ ਸ਼ਿਕਾਇਤ ਇੱਕਠੀ ਕੀਤੀ ਹੀ ਨਹੀਂ, ਇਸ ਗੱਲ ਤੇ ਕਦੇ ਦਫਤਰ ਨਹੀਂ ਖੋਲ੍ਹਿਆ, ਨਾ ਪੜਤਾਲ ਕੀਤੀ ਹੈ। ਕਿਹੜੀ ਸ਼ਿਕਾਇਤ ਜਾਇਜ਼ ਹੈ ਜਾਂ ਨਹੀਂ ਇਨਾਂ ਕੋਲ ਪੇਸ਼ ਕਰਨ ਨੂੰ ਹੀ ਕੁਛ ਨਹੀਂ। ਇਸ ਲਈ ਉਹ ਇਸ ਗੱਲ ਤੋਂ ਨੱਸਦੇ ਹਨ। ਉਹ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਸਾਨੂੰ ਬਾਕੀ ਸ਼ਿਕਾਇਤਾਂ ਤਾਂ ਕੋਈ ਨਹੀਂ, ਸਾਡੀ ਸ਼ਿਕਾਇਤ ਇਕੋ ਹੈ ਪੰਜਾਬੀ ਸੂਬੇ ਬਾਰੇ। ਇਹ ਮੈਂ ਦਾਅਵੇ ਨਾਲ ਕਹਿ ਸਕਦਾ ਹਾਂ, ਕਿ ਮੈਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਰਿਹਾ ਹਾਂ, ਮੈਨੂੰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ working ਦਾ ਪਤਾ ਹੈ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਪਾਸ ਕੋਈ ਚੀਜ਼ ਨਹੀਂ ਸੀ। (ਪਰਸੰਸਾਂ)

ਇਕ ਮਾਨਯੋਗ ਮੈਂਬਰ : ਸ਼ਗਨ ਕਿਧਰ ਗਿਆ ?

ਖੇਤੀ ਬਾੜੀ ਤੇ ਜੰਗਲਾਤ ਮੰਤਰੀ : ਮੈਂ ਸ਼ਗਨ ਦੀ ਗੱਲ ਵੀ ਸਮਝਾ ਦਿੰਦਾ ਹਾਂ। ਜਦ ਪਿਛਲੀ ਦਫਾ Regional Formula ਤਹਿ ਹੋਇਆ ਤਾਂ ਇਕ ਗਲ ਤਾਂ ਇਹ ਸੀ ਕਿ ਅਗਰ ਅਕਾਲੀ ਸਿੱਖ ਸ਼ਿਕਾਇਤਾਂ ਕਰਨ ਤਾਂ ਸਰਕਾਰ ਪੜਤਾਲ ਕਰਨ ਨੂੰ ਤਿਆਰ ਹੈ, ਜੇ ਜਾਇਜ਼ ਹੋਏ ਤਾਂ ਦੂਰ ਕਰਨ ਨੂੰ ਤਿਆਰ ਹੈ। ਪਰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਨਹੀਂ ਕਿਹਾ ਕਿਉਂਕਿ ਕੋਈ ਤਿਆਰੀ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਇਸ ਲਈ ਇਸ ਗਲ ਤੋਂ ਨਸਦੇ ਹਨ।

ਹੁਣ ਮੈਂ ਸ਼ਗਨ ਵਾਲੀ ਗੱਲ ਦਸਦਾ ਹਾਂ। ਡਿਪਟੀ ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਜਦ Regional Formula ਬਣ ਕੇ ਆਇਆ ਤਾਂ ਇਕ ਬੜੀ conference ਹੋਈ ਤੇ ਕਈ ਕਹਿਣ ਕਿ ਇਹ ਨਹੀਂ ਮੰਨਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਤੇ ਕਈ ਕਹਿਣ ਮੰਨ ਲੈਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਕੁਛ lectures ਵੀ ਹੋਏ। ਮੇਰੀ ਰਾਏ ਸੀ ਕਿ ਇਸ ਨੂੰ ਮੰਨਣਾ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਮੈਂ ਉਦੋਂ ਉਥੇ ਇਕ ਪਰਮਾਣ ਦਿਤਾ ਜਿਹੜਾ ਕਿ ਅਸਰ ਕਰ ਗਿਆ। (ਵਿਘਨ)

Mr. Deputy Speaker ;Order please.

ਖੇਤੀ ਬਾੜੀ ਤੇ ਜੰਗਲਾਤ ਮੰਤਰੀ : ਜਦੋਂ ਇਹ ਦਲੀਲ ਦਿਤੀ ਤਾਂ ਅਸਰ ਕਰ ਗਈ। ਉਸ ਦੇ ਵਿਚ ਵਜ਼ਨ ਸੀ। ਤੇ ਅਗੋਂ ਵੀ ਵਜ਼ਨ ਵਾਲੀ ਗਲ ਚਲ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਪੁਰਾਣੀ ਸਿਖ ਹਿਸਟਰੀ ਦਾ ਇਕ ਵਾਕਿਆ ਸੀ। ਜਿਹੜਾ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਮੁਖਾਲਫ ਸੀ ਉਸ ਨੇ ਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ ਖਿਲਅਤ ਤੇ ਨਵਾਬੀ ਭੇਜੀ, ਸਵਾ ਲੱਖ ਦੀ ਜਾਗੀਰ ਭੇਜੀ, ਸੂਬਾ ਲਾਹੌਰ ਪਾਸ ਸੀ। ਸਰਦਾਰ ਸੁਬੇਗ ਸਿੰਘ ਜੰਬਰਵਾਲੀਆ ਉਥੇ ਸੀ। ਕਹਿਣ ਲਗੇ ਕਿ ਕੁਝ ਮੰਗੋ। ਸਿੱਖ ਕਹਿਣ ਲਗੇ ਕਿ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਤਾਂ ਸਾਨੂੰ ਪਾਤਸ਼ਾਹੀ ਬਖਸ਼ਣੀ ਹੈ, ਅਸੀਂ ਨਵਾਬੀ ਕਿਵੇਂ ਲੈ ਲਈਏ। ਉਸ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਇਕ ਠੋਸ ਗੱਲ ਮੰਨੋਂ। ਆਪਣੇ ਜੱਟਾ ਵਿਚ ਰਿਵਾਜ ਹੈ ਕਿ ਪਹਿਲਾਂ ਕੁੜਮਾਈ ਦਾ ਸ਼ਗਨ ਆਉਂਦਾ ਹੈ ਤੇ ਫੇਰ ਵਿਆਹ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਪਾਤਸ਼ਾਹੀ ਵਾਸਤੇ ਸ਼ਗਨ ਆਇਆ ਹੈ, ਵਿਆਹ ਆਪਣੇ ਆਪ ਹੀ ਹੋ ਜਾਏਗਾ। ਸੋ ਮੈਂ ਕਿਹਾ ਕਿ ਇਹ Regional formula ਮੰਨ ਲਉ, ਪੰਜਾਬੀ ਸੂਬਾ ਵੀ ਮਿਲ ਜਾਏਗਾ, ਇਸ ਸ਼ਗਨ ਨੂੰ ਕਿਉਂ ਮੋੜਦੇ ਹੋ। ਖਾਲਸਾ ਰਾਜ਼ੀ ਹੋ ਗਿਆ। (ਹਾਸਾ)

ਡਿਪਟੀ ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਗਲ ਤਾਂ ਹੁਣ ਵੀ ਉਹੀ ਹੈ। ਜਿਹੜੀ ਗਲ ਮੈਂ ਓਦੋਂ ਕਹੀ ਸੀ ਚਾਹੇ ਮਨਾਉਣ ਦੀ ਖਾਤਰ ਕਹੀ ਸੀ । ਪਹਿਲਾਂ ਛੋਟਾ Regional formula ਤੇ ਫੇਰ ਵੱਡਾ formula । ਫਿਰ ਹਿੰਦੂ ਭਰਾਵਾਂ ਨੂੰ ਵੀ ਮਨਾ ਲਉ, ਕੁਛ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਵੀ ਨੇੜੇ ਕੀਤਾ ਜਾਏ ਤਾਂ ਇਹ ਬਾਤ ਪੈਦਾ ਕੀਤੀ ਜਾਏ। ਫਿਰ ਮੈਂ ਇਹ ਕਦੋਂ ਕਿਹਾ ਸੀ ਕਿ ਉਹ ਆਪਣਾ ਹੀ ਤਰੀਕਾ ਵਰਤੀ ਜਾਣ ਤੇ ਫਿਰ ਵੀ ਗੱਲ ਪੂਰੀ ਹੋ ਜਾਏਗੀ ? ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਤਰੀਕਾ ਠੀਕ ਨਾ ਵਰਤਿਆ ਮੈਂ ਕਾਂਗਰਸ ਵਿਚ ਆ ਗਿਆ। ਉਸ ਗੱਲ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਮੇਰੇ ਕੋਲੋਂ ਹੀ ਪੁਛ ਲੈਂਦੇ ਤਾਂ ਠੀਕ ਸੀ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਜੋ ਤਰੀਕਾ ਕਾਰ ਵਰਤਿਆ ਉਹ ਠੀਕ ਨਹੀਂ। ਉਸ ਵੇਲੇ ਪੰਜਾਬੀ ਸੂਬੇ ਦੀ ਮੰਗ ਛੱਡੀ ਤੇ Regional formula ਮੰਨਿਆ। ਕਿਉਂ, ਉਦੋਂ ਪੰਜਾਬੀ ਸੂਬਾ ਕੌੜਾ ਲਗਦਾ ਸੀ ? ਇਹ ਸਮਝ ਲਿਆ ਸੀ ਕਿ ਇਤਨੀ ਜਲਦੀ ਗੱਲ ਨਹੀਂ ਬਣਦੀ।

ਕੋਈ ਨਵਾਂ ਤੋਪਖਾਨਾ ਮਾਸਟਰ ਤਾਰਾ ਸਿੰਘ ਕੋਲ ਨਹੀਂ ਸੀ ਜੋ ਇਹ ਫਿਰ ਉਸੇ ਗਲ ਨੂੰ ਲੈ ਤੁਰੇ ? ਜੇਕਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਉਸੇ ਮੰਗ ਨੂੰ ਲਈ ਤੁਰਨਾ ਸੀ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕੋਈ ਨਵਾਂ ਤੋਪਖਾਨਾ ਲੈਣਾ ਸੀ। ਨਾ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਕੋਈ ਨਵਾਂ ਵਾਯੂ ਮੰਡਲ ਹੀ ਪੈਦਾ ਕੀਤਾ ਹੈ ਔਰ ਨਾ ਹੀ ਕੋਈ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਨਵੀਂ ਸਤਿਆ ਹੀ ਆਈ ਹੈ ਔਰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਗੱਲਾਂ ਕਰ ਕੇ ਹੀ ਅਗੇ ਰੋਕ ਪਈ ਹੈ ਔਰ ਇਸੇ ਕਰਕੇ ਹੁਣ ਇਹ ਰੋਕ ਤਾਂ ਜ਼ਰੂਰ ਪੈਣੀ ਹੀ ਸੀ।

[ਖੇਤੀ-ਬਾੜੀ ਤੇ ਜੰਗਲਾਤ ਮੰਤਰੀ]

ਡਿਪਟੀ ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਮੈਂ ਇਕ ਗੱਲ ਸਾਫ ਕਹਿ ਦੇਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਝਗੜੇ ਨਾਲ ਲਿਆ ਹੋਇਆ ਪੰਜਾਬੀ ਸੂਬਾ ਕਦੇ ਵੀ ਲਾਭਦਾਇਕ ਸਿਧ ਨਹੀਂ ਹ ਸਕਦਾ ਔਰ ਇਸ ਵੇਲੇ ਸਿਵਾਏ ਝਗੜੇ ਦੇ ਹੋਰ ਕੋਈ ਰਸਤਾ ਹੀ ਨਹੀਂ ਚਲ ਰਿਹਾ। ਇਹ ਗੱਲ ਠੀਕ ਹੈ ਜੋ ਆਕਾਲੀ ਇਹ ਗੱਲ ਆਖਦੇ ਹਨ ਕਿ ਇਹ ਝਗੜਾ ਵਧੇਗਾ ਜੇ ਮਾਸਟਰ ਤਾਰਾ ਸਿੰਘ ਚੜ੍ਹਾਈ ਕਰ ਗਏ। ਕਿਉਂਕਿ ਉਹ ਝਗੜਾ ਵਧਾਉਣਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਨ ਇਹ ਗੱਲ ਇਸ ਲਈ ਕਹਿ ਰਹੇ ਹਨ। ਪਰ ਇਹ ਨਹੀਂ ਸੋਚਦੇ ਕਿ ਸਾਡਾ ਹਿੰਦੂਆਂ ਨਾਲ ਝਗੜਾ ਕਤਅਨ ਠੀਕ ਨਹੀਂ। ਜੋ ਗੱਲਾਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਸਿੰਘਾਂ ਨੇ ਕਹੀਆਂ ਹਨ ਉਹ ਅਸੀਂ ਝੱਲਾਂਗੇ। (ਇਕ ਆਵਾਜ਼: ਕੀ ਝੱਲੋਗੇ ਜਾਂ ਨਜਿਠੋਗੇ ?) ਜੇ ਨਜਿਠਣ ਦੀ ਸੂਰਤ ਬਣ ਗਈ ਤਾਂ ਨਜਿਠਾਂਗੇ ਵੀ।

ਮੈਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਸਿੰਘਾਂ ਨੂੰ ਕਹਿਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਮਾਸਟਰ ਤਾਰਾ ਸਿੰਘ ਹੋਰੀਂ ਬਜ਼ੁਰਗ ਹਨ (ਇਕ ਆਵਾਜ਼: ਕਿਹੜੇ ਸਿੰਘਾਂ ਨੂੰ ਕਹਿਣਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹੋ ?) ਇਹ ਜਿਹੜੇ ਜੰਗੀ ਸਿੰਘ ਨੇ, militant ਸਿੰਘ ਨੇ ਮੈਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕਹਿਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਬੜੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਉਮੀਦ ਸੀ ਕਿ ਕਿਉਂਕਿ ਮਾਸਟਰ ਤਾਰਾ ਸਿੰਘ ਦੀ ਬੜੀ ਉਮਰ ਹੈ ਇਸ ਲਈ ਉਹ ਜਲਦੀ ਮਰ ਜਾਣਗੇ ਲੇਕਿਨ ਉਨ੍ਹਾਂ 36, 37 ਦਿਨ ਵਰਤ ਦੇ ਗੁਜ਼ਾਰ ਲਏ ਹਨ ਜਿਸ ਤੋਂ ਮੈਂ ਇਹ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਤੇ ਈਸ਼ਵਰ ਦੀ ਮਰਜ਼ੀ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਜ਼ਿੰਦਾ ਰਹਿਣ ਔਰ ਇਹ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦਾ ਇਸ਼ਾਰਾ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਇਹ ਸਿੰਘ ਉਸ ਇਸ਼ਾਰੇ ਨੂੰ ਸਮਝਣ ਔਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਜ਼ਿੰਦਾ ਰਖਣ ਔਰ ਮਰਨ ਨਾ ਦੇਣ। ਆਖਰ ਉਹ ਤੁਹਾਡੇ ਕੰਮ ਆਏ ਹਨ ਔਰ ਅਗਰ ਉਹ ਜ਼ਿੰਦਾ ਰਹੇ ਤਾਂ ਸ਼ਾਇਦ ਅਗੇ ਵੀ ਉਹ ਤੁਹਾਡੇ ਕੰਮ ਆਉਣ। ਕਿਉਂ ਅਖੀਰ ਤਕ ਪਹੁੰਚਦੇ ਹੋ। ਤੁਸੀਂ ਸਿਖਾਂ ਨਾਲ discrimination ਦੇ ਮਸਲੇ ਤੇ ਵਿਚਾਰ ਕਰਨ ਲਈ ਕਮਿਸ਼ਨ ਹੀ ਮੁਕਰਰ ਕਰਾ ਲੈਣਾ ਸੀ। ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਹ ਕਾਫੀ ਗੱਲ ਸੀ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਖੁਰਚ ਖੁਰਚ ਕੇ, ਨਵੇਂ ਸ਼ਗੂਫੇ ਕਢ ਕੇ ਔਰ ਗੜਬੜ ਪਾਉਣ ਵਾਲੀਆਂ ਗਲਾਂ ਕਰਨਾ, ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਠੀਕ ਨਹੀਂ। ਪੰਡਤ ਜਵਾਹਰ ਲਾਲ ਦੀ speech ਤੋਂ ਇਹ ਸਾਫ ਜ਼ਾਹਰ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਪੰਜਾਬੀ ਸੂਬਾ ਨਹੀਂ ਮੰਨਦੇ। ਇਸ ਲਈ ਗੌਰਮਿੰਟ ਇਸ ਦਾ reference ਉਸ Commission ਨੂੰ ਕਿਵੇਂ ਦੇ ਸਕਦੀ ਹੈ ? ਆਖਰ ਇਹ Commission ਮੰਨ ਲੈਣ ਔਰ ਦੇਖਣ ਕਿ ਕੀ ਬਣਦਾ ਹੈ। ਮਾਸਟਰ ਜੀ ਨੂੰ ਭੁਖਾ ਮਾਰਨ ਦੀ ਜੋ ਗੱਲ ਹੈ ਇਹ ਠੀਕ ਨਹੀਂ। ਮੇਰੇ ਸਾਹਮਣੇ ਬੈਠੇ ਅਕਾਲੀ ਦੋਸਤ ਦਰਬਾਰ ਸਾਹਿਬ ਵਿਚ ਘਟ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਮੈਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕਹਿੰਦਾਂ ਹਾਂ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਉਥੇ ਜਾ ਕੇ ਆਪਣਾ ਪਰਭਾਵ ਪਾਉ ਤਾਕਿ ਵਰਤ ਖਤਮ ਕਰ ਦਿਤਾ ਜਾਵੇ ਔਰ ਇਸ ਵਿਚ ਸੂਬੇ ਦਾ ਵੀ ਭਲਾ ਹੈ ਔਰ ਜਾਤੀ ਦਾ ਵੀ ਭਲਾ ਹੈ ਔਰ ਇਹ ਜੋ ਮਤੇ ਵਿਚ ਰਸਤਾ ਦਸਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ ਇਸ ਨੂੰ ਸਵੀਕਾਰ ਕਰ ਲਉ ਔਰ ਇਹ ਜੋ ਰਸਤਾ ਗੁਰਦੁਆਰਿਆਂ ਦਾ ਤੁਸੀਂ ਅਪਣਾਇਆ ਹੋਇਆ ਹੈ ਇਸ ਨੂੰ ਛਡ ਦਿਉ। ਮੇਰੇ ਖਿਆਲ ਵਿਚ ਇਸ ਤੋਂ ਵਧ ਚੰਗਾ ਰਸਤਾ ਹੋਰ ਕੋਈ ਨਹੀਂ। ਇਹ ਵਕਤ ਦੀ ਨਿਸ਼ਾਨੀ ਹੈ, ਹਾਲਾਤ ਦੀ spirit ਇਹੋ ਹੀ ਹੈ। ਹਿੰਦੁਸਤਾਨ ਵਿਚ democratic ਤਰੀਕੇ ਦਾ ਰਾਜ ਹੈ ਔਰ ਇਸ ਦੀ ਮੰਗ ਵੀ ਇਹੋ ਹੈ ਕਿ ਧਰਮ ਅਸਥਾਨ ਜਿਹੜੇ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ political ਕੰਮਾਂ ਲਈ ਵਰਤਿਆ ਨਾ ਜਾਵੇ।

श्री शेर सिंह (झज्जर 'जनरल') : // उपाध्यक्ष महोदय, यह जो प्रस्ताव सरदार राजेन्द्र सिंह जी ने पेश किया है इस पर काफी महत्वपूर्ण भाषण हो चुके हैं। एक बात पर मुझे बड़ी हैरानी हुई कि आज दोनों ही फिरकाप्रस्त पार्टियां हरियाणा पर टूट टूट पड़ रही थीं। एक तरफ

तो अकाली पार्टी को दर्द हो रहा था और दूसरी तरफ जन संघी भाइयों को भी दर्द हो रहा था, क्यों हो रहा था उस का कारण है (*At this stage Mr. Speaker occupied the Chair.*) एक तरफ तो जो हिन्दू भाई फ़िरकाप्रस्ती के नाम पर ज़िंदा रह रहे हैं वे हरयाणा के पच्चास फी सदी हिन्दू भाइयों के अधिकारों पर छापा मारना चाहते हैं। सारे पंजाब में हिन्दुओं की सत्तर फी सदी आबादी है जिस में से पच्चास फी सदी हरयाणा में बसती है। उन को यह दर्द है और वह सत्तर फीसदी का नाम ले कर उन के अधिकारों को हज़म करना चाहते हैं। दूसरी तरफ हमारे अकाली भाई हरयाणा के बहुत बड़े इलाके को हज़म करना चाहते हैं। उन की इच्छा यह है कि पंजाबी सूबा बनाने लगे हैं साथ ही अम्बाले को भी ले लें। आज ज्ञानी करतार सिंह जी ने नया नारा लगाया है। सन् 1956 में कांगड़ा ज़िला को हिन्दी रिजन में शामिल करने के लिये उन्होंने एड़ी चोटी का ज़ोर लगाया था सारे अकाली दल ने और साथ ही ज्ञानी करतार सिंह जी ने भी ज़ोर लगाया था। लेकिन आज यह कह रहे हैं कि नहीं साहिब वह पंजाबी बोली का इलाका है इस लिये पंजाबी सूबे में मिलना चाहिये। और साथ ही अम्बाला का इलाका भी लेना चाहते हैं। (ज्ञानी करतार सिंह की ओर से विघन) हम दोनों ने इकट्ठे बैठ कर तो हिन्दी और पंजाबी रिजिन की लाईन खैंची थी। (*interruptions*) मैं यह निवेदन कर रहा था कि अकालियों को तकलीफ इस लिए हो रही है कि वे अम्बाले ज़िले को हज़म करना चाहते हैं। वह इलाका हिन्दी बोलने वाला है। करनाल ज़िला में जहां पर कुरु-क्षेत्र यूनिवर्सिटी बनाई जा रही है, जिस को ये पैसे दे रहे हैं उस को भी पंजाबी रिजिन में शामिल करना चाहते हैं। ये चाहते हैं कि उस को भी पंजाबी सूबे का हिस्सा बना लें। करनाल को ले लें और दो तिहाई हिस्सा हिस्सार का भी ले लें। अकाली भाइयों का यह मनसूबा है इसी लिए उन को तकलीफ हो रही है। हमारे भाई कहते हैं कि हरयाणा की बात करने वाले भी अकालियों की तरह ही फिरकाप्रस्त हैं। उन्होंने बात समझी ही नहीं है। सब से पहले इस डिमांड को मंजूर करवाने वाले Round Table Conference में राष्ट्रपिता महात्मा गांधी थे। अगर वे भी फिरकाप्रस्त हो सकते

6—00 p.m.

हैं तो फिर गैर फिरका प्रस्त कौन होगा ? सन् 1857 में अंग्रेज़ों ने हमें सज़ा दी। देहली के आस पास चारों तरफ का इलाका बांट दिया और उन गद्दारों में बांटा जिन्होंने स्वतन्त्रता के उस युद्ध में अंग्रेज़ों का साथ दिया था। झज्जर की नवाबी को बांटकर रख दिया, रोहतक के आस पास का इलाका ऐसे लोगों में बांट दिया। इसलिए हमारी तो अब एक स्पष्ट मांग है। हरियाणा की मांग तो हमेशा से एक स्पष्ट मांग रही है जिसका देश के सभी राष्ट्रवादियों ने समर्थन किया है। आज बेशक किन्हीं विशेष कारणों से वह इस से back-out कर जाएं तो दूसरी बात है किन्तु शुरू से ही वह इस मांग का समर्थन करते आए हैं और दिल से करते आए हैं कि देहली के आस पास चारों तरफ का वह इलाका जिसे अंग्रेज़ों ने टुकड़े २ कर दिया और बांट दिया था उसको एक करना चाहिए। अकालियों को इस बात की तकलीफ होती है कि अगर यह बात हो गई तो उन की दाल नहीं गलेगी, यह एक बहुत बढ़िया इलाका है। इस सम्बन्ध में अन्दर ही अन्दर बहुत सी बातें चलती रही हैं। सरदार दरबारा सिंह, ज्ञानी करतार सिंह

[श्री शेर सिंह]

और खुद हमारे मुख्य मन्त्री सरदार प्रताप सिंह भी इस इलाके को हथियाने की कोशिश करते रहे हैं और कर रहे हैं। वह अकालियों को सदा से यह कहते रहे हैं कि जालन्धर डिवियन का बहुदा इलाका सेमज़दा हो गया है, उसमें पानी ऊपर ही ऊपर आ रहा है, उस के अन्दर कमाई का कोई सिलसिला नहीं रहा। वह कहते हैं कि हरियाणा का यह इलाका जिसमें भाखड़ा डैम का पानी लगता है इस में हम सिक्खों को बसाएंगे। यह मेरी अपनी बनाई हुई बात नहीं। इस सम्बन्ध में हमारी सरकार ने अपनी तरफ से खुद articles छपवाए हैं, गुरुमुखी की अखबारों में उस सरकार ने छपवाए हैं जो कहती है कि वह फिरकाप्रस्ती से ऊपर है। जब अकालियों का आन्दोलन चल रहा था तो पंजाब सरकार की तरफ से articles छपवाए गए कि जो लोग कहते हैं कि पंजाबी रिजन में पंजाबी सूबा बने वह नहीं समझते कि वहां पर सिक्खों के बसने के लिए कोई साधन नहीं रह गए, इलाका सेमज़दा हो गया है, इसलिए हम तो सिक्खों को करनाल के जिला में, हिसार के जिला में वह जमीनें देना चाहते हैं जहां पर भाखड़ा डैम का पानी जाना है। जब हम कहते हैं कि हम उस इलाके के अब टुकड़े नहीं होने देंगे तो उन अकाली भाइयों के दिल में तकलीफ होती है जो ऊपर से तो अपने आप को अकाली नहीं कहते लेकिन दिल से वह शतप्रतिशत अकाली हैं।

अध्यक्ष महोदय, मुसीबत यह है कि पंजाब के अन्दर इस समय जो समस्याएं हैं उन को हल करने के लिए सदा राजनैतिक दृष्टिकोण को ही सामने रखा जाता है, उन का समाधान merits के ऊपर नहीं किया जाता। अभी अभी ज्ञानी जी ने फरमाया कि प्रधान मन्त्री पंडित जवाहर लाल नेहरू जी ने जो एलान किया वह कितना अच्छा एलान है। उन्होंने कहा कि उसके अन्दर पंजाबी सूबा के जर्म छुपे हुए हैं जिसकी मांग कि वह करते रहे हैं और कर रहे हैं। पंडित जी ने कहा कि पंजाबी पंजाब की वाहिद भाषा है :—

> "Punjab State is in fact a Punjabi Speaking State and Punjabi is its dominant language. It is a homogeneous State as any other State in India. There are of course linguistic minority groups as elsewhere."

इसीलिए तो ज्ञानी जी ने कहा कि उन की इस statement में पंजाबी सूबे के जर्म भरे पड़े हैं। तो स्पीकर साहिब, देश के इतने बड़े नेता की तरफ से यह बात आई। इसीलिए तो मुझे अफसोस के साथ कहना पड़ता है कि किसी भी मसले पर merits के ऊपर न तो विचार किया जाता है और न ही फैसला किया जाता है। कितनी अजीब बातें हो रही हैं। सब से बड़ी दुःख की बात तो यह है कि हमारे देश के सब से बड़े क़र्णधार की तरफ से उस बड़े नेता की तरफ से, जो कि राष्ट्र को चला रहे हैं, जिन से राष्ट्र को महान् आशाएं हैं और जिनकी बाबत राष्ट्र को यह चिन्ता लगी हुई है कि अगर वह न रहे तो उन के बाद राष्ट्र का क्या बनेगा, यह बात आई है। आज से चार साल पहले उन्होंने ही यह कहा था कि :—

> "I am unable to understand what is the danger to Hindi language. Hindi is the national language of India and also the major language of Punjab."

आज से चार साल पहिले, अध्यक्ष महोदय, पंडित जवाहर लाल जी ने स्वामी आत्मानन्द के पत्र के उत्तर में कहा था कि हिन्दी तो पंजाब की मुख्य भाषा है। पता नहीं चार साल बाद शायद यकायक पंजाब के सभी लोगों ने हिन्दी बोलनी छोड़ दी और उन के ताज़ा बयान के अनुसार आज

वह minority की भाषा बन गई है–कोई लम्बी चौड़ी minority की भाषा भी नहीं बल्कि ऐसी ही linguistic minority की भाषा बन गई जैसी कि बंगाल या दूसरी जगहों पर हैं। यानी आज पंजाब की dominant language पंजाबी बन गई और पंजाब एक Punjabi Speaking State बन गया। इन बातों को देख कर ही तो मुझे मजबूरन यह कहना पड़ता है कि पंजाब में किसी भी समस्या को merits पर नहीं सोचा जाता। आज एक अजीब हालत यहां बन रही है। जिन का जनाजा निकालने की तैयारियां हो रही हैं वही लोग खुशियां मना रहे हैं। मेरे जन संघ के भाई और उन के नेता शायद इस बात को भूल जाते हैं कि कांग्रेस ने पिछली बार सिक्खों की वोटें हासिल करने के लिए अकालियों के साथ समझौता किया, सौदा किया और सूबे में राज चलाया और इस बार हिन्दुओं के वोट हासिल करना चाहते हैं और उन्हीं के आधार पर पंजाब में अपना राज कायम रखना चाहते हैं। लेकिन वह इनकी इस चाल को नहीं समझ पाए। हमारे उन भाइयों से, जिन्होंने पिछली बार मास्टर तारा सिंह का नाम लेकर वोट हासिल किए थे, अब उन से वह नारा छिन गया है और इधर ये भाई (जनसंघ की ओर संकेत करते हुए) खुशियां मना रहे हैं कि हमने अपना point जीत लिया। वह नहीं समझते कि किस चालाकी के साथ काम हो रहा है। मैं तो सरदार प्रताप सिंह कैरों को उन की चालाकी पर दाद देता हूं, उन की हुशियारी पर दाद देता हूं। एक तरफ तो कहलवाते हैं कि पंजाबी पंजाब की dominant भाषा है और पंजाब Punjabi Speaking State है और दूसरी तरफ एलान होता है कि पंजाबी सूबा नहीं बनाया जाएगा। हमारे जनसंघ वाले भाई आज से तीन साल पहिले बहुत जोर २ से चिल्लाते थे "हिन्दी भाषा अमर रहे," "सरदार प्रताप सिंह अकाली है", "पंजाब की भाषा हिन्दी है"। वही आज यह कह रहे हैं कि क्या हो गया अगर हरियाणा वाले भाई इस बात को मान लें कि पंजाबी भी हमारी भाषा है। वह कहते हैं कि हमने पंजाब को बना दिया। कहते हैं कि क्या हरज है पंजाबी पढ़ने में, हमने पंजाब को तो टुकड़े होने से बचा दिया। एक तरफ तो यह सिलसिला कर के उन के मुंह बन्द कर दिए और उन्होंने अपना व्रत खोल दिया और दूसरी तरफ कहते हैं कि वही रिजनल फार्मूला अपने में पंजाब विभाजन के बीज छिपाए हुए है जिसे और विस्तृत क्षेत्र देने के लिए प्रधान मन्त्री ने एलान किया। जैसा ज्ञानी जी ने कहा, रिजनल फार्मूला तो मंगनी था, शगुन था और अब पंडित जी ने कहा है कि इस रिजनल फार्मूला को मजबूत करो। एक तरफ तो उन से दोनों बातें कहलवा दीं और दूसरी तरफ कहलवा दिया कि पंजाबी सूबा नहीं बनने दिया जाएगा। अध्यक्ष महोदय, आप अन्दाजा लगाएं कि दोनों बातों में कितना मौलिक भेद है। (*Interruptions*) वही लोग जो सरदार प्रताप सिंह को अपना दुश्मन समझते थे आज कह रहे हैं कि सरदार प्रताप सिंह हमारा मुहाफिज है। वही प्रताप सिंह है जिसने कहा था कि मैंने पंजाब के अन्दर 25 साल के लिए हिन्दुओं की लीडरशिप खत्म कर दी और वही लोग आज प्रताप सिंह को अपना मुहाफिज माने हुए हैं। इसीलिए तो मैं कहता हूं कि सरदार प्रताप सिंह के काम masterpiece हैं। जो चीज वह चाहते थे उन्होंने इन बातों से उस से भी खराब हालत इस पंजाब की करवा दी। भाषा की समस्या को बैठे तो थे सुलझाने के लिए लेकिन इसे और भी ज्यादा उलझा दिया। पहले

[श्री शेर सिंह]

तो हिन्दी के status की बात थी लेकिन अगर पंडित जी का बयान पूरी ईमानदारी के साथ दिलवाया गया है और अगर उसे अमल में लाना है तो मैं निःसंकोच कह सकता हूं कि पंजाब में हिन्दी के लिए अब कोई स्थान नहीं रह गया। इसे मैं स्पष्ट शब्दों में कह देना चाहता हूं कि कम से कम हरियाणा के लोग तो इसे कभी बरदाश्त नहीं करेंगे।

एक चाल और है। ज्ञानी जी वह भी बता गए। उन्होंने कहा कि जब हमने रिजनल फार्मूला बनाया तो बीच में एक बात अपने उद्देश्य की पूर्ति के लिए उसमें भी रख ली थी। उस वक्त यह सोचा गया था कि पंजाबी सूबा लेना है और उसके लिए माहौल तैयार करना है। उसी माहौल को पैदा करने के लिए, ज्ञानी जी ने फरमाया कि उस में एक क्लाज़ रखी ताकि हरियाणा के ऊपर जब्र कर सकें। उन्होंने कहा कि हम ने उन के जज़बात का एहसास करते हुए ही यह किया ताकि आगे चलकर वह चिढ़ेंगे और इस बात के लिए आन्दोलन करेंगे कि हमारे ऊपर जब्र क्यों किया जा रहा है। इसलिए जानबूझ कर ऐसी क्लाज़ रखी ताकि ऐसे हालात पैदा किए जाएं जिस से हमें अपने उद्देश्य की पूर्ति में आसानी हो। आज फिर वही बात की जा रही है। पहिले तो केवल स्कूलों में पंजाबी को जबरदस्ती पढ़ाने का सवाल था। लेकिन आज यह घोषणा की जा रही है कि सारे पंजाब की भाषा पंजाबी है और सभी दफतरों और सैक्रेटेरियट में पंजाबी की ही प्रधानता होगी। हरियाणा में भी पंजाबी होगी और हरियाणा को भी पंजाबी भाषी इलाके में शामिल कर लिया। इसलिए अब हरियाणा वालों को तकलीफ होगी। एक तो यह provocation दी जा रही है। दूसरी provocation अब यह दी जा रही है कि हरियाणा के 99 प्रतिशत लोग पंजाबी होने के हक में हैं और सिर्फ 1 प्रतिशत लोग ही ऐसे होंगे जोकि आज हरियाणा की बात करते हों। वह कहते हैं कि हरियाणा का नाम लेना भी गुनाह है। अध्यक्ष महोदय, मैं आप के द्वारा इन भाइयों को बता देना चाहता हूं कि अगर कोई खुशामदी हरियाणा में जाकर इस तरह का फसाद पैदा करने की कोशिश करेगा तो निश्चय जानिए कि वहां वह एक भी वोट हासिल नहीं कर सकेगा। अगर सरकारी दफ्तरों में पंजाबी हो, Secretariat और दूसरे दफ्तरों से हरियाने में पंजाबी में चिठियां गांव २ में पहुंचें तो हरियाने के लोग इसे कैसे बरदाश्त करेंगे। मगर यह तो सोचे बैठे हैं कि ऐसा होगा तभी लोगों को गुस्सा आयगा और division होगी। इस किस्म की चालें और उस्तादियां लोगों को उकसाने के लिए ही की जा रही हैं। हिन्दी भाषा को जो स्थान प्राप्त है उसे पंजाब भर में से खत्म करने की कोशिशें हो रही हैं। मैंने सुना है इन लोगों को कहते कि सिख तो पागल हैं, जो लड़ाई अपने घर में ले आए हैं। जब पंजाबी सारे पंजाब में हो जायगी तब लड़ाई गवर्नमेंट और सिखों में नहीं रह जायगी बल्कि हरियाने वालों से हो जायगी (घंटी)। आज ऐसे तो मनसूबे बन रहे हैं और हमारे भाई खुशियां मना रहे हैं कि हम ने बड़ा मैदान मार लिया है। मगर यह इस बात को भूलते हैं कि यहां पर कोई बात merits पर consider नहीं होती। अभी Census हुआ है मगर figures सामने नहीं आईं। इसलिये ठीक नहीं कहा जा सकता कि हरियाने में कितने लोगों की भाषा पंजाबी है और उनकी percentage क्या है। मगर इन को किसी बात की परवाह नहीं और कहते हैं कि चूंकि वहां पर refugees आ कर बसे हैं इसलिये वहां की भाषा पंजाबी हो गई है। मेरे पास 1958 की सरकारी figures हैं और

मैंने हिन्दी रिजन में district-wise refugee population के हिसाब से यह देखा है कि displaced persons की population 759,000 बनती है। इन में से आधे से ज़्यादा गांव में आबाद हैं जो 'केह,' 'सेह" बोलने लगे हैं। जो तीन चार लाख शहरों में रहते हैं उन्हीं को लेकर यह बात कही जाती है कि उस इलाके की भाषा पंजाबी है। मैं तो कहता हूँ कि आज से 10, 12 साल बाद यह लोग भी पंजाबी छोड़ हिन्दी बोलने लगेंगे। और फिर refugees तो कानपुर, कलकत्ते और बम्बई में भी बसे हैं तो क्या सारे देश की भाषा ही पंजाबी हो गई, हरियाने की आबादी 88 लाख है तो क्या चार लाख आबादी और आ जाने से उन की भाषा ही बदल गई? इस तरह तो सारे देश की ही भाषा बदल गई होगी। अब तो सारे हिन्दुस्तान में पंजाबी ही पंजाबी बोली जाती होगी। The whole of India is a Punjabi speaking country with Punjabi as its dominant language because refugees from West Punjab have settled in almost all the towns of the country. ऐसी बोदी दलीलें दी गई हैं और हमारे देश के नेता उन का सहारा लेते हैं। मैं समझता हूं कि यह उन को पंजाब सरकार की तरफ से सुझाई गई होगी। इस लिये मैं चाहता हूँ कि मेरी बात उन तक पहुंचे कि थोड़े से displaced persons के आ जाने से इलाके की भाषा नहीं बदल जाती। यह तो परम्परा से चली आ रही है और जो भी वहां आयगा उस की भी वही भाषा हो जायगी। इसी तरह से हमारे साथ ज़्यादतियां हो रही हैं और हमारे भाई खुशियां मना रहे हैं और तनाज़नी करते हैं। हम ने तो जब हम कांग्रेस में थे तब भी 25, 26 आदमियों ने हरियाने की मांग की थी। हमारी यह मांग अब की नहीं है। बाकी जो मास्टर तारा सिंह जी की मांग है वह फिरकादाराना है, वह भाषा की बात नहीं करते, सिखों की बात करने लगते हैं। जिस तरह मान साहिब ने कहा कि यह खीर बनाते हैं और उस में सवाह (राख) डाल देते हैं, वही बात यह करते हैं। यह मज़हब और prestige की बात करते हैं और नाराज़ हम पर होते हैं कि हम इन की मदद नहीं करते। हरियाने वाले किसी फिरकादाराना मांग की हिमायत नहीं करेंगे फिर चाहे अकालीदल वाले नाराज़ हों या जनसंघ वाले। हमारी मातृभाषा हिन्दी है और कोई हम पर पंजाबी ठोंस नहीं सकता। आज लोगों का मुंह बन्द करने की कोशिश की जा रही है। पहले पंजाबी रिजन से हिन्दी को खत्म कर के हरियाना पर पंजाबी ठोंसने की कोशिश हो रही है। हम इस का डट कर मुकाबला करेंगे। यह जो Resolution सरदार राजिन्द्र सिंह जी ने पेश किया है यह तो सिर्फ राजनीतिक ज़रूरतों के कारण है वरना यही गुरुद्वारे हैं जहां से वह खुद votes मांगते रहे हैं। (घंटी) भूख हड़तालें भी करवाते रहे हैं और बयान भी दिलवाते रहे हैं। मैं resolution की spirit के खिलाफ नहीं कि धार्मिक संस्थाओं को राजनीति के लिये इस्तेमाल न किया जाए, मगर हर बात merits पर भी तो होनी चाहिए। किसी चीज़ का बहाना बना कर अपना उल्लू नहीं सीधा करना चाहिए, हर बात merits पर होनी चाहिये।

श्री अध्यक्ष : Resolution पर voting 6½ बजे होगी। यह एक technical सी बात है। सरदार धन्ना सिंह गुलशन की motion बाद में formally चलती रहेंगी।

[Mr. Speaker]
(The resolution will be voted upon at 6-30 p. m. This is only a technical matter. The motion given notice of by Sardar Dhanna Singh Gulshan will remain formally under consideration of the House even later.)

Opposition benches के कुछ सदस्य : दोनों इकट्ठी ही चलने दें।

श्री अध्यक्ष : फिर बाद में इस motion के लिये और वक्त न मांगें। (Then don't ask for extra time for this motion later on.)

कुछ आवाजें : हमें मंजूर है।

ਸ੍ਰੀ ਸਪੀਕਰ: ਗੁਲਸ਼ਨ ਸਾਹਿਬ, ਸਾਢੇ ਛੇ ਵਜੇ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਤੁਹਾਡਾ ਰੇਜ਼ੋਲਿਊਸ਼ਨ ਵੀ ਜਾਰੀ ਰਹੇਗਾ। ਤੁਹਾਨੂੰ ਇਸ ਦੇ ਵਿਚ ਕੋਈ ਇਤਰਾਜ਼ ਤਾਂ ਨਹੀਂ। (After 6.30 p. m. the resolution moved by S. Dhanna Singh Gulshan will also be discussed. I think, the hon'ble Member has no objection to it.)

ਸਰਦਾਰ ਧੰਨਾ ਸਿੰਘ ਗੁਲਸ਼ਨ: ਨਹੀਂ ਜੀ, ਮੈਨੂੰ ਕੋਈ ਇਤਰਾਜ਼ ਨਹੀਂ ਹੈ।

चौधरी धर्म सिंह राठी (सम्भालका) : जनाब, मैं ने इस resolution को पढ़ा है और जो इस पर तकरीरें हुई हैं वह भी गौर से सुनी हैं। अगर यह resolution इन speeches के मुताबिक होता कि गुरुद्वारों, मन्दिरों या दूसरे धार्मिक स्थानों में जो लाक़ानूनी होती है वह बन्द हो और जो proclaimed offenders वहां पड़े हैं उन को बाहर निकाला जाए अगर यह लफ्ज़ इस में होते तो मैं डट कर इस की हिमायत करता।

श्री अध्यक्ष : मैं एक बार फिर clear कर दूं। जो resolution है वह यह है (I may again make the position clear. The resolution is as follows) :—

> "This Sabha recommends to the Government to take suitable measures to ensure that no religious or charitable institution in the State is used by any individual or organisation for political purposes."

And the motion of Sardar Dhanna Singh Gulshan is :

> "That the situation arising out of the demand for Punjabi Suba in the State be taken into consideration."

यह दोनों ही आपके फैसले के मुताबिक चल रही हैं। मगर जो voting 8½ बजे होगी वह सिर्फ resolution पर ही होगी। (Both of these motions are before the House as decided by it but when voting takes place at 8-30 p.m. it will be on the resolution only.)

Opposition की तरफ से आवाजें : हां जी ठीक है।

श्री अध्यक्ष : इस पर voting नहीं हो सकती, discussion जारी रहेगी। (There cannot be voting on that motion. The discussion will continue.)

चौधरी धर्म सिंह राठी : स्पीकर साहिब, मैं कह रहा था कि अगर इस resolution में यह होता कि गुरुद्वारों में या मन्दिरों में हथियार रखे जाते हैं या मफरूर ठहरते हैं तो मैं इसकी

हिमायत करता लेकिन इसमें तो सिर्फ यही है कि धर्मस्थानों को और charitable institutions को Political purposes के लिए इस्तेमाल न किया जाये ।

स्पीकर साहिब, इस resolution के पेश किए जाने पर मुझे हैरानी न होती अगर इसे सरदार दरबारा सिंह पेश करते लेकिन इसके पेश करने वाले और इसकी ताईद करने वाले वह लोग हैं जो सन् 1956 के अन्दर गुरुद्वारों को political purposes के लिए इस्तेमाल करते रहे । मैंने गुरुद्वारों के अन्दर lecture करते हुए सरदार भूपेन्दर सिंह मान को देखा है, सरदार ज्ञान सिंह राड़ेवाला को देखा है और ज्ञानी करतार सिंह को देखा है जिन्होंने कि गुरुद्वारों में political तकरीरें की हैं । और जनाब, सरदार हरचन्द सिंह को, सरदार गुरमीत सिंह को, पंडित श्री राम शर्मा को भी देखा है political तकरीर करते हुए । और मैं इस की मुखालफत नहीं करता हूँ क्योंकि मैं तो यही कहता हूँ कि political तकरीरें होनी चाहिएं । लेकिन यह नहीं होना चाहिए कि धार्मिक स्थानों पर नाजायज़ असला रहे या proclaimed offenders वहाँ रहें । यह मैं मानता हूं, मगर किसी पर यह पाबन्दी लगाना कि वहाँ पर कोई political तकरीर न करे, यह मैं नहीं मानता ।

स्पीकर साहिब, आज देश की दशा अगर आप गौर से देखें तो पता चलेगा कि सब तरफ corruption बढ़ती चली जा रही है । तो इसको दूर करने के लिए धर्मस्थानों में इसके खिलाफ प्रचार करना ज़रूरी है ।

जनाब, politics के नाम पर झूठ बोलने का हक हासिल किया जा रहा है, मैं कहता हूँ कि politics में भी ईमानदारी और सच्चाई बर्तनी चाहिएं । तो मेरा point स्पीकर साहिब यह है कि धर्मस्थानों में भी political speeches होनी चाहिएं । यह कोई नई बात नहीं है । इसकी तो मिसालें हैं, और राष्ट्रपिता महात्मा गांधी भी बिड़ला मंदिर के अन्दर political तकरीर करते थे । और भी हमेशा से ऐसा होता रहा है । मुगलों के ज़माने में भी जिन सिक्खों ने या हिन्दुओं ने लड़ाई लड़ी वह भी मंदिरों और गुरुद्वारों के अन्दर से लड़ी । और 1857 का जो स्वतंत्रता आन्दोलन था उसकी तरफ ग़ौर करें तो पता चलेगा कि वह मेरठ के मंदिर से शुरू हुआ व जामा मस्जिद दिल्ली से शुरू हुआ । अंग्रेज़ों के खिलाफ जो लड़ाई लड़ी गई वह भी मंदिर और गुरुद्वारों से लड़ी गई ।.....

श्री अध्यक्ष : आपकी स्वतंत्र पार्टी का क्या प्रोग्राम है, अन्दर से लड़ेगी या बाहर से ?
(What is the programme of your Swatantra Party, whether it will fight from inside or in the open ?)

चौधरी धर्म सिंह राठी : हम तो कांग्रेस के मुकाबिले में लड़ेंगे । अगर कांग्रेस अन्दर से लड़ेगी तो अन्दर से लड़ेंगे और अगर कांग्रेस बाहर से लड़ेगी तो स्वतंत्र पार्टी भी बाहर से लड़ेगी।

मैं, जनाब, आर्य समाज घराने से ताल्लुक रखता हूँ और आर्य-धर्म के संस्कार मुझ पर पड़े हुए हैं । स्वामी दयानन्द जी ने सत्यार्थ-प्रकाश में लिखा है कि धर्म और राजनीति एक चीज़ है । और यह दोनों एक दूसरे से अलग हो ही नहीं सकते ।

श्री अध्यक्ष : क्या धर्म राजनीति में बाहर से नहीं आ सकता, सिर्फ मंदिर से ही आ सकता है ? Cannot religion influence politics from outside, can it be done from inside the Mandirs only ?)

चौधरी धर्म सिंह राठी : मेरा अपना view-point यही है। (हंसी) जनाब मैं यह बतलाना चाहता हूं कि गुरुद्वारों को व charitable institutions को political purpose के लिए कौन इस्तेमाल करता रहा है। यह वज़ीर लोग ही हैं जो इन मंदिरों में या गुरुद्वारों में जाकर अपनी political तकरीरें करते हैं। और इन Treasury Benches पर जो लोग बैठे हुए हैं वह वहां पर जा जा कर तकरीरें करते हैं; और अगर जनाब, सच कहूं तो हकीकत यह है कि अगर इस तरह का resolution पास हो जाए और कानून इन्हें बोलना बन्द कराद तो फिर यह तो कहीं जलसा ही नहीं कर सकते। और न इन वज़ीर साहिबान को और कोई ठौर मिलेगा। इन्हें तो कोई बोलने ही नहीं देगा, जनाब ! इस लिये, स्पीकर साहिब, मैं आप की मार्फत, कांग्रेस सरकार को यह कहना चाहता हूं कि अपने आप अपन पैरों पर कुल्हाड़ी न मारो।

कुछ मैम्बर साहिबान ने फतहगढ़ साहिब का ज़िक्र किया कि प्राइम मिनस्टर नेहरू जी को वहां पर बोलने की इजाज़त नहीं दी गई। ठीक है नहीं दी गई। एक तरफ तो आप लोग या यह सरकार यह कहती है कि धर्म स्थानों पर political तकरीरें नहीं होनी चाहियें और एक तरफ यह कहते हैं कि पंडित नेहरू को बोलने नहीं दिया गया। भला बताइए पंडित नेहरू ने वहां कौन सी धार्मिक स्पीच देनी थी। मेरी समझ में नहीं आता कि आखिर वहां पर नेहरू जी क्या करने गए थे ?

एक आवाज़ : अखंड पाठ करने गए थे।

चौधरी धर्म सिंह राठी : पता है मुझे अखंड पाठ का भी। तो, जनाब, इन की राय में पंडित नेहरू अगर वहां तकरीर करें तो ठीक है और अगर और कोई करे तो गलत है। यानी कोई असूल होना चाहिए, कोई तरीका होना चाहिए। कहते हैं कि ये communalists हैं। मैं कहता हूं कि कांग्रेस से ज़्यादा communalist जमायत कोई नहीं जो मुस्लिम लीग के साथ समझौता कर सकती है। एक मेम्बर जन संघ के बोले और उन्होंने फरमाया कि communalist को ban करो। अगर यह जमायत communalist नहीं तो और कौन सी जमायत है। मैं तो समझता हूं कि अगर जनसंघ के आदमी कहें कि हम communalist नहीं तो communalism की definition ही बदलनी पड़ेगी। यहां एक बात कही गई कि गुरुद्वारे के अन्दर जाने पर पाबन्दी लगा रखी है। मुझे खुद गुरुद्वारे के अन्दर अमृतसर जाने का मौका मिला और मुझे 100 सिपाही करनाल पुलिस के वहां अन्दर मिले। अगर कोई पाबन्दी होती तो सिपाही वहां कैसे जा सकते थे।

Mr. Speaker : How did the hon. Member develop intimacy with the police men ?

चौधरी धर्म सिंह राठी : मैं सब को जानता हूं। ये कहते हैं कि सेंसरशिप है। अगर ऐसी बात होती तो वे सिपाही वहां कैसे जा सकते थे। मैं ने वहां पर 25-30 हजार आदमियों का मजमा देखा जो कि सरदार प्रताप सिंह कैरों को कभी नसीब नहीं हो सकता। एक तरफ ये कहते हैं कि गुरुद्वारों में कुछ न करो और दूसरी तरफ तमाम जगहों पर दफा 144 लगा रखी है कि कोई जल्सा नहीं हो सकता। यहां पर यह कहा जा सकता है कि —

'न तड़पने की इजाज़त है न फरियाद की है
घुट के मर जाऊं यह मर्ज़ी मेरे सैयाद की है।'

जत्थेदार ऊधम सिंह नागोके स्वतन्त्र पार्टी के प्रेज़ीडेंट हैं। क्योंकि अमृतसर कांग्रेस सरदार ऊधम सिंह नागोके के खिलाफ थी इसलिये उन्हें detention में ले लिया गया। इस तरीके से कांग्रेस जीत नहीं सकती और मैं पेशीनगोई करता हूं कि इस तरीके से कांग्रेस कभी कामयाब नहीं होगी और अगली election में ये गद्दियां नहीं मिलेंगी।

Mr. Speaker : आपकी जगह कहां होगी ? (What will be the position of the hon. Member ?)

चौधरी धर्म सिंह राठी : जहां पंडित मोहन लाल बैठे हैं। (*Laughter*)

पंडित मोहन लाल : इन की जगह वाला महकमा मेरे पास है। (Renewed *Laughter*)

श्री अध्यक्ष : बात यह है कि अकाली दल वाले इतना अच्छा नहीं बोल सकते जितना कि राठी साहिब। (The fact remains that Rathi Sahib has pleaded the cause of Akalis better than the Akalis themselves.)

चौधरी धर्म सिंह राठी : हमें छेड़ने की कोशिश की गई। सभ्रवाल साहिब ने हमारे जज़बात को ठेस पहुंचाई जब उन्होंने यह कहा कि 'हरियाना चीज़ क्या है'। अगर इस किस्म के जज़बात हैं तो मैं साफ तौर पर challenge करता हूं कि आप referendum करवा कर देख लें अगर हम हार जाएं तो जो चाहें कर लें। मैं चीफ़ मिनिस्टर साहिब को challenge करता हूं कि वे हार जाएंगे।

एक आवाज : यही बात मास्टर तारा सिंह कहते हैं।

चौधरी धर्म सिंह राठी : मैं पंजाबी सूबा की demand को communal समझता हूं लेकिन हरियाना की demand national demand है और मेरे साथी मुअज़िज़ मेम्बर सभ्रवाल साहिब की महा पंजाब की demand उस से भी ज्यादा communal है जो कि अकालियों की है। आखिर में मैं यह कहना चाहता हूं कि सब से बड़ी बात यह कही गई कि गुरुद्वारों में दस नम्बर के बदमाश चले गए। मैं कहता हूं वे वहां कैसे चले गए। वे तो तमाम कांग्रेस मंडल के मैम्बर हैं। वे गुरुद्वारों और मन्दिरों में कैसे जा सकते हैं ? (*Laughter*) अगर वे गुरुद्वारों में चले भी गए तो वहां से

[चौधरी धर्म सिंह राठी]

पवित्र होकर आएंगे। अच्छे आदमी बन जायेंगे। वे वहां से गुरबानी सुन कर सत्यार्थ प्रकाश सुन कर ग़लत राह को छोड़ कर ठीक राह पर आ जाएंगे। इस लिए मैं यह अर्ज़ करना चाहता हूं कि इस resolution को वापस लिया जाय। क्योंकि यह ज़ाहर करता है कि इस गवर्नमैंट में चैन नहीं है और सरकार इस resolution का सहारा ले कर गुरुद्वारों और मन्दिरों को तबाह करना चाहती है, उन की sanctity को ख़राब करना चाहती है। एक तरफ तो कहती है कि पंजाब में अमनो अमान है और दूसरी तरफ इस resolution का सहारा लेकर यह कहती है कि law and order को खतरा है। मैं समझता हूं कि यह बनावटी बात है ।

मैं चीफ मिनिस्टर साहिब को कहूंगा कि वह Gochbles की बातें छोड़ दें। आखीर में मैं इस resolution के मुहर्रक और हिमायतियों को कहूंगा कि वे शिवा जी और महाराना प्रताप की history को पढ़ें, मरहटों की history को पढ़ें तो उन्हें पता चलेगा कि politics का धर्म स्थानों के साथ कितना गहरा सम्बन्ध है। पानीपत में जब मरहटों की लड़ाई हुई तो भाऊ ने जिस मन्दिर में तकरीर की और कस्म खाई वह मन्दिर आज भी मौजूद है और ज़ाहर करता है कि मन्दिरों में लड़ाइयां होती रहीं। मुझे आज तक याद है। आप कोई history उठा कर देख लें। हमारी पुरानी history शाहिद है कि राजनीति और धर्म को अलग नहीं किया जा सकता। अगर यह दोनों चीजें अलग हो जाएं तो नतीजा अच्छा नहीं निकलेगा। इन शब्दों के साथ मैं अपने ख्यालात इस रेज़ोल्यूशन पर ज़ाहिर करना चाहता हूं ।

ਸਰਦਾਰ ਧੰਨਾ ਸਿੰਘ ਗੁਲਸ਼ਨ (ਪੱਕਾ ਕਲਾਂ, 'ਰੀਜ਼ਰਵਡ') : ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਸਰਦਾਰ ਰਾਜਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਵਲੋਂ ਜੋ ਮਤਾ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਮੈਂ ਉਸ ਦੀ ਵਿਰੋਧਤਾ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਔਰ ਜੋ ਮੇਰੇ ਵਲੋਂ motion ਪੇਸ਼ ਹੈ ਉਸ ਦੀ ਮੈਂ ਪ੍ਰੋੜ੍ਹਤਾ ਕਰਨ ਲਈ ਖੜਾ ਹੋਇਆ ਹਾਂ।

ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਸਿਖਾਂ ਦਾ ਧਰਮ ਔਰ ਸਿਆਸਤ ਇਸ ਵੇਲੇ ਤੋਂ ਨਹੀਂ ਬਲਕਿ ਜਦੋਂ ਤੋਂ ਸਾਹਿਬ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਨੇ ਇਸ ਦੁਨੀਆ ਦੇ ਕੋਨੇ ਕੋਨੇ ਦਾ ਚਕਰ ਲਗਾਇਆ ਸੀ ਉਸ ਵੇਲੇ ਤੋਂ ਸੰਮਿਲਤ ਕੀਤੇ ਹੋਏ ਹਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਮੰਦਰਾਂ ਅਤੇ ਦੂਜੇ ਧਾਰਮਕ ਸਥਾਨਾਂ ਵਿਚ ਬੈਠ ਕੇ ਪਰਚਾਰ ਕੀਤਾ ਸੀ। ਜੋ ਸਾਡੀ ਗੁਰਬਾਣੀ ਤੇ ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਦੀਆਂ ਵਾਰਾਂ ਵਿਚੋਂ ਸ਼ਬਦ ਰੋਜ਼ ਸੁਣਾਈ ਦਿੰਦੇ ਹਨ ਇਹ ਅਜ ਤੋਂ ਚਾਰ ਸੌ ਸਾਲ ਪਹਿਲਾਂ ਤੋਂ ਸਾਡੇ ਗੁਰੂਆਂ ਨੇ ਰਵਾਇਤ ਕਾਇਮ ਕੀਤੀ ਹੋਈ ਹੈ। ਪਰ ਅਜ ਜੇ ਅਸੀਂ ਗੁਰਦੁਆਰਿਆਂ ਵਿਚ ਕਹਿੰਦੇ ਹਾਂ—

'ਕਲ ਕਾਤੀ ਰਾਜੇ ਕਸਾਈ ਧਰਮ ਪੰਖ ਕਰ ਉਡ ਰਿਹਾ'

ਤਾਂ ਦਫਾ 144 ਨਾਫਦ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਵਿਚ ਜੇ ਇਹ ਗੱਲ ਕਹੀ ਜਾਵੇ, ਭਾਵੇਂ ਇਹ ਗੁਰਬਾਣੀ ਦੀ ਤੁਕ ਹੈ, ਤਾਂ ਕੀ ਤੁਸੀਂ ਸਮਝ ਸਕੋਗੇ ਕਿ ਕੀ ਇਹ ਧਰਮ ਪਰਚਾਰ ਹੈ ਜਾਂ political ਪਰਚਾਰ ਹੈ? ਦੁਖ ਮੈਨੂੰ ਇਸ ਗੱਲ ਦਾ ਹੈ ਤੇ ਕਾਂਗਰਸੀ ਸਿਖਾਂ ਦੀ ਹਾਲਤ ਤੇ ਤਰਸ ਵੀ ਆਉਂਦਾ ਹੈ ਜਿਹੜੇ ਅੱਜ ਤੋਂ ਡੇਢ ਦੋ ਸਾਲ ਪਹਿਲਾਂ, ਜਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਤੇ ਜਿਹੜੇ ਅਜ ਤੋਂ ਕੇਵਲ 10 ਦਿਨ ਪਹਿਲੇ ਆਪਣੇ ਵਿਚਾਰ ਕੁਝ ਹੋਰ ਰਖਦੇ ਸੀ ਔਰ ਗਿਆਨੀ ਜੀ ਦੇ ਕਥਨ ਅਨੁਸਾਰ ਉਹ ਕੁਝ ਬਦਲ ਗਏ ਹਨ। ਮੈਨੂੰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਤੇ ਜ਼ਿਆਦਾ ਤਰਸ ਆਉਂਦਾ ਹੈ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ

ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਦਿਲਾਂ ਵਿਚ ਇਹ ਜਜਬਾ ਗੁਰਦੁਆਰਿਆਂ ਵਿਚ ਪਰਚਾਰ ਕਰ ਕਰ ਕੇ ਪੈਦਾ ਕੀਤਾ ਸੀ ਔਰ ਹੋਰ ਬਹੁਤ ਸਾਰੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਕੀਤੀਆਂ ਔਰ ਹੁਣ ਉਹ ਬਦਲ ਗਏ ਹਨ। ਮੈਨੂੰ ਇਹ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਯਾਦ ਹੈ ਔਰ ਮੇਰੇ ਪਾਸ ਐਨੇ ਗੁਰਦੁਆਰੇ note ਕੀਤੇ ਹੋਏ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਗੁਰਦੁਆਰਿਆਂ ਵਿਚ ਇਹ ਜਾ ਜਾ ਕੇ political ਪਰਚਾਰ ਕਰਦੇ ਰਹੇ ਹਨ। ਮੈਨੂੰ ਹਿੰਦੁਸਤਾਨ ਦੇ ਕਿਸੇ ਕੋਨੇ ਤੇ ਵੀ ਐਸਾ ਕੋਈ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਨਜ਼ਰ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦਾ ਜਿਥੇ political ਪਰਚਾਰ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ ਰਿਹਾ। ਮੈਂ ਇਹ ਗੱਲ ਵੀ ਕਹਿ ਸਕਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਦੇਸ਼ ਦੇ ਵਡੇ ਵਡੇ ਨੇਤਾਵਾਂ ਨੇ ਗਰਦੁਆਰਿਆਂ ਵਿਚ ਅਤੇ ਦੂਜੇ ਧਰਮ ਸਥਾਨਾਂ ਵਿਚ ਜਾ ਜਾ ਕੇ political ਪਰਚਾਰ ਕੀਤੇ ਨੇ। ਮੈਨੂੰ ਕੇਰਲਾ ਦਾ ਵਾਕਿਆ ਯਾਦ ਹੈ ਜਿਸ ਵੇਲੇ ਉਥੇ ਸ੍ਰੀ ਨੰਬੂਦਰੀ ਪਾਦ ਦੀ ਸਰਕਾਰ ਬਣੀ ਸੀ ਉਥੇ ਚਰਚ Federation ਨੂੰ ਔਰ ਮੁਸਲਮ ਲੀਗ ਨੂੰ ਨਾਲ ਲੈ ਕੇ ਗਿਰਜਾ ਘਰਾਂ ਵਿਚ ਤੇ ਮਸੀਤਾਂ ਵਿਚ ਇਨ੍ਹਾਂ ਕਾਂਗਰਸੀ ਲੋਕਾਂ ਨੇ, ਜਿਹੜੇ ਹੁਣ ਸਿਆਸਤ ਨੂੰ ਤੇ ਧਰਮ ਨੂੰ ਵਖ ਵਖ ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਨ, politics ਦਾ ਪਰਚਾਰ ਕੀਤਾ। ਅਜ ਮੈਂ ਦੇਖਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਥੇ ਇਹ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਗੁਰਦੁਆਰਿਆਂ ਦੇ ਅੰਦਰ ਸਿਆਸੀ ਪਰਚਾਰ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਮੈਂ ਆਪ ਇਸ ਰਾਏ ਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਗੁਰਦੁਆਰਿਆਂ, ਮੰਦਰਾਂ ਜਾਂ ਦੂਜੇ ਧਰਮ ਅਸਥਾਨਾਂ ਦੇ ਅੰਦਰ ਜੋ ਸਿਆਸੀ ਪਰਚਾਰ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਉਹ ਸਾਰਿਆਂ ਲਈ ਬੰਦ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਨਾ ਕਿ ਸਿਰਫ ਉਨ੍ਹਾਂ ਲਈ ਬੰਦ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਜਿਹੜੇ ਹੁਣ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ। ਮੇਰੇ ਸਾਹਮਣੇ ਸੈਂਕੜੇ ਐਸੀਆਂ ਮਿਸਾਲਾਂ ਹਨ, ਇਕ ਅਧ ਗੁਰ-ਦੁਆਰੇ ਦੀ ਨਹੀਂ, ਜਿਥੇ ਇਹ ਸਿਆਸੀ ਪਰਚਾਰ ਕਰਦੇ ਰਹੇ ਹਨ। ਹੁਣ ਇਹ ਉਲਟੀ ਗੱਲ ਕਰਨ ਲਗ ਗਏ ਹਨ। ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਕੁਝ ਸਿਖ legislators ਕੁਝ ਸਮਾਂ ਪਹਿਲੇ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਬੰਧਕ ਕਮੇਟੀ ਉਤੇ ਕਾਬਜ਼ ਹੋਏ ਪਰ ਥੋੜ੍ਹੇ ਚਿਰ ਬਾਅਦ ਉਹ ਗੁਰਦੁਆਰਿਆਂ ਵਿਚੋਂ ਨਿਕਲ ਗਏ। ਲੇਕਿਨ ਜਿਸ ਵੇਲੇ ਉਹ ਕਾਂਗਰਸੀ ਕਾਬਜ਼ ਸੀ ਉਸ ਵੇਲੇ ਦਰਬਾਰ ਸਾਹਿਬ ਤੇ ਵੀ ਉਹ ਸਿਆਸੀ ਸਪੀਚਾਂ, ਮੰਜੀ ਸਾਹਿਬ ਤੇ ਚਮਕੌਰ ਸਾਹਿਬ ਗੁਰਦੁਆਰਾ, ਭੈਣੀ ਸਾਹਿਬ ਅਤੇ ਭਠਿੰਡੇ ਦੇ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਦਮਦਮਾ ਸਾਹਿਬ ਗੁਰਦੁਆਰਾ, ਚੋਲਾ ਸਾਹਿਬ, ਫਤਿਹਗੜ ਸਾਹਿਬ ਔਰ ਲਖਨਊ ਦੇ ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਵਿਚੋਂ ਵੀ ਸਪੀਚਾਂ ਕਰਦੇ ਰਹੇ ਸੀ। ਮੈਂ, ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਕਿਤਨੇ ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਤੁਹਾਨੂੰ ਗਿਣਾ ਦੇਵਾਂ ਜਿਥੋਂ ਸਿਆਸੀ speeches ਹੁੰਦੀਆਂ ਰਹੀਆਂ ਹਨ। ਉਹ ਭਰਾ ਜਿਹੜੇ ਅਜ ਇਹ ਮਤਾ ਪੇਸ਼ ਕਰਦੇ ਹਨ ਉਹ ਸਦਾ ਗੁਰਦੁਆਰਿਆਂ ਵਿਚੋਂ ਸਿਆਸੀ ਸਪੀਚਾਂ ਕਰਦੇ ਰਹੇ ਹਨ। ਜਦੋਂ ਇਹ ਆਪ ਸਿਆਸੀ ਸਪੀਚਾਂ ਗੁਰਦੁਆਰਿਆਂ ਵਿਚੋਂ ਕਰਦੇ ਸਨ ਤਦ ਤਾਂ ਇਹ ਠੀਕ ਸੀ ਲੇਕਿਨ ਜੇ ਹੁਣ ਕੋਈ ਦੂਜੀ ਪਾਰਟੀ ਉਥੇ ਬਰਸਰੇ ਇਕਤਦਾਰ ਆ ਗਈ ਹੈ ਤਦ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ speeches ਜ਼ਹਿਰ ਲਗਦੀਆਂ ਹਨ।

ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਮੈਂ ਇਹ ਕਹਿਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਜਿਹੜਾ ਮਤਾ ਸਰਦਾਰ ਰਜਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਨੇ ਇਥੇ ਲਿਆਂਦਾ ਹੈ, ਇਹ ਸਮਾਂ ਇਸ ਮਤੇ ਦੇ ਲਿਆਉਣ ਦਾ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਮੈਂ ਤੁਹਾਨੂੰ ਦਸਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਕਿਉਂ ਇਹ ਸਮਾਂ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਸ੍ਰੀ ਮਾਨ ਮਾਸਟਰ ਤਾਰਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਭੁਖ ਹੜਤਾਲ ਕੀਤੀ ਹੋਈ ਹੈ, ਪੰਡਤ ਜਵਾਹਰ ਲਾਲ, ਜਿਹੜੇ ਸਾਡੇ ਦੇਸ਼ ਦੇ ਮਹਾਨ ਨੇਤਾ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ appeal ਕੀਤੀ ਮਾਸਟਰ ਤਾਰਾ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਅਤੇ ਜਿਹੜੇ ਸਜਨ ਆਰੀਆ ਸਮਾਜ ਵਿਚ ਭੁਖ ਹੜਤਾਲ ਕਰਕੇ ਬੈਠੇ ਹੋਏ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਵੀ ਕਿ ਉਹ ਦੇਸ਼ ਦੇ ਭਲੇ ਤੇ ਅਮਨ ਨੂੰ ਮੁਖ ਰਖਦੇ ਹੋਏ ਵਰਤ ਛਡ ਦੇਣ। ਉਪ ਰਾਸ਼ਟ੍ਰਪਤੀ ਨੇ ਅਤੇ ਕਾਂਗਰਸ ਦੇ ਪਰਧਾਨ ਨੇ ਵੀ ਇਹ ਅਪੀਲ

[ਸਰਦਾਰ ਧੰਨਾ ਸਿੰਘ ਗੁਲਸ਼ਨ]

ਕੀਤੀ ਹੈ। Press ਦਾ ਗਲਾ ਘੁਟਣਾ ਪਿਆ ਹੈ, ਇਸੇ ਕਰ ਕੇ ਦਫਾ 144 ਲਗਾਣੀ ਪਈ ਹੈ ਔਰ ਇਸੇ ਕਰ ਕੇ ਬਾਹਰ ਤੋਂ ਪੁਲਸ ਮੰਗਾਉਣੀ ਪਈ ਹੈ ਔਰ ਹਰ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਪਾਬੰਦੀਆਂ ਲਗਾਉਣੀਆਂ ਪਈਆਂ ਹਨ। ਅਜ ਹਾਲਤ ਇਹ ਹੋ ਗਈ ਹੈ ਕਿ ਜੇ ਕੋਈ ਨੀਲੀ ਪਗੜੀ ਵਾਲਾ ਆਦਮੀ ਦਰਬਾਰ ਸਾਹਿਬ ਦਰਸ਼ਨ ਕਰਨ ਲਈ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਔਰ ਉਥੇ ਅੰਦਰ ਜਾਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲੇ ਜੇ ਉਹ ਕਿਤੇ ਬੈਠ ਕੇ ਪਸ਼ਾਬ ਵੀ ਕਰਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਉਸ ਦੇ ਪਸ਼ਾਬ ਦੀ ਮੁਸ਼ਕ ਲਈ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਕਿ ਉਸ ਦੇ ਪਸ਼ਾਬ ਵਿਚੋਂ ਪੰਜਾਬੀ ਸੂਬੇ ਦੀ ਮੁਸ਼ਕ ਤਾਂ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦੀ। ਅਗੇ ਕਦੇ ਗੁਰਦਆਰਿਆਂ ਵਿਚ ਜਾਣ ਤੇ ਪਾਬੰਦੀ ਨਹੀਂ ਸੀ ਲਗੀ, ਨਾ ਹੀ ਅਗੇ ਕਦੇ ਗੁਰਦੁਆਰਿਆਂ ਵਿਚ ਸਪੀਚਾਂ ਕਰਨ ਤੇ ਦਫਾ 144 ਲਗੀ ਸੀ। ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਹ ਗਲ ਕਿਸੇ ਹਾਲਤ ਵਿਚ ਵੀ ਜਾਇਜ਼ ਨਹੀਂ ਸੀ ਜੋ ਬਹੁਤ ਸਾਰਿਆਂ ਵਲੋਂ ਇਹ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਅਕਾਲੀ ਦਲ ਵਲੋਂ ਸੂਬੇ ਦਾ ਅਮਨ ਭੰਗ ਕਰਨ ਦਾ ਪਰੋਗਰਾਮ ਹੈ। ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਹ ਗੱਲ ਬਿਲਕੁਲ ਬੇ-ਬੁਨਿਆਦ ਹੈ। ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਤੁਸੀਂ ਆਪ ਅੰਦਾਜ਼ਾ ਲਗਾਉ ਕਿ ਪਿਛਲੇ ਸਾਲ ਅਕਾਲੀ ਦਲ ਵਲੋਂ 55 ਹਜ਼ਾਰ ਆਦਮੀ ਗਰਿਫਤਾਰ ਕਰਵਾਏ ਗਏ ਸਨ, ਕਿਤੇ ਵੀ ਸਾਨੂੰ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਮਿਸਾਲ ਨਹੀਂ ਲਭਦੀ। ਜੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਤਸ਼ੱਦਦ ਦੀ ਨੀਤੀ ਬਣਾਈ ਹੋਈ ਹੁੰਦੀ ਤਾਂ ਕੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ 55—57 ਹਜ਼ਾਰ ਆਦਮੀ ਗਿਰਫਤਾਰ ਕਰਾਉਣੇ ਸੀ? ਕੋਈ ਤਹਿਰੀਕ ਨਹੀਂ, ਕੋਈ ਇਕੱਠ ਨਹੀਂ, ਕਿਸੇ ਗੱਲ ਦੀ ਅਜ਼ਾਦੀ ਨਹੀਂ, ਐਨਾ ਕੁਝ ਹੋਣ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਵੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਕੋਲ ਮਰਨ ਬਰਤ ਰਖ ਕੇ ਮਰ ਜਾਣ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਹੋਰ ਕੋਈ ਚਾਰਾ ਹੀ ਨਹੀਂ ਰਹਿ ਗਿਆ। ਇਸ ਕਰਕੇ ਇਹ ਕਹਿਣਾ ਕਿ ਅਕਾਲੀਆਂ ਦਾ ਤਸ਼ੱਦਦ ਕਰਨ ਦਾ ਪਰੋਗਰਾਮ ਹੈ, ਬਿਲਕੁਲ ਬੇ ਬੁਨਿਆਦ ਹੈ। ਔਰ ਇਸ ਵੇਲੇ ਇਸ ਮਤੇ ਦਾ ਲਿਆਉਣਾ ਵੀ ਜਾਇਜ਼ ਨਹੀਂ।

ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਮੈਨੂੰ ਖੁਸ਼ੀ ਹੁੰਦੀ ਜੇਕਰ ਦੋਨੋਂ ਪਾਰਟੀਆਂ ਖੁਲ੍ਹੇ ਮੈਦਾਨ ਵਿਚ ਘੁਲਦੀਆਂ। ਪਰ ਏਥੇ ਤਾਂ ਅਜੀਬ ਗੱਲ ਹੋ ਰਹੀ ਹੈ।

ਇਹ ਬਹਾਦਰੀ ਕਾਹਦੀ ਹੈ। ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਵਿਚਾਰ platform ਤੋਂ ਜਾਂ press ਰਾਹੀਂ ਪਰਗਟ ਕਰਨ ਦੀ ਆਜ਼ਾਦੀ ਨਹੀਂ, ਨਾ ਹੀ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਇਹ ਸਮਝਾਉਣ ਦਾ ਮੌਕਾ ਦਿਤਾ ਹੈ ਕਿ ਅਸੀਂ ਕੀ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਾਂ ਜਾਂ ਤੁਹਾਡੀ ਕੀ ਲੋੜ ਹੈ। ਇਹ ਵੀ ਕੋਈ ਬਹਾਦਰੀ ਹੈ ਜਿਵੇਂ ਦੋ ਪਹਿਲਵਾਨਾਂ ਦੀ ਕੁਸ਼ਤੀ ਹੋਵੇ, ਇਕ ਦੀਆਂ ਲੱਤਾਂ ਬਾਹਾਂ ਬੰਨ੍ਹ ਦਿਤੀਆਂ ਜਾਣ, ਅੱਖਾਂ ਤੇ ਪੱਟੀ ਬੰਨ੍ਹ ਦਿੱਤੀ ਜਾਵੇ ਅਤੇ ਦੂਸਰਾ ਉਸ ਨੂੰ ਆਕੇ ਢਾ ਲਵੇ ਅਤੇ ਕਹੇ ਵੇਖ ਮੈਂ ਤੈਨੂੰ ਢਾ ਲਿਆ ਹੈ। ਇਹ ਕੋਈ ਬਹਾਦਰੀ ਹੈ। ਬਹਾਦਰੀ ਤਾਂ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਦੋਵੇਂ ਮੈਦਾਨ ਵਿਚ ਛਡ ਦਿਤੇ ਜਾਣ, ਜਿਸ ਨੂੰ ਕੋਈ ਢਾ ਲਵੇ ਅਤੇ ਉਹ ਢਹਿਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਦਾਦ ਦੇਵੇ ਕਿ ਸ਼ਾਬਾਸ਼ ਭਾਈ ਤੈਂ ਮੈਨੂੰ ਢਾ ਲਿਆ। ਮੈਂ ਤੇਰੀ ਦਲੇਰੀ ਦੀ ਦਾਦ ਦਿੰਦਾ ਹਾਂ। ਇਸ ਲਈ, ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਜੋ ਕੁਝ ਇਸ ਵੇਲੇ ਏਥੇ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ ਇਸ ਨਾਲ ਸਾਡੇ ਗੁਰੂਆਂ ਦੀ ਅਜ ਤੋਂ 500 ਸਾਲ ਪਹਿਲਾਂ ਚਲਾਈ ਰੀਤੀ ਨੂੰ ਖਤਮ ਕੀਤਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਮੈਨੂੰ ਇਕ ਗੱਲ ਯਾਦ ਆਈ ਹੈ। ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪਿੰਡ ਪੰਚਾਇਤ ਵਿਚ ਹਰੀਜਨ ਪੰਚ ਦੀ ਹਾਲਤ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਏਸ ਪੰਚਾਇਤ ਮੰਡਲ ਵਿਚ ਕਾਂਗਰਸੀ ਸਿਖਾਂ ਦੀ ਹੈ। ਇਕ ਹਰੀਜਨ ਪੰਚ ਨੂੰ ਪੰਚਾਇਤ ਵਿਚ ਬੁਲਾਇਆ ਗਿਆ। ਇਹ ਮੇਰਾ ਦੋਸਤ ਸੀ ਮੈਂ ਕਿਹਾ ਚਲੋ ਮੈਂ ਵੀ ਨਾਲ ਚਲਦਾ ਹਾਂ। ਉਹ ਹਾਲਾਤ ਤੋਂ ਜਾਣੂ ਸੀ ਮੈਨੂੰ ਕਹਿਣ ਲੱਗਾ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਘਰ ਚਲੋ, ਘਰ ਬੈਠਕੇ ਵਿੱਚੋਂ ਕੁਰਸੀ ਕੱਢ ਕੇ ਆਰਾਮ ਕਰੋ, ਮੈਂ ਆਉਂਦਾ ਹਾਂ। ਇਹ ਕਹਿਕੇ ਚਲਾ ਗਿਆ। ਮੈਂ ਵੀ ਦੂਸਰੇ ਰਸਤੇ ਹੋ ਕੇ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਪਹੁੰਚ

ਗਿਆ ਮੇਰਾ ਦੋਸਤ ਜਦੋਂ ਆਇਆ ਤਾਂ ਦੋ ਇਕ ਪੰਚਾਇਤੀਆਂ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਫਲਾਣੇ ਨੂੰ ਪਿੰਡ ਵਿਚੋਂ ਬੁਲਾ ਲਿਆ। ਮੈਨੂੰ ਵੇਖ ਕੇ ਲਗਾ ਕੌੜੀ ਨਿਗਾਹ ਨਾਲ ਵੇਖਣ। ਇਹ ਹੈ ਹਾਲਤ ਹਰੀਜਨ ਮੈਂਬਰਾਂ ਦੀ ਪੰਚਾਇਤ ਵਿਚ। ਔਰ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਹਾਲਤ ਇਸ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਸਲਾਹੀਆਂ ਦੀ ਹੈ ਜੋ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਸਿਆਸਤ ਨੂੰ ਧਾਰਮਕ ਕੰਮਾਂ ਵਿਚ ਦਾਖਲ ਨਹੀਂ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ। ਗਿਆਨੀ ਜੀ ਨੇ ਕਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਮਨ ਤਬਦੀਲ ਕਰ ਲੈਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਕੀ ਹੈ, ਇਹ ਤਾਂ ਇਸ ਕੁਰਸੀ ਤੋਂ ਉਠ ਕੇ ਜਦੋਂ ਉਸ ਕੁਰਸੀ ਤੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਤਾਂ ਤਬਦੀਲ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਗਿਆਨੀ ਜੀ ਵਾਲੀਆਂ ਆਦਤਾਂ ਤਾਂ ਰਬ ਨਾ ਹੀ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਪਾਵੇ। ਪਰ ਇਹ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇਤਨੀ ਪੁਰਾਤਨ ਰੀਤੀ ਜਿਹੜੀ ਕਿ ਗੁਰੂਆਂ ਦੀ ਚਲਾਈ ਹੋਈ ਹੈ ਉਹ ਵ। ਤਬਦੀਲ ਹੋ ਜਾਵੇ। ਅਜ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਸਿਖ ਇਹੋ ਜਿਹੇ ਰਸਤੇ ਇਖਤਿਆਰ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ ਜਿਹੜੇ ਅਮਲ ਦੀ ਨੀਤੀ ਦੇ ਵਿਰੁਧ ਹਨ। ਮੈਂ ਇਸ ਖਿਆਲ ਨਾਲ ਸਹਿਮਤ ਨਹੀਂ। ਬਲਕਿ ਸਰਕਾਰ ਹੈ ਜਿਹੜੀ ਹਰ ਕੰਮ ਵਿਚ ਆਪਣਾ ਹੱਥ ਪਾਉਣਾ ਚਾਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਸਰਕਾਰ ਪਾਸ Control ਕਰਨ ਦੇ ਹੋਰ ਸਾਧਨ ਵੀ ਹਨ। ਜੇ ਓਹ ਚਾਹੁਣ ਤਾਂ ਉਹ ਵੀ ਵਰਤ ਸਕਦੇ ਹਨ। ਪਰ ਨੀਤੀ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਇਹ ਨਹੀਂ। ਮੈਂ ਸਿੱਖਾਂ ਦੇ ਅਮਨ ਦੀ ਗੱਲ ਕਰਾਂ ਕਿ ਜਿਸ ਵੇਲੇ police ਗੁਰਦਵਾਰਾ ਸਾਹਿਬ ਵਿਚ ਦਾਖਲ ਹੋਣਾ ਚਾਹੁੰਦੀ ਸੀ ਤਾਂ ਕਿਸੇ ਨੇ ਉਸ ਵੇਲੇ ਆਕੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਮਾਸਟਰ ਤਾਰਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੂੰ ਪੁਲਸ ਚੁਕ ਕੇ ਲੈ ਜਾਣਾ ਚਾਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਸੰਤ ਫਤਹ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਉਸੇ ਵੇਲੇ ਜਵਾਬ ਦਿਤਾ ਸੀ ਕਿ ਭਾਈ ਤੁਸੀਂ ਲੇਟ ਜਾਉ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਰਸਤੇ ਵਿਚ। ਜੇ ਉਹ ਤੁਹਾਡੇ ਉਤੋਂ ਦੀ ਚੁਕ ਲੈਕੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਤਾਂ ਤੁਹਾਨੂੰ ਕੋਈ ਦੁਖ ਨਹੀਂ ਹੋਵੇਗਾ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਕੋਈ ਉਪਰਾਲਾ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ। ਅਗਰ ਕੋਈ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਦਿਲ ਵਿਚ ਐਸੀ ਗੱਲ ਹੁੰਦੀ ਤਾਂ ਜ਼ਰੂਰ ਕਿਹਿੰਦੇ ਕਿ ਭਾਈ ਤੁਹਾਨੂੰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਡਟ ਕੇ ਮੁਕਾਬਲਾ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ, ਪਰ ਐਸੀ ਗੱਲ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਚਿਤ ਚੇਤੇ ਵੀ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਜੇਕਰ 55,000 ਆਦਮੀਆਂ ਦੀ ਗਰਿਫਤਾਰੀ ਦੇ ਕੇ ਵੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਅਮਨ ਦਾ ਰਾਹ ਨਹੀਂ ਛਡਿਆਂ ਤਾਂ ਹੁਣ ਕੀ ਛਡਣਗੇ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਇਕ speech ਵਿਚ ਕਿਹਾ ਸੀ ਕਿ ਦਫਾ 144 ਅਸੀਂ ਭੰਗ ਨਹੀਂ ਕਰਨੀ। ਸਾਨੂੰ ਸਰਕਾਰ ਦੇ 144 ਦਫਾ ਦੇ ਹੁਕਮ ਦਾ ਪੂਰੀ ਤਰਾਂ ਸਤਿਕਾਰ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਭਾਵੇਂ ਹਾਕਮ ਪਾਰਟੀ ਵਲੋਂ ਜਲਸੇ ਜਲੂਸ ਵੀ ਨਿਕਲਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਹੋਰ ਇਸ ਦਫਾ ਦੇ ਵਿਰੁਧ ਕੰਮ ਕੀਤੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਪਰ ਅਕਾਲੀਆਂ ਵੱਲੋਂ ਕਿਸੇ ਇਕ ਜਗ੍ਹਾ ਵੀ ਦਫਾ 144 ਭੰਗ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਗਈ। ਜਿਥੋਂ ਤਕ ਅਮਨ ਦੀ ਨੀਤੀ ਦਾ ਸਬੰਧ ਹੈ ਅਸੀਂ ਬੜੀ ਸ਼ਾਂਤੀ ਅਤੇ ਅਮਨ ਨਾਲ ਤੇ ਦੇਸ਼ ਦੇ ਹਿਤਾਂ ਨੂੰ ਸਾਹਮਣੇ ਰਖਦੇ ਹੋਏ ਇਸ ਨੂੰ ਕਾਇਮ ਰਖਿਆ ਹੈ। ਇਹ ਹਰ ਉਸ ਆਦਮੀ ਦਾ ਫਰਜ਼ ਹੈ ਜੋ ਹਿੰਦੁਸਤਾਨ ਵਿਚ ਵਸਦਾ ਹੈ। ਕੋਈ ਵੀ ਕੌਮਪ੍ਰਸਤ ਆਪਣੇ ਦੇਸ਼ ਦਾ ਨੁਕਸਾਨ ਨਹੀਂ ਚਾਹੁੰਦਾ ਪਰ ਜੋ ਕੁਝ ਕਰਵਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਉਹ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਆਪਣਾ ਇਸ਼ਾਰਾ ਹੈ। ਮੈਨੂੰ ਇਕ ਮਿਸਾਲ ਚੇਤੇ ਆ ਗਈ, ਉਹ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਮੈਂ ਆਪਣੇ ਇਕ ਦੋਸਤ ਨਾਲ ਉਹਦੇ ਸਹੁਰੇ ਘਰ ਚਲਾ ਗਿਆ। ਇਹ ਪਿੰਡਾਂ ਵਿਚ ਰਵਾਇਤ ਹੈ ਕਿ ਪਰਾਹੁਣੇ ਨੂੰ ਪਿੰਡ ਦੀਆਂ ਕੁੜੀਆਂ ਇਕੱਠੀਆਂ ਹੋਕੇ ਮਖੌਲ ਕਰਦੀਆਂ ਹਨ। ਅਸੀਂ ਬਠੇ ਰਹੇ ਸਾਨੂੰ ਕਿਸੇ ਨੇ ਕੋਈ ਮਖੌਲ ਨਾ ਕੀਤਾ। ਥੋੜ੍ਹੀ ਦੇਰ ਬਾਅਦ ਇਕ ਬਾਬਾ ਆਇਆ ਉਹ ਕੁੜੀਆਂ ਜਿਥੇ ਝੁੰਡ ਬਣਾਈ ਖੜ੍ਹੀਆਂ ਸਨ ਉਥੇ ਜਾ ਕੇ ਕਹਿਣ ਲਗਾ ਕਿ ਵੇਖਣਾ ਉਹ ਪਰਾਹੁਣੇ ਆਏ ਬਠੇ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕੋਈ ਮਸ਼ਕਰੀ ਮਖੌਲ ਨਾ ਕਰਨਾ। ਉਹ ਦਾ ਇਹ ਕਹਿਣਾ ਹੀ ਸੀ ਕਿ ਕੁੜੀਆਂ ਨੇ ਛੱਲੀਆ ਮਾਰ ਮਾਰ ਬਿਸਤਰੇ ਭਰ ਦਿਤੇ। ਅਸੀਂ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਜੋ ਇਸ਼ਾਰੇ ਕੀਤੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਉਹ ਵੀ ਸਮਝਦੇ ਹਾਂ। ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਕਿ

[ਸਰਦਾਰ ਧੰਨਾ ਸਿੰਘ ਗੁਲਸ਼ਨ]

ਸਾਰੇ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ 1948 ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਇਕ case ਵੀ ਐਸਾ ਨਹੀਂ ਲਭਦਾ ਜਿਸ ਰਾਹੀਂ ਇਹ ਕਿਹਾ ਜਾ ਸਕੇ ਕਿ ਹਿੰਦੂ ਸਿਖ ਜਾਂ ਸਿਖ ਮੁਸਲਮਾਨ ਦਾ ਕੋਈ ਫ਼ਸਾਦ ਹੋਇਆ ਹੋਵੇ। ਪਰ ਅਜ ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਤੇ ਮਤੇ ਪਾਸ ਕੀਤੇ ਜਾ ਰਹੇ ਹਨ ਇਹ ਤਾਂ ਤਲਖੀ ਵਧਾਉਣ ਦੇ ਇਕ ਢੰਗ ਹਨ, ਇਹ ਚੀਜ਼ ਬਿਲਕੁਲ ਬੇ ਵਕਤ ਹੈ ਜਿਹੜੀ ਸੋਭਦੀ ਨਹੀਂ। ਇਸ ਵੇਲੇ ਦੀ ਨੀਤੀ ਜੋ ਹੈ ਉਹ ਇਹੋ ਹੈ ਕਿ ਸੂਬੇ ਵਿਚ ਅਮਨ ਕਾਇਮ ਰਖਿਆ ਜਾਵੇ ਬੜੇ ਬੜੇ ਲੀਡਰ ਵੀ ਐਸੀਆਂ ਹੀ ਅਪੀਲਾਂ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਇਹੋ ਜਿਹੇ ਵਾਤਾਵਰਨ ਵਿਚ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਮਤੇ ਦਾ ਆਉਣਾ ਕੁਝ ਸਮਝ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦਾ। ਇਕ ਪਾਸੇ ਤਾਂ ਅਮਨ ਕਾਇਮ ਕਰਨ ਦੀਆਂ ਅਪੀਲਾਂ ਕੀਤੀਆਂ ਜਾਂਦੀਆਂ ਅਤੇ ਦੂਸਰੇ ਪਾਸੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਮਤੇ ਬਹਿਸ ਵਿਚ ਰਖੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਜਿਹੜੇ ਕਿ ਬਿਲਕੁਲ ਹੀ ਗ਼ਲਤ ਲੱਗ ਰਹੀ ਹੈ। ੩-੪ ਦਿਨ ਤੋਂ ਮੈਂ ਇਸ ਹਾਊਸ ਵਿਚ ਸਪੀਚਾਂ ਸੁਣ ਰਿਹਾ ਹਾਂ। ਚਾਹੀਦਾ ਤਾਂ ਇਹ ਸੀ ਕਿ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਕੀਤੀਆਂ ਜਾਂਦੀਆਂ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਰਾਹੀਂ ਇਕ ਦੂਸਰੇ ਦੇ ਨੇੜੇ ਆਉਣ ਦੀ ਸੰਭਾਵਨਾ ਹੁੰਦੀ ਪਰ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਗਲਾਂ ਕੀਤੀਆਂ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸੁਣ ਕੇ ਮੇਰਾ ਸਿਰ ਸ਼ਰਮ ਨਾਲ ਝੁਕ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਮੈਂਬਰਾਨ ਵੱਲੋਂ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਪਵਿਤਰ ਅਸਥਾਨਾ ਦੀ ਬੇਹੁਰਮਤੀ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਏਥੇ ਗੁੰਡੇ ਛੁਪੇ ਹੋਏ ਹਨ, ਬਦਮਾਸ਼ ਹਨ, ਏਥੇ ਸ਼ਰਾਬਾਂ ਪੀਤੀਆਂ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ, ਹੋਰ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਕੀ ਕੁਝ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸ਼ਰਮ ਆਉਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਸੀ ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਪਵਿਤਰ ਅਸਥਾਨਾ ਦੇ ਮੁਤਾਲਿਕ ਗੱਲਾਂ ਕੀਤੀਆਂ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ। ਜੇ ਸਾਡੀ ਆਪਸ ਦੀ ਲੜਾਈ ਹੈ ਕਮ ਅਜ਼ ਕਮ ਇਹ ਤਾਂ ਸੋਚਣਾਂ ਚਾਹੀਦਾ ਸੀ ਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਪਵਿਤਰ ਅਸਥਾਨਾਂ ਦੀ ਕੀ ਅਹਿਮੀਅਤ ਹੈ। ਜਿਥੇ ਜਾ ਕੇ ਸਾਡਾ ਸਿਰ ਝੁਕਦਾ ਹੈ ਅੱਜ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਮੁਤਾਲਿਕ ਅਸੀਂ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਕਰਦੇ ਹਾਂ। ਇਹ 400 ਸਾਲ ਦੀਆਂ ਸਾਡੀਆਂ ਰਵਾਇਤਾਂ ਹਨ ਜੋ ਅਸੀਂ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਹਿਕੇ ਖਤਮ ਕਰ ਰਹੇ ਹਾਂ, ਕਿਉਂਕਿ ਉਹ ਗੁਰਦੁਆਰਿਆਂ ਵਿਚ ਸਿਆਸਤ ਨਹੀਂ ਵੇਖ ਸਕਦੇ। ਕਿਉਂਕਿ ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਹੁਣ ਅਕਾਲੀ ਪਾਰਟੀ ਕੋਲ ਹਨ ਇਸ ਲਈ ਮੇਰੇ ਸਾਹਮਣੇ ਜਥੇਦਾਰ ਬਲਵੰਤ ਸਿੰਘ ਜੀ ਚਨਾਰਥਲ ਬੈਠੇ ਹਨ। ਉਹ ਪੈਪਸੂ ਵਿਚ ਗੁਰਦੁਆਰਾ Interim Board ਦੇ ਪਰਧਾਨ ਵੀ ਰਹੇ ਹਨ। 1959 ਵਿਚ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਦੁਖ ਨਿਵਾਰਨ ਸਾਹਿਬ ਵਿਚ ਇਹ ਵਜ਼ੀਰ ਲੈ ਜਾਂਦੇ ਰਹੇ ਹਨ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਤਕਰੀਰਾਂ ਵੀ ਕਰਵਾਉਂਦੇ ਰਹੇ ਹਨ। ਪੰਡਿਤ ਨਹਿਰੂ ਜੀ ਵੀ ਫਤਿਹਗੜ੍ਹ ਸਾਹਿਬ ਸ਼ਹੀਦੀ ਜੋੜ ਮੇਲੇ ਤੇ ਲਿਆਂਦੇ ਗਏ ਸੀ ਅਤੇ ਤਕਰੀਰ ਕਰਵਾਈ ਸੀ। ਅਜ ਇਨ੍ਹਾਂ ਥਾਵਾਂ ਤੇ ਸਿਆਸੀ ਗੱਲਾਂ ਕਰਨੀਆਂ ਮਨ੍ਹਾਂ ਹਨ ਕਿਉਂਕਿ ਅਕਾਲੀਆਂ ਕੋਲ ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਚਲੇ ਗਏ ਹਨ। ਅਜ ਤੁਸੀਂ ਜੇ ਅਕਾਲੀਆਂ ਦੇ ਖਿਲਾਫ ਹੋ ਬੇਸ਼ਕ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਖਤਮ ਕਰੋ ਪਰ ਜੋ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬਾਨ ਦੀ 400 ਸਾਲ ਪਹਿਲਾਂ ਦੀ ਚਲਾਈ ਹੋਈ ਨੀਤੀ ਹੈ ਉਸ ਨੂੰ ਤੁਸੀਂ ਖਤਮ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦੇ। ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਇਹ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਪੰਜਾਬੀ ਸੂਬੇ ਦੀ ਜੋ ਮੰਗ ਹੈ ਇਹ ਇਕ ਫਿਰਕੂ ਮੰਗ ਹੈ। ਪਰ ਮੈਂ ਇਸ ਨੂੰ ਫਿਰਕੂ ਮੰਗ ਨਹੀਂ ਕਹਿੰਦਾ ਕਿਉਂਕਿ ਵਿਧਾਨ ਅਨੁਸਾਰ ਮੰਗ ਕੀਤੀ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ। ਇਹ ਫਿਰਕੂ ਮੰਗ ਤਾਂ ਹੁੰਦੀ ਜੇ ਇਕਲੇ ਅਕਾਲੀ ਹੀ ਇਸ ਦੀ ਹਮਾਇਤ ਕਰਦੇ, ਹੋਰ ਕੋਈ ਨਾ ਕਰਦਾ। ਮੇਰੇ ਸਾਹਮਣੇ ਬੜੇ ਲਾਇਕ ਦੋਸਤ ਜਿਹੜੇ ਕਿ B.A.,LL.B. ਹਨ ਬੈਠੇ ਹਨ, ਜਿਹੜੇ ਆਦਮੀ ਇਤਨੇ ਪੜ੍ਹੇ ਲਿਖੇ ਹਨ, ਮੇਰੇ ਵਰਗੇ ਤਾਂ ਭਾਵੇਂ ਕਹਿ ਦੇਣ, ਪਰ ਜਦੋਂ ਇਹ ਪੜ੍ਹੇ ਲਿਖੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਗਲਾਂ ਕਰਦੇ ਹਨ ਤਾਂ ਮੇਰਾ ਸਿਰ ਸ਼ਰਮ ਨਾਲ ਝੁਕ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਪੰਜਾਬੀ ਸੂਬੇ ਦੀ demand ਕਰਨ ਵੇਲੇ ਸੰਤ ਫਤਿਹ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਇਕ ਬਾਰ ਨਹੀਂ ਬਲਕਿ ਬਾਰ ਬਾਰ ਕਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਮੈਂ ਗਿਣਤੀਆਂ

ਮਿਣਤੀਆਂ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਪੈਂਦਾ। ਮੈਂ ਨਹੀਂ ਜਾਣਦਾ ਇਸ ਵਿਚ ਕਿਤਨੇ ਹਿੰਦੂ ਸਿਖ ਹੋਣਗੇ ਅਤੇ ਕਿਤਨੇ ਹਰੀਜਨ ਹੋਣਗੇ, ਪਰ ਅਸੀਂ ਤਾਂ ਇਹ ਗਲ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਇਸ ਵਿਚ ਉਹ ਲੋਕ ਹੋਣ ਜਿਹੜੇ ਪੰਜਾਬੀ ਬੋਲਦੇ ਹੋਣ, ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਇਹ ਪੰਜਾਬੀ ਸੂਬਾ ਹੋਵੇ।

ਪੰਜਾਬੀ ਸੂਬਾ ਅਸੀਂ ਉਸੇ ਇਲਾਕੇ ਨੂੰ ਹੀ ਕਹਿੰਦੇ ਹਾਂ ਜਿਥੇ ਵਧੇਰੇ ਲੋਕੀਂ ਪੰਜਾਬੀ ਬੋਲਦੇ ਹਨ। ਪੰਜਾਬ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਔਰ ਪੈਪਸੂ ਦੀ ਪੁਰਾਣੀ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਇਲਾਕਿਆਂ ਦੀਆਂ ਹੱਦਾਂ ਮੁਕਰਰ ਕੀਤੀਆਂ ਸਨ ਕਿ ਫਲਾਣੇ ਇਲਾਕੇ ਦੇ ਵਿਚ ਹਿੰਦੀ ਬੋਲੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਔਰ ਫਲਾਣਾ ਫਲਾਣਾ ਇਲਾਕਾ ਪੰਜਾਬੀ ਬੋਲੀ ਵਾਲਾ ਹੈ। ਸੱਚਰ ਫਾਰਮੂਲਾ ਵੀ ਪੰਜਾਬ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਹੀ ਬਣਾਇਆ ਸੀ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਜਿਹੜੀਆਂ ਲੀਕਾਂ ਉਲੀਕੀਆਂ ਸੀ ਕਿ ਏਥੋਂ ਤਕ ਲੋਕ ਹਿੰਦੀ ਬੋਲਦੇ ਹਨ ਔਰ ਏਥੋਂ ਤਕ ਪੰਜਾਬੀ ਬੋਲਦੇ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਵਿਚ ਜੇ ਕੁਝ ਇਲਾਕੇ ਗਲਤੀ ਨਾਲ ਸ਼ਾਮਲ ਕਰਨੇ ਰਹਿ ਗਏ ਹੋਣ ਜਾਂ ਗਲਤ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਨੱਥੀ ਕਰ ਦਿਤੇ ਗਏ ਹੋਣ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਬਾਰੇ ਸੰਤ ਫਤਹਿ ਸਿੰਘ ਹੋਰਾਂ ਨੇ ਕਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਵਾਧਾ ਘਾਟਾ ਕਰ ਲਿਆ ਜਾਵੇ। ਏਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ, ਸਪੀਕਰ ਤਾਹਿਬ, ਸੈਂਟਰ ਦੀ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਆਪ ਹੀ ਦੋ ਰੀਜਨਲ ਕਮੇਟੀਆਂ ਬਣਾ ਕੇ ਕਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਹਿੰਦੀ ਬੋਲਦਾ ਇਲਾਕਾ ਹੈ ਔਰ ਇਹ ਪੰਜਾਬੀ ਬੋਲਦਾ ਇਲਾਕਾ ਹੈ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਬੋਲੀ ਦੇ ਆਧਾਰ ਤੇ ਆਪ ਹੀ ਵੰਡ ਕਰ ਦਿਤੀ ਹੈ। ਸਰਕਾਰ ਖੁਦ ਹੀ ਇਸ ਕਿਸਮ ਦੇ ਨਕਸ਼ੇ ਉਲੀਕੀ ਬੈਠੀ ਹੈ। ਇਸ ਵਾਸਤੇ ਬੋਲੀ ਦੇ ਆਧਾਰ ਤੇ ਜੋ ਕੋਈ ਸੂਬਾ ਬਣਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਉਸ ਦੇ ਵਿਚ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ, ਮੈਨੂੰ ਸਮਝ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦੀ ਇਤਰਾਜ਼ ਕਿਉਂ ਪੈਦਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਜਿਹੜੀ ਚੀਜ਼ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਖੁਦ ਹੀ ਕੀਤੀ ਹੈ ਉਸ ਨੂੰ ਫਿਰਕੂ ਨਹੀਂ ਕਿਹਾ ਜਾ ਸਕਦਾ। ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਜੇ ਕੋਈ ਅਲਹਿਦਾ ਸਿਖ ਸਟੇਟ ਬਣਾਉਣ ਲਈ ਆਖਦਾ ਹੋਵੇ ਜਾਂ ਫਿਰਕੂ ਚੀਜ਼ ਦੀ ਮੰਗ ਕਰਦਾ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਮੈਂ ਸਭ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾ ਆਦਮੀ ਹੋਵਾਂਗਾ ਜਿਹੜਾ ਉਸ ਚੀਜ਼ ਦੀ ਮੁਖਾਲਫਤ ਕਰਾਂਗਾ। ਪੰਜਾਬੀ ਸੂਬੇ ਦੀ ਮੰਗ ਨੂੰ ਹਿੰਦੁਸਤਾਨ ਦੀਆਂ ਜਿਹੜੀਆਂ ਬਹੁਤ ਸਾਰੀਆਂ ਪੁਲੀਟੀਕਲ ਪਾਰਟੀਆਂ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਲੀਡਰਾਂ ਨੇ support ਕੀਤਾ ਹੈ। ਰਾਜਾ ਜੀ ਅਤੇ ਜੈਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਨਾਰਾਇਣ ਨੇ ਇਸ ਦੀ ਹਿਮਾਇਤ ਕੀਤੀ ਹੈ। ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਹੋਰ ਵੀ ਜਿਤਨੀਆਂ ਵਡੀਆਂ ਵਡੀਆਂ ਕੇਂਦਰੀ ਪੁਲੀਟੀਕਲ ਪਾਰਟੀਆਂ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਲੀਡਰਾਂ ਨੇ ਕਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਵਿਚ ਹਿੰਦੀ ਬੋਲਣ ਵਾਲੇ ਇਲਾਕੇ ਦੇ ਲੋਕ ਅਲਹਿਦਾ ਹਨ। ਔਰ ਪੰਜਾਬੀ ਬੋਲਣ ਵਾਲੇ ਇਲਾਕੇ ਦੇ ਲੋਕ ਅਲਹਿਦਾ ਹਨ ਇਸ ਕਰਕੇ ਪੰਜਾਬੀ ਬੋਲੀ ਦਾ ਸੂਬਾ ਬਣਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਖੁਦ ਹੀ ਬੋਲੀ ਦੇ ਆਧਾਰ ਤੇ ਸੂਬੇ ਦੀ ਵੰਡ ਕੀਤੀ ਹੋਈ ਹੈ ਔਰ ਕਾਂਗਰਸ ਬਿਨਾਂ ਬਾਕੀ ਸਾਰੀਆਂ ਪਾਰਟੀਆਂ ਵੀ ਇਸ ਗੱਲ ਨੂੰ ਤਸਲੀਮ ਕਰਦੀਆਂ ਹਨ। ਔਰ ਸਾਰੇ ਪਾਰਟੀਆਂ ਵਾਲੇ ਲੀਡਰ ਵੀ ਇਸ ਗੱਲ ਨੂੰ ਤਸਲੀਮ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਅਗਰ ਇਹ ਮੰਗ ਫਿਰਕੂ ਹੁੰਦੀ ਤਾਂ ਪਾਰਲੀਮੈਂਟ ਦੇ ਵਿਚ ਇਸ ਦੀ ਹਮਾਇਤ ਹਿੰਦੂ ਮੈਂਬਰ ਨਾ ਕਰਦੇ। ਮਗਰ ਇਸ ਦੀ ਹਮਾਇਤ ਹਿੰਦੂ ਮੈਂਬਰਾਂ ਨੇ ਵੀ ਕੀਤੀ ਹੈ। ਇਸ ਕਰਕੇ ਪੰਜਾਬੀ ਸੂਬੇ ਦੀ ਮੰਗ ਨੂੰ ਫਿਰਕੂ ਨਹੀਂ ਕਿਹਾ ਜਾ ਸਕਦਾ। ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਮਹਿਜ਼ ਇਕ ਜ਼ਿਦ ਦਾ ਸਵਾਲ ਬਣਾ ਕੇ ਇਸ ਦੀ ਮੁਖਾਲਫਤ ਕਰਨੀ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤੀ ਹੋਈ ਹੈ। ਇਸ ਪੰਜਾਬੀ ਸੂਬੇ ਦੀ ਮੰਗ ਨੂੰ ਹਿੰਦੁਸਤਾਨ ਦੇ ਵਿਚ ਸਿਰਫ ਦੋ ਪਾਰਟੀਆਂ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਹੋਰ ਜਿਤਨੀਆਂ ਵੀ ਪਾਰਟੀਆਂ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਬੜੇ ਜ਼ੋਰ ਦੇ ਨਾਲ support ਕੀਤਾ ਹੈ। ਸਰਦਾਰ ਰਾਜਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਹੋਰੀਂ ਖੁਦ ਸਾਂਝੀਆਂ ਬੋਲੀਆਂ ਦੀ ਕਾਨਫਰੰਸ ਦੇ ਵਿਚ ਦੋ ਤਿੰਨ ਵਾਰੀ ਗਏ

[ਸਰਦਾਰ ਧੰਨਾ ਸਿੰਘ ਗੁਲਸ਼ਨ]

ਸਨ ਔਰ ਉਥੇ ਜਾ ਕੇ ਇਹ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਪੰਜਾਬੀ ਸੂਬੇ ਦੇ ਜਹਾਜ਼ ਤੇ ਚਾੜ੍ਹਨ ਦੇ ਨਾਅਰੇ ਲਗਾਉਂਦੇ ਰਹੇ ਔਰ ਗਿਆਨੀ ਜੀ ਵੀ ਗੁਰਦੁਆਰਿਆਂ ਦੇ ਵਿਚ ਏਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਪਰਚਾਰ ਕਰਦੇ ਰਹੇ। ਮਗਰ ਅਜ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਉਸ ਕਿਸ਼ਤੀ ਤੇ ਚੜ੍ਹਾ ਕੇ ਆਪ ਹਥ ਵਿਚ ਚੱਪੂ ਲਾ ਕੇ ਕਿਨਾਰਿਆਂ ਤੇ ਖੜੇ ਹਨ। ਕਈ ਐਸੇ ਮੈਂਬਰ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਦੋ ਤਿੰਨ ਦਿਨ ਪਹਿਲੇ ਹੋਰ ਰੂਪ ਸੀ ਕਿਉਂਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕਾਂਗਰਸ ਦੀ ਟਿਕਟ ਮਿਲਣ ਦੀ ਆਸ ਨਹੀਂ ਸੀ ਲੇਕਿਨ ਹੁਣ ਕੁਝ ਥੋੜ੍ਹਾ ਬਹੁਤ ਕਿਸੇ ਪਾਸੇ ਤੋਂ ਭਰੋਸਾ ਹੋਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਹੋਰ ਰੂਪ ਬਦਲ ਲਿਆ ਹੈ। ਅਜ ਅਗਰ ਸਰਦਾਰ ਭੂਪਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਹੋਰਾਂ ਨੂੰ ਫੇਰ ਯਕੀਨ ਹੋ ਜਾਵੇ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਟਿਕਟ ਨਹੀਂ ਮਿਲਨੀ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਪੰਜਾਬੀ ਸੂਬੇ ਦੇ ਫੇਰ ਹਕ ਵਿਚ ਬੋਲਣਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦੇਣਾ ਹੈ। ਇਸ ਕਰਕੇ, ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਦਿਲੋਂ ਸਾਰੇ ਹੀ ਸਮਝਦੇ ਹਨ ਕਿ ਇਹ ਮੰਗ ਜਾਇਜ਼ ਅਤੇ ਵਿਧਾਨਕ ਹੈ, ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਸਮੁੱਚੀ ਮੰਗ ਹੈ। ਇਸ ਵਾਸਤੇ ਸਾਡੀ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਇਹ ਮੰਨ ਲੈਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। ਇਹ ਸੂਬਾ ਵੀ ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਸੂਬਾ ਹੋਵੇਗਾ ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਦੂਸਰੇ ਸੂਬੇ ਹਨ। ਇਸ ਨੇ ਵੀ ਹਿੰਦੁਸਤਾਨ ਦੇ ਵਿਧਾਨ ਨੂੰ ਮੰਨਣਾ ਹੈ ਔਰ ਏਥੇ ਵੀ ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਚੋਣਾਂ ਹੋਣੀਆਂ ਹਨ ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਾਰੇ ਸਬਿਆਂ ਦੇ ਵਿਚ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ। ਚੋਣਾਂ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਕਿਸ ਪਾਰਟੀ ਦਾ ਏਥੇ ਰਾਜ ਹੋਵੇਗਾ ਕਿਉਂਕਿ ਸਿਖਾਂ ਦੀ ਬਹੁ ਗਿਣਤੀ ਇਸ ਦੇ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਇਸ ਕਰਕੇ ਪੰਜਾਬੀ ਸੂਬਾ ਬਣਾਉਣ ਦੇ ਵਿਚ ਡਰ ਕਿਸ ਗਲ ਦਾ ਹੈ ? ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਇਸ ਵੇਲੇ ਦੀ ਮੌਜੂਦਾ ਸਰਕਾਰ ਜਿਹੜੀ ਹੈ ਇਹ ਹਿੰਦੂਆਂ ਸਿਖਾਂ ਦੇ ਵਿਚ ਮੁਨਾਫ਼ਰਤ ਪੈਦਾ ਕਰਨ ਦਾ ਖੁਦ ਪਰਚਾਰ ਕਰ ਰਹੀ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਇਹ ਸਮਝਦੀ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਤਰੀਕੇ ਦੇ ਨਾਲ ਅਸੀਂ ਆਪਣੀਆਂ ਗੱਦੀਆਂ ਕਾਇਮ ਰਖ ਸਕਦੇ ਹਾਂ। ਮਗਰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਇਹ ਹਥਿਆਰ ਜ਼ਿਆਦਾ ਦੇਰ ਤਕ ਨਹੀਂ ਚਲ ਸਕੇਗਾ। ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਜਿਹੜੇ ਆਏ ਸਾਲ ਅੰਦੋਲਨ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਮੈਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਹੱਕ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਹਾਂ। ਮਗਰ ਅਸੀਂ ਦੇਖਣਾ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਅੰਦੋਲਨਾਂ ਦੀ ਵਜ੍ਹਾ ਕੀ ਹੈ। ਉਸ ਦੀ ਵਜ੍ਹਾ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਸਰਕਾਰ ਦਾ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਪਿਆਰ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਸਰਕਾਰ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ statisfy ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦੀ। ਗੌਰਮੈਂਟ ਜਿਹੜੀ ਹੈ ਇਹ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਖਿਆਲਾਤ ਨੂੰ ਜ਼ਬਰੀ ਦਬਾਉਂਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਕਰਕੇ ਉਸ ਚੀਜ਼ ਦੇ ਖਿਲਾਫ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਮਜਬੂਰੀ ਤੌਰ ਤੇ ਆਪਣੀ ਆਵਾਜ਼ ਉਠਾਉਣੀ ਪੈਂਦੀ ਹੈ। ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਪੈਪਸੂ ਦੇ ਵਿਚ ਜੱਥੇਦਾਰ ਰਾਮਾਂ ਨੇ ਜਦੋਂ ਭੁਖ ਹੜਤਾਲ ਰੱਖੀ ਤਾਂ ਸਰਦਾਰ ਰਾਜਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਹੋਰੀ ਤੇ ਮੈਂ ਵੀ ਉਸ ਵਕਤ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਪਾਰਟੀ ਦੇ ਨਾਲ ਸਾਂ। ਉਦੋਂ ਸਰਦਾਰ ਰਾਜਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਹੋਰਾਂ ਦੇ ਔਰ ਦੂਸਰੇ ਕਈ ਸੱਜਣਾ ਦੇ ਖਿਲਾਫ ਇਹ ਝੂਠਾ ਇਲਜ਼ਾਮ ਲਾਇਆ ਗਿਆ ਸੀ ਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਗੱਡੀਆਂ ਨੂੰ ਉਲਟਾਉਣ ਦੀ ਸਕੀਮ ਬਣਾਈ ਹੋਈ ਹੈ ਔਰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਫਸਾਦ ਦੰਗੇ ਕਰਨ ਦੀਆਂ ਸਕੀਮਾਂ ਬਣਾਈਆਂ ਹੋਈਆਂ ਹਨ। ਸਰਦਾਰ ਰਾਜਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਹੋਰੀਂ ਜਾਣਦੇ ਹਨ ਕਿ ਉਦੋਂ ਵੀ ਅਸੀਂ ਕੋਈ ਐਸੀ ਚੀਜ਼ ਕਰਨ ਲਈ ਕਦੀ ਨਹੀਂ ਸੀ ਸੋਚਿਆ। ਮਗਰ ਚੂੰਕਿ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਕਿਸੇ ਨਾ ਕਿਸੇ ਬਹਾਨੇ ਨਾਲ ਪੁਲੀਟੀਕਲ ਆਦਮੀਆਂ ਨੂੰ ਫੜਨਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਇਸ ਵਾਸਤੇ ਇਸ ਕਿਸਮ ਦੇ ਝੂਠੇ ਇਲਜ਼ਾਮ ਲਗਾਏ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਅਜ ਪਵਿਤਰ ਗੁਰਦੁਆਰਿਆਂ ਤੇ ਜਿਹੜੇ ਦੂਸ਼ਣ ਲਾਏ ਜਾ ਰਹੇ ਹਨ ਇਹ ਚੰਗੀ ਗਲ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਬੇਇਨਸਾਫੀ ਕਰਨ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਇਹ ਰਬ ਦੇ ਵੀ ਗੁਨਾਹਗਾਰ ਬਣ ਰਹੇ ਹਨ। ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਲੋਕਾਂ ਨੇ ਆਪ ਆਖ ਆਖ ਕੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਉਸ ਕਿਸਤੀ ਤੇ ਚੜ੍ਹਾਇਆ ਸੀ ਅਜ ਆਪ ਉਹ ਲਾਂਭੇ ਹੋ ਕੇ ਤਮਾਸ਼ਾ ਦੇਖ ਰਹੇ ਹਨ।

ਉਸ ਵਕਤ ਤੁਹਾਡੀਆਂ ਸਪੀਚਾਂ ਵਿਚ ਇਤਨੀ ਗਰਮੀ ਸੀ ਕਿ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਸਪੀਚਾਂ ਨੇ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਲੂੰ ਖੜੇ ਕੀਤੇ। ਤੁਸੀਂ ਜਿਹੜੇ ਅਜ ਪੰਡਤ ਨਹਿਰੂ ਦੀ ਇਜ਼ਤ ਤੇ ਸਤਿਕਾਰ ਦਾ ਦਮ ਭਰਦੇ ਹੋ

ਉਨ੍ਹਾਂ ਲੋਕਾਂ ਵਿਚੋਂ ਹੋ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਕਿ ਜਦੋਂ ਫਰੰਟ ਦੀ ਵਜ਼ਾਰਤ ਟੁਟੀ ਤਾਂ ਪੰਡਤ ਜੀ ਦੀ ਸਿੜੀ ਆਪਣੇ ਮੋਢਿਆਂ ਤੇ ਚੁਕੇ ਪਟਿਆਲੇ ਦੇ ਬਾਜ਼ਾਰਾਂ ਵਿਚੋਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਜਨਾਜ਼ਾ ਕਢਿਆ ਸੀ। ਇਹੋ nationalists ਜਿਹੜੇ ਸਾਨੂੰ ਅਜ ਗੱਲਾਂ ਕਰਕੇ ਦਸਦੇ ਹਨ ਪੰਡਿਤ ਨਹਿਰੂ ਤੇ ਜਦੋਂ ਉਹ ਫਤਿਹਗੜ੍ਹ ਸਾਹਿਬ ਤਕਰੀਰ ਕਰਨ ਲਗੇ ਪਥੱਰ ਮਾਰਨ ਵਾਲੇ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਤੌਹੀਨ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਸਨ। ਅਸੀਂ ਉਸਦੀ ਇੱਜ਼ਤ ਕਰਦੇ ਹਾਂ, ਉਹ ਦੇਸ਼ ਦਾ ਨੇਤਾ ਹੈ ਅਤੇ ਉਸਦਾ ਜਿਤਨਾ ਅਸੀਂ ਮਾਣ ਕਰੀਏ ਉਤਨਾ ਹੀ ਥੋੜ੍ਹਾ ਹੈ। /ਮੈਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕਹਿਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਸਾਰੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਦੇ ਆਗੂ ਸੀ ਅਤੇ ਹੁਣ ਤੁਸੀਂ ਇਹ ਮੇਮਣੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਕਰਕੇ ਉਸ ਇਲਜ਼ਾਮ ਤੋਂ ਬਚ ਨਹੀਂ ਸਕਦੇ ਅਤੇ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਧੋਖਾ ਨਹੀਂ ਦੇ ਸਕਦੇ ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਆਪਣੇ ਕਾਰਨਾਮਿਆਂ ਨੂੰ ਅਜ ਅਜਿਹੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਕਹਿ ਕੇ ਧੋ ਸਕਦੇ ਹੋ। ਮੈਨੂੰ ਯਾਦ ਹੈ ਕਿ ਜਦੋਂ ਅਸੀਂ ਪਿਛਲੇ ਮੋਰਚੇ ਵੇਲੇ ਦਿੱਲੀ ਗਏ ਤਾਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚੋਂ ਇਕ ਸਜਨ ਨੇ ਕੇਂਦਰੀ ਲੀਡਰਾਂ ਨੂੰ ਕਿਹਾ ਕਿ ਜੇਕਰ ਪਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਗੱਦੀ ਤੋਂ ਲਾਹੁਣਾ ਹੈ ਤਾਂ ਹੀ ਕੋਈ ਫੈਸਲਾ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ ਲੇਕਿਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਪਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਗੱਦੀ ਤੋਂ ਲਾਹੁਣਾ ਅਕਾਲੀਆਂ ਦੀ ਪਿੱਠ ਤੇ ਥਾਪੀ ਹੈ। ਇਹ ਕਹਿਣ ਲਗੇ ਤਾਂ ਅਸੀਂ ਖੁਦ ਉਸਨੂੰ ਗੱਦੀ ਤੋਂ ਲਾਹੁੰਦੇ ਹਾਂ। ਉਸੇ ਵਕਤ ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਕਮੇਟੀ ਤੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਕਬਜ਼ਾਂ ਕਰਨ ਦੀ ਤਿਆਰੀ ਅਰੰਭ ਕਰ ਦਿਤੀ ਤੇ ਕਬਜ਼ਾ ਕਰ ਲਿਆ ਅਤੇ ਉਸਦਾ ਪੈਸਾ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਸਰਦਾਰ ਪਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਉਲਟਾਉਣ ਲਈ ਇਸਤੇਮਾਲ ਕੀਤਾ। ਅੱਜ ਇਹ ਲੋਕ ਪਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਖੁਸ਼ ਕਰਨ ਲਈ ਇਹ ਵਫਾਦਾਰੀਆਂ ਦੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ। ਲੇਕਿਨ ਮੈਂ ਸਰਦਾਰ ਪਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਦਸ ਦੇਵਾਂ ਕਿ ਅਜਿਹੇ ਲੋਕ ਕਦੇ ਕਿਸੇ ਦੇ ਵਫਾਦਾਰ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦੇ। ਅਜ ਚੂੰਕਿ ਟਿਕਟਾਂ ਲੈਣ ਦਾ ਮੌਕਾ ਆ ਗਿਆ ਹੈ ਇਸ ਲਈ ਇਹ ਸਾਰੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਕੀਤੀਆਂ ਜਾ ਰਹੀਆਂ ਹਨ। ਅਜ ਜੇਕਰ ਟਿਕਟਾਂ ਦਾ ਮੌਕਾ ਨਾ ਹੁੰਦਾ ਤਾਂ ਸਰਦਾਰ ਪਰਤਾਪ-ਸਿੰਘ! ਤੈਨੂੰ ਵੀ ਪਤਾ ਲਗ ਜਾਂਦਾ ਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਤੇਰਾ ਕੌਣ ਵਫਾਦਾਰ ਹੈ ਅਤੇ ਕੌਣ ਗੱਦੀ ਤੋ ਲਾਹੁਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਜਦੋਂ ਅਸੀਂ ਸਾਰੇ ਕਾਰ ਵਿਚ ਦਿੱਲੀ ਤੋਂ ਆ ਰਹੇ ਸੀ ਤਾਂ ਇਕ ਸਜਨ ਕਹਿਣ ਲਗਾ ਕਿ ਜਦੋਂ ਮੈਂ ਪੰਡਤ ਨਹਿਰੂ ਨੂੰ ਇਹ ਗੱਲ ਆਖੀ ਤਾਂ ਉਹ ਕਹਿਣ ਲਗੇ ਕਿ "ਕਿਆ ਮੈਂ ਪਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਕੋ ਗੱਦੀ ਸੇ ਉਤਾਰ ਕਰ ਅਕਾਲੀਉਂ ਕੇ ਹਵਾਲੇ ਪੰਜਾਬ ਕੋ ਕਰ ਦੂੰ?" ਮੈਂ ਉਸ ਸਜਨ ਦਾ ਨਾਮ ਨਹੀਂ ਲੈਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਲੇਕਿਨ ਮੈਂ ਇਹ ਜ਼ਰੂਰ ਕਹਿ ਦੇਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਸਰਦਾਰ ਰਾਜਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਵੀ ਸਨ। ਫਿਰ ਉਹ ਸਜਨ ਕਹਿਣ ਲਗਾ ਕਿ ਜਦੋਂ ਇਕ ਬੜੇ ਆਦਮੀ ਨੇ ਕਹਿ ਦਿਤਾ ਕਿ ਮੈਂ ਅਕਾਲੀਆਂ ਕਰਕੇ ਪਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਗੱਦੀ ਤੋਂ ਨਹੀਂ ਲਾਹੁੰਦਾ ਤਾਂ ਫਿਰ ਉਸ ਵਕਤ ਤਕ ਕੰਮ ਨਹੀਂ ਬਣ ਸਕਦਾ ਜਦੋਂ ਤਕ ਇਸ ਨੀਲੀ ਪਗੜੀ ਦੇ ਕਲੰਕ ਨੂੰ ਨਾਂ ਅਸੀਂ ਉਤਾਰ ਦੇਈਏ। ਉਹੋ ਆਦਮੀ ਜੋ ਅਜ ਉਸ ਆਦਮੀ ਦੀ ਵਫਾਦਾਰੀ ਦਾ ਦਮ ਭਰਨ ਤਾਂ ਹੈਰਾਨੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਹਾਸਾ ਵੀ ਆਉਂਦਾ ਹੈ। ਜਿਹੜੇ ਆਦਮੀ ਆਪਣੇ ਮਤਲਬ ਲਈ ਇਕ ਮਿੰਟ ਵਿਚ ਇਧਰ ਤੇ ਉਧਰ ਹੋ ਸਕਦੇ ਹਨ ਉਹ ਨਾ ਕੌਮ ਦੇ, ਨਾ ਮੁਲਕ ਦੇ, ਨਾ ਧਰਮ ਦੇ, ਨਾ ਗੁਰਦੁਆਰਿਆਂ ਦੇ ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਸਰਦਾਰ ਪਰਤਾਪ ਸਿੰਘ! ਤੇਰੇ ਵਫਾਦਾਰ ਹੋ ਸਕਦੇ ਹਨ ਬਲਕਿ ਉਹ ਤਾਂ ਕੌਮ ਨੂੰ ਅਤੇ ਉਸ ਕੌਮ ਦੇ ਗੁਰੂਆਂ ਦੀ 400 ਸਾਲ ਦੀ ਮਰਯਾਦਾ ਨੂੰ ਤੇਰਾ ਨਾਮ ਬਦਨਾਮ ਕਰਕੇ ਖ਼ਤਮ ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਅਜ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਹਾਲਾਤ ਬੜੇ ਗੰਭੀਰ ਹਨ ਅਤੇ ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਰਦਾਰ ਦਰਬਾਰਾ ਸਿੰਘ ਨੇ ਕਿਹਾ ਹੈ ਇਸ ਵਕਤ ਬੜੀ ਸਿਆਣਪ ਨਾਲ ਸੋਚਣ ਤੇ ਚਲਣ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ। ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਰਦਾਰ ਊਧਮ ਸਿੰਘ ਨੇ ਕਿਹਾ ਹੈ ਅਸੀਂ

[ਸਰਦਾਰ ਧਨਾ ਸਿੰਘ ਗੁਲਸ਼ਨ]
ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਕੋਈ ਰਸਤਾ ਨਿਕਲੇ ਅਤੇ ਕਿਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਮਾਸਟਰ ਜੀ ਨੂੰ ਬਚਾਇਆ ਜਾਵੇ। ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਦੇਸ਼ ਲਈ ਬੜੀ ਕੁਰਬਾਨੀ ਕੀਤੀ ਹੈ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਦੇਸ਼ ਲਈ ਬੜਾ ਕੁਝ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਇਹ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਉਪਰ ਨਹੀਂ ਬਲਕਿ ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਮੌਜੂਦਾ ਸਰਕਾਰ ਤੇ ਇਕ ਭਾਰੀ ਧੱਬਾ ਹੋਵੇਗਾ ਅਤੇ ਇਤਿਹਾਸ ਵਿਚ ਇਹ ਲਿਖਿਆ ਜਾਵੇਗਾ ਕਿ ਫਲਾਣੀ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਦਰਬਾਰ ਸਾਹਿਬ ਵਿਚ ਇਕ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਵਡੇ ਬੁਜ਼ੁਰਗ ਨੂੰ ਚਲਦਾ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਬੜੀ ਦੂਰ ਅੰਦੇਸ਼ੀ ਨਾਲ ਸੋਚ ਕੇ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਮਸਲੇ ਨੂੰ ਕਿਸੇ ਵੀ ਢੰਗ ਨਾਲ, ਚੰਗੇ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਹੱਲ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਕੋਈ ਗੁੰਜਾਇਸ਼ ਨਹੀਂ ਦੇਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਜੋ ਲੋਕ ਇਸ ਵਕਤ ਇਹ ਕਹਿੰਦੇ ਫਿਰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਹਿੰਦੂ ਸਿਖ ਲੜ ਪੈਣਗੇ। ਮੈਂ ਕਹਿੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਉਹ ਕਦੇ ਨਹੀਂ ਲੜਨਗੇ ਕਿਉਂ ਜੋ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਨਾੜੂ ਇੱਕਠਾ ਹੈ। ਖ਼ੂਨ ਇਕੱਠਾ ਹੈ ਅਤੇ ਰਹਿਣ ਸਹਿਣ ਸਭ ਕੁਝ ਇੱਕਠਾ ਹੈ। ਜੇਕਰ ਲੜਣ ਵਾਲੀ ਗੱਲ ਹੁੰਦੀ ਤਾਂ ਹੁਣੇ ਜੋ ਪਿੰਡਾਂ ਵਿਚ ਪੰਚਾਇਤਾਂ ਤੇ ਬਲਾਕ ਸੰਮਤੀਆਂ ਦੀਆਂ ਚੋਣਾਂ ਹੋਈਆਂ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਜਿਥੇ 90 ਨਹੀਂ ਬਲਕਿ 99 ਫੀ ਸਦੀ ਆਬਾਦੀ ਸਿਖਾਂ ਦੀ ਸੀ ਉਥੋਂ ਹਿੰਦੂ ਭਾਈ ਸਰਪੰਚ ਚੁਣ ਕੇ ਨਾ ਆਉਂਦੇ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਈ ਥਾਵਾਂ ਤੇ ਜਿਥੇ 80 ਫੀ ਸਦੀ ਤੋਂ ਵਧ ਹਿੰਦੂਆਂ ਦੀ ਆਬਾਦੀ ਸੀ ਉਥੋਂ ਸਿਖ ਮੈਂਬਰ ਜਿਤ ਕੇ ਆਏ ਹਨ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਮਿਉਨਿਸਪਿਲ ਕਮੇਟੀਆਂ ਦੀਆਂ ਚੋਣਾਂ ਵਿਚ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਲੜਾਈ ਦੀ ਗੱਲ ਕਰਨਾ ਬਿਲਕੁਲ ਗਲਤ ਹੈ। ਲੇਕਿਨ ਮੈਂ ਇਹ ਕਹਿਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਥੇ ਕੁੜੱਤਨ ਪੈਦਾ ਕਰਨ ਦੀ ਕੋਸ਼ਸ ਕੀਤੀ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ। ਇਹ ਕੁੜੱਤਣ ਪੈਦਾ ਨਹੀਂ ਹੋਣ ਦੇਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਬਲਕਿ ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਉਸਾਰੀ ਲਈ ਕੰਮ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਜੋ ਮਤਾ ਸਰਦਾਰ ਰਾਜਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਵਲੋਂ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਇਹ ਬਲਦੀ ਅੱਗ ਤੇ ਤੇਲ ਪਾਉਂਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਇਸ ਨੂੰ ਵਾਪਸ ਲੈ ਲੈਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਚੀਫ ਮਨਿਸਟਰ ਸਾਹਿਬ ਨੂੰ ਐਸਾ ਰਸਤਾ ਲਭਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਜਿਸ ਨਾਲ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਹਾਲਾਤ ਸੁਧਾਰੇ ਜਾਣ। ਇਤਨਾ ਕਹਿ ਕੇ ਮੈਂ, ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਤੁਹਾਡਾ ਧੰਨਬਾਦ ਕਰਦਾ ਹਾਂ।

ਮੁੱਖ ਮੰਤਰੀ (ਸਰਦਾਰ ਪਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਕੈਰੋਂ) : ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਤੁਸੀਂ ਬਹੁਤ ਚੰਗਾ ਕੀਤਾ ਹੈ ਜੋ ਇਤਨਾ ਸਮਾਂ ਦੇ ਦਿਤਾ ਹੈ ਤਾਕਿ ਮੇਰੇ ਕੁਝ ਮਿਤਰਾਂ ਦੀ ਕੁਝ ਭੜਾਸ ਨਿਕਲ ਜਾਵੇ ਅਤੇ ਰਾਠੀ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਅੰਦਰ ਜੋ ਅੜੀ ਹੋਈ ਕੁਝ ਗਰਮੀ ਸੀ ਉਹ ਕਿਸੇ ਮੋਰੀ ਰਸਤੇ ਬਾਹਰ ਨਿਕਲ ਜਾਵੇ। ਜੋ ਹਾਲਾਤ ਇਥੇ ਦਸੇ ਗਏ ਹਨ ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਉਹ ਠੀਕ ਢੰਗ ਨਾਲ ਨਹੀਂ ਦਸੇ ਗਏ ਹਨ। ਸਰਦਾਰ ਰਾਜਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਦਾ ਮਤਾ ਬੜਾ ਸਾਫ ਹੈ ਕਿ ਮਜ਼ਹਬੀ ਅਦਾਰਿਆ ਵਿਚ ਸਿਆਸਤ ਨਹੀਂ ਆਉਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਅਤੇ ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਜੇਕਰ ਸਿਆਸਤ ਆਉਂਦੀ ਰਹੀ ਤਾਂ ਲੋਕ ਧਰਮ ਨੂੰ ਵੀ ਦਾਲ ਦੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਲੜ ਕੇ ਆਪਸ ਵਿਚ ਵੰਡਣਗੇ। ਕਿਸੇ ਧਰਮ, ਗੁਰਦੁਆਰੇ, ਮੰਦਰ ਦਾ ਮਾਣ ਤੇ ਸ਼ੋਭਾ ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਾਇਮ ਰਹਿ ਸਕਦੀ ਹੈ ਜੇਕਰ ਅਸੀਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਹੱਦਾਂ ਵਿਚ ਜਾਕੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਰਹੀਏ ਤੇ ਕੰਮ ਕਰੀਏ ਕਿ ਜਿਸ ਨਾਲ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਜ਼ੋਫ ਨਾ ਲਗੇ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਬਜਾਏ ਨਫਰਤ ਦਾ ਪਰਚਾਰ ਕਰਨ ਦੇ ਪਿਆਰ ਦਾ ਉਪਦੇਸ਼ ਦਿਤਾ ਜਾਵੇ ਅਤੇ ਬਜਾਏ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸਿਆਸੀ ਕੰਮਾਂ ਦਾ ਅਖਾੜਾ ਬਨਾਉਣ ਦੇ ਉਥੇ ਸਦਭਾਵਨਾ ਦਾ ਤੇ ਆਪਸੀ ਮੇਲ ਮਿਲਾਪ ਦਾ ਪਰਚਾਰ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ। ਜਿਹੜਾ ਇਹ ਮਤਾ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਇਹ ਨਵੇਂ ਜ਼ਮਾਨੇ ਦੇ ਨਵੇਂ ਹਾਲਾਤ ਦੀ ਰੌਸ਼ਨੀ ਵਿਚ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ। ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੁਣੇ ਗਿਆਨੀ ਜੀ ਨੇ ਦਸਿਆ ਸੀ ਕਿ ਕਦੇ ਈਸਾਈਅਤ ਵਿਚ ਧਰਮ ਤੇ ਸਿਆਸਤ ਇਕ ਸਮਝੇ ਜਾਂਦੇ ਸਨ, ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਇਸਲਾਮ ਵਿਚ ਹੋਇਆ

ਹੈ ਅਤੇ ਅਜੇ ਵੀ ਕਿਤੇ ਕਿਤੇ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸ਼ੁਰੂ ਵਿਚ ਸਿਖਾਂ ਦੇ ਸਮੇਂ ਵਿਚ ਹੋਇਆ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੋਰ ਸਰੇ ਦੂਸਾਰੇ ਧਰਮਾਂ ਵਿਚ ਹੁੰਦਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਲੇਕਿਨ ਬਾਅਦ ਵਿਚ ਆਹਿਸਤਾ ਆਹਿਸਤਾ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਇਹ ਧਾਰਨਾ ਬਦਲੀ। ਕੈਥੋਲਿਕਸ ਕਿਸੇ ਹੱਦ ਤਕ ਅੜੇ ਰਹੇ ਅਤੇ ਇਸ ਗੱਲ ਤੇ ਲੜਦੇ ਰਹੇ ਕਿ ਧਰਮ ਹੀ ਸਾਰੇ ਪਹਿਲੂਆਂ ਦਾ ਜੁਜ਼ ਹੈ ਅਤੇ ਤੁਸੀਂ ਸਭ ਜ਼ਾਣਦੇ ਹੋ ਕਿ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਰਕੇ ਉਨ੍ਹਾ ਨੇ ਕਿਤਨਾ ਚਿਰ ਸਾਇੰਸ ਦੀ ਤਰੱਕੀ ਰੋਕੀ ਰਖੀ। ਤਾਰੀਖ ਗਵਾਹ ਹੈ ਕਿ ਆਖਰਕਾਰ ਯੂਰਪ ਵਿਚ ਉਹ ਘਲੂਘਾਰਾ ਹੋਇਆ ਕਿ ਧਰਮ ਦੇ ਮੁਦੇਈਆਂ ਨੂੰ ਸੋਚਣਾ ਪਿਆ ਕਿ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਤਾਂ ਅਸੀਂ ਸਾਰੇ ਲੜ ਕੇ ਖਤਮ ਹੋ ਜਾਵਾਂਗੇ ਜੇਕਰ ਇਹ feudalism ਖਤਮ ਨਾ ਹੋਇਆ। ਉਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਫੇਰ ਇਹ ਆਵਾਜ਼ ਉਠੀ ਕਿ ਧਰਮ ਤੇ ਸਿਆਸਤ ਨੂੰ ਵਖ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ ਅਤੇ ਫਿਰ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੋਇਆ। ਮੈਂ ਕਿਸੇ ਮੁਲਕ ਦਾ ਨਾਮ ਨਹੀਂ ਲੈਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਅਤੇ ਮੈਂ ਕਿਸੇ ਦੇਸ਼ ਨੂੰ ਕਿਉ ਨਿੰਦਾਂ ਜੇ ਮੇਰੇ ਆਪਣੇ ਘਰ ਵਿਚ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਰਨ ਤੇ ਕੁਝ ਲੋਕਾਂ ਨੇ ਲੱਕ ਬੰਨ੍ਹਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ ਲੇਕਿਨ ਤੁਸੀਂ ਆਪਣੇ ਗਵਾਂਢੀਆਂ ਵਲ ਨਜ਼ਰ ਮਾਰ ਲਉ, ਈਸਟ ਯੂਰਪ ਦੇ ਦੇਸ਼ਾਂ ਵਲ ਤਕ ਲਉ, ਮਧ ਏਸ਼ੀਆਂ ਵਲ ਵੇਖ ਲਉ ਅਤੇ ਹੋਰ ਕੁਝ ਗਿਣੇ ਸੁਣੇ ਦੇਸ਼ਾਂ ਵਲ ਨਜ਼ਰ ਮਾਰੋ। ਤੁਹਾਨੂੰ ਖੁਦਬਖੁਦ ਸਾਬਤ ਹੋ ਜਾਵੇਗਾ ਕਿ ਉਹੋ ਦੇਸ਼ ਅਜ ਸਭ ਤੋਂ ਪਿੱਛੇ ਹਨ ਜਿਥੇ ਧਰਮ ਤੇ ਸਿਆਸਤ ਇਕ ਹੋਕੇ ਚਲਦੇ ਹਨ। ਅਜ ਇਸ ਚੀਜ਼ ਨੂੰ ਦੂਰ ਕਰਨ ਦਾ ਸਮਾਂ ਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਅਜ ਦੀ ਆਪਦੀ ਰਾਜ ਬਣਤਰ ਇਸ ਗੱਲ ਦਾ ਦਾਅਵਾ ਕਰਦੀ ਹੈ ਕਿ ਇਹ state secular ਹੈ। Secularism ਇਸ ਜੀਜ਼ ਨੂੰ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਗਿਆਨੀ ਜੀ ਨੇ ਵੀ ਦਸਿਆ ਹੈ ਕਿ ਧਰਮ ਆਪਣਾ ਆਪਣਾ ਤੇ ਰਾਜ ਕਾਜ ਸਭਦਾ ਸਾਂਝਾ। ਕਿਸੇ ਧਰਮ ਗੁਰਦਵਾਰੇ ਜਾ ਮੰਦਰ ਦਾ ਮਾਣ ਇਸ ਗਲ ਨਾਲ ਵਧਦਾ ਹੈ ਜੇਕਰ ਉਹ ਦੂਸਰੇ ਦੇ ਰਸਤੇ ਵਿਚ ਖੜਾ ਨਾ ਹੋਵੇ ਅਤੇ ਉਸਦੇ ਸ਼ਹਰੀਅਤ ਦੇ ਹਕੂਕ ਤੇ ਛਾਪਾ ਨਾ ਮਾਰੇ। ਕਿਸੇ ਧਰਮਸਥਾਨ ਵਿਚ ਆਪਣੇ ਵਿਰੋਧੀਆਂ ਨੂੰ ਗਾਲਾਂ ਕਢਣ ਨਾਲ ਕਿਸੇ ਧਰਮ ਦੀ ਇਜ਼ਤ ਨਹੀਂ ਵਧਦੀ ਬਲਕਿ ਪਿਆਰ ਦਾ ਉਪਦੇਸ਼ ਦੇਣ ਨਾਲ ਉਸਦਾ ਮਾਣ ਵਧਦਾ ਹੈ। ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਦੁਖੀ ਨਾ ਕਰੋ। ਇਹ ਹੈ secularism। ਇਹ ਅਸਾਂ ਪਾਸ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਹੁਣ ਮੈਂ ਸ਼ੁਰੂ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਮਾਸਟਰ ਤਾਰਾ ਸਿੰਘ ਦੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦਾ ਫੋਟੋ ਖਿਚ ਕੇ ਰਖ ਦਿਆਂ। ਅਗਰ ਮੈਂ ਮਾਸਟਰ ਤਾਰਾ ਸਿੰਘ ਦੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਨੂੰ ਦਸਾਂ ਤਾਂ ਮੈਨੂੰ ਅਗੇ proceed ਕਰਨ ਦੀ ਲੋੜ ਨਹੀਂ। ਤੁਸੀਂ ਤੱਕ ਲਉ ਕਿ ਏਥੇ ਕੀ ਕੁਝ ਹੋਇਆ। ਜਦੋਂ ਦੇਸ਼ ਆਜ਼ਾਦ ਹੋਇਆ ਤਾਂ ਕਿਸ ਨੇ ਆਖਿਆ ਕਿ ਸਾਡੇ ਲਈ ਆਜ਼ਾਦੀ ਨਹੀਂ, ਬਰਬਾਦੀ ਹੈ ? ਉਹ ਕਿਹੜੀ party ਸੀ ਜਿਸ ਨੇ ਇਹ ਕਿਹਾ, ਜਦੋਂ Constitution pass ਹੋ ਗਿਆ ਸੀ ਕਿ ਸਾਨੂੰ ਇਹ Constitution ਮੰਨਜ਼ੂਰ ਨਹੀਂ, ਅਸੀਂ ਨਹੀਂ ਇਸ ਨੂੰ ਮੰਨਣਾ ? ਇਹ ਸਾਰੀਆਂ ਗਲਾਂ ਸਾਡੇ ਸਾਹਮਣੇ ਹਨ। ਇਸ ਵੇਲੇ ਮਾਸਟਰ ਤਾਰਾ ਸਿੰਘ ਭੁਖ ਹੜਤਾਲ ਤੇ ਹਨ, ਦਿਲ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ ਕਿ ਕੁਝ ਕਿਹਾ ਜਾਏ। ਉਹ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਮੇਰਾ ਦੇਸ਼ ਉਹ ਹੈ ਜਿਥੇ ਮੈਂ ਚਲਿਆ ਜਾਵਾਂ, ਜਿਥੇ ਮੇਰੇ ਧਰਮ ਵਾਲੇ ਜਾ ਵਸਣ ਤੇ ਮੇਰੀ ਉਸ ਦੇਸ਼ ਵਿਚ ਸ਼ਾਨ ਹੈ ਜਿਥੇ ਮੈਂ ਚਲਿਆ ਜਾਵਾਂ, ਯਹੂਦੀਆਂ ਦੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜਿਪਸੀਆਂ ਦੀ ਤਰ੍ਹਾਂ। ਮਾਸਟਰ ਤਾਰਾ ਸਿੰਘ ਬਜ਼ੁਰਗ ਆਦਮੀ ਹੈ, ਧਰਮ ਨੂੰ ਮੰਨਦਾ ਹੈ ਪਰ ਉਸਦੀ ਗੱਲ ਬੇਸਮਝੀ ਵਾਲੀ ਹੈ। ਦੇਸ਼ ਉਥੇ ਹੀ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ ਜਿਥੇ ਆਪਣਾ ਦੇਸ਼ ਹੈ। ਜੇ ਕਿਸੇ ਧਰਮ ਦੇ ਮੰਨਣ ਵਾਲਾ ਕਿਸੇ ਨਵੀ ਥਾਂ ਚਲਿਆ ਜਾਏ ਤਾਂ ਉਹ ਉਸ ਦਾ ਦੇਸ਼ ਨਹੀਂ। ਮੈਂ ਤੁਹਾਡੇ ਪਾਸ ਸਚ ਦਸਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਜੋ

[ਮੁੱਖ ਮੰਤਰੀ]

ਲੀਡਰੀ ਇਸ ਵਕਤ ਤਕ ਅਕਾਲੀਆਂ ਵਿਚ ਚਲ ਗਈ, ਇਹ ਲੀਡਰੀ ਚਲੀ ਜਾਣੀ ਹੈ ਤਾਂ ਇਹ ਅਨਪੜ੍ਹਤਾ ਤੇ ਮੂਰਖਤਾ ਦੀ ਨਿਸ਼ਾਨੀ ਹੈ। ਮੈਂ ਵੀ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਮਾਸਟਰ ਤਾਰਾ ਸਿੰਘ ਦੀ ਜਾਨ ਬਚੇ। ਲੇਕਿਨ ਉਸ ਦੇ ਇਰਦ ਗਿਰਦ ਦੇ ਆਦਮੀ ਨਹੀਂ ਉਸ ਨੂੰ ਬਚਣ ਦਿੰਦੇ। ਜਿਸ ਵਕਤ ਮਾਸਟਰ ਤਾਰਾ ਸਿੰਘ ਨੇ ਅਰਦਾਸਾ ਸੋਧਿਆ ਤੇ ਵਰਤ ਰਖਿਆ ਤਾਂ ਇਹ ਨਹੀਂ ਸੀ ਕਿਹਾ ਕਿ ਮੈਂ ਪੰਜਾਬੀ ਸੂਬਾ ਲੈਕੇ ਵਰਤ ਛਡਾਂਗਾ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਕਿਹਾ ਸੀ ਕਿ ਮੇਰੇ mission ਦੀ ਕਾਮਯਾਬੀ ਹੋਵੇ। ਸਹੁੰ ਲੈਣ ਵੇਲੇ, ਬਾਕੀ ਆਦਮੀ ਜੋ ਕੋਲ ਹਨ ਜਦੋਂ ਮਾਸਟਰ ਤਾਰਾ ਸਿੰਘ ਨੇ ਭੁਖ ਹੜਤਾਲ ਰਖੀ ਹੈ ਉਹ ਇਹ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਮਾਸਟਰ ਜੀ ਓਨੀ ਦੇਰ ਵਰਤ ਨਹੀਂ ਖੋਲਣਗੇ ਜਿੰਨਾਂ ਚਿਰ ਪੰਜਾਬੀ ਸੂਬਾ ਨਹੀਂ ਬਣੇਗਾ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਪਰਚਾਰ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਮੈਨੂੰ ਚੀਫ ਮਨਿਸਟਰ ਦੀ ਹੈਸੀਅਤ ਵਿਚ, ਚੀਫ ਮਨਿਸਟਰ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਮੈਂ ਪਰਮੁਖ ਸੇਵਾਦਾਰ ਹਾਂ, ਮੈਨੂੰ ਕਿਹੜੀ ਗੱਲ ਦਾ ਪਤਾ ਨਹੀਂ, ਮੈਨੂੰ ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਹਰ ਨੁਕਰ ਦਾ ਪਤਾ ਹੈ।

ਹੁਡਿਆਰੇ ਦੀ ਗਲ ਆਈ। ਕੀ ਮੈਂ ਨਹੀਂ ਜਾਣਦਾ ਕਿ ਹੁਡਿਆਰਾ ਕੀ ਕੁਛ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ? ਹਰਚਰਨ ਸਿੰਘ ਹੁਡਿਆਰਾ, ਗੁਰਬਖਸ਼ ਸਿੰਘ, ਨਿਹਾਲ ਸਿੰਘ ਫੀਰੋਜ਼ਪੁਰ ਵਾਲਾ ਤੇ ਹੋਰ ਇਕ ਦੋ ਆਦਮੀ ਮਾਸਟਰ ਤਾਰਾ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਮਰਵਾਉਣਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਕਿਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਮਾਸਟਰ ਤਾਰਾ ਸਿੰਘ ਦੇ ਮਰਨ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਲੀਡਰੀ ਸੰਤ ਫਤਿਹ ਸਿੰਘ ਦੇ ਹਥ ਵਿਚ ਆ ਜਾਏ ਤੇ ਸਾਡੀ ਲੀਡਰੀ ਚਲਦੀ ਜਾਏ। ਜੇ ਗਲਤ ਆਖਾਂ ਤਾਂ ਮੈਂ ਦੇਣਦਾਰ ਹਾਂ। ਲੇਕਿਨ ਇਕ ਪਾਸੇ ਇਹ ਆਖਣਾ ਕਿ ਮਾਸਟਰ ਤਾਰਾ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਬਚਾਉਣਾ ਹੈ ਤੇ ਨਾਲ ਹੀ ਇਹ ਕਹਿਣਾ ਕਿ ਜੇ ਮਾਸਟਰ ਤਾਰਾ ਸਿੰਘ ਮਰ ਗਿਆ ਤਾਂ ਦੇਖਣਾ ਏਥੇ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਿਰ ਉੜਦੇ ਨੇ, ਏਥੇ ਹਿੰਦੂ ਕਿਵੇਂ ਰਹਿ ਸਕਦੇ ਹਨ, ਇਹ ਸ਼ੋਭਾ ਨਹੀਂ ਦਿੰਦਾ। ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਪੰਜਾਬੀ ਸੂਬਾ ਫਿਰਕਾਦਾਰਾਨਾ ਗਲ ਨਹੀਂ। ਤੇ ਹੋਰ ਕੀ ਹੈ? ਕਿਉਂ ਇਹ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਹਿੰਦੂਓ ਤੁਸੀਂ ਸਿਧੇ ਹੋ ਜਾਉ? ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸ਼ਬਦ ਵਰਤਦੇ ਹਨ ਗੁਰਦੁਆਰਿਆਂ ਵਿਚ। ਫਿਰ ਦਸੋ ਹੋਰ communal ਕੀ ਹੈ? ਜੇ ਅਜ ਇਹ ਮੰਗ ਮੰਗ ਲੈਂਦੇ ਹਨ ਤਾਂ ਭਲਕੇ ਹਿੰਦੂ ਮੰਗ ਲੈਣਗੇ। ਲੇਕਿਨ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸ਼ਬਦ ਨਹੀਂ ਵਰਤਣੇ ਚਾਹੀਦੇ। ਬਦਕਿਸਮਤੀ ਹੈ ਕਿ ਆਪਣੇ ਸੂਬੇ ਦੇ ਆਦਮੀਆਂ ਨੇ ਉਹ ਮੰਗ ਮੰਗੀ ਹੈ ਜੋ ਜਾਇਜ਼ ਨਹੀਂ, ਉਸ ਦੇ ਉਤੇ ਲੜਾਈ ਕਰਨੀ ਤੇ ਦੂਜੇ ਭਰਾ ਨੂੰ ਦਬਾ ਕੇ ਮਾਰਨਾ, ਇਹ ਗੱਲਾਂ ਗੁਰਦੁਆਰਿਆਂ ਵਿਚ ਤੇ ਚੰਗੇ ਧਰਮਅਸਥਾਨਾਂ ਵਿਚ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ। ਉਥੇ ਇਸਦੇ ਅੱਡੇ ਗਡਣੇ, ਝੰਡੇ ਗਡਣੇ ਤੇ ਗੁਰਦੁਆਰਿਆਂ ਵਿਚ ਸਿਆਸਤ ਲੈ ਆਉਣੀ ਇਹ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਕੰਮ ਹੈ। ਜਿਥੇ ਸਿਆਸਤ ਦੀ ਮਨਾਹੀਂ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਉਥੇ ਉਹ ਕੰਮ ਕਰਨਾ ਹੈ, ਗੁਰਦੁਆਰਿਆਂ ਨੂੰ ਇਸ ਕੰਮ ਲਈ ਵਰਤਣਾ ਜਾਂ ਧਾਰਮਕ ਮੰਦਰਾਂ ਨੂੰ ਵਰਤਣਾ ਇਹ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿਹੜੀ ਫਿਰਕਾਦਾਰੀ ਦੀ ਬਾਤ ਹੈ। ਕੀ ਆਖਦੇ ਹੋ। ਮੈਨੂੰ, ਇਹ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਗੁਰਦੁਆਰਿਆਂ ਵਿਚ ਧਰਮ ਦਾ ਪਰਚਾਰ ਕਰਦੇ ਹਾਂ। ਮੇਰੇ ਕੋਲ ਪੰਜ ਆਦਮੀਆਂ ਦੀਆਂ ਸਪੀਚਾਂ ਹਨ। ਜਿਸ ਦਿਨ ਤੋਂ ਇਹ ਸਿਲਸਿਲਾ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋਇਆ ਉਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਦੀਆਂ ਸਪੀਚਾਂ ਹਨ। ਤੁਸੀਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚੋਂ ਸੁਣਕੇ ਹੈਰਾਨ ਹੋ ਜਾਵੋਗੇ। ਲਉ, ਪਹਿਲੀ ਤਾਂ ਨਿਕਲ ਆਈ ਹੈ ਹੁਡਿਆਰੇ ਦੀ। "ਮਾਸਟਰ ਤਾਰਾ ਸਿੰਘ ਦੇ ਪਿਛੋਂ ਜਿਸ ਵੇਲੇ ਸੰਤ ਫਤਿਹ ਸਿੰਘ ਹੁਕਮ ਦੇਵੇਗਾ ਅਸੀਂ ਖੰਡੇ ਨੂੰ ਚੁਕਾਂਗੇ, ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਪੇਨ ਵਿਚ ਖੰਡਾ ਚੁਕਿਆ ਗਿਆ।" ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਉਥੇ ਖੰਡਾ ਕਿਥੋਂ ਆ ਗਿਆ। ਉਥੇ ਤਾਂ ਬੰਦੂਕਾਂ ਹੋਣਗੀਆਂ। ਸਪੇਨ ਦੀ ਬਗਾਵਤ franco ਦੀ ਬਗਾਵਤ ਜਿਹਾ ਐਲਾਨ ਕਰਦੇ ਹਨ ਗੁਰਦੁਆਰਿਆਂ ਵਿਚ ਬੈਠ ਕੇ ਜਿਹੜੇ ਕਿ Fascist ਸਮਝੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ।

ਇਹ ਬੋਲਣ ਲਗੇ ਅਗਾ ਪਿਛਾ ਨਹੀਂ ਸੋਚਦੇ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਮਨ ਦੀ ਰੁਚੀ ਭੈੜੀ ਹੈ। ਫਿਰ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ, ਸ਼ੁਕਰ ਹੈ ਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਐਸੀ ਗਲ ਆਖੀ--ਕਿ "ਅਸੀਂ ਹਿੰਦੂਆਂ ਨਾਲ ਨਹੀਂ ਲੜਾਂਗੇ, ਕਾਂਗਰਸੀ ਸਿਖਾਂ ਨਾਲ ਲੜਾਂਗੇ।" ਅਗੇ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ "ਜੇ ਝਗੜਾ ਹੋ ਗਿਆ ਜਾਂ fight ਹੋਈ ਤਾਂ ਸਿਖਾਂ ਨੂੰ ਕੋਈ ਕਾਬੂ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕੇਗਾ" । ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਦਸਿਆ ਹੈ "ਪੰਜਾਬੀ ਸੂਬੇ ਦੇ ਨਾਉਂ ਤੇ ਜੋ ਕੋਈ ਆਏਗਾ, ਉਸ ਨੂੰ ਕਾਮਯਾਬੀ ਹੋਏਗੀ, ਫਿਰ ਨਹਿਰੂ ਨੂੰ ਦਸ ਲਵਾਂਗੇ ਕਿ ਅਮਨ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਹੀਂ ਰਹਿ ਸਕਦਾ।" ਫਿਰ ਉਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਨਹਿਰੂ ਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ ਨਸਤੋ ਨਾਬੂਦ ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹੈ।" ਐਨੀ ਗਲਤ ਬਿਆਨੀ ! ਗੁਰਦੁਆਰਿਆਂ ਵਿਚ, ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਇੱਕਠੇ ਕਰਕੇ ਇਹ ਗੱਲਾਂ ਕਹਿਣੀਆਂ ! ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਮੈਂ ਹੋਰ ਵੀ ਪੜ੍ਹਦਾ ਹਾਂ। ਮੈਂ ਅਰਜ਼ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਇਹ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਅਸੀਂ ਗੁਰਦੁਆਰਿਆਂ ਵਿਚ ਕੋਈ ਮਾੜੀ ਗਲ ਨਹੀਂ ਕਹਿੰਦੇ, ਸਾਨੂੰ ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਪਿਆਰੇ ਹਨ, ਉਥੇ ਗੁਰਬਾਣੀ ਦਾ ਪਰਚਾਰ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਏਥੇ ਹਿੰਦੂ ਸਿਖ ਦਾ ਫਰਕ ਨਹੀਂ ਪਾਉਣਾ, ਹਿੰਦੂ ਸਿਖ ਦਾ ਰਿਸ਼ਤਾ ਗੂਹੜਾ ਹੈ। ਜੇ ਗੂਹੜਾ ਰਿਸ਼ਤਾ ਹੈ ਤਾਂ ਐਨਾ ਬੋਲਦੇ ਹਨ ਜੇ ਨਾ ਹੁੰਦਾ ਤਾਂ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਕੀ ਤਬਾਹੀ ਹੁੰਦੀ। ਅਗਲੇ ਦਿਨ speech ਕਰਦਾ ਹੈ। Editor Blitz ਦੀ ਤਾਰੀਫ ਕਰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ ਕਿ "ਰੱਬ ਜਾਣਦਾ ਹੈ, ਗੁਰੂ ਜਾਣਦਾ ਹੈ ਜੇ ਤਾਰਾ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਕੁਝ ਹੋ ਗਿਆ ਤਾਂ ਪਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਜ਼ਿਮੇਵਾਰ ਹੋਏਗਾ"। ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਪਾਸ ਇਕੋ ਹਥਿਆਰ ਹੈ। ਉਹ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਪਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਸਿਖ ਨਹੀਂ। ਉਸ ਦੇ ਆਖੇ ਕਿਸ ਨੇ ਹਿੰਦੂ ਜਾਂ ਸਿਖ ਹੋ ਜਾਣਾ ਹੈ ? ਮਾਸਟਰ ਤਾਰਾ ਸਿੰਘ ਨੇ ਮਿਲਕੇ ਇਕ ਮਤਾ ਪਾਸ ਕੀਤਾ ਅੰਗਰੇਜ਼ਾਂ ਦੇ ਵੇਲੇ ਕਿ ਹਿੰਦੁਸਤਾਨ ਵਿਚੋਂ ਇਕ ਵੀ ਫੌਜ ਵਿਚ ਭਰਤੀ ਨਹੀਂ ਦੇਣੀ। ਅਕਾਲੀ ਦਲ ਦੀ meeting ਵਿਚ ਇਹ ਮਤਾ ਪਾਸ ਹੋਇਆ। ਅਗਲੇ ਦਿਨ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਫੌਜੀ ਅਫਸਰ ਨੇ ਕਰਨਲ ਗੋਰੇ ਨੂੰ ਮਿਲਾਇਆ ਤਾਂ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਕਲ੍ਹ ਵਾਲਾ ਮਤਾ ਖਾਰਜ। ਮੈਂ ਤਾਂ ਇਹ ਆਪਣੀ ਅੱਖੀਂ, ਆਪਣੇ ਨਾਲ ਵਰਤਦੀਆਂ ਦੇਖੀਆਂ ਹਨ। ਮਾਸਟਰ ਤਾਰਾ ਸਿੰਘ ਨੇ ਓਦੋਂ ਕੁਰਬਾਨੀ ਕੀਤੀ ਜਦੋਂ ਜਥਾ ਲੈਕੇ ਪਿਸ਼ਾਵਰ ਗਿਆ। ਜੋ ਹੁਣ ਉਸ ਨੇ ਭੁਖ ਹੜਤਾਲ ਕੀਤੀ ਹੈ ਸਾਡੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਹੈ ਕਿ ਨਾ ਕਰੇ। ਸਰਕਾਰ ਮਾਸਟਰ ਤਾਰਾ ਸਿੰਘ ਦੀ ਜਾਨ ਬਚਾਉਣਾ ਚਾਹੁੰਦੀ ਹੈ ਏਸ ਕਰਕੇ ਕਿ ਦੁਨੀਆਂ ਕੀ ਆਖੇਗੀ, ਸਾਡੇ ਹਿੰਦੁਸਤਾਨ ਵਾਲੇ ਲੋਕ ਕੀ ਆਖਣਗੇ ਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਬਜ਼ੁਰਗ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਬਚਾਇਆ ? ਕੀ ਇਹ ਸਾਡਾ ਕਸੂਰ ਹੈ ? ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਜਾਨ ਬਚਾਈਏ ਤੇ ਦੇਸ਼ ਦੀ ਤਬਾਹੀ ਲਈਏ ? ਕੀ ਜਾਣ ਬੁਝ ਕੇ ਉਹ ਕਰੀਏ ਜਿਹੜੀ ਚੀਜ਼ ਨਾਵਾਜਬ ਹੈ ਹਿੰਦੂ, ਸਿਖ ਤੇ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਲਈ ? ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਸਰਕਾਰ ਨਹੀਂ ਉਸ ਨੂੰ ਬਚਾਉਂਦੀ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਇਰਦ ਗਿਰਦ ਦੀ ਜੁੰਡੀ ਨਹੀਂ ਬਚਣ ਦਿੰਦੀ। ਇਹ ਗੱਲ ਤਾਂ ਨਹੀਂ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਉਥੇ ਬੈਠਿਆਂ ਸਰਕਾਰ ਦੀ ਜ਼ਿਮੇਵਾਰੀ ਹੈ। ਉਥੇ ਸਰਕਾਰ ਕੀ ਕਰ ਸਕਦੀ ਹੈ ? ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਆਕੇ, ਜੇਲ੍ਹ ਵਿਚ ਜਾ ਕੇ ਭੁਖ ਹੜਤਾਲ ਕਰੇ, ਤਾਂ ਸਰਕਾਰ ਕੁਝ ਕਰ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਸਭਰਵਾਲ ਨੇ ਆਖਿਆ ਸੀ ਕਿ ਜੇਲ੍ਹ ਵਿਚ ਜਾ ਕੇ ਭੁਖ ਹੜਤਾਲ ਕਰੇ, ਹਾਂ, ਅਸੀਂ ਜ਼ਿਮੇਵਾਰ ਹਾਂ, ਅਸੀਂ ਫਿਕਰ ਕਰਾਂਗੇ। ਏਸ ਕਰਕੇ ਤਾਂ ਨਹੀਂ ਗੁਰਦੁਆਰਿਆਂ ਵਿਚ ਜਾਂਦੇ ਕਿ ਅਕਾਲੀਆਂ ਨੇ ਰਸਤੇ ਰੋਕੇ ਹੋਏ ਹਨ, ਸਾਨੂੰ ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਪਿਆਰੇ ਲਗਦੇ ਹਨ। ਸਾਡਾ ਦਿਲ ਕਰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਅਸੀਂ ਉਥੇ ਨਾ ਜਾਈਏ, ਸਹੀ ਗਲ ਕਰੀਏ। ਉਹ ਜਿਹੋ ਜਿਹੇ lectures ਕਰਦੇ ਹਨ ਉਥੇ ਕਿ ਅਕਾਲੀ ਸਰਕਾਰ ਦਾ ਜ਼ੁਲਮ ਨਹੀਂ ਸਹਾਰ ਸਕਦੇ। ਪੰਡਤ ਨਹਿਰੂ ਨੂੰ ਮੀਰਮਨੂੰ ਤੇ ਮੈਨੂੰ ਮੱਸਾ ਰੰਘੜ ਕਹਿੰਦੇ ਨੇ। ਜਿਸ ਨੂੰ

[ਮੁੱਖ ਮੰਤਰੀ]

ਤਾਰੀਖ ਦਾ ਪਤਾ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਸਮਝ ਆ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਫਿਰ ਸਮਝ ਆ ਸਕਦੀ ਹੈ ਕਿ ਗੁਰਦੁਆਰਿਆਂ ਵਿਚ, ਗੁਰਦੁਆਰਿਆਂ ਦੀ ਚਾਰ ਦੀਵਾਰੀ ਵਿਚ ਉਚਾ loud-speaker ਲਾਉਂਦੇ ਹਨ ਔਰ ਉਹ ਵੀ ਉਸ ਬਾਬੇ ਅਟੱਲ ਦੇ ਮੰਦਰ ਉਤੇ ਜਿਸ ਨੂੰ ਲੋਕ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ, 'ਬਾਬਾ ਅਟੱਲ, ਪੱਕੀਆਂ ਪਕਾਈਆਂ ਘਲ' ਔਰ ਜਿਸ ਬਾਬੇ ਨੇ ਸਾਹਿਬ ਗੁਰੂ ਅਠਵੇਂ ਪਾਦਸ਼ਾਹ ਨੂੰ ਜਿਉਂਦਾ ਕਰ ਦਿਤਾ ਸੀ; ਇਨ੍ਹਾਂ loud-speaker ਉਸ ਦੇ ਉਤੇ ਲਾਇਆ ਹੋਇਆ ਹੈ ਤਾਕਿ ਸਾਰੇ ਸ਼ਹਿਰ ਨੂੰ ਸੁਣਾਈ ਦੇਵੇ। ਮੈਂ ਅਰਜ਼ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਮੈਨੂੰ ਤੁਸੀਂ ਦਸੋ ਕਿ ਇਹ ਲੀਡਰ ਗੁਰਦੁਆਰਿਆਂ ਦੀ ਸ਼ੋਭਾ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਨੇ ? ਫਿਰ ਹੁਡਿਆਰਾ ਉਥੋਂ ਪੰਡਤ ਜਵਾਹਰ ਲਾਲ ਨੂੰ ਜਿਹੜਾ ਸਾਡੇ ਦੇਸ਼ ਦਾ ਮਹਾਨ ਨੇਤਾ ਹੈ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਹ coward ਹਨ, dishonest ਹਨ ਔਰ mischivous ਹਨ। (ਅਵਾਜ਼ਾ— Shame, Shame) ਕਿਸ ਕਿਸ ਨੂੰ Shame ਕਹੋਗੇ। ਇਹ ਤਾਂ ਸਾਰਾ ਆਵਾ ਹੀ ਊਤਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ। (ਹਾਸਾ) ਫਿਰ ਇਹ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਜੇ ਮਾਸਟਰ ਤਾਰਾ ਸਿੰਘ ਦੀ ਮੌਤ ਹੋ ਗਈ ਤਾਂ ਇਥੇ 1947 ਵਰਗੇ ਹਾਲਾਤ ਹੋ ਜਾਣਗੇ। ਕਿਉਂ ਭਾਈ ਇਸ ਤੋਂ ਵਧ ਹੋਰ ਕੀ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ ? ਮੈਨੂੰ ਤੁਸੀਂ ਆਖੋ ਕਿ ਤੂ ਇਹ ਚੀਜ਼ਾਂ ਕਿਉਂ ਨਹੀਂ ਛਾਪਦਾ। ਮੈਂ ਦਸਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਮੈਂ ਇਸ ਲਈ ਨਹੀਂ ਛਾਪਦਾ ਕਿਉਂਕਿ ਜੇ ਮੈਂ ਇਹ ਛਾਪ ਦੇਵਾਂ ਤਾਂ ਇਸ ਨਾਲ ਸ਼ੋਭਾ ਨਹੀਂ ਪੰਜਾਬ ਦੀ। ਮੈਂ ਕਿਥੋਂ ਤਕ ਗੱਲਾਂ ਦਸਾਂ। ਫਿਰ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਗੁਰਦੁਆਰਿਆਂ ਵਿਚ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਜਾਣ ਤੋਂ ਰੋਕਿਆ ਨਹੀਂ ਹੋਇਆ। ਸਰਦਾਰ ਊਧਮ ਸਿੰਘ ਇਕ ਨਿਰਭੈ ਸਿਖ ਹੈ ਉਹ ਸੱਚੀ ਗੱਲ ਆਖਣ ਤੋਂ ਝਕਦਾ ਨਹੀਂ। ਮੈਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਪੁਛਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਜਿਥੋਂ ਸੁਖਮਨੀ ਨਿਕਲੀ, ਜਿਥੇ ਕੀਰਤਨੇ ਹੁੰਦਾ ਹੋਵੇ ਉਥੇ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਜਾਣ ਤੋਂ ਰੋਕਣਾ ਕਿਥੋਂ ਤਕ ਠੀਕ ਹੈ ? ਪਰ ਤੁਸੀਂ ਰੋਕਦੇ ਹੋ ਨਾਲ ਇਹ ਗੱਲ ਗਲਤ ਕਹਿੰਦੇ ਹੋ ਕਿ ਅਸੀਂ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਅੰਦਰ ਜਾਂਦਾ ਨਹੀਂ ਰੋਕਦੇ। ਇਹ ਠੀਕ ਹੈ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਨੀਲੀ ਪਗ ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਰੋਕਦੇ ਨਹੀਂ ਪਰ ਦੂਜਿਆਂ ਨੂੰ ਉਥੇ ਪੁਛਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਕਿਥੋਂ ਆਏ ਹੋ। ਜੇ ਕੋਈ ਕਹਿ ਦੇਵੇ ਕਿ ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ ਤੋਂ ਆਇਆ ਹਾਂ ਤਾਂ ਉਸ ਨੂੰ ਅੰਦਰ ਜਾਣ ਤੋਂ ਰੋਕ ਦਿੱਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਮੈਂ ਤੁਹਾਨੂੰ ਦਸਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਪਿਛੇ ਇਕ ਬੀਬੀ ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ ਤੋਂ ਚਲੀ ਗਈ। ਉਹ ਬੜੀ ਸ਼ਰਧਾਲੂ ਸੀ ਔਰ ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਦੀ ਬੜੀ ਸੇਵਾ ਕਰਦੀ ਹੁੰਦੀ ਸੀ। ਉਸ ਦੇ ਦਿਲ ਵਿਚ ਵੀ ਆਇਆ ਕਿ ਮਾਸਟਰ ਜੀ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਕਰ ਆਵਾਂ। ਉਸ ਨੇ ਆ ਕੇ ਦਸਿਆ ਹੈ ਕਿ ਮੈਨੂੰ ਉਥੇ ਜਥੇਦਾਰਾਂ ਨੇ ਜਿਥੋਂ ਉਹ ਅੰਦਰ ਵੜੀ ਸੀ, ਪੁਛ ਲਿਆ ਕਿ ਤੂੰ ਬੀਬੀ ਕਿਥੋਂ ਆਈ ਹੈਂ। ਔਰ ਮੇਰੇ ਮੂੰਹ ਵਿਚੋਂ ਨਿਕਲ ਗਿਆ ਕਿ ਮੈਂ ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ ਤੋਂ ਆਈ ਹਾਂ ਇਸ ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਮੇਰਾ ਖਹਿੜਾ ਨਾ ਛਡਿਆ। ਉਸ ਤੇ ਉਹ ਪੁਛਣ ਲਗੇ ਕਿ ਤੂੰ ਕਿਉਂ ਆਈ ਹੈਂ। ਉਸ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਮੈਂ ਸੰਤ ਫਤਿਹ ਸਿੰਘ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਕਰਨੇ ਹਨ। ਮਾਸਟਰ ਤਾਰਾ ਸਿੰਘ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਕਰਨੇ ਹਨ, ਪਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਉਸ ਨੂੰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਨਹੀਂ ਕਰਨ ਦਿੱਤੇ। ਆਖਰ ਉਹ ਬੀਬੀ ਹਾਰ ਕੇ ਵਾਪਸ ਆ ਗਈ ਤੇ ਇਥੇ ਆ ਕੇ ਆਖਣ ਲਗੀ ਕਿ ਹੁਣ ਅਸਲੀਅਤ ਦਾ ਪਤਾ ਲਗ ਗਿਆ ਹੈ। ਅਗਰ ਕਹੋ ਤਾਂ ਉਸ ਬੀਬੀ ਦਾ ਬਿਆਨ ਦਿਵਾ ਦੇਵਾਂ। (*Interruption*) ਮੈਨੂੰ ਤਾਂ ਪੂਰਾ ਪਤਾ ਹੈ, ਕਿਸ ਨੂੰ ਦਸਣ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ ? ਬਲਕਿ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਵੀ ਪਤਾ ਹੈ, ਜੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਪਤਾ ਨਾ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਉਹ ਭਰਾ ਜਿਹੜੇ ਇਸ ਮਜ਼ਹਬ ਨੂੰ ਮੰਨਣ ਵਾਲੇ ਹਨ, ਜਿਹੜੇ ਸਿਖ ਹਨ ਜੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਗਲਾਂ ਦਾ ਪਤਾ ਨਾ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਉਹ ਲਖਾਂ ਤੇ ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਦੀ ਤਾਦਾਦ ਵਿਚ ਉਥੇ ਆ ਜਾਣ। ਸਾਡੇ ਤਾਂ ਆਦਮੀ ਵੀ ਐਸੇ ਹਨ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਪਤਾ ਲਗ ਜਾਵੇ ਕਿ ਫਲਾਣੇ

ਆਦਮੀ ਨੇ ਮਰਨ ਬਰਤ ਰਖਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਉਸ ਤੇ ਝੱਟ ਤਰਸ ਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਸਾਡੀ ਕੌਮ ਹੀ ਐਸੀ ਹੈ। ਪਰ ਉਹ ਉਥੇ ਨਹੀਂ ਆ ਰਹੇ ਕਿਉਂਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਪਤਾ ਹੈ ਕਿ ਉਥੇ 48 ਦੇ ਕਰੀਬ ਆਦਮੀ ਤਾਂ ਅਫੀਮ ਤੇ ਸ਼ਰਾਬ ਦੇ smugglers ਹੀ ਛਿਪੇ ਹੋਏ ਹਨ ਔਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਿਆਂ ਗਲਾਂ ਵਿਚ ਪਸਤੌਲ ਪਾਏ ਹੋਏ ਨੇ। ਮੈਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਨਾਂ ਦਸ ਸਕਦਾ ਹਾਂ। ਮੈਂ ਤੁਹਾਨੂੰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਨਾਂ ਵੀ ਦਸ ਸਕਦਾ ਹਾਂ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਪਾਸ ਬੰਦੂਕਾਂ ਹਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਨਾਂ ਵੀ ਦਸ ਸਕਦਾ ਹਾਂ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਹੋਰ ਹਥਿਆਰ ਦਰਬਾਰ ਸਾਹਿਬ ਵਿਚ ਰਖੇ ਹੋਏ ਹਨ। ਇਹ ਮੈਂ ਐਵੇਂ ਨਹੀਂ ਕਿਹਾ ਕਿ ਸੰਤ ਫਤਿਹ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਇਸ ਕਰ ਕੇ ਘਬਰਾਹਟ ਹੋ ਗਈ ਹੈ ਔਰ ਮਾਸਟਰ ਤਾਰਾ ਸਿੰਘ ਨੇ ਕਹਿ ਵੀ ਦਿੱਤਾ ਹੈ ਕਿ ਜਿਤਨਾ ਚਿਰ ਮੈਂ ਜਿਉਂਦਾ ਹਾਂ ਉਤਨਾ ਚਿਰ ਤਾਂ ਦਰਬਾਰ ਸਾਹਿਬ ਵਿਚ ਹਥਿਆਰ ਨਾ ਆਉਣ ਦਿਉ। ਮੈਂ ਮਾਸਟਰ ਤਾਰਾ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਜਾਣਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਉਹ ਕਦੇ ਵੀ ਕਿਸੇ ਮਾੜੇ ਆਦਮੀ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਲਾਗੇ ਨਹੀਂ ਆਉਣ ਦਿੰਦਾ ਸੀ ਔਰ ਉਸ ਦੇ ਗਲ ਪੈ ਜਾਂਦਾ ਸੀ। ਪਰ ਬਿਰਧ ਅਵਸਥਾ ਵਿਚ ਲੀਡਰੀ ਦਾ ਹਾਲ ਵੀ ਇਹੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਹੁਣ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਫਿਕਰ ਪਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ ਔਰ ਉਹ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਬਾਹਰ ਕਢ ਦਿਉ। ਪਰਸੋਂ ਦੀ ਗਲ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਫੈਸਲਾ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਦਰਬਾਰ ਸਾਹਿਬ ਵਿਚੋਂ ਬਦਮਾਸ਼ਾਂ ਨੂੰ ਕਢ ਦਿਉ ਪਰ ਦੋ ਜਥੇਦਾਰਾਂ ਨੇ ਇਹ ਕਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਜੇਕਰ ਇਕ ਵੀ ਬਦਮਾਸ਼ ਨੂੰ ਉਥੋਂ ਕਢਿਆ ਤਾਂ ਸਾਰੇ ਬਦਮਾਸ਼ ਚਲੇ ਜਾਣਗੇ। (ਹਾਸਾ) ਇਸ ਕਰਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਕਢਿਆ ਗਿਆ। ਮੈਂ ਗਲਤ ਨਹੀਂ ਕਿਹਾ ਕਿ ਅਸੀਂ ਅਕਾਲੀਆਂ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਮਾਰਨਾ। ਭਾਵੇਂ ਉਹ ਅਕਾਲੀ ਹੁਣ ਨਹੀਂ ਰਹੇ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਦੇਸ਼ ਲਈ ਕੁਰਬਾਨੀਆਂ ਕੀਤੀਆਂ ਸੀ। ਉਹ ਤਾਂ ਸਾਰੇ ਦੇ ਸਾਰੇ ਚਲੇ ਗਏ ਹਨ ਜਿਹੜੇ ਕਾਂਗਰਸ ਦੇ ਨਾਲ ਹੁੰਦੇ ਸੀ ਔਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਥਾਂ ਤੇ ਇਹ ਬਨਾਵਟੀ ਅਕਾਲੀ ਆ ਗਏ ਹਨ। (ਸਰਦਾਰ ਧੰਨਾ ਸਿੰਘ ਗੁਲਸ਼ਨ—ਇਹ ਤਾਂ ਦੋਹਾਂ ਪਾਸੇ ਹੀ ਗਲ ਹੋ ਗਈ ਹੈ) ਸ਼ੁਕਰ ਹੈ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਆਪ ਰਾਮਾ ਨੂੰ ਛਡ ਕੇ ਮਾਸਟਰ ਤਾਰਾ ਸਿੰਘ ਨਾਲ ਜਾ ਰਹੇ ਹੋ ਔਰ ਹੁਣ ਸਰਦਾਰ ਰਾਜਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਪੁਛਦੇ ਹੋ ਕਿ ਉਹ ਰਾਮਾ ਨਾਲ ਪਹਿਲੇ ਹੁੰਦਾ ਸੀ। ਰਾਮਾ ਤੁਹਾਡਾ ਲੀਡਰ ਸੀ, ਉਹ ਤੁਹਾਡਾ ਮਾਣ ਕਰਦਾ ਸੀ, ਤੁਸੀਂ ਕਿਉਂ ਰਾਮਾ ਨੂੰ ਛਡ ਕੇ ਚਲੇ ਗਏ ਹੋ ਹਾਲਾਂਕਿ ਮਾਸਟਰ ਤਾਰਾ ਸਿੰਘ ਤੇ ਰਾਮਾ ਦੀ ਆਪੋ ਵਿਚ ਕਦੇ ਨਹੀਂ ਬਣੀ ਸੀ? ਮੈਂ ਆਖਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਰਾਮਾ ਵੀ ਠੀਕ ਹੈ ਤੇ ਸਰਦਾਰ ਰਾਜਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਵੀ ਠੀਕ ਹੈ ਪਰ ਜੇ ਕੋਈ ਬਦਲ ਗਿਆ ਹੈ ਤਾਂ ਸਰਦਾਰ ਧੰਨਾ ਸਿੰਘ ਗੁਲਸ਼ਨ ਬਦਲ ਗਿਆ ਹੈ। ਮੈਨੂੰ ਸਰਦਾਰ ਊਧਮ ਸਿੰਘ ਸਿੰਘ ਦੀ ਗਲ ਬੜੀ ਸੁਹਣੀ ਜਚੀ ਹੈ ਜੋ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਕਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਜੇ ਦਰਬਾਰ ਸਾਹਿਬ ਵਿਚ ਹਥਿਆਰ ਹਨ ਤਾਂ ਦੁਖ ਵਾਲੀ ਗੱਲ ਹੈ। ਮੈਂ ਸਰਦਾਰ ਊਧਮ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਕਹਿੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਮੈਨੂੰ ਸਰਦਾਰ ਧੰਨਾ ਸਿੰਘ ਗੁਲਸ਼ਨ ਤੇ ਤਾਂ ਸ਼ਕ ਪੈ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਉਹ ਗੱਲ ਖਾਂਦਾ ਪਿਆ ਹੈ, ਤੁਸੀਂ ਦਰਬਾਰ ਸਾਹਿਬ ਚਲੇ ਜਾਉ, ਤੁਸੀਂ ਦੇਖੋ ਔਰ ਰਾਤ ਨੂੰ ਉਥੇ ਜਾ ਕੇ ਦੇਖ ਲਉ ਔਰ ਇਥੇ ਆਕੇ ਸਚ ਸਚ ਕਹਿ ਦਿਉ, ਮੈਨੂੰ ਤੁਹਾਡੇ ਉਤੇ ਯਕੀਨ ਹੈ, ਕਿ ਕੀ ਉਥੇ ਹਥਿਆਰ ਹਨ ਕਿ ਨਹੀਂ ਹਨ। ਜਦੋਂ 15 ਤਾਰੀਖ ਨੂੰ ਗੁਰਦੁਆਰਿਆਂ ਵਿਚ ਅਸੀਂ ਪੁਲਿਸ ਭੇਜੀ ਸੀ ਤਾਂ ਅਸੀਂ ਦੇਖਿਆ ਸੀ ਕਿ ਗੁਰਦੁਆਰਿਆਂ ਵਿਚ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਤਕਰੀਰਾਂ ਹੁੰਦੀਆਂ ਸੀ ਔਰ ਇਹ ਆਖਿਆ ਜਾਂਦਾ ਸੀ ਕਿ ਫਲਾਣੇ ਫਲਾਣੇ ਦਾ ਸਿਰ ਲਾਹ ਕੇ ਲਿਆਉ। ਉਹ ਆਦਮੀ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ lecture ਸੁਣਦੇ ਹਨ। ਫਿਰ ਉਥੇ ਹੀ

[ਮੁੱਖ ਮੰਤਰੀ]

ਕੋਠੜੀਆਂ ਵਿਚ ਉਹ ਬੈਠੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ। ਔਰ ਫਿਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਹਥਿਆਰ ਦਿੱਤੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਔਰ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਰਖੋ ਤੁਸੀਂ ਪੰਥ ਦੀ ਇਜ਼ਤ, ਰਖੋ ਤੁਸੀਂ ਅਕਾਲੀ ਪਾਰਟੀ ਦੀ ਇਜ਼ਤ, ਰਖੋ ਗੁਰਦੁਆਰਿਆਂ ਦੀ ਇਜ਼ਤ ਔਰ ਰਖੋ ਪੰਜਾਬੀ ਸੂਬੇ ਦੀ ਇਜ਼ਤ। ਤਾਂ ਮੈਨੂੰ ਤੁਸੀਂ ਦਸੋ ਕਿ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਰਕਾਰ ਗੁਰਦੁਆਰਿਆਂ ਨੂੰ ਪਵਿਤਰ ਸਮਝ ਕੇ ਛਡ ਛਡੇ। ਮੈਂ ਤੁਹਾਨੂੰ ਗਲਤ ਨਹੀਂ ਕਹਿੰਦਾ ਪਿਆ ਔਰ ਨਾ ਮੈਨੂੰ ਝਿਜਕ ਕਰਨ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ। ਮੈਨੂੰ ਪਤਾ ਹੈ ਕਿ ਕਿਨ੍ਹਾਂ ਪਾਰਟੀਆਂ ਨੂੰ ਚੁਕਿਆ ਗਿਆ ਹੈ ਔਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ baits offer ਕੀਤੀਆਂ ਗਈਆਂ ਹਨ ਔਰ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਮਾਰੋ ਤੁਸੀਂ ਪੰਡਤ ਜਵਾਹਰ ਲਾਲ ਜੀ ਨੂੰ, ਮਾਰੋ ਤੁਸੀਂ ਪਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਨੂੰ, ਮਾਰੋ ਤੁਸੀਂ ਸਰਦਾਰ ਦਰਬਾਰਾ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਔਰ ਮਾਰੋ ਬਾਕੀ ਸਿਖ ਮਨਿਸਟਰਾਂ ਨੂੰ। ਹੁਣ ਪਰਸੋਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਇਹ ਇਲਾਨ ਕਰ ਦਿਤਾ ਹੈ ਕਿ 8 ਵਜੇ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਜਿਸ ਆਦਮੀ ਨੇ ਦਰਬਾਰ ਸਾਹਿਬ ਵਿਚ ਰਹਿਣਾ ਹੋਵੇ ਉਹ ਆਪਣਾ ਸਬੂਤ ਦਿਵਾਏ ਕਿਸੇ ਜਥੇਦਾਰ ਤੋਂ। ਕੋਈ ਜਥੇਦਾਰ ਜੇਕਰ ਆ ਕੇ ਕਹਿ ਦੇਵੇਗਾ ਕਿ ਉਹ ਉਸ ਆਦਮੀ ਨੂੰ ਜਾਣਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਉਸ ਨੂੰ ਉਥੇ ਰਹਿਣ ਦਿਤਾ ਜਾਵੇਗਾ ਵਰਨਾ ਕਿਸੇ ਨੂੰ 8 ਵਜੇ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਉਥੇ ਰਹਿਣ ਦੀ ਇਜਾਜ਼ਤ ਨਹੀਂ ਹੋਣੀ। ਇਹ ਕਿਉਂ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ? ਇਹ ਇਸ ਲਈ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਹਥਿਆਰਾਂ ਦਾ ਪਤਾ ਲਗ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਦਰਬਾਰ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਅੰਦਰ ਹਥਿਆਰ ਹਨ। ਮੈਂ, ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਤੁਹਾਨੂੰ ਦਸਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਸਾਨੂੰ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪਤਾ ਲਗਾ ਹੈ ਕਿ ਉਥੇ ਹਥਿਆਰ ਹਨ। ਜਿਸ ਦਿਨ ਪੁਲਿਸ ਅੰਬਾਲੇ ਵਿਚ ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਵਿਚੋਂ ਮਫਰੂਰ ਫੜਨ ਗਈ, ਜਿਥੋਂ ਦੋ ਬੋਤਲਾਂ ਸ਼ਰਾਬ ਦੀਆਂ ਨਿਕਲੀਆਂ ਸੀ, ਤਾਂ ਉਸ ਵੇਲੇ ਅਸੀਂ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਵਿਚ ਵੀ ਪਹਿਰਾ ਤਕੜਾ ਕਰਨ ਲਈ ਹੋਰ ਪੁਲਸ ਭੇਜੀ ਸੀ ਤਾਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਰਬਾਰ ਸਾਹਿਬ ਵਿਚ ਪੁਲਸ ਦਾ ਮੁਕਾਬਲਾ ਕਰਨ ਲਈ ਉਨ੍ਹਾਂ ਹਥਿਆਰਾਂ ਦਾ ਮੁਜ਼ਾਹਿਰਾ ਕੀਤਾ ਕਿਉਂਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਸਮਝਿਆ ਸੀ ਕਿ ਪੁਲਸ ਦਰਬਾਰ ਸਾਹਿਬ ਵਿਚ ਵੀ ਆਉਣ ਲਗੀ ਹੈ। ਮੈਂ ਅਗੇ ਵੀ ਗਿਣ ਕੇ ਦਸਿਆ ਸੀ ਕਿ ਕਿੰਨੇ ਹਥਿਆਰ ਉਥੇ ਜਮਾ ਕੀਤੇ ਹੋਏ ਹਨ। ਮੈਂ ਇਹ ਵੀ ਦਸ ਸਕਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਰਾਈਫਲ ਕਿਸ ਦੇ ਹਥ ਵਿਚ ਸੀ, ਪਿਸਤੌਲ ਕਿਸ ਕਿਸ ਦੇ ਪਾਸ ਸੀ, ਔਰ ਬਦੂੰਕਾਂ ਕਿਸ ਕਿਸ ਦੇ ਪਾਸ ਸਨ, ਔਰ ਬੰਬ ਕਿਸ ਦੇ ਪਾਸ ਸਨ ਔਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸੁਟਣ ਵਾਲੇ ਕੌਣ ਕੌਣ ਸਨ। ਸਾਨੂੰ ਇਹ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਜਦ ਉਨ੍ਹਾਂ ਕੋਲ ਇਤਨੇ ਹਥਿਆਰ ਹਨ ਤਾਂ ਅਸੀਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕਿਉਂ ਨਹੀਂ ਸਖ਼ਤੀ ਨਾਲ ਦਬਾਉਂਦੇ। ਮੈਂ ਦਸਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਅਸੀਂ ਅਕਾਲੀਆਂ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਮਾਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਾਲਾਂਕਿ ਇਹ ਉਹ ਪਹਿਲੇ ਵਾਲੇ ਅਕਾਲੀ ਹਨ ਵੀ ਨਹੀਂ, ਇਹ ਮੇਰਾ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਹੈ ਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਅਕਾਲੀਆਂ ਨੇ ਤਾਂ ਆਪਣੀ ਮੌਤ ਆਪ ਹੀ ਮਰ ਜਾਣਾ ਹੈ। ਜਿਹੜੇ ਕੌਮਪਰਸਤ ਅਕਾਲੀ ਸੀ ਉਹ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਨਹੀਂ ਰਹੇ, ਉਹ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਨਹੀਂ ਰਹੇ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਦੇਸ਼ ਦੀ ਆਜ਼ਾਦੀ ਲਈ ਜੇਲ੍ਹਾਂ ਕਟੀਆਂ ਸਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਇਕ ਸਰਦਾਰ ਊਧਮ ਸਿੰਘ ਪੁਰਾਣੇ ਅਕਾਲੀ ਜ਼ਰੂਰ ਹਨ ਪਰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਅਸੂਲ ਤੇ ਦੂਜਿਆਂ ਦੇ ਅਸੂਲ ਵਿਚ ਬੜਾ ਫਰਕ ਹੈ।

ਮੈਂ ਅਰਜ਼ ਕਰਾਂ ਕਿ ਅਸੀਂ ਅਕਾਲੀਆਂ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਮਾਰਨਾ। ਇਹ vague ਗੱਲਾਂ ਹਨ ਕਿ ਅਸੀਂ ਅਕਾਲੀਆਂ ਨੂੰ ਮਾਰਨਾ ਹੈ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਆਪਣੇ ਹਥੀਂ ਆਪ ਨੂੰ ਕਤਲ ਕਰਨਾ ਹੈ। ਉਹ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਪਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਦਾ, ਦਰਬਾਰਾ ਸਿੰਘ ਦਾ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਹੱਥੋਂ ਕਤਲ ਹੋਣਾ ਹੈ, ਪਰ ਮੈਂ ਕਹਿੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਧਰਮ ਦਾ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਹੱਥੋਂ ਕਤਲ ਹੋਣਾ ਹੈ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਹੱਥੋਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਆਪਣੀ ਮੌਤ ਹੋਣੀ ਹੈ। ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਮਾਰਕਸਿਜ਼ਮ ਦੀ ਮੌਤ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਕਮਿਊਨਿਸਟਾਂ ਦੇ ਆਪਣੇ ਹੱਥੋਂ ਹੋ ਗਈ ਹੈ ਇਸੇ

ਤਰ੍ਹਾਂ ਧਰਮ ਦੀ ਮੌਤ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਹੱਥੋਂ ਹੋਣੀ ਹੈ। ਮੇਰਾ ਇਨ੍ਹਾਂ ਗੱਲਾਂ ਦੇ ਕਹਿਣ ਦਾ ਭਾਵ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਧਰਮ ਦੇ ਅਸਥਾਨਾਂ ਤੋਂ ਸਿਆਸੀ ਇਖਤਲਾਫ ਦੀ ਵਜਾਹ ਕਰਕੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਕਰਨੀਆਂ ਚੰਗੀਆਂ ਨਹੀਂ ਲਗਦੀਆਂ। ਮੈਂ idealogical ਗੱਲਾਂ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਪੈਂਦਾ, ਮੈਂ ਤਾਂ ਸਪਸ਼ਟ ਇਹੋ ਕਹਿਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਸਾਰੀ ਗੱਲ ਨੂੰ ਸਮਝੋ ਅਤੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਧਾਰਮਕ ਅਸਥਾਨਾਂ ਦਾ ਜੋ ਪੈਸਾ ਹੈ ਇਹ ਧਰਮ ਦੇ ਕੰਮਾਂ ਤੇ ਖਰਚ ਕਰੋ ਅਸੀਂ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਤੁਹਾਡੇ ਕਿਸੇ ਕੰਮ ਵਿਚ ਦਖਲ ਨਹੀਂ ਦੇਣਾ ਚਾਹੁੰਦੇ।

ਜਿਥੋਂ ਤਕ ਪ੍ਰੋਫੈਸਰ ਸ਼ੇਰ ਸਿਘ ਜੀ ਦੇ ਕਹਿਣ ਦਾ ਸਵਾਲ ਹੈ, ਇਹ ਉਨ੍ਹਾਂ ਆਗੂਆਂ ਵਿਚੋਂ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਸਭ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਸਚਰ ਫਾਰਮੂਲੇ ਨੂੰ ਮੰਨਿਆ ਸੀ ਅਤੇ ਇਸ ਤੇ ਦਸਤਖਤ ਕੀਤੇ ਸਨ। ਪਰ ਅਜ ਉਹ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਇਹ ਫਾਰਮੂਲਾ ਸਾਨੂੰ ਮਨਜ਼ੂਰ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਕਾਂਗਰਸ ਪਾਰਟੀ ਕਹਿੰਦੀ ਹੈ ਕਿ ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਤੁਸੀਂ ਇਹ ਸਮਝੌਤਾ ਕੀਤਾ ਹੈ ਅਸੀਂ ਉਸ ਅਨੁਸਾਰ ਇਸ ਤੇ ਅਮਲ ਕਰਨ ਨੂੰ ਤਿਆਰ ਹਾਂ, ਪਰ ਅਜ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਇਹੋ ਤਰੀਕਾ ਇਖਤਿਆਰ ਕਰ ਲਿਆ ਹੈ ਕਿ ਜਦੋਂ ਇਕ ਚੀਜ਼ ਨਵੀਂ ਮਨਾ ਲੈਂਦੇ ਹਨ ਤਾਂ ਦੂਸਰੀ ਨੂੰ ਪੜਾ ਬਣਾ ਲੈਂਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਫੇਰ ਦੂਸਰੀ ਤੋਂ ਤੀਸਰੇ ਪੜਾ ਤੇ ਆ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਲੇਕਨ ਭਾਸ਼ਾ ਨੂੰ ਖਾਹਮਖਾਹ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਵਿਚ ਲੈ ਲਿਆ ਹੈ। ਜੇ ਕੋਈ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ, ਪ੍ਰੋਫੈਸਰ ਸ਼ੇਰ ਸਿੰਘ ਜੈਸਾ, ਕਿ ਪੰਜਾਬੀ ਬੋਲਣ ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਪੰਜਾਬੀ ਸੂਬਾ ਦੇ ਦਿਤਾ ਜਾਵੇ ਅਤੇ ਹਿੰਦੀ ਬੋਲਣ ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਹਰਿਆਨਾ ਪ੍ਰਾਂਤ ਤਾਂ ਮੈਂ ਆਖਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਪ੍ਰੋਫੈਸਰ ਸ਼ੇਰ ਸਿਘ ਗ਼ਲਤ ਆਖਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਅਜੇ ਕਲ੍ਹ ਦੀ ਗੱਲ ਹੈ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਹਿੰਦੀ ਐਜੀਟੇਸ਼ਨ ਚਲਾਈ ਉਹ 8 ਘੰਟੇ ਤੋਂ ਵਧ ਨਹੀਂ ਚੱਲੀ। ਇਹ ਐਵੇਂ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਉਕਸਾਉਣ ਦੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਹਨ। ਨਾਂ ਹਿੰਦੀ ਬੋਲੀ ਨੂੰ ਕੋਈ ਖਤਰਾ ਹੈ ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਪੰਜਾਬੀ ਬੋਲੀ ਨੂੰ ਕੋਈ ਖਤਰਾ ਹੈ। ਖਤਰਾ ਹੈ ਤਾਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਆਪਣੀ ਲੀਡਰੀ ਨੂੰ ਹੀ ਖਤਰਾ ਹੈ। ਇਹ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਹਨੇਰੇ ਵਿਚ ਹੀ ਘਸੀਟਣਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਅਸੀਂ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਇਸ ਇਲਾਕੇ ਦੇ ਲੋਕ ਖ਼ੁਸ਼ਹਾਲ ਹੋਣ, ਇਸ ਵਿਚ ਇੰਡਸਟਰੀ ਵਧੇ। ਲੇਕਿਨ ਜੇ ਭਾਸ਼ਾ ਦਾ ਸਵਾਲ ਲੈਕੇ ਅਸੀਂ ਇਸ ਦੇ ਟੁਕੜੇ ਕਰਨ ਵਿਚ ਹੀ ਉਲਝ ਗਏ ਤਾਂ ਪੰਜਾਬ ਬਚ ਨਹੀਂ ਸਕੇਗਾ। ਇਹ ਤਦ ਹੀ ਬਚ ਸਕਦਾ ਹੈ ਜੇ ਇਸ ਦੇ ਟੁਕੜੇ ਨਾ ਹੋਣ। ਜੇ ਇਕ ਪਾਸੇ ਰੁਹਤਕ ਵਾਲੇ ਚਾਹੁਣ ਕਿ ਅਸੀਂ ਅਲਗ ਰਹਿਣਾ ਹੈ ਅਤੇ ਇਕ ਪਾਸੇ ਪਹਾੜੀ ਇਲਾਕਾ ਹੈ ਤਾਂ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਟੁਕੜਿਆਂ ਨਾਲ ਕੀ ਬਣ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਕੀ ਇਹ ਤਰੱਕੀ ਕਰਨ ਦੇ ਰਾਹ ਹਨ ? ਅਜ ਇਕ ਪਾਸੇ ਭਾਖੜਾ ਡੈਮ ਉਸਰ ਰਿਹਾ ਹੈ ਅਤੇ ਦੂਸਰੇ ਪਾਸੇ ਸੜਕਾਂ, ਨਹਿਰਾਂ ਦਾ ਜਾਲ ਵਿਛਾਇਆ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਟੁਕੜੇ ਟੁਕੜੇ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਕਰਕੇ ਜੇ ਫੇਰ ਚਾਹੋ ਆਪਸ ਵਿਚ ਵਰਤਣਾ ਸਾਂਝਿਆਂ ਕੰਮਾਂ ਤੇ ਤਾਂ ਇਹ ਕੋਈ ਖਾਲਾ ਜੀ ਦਾ ਵਾੜਾ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਜਿਸ ਦੇ ਆਮਦਨੀ ਦੇ sources ਮਾੜੇ ਹੋਣ ਤਾਂ ਉਸ ਨੇ ਵਧਣਾ ਫੁਲਣਾ ਕੀ ਹੋਇਆ ? ਥਾਂ ਥਾਂ ਸਰਹੱਦਾਂ ਦੇ ਝਗੜੇ ਹੋਣਗੇ ਅਤੇ ਨਹਿਰਾਂ ਦੇ ਪਾਣੀ ਦੇ ਝਗੜੇ ਅਤੇ ਬਿਜਲੀ ਦੀ ਸਪਲਾਈ ਦੇ ਝਗੜੇ ਹੋਣਗੇ। ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਹੁਣ ਪੰਜਾਬ ਤਰਕੀ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੈ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਹੀਂ ਹੋਵੇਗੀ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪੰਜ ਸਾਲਾ ਪਲੈਨ ਵਿਚ ਵੀ ਕੋਈ ਕਾਮਿਆਬੀ ਨਹੀਂ ਹੋਵੇਗੀ। ਆਮਦਨੀ ਦੇ ਜ਼ਰਾਏ ਘਟ ਜਾਣਗੇ ਅਤੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਟੁਕੜਿਆਂ ਦੀਆਂ ਲੋੜਾਂ ਪੂਰੀਆਂ ਕਰਨ ਵਾਸਤੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਨਜ਼ਰਾਂ ਦੂਜਿਆਂ ਸੂਬਿਆਂ ਵਲ ਲਗੀਆਂ ਰਹਿਣਗੀਆਂ।

[ਮੁੱਖ ਮੰਤਰੀ]

ਮਾਸਟਰ ਤਾਰਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਵੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਬਿਆਨ ਦਿੰਦੇ ਹਨ। ਮਾਸਟਰ ਤਾਰਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੀ ਜੋ ਅਲਖਧਾਰੀ ਨਾਲ ਬਾਤ ਚੀਤ ਹੋਈ ਉਹ ਬੜੀ ਹੀ ਹਾਸੋ ਹੀਣੀ ਹੈ। ਅਸੀਂ ਕਹਿੰਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਜੇ ਉਹ ਸਹੀ ਗਲ ਨਹੀਂ ਕਹਿ ਸਕਦੇ ਤਾਂ ਕਮ ਅਜ਼ ਕਮ ਜਵਾਬ ਦੇਣ ਲਈ ਉਹ ਆਪਣੇ ਸਹੀ ਨੁਮਾਇੰਦੇ ਤਾਂ ਰਖ ਲਿਆ ਕਰਨ। ਬਾਵਾ ਹਰਕਿਸ਼ਨ ਸਿੰਘ ਹਨ, ਫੇਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਭਰਾ ਨਿਰੰਜਣ ਸਿੰਘ ਹਨ ਅਤੇ ਜਸਟਿਸ ਹਰਨਾਮ ਸਿੰਘ ਹਨ ਤਾਂ ਜੋ ਕੋਈ ਠੀਕ ਜਵਾਬ ਤਾਂ ਦਿਤਾ ਜਾ ਸਕਿਆ ਕਰੇ। ਅਲਖਧਾਰੀ ਨੇ ਪੁਛਿਆ ਕਿ ਮਾਸਟਰ ਜੀ ਜੇ ਪੰਜਾਬੀ ਸੂਬੇ ਵਿਚ ਕਿਸੇ ਦਾ ਹਿੰਦੀ ਪੜ੍ਹਨ ਨੂੰ ਜੀਅ ਕਰੇ ਤਾਂ ਉਸ ਲਈ ਕੀ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇਗਾ। ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਜਵਾਬ ਦਿਤਾ ਕਿ ਤਾਂ ਉਸ ਨੂੰ ਇਹ ਸੂਬਾ ਛੱਡ ਕੇ ਦੂਸਰੇ ਸੂਬੇ ਵਿਚ ਜਾਣਾ ਪਵੇਗਾ। ਤੁਸੀਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਗਲਾਂ ਵੇਖੋ ਕਿਵੇਂ ਕਹਿ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। Migration ਦੀ ਗਲ ਮੈਂ ਨਹੀਂ ਕਹਿੰਦਾ ਬਲਕਿ ਇਹ ਮਾਸਟਰ ਤਾਰਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਅਜ ਇਨ੍ਹਾਂ ਧਾਰਮਕ ਅਸਥਾਨਾਂ ਤੋਂ ਗੱਲਾਂ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ, ਲੈਕਚਰ ਕੀਤੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਨਾਉਂ ਲਏ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਸ਼ਹੀਦ ਭਗਤ ਸਿੰਘ ਦੇ, ਡਾਇਰ ਨੂੰ ਮਾਰਨ ਵਾਲੇ ਊਧਮ ਸਿੰਘ ਦੇ। ਤੁਸੀਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਸ਼ਹੀਦਾਂ ਨੂੰ ਕਿਉਂ ਬਦਨਾਮ ਕਰਦੇ ਹੋ ? ਕੀ ਉਹ ਤੁਹਾਡੇ ਵਰਗੇ ਕੰਮ ਕਰਨ ਵਾਲੀਆਂ ਹਸਤੀਆਂ ਸਨ ? ਜੇ ਕਿਸੇ ਸਿਰ ਫਿਰੇ ਨੇ ਮਹਾਤਮਾ ਗਾਂਧੀ ਨੂੰ ਮਾਰ ਦਿਤਾ ਸੀ ਤਾਂ ਕੀ ਉਸ ਨੇ ਕੋਈ ਅਕਲਮੰਦੀ ਦਾ ਕੰਮ ਕੀਤਾ ?

ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਜਿਤਨਾ ਚਿਰ ਪਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਚੀਫ ਮਨਿਸਟਰ ਹੈ ਉਤਨਾ ਚਿਰ law and order ਰਹੇਗਾ। ਮੈਂ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕਰਾਂਗਾ ਕਿ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਨਾ ਹੋਣ। ਕੀ ਮੈਂ ਨਹੀਂ ਜਾਣਦਾ ਕਿ ਦੁਨੀਆਂ ਦਾ ਇਤਹਾਸ ਕੀ ਹੈ ? ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦਿਆਂ ਬਜ਼ੁਰਗਾਂ ਨੇ ਹਸ ਹਸ ਕੇ ਸਿਰ ਦੇ ਕੇ ਪੰਜਾਬ ਨੂੰ ਬਣਾਇਆ ਹੋਵੇ ਉਸ ਨੂੰ ਮੈਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਪੰਜਾਂ ਸੱਤਾਂ ਅਕਾਲੀਆਂ ਦੇ ਕਹਿਣ ਤੇ ਖੇਰੂ ਖੇਰੂ ਹੁੰਦਾ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇਖ ਸਕਦਾ ਹਾਂ ? ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਇਕ ਲੀਡਰ ਹੁਡਿਆਰਾ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਮੇਰੇ ਬਾਰੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਪਰਤਾਪ ਸਿੰਘ "ਚੰਦੂ" ਹੈ। ਚੰਦੂ ਦੀ ਜੇ ਮੈਂ ਤੁਹਾਨੂੰ ਹਿਸਟਰੀ ਦਸਾਂ ਤਾਂ ਸ਼ਰਮ ਨਾਲ ਸਿਰ ਨੀਵਾਂ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਫੇਰ 12 ਅਗਸਤ, 1961 ਨੂੰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਕੈਰੋਂ ਪੰਡਤ ਨਹਿਰੂ ਦਾ ਕੁੱਤਾ ਹੈ, ਰਾੜੇਵਾਲਾ ਔਰ ਗਿਆਨੀ ਵੀ ਨਹਿਰੂ ਜੀ ਦੇ ਕੁੱਤੇ ਹਨ। ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਮੈਨੂੰ ਇਹ ਕਹਿਣ ਵਿਚ ਅਫਸੋਸ ਆਉਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇਕ ਬਦਮਾਸ਼ ਵਿਚ ਔਰ ਇਸ ਲੀਡਰ ਦੇ ਵਿਚ ਕੁਝ ਫਰਕ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਜਦੋਂ ਅੰਗਰੇਜ਼ਾਂ ਦਾ ਰਾਜ ਸੀ ਤਾਂ ਅਸੀਂ ਆਜ਼ਾਦੀ ਦੀ ਮੰਗ ਗੁਰਦੁਆਰਿਆਂ ਦੇ ਵਿਚ ਵੜ ਵੜ ਕੇ ਨਹੀਂ ਸੀ ਕਰਦੇ ਹੁੰਦੇ। ਮਗਰ ਮਾਸਟਰ ਤਾਰਾ ਸਿੰਘ ਹੋਰਾਂ ਦੀ ਆਦਤ ਉਹੋ ਹੀ ਹੈ ਜਿਹੜੀ ਅੰਗਰੇਜ਼ਾਂ ਦੇ ਜ਼ਮਾਨੇ ਵਿਚ ਹੁੰਦੀ ਸੀ। ਇਕ ਵਾਰੀ ਸਰ ਸਿਕੰਦਰ ਦੇ ਨਾਲ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਲੜਾਈ ਹੋ ਪਈ ਤਾਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਅੰਗਰੇਜ਼ਾਂ ਨੂੰ ਕਿਹਾ ਕਿ ਸਾਡੀ ਸੁਲ੍ਹਾ ਕਰਵਾ ਦਿਉ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਵਿਚ ਪੈ ਕੇ ਸੁਲ੍ਹਾ ਕਰਵਾ ਦਿਤੀ। ਮਗਰ ਹੁਣ ਅੰਗਰੇਜ਼ਾਂ ਦਾ ਰਾਜ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਹੁਣ ਆਪਣਾ ਰਾਜ ਹੈ। ਇਸ ਦੇ ਵਿਚ ਜੇ ਇਹ ਸਿਧੇ ਚਲਣਗੇ ਤਾਂ ਹੀ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਫ਼ਾਇਦਾ ਹੋਵੇਗਾ। ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਜੇ ਜਨਤਾ ਦੀ ਰਾਏ ਬਣ ਜਾਏਗੀ ਤਾਂ ਪੰਜਾਬੀ ਸੂਬੇ ਨੂੰ ਕੋਈ ਰੋਕ ਨਹੀਂ ਸਕੇਗਾ ਉਹ ਆਪਣੇ ਆਪ ਹੀ ਬਣ ਜਾਵੇਗਾ ਲੇਕਿਨ ਮੈਂ ਹੈਰਾਨ ਹਾਂ ਕਿ ਇਹ ਗੁਰ-ਦੁਆਰਿਆਂ ਦੇ ਵਿਚ ਕਿਉਂ ਪਨਾਹ ਲੈਂਦੇ ਹਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਦਰਬਾਰ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਅੰਦਰ ਬਦਮਾਸ਼ਾਂ ਨੂੰ ਲੁਕਾਇਆ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਫੇਰ 19 ਅਗਸਤ, 1961 ਨੂੰ ਆਖਿਆ ਗਿਆ ਕਿ ਦਰਬਾਰ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਵਿਚੋਂ ਬਬਰ ਅਕਾਲੀ ਨਿਕਲਣਗੇ। ਦਸੋ ਇਹ ਭਗੌੜੇ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਬਬਰ ਅਕਾਲੀਆਂ ਦੇ ਨਾਲ ਰਲਾਉਂਦੇ ਹਨ। ਬਬਰ ਅਕਾਲੀਆਂ ਦਾ ਤਾਂ ਅਸੀਂ ਦਿਨ ਮਨਾਉਂਦੇ ਹਾਂ।

ਫੇਰ 21 ਅਗਸਤ, 1961 ਨੂੰ ਕਹਿੰਦੇ ਨੇ ਏਥੋਂ ਭਗਤ ਸਿੰਘ ਔਰ ਕਰਤਾਰ ਸਿੰਘ ਸਰਾਭਾ ਵਰਗੇ ਗਭਰੂ ਨਿਕਲਣਗੇ ਜਿਹੜੇ ਕੁਰਬਾਨੀਆਂ ਦੇਣਗੇ। ਸਾਰੀ ਉਮਰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਅੰਗਰੇਜ਼ਾਂ ਦੀ ਖ਼ੁਸ਼ਾਮਦ ਕੀਤੀ ਔਰ ਅਜ ਇਹ ਦੇਸ਼ ਭਗਤਾਂ ਦੀਆਂ ਰੀਸਾਂ ਕਰਨ ਨੂੰ ਫਿਰਦੇ ਹਨ। ਮੇਰੇ ਕੋਲੋਂ ਅਕਾਲੀਆਂ ਦੀ ਹਾਲਤ ਭੁਲੀ ਹੋਈ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਫੇਰ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਕਿ ਮਾਸਟਰ ਜੀ ਦੀ ਮੌਤ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਏਥੇ ਅੰਧਰਾ ਬਣੇਗਾ ਔਰ ਬਗਾਵਤ ਹੋਵੇਗੀ। ਏਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਗੌਰਮੈਂਟ ਨੂੰ ਇਹ ਧਮਕੀ ਦਿਤੀ ਗਈ ਕਿ ਗੌਰਮੈਂਟ ਆਪਣੀ ਅਕਲ ਠੀਕ ਕਰ ਲਵੇ ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਅਸੀਂ ਛੁਰੇਬਾਜ਼ੀ ਕਰਾਂਗੇ ਔਰ 1947 ਵਰਗੇ ਹਾਲਾਤ ਪੈਦਾ ਕਰ ਦੇਵਾਂਗੇ। 12 ਸਤੰਬਰ, 1961 ਨੂੰ ਇਹ ਆਖਿਆ ਗਿਆ ਕਿ ਜਿਸ ਵੇਲੇ ਮਾਸਟਰ ਤਾਰਾ ਸਿੰਘ ਮਰ ਗਿਆ ਉਸ ਦੇ ਬਾਅਦ ਸੌ ਤਾਰਾ ਸਿੰਘ ਪੈਦਾ ਹੋਵੇਗਾ। ਜਿਹੜਾ ਪੰਡਤ ਨਹਿਰੂ ਨੂੰ ਖਤਮ ਕਰ ਦੇਵੇਗਾ। ਫੇਰ ਪੰਡਤ ਨਹਿਰੂ ਦੇ ਬਾਰੇ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਕਿ ਉਹ ਮੀਰ ਮੰਨੂੰ ਹੈ। ਮੈਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਗੱਦਾਰਾਂ ਨੂੰ ਕਹਿਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਪੰਡਤ ਨਹਿਰੂ ਦੇ ਵਾਸਤੇ ਵੀ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਅਲਫਾਜ਼ ਇਸਤੇਮਾਲ ਕਰਦੇ ਹੋ। ਤੁਸੀਂ ਮੈਨੂੰ ਜੋ ਕੁਝ ਕਹਿਣਾ ਹੈ ਕਹਿ ਲਉ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਨੂੰ ਕਹਿ ਲਉ ਮਗਰ ਪੰਡਤ ਨਹਿਰੂ, ਜਿਸ ਨੂੰ ਦੁਨੀਆਂ ਅਮਨ ਦਾ ਦੇਵਤਾ ਮੰਨਦੀ ਹੈ, ਉਸ ਨੂੰ ਤਾਂ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਨਾ ਕਹੋ। ਤੁਸੀਂ ਆਪ ਹੀ ਦਸੋ ਕਿ ਜਦੋਂ ਇਹ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਕਰਦੇ ਹਨ ਤਾਂ ਮੈਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਰੋਕਾਂ ਨਾ ਤੇ ਹੋਰ ਕੀ ਕਰਾਂ। ਬਾਕੀ ਜਿਹੜੇ ਲੋਕ ਮੈਨੂੰ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਜਲਦੀ ਜਲਦੀ ਦਬਾਉਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਵੀ ਮੈਂ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ। ਉਹ ਵੀ ਆਪਣਾ ਮਤਲਬ ਹੱਲ ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਮੈਂ ਤਾਂ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਨਾਲ ਲੈ ਕੇ ਸਭ ਕੁਝ ਕਰਨਾ ਹੈ। ਮਾਸਟਰ ਤਾਰਾ ਸਿੰਘ ਹੋਰਾਂ ਨੇ ਖ਼ੁਦ ਇਹ ਗਲ ਆਖੀ ਹੈ ਕਿ ਜੇ ਮੈਂ ਭੁਖ ਹੜਤਾਲ ਛਡ ਦਿਤੀ ਤਾਂ ਮੈਨੂੰ ਲੋਕਾਂ ਨੇ ਹੀ ਮਾਰ ਦੇਣਾ ਹੈ। 17 ਮਈ, 1961 ਨੂੰ ਜਿਹੜੀ ਅਕਾਲੀ ਵਰਕਿੰਗ ਕਮੇਟੀ ਦੀ ਮੀਟਿੰਗ ਹੋਈ ਉਸ ਦੇ ਵਿਚ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਮਾਸਟਰ ਹੋਰਾਂ ਨੂੰ ਕਿਹਾ ਕਿ ਜਿਤਨਾ ਚਿਰ ਤੁਸੀਂ ਮਰਦੇ ਨਹੀਂ ਉਤਨਾ ਚਿਰ ਸਾਡੇ ਵਿਚ ਜਾਨ ਨਹੀਂ ਪੈਂਦੀ। ਗੁਲਸ਼ਨ ਸਾਹਿਬ ਵੀ ਉਸ ਮੀਟਿੰਗ ਦੇ ਵਿਚ ਮੌਜੂਦ ਸਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਰਾਏ ਵੀ ਇਹ ਸੀ ਕਿ ਗੌਰਮੈਂਟ ਦੇ ਨਾਲ ਸਮਝੌਤਾ ਨਾ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ। ਫੇਰ 27 ਜੁਲਾਈ, 1961 ਨੂੰ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਕਿ ਜੇਕਰ ਮਾਸਟਰ ਜੀ ਦੀ ਮੌਤ ਹੋ ਗਈ ਤਾਂ ਅਸੀਂ ਗੱਡੀਆਂ ਉਲਟਾ ਦੇਵਾਂਗੇ। 2 ਅਗਸਤ, 1961 ਨੂੰ ਹੁਡਿਆਰਾ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਪਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਅਸੀਂ ਸਿਧੇ ਰਸਤੇ ਪਾ ਦਿਆਂਗੇ। 4 ਅਗਸਤ, 1961 ਨੂੰ ਕਹਿੰਦੇ ਨੇ ਜੇ ਸਾਨੂੰ ਪੰਜਾਬੀ ਸੂਬਾ ਨਾ ਦਿਤਾ ਤਾਂ ਅਸੀਂ ਕੈਰੋਂ ਦੇ ਟੁਕੜੇ ਟੁਕੜੇ ਕਰ ਦੇਵਾਂਗੇ ਔਰ ਕੁਤਿਆਂ ਨੂੰ ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਡੰਡੇ ਮਾਰੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਇਸ ਨੂੰ ਡੰਡੇ ਮਾਰ ਮਾਰ ਕੇ ਲਾਂਭੇ ਕਰਾਂਗੇ। 8 ਅਗਸਤ, 1961 ਨੂੰ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਅਸੀਂ ਅਮਨ ਦੇ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਕਹਿੰਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਪੰਡਤ ਨਹਿਰੂ ਸਾਨੂੰ ਪੰਜਾਬੀ ਸੂਬਾ ਦੇ ਦੇਵੇ ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਮੁਲਕ ਦੀ ਤਬਾਹੀ ਦਾ ਉਹ ਖੁਦ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰ ਹੋਵੇਗਾ। ਇਸ ਕਿਸਮ ਦੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਕਰਕੇ ਵੀ ਮੇਰੇ ਵੀਰ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਅਸੀਂ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਕਰਦੇ। ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਦਾ ਇਕ ਅਖਬਾਰ 'ਗਰੀਬ' ਹੈ, ਇਕ 'ਨਵਾਏ ਵਕਤ' ਹੈ ਔਰ ਏਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਇਕ ਹੋਰ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਅਖਬਾਰ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਇਕ ਐਮ. ਐਲ. ਏ. ਔਰ ਇਕ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਪਾਰਟੀ ਦਾ ਹੋਰ ਆਦਮੀ ਟੈਲੀਫੂਨ ਦਾ ਜਵਾਬ ਦਿੰਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਸਾਡੇ ਪਾਸ ਹਥਿਆਰ ਹਨ ਔਰ ਅਸੀਂ ਡਟ ਕੇ ਮੁਕਾਬਲਾ ਕਰ ਰਹੇ ਹਾਂ। ਅਸੀਂ ਨਹਿਰੂ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਛਡਣਾ। ਇਸ ਕਿਸਮ ਦੀਆਂ ਖਬਰਾਂ ਇਹ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਨੂੰ ਦਿੰਦੇ ਹਨ। ਪਰਸੋਂ ਸਿੰਘਾਪੁਰ ਤੋਂ ਕੋਈ ਬੋਲਿਆ ਜਿਸ ਦੇ ਨਾਮ ਦਾ ਪੂਰਾ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਲਗਾ, ਸਿੰਘ ਸਿੰਘ ਕਰਕੇ ਉਸ ਨੂੰ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ। ਉਸ ਨੇ ਅਕਾਲੀਆਂ ਨੂੰ ਕਿਹਾ

[ਮੁੱਖ ਮੰਤਰੀ]

ਕਿ ਜੇ ਅਸੀਂ ਤੁਹਾਡੀ ਰੁਪਏ ਨਾਲ ਮਦਦ ਕਰੀਏ ਤਾਂ ਦਸੋ ਤੁਸੀਂ ਕੀ ਕਰੋਗੇ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਗੜਬੜ ਕਰਾਂਗੇ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚੋਂ ਜਾਲੰਧਰ ਵਿਚ ਗੜਬੜ ਕਰਨ ਲਈ ਆਖਿਆ ਹੈ। ਇਸ ਕਰਕੇ ਜਲੰਧਰ ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਹੁਸ਼ਿਆਰ ਰਹਿਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਇਕ ਮੀਟਿੰਗ ਕਰਕੇ ਉਸ ਦੇ ਵਿਚ ਇਕ ਫੈਸਲਾ ਕੀਤਾ ਜਿਹੜਾ ਕਿ ਮੈਂ ਦਸਣਾ ਨਹੀਂ ਚਾਹੁੰਦਾ। ਉਹ ਬਹੁਤ ਖਤਰਨਾਕ ਗੱਲ ਹੈ।

8-00 p.m.

ਫਿਰ ਮੈਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਮਿੱਤਰਾਂ ਨੂੰ ਪੁੱਛਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਆਖਰ ਗੁਰਦੁਆਰਿਆਂ ਵਰਗੀਆਂ ਪਵਿਤਰ ਥਾਵਾਂ ਵਿਚ ਦੁਨਾਲੀਆਂ ਤੇ ਸਿੰਗਲ ਨਾਲੀਆਂ ਬੰਦੂਕਾਂ, ਤਲਵਾਰਾਂ ਕਿਰਪਾਨਾਂ, ਪਸਤੌਲਾਂ ਤੇ ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਦੀ ਤਾਦਾਦ ਵਿਚ ਬਰਛੇ ਨੇਜ਼ੇ ਇਕੱਠੇ ਕਰਨ ਦਾ ਕੀ ਮਤਲਬ ਹੈ ? ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਇਹ ਸਮਝਦੇ ਹਨ ਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਨੇਜ਼ਿਆਂ ਨਾਲ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਡਰਾ ਲੈਣਾ ਹੈ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਗੱਲਾਂ ਨੂੰ ਤਾਂ ਇਹ ਵੀ ਜਾਣਦੇ ਹਨ ਕਿ ਸਰਕਾਰ ਨੇਜ਼ਿਆਂ ਨਾਲ ਨਹੀਂ ਡਰਦੀ ਲੇਕਿਨ ਇਹ ਸਾਰੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਚੋਣਾਂ ਲਈ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ। ਇਹ ਸਾਰਾ ਅਡੰਬਰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਚੋਣਾਂ ਲਈ ਰਚਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਜੇਕਰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ 10 ਆਦਮੀ ਆ ਜਾਣ ਤਾਂ ਸਭ ਕੁਝ ਆ ਜਾਵੇਗਾ, ਪੰਜਾਬੀ ਸੂਬਾ ਵੀ ਆ ਜਾਵੇਗਾ ਤੇ ਹੋਰ ਕੁਝ ਵੀ ਆ ਜਾਵੇਗਾ। ਲੇਕਿਨ ਇਕ ਗੱਲ ਨੂੰ ਯਾਦ ਰਖੋ ਕਿ ਇਹ ਪੰਜਾਬੀ ਸੂਬਾ ਤੁਹਾਨੂੰ ਸਭ ਨੂੰ ਲੈ ਡੁਬੇਗਾ ਅਤੇ ਇਹ ਪੰਜਾਬੀ ਸੂਬਾ ਹਿੰਦੂ ਸਿਖਾਂ ਸਭ ਦੀ ਮੌਤ ਹੈ। ਇਹ ਸਭ ਦੀ industrially, economically, socially ਤੇ culturally ਹਰ ਲਿਹਾਜ਼ ਨਾਲ ਮੌਤ ਹੋਏਗੀ। ਵੇਖਣ ਵਾਲੀ ਗੱਲ ਤਾਂ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਸਾਡੇ ਪੰਜਾਬ ਨਾਲ ਅਤੇ ਪੰਜਾਬੀਆਂ ਨਾਲ ਹਿੰਦੁਸਤਾਨ ਵਿਚ ਵਿਤਕਰਾ ਨਾ ਹੋ ਜਾਵੇ। ਮੈਂ ਨਾਮ ਨਹੀਂ ਲੈਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ, ਸਾਡੇ ਇਕ ਪੰਜਾਬੀ ਨੂੰ ਕਿਸੇ ਸਟੇਟ ਵਿਚ private sector ਵਿਚ ਇਕ industry ਦਾ licence ਮਿਲਿਆ ਲੇਕਿਨ ਉਥੇ ਕੁਝ ਲੋਕਾਂ ਨੇ ਇਤਰਾਜ਼ ਕੀਤਾ ਕਿ ਇਹ ਪੰਜਾਬੀ ਹੈ ਇਸਨੂੰ licence ਨਾ ਦਿਉ ਅਤੇ ਇਸ ਤੋਂ ਖੋਹ ਕੇ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਨੂੰ ਦੇ ਦਿਉ ਲੇਕਿਨ ਉਸ ਸਟੇਟ ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਦਾਦ ਦੇਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਉਸਨੂੰ ਹੀ ਦੇ ਦਿਤਾ। ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਸਾਨੂੰ ਇਹ ਫਿਰਕਾਪ੍ਰਸਤੀ ਤੇ ਸੂਬਾਪ੍ਰਸਤੀ ਲੈ ਡੁਬੇਗੀ। ਮੈਂ ਕਹਿੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਅਕਾਲੀਆਂ ਦੇ ਇਤਨੇ ਹਮਦਰਦ ਨਹੀਂ ਹਨ ਜਿਤਨੇ ਕਿ ਦੂਜੇ ਸੂਬਿਆਂ ਵਿਚ ਤੇ ਬਾਹਰਲੀਆਂ ਥਾਵਾਂ ਤੇ ਹਨ ਲੇਕਿਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕੀ ਪੀੜ ਹੈ ਉਹ ਤਾਂ ਤਮਾਸ਼ਾ ਵੇਖਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਇਸ ਵਿਚ ਉਹ ਆਪਣਾ ਮਨੋਰਥ ਵੇਖਦੇ ਹਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਨਜ਼ਰਾਂ ਤਾਂ ਵੋਟਰਾਂ ਵਲ ਲਗੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਹਨ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਪਾਰਟੀਆਂ ਨੂੰ ਕਿਵੇਂ ਵੋਟਾਂ ਵਧ ਮਿਲ ਸਕਦੀਆਂ ਹਨ। ਸਭਰਵਾਲ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਸਿੰਘਾਪੁਰ ਮਲਾਇਆ ਦੇ ਕੁਝ ਸਜਨਾਂ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਆਖਰ ਉਹ ਕੌਣ ਆਦਮੀ ਹਨ ਇਹ ਵੀ ਸੁਣ ਲਉ। ਇਕ ਤਾਂ ਪੁਲਿਸ ਦਾ dismissd constable ਹੈ ਅਤੇ ਇਕ ਹੋਰ ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਢਿਆ ਹੋਇਆ ਆਦਮੀ ਹੈ। ਉਹ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਆਏ ਸਨ ਅਤੇ ਫੜ ਵੀ ਲਏ ਗਏ ਸਨ ਪਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਕੋਲ ਪਾਸਪੋਰਟ ਸਨ ਇਸ ਲਈ ਛਡ ਦਿਤੇ ਵਰਨਾ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਤਾਂ ਮੈਂ ਪੰਜਾਬੀ ਸੂਬਾ ਦੇ ਦਿੰਦਾ। (ਹਾਸਾ) ਜੇਕਰ ਇਹ ਸਮਝਦੇ ਹਨ ਕਿ ਪਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਮਾਰ ਦਿਆਂਗੇ ਤਾਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਮਨੋਰਥ ਪੂਰਾ ਹੋ ਜਾਵੇਗਾ ਤਾਂ ਇਹ ਗਲਤੀ ਤੇ ਹਨ। ਇਥੇ ਹੋਰ ਵਧੇਰੇ ਪਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਤੇ ਦਰਬਾਰਾ ਸਿੰਘ ਪੈਦਾ ਹੋ ਜਾਣਗੇ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਫਿਰ ਫੈਸਲਾ ਕੀਤਾ ਸੀ ਕਿ ਸਿਰਫ ਕਾਂਗਰਸੀ ਸਿਖ ਲੀਡਰਾਂ ਨੂੰ ਹੀ ਨਾ ਮਾਰੋ ਕੁਝ ਹਿੰਦੂ ਲੀਡਰਾਂ ਨੂੰ ਵੀ ਮਾਰੋ। ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਸਾਡੇ ਬਜ਼ੁਰਗ ਗੋਪੀ ਚੰਦ ਦੀ ਕਦੋਂ ਵਾਰੀ ਆ ਜਾਣੀ ਹੈ ਅਤੇ ਮੋਹਨ ਲਾਲ ਦੀ ਕਦੋਂ ਵਾਰੀ ਆਵੇਗੀ। ਫਿਰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਇਹ ਮਤਾ ਮਤਾਇਆ ਕਿ ਅਜੇ ਲੀਡਰ

ਤਾਂ ਨਾ ਮਾਰੋ, ਪਿੰਡਾਂ ਵਿਚ ਜਾਕੇ ਕੁਝ ਲਾਲੇ ਹੀ ਮਾਰ ਦਿਉ। ਤੁਸੀਂ ਅੰਦਾਜ਼ਾ ਲਾ ਲਉ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਪਵਿਤਰ ਥਾਵਾਂ ਤੇ ਇਹ ਕੀ ਗੱਲਾਂ ਕਰਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਕੀ ਸਕੀਮਾਂ ਪਕਾਉਂਦੇ ਹਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਮਾਸਟਰ ਜੀ ਨੂੰ ਮੰਜੀ ਤੇ ਪਾਇਆ ਹੋਇਆ ਹੈ ਅਤੇ ਉਸਨੂੰ ਮਾਰ ਰਹੇ ਹਨ। ਇਹ ਉਸਨੂੰ ਖਤਮ ਕਰਕੇ ਲੀਡਰੀ ਹਥ ਵਿਚ ਲੈਣਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਨ ਲੇਕਿਨ ਬਾਹਰੋਂ ਧਮਕੀਆਂ ਇਹ ਦਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਜੇਕਰ ਮਾਸਟਰ ਜੀ ਮਰ ਗਏ ਤਾਂ ਗੜਬੜ ਹੋ ਜਾਵੇਗੀ, ਇਹ ਹੋ ਜਾਵੇਗਾ, ਉਹ ਹੋ ਜਾਵੇ ਗਾ, ਹਿੰਦੁਸਤਾਨ ਖਤਮ ਹੋ ਜਾਵੇਗਾ। ਮੈਂ ਪੁਛਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਕਿਹੜਾ ਮਾਈ ਦਾ ਲਾਲ ਹੈ ਇਸ ਹਿੰਦੁਸਤਾਨ ਨੂੰ ਖਤਮ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਜਿਸ ਹਿੰਦੁਸਤਾਨ ਨੂੰ ਬਚਾਉਣ ਲਈ ਗੁਰੂ ਤੇਗ ਬਹਾਦੁਰ ਤੇ ਗੁਰੂ ਅਰਜਣ ਦੇਵ ਜੀ ਨੇ ਸੀਸ ਕਟਾਏ ਤੇ ਤਤੀਆਂ ਰੇਤਾਂ ਤੇ ਬੈਠੇ, ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਆਪਣੇ ਲਾਲ ਵਾਰ ਦਿਤੇ, ਕਰਤਾਰ ਸਿੰਘ ਸਰਾਭਾ, ਕਾਮਾ ਗਾਟਾ ਮਾਰੂ ਦੇ ਬਹਾਦਰਾਂ ਤੇ ਭਗਤ ਸਿੰਘ ਨੇ ਜਾਨਾਂ ਦਿਤੀਆਂ ਉਸ ਹਿੰਦੁਸਤਾਨ ਨੂੰ ਖਤਮ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਕੌਣ ਜੰਮਿਆ ਹੈ ? ਕੌਣ ਹੈ ਉਹ ਜਿਹੜਾ ਗੜ ਬੜ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ ? ਇਥੇ ਪੱਤਾ ਤਕ ਨਹੀਂ ਹਿਲਣ ਦਿਤਾ ਜਾਵੇਗਾ। ਤੁਸੀਂ ਜ਼ਿਹੜੀਆਂ ਭੁਲੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਗੱਲਾਂ ਕਰਦੇ ਹੋ। ਉਹ ਅੰਗਰੇਜ਼ ਦੇ ਦਿਨ ਗਏ। ਕੀ ਮੈਨੂੰ ਨਹੀਂ ਪਤਾ ਕਿ counter revolutionaries ਕੌਣ ਹਨ ਅਤੇ vested interests ਕੌਣ ਹਨ ? ਮੇਰੇ ਕੋਲੋਂ ਕਿਹੜੀ ਗੱਲ ਭੁਲੀ ਹੋਈ ਹੈ ਅਤੇ ਕਿਹੜੀ ਨਾੜ ਗੁਝੀ ਹੈ ? ਯਕੀਨ ਕਰੋ ਇਹ ਸਾਰਾ ਰੌਲਾ power ਹਾਸਲ ਕਰਨ ਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਇਹ ਉਪਰ ਜਾ ਜਾ ਕੇ ਇਹੋ ਹਥ ਜੋੜਦੇ ਹਨ ਕਿ ਕਿਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਲਾਹੋ ਅਤੇ ਸਾਡੇ ਹਵਾਲੇ ਪੰਜਾਬ ਨੂੰ ਕਰ ਦਿਉ। ਮੈਨੂੰ power ਦੀ ਕੋਈ ਭੁਖ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਮੈਂ ਤਾਂ ਕਈ ਵਾਰੀ offer ਕਰ ਚੁਕਾ ਹਾਂ ਕਿ ਜੇਕਰ ਮਾਸਟਰ ਜੀ ਸਿਆਸਤ ਤੋਂ ਰਿਟਾਇਰ ਹੋ ਜਾਣ ਤਾਂ ਮੈਂ ਚੀਫ ਮਿਨਿਸਟਰੀ ਨੂੰ ਲਤ ਮਾਰ ਕੇ ਵਖ ਹੋ ਜਾਵਾਂ ਗਾ। ਲੇਕਿਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਸਿਆਸਤ ਨੂੰ ਛਡਣਾ ਨਹੀਂ ਬਲਕਿ ਉਸਤੇ ਛਾ ਜਾਣਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਇਹ ਸਾਰਾ ਰੌਲਾ ਉਸੇ ਲਈ ਹੈ। ਲੇਕਿਨ ਮੈਂ ਅਰਜ਼ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਮੈਨੂੰ ਚੀਫ ਮਿਨਿਸਟਰੀ ਨਾਲ ਕੋਈ ਪਿਆਰ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਮੈਨੂੰ ਤਾਂ ਇਹ ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਧਰਤੀ ਪਿਆਰੀ ਹੈ। ਮੈਂ ਤੁਹਾਨੂੰ ਦਸਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਹ ਕਿਤਨਾ ਝੂਠ ਬੋਲਦੇ ਹਨ ਕਿ 55 ਹਜ਼ਾਰ ਆਦਮੀ ਪਿਛਲੀ agitation ਵਿਚ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਜੇਲ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਗਏ ਸਨ। ਯਕੀਨ ਕਰੋ ਕਿ ਕੁਲ ਗਿਣਤੀ 26 ਹਜ਼ਾਰ ਦੀ ਸੀ ਅਤੇ ਇਸ ਤੋਂ ਇਕ ਵੀ ਵਧ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਗੁਰਦੁਆਰਿਆਂ ਦੇ ਅਗੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਫੱਟੇ ਲਾਏ ਹੋਏ ਹਨ ਕਿ 55 ਹਜ਼ਾਰ ਆਦਮੀ ਪਿਛਲੀ ਦਫਾ ਪਕੜੇ ਸਨ। ਮੈਂ ਕਹਿੰਦਾ ਹਾਂ ਕੋਈ ਤਾਂ ਸੋਚ ਦੀ ਗਲ ਕਰੋ। ਇਹ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਅਸੀਂ ਦੇਸ਼ ਦੇ ਯੋਗ ਨਹੀਂ ਲੇਕਿਨ ਮੈਂ ਕਹਿੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਦੇਸ਼ ਦੇ ਯੋਗ ਨਹੀਂ ਕਿਉਂ ਜੋ ਤੁਸੀਂ ਉਹ ਕੰਮ ਕਰ ਰਹੇ ਹੋ ਜਿਹੜਾ ਕਿ ਕੋਈ ਦੁਸ਼ਮਣ ਵੀ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਸਾਰੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਤੁਸੀਂ ਗੁਰਦੁਆਰਿਆਂ ਵਰਗੀਆਂ ਪਵਿਤਰ ਥਾਵਾਂ ਦੇ ਅੰਦਰ ਬੈਠ ਕੇ ਹੀ ਕਰਦੇ ਹੋ ਅਤੇ ਇਹ ਦੰਮ ਗਜ਼ੇ ਮਾਰਦੇ ਹੋ। ਜ਼ਰਾ ਬਾਹਰ ਨਿਕਲ ਕੇ ਗੱਲ ਤਾਂ ਕਰੋ। ਚੋਣਾਂ ਆ ਰਹੀਆਂ ਹਨ ਇਹ ਲੜ ਕੇ ਵੇਖ ਲਉ। ਅਗੇ ਵੀ ਲੜ ਕੇ ਵੇਖ ਲਿਆ ਹੈ ਕਿ ਕੀ ਭਾ ਵਿਕਦੀ ਹੈ। ਮੈਂ ਕਹਿੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਪੰਜਾਬ ਸਰਕਾਰ ਦਾ ਅੰਦਰ ਜਾ ਕੇ ਮਾਸਟਰ ਜੀ ਨੂੰ ਪਕੜਨ ਦਾ ਕੋਈ ਇਰਾਦਾ ਨਹੀਂ ਲੇਕਿਨ ਕਈ ਗੁਰਦੁਆਰਿਆਂ ਵਿਚ ਸਮਝਾਉਣ ਦੀ ਖਾਤਰ ਗਏ ਵੀ ਹਾਂ। ਉਥੇ ਅਗੇ ਗਾਲ੍ਹਾਂ ਮਿਲਦੀਆਂ ਸਨ ਹੁਣ ਕੜਾਹ ਪਰਸ਼ਾਦ ਤਾਂ ਮਿਲਦਾ ਹੈ। ਜਿਹੜੇ ਮੈਨੂੰ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਮੈਂ ਸਿਖ ਨਹੀਂ ਹਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚੋਂ ਕਈਆਂ ਨੇ ਤਾਂ baptism ਇਸੇ ਜਨਮ ਵਿਚ ਲਿਆ ਹੈ ਲੇਕਿਨ ਮੈਂ ਉਸ ਖਾਨਦਾਨ ਦਾ ਸਿਖ ਹਾਂ ਜਿਹੜਾ ਕਿ ਔਰੰਗਜ਼ੇਬ ਦੇ ਰਾਜ ਦਾ ਚਲਿਆ ਆ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਮੈਂ ਉਸ ਖਾਨਦਾਨ ਦਾ ਹਾਂ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਸਿਖੀ ਲਈ ਕੁਰਬਾਨੀਆਂ ਕੀਤੀਆਂ ਹਨ। ਲੇਕਿਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਆਦਮੀਆਂ

[ਮੁੱਖ ਮੰਤਰੀ]
ਨੇ ਇਸ ਜਨਮ ਵਿਚ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਲਿਆ ਹੈ ਉਹ ਮੈਨੂੰ ਗੱਲਾਂ ਕਰਕੇ ਦਸਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਮੈਨੂੰ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਮੈਂ ਸਿਖ ਨਹੀਂ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਮਾਸਟਰ ਜੀ ਨੇ 25 ਆਦਮੀ ਬਾਹਰ ਕੀਤੇ ਹਨ ਕਿ ਉਹ ਸਿਖ ਨਹੀਂ ਹਨ। ਅਜ ਕਮਿਊਨਿਸਟ, ਪਰਜਾ ਸੋਸ਼ਲਿਸਟ ਤੇ ਸਵਤੰਤਰ ਪਾਰਟੀਆਂ ਵਾਲੇ ਰਾਤੋ ਰਾਤ ਤੁਹਾਡੇ ਬੜੇ ਹਮਦਰਦ ਬਣ ਗਏ ਹਨ। ਤੁਹਾਡੇ ਨਾਲ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਹਮਦਰਦੀ ਨਹੀਂ ਲੇਕਿਨ ਇਹ ਤਾਂ ਊਂਠ ਦਾ ਬੁਲ੍ਹ ਲਮਕਦਾ ਨਜ਼ਰ ਆ ਰਿਹਾ ਹੈ ਅਤੇ ਸਾਰੇ ਗਿਦੜ ਮਗਰ ਲਗੇ ਹੋਏ ਹਨ ਕਿ ਡਿਗੇ ਤਾਂ ਚੁਕੀਏ। ਲੇਕਿਨ ਇਹ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਇਹ ਬੁਲ੍ਹ ਡਿਗਣਾ ਕਿਥੇ ਹੈ। ਕਮਿਊਨਿਸਟ ਸਮਝਦੇ ਹਨ ਕਿ ਸਾਡਾ ਵਕਾਰ ਚੀਨ ਦੇ ਮਾਮਲੇ ਵਿਚ ਖਤਮ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ ਅਤੇ ਹੁਣ ਉਹ ਇਸ ਮੌਕੇ ਤੋਂ ਫਾਇਦਾ ਉਠਾ ਕੇ ਉਸਨੂੰ ਵਾਪਸ ਲੈਣਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਏਥੇ ਸਰਦਾਰ ਅਛਰ ਸਿੰਘ ਛੀਨਾ ਨੇ ਤੁਹਾਡੇ ਸਾਹਮਣੇ ਕਿਹਾ ਸੀ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਆਦਮੀ ਚੀਫ ਮਨਿਸਟਰ ਨੂੰ ਮਿਲਣ ਆਏ ਤੇ ਫੜ ਲਏ ਗਏ। ਉਹ ਨਾ ਮੈਨੂੰ ਮਿਲਣ ਆਏ ਤੇ ਨਾ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਕੋਈ ਚਿਠੀ ਆਈ। ਉਸ ਤੋਂ 7 ਦਿਨ ਪਹਿਲਾਂ ਉਹ ਪਿੰਡਾਂ ਵਿਚ ਨਾਅਰੇ ਕੀ ਮਾਰਦੇ ਹਨ ਕਿ 'ਮਾਸਟਰ ਤਾਰਾ ਸਿੰਘ ਜ਼ਿੰਦਾਬਾਦ', 'ਪੰਜਾਬੀ ਸੂਬਾ ਜ਼ਿੰਦਾਬਾਦ'। ਕਹਿੰਦੇ ਨੇ ਕਿ ਅਕਾਲੀ ਤਾਂ ਫਿਰਕਾਪ੍ਰਸਤ ਹਨ, ਤਾਰਾ ਸਿੰਘ ਫਿਰਕਾਪ੍ਰਸਤ ਹੈ, ਅਸੀਂ ਨਹੀਂ। ਜਦੋਂ ਪਿੰਡਾਂ ਵਿਚ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਤਾਂ ਸਮਝਦੇ ਨੇ ਕਿ ਪਿੰਡਾਂ ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਕੀ ਪਤਾ ਹੈ ਕਿ ਸ਼ਹਿਰਾਂ ਵਿਚ ਕੀ ਵਰਤਦੀ ਹੈ। ਉਹ ਸਮਝਦੇ ਹਨ ਕਿ ਉਹ ਸ਼ਹਿਰੀਆਂ ਦੇ ਹੱਕ ਦੀ ਗੱਲ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਇਹ ਆਖਦੇ ਹਨ ਕਿ ਨੀਲੀਆਂ ਪੱਗਾਂ ਵਾਲਿਆਂ ਨੇ ਗੁਰਦੁਆਰਿਆਂ ਵਿਚ ਵਿੰਨ੍ਹ ਕੇ ਤਾਰਾਂ ਲਾਈਆਂ ਹੋਈਆਂ ਹਨ। ਜਿਹੜੀਆਂ ਬਾਰੀਆਂ ਸਨ ਉਹ ਇੱਟਾਂ ਨਾਲ ਤੁੜੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਹਨ ਤੇ ਸਾਡੇ ਕੋਲ ਕੀ ਹੈ। ਜੇ ਬਾਹਰ ਆਉਣ ਤਾਂ ਅਸੀਂ ਪੁਛ ਲਈਏ, ਨਹੀਂ ਅਸੀਂ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਹਥ ਨਹੀਂ ਲਾਉਂਦੇ। ਬੜੀਆਂ ਅਜੀਬ ੨ ਗੱਲਾਂ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ। ਹਾਊਸ ਚਾਹੇ ਤਾਂ ਮੇਰੇ ਕੋਲੋਂ ਪੁਛ ਲਵੇ, ਤੇ ਇਸ ਸੇਵਕ ਨੂੰ ਸਾਰੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਦਾ ਪਤਾ ਲਗਣਾ ਵੀ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ; ਕੋਈ ਡਰ ਨਹੀਂ। ਸੋ ਮੈਂ ਅਰਜ਼ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਸਾਰੀਆਂ ਚੀਜ਼ਾਂ ਦੀ spirit ਚੰਗੀ ਨਹੀਂ।

ਹੁਣ ਮੈਂ ਤੁਹਾਨੂੰ ਕੁਛ ਹੋਰ ਥੋੜ੍ਹੀਆਂ ਜਿਹੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਅਰਜ਼ ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ। ਭਲਕੇ ਇਹ ਕਹਿਣਗੇ ਕਿ 5,000 ਅਕਾਲੀ ਫੜ ਲਏ। ਅਸੀਂ 555 ਅਕਾਲੀ ਫੜੇ ਹਨ; ਜੋ ਦਫਾ 107 ਵਾਲੇ ਜ਼ਮਾਨਤਾਂ ਤੇ ਛਡ ਦਿਤੇ ਹਨ ਉਹ ਵੀ ਵਿਚੇ ਹਨ। Communists 792, ਜਿਹੜੇ ਗੁੰਡੇ ਫੜੇ ਹਨ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਹਿਮਾਇਤੀ ਉਹ ਹਨ 175 ਇਹ ਪਰਸੋਂ ਤਕ ਦੇ figures ਹਨ। ਕੱਲ੍ਹ ਦਾ ਤੇ ਅੱਜ ਦਾ ਪਤਾ ਨਹੀਂ। ਮੈਂ ਅਰਜ਼ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਧਰਮ ਮਾੜਾ ਨਹੀਂ। ਲੇਕਿਨ ਧਰਮ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਥਾਂ ਮੰਨਣ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ, ਸਿਆਸਤ ਵਿਚ ਨਾ ਪਾਉ। ਜੇ ਸਿਆਸਤ ਵਿਚ ਪਾਉਗੇ ਤਾਂ ਧਰਮ ਦੀ ਜੜ੍ਹ ਹਰੀ ਨਹੀਂ ਰਹੇਗੀ। ਇਹ ਇਸ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਸ਼ੇਰ ਸਿੰਘ ਆਖਦਾ ਸੀ ਕਿ ਉਹ ਕਿੰਨੇ ਨਾਅਰੇ ਲਾਉਂਦੇ ਹਨ, ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਆਖ ਸਕਦੇ ਅਕਾਲੀ ਪੰਜਾਬੀ ਸੂਬੇ ਦੇ ਕਿੰਨੇ ਨਾਅਰੇ ਲਾਉਣ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਆਖ ਸਕਦੇ। ਮੈਂ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਸਰਕਾਰ ਦੀ ਪਾਲਿਸੀ ਦਸ ਚੁਕਿਆ ਹਾਂ।

ਸ਼੍ਰੀਮਾਨ ਜੀ, ਜਿਥੋਂ ਤਕ ਸਾਡੀਆਂ ਸਫਲਤਾਵਾਂ ਦਾ ਸਬੰਧ ਹੈ ਮੈਂ ਅਰਜ਼ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਮਾਇਕ ਤੌਰ ਤੇ, economic ਤੌਰ ਤੇ, ਤਰੱਕੀ ਦੇ ਤੌਰ ਤੇ ਸਾਡੇ ਵਿਚ ਖੂਬੀ ਨਹੀਂ, ਖੂਬੀ ਤੁਹਾਡੇ ਭਰਾਵਾਂ ਵਿਚ ਹੈ, ਖੂਬੀ ਇਸ ruling party ਵਿਚ ਹੈ ਜਿਸ ਨੂੰ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਆਖਦੇ ਹੋ। ਖੂਬੀ ਇਸ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਹੈ। ਪੰਜਾਬ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਜਿਹੜੀ ਨਵੀਂ industry ਕਢੀ ਹੈ ਉਸ ਵਿਚ 13,000 ਤੋਂ 15,000 ਲੜਕਿਆਂ ਨੂੰ ਪਹਿਲੇ ਸਾਲ ਲੈਣਾ ਹੈ। ਸਾਲ ਦੇ ਸਾਲ ਇਸ ਨੂੰ ਵਧਾਉਣਾ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ 40 ਰੁਪਏ ਮਹੀਨਾ ਤੇ ਰੋਟੀ ਦੇਣੀ ਹੈ।

ਇਸ ਦੇ ਬਾਅਦ ਦੇਖੋ ਕਿ ਕਿਹੜਾ ਪੰਜਾਬੀ ਭੁਖਾ ਮਰੇਗਾ! ਇਹ ਸਾਨੂੰ ਹੀ ਨਹੀਂ ਤੁਹਾਨੂੰ ਸਾਰਿਆਂ ਨੂੰ ਮਾਣ ਹੈ। ਜਨ ਸੰਘ ਵਾਲੇ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਸਭ ਆਪਣੇ ਲਈ ਹੈ। ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਅਕਾਲੀਆਂ ਦੀ ਤਾਕਤ ਖੋਣੀ ਹੈ। ਸੰਮਤੀ ਵਾਲਿਆਂ ਦੀ ਤਾਕਤ ਖੋਣੀ ਹੈ, ਹਰਿਆਣੇ ਦੇ ਆਦ-ਮੀਆਂ ਨੂੰ ਬੰਦੇ ਵੀ ਬਣਾਉਣਾ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਲਈ ਸਕੂਲ ਖੋਲ੍ਹ ਕੇ ਫੀਸਾਂ ਮੁਆਫ ਕਰ ਕੇ ਪੜ੍ਹਾਉਣਾ ਹੈ। ਹੁਣ ਅਠਵੀਂ ਤੱਕ ਫੀਸ ਮੁਆਫ ਹੈ, ਫੇਰ ਦਸਵੀਂ ਜਮਾਤ ਤਕ ਕਰ ਦਿਆਂਗੇ ਤੇ ਫੇਰ ਕਾਲਿਜ ਵਿਚ ਵੀ ਕਰ ਦਿਆਂਗੇ। ਜੋ ਪੰਜਾਬੀ ਪੜ੍ਹ ਜਾਣਗੇ ਕਿੰਨੀ ਸਹਾਇਤਾ ਕਰਨਗੇ। ਇਸ ਸਾਰੇ ਫ਼ਾਇਦੇ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਮੈਂ ਅਰਜ਼ ਕਰਦਾ ਹਾਂ, ਕਿ ਇਹ ਸੂਬਾ ਛੋਟੇ ਤੋਂ ਛੋਟਾ ਹੈ। ਛੋਟੀਆਂ ੨ ਗਲਾਂ ਤੇ ਨਾ ਜਾਓ। ਛੋਟੀ ੨ small scale industry, ਥੋੜੀ ੨ ਜ਼ਮੀਨ ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਖੋਦਾਂ ਨਾ ਮਾਰੋ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਪਲਣ ਦਿਉ। ਇਹ ਨਾ ਕਰੋ ਕਿ ਪੰਜਾਬੀ ਸੂਬੇ ਦੇ ਮਗਰ ਲਾ ਦਿਉ, ਝੂਠ ਸੱਚ ਏਥੇ ਹੀ ਰਹਿ ਜਾਣਾ ਹੈ। ਅਸੀਂ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਹੀਂ ਛਡਣਾ। Medium industry ਅਗੇ ਨੂੰ ਆਉਂਦੀ ਹੈ। ਮੁੜਦੀ ਨਹੀਂ। ਜਿੰਨਾ ਚਿਰ ਸਾਡੇ ਕੋਲ ਪੈਸਾ ਨਾ ਹੋਵੇ ਹਿੰਦੁਸਤਾਨ ਦੀ ਸਰਕਾਰ ਪੈਸੇ ਨਹੀਂ ਦਿੰਦੀ। ਪੰਜਾਬੀਆਂ ਕੋਲ ਕਿਹੜੇ ਪੈਸੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਉਹ ਖਾਣ ਪੀਣ ਵਿਚ ਗੰਵਾ ਲੈਂਦੇ ਹਨ। ਅਸੀਂ small saving ਵਿਚ ਸਭ ਕੁਛ ਕੱਢ ਲਿਆ ਹੈ। ਹੜ੍ਹ ਆ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਹੋਰ ਵੀ ਘਾਟਾ ਪੈ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਮੈਂ ਤੁਹਾਡੇ ਪਾਸ ਅਰਜ਼ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਅਜ business ਵਿਚ panic ਹੈ। ਓਧਰ ਦਿਲੀ ਦੇ ਅਖਬਾਰ, ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਅਖਬਾਰ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਲਿਖਦੇ ਹਨ ਸੁਰਖੀਆ ਦੇ ੨ ਕੇ ਚੂੰਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਅਖਬਾਰ ਵਿਕਦੇ ਹਨ। ਬਾਹਰਲੇ ਸੂਬਿਆਂ ਵਾਲੇ ਸਮਝਦੇ ਨੇ ਕਿ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਕੀ ਹੋ ਗਿਆ। ਇਕ ਆਦਮੀ ਨੇ ਦੋ ਖਬਰਾਂ ਲਿਖੀਆਂ। ਇਕ ਇਹ ਕਿ 4 ਸਿਖ ਸਫਾਈ ਕਰ ਦੇਣਗੇ। ਉਹ ਕਾਰਖਾਨੇਦਾਰ steel ਦਾ owner ਹੈ। ਉਹ ਸਬੂਤ ਲਿਖਦੇ ਹਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਦੋ ਏਜੰਟਾਂ ਨੂੰ ਭੇਜਿਆ। ਉਸ ਦੇ ਪਿਛੇ ਮੈਂ ਪੜਤਾਲ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹਾਂ। ਗੱਲ ਸੱਚੀ ਹੈ। ਆਦਮੀਆਂ ਨੇ ਬਿਆਨ ਦਿਤੇ। ਉਹ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਅਸੀਂ ਗਵਾਹ ਬਣ ਕੇ ਸ਼ਹਾਦਤ ਦਿਆਂਗੇ, ਕਿ ਇਕ ਆਦਮੀ ਨੇ ਆਖਿਆ ਕਿ ਫਲਾਣਾ ੨ ਬਗਾਵਤ ਕਰੇਗਾ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਵਿਚ ਦੋ ਤਿੰਨ ਅਖਬਾਰਾਂ ਦੇ correspondents ਹਨ। ਮੈਂ ਤਾਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ correspondent ਨੂੰ ਦੇਸ਼ ਪਿਆਰ ਦਾ ਮਾਲਕ ਬਣਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ; ਜਿਸ ਵਿਚ ਉਸ ਨੇ source ਦਸਣਾ ਹੈ ਤਾਕਿ ਅਸੀਂ ਉਸ ਆਦਮੀ ਨੂੰ ਫੜ ਕੇ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਕਰੀਏ।

ਇਹ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਅਸੀਂ ਗੁਰਦੁਆਰਿਆਂ ਵਿਚ ਕੋਈ ਗੱਲ ਕਹਿ ਕੇ ਹਿੰਦੂਆਂ ਦੇ ਨਾਲ ਨਫ਼ਰਤ ਨਹੀਂ ਪਾਉਣੀ। ਪਰ ਉਹ ਲੋਕ ਉਥੇ ਨਫ਼ਰਤ ਪਾਉਣ ਲਈ ਨੇ। ਇਸ ਸਬੰਧ ਵਿਚ ਜਿਹੜੀ ਗੱਲ ਹੈ ਉਹ ਆਪ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਸਾਰੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਦੇ ਇਵਜ਼ ਵਿਚ। ਸੁਤੰਤਰ ਪਾਰਟੀ ਵਾਲੇ ਆਖਦੇ ਸੀ ਕਿ ਮੰਜੀ ਸਾਹਿਬ ਦੇਖੋ, ਊਧਮ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਮੈਂ ਫੜ ਕੇ ਧਰਮਸਾਲਾ ਜੇਲ੍ਹ ਵਿਚ ਰਖਿਆ ਹੈ। ਇਹ ਮੰਜੀ ਸਾਹਿਬ ਸਿਆਸੀ lectures ਕਰਦੇ ਹਨ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਮੰਨਿਆ ਸੀ। ਜਥੇਦਾਰ ਊਧਮ ਸਿੰਘ ਨੇ ਆਪਣੀ ਪ੍ਰਧਾਨਗੀ ਵਿਚ ਕੋਈ ਸਿਆਸੀ lecture ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ। ਇਹ creditable ਹੈ। ਹੁਣ ਕਿਉਂ ਫੜਿਆ ਹੈ? ਮਾਸਟਰ ਤਾਰਾ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਕਹਿਣ ਵਾਲਾ, ਚੁਕਣ ਵਾਲਾ ਹੈ ਕਿ ਭਰਤੀ ਕਰੋ ਤੇ ਜੇ ਪੁਲਿਸ ਆਵੇ ਤਾਂ ਮੁਕਾਬਲਾ ਕਰੋ।

ਚੌਧਰੀ ਧਰਮ ਸਿੰਹ ਰਾਠੀ : ਗਲਤ ਹੈ ।

ਮੁਖ ਮੰਤ੍ਰੀ: ਤੂੰ ਤਾਂ ਉਸ ਦੇ ਲੰਗੋਟ ਨਾਲ ਬੱਧਾ ਹੋਇਆ ਹੈ ! ਮੈਨੂੰ ਨਹੀਂ ਪਤਾ ਆਇਆ ਜਨ ਸੰਘ ਨੂੰ ਮਾਸਟਰ ਤਾਰਾ ਸਿੰਘ ਨੇ ਕੁਛ ਕਿਹਾ । ਹੋਰ ਲੈ ਲਓ । ਲੋਕਾਂ ਵਿਚ ਇਹ ਗੱਲ ਬੜੀ ਉਡੀ ਹੋਈ ਹੈ, ਮੈਂ ਕਿਥੋਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਕਿ movement ਕਮਜ਼ੋਰ ਹੋ ਗਈ, ਜਦੋਂ movement ਵਾਲੇ movement ਨੂੰ ਛਡ ਕੇ ਪਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਦੀ ਬਾਂਹ ਤੇ ਆ ਕੇ ਬੈਠ ਜਾਣ । ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਕਿ movement ਕਮਜ਼ੋਰ ਹੋ ਗਈ ਹੈ । ਪਹਿਲਾਂ ਸੰਮਤੀ ਦੀ agitation ਤੋੜੀ ਸੀ; 9,000 ਆਦਮੀ ਕੈਦ ਕੀਤੇ । ਫੇਰ betterment levy ਵਾਲਿਆਂ ਨੇ agitation ਕੀਤੀ । ਅਖੀਰਲਾ resolution ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਸੀ ਜਿਹੜਾ ਤਹਿਰੀਕ ਚੱਲੀ ਹੈ । ਧੰਨਾ ਸਿੰਘ ਗੁਲਸ਼ਨ ਗੱਲਾਂ ਆਖਦਾ ਹੈ । ਜੇ ਪਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਏਥੇ ਬੈਠਾ ਹੋਇਆ ਹੈ ਤਾਂ ਸਿਰਫ ideology ਕਰ ਕੇ; ਹੋਰ ਮੇਰੇ ਵਿਚ ਕੀ ਹੈ । ਇਹ ਤਾਂ ਕਾਂਗਰਸ ਹੈ । ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਦੇਸ਼ ਲਈ ਕੀ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ । ਮੈਂ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਔਖਿਆਈ ਨਹੀਂ ਦੇਣ ਦਿਆਂਗਾ; ਇਨ੍ਹਾਂ general elections ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਅਜਿਹੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਨਹੀਂ ਕਰਨ ਦਿਆਂਗਾ। ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਮੈਂ ਇਕ ਨਵਾਂ resolution ਲਿਆਵਾਂਗਾ ਕਿ ਹਿੰਦੂ ਸਿਖ ਦਾ ਸਵਾਲ ਕਿਉਂ ਪੈਦਾ ਕਰਦੇ ਹੋ, ਪੰਜਾਬੀ ਦੇ ਨਾਉਂ ਤੇ ਬੋਲੋ।

ਤੇ ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਮੈਂ ਅਰਜ਼ ਕਰਾਂਗਾ ਕਿ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਹੀਂ ਸਗੋਂ ਪ੍ਰੇਮ ਦੇ ਨਾਲ ਜਿਤਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ । ਪਰ ਉਥੇ ਕੀ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ ? ਉਥੇ ਜਥੇਦਾਰਾਂ ਨੇ ਆਦਮੀ ਰਖੇ ਹੋਏ ਹਨ । ਮੈਂ ਗਲਤ ਗੱਲ ਨਹੀਂ ਕਹਿ ਰਿਹਾ । ਮੈਂ ਦਿਖਾ ਸਕਦਾ ਹਾਂ । ਪਿਛੇ ਜਿਹੇ ਅਸੀਂ ਕੁਝ ਆਦਮੀ ਫੜੇ ਵੀ ਹਨ । ਇਸ ਗੱਲ ਤੇ ਪਰਦਾ ਪਾਉਣ ਲਈ ਹੁਣ ਉਥੇ ਇਹ ਕਹਿ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ 8 ਵਜੇ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਉਥੇ ਕਿਸੇ ਆਦਮੀ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਰਹਿਣ ਦਿਤਾ ਜਾਵੇਗਾ ਜਦ ਤਕ ਕਿ ਕੋਈ ਜਥੇਦਾਰ ਉਸ ਨੂੰ personally ਨਹੀਂ ਜਾਣਦਾ ਹੋਵੇਗਾ ਔਰ ਉਹ ਇਹ ਨਾ ਕਹਿ ਦੇਵੇਗਾ ਕਿ ਇਹ ਮੇਰਾ ਆਦਮੀ ਹੈ । ਹੁਣ ਇਹ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਦਰਬਾਰ ਸਾਹਿਬ ਵਿਚ ਕੋਈ ਯਾਤਰੀ ਸੌਂ ਵੀ ਨਹੀਂ ਸਕਦਾ । ਇਹ ਇਨ੍ਹਾਂ ਗੁਰੂ ਰਾਮ ਦਾਸ ਦੀ ਨਗਰੀ ਦਾ ਹਾਲ ਕਰ ਛਡਿਆ ਹੈ । ਉਥੇ ਪਰਕਰਮਾ ਤੇ ਕਿਸੇ ਪਰਦੇਸੀ ਨੂੰ ਸੌਣ ਦੀ ਵੀ ਇਜਾਜ਼ਤ ਨਹੀਂ ਰਹੀ। ਇਹ ਗੁਰੂ ਰਾਮ ਦਾਸ ਦੀ ਉਸ ਨਗਰੀ ਦਾ ਹਾਲ ਹੋਇਆ ਹੈ ਜਿਥੇ ਪਹਿਲੇ ਲੋਕ ਦਰਸ਼ਨਾ ਨੂੰ ਜਾਂਦੇ ਹੁੰਦੇ ਸੀ ਤਾਂ ਵਾਪਸ ਆ ਕੇ ਕਹਿੰਦੇ ਸੀ ਕਿ ਗੁਰੂ ਰਾਮ ਦਾਸ ਦੀ ਨਗਰੀ ਸੁਖੀ ਵਸਦੀ ਹੈ। ਅਜ ਇਹ ਉਥੇ ਖਲਬਲੀ ਮਚਾਉਣੀ ਚਾਹੁੰਦੇ ਨੇ । ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਮੈਂ ਕਹਿੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਮਾਸਟਰ ਤਾਰਾ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਨਾ ਮਾਰੋ ਔਰ ਉਸ ਦੀ ਇਜ਼ੱਤ ਕਰੋ ਔਰ ਸਾਰੇ ਰਲ ਕੇ ਸੰਤ ਫਤਿਹ ਸਿੰਘ ਦੀ ਇਜ਼ਤ ਕਰੋ । ....(ਘੰਟੀ ਦੀ ਆਵਾਜ਼)

ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਮੈਂ ਤੁਹਾਡਾ ਬੜਾ ਸ਼ੁਕਰੀਆ ਅਦਾ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਜੋ ਤੁਸੀਂ ਬੜੇ ਤਹੱਮਲ ਨਾਲ ਇਸ ਸਾਰੀ ਬਹਿਸ ਨੂੰ ਇਥੇ ਕਰਾਇਆ ਹੈ । ਬਸ ਮੈਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸਿਰਫ ਇਹ ਅਰਜ਼ ਕਰ ਕੇ ਬੈਠ ਜਾਂਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਗੁਰਦੁਆਰਿਆਂ ਵਿਚ ਸਿਆਸਤ ਨੂੰ ਨਾ ਲਿਆਉ । ਖਾਹ ਹਿੰਦੂ ਹੋਣ, ਖਾਹ ਸਿਖ ਤੇ ਖਾਹ ਮੁਸਲਮਾਨ, ਜੇ ਤੁਸੀਂ ਮਜ਼ਹਬ ਨੂੰ ਸਿਆਸਤ ਵਿਚ ਲੈ ਆਏ ਤਾਂ ਤੁਹਾਡਾ ਵੀ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਵਾਲਾ ਹਾਲ ਹੋਵੇਗਾ । ਜਿਉਂ ਜਿਉਂ ਤੁਸੀਂ ਮਜ਼ਹਬ ਨੂੰ ਸਿਆਸਤ ਵਿਚ ਲਿਆਣ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕਰੋਗੇ ਤਿਉਂ ਤਿਉਂ ਤੁਸੀਂ ਇਸ ਦਲਦਲ ਵਿਚ ਫਸਦੇ ਜਾਉਗੇ ਜਿਸ ਵਿਚੋਂ ਨਾਸਰ

ਆਪਣੇ ਦੇਸ਼ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਕਢਣ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕਰਦਾ ਪਿਆ ਹੈ । ਸਾਡਾ ਦੇਸ਼ ਇਕ secular state ਹੈ । ਇਹ ਹਿੰਦੁਸਤਾਨ ਜਿਹੜਾ ਗਰੰਥਾਂ ਦਾ ਘਰ ਹੈ, ਇਹ ਦੇਸ਼ ਸੁਖ ਦਾ ਘਰ ਹੈ ਔਰ ਇਹ ਕਈ ਸੌ ਸਾਲ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਆਜ਼ਾਦ ਹੋਇਆ ਹੈ, ਇਸ ਲਈ ਅਜ ਨਵੇਂ ਹਾਲਾਤ ਦੇ ਮੁਤਾਬਿਕ ਇਥੇ ਹਰ ਧਰਮ ਦੀ ਇੱਜ਼ਤ ਕਰੋ ਔਰ ਗੁਰਦੁਆਰਿਆਂ ਵਿਚ ਜਾ ਕੇ ਸਿਆਸਤ ਨੂੰ ਉਥੇ ਨਾ ਲੈਜਾਉ । ਔਰ ਬਾਹਰ ਜੋ ਮਰਜ਼ੀ ਆਵੇ ਕਰੋ । ਪਰ ਤੁਸੀਂ ਸਹਿਜੇ ਕੀਤੇ ਨਾ ਇਸ ਪਾਸੇ ਆਣਾ ਹੈ ਤੇ ਨਾ ਆਣ ਦੇਣਾ ਹੈ ਪਰ ਇਤਨੀ ਗੱਲ ਤਾਂ ਮੰਨ ਲਉ ਕਿ ਜਿਤਨੀ ਦੇਰ ਤਕ ਦੇਸ਼ ਦੀ ਤਰੱਕੀ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ ਉਤਨੀ ਦੇਰ ਤਕ ਤਾਂ ਸਿਆਸਤ ਨੂੰ ਗੁਰਦੁਆਰਿਆਂ ਤੇ ਮੰਦਰਾਂ ਨਾਲ ਨਾ ਜੋੜੋ ।

Mr. Speaker : Question is—

> This Sabha recommends to the Government to take suitable measures to ensure that no religious or charitable institution in the State is used by any individual or organisation for political purposes.

After ascertaining the votes of the Members by voices, Mr. Speaker said "I think the Ayes have it". This opinion was challenged and division was claimed. Mr. Speaker, after calling upon those Members who were for "Aye" and those who were for "No". respectively, to rise in their places and on a count having been taken, declared that the motion was carried.

The motion was declared carried

(*The Sabha then adjourned till 2 p. m. on Friday, the 22nd September, 1961*).

14800 PVS—345—27-2-62—C., P. & S., Punjab, Chandigarh

ANNEXURE

[Please see foot-note appearing at page (2)33 of the debate dated 21st September 1961, Vol II No.2]

IRON AND STEEL QUOTA-HOLDERS OF LOHARU, DISTRICT HISSAR

3701. Shri Ram Piara: Will the Minister for Industries be pleased to state: —

(a) with reference to the replies to supplementaries to starred question No. 6392 included in the list of starred questions for 7th November, 1960, whether the Industries Department has been able to locate the sites of the quota-holders; if so, the names of the sites;

(b) the date when such of the said sites was taken by the quota-holders;

(c) whether before allotment of quotas it was ascertained that the quota-holders had sites of their own; if so, when;

(d) the quantity of iron and steel allotted to the quota-holders at Loharu from the date of start of their business in steel to -date, quarters-wise or half-yearly?

Shri Mohan Lal: A statement giving the requisite information is given below:—

STATEMENT

(a)

M/S. Dalip Singh- Phul Chand Loharu Mandi.	M/s. Kesho Ram-Nand Kishore, Loharu Mandi.
Loharu Mandi, building of Shri Gulab Ram, s/o Shri Ganga Ram of Loharu.	Loharu Mandi, building of Shri Khubi Ram-Dwarka Dass of Loharu.
North . . . . Road	North . . . . . Shop of Shri Ram Kishan.
South . . . . . Mandi Chowk	South . . . . . . Road
East . . . . . . House of Inspector, Municipal Committee.	East . . . . Road.
West . . . . House of Chaudhry Mohar Singh	West . . . . M/s. Dwarka Dass Moong Mill.

(b) 7 th April,1958.   16th April,1955

(c) It was ascertained that the sites were taken on rent by the applicants. It is not essential for a quota-holder to purchase a site.

(d)

Period.	Tons	CWTS,	Qrs.	Lbs.	Tons	Cwts.	Qrs.	Lbs.
1.10.59 to 31-3-60	8	16	3	18	6	16	3	18
1-4-60 to 30.9.60	4	1	1	16	4	1	1	16
1-10-60 to 31.3.61	3. 332 Metric Tons.				3.332 Metric Tons,			
1.4.61. to 30.9.61	3.059 Metric Tons.				3.059 Metric Tons.			

WINDING UP OF HIND CO-OPERATIVE MULTIPURPOSE SOCIETY AND MANN BROTHERS CO-OPERATIVE FARMING SOCIETY, KARNAL

3705. Shri Ram Piara: Will the Minister for Community Development be pleased to state: —

(a) with reference to the reply to Starred Question No. 5949 included in the list of Starred Questions for 25th October, 1961, whether the Hind Co-operative Multipurpose Society has been wound up; if so, when;

(b) the amount, if any, recovered from the said society as audit fee or as refund of the loan repayable to the Central Bank, Karnal ;

(c) whether the enquiry report of the Mann Brothers Co-oprative Farming Society, Karnal has been received; if so, when and the contents thereof;

(d) whether the society mentioned in part (c) above has been wound up; if so, when and the amount of loan which was due from the said society at the time of its being wound up;

(e) whether it is a fact that some liquidators were appointed by the Co-operative Department in respect of the Co-operative Societies mentioned in parts (a) and (b) above, if so their names and the dates when they were appointed;

(f) the remuneration paid to the said liquidators and the amount deposited by the above mentioned societies during the liquidation proceedings by way of principal, interest and audit-fee?

Sardar Gurbanta Singh: (a) Yes, on 12th August, 1960.

(b) The society has deposited Rs 16,373.30 nP. on account of loan and Rs 15 on account of audit-fee with the Central Bank, Karnal.

(c) Yes, the inquiry report was received on 11th November, 1960. A summary of the inquiry report is enclosed.

(d) The society was brought under winding up process 2nd February, 1961. Rupees 27,464.04 where due from this society as loan at the time of its being wound up.

(a) *Mann Brothers Co-operative Farming Society*:

	Name of the liquidator	*Date of appointment.*
1.	Shri Raghbir Singh	2-2-1961
2.	Shri Kashmira Singh	5-4-1961
3.	Shri Sugan Chand	16-6-1961
4.	Sarbjit Singh	29-6-1961

Hind Co-operative Multipurpose Society:

1. Shri Raghbir Singh 12-8-1960
2. Shri Kashmira Singh 5-4-1961

(f) Part (i) No remuneration has been paid to any liquidator.

Part (ii)

	Name of the Society.	*Principal*	*Interest*	*Audit-fee*
1.	Hind Co-operative Multipurpose Co-operative Society	Rs. 16,373.30	Rs. 1,003.72	Rs 15/-
2.	Mann Brothers Co-operative Farming Society.	Rs. 27,464.04	Rs. 2,324.94	Rs 15/-

REPORT

The brief summary of the detailed enquiry report under section 39 of the Punjab Co-operative Societies Act, 1954 of the Mann Brothers Co-operative Farming Society, Ltd., Karnal, is submitted as under: —

1. Admissions, withdrawals and expulsion of members were not in accordance with the Act, and Rules and by-laws of the society and the society was a one family show.

2. Accounts were not properly maintained. No crop register or ledger books were introduced. The expenditure incurred was without sanction. Receipts of expenditure were not available. Accounts were fictitious.

3. No Security was obtained from the salesman of the fertilizers.

4. Objections raised by the Inspectors and Auditors were not complied with.

5. Accounts of seed and Fertilizer sub-depot were not maintained and the society was misusing Rs 4,016.33 nP. the sale proceeds of fertilizers which should have been deposited with District Whole Sale Society, Karnal.

6. C. B. loan balance was Rs. 3,1663/-. This was unsafe as the same was advanced by C. B without taking tangible security. The C. B. loan raised from time to time was not properly used.

7. Income from land was not accounted for in the books of the society and true accounts were not put forth simply to avoid Government Audit Fee.

8. The Managing Committee was more than 18 months old According to the by-laws it could not work for more than 18 months.

SITE FOR CLUB IN KARNAL

3706. Shri Ram Piara : Will the Chief Minister be pleased to State with reference to the reply to starred question No. 5179 included in the list of starred questions for 14th March, 1960, whether the site for the Club has been earmarked, if so, when ?

Chaudhri Suraj Mal : Yes. March, 1961.

RELIEF GRANTED TO FLOOD-AFFECTED PERSONS IN THE STATE

3714. Shri Ram Piara : Will the Chief Minister be pleased to State the total amount by way of relief distributed by Government to persons affected by floods, rains and waterlogging in the State district-wise from 1st January, 1960 to date ?

Sardar Partap Singh Kairon : A statement is given below:—

STATEMENT SHOWING TOTAL AMOUNT DISTRIBUTED BY GOVERNMENT FROM 1st JANUARY, 1960 to 31ST AUGUST, 1961.

Name of District	Gratuitous Relief including Seed subsidy	Loans
	Rs	Rs
Patiala	82,66,907	85,33,429
Bhatinda	5,56,365	13,10,000
Sangrur	88,96,117	1,51,23,000
Mohindergarh	33,588	15,50,000
Jullundur	14,10,856	3,12,000
Kapurthala	1,42,051	1,25,000
Gurdaspur	3,226	..
Ferozepur	..	..
Amritsar	23,580	9,27,950
Ludhiana	10,46,515	1,33,000
Kangra	10,000	..
Lahaul and Spiti	..	..
Simla	...	..
Ambala	95,578	1,18,000
Karnal	22,52,638	26,28,800
Hissar	22,41,675	30,10,580
Rohtak	29,57,235	71,28,200
Gurgaon	2,64,777	12,63,100
Hoshiarpur	2,18,437	..

COMPLAINTS REGARDING THE SALE OF FERTILISERS IN THE STATE

3717. Shri Ram Piara : Will the Minister for Agriculture and Forests be pleased to State —

(a) with reference to the reply to the supplementaries to Starred Question 4370 printed in the list of questions for 15th December, 1959, the total amount which is to be recovered from the loanees who are untraceable so far in the districts of Patiala, Ferozepur, Rohtak, Gurdaspur, Amritsar and Karnal and the number of such loanees ;

(b) whether any action has so far been taken in the matter against the Government Servants against whom complaints were recorded, if so, what, in each case ?

Giani Kartar Singh : (a) and (b). The requisite information is given in the enclosed statement :—

STATEMENT

S. No.	Name of the District	(a) (i) Total amount of fertilizer taccavi outstanding against such loanees as are untraceable and (ii) their number	(b) Whether any action has so far been taken in the matter against the Government servants against whom complaints were recorded, if so, what in each case
1.	Patiala	(i) Rs 6,572.50 nP (ii) Not known	Fertilizer permits were issued by the Agricultural Inspector, without verifying the rights title and interests of the loanees in the land held by them, and the solvency of their sureties. The delinquent official as also the loanees who were able to secure loan through fraud and misinterpretation have been convicted by the Court.
2.	Ferozepur	Nil	No such complaint has so far been received.
3.	Rohtak	Nil	No such complaint has so far been received.
4.	Gurdaspur	(i) Rs 41,881.50 nP. (ii) Number of loanees —30	A sum of Rs 4623 has since been recovered from six loanees. Necessary investigation for tracing out the remaining loanees is being conducted by the Vigilance Department.
5.	Amritsar	(i) Rs 600 (ii) Number of loanees —2	The amount has since been recovered from the permit issuing authority and deposited into the treasury.
6.	Karnal	(i) Rs 47,404.83 nP (ii) Number of loanees —161	A sum of Rs 359.65 nP. has since been recovered from the two loanees. Efforts are being made by the Vigilance Department/Revenue Department for tracing out the remaining loanees.

Increase in Teaching Staff in certain schools

3720. Shri Ram Piara : Will the Minister for Education be pleased to state with reference to the reply to Starred Question No. 6795, included in the list of questions for 14th March, 1961 whether the number of teachers has been increased or decreased in boys' schools at serial No. 3, 5 (Amritsar District) and 22 (Karnal District) and also in girls' schools at serial No. 20 (Chandigarh) and serial No. 24 (Karnal); if so, how much together with the present strength of teachers in each of these schools?

Shri Amar Nath Vidyalankar : The number of teachers in boys' schools at Serial No. 22 (Government Normal School, Karnal) has increased by one and the present strength of teachers in this school is ten. In the remaining institutions for boys at serial No. 3, 5 and for Girls at Serial No. 20 and 24 the number of teachers has neither increased nor decreased.

Hind Multipurpose Co-operative Society and Mann Brothers Co-operative Farming Society, Karnal

3721. Shri Ram Piara : Will the Minister for Community Development be pleased to state with reference to the reply to starred question No. 5949 included in the list of starred questions for 25th October,1960 details of the report of the inquiry of the Man Brothers Co-operative Farming Society, Karnal and the action taken thereon?

Sardar Gurbanta Singh : An enquiry under section 39 of the Co-operative Societies, Act, 1954, into the working, constitution and financial condition of the society reveals that accounts were maintained improperly. No record of rules and bylaws was ever kept and the expenditure was not vouchsafed. In several cases, resolutions incurring certain expenditures were not available. The society was brought under the winding up process on 2nd February, 1961. The loan of Central Co-operative Bank has been cleared off in full.

Villages under Floods Water in the State

3723. Shri Mangal Sein : Will the Chief Minister be pleased to state the number of villages, district-wise, in the State which have got submerged under water during the current year, the area in square miles which is still under water and the value of the crops which have been damaged in consequence ?

Sardar Partap Singh Kairon : A statement is given below :—

STATEMENT

S. No.	Name of District	No. of villages got submerged under water during the current year	The area in square miles which is still under water	Value of crops damaged in Rupees.	REMARKS
1.	Patiala	..	..	24,40,220	Damage caused in 93 villages due to heavy rains/floods.
2.	Bhatinda	16	31	6,26,636	
3.	Sangrur	30	28	21,34,575	
4.	Mohindergarh	..	..	..	
5.	Jullundur	17	..	89,352	
6.	Kapurthala	54	3	4,85,240	
7.	Gurdaspur	1	..	50,000	
8.	Ferozepur	81	14.50	9,23,618	
9.	Amritsar	273	7	1,71,53,226	
10.	Ludhiana	3 (partly submerged)	..	24,200	
11.	Kangra	..	..	39,729	Damage caused in 22 villages due to river action.
12.	Lahaul and Spiti	..	..	..	
13.	Simla	..	..	..	
14.	Ambala	3	7	5,36,314	
15.	Karnal	280	18	1,06,99,405	
16.	Hissar	83	..	7,13,400	
17.	Rohtak	254	94	2,03,22,250	
18.	Gurgaon	157	50½	34,16,185	
19.	Hoshiarpur	48	..	5,74,990	

14800 P.V.S—345—16-3-62—C., P. & S., Pb.. Chandigarh.

ERRATA

PUNJAB VIDHAN SABHA DEBATES, VOL. II, NO., 4, DATED THE 25TH SEPTEMBER, 1961

Read	*for*	*on page*	*line*
Hind Samachar	Hind Samaedchar	(4)1	10th from below
Indian Times	Indain Times	(4)3	S. No. 4
ਚੌਧਰੀ ਬਲਬੀਰ ਸਿੰਘ	ਚਧਰੀ ਬਲਬੀਰ ਸਿੰਘ	(4)12	3
be	he	(4)28	5
ਤਕਰੀਬਨ	ਕਰੀਬਨ	(4)29	5th from below
the	t ׀ayt	(4)51	5
Appropriation	Aparopriation	(4)61	Heading
well	will	(4)61	19
ਪੰਜਾਬ	ਪੰਜਾਬੀ	(4)62	6th from below
ਜਿਹੜੀਆਂ	ਜਹੜੀਆਂ	(4)63	13th from below
ਜਦੋਂ	ਜਦ	(4)63	9th from below
condition	condtion	(4)64	17
मुक्मल	मुकम्लम	(4)65	18
बढ़ानी चाहिएं	बढ़ाना च।हिए	(4)66	6
covered	convered	(4)66	10th from below
मैंबर	मेंम्बर	(4)67	18
Khan Abdul Ghaffar Khan	Khan Abul Ghaffar Khan	(4)68	3rd from below
इस लिए मैं	इस लिए म	(4)72	13th from below
ਚਾਹੀਦਾ	ਰਾਹੀਦਾ	(4)76	8
करते	कर `	(4)79	8
उसे	उस	(4)79	11th from below
Mr. Deputy Speaker	ir. Deputy Speaker	(4)83	7th from below

C., P. & S., Pb., Chandigarh.

PUNJAB VIDHAN SABHA

Monday, the 25th September, 1961

The Vidhan Sabha met in the Assembly Hall, Sector 10, *Chandigarh, at* 2.00 *p.m. of the Clock. Mr. Speaker (Sardar Gurdial Singh Dhillon) in the Chair.*

SUPPLEMENTARIES ON STARRED QUESTION NO. 7211*

श्री राम चन्द्र कामरेड : क्या वज़ीर साहिब बताएंगे कि यह जो circular भेजा है क्या इस पर पूरी तरह से अमल हो गया है ?

सामूहिक विकास मन्त्री : यह circular अभी recently गया है इस लिए अभी पूरी तरह अमल नहीं हो सका, हो रहा है ।

श्री रूप सिंह फूल : क्या वज़ीर साहिब बताएंगे कि क्या यह रकबाजात शामलात देह और टीका, मुताल्लिका पंचायतों के नाम दाखिल खारज हो चुके हैं ?

मंत्री : Circular अभी recently भेजा है । पहले इन्तकाल होंगे फिर मन्ज़ूर होंगे ।

श्री रूप सिंह फूल : इस के लिए कोई अर्सा मुकर्रर किया गया है ?

मंत्री : नहीं कोई अर्सा मुकर्रर नहीं किया । मैं आपकी वाकफीयत के लिए बता दूं कि कांगड़ा ज़िला में सिवाए कुल्लू सब-डिवीज़न के और ज़िला गुरुदासपुर में शाहपुर कंडी के इलाके में शामलात का वहां बन सरकार बारे कुछ झगड़ा है, इस पर Forest Department विचार कर रहा है। उम्मीद है उस बारे भी जल्दी ही फैसला हो जाएगा ।

STARRED QUESTIONS AND ANSWERS

REMOVAL OF NEWSPAPERS FROM BLACK LIST

***7215. Shri Ram Chandra Comrade :** Will the Chief Minister be pleased to state—

(a) whether it is a fact that the daily Partap, the Hind Samaedchar, and some other Newspapers have recently been removed from the 'Blacklist' for the purposes of giving to them Government advertisements; if so, from what date and their names ;

(b) the amount paid to the said Newspapers or yet to be paid for the advertisements given to them from the date mentioned in part (a) above ?

**N. B.*—Starred Question No. 7211 and its reply appears in the P.V.S. debate Vol. II, No. 3, dated the 22nd September, 1961.

Shri Harbans Lal (Deputy Minister) : (a) No black-list is being maintained by the Government.

(b) Does not arise.

श्री राम चन्द्र कामरेड : वज़ीर साहिब ने कहा है कि अखबारात की कोई black-list नहीं है । क्या पहले किसी अखबार को इश्तिहार देने पर पाबन्दी थी जो अब हटा ली गई है ?

उप-मंत्री : पाबन्दी किसी किस्म की नहीं थी । Paper की policy का जरूर ख्याल रखा जाता है ।

श्री राम चन्द्र कामरेड : पहले कुछ अखबारात को उन की पालिसी की वजह से या किसी और वजह से इश्तिहारात नहीं मिलते थे मगर अब मिलने शुरु हो गए हैं । वह कौन से अखबारात हैं ?

उप-मंत्री : इस के लिए नोटिस दें ।

श्री अध्यक्ष : Vague सवाल का जवाब vague ही मिलेगा । (A vague question will elicit a vague reply).

मौलवी अब्दुल ग़नी डार : क्या वज़ीर साहिब बताएंगे कि अब हिन्द समाचार और प्रताप की policy पसन्दीदा हो गई है ?

उप-मन्त्री : यह तो पैदा नहीं होता ।

मौलवी अब्दुल ग़नी डार : इन्होंने कहा कि इश्तिहारात के दिए जाने का इनहिसार अखबार की policy पर है । चीफ मनिस्टर साहिब भी कई दफा फरमा चुके हैं । क्या अब हिन्द समाचार और प्रताप की policy कबूल है जो उन को इश्तिहार मिलने शुरु हो गए हैं ?

श्री अध्यक्ष : वह तो ज़ाहिर है । (That is apparent).

श्री राम चन्द्र कामरेड : आप ने कहा कि मेरा सवाल vague है । मैं ने कहा है कि हिन्द समाचार और प्रताप को पहले इश्तिहारात नहीं मिलते थे मगर अब पाबंदी हटा ली गई है । तो मैं पूछता हूं कि बताऐं कि उन को कितने इश्तिहारात दिये गए हैं ?

श्री अध्यक्ष : इन्होंने आप को बताया है कि कोई black-list नहीं थी । (He has informed the hon. Member that no black list of the newspapers was maintained).

AMOUNT PAID FOR GOVERNMENT ADVERTISEMENTS

***7310. Sardar Dhanna Singh Gulshan :** Will the Chief Minister be pleased to state the amount paid to Hindi, Punjabi, English and Urdu Newspapers and Journals respectively during the year 1961, up to the end of September, on account of Government Advertisements, together with the amount of aid, if any, given in each case ?

Shri Hans Raj Sharma (Chief Parliamentary Secretary) : Statement giving the required information is placed on the Table of the House.

No aid has been given to any Newspaper.

STATEMENT

Serial No.	Name of Newspaper	Amount of advertisements released from 1st January 1961 to 31st August 1961 (in Rupees)
1	2	3
	ENGLISH	Rs np.
1	Peoples Guardian ..	4,499.00
2	Link ..	4,148.20
3	Delhi Times ..	2,556.00
4	Indain Times ..	3,635.00
5	Indian Observer ..	15,162.80
6	Tribune ..	72,557.75
7	Hindustan Times ..	51,513.00
8	Statesman ..	52,762.00
9	Indian Express ..	20,746.00
10	Times of India ..	77,836.00
11	Spokesman ..	4,590.02
12	Shankars Weekly ..	934.75
13	Indian Worker ..	1,098.37
14	National Sentinal ..	356.00
15	Punjab Standard ..	812.00
16	Asian Industries ..	896.00
17	Hindu ..	556.00
18	Amrit Bazar Patrika ..	486.50
19	News Reel ..	200.00
20	Touch Stone ..	80.00
21	Sports writer ..	150.00
22	Gandhi Marg ..	320.00
23	Blitz ..	573.75

[Chief Parliamentary Secretary]

Serial No.	Name of Newspaper	Amount of advertisements released from 1st January, 1961 to 31st August, 1961 (in Rupees)
1	2	3
		Rs. nP.
	HINDI	
1	Hindi Milap	21,829.65
2	Vir Pratap	4,023.00
3	Chetan	2,066.00
4	Jagat	510.00
5	Nav Bharat Times	13,182.00
6	Hindustan	11,214.50
7	Sunehri Bharat	5,564.00
8	Haryana Sandesh	2,405.36
9	Hindi Mewat	5,919.74
10	Amar Bharat	1,963.00
11	Sewa Gram	3,366.00
12	Gram Sehjogi	6,016.00
13	Hindi Times	2,985.50
14	Vishva Jyoti	170.00
15	Mukti Path	170.00
16	Panch Bhoomi	90.00
17	Bharat Jyoti	121.11
18	Saraswati	85.00
19	Haryana Kesri	1,007.50
20	Aj	180.00
21	Jyotish Mati	59.50
22	Bharat Bhoomi	65.00
23	Anand Bhoomi	97.50
24	Jyotish Viygian	114.75
25	Samaj	63.75

Serial No.	Name of Newspaper		Amount of advertisements released from 1st January, 1961 to 31st August, 1961 (in Rupees)
1	2		3
			Rs. nP.
	PUNJABI		
1	Ajit	..	19,679.30
2	Akali Patrika	..	14,029.50
3	Ranjit	..	16,175.25
4	Parkash	..	12,787.70
5	Quami Ekta	..	5,091.10
6	Fateh	..	6,146.60
7	Panth	..	5,106.80
8	Mauji	..	4,026.00
9	Mel Milap	..	3,751.90
10	Nia Sama	..	2,152.00
11	Sukh Jiwan		1,463.20
12	Samrat	..	1,680.10
13	Syast	..	256.00
14	Preet Lari	..	490.82
15	Nawa Chanan	..	54.00
16	Preetam		204.00
17	Sikh	..	3,029.04
18	Ranjit Bhatinda	..	3,260.60
19	Shamsher-i-Hindi	..	1,131.00
20	Krumblan	..	642.00
21	Kamboj Samachar	..	146.00
22	Daler Punjab	..	523.50
23	Vishva Sewak		92.00
24	Sacha Marg	..	158.00
25	Punjabi Patrika	..	491.00
26	Pauh Phuti	..	758.50
27	Desh Darpan	..	483.82
28	Kavita	..	212.00
29	Panch Parmeshwar	..	301.00

Serial No.	Name of Newspaper	Amount of advertisements released from 1st January 1961 to 31st August 1961 (in Rupees)
1	2	3
	PUNJABI—CONCLD	Rs nP.
30	Gian Amrit ..	118.00
31	Jeewan Priti ..	83.55
32	Rishma ..	42.00
33	Roop Rang ..	85.00
34	Bal Darbar ..	81.00
35	Lok Yug ..	1,179.00
36	Naresh ..	410.15
37	Riyasti Duniyan ..	154.00
38	Doctor ..	234.00
39	Ranjit Bombay ..	127.50
40	Nawan Hindustan ..	393.23
41	Nav Jeewan Weekly of Singhapur ..	7,291.20
42	Bal Sandesh ..	102.00
43	Chetna ..	211.25
44	Arsee ..	170.00
45	Nawan Zamana ..	1,075.40
46	Adhure Sapne ..	345.00
47	Panjabi Panch ..	121.00
	URDU	
1	Vir Bharat ..	11,957.80
2	Milap ..	14,509.34
3	Savera ..	5,232.35
4	Tej ..	5,575.00
5	Partap ..	4,879.00

Serial No.	Name of Newspaper	Amount of advertisements released from 1st January 1961 to 31st August, 1961 (in Rupees)
1	2	3
	URDU—CONTD	
6	Hind Samachar ..	224.00
7	Pradeep ..	1,688 .00
8	Jagat ..	3,025.26
9	Sher-Punjab ..	2,276.80
10	Punjab Samachar ..	1,436.00
11	Lalkar Delhi	3,970.87
12	Punjab Congress Patrika ..	4,389.90
13	Takkar ..	790.00
14	Haryana Tilak ..	1,448.95
15	Kisan ..	765.00
16	Doaba ..	711.00
17	Lalkar Dharamsala ..	913.00
18	Roshni ..	613.50
19	Bharat Nirman ..	588.50
20	Karnal Times ..	468.00
21	Naujawan Mazdoor ..	445.00
22	Jat Gazette ..	5,177.00
23	Toofan ..	724.50
24	Janam Bhoomi ..	626.00
25	Panjabi Jodha ..	306.00
26	Sachhi Sada ..	104.00
27	Harijan ..	134.00
28	Paigham ..	78.00
29	Arya Gazette ..	374.90
30	Sadaqat ..	3,087.25

[Chief Parliamentary Secretary]

Serial No.	Name of Newspaper	Amount of advertisements released from 1st January, 1961 to 31st August, 1961 (in Rupees)
1	2	3
	URDU—CONCLD	Rs. nP.
31	Tarjman ..	1,724.20
32	Samaj ..	340.00
33	Rojhan ..	1,429.50
34	Mewat ..	1,460.24
35	Chittan ..	720.00
36	Amrit ..	336.00
37	Reformer ..	537.10
38	Chitra ..	265.20
39	Lok Hitkari ..	218.75
40	Bharat Tek ..	400.00
41	Preet ..	786.60
42	Lok Jagat ..	276.00
43	Haq Prasti ..	282.00
44	Hindu ..	1,088.50
45	Mastana Jogi ..	170.00
46	Qanoon ..	42.50
47	Aljamiat ..	98.00
48	Hindustan ..	538.50
49	Nai Sayasat ..	130.00
50	Belag ..	323.00
51	Int-Khab ..	156.00
52	Nai Dunia ..	15.00
53	Meo Gazette ..	15.00
54	Badr ..	15.00
55	Madina ..	15.00
56	Atalique ..	182.00

ਸਰਦਾਰ ਧੰਨਾ ਸਿੰਘ ਗੁਲਸ਼ਨ : ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, statement ਨੂੰ ਪੜ੍ਹ ਕੇ ਪਤਾ ਲਗਦਾ ਹੈ ਕਿ ਮੈਂ "ਕੌਮੀ ਏਕਤਾ" ਅਖਬਾਰ ਨੂੰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਪੰਜ ਹਜ਼ਾਰ ਰੁਪਏ ਤੋਂ ਬਹੁਤੀ ਰਕਮ ਦੇ ਇਸ਼ਤਿਹਾਰ ਦਿੱਤੇ ਹਨ । ਕੀ ਮੈਂ ਪੁਛ ਸਕਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਹ ਅਖਬਾਰ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚੋਂ ਨਿਕਲਦਾ ਹੈ ਜਾਂ ਕਿਤੋਂ ਬਾਹਿਰੋਂ ਨਿਕਲਦਾ ਹੈ ।

ਚੀਫ ਪਾਰਲੀਮੈਂਟਰੀ ਸੈਕਟਰੀ : ਇਸ ਦੇ ਲਈ ਮੈਂਬਰ ਸਾਹਿਬ notice ਦੇਣ ਤਾਂ ਮੈਂ ਪਤਾ ਕਰ ਕੇ ਦਸ ਦੇਵਾਂਗਾ ।

ਸਰਦਾਰ ਧੰਨਾ ਸਿੰਘ ਗੁਲਸ਼ਨ : ਮੈਂ ਸਿਰਫ ਇਹ ਪੁਛਿਆ ਹੈ ਕਿ "ਕੌਮੀ ਏਕਤਾ" ਅਖਬਾਰ ਕਿਥੋਂ ਨਿਕਲਦਾ ਹੈ ।

ਚੀਫ ਪਾਰਲੀਮੈਂਟਰੀ ਸੈਕਟਰੀ : ਮੇਰੇ ਖਿਆਲ ਵਿਚ ਦਿੱਲੀ ਤੋਂ ਨਿਕਲਦਾ ਹੈ ।

ਸਰਦਾਰ ਰਾਜਿੰਦਰ ਸਿੰਘ : ਕੀ Chief Parliamentary Secretary ਸਾਹਿਬ ਦਸਣਗੇ ਕਿ ਜਿਹੜੇ weekly ਅਖਬਾਰ ਹਨ ਉਹ ਸਾਲ ਵਿਚ ਇਕ ਦੋ ਵਾਰੀ ਛਪ ਕੇ ਰਹਿ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਜਾਂ ਸਾਰਾ ਸਾਲ ਛਪਦੇ ਹਨ ?

ਚੀਫ ਪਾਰਲੀਮੈਂਟਰੀ ਸੈਕਟਰੀ : ਸਾਡੇ ਕੋਲ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਹਰ ਹਫਤੇ ਕਾਪੀ ਆਉਂਦੀ ਹੈ ਇਸ ਕਰ ਕੇ ਸਾਨੂੰ ਪਤਾ ਲਗਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਲਗਾਤਾਰ ਛਪ ਰਿਹਾ ਹੈ ਜਾਂ ਨਹੀਂ ।

श्री बलराम दास टण्डन : स्पीकर साहिब हो सकता है कि 10/20 कापियां छाप कर वह इन को एक कापी भेज देते हों । मैं जानना चाहता हूं कि क्या Government के पास कोई और तरीका भी है जिस से यह पता लगाया जा सके कि किसी अखबार की circulation कितनी है ।

चीफ पार्लियामेंटरी सक्रेटरी : हां, जी, हमारी एक branch है जो यह देखती है कि सब अखबारों का circulation कितना है । इस के इलावा हमारे districts के Public Relations Officers हैं जो हमें informations देते रहते हैं कि फलां अख़्बार बंद हो चुका है । वैसे हमारी कोशिश यह होती है कि हम उन अख़्बारों को इश्तहार दें जो सारा साल चलते हैं ।

श्री बलराम दास टण्डन : जो दिल्ली का "कौमी एकता" Paper बताया गया है, क्या इसके बारे में भी Audit Bureau से circulation के मुतालिक data आता है ?

चीफ़ पार्लियामेंटरी सक्रेटरी : आता है ।

JASHNE AZADI CELEBRATIONS

***7315. Dr. Baldev Prakash** : Will the Chief Minister be pleased to state —

(a) whether it is the policy of the Government to associate with the people of all kinds of political opinion with the celebration of the Jashne-Azadi in the State ;

(b) if the answers to part (a) above be in the affirmative, whether any circular giving instructions in this behalf was issued to the district authorities ; if so, a copy thereof be placed on the Table ;

[Dr. Baldev Prakash]

(c) the total amount sanctioned by Government for the said celebration in the State during the current year ?

Shri Harbans Lal (Deputy Minister) : (a) Yes.

(b) A copy of the instructions to the Deputy Commissioners is laid on the Table of the House.

(c) Rs 9,21,325.

Copy of D. O. letter No. 5841-7PP-61/16547, dated the 12th July, 1961, from Shri K. D. Vasudeva, I. A. S., Deputy Secretary to Government, Punjab, Secretariat Establishment, to All Deputy Commissioners in the Punjab (By name) and copies endorsed demi-officially to all Heads of Departments/Administrative Secretaries to Government, Punjab, for information and action where necessary.

Subject.—'Jashan-i-Azadi' Celebrations, 1961.

I am directed to enclose a copy of the proceedings of the meeting of the State Committee for drawing up a programme for celebrations of 'Jashan-i-Azadi' 1961. It is desired that Independence Day Celebrations should start one week before the Independence Day and continue up to one week after the Independence Day, i.e., their duration should be from the 8th to the 21st August, 1961. These celebrations have been collectively given the name of 'Jashan-i-Azadi'.

2. Detailed suggestions have been made and it is necessary that preliminary steps are taken immediately to organize the functions. These functions, it is desired, should not be contradicted at one particular place ; on the other hand, an attempt should be made to hold at least one function in each village in each Panchayat to ensure maximum dispersal of these functions and maximum participation by the people.

3. Estimates of expenditure are being prepared by the Departments concerned. Some of these functions will be arranged out of the normal funds of the Departments. Additional funds will be made available after the sanction of the Finance Department has been obtained.

डाक्टर बलदेव प्रकाश : जनाब स्पीकर साहिब, इस कापी में जो जवाब दिया गया है, वह मेरे सवाल के मुताबिक नहीं है। मैंने जो बात सवाल के पार्ट (b) में पूछी है, उसका जवाब नहीं आया, जोकि दूसरी political parties को associate करने के बारे में था।

Mr. Speaker : This is only a suggestion. But it does not arise out of the instructions issued by the Government.

डाक्टर बलदेव प्रकाश : लेकिन इसका जो जवाब हमने मांगा था, वह तो नहीं है।

Deputy Minister : Sir, Part (a) of the question is—

"whether it is the policy of the Government to associate people of all kinds of political opinion with the celebration of the Jashne Azadi in the State."

And in para 2 of the instructions issued in this behalf it is stated that—

"These functions, it is desired, should not be concentrated at one particular place ; on the other hand, an attempt should be made to hold at least one function in each village in each Panchayat to ensure maximum dispersal of these functions and maximum participation by the people."

डाक्टर बलदेव प्रकाश : मैंने जो specific question पूछा है उसके मुताबिक यह जवाब नहीं है ।

श्री अध्यक्ष : इसमें maximum participation by the people से आपका सवाल cover हो जाएगा ।
(The words "maximum participation by the people" cover the question put by the hon. Member)

डाक्टर बलदेव प्रकाश : नहीं जनाब, इस जवाब से मेरा सवाल बिल्कुल cover नहीं होता ।

उप-मंत्री : इनका मतलब यह हो सकता है कि मेरा जवाब यह होता कि political parties को celebration के लिए associate किया जाएगा लेकिन यह इस question से तो arise नहीं होता ।

डाक्टर बलदेव प्रकाश : इनका जवाब और मेरा सवाल दोनों ही clear हैं। इन्होंने पढ़ कर सुनाया है —

"These functions, it is desired, should not be concentrated at one particular place; on the other hand, an attempt should be made to hold at least one function in each village in each Panchayat to ensure maximum dispersal of these functions and maximum participation by the people.

और मेरा question यह है कि—

(a) whether it is the policy of the Government to associate people of all kinds of political opinion with the celebration of the Jashna-Azadi in the State.

इसका जवाब नहीं आया ।

Mr. Speaker : The Government have placed a copy of the instructions issued in this behalf on the Table of the House. But so far as your suggestion is concerned, nothing is there in the circular.

श्री बलराम दास टण्डन : क्या Deputy Minister साहिब यह बताएंगे कि provincial level पर जो committee programme formulate करने के लिए बनाई गई क्या उसके अन्दर different political parties के लोग बुलाए गए थे ?

उप-मंत्री : Political parties को as such बुलाया गया यह मैं नहीं कह सकता ।

श्री बलराम दास टण्डन : क्या डिप्टी मिनिस्टर साहिब बताएंगे कि सरदार दरबारा सिंह को किस हैसियत से बुलाया गया था ?

CHARGES LEVELLED BY THE CHAIRMAN, VIGILANCE COMMITTEE

***7311. Sardar Dhanna Singh Gulshan** : Will the Chief Minister be pleased to state—

(a) the names of persons with their addresses and designations against whom charges were levelled by the Non-Official Vigilance Committee in its report during 1960-61 and the details of charges in each case ;

(b) whether any action has so far been taken against those referred to in part (a) above ; if so, what ;

(c) whether the cases of any of those mentioned in part (a) above are still pending ; if so, the time by which they are likely to be disposed of ?

Sardar Partap Singh Kairon : It is not in the public interest to disclose this information.

ਚਧਰੀ ਬਲਬੀਰ ਸਿੰਘ : ਇਸ public life ਨੂੰ corruption ਤੋਂ ਬਚਾਉਣ ਲਈ ਗੌਰਮਿੰਟ ਦੀ ਤਰਫੋਂ ਅਤੇ ਵਜ਼ੀਰਾਂ ਵਲੋਂ ਅਜ ਤਕ ਇਹੋ ਬਿਆਨਾਤ ਆਉਂਦੇ ਰਹੇ ਹਨ ਕਿ ਜੋ non-officials corrupt ਪਾਏ ਜਾਣ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ public ਵਿਚ expose ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ । ਤੇ ਮੈਂ ਪੁਛਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਹੁਣ ਗੌਰਮਿੰਟ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ expose ਨਾ ਕਰਨ ਵਿਚ ਕੀ ਲੋਕ ਭਲਾਈ ਸਮਝਦੀ ਹੈ ?

ਸ਼੍ਰੀ ਸਪੀਕਰ : ਇਸ ਵਿਚ ਜ਼ਰੂਰ ਕੋਈ ਪਬਲਿਕ ਭਲਾਈ ਹੋਣੀ ਹੈ । (There must be some public interest in not disclosing the information.)

RAIDS REGARDING SUPPRESSION OF IMMORAL TRAFFIC IN WOMEN

***7255. Shri Ram Piara :** Will the Chief Minister be pleased to state—

(a) whether any raids were conducted by the Police in the State in connection with the suppression of Immoral Traffic in Women during the period from 1st January, 1961 to date ; if so, their number and the number among them of those which proved successful ;

(b) the number of cases referred to courts as a result of the raids mentioned in part (a) above and the result thereof if decided ?

Shri Harbans Lal (Deputy Minister) : (a) 29.24 proved successful.

(b) 18. One has ended in conviction and accused in one has been discharged. The remaining 16 cases are pending trial. 5 cases in which investigation has been completed, are pending scrutiny with the Prosecuting Staff whereas only one case is under investigation.

श्री राम प्यारा : क्या डिप्टी वज़ीर साहिब बताएंगे कि जो arrangements गवर्नमैंट ने immoral traffic को suppress करने के लिए किए हुए हैं वह मौजूदा हालात के मुताबिक काफी हैं या गवर्नमैंट और कोई measures भी अख्तियार कर रही है ?

उप-मन्त्री : इस वक्त गवर्नमैंट ने adequate arrangements किए हुए हैं लेकिन अगर और ज़रूरत होगी तो और इन्तज़ामात भी किए जावेंगे ।

ਚੌਧਰੀ ਬਲਬੀਰ ਸਿੰਘ : ਕੀ ਇਹ ਠੀਕ ਹੈ ਕਿ ਜ਼ਿਲਾ ਹੁਸ਼ਿਆਰਪੁਰ ਵਿਚ immoral traffic ਦੇ ਤਹਤ ਜੋ ਇਕ ਔਰਤ ਦਾ ਚਲਾਨ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ ਉਸਦਾ ਕੇਸ ਇਸੇ ਮਹੀਨੇ ਚੀਫ਼ ਮਨਿਸਟਰ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਹੁਕਮ ਨਾਲ ਵਾਪਸ ਲੈ ਲਿਆ ਗਿਆ ਹੈ ?

(No reply)

श्री राम प्यारा : डिप्टी वज़ीर साहिब ने फरमाया है कि सारे arrangements किए हुए हैं और raids किए गए हैं । मैं पूछना चाहता हूं कि क्या पंजाब के सारे ज़िलों में ऐसा किया गया है या सिर्फ दो तीन ज़िलों में ही ऐसा किया गया है ?

उप-मंत्री : अभी पांच ज़िलों में ही यह arrangements किए हैं ।

श्री राम प्यारा : क्या बाकी ज़िलों के मुताल्लिक गवर्नमैंट को यह इत्तलाह मिली है कि वहां immoral traffic नहीं है या गवर्नमैंट उन ज़िलों में भी arrangements कर रही है ?

Deputy Minister: It is a suggestion for action

ਸ਼੍ਰੀ ਹਰਭਗਵਾਨ ਮੌਦਗਿਲ : ਕੀ ਡਿਪਟੀ ਵਜ਼ੀਰ ਸਾਹਿਬ ਦਸਣਗੇ ਕਿ ਹੁਸ਼ਿਆਰਪੁਰ ਵਿਚ ਕਿਤਨੇ brothel houses ਹਨ (ਹਾਸਾ) (no reply)

Sardar Bhupinder Singh Mann : Is it a fact that in most of the challans put up in the courts under this Act, the accused are not convicted but they go scot free ?

Deputy Minister : I have given details. I have stated that out of 18 cases referred to as a result of the raids, one has ended in conviction and accused in one has been discharged. The remaining 16 cases are pending trial. 5 cases in which investigation has been completed, are pending scrutiny with the Prosecuting Staff whereas only one case is under investigation.

CASES REGISTERED IN AMBALA AND KARNAL POLICE STATIONS BY VIGILANCE DEPARTMENT

***7257. Shri Ram Piara** : Will the Chief Minister be pleased to state—

(a) the number of cases registered in the police stations in Ambala and Karnal Districts during the years 1958-59 and 1959-60 at the instance of the Vigilance Department against police officials of these districts, and the names of those against whom these cases were registered ;

(b) the names with designations of the officers of the Vigilance Department who reported the cases mentioned in part (a) above ;

(c) the names of the officers of the Police Department who held enquiries into the said cases and the action taken thereon by the D. I. G. Ambala Range ;

(d) whether any appeals were filed by any of the officials against whom action was taken by the said D.I.G., if so, the names of those who filed appeals, the name and derignation of the authority who heard those appeals and desisions taken thereon ?

Shri Harbans Lal : (Deputy Minister) : A statement is laid on the Table.

[Deputy Minister]

STATEMENT

	(A)	(B)	(C)	(D)
1. Ambala District	(i) 1 (ii) Officiating Sub-Inspector Kuldip Singh No. 26/D	Shri Panna Lal, D.S.P./Vigilance, Ambala	(i) Shri M.S. Bawa I. P. S. A.S.P. Ambala (ii) Dismissed from the force	(i) Yes (ii) Officiating Sub-Inspector Kuldip Singh, No. 26-D (iii) Ch. Ram Singh, I.P.S., the then Additional I.G., Police, Punjab (iv) Reinstated as S. I. from the date of suspension
2. Karnal District	(i) 1 (ii) Sub-Inspector Parkash Chander	Shri Rup Chand, Inspector, D.I.A., Patiala	(i) Jaswant, Singh D. S. P., Kaithal (ii) Dismissed from the force (by S. P., Karnal) (Appeal rejected by D. I. G., Ambala)	(i) Yes. (ii) Sub-Inspector Parkash Chander (iii) Shri Ashwani Kumar, I. P., the then Additional I. G. of Police, Punjab. Reinstated as A. S. I. from the date of dismissal

श्री राम प्यारा : क्या डिप्टी मिनिस्टर साहिब बतलायेंगे कि कौन सी वजह थी जिस के मुताबिक कुल्दीप सिंह पहले suspend हुआ फिर dismiss हुआ और बाद में reinstate हुआ ?

Deputy Minister : It is a matter of evidence.

श्री राम प्यारा : क्या यह हकीकत है कि जब vigilance वालों ने raid किया तो कुलदीप सिंह की जेब से Additional I.G. Shri Ram Singh के bills निकले जिनकी उन्होंने payment की थी ?

Mr. Speaker : The hon. Member is giving information.

श्री राम प्यारा : क्या dismissal की बिना यही थी कि उन की जेब से कुछ bills निकले जिन की उन्हों ने payment की थी ?

Mr. Speaker : This information might be in your knowledge. How can this question be admitted ?

श्री राम प्यारा : क्या मैं पूछ सकता हूं कि D. I. G. ने श्री कुलदीप सिंह को कौनसी वजुहात पर dismiss किया ?

उप-मन्त्री : साफ है कि D.I.G. जिस conclusion पर पहुंचा उस का result dismissal था। I.G. की assessment different थी इस लिए वह reinstate हो गया ।

श्री राम प्यारा : यहीं से तो सवाल arise होता है कि D. I. G. ने dismiss किया क्योंकि कुलदीप सिंह की जेब से श्री राम सिंह के bills निकले जिन की उन्होंने payment की थी।

Mr. Speaker : It is a mater of detailed enquiry.

Part (b) of the question reads—

"the names with designations of the officers of the Vigilance Department who reported the cases mentioned in part (a) above "

श्री राम प्यारा : एक तरफ Additional I. G. के खिलाफ D. I. G. inquiry करवाता है और वही Additional I. G. जब अफसर बना है तो वह कुलदीप सिंह को बहाल कर देता है, इस की क्या वजह है ?

उप-मन्त्री : Details मेरे पास नहीं हैं । दो cases के बारे में उन्हों ने पूछा है कि inquiry का result क्या है । पहले केस में D.I.G. ने dismiss किया और Additional I. G. ने reinstate किया क्योंकि he arrived at a different conclusion on the basis of evidence. Right of Appeal उस के पास मौजूद था। The Additional I. G. was competent to dispose of the appeal after assessing the evidence.

श्री राम प्यारा : कुलदीप सिंह के case में लिखा है 'reinstated from the date of suspension' और प्रकाश चंद्र के case में लिखा है reinstated from the date of dismissal इन दोनों में फर्क क्यों हैं ?

उप-मन्त्री : ये different officers थे, cases मुख्तलिफ थे, nature मुख्तलिफ थी और evidence मुख्तलिफ थी।

RECOVERY OF LITERATURE INCITING HATRED BETWEEN COMMUNITIES

***7258. Maulvi Abdul Ghani Dar** : Will the Chief Minister be pleased to state whether Government have recently seized any literature purporting to be smuggled from a foreign country which incites feelings of hatred betweeen the communities in the State; if so, the nature of such literature ?

Shri Harbans Lal (Deputy Minister) : Yes. It is not in the public interest to disclose the nature of such literature.

मौलवी अब्दुल ग़नी डार : मैं ने इस सवाल में पूछा है कि क्या वह literature दो फिरकों के दरम्यान नफरत फैलाने वाला था, क्या जनाब इसका जवाब देंगे या यह भी public interest में नहीं है ?.

उप-मंत्री : आपने जो सवाल पूछा है उसके दो हिस्से हैं ? एक तो यह कि आया ऐसा literature जो हिंदू-सिखों के communal relations के बारे में था वह seize किया ; उसका जवाब मैं ने अर्ज़ किया 'Yes, Sir.' जो दूसरा हिस्सा है उसका जवाब दिया है कि public interest में नहीं है ।

Sardar Bhupinder Singh Mann : From which foreign country was the literature smuggled ?

Deputy Minister : From Pakistan.

CASES OF MURDERS/ SUICIDES REGISTERED IN CERTAIN POLICE STATIONS PANIPAT

*7323. **Dr. Parma Nand :** Will the Chief Minister be pleased to state—

(a) the number of cases of murder and suicide registered in Police Station Sadar and City Police Station, Panipat from January 1961 to date ;

(b) the names of the deceased referred to in part (a) above ;

(c) the names of Police Officers who conducted enquiries into the above mentioned cases ;

(d) the details of the cases which were traced and also of those which have remained untraced ?

Shri Harbans Lal (Deputy Minister) : A statement is laid on the Table.

STATEMENT

	Police station Sadar Panipat		*Police Station City Panipat*	
	Murder	Suicide	Murder	Suicide
(a)	2	5	1	..
(b)	1. Shri Gobind Ram ..	1. Shrimati Prem	1. Shri Jathu Ram	..
		2. Shri Chandgi Ram		
	An unidentified dead body	3. Shrimati Chalti		
		4. Shri Pala alias Harpal		
		5. Shri Risala		
(c)	(1) i. S.I. Amrik Singh	i. S.I., Amrik Singh	1. A.S.I. Joginder Singh	
	ii. Inspector Lakshmi Narain	ii. S.I. Ram Saran Dass	2. S.I., Harbans Singh	
	iii. S.I. Ram Singh	(iii.) Ditto		
	(2) i. H.C., Shiv Lal	iv. A.S.I. Baldev Kumar		
	ii. A.S.I. Baldev Kumar	v. H.C. Shiv Lal		
	iii. Inspector Lakshmi Narain			
(d)	1. Investigation of case F.I.R. No. 31 , dated 8th May, 1961, under section 302, I.P.C., regarding recovery of corpse of Shri Gobind Ram, is in progress	1. D.D.No. 20, dated 2nd February, 1961 2. D.D.No. 10, dated 3rd June, 1961 .3 D.D.No. 3, dated 31st May, 1961	Case F.I.R. No. 58, dated 2nd August, 1961, under section 302/328, I.P.C., relating to death of Shri Jathu Ram, was sent up for cancellation, as it was disclosed on investigation that his death was not due to homicidal causes	
	2. Case F.I.R. No. 39, dated 22nd May, 1961, under section 302 I.P.C., was filed as untraced as the identity of the dead body could not be traced	4. D.D.No. 23, dated 1st June, 1961 5. D.D.No. 3, dated 22nd June, 1961		
		In all the 5 cases, the identity of deceased and causes of death as suicide were established		

डाक्टर परमानन्द : बताया गया है कि दो murders हुए हैं । पहला murder श्री गोविंद राम का हुआ । इन्हों ने statement में बताया है कि investigation of case regarding recovery of corpse of Shri Govind Ram is in progress. मैं यह पूछना चाहता हूं कि आया इस सिलसिले में कोई गिरफतारी हुई ?

उप-मंत्री : इस वक्त इसके मुतअल्लिक मेरे पास कोई exact information नहीं ।

डाक्टर परमानन्द : इसमें लिखा है 'investigation of the case is in progress' इस progress से क्या मतलब है? क्या हो रहा है ? आया कोई गिरफतारी हुई या किसी को गिरफतार करने के लिए orders जारी हुआ ? क्या हुआ ? इन्हों ने बताया है कि दोनों cases में murders हुए । एक में तो dead body की identity trace नहीं हो सकी और दूसरे में श्री गोविंद राम का murder हुआ । श्री गोविंद राम के murder के बारे में बताया है कि case is in progress क्या कोई गिरफतारी हुई या कोई orders जारी हुए हैं ? किसी पर शुभा है या नहीं ?

श्री स्पीकर : यह investigation के बारे में पूछ रहे हैं कि किस stage पर है । (The hon. Member is asking about the stage of investigation.)

उप-मंत्री : case under investigation है with C.I.A. यह नहीं बताया जा सकता कि exactly क्या stage है, that may not be in the interest of the case.

Sardar Bhupinder Singh Mann: May I know whether an "attempted suicide"..whether political or otherwise is actionable or not ?

Minister for Industries: It is an offence.

श्री राम प्यारा : क्या मैं पूछ सकता हूं कि आया इस सिलसिले में किसी शख्स को बुलाया गया या किसी को गिरफतार किया गया ?

श्री अध्यक्ष : इस से केस पर असर पड़ेगा । (This information will reflect in the case).

श्री राम प्यारा : मैं नाम नहीं पूछता, मैं सिर्फ यह पूछता हूं कि आया किसी को गिरफतार किया गया या किसी को बुलाया भी गया ?

Sardar Bhupinder Singh Mann : Sir, I am not yet clear. I want to know from the Government the difference between "fast" and "suicide"

Deputy Minister : The difference is between preparation and attempt.

Mr. Speaker : What has the Minister for Industries to say ?

Minister for Industries : A fast is like the one undertaken by my Deputy Minister. That is not an offence. Suicide, as you know, is something different. (*laughter*)

Sardar Bhupinder Singh Mann : Is the hon. Minister referring to the fast of Shri Benarsi Dass Gupta or that of Shri Harbans Lal ? (*laughter*)

श्री अध्यक्ष : जो आदमी fast रखना चाहता है वह तो सब को बता कर रखता है लेकिन जो आदमी suicide करता है वह चुपके से कर जाता है। (A man who undertakes a fast makes a public announcement of this fact. But on the contrary a man who commits suicide does it secretly.)

श्री राम प्यारा : क्या गवर्नमैंट के पास ऐसी कोई दरखास्त आई है कि इस कत्ल में किसी पुलिस अफसर का हाथ है ?

Mr. Speaker This supplementary is not relevant.

RAIDS BY KARNAL AND PANIPAT CITY POLICE ON SATTA DENS AND SMUGGLERS

*7324. **Dr. Parma Nand :** Will the Chief Minister be pleased to state with reference to the statement supplied in reply to starred question No. 6236 included in the list of question for 24th February, 1960 :—

(a) whether the persons challaned and arrested have been convicted or acquitted ; if so, their number, separately ;

(b) whether any of the cases are still pending ; if so, their number ?

Shri Harbans Lal (Deputy Minister) : (a) 136 persons were convicted 54 acquitted or discharged.

(b) Yes, two cases in respect of ten persons are still pending.

डाक्टर परमानन्द : क्या मैं पूछ सकता हूं कि यह केस कब तक pending पड़े रहेंगे दो साल का अरसा पहले ही हो चूका है।

उप-मंत्री : जब तक कि मुकम्मल नहीं हो जाते ।

SUSPENSION OF HONORARY SUB-REGISTRAR

*7256. **Shri Ram Piara :** Will the Chief Minister be pleased to state—

(a) with reference to the reply to the Starred Question No. 7108 printed in the list of questions for 17th March, 1961 the date when Shri Gurbux Singh, Honorary Sub-Registrar, was suspended, the date when the enquiry by the agency other than the police was started against him and the period, if any, fixed for its completion ;

(b) whether Government have received the report from the agency holding enquiry referred to in part (a) above ; if so , the action, if any, taken therein ;

(c) the date when Government received the enquiry report from the police containing charges against the said Honorary Sub-Registrar ;

(d) whether any charge-sheet has been given to the said Honorary Sub-Registrar ; if so, when, together with the contents of the charge-sheet and of the reply thereto, if received by Government and the date when it was received ;

(e) the time it is likely to take to finalise the Departmental proceedings in the said case?

Shri Harbans Lal (Deputy Minister): (a) (i) suspended on the 17th January, 1959.

(ii) No enquiry other than the police, has been made.

(b) Does not arise.

(c) 17th October, 1960.
(d) No.
(e) Cannot be said.

श्री राम प्यारा : यहां जब इसी हाउस में एक सवाल के जवाब में गवर्नमैंट ने यह बतलाया था कि order दे दिया गया है कि 6 हफ्तों के अन्दर 2 enquiry complete कर के report भेजी जाये, लेकिन इस case को हुए 3 साल हो गए हैं और report नहीं भेजी गई तो किस चीज़ की बिना पर यह 6 हफ्तों वाली हिदायत पर अमल नहीं हुआ ?

श्री अध्यक्ष : यही सवाल मेरा ख्याल है पहले भी पूछा गया था। (I think that this very question had been asked previously.)

श्री राम प्यारा : जी हां, मैं ने यह सवाल पूछा था और आप के कहने पर मिनिस्टर साहिब ने कहा था कि इस की enquiry 6 हफ्तों में मुकम्मल करा दी जायेगी। हिदायत जारी कर दी गई है ।

श्री अध्यक्ष : मुझे इतना तो याद नहीं। मैं तो तुम्हारे कहने पर कह रहा हूं कि यह सवाल पहले भी पूछा गया था। (I do not remember all this. I am saying so relying upon the hon. Member's statement.)

उप-मन्त्री : यह report तो आ चुकी है एक साल से।

श्री राम प्यारा : उप-मन्त्री साहिब ने बताया है कि police agency की report आ चुकी है और report को आये हुए एक साल हो गया है तो क्या वह बतायेंगे कि वे कौन सी वजूहात हैं जिन की बिना पर case का फैसला नहीं किया जा रहा ?

श्री अध्यक्ष : क्या यह वही सवाल नहीं जिस का जवाब उस दिन चीफ मिनिस्टर साहिब नें दे दिया था ? (Is it not the same question to which the Chief Minister had replied the other day ?)

श्री राम प्यारा : नहीं जी, वह और case था। यह तो एक Sub-Registrar का case है और उस पर इतनी देर से यह case चल रहा है और गवर्नमैंट ने उस का case दबा कर रखा हुआ है और यह उस का फैसला नहीं कर रही। I fail to understand why the Government is so much interested in retaining this Sub-Registrar.

ABSORPTION OF CONSOLIDATION PATWARIS

*7259. **Maulvi Abdul Ghani Dar :** Will the Chief Minister be pleased to state whether Government have formulated any Scheme for absorbing Consolidation Patwaris elsewhere after consolidation work is completed; if so, what ?

Sardar Partap Singh Kairon : *First Part.*—Yes.

Second Part.—All vacancies of Patwaris occurring after 3rd April, 1961, in the Revenue and Settlement Departments have been reserved for the suitable Patwaris of the Consolidation Department, retrenched after the 31st March, 1962.

HOSPITALS AND DISPENSARIES VISITED BY CHIEF MINISTER

*7304. **Shri Lal Chand :** Will the Chief Minister be pleased to state the names of the Civil Hospitals/Dispensaries visited/ inspected by him, if any, during 1960 and 1961 (up to date) ?

Shrimati Dr. Parkash Kaur (Deputy Minister) : The Chief Minister did not inspect or visit any Civil Hospital/ Dispensary during the year 1960-61.

श्री लाल चन्द : क्या डिप्टी मिनिस्टर साहिबा यह बतलायेंगे कि चीफ मिनिस्टर साहिब के visit न करने के कारण hospitals की जो बुरी हालत हो रही है, उस का क्या उन्हें इलम है या नहीं ?

उप-मन्त्री : मेरे notice में कोई ऐसी चीज नहीं आई।

श्री लाल चन्द : क्या डिप्टी मिनिस्टर साहिबा बतायेंगे कि चीफ मिनिस्टर के behalf पर hospitals कौन visit करता है ?

उप-मन्त्री : डाक्टर incharge जो होता है वह visit करता है Civil Surgeon जो जिला Headquarters पर होता है वह करता है और Director भी करता है, और मैं भी करता हूं।

ਸ੍ਰੀ ਲਾਲ ਚੰਦ : ਕੀ ਉਪ ਮੰਤ੍ਰੀ ਦਸਣਗੇ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਕਿਹੜੇ ੨ ਹਸਪਤਾਲ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਿਨਾਂ ਵਿਚ visit ਕੀਤੇ ਹਨ ? ਜੇ ਉਨ੍ਹਾਂ visit ਕਰ ਕੇ ਕੋਈ report ਤਿਆਰ ਕੀਤੀ ਹੈ ਤਾਂ ਕੀ ਉਹ ਉਸ report ਦੀ ਕਾਪੀ Table of the House ਤੇ ਰਖਣਗੇ ?

ਉਪ ਮੰਤ੍ਰੀ : Inspection ਤਾਂ ਮੈਂ ਕਈ ਹਸਪਤਾਲਾਂ ਦੀ ਕੀਤੀ ਹੈ। ਜੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਨਾਂ ਚਾਹੀਦੇ ਹਨ ਤਾਂ ਇਸ ਲਈ notice ਦਿਉ। ਮੈਂ ਦਸ ਦਿਆਂਗੀ।

PIG IRON AND STEEL QUOTAS ISSUED IN PANIPAT DURING THE YEAR 1961-62

*7245. **Maulvi Abdul Ghani Dar :** Will the Minister for Industries be pleased to state—

(a) the names of persons to whom the quotas for Pig-iron and Steel were issued in Panipat during the year 1961-62 (up to-date) together with the extent of quotas given in each case and the goods manufactured by each one of them;

(b) whether any checking of the said manufactured goods was carried out during this period ?

Shri Mohan Lal : (a) Allotment of pig iron to the factories is made by the Iron and Steel Controller, Calcutta, direct. The requisite information is not available with the Industries Department.

In respect of steel, however, a statement indicating the requisite information is laid on the Table of the House.

(b) Yes.

Allotment of Steel quotas in Panipat during the year 1961-62

S. No.	Name of the party	*Allotment of steel*		Name of articles manufactured	whether checked or not
		Quota certificates	Permits		
		M. tons	Cwts		
1	Pharaya Lal Jiwan Das ..	1.929	2	Trunks, Angithies, etc,	Yes
2	Chanu Rai Wazir Chand	1.939	2	Ditto	Do
3	Surrender Metal Industries	1.939	..	Ditto	Do
4	Ravi Safe Works,	3.873	3	Safe Alimaras etc.	Do
5	Hargopal Bhatia and Sons	3.873	3	Ditto	Do
6	Ram Piara Mal ..	1.929	2	Trunks Angithies ..	Do
7	Chaman Lal-Kharaiti Lal	1.929	5	Ditto	Do
8	Vir Bhan Aishi Lal ..	1.929	2	Ditto	Do
9	Sita Ram-Ram Sarup ..	1.939	5	Ditto	Do
10	Basdeo Mal-Kashmiri Lal	3.850	5	Karahies Taslas ..	Do
11	Lila Dhar-Karam Chand	3.866	5 Ton 2	Agriculture Implements and Trunks	Do
12	Chandan Lal Chattar Sen	1.939	3	Trunks and Agriculture Implements, etc.	Do
13	Kundan Lal Jita Ram ..	1.939	3	Ditto	
14	Krishna Co-operative (I. S) Workers Society	2.896	2	Trunks Suitcases etc.	Do
15	Sobha Ram-Kishan Chand	1.939	2	Ditto	Do
16	Bharat Production Co-operative Industrial Society Ltd.,	3.868	2	Cycle parts and trunks, etc.	Do
17	Bhatia Engineering Works	3.870	3	Almirahs and Engineering Goods	Do
18	Deva Ram-Kishan Dutt ..	1.935	2	Trunks suitcases, etc.	Do

[Minister for Industries]

Serial No.	Name of the party	Allotment of Steel		Name of articles manufactured	Whether checked or not
		Quota certificates	Permits		
		M. tons	Cwts		
19	Bhoj Raj-Jai Bhagwan ..	1.929	3	Trunks suit cases etc	Yes
20	Bharat Trunk House ..	1.925	..	Ditto	Do
21	Maghiana Trunk House ..	1.935	..	Ditto	Do
22	Kesho Lal Darshan Lal and Co.	1.935	2	Ditto	Do
23	Chopra Iron and Steel Works	1.935	2	Ditto	Do
24	Nanda Trunk House ..	1.935	7	Ditto	Do
25	Bansal Iron Works ..	1.935	3	Ditto	Do
26	Balkishan Bhatia and Sons	3.870	..	Safes and Almirahs etc.	Do
27	Sethi Trunk House ..	1.935	2	Trunks etc.	Do
28	Krishanpura Iron Stores ..	1.935	..	Ditto	Do
29	Banarsi Lal Ashok Kumar	1.929	5	Ditto	Do
30	Hari Chand-Gulshan Rai	1.935	5	Trunks and Knives etc	Do
31	Lakshmi Industries ..	3.870	3	Cycle parts etc.	Do
32	J. P. Dhiman and Sons ..	3.870	0.143	Agriculture Implements	Do
33	Surjan Singh and Sons ..	3.870	..	Printing machines and Agriculture Implements	Do
34	Batra Cycle Industries ..	3.870	..	Cycle parts ..	Do
35	Bharat Iron Foundary ..	4.410	..	Sanitary goods ..	Do
36	Indian Conduit Industries	24.000	..	Conduit pipes ..	Do
37	Krishna Engineering Works	7.280	..	Machinery parts ..	Do
38	Ahuja Mechanical Engineering Works	8.320	..	San Addas and Machinery Parts	Do
39	Mathra Dass Bhatia and Bros.	11.000	4	Almirahs Safes	Do
40	Satya Engineering co-operation	4.160	..	Hand water pump fittings and sewing machines parts	Do
41	Bajaj Metal Works ..	8.070	..	Bath Room fittings, etc.	Do
42	General Engineering and Foundry Work Centre	15.600	4	General Engineering goods	Do

Serial No.	Name of the Party	Allotment of Steel — Quota certificates	Allotment of Steel — Permits	Name of articles manufactured	Whether checked or not
		M. tons	Cwts		
43	Janta Cycle and General Engineering	28.00	4	Cycle parts andCon-duit pipe	Yes
44	J.G. Iron Works ..	12.480	..	Nuts and Bolts and Building material	Do
45	Himalaya Cycle Works ..	20.650	10	Cycle parts ..	Do
46	Haryana Progressive Industrial works, Industrial area	7.28 0	4	Machinery for Nuts and Bolts	Do
47	Romesh Safe and Carding Works	9.360	..	Machinery for Nuts and Bolts	Do
48	Steel Tabs and Co. ..	10.400	..	Barrow wheels and Trollies etc.	Do
49	Jai Bharat Hardware Co.	105.00	4	Nuts and Bolts ..	Do
50	Steel Krafts, G.T. Road, PNP	12.730	..	Steel Tubbings	Do
51	Sikand Saini and Co. ..	4.410	..	Metric Weights and Agriculture Implements Water Hand pump parts	Do
52	United Engineering Works G.T. Road	9.500	..	Sanitary fittings Sluice valves C.I. Specials	Do

मौलवी अब्दुल ग़नी डार : क्या वज़ीर साहिब फरमायेंगे कि जो permits कलकत्ते से जारी होते हैं वह क्या D.I.O. के notice में आते हैं या नहीं ?

मन्त्री : मैं ने अर्ज़ किया है कि pig iron और steel में फर्क है और फिर steel में भी कई items हैं। अब क्योंकि steel plants के मुकम्मल हो जाने से pig iron और steel की supply की position improve हो गई है, इस लिए अब वह Steel Controller को direct indents भेजते हैं।

मौलवी अब्दुल ग़नी डार : जो list सवाल के जवाब में दी गई है उस के न० 42 पर General Engineering and Foundry Work Centre का नाम दिया हुआ है जिस को आप ने quota दिया। जब एक सवाल के जवाब में मैं ने आप से पूछा था तो आप ने बताया था कि उस firm की checking कराई जा चुकी है। तो अब मैं पूछना चाहता हूं कि क्या यह ठीक है कि वहां के मज़दूरों ने इस लिये हड़ताल की हुई है क्योंकि वह quota black में बेच देते हैं और माल तैयार नहीं कराते, इस लिये उन्हें काम नहीं मिलता ?

श्री राम प्यारा : क्या मिनिस्टर साहिब बतायेंगे कि जब Industries Department के लोग checking वगैरह के लिये जाते हैं तो उस वक्त क्या इस बात का भी ध्यान रखते हैं कि कितना quota दिया गया और उसके बदले में माल कितना तैयार हुआ ?

मन्त्री : checking तो इसी बात की होती है कि जो quota distribute किया गया उसकी proper utilization हुई है या नहीं।

RECOVERY OF INDUSTRIAL LOANS ADVANCED IN PANIPAT TOWN

*7325. **Dr. Parma Nand :** Will the Minister for Industries be pleased to state with reference to the reply to starred Question No. 530 included in the list of questions for 29th February, 1960, whether the recoveries from Shri Nathu Shah and Shri Chuni Lal have been made ; if so, when and the amount recovered ; if not, the reason therefor?

Shri Mohan Lal : (a) No.

(b) Does not arise.

(c) The cases are pending with the Collector, Karnal, who has intimated that owing to pressure of flood relief work, etc., the Revenue Officers have not been able to make much progress in recovery. The Collector has however, impressed upon these officers to take personal interest in the cases and to make vigorous efforts to recover the outstanding amounts.

डाक्टर परमानन्द : मिनिस्टर साहिब ने फरमाया है कि Revenue Officers इस case के अन्दर special interest ले रहे हैं। क्या वज़ीर साहिब फरमायेंगे कि इन की recovery के वारंट कब जारी हुए थे ?

उद्योग मंत्री : वारन्ट को बाबत तो इस वक्त off hand नहीं बता सकता लेकिन जहां तक उससे recovery के Order का ताल्लुक है The first instalment was due on the 15th of March, 1958. The Government issued orders in January, 1961 to recover the dues as arrears of land revenue, Further details क्या हैं; कब recovery हुई इस सिलसिले में मैं इस वक्त नहीं बता सकता।

डाक्टर परमानन्द : वज़ीर साहिब ने फरमाया है कि सारे अफसर floods के काम पर लगे हुए थे। क्या आप फरमायेंगे कि सन 1958 जब से वारंट जारी हुए तभी से सभी district officers और अमला floods के काम पर लगा रहा ?

मन्त्री : मैं ने 1958 नहीं कहा। मैं ने कहा है कि recovery का order गवर्नमैंट ने जनवरी, 1961 में किया था।

ਚੌਧਰੀ ਬਲਬੀਰ ਸਿੰਘ : ਕੀ ਵਜ਼ੀਰ ਸਾਹਿਬ ਦਸਣਗੇ ਕਿ ਜਦ ਉਸ ਦੀ ਕਿਸ਼ਤ ਦੀ ਮਿਆਦ ਸਨ 1958 ਵਿਚ ਖਤਮ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਸੀ ਤਾਂ ਗੌਰਮਿੰਟ ਨੇ ਤਿੰਨ ਸਾਲ ਤਕ ਇਹ recovery orders ਕਿਉ ਨਹੀਂ ਜਾਰੀ ਕੀਤੇ ।

मन्त्री : इस वक्त सारी details तो नहीं बता सकता। जिस साल review हुआ हो उसकी recovery के लिये notice वगैरा दिये जाते हैं। Efforts की जाती हैं और जब efforts succeed न हों तो नीचे के अफ़सर गवर्नमैंट के पास case भेजते हैं। जहां defaulter हो वहां as arrears of land revenue recovery की जाती है। यह procedure है।

डाक्टर बलदेव प्रकाश : मन्त्री महोदय ने बताया है कि जनवरी, 1961, में सरकार की तरफ से recovery का order किया गया। लेकिन floods तो अगस्त-सितम्बर में आए। क्या बतलाया जा सकता है कि इन सात महीनों में recovery के order क्यों नहीं किये जा सके ?

मन्त्री : जो order गवर्नमैंट की तरफ से जनवरी, 1961, में हुआ, आप देखें कि उसपर कुछ वक्त तो लग ही जाता है क्योंकि कभी वह एक stage पर जाता है, कभी दूसरी stage पर जाता है। मैं exactly नहीं बता सकता कि Collector के पास वह order कब पहुंचा, लेकिन जो Collector की तरफ से जवाब आया है वह बता दिया गया है ।

श्री बलराम दास टण्डन : क्या वज़ीर साहिब यह बतायेंगे कि ordinarily Government के orders जाने के बाद और कितनी देर लगती है ?

मन्त्री : यह तो case की नौइयत पर depend करता है । यह नत्थू शाह और चूनीलाल का मामला है ।

श्री राम प्यारा : यह जो दूसरा साथी है इस के warrants कब से इस में शामिल हुए ?

मन्त्री : December, 1959 से ।

श्री राम प्यारा : यह दो साल तक recovery न होने की क्या वजह है ?

मन्त्री : मैं नहीं कह सकता कि इस की क्या वजह है । Individual case के लिए आप को अलग सवाल देना होगा ।

ਚੌਧਰੀ ਬਲਬੀਰ ਸਿੰਘ : ਕੀ ਵਜ਼ੀਰ ਸਾਹਿਬ ਦਸਣਗੇ ਕਿ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਅਫਸਰਾਂ ਨੇ ਇਸ ਦੀ recovery ਵਿੱਚ ਢਿਲ ਕੀਤੀ ਹੈ Government ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਖਿਲਾਫ ਕੋਈ action ਲੈਣ ਲਈ ਤਿਆਰ ਹੈ ?

ਮੰਤਰੀ : ਨਹੀਂ ਜੀ ।

ਚੌਧਰੀ ਬਲਬੀਰ ਸਿੰਘ : ਵਜ਼ੀਰ ਸਾਹਿਬ ਦੇ action ਨਾ ਲੈਣ ਦੀ ਕੀ ਵਜਾਹ ਹੈ ?

श्री अध्यक्ष : छोड़िये जी अब इसको । (The hon. Member may please leave the question now.)

DISQUALIFICATION/SUSPENSION OF MUNICIPAL COMMISSIONERS

***7314. Dr. Baldev Parkash :** Will the Minister for Industries be pleased to state—

(a) the number and names of Municipal Commissioners disqualified and suspended by Government since January, 1960 upto date and the reasons for disqualification/suspension in each case ;

(b) whether any of the orders of disqualification /suspension mentioned in part (a) above has been reversed by the High Court ; if so, in how many cases ?

Shri Mohan Lal : (a) There is no provision in the Punjab Municipal Act, 1911 for the suspension of a Municipal Commissioner. The list of the members removed/ disqualified, with reasons, since 1st January, 1960 is laid on the Table.

(b) Yes. In one case.

STATEMENT

Serial No.	Name of the Municipal Commissioner removed	Name of Municipal Committee	Reasons for removal/ disqualification
1	Shri Harbans Singh ..	Banga	Flagrant abuse of his position
2	Shri Harguranad Singh ..	Do	Ditto
3	Shri Harjap Singh ..	Do	Ditto
4	Shri Parkash Ram ..	Do	Ditto
5	Shri Des Raj ..	Tankanwali ..	Ditto
6	Shri Prabh Dayal ..	Do	Ditto
7	Shri Mohinder Singh .	Samrala ..	Ditto
8	Shri Karam Singh ..	Do	Ditto
9	Shri Kulwant Singh ..	Do	Ditto
10	Shri Dharam Paul Shastri ..	Khanna ..	Ditto
11	Shri Rachpal Singh Bedi ..	Amritsar ..	Ditto
12	Shri Asa Singh ..	Sanaur ..	Public interest
13	Shri Gajinder Parshad Jain ..	Jagadhri ..	Ditto
14	Shri Brij Raj Saran ..	Do	Flagrant abuse of his position
15	Shri Shingara Singh ..	Sangat ..	Absence from meetings of Committee for a period of more than 3 months
16	Shri Joginder Singh ..	Mukerian ..	Public interest
17	Anand Sarup	Surnam	Flagrant abuse of his position
18	Shri Sham Singh Jasal ..	Amritsar ..	Public interest
19	Shri Inder Singh ..	Patti ..	Ditto
20	Shri Raghbir Singh ..	Amritsar ..	Ditto
21	Shri Durga Parshad ..	Tankanwali ..	Flagrant abuse of his position
22	Shri Chaman Lal ..	Gurdaspur ..	Ditto
23	Shri Madan Gopal ..	Do	Ditto
24	Shri Ram Kishan ..	Bassi Pathanan	Ditto
25	Shri Gian Chand ..	Abohar ..	Ditto
26	Shri Lal Chand Barang ..	Do	Ditto
27	Shri Darbari Lal Narang ..	Do	Ditto
28	Shri Narajan Singh ..	Patti ..	Public interest
29	Shri Waryam Chand ..	Qadian ..	Flagrant abuse of his position

Serial No.	Name of the Municipal Commissioner removed	Name of Municipal Committee	Reasons for removal/ disqualification
30	Shri Prabhu Dyal ..	Hodal ..	Flagrant abuse of his position
31	Shri Dal Chand ..	Do	Ditto
32	Shri Ram Dayal ..	Batala ..	Public interest
33	Shri Rishi Dutt ..	Do	Ditto
34	Shri Uma Shankar ..	Batala ..	Ditto
35	Shri Panna Lal ..	Dhariwal ..	Ditto
36	Shri Ram Parkash Parbhakar ..	Qadian ..	Ditto
37	Shri Jagdish Rai ..	Bhucho Mandi	Flagrant abuse of his position
38	Shri Durga Dass ..	Raikot ..	Ditto
39	Shri Mukhtiar Singh ..	Dharamkot ..	Public interest

डाक्टर बलदेव प्रकाश : क्या वज़ीर साहिब बतायेंगे कि यह जो reason दिया है कि "flagrant abuse of his position" इस का क्या मतलब है ?

मन्त्री : जो power, Municipal Commissioners को दी है उस का नाजायज् इस्तेमाल करना ।

डाक्टर बलदेव प्रकाश : क्या आप इस की कोई instance quote कर सकते हैं ?

मन्त्री : जब अलग दुबारा सवाल करेंगे तो जवाब दे दिया जायेगा । क्योंकि इस में तो काफी लम्बी चौड़ी information देनी मतलूब होगी ।

श्री बलराम दास टण्डन : क्या मंत्री महोदय बतायेंगे कि यह जो लिखा है 'not in the public interest' इस से क्या मुराद है ?

मन्त्री : जो information public interest के खिलाफ हो ।

श्री बलराम दास टण्डन : बटाला के 3 Municipal Commissioners हटाये गये उन के आगे भी लिखा हुआ है not in the public interest मैं पूछना चाहता हूं आखिर इन के खिलाफ ऐसी क्या बात हो सकती है ? जिस का बताना public interest में नहीं है ?

मन्त्री : इस में दो बातें हैं। एक तो यह है कि इस की writ petition चल रही है। अगर आप चाहें तो मैं बता भी सकता हूं ।

Mr. Speaker: Leave it please. It is a *sub judice* case.

श्री बलराम दास टण्डन : जनाब, मैं तो factual बात पूछ रहा हूं।

श्री अध्यक्ष : मगर case पर असर इस का भी पड़ता है। (But this too reflects on the case.)

श्री बलराम दास टण्डन : क्या वज़ीर साहिब बतायेंगे कि एक reason यह भी है कि पंडित जी वहां से election लड़ रहे हैं ? (*interruptions*)

Mr. Speaker: This is no supplementary question.

मंत्री : वहां जा कर भी यह कई बेहूदगियां कर आए हैं ।

श्री अध्यक्ष : जो case High Court के सामने pending हो उस के बारे में ऐसे remarks नहीं पास करने चाहियें । (Such remarks should not he passed in respect of a case which is pending before the High Court.)

श्री बलराम दास टन्डन : बात यह है...........

Minister : Sir, the hon. member is most irresponsible in his talk and behaviour.

Mr. Speaker: I am sorry. The observation made by the hon. member is not in good taste.

(*Noise and interruptions*)

श्री बलराम दास टन्डन : जो बातें इन्होंने Opposition के मैम्बर्ज़ के बारे कहीं हैं क्या वह मुनासिब हैं ?

मंत्री : जो Opposition के Municipal Commissioner actionable बेहूदगियां करेंगे उन के खलाफ ज़रूर action लिया जाएगा ।

(*interruption*)

श्री अध्यक्ष: जो case Court के सामने चल रहा है उस के बारे अगर यह अपना version दे दें तो यह ठीक न होगा । This is bound to influence the proceedings there. (It will not be proper if he were to give his version about the case which is pending before a Court. This is bound to influence the proceedings there.)

डाक्टर बलदेव प्रकाश : जनाब, details पूछते हैं तो यह कह कर टाल दिया जाता है कि यह public interest में नहीं है या misuse of power का बहाना लगाया जाता है ।

श्री अध्यक्ष : जब Writ Petition कर रखी हो तो वह क्या जवाब दें ? (What reply can the hon. Minister give when a writ petition has been filed in the Court ?)

INDUSTRIAL DISPUTE IN THE ROSHAN INDUSTRIES PRIVATE LTD., YAMUNA NAGAR

***7317. Chaudhri Balbir Singh :** Will the Minister for Industries be pleased to state whether the Engineering Mazdoor Sabha (Registered) Yamuna Nagar, had raised an industrial dispute with the Roshan Industries Private Ltd., Yamuna Nagar, in connection with their demands notice dated 30th March, 1960, and whether any conciliation proceedings were, held in the dispute ; if so, the result thereof ?

Shri Mohan Lal : Yes. The conciliation proceedings were he by the Labour and Conciliation Officer, Patiala, on 6th May, 1960. The demands of the Union were rejected as they had 33 workmen as their members out of the. strength of 91 of the concern, which was less than 40 per cent and it did not constitute as an industrial dispute as per decision of the **Punjab** High Court in the case of M/s Girson Textile Mills, Ludhiana.

ਚੌਧਰੀ ਬਲਬੀਰ ਸਿੰਘ : ਕੀ ਵਜ਼ੀਰ ਸਾਹਿਬ ਦਸਣਗੇ ਕਿ conciliation ਦੀ ਦਰਖਾਸਤ ਤੇ 40 ਫੀ ਸਦੀ ਤੋਂ ਵਧ ਮਜ਼ਦੂਰਾਂ ਦੇ ਦਸਤਖਤ ਸਨ ?

मंत्री : मुझे information नहीं ।

ਚੌਧਰੀ ਬਲਬੀਰ ਸਿੰਘ : ਕੀ ਸਰਕਾਰ ਕੋਈ action ਲੈਣ ਨੂੰ ਤਿਆਰ ਹੋਵੇਗੀ ਅਗਰ ਇਸ ਦੇ ਨੋਟਿਸ ਵਿਚ ਇਹ ਗਲ ਲਿਆਂਦੀ ਜਾਏ ਕਿ ਉਸ ਤੇ 40 ਫੀ ਸਦੀ ਤੋਂ ਵਧ ਮਜ਼ਦੂਰਾਂ ਦੇ ਦਸਖਤ ਸਨ ?

Minister: This is a hypothetical question.

DISPUTE BETWEEN MANAGEMENT AND WORKMEN OF MUNICIPAL COMMITTEE, YAMUNA NAGAR

***7318. Chaudhri Balbir Singh** : Will the Minister for Industries be pleased to state—

(a) whether any conciliation proceedings were held in the industrial dispute between the management and the workmen of the Municipal Committee, Yamuna Nagar in respect of the Demand Notice, dated 28th March, 1960 of the Municipal Sweepers Union, Yamuna Nagar ; if so, the dates when the conciliation proceedings started and finished, separately ;

(b) the report of the Conciliation Officer in respect of the aforesaid dispute and the action, if any, taken thereon ;

(c) whether the Government received any communications from the Municipal Sweepers Union (Regd.), Yamuna Nagar, in respect of the aforesaid industrial dispute on 4th October 1960, 9th November, 1960, 9th February, 1961 and 27th February, 1961 ; if so, the action taken thereon ?

Shri Mohan Lal : (a) Yes. The conciliation proceedings were held on 22nd April, 1960 by the Labour-cum-Conciliation Officer, Patiala and concluded on the same date.

(b) The report received from the Conciliation Officer in the aforesaid dispute is under the consideration of Government and the parties concerned will be informed of the final decision under section 12(5) of the Industrial Disputes Act, 1947.

(c) Yes. As stated under (b) above.

ਚੌਧਰੀ ਬਲਬੀਰ ਸਿੰਘ : Conciliation Officer ਦੀ report ਨੂੰ ਕਰੀਬਨ ਡੇਢ ਸਾਲ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ । ਸਰਕਾਰ ਇਸ ਤੋਂ ਹੋਰ ਕਿਤਨਾ ਗੌਰ ਕਰੇਗੀ ?

मंत्री : अब तो देर का सवाल नहीं । दोनों महकमों के Secretaries, parties को hear कर के मिल कर फैसला करेंगे ।

ਚੌਧਰੀ ਬਲਬੀਰ ਸਿੰਘ : ਇਹ ਫੈਸਲਾ ਹੁਣ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਜਾਂ ਪਹਿਲਾਂ ਦਾ ਹੈ ?

मन्त्री : यह डेढ़ दो महीने की बात है ।

ਚੌਧਰੀ ਬਲਬੀਰ ਸਿੰਘ: ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਇਹ ਫੈਸਲਾ ਕੀਤਾ ਹੈ ਕਿ ਦੋਹਾਂ departments ਦੇ Secretaries ਮੌਕੇ ਤੇ ਜਾ ਕੇ ਫੈਸਲਾ ਕਰਨ ਗੇ । ਕੀ ਮੈਂ ਪੁਛ ਸਕਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਸ case ਦਾ ਇਤਨੀ ਦੇਰ ਫੈਸਲਾ ਕਿਉਂ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਿਆ ?

ਮੰਤਰੀ: ਇਸ ਦੀ ਵਜ੍ਹਾ ਇਹ ਹੈ ਕਿ departments ਦੇ ਨਾਲ ਸਮਝੌਤਿਆਂ ਦੀ ਗਲ ਬਾਤ ਹੁੰਦੀ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ ਇਸ ਕਰ ਕੇ ਦੇਰ ਲਗ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ।

ILLICIT FELLING OF TREES IN FORESTS

***7230. Shri Rup Singh 'Phul' :** Will the Minister for Agriculture and Forests be pleased to state whether Government intend taking any measures to check illicit felling of trees in the Forests by Forest contractors and the leakage of resin ; if so, the details thereof ?

Bakshi Partap Singh (Deputy Minister) : No. Existing measures for checking illicit felling of trees by Forest contractors and leakage of resin are considered enough. No new measures are intended to be taken at present.

श्री रूप सिंह फूल : क्या वज़ीर साहिब बतायेंगे कि जो नाजायज बरोज़ा निकाला जाता है या चोरी दरख्त काटे जाते हैं उस को रोकने के लिए और क्या २ steps लिए जाते हैं ?

उप-मन्त्री : हमारे Forest Department के जो Employees हैं वह खुद इस बात की देख भाल करते हैं । अगर कोई पकड़ा जाए तो Indian Forest Act 1927 के तहत सख्त से सख्त सज़ा दी जाती है ।

श्री रूप सिंह फूल : क्या कांगड़ा के ज़िला से कोई ऐसी शिकायतें मिली हैं ?

उप-मन्त्री : ऐसी शिकायतें गाहे बगाहे मिलती ही रहती हैं ।

UNSTARRED QUESTIONS AND ANSWERS

STAFF IN THE GOVERNMENT HIGHER SECONDARY SCHOOL, SECTOR 23, CHANDIGARH

3726. Sardar Harcharan Singh (Mansa) : Will the Minister for Education be pleased to state—

(a) the number and names of teachers, including the Headmaster and other staff of the Government Higher Secondary School, Sector 23, Chandigarh together with their permanent and local addresses ;

(b) the academic qualifications of each of the teachers mentioned in part (a) above ;

(c) the number and names of the staff mentioned above belonging to the Scheduled Castes and other backward Classes ?

Shri Amarnath Vidyalankar : (a) , (b) and (c) : The required information is given in the statement below ;—

Statement

Serial No.	Name	Father's name	Permanent address	Local address	Qualification	Whether Backward Class/ Scheduled Class
			(The Headmaster since expired—post lying vacant)			
			Masters and Teachers			
1	Shri Balraj ..	Shri Ram Parshad Saggar	Rajkot (Ludhiana) ..	11 JD/10 J. St., Sector 20-B	Double M.A., M. Ed., B.Sc., B.T.	No
2	Shri Baljit Singh ..	Shri Des Raj Singh	Vand P. O. Burail (Ambala)	12D/163 C, Sector 23-B	M.A., B.T. ..	No
3	Shri Ajit Singh ..	Shri Gurdit Singh ..	V. and P. O. Landran (Ambala)	11 F/14, St. A, Sector 23-D	B.A., B.Ed., D.P.E.	No
4	Shri Rameshwar Nath	Shri Babu Ram ..	Kharar (Ambala) ..	11 JD/6 St. A, Sector 20-B	B.Sc., B.T. ..	No
5	Shri Avinash Chandra ..	Shri Shanti Sarup ..	Sangrur ..	11 FA/78, 22-D ..	M.A.,B.T. ..	No
6	Shri P. Loomba ..	Shri D. D. Loomba ..	Deputy Inspector of Schools, Jullundur Division, Jullundur	11 JC/16 St. K, Sector 19-C	B.Sc., B.T. ..	No
7	Shri C. L. Sharma ..	Shri Brij Lal ..	Chandigarh ..	12D/107 B, 23-B ..	M.A.,B.T. ..	No
8	Shri K. K. Mehta ..	Shri Sada Nand Mehta	Gurdaspur ..	11 JD/143, Sector 23-B	B.A.,B.T. ..	No
9	Shri J. N. Sharma ..	Shri Bam Dev Sharma ..	Hoshiarpur ..	12JE/64A, St. R, Sector 20-C	M.A., B.A. (Hons) B.Ed.	No
10	Shri J. S. Chugh ..	S. Partap Singh ..	Chandigarh ..	11 JD/5, Sector 27-C ..	M.A.,B.Ed.	No

Serial No.	Name	Father's name	Permanent address	Local address	Qualification	Whether Backward Class/ Scheduled Class
11	Shri Hardyal Singh ..	Shri Ishwar Singh ..	Gurdaspur ..	12JE 2, St. D, Sector 20-B	M.A.,B.T. ..	Yes S.C.
12	Shri O. P. Chhabra ..	Shri Kanshi Ram Chhabra	Jullundur ..	12D/99, St. B, Sector 23-B ..	M.A.,B.T. ..	No
13	Shri J. S. Grewal ..	Shri Ishwar Singh Grewal	Ludhiana ..	11 FA/78, 22-D ..	M.A.,B.T. ..	No
14	Shri J. S. Khetal ..	S. Joginder Singh ..	Ambala City ..	48A/11JD Z St., Sector 20-B	M.A., BSc., B.T.	No
15	Shri S. K. Bhardwaj ..	Shri Ram Partap Bhardwaj	Jullundur ..	Quarter No. 26B, Sector 11-A	B. Sc., B.T. ..	No
16	Shri R. C. Bajaj ..	Shri Lajja Ram Bajaj ..	Karnal ..	10 F/92, 22-A ..	M.A., B.Ed.	No
17	Shri Charan Singh ..	Shri Harjura Singh ..	Balomajra (Ambala)	13 JB/11 Sector 23-B	B.A., B.Ed.	No
18	Shri K. P. Bhagtiar ..	Shri Walaity Ram ..	Kharar (Ambala) ..	Kharar (Ambala) ..	B.A.,B.T. ..	No
19	Shri N. D. Mittal ..	Shri Nanak Chand ..	Hissar ..	11 JD/24, 23-C ..	M.A.,B.T. ..	No
20	S. M. S. Sunder ..	Shri Devi Dyal ..	Hoshiarpur ..	Kothi No. 31-H, 23-D	M.A.,B.T. ..	No
21	Shri Devinderjit Singh ..	Shri Mahan Singh ..	Simla ..	6 G/21-B ..	B.A., B.Ed. ..	No
22	Shri Mohinder Pal Gupta	Shri Bal Kishan Dass Gupta	Karnal ..	5U/13 L. St., 22-C ..	B.A.,B.T. ..	No
23	Shri Ramesh Chander ..	Shri Hans Raj ..	Ambala ..	11JD/14, St. J., 20-B	B.A., B.T. ..	No
24	Shri Mahan Singh ..	Shri Daulat Singh ..	V. and P. O. Padiala, tehsil Sirhind (Patiala)	13JB/64, 23-D ..	M.A.,B.Ed. ..	No

25	Shri Ram Sarup ..	Shri Braham Dass ..	Hoshiarpur ..	C/o Friends Hotel, Sector7	B.A.,.B.Ed. ..	No
26	Shri Rajinder Sondhi	Shri A. C. Sondhi ..	Ram Nagar, Dharamsala, district Kangra	House No. 6 , St. D, Sector 15C	B.A., B.Ed., P.E.L.	No
27	Shri Amar Nath ..	Shri Munshi Ram ..	Tehsil Una, Hoshiarpur	11F/44A, 23-D ..	B.A., B.Ed. ..	No
28	Shri Mohan Singh ..	Shri Ram Kishan ..	Chandigarh ..	12JA/49, 22-A ..	Drawing Master Certificate	No
29	Shri Santokh Singh	Shri Khem Singh ..	Amritsar ..	11F/8, St. C, Sector 23-B	F.A., J.V., O.T.	No
30	Shri Rattan Chand ..	Shri Kura Ram ..	Hoshiarpur ..	12D/188, St. C, Sector 23-B	Matric, Sahitya Rattan	No
31	Shri Bhagwan Dutt ..	Pt. Gokal Chand ..	Sangrur ..	Ditto	Sahitya Rattan, O.T.	No
32	Shri R. R. Mal ..	L. Bakshi Ram ..	Morinda ..	11F/101, Sector 23-D ..	Matric, S.V.	No
33	Shri Naurata Ram ..	Pt. Gujjar Ram ..	Mullanpur (Ambala)	12JE/7, Sector 20-B ..	Matric, S. V.	No
34	Shri K. Babu Singh ..	Shri Thakar Singh ..	Gurgaon ..	12 D/46, Sector 23-B ..	F.A. (Eng.) Hons. in Hindi S.T.C.	No
35	Shri Karam Singh ..	Faquirya Singh ..	Behlolpur (Ambala) ..	11F/36, St. A, 23-A ..	S.V., Budhimani	Yes (B. C.)
36	Shri Prem Singh ..	Shri Asa Singh ..	Bharonjian (Ambala)	Bharonjian (Ambala)	S. V. Giani, A.C.C. Trained	No
37	Shri Mastan Singh ..	Shri Durga Ram ..	Bajwara (Chandigarh)	Bajwara (Chandigarh)	B.A. (Eng.) Giani O.T.	No
38	Shri Kulwant Singh ..	Shri Bishan Singh ..	Ambala Cantt. ..	12JC/8G St. Sector 15-D	Matric, J.B.T.	No
39	Shri Surrinder Mohan ..	Pt. Chanan Ram ..	V. and P. O. Roorki Pukhta (Ambala)	12JE/7A, St. H, Sector 20-B	S.V., Rattan	No
40	Shri Gobind Singh ..	Not readily available ..	Kapurthala ..	12D/108, St. B, Sector 23-A	F.A.,J.T. ..	No

Serial No.	Name	Father's name	Permanent address	Local address	Qualification	Whether Backward Class/ Scheduled Class
41	Shri Ram Kishan ..	Shri Tej Bhan Sharma	Bhiwani ..	12JE/11A, Sector 23-B	Sahitya Rattan O.T.	No
42	Shri Sarmukh Singh ..	Shri Gurdial Singh ..	Rattangarh (Ambala)	12JE/21A, St. G, Sector 20-B	Matric, P.T.I.	No
43	Shri Gurcharan Singh ..	Shri Mohan Singh ..	Kalwal (Ambala) ..	12JE/18, St. A, Sector 20-B	English A.C.C., N.D.S.	No
44	Shri Gurbux Dutt ..	Pt. Nand Lal ..	12JE, Q. No. 30, St. B, 20-B	12JE/30, St. B, 20-B	B.A. (Prb.) O.T.	No
45	Shri Baldev Singh ..	Not readily available ..	Kharar (Ambala) ..	Kharar (Ambala) ..	F.A. ..	No
46	Shri Dharam Pal ..	Shri Raunak Ram ..	Sohana (Ambala) ..	Prabhakar, J.B.T. ..	Prabhakar, J.B.T.	No
47	Shri Tarlok Singh ..	Shri Anant Ram ..	Hoshiarpur ..	81/11J, Sector 11-B ..	F.A., J.B.T. ..	No
48	Shri Gopi Ram ..	Shri Suman Lal ..	Karnal ..	Panchkula (Ambala) ..	Matric, J.B.T.	No
49	Shri Balbir Singh ..	Shri Kishan Singh ..	Jullundur ..	9 DA/21, 19-A ..	B.A., J.B.T. ..	No
50 } 51 }	*Vacant*					

Total number of Masters and Teachers including the Headmaster .. 52

Total number of Teachers belonging to S. C. and B. C. .. 2

AMOUNT OF PAY, ETC., DRAWN BY HEADMASTER, GOVERNMENT HIGHER SECONDARY SCHOOL, CHANDIGARH

3727. Sardar Harcharan Singh (Mansa) : Will the Minister for Education be pleased to state—

(a) the total amount of pay and allowances and T. A., if any, drawn by the Headmaster, Government Higher Secondary School, Sector 23, Chandigarh, since his appointment as Headmaster in the said school ;

(b) the total period for which the said Headmaster has remained away from the headquarters since his appointment as such in the said school together with the purpose of each absence ?

Shri Amar Nath Vidyalankar : (a) A statement giving the requisite information is laid on the Table of the House (Annexure I).

(b) A statement giving the required information is laid on the Table of the House (Annexure II).

Annexure I

(a) The total amount of pay and allowance and T. A. drawn by the Headmaster, Government Higher Secondary School, Sector-23, Chandigarh since his appointment as Headmaster in the said school.—

		Rs
Pay	..	8,862.90
D. A.	..	1,490.32
T. A.	..	375.00
Chandigarh Compensatory Allowance	..	167.31
Travelling Allowance	..	17.92
Total	..	10,913.45

Annexure II

(b) The total period for which the said Headmaster has remained away from the headquarters since his appoinment as such in the said school together with the purpose of each absence :—

Dates on which the Headmaster remained away from the Head quarters		*Purpose*
6th May, 1960	..	He was put on election duty and so he went to Ambala in connection with the rehearsal
2nd June, 1960	..	Casual leave.
4th June, 1960	..	To attend Headmasters' meeting at Ambala
21st June, 1960	..	He remained out of station. No reason is available on the record
6th July, 1960 to 9th July, 1960		To attend a Seminar at Kandaghat
30th November, 1960	..	To attend N.D.S. Rally at Delhi
17th January, 1961 to 20th January, 1961		Casual leave
2nd February, 1961	..	For interview at Delhi

APPLICATIONS, ETC., RECEIVED BY THE HEADMASTER, GOVERNMENT HIGHER SECONDARY SCHOOL, CHANDIGARH, FOR SCHOLARSHIPS

3728. Sardar Harcharan Singh (Mansa) : Will the Minister for Education be pleased to state—

(a) whether any applications/representations regarding grant of scholarships to Scheduled Caste students have been received by the Headmaster, Government Higher Secondary School, Sector 23, Chandigarh, during the period from 1st January, 1961 up to 5th September, 1961 ; if so, the details thereof ;

(b) the action, if any, taken or proposed to be taken on the applications/representations mentioned in part (a) above ?

Shri Amar Nath Vidyalankar : (a) Yes, 19 applications were received The names of the students are as under :—

(1) Darbara Singh	..	XI Class
(2) Darshan Lal	..	X Class
(3) Pal Singh	..	IX Class
(4) Hakem Singh	..	Ditto
(5) Shri Ram	..	Ditto
(6) Prem Singh	..	Ditto
(7) Om Parkash	..	Ditto
(8) Amrik Singh	..	Ditto
(9) Gurmit Singh	..	Ditto
(10) Mohan Singh	..	Ditto
(11) Tarsem Lal	..	Ditto
(12) Harjit Lal	..	Ditto
(13) Lal Chand	..	Ditto
(14) Gurdarshan Singh	..	Ditto
(15) Dharam Singh	..	Ditto
(16) Janak Singh	..	Ditto
(17) Jagir Singh	..	Ditto
(18) Paramjot Singh	..	Ditto
(19) Jagjit Singh	..	Ditto

(b) The stipends have been sanctioned.

ARRESTS OF AKALIS IN THE STATE

3730. Sardar Hargurand Singh : Will the Chief Minister be pleased to state—

(a) the total number of Akalis arrested in the State up to 31st August 1961, district wise, in the Punjabi Suba Agitation ;

(b) the total number of persons out of those mentioned in part (a) above who were arrested under section 107/151, Criminal Procedure Code, district wise ?

Sardar Partap Singh Kairon : (a) and (b) A statement is enclosed.

Arrests of Akalis in the State

District	(*a*) Total Number of Akalis arrested	(*b*) Number of Akalis out of those mentioned in part (a) who were arrested under section 107/150/151 Criminal Procedure Code
Hissar ..	13	13
Rohtak ..	1	1
Gurgaon ..	..	..
Karnal ..	2	2
Ambala ..	10	9
Simla ..	2	2
Kangra ..	..	..
Hoshiarpur ..	17	5
Jullundur ..	18	12
Ludhiana ..	92	23
Ferozepur ..	19	16
Amritsar ..	30	19
Gurdaspur ..	28	27
Patiala ..	19	10
Sangrur ..	20	19
Ehatinda ..	11	8
Kapurthala ..	31	29
Mahendragarh ..	..	..
Total ..	313	195

FAILURE OF DRAINAGE DURING RECENT FLOODS

3742. Maulvi Abdul Ghani Dar : Will the Chief Minister be pleased to state the names of places in the State where the drainage system failed during the recent floods and the reasons thereof ?

Sardar Gian Singh Rarewala : The drainage system has not failed anywhere. Due to shortage of funds only pilot sections of the drains have been constructed in 1st stage so as to provide as much relief as possible to the largest areas by spending the funds available. Due to the existence of pilot section there has been some over flow along some of the drainages mainly Kasur Nallah, Hudiara Nallah, Drain No. 8, West Jua Drain, Indri Drain Gaunchi Drain, etc.

CAUSES OF FLOODS IN GURGAON DISTRICT

3743. Maulvi Abdul Ghani Dar : Will the Chief Minister be pleased to state the causes of the recent floods in Gurgaon District ?

Sardar Gian Singh Rarewala : There has been some flooding along Gaunchi Drain in Gurgaon District. The main cause is heavy rainfall in the catchment of the drain. Further, due to non-construction of the drainage crossing at Agra Canal crossing site by the U. P. authorities, the water started heading up upstream of the crossing and some side slips occurred in Gaunchi Drain due to reverse flow of the water upstream of the crossing. The present capacity of the syphon is 500 cusecs and the new work is to be constructed for a discharge of 4,840 cusecs. Chief Engineer, U. P., and Chief Engineer, C.W.P.C., have been approached to complete the construction of the same by monsoons of 1962 at the latest.

SURVEY OF GURGAON FOR DRAINS

3744. Maulvi Abdul Ghani Dar : Will the Chief Minister be pleased to state whether any survey was carried out during the last five years in Gurgaon District for the building of drains to save it from floods; if so, the names of drains which have so far been constructed in the said district ?

Sardar Gian Singh Rarewala : Yes. After survey of the affected area three drains, namely, Gaunchi, Nuh, Ujinna have been proposed in Gurgaon. Work on the excavation of Gaunchi Drain in the first stage has been completed.

LAND RENDERED UNFIT FOR CULTIVATION DUE TO RAINS

3745. Maulvi Abdul Ghani Dar : Will the Minister for Agriculture and Forests be pleased to state the acreage of crops damaged in the State, district wise, by rains in 1961-62 and the acreage of land, district-wise, which was rendered unfit for the cultivation of the 'rabi' crop by the said rains ?

Giani Kartar Singh : A statement showing the acreage of crops damaged by rains districtwise during the year 1961-62 is attached. The information in regard to the area so rendered unfit for the cultivation of rabi crops is not yet available and will be collected and supplied in due course.

Statement showing acreage of crops damaged in the State, districtwise, by rains during 1961-62

Serial No.	District		Area of crops affected
			Acres
1	Hissar	..	6,395
2	Rohtak	..	228,935
3	Karnal	..	182,321
4	Gurgaon	..	56,978
5	Ambala	..	1,970
6	Simla	..	..
7	Kangra	..	367
8	Jullundur	..	1,063
9	Ludhiana	..	50
10	Ferozepur	..	9,114
11	Amritsar	..	106,742
12	Gurdaspur	..	16,545
13	Hoshiarpur	..	4,980
14	Kapurthala	..	6,211
15	Lahaul and Spiti	..	..
16	Patiala	..	34,200
17	Bhatinda	..	5,700
18	Sangrur	..	24,465
19	Narnaul	..	1,200

ESTABLISHMENT OF INDUSTRIAL ESTATES

3747. Maulvi Abdul Ghani Dar : Will the Minister for Industries be pleased to state—

(a) the names of places in the State, districtwise, where Industrial Estates were established during the period from 1956-57 to 1961-62 (up to 19th September, 1961) ; along with the expenditure incurred on each ;

(b) the names of other places in the State where Industrial Estates are intended to be established ?

Shri Mohan Lal : (a)

Names of places		*District*		*Amount spent* Rs
Ludhiana	..	Ludhiana	..	41,15,003
Batala	..	Gurdaspur	..	4,75,552
Nilokheri	..	Karnal	..	2,96,759
Sonepat	..	Rohtak	..	2,91,021
Malerkotla	..	Sangrur	..	5,99,353

(b) *Urban areas.*—(i) Bhatinda, Patiala, Kangra, Narnaul, Ferozepur, Rajpura, Gurdaspur, Hissar, Rohtak, Gurgaon, Karnal, Nangal, Hoshiarpur, Kapurthala, Ambala and Jullundur.

(ii) Apart from these urban areas 72 estates are being constructed in rural areas also.

OFFENDERS RESIDING IN RELIGIOUS PLACES

3748. Maulvi Abdul Ghani Dar : Will the Chief Minister be pleased to state—

(a) the names of persons in the State who are wanted by the Police in cases registered against them up to 19th September, 1961 but who cannot be apprehended because of their hiding in religious places ;

(b) the manner in which persons mentioned in part (a) above are proposed to be apprehended ?

Sardar Partap Singh Kairon : (a) A statement is enclosed.

(b) The Police are taking action under section 87/88, Criminal Procedure Code, against such offenders. A strict watch is also being kept on their hide-outs, and every possible effort made to effect their arrest.

Statement

Part (a).—Names of persons who are hiding in religious places.

(1) Shri Banta Singh of Karnal.

(2) Shri Harcharan Singh 'Hudiara', son of Teja Singh of Wadian, police station Kot Bhai, district Ferozepur.

(3) Shri Tehal Singh, son of Gurdit Singh Mazhbi of Bhuttiwala, police station Muktsar, district Ferozepore.

(4) Shri Pritam Singh, son of Partap Singh of Bhikhowali, police station Dhariwal, district Gurdaspur.

(5) Shri Kulbir Singh, son of Dalip Singh, Jat of Bhikhowali, police station Dhariwal, district Gurdaspur.

(6) Shri Labh Singh, son of Nidhan Singh of Dhaki Road, Pathankot, district Gurdaspur.

(7) Shri Tarlok Singh alias Chacha, son of Nanak Singh of Dalhousie Road, Pathankot, district Gurdaspur.

(8) Shri Arjan Singh, son of Gian Singh of Nehianwala, district Bhatinda.

(9) Shri Bhag Singh, son of Bishan Singh of Jaidan, district Bhatinda.

(10) Mohant Arjan Singh Jhotasar, district Bhatinda.

(11) Shri Karam Singh of Matta, district Bhatinda.

(12) Shri Dasaundha Singh of Jodhpur, district Bhatinda.

(13) Shri Lakhbir Singh Dhillon, Parcharak, Shromani Gurdwara Prabandhak Committee, resident of Jhabal, district Amritsar.

(14) Surjit Singh, son of Jagjit Singh of Theri.

(15) Jarnail Singh, son of Surjan Singh of Patiala.

(16) Surrinder Singh, son of Amar Singh of Nawan Shahar.

(17) Shangara Singh, son of Ishar Singh of Patiala.

(18) Balwant Singh, son of Daya Singh of Patiala.

(19) Tara Singh, *alias* Tara, son of Sant Singh Kabir Panthi, resident of Hairpura, police station 'D' Division, Amritsar.

(20) Harsa Singh, son of Wadhawa Singh, resident of Gali Phatwali, police station 'B' Division, Amritsar.

(21) Harbans Singh Gargaj, son of Gobind Ram, resident of Rani Bazar, Sharifpura, police station 'A' Division, Amritsar.

(22) Piara Singh Nirchhal, son of Khazan Singh, resident of Gali Maseetwali, Chowk Pragdas, police station 'B' Division, Amritsar.

(23) Master Tara Singh, son of Gopi Chand, resident of Putlighar, police station Sadar, Amritsar.

(24) Sant Fateh Singh, son of unknown, resident of Budha Johar, police station City Ganga Nagar, district Ganga Nagar (Rajisthan).

(25) Shri Yogiraj Surya Dev *alias* Surat Singh, son of Hira Singh, Jat, resident of Garlwal, police station Baroda, district Rohtak now at Arya Samaj Mandir, Bazar Shradhanand, Amritsar.

(26) Kartar Singh Amrit, son of Sadhu Singh, resident of Gali Rolan, police station 'C' Division, Amritsar.

(27) Mohan Singh, son of Jagat Singh, Jat, resident of Turr, police station Sirhali, district Amritsar.

(28) Puran Singh Josh, son of Gurbux Singh, resident of Khothi Bazar, police station 'C' Division, Amritsar.

(29) Hakam Singh, son of Bhagat Singh, resident of Dhoonda, police station Verowal, district Amritsar.

(30) Kaka Kuldip Singh, son of Piara Singh, resident of Chowk Pragdas, police station 'B' Division, Amritsar.

(31) Bachan Singh, son of Milkhi Ram Mehra, resident of Chowk Pragdas, police station 'B' Division, Amritsar.

(32) Harbans Singh Nirmal, son of Amar Singh, resident of Shaheed Bunga, police station 'E' Division, Amritsar.

(33) Sucha Singh Safri, son of Gurdit Singh Mazhbi, resident of Gandiwind, police station Jhabal, district Amritsar.

(34) Kartar Singh Vaid, Member Shiromani Gurdwara Prabandhak Committee, son of Ralla Singh, resident of Mohalla Guru Nanak Nagar, Hoshiarpur.

(35) Gurbux Singh Advocate, son of Udham Singh, resident of Teja Wahran, police station Fatehgarh Churian, district Gurdaspur,

[Chief Minister]

(36) Gurcharan Singh, son of Basant Singh Zargar, Gali No. 1, Kot Bhagat Singh, police station 'B' Division, Amritsar.

(37) Gopal Singh, son of Sadha Singh, resident of Sehnsra, police station Majitha, district Amritsar.

(38) Harcharan Singh Sajjan, son of Kishan Singh, resident of Gali Nischian, police station 'B' Division, Amritsar.

(39) Arjan Singh Bhudiraja, Organising Secretary, Akali Jatha, Patiala.

(40) Bhan Singh, son of Saroop Singh Mazhbi Sikh, resident of Mahal Chak, police station Sadar Tarn Taran, Amritsar.

LAND UNDER WATER-LOGGING

3750. Maulvi Abdul Ghani Dar : Will Minister for Irrigation and Power be pleased to state the area of land in the State, which was water-logged in the months of November during the years 1952, 1955, 1958 and 1960, separately ?

Sardar Gian Singh Rarewala : No observations are made in November. The areas where water depth ranges between 5′ to 5′ according to well observation taken in October are given below :—

Year		*Area in acres where water depth ranges between 5' to 5'*
		Acres
1952	..	8,72,038
1955	..	2,469,616
1958	..	3,520,007
1960	..	2,517,810

Mr. Speaker : The Question hour is over now.

*OBSERVATIONS MADE BY THE SPEAKER REGARDING STARRED QUESTION NO. 7314

3 p. m.

ਸ੍ਰੀ ਸਪੀਕਰ : ਪੰਡਤ ਜੀ, ਮੈਂ ਪਿਛਲਾ record ਦੇਖਿਆ ਹੈ । ਉਸ ਤੋਂ ਇਹ ਪਤਾ ਲਗਦਾ ਹੈ ਕਿ detailed reasons ਹਮੇਸ਼ਾ ਦਿੱਤੇ ਜਾਂਦੇ ਰਹੇ ਹਨ । ਲੇਕਿਨ ਇਸ ਦਫਾ ਤੁਸੀਂ ਕੋਈ reasons ਨਹੀਂ ਦਿੱਤੀ। ਇਹ ਚੀਜ਼ ਮੈਨੂੰ ਅਛੀ ਨਹੀਂ ਲਗੀ । (I want to tell the hon. Minister for Industries that I have examined the old record which shows that detailed reasons have always been given in such cases. But this time he has not given any reasons. It is a departure from the old practice. I do not like this thing.)

उद्योग मन्त्री : स्पीकर साहिब, अर्ज यह है कि Act की different sections के तहत हम removal करते हैं और उनमें removal की grounds भी दी होती हैं ।

---

*N. B. Please see pages 25—28 of this debate

They can be removed on grounds of misconduct or in the public interest. They can also be removed for the abuse of their powers. Sir, in this case, if you ask me the reason for the removal of the Members, it was mis-conduct. If you ask what the mis-conduct of the member was, a separate para will, of course, be added. Then we will have to give facts of each and every individual case. Here, of course, we are not expected to make a reference to so many people.

उप-**मन्त्री** : ऐसी शिकायतें गाहे-बगाहे मिलती ही रहती हैं; अगर 100 आदमियों के बारे reason पूछे जायेंगे तो हम इतना ही बता देंगे जितना कि इस सवाल में बताया गया ।

Mr. Speaker: I have raised this point again because I did not relish those remarks made by Shri Tandon. The hon. Member has said that two Members of Batala Municipal Committee have been removed because you are going to contest the coming general elections from there. I did not like those remarks.

ਸ੍ਰੀ ਲਾਲ ਚੰਦ : ਗੁਰਦਾਸਪੁਰ ਜ਼ਿਲੇ ਬਾਰੇ ਦਸਿਆ ਹੈ ਕਿ 7 ਮੈਂਬਰ remove ਕੀਤੇ ਗਏ ਹਨ ਲੇਕਿਨ ਵਜਾਹ ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਕਿ ਆਖਰ ਐਸੇ ਮੈਂਬਰ ਹਟਾਣ ਦੀਆਂ ਕੀ ਵਜੂਹਾਤ ਹਨ ।

Dr. Baldev Prakash : That clearly shows the intention of the Government.

Minister for Industries : Sir, the intention of the Government is very clear. The grounds on which we can remove the Members of the Municipal Committees are mentioned in the Act itself. If desired, Government can give the facts of individual cases, i.e., the detailed grounds on which each of the Members were removed but it will cover several pages.

ਸ੍ਰੀ ਸਪੀਕਰ : ਇਸ ਵਿਚ ਕੋਈ ਹਰਜ ਨਹੀਂ ਹੈ ਜੇਕਰ ਦੋ ਚਾਰ ਲਾਈਨਾਂ ਵਿਚ briefly reasons ਦੇ ਦਿਤੇ ਜਾਣ । (I don't think there is any harm if reasons are given briefly in two or three lines.)

ਡਾਕਟਰ ਬਲਦੇਵ ਪਰਕਾਸ਼ : ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਕੋਲ ਕੋਈ reasons ਹੋਣ ਤਾਂ ਹੀ ਦੇਣ । ਇਨ੍ਹਾਂ ਕੋਲ ਹੋਰ reason ਹੀ ਨਹੀਂ ਹੈ । That is the only reason.

Minister for Industries: This is very silly. (*interruptions*)

ਚੌਧਰੀ ਬਲਬੀਰ ਸਿੰਘ : On a point of order Sir. ਕੀ silly ਕਹਿਣਾ parliamentary ਹੈ ? ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਇਹ ਲਫਜ਼ ਵਾਪਸ ਲੈਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ।

Mr. Speaker: I did not hear it.

ਚੌਧਰੀ ਬਲਬੀਰ ਸਿੰਘ : ਤੁਸੀਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਕੋਲੋਂ ਹੀ ਪੁਛ ਲਉ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਕਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਨਹੀਂ । ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ silly ਲਫਜ਼ ਇਸਤੇਮਾਲ ਕੀਤਾ ਹੈ । ਅਸੀਂ ਸਭ ਨੇ ਸੁਣਿਆ ਹੈ ।

ਸ੍ਰੀ ਸਪੀਕਰ : ਕਿਉਂ ? ਪੰਡਤ ਜੀ ਤੁਸੀਂ ਕਿਹਾ ਹੈ ? (Did the hon. Minister use this word ?)

ਉਦਯੋਗ ਮੰਤ੍ਰੀ : ਹਾਂ ਜੀ । ਮੈਂ, ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਉਹ ਲਫਜ਼ ਵਾਪਸ ਲੈਂਦਾ ਹਾਂ

ANNOUNCEMENT BY THE SECRETARY

Secretary : Under Rule 2 of the Punjab State Legislature (Communications) Rules, 1959, I have to inform the House that the Punjabi University Bill, 1961, passed by the Punjab Legislative Council on the 22nd September, 1961, has been received. I also lay a copy of the said Bill on the Table of the House.

QUESTION OF *PRIVILEGE

Sardar Bhupinder Singh Mann : Mr. Speaker, Sir, I want to raise a question of Privilege and request for your consent for doing so.

Sir, in the issue of 23rd September, 1961, of an Urdu Daily called "The Hind Samachar" there is a bold headline which says that Giani Kartar Singh and I are supporting the leaders of the Punjabi Suba Agitation.

Sir, this appeared as a part of the report of the proceedings of the House purporting to be the declaration of Lala Jagat Narain. No such declaration was made by Lala Jagat Narain. Nor was it possible to draw any inferences from my speech.

In giving the report incorrectly the said Newspaper has committed a breach of privilege.

Mr. Speaker, Sir, I do not mind receiving and giving hard blows because it is a part of the political game. But when my conduct in the House is presented in a distorted manner, I have to seek the protection of the Chair.

Mr. Speaker : The notice of this privilege motion was handed over to me today when I was about to leave my Chamber for coming to the House. Therefore, I could not go through the matter.

I was here in the House on that day when Sardar Bhupinder Singh Mann delivered his speech and, as far as I remember, it was full of condemnation of the agitation.

Anyway, I would not like to rely on my memory and will go through the relevant proceedings. After going through the proceedings, if I find that there is nothing to substantiate the news item, I will refer the matter to the Committee of Privileges for examination and report to me.

***Sardar Bhupinder Singh Mann :** I give notice of the following question of Privilege and request for the consent of the Hon. Speaker to moving it in the Vidhan Sabha—

> "That in the Urdu Daily called "The Hind Samachar" there is a bold headline which says that Giani Kartar Singh and I are supporting the leaders of the Punjabi Suba Agitation".

This appears as part of the report of the proceedings of the House purporting to be the declaration of Lala Jagat Narain in the House. No such 'declaration" was made by Lala Jagat Narain. Nor was it possible to draw any inferences from my speech.

In giving the report incorrectly the said Newspaper has committed a breach of privilege.

STATEMENT REGARDING FLOOD SITUATION IN THE STATE

Mr. Speaker : Now, the hon. Minister for Irrigation and Power will make a statement regarding the situation created by the recent floods in the State.

Minister for Irrigation and Power (Sardar Gian Singh Rarewala) : Sir, this year again the Punjab has unfortunately experienced floods of varying intensity in some districts. The districts of Amritsar, Rohtak, Karnal and Gurgaon have been affected. In this note it is proposed to form an appraisal of the flood situation against the perspective of previous years.

2. For dealing with the problem of floods in the Punjab the State has been divided for the sake of convenience into 5 tracts :—

(i) Upper Bari Doab Canal tract, lying between river Ravi and Beas.

(ii) Bist Doab Canal tract, lying between river Beas and Sutlej.

(iii) Ferozepore and Sirhind Canal tract, lying between Sutlej and Lissarah Nallah.

(iv) The Ghaggar tract, lying between the Lissarah Nallah and the river Ghaggar.

(v) Western Jumna Canal tract, lying between Ghaggar and Jumna.

3. It will be recalled that since 1947, we in the Punjab, have been passing through a wet cycle which has meant heavy rains and over-flowing of the rivers which are fed by the various hill torrents, choes and tributaries. Even in the current year the rainfall has been excessive as compared to the floods of the previous years. In the Upper Bari Doab Canal and Western Jumna tracts the intensity of rainfall has been more than even the intensity of rainfall experienced during the monsoons of 1955, when Punjab experienced widespread and heavy floods. The comparative rainfall figures as recorded during the current monsoon period up to 16th September, 1961, and those recorded during the year 1955 illustrate this point.

Serial No.	Name of the rain-gauge station	Rainfall in Inches	
		1955	1961
1	Amritsar ..	32·50	39
2	Jandiala ..	46·41	45
3	Khawaspur ..	32·60	35
4	Tibri ..	55·96	54
5	Aliwal ..	49·23	53

4. The excessive rains have resulted in the rivers running high and the drains getting over-loaded with heavy discharges. The Beas, for instance passed an un-precedented discharge which at the Grand Trunk Road bridge was of the order of 640,000 cs., as against the previous maximum of 485,000 cs. The Ravi was also high.

[Minister for Irrigation and Power]

The discharges passed through some of the drains were also unusually high as compared with their designed capacity, which caused some over-spilling of the banks at some places. For example, the discharge in Bhadur Singhwala, West Juan and Drain No. 8, near Gohana was 804, 1100, 1500 cs as against their designed capacity of 519, 325 and 740 cs., respectively.

5. Inspite of the heavy rainfall, high rivers and overloaded drains the position in the State has been well under control. Government agencies were well prepared to meet the situation. Even before the start of the flood season, detailed instructions had been issued to the Deputy Commissioners to keep their flood relief equipment in good shape and also establish successful liaison with other departments. The Irrigation Department was also fully prepared to meet the sudden emergencies like the minor breaches in the Dhussi Bund caused by the fury of the river. Amritsar and Gurdaspur were the first to experience floods in the first week of August. Thereafter the districts of Rohtak, Karnal and Gurgaon were also affected.

The damage to crops, houses and other properties as compiled on a tentative basis during this year's floods is about Rs 6,57,00,000 approximately, which is considerably less than losses in some of the flood years in the past. For instance in similar years of heavy floods, i.e., 1955, 1958 and 1960 the total losses were Rs 43.47, Rs 35.90 and Rs 22.72 crores respectively. Similarly the area under crops affected is also considerably less. An area of 49 lakh acres was inundated out of which 27.86 lakh acres was under crops and the loss to crops was estimated at Rs 18.93 crores. During the floods of 1958, 39 lakh acres were inundated out of which 18.96 lakh acres were under crops and the loss to crops amounted to Rs 30.82 crores. During the floods of the year 1960, an area of 21.9 lakh acres was under crops and the loss to crops amounted to Rs 17.91 crores. During the present year's floods crops on an area of 6.86 lakh acres have been damaged and the loss to crops is estimated at Rs 5.81 crores only.

6. It goes to the credit of Administration that all important lines of communications were kept open and relief was rushed soon after the calamity. It is also worth mentioning that even in view of the gravest emergency the departments moved with equanimity and held the situation in firm grip on all fronts.

Relief measures were taken in hand immediately. Boats were sent from State headquarters as well as from the Districts to evacuate the marooned people. Medical relief was also provided promptly because stocks of medicines, insecticides and water disinfectant had been kept on spot well before the onset of monsoons. Several temporary dispensaries and mobile medical teams were put in motion over and above the staff of the existing dispensaries, hospitals and public health centres. It is creditable that no infection or epidemic resulted during the floods. Liberal amounts were sanctioned by the State Government to various Deputy Commissioners for distribution as gratuitous relief, for the supply of food, fodder, Sirkis for providing roofing; etc. Rs 13,50,000 was sanctioned for Amritsar; Rs 60,000 for Gurdaspur ; 1,65,000 for Rohtak, Rs 5,200 for Ambala; Rs 5,500 for Jullundur ; Rs 3,200 for Kapurthala ; Rs 5,000 for Gurgaon ; Rs 15,020 for Hoshiarpur ; Rs 3,000 for Kangra; Rs 1,00,000 for Karnal and Rs 30,000 to the Director, Animal Husbandry for checking cattle epidemics and 3,000 to Director, Health Services, for additional medicines, both for Gurgaon District. The total relief sanctioned by the State

Government so far comes to Rs 17,64,920. In addition a sum of Rs 72,000 was spent from Prime Minister's and Chief Minister's Relief Fund in the various flood-affected Districts.

Further relief to the persons who have been affected will be afforded till the commencement of next harvest. The Emergency Committee for Flood Relief decided that :

(a) In order to enable cultivators (land owners, tenants and Siris) to sow the Rabi crop everywhere, wheat *seed* should be supplied free by Government at the rate of 40 seers per acre of damaged area, in case where the loss in Kharif crops is 25 per cent and above.

(b) Free wheat for *food* should be given as follows, in order to enable the people to tide over the period till the next harvest.

(i) For individual cultivators (landowners, tenants and Siris), where the loss due to recent heavy rains/floods is from 25 to 49 per cent—half-a-maund per member of the family.

(ii) For cultivators where the loss is 50 per cent or above, one maund, per member of the family.

(iii) All Harijans, landless agricultural labourers and others depending on agriculture in areas where the extent of damage to crops is 25 per cent and above half-a-maund, of wheat per member of the family.

(c) *Fodder*—Taccavis should be given in Districts by the Deputy Commissioners, liberally, as per existing rules and regulations, to enable people to procure fodder for the cattle, because the fodder crops have been damaged heavily, in all the affected areas.

7. We may now attempt an assessment of the position in various tracts to see how the river control and river diversion works and the long system of drains in the Punjab have functioned.

During the Second Plan period, only preliminary stages of the Programme could be covered, as funds were limited. The Central loan of 3.94 crores being in-adequate, the Punjab State allocated from its own resources about a crore of rupees more. It was possible to complete work on 265 miles length of embankments and 2,250 miles length of drains and canalized choes in the first stage. Most of these works have proved their value.

8. The 100 mile long embankment along the Ravi has withstood the fury of the floods very well. Some works came under severe river action but timely replenishment and repairs made the accentuated flood discharge pass comfortably. Spurs and bunds particularly near villages Raipur, Sahuwal, Bhindi Aulakh were hard hit. But the situation remained more or less normal. Similarly in spite of the fact that the discharge in the river Beas was un-precedented this year yet the bund along its left bank which is about 60 miles long has withstood the attack of the mighty swollen river extremely well with the exception of a breach near Dhilwan. Damage to the country-side caused due to spills at this site has also not been very

[Minister for Irrigation and Power]

heavy, as the spill passed through the Bein which flows nearby. The bund along the Sutlej between Harike and Sulemanki stood well.

In the case of river Jumna some scouring of the bund took place opposite Pabnera, but the construction of the retired embankment was taken up in time which saved the situation. Heavy erosion took place on Jhandpur and Takola bund between R.D. 10-11. Here again the prompt construction of the retired embankment helped. It is evident from this account that the river works have withstood the attack very well in spite of the fact that the discharge in the rivers particularly the Beas, which carried 40 per cent more than the maximum recorded in previous years was very high. It was a heartening sight to see crops worth lacs of rupees standing very close to the river embankments, which used to be washed away by furious spills even when the rivers were in low or medium floods.

9. Choes have also been known to cause considerable damage over vast areas in long stretches of sub-montane regions of the State. Besides controlling rivers, a programme of training of choes has also been undertaken. A remarkable achievement in this sphere has been the diversion of the Nasarala Choe, which used to cause annual damage to the rich arable lands and the Adampur Air-field. The syphon of the Nasarala Choe diversion could pass a discharge of 15,000 cs., which could be accommodated in the cunnette itself and time-bound work of great importance could continue on the extension of the Adampur Air-field un-interrupted.

10. In so far as the drains are concerned it was the intention of the Irrigation Department to undertake the programme in phases so that immediate relief could begin to be felt by the worst affected areas pending completion of the statewide net work of drainage works. These drains have also served the purpose admirably.

11. The drains in the *Upper Bari Doab Canal tract* functioned reasonably well inspite of the heavy rains towards the end of July. But as run-off was considerably more than the capacity of these drains there was some spilling here and there. The discharge in the Patti Nallah was, however, confined within banks and practically no damage has been experienced. Some inundation of the low lying areas along some drains in this tract took place. Some villages in Ajnala Tehsil were flooded because of the excessive discharge in the Sakki Nallah. Batala and Tarn Taran areas were inundated due to excessive discharges in the Kassur Nallah. Some of the village road bridges on the Hudiara Nallah were damaged. Some tributary drains were constructed during the past few years, e.g., Kairon, Sohal, Jhabal, Panjwar, Bajjuman, Batala, Gandiwind, Dhing Nangal, Talwandi Bharata, Fatehgarh, Vidala Virm, Wadala Banger, and Chogawan. Although some areas were flooded due to excesive discharges which the pilot sections could not accommodate, the drains proved to be of great utility. They drained off the water very quickly. Previously the water used to stand for days on end but now, the areas could be cleared by these small and large drains quickly. The timely sowing of Rabi crop is now almost ensured.

12. In the *Bist Doab Canal tract* the Nasrala Choe and the eastern Bein worked satisfactorily. So did the Sultanpur drain which has succeeded in draining off the area efficiently.

13. A net-work of drains has been constructed in the *Sirhind and Ferozepore canal tract*, viz., Sakkar Nallah, Zira Drainage System, the Eastern tract drains, Makhu, Phidda and Jassowal, Sehna and Badhni drainage system. The run-off has been more or less confined within the channel section and practically no damage has been reported from any quarter. It may be mentioned, Sir, that the road between Jagraon and Moga used to be badly flooded before the construction of the Moga drain which has not happened now. Similarly Zira town which used to be affected equally badly has been saved from flooding because of the satisfactory working of the Zira drainage system. Sakkar Nallah which was a dead nallah has now been canalized in the outfall reach and has carried a discharge of 600 cs., during the current monsoons. Apart from serving as drainages these systems have also assisted in arresting further rise of the water table in some of the worst affected areas.

14. The *Ghaggar tract* had been one of the worst affected areas. It may be recalled that some of the important cities like Sangrur, Nabha, Malerkotla and Model Town, Patiala, were heavily inundated during the monsoons of 1960. The major problem of the area has been the lack of any live drain or area into which new drains can be discharged. During the past few years some of the important drainage works, e.g., Sirhind Choe, Bahadur-Singhwala, Dhuri, Sahuke, Sangrur, Balian, Harigarh, Patiala Model Town, Rohti, Nabha, Mohalgwara, Mahorana, Dhanaula etc., were constructed. Sirhind Choe which used to flood the area between the Sunam and Bhikhi-Budhlada has been provided with an outfall into the river Ghaggar. The discharge varying from 250 to 600 cs., has flown through this Choe.

15. The major cause of flooding in the *Western Jumna Canal tract* is the uncontrolled supply of flood waters contributed by Chautang, Rakshi and Sarswati Nadis having their origin in the low Shivalik hills. These waters strike the right bank of the Sirsa Branch after crossing the Pipli-Jagadhri road through a depression near Ladwa. The areas around Nilokheri, Karnal and Nisang also become affected. These flood waters then travel through the natural depression known as Nai Nallah and after hitting Hansi Branch near Anta a part of the flood waters travel towards Jind and Safidon and the remaining waters move towards Gohana. After flooding large areas near Gohana these waters pass through the existing drain No. 8 towards Rohtak and ultimately collect in a vast natural depression near Jahazgarh, submerging a number of villages in the Jhajjar Tehsil.

16. Rainfall in the Western Jumna Canal tract as recorded at several gauge stations in the month of July, 1961 was 1½ times more as compared to the rainfall during the same month in 1960. The rainfall in the first 24 days of August, 1961 has exceeded the total rainfall for August, 1960. Due to heavy rainfall in certain tracts of Ambala and also due to heavy rainfall in the Chautang and Sarswati catchment in the first fortnight to July, 1961, the Indri Drain had to carry discharges almost two times of its designed capacity, causing flooding in villages of Bansa, Kutlaheri, Jamura and Pewant. Near Pewant the waters brought down by Indri Drain spilled into the depression known as Nai Nallah in Karnal Division. These waters were led into the Hansi Branch by making a cut in it which gave relief to these areas and the water was cleared by about the end of the 3rd week of July. Drain No. 2 functioned satisfactorily and carried a discharge ranging from 800 cs., to 1,200 cs. Similarly the Panipat

[Minister for Irrigation and Power]

Drainage system which was completed in 1959-60 functioned satisfactorily. Due to heavy rain in the catchment area of the tributary Drains No. 1, 2, 3 and 4 there were heavy discharges far in excess of their designed capacity. But all these drains functioned quite well and saved large areas, with the exception of some villages in the catchments of Nauhra Drain and Tributary Drain No. 4, because the pond level at Gohana has been rising continuously. As soon as the pond level at Gohana falls even these villages will be cleared of water.

The tract bounded by Khubru-Gohana on one side and the Drain No. 8 on the other is served by the West Juan Drainage System and other Tributary Drains. During the year 1960 it had been found that the existing Drain No. 8 was insufficient to carry accumulated flood waters. It was therefore, decided to construct pilot sections for the diversion of Drain No 8, from Gohana directly into the River Jumna. The pilot section of the Diversion was completed by the middle of July, 1961 which has provided the expected relief. The main drainage system of this area is the West Juan Drain having an outfall into the Najafgarh Lake in Delhi territory. Even in spite of the fact that Drain No. 8 and the diversion Drain No. 8 had begun to function, the heavy rains led to the rise in the pond level at Gohana and with equally heavy rains synchronising over the catchment of West Juan Drain, Khanda Drain and the Mangeshpur Drain also the whole group became over-filled with flood waters. To make matters worse it was found that the Delhi State authorities had closed all the three culverts under the Najafgarh-Delhi road which obstructed the natural flow of waters into the Najafgarh Lake. The result was that there was spilling over a large area lying on either sides of the West Juan Drain, in Rohtak including the industrial area in Bahadurgarh which lies in a depression. The Deputy Commissioner, Delhi was, however, contacted promptly by Punjab Irrigation Branch Officers and was persuaded to open these three culverts. The opening of these provided some relief and the waters again began to flow into the Najafgarh Jheel, but the temporary closure resulted in flooding in Punjab areas. The spill flow also found its way into village Sankhol. The Zamindars of Sankhol made a cut in Bahadurgarh Minor which led to the flow of water towards village Kassar and also resulted in the inundation of the Jhajjar-Bahadurgarh road. Suitable controlled cuts were made to provide relief to Sankhol and Bahadurgarh. The discharge in the East Juan Drain was 460 against its designed capacity of 150 cs., and therefore there was some flooding near Gohana—Sonepat road also. In the lower reaches the diversion of Drain No. 8 gave considerable relief because the waters brought down by Drain No. 6 were diverted through the pilot section and through the syphon under G.T. Road into the River Jumna.

Drain No. 8 was in low flood on 6th August, 1961. It rose to medium flood on 7th August, 1961, and it was in high flood round about 19th August, 1961. The drain under this condition was running 1,500 cs. as against its authorised supply of 740 cs., which caused a few minor breaches and spills. The situation, however, remained under control as special staff had been deputed to move from place to place and make cuts in Drain No. 8 to receive back flood waters spilling out of it. The Rohtak-Hissar and Rohtak-Bhiwani roads as also Rohtak-Jind Railway line which usually got closed in monsoons were all kept open this year by taking timely action to direct the flood waters back into Drain No. 8. Thousands of acres of cropped area which came under water was also quickly de-watered thus reducing

the extent of damage to the standing crops. The city of Rohtak which had become a nightmare last year for all concerned was successfully protected this year inspite of equally heavy rains.

17. From the above appraisal it is clear that although the rainfall in most of the tracts particularly the Upper Bari Doab Canal and the Western Jumna Canal tracts has been the same as was experienced in the calamitous year 1955, yet the damage and loss experienced is far less. That has been due mainly to the success of the river control, drainage and other protective works and also due to the promptness in which the emergency relief plans thought out well in advance, were executed.

1 . As has been mentioned earlier in this note the programme has so far covered the preliminary stages of investigation, planning and execution of pilot sections. That obviously could have given limited relief in restricted areas. But the aim of the State is to solve the problem on a move or less permanent basis. It will be recalled that the Punjab Government had formed an Action Committee in 1957 to suggest measures for the eradication of the menace of floods and water-logging. Based on detailed studies of the fundamental problems and causative factors the State has evolved two well integrated Master Plans—one for Flood Protection and Drainage amounting to Rs 28.44 crores, and the other for anti water logging amounting to Rs 61 crores. These plans are conceived to provide the frame work of tractwise planning integrated in a unified whole, so that the relief of one area or region does not become the bane of the other. The Master Plan for flood protection and drainage provides for the construction of 290 miles length of embankments in addition to reconditioning of the old embankments and other subsidiary protection works along river ; about 4,590 miles length of drains and about 590 miles canalising and training of Choes. Similarly the Master Plan for anti-waterlogging, which in this State has been closely integrated into flood eradication programme, provides for the lining of about 1,260 miles of canals and distributaries ; installation of about 5,000 shallow tube-wells ; construction of about 5,550 miles of seepage drains and extensive Thur reclamation measures. An ambitious programme is visualised during the Third Plan period when it is proposed to spend about Rs 12 crores for the construction of flood protection and drainage schemes alone. The programme visualises the extension of the present system, including widening and deepening as also excavation of new systems to cover more and more areas. The proposed outlay for the various years is as under :—

		Rs (in lacs)
1961-62	..	170.56
1962-63	..	281.04
1963-64	..	288.01
1964-65	..	256.82
1965-66	..	211.57

19. It is obvious from the above assessment of the flood situation in the State this year and also the appraisal of the results obtained from the

[Minister for Irrigation and Power]

programme in hand, that the problem is one of colossal magnitude. The ways and means to tackle the problem in its various facets have also to be equally multifarious and large. The State Government have, therefore, drawn up a properly phased programme, staggered over a number of years. Our approach is not only comprehensive but also scientific and systematic so that adequate and timely relief is provided to the worst affected areas on high priority basis on all tracts of the State first, and gradually the whole state is covered by an efficient net work of drains and reliable river control works, so that human distress is relieved and material prosperity of the Punjab conserved.

श्री मंगल सेन : अध्यक्ष महोदय, आप ने 20 तारीख को फरमाया था कि अगर इनकी statement के बाद हाऊस का समाधान न हुआ तो इस पर बहस करने के लिए और समय दिया जाएगा। मैं समझता हूं कि मन्त्री महोदय ने कुछ facts छिपाए हैं और कई बातें इस में नहीं लाई गई। गवर्नमैंट की criminal negligence की वजह से सूबे का भारी नुक्सान हुआ। मेरी humble submission है कि इस पर विचार करने के लिए आप दो घंटे का समय रख दें ताकि हम भी कुछ facts आप के सामने रख सकें।

श्री अध्यक्ष : उन्होंने बहुत विस्तार के साथ आप को सब कुछ बता दिया है। (He has explained the situation before the House in great details.)

श्री मंगल सेन : जो कुछ मिनिस्टर साहिब ने फरमाया मैंने सुना है। उन्होंने फरमाया कि रोहतक गोहाना गाड़ी, जैसे कि पिछले साल रुक गई थी, इस वर्ष नहीं रुकी जब कि पोजीशन यह है कि इस वर्ष भी पांच छः दिन तक सर्विस suspend रही। बहुत से facts ऐसे हैं जो कि मन्त्री महोदय को नीचे से नहीं बताए गए। इसलिए हम चाहते हैं कि इस पर और विचार किया जाए और इस के लिए आप समय निश्चित कर दें।

श्री अध्यक्ष : हाऊस की क्या राए है। क्या statement के बाद time दिया जाए या न ? (What is the sense of the House ? Should the time be allotted for its discussion after the Minister has made the Statement ?)

कुछ माननीय सदस्य : दिया जाना चाहिए।

Minister for Industries: It is a very comprehensive statement, sir.

सिंचाई तथा विद्युत मंत्री : स्पीकर साहिब, मैंने कोशिश की है कि ज्यादा से ज्यादा exhaustive picture House के सामने रखूं। जो कुछ problem है, जो कुछ गवर्नमैंट ने इस वक्त तक किया है और जो कुछ आइन्दा करने का इरादा रखती है वह मैं ने बयान कर दिया है। अगर minor details को discuss करना शुरु कर दें फिर तो एक बहुत भारी रिपोर्ट बन जाए लेकिन इन minor details को discuss करने का इस वक्त कोई फायदा नहीं। मुझे समझ नहीं आता कि अगर किसी जगह, रोहतक म्यूनसिपल एरिया में कोई कमी रह गई हो तो उसका जिक्र करने से क्या फायदा होगा लेकिन

जहां तक सारे पंजाब का सवाल है सारे पंजाब की दोनों मास्टर plans का सवाल है जो कुछ खर्च होना है और जो कुछ हम कर रहे हैं उसकी सही और मुकम्मल तस्वीर मैंने House के सामने पेश करने की कोशिश की है।

चौधरी धर्म सिंह राठी : Discussion तो होनी ही चाहिए, जनाब।

कुछ माननीय सदस्य : बड़ा important मसला है। जनाब, time ज़रूर रखें।

श्री अध्यक्ष : अच्छा, पोज़ीशन यह है कि अगर मैं उस वक्त adjournment motions मान लेता तो rules के मुताबिक उन पर डेढ़ घण्टा बहस हो सकती थी। आधा घण्टा तो मिनिस्टर साहिब ने Statement पर ले लिया है। तो अब मैं agenda पर जो business है उसके 6.30 बजे खत्म होने के बाद flood situation पर बहस करने के लिए एक घण्टा दे दूंगा। (Well, the position is that had the adjournment motions given notice of in this connection been admitted, they could have been discussed, according to rules, only for one and a half hours. The hon. Minister has taken half an hour on this Statement. Now I will give an hour for discussion on the "flood situation" after the business on the agenda is completed at 6-30 p.m. today.)

श्री बलरामदास टंडन : कल रख दें तो ज्यादा अच्छा रहे।

श्री अध्यक्ष : कल तो और items आ रही हैं और मुमकिन है कि उन के लिए भी शायद डाक्टर साहिब extension मांगें। (Some other items are going to be placed on agenda tomorrow. It is possible the Finance Minister may ask for extension of time for that purpose.)

श्री बलराम दास टण्डन : फिर, भी, जनाब, अगर आप इसे कल पर रख दें तो ज्यादा अच्छा होगा।

श्री अध्यक्ष : कल ही सही मगर आप को फिर ज्यादा देर तक बैठना पड़ेगा। (Let it be discussed tomorrow but then the hon. Members will have to sit late.)

श्री मंगल सेन : कोई बात नहीं। हम ज्यादा देर तक बैठे रहेंगे।

श्री अध्यक्ष : क्यों जी, ठीक है? (What is the sense of the House.)

कुछ माननीय सदस्य : कल पर ही रहने दें।

श्री अध्यक्ष : तो कल usual hour of interruption के बाद एक घंटा इसे discuss करने के लिए रखता हूं। (Well this matter will be discussed for an hour after the usual hour of interruption tomorrow.)

Minister for Irrigation and Power : I have no objection, Sir.

वित्त मन्त्री : जनाब, कल Agricultural University Bill आएगा तो शायद उस के बाद वक्त न मिले।

श्री अध्यक्ष : आप फिक्र न करें। आप उस बिल के लिए बेशक extension ले लेना। इन्होंने इस बात को मान लिया है कि उस extension के बाद ही flood

[श्री अध्यक्ष]

situation को discuss करने के लिए एक घंटे का time रखा जाएगा। मैं यह सब कुछ अच्छी तरह से समझता हूं। इसलिए मैं ने पहले ही इस मामले में उन्हें commit करवा लिया है। (The hon. Minister should not worry. He may ask for extension of time for that Bill. They have agreed to have discussion for an hour on flood situation after that. I understand everything quite well. I have therefore, got them committed on this point.)

चौधरी बलबीर सिंह : Agricultural University Bill के लिए और कोई दिन रख लें।

श्री अध्यक्ष : नहीं, यह नहीं होगा। (No, that will not be done.)

Agenda पर दो Appropriation Bill हैं, इस वक्त आप के पास पौने तीन घण्टे का वक्त और है। दो घण्टे supplementary demands वाले बिल को दे दें और पौना घण्टा excess demands वाले बिल पर लगा लें। (There are two Appopriation Bills on the agenda. The time now at the disposal of the House is two and three quarters of an hour. I think the Appropriation Bill on Supplementary Estimates may be discussed for two hours and the remaining three quarters of an hour may be devoted to the Appropriation Bill on excess demands.)

मौलवी अब्दुल ग़नी डार : दूसरा तो छोटा सा ही है और formal भी। उस पर 15 मिन्ट काफी होंगे।

श्री अध्यक्ष : अच्छा, तो ऐसे ही सही। Supplementary Estimates वाले बिल के लिए $2\frac{1}{2}$ घण्टे रख लें। लेकिन ख्याल रखें कि जो मेम्बर साहिबान Supplementary Demands की discussion के दौरान बहस में हिस्सा ले चुके हैं वह खड़ा होने की तकलीफ न करें। जो साहिबान उस वक्त नहीं बोले थे उन्हीं को मौका मिलेगा। मैं list मंगवा लूंगा कि कौन २ उस दिन बोल चुके हैं। (All right. The Appropriation Bill relating to the supplementary estimates may be discussed for two and half hours. But the hon. members should take note that those who have participated in the discussion on the Supplementary Demands for Grants should not rise to catch my eye. Those members who could not get time on that day will be given an opportunity to speak now. I will send for the list of the Members who have already spoken on that day.)

THE PUNJAB APPROPRIATION (NO. 3) BILL, 1961

Minister for Finance (Dr. Gopi Chand Bhargava) : Sir, I beg to introduce the Punjab Appropriation (No. 3) Bill, 1961.

Minister for Finance (Dr. Gopi Chand Bhargava) : Sir, I beg to move—

That the Punjab Appropriation (No.3) Bill be taken into consideration at once.

Mr. Speaker : Motion moved—

That the Punjab Appropriation (No. 3) Bill be taken into consideration at once.

Sardar Bhupinder Singh Mann Samana 'General' : Mr. Speaker, I am thankful to you for giving me an opportunity to express my views on the Appropriation Bill in respect of the Supplementary Estimates (First Instalment) 1961-62. Sir, the expression 'First Instalment' is very threatening. It threatens that probably more instalments may follow. Sir, within five months of the passage of the main Budget the Government have brought forward the Supplementary Estimates (First Instalment). With whatever little experience I have got about the Budgets and their framing, I can say that the Supplementary Estimates are brought forward only in very rare circumstances. That is to say, these estimates are brought forward to meet expenditure on items which could not be foreseen or anticipated at the time of the preparation of the main Budget e.g. sudden calamity, flood or famine etc. But I regret to say that most of the items included in the Supplementary Estimates are such which could very easily have been included in the annual budget estimates. So, I ask the Finance Minister as to why these items could not be anticipated at the time when the Government brought forward annual Budget in the House.

(*At this stage Mr. Deputy Speaker occupied the Chair.*)

Sir, the amount of the Appropriation Bill in respect of the Supplementary Estimates runs into crores of rupees and this is really an alarming state of affairs. I feel that the annual budget is losing its importance because of the supplementary estimates. Laxity has entered the Finance Department of our State Government. They feel that they need not ask for some amounts in the main Budget and that they can ask for those at any time without giving adequate reasons therefor and, perhaps, the Assembly will be in an obliging mood to vote the amounts.

I would have appreciated if in the explanatory memoranda they had given reasons why it had not been possible for them to include these items in the main Budget Estimates and, also, stated in what way these were urgent. I cannot help remarking that the Finance Department have been either frivolous with the House or they could not fore see these things.

But had such items been included in the Supplementary Estimates which could not be anticipated at the time of the preparation of the main Budget, I would not have raised my voice of protest. I feel, Sir, that the practice of bringing forward Supplementary Estimates has become persistent and threatening and the very financial and budgetary practices have become a mockery.

Now, Sir, I want to make a few observations in regard to the items of decretal amounts. The total amount of such items is about Rs 13 lakhs. The Government forced some people/ parties to go to the Civil Judges or to the High Court to have their claims justified.

There are dozens and dozens of such cases. What conclusion should I draw from these cases ? Either the Departments—different Departments of the Government had refused to entertain the just claims or say demands of the people or they were to lax. Thirdly, Sir, they were not prepared to take responsibility in taking decisions at the right time. They have, therefore, burdened the State with additional expenses borne as costs of the cases. I find that most of the cases have been decreed against the Government with costs meaning thereby that the Government was at fault. Sir, in our ordinary daily life we observe that any person who does not honour the just

[Sardar Bhupinder Singh Mann]

claim is considered to be having an immoral attitude. What should I say to the Government ? They have set a very bad example by refusing to pay lakhs and lakhs of rupees. They are not prepared to pay these amounts. They are worrying the contractors, the teachers, etc. They are forcing them to go to the Courts. If such a bad example is set or if such a political immorality is upheld in the whole of the State, it will be a very sorry state of affairs. In these decretal amounts, Sir, there is one particular item at page 9 of the Supplementry Estimates. It relates to the deposit of a sum of Rs 24,964.66 nP. in the Court of the Senior Sub-Judge, Ambala, as security for staying the execution of decree in the case "Lord Krishana Sugar Mills Limited Saharanpur versus Punjab State." Sir it was a case where a particular Sugar Mill supplied sugar to the Sugar Syndicate, Ballabgarh. Decree is awarded against the Punjab State. I would like to understand or I would like to be enlightened how did the State bungle into this whole affair. It was a transaction between the supplier Sugar Mill on the one hand and a private party on the other. I would therefore like to know how the Government came to be a party in this affair.? How the Government has been held responsible for this.

The explanatory memorandum says—

> "Sugar, weighing 100 tons was despatched to the Sugar Syndicate, Ballabgarh by the Lord Krishna Sugar Mills Limited, Sharanpur, against the quota allotted by the Government of India for the first quarter of the year 1952. The Syndicate refused to take delivery of the consignments on the plea that they had not given instructions for despatch thereof."

Sir, I have not been able to understand how the Punjab Government has been held responsible for the doings of a third party. I smell a rat.

Shri Ram Piara : Generosity.

Sardar Bhupinder Singh Mann : The generosity will be apparent when the Finance Ministr enlightens us about it.

Chaudhri Dharam Singh Rathi : The Finance Minister is very generous. He wanted to give something to the U.P. people.

Sardar Bhupinder Singh Mann : Mr. Deputy Speaker, I beg to bring to your notice another aspect of the Supplementary Estimates. A very novel method is being introduced and that is the presentation of Token Demands. Let me point out the dangerous implications of this method. The Finance Department say that they are not asking for a new grant or for a substantial amount. They have merely made a Token Demand of Rs 10 because the new schemes sought to be executed would be financed from the existing grant. Now, what does this mean ? There can be two things. The first is that the money which they asked for in the main Budget was excessive. They had inflated the original Budget to that extent. This is a throughly reprehensible practice in a democratic set up. The Legislature is entitled to have a clear picture of the spending activities. The second thing is that a scheme provided for in the main Budget was not being executed and the resultant saving is now being diverted to some other items. Sir, technically speaking this practice is tant amount to cheating the will of the House. Originally, they came before the House and asked for a certain sum on the ground that they were going to construct 19 miles of road from

a particular place to another place. But, in fact, they either did not do that or constructed, say, 5 or 7 miles of road and in this way they saved a substantial amount. Now they have come forward with a token demand saying that they have already got some amount to execute the new scheme. This is a financial trick. So, Sir, the saving s can be due to either the non-execution of a scheme provided for in the main Budget or loose budgeting or inflation of the original Budget. I hope the Finance Minister will please enlighten the House about it.

If it was an exaggerated expenditure, it will not go to the credit of Dr. Gopi Chand Bhargava, Minister for Finance. It is, Sir thoroughly a lax attitude of the different Departments and a benevolent attitude of the Finance Department which permits other Departments to do so.

Now , Sir, I have to say something about another item which relates to the celebration of police Centenary at Chandigarh and in District Headquarters. A sum of Rs 1,20,996 has been asked for this item. Sir, it is going to be a sort of celebration. I have a sad experience of such celebrations. In such celebrations, a lot of laxity is apparent. It itched my ears when I found one item, namely, 'Bara Khana' included in the Centenary programme. This item will cost Rs. 9,000. Another item, i.e., Drama, is going to cost the State Government a sum of Rs 4,000. Another sum of Rs 60,000 is going to be spent on the Police Tattoo. So far as the finances of the State are concerned, my fear is that this particular 'Tattoo' of the Police is going to take us very high in the air. (laughter). Another very illuminating item is 'Preparation of History of Punjab'. This item will cost Rs 4,500. This item is about the compilation of the history of the Punjab Police. They are going to compile a new history of the Punjab. I am afraid it might give the Police version of the history of the Punjab. It will be very amusing and I would request the Hon. Minister for Finance to reserve a copy of this for me also.

Minister for Industries : On an advance payment please (laughter).

Minister for Irrigation and Power : This is about the compilation of the history of the Police of Punjab.

Sardar Bhupinder Singh Mann : Sir, the Police has been taking prominent part in the affairs of the Punjab and thereby shaping its history. It will be a very interesting history. On the one hand, Dr. Gopi Chand Bhargava will give his version of the activities of the Congress Organisation in the State and on the other hand, the Police will give a version of its own in regard to their activities in relation to the affairs of the Punjab State. I do not know how the Government has permitted to spend this amount to get the version of the Police.

Sir, I do not consider the construction of monuments in the memory of the Police martyrs as undesirable. Certainly I do not grudge it. Let any martyr be immortalised by the construction of a Statue. But I wonder if there were any martyrs in the Punjab Police.

श्री उपाध्यक्ष : अब तो Appropriation Bill है इस वक्त । (Now the Approprication Bill is under discussion.)

Sardar Bhupinder Singh Mann : Sir, I am discussing laxity....

Mr. Deputy Speaker : These items have already been passed by the House.

Sardar Bhupinder Singh Mann : Sir, I am pointing out the laxity. We have been told that a large part of the amount is going to be spent on 'Bara Khana'. I do not want to know the menu of this 'Bara Khana', But I definitely want to point out that a large amount of money is going to be spent on unnecessary items. I do not want that tantalising and sexy dramas or 'Bhangras' should be staged at the State expense. We see this so-called culture of Punjab being displayed in such functions but this does not represent the true culture of the State. Let the culture of Punjab by depicted in its true form so that we do not become the laughing stock of the whole of the country. Sir, I am warning the Government against laxity being observed in its various Departments in the matter of budgeting etc.

4.00 p.m.

Sir, I am thankful to you for having given me an opportunity to express my views on the Supplementary Estimates.

श्री मंगल सेन (रोहतक) : उपाध्यक्ष महोदय, आज Appropriation Bill पर विचार हो रहा है। खर्च की मंजूरी देने से पहले हमें यह देख कर दुःख होता है कि किस तरह से पंजाब सरकार जनता के गाढ़े पसीने की कमाई बेदर्दी और बेरहमी के साथ खर्च करने जा रही है। इन्होंने लाखों रुपये पंजाब के अन्दर law and order maintain करने के लिए खर्च किये हैं और उस के लिए दरजनों पुलिस के अफसर और constables तैयनात किए जा रहे हैं। आज सारे पंजाब में burning issue पंजाबी सूबा की agitation का है, मैं इस सम्बन्ध में अपने क्षेत्र के विचार प्रस्तुत करना चाहता हूं। जिस क्षेत्र में मैं रहता हूं उस के अड़ोस-पड़ोस के आए हुए नुमायन्दे पंजाब की जनता में ग़लत फहमी सी पैदा करते हैं। कहा जाता है कि पंजाब को छोटा कर देना चाहिए और हरियाना प्रान्त बना देना चाहिये, लेकिन वास्तव में उस इलाका के लोगों की यह मांग नहीं है बल्कि लोग तो अपनी आर्थिक स्थिति बेहतर बनाना चाहते हैं। इस इलाके को पिछड़ा हुआ रखा और इसके साथ बेइन्साफी हुई, जिस की जिम्मेदारी दरअसल इस इलाका के नुमायन्दों पर है जिन्हों ने वोट ले लिये और बाद में अपने स्वार्थ के कारण उन लोग की सुध-बुद्ध न ली। लोग चाहते हैं कि services में उन को पूरे अनुपात में प्रतिनिधित्व मिले। इस में कदाचित सन्देह नहीं कि यह सरकार जान बूझ कर ऐसे वाद-विवाद करती है कि ऐसी मांग पैदा हो।

Mr. Deputy Speaker : There has been enough of discussion on this topic. Please discuss Supplementary Demands and the discussion on Supplementary Demands should also he confined to matters of public importance and administrative policy.

श्री मंगल सेन : डिप्टी स्पीकर साहिब, मैं administrative policy की ही बात करता हूं। पुलिस law and order maintain करवाने की agency है और गवर्नमेंट की policy बहुत ही बुज़दिलाना है। अगर सच्चर फार्मूला ना माना होता और अगर रिजनल फार्मूला न माना होता तो यह सर दर्दी खड़ी न होती। इस लिए अब भी मौका है कि उस को फाड़ कर रद्दी की टोकरी में फेंक दिया जाय और अगर ऐसा हो जाय तो सारा पंजाब एक रहेगा, बट नहीं सकेगा। हमारे हाउस के लीडर ने उस दिन कहा कि अगर पंजाब में गड़ बड़ हो गई तो मैं फांसी ले कर मर जाऊंगा। मैं निवेदन करना चाहता हूं कि nationalist forces कभी

पंजाब का बटवारा करने को तैयार नहीं। हमारे अकाली भाई कहते हैं कि मुहम्मद अली जिन्नाह को पाकिस्तान मिल गया हमें क्या मिला। मैं कहता हूं कि कि जिस वक्त अंग्रेजों ने पकिस्तान बनाया उस वक्त जनसंघ पार्टी नहीं थी लेकिन अब जनसंघ मुल्क का बटवारा नहीं होने देगा और कभी tolerate नहीं करेगा।

रोहतक में Improvement Trust खोला गया और तीन बरस से उसका चेयरमैन एक भूतपूर्व महिला सदस्य का सपुत्र है।

श्री उपाध्यक्ष : आप relevant रहें। (The hon. Member should try to be relevant.)

श्री मंगल सेन : जनाब, डीमांड नम्बर 51 इम्प्रूवमैंट ट्रस्ट के बारे में है। मैं इसी के मुताल्लिक बात कर रहा हूं। मैं अर्ज़ कर रहा था कि रोहतक में एक पुरानी कांग्रेसी महिला के सपुत्र को इम्प्रूवमैंट ट्रस्ट का चेयरमैन बना दिया है। उस ने कुर्सी संभालते ही कहना शुरु कर दिया कि मैं शहर को बहिश्त बना दूंगा। बहिश्त उन्होंने ऐसा बनाया है कि जब 1960 में बाढ़ आई थी तो बाज़ार में किश्तियां नहीं चली थीं लेकिन इस साल वहां पर शहर में किश्तियां चलीं हैं। शहर को उन्होंने बहिश्त बना दिया है। आप सुन कर हैरान होंगे कि उन्होंने जनता का हज़ारों रुपया बोर्ड लिखवाने में ही ज़ाया कर दिया है। सारे शहर की गलियों में बोर्ड लिखवा कर लगवा दिये हैं कि यह पार्क मरदों के लिए है। यहां पर बच्चे खेलेंगे और फलां जगह पर औरतें बैठेंगी। हज़ारों रुपया कमेटी का ज़ाया कर दिया लेकिन काम धेले का नहीं किया है। इस बात का मन्त्री महोदय ने भी नोटिस लिया है। इस समय वे अपने मन ही मन में लज्जित हो रहे हैं। एक बार उन्हों ने कांग्रेस कमेटी के जलसे में भाषण शुरु कर दिया। उन्हें कहा गया कि भई तुम तो गवर्नमैंट के मुलाज़म हो यह क्या करते हो। लेकिन वे कहने लगे कि मैं कुछ नहीं जानता। मेरी पोज़ीशन राज्यपाल महोदय से किसी तरह भी कम नहीं है। ऐडीशनल डिस्ट्रिक्ट मैजिस्ट्रेट ने उन्हें कहा कि तुम मेरी कोर्ट में आओ.............

Mr. Deputy Speaker: Order please.

श्री मंगलसेन : उन्हों ने लाखों रुपये बरबाद कर दिये ..... (*interruptions*) जनाब मैं सरकार की पालिसी की बात कर रहा हूं। (*Interruptions*) पालिसी में तबदीली हुई और उस को वहां से हटाया गया—हाई कोर्ट में writ की गई .....

Mr. Deputy Speaker: Order please. How is it all relevant ?

श्री मंगल सेन: मैं गवर्नमैंट की पालिसी की बात कर रहा हूं। यह जो इतनी बड़ी रक्म Improvement Trusts के लिये मांगी जा रही है मैं कहना चाहता हूं कि सरकार को ऐसे चेयरमैन नहीं बनाने चाहियें। गवर्नमैंट की पालिसी बड़ी defective है जो ऐसे गलत आदमियों को Improvement Trusts का चेयरमैन बनाया जाता है इसी तरह से सरकार ने पालिसी बनाई थी कि text-books को private publishers को नहीं दिया जाएगा और सरकारी छापे खाने में छापा जाएगा। यह काम तो किया गया था गरीब जनता को फायदा पहुंचाने के लिये, लेकिन private publishers ने मासूम बच्चों को इतना परेशान किया और इतना रुपया लूटा कि जिस की कोई हद नहीं। यह सब कुछ गवर्नमैंट की defective policy की वजह से है।

उन्होंने लाखों रुपये कमाए। अगर आप इजाजत दें तो मैं अर्ज करूं कि....... (*Interruptions*) उन्होंने सारे पंजाब में सरकार की बदनामी कर दी (*Interruptions*)...

Mr. Deputy Speaker : Order, please. The hon. member is not relevant.

श्री मंगल सेन : जनाब, गलत पालिसी की वजह से सारी जनता को परेशानी उठानी पड़ी। पिछले वर्ष भी floods आए थे। हाऊस में Adjournment Motions पर अच्छी तरह से विचार हुआ। अब तो वे मन्त्री महोदय नहीं हैं, बेचारों को dismiss कर दिया गया है। उस समय उन्हों ने assurance दी थी कि ऐसे कदम उठाए जा रहे हैं जिन से अगले साल floods नहीं आएंगे। जिन कारणों से floods आते हैं उन कारणों को रोक दिया जाएगा। लेकिन सरकार ने कतई परवाह नहीं की। रोहतक को तो सरकार जान बूझ कर डुबोना चाहती है। मेम्बर साहिब जो कि पिछले साल मजाक उड़ा रहे थे वे इस वक्त मौजूद नहीं हैं। वे कहते थे कि साहिब वहां हुआ ही कुछ नहीं है। अब चूंकि उन की constituency पानी में डूब चुकी है इस लिये शर्म के मारे हाऊस में ही नहीं आए। (घण्टी की आवाज) मैं अर्ज करना चाहता हूं कि जनता के गाढ़े पसीने की कमाई का पैसा सरकार को इस प्रकार बरबाद करने के लिए नहीं देना चाहिए। इन शब्दों के साथ मैं इस demand का पुरजोर विरोध करता हू और अपना स्थान लेता हूं।

ਸਰਦਾਰ ਅਜਮੇਰ ਸਿੰਘ (ਸਮਰਾਲਾ) : ਮਾਨਯੋਗ ਡਿਪਟੀ ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, Supplementary Estimates ਦੇ ਸਬੰਧ ਵਿੱਚ ਪਰਸੋਂ ਚੌਥੇ ਇਥੇ ਜਿਹੜੀ ਮੰਗ ਪੇਸ਼ ਕੀਤੀ ਗਈ ਸੀ ਉਸ ਬਾਰੇ ਦਸਿਆ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਪੰਜਾਬੀ ਸੂਬੇ ਦੀ ਇਸ agitation ਦੇ ਸਿਲਸਿਲੇ ਵਿਚ 3,94,818 ਰੁਪਏ ਦਾ ਜਿਹੜਾ ਮੁਖਤਲਿਫ ਮੁਲਾਜ਼ਮਾਂ ਤੇ ਖਰਚ ਆਇਆ ਹੈ ਉਹ ਇਸ ਲਈ ਆਇਆ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਗੈਰ ਮਾਮੂਲੀ ਹਾਲਾਤ ਇਸ agitation ਕਰ ਕੇ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਪੈਦਾ ਹੋ ਗਏ ਹਨ ਜਿਸ ਕਰ ਕੇ ਇਹ ਗੈਰ ਮਾਮੂਲੀ ਖਰਚਾ ਕਰਨਾ ਪਿਆ ਹੈ ਔਰ ਇਹ ਮੰਗ ਰਖੀ ਗਈ ਹੈ। ਪਰ ਜਦੋਂ ਮੈਂ ਲਾਲਾ ਜਗਤ ਨਰਾਇਣ ਦੀ speech ਇਸ ਸਬੰਧ ਵਿਚ ਸੁਣੀ ਤਾਂ ਮੈਨੂੰ ਬੜੀ ਹੈਰਾਨੀ ਹੋਈ ਔਰ ਜੇ ਮੈਂ ਇਹ ਆਖਾਂ ਕਿ ਉਹ hot and cold blow ਕਰਦੇ ਰਹੇ ਸੀ ਤਾਂ ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਹ ਗਲਤ ਹੋਵੇਗਾ ਕਿਉਂਕਿ ਉਹ ਤਾਂ hot and hot ਹੀ blow ਕਰਦੇ ਸੀ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੋ ਹੀ ਚੀਜ਼ਾਂ ਕਹੀਆਂ ਔਰ ਦੋਨਾਂ ਵਿਚ ਜ਼ਰਾ ਵੀ consistency ਨਹੀਂ ਸੀ ਔਰ ਪਤਾ ਹੀ ਨਹੀਂ ਲਗਦਾ ਸੀ ਕਿ ਉਹ ਕੀ ਕਹਿ ਰਹੇ ਹਨ ਔਰ ਕੀ ਕਹਿਣਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਜੋ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ speech ਸੁਣ ਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਕੋਈ ਗੱਲ ਸਮਝ ਆਉਂਦੀ ਸੀ। ਤਾਂ ਇਹ ਸਮਝ ਆਉਂਦੀ ਸੀ ਕਿ ਕਿਸੇ ਨਾ ਕਿਸੇ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਆਪਣਾ ਹਥਿਆਰ ਗੌਰਮਿੰਟ ਦੇ ਹੀ ਖਿਲਾਫ ਇਸਤੇਮਾਲ ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਸਨ ਚਾਹੇ ਉਸ ਵਿਚ ਅਸਲੀਅਤ ਹੋਵੇ ਜਾਂ ਨਾ ਹੋਵੇ। ਮੇਰੇ ਕਹਿਣ ਦਾ ਮਤਲਬ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਜਿਹੜੀ ਇਹ ਮੰਗ ਆਈ ਹੈ ਜਿਸ ਵਿਚ ਪੰਜਾਬੀ ਸੂਬੇ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਪੰਜਾਬੀ ਸੂਬੇ ਦੀ agitation ਚਲਦੀ ਪਈ ਹੈ, ਉਸ ਦੀ ਮੁਖਾਲਫਤ ਕਰਦੇ ਹੋਏ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਅਖਬਾਰਾਂ ਦੇ ਹਵਾਲੇ ਦੇਣੇ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿੱਤੇ ਔਰ ਇਹੋ ਜਿਹੇ ਅਖਬਾਰਾਂ ਦੇ ਹਵਾਲੇ ਦਿੱਤੇ ਜੋ ਬੜੇ unknown ਅਖਬਾਰ ਹਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਬਾਰੇ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਪਤਾ ਹੀ ਨਹੀਂ ਕਿ ਉਹ ਅਖਬਾਰ ਛਪਦੇ ਵੀ ਹਨ ਜਾਂ ਨਹੀਂ ਛਪਦੇ। ਬੜਾ ਅਫਸੋਸ ਇਸ ਗੱਲ ਦਾ ਹੈ ਕਿ ਐਸੇ senior ਮੈਂਬਰ ਕਿਸੇ ਐਸੇ ਅਖਬਾਰ ਦਾ ਹਵਾਲਾ ਦੇਣ ਜਿਸ ਦਾ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਪਤਾ ਵੀ ਨਾ ਹੋਵੇ ਕਿ ਉਹ ਛਪਦਾ ਵੀ ਹੈ ਜਾਂ ਨਹੀਂ। ਫਿਰ, ਡਿਪਟੀ ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਜਿਹੜੀ ਚੀਜ਼ ਅਖਬਾਰ ਵਿਚ ਛਪੇ ਇਹ ਜ਼ਰੂਰੀ ਨਹੀਂ ਕਿ ਉਹ ਸਾਰੀ ਸਹੀ ਹੋਵੇ। ਇਸ ਲਈ ਉਸ

ਦਾ reference ਦੇ ਕੇ ਇਹ ਕਹਿਣਾ ਕਿ ਗੌਰਮਿੰਟ ਦਾ ਰਵਈਆ ਬੜਾ ਗਲਤ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਇਹ ਠੀਕ ਨਹੀਂ । ਅਸੀਂ ਇਹ ਸਮਝਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਉਹ ਇਕ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰ ਆਦਮੀ ਹੁੰਦੇ ਹੋਏ ਜੇਕਰ ਇਹ ਗੱਲ ਕਹਿਣ ਤਾਂ ਠੀਕ ਨਹੀਂ । ਜੇਕਰ ਉਹ Opposition ਵਲੋਂ ਵੀ ਕੋਈ ਗੱਲ ਕਹਿਣਾ ਚਾਹੁਣ ਤਾਂ ਵੀ ਉਹ ਕਿਸੇ ਹਦ ਤਕ reasonable ਹੋਵੇ ਔਰ ਉਹ ਦਿਆਨਤ-ਦਾਰੀ ਨਾਲ ਕਹੀ ਜਾਵੇ । ਡਿਪਟੀ ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਜਦੋਂ ਇਹ ਹਕੂਮਤ ਵਿਚ ਰਹੇ ਸਨ ਜਾ ਇਹ ਜਦੋਂ ਦੇ ਮੈਂਬਰ ਬਣੇ ਹੋਏ ਹਨ ਐਨੀਆਂ agitations ਹੋਈਆਂ ਔਰ police ਨੇ ਪ੍ਰਬੰਧ ਕਰਦਿਆਂ ਹੋਇਆਂ ਐਨੇ ਜ਼ਖਮ ਕੀਤੇ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਲਈ ਇਹ ਆਪ ਜ਼ਿਮਵਾਰ ਹਨ। ਜਦੋਂ ਦੇ ਇਹ ਮੈਂਬਰ ਬਣੇ ਹੋਏ ਹਨ ਇਸ ਦੌਰਾਨ ਵਿਚ ਚਾਰ ਜਾਂ 5 ਕਿਸਮ ਦੀਆਂ agitations ਚਲੀਆਂ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਇਨ੍ਹਾਂ ਹਿੱਸਾ ਲਿਆ ।

(*Interruption by Chaudhri Balbir Singh*)

Sardar Ajmer Singh : Please keep quiet. Hear me.

Chaudhri Balbir Singh : Can one hon. Member threaten another hon. Member in the House ?

ਡਿਪਟੀ ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਬ, ਜੇ ਇਹ ਕਹਿ ਸਕਦੇ ਹਨ ਕਿ ਕਿਸੇ ਮੈਂਬਰ ਨੇ ਕਿਸੇ agitation ਵਿਚ ਹਿਸਾ ਲਿਆ ਸੀ ਤਾਂ ਸਾਨੂੰ ਵੀ ਇਹ ਕਹਿਣ ਦਾ ਹਕ ਹੈ ।

श्री उपाध्यक्ष : देखिए, मैं आप को इस तरह से running commentary करने की इजाज़त नहीं दे सकता । अगर आप ने इस तरह से बातें करनी हैं तो आप मेहरबानी करके lobbies में चले जाइए ।

(will, I will not allow the hon. Member to make such type of running commentary. If he has to indulge in such like talk he may please move to the lobbies.)

चौधरी धर्म सिंह राठी : उन को भी, जनाब, कहदें कि दूसरे मेम्बरों को न धमकाएं।

सरदार अजमेर सिंह : आप को कौन धमका सकता है ? It is very difficult.

ਤੇ ਮੈਂ ਅਰਜ਼ ਕਰ ਰਿਹਾ ਸੀ ਕਿ ਗੈਰ ਮਾਮੂਲੀ ਹਾਲਾਤ ਦਾ ਮੁਕਾਬਲਾ ਵੀ ਗੈਰ ਮਾਮੂਲੀ ਇਖਰਾਜਾਤ ਨਾਲ ਹੀ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ । ਮੈਂ ਤਾਂ ਅਰਜ਼ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਦਰਅਸਲ ਗੱਲ ਇਹ ਸੀ ਕਿ ਇਕ ਪਾਸੇ ਤਾਂ ਪਹਿਲੇ ਉਹ record ਬਣਾਉਣ ਔਰ ਉਹ ਵੀ ਝੂਠਾ ਬਣਾਉਣ ਔਰ ਉਹ record ਲੈ ਕੇ ਫਿਰ ਇਹ ਕਹਿਣ , ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਠੀਕ ਨਹੀਂ । ਇਸ ਵਿਚ ਸਚਾਈ ਨਹੀਂ ਸੀ । ਡਿਪਟੀ ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਮੈਂ ਅਰਜ਼ ਕਰਦਾ ਹਾਂ, ਕਿ ਜਿਹੜਾ ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਮੌਲਵੀ ਅਬਦੁਲ ਗਨੀ ਡਾਰ ਨੂੰ ਕਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਬੜੇ ਹੋਸ਼ਿਆਰ ਆਦਮੀ ਹਨ, ਵਾਕਈ ਉਹ ਬੜੇ ਹੋਸ਼ਿਆਰ ਹਨ । ਮੈਨੂੰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਹੋਸ਼ਿਆਰੀ ਵੇਖ ਕੇ ਬੜੀ ਹਰਾਨੀ ਹੋਈ ਜਦੋਂ ਕਲ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਆਪਣੀ ਵੋਟ ਅਕਾਲੀਆਂ ਨਾਲ ਦਿੱਤੀ ।

श्री उपाध्यक्ष : आप पिछली sittings में हुई speeches को refer कर रहे हैं । आज Supplementary Demands के Apprcriation Bill पर discussion हो रही है । आप पहले मुझे वह rule बताएं जिस के तहत आज पिछली speeches को refer कर सकते हो । (The hon. Member is referring to the speeches delivered in the previous meetings. To day the Appropriation Bill relating to the Supplementary Demands is under discussion. He may please tell me the rule under which he can refer to the speeches made in previous sittings.)

ਸਰਦਾਰ ਅਜਮੇਰ ਸਿੰਘ : ਡਿਪਟੀ ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਅਜ ਬੜਾ ਹੀ critical ਮੌਕਾ ਹੈ । ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਇਸ ਵੇਲੇ ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਹਾਲਤ ਬਾਰੇ ਕੋਈ ਪਾਲੀਸੀ statement ਹੀ ਦਿੱਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ, ਜਿਸ ਦੇ ਨਾਲ ਪੰਜਾਬ ਦਾ ਵਾਯੂ ਮੰਡਲ ਠੀਕ ਹੋ ਸਕੇ । ਮੈਂ ਇਸ ਬਾਰੇ ਇਕ ਗੱਲ ਆਖਣੀ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ (*Interruptions*)

Mr. Deputy Speaker: Order, order. Please be relevant.

ਸਰਦਾਰ ਅਜਮੇਰ ਸਿਘ : Give me some time please, I will try to be relevant. ਡਿਪਟੀ ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਬ, ਇਹ ਇਕ ਬੜਾ ਹੀ ਮੁਬਾਰਕ ਕਦਮ ਹੋਵੇਗਾ ਅਗਰ ਕੋਈ ਐਸੀ policy adopt ਕੀਤੀ ਜਾਵੇ ਜਿਸ ਦੇ ਨਾਲ ਪੰਜਾਬ ਦਾ ਵਾਯੂ ਮੰਡਲ ਠੀਕ ਹੋ ਜਾਵੇ । ਅਜ ਸਾਡੇ ਸਾਹਮਣੇ ਪੁਲੀਸ ਦੀ ਡੀਮਾਂਡ ਹੈ, ਹਾਲਾਤ ਨੂੰ ਠੀਕ ਰਖਣ ਵਾਸਤੇ ਅਸੀਂ ਵਾਕਈ ਪੁਲੀਸ ਤੇ ਇਤਨਾ ਖਰਚ ਕਰ ਰਹੇ ਹਾਂ। ਸਾਨੂੰ ਕੋਈ ਐਸਾ ਰਸਤਾ ਇਖਤਿਆਰ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਜਿਸ ਨਾਲ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਹਾਲਾਤ ਸੁਲਝਾਏ ਜਾ ਸਕਣ ਉਲਝਾਏ ਨਾ ਜਾਣ । ਪਰ ਅਸਲੀਅਤ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਪਹਿਲਾਂ ਹਾਲਾਤ ਉਲਝਾਏ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਫੇਰ ਗੌਰਮਿੰਟ ਨੂੰ blame ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ । ਹੁਣ ਹੀ ਮੇਰੇ ਇਕ ਦੋਸਤ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਇਹ ਪੰਜਾਬ ਗਵਰਨਮੈਂਟ ਦੀ failure ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਨਾ ਹੀ ਸੱਚਰ ਫਾਰਮੂਲੇ ਨੂੰ ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਰੀਜਨਲ ਫਾਰਮੂਲੇ ਨੂੰ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਚਲਾ ਸਕੀ ਹੈ । ਪਰ ਦਰਅਸਲ ਗਲ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਜਦੋਂ ਇਕ ਫਾਰਮੂਲੇ ਨੂੰ adopt ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਉਹ ਉਸਦੀ ਮੁਖ਼ਾਲਫਤ ਕਰਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜਾਣ ਬੁਝ ਕੇ ਹਾਲਾਤ ਖਰਾਬ ਕੀਤੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਇਹ ਮੇਰਾ ਕਹਿਣ ਦਾ ਮਤਲਬ ਹੈ ਕਿ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਹਾਲਾਤ ਨੂੰ settle ਨਹੀਂ ਹੋਣ ਦਿੱਤਾ ਜਾਂਦਾ । Settled facts ਨੂੰ unsettle ਕਰਨ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ । ਅਜ ਜ਼ਰੂਰਤ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਮੌਜੂਦਾ ਹਾਲਾਤ ਨੂੰ ਸੰਭਾਲਿਆ ਜਾਵੇ । ਐਸੇ ਹਾਲਾਤ ਪੈਦਾ ਕੀਤੇ ਜਾਣ ਜਿਸ ਨਾਲ ਮਾਸਟਰ ਤਾਰਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਆਪਣਾ ਵਰਤ ਛਡ ਦੇਣ। ਅਸੀਂ ਕੋਈ ਇਹੋ ਜਿਹੀ ਅਪੀਲ ਕਰੀਏ ਜਿਸ ਨਾਲ ਮਾਸਟਰ ਤਾਰਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਆਪਣਾ ਇਹ ਵਰਤ ਛਡ ਦੇਣ । ਇਸ ਨਾਲ ਹਿੰਦੂ ਸਿੱਖ ਏਕਤਾ ਵਧੇਗੀ ਅਤੇ ਇਸ ਸੂਬੇ ਵਿਚ ਅਮਨ ਹੋਵੇਗਾ। ਮੈਨੂੰ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਕਿ ਮਾਸਟਰ ਤਾਰਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਕੀ ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਨ ? ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਉਹ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਮੈਂ ਹਿੰਦੂ ਸਿੱਖ unity ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ। ਸਾਡੀ ਵੀ ਇਹੋ ਦਿਲੀ ਖਾਹਸ਼ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਮਰਨ ਵਰਤ ਛਡ ਦੇਣ ਅਤੇ ਮੁੜ ਆਪਣੀ ਬਕਾਇਆ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਹਿੰਦੂ ਸਿੱਖ ਏਕਤਾ ਤੇ ਲਾਉਣ। ਮੈਨੂੰ ਇਹ ਵੀ ਨਹੀਂ ਪਤਾ ਕਿ ਹਿੰਦੂ ਸਿਖ ਏਕਤਾ ਹੋਵੇਗੀ ਜਾਂ ਨਹੀਂ, ਹਾਲਾਤ ਚੰਗੇ ਹੋਣ ਯਾ ਨਾ ਹੋਣ, ਪਰ ਹੁਣ ਮੌਕਾ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਵਾਯੂ ਮੰਡਲ ਠੀਕ ਕਰਨ ਦੇ ਪੂਰੇ ਪੂਰੇ ਯਤਨ ਕੀਤੇ ਜਾਣ। ਅਜ ਹਾਲਾਤ ਨੂੰ ਸੁਲਝਾਉਣ ਵਾਸਤੇ ਸਰਦਾਰ ਪਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਕੈਰੋਂ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਹਕੂਮਤ ਵੀ ਕੋਸ਼ਸ਼ ਕਰ ਰਹੀ ਹੈ ਅਤੇ ਹਿੰਦੁਸਤਾਨ ਦੀ ਸਰਕਾਰ ਵੀ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਹਾਲਾਤ ਨੂੰ ਠੀਕ ਕਰਨ ਵਾਸਤੇ ਬੜੀ ਖਾਹਸ਼ਮੰਦ ਹੈ। ਮੈਂ, ਡਿਪਟੀ ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਬੇਨਤੀ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਬਾਹਰ ਬੜੀ ਤਾਰੀਫ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ । ਪੰਡਤ ਨਹਿਰੂ ਇਸ ਦੀ ਬਾਰ ਬਾਰ ਤਾਰੀਫ ਕਰਦੇ ਹਨ । ਉਹ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਤਰੱਕੀ ਬਦਸਤੂਰ ਜਾਰੀ ਰਹੇ । ਪੰਜਾਬੀ ਆਖਿਰ ਹਿੰਦੁਸਤਾਨ ਦਾ ਹਿਸਾ ਹਨ । ਜੇ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਹਾਲਾਤ ਠੀਕ ਰਹਿਣ ਤਾਂ ਹੀ ਹਿੰਦੁਸਤਾਨ ਤਰੱਕੀ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ । ਅਸੀਂ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਹਿੰਦੁਸਤਾਨ ਦੀ ਹਰ ਔਰਤ ਤੇ ਆਦਮੀ ਤਰਕੀ ਕਰੇ ਤਦ ਹੀ ਦੇਸ਼ ਮਜ਼ਬੂਤ ਹੋਵੇਗਾ । ਪਰ ਜੇ ਕਿਤੇ ਚਿਣਗ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਉਸ ਤੋਂ ਅੱਗ ਲਗਣ ਦਾ ਖਤਰਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਪਰ ਅਸੀਂ ਕਈ ਵਾਰ ਇਹ ਨਹੀਂ ਸੋਚਦੇ ਕਿ ਇਹ ਗਲ ਕਹਿਣੀ ਹੈ ਜਾਂ ਨਹੀਂ, ਅਤੇ ਉਸ ਦੇ ਕੀ ਭੈੜੇ ਨਤੀਜੇ ਹੋ ਸਕਦੇ ਹਨ । ਆਮ ਜਨਤਾ ਇਤਨੀ ਪੜ੍ਹੀ ਹੋਈ ਨਹੀਂ ਇਸ ਲਈ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਦਿਲ ਤੇ ਜੋ ਅਸਰ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਉਹ ਬੜਾ

ਜਲਦੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ । ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਗਲ ਦੇ ਕੁਝ ਵੀ ਨਤੀਜੇ ਹੋ ਸਕਦੇ ਹਨ। ਕਈ ਮੇਰੇ ਦੋਸਤ ਇਸ ਦੇ ਨਤੀਜਿਆਂ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਸਮਝਦੇ ਕਿ ਕੀ ਨਿਕਲ ਸਕਦੇ ਹਨ ।

ਮੌਲਵੀ ਅਬਦੁਲ ਗ਼ਨੀ ਡਾਰ : ਆਖਰ ਕੋਈ ਗੱਲ ਵੀ ਤਾਂ ਦਸੋ ।

ਸਰਦਾਰ ਅਜਮੇਰ ਸਿੰਘ: ਮੇਰਾ ਕਹਿਣ ਦਾ ਮਤਲਬ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਜੋ ਕੁਝ ਤੁਸੀਂ ਕਿਹਾ ਸੀ ਉਹ ਬਿਲਕੁਲ ਗ਼ਲਤ ਕਿਹਾ ਸੀ । ਤੁਹਾਡੀ ਆਪਣੀ ਨੀਅਤ ਸਾਫ ਨਹੀਂ ਸੀ । ਤੁਸੀਂ ਜਨਤਾ ਦੇ ਇਕ ਹਿੱਸੇ ਨੂੰ ਦੂਰ ਲੈ ਜਾਣ ਦਾ ਯਤਨ ਕੀਤਾ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਨੂੰ ਭੜਾਉਣ ਦਾ ਯਤਨ ਕੀਤਾ ਹੈ................................

ਮੌਲਵੀ ਅਬਦੁਲ ਗ਼ਨੀ ਡਾਰ : On a point of information, Sir. ਮੈਂ, ਜਨਾਬ, ਪੁਛਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ....................

Mr. Deputy Speaker: Has the hon Member given way ?

ਸਰਦਾਰ ਅਜਮੇਰ ਸਿੰਘ : No, Sir. I am not giving way. ਮੈਂ ਅਰਜ਼ ਕਰਾਂ ਕਿ ਪਰਸੋਂ ਜੋ ਗ਼ਨੀ ਸਾਹਿਬ ਵੱਲੋਂ, Opposition ਵੱਲੋਂ criticism ਹੋਈ ਉਹ ਬੜੀ baseless ਸੀ ।

ਸ੍ਰੀ ਲਾਲ ਚੰਦ : ਉਹ Opposition ਨੂੰ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ, ਪਰ ਇਸ ਵਿਚ ਤਾਂ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਮੈਂਬਰ ਹਨ । ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ, ਡਿਪਟੀ ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਕਿਸ ਤੋਂ ਮੁਰਾਦ ਹੈ ?

ਸਰਦਾਰ ਅਜਮੇਰ ਸਿੰਘ : ਮੇਰਾ ਸਿਰਫ ਦੋ ਨੂੰ ਕਹਿਣ ਦਾ ਮਤਲਬ ਸੀ ਆਪ ਨੂੰ ਨਹੀਂ। ਮੈਂ ਇਕ ਚੀਜ਼ ਹੋਰ ਅਰਜ਼ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਅਤੇ ਸਿਰਫ ਇਹੋ ਕਹਿ ਕੇ ਬੈਠ ਜਾਵਾਂਗਾ । ਹਰ ਸਾਲ Supplementary Demands ਵਿਚ ਅਸੀਂ ਵੇਖਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਲਖਾਂ ਕਰੋੜਾਂ ਰੁਪਿਆ flood ਉਤੇ ਲਗਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ । ਖਾਸ ਤੌਰ ਤੇ ਹਰ ਸਾਲ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ floods ਆਉਂਦੇ ਹਨ । ਗੁਰਦਾਸਪੁਰ, ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਵਿਚ ਅਤੇ ਹੋਰ ਇਕ ਦੋ ਜ਼ਿਲਿਆਂ ਵਿਚ ਤਾਂ ਇਹ ਹਰ ਦਫਾ ਆਉਂਦੇ ਹੀ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ। ਇਹ ਰੁਪਿਆ ਜੇ ਕਿਸੇ ਚੰਗੇ ਕੰਮ ਵਾਸਤੇ ਲਗਾਇਆ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਬਹੁਤ ਫਾਇਦਾ ਹੈ। ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਕਿਸੇ ਹਦ ਤਕ they are man made-floods ਮੇਰਾ ਮਤਲਬ ਇਹ ਹੈ ਕਿ irrigation ਦੇ ਸਿਲਸਿਲੇ ਵਿਚ ਜਹੜੀਆਂ ਨਹਿਰਾਂ ਅਤੇ ਸੂਏ ਕਢੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਜਿਹੜੇ ਵੀ ਨਵੇਂ channels ਕੱਢੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਜ਼ਮੀਨ ਦੀ ਸਤਾਹ ਦਾ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕਢਣ ਵੇਲੇ ਧਿਆਨ ਨਹੀਂ ਰਖਿਆ ਜਾਂਦਾ। ਮੈਨੂੰ ਆਪਣੀ constituency ਦਾ ਪਤਾ ਹੈ। ਮੇਰੇ ਨਾਲ ਜ਼ਿਲਾ ਅੰਬਾਲਾ ਲਗਦਾ ਹੈ, ਜਿਥੇ ਕਿ ਅਕਸਰ flood ਆਉਂਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ । ਜਦੋਂ ਦੀ ਸਾਡੇ ਵਲ ਭਾਖੜਾ ਨਹਿਰ ਕਢੀ ਗਈ ਹੈ, ਇਥੇ ਅਕਸਰ flood ਆਉਣ ਦੀ ਇਹੋ ਵਜ੍ਹਾ ਹੈ ਕਿ ਗੁਬਿੰਦਗੜ੍ਹ channel ਤੋਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਇਕ ਸਾਈਫਨ ਕਢੀ ਅਤੇ ਇਕ ਥਾਂ ਹੋਰ ਕਢੀ ਹੈ । ਉਥੇ ਪਾਣੀ ਦੀ ਨਿਕਾਸੀ ਹੀ ਠੀਕ ਜਗ੍ਹਾ ਨਾ ਹੋਣ ਕਰ ਕੇ, ਗੋਬਿੰਦਗੜ੍ਹ, ਸੁਹਾਵੀ, ਬੁਰਜ ਫਲੌਰ ਅਤੇ ਬੰਗੇ ਵਗੈਰਾ ਦੇ ਪਿੰਡਾਂ ਵਿਚ ਇਹ flood drains ਚਲਦੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ । ਇਨ੍ਹਾਂ ਪਿੰਡਾਂ ਦੀ ਬਰਬਾਦੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਇਹ ਉਜੜ ਕੇ ਬੇਘਰ ਹੋ ਗਏ ਹਨ । ਇਹ ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਹ ਤਬਾਹੀ ਦੂਰ ਅੰਦੇਸ਼ੀ ਤੋਂ ਕੰਮ ਨਾ ਲਣ ਦੀ ਵਜ੍ਹਾ ਕਰ ਕੇ ਹੁੰਦੀ ਹੈ । ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਇਹ ਤਬਾਹੀ ਬਾਰਸ਼ਾਂ ਕਰ ਕੇ ਨਹੀਂ ਬਲਕਿ channels ਦੀ proper ਨਿਕਾਸੀ ਨਾ ਹੋਣ ਦੀ ਵਜ੍ਹਾ ਕਰ ਕੇ ਹੁੰਦੀ ਹੈ । ਜੇ ਇਹ channelise ਹੋ ਜਾਣ ਤਾਂ ਬਹੁਤ ਹਦ ਤਕ ਇਹ ਖਰਚਾ ਘਟ ਸਕਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਇਹ ਬਚਤ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ ।

PERSONAL EXPLANATION BY MAULVI ABDUL GHANI DAR, M.L.A.

मौलवी अब्दुल गनी डार : On a personal explanation, Sir. सरदार अजमेर सिंह ने अपनी तकरीर में यह कह कर मेरे साथ बेइनसाफी की है कि मैं ने दो फिर्कों के दरमियान आग लगाने की कोशिश की। मैं तो समझता हूं कि यह चांद पर थूकने वाली बात है। मैं अर्ज़ करता हूं कि मैं ने अपने 12 कीमती घंटे दरबार साहिब में मास्टर तारा सिंह की भूख हड़ताल खत्म कराने की कोशिश में लगाए। मैं ने आग लगाने की कोशिश नहीं की ......

Mr. Deputy Speaker: The hon. member cannot make a speech in this way.

THE PUNJAB APPROPRIATION (NO. 3) BILL, 1961 (RESUMPTION OF DISCUSSION)

राओ गजराज सिंह (गुड़गांव) : डिप्टी स्पीकर साहिब, यहां तो बड़ी high level की बातें हो चुकी हैं मगर मैं तो मामूली आदमी हूं इस लिए मामूली २ बातें ही कहूंगा।

जनाब, रिवाड़ी और गुड़गांव के साथ, चाहे बड़ा बजट हो या Supplementary Demands हों, मज़ाक ज़रूर किया जाता है। जनाब 50,000 रुपये water level condtion की survey के लिए और training purposes के लिये रखा गया है, इस से staff रखना है। जनाब, यह काम तो हो चुका है और record मौजूद है। यह उस वक्त का हुआ हुआ है जब आज के top engineers S.D.O. और X. E. N. थे। जनाब, कुछ थोड़ा सा मैं भी इस काम का तजरुबा रखता हूं। जनाब यह स्कीम थी कि साहिबी नदी पर 13 बांध बांधे जाएं—8 अलवर रियासत की तरफ से और 5 गुड़गांव जिले की तरफ से। इस तरह तमाम रकबा irrigate हो सकता है और वहां water level भी ऊंचा हो जायगा, और मीठा पानी भी मिल जाएगा। अब उसी को देखने के लिये कि कहां से मीठा पानी निकल सकता है, 50,000 रुपया रखा गया है। हालांकि इन को मालूम है कि गुड़गांव जिला में जितना area पहाड़ के साथ reclaim किया गया है वह बंध बांध कर किया गया है। इस लिये मैं अर्ज़ करूंगा कि इस 50,000 रुपया वाले मज़ाक को यह वापस ले लें। Survey की अब ज़रूरत नहीं, यह काफी बढ़िया engineers पहले ही कर चुके हैं। और वह बताएंगे कि इस इलाका को खारी जान बूझ कर अंग्रेज़ी सामराज ने रखा। उन्हों ने ठेका Rally Brothers को दिये रखा जो pearl barley हिन्दुस्तान भेजते रहे और barley salt अंग्रेज़ों के इस्तेमाल के लिए England रखते रहे। इस गर्ज़ के लिये उन्हों ने इस इलाके की irrigation न होने दी और पानी मीठा न हो सका। मैं इस के सबूत मुहैया कर सकता हूं।

दूसरी बात मैं दिल्ली Milk Supply Scheme बारे करना चाहता हूं। Sheds वगैरह बनाने के लिये पंजाब सरकार centre से 16 लाख रुपया कर्ज़ा और उस पर $12\frac{1}{2}$ हज़ार सूद अदा किया करेगी। बड़ी अजीब बात है। उन के लिए हम गालियां खाएं, cycle पर pure दूध ले जाकर उन्हें supply करें, चुंगी पर खड़े रहें और उन्हें आराम से बैठे pure दूध supply करें। जब वहां Centre के

Deputy Minister आए तो उन्हों ने public meeting में कहा कि दूध की हमें ज़रूरत है तो सारा रुपया हम ही खर्च करेंगे। जब यह सूरत है तो क्यों न उन से मांग की जाए कि यह 16 लाख रुपया, 4 sheds और posts बनाने के लिए वही खर्च करें। हम अपना रुपया पशुओं की नसल को सुधारने पर खर्च करें।

अब मैं कुछ सड़कों के बारे कहूंगा। एक निहायत अहम सड़क इस में includ नहीं की गई है। पहले बल्लभ गढ़, दिल्ली में थे। अब उस को District Headquarter से कोई सीधी सड़क नहीं जाती। लोगों को दिल्ली में से हो कर जाना पड़ता है। अब सिर्फ 6 मील का टोटा बनना बाकी है। इस को बनाने का इकरार वज़ीर साहिब और Chief Minister साहिब भी 8, 10 साल से करते आ रहे हैं मगर यह कह देते हैं कि गांव वाले सड़क बनने नहीं देते। यह बड़ी अहम सड़क है। (*interruption*) मौलवी साहिब आप गुड़गांव के हो कर भी गुड़गांव की तरफ से नहीं बोलते। बाकी इन से अर्ज़ करने का तो हमारा हक बनता है।

यही मैं ने दो तीन असूली बातें अर्ज़ करनी थीं। बांधों के बारे Alwar State से जो मुआहिदा हुआ था उस की राजस्थान सरकार भी तो पाबन्द होगी। इस से लाखों एकड़ ज़मीन सुधर सकती है, मीठा पानी मिल सकता है और रिवाड़ी तहसील शादाब हो सकती है। यह जो 50,000 रुपया रखा गया इस को 5 वर्ष तक लेकर बैठे रहेंगे। उस के बाद कह देंगे वहां मीठा पानी मिलता है और वहां नहीं मिलता। यह फज़ूल है, इसे वापस ले लें और इस रुपया को बंध बांधने में खर्च करें। इस से दो बंध मुकम्मल हो जायेंगे और उतना ही फायदा होगा। शुक्रिया।

चौधरी धर्म सिंह राठी (सम्भालका) : जहां तक डिप्टी स्पीकर साहिब इस Appropriation Bill पर हो रही discussion का ताल्लुक है, यह सरकार के लिये कोई नई बात नहीं। पांच साल मुझे भी देखते देखते हो गए, लेकिन कोई साल ऐसा नहीं जाता जिस में Supplementary Grants या उस की दो दो तीन तीन किश्तें न आ जाएं।

जनाब, सरकार को Judge करने के लिए यही एक चीज़ होती है कि आया सरकार finances को बनाना या चलाना जानती है या नहीं। जो best states या countries हैं, वह कभी भी Supplementary Demands नहीं लाते। और अगर लाते भी हैं तो तभी जब कि extra-ordinary हालात हों, लेकिन पंजाब के अन्दर तो एक बीमारी ही हो गई है।

यहां पर कोई महकमा ऐसा नहीं है कि जिस में कि इस गवर्नमेंट के खिलाफ किसी ने डिग्री न ली हो। इन के मुलाज़िम बहुत ही arrogant हैं और नोटिस का जवाब तक नहीं देते और इसी वजह से आखिर में decree हो जाती है। Page 29 पर civil works की demand है जिस की बात बतलाता हूं कि एक कुलैक्टर साहिब ने एक जगह acquisition of land के लिये 13 हज़ार कुल compensation दिया और जब वही case Sessions Judge के पास गया तो उस ने जो दिया, ज़रा सुनने वाली बात है, Deputy Speaker

[चौधरी धर्म सिंह राठी]

साहिब,—उसने दिया 1 लाख 567 रुपए 50 नए पैसे, यानी 87 हज़ार रुपया ज्यादा दिया। यह चीज़ है जो कि इन के मुलाज़िम करते हैं।

अब जो पुलिस की मद्द है और जहां तक पुलिस कमीशन का ताल्लुक है, यह बिल्कुल ठीक है। और मेरा suggestion है कि constable और staff की तनखाहें ज़रूर बढ़ाना चाहिए। आगे चल कर page 10 पर पुलिस के बारे में देखते हैं कि यह 7 लाख रुपया मांग रहे हैं। पहिले काफी दिया जा चुका है और अब जो सिलसिला चल रहा है उस के लिए और tear gas के लिए यह रुपया चाहिये। मेरी समझ में नहीं आता कि पुलिस पर इतना रुपया क्यों खर्च किया जाता है। तुम सीधा यह कह दो कि यह स्टेट ही police स्टेट है, welfare state नहीं इन को चाहिये कि साफ कह दें कि हमने तो पुलिस के डंडे से राज करना है। पंजाब के अन्दर कहीं चले जाओ, आपको civil liberty नहीं मिलेगी। अगर कोई यह कह देता है कि यह सरकार गलत काम कर रही है, तो उस को दफा 107 के तहत अन्दर कर दिया जाता है। आप हैरान होंगे यह सुन कर, डिप्टी स्पीकर साहिब, कि एक आदमी को दफा 107 के अन्दर धर लिया।

Mr. Deputy Speaker : नहीं, No such discussion please !

चौधरी धर्म सिंह राठी : मैं, जनाब, relevant हूं। जनाब को यह ख्याल रहे कि Supplementary Demands अगर पास हो जाएं तो भी यह हाउस इस बिल की consideration मोशन पर उन्हें reject कर सकता है। मैं तो हाउस को मनवाना चाहता हूं।

श्री उपाध्यक्ष : जो Supplementary Demands पास कर चुके हैं उन को criticise नहीं कर सकते। Rule 225 (4) को आप देख लें। उसमें लिखा है कि Appropriation Bill के अन्दर discussion का क्या scope है। (The hon. member cannot criticise the demands which have already been passed by the House. He may refer to rule 225 (4) wherein the scope of discussion on the Appropriation Bill has been laid down.)

It is as under :

(4) "The debate on the Appropriaton Bill shall be restricted to matters of public importance or administrative policy implied in the grants convered by the Bill".

So, I will not allow you to go beyound it.

चौधरी धर्म सिंह राठी : मैं restrain कर रहा हूं और उसी के मुताबिक अर्ज़ करूंगा। जनाब, जो public interest की बात होगी उसी के बारे में कहता हूं। यहां पर appropriation नहीं हो रहा है, बल्कि misappropriation हो रहा है।

अब मैं यह अर्ज़ करना चाहता हूं कि यह जो सैनिकस्कूल खुले हैं, उन में vegetarian students के लिये दूध वगैरह का कोई प्रबन्ध नहीं है जब कि non-vegetarians के लिये है। तो उस जगह दूध वगैरह का प्रबन्ध होना चाहिये।

अब मैं पंचायती राज्य के बारे में कहना चाहता हूं। जिस के लिये करोड़ों रुपया खर्च करने जा रहे हैं। अभी पंजाब के तमाम पंचों और सरपंचों की दिल्ली के पास training हुई तो जो उन को training दी गई उस पर लाखों रुपए खर्च किये गये हैं। दस दस लाख रुपया एक ब्लाक के लिये खर्च किया गया है और इस ट्रेनिंग का नतीजा यह निकला है कि एक एक पैंच सात सात जगह मिठाई खा गया और शराब पी गया। यह character वहां पर बना। अगर इस तरह की ट्रेनिंग देनी है तो रुपया खर्च न करो। पंचायतों का भट्ठा न बैठाओ और उन्हें demoralise न करो। इन कैम्पों पर पंचों को खुले बन्दों झूठ बोलना, बेइमानी करना और शराब पीना सिखाया गया। (घंटी)

डिप्टी स्पीकर साहिब, सरदार अजमेर सिंह जी का बोलने का इरादा नहीं था लेकिन चूंकि उन्होंने यह कहना था कि सरदार प्रताप सिंह कैरों ने ठीक काम किया है सिर्फ इस लिये वे यहां पर बोले हैं लेकिन बाहर वह यह कहते हैं कि अकाली ठीक काम कर रहे हैं। इसी तरह से मौलवी साहिब भड़काने वाली बातें करते हैं।

अन्त में मैं यह कहता हूं कि जो Improvement Trusts आपने बनाए हैं वे दूसरी पार्टी के आदमियों को बहकाने के लिये या उन को demoralise करने के लिये इस्तेमाल न करो। इन अल्फाज के साथ मैं Appropriation Bill और consideration motion दोनों की मुखालिफत करता हूं।

खान अब्दुल गफ्फार खां (अम्बाला शहर) : जनाब डिप्टी स्पीकर साहिब, मैं ने hon. मेंम्बर साहिबान की तकरीरों को गौर के साथ सुना। सरदार मान ने मुझ से सवाल किया है कि सुना तो है समझा भी है या नहीं। मैं अर्ज़ करता हूं कि ठीक है मैं नहीं समझा क्योंकि वह समझ में आने वाली बातें ही नहीं कहते। जनाब, मैं Demand नं. 12 के बारे गवर्नमेंट की तवज्जुह दिलाना चाहता हूं जिस में कहत की रोक थाम के लिये रुपया मांगा गया है। मैं यह समझता हूं कि महकमा आबपाशी के अगर 60 फीसदी नहीं तो 50 फीसदी साईफन ग़लत बने हैं और कहीं पर कोई प्लानिंग नहीं होती और लोगों से पूछा नहीं जाता कि किस तरह से साईफन लगाने चाहियें और कहां लगाने चाहियें। हमारे ज़मींदारों की मुसीबत यह है कि जब हम यह कहें कि यहां साईफन रखें या बड़ा साईफन लगायें तो Executive Engineers कह देते हैं कि तुम expert नहीं। तुम क्या जानते हो? ठीक है कि हम गलत साईफन लगाने के expert नहीं हैं। मैं समझता हूं कि ज़मींदार बेहतर जानते हैं कि natural flow कहां है और पुल कहां लगना चाहिये। दूसरे मैं जनाब की खिदमत में यह अर्ज़ करना चाहता हूं कि हमारे ज़िला में एक टांगरी नदी है। इस नदी ने इतना havoc मचा रखा है और इतनी मुसीबत ज़िला के लिये खड़ी कर रखी है कि अन्दाज़ा नहीं लगाया जा सकता। इस की वजह से अम्बाला छावनी हमेशा खतरा में रहती है। अम्बाला ज़िला के गांव खतरा में रहते हैं लेकिन कोई तवज्जुह नहीं दी जाती और टांगरी नदी को tame या harness करने के लिये कोई बात नहीं की जाती। इस के बाद मैं एक दो बातें पुलिस कमिशन के मुताल्लिक अर्ज़ करना चाहता हूं। पुलिस कमिशन इस लिये मुकर्रर किया गया कि कोई इसलाह की जा सके। पंजाब गवर्नमेंट ने और दुनिया की तमाम गवर्नमेंटस ने पुलिस कमिशन मुकर्रर किये। England में भी most

[खान अब्दुल गफ्फार खां]

recently कमिशन मुकर्रर किया गया यह देखने के लिये कि क्या २ इसलाह की जा सकती है और मैं समझता हूं कि हमारी गवर्नमेंट ने निहायत ही सही कदम उठाया है । एक तरफ यह कहा जाता है कि पुलिस राज्य है लेकिन दूसरी तरफ अगर पुलिस के attitude में तब्दीली लाने के लिये और काम को ठीक करने के लिये कमिशन मुकर्रर किया जाता है तो राठी साहिब चिल्ला उठते हैं । आखिर में एक बात और कहनी है । यह कहते हैं कि law and order नहीं है । मैं यह कहता हूं कि राठी साहिब, शुक्र करो कि अब तक बचे हुए हो और गवर्नमैंट की नज़र आप पर पड़ी नहीं । लेकिन मैं गवर्नमैंट की तवज्जुह इस बात की तरफ दिलाता हूं कि ज़रूर ऐसा करो । क्यों ? वह इस लिये कि.....

5—00 p.m.

एक माननीय मेम्बर : नज़रे बद दूर.............

खान अब्दुल गफार खां : मैं नज़रे कर्म या नज़रे अताब नहीं कहता, मैं तो नज़र ही कहता हूं । वह इस लिये कि जब लोग उकसाने वाले हों, हाऊस के अन्दर भी इस तरह की तकरीरें की जाएं, बाहर जाकर लोगों को उकसाया जाए, उन में जोश पैदा किया जाए, गवर्नमैंट के खिलाफ और गवर्नमैंट के कर्मचारियों के खिलाफ बातें हों तो लाज़मी तौर पर उन में जोश पैदा होता है । इस तरह वह लोग उन को उकसा कर law and order को खराब करते हैं । अगर इस तरह के हालात पैदा किए जाएं कि हिन्दु और सिक्खों को, हिन्दुओं और दूसरे लोगों को ....

चौधरी धर्म सिंह राठी : आप पाकिस्तान की बात करो । अपने सारे रिश्तेदारों को वहां भेज दिया....... (*Interruptions*)

Sardar Bhupinder Singh Mann: On a point of order, sir. Can any speech how so ever violent or inciting made in the House be objectionable ? Can any M.L.A. be arrested because he has made a violent or inciting speech on the floor of the House.

श्री उपाध्यक्ष : उन्होंने कहा है कि उन तकरीरों से लोगों में जोश पैदा होता है । (He has said that such speeches incite the masses.)

खान अब्दुल गुफ्फार खां : मैंने जनाब, इस वक्त यह नहीं कहा कि उन की speeches इस बात के लिये जायज़ हो सकती हैं कि उन की बिना पर उन्हें पकड़ लिया जाए । मैं तो यह कहना चाहता हूं कि हमें जो यह privilege मिला हुआ है इस का नाजायज़ फायदा नहीं उठाया जाना चाहिए । वह लोग इस privilege का misuse करते हैं जो हम को मिला हुआ है ।

चौधरी धर्म सिंह राठी : आप अपनी खैर मनाओ ।

खान अब्दुल गुफ्फार खां : मैं कहता हूं कि अगर आप ऐसी कोशिश करेंगे...... (*Interruptions*)

चौधरी धर्म सिंह राठी : सारे रिश्तेदारों को पाकिस्तान भेज चुके हो । अब तुम अपनी खैर मनाओ । (*Interruptions*)

Khan Abul Ghaffar Khan: I am not accustomed to take things lightly. I am ready to face anybody and meet anybody on any ground.

चौधरी धर्म सिंह राठी : अब जनाब, इन का चेहरा देखिए, कितने गजब का जोश है।

श्री उपाध्यक्ष : Order please, आप इस तरह से interrupt न करें। (Order please, the hon. Member should not interrupt like this).

खान अब्दुल गफार खां : तो मैं जनाब, सिर्फ इतनी बात ही अर्ज़ करना चाहता हूं कि अगर हम यहां ऐसी तकरीरें कर डालें जिन से लोगों में जोश फैले तो मैं दावे से कहता हूं कि we are misusing the privilege that has been granted to us. (*Interruptions*) इस लिये मैं कहता हूं कि यह जो कुछ खर्च हो रहा है और जो मांग सरकार ने की है यह abnormal हालात पर काबू करने के लिए की है। उन abnormal हालात की वजह से यह खर्च हुआ और हो रहा है। यह सारा खर्च जायज़ है।

आखिर में जनाब की विसातत से अपने फाइनैंस मनिस्टर साहिब से अर्ज़ करूंगा कि जनाब टांगरी नदी को harness करने की मेहरबानी फरमाएं।

श्रीमती ओम प्रभा जैन (कैथल) : माननीय डिप्टी स्पीकर साहिब, आज जो Appropriation Bill 3,43,03,110 रुपए का हमारे सामने है, इसमें कोई सन्देह नहीं कि इसमें से जितना पैसा खर्च हुआ है वह ज्यादातर unproductive मदों पर ही खर्च हुआ है लेकिन जिस प्रकार के पंजाब के हालात हैं, खास तौर पर जो हालात बजट पास करने के बाद पंजाब में पैदा हुए उन में कोई भी सरकार इतनी बड़ी रकम खर्च करने पर मजबूर हो जाती। मिसाल के तौर पर famine की item के अन्दर 1,54,72,870 रुपए की मांग है। माननीय डिप्टी स्पीकर साहिब, कौन नहीं जानता कि पिछले दिनों किस भयानक रूप में पंजाब भर में सैलाब आए और किस तरहसे हमारी गवर्नमेंट ने उस स्थिति का मुकाबिला किया। उसके लिए लोगों को तकाबियां दी गईं, गन्दम दी गई, बीज दिए गए। ऐसी हालत में आवश्यक था कि सरकार यह सभी व्यवस्था करती। लेकिन इस के साथ मैं यह बात भी कहना चाहती हूं कि सरकार को मालूम है कि हर साल सैलाब आने से तबाही होती है। खास तौर से पिछले दो सालों के हालात हमारे सामने हैं। पिछले सालों में भी तकरीबन तकरीबन इतनी ही रकम का provision किया गया था। सैलाब आने के कारण हर साल भयानक तबाही होती है। जो लोगों का खेतों में नुकसान हुआ वह कई करोड़ों का होगा। उसका अन्दाजा भी नहीं लगाया जा सकता। इसके लिए 9 या 10 करोड़ रुपए का estimate भी कुछ नहीं कर सकता। जब पंजाब के अन्दर इतना भारी नुकसान हर साल होता हो तो मैं सरकार से पुरज़ोर इलतजा करूंगी कि कोई न कोई स्थाई कदम जरूर उठाने चाहिएं। मास्टर प्लैन तो ठीक है लेकिन मैं यह समझती हूं कि काम कुछ और तेज़ी से होना चाहिए।

श्री लाल चन्द : On a point of Order, Sir. मेरी बहन को शायद इस बात का पता नहीं कि कल दो घंटे flood situation को discuss करने के लिए अलग रखे हुए हैं। यह उस वक्त जो कहना चाहें कह सकती हैं। अब दूसरी डिमांड्ज़ पर बहस कर लें।

श्रीमती ओम प्रभा जैन : मेरे भाई को पता होना चाहिए कि कल इस मकसद के लिए सिर्फ एक घण्टे का समय रखा गया है और पता नहीं कि उस समय मौका मिले या न मिले।

(श्रीमती ओम प्रभा जैन)

Appropriation Bill की तकरीबन 50% amount इसी Demand पर मांगी जा रही है। इसलिए मैं इस समय भी इस विषय पर बोल सकती हूं। इसलिए मैं यह कहना चाहती हूं कि बेहतर होगा यदि गवर्नमेंट छोटी छोटी canals को पक्का करे। मेरे इलाके में सिरसा कैनाल जाती है। पिछले कई सालों से मांग की जा रही है लेकिन अभी तक उसको पक्का नहीं किया गया। सैलाब का पानी चाहे वहां न जाता हो लेकिन seepage water कई गांव के अन्दर बुरी तरह से आ गया है और उसकी वजह से फसलें तबाह हो रही हैं। बेशक वहां floods न आए हों लेकिन वहां पर water level बड़ी तेज़ी से ऊपर आ रहा है। उस को रोकने के लिए ज़रूरी है कि छोटी छोटी drainage की स्कीम्ज़ बनाई जाएं। फिर भी जो कदम सरकार ने अब तक उठाए हैं उन के लिए मैं सरकार को बधाई देती हूं।

इस के अलावा जहां जहां भी सरकार को खर्च करना पड़ा उसके लिए मजबूरी थी। जैसे पुलिस के लिए इतनी बड़ी व्यवस्था करनी पड़ी। Law and Order को काबू में रखने के लिए कुछ लाख रुपया सरकार को खर्च करना पड़ा। उसके लिए मैं सरकार को बधाई देती हूं। इतनी भारी एजीटेशन हुई। जहां पर 26,000 आदमियों को जेल काटनी पड़ी हो उस समय सरकार ने काफी अच्छी तरह से स्थिति को निभाया और Law and Order को काबू में रखा।

श्री लाल चंद : क्या उन 26,000 आदमियों पर जो खर्चा हुआ, वह भी इसी डिमांड में शामिल है ?

श्रीमती ओम प्रभा जैन : मैं उस ऐजीटेशन की acuteness की बाबत ज़िक्र कर रही हूं कि जो इतनी सख्त एजीटेशन थी उस को काबू करने के लिए सरकार ने इन Supplementary Estimates में कुछ, लाख रुपए की ही मांग की है। (*Interruptions*) मेरी बात को ज़रा सुनने की मेहरबानी करें, बीच में इस प्रकार टोकने की कोशिश न करें। मैं यह कह रही हूं जिस एजीटेशन से लोगों के अन्दर इतना भयानक जज़बा पैदा हो गया था, उन के sentiments इतने भड़क उठे थे उस ऐजीटेशन का मुकाबिला करने के लिए जो मांग रखी गई है वह इतनी ज्यादा नहीं है। डिप्टी स्पीकर साहिब, हमारे देश की जम्हूरियत जिसको हम पनपाना चाहते हैं और जो कि अभी अपनी शैशवावस्था में ही है, उसके रास्ते में सब से बड़ा danger Communalism, Regionalism और Linguism का है। दूसरे मुल्कों की democracies में जो कि सैंकड़ों वर्ष पुरानी हैं इस प्रकार की कोई समस्या नहीं है क्योंकि वहां इस प्रकार के सूबे नहीं हैं जैसे कि हिन्दुस्तान में हैं। वहां पर इस तरह से भाषा और जातिवाद की भी कटुता नहीं पाई जाती। भारतवर्ष में ही जातिभेद भाषा के आधार पर झगड़े और provincialism की भावनाएं हैं। यही हमारी जम्हूरियत के पनपने के रास्ते में सब से बड़ी रुकावटें हैं। इन चीज़ों पर काबू पाने के लिए पंजाब सरकार ने कुछ कदम उठाए हैं और मैं उन के लिए सरकार को बधाई दिए बिना नहीं रह सकती।

डिप्टी स्पीकर साहिब, इस के अलावा एक चीज के लिए और खास तौर पर मैं पंजाब सरकार को बधाई देती हूं। वह है सैनिक स्कूलों की स्थापना। सैनिक स्कूल कपूरथला

श्रौर कुंजपुरा, करनाल के लिए 10 लाख रुपया scholarships के लिए, 9 लाख buildings के लिए, श्रौर 10 लाख रुपया grants-in-aid के लिए खर्च किया जा रहा है । यह बहुत ही श्रच्छी बात है । यह जो सैनिक स्कूल खोलने के बारे में कदम पंजाब सरकार ने उठाए हैं यह सराहनीय हैं । इन में गरीबों के बच्चे, जो rural areas में भी रहते हैं या जो किसानों के बच्चे हैं वह military training प्राप्त कर सकेंगे श्रौर मैं समझती हूं कि जिस स्थान पर वह पहले गरीबी श्रथवा दूसरे साधनों के उपलब्ध न होने के कारण पहुंच नहीं पाते थे श्रब वहां पहुंच सका करेंगे । यह बड़ी श्रच्छी बात है। इस के साथ ही साथ Public Schools का standard भी ऊंचा होगा ।

Deputy Speaker साहिब, मैं ने कहा है कि unproductive expenses बहुत ज्यादा हो गए हैं। इस सम्बन्ध में मैं खास तौर पर पंचायत राज पर होने वाले खर्च का जिक्र करना चाहती हूँ । Officials श्रौर non-offcials की training के लिए 2,82,500 रुपया रखा गया है। इस में से 1,32,000 रुपया non-official की training के लिए है । मैं समझती हूं यह खर्च बहुत ज्यादा है श्रौर unproductive है । जो officials होते हैं उन में I.A.S., P.C.S. वगैरह होते हैं जिन को इन चीज़ों का सारा ज्ञान होता है । श्रब उन को बच्चों की तरह से पढ़ाने श्रौर lecture देने से कोई खास फायदा न होगा । इस के श्रलावा 65 लाख रुपया है जिस के बारे में 10 रुपए की token demand मांगी गई है । यह रुपया भी पंचायत समितियों को दिया जाना है । इस बारे कहना चाहती हूं कि श्रक्तूबर में पंचायत राज कायम होगा । मगर बहुत सी elections postpone हो गई हैं। इन चुनावों में खूब गर्मा गर्मी भी रही। यह सब देखते हुए समझ नहीं श्राता कि 31 मार्च तक यह 65 लाख रुपया कैसे खर्च हो सकेगा, ठीक तरह से होगा या नहीं । इस तरह सरकार को ध्यान देना चाहिये ।

इस के पश्चात् मैं Industrial Fair का जिक्र करना चाहती हूं जिस के लिए 10 लाख रुपया रखा हुश्रा है । यह page 21 पर है । (घंटी) मुझे दो मिनट श्रौर दें । Demand No. 8 का जो item 2 है उस में Industrial Exhibition, local fairs etc. के बारे में जो explanation दिया गया है उस में जिक्र नहीं कि local fairs कहां कहां होंगे, सिर्फ इस बात का जिक्र है कि इस पर 10 लाख रुपया खर्च होगा । जब पिछले साल Appropriation Bill में Agriculture Fair के लिए 1,46,000 रुपया रखा गया था तो बड़ा शोर मचा था कि पैसे का misuse हुश्रा है। इस बार तो 10 लाख रुपया रखा गया। यह श्रब Demands की शक्ल में श्रा गया है श्रौर पास भी हो ही जाना है मगर श्रच्छा हो श्रगर सरकार इस को खर्च करते समय पूरी पूरी एहतियात से काम ले श्रौर unproductive schemes पर खर्च में से जितनी हो सके बचत करे। Thank you, Sir.

श्री उपाध्यक्ष : 6 बजे guillotine apply होगी इसलिये श्रब Members को 5, 5 मिनट ही मिलेंगे । (The Guillotine will be applied at 6 p.m. Therefore, the hon. Members will now get five minutes each).

श्री लाल चंद (जालन्धर शहर, उत्तर-पूर्व): डिप्टी स्पीकर साहिब, दो, तीन रोज से एक ही बात यहां सब के दिमाग में चल रही है यानी पंजाबी सूबा और आप को मैम्बरों को बार बार टोकना पड़ा है कि Demand की तरफ़ तवज्जुह दें। मैं कोशिश करूंगा कि मैं कोई irrelevant बात न करूं। जनाब देश को ठीक तरह से कायम रखने के लिये दो चीज़ों का ध्यान रखना पड़ता है --बाहरी खतरे का और अन्दरूनी खतरे का। अन्दरूनी खतरे से बचाव के लिए पुलिस की बड़ी अहमियत है और यह बहुत बढ़िया इखलाक की होनी चाहिये, होशयार होनी चाहिये। इस बात को सामने रखते हुए सरकार ने एक पुलिस कमिशन मुकर्रर किया है। जनाब आज तक पुराने rules के तहत ही सब कुछ होता रहा है और इन को revise करने की मांग काफी देर से है। इसलिये मैं इस के बनाए जाने से मुत्तफिक हूँ मगर सरकार ने इस की तशकील में, मैम्बरों की नामज़दगी में गलती की है। अगर इस list पर निगाह मारें तो Opposition के पुराने और तजरुबाकार मैम्बर पंडित श्री राम शर्मा हैं मगर चूंकि यह कानून का मसला है, इस तरफ शायद उन का कोई फायदा न हो सके। कांग्रेसी बैंचों की तरफ से सरदार दरबारा सिंह, और सरदार अजमेर सिंह जी हैं और इन के अलावा सरदार ज्ञान सिंह काहलों, सरदार सम्पूरण सिंह, सरदार सन्त प्रकाश सिंह जनरल मोहन सिंह जैनरल कुलवन्त सिंह वगैरह हैं। इन से पुलिस को कैसे फायदा होगा। दूसरे साहिबान भी हैं मगर इन का भी ताल्लुक official group से ही है और मैं समझता हूं कि सरदार दरबारा सिंह के सिवा यह सब एक ही पक्ष की बात जानते हैं और कहेंगे यानी सरकारी पक्ष का, public prosecutor का। इन को दूसरी side का इल्म नहीं है। जो कांग्रेस से लिए गये हैं उन्हें law का कुछ नहीं पता, उन्हें पुलिस के हथकंडों का इल्म नहीं कि वह कैसे मासूम लोगों को फंसाती और झूठे case तैयार करती है, ज़िमनी की तैयारी में क्या हेरा-फेरी होती है, जानते हुए भी बेगुनाहों को छोड़ नहीं सकती। दरअसल यह बड़ा पेचीदा मामला है और मेरे ख्याल में public की तकलीफें, मासूम लोगों का पक्ष कमिशन के सामने ठीक तरह से नहीं रखा जा सकेगा। इस कमिशन का असर बहुत देर तक रहना है इस लिये मैं समझता हूं कि जिस तरह Opposition में काबिल वुकला साहिबान थे राठी साहिब या दूसरे साहिबान या उधर से मोदगिल साहिब या दूसरे साहिब थे जिन को Law का ज्ञान है और लोगों की तकलीफों का पता है, उनको इस में लिया जाना चाहिये था, Bar Associations के Presidents को लिया जाना चाहिये था, किसी माहर criminal lawyer को लिया जाना चाहिये था। Retired Judges को लेकर, या पुराने I.G. को लेकर तो इस में पुरानी रट ही रहेगी, कोई नई बात न आयगी जिस से पुलिस को और सूबे को फायदा पहुंचे।

एक बात मैं decretal amounts बारे कहूंगा। इन cases की detail में न जाता हुआ मैं कह सकता हूँ कि कोई भी Civil Lawyer इन को देख कर ही कह सकता था कि इन में से 90% जीते नहीं जा सकते मगर इन का Law Deptt. या तो नाअहल है, या उन के पास वक्त नहीं और उन का यही attitude रहता है 'let the Court decide it' इस को देखते हुए मैं इन से कहूंगा कि अपने Law Department को

reorganise करो, उन को भरोसा दिलाओ ताकि वह तो सही राए देकर सरकार का खर्च बचाएं ।

एक बात मैं exhibition बारे अर्ज़ करना चाहता हूँ । पिछले साल जो pavilion हम ने लगाया उस की भारी criticism हुई, सरकार बदनाम हुई । अब फिर 10 लाख रुपया मांगा जा रहा है । मैं पंडित जी से कहूंगा और publicity incharge से कहूंगा कि इस बदनामी से आंखें बन्द न करें, इस से सबक सीखें, पंजाब को ऊंचा करें । मुर्गे ही न बनाते फिरें और ऐसा करते २ पंजाब को मुर्गा न बना दें । उम्मीद है इन बातों की तरफ सरकार ध्यान देगी ।

ਚੌਧਰੀ ਬਲਬੀਰ ਸਿੰਘ (ਹੁਸ਼ਿਆਰਪੁਰ 'ਜਨਰਲ'): ਡਿਪਟੀ ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਇਸ ਹਾਊਸ ਦੇ ਵਿਚ ਜਿਹੜੀਆਂ ਸਪੀਚਾਂ ਹੋਈਆਂ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਮੈਂ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਸੁਣਿਆ ਹੈ । ਮੈਨੂੰ ਇਕ ਸ਼ੇਅਰ ਯਾਦ ਆਉਂਦਾ ਹੈ :—

'ਉਮਰ ਸਾਰੀ ਤੋ ਕਟੀ ਇਸ਼ਕੇ ਬੁਤਾਂ ਮੇਂ ਮੋਮਨ
ਆਖਰੀ ਵਕਤ ਮੇਂ ਕਿਆ ਖਾਕ ਮੁਸਲਮਾਂ ਹੋਂਗੇ।

ਡਿਪਟੀ ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਲੋਕਾਂ ਨੇ ਸਾਰੀ ਉਮਰ ਅੰਗਰੇਜ਼ਾਂ ਦੇ ਬੂਟ ਚੱਟਣ ਵਿਚ ਗੁਜ਼ਾਰੀ ਉਹ ਅਜ ਮੌਲਵੀ ਸਾਹਿਬ ਨੂੰ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਇਹ ਦੇਸ਼ ਦੇ ਹਿਤ ਦੇ ਖਿਲਾਫ ਹਨ । ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਮੈਂਬਰ ਸਾਹਿਬਾਨ ਨੇ ਟਿਕਟਾਂ ਲੈਣ ਦੀ ਖਾਤਰ ਆਪਣੀ ਜ਼ਮੀਰ ਨੂੰ ਦਬਾ ਕੇ ਸਪੀਚਾਂ ਕੀਤੀਆਂ ਹਨ । ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਵਿਚੋਂ ਸਰਦਾਰ ਅਜਮੇਰ ਸਿੰਘ, ਸਰਦਾਰ ਰਾਜਿੰਦਰ ਸਿੰਘ, ਗਿਆਨੀ ਕਰਤਾਰ ਸਿੰਘ ਔਰ ਰਾੜੇਵਾਲਾ ਸਾਹਿਬ ਵੀ ਹਨ । ਇਨ੍ਹਾਂ ਸਾਹਿਬਾਨ ਨੇ ਪੰਜਾਬੀ ਸੂਬੇ ਦੇ ਵਾਸਤੇ ਖੁਦ ਭੁਖ ਹੜਤਾਲਾਂ ਕਰਵਾਈਆਂ ਸਨ ਔਰ ਇਹ ਸਭ ਗੁਰਦੁਆਰਿਆਂ ਦੇ ਅੰਦਰ ਜਾ ਜਾ ਕੇ ਪੰਜਾਬੀ ਸੂਬੇ ਦੇ ਹਕ ਵਿਚ ਸਪੀਚਾਂ ਕਰਦੇ ਰਹੇ ਹਨ । ਡਿਪਟੀ ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਪੰਜਾਬੀ ਸੂਬਾ ਤਾਂ ਇਕ ਪਾਸੇ ਰਿਹਾ ਇਹ ਤਾਂ ਸਿਖ ਸਟੇਟ ਬਣਾਉਣ ਲਈ ਭੁਖ ਹੜਤਾਲਾਂ ਕਰਵਾਉਂਦੇ ਰਹੇ ਹਨ । ਪਰ ਅਜ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਉਹ ਕਿਸ ਮੂੰਹ ਨਾਲ ਆਖਦੇ ਹਨ ਕਿ ਪੰਜਾਬੀ ਸੂਬੇ ਦੀ ਮੰਗ communal ਹੈ । ਸਰਦਾਰ ਸੰਪੂਰਨ ਸਿੰਘ ਰਾਮਾ ਨੇ ਕਿਹਾ ਸੀ ਕਿ ਅਸੀਂ ਪੰਜਾਬੀ ਸੂਬਾ ਨਹੀਂ ਚਾਹੁੰਦੇ ਬਲਕਿ ਅਸੀਂ ਸਿਖ ਸਟੇਟ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਾਂ ਔਰ ਸਰਦਾਰ ਰਾਜਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਹੋਰੀਂ ਜਿਹੜੇ ਬੜੇ ਜ਼ੋਰ ਸ਼ੋਰ ਦੇ ਨਾਲ ਪੰਜਾਬੀ ਸੂਬੇ ਦੀ ਮੰਗ ਦੀ ਮੁਖਾਲਫਤ ਕਰਦੇ ਹਨ ਉਸ ਵੇਲੇ ਜਥੇਦਾਰ ਰਾਮਾ ਦੇ ਨਾਲ ਸਨ । ਇਹ ਉਦੋਂ ਕਹਿੰਦੇ ਸਨ ਕਿ ਮਾਸਟਰ ਤਾਰਾ ਸਿੰਘ ਜਿਹੜਾ ਪੰਜਾਬੀ ਸੂਬੇ ਦੀ ਮੰਗ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੈ ਇਹ ਥੋੜੀ ਹੈ ਅਸੀਂ ਸਿਖ ਸਟੇਟ ਬਣਾਉਣੀ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਾਂ ।

Mr. Deputy Speaker: Please be relevant.

ਚੌਧਰੀ ਬਲਬੀਰ ਸਿੰਘ : ਡਿਪਟੀ ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਜਦੋਂ ਪੰਜਾਬੀ ਸੂਬੇ ਦੇ ਬਾਰੇ ਰੈਜ਼ੋਲਿਊਸ਼ਨ ਪੇਸ਼ ਹੋਇਆ ਸੀ ਉਦੋਂ ਵੀ ਮੈਨੂੰ ਨਹੀਂ ਸੀ ਵਕਤ ਮਿਲਿਆ ਔਰ ਜਦੋਂ Supplementary Estimates ਆਏ ਉਦੋਂ ਵੀ ਮੈਨੂੰ ਨਹੀਂ ਬੋਲਣ ਦਿਤਾ । ਮੈਨੂੰ ਸਿਰਫ ਅਜ ਹੀ ਵਕਤ ਮਿਲਿਆ ਹੈ ਇਸ ਕਰ ਕੇ ਮੈਂ ਆਪਣੀ ਪਾਰਟੀ ਦੇ ਜਿਹੜੇ ਖਿਆਲਾਤ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਇਜ਼ਹਾਰ ਜ਼ਰੂਰ ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ। ਮੈਂ ਕਹਿੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਪੰਜਾਬੀ ਸੂਬੇ ਦੀ ਜਿਹੜੀ ਮੰਗ ਹੈ ਇਹ ਕੋਈ ਹੁਣੇ ਹੀ ਅਕਾਲੀਆਂ ਵੱਲੋਂ ਪੈਦਾ ਨਹੀ ਹੋਈ ਬਲਕਿ ਪੰਡਤ ਨਹਿਰੂ ਨੇ ਖੁਦ ਇਸ ਅਸੂਲ ਨੂੰ ਤਸਲੀਮ ਕੀਤਾ ਹੈ ਕਿ ਜ਼ਬਾਨ ਦੇ ਆਧਾਰ ਤੇ ਸੂਬੇ ਬਣਨੇ ਚਾਹੀਦੇ ਹਨ । ਇਸ ਕਰ ਕੇ ਅਜ ਅਗਰ ਸੂਬਾ ਪ੍ਰਸਤੀ ਦੀ ਅਗ ਲਗੀ ਹੈ ਤਾਂ ਉਸ ਦਾ ਮੁਖ ਕਾਰਣ ਪੰਡਤ ਨਹਿਰੂ ਖੁਦ ਹੈ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ States Re-organisation Commission ਬਣਵਾ ਕੇ ਫੈਸਲਾ ਕਰਵਾਇਆ ਸੀ ਕਿ ਬੋਲੀ

[ਚੌਧਰੀ ਬਲਬੀਰ ਸਿੰਘ]

ਦੇ ਆਧਾਰ ਤੇ ਸੂਬਿਆਂ ਦੀ ਬਣਤਰ ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ । ਉਸ ਕਮਿਸ਼ਨ ਨੇ ਬਿਲਕੁਲ impartial ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਆਪਣੀ ਸਫਾਰਿਸ਼ ਕੀਤੀ ਸੀ । ਇਸ ਕਰ ਕੇ ਉਸ ਨੂੰ ਮੰਨਣ ਵਿਚ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕਿਉਂ ਤਕਲੀਫ ਮਹਿਸੂਸ ਹੁੰਦੀ ਹੈ । ਸਾਡੀ ਪਾਰਟੀ ਦੇ ਲੀਡਰ ਆਚਾਰੀਆ ਕਰਿਪਲਾਨੀ ਨੇ ਕਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਜਦੋਂ ਨਿਰਪਖ ਕਮਿਸ਼ਨ ਨੇ ਆਪਣਾ ਫੈਸਲਾ ਦਿਤਾ ਹੋਇਆ ਹੈ ਕਿ ਬੋਲੀ ਦੇ ਆਧਾਰ ਤੇ ਸੂਬੇ ਬਣਨੇ ਚਾਹੀਦੇ ਹਨ ਤਾਂ ਫੇਰ ਪੰਜਾਬੀ ਸੂਬਾ ਕਿਉਂ ਨਹੀਂ ਬਣਾਇਆ ਜਾਂਦਾ । ਪੰਜਾਬੀ ਬੋਲੀ ਦਾ ਸੂਬਾ ਵੀ ਜ਼ਰੂਰ ਬਣਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ।

Mr. Deputy Speaker: This is all irrelevant please.

ਚੌਧਰੀ ਬਲਬੀਰ ਸਿੰਘ: ਡਿਪਟੀ ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਏਥੇ ਪੰਜਾਬੀ ਸੂਬੇ ਦਾ ਨਾਮ ਲੈ ਕੇ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਵਿਚ ਨਫਰਤ ਫੈਲਾਉਣ ਵਾਸਤੇ ਗੌਰਮੈਂਟ ਦੀਆਂ ਬੈਂਚਾਂ ਤੇ ਬੈਠੇ ਮੈਂਬਰਾਂ ਵਲੋਂ ਬਹੁਤ ਸਾਰੀਆਂ ਗਲਾਂ ਕਹੀਆਂ ਗਈਆਂ । ਇਸ ਕਰ ਕੇ ਜੇ ਮੈਂ ਇਸ ਗਲ ਦੀ back ground ਦਸਾਂ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਕਿਉਂ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਵਿਚ ਨਫਰਤ ਦਾ ਬੀਜ ਬੋਣ ਵਾਲੀਆਂ ਸਪੀਚਾਂ ਕੀਤੀਆਂ ਹਨ ਤਾਂ ਮੈਨੂੰ irrelevant ਨਹੀਂ ਸਮਝਿਆ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ । ਮੈਂ ਇਹ ਦਸਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ States Reorganisation Commission ਰੀਪੋਰਟ ਨੂੰ ਸ੍ਰੀ ਅਜੈ ਘੋਸ਼ ਨੇ ਵੀ support ਕੀਤਾ ਹੈ ਔਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਕਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਬੋਲੀ ਦੇ ਆਧਾਰ ਤੇ ਜਿਹੜੀ ਪੰਜਾਬੀ ਸੂਬੇ ਦੀ ਮੰਗ ਕੀਤੀ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ ਇਹ ਅਸੂਲੀ ਤੌਰ ਤੇ ਠੀਕ ਹੈ ।

Mr. Deputy Speaker: The hon. Member should know that the Appropriation Bill is under discussion and he should confine his speech to that. The report of the States Re-organisation Commission is not under discussion.

ਚੌਧਰੀ ਬਲਬੀਰ ਸਿੰਘ: ਇਸ Appropriation Bill ਦੇ ਵਿਚ ਲਖਾਂ ਰੁਪਿਆ ਪੁਲੀਸ ਤੇ ਖਰਚਨ ਲਈ, tear gass ਛਡਣ ਲਈ ਔਰ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ suppress ਕਰਨ ਲਈ ਮੰਗਿਆ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ । ਅਜ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਗਲਾਂ ਕਰ ਕੇ ਸਰਦਾਰ ਦਰਬਾਰਾ ਸਿੰਘ ਵਰਗੇ ਹੀਰੋ ਬਣਨਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਨ । ਡਿਪਟੀ ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਮੈਂ ਪਟਿਆਲੇ ਇਕ ਮੀਟਿੰਗ ਦੇ ਵਿਚ ਲੈਕਚਰ ਕਰ ਰਿਹਾ ਸੀ ਉਥੇ ਗੋਲੀ ਚਲ ਗਈ । ਡਿਪਟੀ ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਬਹਾਦਰੀ ਦੀ ਦਾਦ ਦਿਉ । ਜਿਥੇ ਮੀਟਿੰਗ ਹੋਈ ਉਥੇ ਇਕ ਆਦਮੀ ਗੋਲੀ ਚਲਾ ਕੇ ਪੰਜ ਸਤ ਸੌ ਆਦਮੀਆਂ ਦੇ ਜਲਸੇ ਵਿਚੋਂ ਔਰ ਪੁਲੀਸ ਦੇ ਘੇਰੇ ਵਿਚੋਂ ਬੜੀ ਸ਼ਾਨ ਦੇ ਨਾਲ ਬਚ ਕੇ ਚਲਾ ਗਿਆ । ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਪੁਲੀਸ ਜਿਹੜੀ ਚਾਰ ਚਫੇਰੇ ਖੜੀ ਸੀ ਉਸ ਨੂੰ ਫੜ ਵੀ ਨਹੀਂ ਸਕੀ ਔਰ ਅਜ ਤਕ ਉਸ ਆਦਮੀ ਦਾ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਪਤਾ ਹੀ ਨਹੀਂ ਲਗ ਸਕਿਆ। ਡਿਪਟੀ ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਜੇ ਮੈਂ ਅਜ ਇਹ ਚਾਰਜ ਲਗਾਵਾਂ ਕਿ ਉਹ ਆਦਮੀ ਸਰਦਾਰ ਦਰਬਾਰਾ ਸਿੰਘ ਦਾ ਆਪਣਾ ਆਦਮੀ ਸੀ ਜਿਸ ਨੂੰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਵਿਚ ਗਲਤ ਫਹਿਮੀ ਅਤੇ ਦਹਿਸ਼ਤ ਫੈਲਾਉਣ ਦੇ ਵਾਸਤੇ ਉਥੇ ਭੇਜਿਆ ਸੀ ਔਰ ਫਿਜ਼ਾ ਨੂੰ ਖਰਾਬ ਕਰਨ ਵਾਸਤੇ ਇਕ ਢੌਂਗ ਰਚਾ-ਇਆ ਗਿਆ ਸੀ । ਜੇ ਉਹ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਆਪਣਾ plot ਨਾ ਬਣਾਇਆ ਹੋਇਆ ਹੁੰਦਾ ਤਾਂ ਕੋਈ ਵਜ੍ਹਾ ਨਹੀਂ ਸੀ ਕਿ ਉਹ ਆਦਮੀ ਉਥੋਂ ਬਚ ਕੇ ਨਿਕਲ ਜਾਂਦਾ ਔਰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਪੁਲੀਸ ਉਸ ਨੂੰ ਨਾ ਪਕੜਦੀ । ਜਿਸ ਸੂਬੇ ਦੀ ਗੌਰਮੈਂਟ ਖੁਦ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਕਮੀਨੀਆਂ ਹਰਕਤਾਂ ਕਰਨੀਆਂ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦੇਵੇ ਤਾਂ ਉਸ ਸੂਬੇ ਦੇ ਵਿਚ ਅਮਨ ਚੈਨ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਰਹਿ ਸਕਦਾ ਹੈ ? ਗੌਰਮੈਂਟ ਦੇ ਵਾਸਤੇ ਇਹ ਕਿਡੀ ਸ਼ਰਮ ਵਾਲੀ ਗਲ ਹੈ । ਇਹ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਇਸ ਤਰੀਕੇ ਦੇ ਨਾਲ ਏਸ ਸੂਬੇ ਦੀ ਫਿਜ਼ਾ ਖਰਾਬ ਹੋਵੇ ਤਾਕਿ ਕੈਰੋਂ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਗੱਦੀ ਕਾਇਮ ਰਹੇ । ਇਹ

ਜਿਹੜਾ Appropriation Bill ਹੈ ਇਹ ਸਾਡੀ ਗੌਰਮੈਂਟ ਦੀ inefficiency ਦੀ ਇਕ ਜਿਉਂਦੀ ਜਾਗਦੀ ਤਸਵੀਰ ਹੈ। ਡਿਪਟੀ ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਅਫਸਰਾਂ ਦੀ ਨਾਅਹਿਲੀਅਤ ਦੀ ਵਜ੍ਹਾ ਕਰ ਕੇ ਸਾਡੀ ਗੌਰਮੈਂਟ ਨੂੰ ਲੱਖਾਂ ਰੁਪਏ ਹਰ ਸਾਲ ਬਤੌਰ ਹਰਜਾਨੇ ਦੇ ਦੇਣੇ ਪੈਂਦੇ ਹਨ। Estimates ਕਮੇਟੀ ਨੇ ਇਕ ਕੇਸ ਦੇ ਵਿਚ ਆਪਣਾ ਰੀਮਾਰਕ ਵੀ ਦਿੱਤਾ ਹੈ ਜਿਹੜਾ ਕਿ ਮੈਂ ਤੁਹਾਡੇ ਸਾਹਮਣੇ ਪੜ੍ਹ ਕੇ ਦਸਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਕਿਹਾ ਹੈ:

"It appeared during the course of the oral examination of departmental representatives that the old complicated procedure in dealing with notices under section 80 C.P.C. is still in existence. When such notices are received by Government they do not seem to be attended to promptly, and rarely is a decision taken by Government one way or the other within the time allowed under the aforesaid Section. The result is that sometimes claims are filed in the Courts which the Government even otherwise would accept but because of their being filed in Courts owing to delays on the part of Government in taking decisions, they are additionally saddled with costs. In other words, Government have to pay not only the amount of the claim but costs as well even though the burden of costs could be avoided if timely decisions were taken".

ਡਿਪਟੀ ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਮੈਂ ਇਹ ਰਾਏ ਦੇਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਗੌਰਮੈਂਟ ਨੂੰ ਇਹ ਪਾਲੀਸੀ ਬਣਾਉਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ ਕਿ ਜਿਸ ਅਫਸਰ ਦੀ ਅਣਗਹਿਲੀ ਕਰ ਕੇ cost ਦੇਣੀ ਪਈ ਹੋਵੇ ਉਹ ਉਸੇ ਅਫਸਰ ਦੇ ਜ਼ਿਮੇ ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। ਜੇ ਇਹ ਫੈਸਲਾ ਕਰ ਦਿਤਾ ਗਿਆ ਤਾਂ ਤੁਸੀਂ ਦੇਖੋਗੇ ਕਿ ਇਹ ਜਿਹੜਾ ਹਰ ਸਾਲ ਲੱਖਾਂ ਰੁਪਿਆਂ ਦਾ ਨੁਕਸਾਨ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਇਹ ਬਚ ਜਾਵੇਗਾ। ਡਿਪਟੀ ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਸਫੇ ਦੋ ਤੇ ਇਕ ਕੇਸ ਹੈ ਜਿਸ ਦੇ ਵਿਚ ਗੌਰਮੈਂਟ ਨੂੰ 7,626 ਰੁਪਏ costs ਵਜੋਂ ਦੇਣੇ ਪਏ। ਇਸ ਚੀਜ਼ ਨੂੰ ਰੋਕਣ ਦੀ ਜ਼ਰੂਰਤ ਹੈ। ਕੈਰੋਂ ਸਾਹਿਬ ਅਜ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਜਿਤਨੇ ਵੀ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਵਿਚ ਸਮਗਲਰ ਹਨ ਉਹ ਸਾਰੇ ਇਕਠੇ ਹੋ ਕੇ ਦਰਬਾਰ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਵਿਚ ਲੁਕ ਗਏ ਹਨ। ਇਥੇ ਸਫਾ ਦੋ ਤੇ ਦਸਿਆ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਅਫੀਮ ਵੇਚੀ ਲੇਕਿਨ ਜਿਸ ਆਦਮੀ ਨੂੰ ਅਫੀਮ ਵੇਚੀ ਗਈ ਉਸ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਮੈਨੂੰ ਮਾਲ ਘਟ ਮਿਲਿਆ ਹੈ ਇਸ ਲਈ ਮੇਰੇ ਕੋਲੋਂ ਉਸਦੇ ਪੈਸੇ ਘਟ ਲਉ। ਇਸ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਨਾ ਤਾਂ ਉਸ ਆਦਮੀ ਨੂੰ ਉਸ ਤੋਂ ਵਧ ਲਏ ਹੋਏ ਪੈਸੇ ਵਾਪਸ ਦਿਤੇ ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਇਸ ਗਲ ਦੀ enquiry ਕਰਾਈ ਕਿ ਆਖਰ ਉਹ ਅਫੀਮ ਕਿਸ ਨੇ ਘਟ ਦਿਤੀ ਹੈ। ਇਹ ਸਾਰੇ ਰੁਪਏ ਉਸ ਆਦਮੀ ਤੋਂ ਵਸੂਲ ਕਰਨੇ ਚਾਹੀਦੇ ਸਨ ਜਿਸ excise ਦੇ ਮਹਕਮੇ ਵਾਲੇ ਨੇ ਅਫੀਮ ਘਟ ਦਿਤੀ ਹੈ। ਜੇ ਕਰ enquiry ਕਰ ਕੇ ਇਹ ਪੈਸੇ ਜ਼ਿਮੇਵਾਰ ਆਦਮੀ ਤੋਂ recover ਕੀਤੇ ਜਾਂਦੇ ਤਾਂ ਇਹ ਸਾਰਾ ਬੋਝ ਟੈਕਸ ਦੇਣ ਵਾਲਿਆਂ ਦੇ ਸਿਰ ਨਾ ਪੈਂਦਾ। ਲੇਕਿਨ ਅਜ ਸਾਡੇ ਸਾਹਮਣੇ ਇਹ ਮੰਗ ਪੇਸ਼ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ ਕਿ ਉਸ ਠੇਕੇਦਾਰ ਨੂੰ 38,318 ਰੁਪਏ ਦਿੱਤੇ ਗਏ ਹਨ ਜਿਸ ਵਿਚ 7,600 ਰੁਪਏ ਮੁਕਦਮੇ ਦੀ cost ਦੇ ਦਿਤੇ ਹਨ ਅਤੇ 31 ਹਜ਼ਾਰ ਰੁਪਏ ਦੇ ਕਰੀਬ ਜੋ ਅਫੀਮ ਘਟ ਦਿਤੀ ਗਈ ਹੈ ਉਸ ਦੇ ਦਿਤੇ ਹਨ। ਕੀ ਗੌਰਮਿੰਟ ਨੇ ਇਸ ਗੱਲ ਦੀ ਜਾਂਚ ਪੜਤਾਲ ਕੀਤੀ ਹੈ ਕਿ ਜਦੋਂ ਖਜ਼ਾਨੇ ਵਿਚੋਂ ਪੂਰੀ ਤੋਲ ਕੇ ਅਫੀਮ ਦਿਤੀ ਗਈ ਹੈ ਤਾਂ ਫਿਰ ਰਸਤੇ ਵਿਚ ਉਸ ਨੂੰ ਕਿਹੜਾ ਸਮਗਲਰ ਪੈ ਗਿਆ? ਆਖਰ ਇਸ ਘਾਟੇ ਦਾ ਜ਼ਿਮੇਵਾਰ ਕੌਣ ਹੈ? ਗੌਰਮਿੰਟ ਨੇ ਇਸ ਸਬੰਧ ਵਿਚ ਕੋਈ enquiry ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਅਤੇ ਨਾ ਕੋਈ action ਲਿਆ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਹਾਲਾਤ ਵਿਚ ਇਹ ਕਹਿੰਦੇ ਫਿਰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਅਫੀਮ ਦੇ ਸਾਰੇ ਸਮਗਲਰ ਅਜ ਦਰਬਾਰ ਸਾਹਿਬ ਵਿਚ ਇੱਕਠੇ ਹੋ ਗਏ ਹਨ (ਘੰਟੀ) ਮੈਂ ਅਰਜ਼ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਹ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ (ਘੰਟੀ) ਕਿ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਸਾਰੇ ਬਦਮਾਸ਼..................

श्री उपाध्यक्ष : क्या आपको घंटी नहीं सुनती है ? (Does the hon. Member not hear the bell ?)

ਚੌਧਰੀ ਬਲਬੀਰ ਸਿੰਘ : ਡਿਪਟੀ ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਮੈਨੂੰ ਪਹਿਲਾਂ ਵੀ ਬੋਲਣ ਲਈ ਵਕਤ ਨਹੀਂ ਮਿਲਿਆ ਹੈ ।

Mr. Deputy Speaker : Please resume your seat. Now the hon. Finance Minister will give reply to the debate. After that guillotine is to be applied.

ਚੌਧਰੀ ਬਲਬੀਰ ਸਿੰਘ: ਮੈਨੂੰ ਵਕਤ ਮਿਲਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ, ਮੈਨੂੰ ਪਹਿਲਾਂ ਵੀ ਵਕਤ ਨਹੀਂ ਮਿਲਿਆ । ਮੈਨੂੰ ਦੋ ਮਿੰਟ wind up ਕਰਨ ਲਈ ਦਿਉ । ਇਹ ਮੇਰਾ ਹਕ਼ ਹੈ ਕਿ ਮੈਂ ਇਕ ਪਾਰਟੀ ਦੇ ਨੁਮਾਇੰਦੇ ਦੇ ਤੌਰ ਤੇ ਵਕਤ ਲੈ ਸਕਾਂ ।

ਆਵਾਜ਼ਾਂ : ਤੁਹਾਡੀ ਪਾਰਟੀ ਕਿਹੜੀ ਹੈ ?

Mr. Deputy Speaker : Order please. Now the hon. Finance Minister will speak.

वित्त मंत्री (डाक्टर गोपी चन्द भार्गव): इस पर बहस के दौरान में बावजूद आपके warning देने के ऐसी बातें कही गईं जिन का बजट के साथ कोई ताल्लुक नहीं लेकिन मैं उसी जबान में जवाब नहीं देना चाहता क्योंकि मुझे बजट पर बोलना है । बजट discussion में किसी meeting पर गोली का जिक्र करना किसी तरह से भी जायज़ और मुनासिब नहीं । चन्द भाइयों ने जो एतराज़ात किए मैं उन का जवाब देने की कोशिश करूंगा । पहले तो यह कहा गया कि ये Supplementary Demands आनी ही नहीं चाहिए । एक भाई ने तो यह कह दिया कि और मुल्कों में होतीं ही नहीं । मैं उन्हें कहना चाहता हूं कि Supplementary Demands सब जगह होती हैं । हम ने इस दफा बहुत कोशिश की थी कि हम इतनी Supplementary Demands न लाएं लेकिन आप देखेंगे कि 3 करोड़ कुछ लाख में से तीन करोड़ के करीब non-planned expenditure है और उस में से 1½ करोड़ सिर्फ flood relief के लिए है ओर वह flood relief कौन सा जो floods पहले आ चुके हैं, जो अब floods आए हैं उस का relief अगले बजट में आयेगा, कोई आदमी anticipate नहीं कर सकता कि कितना नुकसान floods से होगा इस लिए relief का अन्दाज़ा नहीं लगा सकता । इस के अलावा जो भी चीजें आईं उन का आना जरूरी था इस लिए वे इस में आईं और हमेशा supplementary budget उसी के लिए आता है ।

जिन चीज़ों पर ज़रूरी खर्च करना था और जिन के लिए बजट में भी provision directly या indirectly नहीं थी उन को जरूरी लाना पड़ा क्योंकि वह contingency fund में से किया जाता है और उन को पहली मीटिंग में ही पूरा करना होता है । डिग्रियों का रुपया भी जरूरी तौर पर देना था क्योंकि वे charged items हैं । हमें अपील करने का भी हक़ था । उस में भी हाईकोर्ट ने कहा कि तुम रुपया दाखिल करो क्योंकि कानून के मुताबिक हमें देना पड़ता है । Celebration of Police Tattoo पर भी मखौल उड़ाया गया । Item No. 6 में जो खर्च है वह charged expenditure है और वह मुकदमा 1952 में शुरू हुआ था, अब फैसला हुआ है । वह रुपया भी जमा कराना

ज़रूरी था। पुलिस की Demand पर जिस चीज़ की बाबत एतराज़ किया गया वह centenary मनाने की बाबत जो खर्च है उस की बाबत है। यह centenary सिर्फ पंजाब में ही नहीं बल्कि सारे हिन्दुस्तान में मनाई गई और हर सूबे में उस के लिए खर्च हुआ। हम ने भी उसी के मुताबिक इस रुपये को रखा। यह जरूरी माना गया कि Police Centenary मनाई जाए। Centenary कोई मातम का काम नहीं होता। Centenary तो सौ वर्ष के बाद खुशी मनाने का मौका होता है। जो चीजें ऐसे मौके पर की जाती हैं वही की गई और उन के लिए रुपया लिया गया। यह रुपया कोई ज्यादा नहीं क्योंकि जब इतनी पुलिस हो और उसके लिए Centenary जैसा function मनाना हो तो यह रुपया कोई ज्यादा नहीं है। इसमें मखौल की क्या बात है? जब सारे हिन्दुस्तान में यह चीज़ मनाई गई तो क्या यहां पंजाब में हम 'सोग' रखते? Centenary सब जगह मनाई गई तो यहां पर भी मनानी जरूरी थी। इसलिए यहां भी मनाई गई।

फिर मेरे दोस्त श्री मंगल सैन को बड़ा दुःख है। मुझे उन के दुखी होने पर बड़ा अफसोस है कि उन को हमारी वजह से और खास कर मेरे बजट बनाने पर दुःख होता है है। लेकिन मेरे किसी काम पर उन को खुशी तो होनी नहीं थी। इसलिए मेरा कोई काम हो उसके लिए उन का दुखी होना जरूरी है।

श्री मंगल सैन : सारा पंजाब ही दुखी है।

वित्त मंत्री : वह दुखी किस बात से हैं? इसलिए कि floods के लिए हमने इतना रुपया लगा दिया, Improvement Trust के लिए इतना रुपया लगा दिया, पंजाब पुलिस के लिए पुलिस कमिशन बैठाया इसलिए वह दुखी है? इन बातों से उन को दुःख होता है। दर असल उन के दुःख का इलाज कोई नहीं है। जो आदमी जबर्दस्ती किसी को कहता फिरे कि मैं दुखी हूं, तो उसका कोई इलाज नहीं होता। जो आदमी अपने दिल में एक ख्याल ही बैठा ले कि मैं दुखी हूं और जब तक वह उस ख्याल को दूर न करे तब तक उसका क्या इलाज हो सकता है? ऐसी हालत में तो उसका दुखी रहना लाजमी है और उसके लिए किसी के पास कोई इलाज नहीं है।

श्री मंगल सेन : Improvement Trust वाले सहगल के बारे में भी बताइए।

वित्त मंत्री : जनाब, राओ गजराज सिंह साहिब चले गए वह तो ऐसे स्पीच कर रहे थे जैसे बजट के मौके पर स्पीच करनी होती है। वह बड़े लायक हैं, उनको बड़ा तजरुबा है। वह दूसरों की चीज़ों को तो कुछ समझते ही नहीं। जो वह समझते हैं वही ठीक समझते हैं दूसरों को तो कुछ समझ नहीं।

मौलवी अब्दुल ग़नी डार: मैंने समझा कि शायद आप यह कहने जा रहे हैं कि जो कुछ वह समझते हैं वह शायद खुदा भी नहीं समझता।

वित्त मन्त्री : आप ने addition कर दी, आप का बड़ा बड़ा शुक्रिया। लेकिन मैं खुदा को बीच में क्यों लाता। मैं तो इंनसान हूं, इंनसान की बात कर रहा हूं। इसलिए उन की जो तजवीज़ें थीं वह समझ में नहीं आई। आप के जरिए, जनाब, मैं, हाऊस को बता दूं कि हमने flood relief के लिए anti-flood measures के लिए कमेटी बनाई। उस कमेटी में सब इंजीनियर्ज हैं, जिन्होंने अब तक choes का बड़ी अच्छी तरह से काम

[वित्त मंत्री]

किया है उन को उसमें लिया हुआ है, इसके अलावा जो experts कहलाते हैं उन को उसमें लिया हुआ है और वह एक technical कमेटी है। पहले इंजीनियर साहिबान उस टैकनिकल कमेटी के पास अपनी तजवीजें भेजते हैं। जब टैकनिकल कमेटी उन को पास करती है तब वह हमारे सामने आती हैं। हम उन को examine करते हैं। उन को examination stand करना पड़ता है इसके बाद वह तजवीजें निकलती हैं। अब flood relief के लिए कोई यह कहे कि canalisation करके या कोई और चीजें करके एकदम सारे floods को control में लाया जा सकता है तो यह नामुमकिन बात है। हम flood control करने के लिए बहुत भारी चीजें कर रहे हैं। उन के लिए बहुत कुछ करना होता है। रोहतक में भी एक ड्रेन बनी। कुछ काम कर पाए। सारा काम एकदम कैसे किया जा सकता था? सारा काम उस वक्त तक खत्म नहीं हो सकता था। इसलिए उसे बचाने के लिए जो कुछ किया जा सकता था वह किया ताकि वह तो किसी न किसी तरीका से floods से बच जावे और वह उन measures की वजह से बच भी गया। अगर यह कोई कहे कि सभी steps एकदम लिए जाए और काम फौरन खत्म हो जाए यह किसी से भी नहीं हो सकता था।

61 करोड़ रुपया waterlogging के लिए रखा है और 22 करोड़ रुपया दूसरी स्कीम्ज के लिए। यह 22 करोड़ रुपया गवर्नमेंट पंजाब या गवर्नमेंट आफ इंडिया एकदम नहीं दे सकती है। उस 22 करोड़ रुपए में से ही drains बनेंगी। इसलिए उसको spread over किया है। सब के मशविरे से सारी बातों को, सभी तजवीजों को examine करके फैसला करना है कि कौन सी drain बननी है और कौन सी नहीं बननी है। चुनांचि उसके मुताबिक हम ने प्रोग्राम बनाया है और उसके मुताबिक काम करना है। अब यह कहना कि गवर्नमेंट को कुछ नहीं आता, इंजीनियर्ज़ को कुछ नहीं आता, पचास साल बर्बाद कर दिए गए हैं, मैं ठीक कर सकता हूं, गलत बातें हैं। आज तक तो कुछ किया नहीं आगे वह क्या करेंगे। वह डिस्ट्रिक्टड बोर्ड के मालिक रहे हैं, आज तक वह कुछ नहीं कर पाए तो अब क्या करेंगे? सिर्फ बातें करने से काम नहीं चला करता।

एक भाई बुजुर्ग हैं, मुझे उन को refer करते कुछ डर लगता है क्योंकि जैसा कि मैंने पहले कहा था मैं तो उन के लिए red rag के तौर पर हूं। उन्होंने भी बहुत कुछ कहा (*Interruptions*) क्योंकि उन को पिछली दफा टिकट न मिली इसलिए कांग्रेस को छोड़ कर कांग्रेस के दुश्मन बन गए। वह क्यों कांग्रेस में आने के लिए तैयार थे? उस वक्त क्या था जब वह कांग्रेस पार्टी के मैम्बर बने थे? (विघ्न) जब टिकट मिल गई तो कांग्रेस अच्छी थी और जब टिकट न मिली तो पार्टी खराब हो गई। तो इसका इलाज क्या हो सकता है? सिवाय इसके और कोई बात नहीं कि उन को बोलने की बहुत आदत है। जरा ऊंचा बोलते हैं। मेरे जैसा आदमी तो उन से डरता ही है क्योंकि बहुत ऊंचा बोलते हैं और superlative degree में बोलते हैं। बोलते वक्त उन के सामने और कोई चीज नहीं होती जो खराब हो उसको वह बहुत खराब कहते हैं और जो अच्छी हो उसको बहुत अच्छी। बीच के दर्जे का तो उन के पास कोई अन्दाज़ा ही नहीं होता। जो आदमी कभी moderation exercise न करता हो उसको मैं क्या कह सकता हूं।

उन्होंने पंचायत राज के खिलाफ कहा कि लोगों को शराब पिलाई गई, गोश्त खिलाया गया और न मालूम क्या क्या किया। उन्होंने कहा कि हम उन्हें यह ट्रेनिंग शराब पीने की दे रहे हैं। जिस आदमी को इन बातों का भी अन्दाज़ा लगाने का मियार मालूम न हो उसकी बाबत मैं क्या कह सकता हूं। मैं कह सकता हूं कि हमने पंचायतों को ट्रेनिंग में बहुत तरक्की की है। पंचायतों के अच्छे काम की वजह से आज 3,000 से ज्यादा पंचायतों की इलैक्शन unanimously हुई है। अब भी हम उन के आपसी झगड़ों को निपटाने के लिए काम कर रहे हैं लेकिन उन जैसे भाई ही हैं जो-कि झगड़ों को जारी रखने की कोशिश करते रहते हैं और फैसले नहीं होने देते। इसके लिए वही लोग जिम्मेदार हैं जो कि झगड़ों को मिटने नहीं देते।

चौधरी धर्म सिंह राठी : यह काम तो टोपी वाले करते हैं।

वित्त मंत्री : जनाब, Demand 12 Famine के बारे है, flood का स में जिक्र नहीं। इसमें जो relief provide किया गया है शायद इससे भी ज़्यादा देना पड़े। हमें भूल नहीं जाना चाहिये कि लोगों को लगातार दो तीन सालों से नुकसान हो रहा है। इस की वजह से वह बुरी तरह से दब गए हैं। अगर सरकार के पास काफी पैसा होता तो उन को compensation देती मगर ऐसा करने की ताकत नहीं है इसलिये relief दिया जाता है।

कुछ भाइयों ने Police Commission के personnel पर एतराज़ किया है मगर मैं इतना कह सकता हूं कि जो आदमी चुने गए वह बड़े लम्बे मशिवरे के बाद best possible चुने गए। उन में lawyers भी हैं और public के नुमायंदे भी हैं। वह जानते हैं कि public की demand क्या है उनको क्या तकलीफ है। Police Commission काम कर रहा है और उस ने अपनी interim report दे दी है। पूरी report पर काम कर रहे हैं।

एक एतराज़ fairs बारे किया गया कि हम fairs क्यों करते है, रुपया क्यों देते हैं। इस बारे अर्ज़ करूँ कि इन fairs में अपने सूबे के नाम की खातिर हमें जाना पड़ता है। फिर इसमें कुछ सीखने और सिखाने का मौका भी रहता है। जो Agriculture Fair हुआ था उसे criticise करने वाले लोग बदकिस्मती से देख न पाए। मुझे यकीन है कि अगर वह उसे देख पाते तो ज़रूर appreciate करते जैसा कि औरों ने भी किया। वहां से कुछ हम ने सीखा कुछ औरों को सिखाया।

कुछ बातें general budget वाली कही गईं जो इस वक्त नहीं कही जानी चाहिए थीं। उन में relevancy नहीं थी इसलिये उनके जवाब देने की ज़रूरत नहीं है... (*interruption*) Irrelevant बात को खींच कर relevant बनाया जाता है जिसकी वजह से ठीक तरह से consideration नहीं हो पाती। इस बिल की consideration होनी चाहिये।

Mr. Deputy Speaker : Question is—

That the Punjab Appropriation (No. 3) Bill be taken into consideration at once.

[Mr. Deputy Speaker]

After ascertaining the votes of the Members by voices, Mr. Deputy Speaker said" I think the 'Ayes have it". This opinion was challenged and division was claimed. Mr. Deputy Speaker after calling upon those Members who were for "Aye" and those who were for "No", respectively, to rise in their places and on a count having been taken, declared that the motion was carried.

The motion was declared.

CLAUSES 2, 3, SCHEDULE, CLAUSE 1 AND THE TITLE

Mr. Deputy Speaker : Question is—

That Clauses 2, 3, Schedule, Clause 1 and the Title stand part of the Bill.

The motion was carried.

Mr. Deputy Speaker : Question is—

That the Punjab Appropriation (No. 3) Bill be....

चौधरी धर्म सिंह राठी : On a point of order, Sir, जहां तक guillotine लगाने का ताल्लुक है यह Appropriation Bill पर नहीं लागू की जा सकती ?

Mr. Deputy Speaker : Please see rule 225 of the Rules of Procedure. The guillotine period begins from 6 p. m.

Mr. Deputy Speaker : Question is—

That the Punjab Appropriation (No. 3) Bill be passed.....

The motion was carried.

THE PUNJAB APPROPRIATION (No. 4) BILL, 1961.

Minister for Finance (Dr. Gopi Chand Bhargava) : Sir, I beg to introduce the Punjab Appropriation (No. 4) Bill, 1961.

Minister for Finance: (Dr. Gopi Chand Bhargava) : Sir, I beg to move—

That the Punjab Appropriation (No. 4) Bill be taken into consideration at once.

Mr. Deputy Speaker : Motion moved—

That the Punjab Appropriation (No. 4) Bill be taken into consideration at once.

6 p. m.

श्री शेर सिंह (झज्जर) : उपाध्यक्ष महोदय इस Appropriation Bill में famine का भी जिक्र है । और 51 हजार रुपया इसमें famine के लिए रखा गया है। मैं उसके मुताल्लिक निवेदन करना चाहता हूँ। एक बात की मुझे खुशी है कि हमारे वित्त मंत्री महोदय ने इस बात को तसलीम किया है कि floods के कारण लोगों को जितना relief दिया जा रहा है वह नाकाफी है। उनको relief नहीं compensation मिलना चाहिए था।

Minister for Finance : On a point of order, Sir. Floods have got nothing to do with this Bill. The Bill relates to the Excess Demands. These are old accounts which require to be settled.

श्री शेर सिंह : अगर कोई बात Public interest या जनरल पालिसी की हो तो उसके बारे में कहा जा सकता है ।

श्री उपाध्यक्ष : जो excess demands इस बिल के अन्दर हों वही सिर्फ discussion में आ सकती हैं । (Only those Excess Demands can be discussed which are includ ed in this Appropriation Bill.)

श्री शेर सिंह : मैं जनाब, पालिसी के मुतालिक जिक्र कर रहा हूं कि लोगों को जो अधिकार compensation का है वह आपको देना चाहिए था ।

श्री उपाध्यक्ष : कौन सी clause इसको cover करती है ? (Which clause of this Bill covers it ?

चौधरी धर्म सिंह राठी : On page 6 Demand No. 3 है, जो कि famine के बारे में है ।

Minister for Finance : On a point of order, Sir. The Demand relates to the year 1959. The hon. Member can discuss the famine of 1959.

Shri Sher Singh : Sir, I am talking about the policy of the Government.

जनाब, मैं relevant इसलिए हूं कि मैं तो general policy की बात कह रहा हूं । जो कि relief देने की है और डाक्टर साहिब ने मानी है । लेकिन गवर्नमेंट की जो पालिसी है वह इसलिए गलत है कि जब लोगों से उन channels पर आबियाना लिया जाता है, जिन पर उनका नुकसान हुआ है तो उनको compensation भी सरकार को देना चाहिए लेकिन सरकार ने वह न दे कर सिर्फ 1 या $1\frac{1}{2}$ मन गेहूँ हर एक को दिया है । इससे लोगों का भला नहीं हो रहा बल्कि सरकार उनको भिखारी बना रही है । चाहिए तो यह था कि उन्हें compensation मिलता या फिर कोई और काम निकाला जाता जिसमें उनको लगाया जाता । लेकिन आजकल मुसीबत ज़दा लोग एक एक मन आटे के लिए बोरी उठाए फिरते हैं । सरकार अपनी गलती को महसूस नहीं करती हालांकि आज डाक्टर साहिब ने इस बात को माना है कि सरकार को compensation देना चाहिए लेकिन मानते हुए भी सरकार उसी नीति पर चल रही है । सरकार को उन्हें,जिनकी फसल तबाह हो गई है और आगे भी जो नहीं बोई जानी है, compensation देना चाहिए था ।

सरकार की एक नीति और है जो गलत है । वह यह कि सरकार ने drains वगैरह के बनवाने के काम में गफलत की है । अगर शुरू म ही 10, 20 लाख रुपया ज्यादा खर्च कर दिया जाता तो जो तबाही 1955 में हुई और 1960-61 में हुई वह न होती । जो drain नं० 8 है उसका इन्तज़ाम इस साल फिर नहीं हुआ और जो पानी जमुना म डालने की योजना थी वह फिर कार्यान्वित नहीं हुई । यह सरकार 5 लाख या 6 लाख की बचत करती है लेकिन करोड़ों रुपया खर्च करना पड़ जाता है ।

[श्री शेर सिंह]

इसलिए मैं अर्ज करना चाहता हूं कि सरकार को ज्यादा effective कदम उठाने चाहिएं और जिस compensation के लिए सरकार की जिम्मेदारी है morally और legally वह compensation लोगों को देना चाहिए ।

चौधरी धर्म सिंह राठी (सम्भालका) : डिप्टी स्पीकर साहिब, मैं दो-तीन मिनट में दो बातों की तरफ डाक्टर साहिब का ध्यान दिलाऊँगा । मुश्किल तो यह है कि डाक्टर साहिब वैसे ही बहुत कम ध्यान देते हैं और अगर उनको ध्यान दिलाया भी जाए तो उन्हें सुनाई कम देता है । और वही बातें नोट करते हैं जो उनके साथी उन्हें नोट कराते हैं ।

तो जो सरकार का relief देने का तरीका है वह बिल्कुल गलत है । एक तो जिनकी फसलें बरबाद हो गई हैं उन्हें complete compensation देना चाहिए और फिर चाहे किसी का मकान बरबाद हुआ हो चाहे फसल, सबको compensation मिलना चाहिये, तमीज नहीं होना चाहिए ।

इस में vehicles पर 1,55,462 रुपया लगा । मैं समझता हूं कि यह misuse of vehicles है । यह नहीं होना चाहिए । सफा 5 पर कहते हैं कि 29 हजार रुपया राजभवन पर एक साल में बिजली और पानी का खर्च बढ़ गया । यह जो statement दी गई है इस को मैं मानने को तैयार नहीं हूं । इन अल्फाज के साथ मैं अपने ख्यालात रखना चाहता हूं ।

वित्त मन्त्री (डाक्टर गोपी चन्द भार्गव) : इस में जो statement दी है अगर आपने पहले पढ़ी होती तो शायद आप को बोलना न पड़ता । इस में लिखा है :—

> "According to the provisions of Article 205 of the Constitution of India, the Governor shall, if any money has been spent on any service during the financial year in excess of the amount granted for that service and for that year, cause to be presented to the Legislative Assembly of the State, a demand for such excess. The appropriation Accounts of the Punjab Government for the year 1958-59 and the Audit Report, 1960, as authenticated by the Comptroller and Auditor-General of India, were received from the Accountant-General, Punjab, on the 22nd February, 1960, and the same were laid before the Punjab Legislative Assembly and Legislative Council by an order of the Governor of the Punjab on 23rd February and 26th February, 1960, respectively. These Accounts were then examined by the Public Accounts Committee, as constituted by the State Lgislature, in April, 1960. The Committee presented its Report on the said Accounts to the Punjab Vidhan Sabha on the 22nd February, 1961, and in accordance with the recommendation contained in para 4 thereof, the excesses over voted grants/ charged appropriations for the year 1958-59 are being presented for regularisation by the Legislature in accordance with the provisions of Article 205 of the Constitution".

इस लिए compensation देना चाहिए या नहीं देना चाहिए यह behind the mark है । डिप्टी स्पीकर साहिब, कहते हैं कि जो मुक्का लड़ाई के बाद याद आये तो उसे अपने मुंह पर मार लेना चाहिए । इसलिए अब राठी साहिब का एतराज करना वाजब नहीं:

Mr. Deputy Speaker : Question is—

> That the Punjab Appropriation (No. 4) Bill, be taken into consideration at once.

After ascertaining the votes of the Members present by voices, Mr. Deputy Speaker gave an opinion. The opinion was challanged. The bells were sounded. The question was put again and carried by a voice vote.

The motion was declared carried.

CLAUSES 2 AND 3

Mr. Deputy Speaker : Question is—

That Clauses 2 and 3 stand part of the Bill.

The motion was carried.

SCHEDULE

Mr. Deputy Speaker : Question is—

That the Schedule stand part of the Bill.

The motion was carried.

CLAUSE 1

Mr. Deputy Speaker : Question is—

That Clause 1 stand part of the Bill.

The motion was carried.

TITLE

Mr. Deputy Speaker : Question is—

That the Title be the Title of the Bill.

The motion was carried.

Minister for Finance (Dr. Gopi Chand Bhargava) : Sir, I beg to move—

That the Punjab Appropriation (No. 4) Bill, be passed.

Mr. Deputy Speaker : Motion moved—

That the Punjab Appropriation (No. 4) Bill, be passed.

श्री मंगल सेन : डाक्टर साहिब को न कान से सुनता है न आंखों से दिखाई देता है । इसलिए इन के काम से सारी जनता दुखी रहती है ।

Mr. Deputy Speaker : No personal remarks please.

Mr. Deputy Speaker : Question is—

That the Punjab Appropriation (No. 4) Bill be passed

The motion was carried.

6.20 p.m. **Mr. Deputy Speaker :** The House stands adjourned till 2 p.m. tomorrow.

The Sabha then adjourned till 2 p. m. on Tuesday, the 26th September 1961

14804 P.V.S—953—5-3-1962—CP.. & S., Pb, Chandigarh.

Punjab Vidhan Sabha Debates

26th September, 1961

Volume II—No. 5

OFFICIAL REPORT

CONTENTS

Tuesday, the 26th September, 1961

Price : Rs

4.45 nP.

ERRATA

PUNJAB VIDHAN SABHA DEBATES, VOL. II, NO. 5,
DATED THE 26TH SEPTEMBER, 1961

Read	*for*	*on page*	*line*
Questions	estions	Title page 3, under 'Contents'	
ਟਾਊਨ	ਟਾਊੂਠ	(5)29	4th from below
ਜਾਣ	ਜਾਣਾਂ	(5)31	6th from below
चुन	चुने	(5)34	5
aggrieved	agriened	(5)42	19th and 20th from below
supremacy	supermacy	(5)44	25
Lal	la	(5)58	2
consideration	consideratAion	(5)58	4
water-logged	logged water	(5)72	2nd from below
suppress	supperess	(5)78	7th from below

PUNJAB VIDHAN SABHA

Tuesday, the 26th September, 1961

The Vidhan Sabha met in the Assembly Hall, Sector 10, *Chandigarh, at* 2.00 *p.m. of the Clock. Mr. Speaker (Sardar Gurdial Singh Dhillon) in the Chair.*

STARRED QUESTIONS AND ANSWERS

Reduction in Prices of Fertilizers

***7294. Sardar Dhanna Singh Gulshan :** Will the Minister for Agriculture and Forests be pleased to state whether there is any proposal under the consideration of Government to supply fertilizers to the Growers at reduced rates to encourage Grow-More-Food in the State ; if so, details thereof and when it is likely to be implemented ?

Shri Harbans Lal (Deputy Minister) : The pool prices of chemical fertilizers are fixed by the Government of India, and the State Government cannot reduce these prices. Subsidy at the rate of 25 per cent is being allowed on the sale of Phosphatic Fertilizers and a proposal to extend this concession even to the sale of Nitrogen Fertilizers in the hilly areas of the State is under consideration.

Oustees of Pong Dam

***7214. Shri Ram Chandra Comrade :** Will the Minister for Irrigation and Power be pleased to state—

(a) the number and names of villages finally estimated to be submerged in the Pong Dam together with the population and area of these villages ;

(b) the phases in which the villagers are proposed to be evacuated and the detailed procedure, if any, settled for the purpose ;

(c) the total amount, if any, allocated for the rehabilitation of evacuees and the nature of arrangements made for their rehabilitation ?

Shri Dalbir Singh (Deputy Minister) : (a) (i) The list of villages expected to be submerged in the Pong Dam Reservoir is placed on the Table of the House.

(ii) Over 9,000 families will be displaced.

(iii) The area to be submerged in the reservoir will be 58,000 acres.

(b) The phases in which the villagers are proposed to be evacuated have not yet been decided. Collection of information in this connection is in progress.

[Deputy Minister]

(c) (i) The amount allocated for the rehabilitation of displaced families is Rs 23.50 lacs. However, the total amount allocated for the cost of land to be submerged, dislocation of roads, railway, compensation for houses, trees, jungle, etc., works out to 539 lacs.

(ii) The evacuees of this area will be rehabilitated if they so desire on the areas to which the irrigation facilities would be extended on completion of the Project.

Names of the villages which are likely to be submerged by the construction of Beas Dam (some of the villages consist of a number of estates)

1. Chamrur.
2. Khanpur.
3. Balghar.
4. Kulehar.
5. Meharal.
6. Dodra.
7. Halranpur.
8. Anur (Mangarh).
9. Bhatoli (Nand R).
10. Bhatoli (Phakorian).
11. Ranial.
12. Bhalial.
13. Seontha.
14. Gadroli.
15. Poth.
16. Amb (Nandpur).
17. Kandhi.
18. Dughal.
19. Mangal Galer.
20. Ludhiarol.
21. Padal.
22. Katuar.
23. Badhopal.
24. Panjral.
25. Bachohlar.
26. Marihawali.
27. Gharial.
28. Sarkapral.
29. Duhak.
30. Sothel.
31. Barian.
32. Bari (Nandpur).
33. Bathu.
34. Anur (Gular).
35. Thear.
36. Ludred.
37. Jarot.
38. Katral.
39. Nagrotah.
40. Chatwal.
41. Patorar.
42. Kohli Balthan.
43. Rail.
44. Ghai.
45. Jummal.
46. Bhalwal Chandlour.
47. Khairian.
48. Gheori.
49. Basi.
50. Dhameta.
51. Nurpur Jawali.
52. Dehra Siba.

श्री राम चन्द्र कामरेड : क्या डिप्टी मिनिस्टर साहिब फरमाएंगे कि जिन लोगों को वहां से evacuate किया जा रहा है उनकी प्रापर्टी की कीमत का अंदाज़ा लगाने के लिए Public opinion को entertain किया गया है ?

उप-मंत्री : Property की कीमत का अंदाज़ा लगाने के लिए public opinion की क्या जरूरत है जो कीमत होगी वह लगा ली जाएगी ।

श्री राम चन्द्र कामरेड : मेरा मतलब कहने का यह है कि जो लोग उस इलाके में रहने वाले हैं वह वहां की जायदाद वगैरह की कीमत का अंदाज़ा ज्यादा सही तरीके से लगा सकते हैं, क्या उन की सलाह ली गई ।

उप-मंत्री : जो लोग concerned हैं उन की सलाह जरूर ली जाती है ।

श्री राम चन्द्र कामरेड : क्या आप concerned की तारीफ करेंगे ।

उप-मंत्री : Concerned से मतलब है जो लोग वहां से उठने वाले हैं और जाने वाले हैं ।

SHADOW BLOCKS IN THE STATE

***7231. Shri Rup Singh Phul :** Will the Minister for Community Development be pleased to state—

(a) the number of shadow blocks in the State at present together with their names ;

(b) the time by which the blocks referred to above will be turned into full-fledged National Extension Service Blocks ?

Shri Dalbir Singh (Deputy Minister) : (a) Forty-six. List showing the names of the shadow blocks in the Punjab State, is placed on the Table of the House as Annexure 'A'.

(b) October, 1963.

ANNEXURE 'A'

List of Shadow Blocks in the Punjab State

Serial No.	District		Name of Shadow Block
1	Ambala	..	Ambala
2	Do	..	Bilaspur
3	Do	..	Sialba Majri
4	Gurgaon	..	Punhana
5	Hissar	..	Rania
6	Do	..	Ratia
7	Do	..	Bhiwani

[Deputy Minister]

Serial No.	District	Name of Shadow Block
8	Hissar	.. Bara Gudha
9	Karnal	.. Assandh
10	Do	.. Nissang
11	Do	.. Smalkha
12	Rohtak	.. Beri
13	Do	.. Mundlana
14	Do	.. Kathura
15	Amritsar	.. Jandiala
16	Do	.. Rayia
17	Do	.. Majitha
18	Do	.. Verka
19	Ferozepur	.. Muktsar
20	Do	.. Malaout
21	Do	.. Lambi
22	Do	.. Khuian Sarwar
23	Do	.. Fazilka
24	Gurdaspur	.. Narot Jaimal Singh
25	Do	.. Dorangla
26	Hoshiarpur	.. Bhunga
27	Do	.. Hoshiarpur-II
28	Do	.. Anandpur Sahib
29	Do	.. Gagret
30	Do	.. Mukerian
31	Jullundur	.. Jullundur East
32	Do	.. Shahkot
33	Do	.. Mukandpur
34	Kangra	.. Nagrota
35	Do	.. Mangwal
36	Do	.. Nadaun
37	Do	.. Sujanpur
38	Do	.. Panchrukhi

Serial No.	Districts		Name of Shadow Block
39	Bhatinda	..	Mansa
40	Do	..	Budhladha
41	Mahindergarh	..	Badhra
42	Patiala	..	Ghanaur
43	Do	..	Bhunerheri
44	Sangrur	..	Mahal Kalan
45	Do	..	Uchana
46	Do	..	Kalayat

श्री रूप सिंह फूल : क्या डिप्टी मिनिस्टर साहिब फरमाएंगे कि जो 46 Shadow Blocks 1963 तक convert करने हैं उन की year-wise तादाद मुकर्रर की गई है ?

उप-मंत्री : जी हां । यह programme बनाया गया है कि अक्तूबर, 1961 तक 11, अप्रैल 1962 तक 15, अक्तूबर 1962 तक 14, और अप्रैल 1963 तक 6 Shadow Blocks convert किये जाएंगे ।

श्री रूप सिंह फूल : क्या डिप्टी मिनिस्टर साहिब उन blocks का नाम बताएंगे जो कि अक्तूबर 1961 तक convert करने हैं ?

उप-मंत्री : अभी final फैसला नहीं हुआ ।

ਚੌਧਰੀ ਬਲਬੀਰ ਸਿੰਘ : ਇਹ ਜਿਹੜੇ Shadow Blocks convert ਕੀਤੇ ਜਾ ਰਹੇ ਹਨ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਾ area demarcate ਕਰਨ ਲਈ ਕੋਈ ਕਮੇਟੀ ਮੁਕੱਰਰ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ ਕਿ ਨਹੀਂ ?

ਉਦਯੋਗ ਮੰਤਰੀ : ਸਵਾਲ ਦੀ ਸਮਝ ਨਹੀਂ ਆਈ ।

ਚੌਧਰੀ ਬਲਬੀਰ ਸਿੰਘ : ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਜਿਹੜੇ Blocks ਬਣਾਏ ਗਏ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ continuity ਨਹੀਂ ਹੈ, ਮੈਂ ਪੁੱਛਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਬਣਾਉਣ ਦਾ procedure ਕੀ ਹੈ ?

ਮੰਤਰੀ : ਹਰ ਜ਼ਿਲ੍ਹੇ ਵਿਚ ਇਕ District Development Committee ਬਣੀ ਹੋਈ ਹੈ । ਜਿਤਨੇ ਵੀ ਬਲਾਕ ਬਣਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਜਿਤਨੇ ਵੀ Shadow Block ਬਣਦੇ ਹਨ ਉਹ ਉਸ ਕਮੇਟੀ ਦੀ approval ਨਾਲ ਹੀ ਬਣਦੇ ਹਨ ਜਿਸਦੇ ਕਿ ਮੇਰੇ ਦੋਸਤ ਚੌਧਰੀ ਬਲਬੀਰ ਸਿੰਘ ਵੀ ਮੈਂਬਰ ਹੋਣੇ ਹਨ ।

ਚੌਧਰੀ ਬਲਬੀਰ ਸਿੰਘ: ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਮਨਿਸਟਰ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਜੋ ਜਵਾਬ ਦਿਤਾ ਹੈ ਉਹ ਗਲਤ ਦਿਤਾ ਹੈ। ਉਸ ਕਮੇਟੀ ਦੀ ਕੋਈ approval ਨਹੀਂ ਲਈ ਜਾਂਦੀ ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਕੋਈ ਰਾਏ ਲਈ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਮੈਂ ਕਹਿਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ....

Mr. Speaker : Please ask a direct question.

ਚੌਧਰੀ ਬਲਬੀਰ ਸਿੰਘ : ਕੀ ਇਹ ਠੀਕ ਹੈ ਕਿ District Development Committee ਦੀ ਕੋਈ ਰਾਏ ਨਹੀਂ ਲਈ ਗਈ ਹੈ?

ਮੰਤਰੀ : ਮੈਂ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਕਹਿ ਚੁਕਾ ਹਾਂ ਕਿ ਜੋ ਬਲਾਕ ਬਣਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਜੋ ਬਲਾਕ Head quarters ਮੁਕੱਰਰ ਕਰਦੇ ਹਾਂ ਉਸ ਵਿਚ ਹੀ shadow ਬਲਾਕ ਆ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਸਾਰੀ State ਨੂੰ 228 ਬਲਾਕਾਂ ਵਿਚ ਵੰਡਿਆ ਗਿਆ ਹੈ...

Mr. Speaker : His question is whether the District Development Committee is consulted in this connection?

ਮੰਤਰੀ : ਜੀ ਹਾਂ, ਉਸ ਨੂੰ ਪੁਛਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

चौधरी धर्म सिंह राठी : जिस ज़िले में कमेटी की राय न ली गई हो क्या वहां दुबारा राए लेने के लिये और पहल फैसला को revise करने के लिए तैयार है ?

Mr. Speaker : This is not relevant.

PANCHAYAT OFFICERS APPOINTED AS BLOCK DEVELOPMENT OFFICERS

***7232. Shri Rup Singh Phul** : Will the Minister for Community Development be pleased to state the names of the Panchayat Officers who have been promoted as Block Development Officers during the current financial year together with the qualifications fixed for the said promotion ?

Shri Dalbir Singh (Deputy Minister) : (a) Names of the Panchayat Officers who have been promoted as Block Development and Panchayat Officers during the current financial year :—

Serial No.	Name
1	Shri Bhagwant Singh
2	Shri Jagdish Singh
3	Shri Hardyal Singh
4	Shri Ram Kishan
5	Shri Hazara Ram
6	Shri Hans Raj

(b) Qualifications for the posts of Block Development and Panchayat Officers for promotion quota :—

(i) Graduate of a recognised University (Relaxable in the case of Social Education and Panchayat Officers having five years' service as Social Education Organiser/Panchayat Officer/ Social Education and Panchayat Officer).

(ii) Four years' service in the blocks.

(iii) Candidates with a rural outlook and practical knowledge of rural life, village economy and culture to be preferred.

Age-limits.—25—35 years, relaxable up to 40 years in deserving cases.

श्री रूप सिंह फूल : क्या वज़ीर साहिब बताएंगे कि क्या पंचायत अफसरों को B.D.O. promote करने के लिए कोई precentage मुकरर्र की गई है ?

मंत्री : जी हां की हुई है ।

श्री रूप सिंह फूल : कितनी percentage मुकरर्र की गई है ?

मंत्री : 30 फीसदी ।

श्री रूप सिंह फूल : क्या यह percentage आंयदा के लिए भी जारी रहेगी ?

मंत्री : हां रहेगी ।

ਸਰਦਾਰ ਰਾਜਿੰਦਰ ਸਿੰਘ : ਮੈਂ ਪੁਛਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਕੀ ਇਸ promotion ਦੇ ਕੰਮ ਲਈ ਗੌਰਮੈਂਟ ਨੇ ਕੋਈ departmental committee ਮੁਕਰਰ ਕੀਤੀ ਹੈ ਜਾਂ direct ਹੀ ਮਹਿਕਮੇ ਵਲੋਂ selection ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ ? What procedure was adopted in this matter?

ਮੰਤਰੀ : ਜੋ senior ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ promote ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਨਾਲ merit ਵੀ ਵੇਖਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ।

ਸਰਦਾਰ ਰਾਜਿੰਦਰ ਸਿੰਘ : ਮੈਂ ਤਾਂ ਇਹ ਪੁਛਿਆ ਹੈ ਕਿ ਕੀ ਇਸ ਕੰਮ ਲਈ ਕੋਈ selection ਕਮੇਟੀ ਮੁਕਰਰ ਕੀਤੀ ਹੈ, ਕੋਈ ਬੋਰਡ ਮੁਕਰਰ ਕੀਤਾ ਹੈ ਜਾਂ ਖੁਦ ਹੀ directly ਇਹ ਤਰਕੀਆਂ ਦੇ ਦਿਤੀਆਂ ਹਨ ?

ਮੰਤਰੀ : ਇਸ ਲਈ ਨਾ ਕੋਈ ਬੋਰਡ ਬੈਠਿਆ ਹੈ ਨਾ ਹੀ ਕੋਈ selection ਕਮੇਟੀ ਬੈਠੀ ਹੈ । ਜੋ Head of the Department ਹਨ ਉਹ by seniority-cum-merit promotion ਦੇ ਦਿੰਦੇ ਹਨ ।

ਸਰਦਾਰ ਰਾਜਿੰਦਰ ਸਿੰਘ : ਮੈਂ ਇਹ ਪੁਛਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਜਿਹੜੇ Panchayat Officers ਦੇ ਨਾਮ ਦੱਸੇ ਗਏ ਹਨ ਕੀ ਉਹ ਉਨ੍ਹਾਂ ਸਾਰੀਆਂ qualifications ਔਰ ਮਿਆਰ ਨੂੰ ਪੂਰਾ ਕਰਦੇ ਹਨ ਜਿਹੜੀਆਂ ਮਨਿਸਟਰ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਦਸੀਆਂ ਹਨ ?

ਮੰਤਰੀ : ਜੀ ਹਾਂ, ਕਰਦੇ ਹਨ ।

RECOMMENDATIONS OF NON-OFFICIAL VIGILANCE COMMITTEE

*7260. **Maulvi Abdul Ghani Dar :** Will the Chief Minister be pleased to state whether any action has been taken by the Government up to 15th August, 1961, on the recommendations of the Non-official Vigilance Committee ; if so, what ?

Shri Harbans Lal (Deputy Minister) : It is not in public interest to disclose this information.

मौलवी अब्दुल गनी डार : क्या डिप्टी मिनिस्टर साहब बताएंगे कि Non-official Vigilance Committee की बाबत यह बताना कि क्या गवर्नमेंट उसकी recommendations पर action ले रही है या नहीं, भी public interest में नहीं है ?

Deputy Minister : It is a matter of opinion.

Mr. Speaker : The question asked by the hon. Member is whether any action has been taken on the recommendations of the Non-official Vigilance Committee, and I think the reply to this could easily be given.

Deputy Minister : Sir, as stated earlier, it is not in public interest to disclose the information.

Mr. Speaker : I do not think any public interest is involved in giving this information. I would request the Government not to take shelter under this general observation "it is not in public interest". I will not accept this reply in future if it is going to be used very lightly.

Minister for Industries : Sir, the reply to the first part should be given. We will reply to this part of the question after collecting the necessary information.

REDISTRIBUTION OF BOUNDARIES OF DISTRICTS

***7261. Maulvi Abdul Ghani Dar** : Will the Chief Minister be pleased to state whether Government have under their consideration any proposal for redistribution of the existing boundaries of the districts in the State ; if so, the details thereof ?

Shri Harbans Lal (Deputy Minister) : (a)(i) Yes.

(ii) The matter is only under consideration and as no decisions have been taken, the question of furnishing details does not arise.

मौलवी अब्दुल गनी डार : क्या डिप्टी मनिस्टर साहिब फरमाएंगे कि किन किन ज़िलों में आप यह चीज़ करने जा रहे हैं ?

उप-मंत्री : जब अभी final decision ही नहीं किया तो details कैसे बता सकता हूं ?

चौधरी धर्म सिंह राठी : कब तक यह फैसला हो जाएगा ?

उप-मंत्री : इस के बारे में अभी कुछ नहीं कहा जा सकता ।

PROMOTION OF POLICE OFFICERS

***7262. Maulvi Abdul Ghani Dar** : Will the Chief Minister be pleased to state—

(a) the names of Police Inspectors, Assistant Superintendents, Police and Deputy Superintendents, Police, promoted during the period from 1958-59 to 1960-61 ;

(b) whether the officers referred to in part (a) above were promoted on the basis of seniority ; if not, on what basis ?

Shri Harbans Lal (Deputy Minister) : (a) A statement is laid on the Table of the House.

(b) Officers mentioned in the above statement were not promoted merely on the basis of their seniority. The following procedure/principles govern the promotions of Inspectors, Deputy Superintendents of Police and Assistant Superintendents of Police :—

(i) Promotion from the rank of Inspector to that of Deputy Superintendent of Police is regulated by admission of the names of suitable Inspectors to list 'G'—a list of Inspectors considered fit for promotion as Deputy Superintendents of Police. This list is prepared by the State Government in consultation with the Punjab Public Service Commission and the names on it are admitted on the basis of selection tempered by seniority.

(ii) Promotion from the rank of Deputy Superintendent of Police to that of Superintendent of Police is made in accordance with the provisions of the Indian Police Service (Appointment by Promotion) Regulations, 1955. A committee (generally consisting of the Chairman, Union Public Service Commission, the Chief Secretary, the Home Secretary and the Inspector-General of Police) meets every year and considers the cases of all substantive Deputy Superintendents of Police with eight years' service as Deputy Superintendent of Police on the first day of January of the year in which the Committee meets and prepares a list of Deputy Superintendents of Police considered fit for promotion as Superintendent of Police on the basis of merit and suitability with due regard to seniority. This list is approved by the Union Public Service Commission and forms the Select List for promotion to the rank of Superintendent of Police. Promotions are then made in the order in which the names appear on this list, unless in the mean time, something serious comes to notice against anyone on the list. In very exceptional cases, a Deputy Superintendent of Police is posted as Superintendent of Police on a non-cadre post even though not on the Select List, on grounds of suitability.

(iii) In the case of Assistant Superintendents of Police, they are promoted to the rank of Superintendent of Police in accordance with their seniority unless some officer is found unsuitable or unfit for promotion in which case he is superseded.

List of Assistant Superintendents of Police and Deputy Superintendents of Police, promoted to officiate as Superintendents of Police, during the period from 1958-59 *to* 1960-61

ASSISTANT SUPERINTENDENTS OF POLICE

1958

1. Shri Parkash Chand, I.P.S.
2. Shri V.K. Kalia, I.P.S.
3. Shri P.C. Wadhwa, I.P.S.

[Deputy Minister]

1959

1. Shri Inderjit Varma, I.P.S.
2. Shri Baljit Rai Sur, I.P.S.
3. Shri V.S. Seigell, I.P.S.
4. Shri C.K. Sawhney, I.P.S.

1960

1. Shri M.S. Bawa, I.P.S.
2. Shri Inderjit Singh Sodhi, I.P.S.
3. Shri Baljit Singh Dhaliwal, I.P.S.
4. Shri Krishan Kumar, I.P.S. (In Delhi).

1961

1. Shri D.D.Kashyap, I.P.S.
2. Shri P.S. Shukla, I.P.S. (in a short vacancy from 6th February, 1961 to 14th April, 1961).
3. Shri G.S. Mander, I.P.S.

DEPUTY SUPERINTENDENTS OF POLICE

1958

1. Shri Avinash Chandra.
2. Shri Jagir Singh.
3. Shri M.G. Rishi.
4. Shri Lachhman Singh.

1959

1. Shri Bakhtawar Singh.
2. Shri M.K. Luthra.
3. Shri Harpal Singh.
4. Shri Bahal Singh.
5. Shri Daljit Singh.
6. Shri Gurbhagat Singh.

1960

1. Shri Ram Sarup.
2. Shri Surendra Nath.
3. Shri Shiv Dass.
4. Shri Amar Singh.
5. Shri V.T. Rowe.
6. Shri S.S. Palta.
7. Shri Tarlok Singh.
8. Shri Balraj Kapur.
9. Shri Harjit Singh.

1961

1. Shri G.D. Ohri.
2. Shri M.S. Chhiber.
3. Shri B.N. Datta.

List of Inspectors promoted as Deputy Superintendents of Police

1958

1. Shri Pritam Singh, P/85.
2. Shri Balbir Singh, P/86.
3. Shri Gurbachan Singh, P/93.
4. Shri Hari Singh, P/94.
5. Shri Balwant Singh, P/95.
6. Shri Sadhu Singh, P/98.
7. Shri Vidhya Sagar, P/99.

1959

8. Shri Bhagat Singh, P/87.
9. Shri Joginder Singh, P/88.
10. Shri Kanwar Gopal, P/89.
11. Shri Om Parkash, P/100.
12. Shri Jaswant Singh, P/73.
13. Shri Prithi Nath Seth, P/101.
14. Shri Harcharn Lal, P/103.
15. Shri Daryao Singh, P/104.
16. Shri Sham Dass, P/105 (He is on deputation to Government of India).
17. Shri Kulwant Rai, P/106.

1960

18. Shri Harnam Singh, P/107.
19. Shri Karnail Singh, P/108.
20. Shri Jaswant Singh, P/109. (He is on deputation to Government of India).
21. Shri Om Parkash Chadha, P/110.
22. Shri Didar Singh, P/111.
23. Shri Chanan Ram, P/112. (He is on deputation to Government of India).
24. Shri Dharam Singh, P/113.
25. Shri Karam Singh, P/114.
26. Shri Hans Raj Cheema, P/116.
27. Shri Sawan Singh, P/117.
28. Shri Dhanpat Ram, P/118. (He is on deputation to Government of India).
29. Shri Gurbaksh Singh, P/119.
30. Shri Jodh Singh, P/120.
31. Shri Harbans Singh, P/121. (He is on deputation to Government of India).
32. Shri Gurcharan Singh, P/122.
33. Shri Kirpal Singh, P/123.
34. Shri Hardyal Singh, P/124.
35. Shri Brahm Datt. (He is on deputation to Government of India).
36. Shri Jaswant Singh, P/127.

1961

37. Shri Harjit Singh, P/102.
38. Shri Harmel Singh, P/128.
39. Shri Kishori Lal, P/129.
40. Shri Jaswant Singh, P/131.
41. Shri Gurdial Singh, P/133.
42. Shri Malvinder Singh, P/132.
43. Shri Ved Parkash, P/135. (He is on deputation to Government of India).
44. Shri Baldev Singh, P/135.
45. Shri Gian Singh, P/137.
46. Shri Daljit Singh, P/138. (He is on deputation to Government of India).
47. Shri Asa Singh, P/42.
48. Shri Gurdip Singh, P/43.
49. Shri Sampuran Singh, P/44.
50. Shri Udham Singh, P/47.
51. Shri Pran Nath, P/48. (He is on deputation to Government of India).
52. Shri Harkishan Singh, P/49.
53. Shri Dalip Singh, P/64.
54. Shri Ram Rakha, P/50.
55. Shri Chitwant Singh, P/140.
56. Shri Roop Chand, P/141.

चौधरी धर्म सिंह राठी : इस list में serial No. 15 और 32 पर Inspectors से D.S.P. बनाए गए हैं। क्या No. 32 पर वही आदमी हैं जिन के खिलाफ Grewal case में strictures pass हुए थे ? मैं दरियाओ सिंह और गुरचरन सिंह के बारे में पूछ रहा हूं। क्या यह वही गुरचरन सिंह है जिन को तरक्की दे कर D.S.P. बनाया गया है, जिन के खिलाफ Grewal case में strictures pass हुए थे ?

उप-मंत्री : Exactly नहीं कहा जा सकता। उनको rules के मुताबिक तरक्की दी गई है।

चौधरी धर्म सिंह राठी : क्या यह दरियाओ सिंह वही हैं जिन्होंने कपूर वाले case में ज़िमनियां वगैरह फाड़ी थीं ? क्या criterion adopt किया गया है तरक्की देने के लिए। जिन को तरक्की दी है इन में यह दोनों जो serial No. 15 और 32 पर हैं बड़े मश्हूर आदमी हैं।

श्री अध्यक्ष : आप को ख़ुशी होनी चाहिए कि हरियाना के हैं । (The hon. Member should feel proud that they belong to Hariana.)

चौधरी धर्म सिंह राठी : ख़ुशी तो है मगर यह काम बहुत बढ़िया करते हैं । इसी लिए तो इन के खिलाफ Grewal case में strictures pass हुए हैं । जब इन के खिलाफ़ strictures pass हुए हैं तो फिर इनको क्यों तरक्की दी गई है ? इन में और क्या खसूसियत है ?

उप-मंत्री : इनको तरक्की इस लिए दी गई है क्यों कि यह Rules के मुताबक है ।

चौधरी धर्म सिंह राठी : क्या strictures की भी एक qualifications समझी गई है ?

श्री बलराम दास टंडन : क्या डिप्टी मिनिस्टर साहिब बताएंगे कि जब इनके खिलाफ strictures pass हुए हैं तो किस बिना पर इनको तरक्की दी गई है ?

उप-मंत्री : आप specific सवाल पूछेंगे तो बता दूंगा । जो list बनती है वह Public Service Commission की तरफ से approve होती है ।

ਚੌਧਰੀ ਬਲਬੀਰ ਸਿੰਘ : ਕੀ ਡਿਪਟੀ ਮਨਿਸਟਰ ਸਾਹਿਬ ਦੱਸਣਗੇ ਕਿ ਅਗਰ ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਵਲੋਂ strictures ਪਾਸ ਹੋਣ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ strictures ਤੇ promotion ਵੇਲੇ ਗੌਰ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ?

उप-मंत्री : जो भी किसी officer का record हो उस तमाम पर ग़ौर किया जाता है ।

मौलवी अब्दुल ग़नी डार : क्या Deputy Minister साहिब फरमाएंगे कि यह जो list है इस में 14 Assistant Superintendents of Police हैं जो S.P. बनाए गए हैं और 22 D.S.P.s हैं जो S. P. बनाए हैं । क्या इन 36 के इलावा और कोई senior थे जिन को S. P.s नहीं बनाया गया और जिन को मौका नहीं दिया गया ?

Mr. Speaker: It is a vague question.

मौलवी अब्दुल गनी डार : जनाब, इन्होंने 36 अफसरों की लम्बी चौड़ी list दी है । मैं तो उसे पूरी तरह से follow भी नहीं कर पाया । मैं पूछना चाहता हूं कि क्या किसी senior आदमी को ignore किया गया है ? अगर किया गया है तो क्यों ?

Mr. Speaker : I do not think that this question is admissible because the information asked for by you, i.e., for the years 1958-59 and 1960-61 has been laid on the Table of the House.

मौलवी अब्दुल गनी डार : जनाब, second part से यह सवाल cover हो जाता है. . . . .

Mr. Speaker : You have asked information about the promotion of certain categories of police officers, which from the reply I find has been given in detail. You should have listened to the reply attentively.

चौधरी धर्म सिंह राठी : क्या इनको तरक्की देते वक्त इन के खिलाफ जो strictures थे उन को भी सामने रखा गया ?

उप-मंत्री : मैं कह चुका हूं कि हर चीज़ का ख्याल रखा जाता है ।

श्री राम चन्द्र कामरेड : क्या मन्त्री महोदय बताएंगे कि जब Public Service Commission के सामने इन का case गया था तो क्या वह strictures भी उस के सामने दूसरे record के साथ साथ गए थे ?

उप-मंत्री : जो officers concerned का record होता है, for या against वह सब कमिशन के under consideration आता है ।

Mr. Speaker: The question is whether these strictures were brought to the notice of the Public Service Commission.

पउ-मंत्री : अगर specific question आए तो बता सकता हूं ।

मौलवी अब्दुल गनी डार : क्या वज़ीर साहिब फरमाएंगे कि strictures पर जो अफसरों का explanation मांगा वह कब गवर्नमेंट को मिला ?

Mr. Speaker : That is a separate question.

ਚੌਧਰੀ ਬਲਬੀਰ ਸਿੰਘ : ਕੀ ਵਜ਼ੀਰ ਸਾਹਿਬ ਦਸਣਗੇ ਕਿ ਕੀ ਜੋ strictures ਕਿਸੇ ਅਫਸਰ ਦੇ ਖਿਲਾਫ ਪਾਸ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਉਹ automatically ਉਸ ਦੇ character roll ਤੇ ਆ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ?

ਉਪ-ਮੰਤਰੀ : ਇਹ ਸਵਾਲ original ਸਵਾਲ ਤੋਂ ਮੁਖਤਲਿਫ ਹੈ ਤਾਂ ਵੀ ਮੈਂ ਇਹ ਗਲ general ਤੌਰ ਤੇ ਕਹਿ ਸਕਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਜਦ ਕਦੇ strictures ਪਾਸ ਹੋਣ ਤਾਂ enquiry ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਅਤੇ explanation ਲਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ।

मौलवी अब्दुल गनी डार : स्पीकर साहिब, अगर खास पूछें तब मुश्किल और अगर आम पूछें तब मुश्किल ।

श्री अध्यक्ष : यह तो दो आदमी हैं जो ऐसे सवाल पुछते हैं । आप को समझ जाना चाहिये कि इन का मकसद क्या है ? (There are only two members who ask such questions. The hon. Deputy Minister should try to understand their intention for asking these supplementaries.)

श्री बलराम दास टंडन : मैं ने जो सवाल पहले पूछा था उस का जवाब तो दिया नहीं गया । मैं ने पूछा था कि यह जितनी promotions हुई हैं क्या यह सब seniority की बिना पर हुई हैं या किसी senior आदमी को ignore किया गया है ?

उप-मंत्री : मैं ने पहले बता दिया है कि इस में कई को supersede कर के इन की promotions हुई हैं क्योंकि police में सिर्फ seniority की बिना पर ही promotions नहीं होतीं और कई चीजों का ख्याल भी रखा जाता है ।

ADDITIONAL POLICE FORCE IN THE STATE

*7312. **Sardar Dhanna Singh Gulshan** : Will the Chief Minister be pleased to state—

(a) whether any police force, Home Guards, Punjab Armed Police or any other type of Police force has been brought into the State from other States during the period from July up to the end of September, 1961 ; if so, the strength thereof ;

(b) whether any new recruitment to the police force , Home Guards or National Cadet Corp has recently been made in each district ; if so, to what extent ;

(c) the expenditure so far incurred by Government on the extra police force in the State mentioned in parts (a) and (b) above ?

Shri Harbans Lal (Deputy Minister) : It is not in public interest to supply the information asked for.

ਸਰਦਾਰ ਧੰਨਾ ਸਿੰਘ ਗੁਲਸ਼ਨ : ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਇਸ ਵਿਚ ਲੋਕ ਭਲਾਈ ਦੇ ਵਿਰੁਧ ਕਿਹੜੀ ਗੱਲ ਹੈ ?

Mr. Speaker : The Deputy Minister has said that it is not in the public interest to give this information. Nobody will tell you about the strength of its Home Guard and Punjab Armed Police.

——

SELECTION OF STAFF FOR SPORTS SCHOOL AND COLLEGE IN THE STATE

*7235. **Shri Rup Singh Phul** : Will the Chief Minister be pleased to state—

(a) the details of the qualifications prescribed for the staff for the Sports School and College in the State ;

(b) the total number of students enrolled in the Sports School and College, separately, during this year ;

(c) the districtwise distribution of the students mentioned in part (b) above ?

Shri Amarnath Vidyalankar : (a) The details of qualifications to be prescribed for the appointment of Technical Staff on regular basis for the Sports School and College are being worked out. The academic qualifications for the teaching staff are the same as for other Higher Secondary Schools and Colleges.

(b) & (c) A statement containing the requisite information is laid on the Table.

Districtwise list of students enrolled in the State School-cum-College of Sports, Jullundur

District		IX Class	Pre-University	Degree (1st Year)
Ambala	..	7	2	3
Amritsar	..	1	6	5
Bhatinda	..	3	1	4
Ferozepur	..	1	3	4
Gurdaspur	..	6	3	2
Gurgaon	..	1	1	1
Hissar	..	1	..	1
Hoshiarpur	..	5	10	4
Jullundur	..	14	6	17
Kapurthala	..	5	..	4
Kangra	..	3	4	2
Karnal	..	3	2	1
Ludhiana	..	3	1	1
Mohindergarh	..	..	..	2
Patiala	..	4	3	6
Rohtak	..	1	..	2
Sangrur	..	1	..	1
Total	..	59	42	60

Shri Rup Singh Phul : May I know what method has been adopted by the Government for the recruitment of the staff for this college/school ?

शिक्षा मन्त्री : किस बात के लिये, technical staff के लिये या दूसरे staff के लिये आप पूछना चाहते हैं ?

श्री रूप सिंह फूल: दोनों के बारे में ।

शिक्षा मन्त्री : Technical staff के बारे में मैं ने बता दिया है और दूसरे staff के बारे में भी वही method of recruitment रखा हुआ है जो बाकी स्कूलों और कालेजों के staff की recruitment के लिए रखा हुआ है ।

श्री रूप सिंह फूल: क्या इन की recruitment Public Service Commission और Subordinate Services Selection Board के ज़रिये की गई है या की जा रही है या और किसी तरीका से की गई है ?

शिक्षा मन्त्री : जो technical staff है जो coaching का काम नहीं करता वह Public Service Commission और Subordinate Services Selection Board के ज़रिये रखा गया है और बाकी के बारे में वही rules लागू होते हैं जो दूसरे आम स्कूलों और कालेजों के staff के बारे में बने हुए हैं।

श्री रूप सिंह फूल : क्या सारा staff इस college और स्कूल के लिये मुकम्मल कर लिया गया है या अभी करना रहता है ?

मन्त्री : अभी कुछ करना है।

FORMS MISSING IN EXCISE AND TAXATION OFFICE, KARNAL

***7327. Shri Ram Piara** : Will the Minister for Finance be pleased to state—

(a) whether any forms used for the Central Sales Tax have recently been found missing from the Excise and Taxation Office, Karnal ; if so, the number of forms missing ;

(b) the date when the Department came to know about the missing forms together with the action so far taken in the matter ;

(c) whether any of the missing forms have been recovered ; if so, when and from where ?

Dr. Gopi Chand Bhargava : (a) Yes, Sir. The enquiry is in progress and accordingly the exact number of missing forms cannot be stated at present.

(b) In the end of May, 1961. No action has been taken in view of the pending enquiry.

(c) *Part I*—No, Sir.

Part II—Does not arise.

श्री राम प्यारा : क्या वज़ीर साहब बताएंगे कि यह जो forms missing हैं, इनके मुताल्लिक क्या कोई report पुलिस को दी है या नहीं, और अगर नहीं दी गई तो क्यों ?

वित्त मंत्री : Department inquiry कर रहा है।

श्री राम प्यारा : इस वक्त तक कितने forms चोरी हुए हैं।

वित्त मन्त्री: अभी रिपोर्ट नहीं आई।

ਚੌਧਰੀ ਬਲਬੀਰ ਸਿੰਘ : ਕੀ ਵਜ਼ੀਰ ਸਾਹਿਬ, ਦਸਣਗੇ ਕਿ ਜਿਹੜੇ forms ਰਖੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ ?

वित्त मंत्री : हिसाब पूरा रखा जाता है।

ਚੌਧਰੀ ਬਲਬੀਰ ਸਿੰਘ : ਫੇਰ ਕਿਸ ਵਜ੍ਹਾ ਨਾਲ ਗੌਰਮਿੰਟ ਨੂੰ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਚਲਦਾ ?

वित्त मंत्री : यह सवाल 3, 4 साल पुराना है, इसलिए सारी चीज़ मालूम करने में देर लग सकती है ।

श्री राम प्यारा : यह missing forms गवर्नमैंट के नोटिस में कैसे आए ?

वित्त मंत्री : जनवरी 1961 में एक complaint आई थी उसी के basis पर हमने inquiry शुरु की है ।

DOCUMENTS FOUND MISSING FROM THE OFFICE OF THE DISTRICT INDUSTRIES OFFICER, LUDHIANA

***7328. Shri Ram Piara :** Will the Minister for Industries be pleased to state—

(a) whether it is a fact that some permits, essentiality certificates, Import Licences or quota permits, etc., which had been signed blank were found missing from the office of the District Industries Officer, Ludhiana, during the months of February, March and April, 1961 ; if so, the details thereof together with the date when these were found missing and the action, if any, taken by the department to trace them ;

(b) whether any Departmental enquiry has been held ; if so, the result of the enquiry ;

(c) whether any report in the said connection was lodged with the Police; if so, when ;

(d) whether any of the missing documents referred to in part (a) above have since been recovered; if so, when ;

(e) whether it is a fact that the enquiry has been entrusted to the Vigilance Department; if so, when, together with the result of the enquiry ?

Shri Mohan Lal (a) No.

(b), (c), (d) & (e) Question does not arise.

श्री राम प्यारा : जनाब, पिछले सैशन में कामरेड राम चन्द्र के सवाल के जवाब में यह कहा गया था कि inquiry हो रही है। यह assurance मौजूद है लेकिन उसी के बारे में आज वज़ीर साहब फरमाते हैं कि कोई Permit की कापी missing ही नहीं है।

उद्योग मंत्री : जनाब, यह सवाल कुछ और है और वह कुछ और था।

श्री राम प्यारा : जनाब, मिनिस्टर साहब की अपनी स्पीच निकलवा कर देख ली जाए, उस वक्त इन्होंने माना था ।

उद्योग मन्त्री : मेरा मतलब है blank copies, unsigned copies missing है Signed copies missing नहीं।

श्री राम प्यारा: यह, जनाब, वज़ीर साहिब का evasive जवाब है। इस में बाकायदा 5-7 corporations के नाम थे ।

Mr. Speaker : No, it is not an evasive reply.

श्री राम प्यारा: जो forms recover हुए क्या उन की शनाखत की गई थी ?

मन्त्री: जो सवाल मैंम्बर साहिब ने किया था उस का जवाब मैं बाकायदा दे चुका हूं ।

Shri Ram Piara : I clearly mentioned the name of Krishna Industrial Corporation which availed of the permit. How the Minister can say that they were not missing when they have not been able to recover any ?

Mr. Speaker : Your question is about signed blank permits and he has said that no such case has been recovered.

Shri Ram Piara : How can he say this when those forms have not been recovered ? The Government has not been able to recover them.

STARRED QUESTIONS No. 7326 (POSTPONED)

Mr. Speaker : Reply to Question No. 7326 is postponed please.

डाक्टर परमा नन्द : स्पीकर साहिब, अर्ज़ यह है कि इस में मैं ने यह पूछा है कि 1,908 एकड़ यह कैसे बन गई । यह सिर्फ एक महीने की बात है ।

Mr. Speaker: I think the Government should be in position to reply this question.

Deputy Minister : Complete dates ਹਾਸਿਲ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕੀਆਂ ਇਸ ਕਰਕੇ postpone ਕਰਨ ਲਈ request ਕੀਤੀ ਹੈ ।

डाक्टर परमा नन्द : 50,000 tons गंदम का यह गबन है, जनाब ।

Mr. Speaker : When the answer to this question is not there how can the hon. Member put a supplementary question?

CONSTRUCTION OF BUND ON CHHAUNCHH KHAD IN NURPUR TEHSIL

*7216. **Shri Ram Chandra Comrade :** Will the Minister for Irrigation and Power be pleased to state whether the Director, Irrigation Research, has visited Nurpur Tehsil to investigate the necessity of building some sort of Bund on the Chhaunchh Khad in accordance with the promise given by the Chief Minister during his tour of Nurpur Tehsil, in May, 1961 ?

Shri Dalbir Singh (Deputy Minister) : Yes. Director, Irrigation and Power Research Institute, has proposed measures for the protection of the right bank of Beas River at Indaura, tehsil Nurpur, as promised by the Chief Minister. The execution of the scheme is proposed to be taken up after the flood season.

श्री राम चन्द्र कामरेड : मेरा ख्याल है कि डिप्टी मिनिस्टर साहिब ने मेरे सवाल पर कोई ग़ौर नहीं किया । मैंने दरियाऐ ब्यास के मुतल्लिक नहीं पूछा था । मैंने इनसे खड छौंछ के मुताल्लिक पूछा था । अंदौरा इस में कहीं भी नहीं आता ।

उप-मन्त्री : स्पीकर साहिब, अगर वह कोई और जगह के मुताल्लिक कहते हैं तो इस की information ले कर बाद में जवाब दे देंगे ।

ABSORPTION OF LABOURERS OF BHAKRA DAM IN PONG DAM AND BEAS LINK PROJECT

*7233. **Shri Rup Singh Phul :** Will the Minister for Irrigation and Power be pleased to state with reference to the reply to part (a) of Starred Question No. 6688, printed in the list of Starred Question for 9th March, 1961, the detailed programme decided upon by Government for absorbing the skilled and unskilled labour that is likely to become surplus on the completion of the Bhakra Dam ?

Shri Dalbir Singh (Deputy Minister) : (a) On 30th September, 1961, 1,106 workmen will be rendered surplus from Bhakra, whereas 422 of them will be absorbed on Beas Project, 491 appointed for specified period will be discharged and 193 will have to face retrenchment.

By 31st December, 1961, 2,692 workmen will be rendered surplus from Bhakra, out of which 570 will have been absorbed on Beas Project, 890 appointed for specified period will be discharged and 1,232 of them will have to be retrenched.

By 31st March, 1962, 3,863 workmen will have been rendered surplus, 644 of them will have been absorbed on Beas Project, 1,236 appointed for specified period will be discharged and the total retrenchment will be of the order of 1,983 workmen.

Figures on 31st December, 1961 and 31st March, 1962 above are progressive.

श्री रूप सिंह फूल: भाखड़ा डैम से जो लेबर ब्यास डैम या पौंग डैम जायेगी उन की service continued रहेगी या उन्हें re-employ किया जायगा ?

मन्त्री: उन्हें seniority दी जायेगी ।

श्री रूप सिंह फूल : जिन्हें discharge किया जायेगा क्या उन्हें कोई gratuity वगैरह दी जायेगी ?

मन्त्री: इस के लिए नोटिस की ज़रूरत होगी ।

श्री रूप सिंह फूल: भाखड़ा डैम complete होने के बाद किन आदमियों को रखा जायेगा ?

मन्त्री: जिन की ज़रूरत होगी उन को रखा जायेगा ।

CONSTRUCTION OF PONG DAM

*7234. **Shri Rup Singh Phul :** Will the Minister for Irrigation and Power be pleased to state—

(a) the progress so far made in the construction of the Pong Dam ;

(b) whether any residents of the area proposed to be covered by the said Dam have been evacuated; if so, the date of the first evacuation ;

(c) the steps taken for the rehabilitation of the said evacuees ?

Sardar Gian Singh Rarewala : (a) Detailed materials and geological investigations of the Beas Dam at Pong, are in progress. Alternative designs studies for location of Dam are being carried out.

Construction of Township, road for Talwara to Dam site, Power-houses, Ware houses, Workshop, etc., has been started.

(b) Nil.

(c) Does not arise.

श्री रूप सिंह फूल : जिन लोगों को evict किया जायगा क्या उन को rehabilitate करने के लिए जगह select कर ली है ?

मन्त्री : कमेटी बनाई है, लेकिन अभी कोई final decision नहीं हुआ ।

श्री रूप सिंह फूल : पहले batch को कब तक evict करेंगी क्या इस की date fix की हुई है, कोई अन्दाज़ा है ।

मन्त्री : दरियाफत करके बता सकूंगा ।

QUESTION OF PRIVILEGE

Mr. Speaker : I have examined the question of Privilege which was sought to be raised by Sardar Bhupinder Singh Mann on the 25th September, 1961. The hon. Member had stated that Lala Jagat Narain had published a wrong version of his (Sardar Bhupinder Singh Mann's) speech.

The newspaper has published the speech of Lala Ji. There is nothing to prevent a member from alluding during the course of his speech to some other member's speech. Whatever the spirit of the original speech may be, one can make one's own observations in regard to it. I have gone through the speech delivered by Lala Ji on the floor of the House. I find that the news item objected to is a very faithful reproduction of his speech. Therefore, the question whether its publication is in keeping with the spirit or contents of the speech of the hon. Member, Sardar Bhupinder Singh Mann, is not relevant here.

An hon. Member has full liberty to say what he likes and then the faithful reproduction thereof in the Press does not come within the scope of Privilege. For this reason, I cannot entertain the privileges issue sought to be raised by the hon. Member (Sardar Bhupinder Singh Mann) and do not give my consent to the matter being raised.

ANNOUNCEMENT BY THE SECRETARY

Mr. Speaker : Now, Secretary will make certain announcements.

Secretary : Sir, under Rule 2 of the Punjab State Legislature (Communications) Rules, 1959, I have to inform the House that the Talwara Township (Periphery) Control Bill, 1961, passed by the Punjab Legislative Council on the 25th September, 1961, has been received. I also lay a copy of the said Bill on the Table of the House.

Further, I have to inform the House that the following Bills which were passed by this Sabha on the 20th September, 1961, and transmitted to the Punjab Legislative Council, have been agreed to by the said Council without any amendment/recommendation on the 25th September, 1961 :—

(1) The East Punjab Animal Contagious Diseases (Amendment) Bill, 1961.

(2) The Punjab Motor Vehicles Taxation (Amendment) Bill, 1961.

(3) The Punjab General Sales Tax (Amendment and Validation) Repealing Bill, 1961.

I also beg to lay on the Table of the House, the statement showing the action taken by the Government on the non-official Resolutions adopted by the Punjab Vidhan Sabha from March, 1948, to February, 1960.

श्री अध्यक्ष : मैंने चौधरी धर्म सिंह राठी के तलवाड़ा Township के बारे में resolution को Agenda में बिल के साथ रख दिया है । क्योंकि वक्त की कमी है इसलिए मैं चौधरी धर्म सिंह राठी और हाउस से अर्ज करूंगा कि जो सज्जन इस मोशन पर अपने ख़यालात का इज़हार करें वे general principles of the Bill पर भी बहस करलें ताकि बिल का passage delay न हो । मेरा ख्याल है कि हाउस इस से agree करता है । (I have placed Chaudhri Dharam Singh Rathi's resolution re. Talwara Township together with the Bill about Talwara on agenda. Due to lack of time at our disposal I would request Chaudhri Dharam Singh Rathi and the House that the members participating in the debate in this connection may kindly make their observations on the general principles of the Bill as well so that the passage of the Bill is not delayed. I believe the House agrees to this proposal.)

RESOLUTION UNDER CLAUSE 2(a) OF ARTICLE 213 OF THE CONSTITUTION, DISAPPROVING THE TALWARA TOWNSHIP (PERIPHERY) CONTROL ORDINANCE, 1961 (PUNJAB ORDINANCE No. 1 OF 1961)

Chaudhri Dharam Singh Rathi (Sambhalka) : Sir, I beg to move —

That this House disapproves the Talwara Township (Periphery) Control Ordinance, 1961 (Punjab Ordinance No. 1 of 1961).

स्पीकर साहिब, जहां तक इस resolution का ताल्लुक है मैं कई बातों की तरफ हाउस की तवज्जुह दिलाना चाहता हूं और उन वजूहात की बिना पर जो मैं आज पेश करूंगा मैं चाहूंगा कि हाउस इस Ordinance को जो कि गवर्नमैंट ने इस सेशन से थोड़े दिन पहले ही जारी किया है disapprove करे । जनाब, इस हाउस में आप भी कह चुके हैं और गवर्नमैंट ने भी assurance दिलाई थी कि जब असेम्बली का Session करीब हो तो उस वक्त Ordinance जारी नहीं होना चाहिए ।

[चौधरी धर्म सिंह राठी]

गवर्नमेंट को इस बात का ख्याल होना चाहिये था कि असेम्बली का सेशन आ रहा है और उस वक्त बिल पास किया जा सकता है ।

Mr.Speaker : Only when the Governor has summoned it.

चौधरी धर्म सिंह राठी : सेशन के बिलकुल करीब ही आर्डीनेंस जारी किया गया है ।

Mr Speaker : The Assembly had not been summoned at that time.

चौधरी धर्म सिंह राठी : असेम्बली को समन तो नहीं किया गया था, लेकिन चार दिन पहले ही यह आर्डीनेन्स जारी किया गया था। यह नहीं होना चाहिये था । गवर्नमैंट जानती थी कि असेम्बली का सेशन बुलाया जा रहा है। सेशन में कानून पास किया जा सकता था। ऐसे आर्डिनेन्स पास करने की practice गवर्नमैंट को छोड़ देनी चाहिये। इस के ज़रिये तलवाड़ा के इर्द-गिर्द तीन मील की ज़मीन गवर्नमैंट अपनी तहवील में ले लेगी । उस पर कोई construction नहीं हो सकेगी, कोई इमारत नहीं बन सकेगी। नतीजा यह होगा कि जो आदमी तलवाड़ा के अंदर बसना चाहे, कारखाना बनाना चाहे या और किसी काम के लिये ज़मीन लेना चाहे तो वह ऐसा नहीं कर सकेगा। गवर्नमैंट उन के राईट पर पाबन्दी लगाना चाहती है। इस से fundamental rights पर पाबंदी लगती है। यह आर्डिनेंस हमारे free enterprise को hit करता है। किसी आदमी के profession की freedom में बड़ी भारी रुकावट है। इस से वहां के लैंडलार्ड्ज़ और मालिकाने ज़मीन को बड़ा भारी नुकसान होगा। वे अपनी मर्ज़ी के मुताबिक न कोई चीज़ बना सकेंगे और न ही अपनी ज़मीन बेच सकेंगे। अगर कोई किसान अपनी ज़मीन में कोई कारखाना लगाना चाहेगा तो नहीं लगा सकेगा, सरकार ने उस पर पाबंदी लगा दी है तीन मील का एरिया नोटीफाइ कर दिया जायेगा। गवर्नमैंट खुद वह ज़मीन ले लेगी और सस्ते भाव ले कर महंगे भाव बेचेगी, इस तरह से पैसा कमाएगी। मालिकान को सौ रुपया या दो सौ रुपया फी बीघा कमपेनसेशन दे कर हज़ारों रुपया कमायेगी। हम लोग शाही ज़माने का ज़िक्र किया करते थे, लेकिन इस गवर्नमैंट ने उस ज़माने को भी मात कर दिया है। चंडीगढ़ में क्या हो रहा है ? यहां पर भी गवर्नमेंट ने ऐसे ही किया है। लोगों से पच्चास रुपये बीघा के हिसाब से ज़मीन छीन ली और अब चार पांच, दस हज़ार रुपया बीघा के हिसाब से बेच रही है। चाहिये तो यह था कि सस्ते भाव ज़मीन लोगों को बेचती लेकिन यह गवर्नमैंट मुनाफा कमाती है । लोगों की खून-पसीने की कमाई में से यह मुनाफा कमाती है। अगर यह प्रोविज़न कर दी जाती कि जिन ज़मीन्दारों की ज़मीन ली जायेगी उन को इस्तेमाल के समय और जगह पर ज़मीन की मदद दे दी जाएगी तो मैं बिलकुल इस की मुखालिफत न करता । मैंने सारे आर्डिनेंस को पढ़ा है इस में ऐसा कोई प्रोविज़न नहीं किया गया कि उन को ज़मीन के बदले में ज़मीन दी जायेगी। स्पीकर साहिब, आगे चल कर जो पीनल क्लाज़ रखी गई है वह बहुत ही सख्त है, अजीब सी है। उस में लिखा है कि अगर

कोई आदमी कोई इमारत बना लेगा तो उस को पांच सौ रुपये तक जुरमाने की सज़ा हो सकती है। अगर वह जुरमाना मेआद के अन्दर-अन्दर नहीं देगा तो पच्चास रुपया रोज़ जुर्माना होगा और उसकी वसूली as arrears of land revenue करेंगे। गवर्नमैंट उस इमारत को गिरा सकेगी और उस पर जो cost आएगी उस को भी as arrears of land revenue लोगों से वसूल किया जायेगा। यह बड़ी भारी ज्यादती है। मारते भी हैं और कहते हैं कि रोओ मत। ज़मीन भी छीन रहे हैं और compensation भी नहीं देना चाहते। मैं कहना चाहता हूं कि इस प्रकार की ज्यादती करने का कोई फायदा नहीं है। जो शहर बढ़ते हैं वहां पर लोग जा कर आबाद होना चाहते हैं, कोई कारोबार या कारखाना कायम करना चाहते हैं, लेकिन हमारी सरकार यहां तक पावर ले रही है कि वहां पर कोई आदमी भट्टा भी नहीं लगा सकेगा। कोई आदमी ईंट या चूना वगैरा का काम करना चाहे तो नहीं कर सकेगा। कहते हैं कि तामीर का मसाला भी वहां पर नहीं पहुंचना चाहिये। फिर कहते हैं कि रिहायश के लिये पाबंदी नहीं होगी लेकिन दूसरी तरफ कहते हैं कि तीन तीन मील तक भट्टा भी नहीं लग सकेगा। यह बात हमारी समझ में नहीं आई। इस के अन्दर यह लिख दिया गया है कि वहां तीन तीन मील पर भट्टे नहीं लग सकेंगे और फिर कहते हैं कि रिहायश के लिये कोई पाबंदी नहीं होगी। लोगों को रिहायश के लिये सहूलतें देनी चाहियें। मुझे वक्त का बहुत ख्याल है इसलिये मैं ज्यादा न कहता हुआ केवल इतनी बात ही मेम्बरान से कहना चाहता हूं कि जब तक यह पाबंदियाँ दूर नहीं की जातीं उस वक्त तक इस को मंज़ूर न करें और मेरा जो नामंज़ूरी का प्रस्ताव है उस को पास करना चाहिये। (राड़ेवाला साहिब की तरफ से विघ्न) मेरे फाज़िल दोस्त राड़ेवाला साहिब कहते हैं कि इस में नैशनल इन्ट्रेस्ट है। मुझे तो इस में नैशनल इन्ट्रेस्ट की बात नज़र नहीं आती। अगर किसानों से सौ सौ रुपया फी बीघा ज़मीन ले कर हज़ार रुपया फी बीघा के हिसाब से सरकार बेचती है, तो मुझे बतायें कि इस में कौनसी नैशनल इन्ट्रेस्ट की बात है?

सिंचाई तथा विद्युत मन्त्री : मैंने यह कहा था कि थोड़ी सी ज़मीन की खातिर क्या नैशनल डिवेल्पमैंट को रोक दिया जाए?

चौधरी धर्म सिंह राठी : वे कहते हैं कि इस से नैशनल डिवेल्पमैंट रुक जाएगी। मैं कहता हूं कि इस से देश की डिवेल्पमैंट में रत्ती भर भी फर्क नहीं पड़ता। अगर वहां पर मकान बनाएं या कारखाने बनाए जाएं तो आप बताइयें कि इस से देश की तरक्की होगी या कि रुकेगी? मैं पूछता हूं कि वहां पर कारखाने लगाने से

3 p.m.

development बढ़ेगी या घटेगी? मतलब इनका यही है कि सब कुछ अपने हाथ में लेना चाहते हैं। उस area को control करना चाहते हैं और वहां पर ज़मीनें अपनी मर्ज़ी से अपने आदमियों को देना चाहते हैं। इनके जो चहेते हैं जिन्हें टिकट नहीं मिली, जिन्हें कोई पूछता नहीं या जो किसी तरह से आगे आ नहीं सकते

[चौधरी धर्म सिंह राठी]

उन को ज़मीनें देकर वहां कारखाने लगवायेंगे। तलवाड़ा में उनको बसाना चाहते हैं। इसलिये म कहूंगा कि House को गवर्नमैंट की यह बात मंजूर नहीं करनी चाहिये। मैं उम्मीद करता हूं कि House मेरा resolution पास करेगा।

Mr. Speaker : Motion moved—

That this House disapproves the Talwara Township (Periphery) Control Ordinance, 1961 (Punjab Ordinance No. 1 of 1961).

सिंचाई तथा विद्युत मंत्री : स्पीकर साहिब, अगर आप इजाज़त दें तो Bill भी move कर दूं और उस पर भी साथ साथ discussion हो जाए।

Mr. Speaker : It will not be according to Rules. He is entitled to two hours discussion on this motion. After that you can move the motion for the consideration of the Bill.

मौलवी अब्दुल गनी डार (नूह) : स्पीकर साहिब, मुझे जनाब के इरशाद के साथ इत्तफाक है कि अभी सम्मन जारी नहीं हुए थे और यह आर्डिनेंस आ गया, लेकिन मैं जनाब के जरिये अपनी सरकार से अर्ज़ करूं कि यह कोई खूबसूरत दिखाई नहीं पड़ता कि हाऊस बैठ रहा हो और उसके चन्द दिन पहले एक आर्डिनेंस जारी कर दिया जाए।

सिंचाई मंत्री : जनाब, यह एक गलत फहमी है। अगर date देख ली जाए कि कौन सी date को यह ordinance लागू हुआ तो मेरा ख्याल है कि यह एतराज़ करने की जरूरत न पड़ती।

श्री अध्यक्ष : यह 20 जुलाई, 1961 को लागू हुआ। (This came into force with effect from 20th July, 1961)

मौलवी अब्दुल ग़नी डार : जनाब, आखिर चर्चा तो कई महीनों से चल रहा था कि सितम्बर में असेम्बली का सैशन होगा। तो अगर इन को कोई खतरा होता कि वहां पर जो छोटे-छोटे जमींदार बैठे हुए हैं वह कोई ऐसा तूफान उठाने वाले हैं, लाखों रुपया कमाने वाले हैं, जमीनें बेचने वाले हैं, बड़े बड़े कारखाने लगाने वाले हैं तब तो बात समझ आ सकती थी। अगर मिनिस्टर साहिब इस बात को साबित कर दें कि असेम्बली के बैठने से पहले आर्डिनेंस जारी करना लाजमी था फिर तो बात बनती ताकि उनका रास्ता बन्द कर दिया जाता। लेकिन स्पीकर साहिब, मेरे सामने ऐसी कोई माकूल बात नहीं आई जिस से मैं convince हो सकूं कि जो कुछ इन्होंने किया वह जायज़ था। तो जनाब एक आर्डिनेंस इन्होंने जारी किया और अब फरमाते हैं कि बिल भी ला रहे हैं। राठी साहिब ने फरमाया कि इस आर्डिनेंस को नामंजूर कर दिया जाए। दूध का जला छाछ को भी फूंक मार मार कर पीता है। ठीक है कि हम पंजाब के दोनों dams यानी भाखड़ा डैम और पांग डैम जो कि बियास पर बनने जा रहा है, पर फख्र कर सकते हैं। यह दोनों जगहें दुनियां में अजीब और काबिले प्रसतिश होंगी। चंडीगढ़ भी अपनी मिसाल आप है। स्पीकर

साहिब, सरकार जब यह महसूस करती है कि अपनी स्टेट की और मुल्क की development करनी है, अपने इलाका को खुशहाल बनाना है तो यह कुछ अपने अख्तियारात का इस्तेमाल करती है। यह चंडीगढ़ बना। दरजनों देहात उजाड़ दिये गए। उन के उजाड़ने में एक बहुत बड़ी कौमी मसला था। कैपिटल का सवाल था जिसको दुनिया के लोगों ने देखने के लिये आना था। वह बना। यह अच्छे अच्छे मकान बने जिन को कई लोग चिड़ियों के घौंसले कहते हैं। बहरहाल, मैं इन सड़कों वगैरा से खुश हूं, बाज इमारतें बहुत शानदार हैं। खैर, वह गांव उजड़ गए। अगर हमारे सामने यह बातें न आतीं कि जो खुदावन्दाने हकूमत हैं उन्होंने अपने साहिबज़ादों को गरीब किसानों की ज़मीनें कौडियों के मोल बेच दीं, उन का नाजायज़ फायदा न उठाया होता, अपने अज़ीज़ों के नाम पर सिनेमा न खरीदे होते, अच्छे २ प्लाट अपने नामों पर न कराए होते, पैट्रोल पम्प न लिए होते तो बात समझ में आ सकती थी कि कौमी development की जा रही है। लेकिन जनाब . . .

श्री अध्यक्ष : जो बातें राठी साहिब को खुद नहीं सूझीं वह आप को सूझ गई हैं। देखिए, इन बातों पर पिछले पांच साल के अरसा में आपकी तरफ से काफी कुछ कहा जा चुका है। अब छोड़िए इन बातों को सीधी बात पर आइए। (The hon. Member has advanced those arguments which did not occur to Shri Rathi. These things have been discussed at great length by him during the last five years. He should leave them and confine himself to the matter now under discussion.)

मौलवी अब्दुल गनी डार : जनाब, आखिर किसानों की ज़मीन ली जा रही है। अगर यह खदशा न होता कि इसमें यह इस तरह की बातें भी करेंगे तो हम आंखें मूंद कर कहते कि राठी साहिब का रेज़ोल्यूशन पास नहीं होना चाहिये।

Mr. Speaker: You are not relevant.

मौलवी अब्दुल ग़नी डार : जैसा जनाब का हुक्म होगा मैं तो हमेशा आप का हुक्म मानने का दावा करता हूं। मैं कहता हूं कि आखिर क्यों यह पाबन्दी लगाई गई? जिसको राड़ेवाला साहिब ने development का नाम दिया है। क्या तीन मील के अन्दर इस लिये development करनी है कि वहां पर कोई कारखाना न लगाए? क्या इसलिये वहां आबादकारी होनी है कि वहां पर कोई न बसे? कहते हैं कि सिर्फ agricultural purposes के लिये अगर वहां पर कोई building बनती है तो बन सकती हैं। अगर यही बात है तो, स्पीकर साहिब, और ढंग से सोचना पड़ेगा। वहां पर धान कूटने के कारखाने लग सकते हैं, चने की अजीबो-गरीब मिठाइयां तैयार करने के कारखाने लग सकते हैं, कई और कारखाने लग सकते हैं। जिनका ज़रायत के साथ ताल्लुक हो। जूतों के कारखाने लग सकते हैं। कपड़े के कारखाने कैसे लगें जब तक कपास न हो? तो कपड़े के कारखाने भी लग सकते हैं। यह सब ज़रायत के तहत आते

[मौलवी अब्दुल ग़नी डार]

हैं तो इनपर कैसे कन्ट्रोल किया जा सकता है ? जरायत का अगर असूल यह है कि उसमें यह हर बात आ जाती है फिर तो सही बात है, मुझे कोई एतराज़ करने का मौका नहीं लकिन अगर उन की बात मान लें फिर तो जनाब भट्टों का भट्टा बैठ जाता है । (*Laughter*) यानी तीन मील क अन्दर कोई भट्टा नहीं होगा । अजीब बात है । क्या सरकार खुद कोई इरादा रखती है कि free of cost ईंटें देगी या कहीं बाहर से लाकर देगी। यह तो जनाब पहले ही सब को पता है कि एक कसबा में तीन मील तक किसी को भट्टा नहीं दिया। और उसमें क्या हुआ, सब को मालूम है । अगर यही बात यहां पर होती है तो मैं क्या कहूं ? ठीक है कि अपने आदमियों को ऊपर उठाना भी तो कौम की development है, लेकिन, स्पीकर साहिब, मुझे एक बात का डर है और वह डर यह है कि सरकार गरीबों से ज़मीन acquire थोड़े पैसों में करती है और जनाब को पता है कि कई बार हाऊस में यह बात आ चुकी है कि बेशुमार जगहें ऐसी हैं कि ज़मीन तो इन्होंने development के नाम पर ले ली मगर आज तक उन गरीब लोगों को न कीमत मिल सकी है और न उसपर सूद की रक्म । और यह सिलसिला कई बरसों से चल रहा है। पता नहीं इन बेचारों की किसमत में क्या लिखा है। राड़ेवाला साहिब आदमी तो अच्छे हैं मगर इन की एक न चली और वह खुदा का बन्दा मारा गया......

एक आवाज़ : कौन मारा गया ?

मौलवी अब्दुल ग़नी डार : अरे भाई वह Mr. Claire मारा गया था........

एक आवाज : किस तरह मारा गया ?

मौलवी अब्दुल ग़नी डार : इस लिए मारा गया क्योंकि वह राड़ेवाला साहिब को बेगुनाह समझता था और दूसरों को गुनाहगार। खैर, जनाब, गुड़गांव में एक गांव भटखल है। वहां एक झील बनाने के लिए वहां के ज़मींदारों से ज़मीन ले ली 1954 में मगर आज तक उन को कुछ नहीं दिया गया।

श्री अध्यक्ष : Order please मैं दो मिनट के लिये इस किताब में कुछ देखने में busy हो गया और आप कहां से कहां चले गए। (Order please. I became busy in looking up something from this book and the hon. Member strayed into irrelevancy.)

मौलवी अब्दुल ग़नी डार : मैं कहीं नहीं गया था यहीं जनाब के कदमों में ही था। (हंसी)।

सिंचाई तथा विद्युत मन्त्री : जनाब यह गलतफहमी में मुबतला हैं। इस में ज़मीन aquire करने का सवाल नहीं है।

मौलवी अब्दुल ग़नी डार : जनाब, यह जरूरी नहीं कि आज ही acquire करें, आज तो सिर्फ पाबंदी लगा रहे हैं मगर बाद में यह भी करेंगे।

श्री अध्यक्ष : जब कोई नया स्पीकर आएगा तो आपका स्वभाव समझने में उसे 5 साल लगेंगे। (When a new Speaker will come he will take five years to understand the hon. Member's nature.) (*Laughter*)

मौलवी अब्दुल गनी डार : जनाब, मेरी आरज़ू है कि सूरज सामने से चढ़े, पीछे से न चढ़े। मैं चाहता हूं कि आप ही स्पीकर रहें। बहरहाल इन्होंने तीन मील की पाबन्दी लगाई है। क्या यह इस लिए लगाई है कि कारखानों का धूआं डैम के लिए नुक्सानदेह साबत होगा या वहां मजदूरों के रहने के लिये मकान बनाने हैं। अगर ऐसा कुछ कहते तो बात समझ में आ सकती थी आज तो हालत यह है कि इन बस अप्रेटरों को ड्राइवरों को स्टेशन पर छोलदारी भी नहीं मिलती मारे-मारे फिरते हैं। यह कहते हैं कि direction देंगे। तो मेरी खाहिश यह है कि हमारी सरकार बजाए किसी को डराने-धमकाने के खुद अपनी development करे और बदनामी से बचे, जैसा कि यह चंडीगढ़ और दूसरी जगहों में हुई है। यह तो अच्छे वज़ीर हैं मगर सरकार बदनाम होती है तो यह भी बदनाम होते हैं।

श्री अध्यक्ष : इन का तरीका देखिए। (Look at his way of saying things.) (*Laughter*)

मौलवी अब्दुल गनी डार : राठी जी ने जो गोली दी है वह है तो कड़वी मगर फल मीठा है।

श्री अध्यक्ष : राठी जी तो लाठी मारते हैं। (Shri Rathi speaks curtly.)

मौलवी अब्दुल गनी डार : मगर प्यार की लाठी मारते हैं। मैं तो जनाब गांधी भक्त हूं। मैं तो फूल बरसाने की कोशिश करता हूं। मगर जो गलत बातों का भूसा भर रखा है वह निकालना चाहता हूं। राठी साहिब की बात सच्ची है यह तीन मील की पाबंदी नहीं होनी चाहिये। इस की जरूरत नहीं है। वहां तरक्की क्या होगी। अगर कोई भट्टा ही नहीं लगा सकता तो भला कोई मकान वगैरह वहां कैसे बनायेगा। वहां तो पहले ही काफी दुशवारियां हैं। इसलिये इस पर दोबारा गौर फरमायें। बाकी अगर approve ही कराना है तो इस के लिये तो इन के पास फौज है। इसलिये उम्मीद है कि यह नेक वजीर बदनाम होने वाला कोई काम नहीं करेंगे क्योंकि सरकार पहले ही काफी बदनाम हो चुकी है।

श्री रला राम (मुकेरियां, जनरल) : माननीय अध्यक्ष महोदय, यह तलवाड़ा colony मेरे हलके में है और तलवाड़ा मेरा गांव है। (*Interruption*) वहां colony का काम शुरु हो गया है। वहां कुछ तकलीफें भी हैं, मगर सब से पहले यह कह देना चाहता हूं कि जहां colony बनेगी, बड़ी भारी factory बनेगी, railway line बनेगी वहां पर सरकार को growth को किसी न किसी शक्ल में control करना ही पड़ेगा। जहां कहीं नया काम शुरू हुआ है, चंडीगढ़ में, नंगल में या कहीं और भी तो ऐसे control की जरूरत पड़ती है। इस

[श्री रला राम]
लिये यह बिल लाकर सरकार ने कोई नई बात या जल्दबाज़ी का काम नहीं किया। इसके खिलाफ कुछ कहने की गुंजायश नहीं है मगर यह control किस तरीके से हो कि जिस से लोगों को कोई नाजायज़ तकलीफ न हो यह ज़रूर देखने की बात है और कुछ shortcomings इस ordinance में देखने में आई हैं। अब चूंकि यह बिल की शक्ल में House के सामने आ रहा है तो इन कमियों पर विचार कर के इन को दूर करने का अवसर इस सदन को मिलेगा । सबसे पहली बात अध्यक्ष महोदय, मैं यह कहना चाहता हूं कि इस ordinance में और इसकी बिना पर जो बिल बनाया गया है, इससे मैं सहमत हूं। लेकिन इसके अन्दर जो 3 मील का रकबा है जो colony limits से परे रखा गया है, यह किसी हद तक ज्यादा है। वहां पर बहुत घना जंगल है और बीच-बीच में कहीं-कहीं बस्तियां हैं और इसके बिल के अन्दर इस बात का ध्यान रखा गया है कि बस्तियों में रहने वालों को नाजायज़ तकलीफ न हो। लेकिन मैं यह समझता हूं और suggestion देता हूं कि इस ordinance के अन्दर 3 मील की बजाए 2 मील रखा जाता तो गवर्नमैंट का मंशा पूरा हो जाता। और इस से कोई बाधा उपस्थित नहीं होती ।

एक चीज़ यह है कि वहां पर जो 4 गांव है तलवाड़ा, बेहड़, नंगल, बहोरियां वग़ैरह, उन गावों में रहने वालों की सारी की सारी ज़मीन ले ली गई है। वहां जो फसलों का नुकसान हुआ उन का मुआविज़ा भी गवर्नमैंट ने अदा कर दिया है। अब ज़मीनों का मुआविज़ा calculate किया जा रहा है। उसके बारे में मैं अर्ज़ करना चाहता हूं कि वह जितनी जल्दी से जल्दी दिया जाए उतना ही हितकर होगा। जब वज़ीर महोदय वहां गए थे तो हम ने उनसे प्रार्थना की थी कि 2 महीने के अन्दर यह compensation अदा हो जाए लेकिन अर्सा बढ़ गया है और लोगों में बेचैनी बढ़ गई है। इसलिए मेरी प्रार्थना है कि इस बारे में गवर्नमैंट की ओर से कोई assurance अवश्य होना चाहिए। अभी तक जिनकी ज़मीनें चली गई हैं, वे कोई रोज़गार इसलिए तलाश नहीं कर सके क्योंकि उनके पास पैसा नहीं है इसलिए उन्हें रोज़गार तलाश करने में मदद देने के लिए compensation जल्दी से जल्दी देना चाहिए।

एक provision और जिस में यह किया गया है कि जिस application के मंज़ूर या नामंज़ूर करने के लिए 3 महीने का अर्सा होना चाहिए। मैं इस सम्बन्ध में यह कहना चाहता हूं कि यह अर्सा घटा देना चाहिए, और इसके स्थान पर यह होना चाहिए कि जब किसी की दरखास्त आए तो Deputy Commissioner से उसका जवाब एक महीने के अन्दर मिल जाना चाहिये। और एक महीना कम समझा जाता है तो 2 महीनों से ज्यादा तो किसी भी सूरत में नहीं होना चाहिए। यह दूसरी बात है कि वह दरखास्त मंज़ूर हो या नामंज़ूर लेकिन जवाब 2 महीने के अन्दर मिल जाना चाहिए ।

अध्यक्ष महोदय, उस इलाके के लोग अपना मकान या दुकान बनाने का प्रबन्ध कर रहे हैं, इसलिये कि उनकी अपनी ज़मीन वहां पर है और विशेष सहूलतें मिली

हुई हैं । अगर इन लोगों को जल्दी इजाज़त न मिली तो हो सकता है कि बाहर के बड़े-बड़े व्यापारी आ जाएं, और जिनकी वजह से यह बेचारे गरीब किसान settle न हो सकें । क्योंकि उन बड़े व्यापारियों के सामने तो यह oust ही हो जायेंगे । इस लिये मेरी अध्यक्ष महोदय, आपके द्वारा सरकार से प्रार्थना है कि उन्हें जल्दी से जल्दी इजाज़त देनी चाहिये ।

वैसे मुझे यह कहते हुए खुशी होती है कि मिनिस्टर साहिब या दूसरे जो engineers हैं उनका रवैया बहुत ही हमदर्दाना है और मैं आशा करता हूं कि जब compensation देने का मौका आएगा तब भी यह रवैया क़ायम रहेगा और इस बात का ध्यान रखा जाएगा कि जिन लोगों को रोज़गार का ज़रिया छीना जा रहा है वह भूखे न मरें ।

जहां तक penalty का प्रश्न है मैं समझता हूं कि इसे कम कर देना चाहिये और daily penalty 50 रुपये से घटा कर 25 या 20 कर देनी चाहिये । इन शब्दों के साथ मैं निवेदन करता हूं कि मेरी तरमीमों को जो मैंने दी हुई हैं मान लिया जाए ताकि वहां के रहने वाले लोगों को किसी किस्म की तकलीफ न हो और लोग जल्दी से जल्दी rehabilitate हो सकें ।

Sardar Bhupinder Singh Mann (Samana 'General') : May I take it, Sir, that general discussion on the Talwara Township (Periphery) Control Bill, 1961, will also be held after the motion moved by Chaudhri Dharam Singh Rathi is disposed of, and only those Members who do not participate in the discussion on the motion now before the Sabha will be allowed to speak. I am making this enquiry because I would like to express my views when the motion for the consideration of the Bill is before the House.

Mr. Speaker : There is time-limit during which we have to complete these two items relating to the Ordinance/Bill and I leave it to the goodwill of the hon. Members if they save some time for discussion on the considera-tion motion of the Talwara Township (Periphery) Control Bill.

ਚੌਧਰੀ ਬਲਬੀਰ ਸਿੰਘ (ਹੁਸ਼ਿਆਰਪੁਰ ਜਨਰਲ) : ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਜੇ ਉਥੇ haphazard growth ਹੋ ਗਈ ਹੈ ਔਰ ਕੁਝ ਲੋਕਾਂ ਨੇ ਬਿਲਡਿੰਗਾਂ ਅਤੇ ਮਕਾਨ ਬਣਾ ਲਏ ਹੋਣ ਤਾਂ ਉਸ ਸੂਰਤ ਦੇ ਵਿਚ ਅਗਰ ਇਸ ਕਿਸਮ ਦਾ ਆਰਡੀਨੈਂਸ ਲੈ ਆਂਦਾ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਕੋਈ ਹਰਜ ਵਾਲੀ ਗੱਲ ਨਹੀਂ । ਪਰ ਜਦੋਂ ਕੋਈ ਐਸੇ ਹਾਲਾਤ ਨਹੀਂ ਸਨ ਔਰ ਪਤਾ ਹੈ ਕਿ ਦੋ ਮਹੀਨਿਆਂ ਤਕ ਫੇਰ ਅਸੈਂਬਲੀ ਬੈਠਣੀ ਹੈ ਤਾਂ ਉਹ ਚੀਜ਼ ਅਸੈਂਬਲੀ ਦੇ ਵਿਚ ਲਿਆ ਕੇ ਕਰਨੀ ਚਾਹੀਦੀ ਸੀ ਔਰ ਆਰਡੀਨੈਂਸ ਜਾਰੀ ਕਰਨ ਦੀ ਕੋਈ ਲੋੜ ਨਹੀਂ ਸੀ । ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਆਰਡੀਨੈਂਸ ਜਾਰੀ ਕਰਕੇ ਚੀਜ਼ਾਂ ਕਰਵਾਉਣੀਆਂ ਜਮਹੂਰੀਅਤ ਦੇ ਅਸੂਲ ਦੇ ਖਿਲਾਫ ਹਨ । ਇਹ ਤਾਂ ਡਿਕਟੇਟਰਾਂ ਵਾਲਾ ਤਰੀਕਾ ਹੈ । ਬਾਕੀ ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ ਜਦੋਂ ਵੀ ਕੋਈ ਟਾਉਨ ਬਣਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਉਸ ਦੇ ਇਰਦ ਗਿਰਦ ਕੰਟਰੋਲ ਕਰ ਲਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਜਿਸ ਦਾ ਨਤੀਜਾ ਇਹ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਜਿਹੜੇ ਗਰੀਬ ਆਦਮੀ ਆਪਣਾ ਸਿਰ ਲੁਕਾਉਣ ਲਈ ਕੁੱਲੀ ਬਣਾਉਣੀ ਚਾਹੁਣ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਅਜਿਹਾ ਨਹੀਂ ਕਰਨ ਦਿੱਤਾ ਜਾਂਦਾ ਕਿਉਂਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਕੁੱਲੀ ਵਜ਼ੀਰ ਸਾਹਿਬਾਨ ਜਾਂ ਜਿਹੜੇ ਬਾਹਰੋਂ ਲੋਕ ਆਉਂਦੇ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਨੂੰ ਚੰਗੀ ਨਹੀਂ

[ਚੌਧਰੀ ਬਲਬੀਰਸਿੰਘ]

ਲਗਦੀ । ਵੈਸੇ ਤਾਂ ਇਹ ਸੋਸ਼ਲਿਸਟ ਨਿਜ਼ਾਮ ਦਾ ਨਾਅਰਾ ਲਗਾਉਂਦੇ ਹਨ ਮਗਰ ਗਰੀਬਾਂ ਨੂੰ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜ਼ਲੀਲ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਜਿਸ ਦਾ ਹਦ ਹਿਸਾਬ ਨਹੀਂ । ਜਿਸ ਆਦਮੀ ਦੇ ਕੋਲ ਸਿਰਫ ਦੋ ਮਰਲੇ ਜਗਾਹ ਹੈ, ਜਿਸ ਦੇ ਕੋਲ ਕੋਈ ਪੈਸਾ ਨਹੀਂ ਔਰ ਨਾ ਹੀ ਗੌਰਮੈਂਟ ਉਸ ਨੂੰ ਕੋਈ ਗਰਾਂਟ ਵਗੈਰਾ ਦਿੰਦੀ ਹੈ ਉਸ ਨੇ ਸਿਰ ਲੁਕਾਉਣ ਦਾ ਗੁਜ਼ਾਰਾ ਤਾਂ ਕਿਸੇ ਨਾ ਕਿਸੇ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਕਰਨਾ ਹੀ ਹੈ । ਜਿਹੜਾ ਮੁਜ਼ਾਰਾ ਬੇਜ਼ਮੀਨਾ ਹੈ ਜਾਂ ਜਿਸ ਦੇ ਪਾਸ ਕੋਈ ਜ਼ਮੀਨ ਨਹੀਂ ਔਰ ਉਹ ਸਿਰਫ ਮਜ਼ਦੂਰੀ ਕਰਕੇ ਹੀ ਗੁਜ਼ਾਰਾ ਕਰਦਾ ਹੈ ਉਹ ਅਗਰ ਕੁੱਲੀ ਬਣਾਉਂਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਵਜ਼ੀਰ ਸਾਹਿਬ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਉਹ ਸਾਨੂੰ ਚੰਗੀ ਨਹੀਂ ਲਗਦੀ ਇਸ ਵਾਸਤੇ ਅਸੀਂ ਨਹੀਂ ਬਣਾਉਣ ਦੇਣੀ । ਮੈਂ ਇਹ ਪੁਛਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਜਦੋਂ ਤਕ ਤੁਸੀਂ ਲੋਕਾਂ ਦੀਆਂ ਜੇਬਾਂ ਵਿਚ ਪੈਸੇ ਨਹੀਂ ਪਾਉਂਦੇ ਉਦੋਂ ਤਕ ਉਹ ਗਰੀਬ ਤੁਹਾਡੇ ਨਕਸ਼ਿਆਂ ਦੇ ਮੁਤਾਬਕ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਮਕਾਨ ਬਣਾਉਣ ਦੇ ਕਾਬਲ ਹੋ ਸਕਦੇ ਹਨ । ਜੇ ਤੁਸੀਂ ਇਹ ਸੋਚਦੇ ਹੋਵੋ ਕਿ ਅਸੀਂ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਕਾਨੂੰਨ ਪਾਸ ਕਰਕੇ ਆਪਣੇ ਮੁਲਕ ਦੀ ਗਰੀਬੀ ਨੂੰ ਛਿਪਾ ਸਕਦੇ ਹਾਂ ਔਰ ਜਿਹੜੇ ਬਾਹਰਲੇ ਮੁਲਕਾਂ ਤੋਂ ਲੋਕ ਆਉਂਦੇ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਇਕ ਬਨਾਉਟੀ ਤਸਵੀਰ ਦਖਾਲ ਕੇ ਪ੍ਰਸ਼ੰਸਾ ਹਾਸਲ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹਾਂ ਤਾਂ ਇਹ ਚੀਜ਼ ਬਿਲਕੁਲ ਗਲਤ ਹੈ। ਅਸਲੀਅਤ ਜਿਹੜੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਉਹ ਛਿਪੀ ਨਹੀਂ ਰਹਿ ਸਕਦੀ। ਏਥੇ 80 ਫੀ ਸਦੀ ਤੋਂ ਜ਼ਿਆਦਾ ਲੋਕ ਐਸੇ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਦੋਨੋ ਵਕਤ ਰਜ ਕੇ ਰੋਟੀ ਖਾਣ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਮਿਲਦੀ । ਗਰੀਬਾਂ ਦੀਆਂ ਕੁੱਲੀਆਂ ਦੀ ਛਤ ਦੇ ਵਿਚ ਔਰ ਅਸਮਾਨ ਦੇ ਵਿਚ ਕੋਈ ਫਰਕ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ । ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ ਜਦੋਂ ਬਾਰਸ਼ ਆਉਂਦੀ ਹੈ ਤਾਂ ਉਦੋਂ ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਭਿਜਣਾ ਹੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਮਗਰ ਬਾਰਸ਼ ਹਟਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਵੀ ਕਿਤਨੀ ਕਿਤਨੀ ਦੇਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਛੱਤਾਂ ਚੋਂਦੀਆਂ ਰਹਿੰਦੀਆਂ ਹਨ ਔਰ ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਬੱਚੇ ਪਾਲੇ ਵਿਚ ਠਰਦੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਬਿਲ ਨੂੰ ਅਸੀਂ ਜੀ ਸਦਕੇ ਆਖਦੇ ਜੇਕਰ ਸਰਕਾਰ ਇਸ ਦੇ ਨਾਲ ਬਾਕੀ ਦੇ ਲੁਆਜ਼ਮਾਤ ਵੀ ਪੂਰੇ ਕਰਦੀ । ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ ਤੁਸੀਂ ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ ਦਾ ਸਾਰਾ ਹਾਲ ਜਾਣਦੇ ਹੋ ਕਿ ਇਥੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਕਿਤਨੀਆਂ ਕੁ ਤਕਲੀਫਾਂ ਦਾ ਸਾਹਮਣਾ ਕਰਨਾ ਪੈਂਦਾ ਹੈ । ਜੇ ਕੋਈ ਆਦਮੀ ਕਿਤੇ ਦਰਵਾਜ਼ਾ ਲਗਾਉਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਉਸ ਨੂੰ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਤੂੰ ਦਰਵਾਜ਼ਾ ਨਹੀਂ ਲਗਾ ਸਕਦਾ । ਮੇਰਾ ਕਹਿਣ ਦਾ ਭਾਵ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਜੇ ਕੋਈ ਆਦਮੀ ਆਪਣੀ ਸਹੂਲਤ ਦੇ ਮੁਤਾਬਕ ਕੋਈ ਮਕਾਨ ਬਣਾਉਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹੋਵੇ ਜਾਂ ਉਸ ਦੇ ਵਿਚ ਕੋਈ ਅਦਲਾਬਦਲੀ ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਐਸਟੇਟ ਔਫਿਸ ਵਾਲੇ ਉਸ ਨੂੰ ਉਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਹੀਂ ਕਰਨ ਦਿੰਦੇ । ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ ਦੇ ਵਿਚ ਤੁਸੀਂ ਵੇਖੋ ਤਾਂ ਤੁਹਾਨੂੰ ਇਕੋ ਕਿਸਮ ਦੇ ਹੀ ਸਾਰੇ ਮਕਾਨ ਨਜ਼ਰ ਆਉਣਗੇ ਔਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਨਕਸ਼ਿਆਂ ਨੂੰ ਦੇਖ ਕੇ ਕੁਰੈਤ ਆਉਂਦੀ ਹੈ । (ਵਿਘਨ) ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ ਜੇ ਕੋਈ ਬੇਜ਼ਮੀਨਾ ਹਰੀਜਨ ਹੈ ਜਿਸ ਦੇ ਕੋਲ ਸਿਰਫ ਦੋ ਮਰਲੇ ਜਗਾਹ ਹੋਵੇ ਅਗਰ ਉਹ ਆਪਣਾ ਛੱਪਰ ਬਣਾ ਕੇ ਰਹਿਣਾ ਚਾਹੇ ਤਾਂ ਉਸ ਦੇ ਵਾਸਤੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਕੋਈ exemption ਨਹੀਂ ਰਖੀ ।

ਸਿੰਚਾਈ ਤੇ ਬਿਜਲੀ ਮੰਤ੍ਰੀ : ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ ਮੈਨੂੰ ਮਾਲੂਮ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਮੈਂਬਰ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਇਸ ਬਿਲ ਨੂੰ study ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ । ਜੇ ਉਹ ਕਲਾਜ਼ 4 ਪੜ੍ਹ ਲੈਂਦੇ ਤਾਂ

ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਇਹ ਇਤਰਾਜ਼ ਕਰਨ ਦੀ ਜ਼ਰੂਰਤ ਨਹੀਂ ਪੈਣੀ ਸੀ । ਕਲਾਜ਼ 4 ਦੇ ਵਿਚ ਲਿਖਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ—

"5 (4) The Deputy Commissioner shall not refuse permission to the erection or re-erection of a building, if such building is required for purposes subservient to agriculture,......"

ਚੌਧਰੀ ਬਲਬੀਰ ਸਿੰਘ : ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਮੈਂ ਵੀ ਉਹੋ ਇਤਰਾਜ਼ ਕੀਤਾ ਹੈ ਜਿਹੜਾ ਤੁਸੀਂ ਕੀਤਾ ਸੀ ਪਰ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਵਜ਼ੀਰ ਸਾਹਿਬ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਸਮਝਾ ਸਕਿਆ ਜਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਮੈਨੂੰ ਸੁਣਨ ਦੀ ਗੌਰ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ । ਵਜ਼ੀਰ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਕਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਐਗਰੀਕਲਚਰ ਦੇ ਮੁਤੱਅਲਕਾ exemption ਹੈ । ਮੈਂ ਕਹਿੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਜਿਹੜਾ ਬੇਜ਼ਮੀਨਾ ਕਿਸਾਨ ਜਾਂ ਹਰੀਜਨ ਹੈ ਗੌਰਮੈਂਟ ਨੇ ਉਸ ਦੇ ਵਾਸਤੇ ਪਾਬੰਦੀ ਲਗਾਈ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਮਕਾਨ ਨਹੀਂ ਬਣਾ ਸਕੇਗਾ । ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਖ਼ੂਬਸੂਰਤੀ ਬਣਾਉਣ ਦੇ ਵਾਸਤੇ ਗਰੀਬਾਂ ਦੇ ਸਿਰ ਤੇ ਕੁਹਾੜਾ ਮਾਰਨ ਦਾ ਜਤਨ ਕੀਤਾ ਹੈ । ਖ਼ੂਬਸੂਰਤੀ ਤਾਂ ਬਣ ਸਕਦੀ ਹੈ ਜੇ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਕੋਲ ਪੈਸਾ ਹੋਵੇ । ਲੇਕਿਨ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਕੋਲ ਰੁਪਿਆ ਕਿੱਥੋਂ ਆ ਸਕਦਾ ਹੈ ਜਦੋਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕੋਈ ਰੋਜ਼ਗਾਰ ਹੀ ਨਹੀਂ ਮਿਲਦਾ । ਇਸ ਕਰਕੇ ਮੈਂ ਇਹ ਕਹਿੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਜੇ ਕੋਈ ਗਰੀਬ ਆਦਮੀ ਜਿਸ ਦੇ ਕੋਲ ਦੋ ਚਾਰ ਮਰਲੇ ਥਾਂ ਹੈ ਅਗਰ ਉਹ ਆਪਣਾ ਛੱਪਰ ਪਾ ਕੇ ਰਹਿਣਾ ਚਾਹੇ ਤਾਂ ਉਸ ਨੂੰ ਵੀ ਮੁਸਤਸਨਾ ਕੀਤਾ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ । ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਸਿਰਫ ਉਸ ਨੂੰ exemption ਦਿੱਤੀ ਹੈ ਜਿਸ ਨੂੰ agricultural purpose ਲਈ ਛੋਡ ਬਣਾਉਣਾ ਹੋਵੇ । ਜੇ ਕੋਈ ਦੂਸਰਾ ਰਹਿਣ ਵਾਸਤੇ ਛੱਪਰ ਬਣਾਵੇਗਾ ਤਾਂ ਉਸ ਨੂੰ ਇਹ ਕਹਿਣਗੇ ਕਿ ਤੂੰ ਨਹੀਂ ਬਣਾ ਸਕਦਾ । Artistic ਤਰੀਕੇ ਦੇ ਨਾਲ ਤਾਂ ਹੀ ਕੋਈ ਮਕਾਨ ਬਣਾਵੇਗਾ ਜੇ ਉਸ ਦੇ ਪੱਲੇ ਪੈਸੇ ਹੋਣਗੇ ।

ਜੇਕਰ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਉਸ ਦੀ ਖ਼ੂਬਸੂਰਤੀ ਲਈ ਜ਼ਰੂਰ ਕੋਈ ਪਾਬੰਦੀ ਲਾਉਣੀ ਹੈ ਤਾਂ ਉਹ ਇਸ ਬਿਲ ਵਿਚ ਇਹ provide ਕਰਦੀ ਕਿ ਜਿਹੜੇ ਗਰੀਬ ਲੋਕ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਨਕਸ਼ੇ ਦੇ ਮੁਤਾਬਿਕ ਮਕਾਨ ਨਹੀਂ ਬਣਾ ਸਕਦੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਮਦਦ ਦਿਤੀ ਜਾਵੇਗੀ ਜਾਂ ਸਰਕਾਰ ਖ਼ੁਦ ਮਕਾਨ ਬਣਾ ਕੇ ਦੇਵੇਗੀ । ਜੇਕਰ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਤਾਂ ਤੇ ਕੋਈ ਗੱਲ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸਮਝ ਆ ਸਕਦੀ ਸੀ ਲੇਕਿਨ ਇਹ ਤਾਂ ਮਹਜ਼ ਗਰੀਬ ਲੋਕਾਂ ਤੇ ਪਾਬੰਦੀ ਲਾ ਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਤੰਗ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਗੱਲ ਹੈ। ਇਸ ਬਿਲ ਦੇ objects and reasons ਵਿਚ ਲਿਖਿਆ ਹੈ ਕਿ mushroom growth ਨੂੰ ਰੋਕਿਆ ਜਾਵੇਗਾ ਤਾਕਿ ਐਸੇ ਮਕਾਨ ਬਣਾਏ ਜਾਣ ਕਿ ਬਾਹਰ ਤੋਂ ਆਉਣ ਵਾਲੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਉਹ ਜਗਾਹ ਦੇਖਣ ਲਈ ਬੁਰੀ ਨਾ ਲਗੇ । ਇਹ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਲੋਕਾਂ ਨੇ ਜੋ ਝੌਂਪੜੀਆਂ ਪਾਈਆਂ ਹੋਈਆਂ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਉਠਾ ਕੇ ਉਥੇ ਕੋਠੀਆਂ ਪਾਈਆਂ ਜਾਣ ਤਾਕਿ ਜਦੋਂ ਇਹ ਵਜ਼ੀਰ ਸਾਹਿਬਾਨ ਕਾਰਾਂ ਵਿਚ ਬੈਠਕੇ ਜਾਣ ਤਾਂ ਉਹ ਜਗਾਹ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਖ਼ੂਬਸੂਰਤ ਲਗੇ । ਜੇਕਰ ਕਿਸੇ ਨੇ ਝੌਂਪੜੀ ਪਾਈ ਹੋਈ ਹੋਵੇ.........

ਸ਼੍ਰੀ ਸਪੀਕਰ : ਕੀ ਤੁਹਾਡਾ ਖਿਆਲ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਜੋ ਲੱਖਾਂ ਰੁਪਏ ਖਰਚ ਕੇ ਟਾਊਨਸ਼ਿਪ ਬਣਾਈ ਜਾਣੀ ਹੈ ਉਹ ਸਿਰਫ ਵਜ਼ੀਰਾਂ ਦੀ ਅੱਖਾਂ ਲਈ ਹੈ ? ਕੋਈ ਕੰਮ ਦੀ ਗੱਲ ਕਰੋ। (Does the hon. Member mean to say that the township which is going to be raised by spending lakhs of rupees is meant for pleasing the eyes of the Ministers only ? He should say something relevant.)

ਚੌਧਰੀ ਬਲਬੀਰ ਸਿੰਘ : ਮੈਂ ਇਹ ਕਹਿਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਜਿਥੇ ਉਸ township ਦੀ ਖੂਬਸੂਰਤੀ ਦੀ ਜ਼ਰੂਰਤ ਹੈ ਉਥੇ ਇਸ ਗੱਲ ਦੀ ਵੀ ਜ਼ਰੂਰਤ ਹੈ ਕਿ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਖੂਬਸੂਰਤੀ ਵੀ ਵੇਖੀ ਜਾਵੇ ਕਿ ਆਇਆ ਉਹ ਝੌਂਪੜੀਆਂ ਵਿਚ ਰਹਿਣ ਵਾਲੇ ਲੋਕ ਕੋਠੀਆਂ ਬਣਾ ਵੀ ਸਕਦੇ ਹਨ ਜਾਂ ਨਹੀਂ । ਕੀ ਜਿਹੜੇ ਲੋਕ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ standard ਦੇ ਮੁਤਾਬਿਕ ਆਲੀਸ਼ਾਨ ਕੋਠੀਆਂ ਨਹੀਂ ਬਣਾ ਸਕਦੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਇਹ ਵਸਣ ਨਹੀ ਦੇਣਾ ਚਾਹੁੰਦੇ । ਉਸ ਵਕਤ ਜਦੋਂ ਇਹ ਸਰਕਾਰ ਕਹਿੰਦੀ ਫਿਰਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਦਾਵੇ ਕਰਦੀ ਫਿਰਦੀ ਹੈ ਕਿ ਅਸੀਂ ਉਹ ਨਿਜ਼ਾਮ ਬਣਾ ਰਹੇ ਹਾਂ ਜਿਸਨੂੰ ਕਿ ਇਹ socialistic pattern of society ਦਾ ਨਾਮ ਦਿੰਦੇ ਹਨ ਜਿਸ ਵਿਚ ਕਿ ਨਾਬਰਾਬਰੀ ਨਹੀਂ ਰਹਿਣੀ ਹੈ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਕਰਨਾ ਕਿ ਗਰੀਬ ਆਪਣੀਆਂ ਝੌਂਪੜੀਆਂ ਵੀ ਨਾ ਬਣਾ ਸਕਨ ....

ਸ਼੍ਰੀ ਸਪੀਕਰ : ਤੁਸੀਂ ਚੌਧਰੀ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਗੱਲ ਮੰਨ ਲਉ ਅਤੇ ਉਥੇ ਛੱਪਰ ਹੀ ਛੱਪਰ ਖੜੇ ਕਰ ਦਿਉ । (ਹਾਸਾ) (The hon. Minister may accept the advice of Chaudhri Sahib and allow only huts to be constructed there) (*Laughter*)

ਚੌਧਰੀ ਬਲਬੀਰ ਸਿੰਘ : ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਮੈਂ ਤਾਂ ਇਹ ਕਹਿੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਲੋਕਾਂ ਵਿਚ ਹਿੰਮਤ ਹੈ ਉਹ ਬੇਸ਼ਕ ਮਹਲ ਬਣਾ ਲੈਣ ਲੇਕਿਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਲੋਕਾਂ ਵਿਚ ਸਿਰਫ ਝੌਂਪੜੀਆਂ ਬਣਾਉਣ ਦੀ ਹੀ ਹਿੰਮਤ ਹੈ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਰੁਪਿਆ ਦਿਓ ਕਿ ਉਹ ਖੂਬਸੂਰਤੀ ਲਈ ਆਲੀਸ਼ਾਨ ਕੋਠੀਆਂ ਖੜੀਆਂ ਕਰ ਲੈਣ। ਇਸ ਵਿਚ ਤਾਂ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਇਤਰਾਜ਼ ਨਹੀਂ । ਲੇਕਿਨ ਇਤਰਾਜ਼ ਇਸ ਗੱਲ ਤੇ ਹੈ ਕਿ ਆਈਨ ਵਿਚ ਜੋ ਹਰ ਇਕ ਸ਼ਹਰੀ ਨੂੰ ਇਹ ਅਖਤਿਆਰ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਕਿਤੇ ਵੀ ਵਸ ਜਾਵੇ ਉਸ ਵਿਚ ਵਿਹ ਪਾਬੰਦੀਆਂ ਲਗਾ ਕੇ ਰੁਕਾਵਟ ਪੈਦਾ ਕੀਤੀ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ ।

ਸਿੰਚਾਈ ਤੇ ਬਿਜਲੀ ਮੰਤਰੀ : ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਉਹ ਕਿਹੜਾ ਅਜਿਹਾ municipal town ਹੈ ਜਿਥੇ ਅਜਿਹੀਆਂ ਪਾਬੰਦੀਆਂ ਆਇਦ ਨਹੀਂ ਅਤੇ ਅਜਿਹੇ ਰੂਲਜ਼ ਤੇ ਕਵਾਇਦ ਲਾਗੂ ਨਹੀਂ । ਇਹ ਚੀਜ਼ਾਂ ਹਰ ਸ਼ਹਰ ਵਿਚ ਹਨ ।

ਚੌਧਰੀ ਬਲਬੀਰ ਸਿੰਘ : ਮੈਂ ਮਿਸਾਲਾਂ ਦੇ ਸਕਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਕਿਤੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਹੀਂ ਹੈ । ਸਾਡੇ ਹੁਸ਼ਿਆਰਪੁਰ ਵਿਚ ਕੋਈ ਐਸੀ ਪਾਬੰਦੀ ਨਹੀਂ ਹੈ । ਨਾ ਜਲੰਧਰ ਤੇ ਨਾ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਦੀ periphery ਦੇ ਇਰਦ ਗਿਰਦ 3 ਮੀਲ ਤੱਕ ਕੋਈ ਐਸੀ ਪਾਬੰਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਲੁਧਿਆਣੇ ਦੇ ਇਰਦ ਗਿਰਦ 3 ਮੀਲ ਤੱਕ ਵਸਣ ਵਾਲਿਆਂ ਲਈ ਕੋਈ ਇਹੋ ਜਿਹੀ ਪਾਬੰਦੀ ਹੈ ।

ਸਿੰਚਾਈ ਤੇ ਬਿਜਲੀ ਮੰਤਰੀ : ਮੇਰੇ ਕਹਿਣ ਦਾ ਮਤਲਬ ਇਹ ਸੀ ਕਿ municipal limits ਦੇ ਅੰਦਰ ਹਰ ਜਗਾਹ ਇਹ ਨੁਲਜ਼ ਬਣੇ ਹੋਏ ਹਨ । ਇਹ ਹੁਣ ਨਵਾਂ ਟਾਊਨ ਬਣਨਾ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸਦੇ ਇਰਦ ਗਿਰਦ ਆਬਾਦੀ ਵਧਣੀ ਹੈ ਇਸ ਲਈ haphazard growth ਨੂੰ check ਕਰਨ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ ।

ਚੌਧਰੀ ਬਲਬੀਰ ਸਿੰਘ : ਮੈਂ ਵੀ ਇਸਦੇ ਮੁਤੱਲਕ ਇਹੋ ਕਹਿ ਰਿਹਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਪਾਬੰਦੀ ਨਾ ਹੁਸ਼ਿਆਰਪੁਰ ਨਾ ਜਲੰਧਰ ਤੇ ਨਾ ਹੀ ਲੁਧਿਆਣੇ ਵਗੈਰਾ ਵਿਚ ਹੈ ਲੇਕਿਨ ਤੁਸੀਂ ਇਹ ਪਾਬੰਦੀਆਂ ਤਲਵਾੜੇ ਦੀ township ਤੇ ਆਇਦ ਕਰ ਰਹੇ ਹੋ । ਉਹ ਜ਼ਮੀਨ ਸਰਕਾਰ ਨੇ acquire ਕਰਨੀ ਹੈ । ਉਸ ਵਿਚ ਆਪ ਜਿਸ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਮਰਜ਼ੀ ਬਿਲਡਿੰਗਾਂ ਬਣਾ ਲਉ ਲੇਕਿਨ ਜੋ ਇਰਦ ਗਿਰਦ ਦੇ ਇਲਾਕੇ ਦੇ ਲੋਕ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਤੇ ਤਾਂ ਕੋਈ ਪਾਬੰਦੀ ਨਾ ਲਾਉ । ਜੇਕਰ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਜਿਤਨੇ ਸ਼ਹਿਰ ਵਸੇ ਹੋਏ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ municipal limits ਦੇ ਬਾਹਰ ਕੋਈ ਪਾਬੰਦੀ ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਤੁਸੀਂ ਤਲਵਾੜੇ ਦੀ limits ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਕਿਉਂ ਰੁਕਾਵਟਾਂ ਪੈਦਾ ਕਰ ਰਹੇ ਹੋ । ਇਹ ਠੀਕ ਨਹੀਂ । ਫਿਰ ਇਸ ਵਿਚ ਇਹ ਵੀ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਜੇਕਰ ਇਹ ਹਾਊਸ in session ਨਾ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਜੇਕਰ ਕੋਈ ਹੋਰ ਇਹ ਪਾਬੰਦੀ ਲਾਉਣਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹੋਣ ਤਾਂ ਇਹ ordinance ਦੇ ਜ਼ਰੀਏ ਵੀ ਸਾਰੀ ਕਾਰਵਾਈ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹਨ (ਘੰਟੀ), ਤੇ ਮੈਂ ਕਹਾਂਗਾ ਕਿ ਇਸ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਲੋਕਾਂ ਤੇ ਪਾਬੰਦੀਆਂ ਲਗਾਣਾ ਜਿਸ ਨਾਲ ਤਾਮੀਰ ਰੁਕ ਸਕੇ ਅਤੇ ਗਰੀਬ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਨੁਕਸਾਨ ਹੋਵੇ ਠੀਕ ਨਹੀਂ । ਤੁਸੀਂ ਤਾਂ ਸਗੋਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਹੋਰ facilities ਦਿਉ ਤਾਕਿ ਉਹ ਇਸ ਆਜ਼ਾਦ ਮੁਲਕ ਦੇ ਆਜ਼ਾਦ ਸ਼ਹਿਰੀ ਹੋਣ ਦਾ ਫਾਇਦਾ ਉਠਾ ਸਕਨ ਅਤੇ ਇਸ ਖੂਬਸੂਰਤੀ ਦਾ ਲਾਭ ਲੈ ਸਕਨ ।

श्री मंगल सेन (रोहतक) : श्री राठी के प्रस्ताव का समर्थन करते हुए मुझे यह कहना है कि इस बिल की Statement of Objects and Reasons में यह लिखा हुआ है :

> "Many foreigners and important Indian Nationals are expected to visit this Township and mushroom growth on the periphery, if allowed, would create a poor impression".

Mushroom growth से बचने के लिये इन्हों ने यह आर्डिनेंस जारी करवाया है । स्पीकर साहिब, जो भी आदमी सरकार के बनाए हुए टाऊनशिप में जाता है वह बड़ा ही बुरा impression ले कर वहां से निकलता है । मिसाल के तौर पर चंडीगढ़ में जब कोई foreigner आता है तो वह यही impression बनाता है कि यहां पर सिवाए कुछ buildings के जो कि वाकई काबिलेदीद हैं, जैसे कि मौलवी साहिब ने फरमाया, बाकी की buildings सब कबूतरखाने हैं और उन पर जनता का रुपया पैसा बरबाद ही किया गया है । हां यह बात जरूर है कि चोरों को चोरी करने में किसी प्रकार की मुश्किल पेश नहीं आती । खिड़कियां और बरान्डे इस प्रकार के बना रखे हैं कि वे आसानी से रात को चोरी कर सकते हैं । कहते तो यह हैं कि हम socialistic pattern of society बनाने जा रहे हैं, लेकिन इन के काम सब उस के खिलाफ होते हैं । समाजवाद का तो केवल नाम

[श्री मंगल सैन]
ही लिया जा रहा है (*Interruptions*) जनाब, मेरा मतलब है कि गवर्नर साहिब को इतनी जल्दी नहीं करनी चाहिये थी। दरअसल इन को इस तरह से आर्डिनेंस जारी करवाने की आदत ही हो गई है क्योंकि यह डरते हैं कि अगर हम हाउस में बिल लाएंगे तो जो लोग जनता ने चुने कर भेजे हैं वे हमारा विरोध करेंगे। वैसे तो इन की brute majority है। कांग्रेस गवर्नमेंट को इस प्रकार के आर्डिनेंस जारी नहीं करवाने चाहियें। इस में लिखा है कि अगर कोई व्यक्ति पीड़ित होगा, किसी को कोई शिकायत होगी तो वह कमिश्नर तक शिकायत कर सकता है, आगे नहीं जा सकता। यह पाबंदी इस लिये लगाई है क्योंकि सरकार हाई कोर्ट से पिटती आई है। आप करनाल मर्डर केस को ले लीजिए। सारा पंजाब जानता है, सारी दुनिया जानती है कि हाई कोर्ट ने इन की बात को नहीं माना। कमिश्नर इन के मातहत है, वह इन की बात मानेगा और यह अपनी मन मानी करवायेंगे। मैं ज़िन्दा मिसाल देता हूं। गोहाना के Resident Magistrate ने वहां के .....

Mr. Speaker : Order, please. The hon. Member should try to be relevant.

श्री मंगल सेन : जनाब, मैं कहना चाहता हूं कि यह आर्डिनेंस नहीं पास होना चाहिये। राठी साहिब की बात मंजूर करनी चाहिये। इन शब्दों के साथ मैं इस का विरोध करता हूं। कमिश्नर के पास अपील lie करने की बजाये हाई कोर्ट में अपील करने का हक होना चाहिये।

श्री आध्यक्ष : आप इधर उधर की बातें न करें। सीधी बात करें। मौलवी साहिब के पास बैठने से ही आप को उन की तरह बातें करने का ढंग नहीं आ सकता। (The hon. Member should not beat about the bush but should come to the point. He cannot learn Maulvi Sahib's style of saying things simply by sitting by his side.)

श्री मंगल सेन : मैं तो, अध्यक्ष महोदय, इस मैदान में नया नया हूँ। वह बज़ुर्ग आदमी हैं। हां, तो मैं सीधी बात करता हूँ। मैं यह निवेदन करने जा रहा था कि कमिश्नर को अपील करने की बजाय हाई कोर्ट के पास अपील का अधिकार दिया जाना चाहिए था। इस के अलावा एग्रीकल्चरल पर्पज़ के अलावा और किसी प्रकार के मकान या बिल्डिंग खड़ी करने पर पाबन्दी लगाई गई है। मैं हैरान हूँ कि दूसरी प्रकार की इमारतें बनाने के लिए क्यों यह पाबन्दी लगाई गई है। विधान ने प्रत्येक नागरिक को आज़ादी दी है। मैं समझता हूँ कि विधान द्वारा दिए गए मौलिक अधिकारों (fundamental rights) को गवर्नर साहिब के इस आर्डीनैंस द्वारा हड़प करने की कोशिश की गई है। यह fundamental rights की encroachment है। मैं आप के द्वारा सरकार को बता देना चाहता हूँ कि इस बिल के ऐक्ट बनने के बाद अगर किसी व्यक्ति ने हाई कोर्ट में इसे चेलैंज कर दिया तो सरकार को मूंह की खानी पढ़ेगी। ऐसे ही जैसा कि हमेशा देखने में आता है। इस के अलावा अध्यक्ष महोदय, यह इसलिए भी गलत है कि तीन मील के अन्दर के एरिया तक यह बात

महदूद रखी गई है । इस का मतलब यह है कि बेचारे कुम्हार, मेहनतकश लोग जिनकी हमदर्दी का दम भरते यह नहीं थकते, तीन मील के अन्दर अपना कोई काम नहीं कर सकेंगे । यह उन के साथ सरासर अन्याय है, धक्का है, ज़ब्रदस्ती है । मैं जानता हूँ कि पंजाब में सरकार ने कोयले का अकाल डालकर चन्द अपने लोगों को...

श्री अध्यक्ष : आप किधर जा रहे हैं ? इतने जोश में क्यों आ रहे हैं । मैं इस तरह की irrelevant बातों की इजाजत नहीं दे सकता । अगर बात करनी हो तो करें नहीं तो बैठ जाएं । (What is the hon. Member driving at ? Why is he so much excited ? I will not allow him to say such irrelevant things. He should either be relevant or resume his seat.)

श्री मंगल सेन : मैं, अध्यक्ष महोदय, यही कहना चाहता हूँ कि अगर कोई गरीब बेचारा अपने बाल बच्चों का पेट काटकर कोई काम करना चाहता है तो इस आर्डीनैंस के द्वारा उस को इस तरह करने से रोका गया है । तीन मील की जो लिमिट दी गई है तो लाज़मी है कि जो भट्टे लगेंगे उन के मालिक रूलिंग पार्टी के अपने लोग होंगे । और किसी को, अव्वल तो इजाज़त ही नहीं मिलेगी और अगर मिलेगी तो उसे उस के लिए बहुत ज्यादा रुपया खर्च करना पड़ेगा । इसलिए मैं निवेदन करता हूँ कि जो राठी साहिब ने रैज़ोल्यूशन पेश किया है वह reasonable है । मन्त्री महोदय को आर्डीनैंस वापिस ले लेना चाहिए नहीं तो हाऊस को स्वयं ही इसे नामंजूर कर देना चाहिए ।

ਸਿੰਚਾਈ ਤੇ ਬਿਜਲੀ ਮੰਤਰੀ (ਸਰਦਾਰ ਗਿਆਨ ਸਿੰਘ ਰਾੜੇਵਾਲਾ) : ਸ੍ਰੀਮਾਨ ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਇਹ ਜਿਹੜੀ ਮੋਸ਼ਨ ਇਸ ਵਕਤ ਹਾਊਸ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਹੈ ਇਸ ਦੇ ਮੁਤੱਲਕ ਜਿਹੜੀਆਂ ਤਕਰੀਰਾਂ ਹੋਇਆਂ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਮੈਂ ਬੜੇ ਗੌਰ ਨਾਲ ਸੁਣਦਾ ਰਿਹਾ ਹਾਂ । ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਮੈਂ ਮੁਬਾਲਗੇ ਤੋਂ ਕੰਮ ਨਹੀਂ ਲੈਂਦਾ ਜਦੋਂ ਮੈਂ ਇਹ ਕਹਿੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਮੇਰੇ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਦੋਸਤਾਂ ਨੇ ਗੈਰ-ਮੁਤੱਲਿਕਾ ਬਾਤਾਂ ਕਹੀਆਂ ਹਨ । ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਬੇਜਰੋ ਪਾ ਬਾਤਾਂ ਕਹੀਆਂ ਹਨ ਅਤੇ ਇਸ ਵਿਚ ਸਾਰਾ ਰਿਕਾਰਡ ਮਾਤ ਕਰ ਦਿਤਾ ਹੈ । ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਹਾਲਾਤ ਵਿਚ ਸਾਨੂੰ ਇਹ ਆਰਡੀਨੈਂਸ ਲਿਆਉਣਾ ਪਿਆ ਹੈ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਉਤੇ ਜ਼ਰਾ ਵੀ ਨਜ਼ਰ ਮਾਰ ਲੈਂਦੇ ਤਾਂ ਸ਼ਾਇਦ ਉਹ ਇਹ ਗਲਾਂ ਕਹਿਣ ਤੋਂ ਜਿਹੜੀਆਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਕਹੀਆਂ ਹਨ ਇਤਰਾਜ਼ ਕਰਦੇ । ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਮੈਂ ਤੁਹਾਡੀ ਖਿਦਮਤ ਵਿਚ ਅਰਜ਼ ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਸ ਦੇ ਉਤੇ ਕੋਈ ਦੋ ਰਾਆਂ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦੀਆਂ ਕਿ ਇਹ ਬਿਲ ਮੁਲਕ ਦੀ ਤਰੱਕੀ ਵਾਸਤੇ ਹੈ । ਇਹ projects ਜਿਹੜੀਆਂ ਅਸੀਂ ਬਨਾਉਣੀਆਂ ਹਨ ਅਹਿਮੀਅਤ ਰਖਦੀਆਂ ਹਨ । ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਸ ਰਿਜਨ, ਰਾਜਿਸਥਾਨ ਅਤੇ ਪੰਜਾਬ ਵਗੈਰਾ ਦੀ ਖੁਸ਼ਕਿਸਮਤੀ ਹੈ ਕਿ ਸਾਡੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਦੇ ਬਾਅਦ ਇਸ ਪਰਾਜੈਕਟ ਲਈ ਸਾਨੂੰ provision ਮਿਲਿਆ । ਸਾਡੇ ਇਹ projects ਮੰਨਜ਼ੂਰ ਹੋਏ । ਮੇਰੇ ਦੋਸਤਾਂ ਨੂੰ ਚੰਦ ਗਜ਼ ਜ਼ਮੀਨ ਦੇ ਅੰਦਰ ਰਹਿਣ ਵਾਲੇ ਆਦਮੀਆਂ ਦਾ ਫਿਕਰ ਪੈਂਦਾ ਹੈ ਲੇਕਿਨ ਉਹ ਇਹ ਨਹੀਂ ਦੇਖ ਰਹੇ ਕਿ ਇਸ ਦੇ ਨਾਲ ਲੱਖਾਂ ਇਨਸਾਨਾਂ ਦੀ ਰੋਜ਼ੀ ਲਗੇਗੀ ਯਾ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਰੋਜ਼ੀ ਦੇ ਸਾਮਾਨ

[ਸਿੰਚਾਈ ਤੇ ਬਿਜਲੀ ਮੰਤ੍ਰੀ]

ਮੁਹੱਯਾ ਕੀਤੇ ਜਾ ਰਹੇ ਹਨ । ਇਸ ਪਰਾਜੈਕਟ ਦੇ ਸਿਲਸਿਲੇ ਵਿਚ ਕੋਈ ਅਲਾਦੀਨ ਦਾ ਚਰਾਗ ਨਹੀਂ ਜਿਸ ਨੂੰ ਜਗਾਉਣ ਨਾਲ ਇਸ ਨੂੰ ਬਣਾ ਦਿਆਂਗੇ । ਉਥੇ ਇਨਸਾਨਾਂ ਨੇ ਰਹਿਣਾ ਹੈ, ਉਥੇ ਟਾਊਨ ਬਣਨਾ ਹੈ । ਲੇਬਰ ਭੇਜ ਦਿਤੀ ਗਈ ਹੈ, workers ਭੇਜ ਦਿਤੇ ਗਏ ਹਨ । ਇਹ ਟਾਊਨ ਤਲਵਾੜੇ ਦੀ ਸਾਈਟ ਤੇ ਬਣੇਗਾ । ਇਸ ਸਿਲਸਿਲੇ ਵਿਚ ਗੌਰਮੈਂਟ ਦੀ ਤਰਫ ਤੋਂ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਹੋਈ ਸੀ ਕਿ ਪਿਛਲੇ ਸੈਸ਼ਨ ਵਿਚ ਇਹ ਬਿਲ ਬਣਾ ਕੇ ਪਾਸ ਕਰਵਾ ਦਿਤਾ ਜਾਏ ਇਸ ਲਈ ਏਥੇ ਭੇਜਿਆ ਸੀ, ਦਫਤਰ ਵਿਚ ਮੌਸੂਲ ਹੋ ਗਿਆ। ਲੇਕਿਨ ਇਸ ਵਿਚ ਕੋਈ ਖਾਮੀ ਸੀ, technical ਵਜਾਹ ਕਰਕੇ ਵਾਪਸ ਭੇਜ ਦਿਤਾ ਗਿਆ ਸੀ । ਉਸ ਖਾਮੀ ਨੂੰ ਪੂਰਾ ਕਰਕੇ ਇਸ ਬਿਲ ਨੂੰ ਦੁਬਾਰਾ ਭੇਜਿਆ ਗਿਆ ਲੇਕਿਨ ਉਸ ਦੌਰਾਨ ਵਿਚ ਅਸੈਂਬਲੀ prorogue ਹੋ ਗਈ । ਇਹ ਗਲ ਜ਼ਾਹਰ ਸੀ ਅਤੇ ਲੋਕਾਂ ਨੇ ਇਸ ਗਲ ਨੂੰ ਦੇਖਦੇ ਹੋਏ ਕਿ ਬਿਲ ਪਾਸ ਹੋਏਗਾ haphazard growth ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿਤੀ । ਮੈਂ ਉਥੇ ਖੁਦ ਜਾ ਕੇ ਵੇਖਿਆ । ਜੇ ਉਥੇ ਕੰਟਰੋਲ ਨਾ ਹੁੰਦਾ ਤਾਂ ਜਿਹੜੀ ਗੱਲ ਨੰਗਲ ਵਿਚ ਹੋਈ ਉਹ ਉਥੇ ਵੀ ਦਹੁਰਾਈ ਜਾਂਦੀ । ਉਥੇ ਟਾਊਨ ਬਣਨਾ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ । ਮੈਨੂੰ ਇਸ ਵਿਚ ਕੋਈ ਐਬ ਜਾਂ ਭੈੜ ਨਜ਼ਰ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦਾ ਕਿ ਜਿਹੜੀ ਨਵੀਂ ਚੀਜ਼ ਬਣਨੀ ਹੈ ਉਹ ਹਾਲਾਤ ਦੇ ਮੁਤਾਬਕ ਬਣੇ ਅਤੇ ਉਸ ਨੂੰ ਕਾਇਦੇ ਅਤੇ ਤਰੀਕੇ ਅਨੁਸਾਰ ਅਛੇ ਢੰਗ ਨਾਲ ਬਣਾਇਆ ਜਾਵੇ । ਮੇਰੇ ਭਾਈਆਂ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਇਸ ਨਾਲ socialist ਸਮਾਜ ਯਾ socialistic pattern of society ਯਾ economic ਨੁਕਸ ਪੈਦਾ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਮੈਂ ਇਹ ਸਮਝ ਨਹੀਂ ਸਕਿਆ । ਮੈਂ ਅਰਜ਼ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਗੌਰਮੈਂਟ ਨੇ ਬਿਲ ਬਣਾ ਕੇ ਭੇਜਿਆ ਸੀ । ਉਥੇ ਲੇਬਰ ਗਈ, workers ਮੁੰਤਖਿਬ ਕਰਨੇ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿਤੇ । ਉਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ haphazard growth ਸ਼ੁਰੂ ਹੋ ਗਈ । ਇਸ ਕਰਕੇ ਲਾਜ਼ਮੀ ਹੋ ਗਿਆ ਕਿ ਅਸੀਂ ਉਸ ਨੂੰ ਕੰਟਰੋਲ ਕਰਦੇ । ਇਹ ਕੰਟਰੋਲ ਅਸੀਂ ਉਥੇ ਤਦ ਹੀ ਕਰ ਸਕਦੇ ਸੀ ਜੇ ਆਰਡੀਨੈਂਸ ਜਾਰੀ ਕਰਦੇ । ਇਹ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਆਰਡੀਨੈਂਸ ਜਾਰੀ ਹੋਏ ਨੂੰ ਇਕ ਮਹੀਨਾ, 10 ਦਿਨ ਜਾਂ 4 ਦਿਨ ਹੋਏ ਹਨ । ਇਹ ਗਲਤ ਬਾਤ ਹੈ । ਜਨਾਬ, ਇਹ ਆਰਡੀਨੈਂਸ 20 ਜੁਲਾਈ ਨੂੰ ਜਾਰੀ ਹੋਇਆ । ਉਸ ਵਕਤ ਕਮ ਅਜ਼ ਕਮ ਮੇਰੇ ਦਿਮਾਗ ਵਿਚ ਇਹ ਚੀਜ਼ ਨਹੀਂ ਸੀ ਕਿ 20 ਸਤੰਬਰ ਨੂੰ ਅਸੈਂਬਲੀ ਦਾ ਸੈਸ਼ਨ ਹੋ ਜਾਵੇਗਾ । ਇਹ ਕਹਿਣਾ ਗਲਤ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਚੀਜ਼ ਮੇਰੇ ਦਿਮਾਗ ਵਿਚ ਸੀ । ਮੈਂ ਉਥੇ ਖੁਦ ਮੌਕੇ ਤੇ ਜਾ ਕੇ ਵੇਖਿਆ ਹੈ । ਉਥੇ haphazard growth ਸ਼ੁਰੂ ਹੋ ਗਈ ਸੀ । ਇਸ ਬਾਤ ਤੋਂ ਇਨਕਾਰ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ । ਇਸ ਵਾਸਤੇ ਆਰਡੀਨੈਂਸ ਜਾਰੀ ਕਰਨਾ ਲਾਜ਼ਮੀ ਹੋ ਗਿਆ। ਇਸ ਵਿਚ ਕਿਸੇ ਰੂਲ ਜਾਂ ਕਾਨੂੰਨ ਦੀ ਉਲੰਘਣਾ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਗਈ । ਇਸ ਕਰਕੇ ਮੈਂ ਅਰਜ਼ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਹ ਮੋਸ਼ਨ reject ਹੋਣ ਦੇ ਕਾਬਲ ਹੈ ।

ਕੁਛ ਮੈਂਬਰ ਸਾਹਿਬਾਨ ਦੀ ਤਰਫੋਂ ਜਿਹੜਾ ਬਿਲ ਪੇਸ਼ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਉਸ ਵਿਚ ਜਿਹੜੇ provisions ਆ ਰਹੇ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਸਬੰਧੀ ਕੁਝ ਗਲਾਂ ਕਹੀਆਂ ਗਈਆਂ। ਮੈਂ ਚਾਹੁੰਦਾ ਸੀ ਕਿ ਮੈਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਉਸ ਮੌਕੇ ਤੇ ਜਵਾਬ ਦਿੰਦਾ । ਇਹ ਬਿਲ ਪਹਿਲੀ ਦਫਾ ਇਸ ਹਾਊਸ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਨਹੀਂ ਆ ਰਿਹਾ । ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ ਅਤੇ ਨੰਗਲ ਦੇ ਮੁਤੱਲਿਕ ਵੀ ਏਥੇ periphery ਬਿਲ ਆਏ ਹਨ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਤੇ ਬੜੇ ਸ਼ਦੋ ਮਦ ਨਾਲ ਬਹਿਸ ਹੋਈ, ਗੌਰ ਹੋਇਆ । ਉਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਕਾਨੂੰਨ ਬਣੇ ਹਨ । ਜੋ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਖ਼ਾਮੀ ਸੀ ਉਸ ਨੂੰ

ਮਦੇ ਨਜ਼ਰ ਰਖਦੇ ਹੋਏ, ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਪਹਿਲਾਂ ਨਾਲੋਂ improved ਸ਼ਕਲ ਵਿਚ ਇਹ ਬਿਲ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਹੈ ।

ਪ੍ਰਿੰਸੀਪਲ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਤਰਫ ਤੋਂ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਕਿ ਇਸ ਵਿਚ ਤਿੰਨ ਮੀਲ ਦਾ ਏਰੀਆ ਰਖਿਆ ਹੈ । ਏਥੇ ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ ਲਈ ਪੰਜ ਮੀਲ ਹੈ, ਨੰਗਲ ਵਿਚ ਵੀ ਪੰਜ ਮੀਲ ਹੈ । ਨੰਗਲ ਟਾਊਨਸ਼ਿਪ ਸਬੰਧੀ ਜੋ ਬਿਲ ਇਸ ਹਾਊਸ ਵਿਚ ਪਾਸ ਹੋਇਆ ਹੈ, ਅਗਰ ਮੈਂ ਗਲਤੀ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ, ਉਸ ਦੇ ਵਿਚ ਪੰਜ ਮੀਲ ਰੱਖਿਆ ਹੈ ।

ਇਸ ਗੱਲ ਨੂੰ ਮਦੇ ਨਜ਼ਰ ਰਖਦੇ ਹੋਏ ਅਸੀਂ ਪਹਿਲੇ ਹੀ ਇਸ ਬਿਲ ਦੇ ਅੰਦਰ ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ ਅਤੇ ਨੰਗਲ ਦੀ township ਨਾਲੋਂ area 2 ਮੀਲ ਘਟ ਕਰ ਦਿਤਾ ਹੈ ।

4 p. m.

ਦੂਜਾ ਖਦਸ਼ਾ ਜੋ ਜ਼ਾਹਰ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਉਹ ਇਹ ਕਿ ਗੌਰਮੈਂਟ ਇਸ ਵਿਚ profit ਕਮਾਏਗੀ, ਉਸ ਜ਼ਮੀਨ ਵਿਚੋਂ ਨਫਾ ਕਮਾਏਗੀ ਔਰ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਘਟ ਕੀਮਤ ਤੇ ਜ਼ਮੀਨ ਲੋਕਾਂ ਕੋਲੋਂ acquire ਕਰ ਕੇ ਮਹਿੰਗੀ ਕੀਮਤ ਤੇ ਵੇਚੇਗੀ, ਲੇਕਨ ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਇਸ ਬਿਲ ਵਿਚ ਕਿਤੇ ਵੀ ਇਹ ਜ਼ਿਕਰ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਹੋਇਆ ਕਿ ਅਸੀਂ land acquire ਕਰਨੀ ਹੈ । ਅਸੀਂ ਤਾਂ ਸਿਰਫ ਇਹ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਉਥੇ ਜਿਹੜੀ ਆਬਾਦੀ ਦੀ growth ਹੋਣੀ ਹੈ ਉਹ ਸਹੀ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਹੋਵੇ, ਉਹ haphazard ਨਾ ਹੋ ਜਾਵੇ । ਜਿਹੜਾ ਵੀ ਦੇਸ਼ ਦਾ ਭਲਾ ਚਾਹੁਣ ਵਾਲਾ ਆਦਮੀ ਹੋਵੇਗਾ ਉਹ ਇਸ ਗੱਲ ਨਾਲ ਮੁਤਫਿਕ ਹੋਵੇਗਾ ਕਿ ਜਿਤਨੀ ਵੀ growth ਕੀਤੀ ਜਾਵੇ ਉਹ ਚੰਗੀ ਕੀਤੀ ਜਾਵੇ ਜਿਸ ਨਾਲ ਹਿੰਦੁਸਤਾਨ ਦੀ ਸ਼ਾਨ ਵਧੇ ।

ਤੇ ਮੈਂ ਅਰਜ਼ ਕਰ ਰਿਹਾ ਸੀ ਕਿ ਇਸ ਬਿਲ ਦੀਆਂ provisions ਤੋਂ ਪਤਾ ਚਲ ਜਾਵੇਗਾ ਕਿ ਉਥੇ ਜਿਹੜੀ agricultural land ਹੈ ਉਹ ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ cultivate ਹੁੰਦੀ ਰਹਿਣੀ ਹੈ ਔਰ ਉਸ ਦੇ ਵਿਚ ਇਸ ਬਿਲ ਨਾਲ ਜ਼ਰਾ ਰੁਕਾਵਟ ਨਹੀਂ ਪੈਣੀ । ਹਾਂ ਜਿਹੜੀ ਜ਼ਮੀਨ town ਦੀ ਖਾਤਰ ਗੌਰਮਿੰਟ ਨੇ ਲੈਣੀ ਹੈ ਉਹੋ ਹੀ acquire ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ ਬਾਕੀ ਇਰਦ ਗਿਰਦ ਦੀ agricultural lands ਵਿਚ ਕਿਸੇ ਕਿਸਮ ਦੀ ਵੀ ਮਦਾਖਲਤ ਨਹੀਂ ਹੋਣੀ । ਸਿਰਫ ਅਸੀਂ ਇਹੋ ਚੀਜ਼ ਕਰ ਰਹੇ ਹਾਂ ਕਿ ਉਹ growth control ਹੋ ਜਾਵੇ ਤਾਕਿ ਆਪਣੀ ਮਰਜ਼ੀ ਦੇ ਮੁਤਾਬਕ ਭੈੜੇ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਜਿਹੜੀਆਂ ਸੜਕਾਂ ਅਤੇ ਰਸਤੇ ਹਨ ਉਹ ਨਾ ਰੁਕ ਜਾਣ ਔਰ haphazard growth ਨਾ ਹੋਵੇ । ਸਿਰਫ ਇਸ ਚੀਜ਼ ਨੂੰ ਚੰਗਾ ਕਰਨ ਵਾਸਤੇ ਇਸ ਬਿਲ ਦੇ ਲਿਆਉਣ ਦੀ ਜ਼ਰੂਰਤ ਪਈ ਹੈ ।

ਫਿਰ ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਮੁਆਵਜ਼ੇ ਦਾ ਸਵਾਲ ਉਠਾਇਆ ਗਿਆ ਹੈ । ਇਸ ਬਾਰੇ ਮੈਂ ਅਰਜ਼ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਹ ਠੀਕ ਹੈ ਕਿ ਮੈਂ ਉਥੇ ਗਿਆ ਸੀ ਤੇ ਚੀਫ ਮਿਨਿਸਟਰ ਸਾਹਿਬ ਵੀ ਉਥੇ ਗਏ ਸੀ ਔਰ ਇਸ ਬਾਰੇ ਅਸੀਂ instructions ਜਾਰੀ ਕਰ ਆਏ ਹਾਂ ਕਿ ਹਰ case ਵਿਚ ਜਿਸ ਆਦਮੀ ਦੀ ਜ਼ਮੀਨ acquire ਕੀਤੀ ਜਾਵੇ ਉਸ ਨੂੰ 6 ਮਹੀਨਿਆਂ ਦੇ ਅੰਦਰ ਅੰਦਰ compensation ਦੇ ਦਿੱਤੀ ਜਾਵੇ । ਮਗਰ Irrigation Department ਜਿਹੜਾ ਹੈ ਉਸ ਖੁਦ ਕੋਈ land acquire ਨਹੀਂ ਕਰਨੀ । ਉਸ ਨੇ ਤਾਂ

[ਸਿੰਚਾਈ ਤੇ ਬਿਜਲੀ ਮੰਤਰੀ]

ਸਿਰਫ ਰੁਪਏ ਦਾ ਇੰਤਜ਼ਾਮ ਕਰ ਦੇਣਾ ਹੈ ਔਰ ਮੈਂ ਹਾਊਸ ਨੂੰ ਯਕੀਨ ਦਿਵਾਉਂਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਰੁਪਇਆਂ ਉਥੇ ਹਰਵਕਤ ਮੌਜੂਦ ਰਹੇਗਾ ਔਰਜਿਸ ਦਿਨ ਵੀ ਕਿਸੇ ਆਦਮੀ ਦੇ ਕਾਗਜ਼ Land Acquisition Officer ਦੇ ਦਫਤਰ ਤੋਂ ਮੁਕੱਮਲ ਹੋ ਕੇ ਆ ਜਾਣਗੇ ਉਸੇ ਹੀ ਦਿਨ ਉਸ ਨੂੰ payment ਕਰ ਦਿਤੀ ਜਾਵੇਗੀ। Payment ਵਿਚ delay ਨਹੀਂ ਹੋਣ ਦਿੱਤੀ ਜਾਵੇਗੀ। ਜੇ ਕਿਸੇ case ਵਿਚ Land Acquisition Officer ਦੇ ਦਫਤਰ ਵਿਚ ਦੇਰ ਕਿਤੀ ਗਈ ਤਾਂ ਉਸ ਨੂੰ ਜਲਦੀ ਤੋਂ ਜਲਦੀ payment ਦੇਣ ਲਈ order ਦੇਵਾਂਗੇ।

ਬਾਕੀ ਖਦਸ਼ਾ ਜ਼ਾਹਰ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ kiln ਵਗੈਰਾਹ ਬਾਰੇ। ਇਹ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਭਠੇ ਨਹੀਂ ਲਗਾਣ ਦਿਤੇ ਜਾਣਗੇ। ਇਸ ਬਾਰੇ ਮੈਂ ਫਿਰ ਆਪਣੀ ਗੱਲ ਦੁਹਰਾਉਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਚੀਜ਼ਾਂ ਤੇ control ਕਰਨ ਦੀ ਜ਼ਰੂਰਤ ਹੈ ਔਰ ਅਸੀਂ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਕਾਇਦੇ ਦੇ ਮੁਤਾਬਕ ਇਹ ਚੀਜ਼ਾਂ ਬਣਨ ਔਰ ਜਿਹੜੀ ਆਬਾਦੀ ਹੋਵੇ ਉਹ haphazard ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਨਾ ਹੋਵੇ।

ਫਿਰ ਇਹ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਸੀ ਕਿ ਜਿਹੜੇ ਲੋਕ ਉਥੋਂ ਉਖਾੜੇ ਜਾਣ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਜਲਦੀ ਤੋਂ ਜਲਦੀ ਰੋਜ਼ਗਾਰ ਮੁਹਈਆ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ। ਮੇਰੇ ਮੁਅਜ਼ਜ਼ ਦੋਸਤ ਸ਼੍ਰੀ ਰਲਾ ਰਾਮ ਨੂੰ ਪਤਾ ਹੈ ਕਿ ਗੌਰਮਿੰਟ ਦੀ ਤਰਫ ਤੋਂ ਇਸ ਬਾਰੇ ਕਿਤਨੇ ਹੀ ਇਕ ਦਾਮ ਉਠਾਏ ਵੀ ਗਏ ਹਨ। ਇਸ ਬਾਰੇ ਇਹ ਵੀ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਸੀ ਕਿ ਉਥੇ ਗੌਰਮਿੰਟ industry ਨਹੀਂ ਫੈਲਣ ਦੇਵੇ ਗੀ। ਪਰ ਮੈਂ ਦਸਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਸਾਡੀ ਖਾਹਿਸ਼ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਜਿਤਨੇ ਵੀ ਲੋਕ ਉਥੋਂ displace ਹੋਏ ਹਨ, ਉਸ township ਵਾਲੀ ਜਗਾਹ ਤੋਂ ਜਾਂ ਬੀਲ ਵਾਲੀ ਜਗਾਹ ਤੋਂ ਹੋਣੇ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਰੋਜ਼ਗਾਰ ਮੁਹਈਆ ਕਰਨ ਵਾਸਤੇ ਬੜੇ ਐਹਮ ਫੈਸਲੇ ਕੀਤੇ ਗਏ ਹਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਲਈ ਮੁਨਾਸਬ ਇੰਤਜ਼ਾਮਾਤ ਕਰ ਦਿੱਤੇ ਗਏ ਹਨ। ਔਰ ਇਹ ਫੈਸਲਾ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਜੋ labour ਉਥੇ employ ਕੀਤੀ ਜਾਵੇਗੀ, ਪਹਿਲੇ choice ਉਨ੍ਹਾਂ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਦਿੱਤੀ ਜਾਵੇਗੀ ਔਰ ਬਾਹਰ ਤੋਂ ਆਣ ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਪਿਛੇ ਲਿਆ ਜਾਵੇਗਾ। ਇਹ ਜਿਹੜੇ ਖਦਸ਼ੇ ਜ਼ਾਹਰ ਕੀਤੇ ਗਏ ਹਨ ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ ਇਹ ਬਿਲਕੁਲ ਬੇ ਬੁਨਿਆਦ ਹਨ ਔਰ ਇਹ ਜਿਹੜਾ ordinance ਲਿਆਂਦਾ ਗਿਆ ਸੀ ਇਹ ਬੜੀ ਈਮਾਨਦਾਰੀ ਨਾਲ ਲਿਆਇਆ ਗਿਆ ਸੀ ਔਰ ਇਸ ਵਿਚ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਫਾਇਦਾ ਪਹੁੰਚਾਣ ਜਾਂ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਨੁਕਸਾਨ ਪਹੁੰਚਾਣ ਦਾ ਖਿਆਲ ਹਰਗਿਜ਼ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਹਕੀਕਤ ਇਹ ਸੀ ਕਿ ਸਾਡੀ ਇਹ ਖਾਹਿਸ਼ ਹੈ ਕਿ ਜਿਹੜੀ ਉਥੇ haphazard growth ਸ਼ੁਰੂ ਹੋ ਗਈ ਹੈ ਉਸ ਨੂੰ ਰੋਕਿਆ ਜਾਵੇ। ਇਸ ਲਈ ਮੇਰੀ ਇਹ ਮਹੁਦਬਾਨਾ ਅਰਜ਼ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਜਿਹੜੀ motion ਪੇਸ਼ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ ਇਸ ਨੂੰ reject ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ ਔਰ ਇਸ ordinance ਨੂੰ accept ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ।

चौधरी धर्म सिंह राठी (सम्भालका) : जनाब, एक मिनट में जो मेम्बर साहिबान ने बातें कहीं हैं, उन के मुताल्लिक कुछ कहना चाहता हूँ।

श्री अध्यक्ष : क्या उसके बाद इसे वापस ले लेंगे ? (Will he withdraw it after that?)

चौधरी धर्म सिंह राठी : जनाब, देख लूंगा । अभी वज़ीर महोदय ने कहा कि इस में कहां लिखा है कि acquire करेंगे और साथ ही तरदीद भी कर दी यह कह कर कि compensation दे रहे हैं ।

ਸਿੰਚਾਈ ਅਤੇ ਬਿਜਲੀ ਮੰਤ੍ਰੀ (ਸਰਦਾਰ ਗਿਆਨ ਸਿੰਘ ਰਾੜੇਵਾਲਾ) : ਮੈਂ ਇਕ ਚੀਜ਼ ਦੀ ਤਰਦੀਦ ਕਰ ਦੇਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਜਿਹੜੀ land ਪਹਿਲੇ acquire ਹੋ ਚੁਕੀ ਹੈ ਖਾਸ ਖਾਸ purposes ਵਾਸਤੇ, ਉਸ ਦੇ ਮੁਆਵਜ਼ੇ ਬਾਰੇ Principal Rala Ram ਨੇ ਜ਼ਿਕਰ ਕੀਤਾ ਸੀ ਔਰ ਉਸ ਬਾਰੇ ਹੀ ਮੈਂ ਇਹ ਗੱਲ ਕਹੀ ਸੀ ।

ਸ੍ਰੀ ਸਪੀਕਰ : ਮੈਂਬਰ ਸਾਹਿਬ, ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਇਸ ਗੱਲ ਨੂੰ ਜਾਣਦੇ ਹਨ । (The hon. Member knows it quite well.)

चौधरी धर्म सिंह राठी (सम्भालका) : यह अच्छी बात है कि इन्होंने खुद ही तरदीद कर दी है । इन्होंने ज़ोर दिया कि लाखों आदमियों की रोज़ी का सवाल है । यह ठीक है । हम कब कहते हैं कि township न बनाओ मगर लोगों पर इतनी पाबंदियां न लगाओ । दूसरे Acts बने हुए हैं उन तरीकों को अपना लो । उन पाबंदियों को रख लो मगर ऐसी पाबंदियां न लगाओ कि कोई अपना काम काज ही न कर सके, न मकान बना सके न दुकान बना सके । चूंकि ऐसी पाबंदियां लगाई जा रही हैं इस लिये सिवाए वज़ीर साहिब के कोई इसके हक में नहीं है । प्रिन्सिपल रला राम जी ने भी मेरी ही ताईद की है मगर चूंकि कांग्रेस बैंचों से हैं इस लिये यह भी कह गए कि resolution तो ऐसा ही है पर राठी साहिब बात ठीक कहते हैं । चूंकि सब इसकी ताईद करते हैं इस लिये यह resolution पास होना चाहिये ।

Mr. Speaker : Question is—

That this House disapproves the Talwara Township (Periphery) Control Ordinance, 1961 (Punjab Ordinance No. 1 of 1961).

The motion was lost.

STRANGER IN THE HOUSE

खान अब्दुल गफार खां (अम्बाला) : जनाब, पेश्तर इस के कि आप इस बिल पर बहस शुरू करवाएं मैं इस हाउस के prestige की खातिर और सब साहिबान की मालूमात के लिए आप की खिदमत में एक खबर पढ़ कर सुनाता हूँ जो 24-9-61 की Sunday Standard में छपी है ।

Mr. Speaker, I draw your attention to the following news item which has appeared in the Sunday Standard in its issue, dated the 24th September, 1961—

"OFFICIAL'S FORCED ENTRY IN CHAMBER

A stranger made his forced entry into the Chamber of the Punjab Vidhan Sabha in spite of all the efforts made by the Watch and Ward staff to prevent him from doing so.

[खान अब्दुल गफ्फार खां]

A stranger began discussing inside the House some official matters with Dr. Gopi Chand Bhargava, Minister for Finance. He remained unnoticed for some time but later it was found that the stranger was an Under-Secretary in the Finance Department. He was asked to leave the Chamber. The Vidhan Sabha Secretariat has taken a serious note of this incident and is making strong protest with the State Government."

यह खबर, जनाब, बिल्कुल सही मालूम होती है, और अगर ऐसा हो चुका है तो मैं समझता हूँ कि इस House के वकार पर और इसकी अज़मत पर एक बहुत बड़ा हमला किया गया है ।

चौधरी धर्म सिंह राठी : It is a very serious matter.

श्री अध्यक्ष : अगर आप seriously ले लेंगे तो फिर serious हो ही जाएगी । (If the hon. Members take it to be very serious then it would become so.)

खान अब्दुल ग़ुफ्फार खां : जनाब यह बड़ा serious मामला है । अगर यह excuse किया गया तो हर एक stranger यहाँ दाखिल हो सकता है ।

श्री अध्यक्ष : खां साहिब, action लिया जा रहा है । (Khan Sahib ! action is being taken in the matter.)

Sardar Bhupinder Singh Mann : It is a very serious matter.

Mr. Speaker : The matter is already under consideration.

Khan Abdul Ghaffar Khan : He was asked not to enter the Chamber but he still entered.

Mr. Speaker : It is all the more a serious thing.

Chaudhri Dharam Singh Rathi : It is a breach of privilege of the House.

Mr. Speaker : Though it is a breach of privilege of the House yet he should be given a hearing.

Chaudhri Dharam Singh Rathi : He should be punished according to rules.

Mr. Speaker : Everything will be done.

BILL (S)

THE TALWARA TOWNSHIP (PERIPHERY) CONTROL BILL, 1961

Minister for Irrigation and Power (Sardar Gian Singh Rarewala) : Sir, I beg to move—

> That the Talwara Township (Periphery) Control Bill, as passed by the Punjab Legislative Council, be taken into consideration.

ਸ੍ਰੀ ਮਾਨ ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਮੈਂ ਇਸ ਦੇ ਮੁਤਾਲਿਕ ਹੁਣੇ ਅਰਜ਼ ਕਰ ਚੁਕਾ ਹਾਂ ਕਿ ਅਸੀਂ ਆਪਣੇ ਨਏ projects **ਤਿਆਰ ਕਰ ਰਹੇ ਹਾਂ । ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚੋਂ ਇਕ ਪ੍ਰਾਜੈਕਟ ਤਲਵਾੜਾ** township **ਵੀ ਤਿਆਰ ਕਰ ਰਹੇ ਹਾਂ । ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਹ ਅਸੀਂ**

mushroom ਤੇ haphazard growth ਨੂੰ check ਕਰਨ ਵਾਸਤੇ ਅਸੀਂ ਇਕ ਐਕਟ ਦੀ ਸ਼ਕਲ ਵਿਚ ਇਹ ਇਕ ਚੀਜ਼ ਲਿਆ ਰਹੇ ਹਾਂ। ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਿ ਕੁਝ ਮੈਂਬਰ ਸਾਹਿਬਾਨ ਨੇ ਇਹ ਖਿਆਲ ਜ਼ਾਹਰ ਕੀਤਾ ਸੀ ਅਸੀਂ ਕੋਈ ਇਹ ਖੂਬਸੂਰਤੀ ਬੜ੍ਹਾਉਨ ਵਾਸਤੇ ਐਸਾ ਨਹੀਂ ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦੇ। ਪਰ ਜੈਸਾ ਕਿ ਅਸੀਂ ਨੰਗਲ ਟਾਊਨਸ਼ਿਪ ਬਨਾਉਣ ਵਕਤ ਜੋ ਦਿਕਤਾਂ ਅਤੇ ਤਕਲੀਫਾਂ ਮਹਿਸੂਸ ਕੀਤੀਆਂ ਸਨ, ਅਸੀਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਚੀਜ਼ਾਂ ਨੂੰ ਏਥੇ ਵੀ ਬੜੀ ਬੁਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਮਹਿਸੂਸ ਕਰਦੇ ਹਾਂ। ਇਹ ਟਾਊਨਸ਼ਿਪ ਉਥੇ ਬਣਨਾ ਹੈ ਜਿਥੇ ਕਿ ਇਕ ਬੜਾ ਭਾਰੀ ਡੈਮ ਬਣ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਦਾ ਨਾਉਂ ਪੌਂਗ ਡੈਮ ਹੈ। ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਆਉਣ ਵਾਲੇ ਜ਼ਮਾਨੇ ਵਿਚ ਇਹ ਇਕ ਐਸੀ ਜਗ੍ਹਾ ਬਣਦੀ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ ਜਿਥੇ ਕਿ India ਭਰ ਦੇ tourists ਨੇ ਪਹੁੰਚਣਾ ਹੈ। ਦੂਜੇ ਮੁਲਕਾਂ ਦੇ ਇੰਜੀਨੀਅਰਜ਼ ਅਤੇ ਹੋਰ ਬੜੇ ਬੜੇ ਲੋਕਾਂ ਨੇ ਆਉਣਾ ਹੈ ਇਹ ਇਸ ਲਈ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਸਾਨੂੰ ਨੰਗਲ ਟਾਊਨਸ਼ਿਪ ਦਾ ਤਜਰਬਾ ਹੈ ਕਿ ਉਥੇ ਲੋਕਾਂ ਨੇ ਸੜਕਾਂ ਦੇ ਕਿਨਾਰੇ ਜਲਦੀ ਜਲਦੀ ਦੁਕਾਨਾਂ ਬਨਾਉਣੀਆਂ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿੱਤੀਆਂ ਸਨ, ਜਿਸ ਕਰਕੇ ਸਾਨੂੰ ਉਥੇ ਵੀ Ordinance ਜਾਰੀ ਕਰਨਾ ਪਿਆ ਸੀ। ਇਸ ਲਈ ਇਸ ਬਿਲ ਦੀਆਂ ਜਿਹੜੀਆਂ provisions ਹਨ ਉਹ ਪਹਿਲੀ ਦਫਾ ਹਾਊਸ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਰਖੀਆਂ ਗਈਆਂ। ਇਕ ਦਫਾ ਪਹਿਲਾਂ ਵੀ ਇਸ ਹਾਊਸ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਆ ਚੁਕੀਆਂ ਹਨ, ਸਿਰਫ਼ ਇਸ ਵਿਚ ਥੋੜੀਆਂ ਬਹੁਤ ਤਬਦੀਲੀਆਂ ਕਰਕੇ ਇਹ ਬਿਲ ਲਿਆਂਦਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਿ area ਦੀ ਹੱਦ ਇਸ ਵਿਚ ਅਸੀਂ 5 ਮੀਲ ਦੀ ਬਜਾਏ ਤਿੰਨ ਮੀਲ ਕੀਤੀ ਹੈ। ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ ਇਹ ਇਕ ਬਹੁਤ ਹੀ ਮੁਖਤਸਿਰ ਅਤੇ ਜ਼ਰੂਰੀ ਜਿਹਾ ਬਿਲ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਮੈਂ ਅਰਜ਼ ਕਰਾਂਗਾ ਕਿ ਇਸ ਤੇ ਗੌਰ ਕਰ ਕੇ ਇਸ ਨੂੰ ਪਾਸ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ।

Mr. Speaker : Motion moved—

That the Talwara Township (Periphery) Control Bill, as passed by the Punjab Legislative Council, be taken into consideration.

Sardar Bhupinder Singh Mann (Samana 'General') : Mr. Speaker, Sir, only a short-while ago certain friends had the occasion to express their views on this legislative measure when the motion to disapprove the Ordinance was before the Sabha. I would now point out only the legal side of the matter and the difficulties involved. As to the question of fact, probably, my friend, Principal Sahib is in authority, who says that this periphery of three miles, etc., of the outer boundary of land already acquired for Talwara Township is rather excessive.

Anyway, I am not one with Shri Rathi who says that the Ordinance should not have been promulgated. May be, the urgency of the matter was there. No doubt, Sir, that certain townships because of their very recent origin owing to developmental activity of the State gained added importance and to that extent they must submit to the restrictions and share the burden. But at the same time I cannot help pointing out that this imposition of restriction on periphery is of a very novel character and of a recent growth. There are other towns where we are governed by a definite Law, the Town Improvement Trust. I can very well visualise and submit to all those restrictions imposed in the development of towns. But here it is a novel thing. The particular site required for the Talwara Town has been acquired, roads laid, etc. But, see the misfortune of the unfortunate people who do not come within the red-line of the acquired

[Sardar Bhupinder Singh Mann]

town. Now here you impose restrictions because the people whose land is on the border line of this town, are an eyesore to the beautiful town which was visualized by the authorities. These restrictions are at the cost of those poor people. Please compare this state of affairs with the villages or towns in which the Government is executing the developmental plan. If there are certain lands to be left for roads, parks, etc., then they are taken over from the common pool during consolidation operations or otherwise. Here you are imposing restrictions on the private property. Therefore, if you want that certain restrictions be imposed you must also take the burden of those restrictions.

Simultaneously with it, Sir, I would like to point out the pivotal position, the Deputy Commissioner will occupy in the matter of consideration of applications for permission for construction etc., under the provisions of this measure. What are the powers of the Deputy Commissioner ? What instructions he or the Department is going to issue ? It is laid down in Caluse 6(2) that—

> "(2) On receipt of such application the Deputy Commissioner, after making such enquiry as he considers necessary, shall by order in writing—
>
> (a) grant the permission subject to such conditions, if any, as may be specified in the order, or
>
> (b) refuse to grant such permission."

So, it will be seen, Sir, that on such a vital matter which involves the deprivation of the full rights of ownership vested in any owner of land, the Government is giving unlimited and discretionary powers to the Deputy Commissioner that he may make such enquiries as he may deem fit and may either refuse or give permission.

What are the rules ? After all, we are to be governed by them. Let there be certain rules and this House know about them. What will be the rules under which the Deputy Commissioners will be given powers ? Of course a right of appeal has been given to the agrieved persons. The relevant provision says that any person who is agrieved or affected by the order of the Deputy Commissioner shall appeal to the Commissioner and the order of the Commissioner shall be final. The law should be so clear and restrictions should be so notified that each person should know before hand where he stands. Otherwise I find that there is no justification whatsoever to impose restrictions on the adjoining areas which are not the areas within the limits of that town itself. I would request that the Government should make up its mind regarding this three miles periphery. After all what are they visualising ? In what way do they think that a particular structure would infringe, in any way, the quality or beauty or the development of the town itself. In that case perhaps certain hardships which are going to follow or flow from this Act, will be minimised. A person or dweller would know that this road is going to pass through this tract, etc. In any way, I think the people are perfectly justified to say that if the Government are spending so many lakhs of rupees upon the town itself and imposing certain corresponding conditions or restrictions upon the periphery people, they are entitled to know from them the expenditure on parks and also the nature of restrictions to be imposed on the structures, so that, they are mentally prepared and accept them cheerfully.

Sir, Section 4 lays down that the Deputy Commissioner shall within three months of the declaration under sub-section (1) of section 3 deposit at his office and at such other places as he considers necessary, plans showing the area declared to be controlled area for the purposes of this Act, signifying therein the nature of the restrictions applicable to the controlled area. In this connection I suggest that along with the plans of the area, the plans of things to be constructed or done should also be displayed.

Sir, then I would like to invite your attention to the provision contained in sub-clause (3) of Clause 6, viz.—

> "(3) When the Deputy Commissioner grants permission subject to conditions.."

It means that not only will the permission be granted, but further conditions may also be imposed. Sir, I would like to know the mind of the Government. What sort of conditions they are visualising in their mind, which eventually they are going to impose upon the land-owners upon their unfettered right of business and occupation.

Now, Mr. Speaker, I would like to point out what appears to me to be a conflicting position, and a conflicting thing in Caluse 8 and Clause 14 of the Bill. Clause 8 says—

> "A person whose application has been refused or whose application has been granted subject to conditions under sub-section (2) of Section 6, shall be entitled to claim compensation within three months of the order of the Deputy Commissioner under section 6 or the order of the Commissioner under section 7, if any, as the case may be, for any injury, loss or damage actually suffered on account of the order, in the manner hereinafter provided."

I welcome this compensation clause otherwise. I whole-heartedly welcome it because it does impose certain demand on officials and certain legality on the orders of the Officers or others who are vesting these powers in the Deputy Commissioner. But, Sir, in my humble opinion the clause conflicts with the provisions contained in Clause 14, wherein it is stated—

> "No suit, prosecution or other legal proceeding shall lie against any person for anyting which is in good faith done or intended to be done under this Act."

In my humble opinion, there is a conflict. You permit me to institute under Clause 8 a suit for any injury, loss or damage, but it cannot be instituted in the presence of this Clause, for any loss, may be due to negligence or due to bad faith or for any other reasons. I am perfectly competent to sue the Government for that. But in Clause 14, the Government has prohibited me from that, because the Deputy Commissioner will certainly say "Well, damage has been done but that all had been done in good faith. I had no prejudice against you. You are perfectly a nice man and I respect you for that."

Therefore, Sir, it will be for my honourable Friend, the honourable Minister to justify that there is no ambiguity or that there is no conflict between these two clauses.

Of course, Sir, there was some mention that only the Agricultural buildings are exempted. But I think, Sir, that all the buildings for residential purposes are exempted and to that extent this law is not discriminatory between the Agriculturists and non-agriculturists.

[Sardar Bhupinder Singh Mann]

Sir, the last point is about the Subordinate Legislation. My honourable friend, the honourable Minister has again bungled in this matter. He has probably forgotten the remarks I made earlier on some Bill.

उस वक्त मैं ने कहा था कि मुगले बागात ने एक नया rule बनाया है । अब मैं यह कहूंगा कि वही मुगले बागात अब मुगले मकानात और मुगले महल्लात बन गए हैं और उसी किस्म का बिल ले आए हैं । There is a legal flaw in this Bill.

Sir, clause 16(3) lays down—

> "Every rule made under this section shall be laid as soon as may be after it is made before each House of the State Legislature while it is in Session for a total period of ten days which may be comprised in one session or in two successive Sessions, and if before the expiry of the Sessions in which it is laid or the session immediately following, both Houses agree in making any modification in the rule or both Houses agree that the rule should not be made, the rule shall thereafter have effect only in such modified form or be of no effect, as the case may be, so however that any such modifica tion or annulment shall be without prejudice to the validity of anyting previously done under that rule."

I find that the Government has adopted a novel method of imposing restrictions on the powers of this House as you know in the ultimate analysis this House is competent to frame laws even if the other House agrees with it or not. In other words, if a Bill is passed by this House and is not agreed upon by the other House, this House can pass it again and after a certain period whether the other House agrees with that measure or not it would become a Law. So it can be said that the supermacy of law rests with this House. The Upper House is only a sort of check. So I submit that the restriction which the Government is trying to impose on this House violates the constitutional provisions. The provision made in this Bill says that this House would not be competent to frame any Rule unless both the Houses agree.

I raised a similar objection on a certain Bill in the last session and the clause was amended accordingly. I hope, I have been able to make myself clear to the Government and they would un-hesitatingly accept my suggestion.

Thank you, sir.

Mr. Speaker : This will be quite ineffective.

Sardar Bhupinder Singh Mann : But this will be against the Constitution.

श्री राम चन्द्र कामरेड (नूरपुर) : स्पीकर साहिब, पंजाब में ब्यास डैम, भाखड़ा डैम और दूसरे बड़े डैम हैं जो बन रहे हैं । जिस तरह से हमें नंगल township बनानी पड़ी थी इसी तरह से सरकार ने तलवाड़ा colony बनाने का फैसला किया है इसके लिये हम सरकार को मुबारकबाद देते हैं कि इस ने अपने जो अफसर वहाँ भेजने हैं उन के लिये मुनासब इन्तज़ाम करने का फैसला किया है । मगर जहाँ तक peripheri का ताल्लुक है, इस में मुझे कुछ एतराज़ात हैं ।

स्पीकर साहिब, जब ऐसी पाबंदियां आयद कर दी जाएं कि किसी की earning capacity पर असर हो, पेशे पर असर पड़े या इमारात बनाने पर पाबन्दी लगा दी जाए तो यह एक इम्तियाज़ी कानून बन जाता है । इस डैम का हमसाया होना उन की बदकिसमती बन जाता है । जनाब मैं ने शंघाई को देखा है । बड़ा आलीशान शहर है । वहाँ जाते हुए शहर के करीब huts भी देखीं जहां इसी तरह कानें की छतें हैं । वहां गरीब लोग रहते हैं और उन्हें अपना काम काज करने की इजाज़त है । मगर आज जब हम तलवाड़ा बनाने जा रहे हैं तो उन लोगों को तीन मील के अन्दर आमदनी और पेशे से महरूम करने जा रहे हैं । यह उन की बदकिस्मती है । इस लिये अगर सरकार ने यह पाबंदी आयद करनी ही है तो इसे चाहिये कि उन को compensate करने के लिये aid दे, रुपया दे ताकि वह लोग सरकारी नक्शों के मुताबिक मकान बनाने के काबिल हो सकें । अभी वज़ीर साहिब ने फरमाया कि हमें ऐसा ही कानून चण्डीगढ़ और नंगल township के लिये भी बनाने पड़े । तो इन दो जगह पर जो कायदे हैं उन्हीं से क्यों न फायदा उठाया जाए और मुनासब रद्दोबदल के बाद उन्हें यहां भी लागू किया जाए । मैं इस बात के खिलाफ नहीं कि शहर खूबसूरत हो और उस में अच्छी इमारतें हों । लेकिन यह न हो कि गरीबों के case में यह disability साबित हो क्योंकि अमीर तो पैसा खर्च कर सकते हैं और बड़ी बड़ी इमारतें बनवा सकते हैं जो सियाहों को और बड़े बड़े अफसरों को खुश कर सकती है । अगर शंघाई के बाहर huts रह सकती हैं तो यहां भी गरीबों को बसने और अपना कारोबार करने की इजाज़त होनी चाहिये । मगर इस का यह भी मतलब नहीं कि गंदगी को जमा होने दिया जाए । मैं village planning के हक में हूँ, यानी सब जगह हवा, रोशनी का प्रबन्ध होना चाहिये, मगर ऐसा कानून नहीं बनाया जाना चाहिये कि लोग बिना बहुत पैसा खर्च किये मकान या दुकान ही न बनवा सकें । तलवाड़ा township बन रही है तो इस का गरीबों को भी फायदा होना चाहिये न कि सिर्फ अमीरों को ही । ऐसी कोई पाबंदी नहीं होनी चाहिये कि अगर कोई दुकान डालनी चाहे तो न डाल सके......

सिंचाई तथा वित्त मन्त्री : ऐसी कोई पाबन्दी नहीं है ।

श्री राम चन्द्र कामरेड : आप यह पाबन्दी लगा तो रहे हैं कि ज़रायत और रिहायश के सिवा और किसी काम के लिये मकान या दुकान नहीं बनवाई जा सकती । यह उन लोगों को आमदनी के दूसरे ज़राए से महरूम करने वाली बात है । और अगर सरकार ऐसी पाबन्दी आयद ही करना चाहती है तो इसे सोचना चाहिये कि वह deserving लोगों की क्या मदद करे कि यह कानून उन के रास्ते में रुकावट साबित न हो फिर चाहे उन को loans दे या grants अगर सरकार ऐसा करे तब ही यह पाबन्दी लगाना जायज़ होगा ।

जहां तक इस सम्बंधी कायदों का ताल्लुक है मैं समझता हूँ कि हमें उन कायदों का फायदा उठाना चाहिये जो हम ने पहले दो जगह बना रखे हैं । उन की रोशनी में इन को finalise करना चाहिये । अगर यह definite rules होंगे

[श्री राम चंद्र कामरेड]
तब लोगों को पता होगा कि Deputy Commissioner ने जो action लिया वह किस rule के तहत लिया और आया ठीक भी लिया या नहीं। अगर यही बात कह कर D.C. पर बात छोड़ दी जाए कि वह reasons देगा तो दुरुस्त बात न होगी, reasons तो किसी बात के लिये भी दिये जा सकते हैं लेकिन rules की मौजूदगी में यह एक हद के अन्दर अन्दर रहेंगे वरना सब कुछ अपनी मर्जी के मुताबिक करेंगे। मैं चाहता हूँ कि लोगों की तकलीफों पर हमदर्दी से ग़ौर हो और जो बेहतरी हो सकती हो वह अभी से कर दी जाए।

Mr. Speaker *:* I think the hon. Minister should get clause 16(3) amended so as to read—

"The rules made under this section shall be laid before the Legislature for ten days"

Minister for Irrigation and Power *:* Sir, I will make my submission just now.

Shri Rup Singh Phul (Hamirpur 'R') *:* Sir, certain observations were made by the hon. Members, Mr. Mann, Shri Rathi and others about the Rules-making power which is being delegated, but I do not see anything which is beyond the scope of the Constitution. Sir, this measure is being taken up due to the construction of Pong Dam. With the construction of this Dam the economic position of our State will imporve. Punjab is the granary of the whole country and now if we do not take measures for increasing our food production then in this developing world we are likely to lag behind.

We have already seen that due to the construction of the Bhakra Dam, Nangal Township cropped up and thousands of foreigners and Indians from other States visit that place.

The thing of beauty is joy for ever. We know that now we are passing through the planning stage. We did not hear the words "Family Planning" when we were students. But now every one is familiar with this expression "Family Planning". Now for these towns or in every day development, planning preceds.

So far as this periphery is concerned I agree with Principal Rala Ram that it should not be extended to three miles but should be restricted to two miles, rather 1½ miles. But there is nothing, Sir, in this Bill which restricts the genuine construction activity in that area by the inhabitants thereof. It does not prevent the construction of roads and taking of other measures for sanitation etc. Thousands and hundreds of thousands skilled and un-skilled labourers will be working in Pong Dam. They will also be finding it very difficult if nothing is provided by way of food-stuffs in Talwara or round about this area. So my submission is that the residents of the area which is falling within the limits of this periphery should invariably be given the right that if they make any application conforming to the Rules they should, without any restriction, be allowed to construct the buildings etc.

With this submission, Sir, I thank you very much for giving me time to express my views.

Mr. Speaker : Question is—

"That the Talwara Township (Periphery) Control Bill, as passed by the Punjab Legislative Council, be taken into consideration."

The motion was carried.

Mr. Speaker : Now the House will proceed to consider the Bill clause by clause.

SUB-CLAUSE (2) AND (3) OF CLAUSE 1.

Mr. Speaker : Question is—

That Sub-clauses (2) and (3) of clause 1 stand part of the Bill.

The motion was carried.

CLAUSE 2

Mr. Speaker : Question is—

That clause 2 stand part of the Bill.

The motion was carried.

CLAUSE 3

Mr. Speaker : Question is—

That clause 3 stand part of the Bill.

The motion was carried.

CLAUSE 4

Shri Rala Ram (Mukerian 'G') : Sir, I beg to move—

In sub-clause (1), line 1, *for* "three" *substitute* "two".

अध्यक्ष महोदय, मेरी अमेंडमेंट यह है कि 3 महीने की बजाय 2 महीने कर दिया जाए । बात यह है कि लोग जल्दी रोज़गार चाहते हैं इसलिए अगर उनकी दरखास्त के ऊपर हां या ना का फैसला होते होते 3 महीने लग जाएं तो उन के सामने दिक्कत खड़ी हो सकती है और रोज़गार जल्दी तलाश करने में देर होगी । इसलिए मैं यह चाहता हूँ कि 3 महीने की जगह 2 महीने कर दिया जाएं ।

Mr. Speaker : Motion moved

In sub-clause (1), line 1, for three *substitute* "two."

सिंचाई तथा विद्युत मन्त्री (सरदार ज्ञान सिंह राड़ेवाला) : यहां पर जो 3 महीने का अर्सा रखा गया है, मैं समझता हूँ कि यह बिलकुल ठीक है । क्योंकि डिप्टी कमिश्नर के दफतर में जो प्लैन तैयार करना है, उसमें हो सकता है कि इतना वक्त लग जाए । यह सोच समझ कर ही रखा गया है क्योंकि दफतरी कार्यवाही में इतना time लग सकता है ।

Shri Rala Ram : Sir, in view of what the hon. Minister has said, I beg to withdraw my amendment.

Mr. Speaker : Is it the pleasure of the House that the amendment be withdrawn ?

(**Voices** : No objection)

The amendment was, by leave of the House, withdrawn.

Mr. Speaker : Question is—

That clause 4 stand part of the Bill.

The motion was carried.

CLAUSE 5

ਚੌਧਰੀ ਬਲਬੀਰ ਸਿੰਘ (ਹੁਸ਼ਿਆਰਪੁਰ 'ਜਨਰਲ') : ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, clause 5 ਵਿਚ ਲਿਖਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ ਕਿ ਜੇ ਕੋਈ ਆਦਮੀ ਆਪਣੇ ਆਣ ਜਾਣ ਲਈ ਕੋਈ ਸੜਕ ਜਾਂ ਰਸਤਾ ਬਣਾ ਲੈਂਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਉਸ ਨੂੰ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਰਨ ਦੀ ਇਜਾਜ਼ਤ ਨਹੀਂ ਹੋਵੇਗੀ । ਉਸ ਉਤੇ ਵੀ ਇਹ ਪਾਬੰਦੀ ਲਗਾ ਰਹੇ ਹਨ ਹਾਲਾਂਕਿ ਉਸ ਆਦਮੀ ਨੇ ਉਹ ਆਪਣੀ ਜ਼ਮੀਨ ਵਿਚ ਹੀ ਬਨਾਉਣੀ ਹੈ । ਕੋਈ ਆਦਮੀ ਆਪਣੀ ਜ਼ਮੀਨ ਵਿਚ ਆਪਣੇ ਲੰਘਣ ਲਈ ਕੋਈ ਸੜਕ ਬਣਾਏ ਜਾਂ ਰਿਹਾਇਸ਼ ਲਈ ਕੋਈ ਮਕਾਨ ਬਣਾਏ ਤਾਂ ਉਸ ਤੇ ਕੋਈ ਪਾਬੰਦੀ ਨਹੀਂ ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ । ਮੈਨੂੰ ਇਸ ਗੱਲ ਦੀ ਸਮਝ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦੀ ਕਿ ਉਸ ਦੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਰਨ ਨਾਲ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਕੀ ਤਕਲੀਫ ਹੋਣੀ ਹੈ ।

ਸ੍ਰੀ ਸਪੀਕਰ : ਕੀ ਤੁਸੀਂ ਇਸ ਬਾਰੇ ਕੋਈ amendment ਦਿੱਤੀ ਹੋਈ ਹੈ ? (Has the hon. Member given notice of any amendment in this connection ?)

ਚੌਧਰੀ ਬਲਬੀਰ ਸਿੰਘ : ਨਹੀਂ ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਇਸ clause ਦੀ deletion ਵਾਸਤੇ ਕੋਈ amendment ਮੈਂ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤੀ ਹੋਈ ਪਰ ਤੁਹਾਡੀ ਇਸ ਬਾਰੇ ਇਹ ruling ਹੈ

Mr. Speaker : No please.

ਸਿੰਚਾਈ ਅਤੇ ਬਿਜਲੀ ਮੰਤ੍ਰੀ (ਸਰਦਾਰ ਗਿਆਨ ਸਿੰਘ ਰਾੜੇਵਾਲਾ) : ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਇਹ ਜੋ clause ਹੈ ਇਹ ਸਾਰੇ ਬਿਲ ਦੀ ਜਾਨ ਹੈ । Haphazard growth ਨੂੰ control ਕਰਨ ਲਈ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ ਕਿ ਕੁਝ restrictions ਲਗਾਈਆਂ ਜਾਣ । ਇਹ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਮਨ ਵਿਚ ਇਕ ਗਲਤ ਫਹਿਮੀ ਪੈਦਾ ਹੋ ਗਈ ਹੈ ਕਿ ਉਥੇ ਸੜਕਾਂ ਔਰ ਰਸਤੇ ਨਹੀਂ ਦਿਤੇ ਜਾਣਗੇ । ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਉਥੇ plan ਦੇ ਮੁਤਾਬਕ ਰਸਤੇ ਔਰ ਸੜਕਾਂ ਦਿੱਤੀਆਂ ਜਾਣਗੀਆਂ । ਜਦ ਉਹ plan ਤਿਆਰ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇਗਾ

ਤਾਂ ਉਸ ਨੂੰ ਦੇਖਣ ਲਈ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਮੌਕਾ ਦਿੱਤਾ ਜਾਵੇਗਾ । ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਰਾਏ ਲਈ ਜਾਵੇਗੀ ਔਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਇਤਰਾਜ਼ ਵੀ ਸੁਣੇ ਜਾਣਗੇ । ਐਸੀ ਕੋਈ ਗੱਲ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਜਾਵੇਗੀ ਜਿਸ ਦਾ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਦੇਖਣ ਦਾ ਮੌਕਾ ਨਾ ਦਿਤਾ ਜਾਵੇ । ਸਾਰੀ ਚੀਜ਼ planned ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਬਣਾਉਣੀ ਹੈ ਇਸ ਲਈ ਇਹ clause ਬੜੀ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ ।

Mr. Speaker : Question is—

That clause 5 stand part of the Bill.

The motion was carried.

CLAUSE 6

Shri Rala Ram (Mukerian 'G') : Sir, I beg to move—

In sub-clause (5), line 5, *between* "satisfied" and 'that' *insert* "after hearing the applicant in person or his counsel".

इस amendment के देने का मेरा मतलब यह है कि जिन लोगों ने अर्ज़ी दी हैं उनको या उनके वकील को सुनने के बाद condition लगाई जाए । इससे जो दरखास्त देने वाले हैं उनके हित महफ़ूज़ रह सकेंगे ।

Mr. Speaker : Motion moved—

In sub-clause (5), line 5, *between* "satisfied" and "that" *insert* "after hearing the applicant in person or his counsel."

Maulvi Abdul Ghani Dar (Nuh) : Sir, I beg to move—

At the end of sub-clause (4), the following be added :—

"or semi-agricultural purposes".

स्पीकर साहब, मैं इस पर ज्यादा वक्त नहीं लेना चाहता और सिर्फ यह अर्ज़ करना चाहता हूँ कि कुछ तो हम मोटी अक्ल के हैं लेकिन हमारे सामने भी—पण्डित मोहन लाल जी को छोड़ कर—काफी मोटी अक्ल के हैं । डाक्टर साहब को कुछ कहूँ तो वह शायद खफा हो जायेंगे । अगर गवर्नमैंट की policy agriculture को encourage करना है तो जो semi-agricultural हैं वह भी इस में शामिल होनी चाहियें । मैं उम्मीद करता हूँ कि राड़ेवाला साहब समझने की कोशिश करेंगे ।

Mr. Speaker : Motion moved—

At the end of sub-clause (4), the following be added :—

"or semi-agricultural purposes".

सिंचाई तथा विद्युत मंत्री (सरदार ज्ञान सिंह राड़ेवाला) : मैं यह अर्ज़ करना चाहता हूँ कि semi-agricultural से मौज़ूं लफ्ज़ subservient agriculture रखा है । इस लिए मेरा ख्याल है कि उन का मन्शा पूरा हो जाता है । प्रिंसिपल साहब की apprehension को मद्देनज़र रखते हुए मैं उनकी amendment इस हद तक मंज़ूर करता हूँ कि इस में after hearing the applicant लफ्ज़ शामिल कर देता हूँ ।

Mr. Speaker : Now I put the amendment of Shri Rala Ram, as modified by the Minister for Irrigation and Power, to the vote of the House.

Question is—

In sub-clause (5), line 5, *between* "satisfied" and "that" *insert* "after hearing the applicant."

The motion was carried.

Mr. Speaker : Now I put the amendment of Maulvi Abdul Ghani Dar to the vote of the House.

Maulvi Abdul Ghani Dar : Sir, I withdraw my amendment.

Mr. Speaker : Is it the pleasure of the House that the amendment be withdrawn ?

(*Voices* : No objection)

The amendment was, by leave, withdrawn.

Mr. Speaker : Question is—

That clause 6, as amended, stand part of the Bill.

The motion was carried.

CLAUSES 7 AND 8

Mr. Speaker : Since there are no amendments to these clauses, I will put them together.

Mr. Speaker : Question is—

That clauses 7 and 8 stand part of the Bill.

The motion was carried.

CLAUSE 9

Shri Rala Ram (Mukerian 'G') : Sir, I beg to move—

In sub-clause (3), line 4, *between* "to" and "increase" *insert* "future".

मैं केवल यह अर्ज़ करना चाहता हूँ कि development की वजह से जो कीमत बढ़ी है उसका हिस्सा compensation में मिलना चाहिए ।

Mr. Speaker : Motion moved—

In sub-clause (3), line 4, *between* "to" and "increase" *insert* "future".

Minister for Irrigation and Power (Sardar Gian Singh Rarewala) : Sir, I am sorry I cannot accept this amendment as it will create so many difficulties.

Shri Rala Ram : Sir, I withdraw my amendment.

Mr. Speaker : Is it the pleasure of the House that the amendment be withdrawn ?

(*Some Hon. Members* : Yes.)

Chaudhri Dharam Singh Rathi : No.

श्री अध्यक्ष : आप मुझे पहले यह बताएं कि इस अमेंडमेंट में है क्या ? (He should first let me know the contents of this amendment.)

चौधरी बलबीर सिंह : जनाब, मैं बताता हूँ कि इसमें क्या है ।

श्री अध्यक्ष : मैंने आप से नहीं, राठी साहिब से पूछा है । (I have not enquired it from him. I have asked Shri Rathi to please explain.)

चौधरी धर्म सिंह राठी : जनाब यह बड़ी important तरमीम है ।

श्री अध्यक्ष : इसमें क्या important है । (What is important in it?)

चौधरी बलबीर सिंह : मैं बताता हूँ । (*Interruptions*)

श्री अध्यक्ष : आप बैठिए ; इस तरह से क्यों उतावले होते हैं ? मैं राठी साहिब से पूछ रहा हूँ, आप से नहीं । (The hon. Member should resume his seat. Why should he become so impatient? I have enquired it from Shri Rathi, not from him.)

ਚੌਧਰੀ ਬਲਬੀਰ ਸਿੰਘ : ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਜਦੋਂ ਤੁਸੀਂ ਉਂਗਲੀ ਨਾਲ ਇਸ਼ਾਰਾ ਕਰਦੇ ਹੋ ਤਾਂ ਸਾਨੂੰ ਨਹੀਂ ਪਤਾ ਲਗਦਾ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਕਿਸ ਨੂੰ ਆਖਦੇ ਹੋ । ਇਸ ਕਰਕੇ ਇਸ ਭੁਲੇਖੇ ਵਿਚ ਮੈਂ ਬੋਲਿਆ ਹਾਂ ।

चौधरी धर्म सिंह राठी : जो मकानात बनाए जाने हैं, जनाब, यह उन की compensation के सिलसिले में है । सवाल यह है कि उन को compensation ज्यादा मिलनी चाहिए, कम क्यों मिले ।

Mr. Speaker : It is only an obstruction. You cannot have your point by simply saying 'No' 'No.'

Is it the pleasure of the House that the hon. Member be allowed to withdraw his amendment ?

(*Voices* : Yes)

The amendment was, by leave, withdrawn.

Mr. Speaker : Question is—

That clause 9 stand part of the Bill.

The motion was carried.

CLAUSES 10 to 13

Mr. Speaker : Question is—

That clauses 10, 11, 12 and 13 stand part of the Bill.

The motion was carried.

CLAUSE 14

ਚੌਧਰੀ ਬਲਬੀਰ ਸਿੰਘ (ਹੁਸ਼ਿਆਰਪੁਰ 'ਜਨਰਲ') : ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਮੈਂ ਕਲਾਜ਼ ਨੰ: 14 ਦੀ ਮੁਖਾਲਫਤ ਕਰਨ ਵਾਸਤੇ ਖੜਾ ਹੋਇਆ ਹਾਂ। ਮੈਂ ਹਾਊਸ ਨੂੰ ਅਪੀਲ ਕਰਾਂਗਾ ਕਿ ਇਸ ਨੂੰ ਬਿਲਕੁਰ ਪਾਸ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਕਿਉਂਕਿ ਮੈਂ ਜਾਣਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਗੌਰਮੈਂਟ ਇਸ ਚੀਜ਼ ਨੂੰ misuse ਕਰੇਗੀ। ਪਿਛਲੇ ਸਾਲ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਜਦੋਂ ਮੈਨੂੰ ਗ੍ਰਿਫਤਾਰ ਕੀਤਾ ਤਾਂ ਉਦੋਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਲੋਂ ਜਦੋਂ ਕੋਈ prosecution witness ਨਹੀਂ ਸੀ ਪੇਸ਼ ਹੋ ਸਕਿਆ ਔਰ ਮੈਂ ਕੋਰਟ ਦੇ ਵਿਚੋਂ ਬਰੀ ਹੋ ਗਿਆ ਸੀ। ਲੇਕਿਨ ਮੈਂ ਗੌਰਮੈਂਟ ਦੇ ਖਿਲਾਫ ਹਰਜਾਨੇ ਦਾ ਮੁਕਦਮਾ ਨਹੀਂ ਸੀ ਚਲਾ ਸਕਦਾ। ਇਸ ਕਰਕੇ ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਕਲਾਜ਼ ਰਖਣ ਨਾਲ ਗੌਰਮੈਂਟ ਨੂੰ ਨਾਜਾਇਜ਼ protection ਮਿਲਦੀ ਹੈ। ਕੋਰਟ ਦੀ ਸਾਫ ਤੌਰ ਤੇ ਇਹ finding ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਕਿ ਗੌਰਮੈਂਟ ਦੀ ਤਰਫੋਂ ਝੂਠਾ ਕੇਸ ਬਣਾਇਆ ਗਿਆ ਹੈ ਮਗਰ ਇਹ ਸਿਰਫ ਇਤਨੀ ਗਲ ਕਹਿ ਕੇ ਹੀ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਬਚਾ ਲੈਂਦੇ ਹਨ ਕਿ ਇਹ in good faith ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ। ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਹ ਚੀਜ਼ ਜਾਇਜ਼ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਮਾਨ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਦਸਿਆ ਸੀ ਕਲਾਜ਼ 8 ਦੇ ਤਹਿਤ ਜੇ ਕਿਸੇ ਆਦਮੀ ਨਾਲ ਬੇਇਨਸਾਫੀ ਹੋਈ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਉਹ damages claim ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ ਮਗਰ ਦੂਸਰੇ ਹੀ ਪੈਰੇ ਵਿਚ in good faith ਦਾ ਲਫਜ਼ ਲਿਖ ਕੇ ਇਸ ਕਲਾਜ਼ ਨੂੰ ਬੇਮਾਅਨੇ ਬਣਾ ਦਿਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਤਾਕਿ ਕੋਈ compensation ਦਾ ਦਾਅਵਾ ਹੀ ਨਾ ਕਰ ਸਕੇ। ਇਸ ਵੇਲੇ ਲੋਕਾਂ ਤੇ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਝੂਠੇ ਮੁਕਦਮੇ ਬਣਾਏ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਔਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਕੇਸ ਜਦੋਂ ਕੋਰਟ ਵਿਚ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਤਾਂ ਕੋਰਟ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਬਰੀ ਕਰ ਦਿੰਦੀ ਹੈ ਔਰ ਉਹ ਆਪਣੀ finding ਹੈ ਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਤੇ ਝੂਠੇ ਮੁਕਦਮੇ ਬਣਾਏ ਗਏ ਹਨ ਮਗਰ ਉਹ ਬਾਅਦ ਵਿਚ ਗੌਰਮੈਂਟ ਦੇ ਕੋਲੋਂ damage ਨਹੀਂ ਵਸੂਲ ਕਰ ਸਕਦੇ। ਮੈਂ ਇਸ ਚੀਜ਼ ਦੀ ਸਖ਼ਤ ਮੁਖਾਲਫਤ ਕਰਦਾ ਹਾਂ। ਜਦੋਂ ਕੋਰਟ ਦੇ ਵਿਚ ਇਹ ਫੈਸਲਾ ਹੋ ਜਾਵੇ ਕਿ ਕਿਸੇ ਆਦਮੀ ਦੇ ਖਿਲਾਫ ਝੂਠਾ ਮੁਕਦਮਾ ਬਣਾਇਆ ਗਿਆ ਹੈ ਤਾਂ ਉਸ ਨੂੰ damages claim ਕਰਨ ਦਾ ਹਕ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਕਰਕੇ ਮੈਂ ਇਸ ਕਲਾਜ਼ ਦੀ ਮੁਖਾਲਫਤ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਔਰ ਹਾਊਸ ਨੂੰ ਅਪੀਲ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਸ ਨੂੰ ਨਾ ਪਾਸ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ।

मौलवी अब्दुल गनी डार (नूह) : स्पीकर साहिब, शायद मैं न बोलता। मुझे खुशी है कि मान साहिब ने इस क्लाज़ के खिलाफ आवाज़ उठाई और कहा कि ऐसे अच्छे मिनिस्टर के होते हुए ऐसी बातें नहीं आनी चाहिएं। मैं हैरान हूँ कि आखिर good faith का फैसला कौन करेगा ? कौन यह फैसला करेगा कि फलां काम good faith में हुआ या bad faith ? जिस बदकिस्मत आदमी को परेशान किया जाएगा वह बेचारा suit भी नहीं कर सकता। जिस पर सख्ती हो रही हो, जिसको तकलीफ हो रही हो वह जनाब के ज़ेरे साया जो जम्हूरियत चल रही है उसमें आवाज़ भी नहीं उठा सकता। (*Interruption*)

सरदार भूपिन्दर सिंह मान : आप की सल्तनत वसीह हो रही है।

मौलवी अब्दुल ग़नी डार : आखिरी सैशन है । इसमें हम स्पीकर साहिब के वसीह अख्तियारात का कुछ फायदा उठा लें तो क्या हर्ज है ? राड़ेवाला साहिब या यह सरकार अपनी तादाद के बिना पर जो बात चाहे मनवा सकती है लेकिन अगर अक्ल के खाना में थोड़ी सी बात लाई जावे तो यह पता लग जाना चाहिए कि इसके नतायज भयानक होंगे । आखिर तुरकी की मिसाल आप के सामने है । वहां के वज़ीरेआज़म की पार्टी जबर्दस्त थी । उन्होंने जो चाहा किया और आखिर में नतीजा क्या हुआ ? जिस बुरी तरह से वे मारे गए वह चीज़ आज democracy के दौर में बताती है कि अवाम अपने अख्तियारात का इस्तेमाल किस तरह से कर सकते हैं । हमारा आइन दुनिया में सब से ज्यादा शानदार है । इसमें अवाम को ही हक दिया गया है । बदकिस्मती यह है कि वह इस सरकार की मेहरबानी से इन हकूक का इस्तेमाल ही नहीं कर सकते । मैं समझता हूँ कि अगर उन हकूक को छीनना है तो ऐसे छीनना चाहिए जहां सरकार के लिए कोई और रास्ता न हो लेकिन इस तरह good faith कह कर न करें वरना आप ने पब्लिक के सामने जाना ही है । वहां पर आप इन सब बातों के लिए जवाबदेह होंगे ।

सिंचाई तथा विद्युत मन्त्री (सरदार ज्ञान सिंह राड़ेवाला) : जनाब, मौलवी साहिब को वैसे कोई गलत फहमी हो गई मालूम होती है । जो माकूल बात हो वह हम हर वक्त मानने के लिए तैयार होते हैं । हम तो चाहते हैं कि कोई माकूल बात आए । मौलवी साहिब सब से पुराने parliamentarian हैं । इनके सामने सैंकड़ों कानून आए होंगे । मेरा ख्याल नहीं कि वह उन में से एक भी ऐसा ऐक्ट दिखा सकें जिसमें यह क्लाज़ न आई हुई हो । अगर कोई गवर्नमेंट सर्वेंट कोई फेल good faith में करता है तो लाज़मी होता है कि सरकार उसको कानूनन protection दे वरना काम चलना ही बन्द हो जाए । मैं तो नहीं समझ पाया कि इस से कैसे नाजायज़ सख्ती हो जाती है या कैसे अवाम के हकूक पर छापा मारा गया समझा जाता है ।

दूसरी दलील मान साहिब की तरफ से आई । मैं ने उसे उसी वक्त नोट कर लिया था । उन्होंने फरमाया कि सैक्शन 8 और 14 आपस में conflict करता हैं । यानी यह सैक्शन उसके खिलाफ militate करता है । अगर उन्होंने पढ़ा होता तो इसी बिल के अन्दर लिखा है :

In clause 9 (1) it is provided that an application for compensation shall lie to an arbitrator appointed by the State Government in this behalf.

मैं समझता हूं कि ज़रूरी था कि अगर नाजायज़ तरीके से कोई loss injury या damage होता है तो उस के लिए इलाज रखा जाता । सैक्शन 8 compensation के लिए रखा गया है । उसका सैक्शन 14 के साथ conflict करने का कोई सवाल ही पैदा नहीं होता । लिहाज़ा म अर्ज़ करता हूं कि जिस तरह से यह क्लाज़ आई है उसी तरह से इसे पास किया जाना चाहिए ।

Mr. Speaker : Question is—

That clause 14 stand part of the Bill.

The motion was carried.

CLAUSE 15

Shri Rala Ram (Mukerian 'General') : Sir, I beg to move—

In Part (b), line 3, between "Samadhi" and "on" insert "or a recognised educational institution".

Mr. Speaker : Motion moved—

In part (b) line 3, between "Samadhi" and "on" insert "or a recognized educational institution".

क्या आप को यह amendment मन्जूर है? (Does the Minister-in-charge accept this amendment?)

सिचाई मन्त्री : नहीं जी।

श्री रला राम : जहां इन्होंने religious institutions को exemption दी है वहां यह educational और charitable institutions को भी बीच में रख लें।

मन्त्री : जनाब, इस में सिर्फ उन्हीं institutions को मुस्तसना करार दिया गया है जिन के साथ religious sentiments attached हैं।

Shri Rala Ram : Sir, I beg to withdraw my amendment.

Mr. Speaker : Is the pleasure of the House that the amendment be withdrawn ?

(*Voices*: No objection)

The amendment was, by leave, withdrawn.

Mr. Speaker : Question is—

That clause 15 stand part of the Bill.

The motion was carried.

CLAUSE 16

Minister for Irrigation and Power (Sardar Gian Singh Rarewala): Sir, the construction of this clause is based on the recent decision of the All-India Drafting Conference held at Srinagar and this procedure has been adopted by both Houses of Parliament as well as by the State Legislatures of the other States in India.

Mr. Speaker : I do not agree with that.

Minister for Irrigation and Power : Sir, I am told that the matter is under correspondence with you.

Mr. Speaker : I would suggest you to substitute this clause so as to read—

> "That the Rules should be placed before the Legislature for ten days."

and the other procedure is detailed in the Rules of Procedure, etc.

Minister for Irrigation and Power : Sir, why not delete this clause ?

Mr. Speaker : Well, I have warned you before hand. This thing is, in fact, in the jurisdiction of the Subordinate Legislation Committee. It is for the Government to decide how to amend it.

Sardar Bhupinder Singh Mann : Sir, I would suggest that the Clause may be worded as—

> "Every rule made under this section shall be laid, as soon as may be, after it is made, before each House of the State Legislature for a total period of 14 days."

Minister for Industries : Sir, let us make this Clause simple so as to read—

> "Every rule made under this section shall be laid, as soon as may be, after made, before each House of the Legislature while it is in session for a period of ten days which may be comprised in one session or in two successive sessions."

Mr. Speaker : All the procedure in this regard was decided at the Conference of Presiding Officers. Therefore, even if it is provided that the rules be laid for ten days, the latter part of the procedure sought to be decided in the clause will be followed.

Minister for Industries : Sir, there is no dispute on this point.

Sir, I beg to move—

For sub-clause (3), *substitute* the following :—

> " Every rule made under this section shall be laid as soon as may be, after it is made, before each House of the Legislature while it is in Session for a total period of ten days."

Mr. Speaker : Motion moved—

For sub-clause (3), *substitute* the following :—

> "(3) Every rule made under this section shall be laid as soon as may be, after it is made, before each House of the Legislature while it is in Session for a total period of ten days."

Mr. Speaker : Question is—

For sub-clause (3), *substitute* the following :—

> "(3) Every rule made under this section shall be laid as soon as may be, after it is made, before each House of the Legislature while it is in Session for a total period of ten days."

The motion was carried.

Mr. Speaker : Question is—

That clause 16, as amended, stand part of the Bill.

The motion was carried.

CLAUSE 17

Mr. Speaker : Question is—

That Clause 17 stand part of the Bill.

The motion was carried.

SUB-CLAUSE 1 OF CLAUSE 1 AND THE TITLE

Mr. Speaker : Question is—

That Sub-clause (1) of Clause (1) and the Title stand part of the Bill.

The motion was carried.

Minister for Irrigation and Power (Sardar Gian Singh Rarewala) : Sir, I beg to move—

That the Talwara Township (Periphery) Control Bill, as passed by the Punjab Legislative Council and as amended, be passed.

Mr. Speaker : Motion moved—

That the Talwara Township (Periphery) Control Bill, as passed by the Punjab Legislature Council and as amended, be passed.

ਚੌਧਰੀ ਬਲਬੀਰ ਸਿੰਘ (ਹੁਸ਼ਿਆਰ ਪੁਰ 'ਜਨਰਲ') : ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਕਲਾਜ਼ 15 (a) ਵਿਚ ਲਿਖਿਆ ਹੈ : 'any building for residential purposes or solely for agricultural purposes in the abadi area of any village in the revenue records ;' ਇਹ exemption ਸਿਰਫ ਆਬਾਦੀ ਏਰੀਏ ਲਈ ਹੈ, ਆਬਾਦੀ ਦੇ ਏਰੀਏ ਦੇ ਬਾਹਰ ਲਈ ਨਹੀ ਹੈ । ਜਿਸ ਸ਼ਕਲ ਵਿਚ ਇਹ ਕਾਨੂੰਨ ਬਣ ਰਿਹਾ ਹੈ ਇਸ ਵਿਚ ਇਹ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕਰਨੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ ਕਿ ਅਗਰ ਆਬਾਦੀ ਦੇ ਬਾਹਰ ਦੇ ਏਰੀਏ ਵਿਚ ਵੀ ਕੋਈ ਗਰੀਬ ਆਦਮੀ ਕੋਈ ਚੀਜ਼ ਬਣਾਉਂਦੇ ਹਨ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਵੀ exemption ਦੇਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। Merely ਇਸ ਕਰਕੇ ਕਿ ਉਹ construction ਬਹੁਤ ਖੂਬਸੂਰਤ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਪਾਬੰਦੀ ਨਹੀਂ ਲਗਾ ਦੇਣੀ ਚਾਹੀਦੀ । ਅਗਰ ਕੋਈ ਹੋਰ ਰੁਕਾਵਟ ਜਾਂ ਦਿਕਤ ਹੋਵੇ ਜਿਸ ਦੀ ਵਜ੍ਹਾ ਨਾਲ planning ਵਿਚ town ਜਾਂ village ਦੀ planning ਵਿਚ ਫਰਕ ਪੈਂਦਾ ਹੋਵੇ ਤਦ ਤਾਂ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ । Merely ਇਹ ਕਿ ਅਗਰ ਕਿਸੇ ਨੇ hut ਬਣਾਈ ਹੈ ਇਸ ਲਈ ਉਸ ਵਿਚ ਰੁਕਾਵਟ ਪਾਈ ਜਾਵੇ । ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ । ਨਾਲ ਹੀ ਇਹ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਇਹ ਅਜ਼ੀਮ ਮੁਲਕ ਹੈ, ਇਥੇ ਦੇ ਵਸਨੀਕ ਅਜ਼ੀਮ ਹਨ । ਅਜ਼ੀਮ ਮੁਲਕ ਵਿਚ ਵਸਣ ਵਾਲਿਆਂ ਦੀ average income 15 ਨਏ ਪੈਸੇ ਹੈ। ਜਿਸ ਮੁਲਕ ਵਿਚ ਵਸਣ ਵਾਲਿਆਂ ਦੀ average income 15 ਨਏ ਪੈਸੇ ਹੋਵੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਇਹ expect ਕਰ ਸਕਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਉਹ ਇਸ ਮੁਲਕ ਦੀ ਖੂਬਸੂਰਤੀ ਵਧਾਉਣ ਵਿਚ ਮਦਦ ਦੇਣ ਜਦ ਤਕ ਕਿ ਸਰਕਾਰ ਮਦਦ ਨਾ ਦੇਵੇ । ਇਸ ਨੂੰ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਇਸਤੇਮਾਲ ਨਾ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ । ਇਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਜਿਹੜੇ ਕਮਜ਼ੋਰ ਲੋਕ ਅਤੇ ਗਰੀਬ ਲੋਕ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਤਕਲੀਫ ਨਹੀਂ ਹੋਵੇਗੀ ।

श्री रला राम (मुकेरियां 'जनरल') : अध्यक्ष महोदय, मैं समझता हूं कि किसी हद तक यह बात जायज़ है कि उस locality को खूबसूरत बनाने के लिये गवर्नमैंट के डिज़ाइन को लोग अपनाएं लेकिन अगर लोग उस डिज़ाइन के मुताबिक मकान नहीं बना पाते क्योंकि उन के पास इतना पैसा नहीं है तो मैं गवर्नमैंट से इस बात की आशा करता हूं कि उन लोगों को वैसे डिज़ाइन बनाने के योग्य बनाने के लिये लोन दिया जाए। क्योंकि यहां जो restriction लगाई जा रही है वह लोगों को मजबूर कर देगी। अगर गवर्नमैंट इस जिम्मेदारी को अपने ऊपर ले ले तो यह restriction लोगों के लिए तकलीफदिह नहीं होगी बल्कि लोग इस को खुशामदीद कहेंगे। इस लिए loan देने की जिम्मेदारी गवर्नमैंट को अपने ऊपर लेनी चाहिए। मैं आशा करता हूं कि मिनिस्टर साहब जरूर कोई ऐसी assurance हाउस को देंगे ।

(At this stage Mr. Deputy Speaker occupied the Chair.)

मौलवी अब्दुल गनी डार (नूह) : जनाब, यह third stage है, इस वक्त कुछ ज्यादा अर्ज़ करना काफी मुश्किल है लेकिन फिर भी मैं दो बातें मिनिस्टर concerned के साथ करना चाहता हूं। यह फरमाते हैं कि जब तक प्लैनिंग नहीं हो जाती तब तक इसी तरह से रहेगी। तो मैं यह कहता हूं कि जब तक इन की प्लैनिंग नहीं होती तब तक लोग तंग होते रहेंगे ।

दूसरी चीज डिप्टी स्पीकर साहिब, मैं good faith की करनी चाहता हूं। अगर good faith में मुझ से कोई कत्ल हो जाए तो क्या मुझे बख्शेंगे? हरगिज़ नहीं। लेकिन बख्शेंगे उस को जो इन का अपना मुलाज़म है। जनाब डिप्टी स्पीकर साहब, जो करनाल मर्डर केस चला था....... (घंटी) मैं जनाब उस मज़मून को छेड़ नहीं रहा बल्कि एक चेतावनी के तौर पर कहता हूं कि good faith में तो भट्ठा बैठ जाएगा। तो यह बेचारे कहां से इनसाफ पायेंगे...... (घंटी) जनाब की घंटी की मैं कदर करता हूं लेकिन इन अच्छे मिनिस्टरों के होते हुए अगर किसी किसान का इस good faith में भट्ठा बैठ जाता है तो ठीक नहीं.....(घंटी)

जो एक चीज़ और मैं अर्ज़ करना चाहता हूं वह यह है कि अगर मिनिस्टर साहब किसी चीज़ को सुन्दर देखना चाहते हैं तो उन्हें चाहिए कि रुपया मंजूर करें और खुले दिल से लोगों में तकसीम करें ताकि वे खूबसूरती को बढ़ाने के योग्य हो सकें।

Mr. Deputy Speaker : Question is—

That the Talwara Township (Periphery) Control Bill, as passed by the Punjab Legislative Council and as amended, be passed.

After ascertaining the votes of the Members by voices, Mr. Deputy Speaker said "I think the Ayes have it." This opinion was challenged and division was claimed. Mr. Deputy Speaker after calling upon those Members who were for "Aye" and those who were for "No", respectively, to rise in their places declared that the motion was carried.

The motion was declared carried.

THE INDIAN EASEMENTS (PUNJAB EXTENSION) BILL 1961

Minister for Industries (Shri Mohan La : Sir, I beg to move—

That the Indian Easements (Punjab Extension) Bill, as passed by the Punjab Legislative Council, be taken into consideratoin.

डिप्टी स्पीकर साहब, ला कमीशन की सिफारिश पर यह बिल पेश किया जा रहा है। Indian Easements Act में हिन्दुस्तान में uniformity लाने के लिए यह बिल लाया गया है। मैं उम्मीद करता हूं कि यह बिल बगैर किसी discussion के पास हो जायेगा ।

Mr. Deputy Speaker : Motion moved—

That the Indian Easements (Punjab Extension) Bill, as passed by the Punjab Legislative Council, be taken into consideration.

चौधरी धर्म सिंह राठी (सम्भालका) : जहां तक इस बिल का ताल्लुक है मैं इस को support करता हूं लेकिन मैं एक चीज़ अर्ज़ करना चाहता हूं कि जो असूल इस बिल के लिये रखा गया है कि uniformity लाने के लिये यह बिल ला रहे हैं वही पैप्सू के दूसरे कानूनों पर भी लागू किया जाये। Pepsu में Tenancy Legislation दूसरा है और पंजाब में दूसरा है। जिस असूल पर यह बिल बनाया जा रहा है उसी असूल पर सारे के सारे कानून एक जैसे होने चाहिएं। इन अल्फ़ाज़ के साथ मैं इस की ताईद करता हूं ।

Mr. Deputy Speaker : Question is—

That the Indian Easements (Punjab Extension) Bill, as passed by the Punjab Legislative Council, be taken into consideration.

The motion was carried.

Mr. Deputy Speaker : The House will now consider the Bill clause by clause.

CLAUSES 2, 3, 1 AND THE TITLE

Mr. Deputy Speaker : Question is—

That clauses 2, 3, 1 and the Title stand part of the Bill.

The motion was carried.

Minister for Industries (Shri Mohan Lal) : Sir, I beg to move—

That the Indian Easements (Punjab Extension) Bill, as passed by the Punjab Legislative Council, be passed.

Mr. Deputy Speaker : Motion moved—

That the Indian Easements (Punjab Extension) Bill, as passed by the Punjab Legislative Council, be passed.

मौलवी अब्दुल गनी डार (नूह) : डिप्टी स्पीकर साहब, मैं राठी साहब की बात की support करता हूं ।

Mr. Deputy Speaker : Please say something new.

मौलवी अब्दुल गनी डार : मैं सिर्फ यही कहना चाहता हूं कि पैप्सू में पंजाबी थी अगर पंजाब में भी पंजाबी कर देते तो आज जो झगड़ा है वह न पड़ता।

Mr. Deputy Speaker : Question is—

That the Indian Easements (Punjab Extension) Bill, as passed by the Punjab Legislative Council, be passed.

The motion was carried.

THE PUNJAB REPEALING BILL, 1961

Minister for Industries (Shri Mohan Lal) : Sir, I beg to introduce the Punjab Repealing Bill, 1961.

Minister for Industries : Sir, I beg to move—

That the Punjab Repealing Bill be taken into consideration at once.

डिप्टी स्पीकर साहब, इस बिल में मांग की गई है कि schedule में जो Acts दिए गए हैं उन को repeal किया जाय, इस में कोई controversy वाली बात नहीं इस लिये ज्यादा बहस की गुंजाइश नहीं।

Mr. Deputy Speaker : Motion moved—

That the Punjab Repealing Bill be taken into consideration at once.

Sardar Bhupinder Singh Mann (Samana 'General') : Sir, certain Acts mentioned in the Schedule are going to be repealed by the passage of this Bill and one of the Acts mentioned in the Schedule is the Pepsu Prevention of Corruption (Supplementary) Act, 2008. Therefore, Sir, I would like to know from the hon. Minister whether Government is contemplating to enforce a similar Act for the prevention of corruption in that area or whether the area of the erstwhile Pepsu State will be kept open for corruption.

Minister for Industries : The hon. Member should rest assured that corruption will not be legalised anywhere in the State.

चौधरी धर्म सिंह राठी (सम्भालका) : डिप्टी स्पीकर साहब, हमारी सरकार रोजाना देहात में जा कर कहती है कि हम backward classes के लिए यह कर रहे वह कर रहे हैं लेकिन इस बिल के ज़रिए Pepsu Backward Class Service Reservation Act को repeal किया जा रहा है। एक तरफ तो हमारी सरकार गरीबों की हमदर्दी का दम भरते नहीं थकती और दूसरी तरफ पैप्सू में नाई, धोबी, कुम्हार, जुलाहे और देहात में काम करने वाले गरीब लोगों के फायदे का जो कानून था उस को repeal कर रहे हैं। इस के ज़रिए उन की किस्मत का सितारा गरूब करने चले हैं। नौकरियों में reservation जो उन को मिलती थी इसके ज़रिए उन्हें बन्द किया जा रहा है, खत्म किया जा रहा है। मन्त्री महोदय ने कहा कि

[चौधरी धर्म सिंह राठी]

इन Acts को अब जरूरत नहीं रही; इस लिये इन को repeal किया जा रहा है। मैं पूछता हूं कि क्या वे ग़रीब इतनी तरक्की कर गए हैं, इतना आगे बढ़ गए हैं कि उन के लिए इस reservation की ज़रूरत नहीं रही? मेरा ख्याल है कि पंडित मोहन लाल अव्वल तो देहात में जाते ही नहीं और अगर जाते भी हैं तो उन्हें पता नहीं कि backward classes के लोगों की हालत वहां उतनी ही खराब है जितनी Scheduled Castes की। Backward Classes के लोगों को कोई मुलाज़मत नहीं मिलती, कोई सहूलियात नहीं मिलती और दूसरे उन पर professional tax का बोझ पड़ा हुआ है। मैं समझता हूं कि वज़ीर साहिब ने यह बिल लाकर उन की हमदर्दी नहीं की और न ही उन के ख्यालात की तर्जमानी की है। जहां तक इस बिल का ताल्लुक है गवर्नमेंट अपने पैरों पर खुद कुल्हाड़ा मार रही है। पंजाब के अन्दर backward classes के लोगों की भारी तादाद है। उनकी नुमाइन्दगी करने वाला यहां कोई नहीं है। इसलिए मैं, House के मेम्बर साहिबान से कहूंगा कि आप देखें कि इन बेचारे गरीबों का case default में न जाए। अगर हरिजनों को कोई तकलीफ होती है तो मास्टर गुरबन्ता सिंह और दूसरे दोस्त आवाज़ बुलन्द करते हैं। लेकिन आज जब कि backward classes को बिल्कुल कत्ल करने के मनसूबे बान्धे जा रहे हैं, कोई आवाज़ उठाने वाला नहीं है। (*Interruptions*) इससे बुरा कोई कानून नहीं हो सकता।

आगे चलकर Punjab Criminal Procedure (Election Offences) Amendment Act, 1936 को भी repeal किया जा रहा है। जनाब पंजाब के अन्दर यही एक कानून है जिस के ज़रिए Election offences में सज़ा तजवीज़ की जा सकती थी। Representation of the People Act है लेकिन वह तो सिर्फ असेम्बली और Parliament की elections के offences में सज़ा तजवीज़ करने के लिए है। बाकी जो local elections होती हैं उनको यही Act cover करता है जिसको repeal किया जा रहा है। इनका मतलब यह है कि अपने आदमियों को इस बात की खुली छुट्टी दे दो कि पंजाब में समितियों और ज़िला परिषदों की elections में जो चाहो गड़बड़ करो, दूसरी elections में भी धांधली मचाओ। यह है जनाब इनका मनशा। ताकि उनको गड़बड़ करने से कोई रोक न सके और न ही कोई सज़ा हो। (*Interruptions*)।

Mr. Deputy Speaker : Order please. No interruptions.

चौधरी धर्म सिंह राठी : अब तो, जनाब, कोई महीना ऐसा नहीं होगा जिस में कांग्रेस के लिए elections लड़ने का सवाल न हो। इन्होंने सोचा कि election offences तो सारे कांग्रेस वाले ही करते हैं। इसलिए क्यों न penalty वाले Act को ही रद कर दिया जाए ताकि खुली छुट्टी हो जाए। न रहेगा बांस न बजेगी बांसुरी। इस लिए यह कानून भी repeal किया जा रहा है।

तो, जनाब, मैं यह अर्ज़ कर रहा हूं कि यह गवर्नमेंट लोगों के सही ख्यालात की तर्जमानी नहीं करती । जो कुछ मैं कह रहा हूं वह लोगों के ख्यालात की तर्जमानी करता है । इसलिए आखिर मैं इस गवर्नमेंट से अर्ज़ करुंगा कि backward classes के लोगों को मत मारो elections आने वाली हैं । अगर किसी और की बातों की कदर नहीं करते तो कम से कम उस तस्वीर को —महात्मा गान्धी की बातों का तो ख्याल करो जो गरीबों के साथी थे । उनके नाम पर ही इसे repeal मत करो । बस मैं इतनी ही अर्ज़ करना चाहता हूं ।

श्री मंगल सैन (रोहतक) : डिप्टी स्पीकर साहिब, इस बिल के ज़रिए गवर्नमेंट कुछ कानूनों को repeal करना चाहती है । यह एक बड़ी संजीदगी से विचार करने वाली बात है कि पंडित मोहन लाल जी को, जो कि इस महकमा के वजीर हैं कैसे यह ख्याल आया । मुझे उनकी मासूमियत के बारे में सन्देह नहीं लेकिन उन्होंने जो कुछ कहा उस से शुबह होता है कि इस में कोई राज़ अवश्य है । आप को मालूम है कि जिस ज़िले के यह रहने वाले हैं उस ज़िले के चन्द म्युनिसिपल कमिश्नरों को इसलिए निकाल दिया क्योंकि वे . . . . .

श्री उपाध्यक्ष : क्या आप समझते हैं कि आप relevant हैं ? (Does the hon. Member think that he is relevant ?)

श्री मंगल सैन : जनाब, मैं आप की सेवा में यह निवेदन करने जा रहा था कि जिन कानूनों को यह repeal करने जा रहे हैं उसकी क्या वजह है । पैपसू के अन्दर एक ही ऐसा कानून था जिस के ज़रिए इलैक्शन के दौरान में जो जुर्म होते हैं उनके सिलसिले में सज़ा दी जा सकती है ।

श्री उपाध्यक्ष : आप को यह भी पता नहीं कि यह पैपसू का कानून था या पंजाब का । (The hon. Member does not even know whether it was a Punjab's Act or Pepsu's Act.)

श्री मंगल सैन : शायद मुझ से गलती हो गई, मेरा मतलब यह है कि पंजाब के अन्दर यही एक ऐसा कानून था जिस के जरिए कि इलक्शनों के जरायम पर सज़ा दी जा सकती थी । आने वाले चुनाव सर पर खड़े हैं । डिप्टी स्पीकर साहिब, शायद मिनिस्टर साहिब ने सोचा हो कि इस प्रकार repeal करने से उन के रास्ते के कांटे साफ हो जाएं । यह स्वाभाविक बात है कि जब सत्ता रूलिंग पार्टी के हाथ में होती है तो वह ऐसे रास्ते निकालने और ऐसे कदम उठाने से बाज नहीं आती जिन के ज़रिए वह अपनी गद्दी को बनाए रखे । आपने देखा कि उड़ीसा के अन्दर करोड़ों रुपया इसी गर्ज़ के लिए खर्च हुआ था । मैं आप की तरफ, उपाध्यक्ष महोदय, देख रहा हूं और मुझे पता है कि आप यह कहने वाले हैं कि मैं relevant नहीं बोल रहा हूं । तो मैं इतना ही अर्ज़ करना काफी समझता हूं कि अपने रास्ते से बाधाओं को हटाने की खातिर यह सरकार गलत रास्ता अख्तियार करने जा रही है । यह सरासर अन्याय और ज्यादती है ।

इस के अलावा यह एक दूसरे कानून को भी repeal करने जा रहे हैं । साबका पैप्सू के इलाके में बसने वाले जो गरीब लोग हैं, बेजमीने हैं, लकड़ी का काम करने वाले हैं, बर्तन बनाकर जो अपने बाल बच्चों का पालन करते हैं और गांव में रहने वाले लोगों की हजामत

[श्री मंगल सैन]
बनाकर रोज़ी कमाते हैं, यानी पसमान्दा और पछड़े हुए लोग हैं जिन्हें न तो यहां असेम्बली में नुमाइन्दगी मिली हुई है और न ही पार्लियामेंट में उनकी कोई अवाज़ उठाता है उन्हें अब तक पैप्सू में जो सुविधाएं मिली हुई थीं वह वापिस ली जा रही हैं और इस प्रकार उन पर ज़ुल्म किया जा रहा है । उनसे यह सुविधाएं छीन लेना, अधिकार छीन लेना मैं समझता हूं कि गान्धी जी के बताए हुए रास्ते से उलटा मार्ग है । यह बात सरकार को कतई शोभा नहीं देती । इन्हें तो यह चाहिए था कि ऐसा कानून लाते जिस के द्वारा न केवल backward classes की बल्कि backward families की आर्थिक हालत सुधारने के लिए उन की आर्थिक व्यवस्था के लिहाज से सहायता की जाती । यह तो इसलिए यह बिल लाए हैं कि चूंकि backward classes के लोग इनको वोट नहीं देते इसलिए उन से ये सुविधाएं छीन लें । Scheduled Castes और Backward Tribes के लिए पहिले कान्स्टीच्यूशन में यह व्यवस्था की गई थी कि उन के लिए double constituencies होंगी लेकिन अब single constituencies की व्यवस्था की जा रही है । यह कहते हैं कि वहां उनकी बरादरी का आदमी ही खड़ा हो सकेगा ।

Mr. Deputy Speaker : The hon. Member is irrelevant. What relation has it got with the Bill ? Please try to be relevant.

श्री मंगल सैन : मैं यह बताने जा रहा था कि इसी तरह से backward classes के बारे गवर्नमेंट की पालिसी है ।

इस के साथ ही यदि किसी को रात के समय दवाई की आवश्यकता पड़ जाए. . . .

श्री उपाध्यक्ष : यह जो Repealing Bill है, इस बारे कहें कि यह आप को अच्छा लगता है या नहीं । (The hon. Member should say about this Repealing Bill whether he likes it or not.)

श्री मंगल सैन : मुझे अच्छा नहीं लगता । मैं यह निवेदन कर रहा था कि यदि रात को किसी को चोट लग जाए, emergency हो तो उसे अब दवाई नहीं मिल सका करेगी चाहे वह कैसे ही तड़पता रहे । आप इन को समझाएं कि कोई तो अच्छा काम किया करें । Backward Classes को तंग कर रहे हैं ; elections सम्बन्धी offences के लिए सज़ा खत्म की जा रही है । यह अच्छी बातें नहीं । इन शब्दों के साथ मैं इस Repealing Bill की मुखालफत करता हूं ।

ਚੌਧਰੀ ਬਲਬੀਰ ਸਿੰਘ (ਹੁਸ਼ਿਆਰਪੁਰ 'ਜਨਰਲ') : **ਡਿਪਟੀ ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ,** ਪੈਪਸੂ ਦੇ merger ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਪੰਜਾਬ ਸਰਕਾਰ ਦੀ ਇਹ ਪਾਲੀਸੀ ਰਹੀ ਹੈ ਕਿ ਪੈਪਸੂ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਭਾਵੇਂ ਕੋਈ ਚੰਗਾ ਕਾਨੂੰਨ ਵੀ ਬਣਾਇਆ ਹੋਇਆ ਸੀ ਉਸ ਨੂੰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਖਤਮ ਕਰਕੇ ਉਸ ਦੀ ਥਾਂ ਪੰਜਾਬ ਦਾ ਕਾਨੂੰਨ ਲਾਗੂ ਕੀਤਾ ਹੈ । ਪੈਪਸੂ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਜਿਹੜਾ ਪੁਰਾਣੇ ਪੈਪਸੂ ਦੇ ਬਣਾਏ ਹੋਏ ਕਾਨੂੰਨ ਦੇ ਨਾਲ ਫਾਇਦਾ ਪਹੁੰਚ ਰਿਹਾ ਸੀ ਉਸ ਨੂੰ ਪੰਜਾਬ ਸਰਕਾਰ ਵਾਪਸ ਲੈ ਕੇ ਉਸ ਦੀ ਥਾਂ ਪੰਜਾਬ ਦਾ ਕਾਨੂੰਨ ਲਾਗੂ ਕਰਨ ਲਗੀ ਹੈ ਜਿਸ ਦਾ ਕਿ ਉਸ ਦੇ ਮੁਕਾਬਲੇ ਵਿਚ ਥੋੜਾ ਫਾਇਦਾ ਹੈ । ਚਾਹੀਦਾ ਇਹ ਸੀ ਕਿ

ਪੈਪਸੂ ਦੇ ਐਕਟ ਨੂੰ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਵਿਚ ਲਾਗੂ ਕਰਦੇ ਕਿਉਂਕਿ ਉਹ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਬਹੁਤ ਸਹੂਲਤ ਪਹੁੰਚਾਉਣ ਵਾਲਾ ਸੀ ਔਰ ਉਸ ਦੇ ਨਾਲ ਜਿਹੜੀਆਂ backward classes ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਬਹੁਤਾ ਫਾਇਦਾ ਹੋਣਾ ਸੀ । ਪਰ ਪੰਜਾਬ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਉਸ reservation ਨੂੰ ਵੀ ਖਤਮ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ ਜਿਹੜੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਪੈਪਸੂ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਦਿੱਤੀ ਸੀ । ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ election ਦੇ ਵਿਚ ਗੜ ਬੜ ਕਰਨ ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਸਜ਼ਾ ਦੇਣ ਦਾ ਜਿਹੜਾ ਕਾਨੂੰਨ ਸੀ ਉਸ ਨੂੰ ਵੀ ਸਰਕਾਰ repeal ਕਰ ਰਹੀ ਹੈ । ਮੈਂ ਇਸ ਚੀਜ਼ ਦੇ ਵੀ ਖਿਲਾਫ ਹਾਂ । ਹੁਣੇ ਹੀ ਥੋੜੇ ਦਿਨਾਂ ਦੀ ਗਲ ਹੈ ਜਦੋਂ ਬਲਾਕ ਸਮਤੀਆਂ ਦੀਆਂ ਚੋਣਾਂ ਹੋਈਆਂ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਵਿਚ ਵੋਟਰਾਂ ਨੂੰ ਜ਼ਬਰਦਸਤੀ ਵੋਟਾਂ ਪਾਉਣ ਤੋਂ ਰੋਕਿਆ ਗਿਆ । ਵੋਟਰਾਂ ਨੂੰ ਜੀਪ ਦੇ ਵਿਚ ਜਾਂਦਿਆਂ ਨੂੰ ਰੋਕ ਲਿਆ ਗਿਆ ਔਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਜਿਹੜਾ ਡਰਾਈਵਰ ਸੀ ਉਸ ਨੂੰ ਬਾਹਰ ਸੁੱਟ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ । ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚਾਰਿਆਂ ਨੇ ਬੜਾ ਰੌਲਾ ਪਾਇਆ ਔਰ ਉਹ ਪੁਲੀਸ ਸਟੇਸ਼ਨ ਦੇ ਵਿਚ ਗਏ । ਗਿਆਨੀ ਕਰਤਾਰ ਸਿੰਘ ਹੋਰੀਂ ਵੀ ਖੁਦ ਉਥੇ ਹੀ ਸਨ । ਜਦੋਂ ਬਹੁਤਾ ਰੌਲਾ ਪਿਆ ਔਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਸਾਨੂੰ ਜਾਨ ਦਾ ਖਤਰਾ ਹੈ ਤਾਂ ਜਾ ਕੇ ਪੁਲੀਸ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਥੋੜੀ ਬਹੁਤੀ ਗਲ ਸੁਣੀ । ਉਹ ਜਦੋਂ ਵੋਟ ਪਾਉਣ ਗਏ ਤਾਂ ਜਿਹੜੇ ਲੋਕ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਸਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕੁਟਿਆ ਗਿਆ ਔਰ ਜੀਪ ਦਾ ਜਿਹੜਾ ਡਰਾਈਵਰ ਸੀ ਉਸ ਨੂੰ ਵੀ ਮਾਰਿਆ ਗਿਆ । ਇਸ ਕਰਕੇ ਮੈਂ ਕਹਿੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਜਦੋਂ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਗੈਰਕਾਨੂੰਨੀ ਹਰਕਤਾਂ ਚੋਣਾਂ ਦੇ ਵਿਚ ਕੀਤੀਆਂ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ ਤਾਂ ਉਸ ਸੂਰਤ ਦੀ ਸਜ਼ਾ ਦੀ ਜਿਹੜੀ ਪਰੋਵੀਜ਼ਨ ਹੈ ਉਹ ਰਹਿਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ । ਬਲਾਕ ਸੰਮਤੀ ਦੀਆਂ ਚੋਣਾਂ ਵਿਚ ਦੋ ਮੈਂਬਰ ਆਪਣੇ ਵੋਟ ਪਾਉਣ ਆਏ ਮਗਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ compound ਦੇ ਵਿਚ ਹੀ arrest ਕਰ ਲਿਆ ਗਿਆ । ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਸਾਨੂੰ ਆਪਣਾ ਵੋਟ ਪਾ ਲੈਣ ਦਿਉ ਮਗਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਗਲ ਕਿਸੇ ਨੇ ਨਹੀਂ ਸੁਣੀ ।

श्री उपाध्यक्ष : आप तो पीछे की बातें सुना रहे हैं । क्या कोई action इस Act के नीचे लिया गया है ? (The hon. Member is relating old stories. Has any action been taken under this Act ?)

ਚੌਧਰੀ ਬਲਬੀਰ ਸਿੰਘ : ਡਿਪਟੀ ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਮੈਂ ਸਿਰਫ ਇਹ ਦਸ ਰਿਹਾ ਹਾਂ ਕਿ ਉਦੋਂ ਐਕਟ repeal ਵੀ ਨਹੀਂ ਸੀ ਹੋਇਆ ਮਗਰ ਉਸ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਵੀ ਇਸ ਕਿਸਮ ਦੀ ਗੜ ਬੜ ਹੋਈ ਹੈ । ਜਦੋਂ ਤੁਸੀਂ ਸਜ਼ਾ ਦਾ ਡਰ ਹੀ ਖਤਮ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਤਾਂ ਇਥੇ ਅੰਧੇਰਗਰਦੀ ਤੋਂ ਸਿਵਾ ਹੋਰ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਹੋਵੇਗਾ । ਇਸ ਵੇਲੇ ਕਈ independent ਖਿਆਲਾਂ ਦੇ ਜਿਹੜੇ ਅਫਸਰ ਹਨ ਉਹ ਕੁਝ ਇਨਸਾਫ ਵਗੈਰਾ ਕਰ ਦਿੰਦੇ ਹਨ ਮਗਰ ਜੇਕਰ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਸਭ ਕੁਝ ਆਪਣੇ ਹਥ ਵਿਚ ਹੀ ਲੈਣਾ ਹੈ ਅਤੇ ਜਿਹੜੇ ਚੰਗੇ ਐਕਟ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ repeal ਕਰਕੇ ਘਟੀਆ ਕਿਸਮ ਦੇ ਐਕਟ ਲਾਗੂ ਕਰਕੇ ਆਪਣਾ ਮਤਲਬ ਹਲ ਕਰਨਾ ਹੈ ਤਾਂ ਉਹ ਡਿਕਟੇਟਰਸ਼ਿਪ ਲਿਆਉਣ ਵਾਲੀ ਗਲ ਹੋਵੇਗੀ । ਇਸ ਕਰਕੇ ਮੈਂ ਹਾਊਸ ਨੂੰ ਕਹਾਂਗਾ ਕਿ ਗੌਰਮੈਂਟ ਨੂੰ ਐਕਟ repeal ਕਰਨ ਦੀ ਇਜਾਜ਼ਤ ਨਾ ਦੇਵੇ ।

उद्योग मन्त्री (श्री मोहन लाल) :डिप्टी स्पीकर साहिब, तीन मैम्बर साहिबान ने तकरीरें की हैं । जब यह speeches हो रही थीं तो मेरा अंदाज़ा है कि आप को इनकी अक्ल पर रहम आ रहा होगा...(*interruption*) बगैर किसी बात को समझे, बगैर सोचे और बगैर जाने हुए कि इस बिल का मतलब क्या है यह तकरीरें हो गईं..(*interruptions.*)

Mr. Deputy Speaker : No interruption please.

उद्योग मन्त्री : जनाब, दो बातें बार बार दोहराई गईं । पहली यह कि Pepsu Backward Classes Reservation of Services Act, 1956 को repeal करके बहुत बड़ा ज़ुल्म हो रहा है, इन classes का सितारा डूब रहा है । जनाब, बेसमझी की हद हो गई । जनाब, यह Act वहां 1956 में बना और 1956 में ही Pepsu और Punjab का merger हो गया । इस Act पर अमल हुआ ही नहीं और बिल्कुल नाकारा बन कर रह गया ।

Chaudhri Dharam Singh Rathi : On a point of information, Sir.

Minister for Industries : I am not prepared to give any information to the hon. Member.

तो मैं अर्ज़ कर रहा था कि एक तो वह सिर्फ पेप्सू की बैकवर्ड क्लासिज़ की सर्विसिज़ से सम्बन्ध रखता था । पैप्सू का मर्जर होने के बाद reservation का उस हद तक कोई सवाल ही पैदा नहीं होता था । और दूसरे आप जानते हैं कि सारे पंजाब भर में गवर्नमेंट ने एक फार्मुला बना रखा है इस के बारे में जो देर से लागू है (विघ्न) और अगर इन मैम्बर साहिबान को इतनी भी समझ न हो (विघ्न) जनाब, एक बेसमझी का सबूत पहले दे चुके हैं और दूसरी बेसमझी का अब दे रहे हैं (विघ्न) ।

तो जनाब, मैं बात कर रहा था कि जिस ऐक्ट पर ऐतराज़ किया गया है, उसके बारे में इनकी लाइल्मी की हद हो गई है ।

श्री मंगल सैन : क्या कोई वज़ीर यहां हाउस में dictatorial type की बातें कर सकता है ? (घंटी)

उद्योग मन्त्री : यह मैम्बर साहिबान हाउस की कारवाई को कुछ अर्सा के लिए रोक सकते हैं लेकिन यह जो कुछ कह रहे हैं, यह सब record होता है और हमेशा के लिए बना रहेगा ।

श्री मंगल सैन : क्या मिनिस्टर महोदय relevant हैं, उपाध्यक्ष महोदय ?

श्री उपाध्यक्ष : आप बैठिए ।

उद्योग मन्त्री : तो मैं अर्ज़ कर रहा था कि print होने के बाद अगर कोई इनकी Speeches को पढ़ेगा तो उसका सर शर्म से झुक जाएगा (विघ्न) । आखिर में मैं यही अर्ज़ करना चाहता हूं कि यहां जो बातें कही गई हैं वह लाइल्मी की वजह से कही गई हैं । इस Act को repeal करना बिल्कुल मुनासिब है ।

Mr. Deputy Speaker : Question is—

That the Punjab Repealing Bill, be taken into consideration at once.

The motion was carried.

Mr. Deputy Speaker : Now the House will proceed to consider the Bill clause by clause.

CLAUSES 2 AND 3

Mr. Deputy Speaker : Question is—

That clauses 2 and 3 stand part of the Bill.

The motion was carried.

SCHEDULE

Chaudhri Dharam Singh Rathi (Sambhalka) : Sir, I beg to move—

Delete the following entries :—

"*Year*	*Number*	*Short title*
1956	10	The Pepsu Backward Classes (Reservation of Services) Act, 1956.
1936	1	The Punjab Criminal Procedure (Election Offences) Amendment Act, 1936."

डिप्टी स्पीकर साहिब मैं हैरान हूँ कि जिस सरकार का एक इस प्रकार का Minister हो जिस की अक्ल का दिवाला निकल गया हो (विघ्न)

Mr. Deputy Speaker : No such remarks please.

चौधरी धर्म सिंह राठी : जनाब, इनको भी ऐसी बातें नहीं कहनी चाहिएं कि मैम्बर साहबान को समझ नहीं है । तो जनाब किसी भी ऐक्ट के अन्दर इस किस्म का कोई section या कोई clause नहीं है जिसे मैं न समझता होऊं और वज़ीर साहब समझते हों. . . . (घंटी) जनाब मैं यह कहना चाहता हूं कि इस को repeal नहीं किया जाना चाहिए। वज़ीर साहब कहते हैं कि चूंकि यह redundant है इसलिए repeal करना चाहिए । मगर मैं कहता हूं कि इसको repeal नहीं किया जाना चाहिए क्योंकि यह redundant नहीं है ।

मैं यह अर्ज़ करता हूं कि यह कानून ज़रूरी है और गरीब लोगों के फायदे के लिए इस का रहना ज़रूरी है । इस लिए इस को repeal नहीं करना चाहिए ।

Mr. Deputy Speaker : Motion moved—

Delete the following entries :—

"*Year*	*Number*	*Short title*
1956	10	The Pepsu Backward Classes (Reservation of Services) Act, 1956,
1936	1	The Punjab Criminal Procedure (Election Offences) Amendment Act, 1936"

ਸਰਦਾਰ ਹਰਚੰਦ ਸਿੰਘ (ਸਮਾਨਾ 'ਰਿਜ਼ਰਵਡ') : ਡਿਪਟੀ ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਹਿੰਦੁਸਤਾਨ ਭਰ ਵਿਚ ਪੈਪਸੂ ਇਕ ਇਹੋ ਜਿਹੀ ਰਿਆਸਤ ਸੀ ਜਿਸ ਨੇ ਕਿ Backward Classes ਦੀ reservation ਦਾ ਕਾਨੂੰਨ ਬਣਾਇਆ, ਉਥੋਂ ਦੇ ਹਰੀਜਨ M.L.A.s ਨੇ ਸ਼ਿਕਾਇਤ ਕੀਤੀ ਸੀ ਕਿ ਸਾਨੂੰ reservation ਦੇ ਮੁਤਾਬਕ ਹਿਸਾ ਨਹੀਂ ਮਿਲ ਰਿਹਾ । ਉਥੋਂ ਦੀ ਗੌਰਮੈਂਟ ਨੇ ਇਹ ਕਿਹਾ ਸੀ ਕਿ ਤੁਹਾਡੀ ਸ਼ਿਕਾਇਤ ਦਰੁਸਤ ਹੈ । ਉਸ ਦੇ ਮੁਤਾਬਕ ਇਕ ਬਿਲ ਬਣਾਇਆ । ਉਹ ਬਿਲ ਬਾਕਾਇਦਾ ਸੀਲੈਕਟ ਕਮੇਟੀ ਵਿਚ ਡਰਾਫਟ ਹੋ ਕੇ, ਬਣ ਕੇ ਉਥੇ ਐਕਟ ਦੀ ਸ਼ਕਲ ਵਿਚ ਲਾਗੂ ਹੋ ਗਿਆ । ਅਸੀਂ ਸੋਚਦੇ ਸੀ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਆਕੇ ਸਾਡੀ ਹਾਲਤ ਹੋਰ ਠੀਕ ਹੋ ਜਾਏਗੀ । ਇਥੇ ਉਸ ਤੋਂ ਵੀ ਬਦਤਰ ਹਾਲਤ ਹੈ । ਜਿਥੋਂ ਤਕ ਹਰੀਜਨਾਂ ਲਈ reservation ਦਾ ਸਵਾਲ ਹੈ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਵਿਚ ਸਖਤ ਬੇ-ਇਨਸਾਫੀ ਹੋ ਰਹੀ ਹੈ । ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ Public Service Commission ਵਿਚ ਕੋਈ ਮੈਂਬਰ ਨਹੀਂ ਨਾ ਹੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਕੋਈ ਮੈਂਬਰ Subordinate Services Selection Board ਵਿਚ ਹੈ । ਜਦੋਂ ਦਾ ਪੈਪਸੂ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ merge ਹੋਇਆ ਹੈ, ਸਾਨੂੰ 5 ਸਾਲ ਦੇਖਦਿਆਂ ਨੂੰ ਹੋ ਗਏ ਹਨ, ਉਥੋਂ ਦੇ ਹਰੀਜਨਾਂ ਨਾਲ ਸਖਤ ਬੇਇਨਸਾਫੀ ਹੋ ਰਹੀ ਹੈ । ਮਾਮੂਲੀ ਗਰਾਮ ਸੇਵਕ ਵੀ ਲਾਉਣੇ ਹੋਣ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਲਈ ਵੀ ਜਲੰਧਰ ਤੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਵਿਚੋਂ ਹੀ ਲਿਸਟ ਬਣ ਜਾਂਦੀ ਹੈ । ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਸੋਚਦਾ ਕਿ ਪਟਿਆਲਾ ਅਤੇ ਬਠਿੰਡੇ ਵਿਚ ਵੀ ਹਰੀਜਨ ਵਸਦੇ ਹਨ ।

ਇਕ ਰਿਆਸਤ ਨੇ, ਇਕ ਹਕੂਮਤ ਨੇ, ਇਕ ਸੂਬੇ ਨੇ ਜਿਥੇ ਕਿ ਕਾਂਗਰਸ ਗੌਰਮੈਂਟ ਸੀ, ਉਸ ਕਾਂਗਰਸ ਗੌਰਮੈਂਟ ਨੇ ਨਿਹਾਇਤ ਅਕਲਮੰਦੀ ਨਾਲ, ਦਿਆਨਤਦਾਰੀ ਨਾਲ ਇਕ ਐਕਟ ਬਣਾਇਆ ਸੀ । ਪੰਜਾਬ ਗੌਰਮੈਂਟ ਨੂੰ ਚਾਹੀਦਾ ਸੀ ਕਿ ਉਹ Act ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਵੀ ਲਾਗੂ ਕਰ ਦਿੰਦੀ । ਇਹ rules ਦਾ ਹਵਾਲਾ ਦਿੰਦੇ ਹਨ । Rules ਕੀ ਹਨ ? ਉਸ ਐਕਟ ਨੂੰ ਪੰਡਤ ਜੀ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪੜ੍ਹਨ । ਉਸ ਵਿਚ ਲਿਖਿਆ ਹੈ ਕਿ ਜੇ ਕੋਈ Head of the Department ਹਰੀਜਨਾਂ ਨੂੰ reservation ਦੇ ਮੁਤਾਬਕ ਨਹੀਂ ਲਏਗਾ ਤਾਂ ਉਸ ਨੂੰ ਕੈਦ ਦੀ ਸਜ਼ਾ ਹੈ, ਜੁਰਮਾਨੇ ਦੀ ਸਜ਼ਾ ਹੈ । ਉਸ ਵਿਚ ਜੁਰਮਾਨਾ ਅਤੇ ਕੈਦ ਦੋਵੇਂ ਸਜ਼ਾਵਾਂ ਹਨ । ਉਹ ਐਕਟ ਡਰਾਵਾ ਦੇ ਰਿਹਾ ਹੈ ਅਹਿਲਕਾਰਾਂ ਨੂੰ । ਉਥੇ ਕਿਸੇ ਕਿਸਮ ਦੀ ਬੇਇਨਸਾਫੀ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦੀ ਸੀ । ਇਥੇ ਜ਼ਿਲੇ ਦੇਖੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਇਥੇ constituency ਵੇਖੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ । ਸਾਡੇ ਉਥੇ ਕੋਈ ਐਸੀ ਗੱਲ ਹੀ ਨਹੀਂ ਸੀ । ਇਸ ਵਾਸਤੇ ਮੈਂ ਪੰਡਤ ਜੀ ਨੂੰ ਦਰਖਾਸਤ ਕਰਾਂਗਾ ਕਿ ਪੈਪਸੂ ਦੇ ਹਰੀਜਨਾਂ ਨਾਲ ਬਹੁਤ ਬੇਇਨਸਾਫੀ ਹੈ । ਮਾਸਟਰ ਜੀ ਕਹਿ ਰਹੇ ਹਨ ਕਿ ਸਿਖਾਂ ਨਾਲ ਬੇਇਨਸਾਫੀ ਹੋ ਰਹੀ ਹੈ । ਤੁਸੀਂ ਪੈਪਸੂ ਅਤੇ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਹਰੀਜਨਾਂ ਨੂੰ ਲੈ ਲਉ । ਪੈਪਸੂ ਦੇ ਹਰੀਜਨਾਂ ਨੂੰ 1956 ਤੋਂ ਲੈਕੇ 2 % services ਵੀ ਨਹੀਂ ਮਿਲੀਆਂ । ਪੈਪਸੂ ਦੇ ਹਰੀਜਨ ignore ਕਰ ਦਿਤੇ ਹਨ । ਇਹ ਨਕਸ਼ਾ ਤੁਹਾਡੇ ਸਾਹਮਣੇ ਹੈ । ਇਹ ਨਹੀਂ ਸਮਝਦੇ ਕਿ ਪੈਪਸੂ ਦੀ 7 ਲਖ ਦੀ ਇਹ ਆਬਾਦੀ ਸਾਡੇ ਵਿਚ ਸ਼ਾਮਲ ਹੋਈ ਹੈ ਕਿ ਨਹੀਂ । ਮੈਂ ਪੰਡਤ ਜੀ ਨੂੰ ਦਰਖਾਸਤ ਕਰਾਂਗਾ ਕਿ ਇਸ ਵਿਚ ਕੋਈ ਇਹੋ ਜਿਹੀ ਗਲ ਨਹੀਂ । ਤੁਸੀਂ ਸਮਝੋ ਕਿ ਸਾਡੇ ਕੋਲੋਂ ਗਲਤੀ ਹੋ ਰਹੀ ਹੈ । ਇਹ ਐਕਟ ਉਥੇ ਚੰਗਾ ਹੈ । ਇਹ repeal ਨਹੀਂ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ । ਜਿਤਨੇ ਹਰੀਜਨ ਆਦਿ ਪਿਛਲੇ ਪੰਜ ਸਾਲ ਵਿਚ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ services ਵਿਚ ਲਏ ਹਨ ਪੈਪਸੂ ਦੇ ਹਰੀਜਨਾਂ ਆਦਿ ਨੂੰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਆਬਾਦੀ ਦੇ ਲਿਹਾਜ਼ ਨਾਲ ਹਿੱਸਾ

ਦੇ ਦਿਉ । ਫਿਰ ਸਾਨੂੰ ਇਸ ਵਿਚ ਕੋਈ ਹਿਚਕਚਾਹਟ ਨਹੀਂ ਹੋਵੇਗੀ । ਮਿਹਰਬਾਨੀ ਕਰਕੇ ਸਾਡੀ ਸਰਕਾਰ ਇਸ ਤੇ ਗੌਰ ਕਰੇ । ਹਰੀਜਨਾਂ ਨਾਲ ਬੇਇਨਸਾਫੀ ਹੋ ਰਹੀ ਹੈ । ਇਸ ਐਕਟ ਨੂੰ repeal ਨਾ ਕਰੋ । ਐਕਟ ਵਿਚ ਹਰੀਜਨਾਂ ਲਈ 18% ਅਤੇ ਬਾਕੀਆਂ ਸਮੇਤ 20% reservation ਹੈ ਯਾਨੀ ਸਾਰਿਆਂ ਲਈ 20% reservation ਹੈ । ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਇਹ 21% ਹੈ । ਪੈਪਸੂ ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਇਕ ਫੀ ਸਦੀ ਹਿੱਸਾ ਵੀ ਨਹੀਂ ਮਿਲਦਾ । ਮੈਂ ਇਸ ਬਿਲ ਨੂੰ ਅੱਛੀ ਤਰ੍ਹਾਂ draft ਕਰ ਕੇ ਪੈਪਸੂ ਅਸੈਂਬਲੀ ਵਿਚ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਸੀ । ਇਹ non-official ਬਿਲ ਸੀ । ਉਥੇ ਇਸ ਨੂੰ ਐਕਟ ਬਣਾਇਆ ਗਿਆ । ਪੰਡਤ ਜੀ ਬੜੇ ਸਿਆਣੇ ਤੇ ਸਮਝਦਾਰ ਵਜ਼ੀਰ ਹਨ । ਉਹ ਸਾਡੇ ਬੜੇ ਹਿਤੈਸ਼ੀ ਅਤੇ ਹਮਦਰਦ ਹਨ । ਮੈਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਦਰਖਾਸਤ ਕਰਾਂਗਾ ਕਿ ਇਸ ਐਕਟ ਨੂੰ ਇਸ ਵਿਚੋਂ ਕਢ ਲਉ । ਪੈਪਸੂ ਦੇ ਹਰੀਜਨਾਂ ਦੀ ਤਸੱਲੀ ਕਰਾ ਲਉ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਕੋਈ ਬੇਇਨਸਾਫੀ ਨਹੀਂ ਹੋ ਰਹੀ । ਉਹ ਐਕਟ ਸਾਰੇ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਲਾਗੂ ਕਰ ਦੇਣ । ਇਹ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਹਰੀਜਨ ਕੋਈ ਕੰਮ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦੇ । ਉਹ Forest Guard ਵੀ ਨਹੀਂ ਲਾਏ ਜਾਂਦੇ । ਕਹਿੰਦੇ ਨੇ ਕਿ ਉਹ ਦਰਖਤ ਗਿਣਨ ਦਾ ਕੰਮ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦੇ ਚਾਹੇ ਇਸ ਕੰਮ ਲਈ ਦਸਵੀਂ ਪਾਸ ਹਰੀਜਨ ਮਿਲਦੇ ਹੋਣ । ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਇਹ ਨਹੀਂ ਰਖਣੇ, ਗਿਆਨੀ ਜੀ ਦੇ ਆਦਮੀ ਰਖਣੇ ਹਨ । ਹੁਸ਼ਿਆਰਪੁਰ ਜ਼ਿਲ੍ਹੇ ਦੇ ਲੈ ਲੈਂਦੇ ਹਨ । ਇਹ ਪੈਪਸੂ ਵਾਲਿਆਂ ਨਾਲ ਬੇਇਨਸਾਫੀ ਹੋ ਰਹੀ ਹੈ । (ਘੰਟੀ) ਉਨ੍ਹਾਂ ਉਤੇ ਮਿਹਰਬਾਨੀ ਕਰਕੇ ਇਸ ਐਕਟ ਨੂੰ ਹਾਲੇ ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਲਾਗੂ ਰਹਿਣ ਦਿਉ ।

ਬਾਵਾ ਹਰਨਾਮ ਸਿੰਘ (ਕਪੂਰਥਲਾ) : ਡਿਪਟੀ ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਪੈਪਸੂ ਵਿਚ Backward Classes (Reservation of Services) Act ਬਣਿਆ ਸੀ । ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਵੀ ਉਹੋ ਜਿਹਾ ਐਕਟ ਲਾਗੂ ਹੈ । ਇਸ ਲਈ ਇਥੇ ਇਹ ਬਹਿਸ ਹੋ ਰਹੀ ਹੈ ਕਿ ਜਿਹੜੇ ਐਕਟ ਪੈਪਸੂ ਵਿਚ ਲਾਗੂ ਹਨ ਉਹ ਹਟਾ ਦਿਤੇ ਜਾਣ । ਅਰਜ਼ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਜਿਹੜੀਆਂ Backward Classes ਹਨ....

6-30 p.m. | *(The hon. Member was still on his legs when discussion of flood situation in the state started.)*

DISCUSSION ON THE FLOOD SITUATION IN THE STATE

श्री उपाध्यक्ष : जैसा कि कल फैसला किया गया था normal hour of interruption के बाद अब एक घण्टा flood situation पर discussion होगी । (As already decided by the House yesterday, now after the normal Hour of interruption, flood situation in the State will be discussed for an hour.)

श्री शेर सिंह (झज्जर-सामान्य) : उपाध्यक्ष महोदय, कल हमारे बिजली और सिंचाई मन्त्री ने floods के बारे में बड़ा लम्बा चौड़ा ब्यान दिया और उस में काफ़ी आंकड़े यह दिखाने के लिए पेश किए गए कि किस किस इलाके में क्या क्या नुक्सान हुआ । चार पांच इलाके उन्होंने गिनाए । Upper Bari Doab का, सरहंद के आस पास का और Western Jamuna

[श्री शेर सिंह]

का सारा इलाका उन्होंने गिनाया। क्या कारण है कि पिछले दो सालों से, खास तौर पर रोहतक जिले में floods के कारण इतना नुक्सान हो रहा है ? इस बात की तरफ सिंचाई मन्त्री महोदय ने इशारा नहीं किया। उपाध्यक्ष महोदय, सन् 1956-57 में यह कोशिश की गई कि अगर Western Jamuna Canal के area में drains का कोई इन्तजाम करना है तो उसके लिए लाजमी तौर पर वहां दो divisions होने चाहिएं--एक करनाल जिला में हो और दूसरा रोहतक जिला में। उस सारी तजवीज को सन् 1957 में reject करके रख दिया। सिर्फ एक division करनाल जिला में रखा गया। वहां पर छोटी छोटी drains बनाईं लेकिन उनका out fall कहां हो ? पानी कहां पर जाकर गिरे, इन बातों का कोई इन्तजाम न किया गया। मैं महसूस करता हूं कि अगर रोहतक ज़िले में भी drainage का अलग division बनाया होता और जैसा कि तजवीज़ किया गया था गोहाना के पास से उसी वक्त पानी निकालने का बन्दोबस्त हुआ होता, नजफ़गढ़ के आखिर में जहां drain No. 8 की tail है ठीक तरह से इन्तजाम किया होता और drain नम्बर 6 में पानी के निकास का बन्दोबस्त किया होता तो रोहतक और हरियाना के अन्दर जो तबाही और बरबादी हुई वह न हुई होती। लेकिन, उपाध्यक्ष महोदय, सरकार ने जानबूझ कर कोई और बातों को सोच कर ऐसा इन्तज़ाम नहीं किया और वहां पर floods की रोकथाम करने की बजाय वही पैसा गुरदासपुर और अमृतसर में खर्च किया। करोड़ों रुपया गुरदासपुर और अमृतसर में खर्च किया। वहां नालियां बनाईं, drains तैयार कीं, flood water निकालने का बन्दोबस्त किया और पांच छः महीने war basis पर लगातार काम करके उस इलाके को तबाह होने से बचाया। उपाध्यक्ष महोदय, यहां मैं इस बात को स्पष्ट कर दूं कि हमें इस बात का दुख नहीं। हर इलाके को तबाह होने से बचाना चाहिए। गुरदासपुर को तकलीफ हो तो वहां की तकलीफ को दूर करो। अमृतसर में तकलीफ है तो उसे भी उससे बचाओ। लेकिन अगर यह सरकार ऐसी नीति का अवलम्बन करे कि उन इलाकों को तो तबाही से बचाने के पूरे यत्न करे और रोहतक के इलाके को पानी में डुबो दे, वहां की schemes तैयार न करे, drainage division भी कायम न करे तो इससे बढ़कर और क्या अन्याय हो सकता है ? उपाध्यक्ष महोदय, आप अन्दाजा लगाएं कि हरियाना के इलाके में जहां इतना भारी नुक्सान हुआ वहां एक division क्या काम कर सकता था ? छोटी २ drains इन्द्री से लेकर नाई नाला, drain नम्बर 2 तक खोदकर तैयार करके सब को मिलाकर drain नम्बर 8 में डालकर आगे drain नम्बर 6 में मिलाया होता और उसके out fall का ठीक इन्तज़ाम किया होता तो यह भयानक स्थिति न पैदा हुई होती। आपने देखा कि पिछले साल drain No. 8 की वजह से कितनी तबाही हुई और इस वर्ष drain No. 6 भी साथ मिल गई।

उपाध्यक्ष महोदय, मन्त्री महोदय ने बताया था कि पंजाब के अन्दर floods की वजह से 5,81,00,000 रुपए का नुक्सान हुआ लेकिन मैं वसूक के साथ कह सकता हूं कि अगर इसकी बाबत अच्छी तरह से छानबीन करें और एक एक जगह पर जाकर इस बात का अन्दाजा लगाएं कि वहां पर कितनी फसल बर्बाद हुई, कितने घरों को नुक्सान हुआ, कितने मवैशियों की मौत हुई तो मेरा ख्याल है कि अकेले ज़िला रोहतक में ही पांच करोड़ से कम नुक्सान नहीं हुआ

होगा। तीन लाख एकड़ से ज्यादा जमीन इस इलाके में ऐसी है जहां इस साल फसल बर्बाद हुई। पता नहीं कहां से ये आंकड़े तैयार किए गए हैं। उस वक्त तो बेशक कुछ इलाकों के साथ नाइन्साफी हुई, discrimination हुई लेकिन कम से कम figures तो public के सामने सही रखनी चाहिएं।

सरकार ने पिछले साल बताया कि रोहतक के 563 गांव पानी के नीचे आए। इस साल भी, मैं आप के द्वारा गवर्नमेंट के notice में यह बात लाना चाहता हूं कि इस से कम गांवों में पानी नहीं आया। ठीक है कि रोहतक शहर तो इस साल बच गया लेकिन उसके चारों तरफ सैंकड़ों गांवों में अब तक छः छः आठ आठ फुट पानी खड़ा है। कई जगहें तो ऐसी हैं जहां पर पिछले साल का ही पानी अभी तक खड़ा था और अब उस में और पानी आकर मिल गया। चार पांच मील सड़कों पर पानी खड़ा है, रास्ते बन्द हैं। कल के ब्यान में मन्त्री महोदय ने बताया था कि रोहतक के बहुत सारे रास्ते खुल गए हैं। मैं आप को बताना चाहता हूं कि रोहतक और देहली के बीच अब भी कोई रास्ता खुला नहीं है। रोहतक बहादुरगढ़ का रास्ता बन्द है। झज्जर का रास्ता खुला नहीं है। लोगों को खच्चरों की गाड़ियों के जरिए आना जाना पड़ता है। समय का नुक्सान होता है और जो असुविधा उन्हें होती है उसका तो आप भली भांति अन्दाजा लगा सकते हैं। तो मेरे कहने का भाव यह है कि पिछले साल से कम नुक्सान नहीं है। उसके बराबर का वहां पर नुक्सान हुआ है और कई गांव ऐसे हैं जहां पर उससे भी ज्यादा नुक्सान हुआ है।

अब सवाल यह है कि उस नुक्सान को पूरा कैसे किया जाए ? बताया गया है कि पीड़ित इलाकों में सरकार ने लोगों की बहुत मदद की, काफी रुपया खर्च किया, अनाज की तकसीम की, जिस जगह पर 75 प्रतिशत से ज्यादा नुक्सान हुआ वहां माली सहायता की। मैं इस मामले में नहीं जाना चाहता कि इसमें कितनी गड़बड़ हुई, जो गन्दम बीज के लिए बांटी जानी थी उसको कौन खा गया, कितने deserving लोगों को सहायता नहीं पहुँची। ऐसी चीजों का तो तभी पता चल सकता है यदि गवर्नमैंट enquiry करे। पिछले साल भी मेरे पास सैंकड़ों इस किस्म की शिकायतें आई। इस वर्ष भी आई हैं। पिछले साल भी मैंने सरकार का ध्यान दिलाते हुए House के Table पर 40 के करीब ऐसी पर्चियां रखी थीं जिन से यह साबत होता था कि Drain No. 8 के ऊपर "साब का रावनी" की वसूली की गई, आबयाना वसूल किया गया, Water Advantage Rate वसूल किया गया। मैं पूछता हूं कि जिस drain के ऊपर सरकार आबयाना, Water Advantage Rate और साबका रावनी वगैरह की वसूली करती है उसके बारे में compensate करने के सवाल पर सरकार अपनी जिम्मेदारी से कैसे पीछे हट सकती है ? यह बात अभी तक मेरी समझ में नहीं आ सकी। जिस irrigation channel से इलाके को पानी मिलता है, government उसकी वजह से लोगों से taxes लेती है, उसमें अगर किसी तरह से breach हो जाए और उससे फसलें बर्बाद हों, लोगों का लाखों रुपए का नुक्सान हो, गांव के अन्दर पानी चला जाए, घर गिर जाएं तो उसकी जिम्मेदारी हमेशा सरकार पर आती है। यह उसकी legal responsibility है। आज सरकार उस legal responsibility से भाग रही है। उपाध्यक्ष महोदय, आप ने जहाजगढ़ गांव के लोगों की भयानक हालत के समाचार सुने होंगे। जहाजगढ़ गांव का गांव तबाह हो गया। पांच पांच छः छः

[श्री शेर सिंह]

फुट पानी खड़ा रहा है, बहुत से मकान गिर गए सारी फसलें तबाह हो गई । जब नवम्बर या दिसम्बर में थोड़ा बहुत पानी उतरा तो लोगों ने कुछ फसल बोई । पानी उतरने के बाद जो फसल बोई गई उसपर आबयाना लिया गया । पानी उस गांव में अभी तक मौजूद है लेकिन सरकार अभी तक मालिया वसूल कर रही है । अभी २ मैं एक गांव में गया था । वहां पर किसानों ने बताया कि हालत ऐसी हो रही है कि अभी तक सरकार की तरफ से मदद नहीं मिली । आप अन्दाजा लगाएं कि जो लोग अपने हाथ से खेती करते हैं, उन की फसल बर्बाद हो जाए, पशुओं का नुक्सान हो गया हो, घर गिर गए हों उसके बाद उन का एक एक आधा आधा मन अनाज से क्या बन सकता है ? अन्दाजा लगाएं कि जहां गांव में लगातार तीन वर्षों से पैदावार न हो रही हो, बोई हुई फसल बर्बाद हो जाए, किसानों को उसका मुआविज़ा न मिले तो उनकी कितनी बुरी हालत होगी । उपाध्यक्ष महोदय, झज्जर और गोहाना तहसील में ऐसे गांव काफ़ी तादाद में हैं जहां पर लगातार तीन चार फसलें बोई ही नहीं गईं । अगर बोईं गई तो बर्बाद हो गईं । अब उनके पास एक पैसा तक नहीं है । लोग बेचारे मुसीबत के मारे कर्जा लेकर किसी तरह गुज़ारा कर रहे हैं और इज्जत ढके बैठे हैं । मैं पूछता हूं कि जब उन की ऐसी दुर्दशा है तो सरकार अपना फर्ज़ क्यों नहीं पूरा करती । मैं ने पिछले साल कहा था कि उन को compensation मिलनी चाहिये । डाक्टर साहिब ने भी माना है कि उन को compensation मिलनी चाहिए मगर कहते हैं पैसे की कमी है । क्या पैसे की कमी उन के लिए ही है ? अगर उन में हिम्मत होती वह इस बुरी तरह से तबाह न हुए होते तो वह सरकार पर मुकद्दमा करते मगर वह वकीलों की फीस नहीं दे सकते । उन्हों ने writ करनी चाही, वह यहां से हो कर लौट गए । उन्हें बताया गया कि Civil Court में मुकद्दमा चलाओ और compensation मांगो । मगर वह बेचारे तो रिश्तेदारों के सहारे जी रहे हैं । मुकद्दमा कहां से करें । डाक्टर साहब ने कहा कि चूंकि पैसे की कमी है, relief ही देकर पीछा छुड़वा रहे हैं, मगर यह कब तक ऐसे ही होगा । लगातार कई साल से उन के साथ यही बरताव हो रहा है । अब उन के पास कोई रोज़गार नहीं । कई लोगों ने इस उम्मीद में कि अगले साल पानी नहीं आएगा, फसल अच्छी हो जायेगी 500 रुपए या 1,000 रुपए का गन्ने का बीज डाला मगर पानी फिर भी आ गया और वे उजड़ गए । उन लोगों को अब सरकार मामूली relief दे रही है । मगर इस से वे उठ नहीं सकते । सरकार अपनी ज़िम्मेदारी महसूस करे, अपनी इखलाकी और legal responsibility से भागे नहीं, उन को compensation दे ।

दूसरी बात मैं यह कहना चाहता हूं कि relief देने का जो आप का तरीका है वह भी अच्छा नहीं । डेढ़ दो मन अनाज उन के घरों में पहुंचा कर उन को भिखारी बना दिया गया है । वह मारे २ फिरते हैं, गर्दन उठा कर चल नहीं सकते । अगर वहां पर सड़कों या दूसरे छोटे रास्तों को बनवाने का काम शुरू करवा कर उन को उस में लगाया जाता, मजदूरी दी जाती तो फटे हाल होते हुए भी उन की गर्दन ऊंची रह सकती थी कि हम मजदूरी करते हैं, किसी के आगे हाथ नहीं पसारते । फिर जो मिलता है उस में से 10 फीसदी बांटने वालों का बंधा रहता है । वहां कोई relief का काम शुरू किया जाना चाहिए । जो लोग तीन २ साल से बर्बाद

होते चले आ रहे हैं उन्हें फौरी मुआविज़ा मिलना चाहिए। यह सरकार खुद ही मुकर्रर कर ले, 100 रुपए फी एकड़ कर ले, 90 रुपए या 80 रुपए जो मर्जी हो कर ले मगर उन्हें compensation दे। यह इस का फर्ज बनता है।

ਸਰਦਾਰ ਰਾਜਿੰਦਰ ਸਿੰਘ (ਸੰਗਰੂਰ) : ਮਾਨਯੋਗ ਡਿਪਟੀ ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਅੱਜ ਇਸ ਹਾਊਸ ਵਿਚ floods ਤੇ discussion ਹੋ ਰਹੀ ਹੈ। Opposition ਦੇ ਬੈਂਚਾਂ ਤੇ ਬੈਠੇ ਮੈਂਬਰ ਸਾਹਿਬ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਤੁਹਾਡੇ ਤਾਂ ਪਾਣੀ ਨਹੀਂ ਆਇਆ, ਮੈਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਵਾਕਫੀਅਤ ਲਈ ਅਰਜ਼ ਕਰ ਦੇਵਾਂ ਕਿ ਅਗਰ ਪਿਛਲੇ ਸਾਲ ਕਿਸੇ ਜ਼ਿਲ੍ਹੇ ਵਿਚ ਬਾਰਸ਼ਾਂ ਦੀ ਵਜ੍ਹਾ ਕਰਕੇ ਤਬਾਹੀ ਹੋਈ ਹੈ ਤਾਂ ਉਹ ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਸੰਗਰੂਰ ਹੈ। ਇਸ ਜ਼ਿਲ੍ਹੇ ਦਾ ਸਭ ਤੋਂ ਜ਼ਿਆਦਾ ਨੁਕਸਾਨ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਡਿਪਟੀ ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਮੈਂ ਇਸ ਗੱਲ ਦੀ ਮੰਤਰੀ ਜੀ ਨੂੰ ਵਧਾਈ ਦਿੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਮਹਿਕਮੇ ਨੇ ਇਸ ਸੂਬੇ ਦੇ ਇਸ ਮਸਲੇ ਨੂੰ ਜਿਸ ਦਾ ਕਿ ਮੁਲਕ ਦੀ ਇਕਤਸਾਦੀ ਹਾਲਤ ਨਾਲ ਸਬੰਧ ਹੈ, ਸੁਲਝਾਉਣ ਦੀ ਕੋਸ਼ਸ਼ ਕੀਤੀ ਹੈ। ਮੈਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਇਸ ਗੱਲ ਦੀ ਵੀ ਸ਼ਲਾਘਾ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਇਸ ਚੀਜ਼ ਨੂੰ ਮੰਨਿਆ ਹੈ ਕਿ ਇਹੋ ਜਿਹੀਆਂ ਸਕੀਮਾਂ ਤੇ 12 ਕਰੋੜ ਰੁਪਿਆ ਖਰਚਿਆ ਜਾਵੇਗਾ। ਮਾਨਯੋਗ ਡਿਪਟੀ ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਮੈਂ ਸਰਕਾਰ ਦੀ ਖਿਦਮਤ ਵਿਚ ਇਹੋ ਅਰਜ਼ ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਸੰਗਰੂਰ ਵਿਚ ਇਕ ਪਿੰਡ ਹੈ, ਇਹ ਨਾ ਤਾਂ ਕਸਬਾ ਹੈ ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਇਹ ਸ਼ਹਿਰ ਕਿਹਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਇਸ ਪਿੰਡ ਦਾ ਨਾਉਂ ਧਨੌਲਾ ਹੈ। Low-level ਤੇ ਇਹ ਪਿੰਡ ਵਾਕਿਆ ਹੋਣ ਕਰ ਕੇ, ਪਿਛਲੇ ਚਾਰ ਸਾਲਾਂ ਤੋਂ ਜਿਹੜੀਆਂ ਬਾਰਸ਼ਾਂ ਹੋਈਆਂ ਹਨ, ਉਹ ਪਾਣੀ ਅਤੇ ਹੋਰ ਆਸੇ ਪਾਸੇ ਦਾ ਪਾਣੀ ਏਥੇ ਜਮਾਂ ਹੁੰਦਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਇਹ ਪਾਣੀ ਇਕ drain ਦੀ ਸ਼ਕਲ ਇਖਤਿਆਰ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਆਪ ਇਹ ਸੁਣਕੇ ਹੈਰਾਨ ਹੋਵੋਗੇ ਕਿ ਪਿਛਲੇ ਸਾਲ ਤੋਂ ਮੈਂ ਇਹ ਗੱਲ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਨੋਟਿਸ ਵਿਚ ਸਵਾਲਾਂ ਰਾਹੀਂ ਅਤੇ ਮਤਿਆਂ ਰਾਹੀਂ, ਰੈਜ਼ੋਲਿਊਸ਼ਨਜ਼ ਰਾਹੀਂ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕਰਦਾ ਰਿਹਾ ਹਾਂ ਪਰ ਮੈਂ ਸਰਕਾਰ ਦਾ ਧਿਆਨ ਇਧਰ ਨਹੀਂ ਖਿਚ ਸਕਿਆ ਹਾਂ ਅਤੇ ਸਰਕਾਰ ਅਜੇ ਤਾਈਂ ਇਸ ਮੁਆਮਲੇ ਨੂੰ ਤੈ ਵੀ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕੀ ਹੈ। ਕਈ ਵਾਰ ਤਾਂ ਮੇਰਾ ਸਵਾਲ ਇਸ ਝਗੜੇ ਵਿਚ ਰੁਕਿਆ ਰਿਹਾ ਕਿਉਂਕਿ ਸਰਕਾਰ ਇਸ ਗੱਲ ਬਾਰੇ ਫੈਸਲਾ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕੀ ਕਿ ਇਸ case ਨੂੰ deal ਕੌਣ ਕਰੇ। ਆਇਆ ਇਹ Local Self Government ਦੇ deal ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਹੈ, ਜਾਂ Irrigation Department ਦੇ deal ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਹੈ। ਮੈਂ ਡਿਪਟੀ ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, Irrigation Minister ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਧੰਨਵਾਦ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਇਹ ਕੰਮ ਆਪਣੇ ਜ਼ੁੰਮੇ ਲੈ ਲਿਆ। ਜਦੋਂ ਵੀ ਥੋੜ੍ਹੀ ਜਿਹੀ ਬਾਰਸ਼ ਪੈ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਤਾਂ ਇਹ ਪਾਣੀ ਇਕੱਠਾ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਪਿੰਡ ਵਿਚ ਦਾਖਲ ਹੋਣਾ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਇਕ ਬੜਾ ਹੀ ਪੇਚੀਦਾ ਮਸਲਾ ਹੈ ਅਤੇ ਕੋਈ 4—5 ਸਾਲ ਤੋਂ ਇਸ ਪਿੰਡ ਦਾ ਪਾਣੀ ਨਹੀਂ ਨਿਕਲਿਆ। ਮੈਂ ਅਰਜ਼ ਕਰਾਂਗਾ ਕਿ ਇਸ ਮਸਲੇ ਨੂੰ top priority ਦਿੱਤੀ ਜਾਵੇ। ਇਸ ਪਾਣੀ ਨੂੰ ਕਢਣ ਵਾਸਤੇ ਜਿਤਨੀਆਂ ਵੀ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਸਕੀਮਾਂ ਬਣਾਈਆਂ ਹਨ ਉਹ ਅਜੇ ਤੱਕ ਕਾਮਿਯਾਬ ਨਹੀਂ ਹੋਈਆਂ। ਕਈ ਹਜ਼ਾਰ ਰੁਪਿਆ ਮਿਉਂਸੀਪਲ ਕਮੇਟੀ ਨੂੰ grant ਦੀ ਸ਼ਕਲ ਵਿਚ ਵੀ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਪਾਣੀ ਤਾਂ ਜ਼ਮੀਨ ਦੀ ਸਤਾਹ ਤੱਕ ਨੀਵਾਂ ਲੈ ਆਂਦਾ ਪਰ

[ਸਰਦਾਰ ਰਾਜਿੰਦਰ ਸਿੰਘ]

ਉਹ ਇਸ ਨੂੰ ਬਿਲਕੁਲ ਖਾਲੀ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕੇ । ਓਥੇ ਭਾਵੇਂ ਹੋਰ ਵੀ ਬੜੇ Tube-wells ਲਾਏ ਹੋਏ ਹਨ ਪਰ ਸਰਕਾਰ ਇਸ ਝੀਲ ਨੂੰ ਹੁਣ ਤੱਕ ਖਾਲੀ ਨਹੀਂ ਕਰਵਾ ਸਕੀ ਹੈ । ਇਹ ਪਿੰਡ ਪਾਣੀ ਵਿਚ ਡੁਬਦਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਦੇ ਆਲੇ ਦੁਆਲੇ ਦੀ ਧਰਤੀ ਦਾ ਤਿੰਨ ਚੌਥਾਈ ਹਿੱਸਾ ਪਾਣੀ ਵਿਚ ਆ ਚੁਕਾ ਹੈ । ਸੜਕਾਂ ਤੇ ਦੋ ਦੋ ਤਿੰਨ ਤਿੰਨ ਫੁਟ ਪਾਣੀ ਫਿਰਦਾ ਪਿਆ ਹੈ । ਤਿੰਨ ਚਾਰ ਸੌ ਮਕਾਨ ਪਾਣੀ ਵਿਚ ਆ ਗਏ ਹਨ । ਇਹ ਇਕ ਬੜੀ ਹੀ complicated problem ਬਣੀ ਹੋਈ ਹੈ । ਜਦੋਂ ਤੱਕ ਇਹ ਸੋਚਕੇ ਸਰਕਾਰ ਧਿਆਨ ਨਹੀਂ ਦੇਵੇਗੀ ਕਿ ਭਾਵੇਂ ਕਿਤਨਾ ਹੀ ਰੁਪਿਆ ਖਰਚ ਆ ਜਾਵੇ ਅਸੀਂ ਇਸ ਪਿੰਡ ਨੂੰ ਬਚਾਉਣਾ ਹੈ, ਓਦੋਂ ਤੱਕ ਇਹ ਮਸਲਾ ਹੱਲ ਨਹੀਂ ਹੋਣਾ । ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਇਸ ਪਾਣੀ ਦੀ ਨਿਕਾਸੀ ਵਾਸਤੇ expert opinion ਲੈ ਕੇ ਇਸ ਮਸਲੇ ਨੂੰ ਹਲ ਕਰਨ ਵਾਸਤੇ ਕੋਈ ਸਕੀਮ ਤਿਆਰ ਕਰਨੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ । ਮੈਂ ਕਹਾਂਗਾ ਕਿ ਇਸ ਸਕੀਮ ਨੂੰ ਕਿਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਵੀ ਛਡਿਆ ਨਾ ਜਾਵੇ ਜੇ ਇਸ ਵਾਸਤੇ ਇਕ ਲੱਖ ਰੁਪਿਆ ਵੀ ਖਰਚ ਆਉਂਦਾ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਇਸ ਤੇ ਖਰਚ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ । ਜਿਹੜੀਆਂ ਸਰਕਾਰ ਨੇ drains ਬਣਾਈਆਂ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਨੇੜੇ ਤੇੜੇ ਦਾ ਮਸਲਾ ਤਾਂ ਹਲ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ ਲੇਕਿਨ ਇਸ ਪਿੰਡ ਦੇ ਅੰਦਰ ਅਜੇ ਤੱਕ ਪਾਣੀ ਖੜ੍ਹਾ ਹੈ । ਜਦੋਂ ਵੀ ਬਾਰਸ਼ਾਂ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ ਤਾਂ ਇਹ ਪਿੰਡ ਦੀਆਂ ਸੜਕਾਂ ਤੇ ਫਿਰਨ ਲੱਗ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ।

ਮੈਂ ਇਹ ਗੱਲ ਵਜ਼ੀਰ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਧਿਆਨ ਵਿਚ ਲਿਆਉਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਉਥੇ ਤੀਸਰੇ ਦਰਜੇ ਦੀ ਕਮੇਟੀ ਹੈ ਜਿਸ ਨੂੰ ਬਹੁਤ ਥੋੜੀ ਆਮਦਨ ਹੈ। ਉਸ Municipal Committee ਦੇ ਕੋਲ ਜਿਤਨਾ ਪੈਸਾ ਸੀ ਉਹ ਵੀ ਖਰਚ ਹੋ ਚੁਕਾ ਹੈ ਔਰ ਜਿਹੜੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਮਦਦ ਕੀਤੀ ਸੀ ਉਹ ਵੀ ਪੈਸਾ ਖਰਚ ਹੋ ਚੁਕਾ ਹੈ । ਮੈਂ ਅਰਜ਼ ਕਰਾਂਗਾ ਕਿ ਗੌਰਮੈਂਟ ਨੂੰ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ ਆਪਣੇ ਚੀਫ ਇੰਜੀਨੀਅਰ ਨੂੰ ਆਖੇ ਕਿ ਇਤਨੇ ਵਕਤ ਦੇ ਅੰਦਰ ਅੰਦਰ ਉਥੋਂ ਪਾਣੀ ਕਢਣ ਦੇ ਵਾਸਤੇ ਪੱਕੇ ਤੌਰ ਤੇ ਪ੍ਰਬੰਧ ਕਰੇ ਔਰ ਜੇ ਕਈ ਲਖ ਰੁਪਿਆ ਲਗਾ ਕੇ ਵੀ ਇਹ ਕੰਮ ਕਰਨਾ ਪਏ ਤਾਂ ਇਸ ਨੂੰ top priority ਦੇ ਕੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਆਏ ਸਾਲ ਜਿਹੜੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਤੇ ਬਾਰਸ਼ ਦੇ ਨਾਲ ਮੁਸੀਬਤ ਆਉਂਦੀ ਹੈ ਉਸ ਤੋਂ ਬਚਾਉਣ ਦਾ ਜਤਨ ਕਰੇ । ਬਸ ਮੈਂ ਇਤਨਾ ਹੀ ਕਹਿ ਕੇ ਆਪ ਦਾ ਸ਼ੁਕਰੀਆ ਅਦਾ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ।

श्री राम प्यारा (करनाल): डिप्टी स्पीकर साहब, आज जो मिनिस्टर साहिब ने statement दिया है उसको पढ़ने से पता चलता है कि 102 करोड़ रुपए का हमारा नुक्सान 5 या 6 सालों में हुआ है । लेकिन, जनाब, मैं यह कहना चाहता हूं कि इस के अलावा और भी बहुत सा नुक्सान हुआ है जो यहां पर नहीं दिया गया है । बहुत सा एरिया और बहुत सी सड़कें जो बर्बाद हो गई हैं वह सरकार के नोटिस में नहीं आई हैं । मैं हैरान हूं, डिप्टी स्पीकर साहब, कि एक तरफ तो हम नौ करोड़ रुपए का रिलीफ दे चुके हैं और दूसरी तरफ हालत यह है कि 33 लाख एकड़ ज़मीन waterlogged है और figures देने के बाद 3 लाख एकड़ ज़मीन और भी waterlogged हो गई । और जितने एरिया को हम बचाने की कोशिश कर रहे हैं वह करीब करीब loggedwater होने जा रहा है। Syphon बनाने का काम पहले से foresee करके नहीं किया गया जिसका नतीजा

यह हुआ कि बड़ौदा के पास syphon बना, मूनक के पास साइफन बना लेकिन उसके बावजूद एक साल के अन्दर अन्दर 1400 cusecs का और साइफन बनाना पड़ा। अगर गवर्नमैंट का यही रवैया रहा और ढील होती रही तो डिवल्पमेंट नहीं हो सकती और नुक्सान होता रहेगा।

दूसरा प्वाइंट जो मैं अर्ज करना चाहता हूं वह यह है कि इस गवर्नमैंट ने कम्पेनसेशन ठीक से नहीं दिया। और जो कुछ रिलीफ दिया है उसको देकर लोगों को भिखारी बना दिया है। चाहिए तो यह था कि कम्पेनसेशन दिया जाता, ड्रेन्ज़ पर ज्यादा ग़ौर किया जाता और flood relief measures की तरफ ज्यादा ध्यान होता। 1933 में जब floods आए थे तो राय बहादुर कंवरसेन ने कहा था कि ड्रेन नम्बर 8 को अगर ठीक न किया गया तो आगे चल कर बहुत नुक्सान होगा। लेकिन गवर्नमैंट ने आज तक ध्यान नहीं दिया। मैं गवर्नमैंट से पूछना चाहता हूं कि जो efficient इंजीनियर्स की रिपोर्ट है वह किस कोल्ड स्टोरेज में रख दी गई है? उसको निकाल कर क्यों नहीं उस से फायदा उठाया जाता? उससे फायदा उठाना चाहिए। यहां जो स्टेटमैंट दिया गया उसमें लिखा है कि—

"In order to enable cultivators (land-owners, tenants and siris) to sow the rabbi crop.............."

तो जो relief मुज़ारों, agricultural labourers और हरिजन वग़ैरह को दिया है वह सिर्फ कागज़ पर है। अगर करनाल ज़िले में enquiry कराई जाए तो पता चलेगा कि कहीं कोई relief नहीं दिया गया और जहां जहां दिया गया वह relief नहीं बल्कि लोगों को beggar बनाया गया (घंटी)। तो, जनाब, मैं ज्यादा वक्त न लेता हुआ यही कहना चाहता हूं कि काम की रफतार तेज़ी से बढ़ानी चाहिए और जिस किसी की गफ़लत से नुक्सान हुआ है उससे जवाब तलबी करनी चाहिए। और जो बड़ौदा साइफन वाला catchment area है वहां के लोगों की दरख्वास्तों पर ग़ौर करना चाहिए और इस काम को आगे के लिए बड़ी मुस्तेदी से करना चाहिए तभी अपने सूबे को बचा सकते हैं और मुल्क का फायदा कर सकते हैं।

ਗਿਆਨੀ ਬਖਤਾਵਰ ਸਿੰਘ ਰਾਏ (ਗੁਰੂ ਹਰ ਸਹਾਏ) : ਡਿਪਟੀ ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਤੁਹਾਡੀ ਬੜੀ ਕਿਰਪਾ ਹੈ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਮੈਨੂੰ ਬੋਲਣ ਲਈ ਵਕਤ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਤੁਸੀਂ ਪੰਜ ਪੰਜ ਮਿੰਟ ਦਿਤੇ ਹਨ ਅਤੇ ਮੈਂ ਇਸ ਸਮੇਂ ਵਿਚ ਹੀ ਆਪਣੀ ਗੱਲ ਖਤਮ ਕਰ ਦੇਵਾਂਗਾ। ਤੇ, ਜਨਾਬ, ਮੈਂ ਆਪਣੀ ਤਕਰੀਰ ਗਾਲਿਬ ਦੇ ਇਸ ਸ਼ਿਅਰ ਨਾਲ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰਦਾ ਹਾਂ :

"ਰੰਜ ਸੇ ਖ਼ੂਗਰ ਹੂਆ ਇਨਸਾਂ ਤੋ ਮਿਟ ਜਾਤਾ ਹੈ ਗ਼ਮ
ਮੁਸ਼ਕਲੇਂ ਇਤਨੀ ਪੜੀਂ ਮੁਝ ਪਰ ਕਿ ਆਸਾਂ ਹੋ ਗਈਂ"

ਮੇਰੇ ਫਿਰੋਜ਼ਪੁਰ ਜ਼ਿਲ੍ਹੇ ਵਿਚ ਖਾਸ ਤੌਰ ਤੇ ਹਰੀਕੇ ਤੋਂ ਫਾਜ਼ਿਲਕਾ ਤਕ ਦੇ ਇਲਾਕੇ ਵਿਚ ਇਤਨੇ floods ਆਉਂਦੇ ਹਨ ਅਤੇ 1947 ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ ਇਤਨੇ ਆਉਂਦੇ ਰਹੇ ਹਨ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਭਾਰੀ ਤਬਾਹੀ ਕੀਤੀ ਹੈ। ਲੋਕਾਂ ਤੇ ਇਤਨੀਆਂ ਸੱਟਾਂ ਪਈਆਂ ਹਨ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਤੇ ਇਤਨੇ ਗ਼ਮ ਆਏ ਹਨ ਕਿ ਗ਼ਾਲਿਬ ਦੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਕੋਲ ਸਿਵਾਏ ਗ਼ਮ ਦੇ

(ਗਿਆਨੀ ਬਖਤਾਵਰ ਸਿੰਘ ਰਾਏ)

ਹੋਰ ਕੁਝ ਨਹੀਂ । 1947 ਵਿਚ ਜਦੋਂ flood ਆਇਆ ਤਾਂ ਸਾਰੇ ਮਕਾਨ ਜਿਹੜੇ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਤੋਂ ਆਏ ਸ਼ਰਨਾਰਥੀਆਂ ਨੂੰ ਮਿਲਣੇ ਸਨ ਉਹ ਢਹਿ ਗਏ ਅਤੇ ਫਸਲਾਂ ਤਬਾਹ ਹੋ ਗਈਆਂ । ਦੂਜੀ ਵਾਰ 1950 ਵਿਚ ਜਦੋਂ flood ਆਇਆ ਤਾਂ ਫੇਰ ਭਾਰੀ ਨੁਕਸਾਨ ਹੋਇਆ ਅਤੇ ਉਜੜੇ ਪੁਜੜੇ ਲੋਕਾਂ ਨੇ ਜਿਹੜੇ ਮਿਹਨਤ ਨਾਲ ਮਕਾਨ ਬਣਾਏ ਸਨ ਉਹ ਫੇਰ ਗਰਕ ਹੋ ਗਏ । 1956 ਵਿਚ ਫਿਰ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਤਬਾਹੀ ਹੋਈ । ਚੌਥੀ ਵਾਰ 1960-61 ਵਿਚ ਲੋਕ ਤਬਾਹ ਹੋਏ । ਡਿਪਟੀ ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਹੁਣ ਫੇਰ ਜਿਹੜੀਆਂ ਪਿਛੇ ਬਾਰਸ਼ਾਂ ਹੋਈਆਂ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਲੋਕਾਂ ਦਾ ਨੁਕਸਾਨ ਕੀਤਾ ਹੈ । ਇਹ ਮੇਰੇ ਰੋਹਤਕ ਦੇ ਵੀਰ ਕਹਿੰਦੇ ਰਹਿੰਦੇ ਸਨ ਕਿ ਫਿਰੋਜ਼ਪੁਰ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਨੂੰ ਹੀ ਪਾਣੀ ਮਿਲਦਾ ਹੈ ਲੇਕਿਨ ਸਾਡੇ ਹਰਿਆਣੇ ਨੂੰ ਪਾਣੀ ਨਹੀਂ ਦਿਤਾ ਜਾਂਦਾ । ਪਰ ਹੁਣ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਉਲਾਂਭਾ ਵੀ ਉੱਤਰ ਗਿਆ ਹੈ ਅਤੇ ਦਰਿਆ ਜਮਨਾ ਨੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਨਿਹਾਲ ਕਰ ਦਿਤਾ ਹੈ । ਇਹ ਠੀਕ ਹੈ ਕਿ flood ਰੋਕਣ ਲਈ ਦਰਿਆ ਬਿਆਸ ਤੇ ਪੌਂਗ ਡੈਮ ਬਣਾਇਆ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਹਰੀਕੇ ਡੈਮ ਬਣਿਆ ਹੈ ਅਤੇ ਭਾਖੜਾ ਡੈਮ ਦਾ ਪਾਣੀ ਲਿਆ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ ਲੇਕਿਨ ਮੈਂ ਅਰਜ਼ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਦਰਿਆ ਸਤਲੁਜ ਦਾ ਪਾਣੀ ਮੋਗੇ, ਜ਼ੀਰੇ ਤੇ ਮੇਰੇ ਇਲਾਕੇ ਦੀ ਤਿਬਾਹੀ ਕਰੇਗਾ ਜੇਕਰ ਇਸ ਦਾ ਪੱਕਾ ਇੰਤਜ਼ਾਮ ਨਾ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਿ ਮੈਂ ਤਜਵੀਜ਼ ਕੀਤਾ ਸੀ । ਮੈਂ ਸੁਝਾਉ ਦਿਤਾ ਸੀ ਕਿ ਇਕ ਪਾਸੇ ਮਿਟੀ ਦੇ ਪੁਸ਼ਤੇ ਬਣਾ ਕੇ ਤੇ ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ ਪੱਕੀਆਂ ਇੱਟਾਂ ਦੇ ਪੁਸ਼ਤੇ ਬਣਾ ਕੇ ਪਾਣੀ ਨੂੰ ਰੋਕਣ ਦਾ ਇੰਤਜ਼ਾਮ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ । ਸਾਡੇ ਫਿਰੋਜ਼ਪੁਰ ਵਿਚ ਇਤਨੇ floods ਆਉਂਦੇ ਰਹੇ ਹਨ ਲੇਕਿਨ ਮੈਂ ਵੇਖਿਆ ਹੈ ਕਿ ਕਿਸੇ ਨੇ ਕਦੇ ਜ਼ਿਕਰ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਨਾ ਕਿਸੇ ਅਖਬਾਰਾਂ ਵਾਲਿਆਂ ਨੇ ਹੀ ਕੋਈ ਖਬਰ ਕਢੀ । ਹੁਣ ਵੀ ਪਿਛੇ ਬਾਰਸ਼ਾਂ ਵਿਚ ਨੁਕਸਾਨ ਹੋਇਆ ਹੈ ਪਰ ਕਿਸੇ ਨੇ ਉਸ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ । ਡੀ. ਸੀ. ਵੀ ਸਾਡੇ ਬੜਾ ਨੇਕ ਹੈ ਕਿ ਉਸ ਨੇ ਕਦੇ ਨਾ ਅਖਬਾਰ ਵਿਚ ਕੋਈ ਬਿਆਨ ਦਿਤਾ ਅਤੇ ਨਾ ਕੋਈ ਕਦਮ ਉਠਾਇਆ । ਤੇ ਮੈਂ ਜ਼ਿਕਰ ਕਰ ਰਿਹਾ ਸੀ ਕਿ ਫਿਰੋਜ਼ਪੁਰ ਦਾ ਜੋ ਬੰਨ੍ਹ ਹੈ ਉਸ ਬਾਰੇ ਮੇਰੀ ਤਜਵੀਜ਼ ਤੇ ਕੋਈ action ਲਿਆ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ ਜਾਂ ਨਹੀਂ, ਮੈਨੂੰ ਇਸ ਦਾ ਪਤਾ ਨਹੀਂ । ਮੇਰੀ ਤਜਵੀਜ਼ ਸੀ ਕਿ ਉਸ ਬੰਨ੍ਹ ਨੂੰ 12 ਮੀਲ ਤਕ ਪੱਕਾ ਕਰ ਦਿਉ । ਸਾਡੇ ਫਿਰੋਜ਼ਪੁਰ ਵਿਚ ਇਤਨਾ ਖਤਰਾ ਸੀ ਲੇਕਿਨ ਉਸ ਦਾ ਕੋਈ ਜ਼ਿਕਰ ਨਹੀਂ ਹੋਇਆ ਕਿ ਇਤਨਾ flood ਲੰਘਿਆ ਹੈ ਤੇ ਇਤਨਾ ਨੁਕਸਾਨ ਹੋਇਆ ਹੈ । ਅਖਬਾਰਾਂ ਵਾਲੇ ਇਹੋ ਜ਼ਿਕਰ ਕਰਦੇ ਰਹੇ ਕਿ ਦਿਲੀ ਜਮਨਾ ਦਾ ਪਾਣੀ ਖਤਰੇ ਦੇ ਨਿਸ਼ਾਨ ਤੋਂ ਇਤਨੇ ਫੁਟ ਉਪਰ ਚੜ੍ਹ ਗਿਆ ਹੈ । ਕਈ ਸਾਡੇ ਪਿੰਡ ਪਾਣੀ ਨਾਲ ਇਤਨੇ ਘਿਰੇ ਹੋਏ ਹਨ ਕਿ ਝੀਲਾਂ ਬਣੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਹਨ ਅਤੇ ਆਵਾ-ਜਾਈ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦੀ । ਸਰਦਾਰ ਰਾਜਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਹੋਰਾਂ ਨੇ ਠੀਕ ਕਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਪਤਾ ਹੀ ਨਹੀਂ ਲਗਦਾ ਕਿ ਇਹ ਪਾਣੀ ਕਿਹੜੇ ਮਹਕਮੇ ਨੇ ਕਢਣਾ ਹੈ । ਮੇਰਾ ਆਪਣਾ ਪਿੰਡ ਝੀਲ ਬਣਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ । ਅਫਸਰਾਂ ਦਾ ਇਹ ਹਾਲ ਹੈ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕੋਈ ਪਰਵਾਹ ਹੀ ਨਹੀਂ । ਇਕ M. L. A. ਡੀ. ਸੀ. ਨੂੰ ਲੈ ਕੇ ਉਸ ਪਿੰਡ ਵਿਚ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਮੌਕਾ ਵੇਖੋ । ਜਦੋਂ ਤਹਿਸੀਲਦਾਰ ਨੂੰ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਪਾਣੀ ਦੇ ਕਢਣ ਦਾ ਇੰਤਜ਼ਾਮ ਕਰੋ ਤਾਂ ਤਹਿਸੀਲਦਾਰ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ ਕੀ ਮੈਂ ਇਹ ਪਾਣੀ ਆਪਣੇ ਮੂੰਹ ਨਾਲ ਕਢ ਦੇਵਾਂ ? ਇਹ ਲਫਜ਼ ਤਹਿਸੀਲਦਾਰ ਡੀ. ਸੀ. ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਇਕ M. L. A.

ਨੂੰ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ । ਉਹ ਪਿੰਡ ਡੁਬ ਰਿਹਾ ਹੈ ਪਰ ਅਫਸਰਾਂ ਦਾ ਇਹ ਰਵੱਈਆ ਹੈ । ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਤੀਰ ਵਾਲਾ ਪਿੰਡ ਵਿਚ ਪਿਛਲੀਆਂ 6 ਸਤੰਬਰ ਦੀਆਂ ਬਾਰਸ਼ਾਂ ਨੇ ਇਤਨਾ ਨੁਕਸਾਨ ਕੀਤਾ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਪਿੰਡ ਹੁਣ ਝੀਲ ਬਣਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ ਲੇਕਿਨ ਡੀ. ਸੀ. ਸਾਹਿਬ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਤੁਹਾਡੀ ਤਾਂ ਮੰਗਣ ਦੀ ਆਦਤ ਹੈ, ਮੈਂ ਕੀ ਕਰਾਂ ? ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਲੋਕਾਂ ਨੇ ਰੀਲੀਫ ਲਈ ਜਾਇਜ਼ ਮੰਗ ਕੀਤੀ ਹੈ ਪਰ ਮੈਨੂੰ ਉਮੀਦ ਹੈ ਕਿ ਡੀ. ਸੀ. ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਗਰੀਬਾਂ ਦੀ ਕੋਈ ਮਦਦ ਨਹੀਂ ਕਰਨੀ ਹੈ । ਲੇਕਿਨ, ਡਿਪਟੀ ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਮੈਂ ਪਹਿਲਾਂ ਵੀ ਕਿਹਾ ਸੀ ਕਿ ਸਾਡੀ ਤਾਂ ਹੁਣ ਇਹ ਹਾਲਤ ਹੋ ਗਈ ਹੈ ਕਿ ਸਾਨੂੰ ਹੁਣ ਰੰਜ ਹੁੰਦਾ ਹੀ ਨਹੀਂ ਕਿਉਂਕਿ ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਗ਼ਾਲਿਬ ਨੇ ਕਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਅਸੀਂ ਇਤਨੀਆਂ ਤਕਲੀਫਾਂ ਸਹਿ ਚੁਕੇ ਹਾਂ ਕਿ ਹੁਣ ਸਾਨੂੰ ਤਕਲੀਫ ਤਕਲੀਫ ਮਲੂਮ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ । ਮੈਂ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਕਹਾਂਗਾ ਕਿ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ, ਫਿਰੋਜ਼ਪੁਰ, ਕਪੂਰਥਲੇ ਦੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਇਲਾਕਿਆਂ ਨੂੰ ਜਿਥੇ ਸਤਲੁਜ ਬਿਆਸ ਦਾ ਪਾਣੀ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਬਚਾਉ । ਡਰੇਨਾਂ ਨਾਲ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਬਣੇਗਾ, ਉਥੇ ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਮੈਂ ਤਜਵੀਜ਼ ਕੀਤਾ ਹੈ ਕੋਈ ਪੱਕਾ ਬੰਦੋਬਸਤ ਕਰੋ । ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਪਿੰਡਾਂ ਦਾ ਮੈਂ ਜ਼ਿਕਰ ਕੀਤਾ ਹੈ ਉਥੇ ਲੋਕ ਕਿਸ਼ਤੀਆਂ ਵਿਚ ਨਿਕਲਦੇ ਹਨ ਇਸ ਲਈ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਮਦਦ ਕਰੋ । ਡੀ. ਸੀ. ਸਾਹਿਬ ਤਾਂ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਮੈਂ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਦੇਣਾ । ਇਨ੍ਹਾਂ ਸ਼ਬਦਾਂ ਨਾਲ ਮੈਂ, ਡਿਪਟੀ ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਆਪ ਦਾ ਸ਼ੁਕਰੀਆ ਅਦਾ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ।

मौलवी अब्दुल ग़नी डार (नूह) : डिप्टी स्पीकर साहिब, मैं ने आंकड़ों को ग़ौर से पढ़ा है लेकिन इन आंकड़ों को देख कर मैं यह कह सकता हूं —"की मेरे क़त्ल के बाद उस ने जफा से तौबा, हाये उस ज़ूद पशेमां का पशेमां होना ।" पहली प्लान में दो अरब रुपया भाखड़ा पर खर्च हुआ और drainage के लिये एक लाख रुपया खर्च हुआ । अब कहते हैं कि 12 करोड़ रुपया खर्च करने जा रहे हैं लेकिन समझ नहीं आती कि यह मर्ज़ क्यों बढ़ता जा रहा है । मैं नहीं कहता, सरदार दरबारा सिंह कहते हैं कि समझ नहीं आती कि यह मर्ज क्यों बढ़ रहा है । इन का कहना बजा है क्योंकि 1952-53 में 8 लाख एकड़ ज़मीन ऐसी थी जिस पर सेम थी लेकिन 1958-59 में 35 लाख एकड़ हो गई । क्यों हुई ? इस लिये कि drainage का proper इन्तज़ाम नहीं था । ज़िला गुड़गांवां में floods आये तो वहां पर सारा मेवात का इलाका तबाह हो गया । लेकिन कोई खातरख्वाह इन्तज़ाम नहीं हुआ । आखिर में, मैं यह अर्ज़ कर के खत्म करता हूं कि—

"किस किस तरह सताते हैं यह बुत हमें निज़ाम,
हम ऐसे हैं कि जैसे किसी का खुदा न हो ।"

(*At this Stage Mr. Speaker occupied the Chair*)

मैं पंजाबी हूं और पंजाबी होने के नाते कहता हूं कि क्या सरकार ने उस तरफ ध्यान दिया । इन का drainage system इतना नाकारा और खतरनाक है कि ज्यों ज्यों इलाज करते हैं त्यों त्यों मर्ज़ बढ़ता ही जा रहा है । सच कहता हूं कि मेरे बस की बात हो तो मैं इस पर मुकद्दमा चलाऊं । तब मिनिस्टर साहिबान भी नहीं बच सकते । मैं दावे से कह सकता हूं कि इन की आज तक planning ही ग़लत रही है । एक इलाका को बचाने के लिए दूसरे इलाके को बरबाद

[मौलवी अब्दुल ग़नी डार]

कर दिया। रोहतक में जो बरबादी हुई इनकी गलती की वजह से हुई। अगर दिल से चाहते होते तो इस बारे पूरा इन्तज़ाम पहले से ही किया होता। ड्रेन नम्बर 8 का इन्तज़ाम किया होता, और drains बनाई होतीं और रोहतक की दो करोड़ एकड़ से ऊपर ज़मीन सैलाब की ज़द में न आती, फसलें बरबाद न होतीं। ठीक है कि सरकार करोड़ों रुपया खर्च कर रही है, खर्च करने जा रही है मगर इस खर्च का वही हाल होगा जो ड्रेन नम्बर 8 से हुआ है। मैं मोद्बाना मज़ारिश करता हूं कि गंदम बांटना छोड़ दें, कपड़ा तक्सीम करना छोड़ दें बल्कि खुद काम करें और लोगों को काम पर लगाएं। इन अल्फाज़ के साथ मैं आप का शुक्रिया अदा करता हूं।

श्री गोरखनाथ (बटाला): स्पीकर साहिब, ज्यादा वक्त न लेता हुआ मैं एक दो points ही आप के ज़रिए गवर्नमैंट के notice में लाना चाहता हूं। जहां तक floods का ताल्लुक है इसमें कोई शक नहीं कि हमारे जिला में drains का काफी अच्छा इन्तज़ाम किया गया है। लेकिन इसमें भी कोई शुबह नहीं कि इस से भी अच्छा काम हो सकता था।

Mr. Speaker : Please be brief.

श्री गोरखनाथ : अगर engineers ने वक्त पर खुद देखभाल की होती और जहां जहां drains में silt जमा हो गई थी उनको साफ कर लिया गया होता तो यकीनन उस नुक्सान को भी बचाया जा सकता था जो कि हुआ है। मैं समझता हूं कि इस वक्त मसला सिर्फ floods का ही नहीं— flood water दो दिन में नहीं तो चार दिन में drain out हो सकता है लेकिन तजरुबात इस बात के शाहिद हैं कि बावजूद extensive drainage के हमारे जिला में और खास तौर पर तहसील गुरदासपुर और बटाला में सारी की सारी ज़मीन सेम ज़दा हो गई है। आज भी जब कि बिजाई नज़दीक आ रही है, पानी हर जगह पर खड़ा है। आइन्दा रबी की फसल की बिजाई होने का कोई इमकान नहीं। बहुत ज़्यादा न सही, जितनी drains का काम हाथ में लिया हुआ है, वह तो मुकम्मल किया जाना चाहिए। स्पीकर साहिब, इस वक्त flood drains के साथ साथ सेम drains की भी अशद ज़रुरत है। अगर drains को गहरा किया जाए तो सेम को भी बढ़ने से रोका जा सकता है। जब हम महकमा की तवज्जुह इस तरफ दिलाते हैं तो जवाब यह दिया जाता है कि जब तक अमृतसर के ज़िला में जहां से drain शुरु होती है, वहां काम मुकम्मल न हो जाए गुरदासपुर की schemes को कैसे execute किया जा सकता है। अमृतसर District में काम शुरु हुए काफी अर्सा हो चुका है। इसलिए जितनी जल्दी हो सके यहां काम शुरु किया जाना चाहिए। वहां silt up बड़ी तेज़ी से हो रहा है। जितनी जल्दी हो सके हसली नाले को silt से clear किया जाए। मैं सुझाव देता हूं कि सेम drains को ordinary drains से तरजीह दी जाए तभी हम इस problem को meet कर सकेंगे।

चौधरी सरूप सिंह (हांसी 'जनरल'): स्पीकर साहिब, पंजाब के अन्दर पिछले दो साल से floods की problem एक major problem बनी हुई है। जैसे अभी अभी मेम्बर साहिबान ने बताया बहुत से इलाके इस अरसे के दौरान floods के

नीचे आ गए हैं। हांसी जो कि मेरा इलाका है, उसकी भी यही हालत है। यह तो हम मानते हैं कि floods को रोकने के लिये सरकार ने इस दो साल के अर्सा में करोड़ों रुपया खर्च किया है। यह भी मानना पड़ेगा कि जो लोग दुःखी हैं, जो floods से घिरे हुए थे उन्हें गांव से बाहर निकालने के लिये पैसा, अनाज, दवाई वगैरह की शक्ल में मौके के मुताबिक काफ़ी मदद दी गई। लेकिन पोज़ीशन यह है कि जहां कहीं सैलाब आए और जो एरिया water-logged है वहां पर अभी तक कोई फसल नहीं बोई जा सकी, कोई पैदावार नहीं हुई। तो अब सवाल यह पैदा होता है कि आया इमदाद का काम इसी तरह से हर साल जारी रहेगा या कि उस का इलाज करने के लिये कोई permanent हल भी सरकार ने सोचा है। ठीक है कि वज़ीर साहिब, इंजीनियर्ज़ और इस महकमा से ताल्लुक रखने वाले ज़िम्मेदार लोग इस से काफी परेशान हैं और काम करते हैं, लेकिन मैं यह समझता हूं कि जो काम होता है वह अन्धाधुन्ध तरीका से होता है, किसी तरतीब से नहीं होता, जिसका नतीजा यह होता है कि वह किसी सिरे नहीं चढ़ता। गवर्नमेंट ने या इंजीनियर्ज़ ने अभी तक लोगों को इस तरह का कोई यकीन नहीं दिलाया कि यह काम दो साल तक, चार साल तक खत्म हो जाएगा और कि इस समस्या पर उस वक्त तक काबू पा लिया जाएगा। ऐसा कोई idea अभी तक लोगों के सामने सरकार ने नहीं रखा। जब हम इतना रुपया हर साल खर्च कर रहे हैं, लोगों की मदद करने की हर तरीका से कोशिश की जाती है और सरकार इस problem को सब से important problem समझती है और सरकार को उन areas का जो कि floods के नीचे आए हुए हैं और water-logged areas हैं सब से पहले ख्याल है तो ज़रूरी है कि एक ऐसा नक्शा हमारे सामने होना चाहिये जिस से यह पता लगे कि इस problem को हल करने का हमारा क्या प्रोग्राम है, कितने सालों के अन्दर यह हल हो जाएगी। यह जानना भी ज़रूरी हो जाता है कि रुपया, जो खर्च किया जाने वाला है वह किस ढंग से खर्च किया जायेगा। कभी तो रोहतक की तरफ ध्यान चला जाता है क्योंकि रोहतक का शहर पानी में घिर जाता है। वहां पर पैसा खर्च किया जाता है। फिर हांसी का इलाका पानी में घिर जाता है। कभी गोहाना और सफीदों का और फिर कभी संगरूर की तरफ ध्यान चला जाता है। (*Interruptions*) करनाल का पानी सफीदों के इलाके में चला गया। वहां नीचे से साईफन बन्द रहता है और इस तरह सारा पानी हांसी में जा पहुंचता है। हांसी के नज़दीक नहर काटनी पड़ती है और गांव के गांव में floods आ जाते हैं। ज़रूरत है कि इस तरह से नुकसान बचाने के लिये पानी साईफंज के जरिये निकाल कर किसी दरिया में डाला जाए। साईफन तो बन्द रहता है और नहर के जरिये पानी एक शहर से दूसरे शहर तक और दूसरे शहर से तीसरे शहर तक पहुंच जाता है। इतना पैसा भी खर्च किया जाता है, ड्रेंज़ भी खुदवाई जाती हैं फिर भी floods आते हैं। इन हालात में मेरी एक ही गुज़ारिश है कि वजीर साहिब खास तौर पर अब इस बात की तरफ तवज्जो दें। उन्हें चाहिये कि बारी बारी एक एक इलाके को ले लें। सारे अमले को वहां पर ले जाएं। वहां पर सारा सर्वे करें और उस इलाके का पूरा नक्शा तैयार करें कि दो साल तक, चार साल तक वहां इस कदर इन्तजाम किया जाएगा कि सैलाब वगैरह से कोई नुक्सान नहीं होने पायेगा। कितना रुपया वहां पर खर्च

[चौधरी सरूप सिंह]
करना है, यह सब बातें वहां जनता के सामने रख दें और बतायें कि इतना काम सरकार ने करना है और इतना काम जनता के सहयोग से करना है । उस के बाद जब फिर floods आयेंगे तो लोगों को पता होगा कि उन के ज़िम्मे कितना काम है । अब तो लोग पानी को देखते ही भाग लेते हैं और शोर मचाना शुरु कर देते हैं कि सरकार कुछ नहीं करती । (घंटी) चूंकि और वक्त नहीं इस लिये इतना ही कह कर बैठ जाता हूं ।

श्री मंगल सेन (रोहतक) : अध्यक्ष महोदय, इस समय House के समक्ष बड़ा महत्त्वपूर्ण विषय है । इस के लिये आप ने समय दे कर पीड़ित जनता पर बड़ी कृपा की है । अक्तूबर में इसी सदन में मैंने बाढ़ों के सम्बन्ध में Adjournment Motion पेश की थी और मुझे अवसर मिला था कि मैं सदन को वास्तविक स्थिति से अवगत कराऊं । मैं उन बातों को repeat नहीं करना चाहता । उस वक्त मैंने जो नुक्सान गत वर्ष हुआ था, सदन के सामने रखा था और मुख्य मन्त्री महोदय ने उन बातों का जवाब भी दिया था । इस वर्ष रोहतक ज़िला में Drains Nos. 8 और 6 के कारण बाढ़ आई है, लग-भग 300 ग्राम पानी से घिरे हैं और करीब 80 गांव जल मग्न हो गए हैं । हज़ारों मकानों को नुक्सान पहुंचा है और बहुत सारी भूमि पानी के नीचे आ गई है । सरकारी अनुमान है कि दो करोड़ रुपये की फसलों का नुक्सान हुआ है । पानी इतना फैला हुआ है कि रोहतक से दिल्ली, सोनीपत से रोहतक, गोहाना से रोहतक की सड़कें बन्द हो गई हैं और गोहाना से रोहतक जाने वाली गाड़ी भी 5 दिन बन्द रही और दिल्ली से फिरोज़पुर जाने वाली गाड़ी रात के समय नहीं चला करती थी क्योंकि drain पर जो पुल है वह पानी के नीचे आ गया था । मुझे दुःख है, मेरी गुस्ताखी माफ करें, मन्त्री महोदय ने जो statement दी है, उस में कुछ facts को दबाया है । मैं challenge करता हूं कि उन की जानकारी पूरी नहीं है . . . .

श्री अध्यक्ष : Challenge करने की ज़रूरत नहीं । (There is no need to throw a challenge.)

श्री मंगल सेन : मेरी submission है कि इन्हों ने जो statement House के सामने दी है वह इस बात का documentary सबूत है कि सरकार इस समस्या को बुरी तरह से deal कर रही है । इस के साथ ही इन्होंने खुद ही confess किया है कि पिछले सालों में जनता का करोड़ों रुपये का नुक्सान हुआ है मगर सरकार हाथ पर हाथ धरे बैठी रही, कुछ न कर सकी । इस साल जो floods आए हैं, उस बारे facts को supperess किया गया है . . .

श्री अध्यक्ष : कौन से facts suppress किये गये हैं ? (What facts have been suppressed ?)

श्री मंगल सेन : जो train बन्द रही पांच दिन और दूसरे रास्ते बन्द रहे, वह नहीं बताया । अगर यह गलत हो तो आप मुझे जो चाहें सज़ा दें वरना यह जवाबदेह होंगे । पिछली बार राओ साहिब नहीं गए—अब तो वह dismiss ही हो गए हैं—तो मैं ने कहा था कि judicial enquiry होनी चाहिये और Engineers

देखें कि इतना पानी कैसे आया। Drain No. 8 तो पहले से है। 1957 में, 1958, 1959 में तो पानी नहीं आया था, अब क्यों आया है? बजट पर अपनी स्पीच में मैंने request की थी कि बांधों को ठीक करें, ड्रेन को गहरा करें मगर सरकार तो कान में रूई के तुम्बे दिये हुए है, सुनती कुछ नहीं। Upper House में बोलते हुए एक hon. Member ने कहा कि रोहतक शहर बच गया। यह खुशी की बात है मगर यह समझना गलत है कि शहर वाले इस बात से खुश हैं कि वह तो बच गए और देहात डूब गए। देहात वाले शहर वालों के रिश्तेदार ही तो हैं, उन की फसलें बरबाद हो गई हैं। (*interruption*) जनाब, बहादुरगढ़ का industrial area डूब गया। लोगों ने इन्हें तार दिये, इन्होंने परवाह नहीं की। इन्हें कहा gunny bags चाहियें और pumping set ही दिलवा दो मगर कोई परवाह नहीं की गई। वहां से लेकर रोहतक तक पानी ही पानी था। लोग तंग आ कर अपना काम दिल्ली या दूसरी जगह ले जाने को तैयार हैं....

श्री अध्यक्ष : चौधरी श्री चन्द जी को मौका मिल जायगा। (Do not give Chaudhri Sri Chand a chance to retort.)

श्री मंगल सेन : वह तो रोहतक की ही बात करेंगे और मेरा समर्थन ही करेंगे। बहादुरगढ़ का industrial area डूब गया, लाखों का नुकसान हो गया मगर कोई भला आदमी वहां नहीं पहुंचा। किसी ने मजदूरों को ढारस नहीं बंधाई कि तुम बेकार रहे हो यह compensation ले लो। उद्योगपतियों को भी कुछ नहीं दिया। पिछली बार मन्त्री महोदय ने कहा था कि 20 लाख रुपया loan देंगे। मगर मुझे पता है यह किन हालात में हुआ। सितम्बर में sanction हुआ, 20 मार्च को जा कर कहीं rules बने। तब 31 मार्च तक मैंने दिन रात काम करके, लोगों से 5, 5 *pro formas* भरा २ कर उनके मकान, ज़मीन, इत्यादि रहन रखा रखा कर लोगों को loan दिलवाया। वहां एक टेढ़ी गर्दन वाला Sub-Registrar है, जो बड़ी देर लगाता है।

श्री अध्यक्ष : अब खत्म करें। (Please wind up now.)

श्री मंगल सेन : इस तरह रात दिन एक करके हम सिर्फ 4 लाख रुपये के loans ही लोगों को दिलवा सके बाकी 16 लाख रुपया lapse हो गया। (*interruption*) यह हालत है इन के काम की। मैं यह कहना चाहता हूं कि जो नुकसान हुआ है उसका compensation लोगों को देना चाहिये। यह जो लोन दिया जा रहा है वह शहर और देहात दोनों जगह के रहने वालों को देना चाहिये। डिप्टी स्पीकर साहब ने मेरी बात का समर्थन किया है क्योंकि उनको सारे हालात का पता है। इस लिये गवर्नमैंट को इस मामले में सजग होकर जहां कहीं गड़-बड़ हो रही है उसको रोकना चाहिये। और उन लोगों को भी ignore नहीं करना चाहिये जो स्वाभिमानी हैं और कैरोंशाही के खिलाफ आवाज उठाते हैं। उनका ख्याल किया जाना चाहिये।

ਸਿੰਚਾਈ ਅਤੇ ਬਿਜਲੀ ਮੰਤਰੀ (ਸਰਦਾਰ ਗਿਆਨ ਸਿੰਘ ਰਾੜੇਵਾਲਾ) : ਸ੍ਰੀ ਮਾਨ ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, flood situation ਦੇ ਮੁਤੱਲਕ ਜਿਹੜਾ statement ਮੈਂ ਹਾਊਸ ਦੇ ਵਿਚ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਸੀ, ਇਸ ਤੇ ਬਹੁਤ ਬਹਿਸ ਹੋਈ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਨੂੰ ਮੈਂ ਬੜੇ ਗ਼ੌਰ ਨਾਲ ਸੁਣਿਆ ਹੈ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਸਾਰੀਆਂ ਤਕਰੀਰਾਂ ਨੂੰ ਸੁਣ ਕੇ ਮੈਂ ਇਹੋ ਕਹਿ ਸਕਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਹਰ ਇਕ ਨੇ ਆਪਣੇ ਆਪਣੇ ਨੁਕਤਾ ਨਿਗਾਹ ਤੋਂ ਜੋ ਕੁਝ ਵੀ ਉਸ ਨੂੰ ਲੋਕਲ trouble ਹੈ ਉਸ ਦੇ ਮੁਤੱਲਕ ਕਿਹਾ ਹੈ। ਪਰ ਕਿਸੇ ਨੇ ਸਮੁਚੇ ਤੌਰ ਤੇ ਸਾਰੇ ਪੰਜਾਬ ਨੂੰ ਸਾਹਮਣੇ ਰੱਖ ਕੇ ਤਕਰੀਰ ਕਰਨ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ। ਸਾਰਿਆਂ ਨੇ ਆਪਣੀਆਂ ਜ਼ਰੂਰਤਾਂ ਅਨੁਸਾਰ ਇਹੋ ਕਹਿਣ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕੀਤੀ ਹੈ ਕਿ ਗਵਰਮੈਂਟ ਨੇ ਇਹ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ, ਉਹ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ। ਪਰ ਮੈਂ ਦਾਹਵੇ ਨਾਲ ਕਹਿ ਸਕਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਜਿਥੋਂ ਤੱਕ flood control ਅਤੇ Anti-Waterlogging ਦਾ ਸਵਾਲ ਹੈ, ਪੰਜਾਬ ਨੇ ਸਭ ਤੋਂ ਅੱਗੇ ਵਧ ਕੇ ਕੰਮ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਮੈਂ ਮੈਂਬਰ ਸਾਹਿਬਾਨ ਦੀ ਤਵੱਜੋ ਆਪਣੇ ਸੂਬੇ ਦੇ ਜੁਗਰਾਫੀਆਈ ਹਾਲਾਤ ਵਲ ਮਬਜ਼ੂਲ ਕਰਾਉਣੀ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ। ਇਹ ਇਕ ਮੰਨੀ ਹੋਈ ਗੱਲ ਹੈ ਕਿ ਜਿਤਨੀਆਂ ਪੰਜ ਚਾਰ ਸਾਲ ਤੋਂ ਬਾਰਸ਼ਾਂ ਹੋ ਰਹੀਆਂ ਹਨ ਇਤਨੀਆਂ ਪਹਿਲਾਂ ਕਦੇ ਨਹੀਂ ਹੋਈਆਂ। ਫੇਰ ਜਿਤਨਾ ਵੀ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਪਾਣੀ ਆਉਂਦਾ ਹੈ ਇਸ ਦੀ outfall ਨਹੀਂ ਹੈ। ਇਸ ਦੇ ਇਕ ਪਾਸੇ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਹੈ, ਏਧਰ ਦਿਲੀ ਹੈ, ਉਧਰ ਰਾਜਸਥਾਨ ਹੈ ਅਤੇ ਉਧਰ ਯੂ. ਪੀ. ਹੈ। ਹਰ outfall ਦੂਸਰੀ ਰਿਆਸਤ ਵਿਚ ਹੈ। ਪਰ ਇਸ ਖਤਰੇ ਨੂੰ ਕਿਸੇ ਨੇ ਮਹਿਸੂਸ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ। ਸਾਡੇ ਨਜ਼ਦੀਕ ਇਕ ਘਗਰ ਦਰਿਆ ਹੈ ਜਿਹੜਾ ਕਿ ਰਾਜਸਥਾਨ ਵਿਚ ਜਾ ਕੇ ਤਬਾਹੀ ਮਚਾਉਂਦਾ ਹੈ। Floods ਦਾ ਬੜਾ ਭਾਰੀ problem ਹੈ। ਸਾਰਿਆਂ ਨੂੰ ਇਹ ਗਲ ਮਦੇਨਜ਼ਰ ਰੱਖਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਬਾਰੇ ਇਹ ਵੀ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਕੋਈ ਪਲੈਨ ਨਹੀਂ ਹਨ ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਕੋਈ ਠੀਕ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਗੱਲ ਹੀ ਹੋਈ ਹੈ। ਮੈਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਵਾਕਫੀਅਤ ਵਾਸਤੇ ਅਰਜ਼ ਕਰ ਦੇਵਾਂ ਕਿ ਦੋ master plans ਹਾਊਸ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਰਖੀਆਂ ਜਾ ਚੁਕੀਆਂ ਹਨ ਅਤੇ phased programme ਬਣਾਏ ਜਾ ਚੁਕੇ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਕਿ ਮੈਂ ਜ਼ਿਕਰ ਵੀ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਬਾਵਜੂਦ ਇਤਨਾ ਹੁੰਦੇ ਹੋਏ ਵੀ ਇਹ ਗੱਲ ਕਹੀ ਜਾਣੀ ਕਿ ਕਿਸੇ plan ਦੇ ਮੁਤਾਬਿਕ ਯਾ ਕਿਸੇ programme ਦੇ ਮੁਤਾਬਿਕ ਕੋਈ ਗੱਲ ਨਹੀਂ ਹੋ ਰਹੀ, ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਠੀਕ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਇਸ problem ਨੂੰ with full resources ਹਲ ਕਰਨ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। Master Plan ਦੇ ਮੁਤਾਬਿਕ ਵੀ ਇਸ ਦੀ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ execution ਕਰਨ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। Third Five-Year Plan ਵਿਚ ਅਸੀਂ ਇਸ ਵਾਸਤੇ ਕਾਫੀ ਖਰਚ ਕਰ ਰਹੇ ਹਾਂ ਅਤੇ ਇਸ ਲਈ ਅਸੀਂ 12 ਕਰੋੜ ਰੁਪਏ ਦੀ provision ਰੱਖੀ ਹੈ। ਇਹ ਇਕ ਬੜਾ ਭਾਰੀ problem ਹੈ, ਇਸ ਵਿਚ ਕੋਈ ਸ਼ਕ ਨਹੀਂ। ਪਰ ਬਦਕਿਸਮਤੀ ਇਸ ਗੱਲ ਦੀ ਹੈ ਕਿ ਕੁਦਰਤ ਸਾਡਾ ਸਾਥ ਨਹੀਂ ਦੇ ਰਹੀ। ਇਸ ਬਾਰੇ ਜੋ ਮੈਂ statement ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਸੀ ਉਸ ਵਿਚ ਸਮਝਾਉਣ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਵੀ ਕੀਤੀ ਹੈ। ਆਏ ਸਾਲ ਬਾਰਸ਼ ਇਤਨੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਕਿ ਸਾਰਾ ਸਿਲਸਲਾ ਖਰਾਬ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਮੈਂ ਇਸ ਗਲ ਦਾ ਇਕਬਾਲ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਰੋਹਤਕ ਵਿਚ ਬੜਾ ਨੁਕਸਾਨ ਹੋਇਆ ਹੈ, ਲੇਕਿਨ ਇਹ ਗੱਲ ਕਹਿਣੀ ਕਿ ਗਵਰਨਮੈਂਟ ਪੰਜਾਬ ਨੇ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ, ਸਰਾਸਰ ਗ਼ਲਤੀ ਹੈ। ਪੰਜਾਬ ਸਰਕਾਰ ਵਲੋਂ ਜਿਤਨੇ ਵੀ ਜ਼ਰੂਰੀ

ਇਕਦਾਮਾਤ ਸਨ ਉਹ ਉਠਾਏ ਜਾਂਦੇ ਰਹੇ ਹਨ ਅਤੇ ਹਰ ਪਲੈਨ ਨੂੰ ਚਲਾਉਣ ਦੇ ਯਤਨ ਕੀਤੇ ਜਾਂਦੇ ਰਹੇ ਹਨ।

ਇਕ ਗੱਲ ਇਹ ਵੀ ਕਹੀ ਗਈ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਤਕਾਵੀਆਂ ਜਾਂ relief ਨਹੀਂ ਵੰਡਣਾ ਚਾਹੀਦਾ। ਮੈਂ ਅਰਜ਼ ਕਰਾਂ ਕਿ ਜਦੋਂ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ calamity ਆਉਂਦੀ ਹੈ ਤਾਂ ਲੋਕਾਂ ਪਾਸ ਖਾਣ ਨੂੰ ਅਨਾਜ ਨਹੀਂ ਰਹਿੰਦਾ, ਨਾ ਉਨ੍ਹਾਂ ਪਾਸ ਮਵੇਸ਼ੀਆਂ ਨੂੰ ਖਵਾਉਣ ਨੂੰ ਕੁਝ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਐਸੇ ਮੌਕੇ ਗਵਰਨਮੈਂਟ ਦਾ ਫਰਜ਼ ਹੈ ਕਿ ਜ਼ਰੂਰਤਮੰਦਾਂ ਦੀ ਇਮਦਾਦ ਕੀਤੀ ਜਾਵੇ। ਜੇ ਗਰੀਬ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਮੌਕੇ ਤੇ ਪਨਾਹ ਨਾ ਦਿਤੀ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਫੇਰ ਦੇਣ ਦਾ ਕੀ ਫਾਇਦਾ ਹੈ। ਮੈਨੂੰ ਇਹ ਸਮਝ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦੀ ਕਿ ਇਹ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ relief ਨਕਦੀ ਵਿਚ ਦੇਣ ਦੀ ਬਜਾਏ labour ਦੀ ਸ਼ਕਲ ਵਿਚ ਦਿਤੀ ਜਾਵੇ। ਇਸ ਦੇ ਜਵਾਬ ਵਿਚ ਮੈਂ ਬਿਲਾ ਖੌਫ ਤਰਦੀਦ ਕਹਿ ਸਕਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਅਸੀਂ ਇਹ ਚੀਜ਼ ਰੋਹਤਕ ਵਿਚ ਅਜ਼ਮਾ ਕੇ ਵੇਖੀ ਹੈ, usually ਉਥੇ trouble ਹੋਈ ਹੈ। ਇਕ ਮੈਂਬਰ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਬਾਹਰਲੇ ਇੰਜਨੀਅਰ ਦੀ ਬਾਬਤ ਕਿਹਾ ਸੀ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਰਾਏ ਲਈ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਇੰਜਨੀਅਰਜ਼ ਦੀ ਕਦਰ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ। ਇਸ ਦਾ ਮਤਲਬ ਇਹ ਨਹੀਂ ਹੈ ਕਿ ਸਾਡੇ ਪਾਸ ਕਾਬਲ ਇੰਜਨੀਅਰ ਨਹੀਂ ਹਨ। ਸਾਡੇ ਪਾਸ ਵੀ ਕਾਬਲ ਇੰਜਨੀਅਰਜ਼ ਹਨ। Drain No. 8 ਨੂੰ ਚੌੜਾ ਕਰਨ ਵਿਚ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਬੜੀ ਕਮਾਲ ਵਿਖਾਈ ਅਤੇ ਇਸ ਰਾਹੀਂ channel ਨੂੰ divert ਕਰ ਕੇ ਸਿੰਚਾਈ ਲਈ ਪਾਣੀ ਲਿਆ ਜਾਵੇਗਾ। ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਜਿਹੜੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਆਖੀਆਂ ਗਈਆਂ ਹਨ ਮੈਂ ਯਕੀਨ ਨਾਲ ਕਹਿੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਕੋਈ ਸਚਾਈ ਨਹੀਂ। ਏਥੇ ਪ੍ਰੋਫੈਸਰ ਸ਼ੇਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਕਿਹਾ ਹੈ ਕਿ discrimination ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਮੈਂ ਪੁਰ ਜ਼ੋਰ ਲਫਜ਼ਾਂ ਨਾਲ ਇਸ ਗਲ ਦੀ ਤਰਦੀਦ ਕਰਨੀ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਏਥੇ ਇਸ ਚੀਜ਼ ਦਾ ਕੋਈ ਸਵਾਲ ਪੈਦਾ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ। ਇਹ ਇਕ ਰਿਜਨ ਦਾ ਸਵਾਲ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਇਹ ਸਮੁਚੇ ਪੰਜਾਬ ਦਾ ਸਵਾਲ ਹੈ। Waterlogging ਦਾ ਜੇ problem ਹੈ ਜੇ ਵੇਖਿਆ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਅਸੀਂ ਇਹ 20% tackle ਕਰ ਚੁਕੇ ਹਾਂ। ਇਸ ਕੰਮ ਲਈ ਅਸੀਂ 110 ਲੱਖ ਰੁਪਿਆ ਖਰਚ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਇਹ ਕਹਿਣਾ ਕਿ ਇਥੇ ਕਿਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ discrimination ਹੋਈ ਹੈ, ਬਿਲਕੁਲ ਹੀ ਗਲਤ ਬਾਤ ਹੈ। ਇਕ ਗੱਲ ਇਥੇ ਹੋਰ ਕਹੀ ਗਈ ਹੈ ਕਿ Drain Number 8 ਜਿਹੜੀ ਕੱਢੀ ਗਈ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਇਸ ਰਾਹੀਂ ਆਬਪਾਸ਼ੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਦਾ ਆਬਿਆਨਾ ਲਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਉਥੇ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਇਸ ਦਾ ਮੁਆਵਜ਼ਾ ਦਿਤਾ ਜਾਵੇ। ਮੈਂ ਇਸ ਬਾਰੇ ਅਜੇ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਕਹਿ ਸਕਦਾ ਲੇਕਿਨ ਮੈਂ ਇਸ ਦੇ ਮੁਤਾਲਿਕ ਪੜਤਾਲ ਕਰਾਂਗਾ।

ਸਰਦਾਰ ਰਾਜਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਕਸਬਾ ਧਨੌਲਾ ਦੇ ਮੁਤੱਲਕ ਜ਼ਿਕਰ ਕੀਤਾ ਸੀ। ਮੈਂ ਵੀ ਸਰਦਾਰ ਰਾਜਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨਾਲ ਜਾ ਕੇ ਮੌਕੇ ਦਾ ਮੁਲਾਹਜ਼ਾ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਬਦਕਿਸਮਤੀ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਜਗ੍ਹਾ low-line ਤੇ ਵਾਕਿਆ ਹੈ। ਇਹ ਠੀਕ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਦੇ ਇਰਦ ਗਿਰਦ ਦੇ ਇਲਾਕੇ ਦਾ ਮਸਲਾ ਠੀਕ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ, ਇਸ ਕਸਬੇ ਲਈ ਵੀ ਜਿਹੜੇ ਜ਼ਰੂਰੀ ਇਕਦਾਮ ਉਠਾਏ ਜਾ ਸਕਦੇ ਸੀ ਉਠਾਉਣ ਲਈ ਅਹਿਕਾਮ ਦਿਤੇ ਗਏ ਹਨ। ਇਕ ਚੀਜ਼ link drain ਲਈ relief ਦੇਣ ਵਾਸਤੇ ਕਹੀ ਗਈ ਸੀ ....,

मौलवी अब्दुल गनी डार : मेवात के मुताल्लिक आप का क्या ख्याल है ?

ਸਰਦਾਰ ਗਿਆਨ ਸਿੰਘ ਰਾੜੇਵਾਲਾ : ਮੈਂ ਇਸ ਦੇ ਮੁਤੱਲਕ ਵੀ ਅਰਜ਼ ਕਰਦਾ ਹਾਂ । ਇਥੇ ਘੱਗਰ drain ਦੇ ਬਾਰੇ ਜ਼ਿਕਰ ਕੀਤਾ ਗਿਆ । ਮੈਂ ਅਰਜ਼ ਕਰਨੀ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ top priority ਤੇ ਉਸ ਦੇ ਮੁਤੱਲਕ ਗਲ ਬਾਤ ਹੋ ਰਹੀ ਹੈ ਲੇਕਿਨ ਜਦੋਂ U. P. ਇਸ ਗਲ ਲਈ ਤਿਆਰ ਨਾ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਅਸੀਂ ਕੀ ਕਰੀਏ । ਇਸ drain ਦੇ ਅਗੇ ਆਗਰਾ canal ਵੀ ਹਾਇਲ ਹੋਈ ਹੋਈ ਹੈ । ਉਸ syphon ਦਾ ਕੰਮ U. P. ਦੀ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਕਰਨਾ ਹੈ । ਇਸ ਲਈ ਮੈਂ ਫੇਰ ਇਹ ਗਲ ਦੁਹਰਾਉਂਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਪੰਜਾਬ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਇਸ problem ਨੂੰ ਠੀਕ ਕਰਨ ਲਈ top priority ਦਿੱਤੀ ਹੈ ਔਰ ਅਸੀਂ ਖੁਦ ਸਮਝਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਜਦੋਂ ਤਕ ਅਸੀਂ floods ਦੇ ਮਸਲੇ ਤੇ completely ਹਾਵੀ ਨਹੀਂ ਹੋਵਾਂਗੇ ਉਦੋਂ ਤਕ ਪੰਜਾਬ ਬਚ ਨਹੀਂ ਸਕਦਾ । ਇਸ ਲਈ ਮੈਂ ਯਕੀਨ ਦਵਾਉਂਦਾ ਹਾਂ ਕਿ Government ਵਲੋਂ ਹਰ possible ਕਦਮ ਉਠਾਇਆ ਜਾਏਗਾ ।

ਸ੍ਰੀ ਸਪੀਕਰ : 15 minutes House extend ਕਰਨ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਵੀ ਮੈਨੂੰ ਅਫਸੋਸ ਹੈ ਕਿ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ hon. Members ਦੇ views ਨਹੀਂ ਆ ਸਕੇ । ਜਿਹੜੇ Members ਨੂੰ ਬੋਲਣ ਲਈ ਵਕਤ ਨਹੀਂ ਮਿਲ ਸਕਿਆ ਉਹ ਮਿਹਰਬਾਨੀ ਕਰਕੇ floods ਦੇ ਬਾਰੇ ਆਪਣੇ points ਮੈਨੂੰ ਲਿਖ ਕੇ ਭੇਜ ਦੇਣ ਮੈਂ Official ਤੌਰ ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ Minister-in-Charge ਸਾਹਿਬ ਨੂੰ forward ਕਰ ਦੇਵਾਂਗਾ।

ਮੈਂਬਰ ਸਾਹਿਬਾਨ ਨੇ ਇਹ commitment ਕੀਤੀ ਸੀ ਕਿ ਅਸੀਂ Wednesday ਤਕ ਸਾਰਾ business ਖਤਮ ਕਰ ਦੇਵਾਂਗਾ ਔਰ ਏਸੇ ਹੀ understanding ਤੇ ਮੈਂ Saturday ਨੂੰ off day ਕੀਤਾ ਸੀ । ਪਰ ਮੈਂ ਦੇਖਿਆ ਹੈ ਕਿ ਬਹੁਤ ਸਾਰਾ time unnecessarily waste ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਔਰ ਅਜੇ ਕਾਫੀ business ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ । ਮੈਨੂੰ ਇਹ ਜਾਪਦਾ ਹੈ ਕਿ ਜਿਹੜੀ ਤੁਸੀਂ commitment ਕੀਤੀ ਸੀ Wednesday ਨੂੰ business ਖਤਮ ਕਰਨ ਦੀ ਉਹ ਪੂਰੀ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕੇਗੀ । ਕਲ ਨੂੰ ਅਸੀਂ ਸਾਢੇ ਨੌਂ ਬਜੇ ਸੁਬਾ meet ਕਰਾਂਗੇ । ਜੇ ਲੋੜ ਪਈ ਤਾਂ ਦੂਸਰੇ ਵੇਲੇ sitting ਕਰ ਲਵਾਂਗੇ ।

अगर Saturday को meet करते तो काम खत्म हो जाता । इस लिए अब कल को sittings कर के काम खत्म करें ।

(I am sorry that most of the hon. Members have not been able to get time to speak although I extended the sitting of the House for 15 minutes. They may now send their views regarding floods to me in writing. I shall forward them to the Minister-in-Charge officially.

The hon. members had assured me that they would finish the whole business by Wednesday and it was with this understanding that I declared Saturday to be off day. But I regret to point out that most of the time of the House has been wasted unnecessarily as a result of which sufficient business is still pending. I feel that the House will not be able to finish the business in the scheduled time. So we meet tomorrow at 9·30 a. m. and will also sit in the afternoon, if need be.

If we had met on Saturday as well we could finish the business by now. Now we should hold double sitting tomorrow.)

(The House agreed.)

Mr. Speaker : The House stands adjourned till 9·30 a. m. tomorrow.

7.45 p.m.

(*The Sabha then adjourned till* 9·30 *a. m. on Wednesday, the* 27*th September*, 1961)

14951 PVS—345—28-2-62—C., P. & S., Pb., Chandigarh

Punjab Vidhan Sabha Debates

27th September, 1961

(First Sitting)

VOL. II—No. 6

OFFICIAL REPORT

CONTENTS

Wednesday, the 27th September, 1961

Price : Rs. 2.55 nP.

ERRATA

PUNJAB VIDHAN SABHA DEBATES, VOL. II, NO. 6, DATED THE 27TH SEPTEMBER, 1961 (FIRST SITTING)

Read	*for*	*on page*	*line*
ਪੈਪਸੂ	ਪੈਪਸ	(6)4	16
ਸਦੀ	ਸਫੀ	(6)15	25
ਪੈਪਸੂ	ਪੈਪਸ	(6)16	9
service	services	(6)16	3rd from below
ਹਨ	ਹਰ	(6)17	2
ਗੁਰਬੰਤਾ ਸਿੰਘ	ਗੁਰਬਤਾ ਸਿੰਘ	(6)17	22
ਸਾਹਿਬ	ਸਾਹਿਲ	(6)18	4th from below
Read subordinate services before Selection		(6)19	17
जहां	वहां	(6)25	15
बोवी	बीबी	(6)25	16

PUNJAB VIDHAN SABHA

Wednesday, the 27th September, 1961

The Vidhan Sabha met in the Assembly Hall, Sector 10, *Chandigarh, at* 9.30 *a.m. of the Clock. Mr. Speaker (Sardar Gurdial Singh Dhillon) in the Chair.*

QUESTION HOUR (DISPENSED WITH)

Chief Parliamentary Secretary (Shri Hans Raj Sharma) : Sir, I suggest that the Question Hour may be dispensed with today as a lot of business is to be transacted.

Mr. Speaker : Is it the pleasure of the House that the Question Hour be dispensed with today ?

Voices : Yes.

Mr. Speaker : The Question Hour is dispensed with today.—

POINT OF ORDER

श्री जगत नारायण चोपड़ा : On a Point of Order, स्पीकर साहिब, agenda पर बड़े important bills हैं, इस लिए इन्हें इतनी जल्दी rush through नहीं करना चाहिए । (*Interruptions*)

ਚੌਧਰੀ ਬਲਬੀਰ ਸਿੰਘ : Upper House 3 ਅਕਤੂਬਰ ਨੂੰ meet ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਅਸੀਂ ਵੀ ਜ਼ਿਆਦਾ sittings ਕਰ ਸਕਦੇ ਹਾਂ ।

श्री अध्यक्ष : Upper House की बात और है । (The position of the Upper House is different.)

ਚੌਧਰੀ ਬਲਬੀਰ ਸਿੰਘ : ਫੇਰ ਵੀ, ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, legislation ਨੂੰ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ rush through ਕਰਨਾ ਠੀਕ ਨਹੀਂ ।

डाक्टर बलदेव प्रकाश: हमारी humble request है कि चूंकि bills बड़े important हैं इसलिए इन्हें rush through न किया जाए ।

श्री अध्यक्ष : Position यह है कि हमारा ख्याल था कि अब तक हमारा वह Hall तैयार हो जाएगा लेकिन चूंकि हमने काफी changes suggest कीं, इसलिए उन्होंने वह हमें तैयार करके नहीं दिया । Upper House तो पहले ही यहां है । (The position is that our Hall was expected to be ready by now but the P.W.D. authorities could not hand it over to us because they were to carry out certain changes which we suggested. So far as the Upper House is concerned, it is already here in this building.)

श्री जगत नारायण चोपड़ा : आप भी 3 तारीख को sitting रख लें। इसमें ऐसी कौन सी बात है ?

ਚੌਧਰੀ ਬਲਬੀਰ ਸਿੰਘ : ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਅਸੀਂ ਹਰ ਮਾਮਲੇ ਵਿਚ ਪੂਰੀ co-operation ਦਿੰਦੇ ਹਾਂ ਪਰ ਇਹ ਤਰੀਕਾ ਗਲਤ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ non-stop sitting ਕਰਕੇ legislation ਨੂੰ rush through ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ। ਦੋ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀਆਂ ਇਕੋ ਦਿਨ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਬਣਾ ਦੇਣੀਆਂ ਚਾਹੀਦੀਆਂ।

ਸ੍ਰੀ ਸਪੀਕਰ : ਇਕ ਯੂਨੀਵਰਸਟੀ ਤਾਂ ਕਲ ਹੀ ਬਣਾ ਦੇਣੀ ਸੀ ਪਰ ਤੁਹਾਡੀ ਕਿਰਪਾ ਨਾਲ ਨਹੀਂ ਬਣ ਸਕੀ (ਹਾਸਾ)। (The Bill relating to one University would have been passed yesterday but this could not be done due to the hon. Members like him. (*laughter*)

ਚੌਧਰੀ ਬਲਬੀਰ ਸਿੰਘ : ਕਲ ਤਾਂ, ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਬੜਾ ਅਹਿਮ ਬਿਲ ਜਿਹੜਾ ਕਿ ਤਲਵਾੜਾ township ਦੇ ਮੁਤੱਲਕ ਸੀ ਉਸ ਤੇ ਬਹੁਤ ਸਾਰੀਆਂ amendments ਸਨ ਅਤੇ ਕੁਝ ਇਥੇ ਮੰਨੀਆਂ ਵੀ ਗਈਆਂ ਹਨ।

ਸ੍ਰੀ ਸਪੀਕਰ : ਜੇ ਇਹ ਨਹੀਂ ਮੰਨਦੇ ਤਾਂ ਫੇਰ ਪੰਡਤ ਜੀ ਤੁਸੀਂ non-official day ਲੈਣ ਵਾਲੀ ਮੋਸ਼ਨ ਲੈ ਆਉ। (If the members of the opposition do not agree to this proposal then the hon. Minister may bring forward the motion for taking the non-official day for transacting Government business.)

ਮੰਤਰੀ : ਚੰਗਾ ਜੀ।

RESUMPTION OF DISCUSSION ON THE PUNJAB REPEALING BILL.

ਚੌਧਰੀ ਬਲਬੀਰ ਸਿੰਘ (ਹੁਸ਼ਿਆਰਪੁਰ, ਜਨਰਲ) : ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਕਲ ਪੰਡਤ ਮੋਹਣ ਲਾਲ ਜੀ ਸਾਨੂੰ ਕਹਿੰਦੇ ਸਨ ਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸਮਝ ਨਹੀਂ ਹੈ ਅਤੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕੋਈ ਸਮਝਦਾਰੀ ਦੀ ਗੱਲ ਕਰਨੀ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦੀ। ਲੇਕਿਨ ਜਿਹੜੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਕੀਤੀਆਂ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸਮਝਦਾਰੀ ਦਾ ਕਾਫ਼ੀ ਸਬੂਤ ਮਿਲ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕਿਤਨੀ ਕੁ ਸਮਝ ਹੈ ਅਤੇ ਉਸ ਤੇ ਜ਼ਿਆਦਾ commentary ਕਰਨ ਦੀ ਲੋੜ ਨਹੀਂ। ਮੈਂ Scheduled Castes ਅਤੇ ਪਛੜੀਆਂ ਜ਼ਾਤਾਂ ਬਾਰੇ ਪੈਪਸੂ ਵਾਲਾ ਐਕਟ ਲਿਆਂਦਾ ਹੈ। ਸਾਡੀ ਅਸੈਂਬਲੀ ਦੀ ਲਾਇਬਰੇਰੀ ਤੋਂ ਤਾਂ ਇਹ ਮਿਲ ਨਹੀਂ ਸਕਿਆ ਹੈ। ਸਾਨੂੰ ਬੜੀ ਮੁਸ਼ਕਿਲ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਸਾਨੂੰ ਇਥੇ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ principal Acts available ਨਹੀਂ ਹਨ। ਮੈਂ ਸੈਕਟਰੀ ਸਾਹਿਬ ਨੂੰ ਵੀ ਅਰਜ਼ ਕੀਤੀ ਸੀ ਕਿ ਜੇ ਹੋਰ ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਘਟੋ ਘਟ ਜਿਹੜੇ ਕਾਨੂੰਨ ਇਥੇ ਪੇਸ਼ ਹੋਣੇ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ principal Acts ਸਾਨੂੰ ਮੁਹੱਈਆ ਕੀਤੇ ਜਾਣ। ਮੈਂ Library ਵੀ ਗਿਆ ਪਰ ਪੈਪਸੂ ਵਾਲਾ ਕਾਨੂੰਨ ਨਹੀਂ ਮਿਲ ਸਕਿਆ।

ਸ੍ਰੀ ਸਪੀਕਰ : ਪੰਜਾਬ ਕੋਡ ਤਾਂ ਮਿਲ ਸਕਦਾ ਹੈ (Punjab Code must be available there).

ਚੌਧਰੀ ਬਲਬੀਰ ਸਿੰਘ : ਮੈਂ ਤਾਂ ਉਥੇ ਗਿਆ ਹਾਂ ਪਰ ਉਹ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਨਹੀਂ ਹੈ । ਮੈਂ ਕੌਂਸਲ ਦੀ ਲਾਇਬ੍ਰੇਰੀ ਵਿਚ ਵੀ ਗਿਆ ਹਾਂ ਉਥੇ ਵੀ principal Acts ਨਹੀਂ ਮਿਲ ਸਕੇ । ਸਿਰਫ ਇਹ ਪੈਪਸੂ ਦਾ ਹਰੀਜਨਾਂ ਤੇ ਪਛੜੀਆਂ ਸ਼੍ਰੇਣੀਆਂ ਬਾਰੇ reservation ਦਾ Act ਮਿਲ ਸਕਿਆ ਹੈ ਅਤੇ ਮੈਂ ਉਸਨੂੰ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪੜ੍ਹਿਆ ਹੈ । ਵਜ਼ੀਰ ਸਾਹਿਬ ਕਹਿੰਦੇ ਸਨ ਕਿ ਇਹ ਬੜੀ ਮਾਮੂਲੀ ਗੱਲ ਹੈ ਲੇਕਿਨ ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਹ ਬੜੀ ਭਾਰੀ ਗੱਲ ਹੈ । ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਇਸ ਵਿਚ ਇਕ ਕਲਾਜ਼ ਹੈ ਜਿਸ ਵਿਚ ਲਿਖਿਆ ਹੈ—

> "Any officer who contravenes the provisions of any section or sub-section of the Act or any of the Rules made thereunder, shall render himself liable to removal from the post held by him or to fine which may extend to five hundred rupees or with rigorous imprisonment for a period of six months or with all these punishments."

ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਇਹ ਜੋ ਹਰੀਜਨਾਂ ਬਾਰੇ reservation ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ ਇਸਨੂੰ lightly ਨਹੀਂ ਲੈਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਿ ਵਜ਼ੀਰ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਕਲ ਬੜੀ ਸਮਝਦਾਰੀ ਨਾਲ ਸਾਨੂੰ ਬੇਸਮਝ ਕਹਿ ਕੇ ਬੜੇ ਪੋਲੇ ਮੂੰਹ ਨਾਲ ਕਹਿ ਦਿਤਾ ਕਿ ਇਹ ਬੜੀ ਮਾਮੂਲੀ ਗੱਲ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਐਕਟ ਦੀ ਲੋੜ ਨਹੀਂ । ਜਦੋਂ ਅਸੀਂ ਪੁਛਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਫਲਾਣੀ post ਲਈ ਹਰੀਜਨਾਂ ਲਈ ਕਿਤਨੀ reservation ਰਖੀ ਤਾਂ ਜਵਾਬ ਦਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ 21 ਫੀਸਦੀ । ਲੇਕਿਨ ਜਦ ਇਹ ਗਲ ਪੁਛੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਵਿਚ recruitment ਕਿਤਨੀ ਹੋਈ ਹੈ ਤਾਂ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ 5 ਫੀਸਦੀ । ਫਿਰ ਜਦੋਂ ਪੁਛੀਏ ਕਿ ਬਾਕੀ 16 ਫੀਸਦੀ ਕਿਉਂ ਨਹੀਂ ਲਏ ਤਾਂ ਜਵਾਬ ਮਿਲਦਾ ਹੈ ਕਿ ਹਰੀਜਨ available ਨਹੀਂ ਹਨ । ਮੈਂ ਕਹਿੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਹ ਐਕਟ ਬਹੁਤ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ ਅਤੇ ਇਹ repeal ਨਹੀਂ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਕਿਉਂਕਿ ਇਸ ਐਕਟ ਵਿਚ ਸਾਫ ਤੌਰ ਤੇ ਲਿਖਿਆ ਹੈ ਕਿ ਜਿਤਨੀ ਦੇਰ ਤਕ ਕਿਸੇ post ਵਿਚ ਹਰੀਜਨਾਂ ਦਾ 20 ਫੀਸਦੀ ਦਾ ਕੋਟਾ ਪੂਰਾ ਨਹੀਂ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਉਤਨੀ ਦੇਰ ਤਕ ਦੂਜੀਆਂ ਸ਼੍ਰੇਣੀਆਂ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਦੀ recruitment ਬੰਦ ਰਹੇਗੀ । ਇਹ ਕਿਤਨੀ ਚੰਗੀ ਗੱਲ ਇਸ ਐਕਟ ਵਿਚ ਸੀ ਲੇਕਿਨ ਇਹ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਇਸ ਨੂੰ repeal ਕਰ ਦਿਉ । ਜੇਕਰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਸੁਣੋ ਤਾਂ ਬੜਾ ਸ਼ੋਰ ਪਾਉਂਦੇ ਹਨ ਕਿ ਅਸੀਂ ਬੜੇ ਹਰੀਜਨਾਂ ਦੇ ਖੈਰ ਖਾਹ ਹਾਂ ਲੇਕਿਨ ਜਿਹੜੀ ਇਕ ਚੀਜ਼ ਹਰੀਜਨਾਂ ਤੇ backward classes ਲਈ ਚੰਗੀ ਸੀ ਉਸਨੂੰ ਖਤਮ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ (*Interruptions*) ਕੱਲ ਸਰਦਾਰ ਹਰਚੰਦ ਸਿੰਘ ਨੇ ਕਿਹਾ ਸੀ ਕਿ ਹਰੀਜਨ forest guards ਵਿਚ ਕੋਟੇ ਦੇ ਮੁਤਾਬਿਕ ਨਹੀਂ ਲਏ ਜਾਂਦੇ । Forest guards ਲਈ ਕਿਹੜੀਆਂ special qualifications ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਉਹ ਪੂਰਾ ਨਹੀਂ ਕਰਦੇ । ਕੀ ਹਰੀਜਨਾਂ ਦੇ ਲੜਕਿਆਂ ਦੀ ਸਿਹਤ ਚੰਗੀ ਨਹੀਂ ਅਤੇ ਕੀ ਤੁਹਾਨੂੰ ਮੈਟਰਿਕ ਹਰੀਜਨ ਨਹੀਂ ਮਿਲਦੇ ? ਆਖਰ ਇਸ reservation of seats ਦਾ ਫਿਰ ਮਤਲਬ ਕੀ ਹੈ ਜੇਕਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਲੈਣਾ ਹੀ ਨਹੀਂ ?

Mr. Speaker: Here it is provided :

> The repeal by this Act of any enactment shall not affect any other enactment in which the repealed enactment has been applied, incorporated or referred to ;

> ......and this Act shall not affect the validity, invalidity, effect or consequences of anything already done or suffered, or any right, title, obligation or liability already acquired, accrued or incurred......

ਚੌਧਰੀ ਬਲਬੀਰ ਸਿੰਘ : ਮੈਂ ਤਾਂ ਇਹ ਕਹਿ ਰਿਹਾ ਹਾਂ ਕਿ ਪੇਪਸੂ ਸਰਕਾਰ ਦਾ ਜੋ ਬਣਾਇਆ ਹੋਇਆ ਕਾਨੂੰਨ ਹੈ ਉਹ ਚੰਗਾ ਸੀ ਲੇਕਿਨ ਉਸਨੂੰ ਖਤਮ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ.......... ।

Mr. Speaker: Everything done in the past has been validated and in future they are going to apply uniformity.

ਚੌਧਰੀ ਬਲਬੀਰ ਸਿੰਘ : ਮੈਂ ਇਹ ਕਹਿਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਜੇ ਪੈਪਸੂ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ merge ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ ਤਾਂ ਇਸ ਦਾ ਇਹ ਮਤਲਬ ਤਾਂ ਨਹੀਂ ਕਿ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਕਾਨੂੰਨ ਹੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਤੇ ਲਾਗੂ ਕੀਤੇ ਜਾਣ । ਉਹ ਇਥੇ equal ਹਿਸੇਦਾਰ ਦੇ ਤੌਰ ਤੇ ਆਏ ਹਨ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਕਾਨੂੰਨ ਵੀ ਪੰਜਾਬ ਤੇ ਲਾਗੂ ਕੀਤੇ ਜਾਣੇ ਚਾਹੀਦੇ ਹਨ ਜਾਂ ਫਿਰ ਘਟੋ ਘਟ ਇਹ ਕਰੋ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਕਾਨੂੰਨ ਹੀ ਲਾਗੂ ਰਹਿਣ ਦਿਉ ।

Mr. Speaker: Why should Pepsu be left alone when the State is now one ?

Chaudhri Balbir Singh: Why should this Pepsu Act be not enforced in the whole of Punjab and named the Punjab Backward Classes (Reservation of Services) Act ?

Facts ਦਾ ਸਵਾਲ ਆਉਂਦਾ ਹੈ । Tenancy Act ਪੈਪਸੂ ਵਿਚ ਪੈਪਸ ਵਾਲਾ ਲਾਗੂ ਹੈ ਅਤੇ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਪੰਜਾਬ ਵਾਲਾ ਲਾਗੂ ਹੈ । ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਕੁਛ Act ਪੈਪਸੂ ਦੇ ਇਲਾਕੇ ਤੇ ਲਾਗੂ ਕਰ ਦਿਤੇ ਹਨ । ਏਸੇ ਤਰਾਂ ਪੈਪਸੂ ਦੇ ਕੁਝ Acts ਪੰਜਾਬ ਤੇ ਲਾਗੂ ਕਰ ਦਿਤੇ ਜਾਣ । ਜੇ ਕਿਸੇ ਸੈਕਸ਼ਨ ਨੂੰ ਕੁਝ ਤਾਕਤ ਮਿਲਦੀ ਹੋਵੇ ਤਾਂ why that Act should not be extended to the whole of Punjab ? ਮੇਰੀ submission ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਐਕਟ ਸਾਰੇ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ enforce ਕੀਤਾ ਜਾਏ । ਇਹ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਐਕਟ ਪੈਪਸੂ ਤੇ ਲਾਗੂ ਕਰਦੇ ਹਨ । ਇਹ ਬਿਲਕੁਲ ਗ਼ਲਤ ਹੈ । ਅਗਰ ਪੈਪਸੂ ਦੇ ਕੋਈ ਐਕਟਸ ਐਸੇ ਹਨ ਜਿਹੜੇ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਸਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਕੁਝ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ protection ਮਿਲੀ ਹੋਈ ਸੀ ਤਾਂ ਉਹ ਪੰਜਾਬ ਤੇ ਵੀ ਲਾਗੂ ਹੋਣੇ ਚਾਹੀਦੇ ਹਨ । ਇਸ ਐਕਟ ਦੇ ਮੁਤਾਬਕ Scheduled Castes ਅਤੇ Backward Classes ਨੂੰ ਕੁਝ ਸਹੂਲਤਾਂ ਮਿਲੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਸਨ ।

ਸ੍ਰੀ ਸਪੀਕਰ : ਪੰਡਤ ਜੀ, ਜੋ ਇਹ ਐਕਟ repeal ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ ਇਸ ਦੀ ਬਜਾਏ ਪੰਜਾਬ ਦਾ ਐਕਟ ਪੈਪਸੂ ਦੇ ਏਰੀਏ ਤੇ extend ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ ? (Addressing the Minister for Industries) (Has the Punjab Act been extended to the area of erstwhile Pepsu State in place of the Pepsu Backward Classes (Reservation of Services) Act, which is being repealed ?)

ਚੌਧਰੀ ਬਲਬੀਰ ਸਿੰਘ : ਇਹ Act Pepsu ਵਿਚ apply ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਗਿਆ । ਇਸ ਦੇ ਬਣਨ ਤੋਂ ਬਾਅਦ merger ਹੋ ਗਿਆ ।

उद्योग मन्त्री: मैं कहता हूं कि merger से पहले यह Act बन चुका था पर इस पर अमल न हो सका। यह सिर्फ एक छोटे से area के लिये था और इस में दर्ज recruitment का तरीका सारी State पर लागू नहीं किया जा सकता था। वहां पर कोई Subordinate Services Selection Board नहीं था और recruitment या तो officers करते थे या Public Service Commission. हमारे हां Subordinate Services Selection Board भी था जो 50 रुपये से ज्यादा तनखाह वालों और 150 रुपये तक तनखाह वाली posts के लिये recruitment करता था। इस तरह हमारे और Pepsu के systems of recruitment में फर्क था लेकिन merger के बाद यह नहीं रखा जा सकता था। इस के अलावा वहां 18 प्रतिशत reservation थी, जबकि हमारे हां 21 प्रतिशत थी। चौधरी साहिब ने कहा कि वहां पर officers को सज़ा हो सकती थी जबकि यहां नहीं हो सकती। उस की वजह यह है कि वहां recruitment करते ही officers थे जबकि यहां तो Board करता था जो कि एक independent agency है। इस तरह से एक ही किस्म की posts के लिये दो systems of recruitment तो एक State में रखे नहीं जा सकते। इस लिये पंजाब के system को सारे सूबे में लागू करना है।

ਚੌਧਰੀ ਬਲਬੀਰ ਸਿੰਘ : ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਮਨਿਸਟਰ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਕੁਝ clarification ਕਰਨ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕੀਤੀ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਕਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਉਥੋਂ ਅਤੇ ਇਥੋਂ ਦਾ recruitment system ਬੜਾ different ਹੈ, ਉਥੇ officers ਕਰਦੇ ਸਨ, ਇਥੇ ਬੋਰਡ ਕਰਦਾ ਹੈ।

Mr. Speaker: No such arguments. Please wind up.

ਚੌਧਰੀ ਬਲਬੀਰ ਸਿੰਘ : ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਜਿਹੜਾ ਬੋਰਡ ਹੈ ਕੀ ਉਹ ਅਫਸਰ ਨਹੀਂ ?

ਸ੍ਰੀ ਸਪੀਕਰ : ਇਹ ਤਾਂ ਬੜੀ ਸਿਧੀ ਗੱਲ ਹੈ। (This is a very clear matter.)

ਚੌਧਰੀ ਬਲਬੀਰ ਸਿੰਘ : ਕੀ ਅਸੀਂ reservation of seats ਦਾ ਕਾਨੂੰਨ ਬੋਰਡ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਭੇਜ ਸਕਦੇ ਕਿ ਇਸ ਦੇ ਮੁਤਾਬਕ ਕਰੋ ?

Mr. Speaker: Please advance some other arguments.

ਚੌਧਰੀ ਬਲਬੀਰ ਸਿੰਘ : 50 ਰੁਪਏ ਤੋਂ ਉਪਰ ਦੀਆਂ services ਲਈ ਬੋਰਡ ਨੇ ਆਦਮੀ ਰਖਣੇ ਹਨ ਤੇ 50 ਰੁਪਏ ਮਾਹਵਾਰ ਤੋਂ ਹੇਠਾਂ ਦੇ ਨਹੀਂ। 50 ਰੁਪਏ ਮਾਹਵਾਰ ਤੋਂ ਹੇਠਾਂ 50% ਦੇ ਕਰੀਬ services ਆ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ ਜਿਹੜੀਆਂ officers fill ਕਰਦੇ ਹਨ। ਇਹ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਗਪੌੜ ਸੰਖ ਵਾਲੀ ਗਲ ਕੀਤੀ ਹੈ। ਕਿਸੇ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ 10 ਰੁਪਏ ਚਾਹੀਦੇ ਹਨ ਤਾਂ ਉਸ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਸੌ ਰੁਪਏ ਲੈ, ਜੇ ਸੌ ਰੁਪਏ ਮੰਗੇ ਤਾਂ ਕਿਹਾ ਕਿ ਹਜ਼ਾਰ ਲੈ, ਜੇ ਹਜ਼ਾਰ ਮੰਗੇ ਤਾਂ ਕਿਹਾ ਕਿ ਲੱਖ

[ਚੌਧਰੀ ਬਲਬੀਰ ਸਿੰਘ]
ਲੈ । ਏਸੇ ਤਰਾਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ 20% ਦੀ ਬਜਾਏ 21% reservation ਕਰ ਦਿਤੀ, ਪਰ ਉਸ ਨੂੰ enforce ਨਹੀਂ ਕਰ ਰਹੇ । ਪੈਪਸੂ ਦੇ ਐਕਟ ਨੂੰ enforce ਕਰਨ ਲਈ powers ਦਿਤੀਆਂ ਸਨ, ਕੁਝ penalties ਰਖੀਆਂ ਸਨ । ਜੇ merger ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਉਹ ਐਕਟ apply ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਿਆ ਤਾਂ ਇਹ ਗੌਰਮੈਂਟ ਦੀ ਕਮਜ਼ੋਰੀ ਦਾ ਨਤੀਜਾ ਹੈ । ਮੈਂ ਕਹਿਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ repeal ਨਾ ਕੀਤਾ ਜਾਏ । ਇਸ ਐਕਟ ਨੂੰ ਸਾਰੇ ਪੰਜਾਬ ਤੇ ਲਾਗੂ ਕਰਕੇ ਹਰੀਜਨਾਂ ਨਾਲ ਬੇਇਨਸਾਫੀ ਨੂੰ ਦੂਰ ਕੀਤਾ ਜਾਏ ।

ਸਾਮੂਹਿਕ ਵਿਕਾਸ ਮੰਤ੍ਰੀ (ਸਰਦਾਰ ਗੁਰਬੰਤਾ ਸਿੰਘ) : ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਮੈਂ ਇਸ ਐਕਟ ਦੇ repeal ਹੋਣ ਤੇ ਬੋਲਣਾ ਨਹੀਂ ਚਾਹੁੰਦਾ ਸੀ ਲੇਕਿਨ ਮੇਰੇ ਕੁਝ ਮੈਂਬਰ ਦੋਸਤਾਂ ਨੇ ਇਹ ਦਸਣ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕੀਤੀ ਹੈ ਕਿ ਜਿਥੋਂ ਤਕ ਹਰੀਜਨਾਂ ਦੀ recruitment ਦਾ ਤਅੱਲੁਕ ਹੈ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਕੁਝ ਬੇਇਨਸਾਫੀ ਹੋ ਰਹੀ ਹੈ । ਪੈਪਸੂ ਵਿਚ ਬੇਇਨਸਾਫੀ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ ਸੀ ਕਿਉਂਕਿ ਉਥੇ ਇਹ provision ਰਖੀ ਸੀ ਕਿ ਜੇ ਕਿਤੇ ਕੋਈ ਅਫਸਰ ਕੋਤਾਹੀ ਕਰੇ ਤਾਂ ਉਸ ਨੂੰ ਸਜ਼ਾ ਦਿਤੀ ਜਾਵੇ । ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਮੇਰੇ ਦੋਸਤ ਪੰਡਤ ਜੀ ਨੇ ਦਸਿਆ ਹੈ ਪੰਜਾਬ ਅਤੇ ਪੈਪਸੂ ਵਿਚ recruitment ਦਾ ਬਿਲਕੁਲ ਵੱਖਰਾ ਤਰੀਕਾ ਸੀ । ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ 1952 ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਜਿਹੜੀਆਂ ਪੋਸਟਾਂ ਲਈ Public Service Commission recruitment ਕਰਦਾ ਸੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਬਗੈਰ ਜਿੰਨੀਆਂ ਪੋਸਟਾਂ ਸਨ ਸਾਰੀਆਂ ਲਈ ਮੁਤੱਲਿਕਾ ਅਫਸਰ recruitment ਕਰਦੇ ਸਨ । ਕਿਤੇ ਕੋਈ ਕਮਿਸ਼ਨਰ recruit ਕਰਦਾ ਸੀ, ਕਿਤੇ ਕੋਈ ਡਿਪਟੀ ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਕਰਦਾ ਸੀ, ਕਿਤੇ ਕੋਈ ਹੋਰ ਸਰਕਾਰੀ Head of the Department recruit ਕਰਦੇ ਸਨ । ਹਿੰਦੁਸਤਾਨ ਵਿਚ ਪੰਜਾਬ ਪਹਿਲਾ ਸੂਬਾ ਹੈ ਜਿਸ ਨੇ ਛੋਟੀਆਂ ਮੁਲਾਜ਼ਮਤਾਂ ਲਈ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਤਨਖਾਹ 150/- ਰੁਪਏ ਮਾਹਵਾਰ ਤੋਂ ਘਟ ਹੈ, recruitment ਕਰਨ ਲਈ Subordinate Services Selection Board ਬਣਾਇਆ ਹੈ । Subordinate Services Selection Board ਨੂੰ recruitment ਕਰਨ ਲਈ ਜਦ requisition ਭੇਜੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਤਾਂ ਉਸ ਦੇ ਵਿਚ ਹਰੀਜਨਾਂ ਦੀ reservation ਭੇਜੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ । ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਮੈਂ ਤੁਹਾਨੂੰ ਯਕੀਨ ਦੁਆਉਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਅਤੇ ਤੁਹਾਡੀ ਮਾਰਫਤ ਹਾਊਸ ਦੇ ਮੈਂਬਰਾਂ ਨੂੰ ਦਸਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਪੋਸਟਾਂ ਲਈ ਭਰਤੀ ਕਰਦੇ ਹਨ ਮੈਂ ਗਾਹੇ ਬਗਾਹੇ ਮੁਤੱਲਿਕਾ ਮਹਿਕਮਿਆਂ ਤੋਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਫਾਈਲਾਂ ਮੰਗਵਾਉਂਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹਾਂ, ਅਤੇ ਮੈਂ ਯਕੀਨ ਨਾਲ ਕਹਿ ਸਕਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਸਿਵਾਏ technical ਪੋਸਟਾਂ ਦੇ, ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਿ ਓਵਰਸੀਅਰ, ਇੰਜਨੀਅਰ ਜਾਂ ਡਾਕਟਰ ਹਨ ਜਾਂ ਹੋਰ technical ਪੋਸਟਾਂ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਬਗੈਰ ਬਾਕੀ ਜਿੰਨੀਆਂ ਪੋਸਟਾਂ ਹਰੀਜਨਾਂ ਵਾਸਤੇ 21% ਰਿਜ਼ਰਵ ਕੀਤੀਆਂ ਹਨ ਉਹ ਸਾਰੀਆਂ Public Service Commission ਅਤੇ Subordinate Services Selection Board ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹਰੀਜਨਾਂ ਨੂੰ ਦਿੰਦੇ ਹਨ । ਸਾਡੇ ਬਲਾਕ ਸਿਸਟਮ ਬਣਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ । ਪਹਿਲੀ ਪੋਸਟ ਬਲਾਕ ਸਿਸਟਮ ਨਾਲ ਹਰੀਜਨ ਨੂੰ ਜਾਂਦੀ ਹੈ । ਫਿਰ 4 ਆਦਮੀ ਦੂਜੇ ਲਏ ਜਾਂਦੇ ਹਨ । ਫੇਰ ਪੰਜਵੀਂ

ਪੋਸਟ ਹਰੀਜਨ ਨੂੰ ਜਾਂਦੀ ਹੈ । ਏਥੋਂ ਤਕ ਕਿ ਜੋ ਕੁਝ ਪੋਸਟਾਂ ਨਿਕਲੀਆਂ ਹਨ ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਤੇ ਹਰੀਜਨ ਨਹੀਂ ਆ ਸਕਦਾ, ਹਰੀਜਨ ਨਹੀਂ ਮਿਲ ਸਕਦਾ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਪੋਸਟਾਂ ਖਾਲੀ ਰਹਿੰਦੀਆਂ ਹਨ ਅਤੇ ਜਦੋਂ ਯੋਗ ਹਰੀਜਨ ਮਿਲੇ ਉਸ ਨੂੰ ਉਥੇ ਲਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ । ਚੌਧਰੀ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਕਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਹਰੀਜਨਾਂ ਦੀ ਭਰਤੀ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ । ਇਹ ਠੀਕ ਨਹੀਂ । ਅਸੀਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਭਰਤੀ ਕਰਦੇ ਹਾਂ ਲੇਕਿਨ ਬਲਾਕ ਸਿਸਟਮ ਦੇ ਮੁਤਾਬਕ ਉਹ ਪੋਸਟਾਂ ਅਗਲੇ ਸਾਲ ਤੇ ਲੈ ਜਾਂਦੇ ਹਾਂ । ਜਦੋਂ ਹਰੀਜਨ ਮਿਲ ਜਾਣ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਲਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ । P. C. S. ਦੀਆਂ ਪੋਸਟਾਂ ਵਿਚ ਵੀ ਹਰੀਜਨਾਂ ਨੂੰ ਪੂਰਾ ਹਿੱਸਾ ਦਿਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ । ਮੈਂ ਅਰਜ਼ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਜਦ ਦੀਆਂ ਅਸੀਂ ਪੋਸਟਾਂ ਰਿਜ਼ਰਵ ਕੀਤੀਆਂ ਹਨ, ਜਦ ਦਾ ਬਲਾਕ ਸਿਸਟਮ ਬਣਾਇਆ ਹੈ ਮੈਂ ਬੜੇ ਯਕੀਨ ਨਾਲ ਕਹਿ ਸਕਦਾ ਹਾਂ, ਫਖਰ ਨਾਲ ਕਹਿ ਸਕਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਜਿੰਨੀਆਂ P. C. S. ਦੀਆਂ ਪੋਸਟਾਂ ਹਨ ਉਹ ਹਰੀਜਨਾਂ ਨੂੰ ਠੀਕ ਗਈਆਂ ਹਨ ।

चौधरी धर्म सिंह राठी : वहां तो यह एक Act के तहत होता था यहां इन की मर्ज़ी से होता है । यहां appointments under the instructions of the Government होती हैं, वहां एक Act के तहत होती थीं ।

ਸ੍ਰੀ ਸਪੀਕਰ : ਪੈਪਸੂ ਵਿਚ ਇਕ ਤਾਂ ਇਹ ਫਰਕ ਹੈ ਕਿ ਉਥੇ recruitment ਅਫਸਰ ਕਰਦੇ ਸਨ ਅਤੇ ਏਥੇ ਬੋਰਡ ਦੇ through ਕਰਦੇ ਹਾਂ । (The one difference between the procedure of recruitment in the Punjab system and Pepsu system is that in the erstwhile Pepsu the officers used to do this work whereas in the Punjab it is done through the S. S. S. Board.)

ਉਦਯੋਗ ਮੰਤ੍ਰੀ : ਸਾਡੀ reservation ਦੀ percentage higher ਹੈ ।

ਸਾਮੂਹਿਕ ਵਿਕਾਸ ਮੰਤ੍ਰੀ : ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ ਮੈਂ ਅਰਜ਼ ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਅਸੀਂ ਇਥੇ Subordinate Services Selection Board ਬਣਾਇਆ ਹੋਇਆ ਹੈ । ਅਸੀਂ ਇਸ ਗੱਲ ਲਈ ਡਰਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਕਿਸੇ ਥਾਂ ਤੇ ਹਰੀਜਨਾਂ ਨਾਲ ਬੇਇਨਸਾਫੀ ਨਾ ਹੋ ਜਾਵੇ । ਇਸ ਲਈ ਅਸੀਂ ਉਸ ਬੋਰਡ ਦਾ ਇਕ ਮੈਂਬਰ ਬੜਾ senior ਆਦਮੀ ਜਿਹੜਾ P. C. S. cadre ਦਾ ਹੈ ਜਿਸ ਦਾ ਨਾਂ ਚੌਧਰੀ ਈਸ਼ਰ ਦਾਸ ਹੈ ਰਖਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ ਜਿਹੜਾ ਕਿ ਹਰੀਜਨ ਹੈ ਔਰ ਉਹ ਇਕ Sessions Judge ਦੀ position ਦਾ ਆਦਮੀ ਹੈ । ਮੈਂ ਤੁਹਾਡੀ ਮਾਰਫਤ ਹਾਊਸ ਨੂੰ ਬੜੇ ਯਕੀਨ ਨਾਲ ਕਹਿ ਸਕਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਜਦੋਂ ਦੀਆਂ ਅਸੀਂ ਇਹ instructions ਜਾਰੀ ਕੀਤੀਆਂ ਹੋਇਆਂ ਹਨ, ਸਿਵਾਏ ਕਿਸੇ technical post ਦੇ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਲਈ ਹਰੀਜਨ ਮੁੰਡੇ ਨਹੀਂ ਲਭਦੇ ਹੋਰ ਸਾਰੀਆਂ ਦੀਆਂ ਸਾਰੀਆਂ reserved posts ਹਰੀਜਨਾਂ ਨੂੰ ਮਿਲੀਆਂ ਹਨ । ਔਰ ਮੈਂ ਇਹ ਗੱਲ challenge ਕਰ ਕੇ ਕਹਿ ਸਕਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਜਿਹੜੀ ਗੱਲ ਮੈਂ ਕਹੀ ਹੈ ਇਸ ਨੂੰ ਕੋਈ ਝੂਠਾ ਸਾਬਤ ਕਰ ਦੇਵੇ........

ਸ਼੍ਰੀ ਸਪੀਕਰ : ਮੈਂ ਇਹ ਪੁਛਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਹ Subordinate Services Selection Board ਕਿਸ ਕਾਨੂੰਨ ਦੇ ਤਹਿਤ ਬਣਾਇਆ ਹੋਇਆ ਹੈ ? (I would like to know under what law the Subordinate Services Selection Board has been constituted ?)

ਮੰਤ੍ਰੀ : ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਇਹ ਇਸ ਕਰਕੇ ਬਣਾਇਆ ਗਿਆ ਸੀ ਤਾ ਕਿ ਲੋਕ ਅਫਸਰਾਂ ਦੇ ਪਿਛੇ ਨਾ ਨਠਦੇ ਫਿਰਦੇ ਰਹਿਣ........

श्री अध्यक्ष : Under what procedure यह Subordinate Services Selection Board बनाया है ? (Under what procedure this Subordinate Services Selection Board has been constituted ?)

ਉਦਯੋਗ ਮੰਤ੍ਰੀ : ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, services ਦੀ recruitment ਦਾ ਢੰਗ ਮੁਕਰੱਰ ਕਰਨਾ ਗੌਰਮੈਂਟ ਦਾ ਫਰਜ਼ ਹੈ। ਇਹ ਢੰਗ ਮੁਕਰੱਰ ਕਰਨ ਵਾਸਤੇ ਹੀ ਇਹ board ਬਣਾਇਆ ਗਿਆ ਸੀ.........

Mr. Speaker : I want to know under what law has this Subordinate Services Selection Board been constituted ?

ਉਦਯੋਗ ਮੰਤ੍ਰੀ : ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਮੈਂ ਇਹੋ ਅਰਜ਼ ਕਰਨ ਲਗਾ ਹਾਂ ਕਿ subordinate services ਦੀ recruitment ਕਰਨੀ ਗੌਰਮੈਂਟ ਦਾ ਫਰਜ਼ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਔਰ ਇਹ ਗੌਰਮੈਂਟ ਨੇ determine ਕਰਨਾ ਹੈ ਕਿ ਆਇਆ ਅਸੀਂ ਕਿਸੇ ਇਕ ਅਫਸਰ ਦੀ ਮਾਰਫਤ ਕਰਨੀ ਹੈ ਜਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਕੋਈ ਕਮੇਟੀ ਜਾਂ board ਬਣਾ ਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਕੋਲੋਂ recruitment ਕਰਾਉਣੀ ਹੈ।

Mr. Speaker : I agree that the Government do not exercise any power. But the Board, in a way, is a department of the Government with the difference that instead of one Officer there are three members to make the selection etc. The members of the Board are appointed by the Government whereas in the case of the Public Service Commissions the members are appointed by the President/Governors. Therefore, I think the objection of the hon. Member is reasonable.

ਸਾਮੂਹਿਕ ਵਿਕਾਸ ਮੰਤ੍ਰੀ : ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਇਹ Board ਇਸ ਕਰ ਕੇ ਬਣਾਇਆਂ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਪਹਿਲੇ ਅੰਗਰੇਜ਼ਾਂ ਦੇ ਜ਼ਮਾਨੇ ਵਿਚ ਇਹ ਰਵਾਜ ਸੀ ਕਿ ਸਿਰਫ ਵਡੇ ਵਡੇ ਸਰਦਾਰਾਂ ਤੇ ਖ਼ਾਨ ਸਾਹਿਬਾਂ ਦੇ ਮੁੰਡੇ ਹੀ ਭਰਤੀ ਕਰ ਲਏ ਜਾਂਦੇ ਸਨ ਤੇ ਜਿਹੜੇ ਗਰੀਬ ਲੋਕ ਹੁੰਦੇ ਸਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕੋਈ ਪੁਛਦਾ ਨਹੀਂ ਸੀ........

Mr. Speaker : The recruitment of the staff and the appointment of a Member of the Board is at the discretion of the Government.

ਸਾਮੂਹਿਕ ਵਿਕਾਸ ਮੰਤ੍ਰੀ : ਮੈਂ ਇਹ ਹੀ ਅਰਜ਼ ਕਰ ਰਿਹਾ ਸਾਂ ਕਿ ਇਸ ਕਰਕੇ ਅਸੀਂ ਇਹ Board ਬਣਾਇਆ ਹੈ ਤਾਕਿ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾ ਹੋਵੇ ਕਿ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਦੇ ਜ਼ਿਲੇ ਵਿਚ recruitment ਹੋਰ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਹੋਵੇ ਤੇ ਅੰਬਾਲੇ ਜਾਂ ਜਲੰਧਰ ਵਿਚ ਵਖ ਵਖ

ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਹੋਵੇ । ਅਸੀਂ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਸਾਰੀ State ਵਿਚ ਇਮਤਿਹਾਨ ਲੈ ਕੇ ਚੰਗੇ ਸੁਲਝੇ ਹੋਏ ਆਦਮੀ ਲੈ ਸਕੀਏ । ਗੌਰਮਿੰਟ ਨੂੰ ਇਹ ਅਖਤਿਆਰ ਹੈ ਔਰ ਤਾਕਤ ਹੈ ਕਿ ਇਹੋ ਜਿਹੀਆਂ ਚੀਜ਼ਾਂ ਨੂੰ ਠੀਕ ਕਰਨ ਲਈ ਉਹ Board ਬਣਾ ਸਕਦੀ ਹੈ । ਮੈਂ ਤੁਹਾਨੂੰ ਅਰਜ਼ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਹ ਸਾਰੇ ਹਿੰਦੁਸਤਾਨ ਵਿਚੋਂ ਸਭ ਤੋਂ ਪਹਿਲੀ ਮਿਸਾਲ ਹੈ ਕਿ ਅਸੀਂ ਚੰਗੀਆਂ services recruit ਕਰਨ ਲਈ, ਚੰਗੇ ਆਦਮੀ ਲੈਣ ਲਈ ਇਹ Board constitute ਕੀਤਾ ਹੋਇਆ ਹੈ । ਅਸੀਂ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਸਜ਼ਾ ਕੀ ਦੇਈਏ ਜਦ ਕਿਸੇ post ਲਈ ਹਰੀਜਨ candidate ਹੀ ਨਾ ਆਵੇ । ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਹੋਰ ਕੋਈ ਗੱਲ ਨਹੀਂ ਇਹ ਤਾਂ ਸਿਰਫ ਹਰੀਜਨ ਦਾ ਨਾਂ ਲੈ ਕੇ ਇਹ ਗੱਲ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ ।

Mr. Speaker : It is very good that persons with judicial experience have been appointed as members of the Subordinate Services Selection Board, because the working of an institution very much depends upon its personnel.

ਸਾਮੂਹਿਕ ਵਿਕਾਸ ਮੰਤ੍ਰੀ : ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਉਸ ਵਿਚ ਬਾਹਰੋਂ ਆਦਮੀ ਵੀ ਜਿਹੜਾ ਲਿਆਂਦੇ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਹਰੀਜਨ ਮੁੰਡਿਆਂ ਨਾਲ ਪਿਆਰ ਹੈ, ਉਹ ਸੁਲਝੇ ਹੋਏ ਆਦਮੀ ਹਨ ।

ਸ੍ਰੀ ਸਪੀਕਰ : ਸੁਲਝੇ ਹੋਏ ਦੀ ਕੀ definition ਹੈ? (How do you define the words 'suljha hooa'?)

ਸਾਮੂਹਿਕ ਵਿਕਾਸ ਮੰਤ੍ਰੀ : ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਸੁਲਝਿਆ ਹੋਇਆ ਉਹ ਹੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਜਿਹੜਾ ਤੁਹਾਡੇ ਵਰਗਾ ਇਨਸਾਫ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਹੋਵੇ, ਤੁਹਾਡੇ ਵਰਗਾ ਸਿਆਣਾ ਹੋਵੇ.........(ਹਾਸਾ)

ਸ੍ਰੀ ਸਪੀਕਰ : ਪਰ ਮੈਂ ਇਸ sense ਵਿਚ ਸੁਲਝਿਆ ਹੋਇਆ ਨਹੀਂ ਹਾਂ । (ਹਾਸਾ) (But I am not a seasoned man in the sense in which the hon. Minister is trying to explain.(*laughter*)

ਸਾਮੂਹਿਕ ਵਿਕਾਸ ਮੰਤ੍ਰੀ : ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਮੈਂ ਤੁਹਾਡੀ ਮਾਰਫਤ ਇਹ ਦਸਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਹ ਤਾਂ ਹਰੀਜਨਾਂ ਦਾ ਨਾਂ ਲੈ ਕੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਗੱਲਾਂ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪੰਜਾਬੀ ਵਿਚ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ 'ਟੋਣਾ ਫਲਾਣੇ ਨੂੰ ਤੇ ਨਾਂ ਲੈਕੇ ਫਲਾਣੇ ਦਾ' । ਮੈਂ ਦਸਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਹਰੀਜਨਾਂ ਨੂੰ ਤਾਂ ਕੋਈ ਸ਼ਿਕਾਇਤ ਹੀ ਨਹੀਂ ਕਿਉਂਕਿ ਅਸੀਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਠੀਕ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ recruit ਕਰਦੇ ਹਾਂ । ਜਿਥੇ reserved posts ਲਈ ਕੋਈ ਹਰੀਜਨ ਨਹੀਂ ਮਿਲਦੇ ਤਾਂ ਅਸੀਂ ਅਗਲੀ ਵਾਰੀ ਉਤਨੀਆਂ posts ਵਾਧੂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਦੇ ਦਿੰਦੇ ਹਾਂ । ਔਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ recruitment ਉਨ੍ਹਾਂ reserved posts ਤੇ ਪੂਰੀ ਕਰ ਦਿੰਦੇ ਹਾਂ । ਮੈਂ ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਤੁਹਾਨੂੰ ਦਸਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਪਿਛਲੇ ਸਾਲ ਮੈਂ ਹਰੀਜਨ gazetted ਅਫਸਰਾਂ ਦੀ meeting ਬੁਲਾਈ ਸੀ ਔਰ 120 ਹਰੀਜਨ ਜਿਹੜੇ gazetted ਅਫਸਰ ਸਨ, ਉਹ ਉਸ meeting ਵਿਚ ਸ਼ਾਮਲ ਹੋਏ ਸੀ ਜਿਸ ਤੋਂ ਇਹ ਮਲੂਮ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਅਸੀਂ ਪੂਰੇ

[ਸਾਮੁਹਿਕ ਵਿਕਾਸ ਮੰਤ੍ਰੀ]
ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਅਤੇ ਬੜੀ ਕੋਸ਼ਸ਼ ਨਾਲ ਜਿਹੜੀ reservation ਹਰੀਜਨਾਂ ਲਈ ਕੀਤੀ ਹੋਈ ਹੈ ਉਹ ਪੂਰੀ ਕਰਦੇ ਹਾਂ । ਇਸ ਲਈ ਮੈਂ ਕਹਿੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਕੋਈ ਕਨੂੰਨ ਦੀ ਲੋੜ ਨਹੀਂ । ਜੇ ਕਿਧਰੇ Public Service Commission ਜਾਂ Subordinate Services Selection Board ਕੋਲੋਂ ਇਸ ਬਾਰੇ ਕੋਈ ਗ਼ਲਤੀ ਹੋ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਮੈਂ Chief Secretary ਕੋਲੋਂ file ਮੰਗਾ ਕੇ ਕਹਿ ਦਿੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਫਲਾਣੇ ਦਾ ਵਧ ਹੱਕ ਹੈ, ਇਸ ਨੂੰ ਠੀਕ ਕਰ ਦਿਉ ।

Mr. Speaker : I would request the hon. Members not to discuss the Subordinate Selection Board but to discuss the principle of the Bill.

डाक्टर बल्देव प्रकाश (अमृतसर शहर, पूर्व): स्पीकर साहिब, यह जो repealing बिल हाउस के अन्दर discuss हो रहा है इस के बारे में main charge गवर्नमैंट पर यह है कि जो protection एक ऐक्ट के द्वारा पैप्सू के हरिजनों को दी गई थी वह इस repealing bill से छीनी जा रही है जब कि गवर्नमैंट यह argue करती है कि हम उन से छीन नहीं रहे हैं। पैप्सू के अन्दर एक कानून था उस के मताहत अगर किसी को इन्साफ नहीं मिलता था तो उस की हाई कोर्ट के अन्दर जा कर सुनवाई हो सकती थी लेकिन गवर्नमैंट का यह कहना कि अब हम ईमानदारी के साथ दे रहे हैं और किसी कानून की ज़रूरत नहीं इस में कोई खास वज़न नहीं है। आज इस बारे में कोई दो राये नहीं कि गवर्नमैंट ने बहुत सी आसामियां कमीशन और बोर्ड के दायरे से निकाल ली हैं । ऐसी 25 किस्म की services हैं जिन की कि direct recruitment हो रही है जब कि किसी को कोई मालूम नहीं कि backward classes के बारे में उन्हें क्या हिदायतें हैं। एक तरफ main Act को repeal किया जा रहा है दूसरी तरफ सरकार की तरफ से कोई गारंटी नहीं है कि उन के rights को कैसे protect किया जाएगा। आज पंजाब की services में धान्धली मची हुई है और recruitment का कोई set procedure नहीं है। इन अल्फाज़ के साथ मैं इस बिल की मुखालिफत करता हूं ।

उद्योग मन्त्री (श्री मोहन लाल): स्पीकर साहिब, कोई नई बात नहीं कही गई जिस का मैं जवाब दे सकूं। बात यह है कि पैप्सू में जो services की reservation का ढंग था वह कानून के ज़रिए था और पंजाब में कोई statutory Act नहीं बना हुआ लेकिन इस से कोई नुकसान होने वाला नहीं। अभी अभी मेरे मुअज़िज़ साथी मास्टर गुरबन्ता सिंह ने services के मुताल्लिक जो reservation का सिलसिला है उस के मुताल्लिक बहुत सी बातें कहीं और पूरी तरह से रौशनी डाली कि अगर reservation के मुताबक recruitment में एक साल में कमी रह जाय तो vacancies carry over हो जाती हैं। अब मैं एक बात अर्ज़ करना चाहता हूं कि अगर पब्लिक सर्विस कमीशन के ज़रिए recruitment का ढंग जो पंजाब ने अपना रखा है उसे किसी किस्म की नुक्ताचीनी को मद्देनज़र रखते हुए छोड़ दें और पुराना ढंग अपना लें कि officers की कमेटी के ज़रिए recruitment जारी हो तो आप आसानी से अन्दाज़ा लगा सकते हैं कि उस बात पर कितनी नुक्ताचीनी होगी। आप इसका अन्दाज़ा इसी एक बात से लगा सकते

हैं कि जब कोई post Public Service Commission के purview से निकाली जाती है तो कितनी नुक्ताचीनी होती है। Public Service Commission or Subordinate Selection Board independent agencies हैं जिन पर गवर्नमैंट का किसी किस्म का कोई बराहे रास्त control नहीं और appointments करने में उन का function independent होता है। इस लिए उन के काम के मुताल्लिक किसी किस्म का एतराज़ करना ना इन्साफी है और समझदारी की बात नहीं है। हमारी जो reservation है उस के मुताबक पैप्सू के ऐक्ट से higher percentage है और जितनी भी recruitment हम करते हैं उन को वाजहे तौर पर लिख देते हैं कि इस में इतने per cent reservation है और गवर्नमैंट इस बात को ensure करती हैं कि उतनी percentage पूरी हो। आप जानते हैं कि कुछ services में जैसे पुलिस कांस्टेबल और पटवारी हैं जिन में कि हरिजनों को 50 प्रतिशत percentage दी गई है क्योंकि उन की percentage इन services में बहुत कम थी। इसलिए जैसा कि अभी २ मास्टर गुरबन्ता सिंह जी ने बताया, Scheduled Castes और Backward Classes के हकूक पूरी तरह महफूज़ हैं। गवर्नमैंट इस बात की बहुत मुहतात है कि services में जो उनका हिस्सा है उससे भी ज्यादा नौकरियां वह ले सकें। हम उनमें confidence create करना चाहते हैं, उन्हें ऊपर उठाना चाहते हैं। इसलिए मैं अर्ज़ करूं कि जो Act repeal किया जा रहा है वह सिर्फ इसलिए कि उसका कोई फायदा नहीं। उस पर अमल नहीं हुआ और न हो सकता है, इसी कारण उसे repeal किया जा रहा है। बाकी acts भी इसी तरह के हैं।

Mr. Speaker : Question is—

Delete the following entries :—

"Year		Number	Short title
1956	..	10	The Pepsu Backward Classes (Reservation of Services) Act, 1956
1936	..	1	The Punjab Criminal Procedure (Election Offences) Amendment Act, 1936".

After ascertaining the votes of the Members by voices, Mr. Speaker said, "I think the Noes have it". This opinion was challenged and division was claimed. Mr. Speaker after calling upon those Members who were for "Aye" and those who were for "No", respectively, to rise in their places and on a count having been taken, declared that the *motion was lost.*

The motion was declared lost.

Mr. Speaker : Question is—

That the Schedule stand part of the Bill.

The motion was carried.

Mr. Speaker : Question is—

That clause 1 stand part of the Bill.

The motion was carried.

TITLE

Mr. Speaker : Question is—

That Title be the Title of the Bill.

The motion was carried.

Minister for Industries (Shri Mohan Lal) : Sir, I beg to move—

That the Punjab Repealing Bill be passed.

Mr. Speaker : Motion moved—

That the Punjab Repealing Bill be passed.

मौलवी अब्दुल ग़नी डार: (नूह) : स्पीकर साहिब, कल मुझे काफी कष्ट हुआ जब आप ने फरमाया कि हाऊस का इतना वक्त क्यों लिया। फिर भी मैं अर्ज़ करूं कि उसकी एक वजह है। हमारे मिनिस्टर साहिब ने कल भी फरमाया था और आज भी उसी बात को दुहराया है कि ठीक है पैप्सू में एक ऐक्ट बना था और उसमें हरिजन भाइयों के लिए कुछ हकूक की हिफाज़ित करने का यत्न किया गया था। उन्होंने फरमाया कि यहां पर उस से भी ज़यादा हिफाज़त का प्रबन्ध कर रखा है। जनाब, हमारे यहां एक फार्मूला बना। मुझे उन की बात को सुन कर हंसी भी आई और कुछ ख्याल हुआ कि क्या जो कुछ वह कह रहे हैं actually mean भी करते हैं। जब मैं ने नतायज की तरफ निगाह की तो नायज बिल्कुल बरअक्स नज़र आए। स्पीकर साहिब, आप को लार्ड कर्ज़न का ज़माना याद होगा। उसके ज़माना में बंगाल सब से ज्यादा इनकलाबी इलाका था। बंगाल सारे देश की political agitation को lead कर रहा था। उसने बंगाल के दो टुकड़े करने का फैसला किया और दो टुक्ड़े करते वक्त इस बात को मद्देनज़र रखा कि मुसलमान सरकार का साथ देंगे क्योंकि उनको मुलाज़मतों में उतनी अक्सरियत हासिल नहीं थी जितनी कि उनको मिलनी चाहिए थी। उस वक्त जनाब सी० आर० दास० जो कि मुल्क के सब से बड़े नेता थे उन्होंने इस चाल को भांपा और फौरन बंगाल के हिन्दू भाइयों को खबरदार करते हुए कहा कि जितनी देर तक मुसलमान भाइयों को उतनी मुलाज़मतें नहीं मिल जातीं जितनी के वह हकदार हैं उतनी देर तक कोई हिन्दू मुलाज़मत में न जाए। नतीजा यह हुआ कि अंग्रेज़ों को शिकस्त हुई।

श्री अध्यक्ष : मौलवी साहिब, आप तो राई का पहाड़ बना रहे हैं।

(The hon. Member is making mountain of a mole hill.)

मौलवी अब्दुल ग़नी डार: जनाब, अगर आप मौका देंगे तो मैं अर्ज़ करूंगा कि वज़ीर साहिब ने फरमाया था कि अगर कोई बात जो माकूल हो वज़नदार हो, सरकार के दिमाग में बैठ सके वही कहनी चाहिए। स्पीकर साहिब, मैंने पूछा कि 15 अगस्त तक भाखड़ा डैम चीफ इंजीनियर के दफतर में कितने हरिजन हैं तो बताया गया कि उनकी percentage वहां zero है।

Mr. Speaker : What was the number of your question

मौलवी अब्दुल ग़नी डार: जनाब मेरे सवाल का नम्बर 3594 था और जहां तक पुलिस का ताल्लुक है वहां पर उन की percentage सिर्फ 3.04 प्रतिशत थी। इसलिए मैं अर्ज करता हूं कि जिस ऐक्ट को repeal करना चाहते हैं उसके लिए कुछ न कुछ तो Justification होनी चाहिए।

Mr. Speaker : What is provided in it?

मौलवी अब्दुल ग़नी डार: जनाब, यह provided है कि कोई कानून नहीं है इस बारे हम इन्हें पकड़ नहीं सकते कोई जांच पड़ताल नहीं कर सकते। पुलिस के बारे में इन्हों ने कहा कि पच्चास फीसदी reservation कर रखी हैं मगर सवाल के जवाब में बताया कि 8.16 फीसदी reservation हैं। यह फारमूला है या तमाशा ? सरदार हरचन्द सिंह इन के whip हैं। उन्होंने ने भी कहा कि हमें तो तबाह कर के रख दिया गया है। जो Subordinate Services Selection Board को लिस्ट जाती है व हीं कबूल कर ली जाती है। मुझे इस से बहस नहीं कि यह ठीक है या गलत है मगर मैं चाहता हूं कि जो खामी हो दूर हो। अगर कानून नहीं है तो बने। फिर Criminal Proceedings (Amendment) Act को repeal कर रहे हैं। अब मैं यह तो नहीं समझता कि क्या वजह है कि इस को repeal करते जा रहे हैं मगर इतना तो बता देते कि इस के बदले में यह चीज है और इस लिये repeal कर रहे हैं। तो बात समझ आ जाती और मैं खुश होता......

Mr. Speaker : Please be brief.

मौलवी अब्दुल ग़नी डार : जनाब, जब आप फरमाएगें मैं बैठ जाऊंगा। जनाब वज़ीर साहिब ने फरमाया कि यह अक्ल के कोरे हैं तो कल इस से ज़रा तलखी पैदा हो गई थी मगर मैं तो कहूंगा कि (*interruption*) इन की अक्ल का दीवाला निकल गया है।

Mr. Speaker : Previously Sardar Gopal Singh Khalsa used to sit here. Once in connection with a motion I asked "What is the sense of the House ?" He said that it is all right on this side but it is lacking on the other side.

मौलवी अब्दुल ग़नी डार: जनाब, मास्टर गुरबन्ता सिंह जी ने कहा कि मैं files देखता रहता हूं। मैं ने तो सवाल quote किए हैं 3544 और 3628 जिनके जवाब में सरकार ने खुद माना है कि असलियत कुछ और है। यह पता नहीं files में क्या देखते रहते हैं। यह तो आपको मालूम ही है कि आए दिन Public Service Commission और S.S.S. Board के purview से posts निकलती रहती हैं और 50 रुपये से कम वाली posts पर कोई पाबंदी नहीं है। अगर यह सारी ही Scheduled Castes के लिए reserve कर दें तो मैं कुरबान जाऊं।

Mr. Speaker : Please wind up. (interruption)

मौलवी अब्दुल ग़नी डार: बहुत अच्छा, जनाब। हम उन से कहते हैं कि यह जिस आने वाले दौर की तैयारी में हैं उस में यह लोगों के सामने आएं कि हम ने हरिजनों के लिये यह किया है और हमारी यह उन के लिये हमदर्दी है।

ਚੌਧਰੀ ਸੁੰਦਰ ਸਿੰਘ (ਗੁਰਦਾਸਪੁਰ, ਰਿਜ਼ਰਵਡ) : ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਮਾਸਟਰ ਗੁਰਬੰਤਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਬੋਰਡ ਅਤੇ ਕਮਿਸ਼ਨ ਬਾਰੇ ਕਾਫੀ ਵਜ਼ਾਹਤ ਨਾਲ ਦਸ ਦਿਤਾ ਹੈ ਕਿ ਹਰੀਜਨਾਂ ਨਾਲ ਕਿਤਨਾ ਇਨਸਾਫ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਮੈਂ ਤੁਹਾਡੀ ਮਾਰਫਤ ਦਸਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਜਦੋਂ ਮੈਂ ਮਿਨਿਸਟਰੀ ਵਿਚ ਸੀ ਉਸ ਵਕਤ 1952 ਵਿਚ ਇਹ ਬੋਰਡ ਵਜੂਦ ਵਿਚ ਆਇਆ ਸੀ। ਉਸ ਵਕਤ ਨੌਕਰੀਆਂ ਦੀ ਭਰਤੀ ਅਫਸਰ ਹੀ ਕਰ ਲੈਂਦੇ ਸਨ ਅਤੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਇਹ ਇਤਰਾਜ਼ ਸੀ ਕਿ ਹਰੀਜਨਾਂ ਦੇ ਲੜਕੇ ਨਹੀਂ ਲਏ ਜਾਂਦੇ। ਜਿਹੜੇ ਮਹਿਕਮੇ ਮੇਰੇ ਕੋਲ ਸਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਤਾਂ ਮੈਂ ਕਸਰ ਪੂਰੀ ਕਰ ਦਿੰਦਾ ਸੀ ਲੇਕਿਨ ਬਾਕੀਆਂ ਵਿਚ ਇਹ ਸ਼ਿਕਾਇਤ ਹੁੰਦੀ ਸੀ ਅਤੇ ਲੋਕ ਸ਼ੋਰ ਪਾਉਂਦੇ ਸਨ। ਇਸ ਦੇ ਪੇਸ਼ੇ ਨਜ਼ਰ ਹੀ ਅਸੀਂ ਇਸ ਬੋਰਡ ਨੂੰ ਬਨਾਉਣ ਦਾ ਫੈਸਲਾ ਕੀਤਾ ਸੀ। ਇਸਦਾ ਅਸਰ ਇਹ ਹੋਇਆ ਕਿ ਜਿਥੇ ਪਹਿਲਾਂ ਹਰੀਜਨਾਂ ਨੂੰ ਨੌਕਰੀ ਨਹੀਂ ਮਿਲਦੀ ਸੀ ਫਿਰ ਨੌਕਰੀਆਂ ਮਿਲਣੀਆਂ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋ ਗਈਆਂ। ਅਸੀਂ ਜਿਹੜਾ block system ਕਾਇਮ ਕੀਤਾ ਹੋਇਆ ਹੈ ਉਸ ਦੀ ਵਜ੍ਹਾ ਕਰਕੇ ਜੋ ਅਸੀਂ 21 ਫੀ ਸਦੀ ਦਾ ਕੋਟਾ ਐਕਟ ਵਿਚ ਮੁਕਰਰ ਕੀਤਾ ਹੈ ਉਸ ਦੇ ਮੁਤਾਬਕ ਹਰੀਜਨ ਲੈਣੇ ਹੀ ਪੈਂਦੇ ਹਨ। ਜੇਕਰ ਫਿਰ ਵੀ ਪੂਰੇ ਹਰੀਜਨ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦੇ ਹਨ ਤਾਂ ਇਸ ਵਿਚ ਬੋਰਡ ਦਾ ਕੋਈ ਕਸੂਰ ਨਹੀਂ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਹਰੀਜਨਾਂ ਦੇ ਪੜ੍ਹੇ ਹੋਏ ਲੜਕੇ ਉਤਨੇ ਮਿਲਦੇ ਹੀ ਨਹੀਂ ਹਨ। ਜੇਕਰ ਯੋਗ ਲੜਕੇ ਹੀ ਨਾਂ ਮਿਲਣ ਤਾਂ ਫੇਰ ਬੋਰਡ ਕੀ ਕਰੇ ? ਕਈ ਮੈਂਬਰਾਂ ਨੇ ਆਪਣੇ ਆਪਣੇ ਜ਼ਿਲੇ ਦੀ ਸ਼ਿਕਾਇਤ ਕੀਤੀ ਹੈ। ਮੇਰਾ ਜ਼ਿਲਾ ਗੁਰਦਾਸਪੁਰ ਵੀ backward ਹੈ ਅਤੇ ਮੈਨੂੰ ਵੀ ਸ਼ਿਕਾਇਤ ਹੈ ਲੇਕਿਨ ਬੋਰਡ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਹੀ ਲਵੇਗਾ ਜਿਹੜੇ up to the mark ਹੋਣਗੇ। ਮੈਂ ਅਰਜ਼ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਜਦੋਂ ਸਾਡੀ ਮਿਨਿਸਟਰੀ ਨੇ ਇਹ ਐਕਟ ਬਣਾਇਆ ਸੀ ਤਾਂ ਮੇਰਾ ਘਟੋ ਘਟ 2 ਸੇਰ ਖੂਨ ਵਧਿਆ ਸੀ। ਅਗੇ ਦਿਨ ਰਾਤ ਲੋਕ ਮੇਰੇ ਕੋਲ ਆਉਂਦੇ ਰਹਿੰਦੇ ਸਨ ਕਿ ਸਾਨੂੰ ਨੌਕਰੀ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਲੈਂਦੇ....

ਸ੍ਰੀ ਸਪੀਕਰ : ਤੁਸੀਂ ਕਿਹੜੇ ਐਕਟ ਦੀ ਗੱਲ ਕਰ ਰਹੇ ਹੋ ? ਤੁਸੀਂ ਕਿਹੜਾ ਐਕਟ ਬਣਾਇਆ ਸੀ ? (To which Act the hon. Member is referring ? Which act was got passed by him when he was a Minister ?)

ਚੌਧਰੀ ਸੁੰਦਰ ਸਿੰਘ : ਇਹ ਜਿਹੜਾ ਐਕਟ Subordinate Services Selection Board ਬਣਾਉਣ ਬਾਰੇ ਹੈ ਉਸ ਦੀ ਹੀ ਗੱਲ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹਾਂ। (ਹਾਸਾ)

ਸ੍ਰੀ ਸਪੀਕਰ : ਵਜ਼ੀਰ ਸਾਹਿਬ ਤਾਂ ਕਹਿ ਰਹੇ ਹਨ ਕਿ ਕੋਈ ਐਕਟ ਹੀ ਇਸ ਬਾਰੇ ਨਹੀਂ ਹੈ ਪਰ ਤੁਸੀਂ ਕਹਿੰਦੇ ਹੋ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਕੋਈ ਐਕਟ ਬਣਾਇਆ ਸੀ (ਹਾਸਾ)

(The hon. Minister says that there is no enactment on this subject but the hon. Member says that he got an Act passed in this connection) (*Laughter*)

ਚੌਧਰੀ ਸੁੰਦਰ ਸਿੰਘ : ਇਹ ਜੋ ਪੈਪਸੂ ਵਾਲਾ ਐਕਟ ਹੈ ਮੈਂ ਉਸ ਬਾਰੇ ਅਰਜ਼ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਹ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਇਸ ਨਾਲ ਬੜਾ ਫਾਇਦਾ ਹੋਇਆ ਹੈ ਅਤੇ ਪੰਜਾਬ ਦਾ ਕਾਨੂੰਨ ਠੀਕ ਨਹੀਂ। ਮੈਨੂੰ ਨਹੀਂ ਪਤਾ ਕਿ ਹਰੀਜਨਾਂ ਦੇ ਪੈਪਸੂ ਤੋਂ ਕਿਤਨੇ ਗਜ਼ੇਟਿਡ ਅਫਸਰ ਆਏ ਹਨ।

ਸ੍ਰੀ ਸਪੀਕਰ : ਤੁਸੀਂ ਪਹਿਲਾਂ ਇਹ ਤਾਂ ਦਸੋ ਕਿ ਤੁਸੀ ਕਿਹੜਾ Act ਬਣਾਇਆ ਸੀ ਵਜ਼ੀਰ ਸਾਹਿਬ ਤਾ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਕੋਈ ਐਕਟ ਹੀ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਉਹ ਐਕਟ ਜਿਹੜਾ ਤੁਸੀਂ ਬਣਾਇਆ ਸੀ ਉਹ ਕਿੱਧਰ ਗਿਆ ? (ਹਾਸਾ) (The hon. Member may please tell me the Act which he got passed? The hon. Minister says that there is no enactment on the subject. Where has that Act gone then?) (*Laughter*)

ਉਦਯੋਗ ਮੰਤਰੀ : ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਜੋ ਚੌਧਰੀ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਫੈਸਲੇ ਕੀਤੇ ਹੋਏ ਹਨ ਅਸੀਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਐਕਟਾਂ ਦੀ ਹੀ ਇੱਜ਼ਤ ਦਿੰਦੇ ਹਾਂ (ਹਾਸਾ)

श्री अध्यक्ष : देखिए चौधरी साहिब, इसमें ऐसी कोई बात नहीं। यह एक repealing act है। The method of recruitment of services has been unified through this measure. Chaudhri Sahib, this is not so; this is a repealing Act. The method of recruitment of services has been unified through this measure.)

ਚੌਧਰੀ ਸੁੰਦਰ ਸਿੰਘ : ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਹਰੀਜਨਾਂ ਭਰਾਵਾਂ ਬਾਰੇ Services ਦੇ ਮੁਤੱਲਕ ਕੋਈ ਕਨੂੰਨ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਸਿਰਫ ਇਕ ਬੋਰਡ ਹੈ ਔਰ ਬਲਾਕ ਸਿਸਟਮ ਹੈ ਜਿਸ ਦੇ ਮੁਤੱਲਕ ਮੈਂ ਅਗੇ ਜਾ ਕੇ ਰੋਸ਼ਨੀ ਪਾਵਾਂਗਾ। ਪਰ ਹੁਣ ਜੋ Pepsu ਦੇ ਐਕਟ ਵਿਚ ਤਰਮੀਮ ਹੋ ਰਹੀ ਹੈ ਔਰ ਬਦਲ ਰਿਹਾ ਹੈ ਇਹ ਬਦਲਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਪੰਜਾਬ ਅਤੇ ਪੈਪਸੂ ਦੇ ਮਿਲ ਜਾਣ ਨਾਲ ਇਸ ਦੀ ਕੋਈ ਜ਼ਰੂਰਤ ਨਹੀਂ ਰਹੀ ਔਰ ਇਸ ਐਕਟ ਨਾਲ ਕੋਈ ਫਾਇਦਾ ਵੀ ਨਹੀਂ ਹੋ ਰਿਹਾ। ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਹਰੀਜਨ ਨੌਕਰੀ ਦੇ ਲਿਹਾਜ਼ ਨਾਲ ਅਗੇ ਹਨ। ਮਗਰ ਇਹ ਪੈਪਸੂ ਦਾ ਐਕਟ ਜੋ ਤਰਮੀਮ ਹੋਇਆ ਹੈ ਇਸ ਨੂੰ ਹਰੀਜਨ ਭਰਾਵਾਂ ਲਈ ਹੀ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ।

श्री अध्यक्ष : अब की है न आपने ठीक बात। (The hon. Member is now on the right track.)

ਚੌਧਰੀ ਸੁੰਦਰ ਸਿੰਘ : ਮੈਂ ਇਹ ਦੱਸਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਬਗੈਰ ਕਿਸੇ ਐਕਟ ਦੇ 50 ਫੀ ਸਦੀ ਦੇ ਕਰੀਬ ਸਰਵਿਸਾਂ ਲਈ ਮੁਕੱਰਰ ਕਰ ਦਿਤਾ ਹੈ ਕਿ Subordinate Services Selection Board ਭਰਤੀ ਕਰੇਗਾ। ਇਸ ਦੇ ਨਾਲ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਤਸੱਲੀ ਹੋਈ। ਹਰੀਜਨ ਇਕ ਟੈਸਟ ਪਾਸ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦਾ। ਉਸ ਦੇ ਵਿਚ ਵੀ ਰਿਆਇਤ ਕਰਕੇ ਉਸ ਲਈ ਅਲਹਿਦਾ ਪਰਚਾ ਰਖ ਦਿਤਾ ਗਿਆ ਤਾਕਿ ਉਹ ਟੈਸਟ ਪਾਸ ਕਰ ਸਕਣ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ recruitment ਏਥੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਪੈਪਸੂ ਦਾ ਐਕਟ repeal ਕਰਕੇ ਜੋ ਏਥੇ Subordinate Services Selection Board ਦੇ ਰਾਹੀਂ ਭਰਤੀ ਕਰਨ ਦਾ ਤਰੀਕਾ ਹੈ ਉਹ ਲਾਗੂ ਕੀਤਾ ਜਾਏ। ਇਹ ਅਛੀ ਬਾਤ ਹੈ। Public Service Commission ਵਿਚ ਹਰੀਜਨਾਂ ਦਾ ਕੋਈ ਆਦਮੀ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਇਹ ਸ਼ਕਾਇਤ ਹੈ ਕਿ ਬਹੁਤ ਸਾਰੀਆਂ ਸਰਵਿਸਾਂ ਬਾਕੀਆਂ ਨੂੰ ਦਿਤੀਆਂ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ ਅਤੇ ਸਾਨੂੰ ਨਹੀਂ ਦਿਤੀਆਂ ਜਾਂਦੀਆਂ ਕਿਉਂਕਿ ਸਾਡਾ ਅਗੇ ਕੋਈ ਨਹੀਂ। ਰਾਠੀ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਕੋਈ

[ਚੌਧਰੀ ਸੁੰਦਰ ਸਿੰਘ]

ਐਸੀ ਗੱਲ ਨਹੀਂ ਕਹੀ। ਜਿਹੜੀ ਅਸਲ ਗੱਲ ਕਹਿਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਸੀ ਉਹ ਨਹੀਂ ਕਹੀ। ਇਹ ਚੀਜ਼ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ cheap popularity ਲੈਣ ਵਾਸਤੇ ਕਿਹਾ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਅਸਲ ਚੀਜ਼ ਨਹੀਂ ਕਹੀ। Subordinate Services Selection Board rules ਦੇ ਮੁਤਾਬਕ ਕੰਮ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਉਹ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ interview ਕਰਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਵਿਚ ਮਿਨਿਸਟਰ ਕੋਈ interference ਨਹੀਂ ਕਰਦੇ। ਬੋਰਡ ਵਿਚ integrity ਦੇ ਆਦਮੀ ਬੈਠੇ ਹਨ। (ਪਰਸ਼ੰਸਾ) ਸਰਕਾਰ ਦੀ ਆਪਣੀ ਮਰਜ਼ੀ ਨਹੀਂ ਚਲਦੀ। ਜੇ Subordinate Services Selection Board ਨਾ ਹੁੰਦਾ ਤਾਂ ਹਰੀਜਨਾਂ ਦਾ ਕੋਈ ਆਦਮੀ ਨਾ ਲਿਆ ਜਾਂਦਾ। ਉਹ ਮਿਨਿਸਟਰਾਂ ਜਾ ਮੈਂਬਰ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਪੁਛਦੇ। Automatically 21% ਹਰੀਜਨ ਭਰਤੀ ਹੁੰਦੇ ਚਲੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਪੈਪਸ ਵਾਲੇ ਮਾਰੇ ਗਏ ਜਾਂ ਫਲਾਣੇ ਮਾਰੇ ਗਏ। Public Service Commission ਵਿਚ ਸਾਡਾ ਕੋਈ ਆਦਮੀ ਕਿਉਂ ਨਹੀਂ ਲਿਆ ਗਿਆ ? ਇਹ ਆਪਣੀ cheap popularity ਲਈ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ। ਅਸੀਂ ਤਾਂ ਖੁਸ਼ ਹਾਂ। ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਵਿਚ ਹਰੀਜਨਾਂ ਦੀ ਹਾਲਤ land reforms ਨਾਲ ਐਨੀ ਚੰਗੀ ਨਹੀਂ ਹੋਈ ਜਿੰਨੀ ਸਰਵਿਸਾਂ ਵਿਚ ਆਉਣ ਕਰਕੇ ਹੋਈ ਹੈ। ਸਾਰੇ ਹਿੰਦੁਸਤਾਨ ਵਿਚੋਂ ਅਸੀਂ ਹੀ ਇਹ ਕੰਮ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕੀਤਾ ਹੈ।

ਚੌਧਰੀ ਬਲਬੀਰ ਸਿੰਘ : ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸਪੀਚ ਸਮਝਣ ਲਈ interpreter ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।

ਚੌਧਰੀ ਸੁੰਦਰ ਸਿੰਘ : ਇਨ੍ਹਾਂ ਸ਼ਬਦਾਂ ਨਾਲ ਮੈਂ ਕਹਿੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ Subordinate Services Selection Board ਬਣਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ, ਇਹ ਬੜਾ ਚੰਗਾ ਹੈ। ਜਿਹੜੇ ਦੂਜੇ ਹਨ ਉਹ ਵੀ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਸਾਨੂੰ scheduled caste ਬਣਾਇਆ ਜਾਏ ਤਾਕਿ ਸਾਡੇ ਮੁੰਡੇ ਨੌਕਰ ਹੋ ਜਾਣ। ਮੈਂ ਮਿਨਿਸਟਰ ਇਨਚਾਰਜ ਨੂੰ ਕਹਾਂਗਾ ਕਿ ਸਰਵਿਸਾਂ ਵਿਚ ਕੁਝ ਕਮਜ਼ੋਰੀ ਆਈ ਹੈ। ਸਾਡਾ ਆਦਮੀ Public Service Commission ਵਿਚ ਕਿਉਂ ਨਹੀਂ ਲਿਆ ? ਅੱਜ ਬੋਰਡ ਵਿਚ ਸਰਦਾਰ ਗੁਰਬੰਤਾਂ ਸਿੰਘ ਦੀ ਸਿਫਾਰਸ਼ ਦੀ ਕੋਈ ਜ਼ਰੂਰਤ ਨਹੀਂ। ਸਾਡੇ ਨਾਲ sympathy ਕਰਨੀ ਹੈ ਤਾਂ Public Service Commission ਵਿਚ ਸਾਡਾ ਆਦਮੀ ਲਿਆ ਜਾਏ, ਸਾਰਾ ਕੰਮ ਠੀਕ ਹੋ ਜਾਏਗਾ। Subordinate Services Selection Board ਵਲੋਂ ਜਿਹੜੀਆਂ ਪੋਸਟਾਂ ਨਿਕਲਦੀਆਂ ਹਨ ਉਹ ਸਾਡੇ ਆਦਮੀਆਂ ਵਾਸਤੇ ਵੀ ਪੋਸਟਾਂ ਕਢਦੇ ਹਨ। ਕੋਈ ਵਜਾਹ ਨਹੀਂ ਕਿ Public Service Commission ਵਿਚ ਸਾਡਾ ਆਦਮੀ ਨਾ ਲਿਆ ਜਾਏ। ਇਹ ਚੀਜ਼ ਕਰਨ ਨਾਲ ਸਾਰਾ ਸਿਲਸਿਲਾ ਠੀਕ ਹੋ ਜਾਵੇਗਾ। ਮੈਂ ਮਿਨਿਸਟਰ ਸਾਹਿਬ ਨੂੰ ਕਹਾਂਗਾ ਕਿ ਜਿਹੜੇ ਡਰਾਈਵਰਾਂ ਅਤੇ ਭਾਖੜਾ ਡੈਮ ਦੇ ਕੁਝ ਛੋਟੇ ਮੁਲਾਜ਼ਮਾਂ ਦੀ ਭਰਤੀ Subordinate Services Selection Board ਦੇ purview ਵਿਚੋਂ ਕਢੀ ਹੈ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਦੁਬਾਰਾ ਬੋਰਡ ਦੇ ਰਾਹੀਂ ਭਰਤੀ ਕਰਨ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕਰਨ ਅਤੇ Public Services Commission ਵਿਚ ਸਾਡਾ ਆਦਮੀ ਲੈਣ। ਮੈਂ ਕੰਮ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਆਦਮੀ ਹਾਂ। ਮਿਹਰਬਾਨੀ ਕਰਕੇ ਸਰਵਿਸਾਂ ਨੂੰ ignore ਨਾ ਕਰੋ, ਇਹ ਖਤਮ ਹੋ ਜਾਣਗੀਆਂ ਕੀ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਰਕੇ ਸਾਨੂੰ ਮਾਰਨਾ ਹੈ ? ਮੈਂ ਆਪਣੇ ਖਿਆਲ ਤੇ stand ਕਰਦਾ ਹਾਂ।

ਮੈਂ ਜਾਣਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਜਿਹੜੀ ਸੁਤੰਤਰ ਪਾਰਟੀ ਬਣ ਰਹੀ ਹੈ ਜਾਂ ਕੋਈ ਹੋਰ ਪਾਰਟੀ ਬਣਾ ਰਹੇ ਹਰ, ਉਹ ਹੁਣ ਨਹੀਂ ਆਏਗੀ । ਇਸ ਵਾਸਤੇ ਇਹ ਬਿਲ ਠੀਕ ਹੈ। ਮੈਂ ਆਪਣੇ ਖਿਆਲਾਂ ਤੇ stand ਕਰਦਾ ਹਾਂ। ਮਾਸਟਰ ਗੁਰਬੰਤਾ ਸਿੰਘ ਤਕੜੇ ਹੋ ਕੇ services ਨੂੰ ਠੀਕ ਕਰਨ ਤਾਂ ਸਾਰਾ ਸਿਲਸਲਾ ਠੀਕ ਹੋ ਜਾਏਗਾ। (ਸਰਕਾਰੀ ਪੱਖ ਵਲੋਂ ਪਰਸ਼ੰਸਾ)

ਸ੍ਰੀ ਸਪੀਕਰ : ਆਪਣੇ points ਦੋ ਦੋ ਤਿੰਨ ਤਿੰਨ ਮਿੰਟ ਵਿਚ ਦਸ ਦਿਓ, ਮੈਂ motion put ਕਰਨੀ ਹੈ । (The hon. Members may please state their points within two or three minutes each as I have to put the motion).

ਸਰਦਾਰ ਧਨਾ ਸਿੰਘ ਗੁਲਸ਼ਨ (ਪੱਕਾ ਕਲਾਂ ਰਿਜ਼ਰਵਡ) ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਜਿਸ ਬਿਲ ਤੇ ਬਹਿਸ ਹੋ ਰਹੀ ਹੈ, ਇਸ ਵਿਚ ਜਿਹੜਾ ਐਕਟ repeal ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ ਇਹ ਪੈਪਸੂ ਵਿਚ 1956 ਵਿਚ ਬਣਾਇਆ ਗਿਆ ਸੀ । ਜੋ ਹਰੀਜਨ ਮੈਂਬਰ ਸਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਇਤਰਾਜ਼ ਰਹਿੰਦਾ ਸੀ ਕਿ services ਵਿਚ ਹਰੀਜਨਾਂ ਨਾਲ ਬੇਇਨਸਾਫੀ ਹੋ ਰਹੀ ਹੈ, ਜੋ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਨੌਕਰੀਆਂ ਵਿਚ 20 ਫੀ ਸਦੀ ਹਕ ਦਿਤੇ ਗਏ ਹਨ ਉਹ ਪੂਰੇ ਨਹੀਂ ਹੋ ਰਹੇ । ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਇਸ ਗਲ ਨੂੰ ਮਹਿਸੂਸ ਕਰਕੇ, 20 ਫੀ ਸਦੀ ਰਾਖਵੇਂ ਹਕ ਦੇਣ ਲਈ 2% backward classes ਅਤੇ 18% Scheduled Castes ਲਈ ਕਾਨੂੰਨ ਬਣਾਇਆ । ਉਹ ਕਾਨੂੰਨ ਉਥੇ ਅਮਲ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਆਇਆ । ਲੇਕਿਨ ਇਹ ਗਲ ਬੜੀ ਵਜ਼ਨਦਾਰ ਸੀ ਕਿ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਉਸ ਵੇਲੇ ਇਹ ਕਾਨੂੰਨ ਬਨਾਉਣ ਵੇਲੇ ਅਫਸਰਾਂ ਤੇ ਬੜੀ ਕੜੀ ਪਾਬੰਦੀ ਲਾਈ ਕਿ ਅਗਰ ਕਿਸੇ ਮਹਿਕਮੇਂ ਵਿਚ ਬੇਇਨਸਾਫੀ ਜ਼ਾਹਰ ਹੋਈ ਤਾਂ ਉਸ ਅਫਸਰ ਨੂੰ ਸਜ਼ਾ ਦਿਤੀ ਜਾਏਗੀ ।

ਤੇ ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਮੈਂ ਇਹ ਕਹਾਂਗਾ ਕਿ ਬਜਾਏ ਇਸ ਕਨੂੰਨ ਨੂੰ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਕਨੂੰਨਾਂ ਵਿਚ merge ਕਰਨ ਦੇ ਔਰ ਇਸ ਨੂੰ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਖਤਮ ਕਰ ਦੇਣ ਦੇ ਇਸ ਪੈਪਸੂ ਦੇ ਕਾਨੂੰਨ ਨੂੰ ਸਾਰੇ ਪੰਜਾਬ ਤੇ ਲਾਗੂ ਕੀਤਾ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਸੀ । ਮੇਰੇ ਤੋਂ ਪਹਿਲੇ ਮਾਸਟਰ ਗੁਰਬਤਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਬੜੇ ਹੌਸਲੇ ਨਾਲ, ਬੜੀ ਦਲੇਰੀ ਨਾਲ ਅਤੇ ਬੜੀ ਉੱਚੀ ਅਵਾਜ਼ ਵਿਚ ਇਹ ਦਾਵਾ ਕੀਤਾ ਹੈ ਕਿ ਹਰੀਜਨਾਂ ਨਾਲ ਜਾਂ backward classes ਨਾਲ ਜਾਂ Scheduled castes ਨਾਲ ਕਿਸੇ ਥਾਂ ਤੇ ਕੋਈ ਬੇ-ਇਨਸਾਫੀ ਨਹੀਂ ਹੋਈ। ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਹੋਣੀ ਵੀ ਨਹੀਂ ਚਾਹੀਦੀ ਕਿਉਂਕਿ ਜਦ Scheduled castes ਦੇ ਤਿੰਨ ਮਿਨਿਸਟਰ ਔਰ ਡਿਪਟੀ ਮਨਿਸਟਰ ਇਸ cabinet ਵਿਚ ਹਨ। ਪਰ ਮੈਨੂੰ ਅਫਸੋਸ ਨਾਲ ਕਹਿਣਾ ਪੈਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਇਹ ਦਾਵਾ ਕਰ ਕੇ ਆਪਣੀ ਨਾਵਾਕਫੀ ਜ਼ਾਹਰ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ । ਉਹ ਇਸ ਗੱਲ ਦਾ ਦਾਵਾ ਕਰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਹਰੀਜਨਾ ਨਾਲ ਕਿਧਰੇ ਵੀ ਬੇਇਨਸਾਫੀ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ ਪਰ ਮੈਂ ਇਸ ਸਿਲਸਿਲੇ ਵਿਚ ਤੁਹਾਡੇ notice ਵਿਚ ਇਹ ਚੀਜ਼ ਲਿਆਉਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਪਿਛਲੇ ਬਜਟ Session ਵਿਚ ਮੈਨੂੰ ਇਕ question ਦੇ ਜਵਾਬ ਵਿਚ ਦਸਿਆ ਗਿਆ ਸੀ । ਮੈਨੂੰ ਅਫਸੋਸ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਜਵਾਬ ਮੈਂ ਆਪਣੇ ਨਾਲ ਨਹੀਂ ਲਿਆ ਸਕਿਆ..

Mr. Speaker : This is the third reading of the Bill. The hon. Member, if he desires, should make suggestions, etc. for the implementation of decisions etc. He should not go into the details now.

[Mr, Speaker]

ਤੁਸੀਂ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕਰੋ ਕਿ to the point ਗੱਲਾਂ ਕਰੋ ਇਹ ਨਹੀਂ ਕਿ ਕਿਉਂਕਿ ਹਰੀਜਨਾਂ ਦੀ ਗੱਲ ਆ ਗਈ ਹੈ ਇਸ ਲਈ ਇਸ ਨੂੰ ਲੈ ਕੇ ਬੈਠ ਜਾਉ।

(The hon. Member should try to be relevant and to the point. He should not try to go into unnecessary details simply because this thing concerns Harijans.)

ਸਰਦਾਰ ਧਨਾ ਸਿੰਘ ਗੁਲਸ਼ਨ : ਮੈਂ ਅਰਜ਼ ਕਰ ਰਿਹਾ ਸੀ ਕਿ ਮੈਂ ਇਕ ਸਵਾਲ ਵਿਚ Transport Department ਵਿਚ ਹਰੀਜਨਾਂ ਬਾਰੇ ਔਰ backward classes ਔਰ scheduled castes ਬਾਰੇ ਪੁਛਿਆ ਸੀ..

ਸ੍ਰੀ ਸਪੀਕਰ : ਤੁਸੀਂ 1st reading ਵਾਲੀ discussion ਨਾ ਕਰੋ ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਚੌਧਰੀ ਸੁੰਦਰ ਸਿੰਘ ਨੇ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਤੁਸੀਂ 3rd reading ਵਾਲੀ debate ਕਰੋ।

(The hon. Member while discussing the bill should not take it as its 1st reading as was done by Chaudhri Sunder Singh. He should keep in mind that it is 3rd reading of the bill.)

ਸਰਦਾਰ ਧਨਾ ਸਿੰਘ ਗੁਲਸ਼ਨ : ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਮੈਂ ਬਹੁਤ ਨਹੀਂ ਕਹਿਣਾ। ਮੈਂ ਤਾਂ ਦਸ ਰਿਹਾ ਸੀ ਕਿ ਮੈਂ Transport ਬਾਰੇ ਇਕ ਸਵਾਲ ਪੁਛਿਆ ਸੀ ਕਿ ਉਸ Department ਵਿਚ ਕੁਲ ਕਿਤਨੇ ਮੁਲਾਜ਼ਮ ਹਨ ਔਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਹਰੀਜਨ ਕਿਤਨੇ ਹਨ ਔਰ ਕਿਸ ਅਹੁਦੇ ਤੇ ਹਨ। ਤਾਂ ਉਸ ਦਾ ਜੋ ਜਵਾਬ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਸੀ ਉਸ ਤੋਂ ਪਤਾ ਲਗਦਾ ਸੀ ਕਿ ਅਵਲ ਤਾਂ ਉਹ ਬਹੁਤ ਥੋੜੇ ਸਨ ਔਰ ਜੋ ਸਨ ਉਹ ਜਾਂ ਤਾਂ ਹਾਕਾਂ ਮਾਰਨ ਵਾਲੇ ਸਨ ਜਾਂ ਚੌਕੀਦਾਰ ਸਨ। ਕੋਈ ਵੀ ਹਰੀਜਨ ਉਤਲੇ ਮੁਲਾਜ਼ਮਾਂ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਸੀ।

ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪੁਲਸ ਦੇ ਮਹਿਕਮੇ ਬਾਰੇ ਵੀ ਸਵਾਲ ਦੇ ਜਵਾਬ ਵਿਚ ਦਸਿਆ ਗਿਆ, ਜਦ ਇਹ ਪੁਛਿਆ ਗਿਆ ਕਿ ਉਸ ਮਹਿਕਮੇ ਵਿਚ ਕਿਤਨੇ ਹਰੀਜਨ ਹਨ—

ਸ੍ਰੀ ਸਪੀਕਰ : Order please. 3rd reading ਵਾਲੀ debate ਕਰੋ। (This is 3rd reading of the Bill. While speaking the hon. Member should keep it in mind.)

ਸਰਦਾਰ ਧਨਾ ਸਿੰਘ ਗੁਲਸ਼ਨ : ਮੈਂ ਇਹ ਇਸ ਲਈ ਦਸ ਰਿਹਾ ਹਾਂ ਕਿਉਂਕਿ ਮਾਸਟਰ ਜੀ ਨੇ ਦਸਿਆ ਹੈ ਕਿ ਹਰੀਜਨਾਂ ਨਾਲ ਕੋਈ ਬੇ-ਇਨਸਾਫੀ ਨਹੀਂ ਹੋਈ। ਮੈਂ ਥੋੜੇ ਲਫ਼ਜ਼ਾਂ ਵਿਚ ਆਪਣੀ ਗੱਲ ਪੂਰੀ ਕਰ ਦਿਆਂਗਾ। ਮੈਂ ਜ਼ਿਆਦਾ ਵਕਤ ਨਹੀਂ ਲੈਣਾ। ਮੈਂ ਪੁਲਸ ਬਾਰੇ ਦਸ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਅਵਲ ਤਾਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਬਹੁਤ ਸਾਰਿਆਂ ਮਹਿਕਮਿਆਂ ਵਿਚੋਂ reports ਨਹੀਂ ਆਈਆਂ, ਸਿਰਫ ਇਕ ਮਹਿਕਮੇ ਵਿਚੋਂ ਆਈ ਹੈ ਜਿਸ ਬਾਰੇ ਦਸਿਆ ਗਿਆ ਸੀ ਕਿ ਕਿਤਨੇ ਕਿਤਨੇ D.S.Ps., Inspectors, Sub-Inspectors, Head Constables ਔਰ Constables ਹਰੀਜਨ ਹਨ। ਲੇਕਿਨ ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਇਸ ਦਾ ਮੈਂ ਇਕ ਨਮੂਨਾ ਦਿੰਦਾ ਹਾਂ। ਮੈਂ ਤੁਹਾਡਾ ਜ਼ਿਆਦਾ ਵਕਤ ਨਹੀਂ ਲੈਣਾ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਸਿਆ ਹੈ ਕਿ ਜਿਥੇ ਕੁਲ D.S.Ps. 67 ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚੋਂ ਹਰੀਜਨ ਕੇਵਲ ਦੋ ਹਨ। ਇੰਸਪੈਕਟਰ 113 ਵਿਚੋਂ 3 ਹਰੀਜਨ, ਸਬ-ਇੰਸਪੈਕਟਰ 917 ਵਿਚੋਂ 16, Assistant

Sub-Inspector 1381 ਵਿਚੋਂ 35 ਹਰੀਜਨ, Head Constable 3565 ਵਿਚੋਂ 160 ਅਤੇ ਕਾਂਸਟੇਬਲ 26624 ਵਿਚੋਂ ਬਹੁਤ ਥੋੜੇ ਹਰੀਜਨ ਲਾਏ ਗਏ ਹਨ। ਇਹ ਹੈ ਨਮੂਨਾ ਇਸ ਗੱਲ ਦਾ ਜਿਹੜੀ ਇਨ੍ਹਾਂ ਇਹ ਕਹੀ ਹੈ ਕਿ ਹਰੀਜਨਾਂ ਨਾਲ ਬੇ-ਇਨਸਾਫੀ ਨਹੀਂ ਹੋ ਰਹੀ। 67 ਵਿਚੋਂ ਸਿਰਫ ਦੋ Scheduled Castes ਦੇ D.S.P. ਹਨ, ਹਾਲਾਂਕਿ ਹਿਸੇ ਨਾਲ ਇਹ 14 ਬਣਦੇ ਹਨ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ Inspectors ਹਨ, ਜਿਹੜੇ ਕੁਲ 226 ਹਨ ਔਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚੋਂ ਹਰੀਜਨ ਕੇਵਲ ਤਿੰਨ ਹਨ ਹਾਲਾਂਕਿ ਚਾਹੀਦੇ 43 ਹਨ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ Sub-Inspectors 900 ਹਨ ਔਰ.....

Mr. Speaker : Order Please.

ਸਰਦਾਰ ਧੰਨਾ ਸਿੰਘ ਗੁਲਸ਼ਨ : ਮੈਂ ਇਸ ਲਈ ਇਹ ਦਸ ਰਿਹਾ ਹਾਂ ਕਿਉਂਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਫਰਮਾਇਆ ਹੈ ਕਿ ਹਰੀਜਨਾਂ ਨਾਲ ਇਨਸਾਫ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ।

Mr. Speaker : No remarks about the integrity of the members of the Subordinate Services Selection Board should form part of the proceedings of the Sabha. But so far as the question of principle or constitution of the Board is concerned, it is perfectly relevant to the debate.

मैं नहीं चाहता कि Subordinate Services Selection Board की integrity पर कोई discussion हो (I do not like that there should be any discussion on the integrity of the Selection Board.)

उद्योग मन्त्री : बिल्कुल ठीक है।

ਸਰਦਾਰ ਧੰਨਾ ਸਿੰਘ ਗੁਲਸ਼ਨ : ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜੋ ਪਿਛਲੇ ਪੁਰਾਣੇ ਹਰੀਜਨ ਮੁਲਾਜ਼ਮ ਲਗੇ ਹੋਏ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਤਰੱਕੀ ਦਾ ਜਦ ਮਾਮਲਾ ਆਉਂਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਤੇ ਬੜਾ ਭਾਰੀ ਅੜਿਕਾ ਲਗਾ ਦਿੱਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਔਰ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਪੁਰਾਣੇ ਲਗੇ ਹੋਏ ਹੋ ਇਸ ਲਈ ਤੁਹਾਨੂੰ ਪੁਰਾਣੇ ਲਿਹਾਜ਼ ਨਾਲ, ਪੁਰਾਣੇ grades ਦੇ ਮੁਤਾਬਕ ਹੀ ਤਰੱਕੀ ਮਿਲਣੀ ਹੈ। ਸਿਰਫ ਇਕ ਮਹਿਕਮੇ ਵਿੱਚ ਹੀ ਨਹੀਂ ਬਲਕਿ ਹਰ ਥਾਂ ਤੇ ਮੈਨੂੰ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਖਤਰਾ ਨਜ਼ਰ ਆ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਇਹ ਕੋਈ ਅਫਵਾਹ ਹੀ ਨਹੀਂ ਬਲਕਿ ਅਖਬਾਰਾਂ ਵਿਚ ਵੀ ਨਿਕਲਿਆ ਹੈ ਕਿ backward classes ਵਿਚ ਇਕ ਹਜ਼ਾਰ ਰੁਪਏ ਸਾਲ ਤੋਂ ਘਟ ਆਮਦਣ ਵਾਲੇ ਸਾਰੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਸ਼ਾਮਲ ਕਰ ਲਿਆ ਜਾਵੇਗਾ। ਇਸ ਤੋਂ ਜ਼ਾਹਰ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ backward classes ਵਿਚ ਇਕ ਹਜ਼ਾਰ ਤੋਂ ਘਟ ਆਮਦਣ ਵਾਲਿਆਂ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਪਾ ਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਜਿਹੜੀਆਂ ਰਿਆਇਤਾਂ ਇਸ ਵੇਲੇ ਮਿਲ ਰਹੀਆਂ ਹਨ ਉਹ ਘਟਾ ਦਿਤੀਆਂ ਜਾਣਗੀਆਂ। ਇਸ ਬਾਰੇ ਮੈਂ ਅਰਜ਼ ਕਰ ਦੇਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਹਾਲੇ ਹਰੀਜਨਾਂ ਅਤੇ scheduled castes ਦੀ ਹਾਲਤ ਤਰਸ ਯੋਗ ਹੈ ਔਰ ਇਹ ਗੱਲ ਇਸ ਤੋਂ ਵੀ ਸਾਬਤ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਕਿ ਹੁਣ ਜਿਹੜੀਆਂ ਪੰਚਾਇਤ ਸੰਮਤੀਆਂ ਦੀਆਂ elections ਹੋਈਆਂ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਹਰੀਜਨ ਮੁਸ਼ਕਲ ਨਾਲ ਇਕ ਫੀ ਸਦੀ votes ਦੀ ਰਾਹੀਂ ਚੁਣੇ ਗਏ ਹਨ। ਬਾਕੀ ਸਾਰੇ co-opt ਕੀਤੇ ਗਏ ਹਨ। ਇਸ ਤੋਂ ਜ਼ਾਹਰ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ scheduled castes ਨਾਲ ਵਿਤਕਰਾ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਤੁਸੀਂ ਦੇਖੋ, Deputy

[ਸਰਦਾਰ ਧੰਨਾ ਸਿੰਘ ਗੁਲਸ਼ਨ]

Superintendent, Jails ਵਿਚੋਂ ਇਕੋ ਹੀ scheduled castes ਦਾ ਸਰਦਾਰ ਸ਼ੇਰ ਸਿੰਘ ਸੀ ਜਿਸ ਗਰੀਬ ਨੂੰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਫਿਰੋਜ਼ਪੁਰ ਵਿਚ ਖਤਮ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਇਹੀ ਹਾਲ ਹਰ ਥਾਂ ਤੇ scheduled castes ਦਾ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਪਰ ਮਾਸਟਰ ਗੁਰਬੰਤਾ ਸਿੰਘ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਹਰ ਥਾਂ ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਇਨਸਾਫ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਇਹ ਆਪ ਹੀ ਵੇਖ ਲੈਣ, ਜੋ ਸਵਾਲ ਦਾ ਜਵਾਬ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਿੱਤਾ ਹੋਇਆ ਹੈ ਉਸ ਨੂੰ ਵੇਖ ਕੇ ਆਪਣੀ ਰਾਏ ਬਣਾ ਲੈਣ।

उद्योग मंत्री (श्री मोहन लाल): स्पीकर साहब, इस के मुतल्लिक कोई नई बात नहीं की गई। श्री धन्ना सिंह गुलशन फरमा रहे थे कि पुलिस की higher services में हरिजनों की percentage कम है। मैं उन्हें बताना चाहता हूं कि higher posts में काफी हिस्सा promotion का होता है और direct recruitment बहुत कम होती है और promotion तभी होती है अगर बुनियाद को पूरा कर पाए इस लिए पुलिस में और पटवारियों में उन की percentage 21 की बजाए 50 कर दी और हमारा यत्न है कि उन के साथ इन्साफ हो।

Mr. Speaker : Question is.

That the Punjab Repealing Bill be passed.

The House then divided

Ayes : 47

Noes : 15

The motion was declared carried.

AYES

1. Abdul Ghaffar Khan, Khan.
2. Abhai Singh, Shri.
3. Amar Nath Sharma, Shri.
4. Amar Nath Vidyalankar, Shri.
5. Bakhtawar Singh Rai, Gyani.
6. Balwant Rai Tayal, Shri.
7. Balwant Singh, Sardar.
8. Bhag Singh, Chaudhri.
9. Bhag Singh, Sardar.
10. Bhupinder Singh, Sardar.
11. Chanda Singh, Sardar.
12. Dalbir Singh, Shri.
13. Dasondha Singh, Chaudhri.
14. Gorakh Nath, Shri.
15. Gurbachan Singh Bajwa, Sardar.
16. Guran Dass Hans, Bhagat.
17. Gurbanta Singh, Sardar.
18. Harbans Lal, Shri.
19. Harbans Singh, Sardar.
20. Harbhagwan Maudgil, Shri.

21. Hari Ram, Shri.
22. Harnam Singh, Sardar.
23. Harparkash Kaur, Bibi.
24. Jagat Ram, Shri.
25. Krishna Sethi, Shrimati.
26. Kundan Lal, Shri.
27. Mani Ram, Shri.
28. Mihan Singh, Sardar.
29. Multan Singh, Shri.
30. Narinjan Singh, Sardar.
31. Niranjan Singh Talib, Sardar.
32. Parkash Kaur, Shrimati.
33. Parma Nand, Dr.
34. Partap Singh, Bakshi.
35. Paul Singh, Sardar.
36. Rala Ram, Shri.
37. Ram Piara, Shri.
38. Ram Parkash, Shri.
39. Roshan Lal, Shri.
40. Sadhu Singh, Sant.
41. Sant Ram, Shri.
42. Shri Krishan Shastri, Shri.
43. Sneh Lata, Shrimati.
44. Siri Chand, Chaudhri.
45. Suraj Bhan, Shri.
46. Suraj Mal, Chaudhri.
47. Umrao Singh, Shri.

NOES

1. Abdul Ghani Dar, Maulvi.
2. Balbir Singh, Chaudhri.
3. Baldev Prakash, Dr.
4. Balram Das Tandon, Shri.
5. Baru Ram, Chaudhri.
6. Bhala Ram, Shri.
7. Dhanna Singh Gulshan, Sardar.
8. Dharam Singh Rathi, Chaudhri.
9. Inder Singh, Chaudhri.
10. Jagat Narain Chopra, Shri.
11. Mahesh Indra Singh, Col, Raj-adhiraj.
12. Mangal Sein, Shri.
13. Sher Singh, Shri.
14. Teja Singh, Subedar.
15. Udham Singh, Sardar.

QUESTIONOF PRIVILEGE

श्री अध्यक्ष : सरदार ऊधम सिंह की तरफ से एक चीज़ आई है पहले मैं उस को लेना चाहता हूं। उन्हों ने लिखा है : (I have received a letter from Sardar Udham Singh. I want to take up that first. He has written to say :

श्रीमान स्पीकर साहिब,

मैं हिन्द समाचार अखबार मौरखा 21-9-61 में छपे ग़लत अल्फ़ाज़ के खिलाफ़ एक प्रिविलेज का सवाल अर्ज़ करना चाहता हूं जो कि मैं ने बाकायदा आप की खिदमत में लिख कर भेज दिया है।

[श्री अध्यक्ष]

आज चूंकि सवालात का वक्त हटा दिया गया है लिहाजा मुझे यह सवाल अब इस बिल के बाद पेश करने का मौका दिया जाए, या मुझे वक्त दिया जाए कि मैं इस सवाल को कब पेश करूं।

(हस्ताक्षर) ऊधम सिंह,
एम० एल० ए०,
27-9-61

I wish to raise a question of Privilege under Rule 268 of the Assembly Rules in respect of the publication of an incorrect report of the proceedings of the Vidhan Sabha in the daily Hind Samachar, dated 21st September, 1961 regarding the alleged remarks made by the Speaker on the walk-out staged by the members of the Panthic Group on the 20th September, 1961. The said newspaper says that 'they were staging a walk-out on account of their own mistake and बेवकूफी'. The Hon'ble Speaker did not use the word बेवकूफी. All he said was 'were the Panthic Group staging a walk-out against my ruling or on account of their own mistake in drafting.'.

The said Paper in misreporting the proceedings of the House has committed a breach of Privilege and the Hon'ble Speaker is requested to give his consent to the moving of the following motion :—

> "The Hind Samachar in misreporting the proceedings of the Vidhan Sabha in its issue, dated 21st September, 1961, regarding the walk-out staged by the Akali Members has committed a breach of Privilege of the House."

11 a.m.

जब यह सुबह मुझे दी गई तो मैंने कहा था कि आप official report देख लें, उसके साथ compare कर लें। सैक्रेटरी साहिब ने मुझे बताया है कि official record में लफ़ज़ "बेवकूफी" नहीं है। मैं भी बड़ा हैरान था कि कैसे यह बात उस अखबार ने दे दी। समझ नहीं आती कि उन्हों ने क्यों यह misreport की है।

जब इनकी adjournment motion आई थी तो मैंने यह ruling दी थी कि adjournment motion एक single specific matter की होनी चाहिए। इनकी adjournment motion में चार different subjects थे। इसलिए मैंने उसे out of order करार दे दिया था। जब वह walk-out कर गए तो मैंने कहा था कि उन्हों ने अपनी ग़लती की वजह से walk-out किया है, मेरी ruling के खिलाफ़ walk-out नहीं किया। लेकिन "हिन्द समाचार" में "बेवकूफी" का लफ़ज़ उन्हों ने अपने आप add कर दिया। मेरा विचार है कि अगर लाला जी अपने paper में इसे regret कर दें और contradiction issue कर दें तो बेहतर होगा।

(When this matter was brought to my notice in the morning, I had asked that the report in the newspaper be compared with the official report. The Secretary has told me that the word 'बेवकूफी' does not occur in the record. I was surprised as to how the newspaper published such a thing. I wonder why they have misreported it.

When the adjournment motion in question was taken up, I had given my ruling that it should have dealt with a single specific matter. In fact, the adjournment motion dealt with four different matters. Therefore, on that ground I declared it out of order. When the members of the Panthic Group staged a walk-out I remarked that they were doing so because of their own mistake and not against my ruling. But the 'Hind Samachar' has added the word 'बेवकूफी' on its own in the news item. I think it will be better if Lala Ji offers a regret in his paper and issues a *contradiction to this effect.)

लाला जगत नारायण चोपड़ा : यह तो जनाब Editor का काम है, वही दे सकता है।

श्री अध्यक्ष: तो अगर इसे privilege का issue treat कर लें तो आप को एतराज तो न होगा ? (Then the hon. Member will have no objection if this were treated as a privilege issue?)

लाला जगत नारायण चोपड़ा: मैं तो, जनाब, इसमें कुछ कर ही नहीं सकता। जो कुछ करना है Editor ने ही करना है।

श्री अध्यक्ष : आप उनको कह दें। (The hon. Member may ask him to do so.)

लाला जगत नारायण चोपड़ा : मैं तो इतना ही कर सकता हूं कि जो कुछ आप ने कहा है वह उन्हें convey कर दूँ।

श्री अध्यक्ष : एक दो दिन तक इस पर regret करते हुए contradiction कर दें। अगर ऐसा न किया गया तो मैं इस मामले को Privileges Committee के पास भेज दूँगा। (The paper should offer regret over it and publish a contradiction within a day or two failing which I will be obliged to refer this matter to the Committee of Privileges.)

लाला जगत नारायण चोपड़ा : मैं उनको कह दूंगा।

श्री अध्यक्ष : आप उन्हें फौरन चिटठी लिख दें। जो लफ़ज उस दिन मैं ने use किए वह भी भेज दें और उन्हें कह दें कि regret के साथ contradiction issue कर दें। इस चीज़ को इतना तूल देने की क्या जरूरत है ? (*A letter should immediately be sent to the Editor of the paper. A copy of the observations made by me on that day be also sent to him and he should be asked to contradict the news which has been objected to and also express regret for it. I do not think any useful purpose will be served by stretching this matter.)

**Note* : —A contradiction and regret was published in the Paper in its issue, dated 28th September, 1961, and the matter was treated as closed under orders of the Speaker.

THE PUNJAB LAWS (EXTENSION No. 11) BILL, 1961.

Minister for Industries (Shri Mohan Lal) : Sir, I beg to introduce the Punjab Laws (Extension No. 11) Bill.

Minister for Industries : Sir, I beg to move—

That the Punjab Laws (Extension No. 11) Bill be taken into consideration at once.

Mr. Speaker : Motion moved—

That the Punjab Laws (Extension No. 11) Bill be taken into consideration at once.

श्री मंगल सैन (रोहतक) : स्पीकर साहिब, मन्त्री महोदय इस बिल के द्वारा कुछ कानून पंजाब के उस इलाका में लागू कराना चाहते हैं जहां पर पहले वह लागू नहीं हैं। इस के द्वारा Punjab Copying Fees Act को erstwhile Pepsu areas में लागू कर रहे हैं। मैं समझता हूं कि वे लोग पहले ही taxes के बोझ तले दबे हुए हैं। वह और taxes देने के समर्थ नहीं हैं। इसलिए अगर Copying fees को न बढ़ाया जाए तो अच्छा है।

इसके साथ ही गवर्नमेंट यह भी चाहती है कि Punjab Town Improvement Act को भी उन इलाकों में लागू किया जाए। स्पीकर साहिब, इस विषय पर पहले भी काफी वाद-विवाद हो चुका है और हो सकता है कि मन्त्री महोदय इस बात पर नाराज़ हों और कहें कि शायद मैंने इस subject को specialize कर लिया है लेकिन फिर भी बड़े अदब से कहता हूं कि Town Improvement के नाम पर पंजाब में पहले ही धान्धली मची हुई है। विचार करने का विषय तो यह है कि आज किन हालात में इसे उन इलाकों पर लागू किया जा रहा है। दरअसल Town Improvement Act वहां लागू किया जाता है जहां गवर्नमैंट ने अपने खास आदमियों को accommodate करना हो। हो सकता है कि वज़ीर साहिब थोड़ा disturb भी हों और कहें कि यह नावाजिब बात है लेकिन अगर ठंडे दिल से अपने गरेबां में मुंह डालकर देखेंगे तो वह खुद इस बात को महसूस करेंगे कि जो मैं कह रहा हूं हालत उससे भी ज्यादा खराब है। हमें इस बात का तलख तजरुबा है कि इन्होंने अपनी पार्टी के कई आदमी Improvement Trust के चेयरमैन लगाए हुए हैं। उन्होंने क्या २ किया ? वे public के लिए सरदर्दी का कारण बने हुए हैं। बजाए इसके कि वह slum areas को साफ करने की स्कीमें बनाते बजाय इसके कि लोगों के लिए साफ और सुथरे मकान बनाने का प्रबन्ध करते, बजाय इसके कि गलियों और नालियों को साफ रखने के लिए यथोचित प्रबन्ध करवाते, उन्होंने ऐसे काम किये हैं जो कि वहां पर झगड़ों के कारण बने हुए हैं। मैं जनाब किस किस की बातें आप के सामने वर्णन करूं ? रोहतक की मिसाल आपके सामने एक ज़िन्दा मिसाल है। वहां वह वह चीज़ें होती हैं जो नहीं होनी चाहिएं। वहां मेहनत करके slum areas को साफ किया जा सकता था, जहां पानी का बन्दोबस्त नहीं वहां पानी का बन्दोबस्त किया जा सकता था, सड़कों का प्रबन्ध किया जा सकता था शहर का सुधार

किया जा सकता था लेकिन, स्पीकर साहिब, दुःख से कहना पड़ता है कि काम जो वहां किया जाता है वह Chairman की इच्छाओं और whims के मुताबिक ही होता है। हजारों रुपया बर्बाद किया गया। गर्मियों के मौसम में यहां तो सारे दफतर 7 बजे से 1.30 तक खुलते रहे लेकिन वहां Improvement Trust का दफतर 10 से 5 बजे तक खुलता था। चेयरमैन साहिब हाथ में डँडा उठाकर सैर करते रहते थे। जब staff के लोग शिकायत करते हैं तो उनको suspend कर दिया जाता है।

श्री अध्यक्ष : आप मेहरबानी करके Bill के principles तक ही अपनी speech को confine रखें। (The hon. Member should please confine his speech to the principles of the Bill only.)

श्री मंगल सेन : जो Improvement Trust Act Pepsu पर लागू होने जा रहा है, यह पंजाब में बुरी तरह से फेल हुआ है। उस का कारण रही है इनकी यह policy कि जहां तक हो सके अपने ही आदमी लगाए जाएं। अगर यह किसी I.A.S. को लगा दें, P.C.S. को लगा दें या और ही किसी काबिल आदमी को लगा दें तब तो इन का काम ठीक प्रकार से चले मगर इन के लगाए हुए आदमी तो काम को चलने ही नहीं देते। रोहतक में इन्होंने जिस आदमी को लगाया है वह वहां भी कोई मकान बनाता है झट उस पर नोटिस लगवा देता है और लोगों से उलझ पड़ता है। एक M.P. अपना मकान बना रहा था यह जा कर उस की बीवी से लड़ पड़ा, हाथापाई तक बात पहुंची और नौबत यहां तक पहुंची कि पुलिस और A.D.M. को वहां जाना पड़ा। ऐसे 2 eccentric आदमी इन्होंने लगा दिये हैं।

श्री अध्यक्ष : आप तो एक ही शख्स के गिर्द हो गए हैं। (The hon. Member is revolving round one person.)

श्री मंगल सैन : मैं यह बता रहा हूं कि इन की policy जो इन्हों ने अपना रखी है, गलत है, defective है....

श्री अध्यक्ष : तो यह कहिये कि यह तजरुबा गलत रहा। (Then the hon. Member should say that the experiment has proved a failure.)

श्री मंगल सैन : जी हां, क्योंकि सरकार की अपने ही आदमियों को लगाने की policy गलत रही है। यह एक principle की बात है।

श्री अध्यक्ष : जब Improvement Trust का बिल under discussion हो तो आप यह बातें कर लें अभी तो उस Act को extend किया जा रहा है। (The hon. Member can advance these arguments when a bill regarding Improvement Trusts is under discussion. At present it is being merely extended.)

श्री मंगल सैन : मैं भी तो, जनाब, previous experience ही बता रहा हूं कि इन की policy ठीक नहीं, यह गलत किस्म के आदमियों को लगाते हैं। अपने हवारियों को लगाते हैं जो धांधली मचाते हैं।

श्री अध्यक्ष: छोड़िये इसे। (Please leave this topic.)

श्री मंगल सैन : फिर, जनाब, Music in Muslim Shrines Act भी extend किया जा रहा है हालांकि सिवाए मौलवी साहिब के इलाके में थोड़े से मुसलमानों के और कहीं मुसलमान पंजाब में नहीं हैं। फिर इस कानून को क्यों वहां लागू कर रहे हैं। इतने ही शब्द कह कर मैं बैठ जाता हूं।

Sardar Bhupinder Singh Mann (Mansa, General) : Mr. Speaker, Sir, I will not take much time of the House. So far as the principle of the Bill is concerned, I whole-heartedly support it. But in this connection, I may point out that in spite of the fact that the Government want to bring out uniformity in the matter of application of laws in the new State of Punjab, they are ignoring one glaring fact that still two sets of laws, i.e., Revenue laws are functioning in the erstwhile Pepsu area and the erstwhile Punjab area of the State. Revenue laws are the most important laws so far as the ordinary people are concerned. But it is a pity that such laws are not being made uniform. To be more precise and clear I would like to quote an instance. Supposing there are two brothers. Out of them one has been allotted land in the erstwhile Pepsu area while the other in the erstwhile Punjab area at a very little distance from each other. It is surprising that these two brothers are according to the present tenancy laws being governed by two separate sets of laws. I think, Sir, that the very object of the Government in bringing about uniformity in laws is being defeated by ignoring and not bringing forward uniform laws so far as revenue laws are concerned.

Now, Sir, I would like to draw the attention of the House to clause 4 of the Bill which says—

> "Provided that the Usurious Loans Act, 1918, as amended by the Usurious Loans (East Punjab Amendment) Act, 1948, shall be deemed to have been extended to, and enforced in, the transferred territories from the 30th December, 1960."

Though I am myself not a usurer yet I have not been able to understand the urgency of applying this law retrospectively. I feel that laws concerning commerce should not be applied retrospectively.

Sir, I would also like to say something about the Music in Muslim Shrines Act, 1942, which was passed in certain circumstances in the Joint Punjab and which is going to be extended to the erstwhile Pepsu area. It is most unimportant law. I am of the view, Sir, that most unimportant laws, as I have said before, are being extended and important laws are being ignored. I do not find any urgency in extending this law, i.e., the Music in Muslim Shrines Act, 1942 to that area. I feel that by the extension of this law to the erstwhile Pepsu area the Government, I am afraid, will be introducing a sort of new element in that area. So far as the population of the erstwhile Pepsu area is concerned whether they are Muslims, Hindus or Sikhs, they are living in perfect harmony with each other and there is no urgency of introducing and applying this Act to that area.

Sir, this is what I wanted to bring to the notice of the Hon. Minister, through you.

Thank you very much, Sir.

ਚੌਧਰੀ ਬਲਬੀਰ ਸਿੰਘ : (ਹੁਸ਼ਿਆਰਪੁਰ, ਜਨਰਲ) : ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਇਸ ਬਿਲ ਦੀ Statement of objects and reasons ਵਿਚ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਲਿਖਿਆ ਹੈ ਕਿ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਕੁਝ Acts ਪੈਪਸੂ ਤੇ ਲਾਗੂ ਕਰਨੇ ਹਨ। ਇਸ ਬਿਲ ਦੇ Schedule II ਵਿਚ ਕੁਝ Central Acts ਹਨ ਜਿਹੜੇ ਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਲਾਗੂ ਕਰਨੇ ਹਨ ਲੇਕਿਨ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਬਾਰੇ Statement of objects and reasons ਵਿਚ ਕੋਈ ਹਵਾਲਾ ਨਹੀਂ ਦਿਤਾ ਹੈ। ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਹ statement complete ਨਹੀਂ ਹੈ ਅਤੇ ਇਹ ਨੁਕਸ ਰਹਿ ਗਿਆ ਹੈ।

ਇਸ ਵਿਚ ਜੋ copying fee Act ਹੈ ਇਸ ਨੂੰ ਇਹ ਪੈਪਸੂ areas ਤੇ apply ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ। ਮੈਂ ਅਰਜ਼ ਕਰਨੀ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਪੈਪਸੂ ਦੇ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਕਾਨੂੰਨ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਰਿਆਇਤਾਂ ਦਿਤੀਆਂ ਗਈਆਂ ਹਨ ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਿ ਜ਼ਮੀਨਾਂ ਬਾਰੇ ਕਾਨੂੰਨ ਹਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਤਾਂ ਇਹ ਪੰਜਾਬ ਤੇ ਲਾਗੂ ਨਹੀਂ ਕਰਦੇ ਲੇਕਿਨ ਜੋ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਸਖਤ ਕਾਨੂੰਨ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਪੈਪਸੂ ਤੇ ਲਾਗੂ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ ਅਤੇ ਜਿਹੜੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਰਿਆਇਤਾਂ ਦੇਣ ਵਾਲੇ ਕਾਨੂੰਨ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਮੰਨਸੂਖ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ। ਚਾਹੀਦਾ ਤਾਂ ਇਹ ਸੀ ਕਿ ਪੈਪਸੂ ਵਾਲਾ ਕਾਨੂੰਨ ਲਾਗੂ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਕਿਉਂਕਿ ਉਥੇ copying fee ਘਟ ਹੈ ਲੇਕਿਨ ਇਹ ਵਧ fee ਵਾਲਾ ਕਾਨੂੰਨ ਲਾਗੂ ਕਰਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਤੇ ਵੀ ਭਾਰ ਪਾ ਰਹੇ ਹਨ। ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਤੁਹਾਨੂੰ ਵੀ ਪਤਾ ਹੈ ਕਿ ਜਦੋਂ ਇਥੇ copying fee ਵਧੀ ਸੀ ਤਾਂ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਬਹੁਤ ਸ਼ੋਰ ਸ਼ਰਾਬਾ ਮਚਿਆ ਸੀ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਜ਼ੀਰ ਸਾਹਿਬਾਨ ਨੇ ਫੇਰ ਜਗਹ ਜਗਹ meetings ਕਰਕੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਤਸੱਲੀ ਦਿਲਾਈ ਸੀ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਫਿਕਰ ਨਾ ਕਰੋ ਅਸੀਂ ਇਸ ਚੀਜ਼ ਨੂੰ ਠੀਕ ਕਰ ਦੇਵਾਂਗੇ ਲੇਕਿਨ ਜਦੋਂ ਹੁਣ ਮੌਕਾ ਸੀ ਕਿ ਪੈਪਸੂ ਵਾਲਾ ਕਾਨੂੰਨ ਲਾਗੂ ਕਰਕੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਇਹ relief ਦੇ ਸਕਦੇ ਸਨ ਤਾਂ ਹੁਣ ਇਹ ਉਸ ਨੂੰ ਮਨਸੂਖ ਹੀ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ। ਪੈਪਸੂ ਵਿਚ copying fee ਘਟ ਸੀ। ਉਥੋਂ ਦਾ ਐਕਟ ਪੰਜਾਬ ਤੇ ਲਗਾਇਆ ਜਾਂਦਾ। ਜਿਹੜਾ ਇਹ ਪੰਜਾਬ ਦਾ ਐਕਟ ਪੈਪਸੂ ਤੇ ਲਗਾਉਣ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਹੈ ਇਹ ਬਿਲਕੁਲ ਗਲਤ ਹੈ। ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਮਾਨ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਕਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਜਿਹੜੇ Acts ਦੀ ਜ਼ਰੂਰਤ ਨਹੀਂ, ਖਤਮ ਹੋ ਚੁਕੇ ਹਨ ਅਤੇ apply ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਵੀ ਪੈਪਸੂ ਵਿਚ ਲਾਗੂ ਕਰਕੇ criticism ਦਾ ਮੌਜ਼ੂ ਨਾ ਬਣਾਇਆ ਜਾਵੇ, ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਿ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ Music in Muslim Shrines Act ਹੈ। ਇਹ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਵੀ ਕਦੇ apply ਨਹੀਂ ਹੋਇਆ। ਪੈਪਸੂ ਵਿਚ ਇਸ ਦੀ ਜ਼ਰੂਰਤ ਨਹੀਂ। ਪਰ ਇਸ ਨੂੰ ਉਥੇ ਵੀ apply ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ। ਮੁਸਲਮਾਨ ਸਿਰਫ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਗੁੜਗਾਂਵਾਂ ਦੀ ਨੂਹ ਤਹਿਸੀਲ ਵਿਚ, ਮੇਵਾਤ ਦੇ ਇਲਾਕੇ ਵਿਚ ਵਸਦੇ ਹਨ। ਉਥੇ ਇਹ ਐਕਟ already apply ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਪੈਪਸੂ ਦੇ ਇਲਾਕੇ ਵਿਚ ਮਾਲੇਰਕੋਟਲਾ ਜਾਂ ਇਕ ਦੋ ਹੋਰ ਜਗਾਹ ਤੇ ਥੋੜੇ ੨ ਮੁਸਲਮਾਨ ਵਸਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਦੀ urgency of matter ਸਮਝ ਨਹੀਂ ਆਈ। ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਜਿਹੜਾ Punjab Town Improvement Act, 1922 ਪੈਪਸੂ ਦੇ ਇਲਾਕੇ ਤੇ ਲਾਗੂ ਕੀਤਾ ਜਾ ਰਿਹਾ

[ਚੌਧਰੀ ਬਲਬੀਰ ਸਿਘ]

ਹੈ ਇਹ political purpose ਲਈ ਹੈ। Improvement Trusts ਜੋ ਬਣਾਉਣੇ ਚਾਹੀਦੇ ਹਨ ਉਸ ਦੇ ਲਈ ਕੁਝ ਕਾਨੂੰਨ ਬਦਲੇ ਜਾਣੇ ਚਾਹੀਦੇ ਹਨ। ਜਦ ਤੱਕ ਉਹ ਨਾ ਬਦਲੇ ਜਾਣ ਉਤਨੀ ਦੇਰ ਤੱਕ ਇਸ ਐਕਟ ਨੂੰ ਪੈਪਸੂ area ਵਿਚ ਲਾਗੂ ਨਹੀਂ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ। ਮੇਰੇ ਸਾਥੀ ਮੰਗਲ ਸੈਨ ਨੇ ਕਿਹਾ ਸੀ ਕਿ Improvement Trust ਦੇ ਚੇਅਰਮੈਨ ਉਹ ਬਣਾਏ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ Politically ਖਰੀਦਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਸਿਆਸੀ ਖਰੀਦੋ ਫਰੋਖਤ allow ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਜਾਣੀ ਚਾਹੀਦੀ। ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਵਿਚ ਇਹ ਚੀਜ਼ ਚਲ ਰਹੀ ਹੈ। ਹੁਣ elections ਸਿਰ ਉਪਰ ਆ ਰਹੀਆਂ ਹਨ। ਇਸ ਵੇਲੇ ਬੜੇ ਐਲਾਨ ਹੋ ਰਹੇ ਹਨ ਕਿ ਜ਼ੈਲਦਾਰ, ਜ਼ੈਲ ਸੇਵਕ ਅਤੇ ਜ਼ੈਲ ਉਪ ਸੇਵਕ ਬਣਨਗੇ, Honorary Magistrates ਬਣਨਗੇ। ਇਸ ਦਾ ਮਤਲਬ ਸਿਵਾਏ ਪੁਲੀਟੀਕਲ ਖਰੀਦ ਦੇ ਹੋਰ ਕੁਝ ਨਹੀਂ। ਅਲੈਕਸ਼ਨਾਂ ਆ ਰਹੀਆਂ ਹਨ। ਕੁਝ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਝਾਂਸਾ ਦਿਤਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਅਲੈਕਸ਼ਨਾਂ ਦੇ ਬਾਅਦ ਤੁਹਾਨੂੰ ਇਹ ਬਣਾਉਣਾ ਹੈ। Improvement Trust ਦੇ ਜਿਹੜੇ ਚੇਅਰਮੈਨ ਪੈਪਸੂ ਦੇ ਇਲਾਕੇ ਵਿਚ ਵੀ ਬਣਾਉਣੇ ਹਨ ਉਥੇ ਪਹਿਲਾਂ ਇਹ ਤਰੀਕਾ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਇਹ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਹੋਏਗੀ ਕਿ ਉਥੇ Improvement Trusts ਬਣਾਏ ਜਾਣ। ਅਲੈਕਸ਼ਨਾਂ ਵਿਚ ਕੁਝ ਆਦਮੀਆਂ ਦੀ ਮਦਦ ਲੈਣ ਖਾਤਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਝਾਂਸਾ ਦਿਤਾ ਜਾਏਗਾ ਕਿ ਤੁਹਾਨੂੰ Improvement Trust ਦੇ ਚੇਅਰਮੈਨ ਬਣਾ ਦਿਤਾ ਜਾਏਗਾ ਜਾਂ ਹੁਣੇ ਬਣਾ ਦਿਤੇ ਜਾਣਗੇ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸੌਦੇਬਾਜ਼ੀ ਕਰਨੀ ਹੈ। ਪੱਲਿਉਂ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਦੇਣਾ ਤੇ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਖਜ਼ਾਨੇ ਵਿਚੋਂ ਪੈਸੇ ਦੇ ਕੇ ਇਹ ਪੁਲੀਟੀਕਲ game ਖੇਡੀ ਜਾਏਗੀ। (ਘੰਟੀ) । ਇਹ ਬਿਲ ਇਤਨਾ important ਨਹੀਂ ਸੀ ਕਿ ਇਸ ਦੀ ਐਨੀ urgency ਸੀ ਕਿ ਇਕ ਦਮ ਹੀ ਇਸ ਦੇ ਪਾਸ ਹੋਣ ਦੀ ਜ਼ਰੂਰਤ ਹੈ। ਪੰਜਾਬ ਸਰਕਾਰ ਅਤੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਾ Law Department ਸਾਰੇ Acts ਨੂੰ ਤਰਤੀਬ ਦੇ ਕੇ ਇਕ ਵੇਰ ਲਿਆਵੇ। ਇਹ ਗਿਆਰਵੀਂ instalment ਹੈ। ਫੇਰ ਬਾਰ੍ਹਵੀਂ instalment ਆ ਜਾਏਗੀ। ਹਰ ਦੋ ਮਹੀਨੇ ਬਾਅਦ ਇਹ ਅਜਿਹੀ instalment ਆ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਜਿਹੜੇ ਕਾਨੂੰਨਾਂ ਦੀ urgency ਹੈ ਇਕ ਦਮ ਸਾਰੇ laws extend ਕਰੋ। ਪੰਜਾਬ ਅਤੇ ਪੈਪਸੂ ਦੇ areas ਵਿਚ ਜਿਹੜਾ ਵਿਤਕਰਾ ਹੈ ਇਸ ਨੂੰ ਖਤਮ ਕਰਕੇ ਸਾਰੇ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਇਕੋ ਕਾਨੂੰਨ ਲਾਗੂ ਕਰ ਦੇਣੇ ਚਾਹੀਦੇ ਹਨ।

चौधरी धर्म सिंह राठी : (सम्भालका) : हमारे सामने Punjab Laws (Extension No. 11) Bill है। इसके statement of objects and reasons को मैं ने पढ़ा है और इसमें सिर्फ extension के बारे ज़िक्र है। लेकिन मुझे Schedule 3 देख कर हैरानी हुई क्योंकि इसके अन्दर repealing का लफ़ज़ ले आए हैं। अगर इसका नाम Extension and Repealing Bill होता तब तो ठीक था लेकिन यह repealing जो Schedule 3 में लाए हैं यह contradictory है। यह दोनों चीज़ें एक साथ नहीं चल सकतीं। इन्होंने एक गलती कर रखी है जो कि नहीं होनी चाहिए।

दूसरी यह चीज़ मैं कहना चाहता हूं कि यह जो Improvement Trust Act है यह पैप्सू के उस एरिया पर लागू किया जाए जहां यह लागू नहीं है। और जनाब जो इस ऐक्ट

को blackmailing के लिए इस्तेमाल किया जा रहा है वह नहीं होना चाहिए। इन्होंने अमृतसर में स्वतन्त्र पार्टी के प्रैज़ीडैंट को चेयरमैन बना दिया। इस तरह से खरीद नहीं होनी चाहिए। (*Interruptions*)

जनाब, मैं यह कह रहा हूं कि यह लालच corrupt करने के लिए दिया गया। इसलिए इस तरह की blackmailing नहीं होनी चाहिए। दूसरी बात मैं यह कहना चाहता हूं कि क्योंकि इस बिल में फीस में बढ़ौतरी करने का सवाल है इसलिए यह money bill है और money bill के लिए संविधान के मुताबक जो procedure है उसे पूरा करना चाहिए और गवर्नर की मंज़ूरी ली जाए वरना इसे Extension Law के अन्दर लाना unconstitutional है।

तीसरी बात मैं यह अर्ज़ करना चाहता हूं कि मान साहिब ने ठीक बात कही थी कि जो important acts हैं उन में तो uniformity करते नहीं और इन्हें मामूली बातों में uniformity का फ़िक्र हो रहा है। अंग्रेज़ों के राज में Criminal Laws Act, 1908 काला कानून था लेकिन आज वह बढ़िया कानून हो गया। जितने पुराने कांग्रेसी हैं वे इसे काला कानून बताते रहे लेकिन आज उसकी extension की जा रही है। मैं कहता हूं कि कम से कम erstwhile पैप्सू को तो इस काले कानून से बचाओ। इन अल्फ़ाज़ के साथ मैं इस बिल की मुखालफ़त करता हूं।

उद्योग मंत्री (श्री मोहन लाल): स्पीकर साहब, बहुत मशहूर मिसल है कि दुनियां को खुश करना बहुत मुश्किल है। नुक्ताचीनी करना आसान काम है और हरेक को खुश करना मुश्किल चीज़ है। आज की developing economy में हम बड़ी तेज़ी के साथ rural और urban areas में आगे बढ़ रहे हैं—इस बात से कोई इन्कार नहीं कर सकता। लेकिन दो मेम्बरान ने एतराज़ किया कि Improvement Trust के चेयरमैन उन्हें पसन्द नहीं। रोहतक के मेम्बर ने रोहतक इम्प्रूवमेंट ट्रस्ट पर एतराज़ किया और राठी साहब ने अमृतसर के इम्प्रूवमेंट ट्रस्ट के चेयरमैन की तरफ इशारा किया। जहां तक रोहतक इम्प्रूवमेंट ट्रस्ट के Chairman का सवाल है वह एक पुराना political sufferer था और M.A. पास था, well qualified था......

श्री बलराम दास टंडन: On a point of information. क्या Chairman, Improvement Trust की असामी के लिए किसी खास qualification की ज़रूरत है? क्या वह M.A. या L.L.B. होना चाहिए या Engineering पास होना चाहिए?

उद्योग मंत्री: Competent आदमी हो, अच्छा administrator हो। तो मैं अर्ज़ कर रहा था कि वहां का चेयरमैन well qualified था और political sufferer था लेकिन unfortunately वह fit in नहीं कर सका और अपने फरायज़ अच्छी तरह से न निभा पाया। इस सिलसिला में क्योंकि inquiry होनी है इसलिए मैं ज्यादा अर्ज़ नहीं करता। लेकिन मैं इतना अर्ज़ कर देना चाहता हूं कि जो शख्स अपने काम को अच्छी तरह से निभा न सके हमें उसे remove करने में ज़रा भी झिझक नहीं होती। अमृतसर इम्प्रूवमेंट ट्रस्ट के चेयरमैन की appointment के बारे में राठी साहब ने ज़िक्र किया।

[उद्योग मन्त्री]

उन को काबिल समझ कर appoint किया गया था । अब उन के मुतल्लिक यह एतराज़ है कि वे स्वतन्त्र पार्टी से ताल्लुक रखते थे इसलिये political blackmailing हो गई । अगर किसी political sufferer को appoint करते हैं तो nepotism कहते हैं और दूसरी किसी पार्टी के आदमी को appoint करते हैं, क्योंकि वह काबिल है तो political blackmailing हो जाती है । क्या करें ? स्पीकर साहिब, पंजाब के सभी आदमी हमारे अपने आदमी हैं, political sufferers भी और स्वतन्त्र पार्टी से सम्बन्ध रखने वाले भी आदमी हमारे अपने ही हैं । बाहर से import कैसे कर सकते हैं । हम अपनी मर्जी से appointment करते हैं । जो आदमी deserving हो, qualified हो, जिस को मुस्तहक़ समझें उस को रखा जाता है । इस में party consideration नहीं होती, सिर्फ merits पर appointment होती है । इस लिये इस के मुतल्लिक इस से ज्यादा जवाब मैं और क्या दूं ।

मान साहिब ने दो तीन points उठाए थे । उन में काफी वज़न है इस लिये उन का जवाब मुझे देना चाहिये । उन्हों ने कहा है कि Tenancy Laws और Revenue Laws में uniformity नहीं लाई गई । आप जानते हैं कि इस के बारे में यहां पर कई बार सवाल उठाया गया और चीफ मिनिस्टर साहिब खुद on the floor of the House जवाब दे चुके हैं । उस को दोहराना मुझे गैर ज़रूरी मालूम देता है । मान साहिब खुद जानते हैं कि क्या position है ? उन्होंने बजातौर पर फरमाया है । Clause IV की Proviso जो Usurious Loans Act के बारे में है, उस के मुताल्लिक उन की दलील में वज़न है । मैं अर्ज़ करना चाहता हूं कि जिस वक्त पंजाब के Money Laws को Extension of Laws के ज़रिये 30 दिसम्बर 1960 को लागू किया गया तो यह law रह गया था । किसी तरह से यह omission हो गई थी । इस लिये इन loans के मुताल्लिक यह कानून उसी date से लागू किया गया है जिस से दूसरे Money Bills लागू किये गए थे, वैसे यह हमारी गलती है । इस को अब ठीक किया जा रहा है ।

दूसरी बात उन्हों ने Music in Muslim Shrines Act के बारे में कही थी । दूसरे मेम्बर साहिबान ने भी हवाला दिया था । मान साहिब जानते हैं कि uniformity आनी चाहिये, utility न भी हो तो भी uniformity आनी चाहिए, Laws में uniformity होनी चाहिये । Pepsu area में मालेरकोटला के इलाका में Muslim आबादी की concentration है और जगह न सही, अगर एक जगह के लिये भी uniformity लाने की ज़रूरत हो तो लानी चाहिये । इसलिये इस measure को लाने की ज़रूरत महसूस हुई । एक बात राठी साहिब ने भी कही थी । उन्हों ने काफी मेहनत कर के यह point निकाला । उन का point वज़नदार है, मुझे उस का जवाब देना चाहिये । उन्हों ने फरमाया कि इस बिल का title तो केवल Extension of Certain Laws है लेकिन इस के ज़रिये repeal करने का काम भी किया जा रहा है । इसलिये title ठीक नहीं है, इस में repeal का जिक्र भी आना चाहिये । मैं हाउस की तवज्जो clause No. 6 की तरफ दिलाऊंगा । वहां हम ने लिखा है कि जो corresponding laws हैं उन को repeal किया जा रहा है । यह एक consequential change ज़रूरी चीज़

बन जाती है। इधर से उधर या उधर से इधर कानून लागू करें तो corresponding change consequential चीज़ बन जाती है कि दूसरा कानून repeal हो जाएगा। यह automatically हो जाता है इस लिये उस चीज़ को लिखने की ज़रूरत नहीं रह जाती।

Mr. Speaker : Question is—

That the Punjab Laws (Extension No. 11) Bill be taken into consideration at once.

The motion was carried.

Sub-clause (2) of Clause 1

Mr. Speaker : Question is—

That sub-clause (2) of Clause 1 stand part of the Bill.

The motion was carried.

Clauses 2 and 3

Mr. Speaker : Question is—

That Clauses 2 and 3 stand part of the Bill.

The motion was carried.

श्री जगत नारायण चोपड़ा (जालन्धर शहर, दक्षिण-पश्चिम): जनाब, मैं इस बात क हक में हूं कि पैप्सू के इलाके में Improvement Trust Act लागू होना चाहिये। मगर मैं आप की विसातत से वज़ीर साहिब की खिदमत में यह कहना चाहता हूं कि जिस ढंग से यह चेयरमैनशिप....

Mr. Speaker : This is not relevant.

Clauses 4 to 9

Sardar Bhupinder Singh Mann (Samana, General) : Sir, for the information of the Government I would submit that at present an Act for the improvement of towns is already in force in the erstwhile Pepsu area and that with the extension of the Punjab Town Improvement Act, 1922, there will be two Acts in force in that area for one purpose. This thing may not create confusion. Therefore, I would like to know whether the Government have examined this point and whether they are going to repeal the Act already in force there.

Minister for Industries : I am not aware of any such Act in force in that area. If, however, there is one then we will definitely take the necessary steps.

Mr. Speaker : Question is—

That clause 4 to 9 stand part of the Bill.

The motion was carried.

SCHEDULE I

श्री जगत नारायण चोपड़ा: स्पीकर साहिब, मैं अर्ज़ कर रहा था कि मैं इस बात के खिलाफ़ नहीं हूं कि Improvement Trust Act क्यों लागू किया जा रहा है। मगर जिस ढंग से Improvement Trusts की Chairmanship को बांटा जाता है मैं उस के खिलाफ़ हूं। आप को इल्म होगा कि जालंधर और अमृतसर के Improvement Trusts के चेयरमैन की बाबत एतराज़ात उठाए गए थे कि appointment करने से पहले Public Service Commission की इजाज़त क्यों नहीं ली गई। इन्हों ने कहा कि चूंकि गवर्नमैंट ने खुद nomination की है इसलिये Public Service Commission की इजाज़त लेने की ज़रूरत नहीं है। आप को यह भी मालूम होगा कि जालन्धर और अमृतसर के Improvement Trusts के चेयरमैन को हटाना पड़ा। इसी प्रकार रोहतक के Improvement Trust के चेयरमैन को भी हटाना पड़ा। मैं कहना चाहता हूं कि यह prize post नहीं होनी चाहिये। इस post की बहुत ज्यादा अहमियत है क्योंकि Improvement Trust के Chairman ने शहरों को ठीक करना होता है, कुशादा करना होता है, buildings बनानी होती हैं, roads बनानी होती हैं और slums ठीक करने होते हैं। यह post prize post नहीं होनी चाहिये इस को Public Service Commission के ज़रिये fill in करना चाहिये। Post को advertise करना चाहिये। मैं यह suggestion देना चाहता हूं।

मौलवी अब्दुल गनी डार (नूह): जनाब, यह जो Music in Muslim Shrines Act है इस के मुताल्लिक मैं कुछ अर्ज़ करना चाहता हूं। इसे तो बजाए पैप्सू में लागू करने के पंजाब में भी हटा देना चाहिए। मेरी reasoning यह है कि जो मुसलिम shrines हैं वह मुसलिम shrines ही रहेंगे चाहे यहां एक मुसलमान भी न हो। मगर जब तक उसे बिल्कुल उड़ा न दिया जाए मस्जिद तो मस्जिद ही रहेगी। इसलिये अगर इस कानून को इसी तरह से कायम रखें और इस पर नए सिरे से गौर न हो तो यह तो इस का मज़ाक उड़ाना होगा। यह तो ठीक है कि जहां मुसलमान हों और उन की shrines हों उन के एहतराम के लिए यह कानून लागू किया जा रहा है और उन की दिलजोई के लिए लागू किया जा रहा है। जैसे उन्होंने फरमाया मालेरकोटला में मुसलमान हैं और उन के जज़बात का ख्याल रखना चाहिए मगर इतना अर्ज़ करूंगा कि अब पंजाब में हालात बिल्कुल बदल गए हैं। आज कुछ मजबूरियां हैं। पंजाब में हज़ारहा जगह मसाजिद में बेचारे बेघर लोग आबाद हैं और वह इन्हें कई तरह इस्तेमाल कर रहे हैं। मैं तो कुछ नहीं कहता मगर रंज होता है कि औरंगज़ेब को कोसा जाता है जिस के एक नौकर ने मन्दिर गिरवा कर मस्जिद बनवा दी थी आज से चार सौ वर्ष पहले, मगर आज कई मसाजिद को गुरद्वारे बना लिया गया है। खैर वह तो मस्जिदें ही रहेंगी। इस कानून को पैप्सू में लागू करने जा रहे हैं। वहां भी यही हालत है। अगर यह एहतराम करना चाहते हैं तो मुबारक है मगर अर्ज़ करता हूं कि यह practically नामुमकिन है। स्पीकर साहिब, मैं यह बात कोई शिकवे के तौर पर नहीं कहता मगर कुछ दूसरी तरफ से लोग खफ़ा हो जाते हैं। अगर हम कोई बात करते हैं और गालियां देते हैं मगर मैं आप को फोटो दिखा सकता हूं कि अमृतसर में improvement के नाम पर दो मस्जिदों को गिरा दिया गया, अच्छी बात है, मैं कोई पगला नहीं हूं कि कहूं कि इस से तूफान बरपा होने वाला है। खुदा के घर

का एहतराम सब के लिये वाजिब है। मगर सरकार बेबस है और औकाफ़ वाले भी बेबस हैं तो भला ऐसा बिल अब लाने की क्या ज़रूरत थी। वही बात है:

वाबस्ता मेरी याद से कुछ तलखियां भी थीं

अच्छा किया जो आप ने मुझ को भुला दिया।

जो चीज़ आप practically कर नहीं सकते बेहतर है कि उसे छोड़ ही दें या फिर बदल कर लाएं। बाकी अगर हमारे जज़बात के एहतराम और मकद्दस मुकामात के एहतराम का आप को ख्याल है और इसे आप इसलिए पैप्सू में भी करना चाहते हैं तो यह तो खुशी की बात है। (घंटी)

जो आप फीस बढ़ाने वाला ऐक्ट लागू कर रहे हैं इस बारे अर्ज़ है कि अगर कोई अच्छी बात वहां थी चाहे वृष भान जी उस पर अमल नहीं करा सके तो उसे यहां लागू करना चाहिए। सरकार तो चाहती है कि "रब्बा इक्को जहे कर" मगर इन के अपने नीचे तो कार है और हम बेकार हैं। एक जैसे तो न होंगें। पैप्सू वालों से इन्साफ कीजिए। जो उन की अच्छी चीज़ें हैं उन को यहां लाइये।

उद्योग मन्त्री (श्री मोहन लाल) : स्पीकर साहिब मैंने एक ही बात अर्ज़ करनी है। मौलवी साहिब ने अभी जो suggestion दी है उस पर इस वक्त अमल नहीं हो सकता। हमें तो uniformity का ही ख्याल था इसलिये इसे Pepsu में लागू करना चाहते हैं। कानून को हटाने का सवाल इस वक्त सामने नहीं है। अगर मौलवी साहिब की यह खाहिश हो तो कई रास्ते उन के सामने खुले हैं, वह बाकायदा resolution move कर सकते हैं इस Act को repeal करने का। उस पर मुनासब विचार होगा। इस वक्त तो Acts को unify करने का ही विचार है।

श्री अध्यक्ष: क्या Evacuee Muslim Shrines Government of India के control में नहीं है? (Are not the evacuee Muslim Shrines under the control of the Government of India ?)

उद्योग मन्त्री: मौलवी साहिब ने House में पहली दफा बात की है लेकिन जहां तक मुझे इल्म है evacuee property Government of India के तहत है।

श्री अध्यक्ष: अगर कहीं इन का misuse हो रहा है, तब तो यह बड़े अफसोस की बात है। (It it very regrettable if such shrines are being misused anywhere.)

मौलवी अब्दुल गनी डार : जनाब एक नहीं हज़ारों।

खान अब्दुल गफ़्फ़ार खां : हज़ारों भी कम बताई हैं।

श्री अध्यक्ष: यह बात तो दोनों तरफ से agree की गई है कि जहां कहीं भी ऐसी बात हो ठीक की जाए। (Both the countries have agreed to make amends wherever such a thing has happened.)

उद्योग मन्त्री : जी हां। खैर इस वक्त इस पर विचार नहीं हो रहा है, तो यह इस की stage नहीं है।

Mr. Speaker : Question is—

That Schedule I stand part of the Bill.

The motion was carried.

SCHEDULE II

चौधरी धर्म सिंह राठी (सम्भालका): एक दलील तो जनाब फाजिल वजीर साहब ने यह दी थी कि जो Acts conflict करते हैं उन को repeal कर रहे हैं। अब यहां पर Northern India Ferries Act, 1878, है। इस किस्म का Act पैप्सू में भी है। उसके बारे में कोई repealing bill वगैरह नहीं लाए। इस सिलसिला में शायद 1948 का राजप्रमुख का फरमान वहां पर मौजूद है। अगर इसको वहां पर लागू करना था तो पहले उस 'फरमान' के लिए repealing बिल लाते। एक गलती उन से हो गई और फिर उसको मानते भी नहीं। आखिर इनसान से ही गलती होती है और जब एक बार गलती हो गई तो उसे मान लेना चाहिए (*Interruptions*) उसे दूसरे तरीके से put करने की कोशिश नहीं करनी चाहिए। यह conflicting position है।

Mr. Speaker : It is provided in clause 6 that—

"If immediately before the commencement of this Act, there is in force in the transferred territories any law corresponding to any of the enactments or rules, regulations, notifications, orders and by-laws made, and directions or instructions issued, thereunder, extended to those territories........"

उद्योग मन्त्री: जनाब, यह जो Schedule II है यह Central Acts की बाबत है। जिन Central Acts को हमने पहले Punjab areas में लागू किया हुआ था, उन्हें अब erstwhile Pepsu areas पर भी apply किया जा रहा है इसमें conflict का कोई सवाल नहीं है।

चौधरी धर्म सिंह राठी: दूसरे नम्बर पर जनाब Criminal Law Amendment Act है। यह एक मशहूर Act है।

Mr. Speaker : Much has already been said on it.

चौधरी धर्म सिंह राठी : यह जनाब एक ऐसा कानून है जिसके तहत जिसको चाहें पकड़ लें। इसके तहत लाला लाजपत राए को पकड़ा गया, हरदयाल को पकड़ा गया, राजा महेन्द्र प्रताप को पकड़ा गया, और दूसरे देश भक्तों को पकड़ा गया। यह amendment नहीं लानी चाहिए। यह भारी ज्यादती है। पंजाब और Pepsu के लोगों के साथ जुलम है। इसमें इधर और उधर बैठे सब का नम्बर आ सकता है। यह पास नहीं होना चाहिए।

Mr. Speaker : Question is—

That Schedule II stand part of the Bill.

The motion was carried.

SCHEDULE III

Mr. Speaker : Question is—

That Schedule III stand part of the Bill.

The motion was carried.

Sub-clause (1) *of Clause* 1

Mr. Speaker : Question is—

That Sub-clause (1) of Clause 1 stand part of the Bill.

The motion was carried.

TITLE

Mr. Speaker : Question is—

That title be the title of the Bill.

The motion was carried.

Minister for Industries (Shri Mohan Lal) : Sir, I beg to move—

That the Punjab Laws (Extension No. 11) Bill be passed.

Mr. Speaker : Motion moved—

That the Punjab Laws (Extension No. 11) Bill be passed.

12 noon

श्री बलराम दास टंडन (अमृतसर शहर, पश्चिम): स्पीकर साहिब, अब जब कि यह Extension Bill पैप्सू पर लागू हो रहा है, मैं इस third reading stage पर आप के द्वारा दो-चार बातें ज़रूर सरकार के नोटिस में लाना चाहता हूं । जहां तक Improvement Trusts का ताल्लुक है इन का वास्तविक काम तो जहां जहां शहरों में congestion हो उस को दूर करना, slum areas को साफ करना और इस प्रकार से शहर की improvement करना है। लेकिन आज तक जो कुछ होता रहा है उस को देख कर ऐसा मालूम होता है कि Improvement Trusts भी अब profit making bodies बनी हुई हैं और No profit no loss के basis पर शहरों का सुधार करने का, congestion को दूर करने का, slum areas को साफ करने का, गलियों को चौड़ा करने और बाज़ारों को साफ, सुथरा रखने का जो उद्देश्य था उसको पूरा नहीं किया जा रहा । इस की बजाय होता क्या है ? कौन नहीं जानता स्पीकर साहिब, कि आज शहरों के बाहर खुली जगहों को कम कीमत पर लेकर बड़ी बड़ी कीमतों पर बेचा जाता है और इस तरह से जिस मकसद के लिए यह institutions set up की गई थीं उस की परवाह न करते हुए सिर्फ इस बात का ख्याल रखा जाता है कि वह कौन कौन से काम किए जाएं जिन से पैसा हाथ में आए और इस तरह से इस institution को जारी रखा जाए और अपने चहेतों की जेबें भरीं जाएं । Improvement Trusts की वर्तमान working को देख कर स्वाभाविक तौर पर यह अन्देशा पैदा होता है कि यही बातें जो यहां पर चल रही हैं,

[श्री बलराम दास टंडन]

उन इलाकों में इस ऐक्ट के लागू होने से वहां भी चलने लगेंगी। अमृतसर के Improvement Trust की तरफ मैं आप का खास तौर पर ध्यान आकर्षित करना चाहता हूं। वहां पर क्या हो रहा है ? अगर उसकी एक ही तस्वीर मैं आप के सामने रखूं तो आप को निस्सन्देह आश्चर्य होगा। एक बाज़ार को ठीक करने की कोशिश की जाती है। लेकिन बजाय सही तौर पर और पूरी इमानदारी के साथ काम करने के बारह–चौदह बार नक्शे तैयार किए जाते हैं। अगर एक आदमी जाकर वहां मिलता है तो उसके कहने पर नक्शा तब्दील कर दिया जाता है। कभी किसी मिनिस्टर साहिब के कहने पर उसे बदला जाता है। एक पार्टी आकर approach करती है तो उस के कहने पर नक्शे को फिर से बनाया जाता है और दूसरी पार्टी अगर उसका विरोध करती है तो फिर नक्शा तब्दील किया जाता है। अगर आप enquiry कराएं तो, स्पीकर साहिब, आप को मालूम होगा कि एक एक स्कीम के बारे में तेरह-तेरह, चौदह-चौदह बार नक्शे बने। जब, जिस वक्त कोई interested party आती है उसी की सुविधा के अनुसार नक्शे को बदल कर रख दिया जाता है। जहां पर ऐसी धान्धली चल रही हो वहां, स्पीकर साहिब, आप खुद अन्दाज़ा लगाएं कि काम किस प्रकार से चल सकता है।

दूसरी बात मैंने Improvement Trust के Chairman के बारे में निवेदन करनी है। चाहिए तो यह कि चेयरमैन वह आदमी हो जो कि जानता हो कि शहर की development कैसे की जा सकती है। कहां, किस जगह क्या कमी है, इसको कैसे पुरा किया जा सकता है, इस सम्बन्ध में जो व्यक्ति सभी बातों की जानकारी रखता हो, इन सभी विषयों पर जिसका ज्ञान पूरा हो उसी को चेयरमैन नियुक्त किया जाना चाहिए। लेकिन, स्पीकर साहिब, बड़े दुःख के साथ कहना पड़ता है कि ऐसे व्यक्ति को लेने की बजाय एक वकील को जो इन मामलों में बिलकुल raw hand होता है उठा कर लगा दिया जाता है। वह आदमी जो समझता नहीं कि Improvement Trust का मतलब क्या होता है, काम कैसे किया जाता है, सड़कों के बारे में, सफ़ाई के साधनों के बारे में, roads की construction के बारे में जिसे ज्ञान न हो कि क्या क्या स्कीमें बनाई या बनवाई जा सकती हैं, वह काम को कसे चला सकता है ? सरकार ने Improvement Trust के चेयरमैन की post तो prize post बना रखी है। अब आप स्वयं अन्दाज़ा लगाएं कि एक एम० बी० बी० ऐस० डाक्टर टाऊन इम्प्रूवमैंट के बारे क्या जानकारी रखता है ? क्या वह स्टैथसकोप पकड़कर वहां की सड़कों का heart देखता फिरेगा कि कैसे work कर रहा है या थरमामीटर लगाकर यह देखेगा कि उन्हें बुखार कितना है ?

किसी बिल्डिंग को कितना बुखार हो रहा है, क्या यह देखना है ? डाक्टर अपने काम में माहिर हो सकता है लेकिन वह क्या जाने कि engineering क्या होती है। इन डाक्टरों को लगाने का यह अर्थ होता है कि गवर्नमैंट ने इन पदों को prize post समझ रखा है। ऐसा नहीं होना चाहिए। और चेयरमैन वगैरह वह आदमी होना चाहिए जो या तो Executive Engineer हो या Superintending Engineer हो। लेकिन होता क्या है जनाब स्पीकर साहब, कि जगाधरी में जो चेयरमैन बनाया गया है वह एक मैट्रिक पास जिसे तजुर्बा नहीं है उसकी qualification सिर्फ यह है कि वह M.L.C. है। इसी प्रकार

अमृतसर Improvement Trust का Chairman एक वकील बनाया गया है। जो स्वतंत्र पार्टी का चेयरमैन भी है। उसे क्यों बनाया गया? उसके अन्दर एक राज़ है और वह यह कि वह शख्स एक influential आदमी है जो election में इनके मुकाबिले में खड़ा होता और जीतता। इसलिए उसको निकालने के लिए सरकार ने एक blackmailing की है। उसको हज़ार, बारह सौ रुपये तनखाह भी दी है इससे ज्यादा blackmailing और क्या हो सकती है कि 1,200 की पोस्ट हो और उसको Public Service Commission के द्वारा fill up न करा के सरकार अपने हाथ में ले ले। और फिर यह कहें कि हमने तो देश भलाई का काम किया है। लेकिन हकीकत कुछ और होती है और यह सरकार कहती कुछ और है। अगर किसी को रुपया देना है तो श्री मोहन लाल जी अपनी जेब से जिसको चाहें दे दें लेकिन पब्लिक के पैसे पर यह उदारता दिखाएं यह समझ में नहीं आता। जनाब, अमृतसर में एक आदमी को blackmail करने के लिए चेयरमैन बनाया गया है।

श्री अध्यक्ष : वह तो merit से ही appoint किया गया है। (He has been appointed on merits.)

श्री बलराम दास टण्डन : नहीं जनाब, जब post advertise ही नहीं हुई तो merit पर लाने का सवाल ही पैदा नहीं होता। असली बात तो यह है कि सिर्फ उसी से दरखास्त मांगी गई और appointment कर दी है।

Mr. Speaker : Motives to a person who is not present in the House should not be imputed.

श्री बलराम दास टण्डन : तो स्पीकर साहब, मुझे यह कहना है कि इस तरह से blackmailing नहीं होनी चाहिए। अमृतसर में उस वक्त इन लोगों के द्वारा money making का काम हो रहा है। इसलिए सरकार जब इस बिल को extend करने जा रही है तो यह देखे कि कहीं कोई खराबी तो नहीं है। और यह जो post है वह Public Service Commission को दी जानी चाहिये।

उद्योग मन्त्री (श्री मोहन लाल): इस stage पर मैं बहुत लम्बी-चौड़ी बातें नहीं करना चाहता। जो मेम्बर साहबान अभी-अभी बोले हैं, उन्होंने दो appointments का जिक्र किया और यह सुझाव दिया कि Improvement Trust का चेयरमैन कोई engineer क्यों नहीं बनाया जाता। यानी इनकी समझ के मुताबिक चेयरमैन का काम नक्शे देखना और सड़कें बनवाना है। जब कि मैं उनके knowledge के लिए बताता हूं कि चेयरमैन का काम Administration का काम है। सड़कें बनाने के लिए और नक्शा पास करने के लिए तो उसके मातहत engineers होते हैं। वह उनसे काम करा सकता है। इनके सोचने में कमी है। इनको technical heads और Administrative heads में फर्क समझना चाहिए (विघ्न) इनको यह पता नहीं कि ऐसा कौन सा काम है जो एक वकील नहीं कर सकता। मैं बहुत हवाला नहीं देना चाहता लेकिन यह कह सकता हूं कि जितनी contribution Advocates की, वकीलों की freedom के movement

[उद्योग मंत्री]

में है उससे ज्यादा और कोई profession claim नहीं कर सकता। इसलिये कहना कि एक वकील यह नहीं कर सकता वह नहीं कर सकता, इस तरह की बातें कहना वकीलों के profession के साथ नाइंसाफी है।

जिस advocate के बारे में यह कहते हैं कि वह election लड़ने वाला था, उसकी candidature के बारे में आज ही इनके मुंह से सुना है। मैं आप से कहता हूं कि उन्हें हमने बुलाया नहीं, बल्कि उन्होंने खुद apply किया। (विघ्न)

श्री धर्म सिंह राठी : जनाब, उसको personally बुलाकर कहा गया।

श्री बलराम दास टंडन : जनाब, उसको 10 दिन पहले कहा गया, उसके बाद उसने दरखास्त दी। बाकी और किसी की दरखास्त भी नहीं आई। (विघ्न)

श्री अध्यक्ष : उसकी तो दरखास्त आई। (But he had applied for the post.)

श्री बलराम दास टण्डन : जनाब, यह बिल्कुल गलत कहते हैं। यह उसको अच्छी तरह से जानते हैं। वह election fight करने वाला था इसलिए उसको निकालने के लिए चेयरमैन बना दिया गया.....(विघ्न)

उद्योग मन्त्री : स्पीकर साहिब, अगर आप इन को control नहीं करते तो I cannot proceed in this way.

श्री अध्यक्ष : आप बोलिए।

उद्योग मन्त्री : नहीं जी, I have finished my speech.

Mr. Speaker : Question is—

That the Punjab Laws (Extension No. 11) Bill be passed.

After ascertaining the votes of the Members present by voices, Mr. Speaker gave an opinion. The opinion was challenged . The bells were sounded. The question was put again and carried by a voice vote.

The motion was declared carried

THE PUNJAB AGRICULTURAL UNIVERSITY BILL, 1961

Deputy Minister (Shri Harbans Lal) : Sir, I beg to move—

That the Punjab Agriculture University Bill be taken into consideration at once.

ਉਪ-ਮੰਤ੍ਰੀ (ਸ਼੍ਰੀ ਹਰਬੰਸ ਲਾਲ) : ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਬਟਵਾਰੇ ਦੇ ਨਾਲ ਸੂਬੇ ਨੂੰ ਬੇਹਦ ਨੁਕਸਾਨ ਹੋਇਆ। ਸਾਡੀ ਰਾਜਧਾਨੀ, ਸਾਡਾ Assembly Chamber, ਸਾਡੀ High Court ਸਾਰੀਆਂ ਵਡੀਆਂ ਵਡੀਆਂ buildings ਉਧਰ ਰਹਿ ਗਈਆਂ ਔਰ ਇਧਰ ਆ ਕੇ ਸਾਨੂੰ ਇਹ ਸਾਰੀਆਂ ਨਵੇਂ ਸਿਰੇ ਤੋਂ ਬਣਾਉਨੀਆਂ ਪਈਆਂ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਾਡੀ ਖੇਤੀ ਬਾੜੀ ਤੇ ਪਸ਼ੂਆਂ ਦੇ ਖੇਤਰ ਵਿਚ ਵੀ ਬਹੁਤ ਨੁਕਸਾਨ ਹੋਇਆ। ਇਹ ਸਾਰਾ ਨੁਕਸਾਨ ਅਸੀਂ ਉਧਰ ਕਰਾ ਕੇ ਇਸ ਪਾਸੇ ਪੁਜੇ। ਸਾਡਾ Agricultural

College ਅਤੇ College of Veterinary and Animal Sciences ਵੀ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਵਿਚ ਰਹਿ ਗਏ । ਨਵੇਂ ਸਿਰੇ ਤੋਂ ਇਹ ਦੋਨੋਂ ਕਾਲਜ ਇਥੇ ਬਣਾਏ ਗਏ ਹਨ । Agricultural College ਤੇ ਲਖਾਂ ਰੁਪਏ ਖਰਚ ਕਰਨ ਤੋਂ ਬਾਅਦ, ਇਹ ਲੁਧਿਆਣੇ ਵਿਚ ਬਣਾਇਆ ਗਿਆ ਹੈ ਔਰ ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਬਹੁਤ ਖਰਚ ਕਰਕੇ Veterinary and Animal Husbandry Science ਦਾ College ਹਿਸਾਰ ਵਿਚ ਬਣਾਇਆ ਗਿਆ ਹੈ । ਬਟਵਾਰੇ ਦੇ ਵੇਲੇ ਸਾਨੂੰ ਜਿਹੜਾ ਹਿੱਸਾ ਸੂਬੇ ਦਾ ਮਿਲਿਆ ਇਹ deficit ਸੀ ਔਰ ਇਹ ਕਾਫੀ ਕੋਸ਼ਸ਼ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਇਹ ਸੂਬਾ surplus ਬਣਿਆ ਹੈ । ਲੇਕਿਨ ਹੁਣ ਇਹ ਮਹਿਸੂਸ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਤੋਂ ਵਧ production ਕਰਨ ਵਿਚ ਸਾਨੂੰ Agricultural University ਤੋਂ ਬਗ਼ੈਰ ਸਫਲਤਾ ਨਹੀਂ ਮਿਲ ਸਕਦੀ ਜਿਸ ਵਿਚ ਖੇਤੀ ਬਾੜੀ ਦਾ College, Agricultural Engineering College ਅਤੇ ਪਸ਼ੂਆਂ ਦੀ Sciences ਦਾ College ਹੋਵੇ । ਇਨ੍ਹਾਂ ਸਾਰੀਆਂ sciences ਦੀ ਤਾਲੀਮ ਇਕ ਵਖਰੀ Univer sity ਤੋਂ ਬਿਨਾ ਠੀਕ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਿੱਤੀ ਨਹੀਂ ਜਾ ਸਕਦੀ—

चौधरी धर्म सिंह राठी . On a point of order, Sir, जनाब, मैं यह अर्ज़ करना चाहता हूं कि यह जो बिल है यह Finance Minister साहब को concern करता है, इस लिए उन्हें बोलना चाहिये लेकिन अगर यह Finance Minister साहिब को concern नहीं करता तो इसे रिजनल कमेटियों को refer किया जाए ।

Mr. Speaker : It is not a Regional Bill. It provides for an autonomous body.

ਉਪ-ਮੰਤ੍ਰੀ : ਮੈਂ ਅਰਜ਼ ਕਰ ਰਿਹਾ ਸੀ ਕਿ ਇਹ ਮਹਿਸੂਸ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਕਿ Agricultural Science, Veterinary and Husbandry Science ਅਤੇ Agricultural Engineering Science ਅਤੇ ਹੋਰ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਵਿਦਿਆ ਔਰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ research ਦੇ ਕੰਮ ਨੂੰ ਮੁਨਾਸਬ standard ਤੇ ਲੈ ਆਣ ਦੇ ਵਾਸਤੇ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ ਕਿ ਇਥੇ ਇਕ Agricultural University ਬਣਾਈ ਜਾਵੇ ਤਾਕਿ best production ਦੇ ਸਾਧਨ ਕਢੇ ਜਾ ਸਕਣ ਔਰ ਬਹੁਤ ਤਵਜੋਹ ਇਸ ਕੰਮ ਵਲ ਦਿੱਤੀ ਜਾ ਸਕੇ । ਇਸ ਹਾਊਸ ਵਿਚ ਇਸ University ਦੇ ਬਾਰੇ ਪਿਛਲੇ ਬਜਟ ਦੇ ਦੌਰਾਨ ਕੁਝ ਗੱਲਾਂ ਦਸੀਆਂ ਵੀ ਗਈਆਂ ਸਨ ਔਰ ਸਾਰੇ ਮੈਂਬਰ ਸਾਹਬਾਨ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਪਸੰਦ ਕੀਤਾ ਸੀ ਔਰ ਸਾਰਿਆਂ ਦੀ ਰਾਏ ਸੀ ਕਿ ਇਹ University ਬਣਾਉਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ ।

(*At this stage Mr. Deputy Speaker occupied the Chair.*)

ਡਿਪਟੀ ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਜੇ ਅਸੀਂ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਪੰਜਾਬ ਖੇਤੀ ਬਾੜੀ ਵਿਚ ਹੋਰ ਤਰੱਕੀ ਕਰੇ, ਜੇ ਅਸੀਂ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਇਥੋਂ ਦੇ ਪਸ਼ੂਆਂ ਦੀ ਨਸਲ ਚੰਗੀ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ ਕਿ agriculture ਦੀ science, Veterinarty ਅਤੇ Husbandry Science ਦੀ ਵਿਦਿਆ ਉਚੀ ਹੋਵੇ ਔਰ research work ਵੀ ਉਚੀ ਸਤਹ ਤੇ ਹੋਵੇ । ਇਸ ਤੋਂ ਅਲਾਵਾ Agricultural University ਬਣਾਉਣ ਦਾ ਇਹ ਮਕਸਦ ਵੀ ਹੈ ਔਰ ਇਹ ਬੜਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਮਕਸਦ ਹੈ ਕਿ research work ਦੇ ਜੋ ਨਤੀਜੇ ਹੋਣ

[ਉਪ ਮੰਤਰੀ]

ਉਹ ਕਿਸਾਨਾਂ ਤਕ ਪਹੁੰਚਣੇ ਚਾਹੀਦੇ ਹਨ ਤਾਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਕਿਸਾਨ ਫਾਇਦਾ ਉਠਾ ਕੇ ਸੂਬੇ ਦੀ ਪੈਦਾਵਾਰ ਵਧਾ ਸਕਣ । ਜਿਥੇ ਇਹ University ਬਣਾਉਣ ਦੇ ਹੋਰ ਮਕਸਦ ਹਨ, ਉਥੇ ਮਕਸਦ ਇਹ ਵੀ ਹੈ ਜਿਹੜਾ clause 4 ਦੇ ਅੰਦਰ ਇਸ ਬਿਲ ਵਿਚ ਦਸਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ ।

"Undertaking the extension of such sciences to the rural people of the State;

ਇਹ ਜੋ sciences ਹਨ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਫਾਇਦਾ ਲੋਕਾਂ ਤਕ ਪਹੁੰਚਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ, ਇਸ ਦਾ ਫਾਇਦਾ ਦਿਹਾਤੀ ਲੋਕਾਂ ਤਕ ਅਤੇ ਕਿਸਾਨਾਂ ਤਕ ਪਹੁੰਚਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਔਰ ਇਹ ਇਸ University ਨੇ ਪਹੁੰਚਾਉਣਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਲਈ ਇਸ ਨੂੰ ਇਸ ਵਿਚ power ਦਿਤੀ ਗਈ ਹੈ ।

ਹੋਰ ਇਹ University ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਨੂੰ ਤਾਲੀਮ ਦੇਵੇਗੀ ਤੇ ਨਾਲ ਹੀ research ਦਾ ਕੰਮ ਕਰੇਗੀ । ਇਸ ਬਿਲ ਵਿਚ ਇਸ ਨੂੰ ਇਕ ਅਖਤਿਆਰ ਇਹ ਵੀ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਦੇ ਕਰਮਚਾਰੀ ਕਿਸਾਨਾਂ ਨੂੰ ਜਾ ਕੇ lecture ਦਿਆ ਕਰਨਗੇ ਭਾਵੇਂ ਉਹ ਕਿਸਾਨ ਤਾਲਬ ਇਲਮ ਹੋਣ ਭਾਵੇਂ ਨਾ ਹੋਣ । ਫਿਰ clause 6 ਵਿਚ ਇਹ ਗੱਲ provide ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ ।

6 (6) "to provide lectures and instructions for field workers, village leaders and other persons not enrolled as regular students of the University and to grant certificates to them when deemed desirable;"

ਇਹ ਵੀ ਮਕਸਦ ਹੈ ਇਸ University ਦਾ, ਜੋ ਵੀ ਨਵੀਂ ਚੀਜ਼ ਇਸ University ਵਿਚ ਹੋਵੇ ਉਹ ਆਮ ਕਿਸਾਨਾਂ ਤਕ ਪਹੁੰਚ ਜਾਵੇ ਤਾਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਉਸ ਦਾ ਫਾਇਦਾ ਹੋਵੇ ਬਲਕਿ ਉਸ ਦਾ ਅਸਰ ਸਾਡੇ ਹਰ ਖੇਤ ਨੂੰ ਪਹੁੰਚੇਗਾ ਔਰ ਸੂਬੇ ਦੇ ਪਸ਼ੂਆਂ ਤਕ ਪਹੁੰਚੇਗਾ । ਉਨ੍ਹਾਂ ਤਜਰਬਿਆਂ ਅਤੇ research work ਦੀ ਜਿਹੜੀ ਕਾਢ ਹੋਵੇ ਉਹ ਉਨ੍ਹਾਂ ਤਕ ਪਹੁੰਚਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ ।

ਇਸ ਬਿਲ ਵਿਚ ਇਕ ਅਹਿਮ ਚੀਜ਼ ਇਹ ਕੀਤੀ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ ਕਿ ਇਹ University ਕੋਈ affiliation University ਨਹੀਂ ਹੋਵੇਗੀ ਔਰ ਜਿਤਨੇ colleges ਇਸ ਦੇ ਹੋਣਗੇ ਉਹ ਇਸ ਨਾਲ affiliated ਨਹੀਂ ਹੋਣਗੇ ਬਲਕਿ ਉਹ ਇਸ ਦੇ constituents colleges ਹੋਣਗੇ ਔਰ Central Government institutions ਜਿਹੜੀਆਂ agricultural research ਦੀਆਂ ਹਨ ਜਿਹੜੀਆਂ ਇਸ University ਦੇ coustituent college ਬਣਨਾ ਚਾਹੁਣਗੀਆਂ, ਉਹ ਬਣ ਸਕਣਗੀਆਂ । Administration ਲਈ ਔਰ ਹਰ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਵੀ Agricultural College, Ludhiana, Veterinary and Husbandry College, Hissar ਇਸ ਦੇ ਹਿੱਸ ਹੋਣਗੇ । Agricultural College ਜਿਹੜਾ ਲੁਧਿਆਣੇ ਵਿਚ ਬਣਿਆ ਹੈ, ਜਿਸ ਤੇ ਲੱਖਾਂ ਰੁਪਏ ਖਰਚ ਕੀਤੇ ਗਏ ਹਨ ਔਰ ਜਿਥੇ ਖੇਤੀ ਬਾੜੀ ਬਾਰੇ research work ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ ਉਹ ਇਸ ਦਾ ਹਿੱਸਾ ਹੋਵੇਗਾ ਔਰ ਇਸ University ਦਾ headquarter ਬੜੀ ਬਹਿਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਉਥੇ ਰਖਣ ਦਾ ਫੈਸਲਾ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ।

ਇਸ ਵਿਚ ਇਹ ਵੀ ਫੈਸਲਾ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਇਸ University ਵਿਚ ਜਿਹੜੀ administration ਹੋਣੀ ਹੈ ਉਸ ਲਈ ਕੁਝ seats ਔਰਤਾਂ ਵਾਸਤੇ, ਕੁਝ ਹਰੀਜਨਾਂ ਵਾਸਤੇ ਤੇ ਕੁਝ ਬਾਕੀ backward classes ਵਾਸਤੇ reserve ਕੀਤੀਆਂ ਜਾ ਸਕਦੀਆਂ ਹਨ । ਔਰਤਾਂ ਲਈ seats ਇਸ ਵਾਸਤੇ reserve ਕੀਤੀਆਂ ਜਾਣੀਆਂ ਹਨ ਕਿਉਂਕਿ ਜਿਥੇ Agricultural College, Veterinary College ਔਰ Agricultural Engineering College ਇਸ University ਵਿਚ ਲਿਆਏ ਜਾਣੇ ਹਨ, ਉਥੇ ਇਸ ਵਿਚ Home Science ਦਾ College ਵੀ ਹੋਵੇਗਾ । ਜਿਥੇ ਅਸੀਂ ਖੇਤੀ ਬਾੜੀ ਦੀ ਬਿਹਤਰੀ ਲਈ ਗੱਲਾਂ ਸੋਚਦੇ ਹਾਂ, ਜਿਥੇ ਅਸੀਂ ਪਸ਼ੂਆਂ ਦੀ ਬਿਹਤਰੀ ਲਈ ਵਿਚਾਰ ਕਰਦੇ ਹਾਂ ਉਥੇ ਅਸੀਂ ਆਪਣੀ ਇਸਤਰੀ ਜਾਤੀ ਦੀ ਬਿਹਤਰੀ ਲਈ ਵੀ ਸੋਚਣਾ ਹੈ ਜਿਸ ਨਾਲ ਸਾਡੀ ਸਾਰੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦਾ ਸਬੰਧ ਹੁੰਦਾ ਹੈ । ਇਸ ਲਈ ਅਸੀਂ Home Science College ਨੂੰ ਵੀ ਇਸ ਦੇ ਨਾਲ ਰਖਿਆ ਹੈ । ਜਦੋਂ ਤਕ ਇਹ ਨਾ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ ਤਦਤਕ ਸਾਡੀ agricultural economy ਠੀਕ ਰਸਤੇ ਤੇ ਨਹੀਂ ਆ ਸਕਦੀ । ਜਦੋਂ ਤਕ ਸਾਡੀਆਂ ਭੈਣਾਂ ਤੇ ਮਾਤਾਵਾਂ ਜਿਹੜੀਆਂ ਘਰਾਂ ਵਿਚ ਕੰਮ ਕਰਦੀਆਂ ਹਨ, ਜਿਹੜੀਆਂ ਖੇਤਾਂ ਵਿਚ ਵੀ ਕੰਮ ਕਰਦੀਆਂ ਹਨ ਔਰ ਪਸ਼ੂ ਪਾਲਨ ਦਾ ਕੰਮ ਵੀ ਕਰਦੀਆਂ ਹਨ, ਤਰੱਕੀ ਨਹੀਂ ਕਰ ਜਾਂਦੀਆਂ ਉਸ ਵਕਤ ਤਕ ਸਾਡੀ economy ਠੀਕ ਰਸਤੇ ਤੇ ਨਹੀਂ ਚਲ ਸਕਦੀ । ਇਸ ਲਈ ਇਸ ਬਿਲ ਵਿਚ provide ਕੀਤਾ ਹੈ ਕਿ Home Science College ਵੀ ਇਸ University ਦਾ ਹਿੱਸਾ ਹੋਵੇਗਾ ।

ਹੁਣ ਸਵਾਲ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਜਦੋਂ ਗਵਰਨਮੈਂਟ ਐਗਰੀਕਲਚਰਲ ਕਾਲਜ, ਲੁਧਿਆਣਾ, ਵੈਟਰਨਰੀ ਕਾਲਜ ਹਿਸਾਰ ਅਤੇ ਦੂਸਰੇ Research Stations ਇਸ unity ਵਿਚ transfer ਹੋ ਜਾਣਗੇ ਤਾਂ ਇਨ੍ਹਾਂ institutions ਦੇ employees ਦੀ integration ਕਿਵੇਂ ਹੋਵੇ ? ਇਹ ਫੈਸਲਾ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਜਿਹੜੇ ਮੁਲਾਜ਼ਮ qualifications ਦੀ ਸ਼ਰਾਇਤ ਪੂਰਾ ਕਰਦੇ ਹਨ ਉਹ ਤਾਂ ਰੱਖ ਹੀ ਲਏ ਜਾਣਗੇ ਪਰ ਜਿਹੜਾ ਬਾਕੀ surplus staff ਰਹਿ ਜਾਵੇਗਾ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਵੀ Government ਕਿਸੇ ਦੂਸਰੀ ਜਗ੍ਹਾ absorb ਕਰੇਗੀ । ਵੇਖਿਆ ਇਹ ਜਾਵੇਗਾ ਕਿ University ਬਣਨ ਨਾਲ ਕਿਸੇ ਮੁਲਾਜ਼ਮ ਨੂੰ ਕੋਈ ਨੁਕਸਾਨ ਨਾ ਹੋਵੇ ।

Management ਵਾਸਤੇ Board of Management ਮੁਕੱਰਰ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਜਿਹੜਾ ਕਿ Vice-Chancellor ਦੀ supervision ਹੇਠ ਹੋਰ ਕੰਮ ਕਰੇਗਾ । Vice-Chancellor Board appoint ਕਰੇਗਾ । Board of Management ਸਾਰਾ ਕੰਮ ਕਰੇਗਾ । ਜਿਥੇ Board ਦੀ ਸਰਬਸੰਮਤੀ ਨਾ ਹੋਵੇ ਉਥੇ Vice-Chancellor ਦੀ ਰਾਏ ਲੈ ਕੇ ਕੰਮ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇਗਾ । ਜੇ Board of Management ਅਤੇ Vice-Chancellor ਦੀ ਰਾਏ ਵਿੱਚ ਕਿਸੇ ਮੁਆਮਲੇ ਤੇ ਇਤਫਾਕ ਨਾ ਹੋਵੇ ਤਾਂ final ਫੈਸਲਾ Chancellor ਦਾ ਹੋਵੇਗਾ । Chancellor, Governor ਸਾਹਿਬ ਹੋਣਗੇ । Management ਵਿਚ Government ਦਾ ਕੋਈ ਦਖਲ ਨਹੀਂ ਹੋਵੇਗਾ । Board of Management ਦਾ ਕੰਮ ਇਸ University ਨੂੰ ਚਲਾਉਣਾ, funds ਵਗੈਰਾ ਦਾ ਇੰਤਜ਼ਾਮ ਕਰਨਾ, ਦਾਖਲਿਆਂ ਦਾ ਜਾਰੀ ਰਖਣਾ ਅਤੇ ਇਮਤਹਾਨਾਂ ਦਾ ਲੈਣਾ, ਇਹ ਸਾਰਾ Board of Management ਦਾ

[ਉਪ-ਮੰਤਰੀ]

ਕੰਮ ਹੋਵੇਗਾ। ਇਸ ਵਿਚ 11 ਆਦਮੀ ਹੋਣਗੇ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਸਿਰਫ ਤਿੰਨ ਆਦਮੀ Government ਦੇ ਹੋਣਗੇ, ਜਿਹੜੇ ਉਨ੍ਹਾਂ Departments ਦੇ Secretaries ਹੋਣਗੇ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਕਿ ਇਸ University ਨਾਲ ਸਬੰਧ ਹੈ। ਇਹ ਹਨ : Secretary, Education Department, Secretary, Agriculture Department ਅਤੇ Secretary Finance Department। ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ 8 members non-official ਹੋਣਗੇ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚ 2 members registered graduate ਵਿਚੋਂ ਹੋਣਗੇ। 2 members ਪੰਚਾਇਤ ਸੰਮਤੀਆਂ ਵਿਚੋਂ ਤੇ ਇਕ ਮਸ਼ਹੂਰ Agricultural Scientist ਵੀ ਲਿਆ ਜਾਵੇਗਾ। ਇਕ ਮੈਂਬਰ ਮਸ਼ਹੂਰ industrialist ਹੋਵੇਗਾ। ਇਕ ਮੈਂਬਰ progressive farmers ਦਾ ਹੋਵੇਗਾ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ over-whelming majority, non-officials ਦੀ ਹੋਵੇਗੀ। ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ Directors ਵਗੈਰਾ ਹੋਣਗੇ ਜਿਹੜੇ ਕਿ ਬਤੌਰ advisors ਦੇ ਕੰਮ ਕਰਨਗੇ। ਇਸ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਇਸ ਦੇ ਨਾਲ 11 registered colleges ਸਬੰਧ ਰਖਣਗੇ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਧਿਆਨ Education Council ਅਤੇ Director Research Extension ਰਖਣਗੇ। ਹਰ ਇਕ college ਦਾ board of studies ਹੋਵੇਗਾ ਜਿਹੜਾ ਕਿ Academic ਮਸਲੇ ਹਲ ਕਰੇਗਾ। ਜਿਤਨੇ ਵੀ Research Stations ਹਨ ਅਤੇ ਜਿਤਨਾ ਵੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ staff ਹੈ ਉਹ ਸਾਰੇ ਦਾ ਸਾਰਾ Government ਦੀ ਤਰਫੋਂ University ਨੂੰ transfer ਹੋ ਜਾਵੇਗਾ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਲਈ ਜੋ ਖਰਚ ਦੀ provision ਹੈ ਉਹ ਸਾਰੀ ਦੀ ਸਾਰੀ University ਨੂੰ transfer ਹੋ ਜਾਵੇਗੀ ਅਤੇ ਇਸ ਦੇ ਖਰਚ ਦੀ responsibility ਵੀ University ਦੀ ਹੀ ਹੋਵੇਗੀ। Head of the Institutions ਲੋੜ ਅਨੁਸਾਰ ਪੈਸੇ ਦੀ demand ਕਰੇਗਾ। Financial ਕੰਮ ਲਈ ਇਕ Financial ਕਮੇਟੀ ਹੋਵੇਗੀ which will be guided by the Financial Secretary. ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਹੋਰ Rules and Regulations ਦੀ ਇਸ ਵਿਚ provision ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ ਅਤੇ ਅਸੀਂ ਇਸ ਕਿਸਮ ਦੀ management ਕਰ ਸਕੇ ਹਾਂ। ਬਜਟ ਅਤੇ *Ad hoc* report ਹਰ ਸਾਲ ਦੋਨਾਂ Houses ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਪੇਸ਼ ਹੋਵੇਗੀ, ਇਸ ਲਈ ਮੈਂ ਉਮੀਦ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਹ ਬਿਲ ਜਿਸ ਦੇ ਨਾਲ ਸਾਡੇ ਸੂਬੇ ਦੀ Agricultural economy sound footing ਤੇ ਆ ਜਾਵੇਗੀ, ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੀ ਪਾਸ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇਗਾ।

Mr. Deputy Speaker : Motion moved—

That the Punjab Agricultural University Bill be taken into consideration at once.

Chaudhri Dharam Singh Rathi (Sambhalka) : Sir, I beg to move—

That the Punjab Agricultural University Bill, 1961, be circulated for eliciting public opinion thereon by the 30th December, 1961.

डिप्टी स्पीकर साहिब, जहां तक इस चीज़ का ताल्लुक है कि Agriculture University होनी चाहिये या नहीं होनी चाहिये, इस के मुतात्लिक मैं बड़ा clear हूं कि Agricultural University होनी चाहिए। ज़रूर होनी चाहिए। लेकिन उस के हैडक्वार्टर रखन के बारे में मुझे इख़तलाफ है और इसी लिये मैं ने अमेंडमैंट दी है कि इस को public

opinion के लिए circulate करना चाहिये। डिप्टी स्पीकर साहिब, अगर आप बिल को देखेंगे तो आप को मालूम होगा कि पंजाब में एक इलाका हरयाणा का है उस के साथ ज्यादती होने जा रही है। आप देखें कि पंजाब में जितने भी Medical Colleges हैं वे सब पंजाबी रिजन में हैं। मैडिकल कालेज भी पंजाबी रिजन में हैं। एक मैडिकल कालेज रोहतक में खोला है उस का नाम भी रोहतक मैडिकल कालेज पटियाला है। वह अभी तक पटियाला में ही रखा हुआ है। वहां पर एक Veterinary College है लेकिन अब उस को भी कोई न कोई तरीका ढूंढ कर और Agriculture University का नाम ले कर लुधियाना में लाना चाहते हैं। यह इरादा है इस गवर्नमैंट का। जितने भी टैकनिकल कालेज हैं वह सब पंजाबी रिजन में हैं। हिन्दी रिजन में एक-आध कालेज है उस को भी अब ये छीनना चाहते हैं। मैं कहना चाहता हूं कि आज अगर कोई discrimination हो रही है तो वह हरयाणा के साथ हो रही है। मैं ने चौधरी सूरज मल की स्पीच को पढ़ा और हैरान हो गया। कहते हैं कि हरयाणा के साथ किसी प्रकार का step-motherly treatment नहीं हो रहा। उन को पता नहीं है कि एक ही Veterinary College है उस को भी छीना जा रहा है। आप हरयाणा को ऐसा मत समझें कि वहां के लोग कर कुछ नहीं सकते या यह कि उन की आवाज़ में ताकत नहीं है। मैं आप को बता दूं कि वह सब कुछ कर सकते हैं लेकिन वे इंतज़ार कर रहे हैं। देख रहे हैं कि गवर्नमैंट क्या करती है। अगर यही रवैया सरकार का रहा तो हरायाणा के लोग वह काम करेंगे जो कि इस गवर्नमैंट ने न कभी देखा होगा और न कभी सुना होगा। इस University के headquarter के बारे में लोगों में difference of opinion है। गवर्नमैंट कहती है कि लुधियाना में हो, लेकिन लोग कहते हैं कि करनाल में हो, क्योंकि वहां पर best land available है और सस्ती है। Dairy Farm वहां पर मौजूद है वहां पर Agriculture College भी बन सकता है और University भी बन सकती है। इस लिए Agricultural University का headquarter करनाल में बनना चाहिये। इस बारे में बड़ा difference of opinion है। इसलिये मैं कहता हूं कि इस बिल को public opinion के लिए circulate किया जाना चाहिये। उस से आप को पता लग जाएगा कि कोई नहीं चाहता कि यह Agricultural University लुधियाना में कायम की जाए। दूसरी बात Veterinary College के बारे में है। यह एक बहुत गोलमोल सी बात लिखकर रख दी है। इसमें यह clear करना पड़ेगा कि यह कालेज हिसार में ही रहेगा या इसको किसी दूसरी जगह पर मुन्तकिल कर दिया जाएगा। इस बिल की Statement of Objects and Reasons में लिखा है —

> "4. Separate funds have also been provided in the III Five-Year Plan of the Agriculture and Animal Husbandry Departments for the College of Agriculture at Ludhiana and the College of Veterinary and Animal Sciences at Hissar which are to be transfered to the University".

इस बात से भी शक पैदा हुआ है कि वहां जो hospital की building बननी थी वह पंजाब गवर्नमैंट के हुकम से रोक दी गई है। इसलिये Government की policy clear होनी चाहिये कि Veterinary College हिसार में रहेगा या नहीं।

[चौधरी धर्म सिंह राठी]

तीसरी बात मैं इसकी constitution के सिलसिले में कहना चाहता हूं। आप clause 10 मुलाहिज़ा फरमाएं। इसमें लिखा है कि उसमें एक industrialist भी होगा, व्यापारी भी होगा। भला Agricultural University और व्यापारी का क्या मेल ? clause 10 (iv) (c) में लिखते हैं—

(c) one distinguished industrialist, business man, manufacturer or trader having interest in agricultural development".

जनाब ऐसा मालूम होता है कि यह सारे का सारा Board ही officers ridden होगा। तीन तो officers ही मुकर्र किए गए हैं यानी Secretary of the Community Development Department, Secretary, Agriculture Department, और Secretary, Finance Department (*Interruptions*) ज़रूरी है कि ऐसे अहम मामले पर पहले public opinion हासिल की जाए। तब आप को पता लगेगा कि इन officers को vote का हक मिलना चाहिये या नहीं, इनके अख्तियारात क्या होने चाहियें, Constitution कैसे होनी चाहिये। कौन आदमी Board के अन्दर आना चाहिये, किस तरीके से election होनी चाहिये, कितनी nominations गवर्नमैंट के हाथ में होनी चाहियें। यह बड़ी important बातें है। इन्हें इस तरह से rush through नहीं करना चाहिये। आप को पता है कि अंग्रेज़ों के ज़माने में जो भी बिल आता था वह साल साल पहले छापा जाता था, उस पर public opinion आती थी। यहां क्या होता है? रात को वज़ीर साहिब को ख्वाब आ जाता है कि Agricultural University Bill बनाना है। सुबह उठ कर Secretaries को हुक्म दे देते हैं कि उसके लिए बिल तैयार करो। एक दिन में सारी proposal और Bill draft हो कर उनके सामने पहुंच जाता है। जो best draft करने वाले आदमी हैं, मैं आप को उनके तजरुबे की बात बताता हूं। मैंने इस सिलसिले में दस-पंद्रह किताबें पढ़ी हैं कि legislation को कैसे draft किया जाना चाहिये। उन्होंने लिखा है कि एक बिल की drafting के लिए कम से कम एक साल चाहिये। लेकिन यहां एक ही दिन में bills को draft करके रख दिया जाता है। इसका नतीजा क्या होता है? (*Interruptions*) आप यहां के किसी Act को उठाकर देखलें। उसमें इतने lacunae होते हैं कि कोई हिसाब ही नहीं। उनके लिए इन्हें हर सैशन में amending bills लाने पड़ते हैं। आप को चाहिये कि आखिर बिल को consider करने से पहले कुछ वक्त तो दो ताकि High Court के Lawyers उसे देख सकें, जो drafting की खामियां हैं वह दूर हो सकें (*Interruptions*)

Mr. Deputy Speaker : No interruptions please

चौधरी धर्म सिंह राठी: आखिर में एक बात और आप के सामने रखना चाहता हूं। इसमें बताया गया है कि Vice-Chancellor गवर्नमैंट मुकर्रर करेगी। उसके लिए conditions lay down कर दी कि यह यह qualifications होंगी। देखा जाए तो मालूम होता है कि सब बातें अपनी सहूलियत के मुताबिक करते हैं।

फिर कहते हैं कि वह एक autonomous body होगी । इसलिए मैं कहता हूं कि एक बार इस बिल को public के पास जाने दो, फिर देखो क्या तमाशा बनता है । इसलिए, ज़रूरत है कि सभी मेम्बर साहिबान इसे public opinion के लिए भेजने की मांग करें ।

सरदार करतार सिंह दीवाना : नेक काम में देर नहीं होनी चाहिये ।

चौधरी धर्म सिंह राठी : यह मैं मानता हूं कि यह बड़ा नेक काम है और जितनी हमदर्दी मुझे जमीन पर काम करने वाले किसानों से है उतनी शायद दीवाना साहिब को भी न हो । लेकिन मैं कहता हूं कि इसकी drafting बहुत खराब है, इसका headquarters कहां हों इस बारे में difference of opinion है । इस बिल के पास होने से यह सही मायनों में Agriculturists की University नहीं होगी बल्कि ऐसे लोगों के हाथों में चली जाएगी जिनका agriculture के साथ रत्ती भर का वास्ता नहीं । इन अलफ़ाज़ के साथ मैं उम्मीद करता हूं कि मेरी motion मान ली जाएगी ।

Mr. Deputy Speaker : Motion moved—

That the Punjab Agricultural University Bill, 1961, be circulated for eliciting public opinion thereon by the 30th December, 1961.

ਸਰਦਾਰ ਉਮਰਾਓ ਸਿੰਘ (ਨਕੋਦਰ, ਜਨਰਲ) : ਡਿਪਟੀ ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਐਗਰੀਕਲਚਰ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਬਣਾਉਣ ਵਾਸਤੇ ਜਿਹੜਾ ਬਿਲ ਵਜ਼ੀਰ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਹੈ ਮੈਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਇਸ ਦੀ ਵਧਾਈ ਦਿੰਦਾ ਹਾਂ । ਡਿਪਟੀ ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ ਅਸੀਂ ਜਿਹੜੇ ਪਿੰਡਾਂ ਤੋਂ ਮੈਂਬਰ ਬਣ ਕੇ ਆਏ ਹਾਂ ਸਾਡਾ ਸਿੱਧਾ ਤਅੱਲੁਕ ਜ਼ਮੀਦਾਰਾਂ ਨਾਲ ਹੈ । ਅਸੀਂ ਹਮੇਸ਼ਾ ਇਸ ਗੱਲ ਦੀ ਮੰਗ ਕਰਦੇ ਆਏ ਹਾਂ ਕਿ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਵਿਚ ਐਗਰੀਕਲਚਰ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਜਲਦੀ ਕਾਇਮ ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। ਸਾਡਾ ਸੂਬਾ ਇਕ ਜ਼ਰਾਇਤੀ ਸੂਬਾ ਹੈ ਔਰ ਮੈਂ ਇਹ ਗਲ ਫਖਰ ਨਾਲ ਕਹਿ ਸਕਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਜ਼ਰਾਇਤ ਵਿਚ ਜੋ ਤਰੱਕੀ ਸਾਡੇ ਸੂਬੇ ਨੇ ਕੀਤੀ ਹੈ ਹਿੰਦੁਸਤਾਨ ਦੇ ਵਿਚ ਹੋਰ ਕਿਸੇ ਸੂਬੇ ਨੇ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ । ਇਸ ਕਰਕੇ ਸਾਨੂੰ ਖੁਸ਼ੀ ਹੈ ਕਿ ਸਾਡੇ ਸੂਬੇ ਦੇ ਵਿਚ ਐਗਰੀਕਲਚਰ ਸਬੰਧੀ ਯੂਨੀਵਰਸਟੀ ਬਣ ਰਹੀ ਹੈ।

ਇਸ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਜਦੋਂ ਯੂ. ਪੀ. ਵਿਚ ਯੂਨੀਵਰਸਟੀ ਖੁੱਲ੍ਹੀ ਸੀ ਉਸ ਵਕਤ ਵੀ ਅਸੀਂ ਮੰਗ ਕਰਦੇ ਰਹੇ ਕਿ ਸਾਡੇ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਵੀ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਯੂਨੀਵਰਸਟੀ ਬਣਨੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਅਸੀਂ ਮਹਿਸੂਸ ਕਰਦੇ ਸੀ ਕਿ ਸਾਡਾ ਪੰਜਾਬ ਜ਼ਰੱਈ ਸੂਬਾ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਇਥੇ ਜ਼ਰਾਇਤ ਦੀ ਤਰੱਕੀ ਲਈ, ਜ਼ਰਾਇਤ ਦੀ extensive research ਲਈ ਅਤੇ ਜ਼ਰਾਇਤੀ ਤਾਲੀਮ ਦੇ ਮਿਆਰ ਨੂੰ ਵਧਾਉਣ ਲਈ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ ਕਿ ਇਥੇ ਜ਼ਰਾਇਤੀ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਬਣਾਈ ਜਾਵੇ । ਸਾਨੂੰ ਅੱਜ ਬੜੀ ਖੁਸ਼ੀ ਹੈ ਕਿ ਸਾਡੀ ਉਹ ਬੜੀ ਦੇਰ ਦੀ ਚਲੀ ਆਉਂਦੀ ਮੰਗ ਪੂਰੀ ਹੋ ਗਈ ਹੈ । ਸਾਡਾ ਪੰਜਾਬ ਦਾ ਕਿਸਾਨ ਬੜਾ sturdy ਤੇ ਮਿਹਨਤੀ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਦੀ ਸਾਰੇ ਹਿੰਦੁਸਤਾਨ ਵਿਚ ਇਜ਼ਤ ਹੈ । ਉਹ ਆਪਣੀ ਮਿਹਨਤ ਨਾਲ ਜੋ ਅਨਾਜ ਪੈਦਾ ਕਰਦਾ ਹੈ ਉਸ ਨੂੰ ਨਾ ਸਿਰਫ ਆਪਣੇ ਸੂਬੇ ਲਈ ਦਿੰਦੀ ਹੈ ਬਲਕਿ ਸਾਰੇ ਹਿੰਦੁਸਤਾਨ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਦਿੰਦਾ ਹੈ । ਸਾਡੇ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਕਿਸਾਨ ਨੇ ਆਪਣੇ ਮਿਹਨਤੀ ਹੋਣ

[ਸਰਦਾਰ ਉਮਰਾਓ ਸਿੰਘ]

ਦਾ ਸਬੂਤ ਨਾ ਸਿਰਫ ਹਿੰਦੁਸਤਾਨ ਵਿਚ ਹੀ ਦਿਤਾ ਹੈ ਬਲਕਿ ਆਸਟਰੇਲੀਆ, ਨਿਊਜ਼ੀਲੈਂਡ ਕੈਲੇਫੋਰਨੀਆਂ ਵਗੈਰਾ ਦੇਸ਼ਾਂ ਵਿਚ ਇਸਨੇ ਆਪਣੇ progressive ਤੇ ਚੰਗਾ ਕਿਸਾਨ ਹੋਣ ਦੇ ਸਬੂਤ ਮੁਹੱਈਆ ਕੀਤੇ ਹਨ । ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਸਾਡੇ ਸੂਬੇ ਦੇ ਜੋ ਮਹਿਕਮਾ ਜ਼ਰਾਇਤ ਦੇ ਅਫਸਰ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ doctorate ਦੀਆਂ ਡਿਗਰੀਆਂ ਹਾਸਲ ਕੀਤੀਆਂ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਆਪਣੇ ਕੰਮ ਨਾਲ ਆਪਣਾ ਤੇ ਇਸ ਸੂਬੇ ਦਾ ਨਾਮ ਦੇਸ਼ ਤੇ ਪਰਦੇਸ ਵਿਚ ਰੋਸ਼ਨ ਕੀਤਾ ਹੈ । ਅਜ ਸਾਡੇ ਇਸ ਮਹਿਕਮੇ ਵਿਚ ਅਜਿਹੇ ਅਫਸਰ ਮੌਜੂਦ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਕਿਤਾਬਾਂ ਸਾਡੇ ਦੇਸ਼ ਵਿਚ ਹੀ ਨਹੀਂ ਬਲਕਿ ਪਰਦੇਸ ਵਿਚ ਵੀ ਪੜ੍ਹੀਆਂ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਪਰਦੇਸ਼ ਦੀਆਂ ਜ਼ਿਰਾਇਤੀ ਕਿਤਾਬਾਂ ਵਿਚ ਆਉਂਦਾ ਹੈ । ਸਾਡੇ ਸੂਬੇ ਦੇ ਜ਼ਰਾਇਤੀ ਅਫਸਰਾਂ ਨੇ ਜੋ ਕਾਢਾਂ ਜ਼ਰਾਇਤੀ ਖੇਤਰ ਵਿਚ ਕਢੀਆਂ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਚਰਚਾ ਦੇਸ਼ ਤੇ ਪਰਦੇਸ਼ ਦੋਵੇਂ ਜਗ੍ਹਾਂ ਤੇ ਹੈ । ਇਨ੍ਹਾਂ ਹਾਲਾਤ ਵਿਚ ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਜ਼ਰਾਇਤੀ ਯੂਨੀਵਰਸਟੀ ਖੋਲ੍ਹ ਕੇ ਅਸੀਂ ਸੂਬੇ ਦੀ 80 ਫੀਸਦੀ ਆਬਾਦੀ ਜੋ ਪਿੰਡਾਂ ਵਿਚ ਵਸਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਜ਼ਰਾਇਤ ਤੇ ਨਿਰਭਰ ਕਰਦੀ ਹੈ ਉਸਦੀ ਜ਼ਰੱਈ ਪੈਦਾਵਾਰ ਵਿਚ ਵਾਧਾ ਕਰਕੇ ਨਾ ਸਿਰਫ ਉਸਦੀ ਮਾਲੀ ਹਾਲਤ ਨੂੰ ਬਿਹਤਰ ਕਰਨ ਦਾ ਯਤਨ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਬਲਕਿ ਸਾਰੇ ਦੇਸ਼ ਨੂੰ ਅਨਾਜ ਦੇ ਮਾਮਲੇ ਵਿਚ ਖੁਦ ਕਫੀਲ ਹੋਣ ਦਾ ਉਪਰਾਲਾ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ । ਅਸੀਂ ਇਸ ਯੂਨੀਵਰਸਟੀ ਨੂੰ ਕਾਇਮ ਕਰਕੇ ਕਿਸਾਨਾਂ ਦੇ ਖੇਤੀ ਬਾੜੀ ਦੇ ਢੰਗਾਂ ਨੂੰ ਬਿਹਤਰ ਕਰਨ ਦਾ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਜ਼ਰਾਇਤ ਸੰਬੰਧੀ ਤਾਲੀਮ ਮਿਆਰ ਨੂੰ ਉਚਾ ਕਰਨ ਦਾ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ vision ਨੂੰ ਵਧਾਉਣ ਦਾ ਤੇ ਸਮੁੱਚੇ ਦਿਹਾਤੀ ਸਮਾਜ ਨੂੰ ਅੱਗੇ ਲੈ ਜਾਣ ਦਾ ਬੀੜਾ ਉਠਾਇਆ ਹੈ । ਇਸ ਲਈ ਇਹ ਜੋ ਜਤਨ ਸਰਕਾਰ ਵਲੋਂ ਕੀਤਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਬਹੁਤ ਸ਼ਲਾਘਾ ਯੋਗ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਦੀ ਜਿਤਨੀ ਤਾਰੀਫ ਕੀਤੀ ਜਾਵੇ ਉਤਨੀ ਥੋੜ੍ਹੀ ਹੈ । ਅਜ ਦਾ ਦਿਨ ਕਿਸਾਨ ਹਿਸਟਰੀ ਵਿਚ red letter day ਗਿਣਿਆ ਜਾਵੇਗਾ ਕਿਉਂਕਿ ਜਿਸ ਚੀਜ਼ ਦੀ ਸਾਡੇ ਕਿਸਾਨਾਂ ਨੂੰ ਬਹੁਤ ਮੁੱਦਤ ਤੋਂ ਇੰਤਜ਼ਾਰ ਸੀ ਉਹ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਅੱਜ ਦਿਤੀ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ । ਲੇਕਿਨ ਮੈਨੂੰ ਬੜੀ ਹੈਰਾਨੀ ਹੈ ਕਿ ਰਾਠੀ ਸਾਹਿਬ ਜੋ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਕਿਸਾਨ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਇਥੇ ਇਕ motion ਪੇਸ਼ ਕੀਤੀ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਬਿਲ ਨੂੰ public opinion ਲਈ ਭੇਜ ਦਿਤਾ ਜਾਵੇ ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਸ motion ਦਾ ਸਵਾਏ ਇਸ ਗੱਲ ਦੇ ਹੋਰ ਕੋਈ ਮਤਲਬ ਨਹੀਂ ਕਿ ਇਸ ਬਿਲ ਨੂੰ ਹੋਰ ਦੋ ਸਾਲ ਲਈ ਖੱਟੇ ਵਿਚ ਪਾ ਦਿਤਾ ਜਾਵੇ ਕਿਉਂਕਿ public opinion ਦੇ ਤਹਿਤ ਹੀ ਤਾਂ ਇਹ ਬਿਲ ਲਿਆਂਦਾ ਗਿਆ ਹੈ ਹੁਣ ਹੋਰ ਕਿਹੜੀ public opinion ਦੀ ਲੋੜ ਬਾਕੀ ਰਹਿ ਗਈ ਹੈ । ਜੇਕਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕੋਈ ਇਤਰਾਜ਼ ਹੈ ਜਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕੋਈ ਖਾਮੀ ਨਜ਼ਰ ਆਉਂਦੀ ਹੈ ਤਾਂ ਉਹ ਹਾਊਸ ਵਿਚ amendments ਪੇਸ਼ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹਨ । ਵੈਸੇ ਉਹ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਕਿਸਾਨਾਂ ਦਾ ਨੁਮਾਇੰਦਾ ਹੋਣ ਦਾ ਦਾਅ੍ਵਾ ਕਰਦੇ ਹਨ ਲੇਕਿਨ ਇਸ ਗੱਲ ਨੂੰ ਕੌਣ ਨਹੀਂ ਜਾਣਦਾ ਕਿ ਉਹ ਸਵਤੰਤਰ ਪਾਰਟੀ ਨਾਲ ਤਲੱਕ ਰਖਦੇ ਹਨ ਜਿਹੜੀ ਕਿ ਰਾਜਿਆਂ ਮਹਾਰਾਜਿਆਂ ਤੇ ਜਾਗੀਰਦਾਰਾਂ ਦੀ ਨੁਮਾਇੰਦਗੀ ਕਰਦੀ ਹੈ (*Interruption*)

ਕੰਵਰਾਣੀ ਜਗਦੀਸ਼ ਕੌਰ : ਇਹ ਕਾਂਗਰਸ ਕਿਹੜੀ ਕਿਸਾਨਾਂ ਦੀ ਹੈ ਇਸ ਵਿਚ ਵੀ ਜਾਗੀਰਦਾਰ ਹੀ ਹਨ . . . . .(*loud noise and interruptions*)

Mr. Deputy Speaker : Order, order.

ਸਰਦਾਰ ਉਮਰਾਉ ਸਿੰਘ : ਮੈਂ ਇਹ ਸੱਚੀ ਗੱਲ ਹੀ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹਾਂ । ਤੇ ਮੈਂ ਬੇਨਤੀ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਹ motion ਹਾਊਸ ਨੂੰ reject ਕਰਨੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਬਿਲ ਨੂੰ ਛੇਤੀ ਤੋਂ ਛੇਤੀ ਪਾਸ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ । ਇਹ ਠੀਕ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਬਿਲ ਵਿਚ ਕੁਝ defects ਹਨ ਅਤੇ ਮੈਨੂੰ ਵੀ ਕੁਝ ਕਲਾਜ਼ਾਂ ਤੇ ਇਤਰਾਜ਼ਾਤ ਹਨ ਲੇਕਿਨ ਮੈਂ ਇਸ motion ਨੂੰ ਫਿਰ ਵੀ ਠੀਕ ਨਹੀਂ ਸਮਝਦਾ ਕਿਉਂਕਿ ਹੁਣ ਇਸ ਅਸੈਂਬਲੀ ਦੀ ਮਿਆਦ ਖਤਮ ਹੋਣ ਵਾਲੀ ਹੈ ਅਤੇ ਜੇਕਰ ਅਸੀਂ ਇਸ ਵਕਤ ਇਸ ਬਿਲ ਨੂੰ ਪਾਸ ਨਾ ਕੀਤਾ ਤਾਂ ਫਿਰ ਇਹ ਹੋਰ ਦੋ ਸਾਲ ਤਕ ਲਮਕਦਾ ਰਹੇਗਾ । ਹਾਂ ਜੇਕਰ ਇਹ ਬਿਲ ਦੋ ਸਾਲ ਪਹਿਲਾਂ ਆਇਆ ਹੁੰਦਾ ਤਾਂ ਮੈਂ ਵੀ ਇਸ motion ਨੂੰ support ਕਰਦਾ ਅਤੇ ਖੁਦ ਇਸ ਬਿਲ ਨੂੰ Select Committee ਦੇ ਸਪੁਰਦ ਕਰਨ ਦੀ motion ਪੇਸ਼ ਕਰਦਾ ਲੇਕਿਨ ਹੁਣ ਇਹ ਮੌਕਾ ਹਥੋਂ ਨਹੀਂ ਜਾਣ ਦੇਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਵਰਨਾ ਅਸੀਂ ਜਨਤਾ ਨੂੰ ਕੀ ਜਵਾਬ ਦੇਵਾਂਗੇ ਜੋ ਸਾਨੂੰ ਪੁਛੇਗੀ ਕਿ ਇਹ ਸਾਡੀ ਆਵਾਜ਼ ਦੇ ਨਾਲ ਬਿਲ ਆਇਆ ਸੀ ਪਰ ਤੁਸੀਂ ਪਾਸ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ । ਇਸ ਲਈ ਇਸ ਬਿਲ ਨੂੰ ਨਾ Select Committee ਨੂੰ ਅਤੇ ਨਾ public opinion ਲਈ ਭੇਜਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ । ਜਿਹੜੇ ਇਸ ਵਿਚ ਨੁਕਸ ਰਹਿ ਗਏ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਜਦੋਂ clause by clause discussion ਹੋਵੇਗੀ ਉਸ ਵਕਤ ਦਰੁਸਤ ਕਰਨ ਦਾ ਜਤਨ ਕਰਾਂਗੇ ਅਤੇ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ ਵਜ਼ੀਰ ਸਾਹਿਬ ਸਾਡੀਆਂ ਦਲੀਲਾਂ ਨੂੰ ਮੰਨ ਲੈਣ । ਤੇ ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਸ ਬਿਲ ਨੂੰ ਖੱਟੇ ਪਾਣਾ ਕਿਸਾਨ ਲਈ ਬੜਾ ਭਾਰੀ ਧੱਕਾ ਹੈ । ਤੇ ਮੈਂ ਅਰਜ਼ ਕਰਨੀ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਸ ਬਿਲ ਵਿਚ ਕੁਝ ਅਜਿਹੀਆਂ ਚੀਜ਼ਾਂ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਬਾਰੇ ਵਜ਼ੀਰ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਧਿਆਨ ਦਿਲਾਉਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕਹਿਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਜੇਕਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਦਰੁਸਤੀ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ ਤਾਂ ਕਰਨ । ਇਹ ਜੋ ਯੂਨੀਵਰਸਟੀ ਬਣ ਰਹੀ ਹੈ ਇਸਦੀ constitution ਕਲਾਜ਼ 10 ਵਿਚ ਦਿਤੀ ਗਈ ਹੈ । ਇਸ ਬੋਰਡ ਵਿਚ 3 ਤਾਂ ਗੌਰਮੈਂਟ ਦੇ ਸੈਕਟਰੀ ਮੈਂਬਰ ਹੋਣੇ ਹਨ 6 ਮੈਂਬਰ ਗੌਰਮੈਂਟ ਨੇ ਨਾਮਜ਼ਦ ਕਰਨੇ ਹਨ ਅਤੇ ਦੋ ਮੈਂਬਰ registered graduates ਨੇ ਚੁਣਨੇ ਹਨ । ਇਹ ਜੋ ਬੋਰਡ ਦੀ ਬਣਤਰ ਹੈ ਮੈਨੂੰ ਇਸਤੇ ਇਤਰਾਜ਼ ਹੈ । ਇਹ ਯੂਨੀਵਰਸਟੀ ਵੀ autonomous ਬਾਡੀ ਹੋਵੇਗੀ ਪਰ ਇਸ ਵਿਚ ਨਾਮਜ਼ਦ element ਬਹੁਤ ਜ਼ਿਆਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਵਿਚ ਸਿਰਫ ਦੋ ਮੈਂਬਰ ਹੀ registered graduates ਵਲੋਂ elected ਹੋਣਗੇ ਅਤੇ ਬਾਕੀ ਦੇ ਸਾਰੇ ਜਾਂ ਤਾਂ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਸੈਕਟਰੀ ਹੋਣੇ ਹਨ ਜਾਂ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਨਾਮਜ਼ਦ ਆਦਮੀ । ਕਿਸੇ ਵੀ autonomous ਬਾਡੀ ਦੀ ਤਸ਼ਕੀਲ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਹੀਂ ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ । ਯੂਨੀਵਰਸਟੀ ਦੇ autonomous ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਨਾ ਤਾਂ ਇਹ ਗੌਰਮੈਂਟ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕੁਝ ਕਹਿ ਸਕਦੀ ਹੈ ਤੇ ਦਖਲ ਦੇ ਸਕਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਇਸ ਹਾਊਸ ਨੂੰ ਕੁਝ ਕਹਿਣ ਦਾ ਅਖਤਿਆਰ ਹੈ । ਗੌਰਮੈਂਟ ਦਾ ਤਾਂ ਫਿਰ ਵੀ ਉਸ ਵਿਚ ਨੁਕਤਾਨਿਗਾਹ ਆ ਸਕਦਾ ਹੈ ਲੇਕਿਨ ਇਸ ਹਾਊਸ ਦੀ ਉਸ ਵਿਚ ਕੋਈ ਨੁਮਾਇੰਦਗੀ ਨਹੀਂ ਹੈ । ਮੌਜੂਦਾ ਜੋ ਪੰਜਾਬ ਯੂਨੀਵਰਸਟੀ ਹੈ ਉਸ ਵਿਚ ਦੋ ਮੈਂਬਰ ਅਪਰ ਹਾਊਸ ਦੇ ਤੇ 5 ਮੈਂਬਰ ਸਾਡੇ ਇਸ ਹਾਊਸ ਵਿਚੋਂ ਉਥੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਜਿਹੜੇ ਕਿ ਇਸ ਹਾਊਸ ਦੀਆਂ feelings ਉਥੇ ਦਸ ਸਕਦੇ ਹਨ । ਲੇਕਿਨ ਇਹ provision ਇਸ ਬਿਲ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ

[ਸਰਦਾਰ ਉਮਰਾਉ ਸਿੰਘ]
ਗਿਆ ਹੈ । ਇਹ ਕਿਤਨੇ ਅਫਸੋਸ ਦੀ ਗੱਲ ਹੈ ਕਿ ਮਹਿਕਮਾ ਜ਼ਰਾਇਤ ਦੇ ਵਜ਼ੀਰ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਕਿ ਇਸ ਮਹਿਕਮੇ ਨੂੰ ਚਲਾਉਣਾ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਹਾਊਸ ਦੇ ਮੈਂਬਰ ਜਿਹੜੇ ਖੁਦ ਕਿਸਾਨ ਹਨ ਅਤੇ ਖੇਤੀ ਬਾੜੀ ਸਬੰਧੀ ਮਾਮਲਿਆਂ ਦੇ expert ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਰਖਿਆ ਗਿਆ । ਵਜ਼ੀਰ ਮੁਤੱਲਕਾ ਦੀ ਤਾਂ ਸ਼ਾਇਦ ਕਿਸੇ ਹੱਦ ਤਕ ਨੁਮਾਇੰਦਗੀ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਮਹਿਕਮੇ ਦੇ ਸੈਕਟਰੀ ਬੋਰਡ ਵਿਚ ਹੋਣਗੇ ਲੇਕਿਨ ਇਸ ਹਾਊਸ ਦੀ ਨੁਮਾਇੰਦਗੀ ਉਸ ਵਿਚ ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਰਖੀ ਹੈ । ਇਹ ਠੀਕ ਹੈ ਕਿ ਗੌਰਮੈਂਟ ਦੇ ਸੈਕਟਰੀ ਸਿਆਣੇ ਆਦਮੀ ਹਨ ਅਤੇ I.A.S. ਹਨ ਲੇਕਿਨ ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਜਿਥੋਂ ਤਕ ਜ਼ਰਾਇਤੀ ਯੂਨੀਵਰਸਟੀ ਦੇ Board of management ਦਾ ਤਅਲੁੱਕ ਹੈ ਉਸ ਵਿਚ ਉਹ ਇਤਨੇ useful ਸਾਬਤ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦੇ ਜਿਤਨੇ ਕਿ ਜ਼ਰਾਇਤ ਦੇ ਵਜ਼ੀਰ ਤੇ ਅਸੈਂਬਲੀ ਦੇ ਉਹ ਮੈਂਬਰ ਜੋ ਜ਼ਿਮੀਂਦਾਰੀ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਮੁਫੀਦ ਹੋ ਸਕਦੇ ਹਨ । ਇਹ ਠੀਕ ਹੈ ਕਿ ਸੈਕਟਰੀ ਸਾਹਿਬ ਚੰਗੇ ਕਾਲਜਾਂ ਵਿਚ ਪੜ੍ਹੇ ਹੋਏ ਹਨ ਅਤੇ ਚੰਗੀ ਤਾਲੀਮ ਹਾਸਲ ਕੀਤੀ ਹੈ ਲੇਕਿਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਜ਼ਿਮੀਂਦਾਰੀ ਤਾਂ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ । ਵਾਹੀ ਦੇ ਕੰਮਾਂ ਨੂੰ ਤਾਂ ਵਾਹੀ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਹੀ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਮਝਦਾ ਹੈ । ਇਸ ਲਈ ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਅਤੇ ਬੇਨਤੀ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਵਜ਼ੀਰ ਜ਼ਰਾਇਤ ਨੂੰ ਜ਼ਰੂਰ ਇਸ ਬੋਰਡ ਵਿਚ ਰਖਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਜਿਸ ਨੇ ਕਿ ਇਸ ਮਹਿਕਮੇ ਨੂੰ ਚਲਾਉਣਾ ਹੈ । ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਇਸ ਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਵਿਚ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਅਜਿਹੇ ਮੈਂਬਰ ਹਨ ਜਿਹੜੇ ਕਿਸਾਨ ਹਨ ਅਤੇ ਖੇਤੀ ਬਾੜੀ ਸਬੰਧੀ ਮਾਮਲਾਤ ਦੇ experts ਹਨ । ਬੋਰਡ ਵਿਚ ਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਨੂੰ ਨੁਮਾਇੰਦਗੀ ਮਿਲਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਿ ਮੌਜੂਦਾ ਯੂਨੀਵਰਸਟੀ ਵਿਚ ਹੈ ਅਤੇ ਅਜਿਹੇ ਸਿਆਣੇ ਮੈਂਬਰਾਂ ਨੂੰ ਉਥੇ ਭੇਜਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ । ਇਸ ਲਈ ਮੈਂ ਅਰਜ਼ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਜਿਥੋਂ ਤਕ ਬੋਰਡ ਦੀ Constitution ਦਾ ਤਅਲੁਕ ਹੈ ਮੈਨੂੰ ਇਸ ਤੇ ਇਤਰਾਜ਼ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਨੂੰ ਬਦਲਣ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ । ਮੇਰਾ ਖਿਆਲ ਹੈ ਕਿ ਵਜ਼ੀਰ ਸਾਹਿਬ ਇਸ ਚੀਜ਼ ਵਲ ਤਵਜੁਹ ਦੇਣਗੇ ।

ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ, ਇਸ ਅਸੈਂਬਲੀ ਵਿਚ ਕੋਈ ਅਜਿਹਾ ਬਿਲ ਇਸ ਵਕਤ ਤਕ ਨਹੀਂ ਆਇਆ ਜਿਸਦੇ ਤਹਿਤ rules ਅਤੇ regulations ਤਾਂ ਬਣਨੇ ਹੋਣ ਪਰ ਉਹ ਇਸ ਹਾਊਸ ਵਿਚ approval ਲਈ ਨਾ ਆਉਣ । ਲੇਕਿਨ ਇਹ ਇਕ ਐਸਾ ਬਿਲ ਹੈ ਜਿਸਦੇ ਤਹਿਤ rules ਤਾਂ ਬਣਨੇ ਹਨ ਪਰ ਉਹ ਇਸ ਹਾਊਸ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਨਹੀਂ ਪੇਸ਼ ਕੀਤੇ ਜਾਣੇ ।

Mr. Deputy Speaker: The House stands adjourned till 2-30 p.m. today.

(*The hon. Member was still on his legs when the House adjourned*)

1. p. m.

The Sabha then adjourned till 2-30 p. m. for its second sitting the same day i. e. Wednesday, the 27th September, 1961.

14907 P.V.S.—345—27-2-62 C., P. and S., Punjab, Chandigarh.

Punjab Vidhan Sabha Debates

27th September, 1961 (Second Sitting)

Vol. II—No. 7

OFFICIAL REPORT

CONTENTS

Wednesday, the 27th September, 1961

Price : Rs. 4.60 nP.

ERRATA

PUNJAB VIDHAN SABHA DEBATES VOL. II, NO. 7 (SECOND SITTING), DATED THE 27th SEPTEMBER, 1961.

Read	*for*	*on page*	*line*
Question Hour	Qustion Hour	(7)1	5
Agriculture	Agricutural	(7)2	25
का	को	(7)4	First
ज़रायत	ज़यारत	(7)5	4th from below
ਵੇਰ ਦੇ ਨਾਲ	ਵੇਰ ਨਾਲ ਦੇ	(7)15	6th from below
को	का	(7)26	11th from below
University	Universit	(7)27	8th from below
delete "कुच्छ"	between "मै" and "जो"	(7)30	4th from below
ਰਾਵਾਂ	ਰਾਇਆਂ	(7)35	2
मेम्बरान	मेस्बरान	(7)36	16
supremacy	supermacy	(7)36	last but one
चाहे	चाह	(7)37	16
for	fors	(7)38	28
one	noe	(7)39	8th from below
delete 'स' between 'वज़ीर' and महोदय		(7)40	22
लूँगा	लंगा	(7)41	16
"one from each Region"	"one" from each Region	(7)41	27
working	workin	(7)41	9th from below
behaviour	bahaviour	(7)47	22
Mann	Man	(7)49	7
टंडन	टांन	(7)49	3rd from below

Read	*for*	*on page*	*line*
management	mangement	(7)53	13
ਚਾਹੀਦੀਆਂ	ਚਾਹੁੰਦੀਆਂ	(7)54	20
को	की	(7)55	24
The	Th	(7)58	6
कहते	करते	(7)65	11th from below
ਕੁਝ	ਕਝ	(7)71	33
ਨੁਮਾਇੰਦਗੀ	ਨੁਮਾਇੰਗੀ	(7)74	7
ਭਾਖੜਾ	ਭਾਖੜ	(7)76	3

PUNJAB VIDHAN SABHA

Wednesday, the 27th September, 1961 (Second Sitting)

The Vidhan Sabha met in the Assembly Hall, Sector 10, Chandigarh, at 2-30 p. m. of the Clock. Mr. Speaker (Sardar Gurdial Singh Dhillon) in he Chair.

QUESTION HOUR (DISPENSED WITH)

ਚੌਧਰੀ ਬਲਬੀਰ ਸਿੰਘ : ਇਹ second sitting ਹੈ, Qustion Hour ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ।

Mr. Speaker : The Question Hour is dispensed with.

ANNOUNCEMENT BY THE SECRETARY

Secretary : Sir, under Rule 2 of the Punjab State Legislature (Communications) Rules, 1959, I have to inform the House that the Punjab Appropriation (No. 3) Bill, 1961, and the Punjab Appropriation (No. 4) Bill, 1961, which were passed by the Punjab Vidhan Sabha on the 25th September, 1961, and transmitted to the Punjab Legislative Council have been agreed to by the said Council without any recommendation on the 26th September, 1961.

ਸ੍ਰੀ ਜਗਤ ਨਾਰਾਇਣ ਚੋਪੜਾ : ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਇਹ ਦੋਵੇਂ ਬੜੇ ਲੰਮੇ ਬਿਲ ਹਨ, ਇਕ Agricultural University Bill ਹੈ ਅਤੇ ਉਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ Punjabi University Bill ਹੈ । 3 ਅਕਤੂਬਰ ਨੂੰ sitting ਰੱਖ ਲਉ ਤਾਂ ਠੀਕ ਹੈ ।

ਸ੍ਰੀ ਬਲਰਾਮ ਦਾਸ ਟੰਡਨ : ਅੱਜ 6 ਵਜੇ ਤਕ ਜਿੰਨਾ ਹੋ ਜਾਏ ਠੀਕ ਹੈ, ਫਿਰ 3 ਅਕਤੂਬਰ ਨੂੰ ਰੱਖ ਲਉ

(*Voices*) : ਕਲ ਸਵੇਰੇ ਵੀ meeting ਕਰ ਲਉ ।

ਸ੍ਰੀ ਸਪੀਕਰ : ਇਹ ਕੰਮ ਅੱਜ ਮੁਕਾਉਣਾ ਹੈ । ਅੱਜ ਨਹੀਂ, ਤਾਂ ਕਲ ਸਵੇਰੇ ਹੋਰ ਬੈਠ ਲਵਾਂਗੇ । (The business placed on the order paper has to be transacted to-day. If the whole of it can not be transacted to-day then we will have a sitting tomorrow morning.)

ਸ੍ਰੀ ਜਗਤ ਨਾਰਾਇਣ ਚੋਪੜਾ : ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਮੈਂਬਰ ਚਲੇ ਗਏ ਹਨ । ਮੈਂਬਰਾਂ ਨੂੰ impression ਇਹੀ ਸੀ ਕਿ ਕੱਲ sitting ਨਹੀਂ ਹੋਏਗੀ । ਅਗਰ ਤਿੰਨ ਜਾਂ ਚਾਰ ਅਕਤੂਬਰ ਨੂੰ sitting ਰੱਖ ਲਉ ਤਾਂ ਠੀਕ ਹੈ ।

ਸ੍ਰੀ ਸਪੀਕਰ : ਇਕ ਦਫਾ ਜਿਹੜੀ ਗੱਲ ਮੁਕ ਜਾਏ ਤੁਸੀਂ ਉਹੀ point ਬਾਰ ਬਾਰ ਕਿਉਂ raise ਕਰਦੇ ਹੋ ? ਇਸ ਲਈ ਕੋਈ ਖਾਸ reason ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ । (Why do the hon. Members raise the same point again and again which had already been decided. There should be some specific reason for that.)

ਸ੍ਰੀ ਬਲਰਾਮ ਦਾਸ ਟੰਡਨ : ਇਨ੍ਹਾਂ ਬਿਲਾਂ ਤੇ ਬੋਲਣ ਲਈ ਪੂਰਾ ਟਾਈਮ ਦੇਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ, ਦੋ ਨਵੀਆਂ ਯੂਨੀਵਰਸਟੀਆਂ ਬਣ ਰਹੀਆਂ ਹਨ ।

ਸ੍ਰੀ ਸਪੀਕਰ : ਕੱਲ time ਲਉ । I am not particular ਕਿ ਅੱਜ ਹੀ ਖਤਮ ਕਰਨਾ ਹੈ । ਕੱਲ ਬੈਠ ਜਾਉ, ਕੋਈ ਬਾਤ ਨਹੀਂ । ਕੱਲ non-official day ਦਾ ਝਗੜਾ ਨਾ ਪਾ ਲੈਣਾ, ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਮੈਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕਹਿ ਦਿੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ motion ਪਾਸ ਕਰਾ ਲਉ । (The hon. Member can get time to morrow. I am not particular that the entire business must be transacted to-day. Let there be sitting tomorrow as well. It makes no difference. The Members of the Opposition should not raise an objection tomorrow, that Thursday is a non-official day otherwise I ask the Treasury Benches to get a motion passed to this effect.)

THE PUNJAB AGRICULTURAL UNIVERSITY BILL, 1961 (RESUMPTION OF DISCUSSION)

ਸਰਦਾਰ ਉਮਰਾਓ **ਸਿੰਘ** (ਨਕੋਦਰ 'ਜਨਰਲ') : ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਮੈਂ Agricultural University ਦੇ Board of management ਦੇ ਮੁਤੱਲਿਕ ਅਰਜ਼ ਕਰ ਰਿਹਾ ਸੀ । ਜਿਹੜੇ Secretaries ਸਾਹਿਬਾਨ ਗੌਰਮੈਂਟ ਨੇ ਨਾਮਜ਼ਦ ਕਰਨੇ ਹਨ ਉਹ ਯੂਨੀਵਰਸਟੀ ਵਿਚ nominated ਮੈਂਬਰ ਹੋਣੇ ਹਨ । ਇਸ ਕਰਕੇ ਕਹਿਣ ਨੂੰ ਤਾਂ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ex-officio ਮੈਂਬਰ ਹਨ, ਲੇਕਿਨ ਜਿਹੜੇ ਗੌਰਮੈਂਟ ਦੇ ਨਾਮਜ਼ਦ ਮੈਂਬਰ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ body ਦਾ autonomous character ਜ਼ਾਇਲ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਉਹ autonomous ਨਹੀਂ ਰਹਿੰਦੀ । ਉਹ ਮੈਂਬਰ ਗੌਰਮੈਂਟ ਦੇ ਕੰਟਰੋਲ ਥਲੇ ਰਹਿਣਗੇ ਕਿਉਂਕਿ ਉਹ ਗੌਰਮੈਂਟ ਦੇ appointed ਹੋਣਗੇ । ਇਹ ਨਵੀਂ ਕਿਸਮ ਦੀ provision ਹੈ । ਉਹ elected ਨਾ ਹੋਣ ਕਰ ਕੇ ਇਹ body autonomous ਨਹੀਂ ਹੋਵੇਗਾ । ਇਸ ਤੇ ਜ਼ਿਆਦਾਤਰ ਗੌਰਮੈਂਟ ਦਾ ਕੰਟਰੋਲ ਹੋਏਗਾ । ਇਹ ਗੌਰਮੈਂਟ ਦੇ ਕੰਟਰੋਲ ਥਲੇ ਨਹੀਂ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ । ਇਹ ਨਵੀਂ ਬਣਤਰ ਆਈ ਹੈ ਜਿਸ ਨੂੰ ਮੈਂ ਸਮਝ ਨਹੀਂ ਸਕਿਆ । ਜੋ ਪੰਜਾਬ ਯੂਨੀਵਰਸਟੀ ਦੀ Senate ਹੈ ਉਸ ਦੀ ਬਣਤਰ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਨਹੀਂ ਅਤੇ ਪੰਜਾਬੀ ਯੂਨੀਵਰਸਟੀ ਬਿਲ ਵਿਚ ਵੀ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਹੀਂ । ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਇਹ ਬਣਤਰ, undemocratic type ਦੀ ਹੈ । ਇਸ ਨੂੰ ਹਟਾ ਕੇ ਇਹ ਬਣਤਰ democratic type ਦੀ ਬਣਾਈ ਜਾਏ ਤਾਂ ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਯੂਨੀਵਰਸਟੀ ਦੀ autonomy ਨੂੰ ਚੰਗੇ ਤੇ ਸੁਚਜੇ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਚਲਾਇਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ।

ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਇਸ ਵਿਚ Vice Chancellor ਨੂੰ emergency powers ਦਿਤੀਆਂ ਗਈਆਂ ਹਨ । ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਤੇ ਕੋਈ ਕੰਟਰੋਲ ਨਹੀਂ । ਕਿਸੇ ਵੀ authority ਨੂੰ ਜੋ emergency powers ਦਿਤੀਆਂ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ । ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ subsequent ratification ਯਾ approval ਦੀ authority ਕਿਸੇ ਦੂਜੀ authority ਨੂੰ ਹੁੰਦੀ ਹੈ । ਇਸ ਬਿਲ ਵਿਚ ਇਸ ਦਾ ਨਾ ਹੋਣਾ ਬੜਾ ਭਾਰਾ undemocratic provision ਹੈ। Vice Chancellor ਦਾ decision Board of Management ਤੋਂ approve ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਬਿਲ ਵਿਚ ਦੇਖਣ ਵਿਚ ਆਇਆ ਹੈ ਕਿ Agricutural University teaching University ਹੋਏਗੀ। ਜਿਥੋਂ ਤਕ word 'University' ਦਾ ਤਅੱਲੁਕ ਹੈ ਇਹ ਅੰਦਾਜ਼ਾ ਲਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ primarily University agriculture ਦੀ ਤਾਲੀਮ ਵਾਸਤੇ ਹੋਏਗੀ । ਇਸ ਦੇ ਨਾਲ ਹੋਰ ਦੂਸਰੇ ਢੰਗ ਦੀ ਤਾਲੀਮ ਇਸ ਵਿਚ include ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ । ਇਹ ਚੀਜ਼ ਇਸ ਵਿਚ ਨਹੀਂ । ਮਿਸਾਲ ਦੇ ਤੌਰ ਤੇ ਲੁਧਿਆਣੇ ਵਿਚ ਯੂਨੀਵਰਸਟੀ ਕਾਇਮ ਕੀਤੀ ਜਾਏਗੀ । ਉਥੇ ਜੋ professional colleges ਹਨ, Science ਅਤੇ Art Colleges ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਕਾਲਜਾਂ ਨੂੰ ਇਸ ਯੂਨੀਵਰਸਟੀ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਹੋਣ ਦਾ ਅਖਤਿਆਰ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਤਾਕਿ ਯੂਨੀਵਰਸਟੀ ਦੇ local ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਉਸ ਨਾਲ affiliate ਹੋ ਸਕਣ । ਇਸ ਯੂਨੀਵਰਸਟੀ ਦਾ ਇਕੋ ਚੀਜ਼ ਨਾਲ ਸਬੰਧ ਨਾ ਹੋਵੇ । ਇਹ local residential University ਦੇ ਤੌਰ ਤੇ ਹਰ ਕਿਸਮ ਦੀ education ਦੇ ਸਕੇ । ਇਸ ਯੂਨੀਵਰਸਟੀ ਦਾ scope wide ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।

ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਇਸ ਵਿਚ ਇਕ ਹੋਰ ਬੜੀ ਵੱਡੀ ਕਮੀ ਹੈ ਔਰ ਉਹ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਦੇ ਥਲੇ ਜੋ statutes ਬੋਰਡ ਨੇ ਬਣਾਉਣੇ ਹਨ, ਉਹ ਪਹਿਲੀ ਵਾਰੀ

ਗੌਰਮਿੰਟ ਨੇ ਬਣਾਉਣੇ ਹਨ ਔਰ ਇਸ ਨੇ ਬਣਾ ਕੇ Assembly ਔਰ Legislative Council ਦੀ Table ਤੇ ਰਖਣੇ ਹਨ। ਇਤਨਾ ਤਾਂ ਇਸ ਵਿਚ provide ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਪਹਿਲੀ ਵਾਰੀ ਤਾਂ ਕਿਉਂਕਿ ਇਹ statutes ਗੌਰਮਿੰਟ ਨੇ ਬਣਾਉਣੇ ਹਨ ਇਸ ਲਈ ਇਹ State Legislature ਦੇ ਦੋਨਾਂ Houses ਵਿਚ ਰਖੇ ਜਾਣਗੇ ਪਰ ਇਸ ਬਾਰੇ ਕੋਈ provision ਇਸ ਬਿਲ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਗਈ ਕਿ ਜਦੋਂ ਇਹ University ਬਣ ਜਾਵੇਗੀ ਤਾਂ ਫਿਰ ਜੋ statutes Board amend ਕਰੇਗਾ ਜਾਂ ਹੋਰ ਨਵੇਂ ਬਣਾਏਗਾ ਉਹ ਵੀ ਹਾਊਸ ਵਿਚ ਆਣਗੇ ਕਿ ਨਹੀਂ ਆਣਗੇ। ਚਾਹੀਦਾ ਤਾਂ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਜੋ ਵੀ statute ਬੋਰਡ ਬਣਾਏ ਉਹ ਦੋਹਾਂ Houses ਵਿਚ examination ਲਈ ਰਖੇ ਜਾਣ। ਜੇਕਰ ਇਸ ਵਿਚ ਇਹ provison ਇਸ ਵੇਲੇ ਨਾ ਕੀਤੀ ਗਈ ਤਾਂ ਪੰਜਾਬ University ਦੇ ਅਧਿਕਾਰੀਆਂ ਨੇ ਉਹ ਨਵੇਂ statutes ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੋਨਾਂ Houses ਵਿਚ ਰਖਣ ਤੋਂ ਨਾਂਹ ਕਰ ਦੇਣੀ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਇਹ ਬੜਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ ਕਿ ਜਿਹੜੇ ਵੀ statutes ਇਸ ਬਿਲ ਦੀ clause 30 ਦੇ ਥਲੇ ਨਵੇਂ ਬਣਾਏ ਜਾਣ, ਜਾਂ amend ਕੀਤੇ ਜਾਣ ਜਾਂ repeal ਕੀਤੇ ਜਾਣ ਉਹ ਸਾਰੇ ਦੇ ਸਾਰੇ ਦੋਨਾਂ Houses ਵਿਚ ਸਾਹਮਣੇ lay ਕਰ ਦਿੱਤੇ ਜਾਣ। ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਇਹ ਬਹੁਤ ਜ਼ਰੂਰੀ ਚੀਜ਼ ਹੈ ਔਰ ਇਸ ਚੀਜ਼ ਦੇ ਮੁਤੱਲਿਕ ਸਾਡੀ ਜੋ Subordinate Legislation ਕਮੇਟੀ ਹੈ ਉਸ ਨੇ ਵੀ ਆਪਣੀ report ਵਿਚ ਲਿਖਿਆ ਹੈ ਕਿ ਜੋ delegated legislation ਹੋਏ ਉਹ ਜ਼ਰੂਰ ਇਸ ਹਾਊਸ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਆਉਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਵੇਲੇ ਬਿਲ ਦੀ provisions ਤੋਂ ਇਹ ਮਲੂਮ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਜੋ original statutes ਹੋਣਗੇ ਉਹ ਤਾਂ ਇਥੇ ਹਾਊਸ ਵਿਚ ਰਖੇ ਜਾਣਗੇ ਪਰ ਜਿਹੜੇ ਬਾਅਦ ਵਿਚ ਬਣਾਏ ਜਾਣਗੇ ਉਹ ਇਸ House ਦੇ scope ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਹੋਣਗੇ। ਇਸ ਲਈ ਮੈਨੂੰ ਆਸ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਬਾਰੇ ਜੋ ਮੈਂ amendment ਦਿੱਤੀ ਹੈ ਉਸ ਨੂੰ ਡਿਪਟੀ ਮਨਿਸਟਰ ਸਾਹਿਬ ਮੰਨਣ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕਰਨਗੇ ਤਾਕਿ ਜੋ ਵੀ statutes ਜਾਂ regulations ਬੋਰਡ ਬਣਾਏ ਉਹ ਇਥੇ ਹਾਊਸ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਆ ਸਕਣ। ਇਤਨਾ ਕਹਿ ਕੇ ਮੈਂ ਅਰਜ਼ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਸਾਨੂੰ ਇਹ ਬਿਲ ਪਾਸ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਔਰ ਜੋ circulation ਦੀ motion ਚੌਧਰੀ ਧਰਮ ਸਿੰਘ ਰਾਠੀ ਨੇ ਪੇਸ਼ ਕੀਤੀ ਹੈ ਉਹ ਨਾਮਨਜ਼ੂਰ ਕਰਨੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਇਹ ਜੋ university ਬਣਾਈ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ ਇਹ ਸਾਡੇ ਸੂਬੇ ਦੇ ਕਿਸਾਨਾਂ ਦੇ ਭਲੇ ਲਈ ਬਣਾਈ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ। ਇਸ ਨੂੰ autonomous ਔਰ democratic body ਬਨਾਉਣ ਦਾ ਯਤਨ ਕੀਤਾ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।

डाक्टर बलदेव प्रकाश (अमृतसर शहर, पूर्व) : स्पीकर साहब, जो बिल हाउस के सामने इस वक्त है उस के aims and objects को बताते हुए मिनिस्टर साहिब ने फरमाया कि इस का उद्देश्य agricultural development, agricultural education के अन्दर research का standard raise करना और rural areas में Agricultural Science को extend करना है। स्पीकर साहिब, जहाँ तक पंजाब के अन्दर agriculture के विकास का सम्बन्ध है इस बात में दो रायें नहीं हो सकतीं कि सरकार को हर ऐसा कदम उठाना चाहिये जिस से agriculture की बढ़ौतरी हो। पंजाब एक कृषि प्रधान प्रान्त है और कृषकों की बेहतरी के बारे में कोई भी विरोधी नहीं हो सकता, लेकिन जहां तक उस की development की आड़ ले कर यूनिवर्सिटी

[डाक्टर बलदेव प्रकाश]

बनाने को सवाल है मैं इस का विरोध करने के लिये खड़ा हुआ हूं। स्पीकर साहब, University Education के अन्दर agriculture का as a subject आगे ही स्थान है। अगर एक subject को लेकर university बनाने का विचार हो तो क्या कल सरकार Engineering, Physics और Chemistry की development के इरादे से इन की अलग-अलग Universities बनाएगी। आम-तौर पर universities एक होती है, लेकिन दूसरे subjects की अलग-अलग faculties होती हैं। इस लिये मैं समझता हूं कि एक अलग subject की development के लिये university बनाने की ज़रूरत नहीं। इस subject के लिये post graduates institutes खोल दी गई हैं। आज सरकार की नीति यह है कि जो भी university बने सरकार उसे अपने अधिकार के नीचे लाना चाहती है और जिस तरीके से इस university की रचना की गई है यह यूनिवरसिटी बिल्कुल autonomous body नहीं होगी। इस लिये मैं समझता हूं कि इस का नाम "पंजाब गवर्नमेंट एग्रीकल्चरल यूनिवर्सिटी" होना चाहिये। क्योंकि इस के Board of Management और secretary इत्यादि की nominations सरकार करेगी इस लिये यह university सरकार का department मात्र बन कर रह जायगी और अन्य कोई विशेषता उस यूनिवर्सिटी की नहीं होगी। इसलिये हम इसे university का नाम नहीं दे सकते। मैं कहता हूं कि Agricultural की development हो या न हो, लेकिन election के मौका पर खींच घसीट कर Agricultural University Bill ला कर पंजाब के किसानों को यह impression ज़रूर दिया जा रहा है कि सरकार किसानों के लिये क्या कुछ कर रही है और इस नाते agriculturist के votes की हक-दार कांग्रेस है। इस से बढ़ कर कांग्रेस का कोई और purpose नहीं। सरकार हरियाना की development की बहुत डींग मारती है और रिजनल फार्मूला बनाते वक्त भी यह कहा गया कि रिजनल कमेटियां इस लिये बनाई जा रही हैं कि backward areas भी development हो सके। इस बिल की दफा 10 और 11 पर दो important चीजें हैं। एक College of Agriculture, Ludhiana और एक College of Veterinary Science and Animal Science, Hissar, ये दो कालेज हैं जिन की development का दम सरकार भरती है। मैं समझता हूं कि अगर सरकार ऐसी यूनिवर्सिटी बनाना चाहती है तो यह हिसार के अन्दर ही centralise होनी चाहिये, क्योंकि हिसार ने सब से ज्यादा production करके दिखाई है। जहाँ पर पहले ही बहुत सी Institutions हैं वहाँ पर ही यह सरकार एक और university बना रही है। अगर यह सरकार किसानों के लिये कुछ रुपया खर्च करना चाहती है, कुछ research work करवाना चाहती है या कुछ नये कालेज बनाना चाहती है तो यह university हिसार में बननी चाहिये जहां पर पहले ही इस क्षेत्र में बहुत काम हो रहा है। जो पिछड़े हुए इलाके हैं उन की कुछ डिवेल्पमेंट इस आधार पर भी होनी चाहिये।

एक बात मैं और अर्ज करना चाहता हूं। डिप्टी मिनिस्टर साहिब ने यहां पर यह कहा कि जो Institution हिसार में है वह वहीं पर भी रहेगी। आप सारा बिल पढ़

लीजिए । आप देखेंगे कि यह बात कहीं पर भी नहीं लिखी हुई कि हिसार वाली Institution वहीं पर ही न रहेगी । Statement of Objects and Reasons में एक बात और लिखी हुई है :

'There is an urgent need, therefore, for first class unitary teaching and residential University in the State where the teachers.........

इन्होंने अपने भाषण के अन्दर भी यह कहा कि यह Residential University है । या तो यह डिप्टी मिनिस्टर साहिब की अपनी कल्पना है कि University लुधियाना में होगी और कालेज हिसार में होगा या कोई और बात है । दोनों में एक बात जरूर गलत है । या सरकार की कोई ऐसी commitment होगी जो कि वह यहां पर बताना नहीं चाहती । क्योंकि बनारस Residential University है तो उस के होस्टल वहीं पर होंगे, कालेज वहीं पर होंगे । दिल्ली और बम्बई में नहीं हो सकते । जब university को Residential University का नाम दिया गया हो तो उस के कालेज दूसरे स्थान पर हों, यह बात समझ में नहीं आती । मैं तो कहूंगा कि बहुत हो अच्छा हो अगर हमारी यूनियन में agriculture University के नाम से university कायम हो और जितने भी Agriculure institutions हों वह सब उसी Universities के अन्दर हों न कि अलग २ सूबों में अलग २ subjects की आठ-आठ और दस-दस universities बना दी जाएं । यह बात कोई नहीं कहता कि पंजाब में medical education का standard बहुत नीचा है । अगर हिन्दुस्तान में कुछ States ऐसी हैं जिन में medical education का standard बहुत ऊंचा है तो पंजाब उन में से एक है । यहां पर university बनी हुई है और उस के मातहत कालेज पटियाला में है, अमृतसर में है और लुधियाना में भी हैं । Medical education का Director अलग बनाया गया है, और Research Institutes अलग खुले हुए हैं । इसी प्रकार agriculture की development का काम भी इन्हीं lines पर चलाया जा सकता है । यह नहीं कि उस के लिये एक अलग university बनाई जाए । सारी appointments सरकार ने अपने हाथ में रख ली हैं । यह उचित नहीं है । इस लिये मैं सुझाव देता हूं कि इस बिल को public opinion के लिये भेजा जाना चाहिये और यह मालूम करना चाहिये कि इस से ज़रायत को फायदा होगा या नहीं होगा । उसके बाद इस बिल को पेश करना चाहिये ।

डाक्टर परमा नन्द (पानीपत) : स्पीकर साहिब, इस वक्त हाउस के सामने Agricultural University Bill पेश है । इस को लाने के लिये मैं अपनी सरकार को मुबारिकबाद देता हूं । यह बहुत खुशी की बात है । पिछले पाँच साल के अरसे में इस हाउस के बहुत से मेम्बरान ने सरकार के सामने यह ख्याल जाहिर किया था कि यहां पर पंजाब में food production को बढ़ाने के लिये, देहाती आबादी को साइंस के ज़रिये agriculture की तालीम देने के लिये और ज़यारत के बारे में हर प्रकार की वाकफियत बहम पहुंचाने के लिये कुछ effective कदम उठाया जाना चाहिये ताकि यहां से अनाज की कमी दूर हो और देहाती आबादी का standard of living ऊंचा हो । इस के नतीजे के तौर पर आखिर सरकार ने यह university बनाने का फैसला

[डाक्टर परमा नन्द]
किया है। इस से यह भी फायदा होगा कि पंजाब में आज कल जो floods आ रहे हैं उन की रोक-थाम के लिये experts कुछ तरीके सोचेंगे कि इस दिशा में क्या करना चाहिये। Scientific methods के basis पर इन बातों की खोज होगी। इस हाउस में मेम्बरान ने यह भी कहा कि किस तरह से बड़े बड़े ज़मींदार छोटे-छोटे किसानों को हड़प कर रहे हैं। बड़े-बड़े ज़मींदार बड़े-बड़े फार्मज़ बनाते जा रहे हैं लेकिन नाम लिया जाता है छोटे-छोटे ज़मींदारों का। मुझे याद है कि करनाल में बड़े-बड़े ज़मींदारों ने garden colonies बना ली हैं .....

Mr. Speaker. How is it relevant ?

डाक्टर परमानन्द : जनाब, मैं कहना चाहता हूं कि यह सरकार किसानों की सरकार है और इसी लिये जो कुछ भी करेगी किसानों की भलाई के लिये करेगी। यही वजह है कि सब काम देहात के लिये ही किया गया है। इस गवर्नमैंट ने यह कभी नहीं सोचा कि गरीब शहरी का अगर मकान गिर जाता है तो उस को भी कुछ मदद मिलनी चाहिये। जो loan दिया जाता है, जो तकावियां दी जाती हैं और जो भी मदद दी जाती है वह सब देहातियों के लिये ही दी जा रही हैं। शहर वालों के लिये कुछ नहीं किया गया।

Mr. Speaker: The hon. Member should try to be relevant.

डाक्टर परमानन्द : मैं अर्ज़ करना चाहता हूं कि इस की ज़रूरत क्यों पड़ी, आखिर गवर्नमैंट इतना अनाज उन को देती है, loans देती है और इतना रुपया खर्च करती है ......

श्री अध्यक्ष : डाक्टर साहिब, ज़रा relevant रहने की भी कोशिश कीजिए। Floods और तकावी का इस बिल के साथ क्या ताल्लुक है ? (The hon. Member should try to be relevant. How is a mention of floods and taccavi loans relevant to the Bill ?)

डाक्टर परमानन्द : Agriculture University बनाने का मतलब यही है कि किसानों की हालत बेहतर हो। जब floods को रोका जाएगा तभी तो पैदावार ज्यादा होगी।

श्री अध्यक्ष : यूं ही अपने point को justify करने की कोशिश न करें। अगर relevant नहीं बोल सकते तो बैठ जाइए-- (The hon. Member should not try to justify his point like this. If he cannot be relevant, then he should resume his seat.)

डाक्टर परमानन्द : पंजाब के अन्दर यह यूनिवर्सिटी बनाने की ज़रूरत महसूस की गई इस के लिये मैं सरकार को मुबारिकबाद देता हूं, लेकिन किस basis पर लुधियाने मे बनाई जा रही है ? क्या जिला लुधियाना पंजाब भर में सब से ज्यादा productive area है ? जरई पैदावार के लिहाज से नम्बर 1 पर हिसार आता है और करनाल का ज़िला नम्बर दो पर आता है। लेकिन यूनिवर्सिटी लुधियाने में बनाई जा रही है। सारे का सारा पैसा उसी area में खर्च किया जाएगा। मैं गुजारिश करता हूं

कि हमारे करनाल का इलाका पैदावार के लिहाज़ से बहुत आगे है इसलिये यह Agricultural University उसी इलाके में होनी चाहिये ताकि वहां के किसानों की हिम्मत और हौसला बढ़े । (*Interruptions*)

श्री अध्यक्ष : जो-जो provision इस बिल में किये गए हैं क्या आप को उन पर एतराज़ है ? (Has the hon. Member any objection to the provisions contained in the Bill)

डाक्टर परमानन्द : कई बातें, जनाब, इस में ऐसी हैं जिन पर इख्तलाफ हो सकता है । मैंने इस बिल को पढ़ा है । यह बिल इसलिए भी बनाया जा रहा है ताकि इससे Agriculture Department को तकवियत मिलेगी । लेकिन अगर आप इस की constitution को पढ़ें तो उससे ऐसा मालूम होता है कि Agriculture Department को कमज़ोर किया जा रहा है । उसकी जो ताकत और powers हैं वह दूसरे Secretaries के हाथ में दी जा रही हैं । Finance Secretary को कैसे वक्त मिलेगा कि वह अपने department का काम छोड़कर इसके लिए time devote करे ? इसी तरह Secretary Community Development Departments की बाबत कहा जा सकता है । देश में तरक्की के दूसरे काम हो रहे हैं । उसका ध्यान उसी तरफ रहना चाहिए बजाए इसके कि वह Agricultural university में वक्त दे । इस लिए मैं समझता हूं कि उन Secretaries को इसमें नहीं लेना चाहिए ताकि दूसरे काम suffer न करें ।

इसके अलावा, स्पीकर साहिब, clause 10(iv) (b) में लिखा है कि सरकार एक farmer भी Board में रखेगी । आज बेशक सरकार nominate करले लेकिन मैं समझता हूं कि किसी न किसी वक्त इसका चुनाव भी हुआ करेगा । आज नहीं तो कुछ अर्सा बाद वह elect होका आया करेगा लेकिन मैं समझता हूँ कि पंजाब के साथ बेइन्साफी होगी कि सिर्फ एक नुमाइंदा ही सारे पंजाब में से आए । अगर वह इस एक इलाके का हुआ तो दूसरे इलाके की खबर भी नहीं लेगा । इसलिए मैं यह सुझाव दंगा कि अम्बाला, पटियाला और जालन्धर तीनों divisions में से एक एक farmer इस Board पर लिया जाए । वरना मुझे अन्देशा है कि जो नुमाइन्दा farmers का सरकार लेगी वह जालन्धर division में से आएगा और हमारे इलाके को बिलकुल ignore कर दिया जाएगा । इसी तरह industrialist की nomination होगी । वह भी लुधियाना से ही लिया जाए गा क्योंकि वहां पर बड़े बड़े industrialists हैं और इस तरह से इस लिहाज़ से भी हमारे इलाके को बिल्कुल ignore किया जाएगा । मैं पंजाबी रिजन या हिन्दी रिजन का नाम नहीं लेता लेकिन अगर जालन्धर division का representative ले लिया गया तो अम्बाला division और पटियाला division representation से महरूम रह जाएगा । इसलिए मैं गवर्नमेंट को suggest करना चाहता हूं कि industrialists के भी तीन नुमाइन्दे लिए जाएं और हर division में से एक एक लिया जाए ।

लाला **जगत नारायण चोपड़ा** (जालन्धर शहर-दक्षिण पश्चिम) : स्पीकर साहिब, मैं राठी साहिब की motion की ताईद करने के लिए खड़ा हुआ हूं । मैं

[लाला जगत नारायण चोपड़ा]

Agricultural University Bill के खिलाफ़ नहीं हूं क्योंकि मैं समझता हूं कि यह यूनिवर्सिटी बननी चाहिए, इसकी पंजाब में ज़रूरत है । लेकिन मैं यह भी महसूस करता हूं कि इस बिल को राए आमा के लिए circulate किया जाना चाहिए ताकि यह लासानी चीज़ बन सके ।

दूसरी बात यह है कि जिस तरह से पंजाबी यूनिवर्सिटी में हैं, इसमें भी elected element ज़रूर होना चाहिए । अगर आप इस में election का अनसर दाखिल कर देंगे तो हरियाणा प्रान्त और पंजाबी सूबा के झगड़े खत्म हो जाएंगे । इसके इलावा Vice-Chancellor की नामज़दगी Chancellor खुद करे, गर्वनमेंट की मर्जी से नहीं होना चाहिए । इस ढंग से अगर सभी चीज़ें ले आएंगे तो यकीनन अच्छी चीज़ बन जाएगी । बस इस वक्त तो मैं इतना ही कहना चाहता हूं ।

श्री शेर सिंह (झज्जर, जनरल) : अध्यक्ष महोदय, यह जो Agricultural University बनाने का बिल सरकार की तरफ से पेश किया गया है इसके लिए तो वह निस्सन्देह बधाई की पात्र है ; लेकिन मैं समझता हूं कि यदि बिल बनाने का उदेश्य, जैसा कि अभी अभी डा० बलदेव प्रकाश जी ने कहा, केवल agriculture की तरक्की तक ही सीमित रखा जाता है तब तो यह एक faculty बन जाती है, जो कि यूनिवर्सिटी का एक हिस्सा बन सकता है और उसके लिए अलग यूनिवर्सिटी स्थापित करने की आवश्यकता नहीं रह जाती । अध्यक्ष महोदय, University Grants Commission जो सन् 1948 में भारत सरकार ने नियुक्त किया उसकी report 1949 में छपी । डा० राधाकृष्णन उसके प्रधान थे । उसमें एक Chapter Rural University के बारे है । और उस में इस बात की ओर संकेत किया है कि दुसरे देशों में गांव में बसने वाले लोगों को उन के गांव में हर प्रकार के विकास कार्य के लिए training देने की शिक्षा का ढांचा क्या है । डैनमार्क और स्वीडन के देहाती स्कूलों की तरफ इशारा किया गया है । वहां एक पादरी हुआ जिस ने यह देहाती ढंग के स्कूल स्थापित करके उनमें देहाती जीवन से सम्बंधित subjects को पढ़ाना शुरु किया । एक बात यह भी कही गई है कि अमरीका में भी rural Universities का एक सिलसिला है । मैं समझता हूं कि इस Bill को frame करने से पहले हमारी सरकार उस chapter को गहराई से पढ़ती और उस पर अमल करती तो यह बड़ी अच्छी बात होती । मन्त्री महोदय, ने कहा कि इस University में Sciences खास कर Agriculture और allied subjects की study होगी, research होगी और यह भी कहा कि यह affiliating body नहीं होगी बल्कि residential होगी । मैं यह कहना चाहता हूं कि higher studies एक दम ऊपर से ही नहीं हो जाया करतीं, नीचे से एक network of feeder institutions का होना इस के लिए परमावश्यक है वरना इस background के बिना आप जो graduates निकालेंगे वह बिल्कुल बाबू type के होंगे—

चौधरी बाल्ू राम : जनाब, इस समय दो मन्त्री हैं House में, और दोनों सो रहे हैं !

श्री शेर सिंह : मैं कह रहा था कि आप जो higher education देना चाहते हैं वह useful साबित न होगी अगर technical background, जिस में हाथ से practical काम कराया गया हो, न हुई । हमारा यह दुर्भाग्य रहा है कि जिस बच्चे ने ज़रा higher training ले ली फिर वह हाथ से काम नहीं करना चाहता ; बाबू बनना चाहता है । दूसरे देशों में agriculture के graduates और Professors खेतों में मज़दूरों की तरह काम करते हैं और साथ पढ़ते और पढ़ाते भी हैं । अगर हम इस University stage की तालीम का पूरा फायदा उठाना चाहते हैं और इसे किसान तक पहुंचाना चाहते हैं तो हमें इसे एकदम नहीं introduce करना चाहिये बल्कि यह lower stage से feeder institution के ज़रिये शुरू होकर University stage तक पहुंचनी चाहिये । जहां जहां ऐसी Universities बनाई गई हैं वहां पर भारी तादाद में feeder institutions भी होते हैं फिर इसका नाम जो Agricultural University रखा गया है यह भी गलत है क्योंकि केवल agriculture से ही तो इस का ताल्लुक न होगा । इसलिए इसका नाम Rural University रखते तो उचित होता । दूसरे यह affiliating University हो ताकि इसके feeder institutions all over the State हों । Secondary stage पर ऐसी पढ़ाई का इन्तजाम किया जाना चाहिये मगर यह सारा काम इस तरह जल्दी में नहीं हो सकता । University Education Commission की report काफी साल पहले हुई थीं । उस से पता चलता है कि हमारे देश के बड़े बड़े आदमियों का दिमाग किस दिशा में काम करता है । उस chapter को देख कर हम सही चीज़ बना सकते थे । यह काम जल्दी में करने का नहीं है इस लिए मैं राठी जी के प्रस्ताव का समर्थन करता हूँ ।

इस के पश्चात मैं अपने विचार उस विषय बारे रखना चाहता हूं जिस के सम्बन्ध में हमारे सदन के कई माननीय सदस्यों ने अपने विचार रखे हैं । लुध्याना में इसका head-quarter रखने की बात समझ नहीं आई । लुध्याना peasant proprietors का ज़िला है और ज़मीन की कमी के लिहाज़ से सारे पंजाब में इस का नम्बर दूसरे या तीसरे नम्बर पर आता है । हमारी सरकार ने कई institutions बनानी हैं, buildings बनानी हैं और खेती बाड़ी के प्रयोगों के लिए भी काफी ज़मीन की आवश्यकता होगी । शहर के अन्दर Agriculture College का बनाना सरकार की ज्यादती है । इस के मुकाबिले में हिसार most suitable place है । Asia का सब से बड़ा live stock farm वहां पर है और सरकार की अपनी बहुत सारी ज़मीन वैसे ही पड़ी है । उसे utilize करने के रास्ते में कोई रुकावट नहीं होगी, और खर्च नहीं पड़ेगा । वहां पर water logging की समस्या भी नहीं । वह स्थान सब तरह से उपयुक्त था । मगर हम देखते हैं कि सरकार किसी बात को merits पर नहीं सोचती । वह तो पंजाब की सीमा अमृतसर से चल कर लुध्याना और पटि-याला तक ही समझती है । उसके बाद आंखें बंद कर लेती है । ऊपर से कहते हैं हमें पंजाबी सूबा नहीं चाहिए मगर साथ ही उस घर को सजाने के लिए सब कुछ दिया जा रहा है । कहीं पंजाबी यूनिवर्सिटी बन रही है, कहीं Agricultural University बन रही

[श्री शेर सिंह]
है और करोड़ों रुपया खर्च हो रहा है । अगर यह merits में जाते तो पाते कि लुध्याना इस काम के लिए कतई उपयुक्त स्थान नहीं है । ये सिर्फ ज़बर्दस्ती वहां कायम की जा रही है । मन्त्री महोदय से पूछा गया कि Veterinary College को तो नहीं वहां ले जाओगे तो उन्होंने कहा नहीं ले जाएंगे । डाक्टर बलदेव प्रकाश जी ने इस की तरफ संकेत किया मगर वह बात को बीच में ही छोड़ गए । Statement of Objects and Reasons में यह दर्ज है :

> "There is an urgent need, therefore, for a first class unitary, teaching and residential University in the State, where the teachers and the students could reside together at a common campus, so that a truly academic atmosphere may be created enabling the students and the teachers to pursue their work of studies, teaching and research in agriculture and allied sciences and also in basic sciences and humanities".

तो इसमें तो बड़ा साफ कर दिया कि एक ही campus में रहना है और साथ मिल कर रहना है । अब सन्देह कहां रह जाएगा । अगर कालेज अमृतसर में हों और hostel दूसरी जगह हों ——

सिंचाई तथा विद्युत मन्त्री : वह हिसार का कालेज, प्रौफेसर साहिब, इसी यूनिवर्सिटी के साथ रहेगा ।

श्री शेर सिंह : सवाल तो यह है कि हिसार में रहेगा या नहीं ? इस में जो लिखा है कि common campus होगा । All students residing together, इससे तो यह पता चलता है कि हिसार का कालेज रहेगा भी नहीं ।

यहां regional formula बनाया गया है और कहा गया है कि हम हर इलाके को एक सी चीजें देंगे तो फिर ज़रूरी हो जाता है कि एक ही इलाके में Universities concentrate न करें बल्कि distribution equal की जाए ।

सरकार की यह दलील, कि चूंकि Agriculture College लुधियाना में बन गया इसलिए Agriculture University वहां पर ही बननी चाहिए और Veterinary college हिसार में खुल गया है इसलिए इस प्रकार की कोई युनिवर्सिटी वहां नहीं बननी चाहिए, समझ में नहीं आती ।

एक पंजाबी यूनिवर्सिटी पंजाबी रिजन में बना रहे हैं । वह इन्हीं की हुई । और जो कुरुक्षेत्र में यूनिवर्सिटी बनाई उसको भी पंजाबी रिजन में भेजने का सिलसिला चल रहा है । मेरा कहना यह है कि हरियाणे के अन्दर एक भी तो ऐसी यूनिवर्सिटी बनाओ जिसको लोग कह सकें कि यह transfer नहीं होगी ।

Constitution के बारे में जो यह बात कही गई है कि यह और भी ज्यादा democratic बनाया जाए, इससे मैं सहमत हूं । Graduates के लिए सिर्फ दो सीटें रखी हैं, यह उनके साथ बहुत ज्यादती है ! मैं समझता हूं इसमें दो तो सरकार nominate करती और छे सीटों की graduates की तरफ से election होती तो ठीक था । इस बात से मैं पूरा पूरा इत्तफाक करता हूं कि farmers में से, ज़िला परिषदों में से या और दूसरे ज्यादा से ज्यादा interests आ जाएं ।

यह यूनिवर्सिटी बनाते वक्त आपने एक चीज़ को नज़रन्दाज़ कर दिया और वह यह कि देहात में cottage industries को किस प्रकार से सहयोग दिया जाए । उसके लिए अगर कोई institute बना दी जाती तो अच्छा रहता । और जहां industrialists को लाने का provision रखा गया है, वहां यह होना चाहिए था कि वह cottage industries का माहिर होता । एक तरफ तो आप गावों के जीवन को विकसित करने की बात करते हैं, दूसरी तरफ उनके interest को ignore करके सिर्फ industrialists को ही तरजीह देते हैं, यह बात समझ में नहीं आती । मैं समझता हूं कि इसमें आप election का तत्त्व रख दीजिए तो ज्यादा अच्छा रहेगा ।

ज़िला परिषद्, या समितियों के interests भी होने चाहियें । मैं मानता हूं और यह जो legislators यहां बैठे हैं, उन का भी थोड़ा बहुत अधिकार है कि वह भी वहां पर बिठाए जाएं क्योंकि वह देहात से ताल्लुक रखते हैं और शिक्षा की भी जानकारी रखते हैं । जहां तक Vice-chancellors का ताल्लुक है, शुरु में तो चाहे किसी को बना दीजिए लेकिन Vice-chancellors की appointment सरकार अपने हाथ में न रखे । बल्कि तीन साल के बाद syndicate, senate या जो भी management है उनके हाथ में अधिकार दिया जाए और वह जिस आदमी को चाहे Vice-chancellor बना सकें । यह बात इस के अन्दर आ जानी चाहिए । जिस प्रकार डेन्मार्क, स्वीडन, व अमेरिका में institutes बनी हैं उन्हीं के pattern पर आप भी बनाएं । अधूरी चीज़ें ले कर यूनिवर्सिटी नहीं बनानी चाहिए । इन शब्दों के साथ मैं राठी साहिब की इस motion की ताईद करता हूं कि यह बिल जल्दी में पास नहीं करना चाहिए ।

लोक कार्य मन्त्री (चौधरी सूरज मल) : स्पीकर साहिब, मुझे अफसोस है कि यह circulation का motion एक ऐसे भाई की तरफ से आया है जो कि agriculture के अन्दर बहुत दिलचस्पी रखते हैं । इस यूनिवर्सिटी बिल को सिवाय एक जनसंघी मेम्बर के सब ने खुशआमदीद किया है । इस बिल की इतनी देर से ज़रूरत थी कि राठी साहब को कहना चाहिए था कि यह बिल बहुत जल्द आना चाहिए था लेकिन वह इसे public opinion के लिए भेज कर और लम्बा डालना चाहते हैं । राठी साहब ने कहा कि यूनिवर्सिटी को लुध्याना के अन्दर locate करके हरियाना के साथ बेइन्साफी की गई है और उन्होंने यह भी कहा कि technical institutions तमाम की तमाम पंजाबी रिजन में हैं और हरियाना के अन्दर कोई नहीं । मैं बताना चाहता हूं कि Third Plan में हरियाना के अन्दर बहुत कुछ किया जा रहा है और किया जाएगा । हमारे सुबे में तीन किस्म की technical education दी जा रही है । इस में शक नहीं कि उस से पहले हरियाना के अन्दर technical education का बड़ा केन्द्र नहीं था लेकिन आप को पता है कि रोहतक के अन्दर medical college पर 2 करोड़ 5 लाख रुपया Third Plan में खर्च किया जायगा और इतनी बड़ी institution होगी कि अमृतसर के कालेज को मात कर जायगी । मेरे भाई ने कहा कि कालेज रोहतक में खुलेगा लेकिन लड़के पटियाला और अमृतसर में पढ़ते हैं । इस से ज्यादा सराहना की बात और क्या हो सकती है कि एक institution की building भी मौजूद न हो लेकिन उस के लिए लड़कों को पटियाला और अमृतसर में

[लोक कार्य मंत्री]
दाखला मिल जाए । इससे आप गवर्नमेंट की seriousness का अन्दाजा लगा सकते हैं । इस के अलावा एक Engineering College हरियाना के क्षेत्र में बनेगा जिसका कि कतई फैसला हो चुका है । Government of India ने लिख दिया है कि यह College कुरुक्षेत्र के अन्दर locate होगा । हिसार में Veterinary College है अब वहां पर Agriculture College खोलने का फैसला हो चुका है और इस साल इस के लिए 50 हज़ार रुपया रख दिया गया है ताकि वह रुपया ज़मीन खरीदने और नक्शे वगैरा बनाने में खर्च हो सके जिस से लोगों को पता लग सके कि किस किस्म का step लिया जा रहा है। जहां तक technical education का सवाल है Polytechnical Institute नीलोखेड़ी में कम से कम 100 लड़के पढ़ते हैं और इस पर 20-25 लाख रुपया खर्च हो चुका है । Ambala में एक Polytechnic institute तैयार है और इस में एक हज़ार लड़के तालीम पा रहे हैं । झज्जर के अन्दर Polytechnical institute पर 26 लाख रुपया खर्च होगा वहां पर अभी तक बिल्डिगं तैयार नहीं हुई थी लेकिन ताकि बच्चे दाखिल हो सकें–यह फैसला हुआ है कि फिलहाल अम्बाला में तालीम दी जाय और बाद में उन लड़कों को transfer कर दिया जाय । सिर्सा में polytechnic Institute पर 26 लाख रुपया खर्च होगा और इसकी बिल्डिगं ज़ेरे तामीर है और अगले साल दाखला खुल जाएगा । इसी तरह सैनिक स्कूल पर 30 लाख रुपया खर्च होगा। यह स्कूल झज्जर में खोला जा रहा है । लेकिन चूंकि बिल्डिगं नहीं थी इस लिए फिलहाल करनाल में खोला गया है । इस से आप अन्दाज़ा लगा सकते हैं कि हरियाना में क्या कुछ हो रहा है । राठी साहब तो चाहते हैं कि यह यूनिवर्सिटी भी करनाल के अन्दर खुलनी चाहिए । दरअसल मेम्बर साहिबान अपनी अपनी Constituency का खयाल तो करते हैं लेकिन तमाम पंजाब का खयाल नहीं रखते । मैं यह कहना चाहता हूं कि लुध्याना सब से Central जगह है । अमृतसर से भी नज़दीक है, चण्डीगढ़ से भी नज़दीक है और हिसार से भी नज़दीक है और वहां पर Agricultural College पहले ही मौजूद है ।

हम यह चाहते हैं कि लोगों को नए नए ढंग सिखा कर छोटे से छोटे बिस्वेदारों से ज्यादा से ज्यादा अनाज पैदा कराएं । इस लिए मैं चाहता हूं कि मेरे भाई निर्पक्ष भाव से इस बात को सोचें तो उनको मालूम हो जाएगा कि गवर्नमेंट का यह फैसला हक बजानब है। वह सेंट्रल जगह है । छोटे छोटे मालिकान वहां पर काम करते हैं । वह जगह सब से ज्यादा मौज़ूं है । हमें चाहिये कि हम सब से पहले अपने देश का भला सोचें न कि अपने इलाकों की भलाई सोचने में संकुचित दृष्टिकोण को अपनाएं । हमें इतना छोटा दिल नहीं रखना चाहिये कि अपने अपने ज़िले में या रिजिन में ही उलझ कर रह जाएं । हमें सोचना चाहिए कि सारे हिन्दोस्तान का भला किस बात में है । तगं दिली को हमें दबाना होगा । मैं तो कहता हूं कि हम मास्टर तारा सिंह जी को ही क्या उलांहबा देंगे हमने खुद अपनी बातों से ज़ाहिर कर दिया है कि हमारे कितने छोटे ख्यालात हैं । इस बिल से सारे देश का भला होगा इस लिए इस को public opinion के लिए न भेज कर जल्दी से जल्दी पास करना चाहिए । इस से सब किसानों का भला होगा, सारे पंजाब का भला होगा ।

ਸਰਦਾਰ ਭੁਪਿੰਦਰ **ਸਿੰਘ ਮਾਨ** (ਸਾਮਾਨਾ, 'ਜਨਰਲ) : ਸ੍ਰੀ ਮਾਨ ਜੀ, ਇਹ ਬਿਲ ਜਿਹੜਾ ਕਿ ਜ਼ਰਾਇਤੀ University ਬਨਾਉਣ ਦੇ ਮੁਤੱਲਿਕ ਹੈ ਇਸ ਦੀ ਬੜੇ ਚਿਰਾਂ ਤੋਂ ਉਡੀਕ ਸੀ । ਮੈਨੂੰ ਇਸ ਗੱਲ ਦਾ ਵੀ ਅਫਸੋਸ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਹਾਊਸ ਦੇ ਆਖਰੀ ਸੈਸ਼ਨ ਅਤੇ ਇਸ Session ਦੀ ਆਖਰੀ Sitting ਦੇ ਦਿਨ ਇਹ ਬਿਲ ਲਿਆਂਦਾ ਗਿਆ ਹੈ । ਮੈਂ ਕਹਾਂਗਾ ਕਿ ਜਿਤਨੀ ਇਸ ਦੀ ਮਹੱਤਤਾ ਹੈ ਉਤਨੀ ਇਸ ਨੂੰ ਹਾਸਲ ਨਹੀਂ ਹੋਈ ਔਰ ਸ਼ਾਇਦ ਕਾਹਲੀ ਵਿਚ ਜਿਤਨੀ ਵੀ ਜ਼ਿਆਦਾ ਚਰਚਾ ਪੰਜਾਬ ਅੰਦਰ ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਸੀ ਉਤਨੀ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕੀ । ਕਾਹਲੀ ਵਿਚ ਕੀਤੀ ਹੋਈ ਗੱਲ ਇਕ ਗ਼ੈਰ ਜ਼ਰੂਰੀ ਜੇਹੀ ਮਹਿਸੂਸ ਹੋਵੇਗੀ । ਕਿਉਂ-ਕਿ ਅਜੇ ਇਹ ਪਾਸ ਹੋਣਾ ਹੈ ਇਸ ਲਈ ਮੈਂ ਇਸ ਨੂੰ ਹੁਣ ਵੀ ਖੁਸ਼ਆਮਦੀਦ ਕਹਿੰਦਾ ਹਾਂ ।

ਮੈਨੂੰ ਇਸ ਗਲ ਦਾ ਅਫਸੋਸ ਹੈ ਕਿ ਮੇਰੇ ਦੋਸਤਾਂ ਦੇ ਜਜ਼ਬਾਤ ਭਾਵੇਂ ਕਿਸੇ ਨਾ ਕਿਸੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਨਿਕਲ ਆਉਂਦੇ ਹਨ ਪਰ ਉਹ ਦਲੀਲ ਦੇਣ ਲਗਿਆਂ ਉਸ ਦੀ value ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਵੇਖਦੇ। ਡਾਕਟਰ ਬਲਦੇਵ ਪਰਕਾਸ਼ ਨੇ ਦਲੀਲਾਂ ਦਿਤੀਆਂ ਹਨ ਪਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਖਿਚ ਚੌਗਿਰਦੇ ਹੈ ਔਰ ਇਕ ਦਲੀਲ ਦੂਸਰੀ ਨਾਲ ਨਹੀਂ ਮਿਲਦੀ । ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਦਲੀਲ ਦਾ ਕੋਈ ਵਜ਼ਨ ਹੀ ਨਹੀਂ। ਜਿਸ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਆਪਣੇ ਜਜ਼ਬਾਤ ਜ਼ਾਹਰ ਕੀਤੇ ਹਨ ਅਤੇ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਇਹ ਛੁਪਾਉਣ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕਰਦੇ ਹਨ ਉਹ ਛੁਪਾਇਆਂ ਛੁਪਦੇ ਨਹੀਂ । ਮੇਰਾ ਇਲਜ਼ਾਮ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਮੇਰੇ ਦੋਸਤ ਡਾਕਟਰ ਬਲਦੇਵ ਪਰਕਾਸ਼ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੋਸਤਾਂ ਦੀ ਅਗਵਾਈ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਉਹ ਨਾਵਾਂ ਤਕ ਵੀ ਬਚ ਕੇ ਗਲ ਕਰਦੇ ਹਨ । ਜਿਥੇ ਉਹ ਦਿਹਾਤੀ ਦਾ ਨਾਉਂ ਸ਼ਹਿਰੀ ਨਾਲ ਜੋੜਦੇ ਨੇ, ਉਥੇ ਦਿਹਾਤੀ ਅਤੇ agriculturist ਦਾ ਨਾਉਂ ਲਾਉਣ ਦੀ ਜ਼ਰੂਰਤ ਮਹਿਸੂਸ ਨਹੀਂ ਕਰਦੇ । ਕੀ ਉਹ ਸਮਝਦੇ ਨਹੀਂ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਸਾਰੀਆਂ ਦਲੀਲਾਂ ਜ਼ਰਾਇਤ ਅਤੇ ਦਿਹਾਤੀ ਜੀਵਨ ਦੇ ਖਿਲਾਫ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ । ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਹਵਾਲੇ ਤੇ ਦਲੀਲਾਂ ਦਿੱਤੀਆਂ ਗਈਆਂ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਜ਼ਾਹਿਰ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇਸ University ਦੀ ਵੀ ਜ਼ਰੂਰਤ ਨਹੀਂ । ਕਿਉਂ ਜ਼ਰੂਰਤ ਨਹੀਂ ਉਹ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਕਿਉਂਕਿ Government ਦਾ ਦਖਲ ਬੜਾ ਹੋਵੇਗਾ । ਇਸ ਦੇ ਬਦਲੇ ਤਜਵੀਜ਼ ਕੀ ਰਖਦੇ ਹਨ ਕਿ Government of India ਦੀ ਅਗਵਾਈ ਹੇਠ ਜੋ Research ਹੋ ਰਹੀ ਹੈ, ਉਹ ਹੀ ਕਰੀ ਜਾਣ । ਦੂਸਰੀ ਤਰਫ ਦਲੀਲ ਇਹ ਦਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ Agricultural University ਵਿੱਚ Government ਦਾ ਦਖਲ ਹੋਵੇਗਾ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ autonomy ਨਹੀਂ ਹੋਵੇਗੀ। ਫੇਰ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ Agriculture Department ਹੀ ਕਾਫੀ ਹੈ, ਇਹੋ ਹੀ research ਕਰਦਾ ਚਲਾ ਜਾਵੇ ਇਸ ਨੂੰ ਹੋਰ ਖੁਦ-ਮੁਖਤਿਆਰ ਬਣਾ ਦਿੱਤਾ ਜਾਵੇ ਅਤੇ ਹੋਰ ਮਜ਼ਬੂਤ ਬੁਨਿਆਦਾਂ ਤੇ ਖੜਾ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਜਾਵੇ Agriculture Department ਹੀ ਇਹ ਕੰਮ ਸਾਰ ਦੇਵੇਗਾ, ਇਹੋ ਕਾਫੀ ਹੈ । ਇਸੇ ਨੂੰ ਹੀ ਹੋਰ ਮਜ਼ਬੂਤ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਜਾਵੇ । ਜੇ ਮਜ਼ਬੂਤ ਬੁਨਿਆਦਾਂ ਤੇ ਹੋਵੇਗਾ ਤਾਂ ਆਪਣੇ ਆਪ ਹੀ Agriculture ਵਿਚ ਕਾਮਿਆਬੀ ਹੋਵੇਗੀ । Agricultural University ਦੀ ਲੋੜ ਹੀ ਨਹੀਂ । ਤੁਹਾਡੀ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ conception ਕਿਉਂ ਹੈ ? ਜੋ ਵੀ ਹੋਵੇ ਤੁਹਾਨੂੰ ਇਸ ਦੇ ਨਾਲ ਕਤਅਨ ਕੋਈ ਹਮਦਰਦੀ ਨਹੀਂ । ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਗਲਾਂ ਕਰ ਕੇ ਤੁਸੀਂ ਇਸ ਚੀਜ਼ ਨੂੰ ਛੁਪਾਉਣਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹੋ । ਮੈਨੂੰ ਆਪਣੇ ਦੋਸਤਾਂ ਦੀ ਜ਼ਹਿਨੀਅਤ ਤੇ ਅਫਸੋਸ ਹੈ ਕਿ ਜਿਸ ਸ਼ਾਖ ਤੇ ਉਹ ਆਲ੍ਹਣਾ ਬਣਾਉਂਦੇ ਹਨ, ਉਹ ਉਸੇ ਸ਼ਾਖ ਨੂੰ ਕੱਟਣ ਲਈ ਤਜਵੀਜ਼ਾਂ ਕਰਦੇ ਹਨ । ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਪਤਾ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ ਜ਼ਰਾਇਤ ਦਾ ਮਸਲਾ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਇਸ ਸੂਬੇ ਦਾ ਮਸਲਾ ਨਹੀਂ। ਇਹ ਸਾਰੇ ਹਿੰਦੁਸਤਾਨ ਦਾ ਮਸਲਾ ਹੈ । ਜ਼ਰਾਇਤ ਦਾ ਬੋਲ ਬਾਲਾ ਤਦ ਹੋਵੇਗਾ ਜੇ ਜ਼ਰਾਇਤ ਪੇਸ਼ ਕਰਨ ਵਾਲਿਆਂ ਦੀ ਹਾਲਤ ਸੁਧਰੇਗੀ । Agriculturist ਦੀ ਬੇਹਤਰੀ ਦੇ ਨਾਲ ਹੀ

[ਸਰਦਾਰ ਭੁਪਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਮਾਨ]
ਸਾਰੇ ਹਿੰਦੁਸਤਾਨ ਦੀ ਬਿਹਤਰੀ ਹੋ । ਸ਼ਹਿਰੀ ਦੀ ਗੱਲ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਡਾਕਟਰ ਬਲਦੇਵ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਜੀ, ਪਰ ਉਹ ਦਿਹਾਤਾਂ ਤੋਂ ਇਤਨੀ ਦੂਰ ਬੈਠੇ ਹੋਏ ਹਨ ਜਿਥੋਂ ਕਿ ਮਜਾਲ ਏ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਇਕ ਕਣਕ ਦਾ ਪੌਦਾ ਵੀ ਨਜ਼ਰ ਪੈ ਜਾਵੇ । ਉਹ ਕਣਕ ਦੇ ਇਕ, ਇਕ ਦਾਣੇ ਲਈ ਦਿਹਾਤੀਆਂ ਦੇ ਮਹਤਾਜ ਹਨ । ਜੋ ਕੁਝ Agriculture ਦੇ ਲਈ ਜ਼ਰਾਇਤ ਦੇ ਲਈ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਉਹ ਕਰਦੇ ਨਹੀਂ । ਜੇ ਥੋੜਾ ਬਹੁਤ ਪੂਰਾ ਕਰਨ ਦਾ ਯਤਨ ਕੀਤਾ ਵੀ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਜਜ਼ਬਾਤ ਨੂੰ ਠੇਸ ਪਹੁੰਚਦੀ ਹੈ । ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਅੰਦਰ ਜੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਕੋਈ ਚੀਜ਼ ਹੋ ਰਹੀ ਹੈ ਤਾਂ ਇਸ ਦੇ ਵਿੱਚ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਆਪਣੀ ਬਿਹਤਰੀ ਹੈ । ਮੇਰੇ ਦੋਸਤਾਂ ਨੂੰ ਸ਼ਾਇਦ ਇਹ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਕਿ ਖੁਦ ਹਾਊਸ ਦੇ ਅੰਦਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਇਸ ਯੂਨੀਵਰਸਟੀ ਦੇ ਬਣ ਜਾਣ ਲਈ, ਇਸ ਗਲ ਨੂੰ ਕਬੂਲਿਆ ਹੈ । ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਪਤਾ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇਕ ਦਰੀਨਾ ਮੰਗ ਸੀ ਜਿਹੜੀ ਕਿ ਪੂਰੀ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ ਅਤੇ ਹੁਣ ਤੱਕ ਜਿਹੜੀਆਂ ਯੂਨੀਵਰਸਟੀਆਂ ਬਣਦੀਆਂ ਚਲੀਆਂ ਆਈਆਂ ਹਨ ਉਹ ਦਿਹਾਤਾਂ ਦੇ ਅੰਦਰ ਨਹੀਂ ਸ਼ਹਿਰਾਂ ਅੰਦਰ ਹੀ ਹਨ । ਅੱਜ ਦਿਹਾਤਾਂ ਨਾਲ ਸਬੰਧ ਰਖਣ ਵਾਲੀਆਂ ਚੀਜ਼ਾਂ ਦੀ Research ਹੁੰਦੀ ਪਈ ਹੈ ਅਤੇ ਇਥੇ ਜੇ ਕੋਈ ਵੀ lacuna ਨਜ਼ਰ ਪਏ ਉਸ ਨੂੰ ਦੂਰ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ, ਇਸ ਬਾਰੇ ਇਹ ਮਹਿਸੂਸ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ । ਇਹ ਸਿਰਫ ਪੰਜਾਬ ਅੰਦਰ ਹੀ ਨਹੀਂ, ਹੋਰਨਾਂ ਸੂਬਿਆਂ ਵਿੱਚ ਵੀ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਯੂਨੀ-ਵਰਸਟੀਆਂ ਦੇ ਬਿਲ ਬਣ ਕੇ ਤਿਆਰ ਹੋ ਚੁਕੇ ਹਨ । U. P. ਵਿੱਚ ਬਣੀਆਂ ਹਨ, West Bengal ਵਿੱਚ ਅਤੇ ਆਂਧਰਾ ਅੰਦਰ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਬਿਲ ਤਿਆਰ ਹੋ ਚੁਕੇ ਹਨ, ਜਿਥੇ ਕਿ ਛੇਤੀ ਹੀ ਯੂਨੀਵਰਸਟੀਆਂ ਬਣਨ ਵਾਲੀਆਂ ਹਨ । ਪਰ ਇਥੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਦਲੀਲਾਂ ਦਿੱਤੀਆਂ ਜਾ ਰਹੀਆਂ ਹਨ ਕਿ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਅੰਦਰ ਹਾਲਾਂ ਅਜਿਹੀ ਯੂਨੀਵਰਸਟੀ ਦੀ ਲੋੜ ਨਹੀਂ । ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਇਹ ਦਲੀਲਾਂ ਇਥੇ ਢੁਕਦੀਆਂ ਨਹੀਂ । ਇਹ University ਅਜੇ ਵੀ 10 ਸਾਲ late ਬਣਾਈ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ । ਮੈਂ ਵਜ਼ੀਰ ਸਾਹਿਬ ਨੂੰ ਇਹ ਕਹਾਂਗਾ ਕਿ ਇਸ ਦਾ ਤਅੱਲੁਕ ਆਮ ਲੋਕਾਂ ਨਾਲ ਹੈ, ਜੋ research ਹੋਈ ਹੈ ਉਸ ਦਾ ਸਬੰਧ ਦਿਹਾਤੀ ਲੋਕਾਂ ਨਾਲ ਹੈ, ਇਸ ਲਈ ਇਸ ਬਾਰੇ ਜੋ ਵੀ ਦਲੀਲਾਂ ਦਿਹਾਤੀਆਂ ਦੀ ਬਿਹਤਰੀ ਲਈ ਦਿੱਤੀਆਂ ਜਾਣ ਉਹ ਛਿੱਕੇ ਤੇ ਨਹੀਂ ਟੰਗੀਆਂ ਰਹਿਣੀਆਂ ਚਾਹੀਦੀਆਂ ਅਤੇ ਇਹ ਚੀਜ਼ ਮਹਿਜ਼ ਕਾਗਜ਼ਾਂ ਤੇ ਨਹੀਂ ਰਹਿਣੀ ਬਲਕਿ ਸਚਮੁਚ ਅਮਲੀ ਰੂਪ ਵਿਚ ਆਉਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ । ਇਸ ਵਿਚ ਲਿਖਿਆ ਹੈ :

> "to make provision for instruction in applied fields, research and the dissemination of the findings of research and technical information through an extension education programme."

ਯਾਨੀ [ਜਿਹੜੇ [ਇਸ ਦੇ ਨਤਾਇਜ ਨਿਕਲਣ, ਜਿਹੜੀਆਂ ਨਵੀਆਂ ਚੀਜ਼ਾਂ ਦੀ ਖੋਜ ਕੀਤੀ ਜਾਵੇ, ਉਹ ਸਾਰੀਆਂ ਚੀਜ਼ਾਂ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਦਿਹਾਤਾਂ ਦੇ ਵਿਚ ਵੀ ਪਹੁੰਚਣ ਤਾਕਿ ਪੰਜਾਬ ਦਾ ਅਨਪੜ੍ਹ ਕਿਸਾਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਵਰਤ ਕੇ ਫਾਇਦਾ ਉਠਾ ਸਕੇ । ਜੇ ਇਹ ਯੂਨੀਵਰਸਟੀ ਇਥੋਂ ਤਕ ਪਹੁੰਚਣ ਦੇ ਕਾਬਲ ਹੋ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਉਹ ਰੁਪਿਆ ਸਹੀ ਥਾਂ ਤੇ ਲਗਿਆ ਸਮਝਿਆ ਜਾਵੇਗਾ । ਅਜ ਦੂਸਰੇ ਮੁਲਕਾਂ ਦੀ ਨਿਸਬਤ ਹਿੰਦੁਸਤਾਨ ਦੇ ਕਿਸਾਨ ਦੀ ਵਾਕਫੀਅਤ ਬਹੁਤ ਥੋੜੀ ਹੈ । ਜਾਪਾਨ ਦੇ ਵਿਚ ਇਕ ਏਕੜ ਚੋਂ 40 ਮਣ ਚਾਵਲ ਪੈਦਾ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਮਗਰ ਸਾਡੇ ਇਕ ਏਕੜ ਵਿਚੋਂ ਸਿਰਫ 7 ਮਣ ਦੇ ਕਰੀਬ ਨਿਕਲਦਾ ਹੈ । ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਅਮਰੀਕਾ ਦੇ ਵਿਚ ਇਕ ਏਕੜ ਦੀ ਪੈਦਾਵਾਰ 35 ਮਣ ਹੈ ਮਗਰ ਸਾਡੇ ਇਕ ਏਕੜ ਵਿਚੋਂ ਸਿਰਫ਼ 8 ਮਣ ਦੇ ਕਰੀਬ ਕਣਕ ਨਿਕਲਦੀ ਹੈ । ਇਸ

ਤੋਂ ਮਾਲੂਮ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਅਸੀਂ ਅਜੇ ਦੂਸਰੇ ਮੁਲਕਾਂ ਦੇ ਨਾਲੋਂ ਜ਼ਰਾਇਤ ਦੇ ਵਿਚ ਕਿਤਨੇ ਪਿੱਛੇ ਹਾਂ ਔਰ ਇਥੇ ਜ਼ਰਾਇਤੀ ਤਾਲੀਮ ਦੀ ਕਿਤਨੀ ਸਖ਼ਤ ਜ਼ਰੂਰਤ ਹੈ । ਕਿਉਂ ਜੋ ਇਥੇ 7 ਮਣ ਫੀ ਏਕੜ ਚਾਵਲ ਪਦਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਇਸ ਵਾਸਤੇ ਡਾਕਟਰ ਬਲਦੇਵ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਹੋਰਾਂ ਦੀ ਇਹ ਸ਼ਿਕਾਇਤ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ ਕਿ ਅਨਾਜ ਸਸਤੇ ਭਾਉ ਤੇ ਨਹੀਂ ਮਿਲਦਾ । ਮੈਂ ਕਹਿੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਜੇਕਰ ਤੁਸੀਂ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹੋ ਕਿ ਸਸਤੇ ਭਾਉ ਤੇ ਅਨਾਜ ਮਿਲੇ ਤਾਂ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸਾਧਨ ਪੈਦਾ ਕਰੋ ਜਿਸ ਦੇ ਨਾਲ ਅਨਾਜ ਦੀ ਪੈਦਾਵਾਰ ਜ਼ਿਆਦਾ ਤੋਂ ਜ਼ਿਆਦਾ ਹੋਵੇ । ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਮੈਨੂੰ ਹੈਰਾਨੀ ਹੰਦੀ ਹੈ ਕਿ ਜੇ ਅਸੀਂ ਕੋਈ ਪੈਦਾਵਾਰ ਵਧਾਉਣ ਦੇ ਸਾਧਨ ਸੋਚਦੇ ਹਾਂ ਤਾਂ ਡਾਕਟਰ ਬਲਦੇਵ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਹੋਰਾਂ ਨੂੰ ਤਕਲੀਫ ਪੈਦਾ ਹੁੰਦੀ ਹੈ । ਮੈਂ ਹਾਊਸ ਦੇ ਗਿਆਤ ਲਈ ਦਸਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਬਾਹਰਲੇ ਮੁਲਕਾਂ ਦੇ ਵਿਚ ਕਿਸਾਨਾਂ ਨੂੰ ਬਿਲਾ ਸੂਦ ਰੁਪਿਆ ਵੰਡਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਟ੍ਰੈਕਟਰ ਮੁਫਤ ਦਿੱਤੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਔਰ ਹੋਰ ਕਈ ਕਿਸਮ ਦੀਆਂ ਸਹੂਲਤਾਂ ਦਿੱਤੀਆਂ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ । ਇਹੋ ਕਾਰਨ ਹੈ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਆਪਣੀ ਪੈਦਾਵਾਰ ਬਹੁਤ ਜ਼ਿਆਦਾ ਵਧਾ ਲਈ ਹੈ । ਇਸ ਕਰਕੇ ਜੇ ਤੁਸੀਂ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹੋ ਕਿ ਸਾਡੇ ਦੇਸ਼ ਦੀ ਪੈਦਾਵਾਰ ਵਿਚ ਵੀ ਵਾਧਾ ਹੋਵੇ ਔਰ ਇਥੇ ਅਨਾਜ ਸਸਤਾ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਤੁਹਾਨੂੰ ਵੀ ਉਸ ਕਿਸਮ ਦੀਆਂ ਸਾਰੀਆਂ ਸਹੂਲਤਾਂ ਕਿਸਾਨ ਨੂੰ ਦੇਣੀਆਂ ਪੈਣਗੀਆਂ । ਅਜ ਪੰਜਾਬ ਦਾ ਕਿਸਾਨ ਜਿਸ ਤਰੀਕੇ ਦੇ ਨਾਲ ਜੱਥੇਬੰਦ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ ਤੁਹਾਨੂੰ ਉਹ ਇਕ ਦਿਨ ਮਜਬੂਰ ਕਰ ਦੇਵੇਗਾ ਕਿ ਜਿਹੜੀਆਂ ਸਾਡੀਆਂ ਜਾਇਜ਼ ਮੰਗਾਂ ਹਨ ਉਹ ਮਨਜ਼ੂਰ ਕੀਤੀਆਂ ਜਾਣ ਔਰ ਮੈਂ ਯਕੀਨ ਨਾਲ ਕਹਿ ਸਕਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਤੁਹਾਨੂੰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਮੰਗਾਂ ਨੂੰ ਮਨਜ਼ੂਰ ਕਰਨਾ ਹੀ ਪਏਗਾ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਮੰਗਾਂ ਦੇ ਵਿਚੋਂ ਇਕ ਛੋਟੀ ਜਿਹੀ ਮੰਗ ਯੂਨੀਵਰਸਟੀ ਦੀ ਵੀ ਹੈ ਜਿਸ ਦੇ ਨਾਲ ਕਿ ਕਿਸਾਨਾਂ ਦੀਆਂ ਕੁਝ ਲੋੜਾਂ ਪੂਰੀਆਂ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ । ਇਸ ਦੇ ਨਾਲ ਨਾਲ Veterinary Science ਵੀ ਠੀਕ ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ । ਸ਼੍ਰੀਮਾਨ ਜੀ, ਤੁਸੀਂ ਅਮਰੀਕਾ ਵਲ ਝਾਤੀ ਮਾਰ ਕੇ ਦੇਖੋ ਉਥੇ ਇਕ ਗਾਂ ਦੋ ਦੋ ਮਣ ਦੁਧ ਦਿੰਦੀ ਹੈ ਮਗਰ ਉਸ ਦੇ ਮੁਕਾਬਲੇ ਵਿਚ ਸਾਡੀਆਂ ਗਾਵਾਂ ਤੋਲਿਆਂ ਦੇ ਹਿਸਾਬ ਨਾਲ ਦੁਧ ਦਿੰਦੀਆਂ ਹਨ । ਡਾਕਟਰ ਬਲਦੇਵ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਹੋਰੀਂ ਦੁਧ ਵੀ ਪਿੰਡਾਂ ਦੇ ਵਿਚੋਂ ਹੀ ਮੰਗਦੇ ਹਨ । ਜੇ ਇਕ ਦਿਨ ਦੁਧ ਨਾ ਪਹੁੰਚੇ ਤਾਂ ਇਹ ਚਾਹ ਤੋਂ ਵੀ ਤਰਸਦੇ ਹਨ ਲੇਕਿਨ ਜਦੋਂ ਅਸੀਂ ਕਹਿੰਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਪਿੰਡਾਂ ਦੇ ਵਿਚ ਦੁਧ ਜ਼ਿਆਦਾ ਪੈਦਾ ਕਰਨ ਦੇ ਸਾਧਨ ਮੁਹਈਆ ਕੀਤੇ ਜਾਣ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਤਕਲੀਫ ਹੁੰਦੀ ਹੈ । ਮੈਂ ਕਹਿੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਜ਼ਰਾਇਤ ਦੇ ਨਾਲ ਸਿਰਫ ਕਿਸਾਨਾਂ ਨੂੰ ਹੀ ਫਾਇਦਾ ਨਹੀਂ ਮਗਰ ਉਸ ਦੇ ਨਾਲ ਸਾਰੇ ਹਿੰਦੁਸਤਾਨ ਦੇ ਜੀਵਨ ਦਾ ਸਬੰਧ ਹੈ । ਮੰਡੀਆਂ ਔਰ ਕਿਸਾਨਾਂ ਦਾ ਮੁਫਾਦ ਵੀ ਸਾਂਝਾ ਹੈ । ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਐਗਰੀਕਲਚਰ ਔਰ ਇੰਡਸਟਰੀ ਦਾ ਮੁਫਾਦ ਵੀ ਸਾਂਝਾ ਹੈ । ਜਿਹੜੇ ਲੋਕ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਪਾੜ ਕੇ ਵਖਰਾ ਵਖਰਾ ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਨ ਉਹ, ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਦੇਸ਼ ਦੀ ਤਰਕੀ ਦੇ ਵਿਚ ਯਕੀਨ ਨਹੀਂ ਰਖਦੇ । ਜੇ ਕੋਈ ਕਹੇ ਕਿ ਮੈਂ ਲੰਗੜੀ ਲਤ ਨਾਲ ਅਗਾਹਾਂ ਵਧਦਾ ਜਾਵਾਂ ਤਾਂ ਇਹ ਗਲ ਮੈਨੂੰ ਜਚਦੀ ਨਹੀਂ। ਜਿਹੜੀ ਐਗਰੀਕਲਚਰ ਯੂਨੀਵਰਸਟੀ ਹੈ ਉਹ ਇਸ ਤੋਂ ਵੀ ਪਹਿਲਾਂ ਬਣਨੀ ਚਾਹੀਦੀ ਸੀ । ਖੈਰ, ਚਲੋ ਅਗਰ ਇਹ ਦੇਰ ਨਾਲ ਦੇ ਵੀ ਬਣਨ ਲਗੀ ਹੈ ਤਾਂ ਅਸੀਂ ਇਸ ਨੂੰ ਜੀ ਆਇਆਂ ਆਖਦੇ ਹਾਂ । ਜਿਸ ਦੀ ਤਾਲੀਮ ਦੇ ਵਿਚ ਐਸੇ ਸਾਧਨ ਹੋਣੇ ਚਾਹੀਦੇ ਹਨ ਜਿਸ ਦੇ ਨਾਲ ਕਿਸਾਨ ਦਾ ਸਿਧਾ ਫਾਇਦਾ ਹੋਵੇ । ਮੈਂ ਇਹ ਰਾਏ ਦੇਵਾਂਗਾ ਕਿ ਬੀ. ਏ. ਅਤੇ ਐਮ. ਏ. ਦੇ ਮੁੰਡਿਆਂ ਨੂੰ ਤਾਲੀਮ ਦੇਣ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਉਥੇ ਕਿਸਾਨਾਂ ਨੂੰ ਵੀ ਸਦ ਕੇ ਕਲਾਸਾਂ ਲਾਈਆਂ ਜਾਣ ਔਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਖੇਤੀ ਬਾੜੀ ਦੇ ਬਾਰੇ ਗਲਾਂ ਦਸੀਆਂ ਜਾਣ ।

ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਮੇਰੇ ਦਿਲ ਦੇ ਵਿਚ ਚੰਦ ਏਕ ਸ਼ਕੂਕ ਵੀ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਲ ਮੈਂ

[ਸਰਦਾਰ ਭੁਪਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਮਾਨ]
ਡਿਪਟੀ ਵਜ਼ੀਰ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਧਿਆਨ ਦਵਾਉਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ । ਜਿਹੜਾ financial memorandum ਹੈ ਇਸ ਨੂੰ ਪੜ੍ਹ ਕੇ ਮਾਲੂਮ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਜਿਤਨੀ ਇਸ ਯੂਨੀਵਰਸਟੀ ਦੀ ਇਮਦਾਦ ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਸੀ ਉਤਨੀ ਤੁਸੀਂ ਨਹੀਂ ਕਰ ਰਹੇ । ਮੈਂ ਕਹਿੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਜੇ ਤੁਸੀਂ ਇਸ ਨੂੰ ਉਪਜਾਉ ਯੂਨੀਵਰਸਟੀ ਬਣਾਉਣਾ ਹੈ ਤਾਂ ਤੁਹਾਨੂੰ ਦੂਸਰੀਆਂ ਯੂਨੀਵਰਸਟੀਆਂ ਨਾਲੋਂ ਇਸ ਯੂਨੀਵਰਸਟੀ ਨੂੰ ਵਧ ਰੁਪਿਆ ਦੇਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ । Memorandum ਦੇ ਵਿਚ ਤੁਸੀਂ ਜਿਹੜੀ ਤਸਵੀਰ ਦਿੱਤੀ ਹੈ ਉਹ ਬੜੀ ਮਾਯੂਸਕੁਨ ਹੈ । ਉਸ ਦੇ ਵਿਚ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਸੈਂਟਰ ਦੀ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਰੁਪਿਆ ਦੇਣ ਦਾ ਵਾਅਦਾ ਕੀਤਾ ਹੈ ਔਰ ਪੰਜਾਬ ਗੌਰਮੈਂਟ ਨੇ ਕੁਝ ਰੁਪਏ ਰਖੇ ਹਨ । ਇਸ memorandum ਦੇ ਵਿਚ ਅਗੇ ਲਿਖਿਆ ਹੈ ਕਿ ਅਸੀਂ ਉਮੀਦ ਕਰਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਐਗਰੀਕਲਚਰ ਡੀਪਾਰਟਮੈਂਟ ਲਈ ਜਿਹੜਾ ਰੁਪਿਆ ਰਖਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ ਉਸ ਦੇ ਵਿਚੋਂ ਬਚਤਾਂ ਕਰ ਕੇ ਯੂਨੀਵਰਸਟੀ ਤੇ ਉਹ ਰੁਪਿਆ ਖਰਚ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇਗਾ । ਇਸ ਤੋਂ ਇਹ ਜ਼ਾਹਰ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਐਗਰੀਕਲਚਰ ਡੀਪਾਰਟਮੈਂਟ ਦਾ ਪੈਸਾ ਛੀਨ ਕੇ ਤੁਸੀਂ ਯੂਨੀਵਰਸਟੀ ਤੇ ਖਰਚ ਕਰੋਗੇ। ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਇਹ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਐਗਰੀਕਲਚਰ ਕਾਲਜ ਲਈ ਰੁਪਿਆ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਪਿਛਲੇ Plan period ਵਿਚ ਰਖਿਆ ਸੀ ਉਸ ਨੂੰ ਮੁੰਤਕਿਲ ਕਰ ਦਿਆਂਗੇ । ਫੇਰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਕਿਹਾ ਹੈ ਕਿ 10 ਲੱਖ ਰੁਪਿਆ ਹਿਸਾਰ ਵੈਟਰਨਰੀ ਕਾਲਜ ਲਈ ਰਖਿਆ ਹੈ ਉਹ ਇਧਰ transfer ਕਰ ਦੇਵਾਂਗੇ । ਫੇਰ ਜਿਹੜਾ ਕਿਤੇ research ਲਈ ਰੁਪਿਆ ਹੈ ਉਹ ਵੀ ਇਹ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਇਸ ਪਾਸੇ ਲਾ ਦੇਵਾਂਗੇ । ਇਸ ਦਾ ਮਤਲਬ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਹਿਸਾਰ ਦਾ Veterinary College ਮੁੰਤਕਿਲ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਜਾਵੇਗਾ, ਲੁਧਿਆਣੇ ਦਾ ਕਾਲਜ ਮੁੰਤਕਿਲ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਜਾਵੇਗਾ ਔਰ Research Station ਜਿਹੜੇ already in existence ਹਨ ਉਹ ਵੀ ਮੁੰਤਕਿਲ ਕਰ ਦਿਤੇ ਜਾਣਗੇ । ਰੁਪਏ ਬਾਰੇ ਉਹ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਉਮੀਦ ਲਾਈ ਹੋਈ ਹੈ ਕਿ ਸ਼ਾਇਦ ਸੈਂਟਰ ਦੀ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਦੇਵੇ । ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਹ ਜਿਹੜੀ ਤਸਵੀਰ ਦਿਖਾਈ ਗਈ ਹੈ ਇਹ ਕਿਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਹੌਸਲਾਅਫਜ਼ਾਈ ਵਾਲੀ ਨਜ਼ਰ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦੀ।

ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਕਈ ਸਾਹਿਬਾਨ ਦੀ ਤਰਫੋਂ ਇਹ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਐਗਰੀਕਲਚਰਲ ਯੂਨੀਵਰਸਟੀ ਲੁਧਿਆਣੇ ਨਹੀਂ ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ । ਮੈਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਦਸਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਜਿਹੜਾ ਇਸ ਯੂਨੀਵਰਸਟੀ ਵਾਸਤੇ ਜ਼ਰੂਰੀ nucleus ਹੈ ਉਹ ਲੁਧਿਆਣੇ ਦੇ ਵਿਚ ਮੌਜੂਦ ਹੈ । ਇਸ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਲੁਧਿਆਣੇ ਦੇ ਵਿਚ package programme ਦੇ ਮੁਤਾਬਕ Ford Foundation ਦਾ ਕਰੋੜਾਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਵਿਚ ਰੁਪਿਆ ਆਇਆ ਹੋਇਆ ਹੈ । ਉਹ ਸ਼ਾਇਦ 15 ਕਰੋੜ ਦੇ ਕਰੀਬ ਰੁਪਿਆ ਹੈ । ਐਗਰੀਕਲਚਰ ਦੀ ਤਰੱਕੀ ਵਾਸਤੇ ਇਤਨਾ ਰੁਪਿਆ ਅਮਰੀਕਾ ਵਾਲਿਆਂ ਨੇ ਦਿੱਤਾ ਹੈ । ਮਗਰ ਅਫ਼ਸੋਸ ਦੀ ਗਲ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਸਾਡੇ ਵੀਰ ਉਥੇ ਯੂਨੀਵਰਸਟੀ ਬਣਾਉਣ ਦੇ ਹਕ ਵਿਚ ਵੀ ਨਹੀਂ ਹਨ । ਮੈਂ ਕਹਿੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਜੋ ਸਹੂਲਤਾਂ ਐਗਰੀਕਲਚਰਲ ਯੂਨੀਵਰਸਟੀ ਲਈ ਲੁਧਿਆਣੇ ਵਿਚ ਮੌਜੂਦ ਹਨ ਉਹ ਹੋਰ ਕਿਤੇ ਨਹੀਂ ਹਨ ਔਰ ਨਾ ਹੀ ਹੋ ਸਕਦੀਆਂ ਹਨ । ਉਥੇ ਇਕ ਐਗਰੀਕਲਚਰ ਕਾਲਜ ਹੈ ਜਿਸ ਵਾਸਤੇ 3 ਲੱਖ ਔਰ 35 ਹਜ਼ਾਰ ਰੁਪਿਆ ਰਖਿਆ ਗਿਆ ਹੈ । ਯੂਨੀਵਰਸਟੀ ਨੂੰ ਕਾਇਮ ਕਰਨ ਲਈ ਜਿਹੜਾ ਮਾਹੌਲ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਉਹ

4.00 p.m.

ਲੁਧਿਆਣੇ ਵਿਚ ਮੌਜੂਦ ਹੈ । ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਤੰਗ ਨਜ਼ਰੀਏ ਵਾਲੇ ਸਵਾਲ ਪੈਦਾ ਕਰਨਾ ਕਿ ਇਹ ਯੂਨੀਵਰਸਟੀ ਪੰਜਾਬੀ ਰਿਜਨ ਵਿਚ ਬਣ ਰਹੀ ਹੈ ਅਤੇ ਹਰਿਆਨਾ ਪਰਾਂਤ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਬਣ ਰਹੀ ਹੈ ਨਿਹਾਇਤ ਬਰੀ ਚੀਜ਼ ਹੈ । ਜੇਕਰ ਅਸੀਂ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ

ਮਨਾਫਰਤ ਵਾਲੀਆਂ ਗੱਲਾਂ regional basis ਤੇ ਜਾਂ communal basis ਤੇ ਕਰਾਂਗੇ ਤਾਂ ਅਸੀਂ ਇਸ ਦੇਸ਼ ਨੂੰ ਅੱਗੇ ਨਹੀਂ ਲੈ ਜਾ ਸਕਾਂਗੇ ਅਤੇ ਤਰੱਕੀ ਦੇ ਮੈਦਾਨ ਵਿਚ ਬਹੁਤ ਪਿਛੇ ਰਹਿ ਜਾਵਾਂਗੇ। ਮੈਂ ਆਪਣੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੋਸਤਾਂ ਨੂੰ ਅਪੀਲ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਤੰਗ ਨਜ਼ਰੀਏ ਨੂੰ ਬਦਲੋ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਹੀਂ ਸੋਚਣਾ ਚਾਹੀਦਾ। ਇਸ ਲਈ ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਲੁਧਿਆਣਾ ਇਸ ਲਈ ਮਾਕੂਲ ਜਗ੍ਹਾ ਹੈ ਅਤੇ ਇਹ ਯੂਨੀਵਰਸਟੀ ਉਥੇ ਹੀ ਕਾਇਮ ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ।

Shri Harbhagwan Maudgil : Sir, I beg to move—

That Question be now put.

Mr. Speaker : Question is—

That Question be now put.

After ascertaining the votes of the Members by voices, Mr. Speaker said "I think the Ayes have it". This opinion was challenged and division was claimed. Mr. Speaker after calling upon those Members who were for "Aye" and those who were for "No", respectively, to rise in their places and on a count having been taken, declared that the motion was carried.

The motion was declared carried,

Mr. Speaker : Question is—

That the Punjab Agricultural University Bill, 1961, be circulated for eliciting public opinion thereon by the 30th December, 1961.

After ascertaining the votes of the Members by voices, Mr. Speaker said "I think the Noes have it". This opinion was challenged and division was claimed. Mr. Speaker after calling upon those Members who were for "Aye" and those who were for "No", respectively, to rise in their places and on a count having been taken, declared that the motion was lost.

The motion was declared lost.

Mr. Speaker : Question is—

That the Punjab Agricultural University Bill be taken into consideration at once.

The motion was carried.

Mr. Speaker : Now the House will proceed to consider the Bill clause by clause.

CLAUSE 2

Mr. Speaker : Question is—

That clause 2 stand part of the Bill.

The motion was carried.

CLAUSE 3

Shri Ram Piara (Karnal) : Sir, I beg to move—

For sub-clause (3) *substitute* the following :—

"(3) *The University shall bel ocated at Karnal.*"

Mr. Speaker : Please be brief.

श्री राम प्यारा : बस जी facts ही पेश करूंगा। जो development कहीं पर होती है, उस की कुछ background होती है। Agricultural University के headquarters की selection इस नुक्ता निगाह से होनी चाहिये कि कहां इस के लिये हालात मौजूं हैं। Partition से पहले करनाल में 30,000 बोरी paddy पैदा होती थी अब वहां कई लाख बोरी paddy पैदा होती है। वह आज पंजाब में नम्बर एक पर है। (*interruption*) पिथाना की बासमती ने डेरादून की बासमती को मात कर दिया है। गेहूं और चने की पैदावार में भी करनाल का record है। (*interruption*) यह दलील देते हैं कि Agriculture College चूंकि लुध्याने में है, इसलिए यह University वहां कायम करनी है। मगर यह असलियत है कि यह College पहले नियामत कोठी करनाल में establish होना करार पाया था मगर political चालों से लुध्याने ले गये। यह कहना कि Package Programme में वह लुधियाने को दिया हुआ है, यह हकीकत नहीं है। वह तो पंजाब को मिला था।

Mr. Speaker: Please resume your seat. Your point of view has come that the University should be located at Karnal.

Mr. Speaker : Motion moved—

For sub-clause (3) *substitute* the following :—

"(3) The University shall be located at Karnal."

Shri Mangal Sein (Rohtak) : Sir, I beg to move—

In sub-clause (3), *for* "Ludhiana" *substitute* "Rohtak"..

जनाब, एक आनरेबल मैम्बर ने sermon करते हुए कहा कि रीजन वगैरह की क्या बात लगा रखी है। मैं कहता हूं, जनाब, इस कहने में बदबू आती है और उस बदबू का आधार लुधियाना में बन रही Agriculture University है। वरना अगर भारत की जनता बराबर होती तो क्यों न इसे रोहतक में बना दिया जाता। क्योंकि जनता तो सब जगह की बराबर है। मैं, जनाब, बतला देना चाहता हूं कि इस सरकार की जो पालिसी है उस से साफ ज़ाहिर होता है कि मास्टर तारा सिंह तो बाद में पंजाबी सूबा बनाएंगे यह पहले से ही पंजाबी सूबा बनाना चाहते हैं। खास तौर तर सरदार प्रतापसिंह तो virtually पंजाबी सूबा बनाना चाहते हैं। मैं इस बात को ज़ाहिर करना चाहता था कि इनके कहने में साम्प्रदायिकता झलकती है और विशेष रूप से क्षेत्रीय साम्प्रदायिकता। अंत में मैं यही कहूंगा कि अगर Agriculture University बनानी है तो वह रोहतक में बनानी चाहिए।

Mr. Speaker : Motion moved—

In sub-clause (3), *for* "Ludhiana" *substitute* "Rohtak".

Shri Sher Singh (Jhajjar) : Sir, I beg to move—

In sub-clause (3), *for* "Ludhiana" *substitute* "Hissar".

अध्यक्ष महोदय, यह सरकार बार बार यह ऐलान करती है कि हमने हरियाना पर ज़्यादा खर्च करना है और चौधरी सूरजमल जी ने तो यह एलान कर ही दिया कि हरियाना रीजन पर 60 फीसदी खर्च हो रहा है और सारी चीज़ों को वहां पर सरकार सम्पन्न कर रही है। साथ ही उन्होंने कई चीज़ें गिना भी दीं। लेकिन उन्होंने यह बात नहीं बताई कि लुधियाना में ही क्यों यूनिवर्सिटी बनाई जा रही है। मैं ने तो जो भी चीज़ सरकार के सामने पेश की है वह merit के ऊपर ही पेश की है वरना मैं रोहतक भी कह सकता था। चौधरी साहिब ने यह तो कह दिया कि ज्यादा छोटा दिल नहीं करना चाहिए और उनकी तरह चौड़ा दिल होना चाहिए। असली बात यह ह कि उनका दिल तो किसी दबाव के नीचे आ कर चौड़ा हो गया। (विघ्न) चौधरी साहब, मैं जो हिसार के लिए बात करता हूं वह किसी merit के ऊपर करता हूं। जैसे वहां पर ज्यादा तादाद में उपजाऊ ज़मीन का होना, एशिया में सबसे बड़ा animal husbandry का फार्म, भाखड़ा नंगल का पानी वहां पर जा रहा है, साथ ही खेती बाड़ी के लिए और जो चीज़ें सहायक होनी चाहिऐं वह सब वहां पर प्राप्त हैं। और फिर सबसे बड़ी बात तो यह है कि इस से उस इलाके के लोगों की तसल्ली होती है। मैं चौधरी साहब से यह कहता हूं कि क्या वहां पर यूनिवर्सिटी बनाने से ज़मीन धंस जाएगी या देश का बंटवारा हो जाएगा या यूनिवर्सिटी ठहर नहीं सकती। अगर ऐसा नहीं होता तो हिसार में यह यूनिवर्सिटी बननी चाहिए। और इनमें से कोई भी बात होती है तो मैं सबसे पहला आदमी हूंगा जो यह कहेगा कि नहीं अगर देश का नुक्सान होता है तो वहां पर यूनिवर्सिटी नहीं बनानी चाहिए। और दूसरी ओर मैं जनाब यह कहना चाहता हूं कि अगर लुधियाना में यूनिवर्सिटी बनाई गई तो देश का नुक्सान इसलिए होता है कि वहां पर केवल ज़मीन ज़मीन पर हिसार के मुकाबले में दस गुना पैसा ज्यादा खर्च होगा। जो कि 20 या 30 लाख से भी ज्यादा बनता है। साथ ही वहां पर आप छोटे छोटे किसानों की जमीनों को acquire कर के छीनेंगे, यह नुक्सान होगा। सरकार को हिसार में किसी की ज़मीन acquire करने की ज़रूरत नहीं है। सरकार की ही ज़मीन बड़ी तादाद में पड़ी है। तो इस तरह से लुधियाना में यूनिवर्सिटी बनाने से दोहरा नुक्सान है। एक तो सरकार का और दूसरे एक इलाके के साथ discrimination होगा। मैं कहता हूं कि सब कुछ एक ही इलाके के लिए करते जाना और हर चीज़ सतलुज के पार उठा कर ले जाना उचित ज़हनियत नहीं है। अगर सरकार ईमानदारी से और बगैर किसी भेदभाव के सोचे तो यह यूनिवर्सिटी हिसार में ही बननी चाहिए (घंटी)

Mr. Speaker : Motion moved—

In sub-clause (3), *for* "Ludhiana" *substitute* "Hissar".

ਸਰਦਾਰ ਅਜਮੇਰ ਸਿੰਘ (ਸਮਰਾਲਾ 'ਜਨਰਲ') : ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਮੈਂ ਇਸ ਕਲਾਜ਼ ਤੇ ਨਾ ਬੋਲਦਾ ਜੇ ਮੈਂ ਇਹ ਨਾ ਸੁਣਦਾ, ਜੋ ਕੁਛ ਇਥੇ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਕਿ ਇਸ ਯੂਨੀਵਰਸਟੀ ਦਾ ਲੁਧਿਆਣੇ ਵਿਚ ਬਨਾਉਣਾ favouritism ਹੈ ਜਾਂ ਕਿਸੇ ਨਾਲ discrimination

(ਸਰਦਾਰ ਅਜਮੇਰ ਸਿੰਘ)

ਹੈ । ਇਹ ਗਲ ਨਹੀਂ । ਮੈਂ ਇਹ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਤੇ ਮਹਿਸੂਸ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਜੇ ਕਰ ਇਸ ਯੂਨੀਵਰਸਟੀ ਦੇ headquarters ਲੁਧਿਆਣੇ ਤੋਂ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਥਾਂ ਲਿਜਾਏ ਜਾਣ ਤਾਂ ਇਹ discrimination ਹੈ । ਕਿਸੇ ਦਬਾ ਦੇ ਤਹਿਤ ਐਸਾ ਕੀਤਾ ਜਾਏ ਤਾਂ ਠੀਕ ਨਹੀਂ ਹੋਵੇਗਾ । ਪਰੋਫੈਸਰ ਸ਼ੇਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਅਜਿਹੀਆਂ ਸਾਰੀਆਂ ਚੀਜ਼ਾਂ ਸਤਲੁਜ ਤੋਂ ਪਾਰ ਲਿਜਾਈਆਂ ਜਾਂਦੀ ਆਂ ਹਨ ਤੇ ਉਥੇ ਬਣਾਈਆਂ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ । ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਕਿ ਲੁਧਿਆਣਾ ਸਤਲੁਜ ਦੇ ਉਰਲੇ ਪਾਸੇ ਹੈ । ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਲੁਧਿਆਣਾ central place ਹੈ, agriculture ਵਿਚ ਬੜਾ advanced ਹੈ । ਉਥੇ Agriculture College ਬਹੁਤ ਵਸੀਹ ਪੈਮਾਨੇ ਤੇ ਬਣਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ । ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਵੈਸੇ ਤਾਂ ਵਜ਼ੀਰ ਸਾਹਿਬਾਨ ਨੇ ਇਸ ਦੇ ਮੁੱਤਲਿਕ ਬਹੁਤ ਕੁਛ ਕਿਹਾ ਹੋਵੇਗਾ, ਮੈਂ ਆਪ ਦੀ ਸੇਵਾ ਵਿਚ ਬੇਨਤੀ ਕਰਨੀ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਮੈਂ ਇਸ ਗਲ ਤੇ protest ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਜੋ ਇਹ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਕਿਸੇ discrimination ਜਾਂ favouritism ਦੀ ਬਿਨਾ ਤੇ ਇਹ ਯੂਨੀਵਰਸਟੀ ਲੁਧਿਆਣੇ ਵਿਚ ਬਣਾਈ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ । ਇਹ ਰਿਜਨ ਦੀ ਗਲ ਕਰ ਦਿੰਦੇ ਹਨ ਤੇ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਇਹ discrimination ਹੈ । ਇਹ discrimination ਇਹ ਆਪ ਪੈਦਾ ਕਰਦੇ ਹਨ । ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਕਿ ਇਹ ਯੂਨੀਵਰਸਟੀ ਹਿਸਾਰ ਵਿਚ ਬਣਾਉਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ । ਠੀਕ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਚੌਧਰੀ ਸਾਹਿਬ ਦਾ district ਹੈ । ਲੇਕਿਨ ਉਥੇ ਇਹ ਯੂਨੀਵਰਸਟੀ ਬਣਾਉਣੀ ਬੜੀ ਭਾਰੀ ਗਲਤੀ ਹੈ । ਉਸ ਦੀ development ਹੋਣੀ ਹੈ, ਸਾਰਿਆਂ districts ਦੀ development ਹੋਣੀ ਹੈ ਪਰ ਹਿਸਾਰ ਇਕ side ਤੇ ਰਹਿ ਜਾਂਦਾ ਹੈ । ਅਜ ਜੇ ਜ਼ਮੀਨ ਦੇ ਕੁਝ ਰੁਪਏ ਬਚਾਉਣ ਦੀ ਖਾਤਰ ਕਿਹਾ ਜਾਏ ਕਿ ਉਥੇ University ਬਣਾਈ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਇਹ ਠੀਕ ਨਹੀਂ ਕਿਉਂਕਿ ਸਾਨੂੰ ਇਹ ਵੀ ਦੇਖਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ ਜਦ ਸਾਰੇ ਸੂਬੇ ਤੋਂ students ਨੇ ਉਥੇ ਆਉਣਾ ਹੈ, ਗੁਰਦਾਸਪੁਰ ਤੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਤੋਂ ਵੀ ਆਉਣਾ ਹੈ ਤਾਂ ਹਿਸਾਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਬਹੁਤ ਦੂਰ ਪੈ ਜਾਣਾ ਹੈ । ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕਿਤਨੀ inconvenience ਹੋਵੇਗੀ ਔਰ ਕਿਤਨਾ waste of time ਔਰ waste of energy ਔਰ money ਹੋਵੇਗੀ । ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਉਥੇ ਪਹੁੰਚਣ ਵਾਸਤੇ ਹੋਰ ਵੀ ਕਈ ਚੀਜ਼ਾਂ ਦੀ wastage ਹੋਵੇਗੀ । ਹਿਸਾਰ ਦੇ ਮੁਕਾਬਲੇ ਵਿਚ ਲੁਧਿਆਣਾ centre ਵਿਚ ਹੈ । ਲੁਧਿਆਣੇ ਨੂੰ merits ਦੇ basis ਤੇ select ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ । ਇਸ ਦੇ ਅਲਾਵਾ ਲੁਧਿਆਣੇ ਵਾਲਿਆਂ ਨੇ ਇਸ ਕਾਲਜ ਲਈ ਬੜੀ ਭਾਰੀ ਕੁਰਬਾਨੀ ਵੀ ਕੀਤੀ ਸੀ । ਜਦੋਂ ਉਥੇ ਇਸ ਲਈ ਕੋਈ ਜਗ੍ਹਾ ਨਹੀਂ ਸੀ ਮਿਲਦੀ ਤਾਂ ਅਸੀਂ ਇਕ ਸਕੂਲ ਦੀ building ਖਾਲੀ ਕਰ ਕੇ ਬੜੀ nominal ਕੀਮਤ ਤੇ ਦਿਤੀ ਸੀ । ਉਸ ਤੋਂ ਪਹਿਲੇ ਕਈ ਸਾਲ ਇਹ college ਜ਼ਮੀਨ ਤੋਂ ਬਗੈਰ ਚਲਦਾ ਰਿਹਾ ਸੀ । ਬਾਅਦ ਵਿਚ ਇਸ ਨੂੰ ਉਥੇ shift ਕੀਤਾ ਗਿਆ । ਹੁਣ ਜੇ ਇਸ ਨੂੰ ਉਥੋਂ shift ਕੀਤਾ ਜਾਵੇਗਾ ਤਾਂ ਸਾਡੇ ਨਾਲ ਬੜਾ ਅਨਿਆਂ ਅਤੇ ਜ਼ਿਆਦਤੀ ਹੋਵੇਗੀ ।

श्री बलराम दास टण्डन (अमृतसर शहर, पश्चिम): स्पीकर साहिब, इस समय Agricultural University की जगह के बारे में जो क्लाज़ यहां पर हाउस में पेश की गई है उस के बारे में मुझे इतना ही कहना है इस बात को तह करते हुए हमें जज़बात में नहीं बहना चाहिए बल्कि यह देखना चाहिए कि आखिर agricultural produce की figures क्या है । एक प्रश्न के उत्तर में बताया गया कि जालन्धर डिवीज़न में पैदावार दिन बदिन कम होती जा रही है । मैं समझता हूं कि जहां Veterinary College है, सबसे बड़ा फार्म है और कालेज है उस को ignore करना और इस जज़बे में बहना

कि वहां पर पैकेज प्रोग्राम हो रहा है, ठीक नहीं । क्या मैं यह समझूं कि लुध्याना में पैकेज प्रोग्राम शुरु किया गया तो इस चीज़ को मद्देनज़र रख कर किया गया कि बाद में यूनिवर्सिटी भी यहां पर खुले ।

मैं समझता हूं कि आज लेजिस्लेचर के अन्दर बैठकर जज़बात की रौ में वह कर फैसला करना बहुत बड़ी गलती है। यह कहा गया कि यह फैसला इस लिए हुआ है कि लुध्याना main line पर है । मैं समझता हूं कि इस से absurd बात क्या हो सकती है कि चण्डीगढ़ में राजधानी बनाने का फैसला हुआ तो यह नहीं सोचा कि main line पर हो लेकिन Agriculture University का main line पर होना ज़रूरी समझा जाय । मैं समझता हूं कि इस के लिए हिसार बेहतरीन जगह है और इसी में पंजाब की advancement है ।

(*At this stage Sardar Bhag Singh rose to speak*)

ਸ੍ਰੀ ਸਪੀਕਰ : ਬੜਾ ਮੁਖਤਸਰ ਬੋਲਣਾ । (The hon. Member should be very brief.)

ਸਰਦਾਰ ਭਾਗ ਸਿੰਘ (ਰਾਏ ਕੋਟ 'ਰਿਜ਼ਰਵਡ') : ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, agricultural University Bill ਤੇ ਬਹਿਸ ਦੇ ਦੌਰਾਨ ਕਈ ਮਾਨਯੋਗ ਮੈਂਬਰਾਂ ਦੀਆਂ ਸਪੀਚਾਂ ਸੁਣ ਕੇ ਮੈਨੂੰ ਬੜੀ ਹੈਰਾਨੀ ਹੋਈ ਹੈ। ਇਸ ਤੋਂ ਇਹ ਸਮਝਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿ ਕਿਉਂਕਿ general elections ਨੇੜੇ ਆ ਗਈਆਂ ਹਨ ਇਸ ਲਈ ਹਰ ਇਕ ਮਾਨਯੋਗ ਮੈਂਬਰ ਦੇ ਦਿਲ ਵਿਚ ਇਹ ਗੱਲ ਹੈ ਕਿ ਉਹ patriotism ਨੂੰ ਜਿਤਨਾ localise ਕਰਨਗੇ ਉਤਨੀਆਂ ਵਾਧੂ ਵੋਟਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਕੰਮ ਆਉਣਗੀਆਂ । ਇਹ ਠੀਕ ਹੈ ਕਿ ਚੰਦ ਵੋਟਾਂ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਜ਼ਰੂਰ ਆਜਾਣਗੀਆਂ ਪਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸੂਬੇ ਦਾ as a whole ਵੀ ਖਿਆਲ ਰਖਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ।

Agricultural University ਨੂੰ ਲੁਧਿਆਣੇ ਵਿਚ locate ਕਰਨ ਦਾ ਜਿਹੜਾ ਫੈਸਲਾ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਇਸ ਵਿਚ ਦੇਖਣ ਵਾਲੀ ਸਿਰਫ ਇਤਨੀ ਗੱਲ ਹੈ ਕਿ ਕੀ ਇਹ ਫੈਸਲਾ ਸਾਡੀ ਪੰਜਾਬ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਕੀਤਾ ਹੈ ਜਾਂ ਕਰਨਾ ਹੈ ਜਾਂ ਕਿ ਇਸ ਦੇ ਕਿਸੇ ਮਨਿਸਟਰ ਨੇ ਕੀਤਾ ਹੈ ਜਾਂ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਨੇ ਕੀਤਾ ਹੈ । ਮੈਂ ਅਰਜ਼ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਸ ਚੀਜ਼ ਦਾ ਫੈਸਲਾ ਤਾਂ Central Government ਨੇ ਕੀਤਾ ਹੈ ਜਾਂ foreign experts ਨੇ ਕੀਤਾ ਹੈ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਇਸ University ਵਾਸਤੇ ਮਦਦ ਦੇਣੀ ਹੈ ਔਰ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਸਾਰੇ ਪੰਜਾਬ ਦੇ sites ਨੂੰ ਦੇਖ ਕੇ ਇਹ ਥਾਂ ਚੁਣੀ ਹੈ । ਇਹ ਜਿਹੜੀ ਦਲੀਲ ਦਿਤੀ ਗਈ ਹੈ ਕਿ ਹਿਸਾਰ ਵਿਚ ਕਿਉਂਕਿ Veterinary College ਹੈ ਇਸ ਲਈ ਇਹ University ਉਥੇ locate ਕੀਤੀ ਜਾਵੇ ਜਾਂ ਇਸ ਲਈ ਉਥੇ locate ਕੀਤੀ ਜਾਵੇ ਕਿਉਂਕਿ ਉਥੇ ਸਰਕਾਰੀ ਜ਼ਮੀਨ ਬਹੁਤ ਸਾਰੀ ਪਈ ਹੋਈ ਹੈ, ਠੀਕ ਨਹੀਂ । ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਤਾਂ Agricultural College ਪਹਿਲੇ ਲੁਧਿਆਣੇ ਵਿਚ ਬਣਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ ਔਰ ਇਸ University ਲਈ ਜ਼ਮੀਨ ਵੀ acquire ਕੀਤੀ ਜਾ ਚੁਕੀ ਹੈ । ਤੁਸੀਂ ਲੁਧਿਆਣੇ ਵਿਚ ਜਾ ਕੇ ਦੇਖੋ ਉਥੇ ਕੀ ਕੁਝ ਇਸ ਲਈ ਕੀਤਾ ਜਾ ਚੁਕਿਆ ਹੈ । ਕੁਝ ਹੋਰ ਦਲੀਲਾਂ ਵੀ ਦਿਤੀਆਂ ਗਈਆਂ ਹਨ, ਪਰ ਮੈਂ ਪੁਛਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਕੀ ਇਹ ਨਾਲਾਇਕੀ ਨਹੀਂ ਹੋਵੇਗੀ ਜੇ ਇਹ ਸਾਰਾ ਕੁਝ ਛਡ ਕੇ ਇਸ University ਨੂੰ ਹੁਣ ਹਿਸਾਰ ਵਿਚ ਲੈ ਜਾਇਆ ਜਾਵੇ, ਜਿਥੇ ਕਿ ਹਰ ਚਾਰ ਸਾਲਾਂ ਬਾਅਦ ਕਹਿਤ ਪੈ ਜਾਂਦਾ ਰਿਹਾ ਹੈ ਅਤੇ ਹੁਣ ਲੋਕਾਂ ਦਾ ਪੈਸਾ ਟੈਕਸਾਂ ਰਾਹੀਂ ਇਕਠਾ ਕਰ ਕੇ ਭਾਖੜਾ ਡੈਮ ਬਣਾ ਕੇ ਉਥੇ

[ਸਰਦਾਰ ਭਾਗ ਸਿੰਘ]

ਪਾਣੀ ਦੇਣਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਜਿਸ ਕਰ ਕੇ ਉਥੇ ਹੁਣ ਪੈਦਾਵਾਰ ਹੋਣੀ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋ ਗਈ ਹੈ । ਇਸ ਦਾ ਮਤਲਬ ਇਹ ਨਹੀਂ ਹੋ ਗਿਆ ਕਿ ਉਹ ਇਲਾਕਾ ਲੁਧਿਆਣੇ ਨਾਲੋਂ ਜ਼ਿਆਦਾ productive ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ । ਇਹ ਗਲ ਦਲੀਲ ਦੇ ਤੌਰ ਤੇ ਇਸਤੇਮਾਲ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਕਿਉਂਕਿ ਜੇ ਇਕ ਜ਼ਮੀਨ ਪਹਿਲੇ ਇਕ ਮਣ ਫੀ ਏਕੜ ਪੈਦਾ ਕਰਦੀ ਸੀ ਤੇ ਹੁਣ ਅਗਰ ਉਹ ਚਾਰ ਮਣ ਫੀ ਏਕੜ ਪੈਦਾ ਕਰਨ ਲਗ ਗਈ ਹੈ, ਤੇ ਉਸ ਦੇ ਮੁਕਾਬਲੇ ਵਿਚ ਦੂਜੀ ਜ਼ਮੀਨ ਜਿਹੜੀ ਪਹਿਲੇ 10 ਮਣ ਫੀ ਏਕੜ ਪੈਦਾ ਕਰਦੀ ਸੀ ਤੇ ਜੇ ਹੁਣ ਉਹ 9 ਮਣ ਪੈਦਾ ਕਰਨ ਲਗ ਪਈ ਹੈ ਤਾਂ ਪਹਿਲੇ ਵਾਲੀ ਜ਼ਮੀਨ ਦੂਜੀ ਨਾਲੋਂ ਜ਼ਿਆਦਾ productive ਨਹੀਂ ਕਹੀ ਜਾ ਸਕਦੀ । ਜਿਹੜੀ ਥੋੜੀ ਜਿਹੀ production ਜਲੰਧਰ ਤੇ ਲੁਧਿਆਣੇ ਦੀਆਂ ਜ਼ਮੀਨਾਂ ਦੀ ਘਟੀ ਹੈ ਉਹ ਵੀ ਤਾਂ ਕੁਝ natural calamities ਕਰ ਕੇ ਹੀ ਘਟੀ ਹੈ । ਹਾਲੇ ਵੀ ਹਿਸਾਰ ਦੀਆਂ ਜ਼ਮੀਨਾਂ ਨਰਮੇ ਦੀ ਪੈਦਾਵਾਰ ਤੇ ਮੂੰਗ ਫਲੀ ਦੀਆਂ ਫਸਲਾਂ ਲੁਧਿਆਣੇ ਦੀਆਂ ਜ਼ਮੀਨਾਂ ਦੇ ਮੁਕਾਬਲੇ ਪੈਦਾ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦੀਆਂ । ਤੁਹਾਡੇ ਸਾਹਮਣੇ ਰੂਸ ਤੇ ਅਮਰੀਕਾ ਦੀ ਮਿਸਾਲ ਹੈ । ਕਿਉਂਕਿ ਰੂਸ ਬੜਾ ਪਿਛੜਿਆ ਹੋਇਆ ਦੇਸ਼ ਹੁੰਦਾ ਸੀ ਤੇ ਜੇ ਕਰ ਉਸ ਨੇ ਕਾਫੀ ਤਰੱਕੀ ਕਰ ਕੇ ਆਪਣੀ production ਵਧਾ ਲਈ ਹੈ ਤਾਂ ਇਹ ਨਹੀਂ ਕਿਹਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਕਿ ਉਹ America ਨਾਲੋਂ ਜਿਹੜਾ ਪਹਿਲੇ ਤਰੱਕੀ ਕਰ ਚੁਕਾ ਹੋਇਆ ਹੈ, ਵਧ ਤਰੱਕੀ ਕਰ ਗਿਆ ਹੈ । ਹਰ ਲਿਹਾਜ਼ ਨਾਲ ਇਸ University ਲਈ ਲੁਧਿਆਣੇ ਦਾ merit ਪਹਿਲੇ ਬਣਦਾ ਹੈ । ਜੋ ਮੇਰੇ ਦੋਸਤ ਹਿਸਾਰ ਦੀ ਗਲ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਬਾਰੇ ਜੇ ਮੈਂ ਨਿਰੀ communalism ਨਾ ਕਹਾਂ ਤਾਂ ਇਹ ਜ਼ਰੂਰ ਕਹਾਂਗਾ ਕਿ ਉਹ local patriotism ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ ।

ਸ਼੍ਰੀ ਮਤੀ ਸਰਲਾ ਦੇਵੀ ਸ਼ਰਮਾ : On a point of order, Sir ਮੈਂ, ਪਰਾਥਨਾ ਕਰਨੀ ਚਾਹੁੰਦੀ ਹਾਂ ਕਿ ਕਿਸੇ ਪਾਸੇ ਪੰਜਾਬੀ ਰਿਜਨ ਨੂੰ ਕੁਛ ਦਿਤਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ ਅਤੇ ਕਿਸੇ ਪਾਸੇ ਹਰਿਆਨਾ ਪ੍ਰਾਂਤ ਨੂੰ ਕੁਛ ਦਿਤਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ । ਕਾਂਗੜੇ ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਜੇ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਦੇਣਾ ਤਾਂ ਕਮ ਅਜ਼ ਕਮ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਗਲ ਤਾਂ ਸੁਣ ਲਈ ਜਾਵੇ ।

ਸ੍ਰੀ ਸਪੀਕਰ : This is no point of order please. ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ 5 ਸਾਲ ਹੋ ਗਏ ਹਨ ਇਸ ਹਾਊਸ ਵਿਚ ਬੈਠਦਿਆਂ ਪਰ ਮੈਨੂੰ ਅਫ਼ਸੋਸ ਨਾਲ ਕਹਿਣਾ ਪੈਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਅਜੇ ਤਕ ਇਹ ਵੀ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਲੱਗਾ ਕਿ point of order ਹੁੰਦਾ ਕੀ ਹੈ । (This is no point of order please. Hon'ble lady Member has been a Member of this House for the last five years but I am sorry to point out that she has not been able to understand as to what a point of order is.) (*interruptions*)

श्री भला राम (जींद, जैनरल): प्रोफैसर शेर सिंह जी ने जो amendment दी है कि agricultural university हिसार में बनाई जाए, मैं समझता हूं कि यह बड़ी अच्छी amendment है। अब हिसार के अंदर भाखड़ा का पानी जा चुका है और सारी ज़मीन ज़ेरे आब है। लोगों के पास बड़ी २ ज़मीनें हैं। इस लिये Agricultural College और University के लिये वहां पर बड़ी अच्छी situation है। सरदार अजमेर सिंह, सरदार भुपेन्द्र सिंह और सरदार भाग सिंह की तरफ से मुखालिफत की गई है। मैं समझता हूं कि उन को करनी ही चाहिये थी। लेकिन मैं नहीं समझ सका कि चौधरी सूरज मल जी ने क्यों इस बात का विरोध किया है। लोगों ने उन्हें इस लिये यहां पर elect करके

भेजा था कि वे उन का case अच्छी तरह से plead करेंगे। अपने ज़िले के लोगों के लिये अच्छी दलीलें दे सकेंगे और उन को फायदा पहुंचायेंगे। लेकिन मुझे अफसोस से कहना पड़ता है कि जिस मकसद के लिये लोगों ने चौधरी सूरज मल जी को भेजा था उनका वह मकसद पूरा नहीं हुआ। चौधरी जी सरकार को मना नहीं सके। वे सरदार प्रताप सिंह को यह बात नहीं मना सके कि Agricultural University Hissar में बनाई जाए। (*Interruption*) उन्हों ने दलील दी है कि आदमी को फराखदिली से काम लेना चाहिये और सारे देश का हित सोचना चाहिए। मैं उन से पूछता हूं कि अगर university लुधियाना की बजाए हिसार में बनाई जाए तो इस में कौनसा देश का अहित हो जाएगा? (*Interruptions*) यह दलील कोई वज़नदार दलील नहीं है। प्रोफैसर साहिब की तजवीज़ मानी जानी चाहिए।

ਸਿੰਚਾਈ ਅਤੇ ਬਿਜਲੀ ਮੰਤ੍ਰੀ: (ਸਰਦਾਰ ਗਿਆਨ ਸਿੰਘ ਰਾੜ੍ਹੇਵਾਲਾ) : ਸ੍ਰੀਮਾਨ ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਮੈਂ ਇਸ ਕਲਾਜ਼ ਤੇ ਬੋਲਣਾ ਨਹੀਂ ਸੀ ਚਾਹੁੰਦਾ, ਲੇਕਿਨ ਜਿਸ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਹਾਊਸ ਦੇ ਅੰਦਰ ਬਹਿਸ ਕੀਤੀ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਹ ਬਿਲਕੁਲ ਹੀ ਬੇਬੁਨਿਆਦ ਹੈ। ਇਹ ਮੈਂ ਇਸ ਲਈ ਕਹਿੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਸ ਬਿਲ ਨੂੰ draft ਕਰਨ ਵਿਚ specially ਮੇਰਾ ਬੜਾ ਭਾਰੀ ਹਥ ਹੈ। ਜੇ ਇਹ ਯੂਨੀਵਰਸਟੀ ਬਣਾਈ ਨਾ ਜਾਂਦੀ ਤਾਂ ਪੰਜਾਬ ਸ਼ਾਇਦ ਇਸ ਤੋਂ ਮਹਿਰੂਮ ਹੀ ਰਹਿ ਜਾਂਦਾ, ਇਹ ਇਸ ਲਈ ਕਿ Northern Zone ਅੰਦਰ ਇਕ ਯੂਨੀਵਰਸਟੀ ਬਣਾਈ ਜਾਣੀ ਸੀ। ਇਹ ਭਾਵੇਂ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਹੁੰਦੀ ਅਤੇ ਭਾਵੇਂ ਰਾਜਿਸਥਾਨ ਵਿਚ ਹੁੰਦੀ। ਇਹ ਚੀਜ਼ ਇਸੇ ਲਈ ਜਲਦੀ ਲਿਆਂਦੀ ਗਈ ਹੈ ਤਾਕਿ ਇਸ ਸੂਬੇ ਨੂੰ ਇਸ ਦਾ ਫਾਇਦਾ ਹੋਵੇ। ਜੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾ ਹੁੰਦਾ ਤਾਂ ਜ਼ਰੂਰੀ ਨਹੀਂ ਸੀ ਕਿ ਇਹ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਹੀ ਬਣਦੀ। ਅਵਲ ਤਾਂ ਇਹ ਉਮੀਦ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਦੇ funds ਬਾਰੇ ਸੈਂਟਰਲ ਗਵਰਨਮੈਂਟ ਪੂਰੀ ਪੂਰੀ ਇਮਦਾਦ ਕਰੇਗੀ ਜੇ Finances ਵਿਚ ਕਿਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਮੀ ਵੀ ਰਹਿ ਜਾਵੇ ਤਾਂ State Government ਇੰਤਜ਼ਾਮ ਕਰੇਗੀ। ਕਈ ਸਾਥੀਆਂ ਨੇ ਇਹ ਵੀ ਇਤਰਾਜ਼ ਕੀਤਾ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਲੁਧਿਆਣੇ ਕਿਉਂ ਬਣਾਈ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ ਇਸ ਦੇ ਜਵਾਬ ਵਿਚ ਮੈਂ ਇਹੋ ਕਹਾਂਗਾ ਕਿ ਲੁਧਿਆਣਾ ਕਾਲਜ ਅਜ ਦੀ ਘੜੀ nucleus ਬਣਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਅਤੇ ਹੋਰ ਵੀ develop ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਇਥੇ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਸਰਕਾਰ ਦਾ heavy expenditure ਹੋ ਚੁਕਾ ਹੈ ਅਤੇ ਕਿੰਨੀਆਂ Laboratories ਕਾਇਮ ਕੀਤੀਆਂ ਗਈਆਂ ਹਨ। ਇਥੇ ਇਕ ਬੜੀ ਸ਼ਾਨਦਾਰ Building ਵੀ ਬਣਾਈ ਗਈ ਹੈ। ਇਥੇ ਹਰ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਲੁਆਜ਼ਮਾਤ ਮੌਜੂਦ ਹਨ। ਇਸ ਕਰ ਕੇ ਹੀ ਲੁਧਿਆਣੇ ਦਾ ਇੰਤਖਾਬ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਮੈਂ ਅਰਜ਼ ਕਰਾਂਗਾ ਕਿ ਇਸ ਨੂੰ regional point of view ਨਾਲ ਨਾ ਸੋਚਿਆ ਜਾਵੇ ਬਲਕਿ ਇਹ ਸੋਚਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ ਕਿਥੇ ਸਾਰਿਆਂ ਨਾਲੋਂ ਵਧ ਇਸ ਲਈ amenities ਮਿਲ ਸਕਦੀਆਂ ਹਨ। ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਹੋ ਇਕੋ ਇਕ ਜਗ੍ਹਾ ਹੈ ਜਿਥੇ ਕਿ ਇਹ University ਬਣਾਈ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ।

Mr. Speaker : Now, I will put the amendments to this clause to the vote of the House. The first amendment is of Shri Ram Piara.

Shri Ram Piara : Sir, I beg to withdraw my amendment.

Mr. Speaker: Is it the pleasure of the House that the amendment be withdrawn ?

Some hon. Members : Yes.

Some hon. Members : No.

Mr. Speaker : As the hon. Member has not been allowed to withdraw his amendment, I shall put the amendment to the vote of the House.

Mr. Speaker : Question is—

For sub-clause (3) *substitute* the following :—

"(3) The University shall be located at Karnal".

The motion was lost.

Mr. Speaker : Question is—

In sub-clause (3), *for* "Ludhiana" *substitute* "Rohtak".

The motion was lost.

Mr. Speaker : Question is—

In sub-clause (3), *for* "Ludhiana" *substitute* "Hissar".

The House then divided.

Ayes	..	11
Noes	..	46

The motion was declared lost.

AYES

1. Abdul Ghani Dar, Maulvi.
2. Balbir Singh, Chaudhri.
3. Baldev Parkash, Dr.
4. Balram Das Tandon, Shri.
5. Baru Ram, Chaudhri.
6. Bhala Ram, Shri.
7. Jagat Narain Chopra, Shri.
8. Jagdish Kaur, Kanwarani.
9. Mangal Sein, Shri.
10. Nanhu Ram, Shri.
11. Sher Singh, Shri.

NOES

1. Abdul Ghaffar Khan, Khan.
2. Ajmer Singh, Sardar.
3. Bhag Singh, Sardar (Ludhiana).
4. Bhagirath Lall Shastri, Pandit.
5. Bhule Ram, Chaudhri.
6. Bhupinder Singh, Sardar.
7. Chhaju Ram, Chaudhri.
8. Gian Singh Rarewala, Sardar.
9. Gurbachan Singh Bajwa, Sardar.
10. Gurdit Singh, Sardar.
11. Hans Raj Sharma, Shri.
12. Harbans Lal, Shri.
13. Harbans Singh, Sardar.
14. Harbhagwan Maudgil, Shri.
15. Harchand Singh, Sardar.
16. Harcharan Singh, Sardar (Mansa).
17. Hari Ram, Shri..
18. Hukam Singh, Shri.
19. Jagdish Chand, Shri.
20. Kartar Singh Dewana, Sardar.
21. Kesara Ram, Shri.
22. Kundan Lal, Shri.
23. Mehar Singh, Thakur.
24. Mihan Singh, Sardar.
25. Mohan Lal, Shri.
26. Multan Singh, Shri.
27. Parkash Kaur, Shrimati.
28. Parma Nand, Dr.
29. Partap Singh, Bakshi.
30. Paul Singh, Sardar.
31. Pritam Singh Sahoke, Sardar.
32. Raghuvir Singh, Raja.
33. Rajinder Singh, Sardar.
34. Ram Chandra, Comrade.
35. Ram Nath, Shri.
36. Ram Piara, Shri.
37. Ram Parkash, Shri.
38. Rup Singh "Phul", Shri.
39. Sadhu Ram, Chaudhri.
40. Sarla Devi Sharma, Shrimati.
41. Shri Krishan Shastri, Shri.
42. Sis Ram, Shri.
43. Suraj Mal, Chaudhri.
44. Umrao Singh, Sardar.
45. Waryam Singh, Sardar (Amritsar)
46. Waryam Singh, Sardar (Bhagowal).

Mr. Speaker : Question is—

That Clause 3 stand part of the Bill.

After ascertaining the votes of the Members present by voices, Mr. Speaker said "I think the Ayes have it". This opinion was challenged . The bells were sounded. The question was put again and declared carried by a voice vote

The motion was declared carried

CLAUSE 4

Maulvi Abdul Ghani Dar (Nuh) : Sir, I beg to move—

In sub-clause (4)(d), line 1, *for* "State Government" *substitute* "University."

स्पीकर साहिब, मेरे पास इस amendmant को पेश करने के लिए बाकायदा ground है। जनाब प्लैनिंग कमिश्न की तरफ से statistics छापे गए और उन में बताया गया कि सन् 1956- 57 में पंजाब में 55,50,000 टन अनाज की पैदावार हुई। उसके थोड़ी देर बाद फिर उन्हीं की तरफ से इसी साल की पैदावार के मुताल्लिक यह बताया गया कि यह54,33,000 टन थी। उसके बाद, स्पीकर साहिब, इन्हींके Statistical Department ने जो figures निकालीं वह इन से बिल्कुल मुख्तलिफ थीं। फिर मेरे एक सवाल नम्बर 3201 के जवाब में इन्होंने यही figures 47,98,000 टन दीं। इसके अलावा इन के quarterly bulletins भी छपते हैं। मेरे कहने का मतलब यह है कि सरकार एक ही वक्त में छः ज़बानें बोलती है। इसलिये अब आप ही अन्दाज़ा लगाएं कि किस बात को सही माना जाए और किस को गलत। इसलिए इन पर कैसे छोड़ा जा सकता है कि जिस तरह से चाहें, जिस मकसद के लिए चाहें यूनिवर्सिटी का इस्तेमाल करें। ज़िम्मेदार गवर्नमैंट का फर्ज़ है कि जहां गलती हो वह अपनी गलती को माने लेकिन यहां किताबें छपतीं हैं, pamphlet छपती हैं, statistics शाया किए जाते हैं और एक ही period के आदादोशुमार में लाखों टन का फर्क होता है। यह आजतक किसी महज़्ज़ब गवर्नमैंट ने नहीं किया होगा कि figures इस कदर मुख्तलिफ हों। इसी लिए मैं कहता हूं कि अब आप यूनिवर्सिटी बनाने जा रहे हैं तो उसमें Senate भी होगा, fellows भी होंगें। जो कुछ आप बनाएंगे वह सब कुछ उसमें होगा। अभी तो आप ने थोड़ा सा ढांचा ही हमारे सामने रखा है जिसमें सरकार ही सरकार है और बाकी खुदा का नाम है। मैं तो कहता हूं कि जो ढांचा आप बनाने जा रहे हैं उस पर भी हमारा भरोसा नहीं। यह सरकार हर मामला में पहले ही काफी दखल अन्दाज़ होती है। इसलिए उसे ज्यादा दखल अन्दाज़ होने की कोशिश नहीं करनी चाहिए। स्पीकर साहिब, हम अगर आप का पूरा पूरा फायदा उठाएं तो सब को मालूम हो जाए कि यह सरकार जिसपर मुल्क का उठाने का काम है छः ज़बानों से बात करती है। जनाब, अन्धी को बहरा खींचें जा रहा है।

श्री अध्यक्ष : आप के हाथ में क्या है? (What is there in the hands of the hon. member ?)

मौलवी अब्दुल गनी डार: पंजाब सरकार के Planning Department का pamphlet है।

Mr. Speaker : How is a reference to it relevant here ?

मौलवी अब्दुल गनी डार : जनाब, इसमें लिखा है " such other purposes as the State Government may by notification direct यानी इन पर भरोसा किया जाए। मैंने कहा है कि यह वह सरकार है जिसकी छः ज़बानें हैं। अगर एक ज़बान से बात करे तो कोई इसे अधिकार दे भी दे।

Mr. Speaker : Motion moved—

In sub-clause (4)(d), line 1, *for* "State Government" *substitute* "University."

श्री राम प्यारा (करनाल): मैं ने amendment का नोटिस इस लिये दिया था क्योंकि सरकार ने Bill में agriculture और allied subjects लिख कर इस का scope limited कर दिया है। मैं चाहता हूं कि namely, butter, dairying, etc. कर दिया जाए ताकि इस का scope limited न रहे। (*interruption*) । मगर इन्हों ने मेरी amendment माननी तो है नहीं इस लिए मैं इसे move ही नहीं करता ।

Sardar Rajinder Singh (Sangrur) : Sir, I beg to move—

In sub-clause (a), lines 3-4, *for* "subjects" *substitute*" "sciences."

Mr. Speaker : Motion moved—

In sub-clause (a), lines 3-4, *for* "subjects " *substitute* "sciences".

ਉਪ ਮੰਤ੍ਰੀ (ਸ੍ਰੀ ਹਰਬੰਸ ਲਾਲ) : ਮੌਲਵੀ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਜੋ amendment ਦਿਤੀ ਹੈ ਮੈਨੂੰ ਉਸ ਤੋਂ ਉਸ ਦਾ ਕੋਈ ਮਕਸਦ ਸਮਝ ਨਹੀਂ ਆਇਆ । ਮੈਨੂੰ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਲਗਾ ਕਿ ਆਇਆ ਉਹ ਸਿਰਫ ਤਕਰੀਰ ਹੀ ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਸਨ ਜਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਕੋਈ ਹੋਰ ਮਤਲਬ ਸੀ। ਇਸ ਕਲਾਜ਼ 4 ਵਿਚ ਯੂਨੀਵਰਸਟੀ ਦੇ ਸਾਰੇ objects clear ਕਰ ਦਿਤੇ ਗਏ ਹਨ ਲੇਕਿਨ part (D) ਵਿਚ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਜੇ ਲੋੜ ਪਵੇ ਤਾਂ ਹੋਰ subjects add ਕਰਨ ਦੀ power ਲਈ ਹੈ ਜਿਹੜੀ ਕਿ ਬਹੁਤ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ । ਜੇਕਰ ਕੋਈ subject add ਕਰਨਾ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਸਿਵਾਏ ਗੌਰਮਿੰਟ ਦੇ ਹੋਰ ਕੋਈ authority ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦੀ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਯੂਨੀਵਰਸਟੀ ਆਪਣੇ ਆਪ ਕੋਈ subjects add ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦੀ ਹੈ । ਵੈਸੇ ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਕਲਾਜ਼ 4 ਕਾਫੀ exhaustive ਹੈ ਇਸ ਲਈ ਹੋਰ subjects add ਕਰਨ ਦੀ ਲੋੜ ਪਵੇਗੀ ਹੀ ਨਹੀਂ । ਜਿਥੋਂ ਤਕ ਸਰਦਾਰ ਰਾਜਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਦੀ ਤਰਮੀਮ ਦਾ ਤਅੱਲੁਕ ਹੈ ਉਹ accept ਹੋ ਜਾਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਪਹਿਲਾਂ ਵੀ ਲਫ਼ਜ਼ "sciences" ਇਸਤੇਮਾਲ ਹੋਇਆ ਹੈ ਇਥੇ ਵੀ "sciences" ਕਰ ਦੇਣ ਨਾਲ ਗੱਲ clear ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ।

Mr. Speaker : Question is—

In sub-clause (4)(d), line 1, *for* "State Government" *substitute* "Universit ."

The motion was lost.

Mr. Speaker : Question is—

In sub-clause (a), lines 3-4, *for* "subjects" *substitute* "sciences."

The motion was carried.

Mr. Speaker : Question is—

That Clause 4, as amended, stand part of the Bill.

The motion was carried.

CLAUSE 5

Maulvi Abdul Ghani Dar (Nuh) : Sir, I beg to move—

In sub-clause (2), line 2, *for* "or" *substitute* "and minorities."

जनाब, अब तक का जो तजरबा है वह खासा तलख रहा है। मगर चूंकि आप ने minorities का लफ्ज़ रखा है तो मैं ने समझा कि जो हकदार हैं उन को हक मिलना ही चाहिए। मुसलमान सब से छोटी minority हैं, करीबन तीन फीसदी । यहां basic school हैं। मेरी काफी कोशिश के बावजूद मैं उन के लिये कोई सहूलियात न हासिल कर पाया।

Mr. Speaker: Is the word "minorities" defined somewhere ; if so, what is its definition?

मौलवी अब्दुल गनी डार: हां जी, इन में मुसलमान, ईसाई वगैरह आते हैं। मकसद यह है कि जो हकदार हैं उन को सहूलियात देनी हैं । यह State के हित में हैं कि मुसलमान लड़कों को भी reservation से फायदा हो। हरिजन तो इज्ज़त पाते हैं मगर मुसलमान तीन फीसदी होते हुए भी 1/4 फीसद नहीं हैं। पुलिस में भी नहीं हैं। अफसर तो एक तरफ छोटे मुलाज़मों में भी नहीं हैं। अब यह ज़रई मसला है। इस में हरिजनों को हक मिले, tribes को मिले तो मुसलमानों को भी मिले। (interruption)। वह नालायक थे जो चले गए, हम ने उन को नहीं कहा था जाने को। मगर जो रह गए हैं वह तो आपके ही हैं। उन को भी सहारा दीजिए। State को इस से फायदा होगा ।

Mr. Speaker : Motion moved—

In sub-clause (2), line 2, *for* "or" *substitute* "and minorities."

Shri Ram Piara (Karnal) : Sir, I beg to move—

In sub-clause (2), line 3, *delete* "classes of."

In sub-clause (2), line 3, *between* "citizens" and "as" *insert* "affording due representation to each of the Regions."

In sub-clause (2), line 4, *between* "Government" and "in" *insert* "an economic basis."

5 p.m.

जनाब, मैं पहली amendment में तो यह चाहता हूं कि और classes जो वाकई backward हैं उनको भी फायदा होना चाहिए। ताकि ऐसा हो कि backward classes की वजह से सरदार गुरबन्ता सिंह तो फायदा उठा लें लेकिन उनका चपरासी जो backward classes में नहीं है, वैसे backward है, फायदा न उठा सके।

और दूसरी बात मैं, जनाब, यह कहना चाहता हूं कि जिस तरह करनाल में Research Institute है और उसमें हिमाचल प्रदेश, राजस्थान की जो representation है वह रहनी चाहिए और रीजन की बिना पर रहनी चाहिए। मुझे खदशा है कि backward इलाकों को ignore किया जा सकता है इसलिए मुनासिब यह है कि representation regionwise होना चाहिए। यह जो तीसरी amendment है इसमें मैं यह कहना चाहता हूं कि जो flood-affected area के रहने वाले हैं उन सब के बच्चों की फीस माफ होनी चाहिए न कि सिर्फ गुरदासपुर के एरिया के लोगों के बच्चों की।

और जो representation दी जानी है वह economic basis पर दी जानी चाहिए। क्योंकि जिनकी आमदनी 200 रुपया या 100 रुपए से कम है वह ज़्यादा deserve करते हैं उन लोगों की बनिस्पत जो 2,000 रुपए पाते हैं। इस लिए हम चाहते हैं कि political basis पर representation नहीं होनी चाहिए।

Mr. Speaker : Motions moved—

In sub-clause (2), line 3, *delete* "classes of."

In sub-clause (2), line 3, *between* "citizens" and "as" *insert* "affording due representation to each of the Regions."

In sub-clause (2), line 4, *between* "Government" and "in" *insert* "an economic basis."

ਚੌਧਰੀ ਬਲਬੀਰ ਸਿੰਘ : On a point of order, Sir. Educationally backward classes ਦੀ ਕੋਈ definition ਨਹੀਂ। Which are educationally backward classes or citizens ? There are certain backward areas and there are backward classes.

Mr. Speaker: This is no point of order.

ਚੌਧਰੀ ਬਲਬੀਰ ਸਿੰਘ : ਅਗਰ draft ਵਿਚ ਗ਼ਲਤੀ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਇਹ point of order ਦੇ scope ਵਿਚ ਆਉਂਦਾ ਹੈ।

Mr. Speaker : No, this is no point of order.

ਸਰਦਾਰ ਭੁਪਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਮਾਨ (ਸਾਮਾਨਾ 'ਜਨਰਲ') : ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਮੌਲਵੀ ਅਬਦੁਲ ਗ਼ਨੀ ਸਾਹਿਬ ਨੇ amendment ਰਖੀ ਹੈ। ਮੇਰੇ ਇਹ ਦੋਸਤ ਬੜੇ ਪੁਰਾਣੇ ਚਿਰਾਂ ਤੋਂ ਸਿਆਸਤ ਵਿਚ ਹਨ ਅਤੇ ਹਮੇਸ਼ਾ ਤਰੱਕੀ ਪਸੰਦ ਸਿਆਸਤਦਾਨ ਰਹੇ ਹਨ। ਲੇਕਿਨ ਅਫ਼ਸੋਸ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਅਜ, ਮੇਰਾ ਖਿਆਲ ਹੈ, ਇਹ ਚੁਕ ਗਏ। ਯਕੀਨ ਜਾਣਨਾ ਮੈਂ ਹੈਰਾਨ ਰਹਿ ਗਿਆ ਕਿ ਮੌਲਵੀ ਅਬਦੁਲ ਗ਼ਨੀ 1961 ਵਿਚ ਫਿਰਕਾਦਾਰਾਨਾ ਬਿਨਾ ਤੇ reservation, ਨੁਮਾਇੰਦਗੀ ਮੰਗਣਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਅਗਰ ਤਾਲੀਮੀ ਅਦਾਰਿਆਂ ਵਿਚ ਇਹ ਗਲ ਆ ਜਾਏਗੀ ਕਿ ਇਤਨੇ ਸਿਖ, ਇਤਨੇ ਹਿੰਦੂ ਅਤੇ ਇਤਨੇ ਮੁਸਲਮਾਨ ਆਉਣਗੇ ਤਾਂ ਇਸ ਨਾਲ ਇਕ ਨਵਾਂ ਮਸਲਾ ਖੜ੍ਹਾ ਹੋ ਜਾਏਗਾ। ਫਿਰ ਜੇ ਇਹ ਕਿਹਾ ਜਾਏ ਕਿ ਰਿਜਨ ਦੀ ਬਿਨਾ ਤੇ ਇਤਨੇ students ਲਏ ਜਾਣ ਤਾਂ ਇਹ ਵੀ ਦਰੁਸਤ ਨਹੀਂ। ਪਿਛਲੇ ਅੱਠਾਂ ਦਿਨਾਂ ਤੋਂ regional ਜ਼ਹਿਨੀਅਤ ਦੇ ਖਿਲਾਫ ਬੜੀਆਂ ਧੂੰਆਂ ਧਾਰ ਤਕਰੀਰਾਂ ਕੀਤੀਆਂ ਗਈਆਂ। ਤਾਲੀਮ ਦੇ ਅਦਾਰਿਆਂ ਦੀ ਤਕਸੀਮ ਕਰਨ ਲਗਿਆਂ ਇਕ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਫਿਰਕੂ ਬਿਨਾ ਤੇ ਦੇ ਦਿਉ ਤੇ ਇਕ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਰਿਜਨ ਦੀ ਬਿਨਾ ਤੇ ਦੇ ਦਿਉ। ਇਹ ਮੰਗ ਕੀਤੀ ਗਈ। ਇਸਲਾਮ ਯਾ ਮਜ਼ਹਬ ਦੀ ਬਿਨਾ ਤੇ ਅਗਰ ਇਹ ਚੀਜ਼ ਮੰਗੀ ਜਾਏ ਤਾਂ ਇਹ ਦਰੁਸਤ ਨਹੀਂ। ਸਾਰੇ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਅੱਧ ਪ੍ਰਤੀ ਸ਼ਤ ਵੀ ਮੁਸਲਮਾਨ ਨਹੀਂ। ਕੀ ਇਹ ਇਕ ਸੀਟ ਨੂੰ ਲੈ ਕੇ ਫਿਰਨਗੇ ? ਉਸ ਨੂੰ ਮਾਲੇਰਕੋਟਲਾ ਤੇ ਗੁੜਗਾਵਾਂ ਵਿਚ ਲਈ ਫਿਰਨਗੇ। ਮਜ਼ਹਬ ਦੀ ਬਿਨਾ ਤੇ ਜਾਂ ਰਿਜਨ ਦੀ ਬਿਨਾ ਤੇ ਇਹ ਤਕਸੀਮ ਠੀਕ ਨਹੀਂ। ਅਗਰ ਇਹ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਜਿਤਨਾ ਮਾਲੀਆ ਜਾਂ ਜਿਤਨੀ ਆਮਦਨ ਹਰਿਆਨੇ ਵਿਚੋਂ ਆਉਂਦੀ ਹੈ ਯਾ ਜਿਤਨੀ ਹਿੰਦੀ ਰਿਜਨ ਵਿਚੋਂ ਆਉਂਦੀ ਹੈ ਉਸ ਦੇ ਹਿਸਾਬ

[ਸਰਦਾਰ ਭੁਪਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਮਾਨ]
ਨਾਲ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਹਿਸਾ ਦਿਤਾ ਜਾਏ ਤਾਂ ਫਿਰ ਮਾਸਟਰ ਤਾਰਾ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਗਾਲ੍ਹਾਂ ਕਿਉਂ ਕਢਦੇ ਹਨ? ਆਓ ਮੈਦਾਨ ਵਿਚ। ਸਾਰੇ ਜ਼ਿਮੀਂਦਾਰਾਂ ਨੂੰ ਸਮੁਚੇ ਤੌਰ ਤੇ ਵਧਾਉਣਾ ਹੈ, ਤਰੱਕੀ ਦੇਣੀ ਹੈ। ਕੀ ਇਹ ਜ਼ਹਿਨੀ ਤੌਰ ਤੇ ਤਿਆਰ ਹਨ, stunt ਦੇ ਤੌਰ ਤੇ ਨਹੀਂ? ਅਸੀਂ ਇਸ ਜ਼ਹਨੀਅਤ ਦੇ ਖਿਲਾਫ਼ ਹਾਂ, ਚਾਹੇ ਉਹ ਖੱਦਰ ਦੇ ਲਿਬਾਸ ਵਿਚ ਲੁਕੀ ਹੋਈ ਹੈ, ਚਾਹੇ ਕਿਸੇ ਲਿਬਾਸ ਵਿਚ, ਅਸੀਂ ਉਸ ਦੇ ਖਿਲਾਫ ਰਹਿਣਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਾਂ। (ਪਰਸੰਸਾ) ਜੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਰ ਦਿਤਾ ਤਾਂ ਪੰਜਾਬੀ ਸੂਬੇ ਦੀ ਜਿਹੜੀ ਲੜਾਈ ਹੈ ਉਹ ਥਾਂ ੨ ਅਦਾਰਿਆਂ ਵਿਚ ਲੜਨੀ ਪਏਗੀ। ਇਹ ਜ਼ਰਾਇਤ ਦਾ ਸਵਾਲ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਇਕ ਮਿਸਾਲ ਕਾਇਮ ਕਰਨੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਕਿਸਮ ਦੀ reservation ਨੂੰ ਇਸ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਲਿਆਉਣਾ ਚਾਹੀਦਾ, ਚਾਹੇ ਉਹ ਮਜ਼ਹਬ ਦੀ ਬਿਨਾ ਤੇ ਹੈ, ਚਾਹੇ ਰਿਜਨ ਦੀ ਬਿਨਾ ਤੇ ਹੈ।

श्री शेर सिंह (झज्जर 'जनरल'): अध्यक्ष महोदय, श्री राम प्यारा ने जो संशोधन, रखा हैं। मैं, उनमें से एक संशोधन के बारे में निवेदन करना चाहता हूं। citizens का जो सिलसिला उन्होंने रखा है उसमें झगड़ा बढ़ेगा। क्योंकि educationally backward citizens या economically backward citizens कौन है इसकी definition करना मुश्किल हो जाएगी। इसलिए मेरा सुझाव यह है कि जिस प्रकार से मैडिकल या इंजीनियरिंग कालेज में admission होती है उसी प्रकार से 10 परसैंट सीट reserve करली जाएं तो ज्यादा बेहतर होगा और backward classes and areas अगर कर लें तो बहुत हद तक यह बात meet हो सकती है। रिजन के बारे में श्री राम प्यारा ने जो बात कही मैं समझता हूं कि गलत नहीं कही। दर असल बात यह है कि जब कोई चीज़ रिजन के आधार पर इन को suit करती है तो उस वक्त मान लेते हैं लेकिन जब suit नहीं करती तो उसकी आलोचना आरम्भ कर देते हैं। पंजाबी रिजन के भाई regional basis पर रिजनल फार्मूला सामने ले आते हैं लेकिन जब उन्हें यह कहा जाता है कि funds की allocation Hindi Region और Punjabi Region के basis पर की जाय तो ज्ञानी जी सब से पहले इसकी मुखालिफत करते हैं हालांकि वह रिजनल फार्मूला के सब से बड़े हिमायती थे। बात यह है कि जब हरियाना के फायदे की बात आती है तो हमारे भाई छोड़ कर भाग जाते हैं। मैं समझता हूं कि यह माकूल चीज़ है और कबूल कर लेनी चाहिए।

खान अब्दुल गफ्फार खां (अम्बाला शहर) : स्पीकर साहिब, इस वक्त जो बहस हो रही थी उसे सुन कर मुझे अज़हद ताज्जुब हुआ खास तौर पर मेरे पहलू की ज़ीनत मान साहब की तकरीर सुन कर जितना ताज्जुब हुआ और जितना सदमा हुआ, उतना कभी नहीं हुआ। यह दूसरों के मुताल्लिक बात करते हैं लेकिन, स्पीकर साहिब, मैं ने इन को बदलते हुए देखा है और मैं नहीं जानता कि यह वही सरदार भूपिन्दर सिंह मान हैं जोकि 1946 से पहले थे। सरदार भूपिन्द्र सिंह तीन पलाकियां खाने के बाद आज हमारे सामने आते हैं।

मैं कुछ जो कुछ अर्ज़ करना चाहता हूं वह यह है कि मैं नहीं चाहता था कि कोई रिजन हो। मैं कहता था कि यह दो रिजन बना कर आपस में फूट की बुनियाद मत डालो। आप को शायद याद होगा कि जब रिजनल फार्मूला का सवाल आया तो मैंने कहा था कि रिजनल फार्मूला बनाने वाले यह समझते हैं कि हिन्दी रिजन में बैठने वाले और तरह के जानवर हैं और पंजाबी रिजन

में बैठने वाले और तरह के जो एक दूसरे की जबान नहीं समझते। (*interruption*) मेरा जानवर से मतलब है जानने वाला।

सरदार भूपिन्दर सिंह मान : तो फिर यह तो सब से बड़े जानवर हैं।

खान अब्दुल गफ्फार खां : मैं नहीं चाहता था कि सच्चर फार्मूला या रिजनल फार्मूला पास हो। मैं सचमुच पंजाब को एक देखना चाहता था लेकिन आप ने पंजाब की तकसीम करवाई और दो regions बनवाईं।

अब मैं असल बात पर आता हूं। मेरे कुछ भाई इस तरह से बात करते हैं कि तुम हमारे घर आओगे तो क्या लाओगे और हम तुम्हारे घर आयेंगे तो क्या देंगे। करनाल में Agricultural College बनाने के लिए जमीन मिलती है और वह भी मुफत मिलती है और उसे नहीं लेते और लुधियाना में लेते हैं तो इस के क्या मायनी हैं ? हमें इस बात का तल्ख तजुरबा है और जिस तरफ से मैं आया हूं उन लोगों के दिल में यह खदशात है कि हम लोगों की कोई दादरसी नहीं होगी। चुनांचि मैं यह अर्ज़ करता हूं कि जितना मामला हम देते हैं उस के मुकाबले में हमें उतनी ही सड़कें, नहरें और कालिज दीजिये फिर हमारे सामने आइये। मामला हम दें, कुरबानियां हम करें लेकिन नहरें, सड़कें और कालेज अंग्रेज़ की diplomacy के मुताबिक किसी और तरफ खुलें और फिर हमें यह कहा जाता है कि विशाल हृदय होना चाहिये। आज मुझे सरदार भुपिन्दर सिंह मान की स्पीच सुन कर निहायत मायूसी हुई। मैं यह कहता हूं कि जब तक regions मौजूद हैं, जब तक तुम regions रखते हो उस वक्त तक regional representation मांगते रहेंगे और होनी चाहिये।

ਸਰਦਾਰ ਕਰਤਾਰ ਸਿੰਘ ਦੀਵਾਨਾ (ਬਰਨਾਲਾ): ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸੀਟਾਂ ਦੀ reservation ਦੇ ਮੁਤਾਲਿਕ, ਇਥੇ ਬਹਿਸ ਹੋ ਰਹੀ ਹੈ ਦਰਅਸਲ ਮੁੱਦਾ ਇਸ ਦਾ ਇਹ ਨਹੀਂ ਹੈ . . . . . .

ਸ਼੍ਰੀ ਸਪੀਕਰ : ਦੀਵਾਨਾ ਜੀ, ਤੁਸੀਂ ਇਸ ਕਲਾਜ਼ ਤੇ ਹੀ ਬੋਲੋ। (The hon. Member should confine his speech to this clause only.)

ਸਰਦਾਰ ਕਰਤਾਰ ਸਿੰਘ ਦੀਵਾਨਾ : ਮੈਂ ਅਰਜ਼ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਜਿਹੜਾ ਇਥੇ ਇਹ ਸਵਾਲ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਫਲਾਂ area ਵਾਸਤੇ ਯਾ ਪੰਜਾਬੀ ਇਲਾਕੇ ਵਾਸਤੇ 80 ਫੀ ਸਦੀ ਸੀਟਾਂ ਦਿੱਤੀਆਂ ਜਾਣ ਅਤੇ ਦੂਸਰੇ ਵਾਸਤੇ ਇਤਨੀਆਂ reserve ਹੋਣ, ਜਾਂ backward ਵਾਸਤੇ ਇਤਨੀਆਂ ਹੋਣ ਅਤੇ ਮੁਸਲਮਾਨਾਂ ਵਾਸਤੇ ਇਤਨੀਆਂ ਹੋਣ, ਇਹ ਨੁਕਤਾ ਨਿਗਾਹ ਠੀਕ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਜੇ ਕਰਨਾ ਹੀ ਹੈ ਤਾਂ ਇਹ ਸੀਟਾਂ ਤੁਸੀਂ ਦਿਹਾਤੀਆਂ ਨੂੰ ਦਿਉ। ਇਸ ਦੇ ਨਾਲ ਹੀ ਸਾਰੀਆਂ problems ਹਲ ਹੋ ਜਾਣਗੀਆਂ। ਮੈਨੂੰ ਮੁਆਫ ਕਰਨਾ ਕਿ ਮੈਂ ਇਸ ਬਾਰੇ ਕੋਈ ਅਮੈਂਡਮੈਂਟ ਨਹੀਂ ਲਿਆ ਸਕਿਆ, ਪਰ Engineering College ਵਿਚ ਸੀਟਾਂ ਰੀਜ਼ਰਵ ਕਰਨ ਦਾ ਮੁੱਦਾ ਇਹੋ ਹੈ। ਇਹ, ਸ਼੍ਰੀਮਾਨ ਜੀ, ਦਿਹਾਤੀਆਂ ਵਾਸਤੇ ਰੀਜ਼ਰਵ ਹੋਣ, ਇਸ ਗਲ ਤੇ ਸਾਨੂੰ ਕੋਈ ਇਤਰਾਜ਼ ਨਹੀਂ ਕਿ ਇਹ ਹਰਿਆਨਾ ਪਰਾਂਤ ਦੇ ਦਿਹਾਤੀ ਹੋਣ ਜਾਂ ਪੰਜਾਬੀ ਬੋਲਦੇ ਇਲਾਕੇ ਦੇ ਦਿਹਾਤੀ ਹੋਣ। ਭਾਵੇਂ ਮੈਂ ਮੰਨਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਜਿਹੜਾ ਵੀ ਇਲਾਕਾ ਦਿੱਲੀ ਦੇ ਆਲੇ ਦੁਆਲੇ ਦਾ ਹੈ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਬੱਚਿਆਂ ਨੂੰ ਦਿਲੀ ਹੀ ਨੇੜੇ ਪੈਂਦੀ ਹੈ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਉਥੇ ਪੜ੍ਹਾਣ ਵਿਚ ਆਸਾਨੀ ਹੈ। ਤੁਸੀਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਕਿਸਾਨਾਂ ਦੀ ਗਲ ਕਰੋ ਜਿਹੜੇ ਕਿ ਸ਼ਹਿਰਾਂ ਤੋਂ ਇਤਨੀ ਦੂਰ ਬੈਠੇ ਹਨ। ਅਸੀਂ ਤਾਂ ਕਿਸਾਨ ਦੇ ਬੱਚਿਆਂ ਨੂੰ ਪੜ੍ਹਾਉਣਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਾਂ ਚਾਹੇ ਉਹ ਕੋਈ ਵੀ ਹੋਣ।

Mr. Speaker : Question is—

In sub-clause (2), line 2, *for* "or" *substitute* "and" minorities." .

The motion was lost.

Mr. Speaker : Question is—

In sub-clause (2), line 3, *delete* "classes of".

The motion was lost.

Mr. Speaker : Question is—

In sub-clause (2), line 3, *between* "citizens" and "as" *insert* "affording due representation to each of the Regions."

The motion was lost.

Mr. Speaker : Question is—

In sub-clause (2), line 4, *between* "Government" and "in" *insert* "an economic basis."

The motion was lost.

Shri Ram Piara : Sir, I rise on a point of explanation.

Mr. Speaker : Please sit down. No point of explanation.

Mr. Speaker : Question is—

That clause 5 stand part of the Bill.

The motion was carried.

CLAUSE 6

Maulvi Abdul Ghani Dar (Nuh) : Sir, I beg to move—

At the end of the clause *add* the following :—

"(15) to expel or debar the student for some period."

जनाब मैं चाहता हूं कि यूनीवर्सिटी को students को expel करने का भी अधिकार होना चाहिये या उस को यह अख्तियार हो कि कुछ अरसा के लिये पाबन्दी लगा कर उन को वह इम्तहान देने से debar कर सके । मेरा ख्याल था था कि यह provision नहीं की गई, और अगर की गई है तो ठीक है मैं मानता हूं ।

Mr. Speaker : Motion moved—

At the end of the clause *add* the following :—

"(15) to expel or debar the student for some period."

Shri Mangal Sein (Rohtak) : Sir, I beg to move—

In sub-clause (6), lines 1-2, *for* "workers, village leaders" *substitute* "young educated farmers."

स्पीकर साहिब, इन्होंने बहुत सी बातें कही हैं और यह भी कहा—

"to provide lectures and instructions for field workers, village leaders and other persons not enrolled as regular students of the University and to grant certificates to them when deemed desirable."

निवेदन यह है कि यह एक गलत रिवाज जारी करने जा रहे हैं जिस की निन्दा इस हाउस में बार बार हो चुकी है। सामूहिक विकास मन्त्री भी इस बात को महसूस करते हैं कि यह जो so-called leaders हैं, जिन्हें ग्राम सेवक कहते हैं असल में यह कांग्रेस सरकार के सेवक हैं। यह लोग कांग्रेस की ideology का प्रचार करने के लिये रखे हुए हैं। वे लोग आपस में धड़ेबन्दी में और गुटबन्दी में इस प्रकार फंसे हुए हैं कि कांग्रेस की ideology का प्रचार करने का सवाल ही पैदा नहीं होता। कहते हैं कि हम Socialistic Pattern of Society कायम करने जा रहे हैं। चूंकि elections नज़दीक आ रहे हैं इस लिये यह सब propaganda किया जा रहा है। मोहन लाल जी जाएंगे और बड़े बड़े कारखानेदारों से पैसे वसूल कर लाएंगे (विघ्न)।

Mr. Speaker : Order please. Try to be relevant. It has no relevancy with the clause under discussion.

श्री मंगल सेन : (*Interruptions*) जनाब, lecture तो बेशक इन को पंजाबी में दिये जाएं लेकिन certificate देने की बात मेरी समझ में नहीं आई। (*Interruptions*) workers और village leaders, जोकि regular students नहीं बन सकते उन को lecture देने का कुछ फायदा नहीं है। जो गांव में काम करने वाले हैं, खेती बाड़ी का काम करने वाले हैं, किसानों के बच्चे हैं और educated हैं उनको lecture देने चाहियें। जो regular class नहीं join कर सकते उन को छोड़ देना चाहिये। वैसे तो हमारी सरकार की पालिसी बेरोज़गारी को बढ़ावा देने की है। लेकिन मेरा संशोधन यह है कि छोटे छोटे courses मुकर्रर कर के young educated farmers को ही lecture देने चाहिए।

Mr. Speaker : Motion moved—

In sub-clause (6), lines 1-2, *for* "workers, village leaders" *substitute* "young educated farmers."

Mr. Speaker : Question is—

At the end of the clause *add* the following :—

"(15) to expel or debar the student for some period."

The motion was lost.

Mr. Speaker : Question is—

In sub-clause (6), lines 1-2, *for* "workers, village leaders" *substitute* "young educated farmers."

The motion was lost.

Mr. Speaker : Question is—

That clause 6 stand part of the Bill.

The motion was carried.

CLAUSE 7

Maulvi Abdul Ghani Dar (Nuh) : Sir, I beg to move—

In sub-clause (1), line 5, *delete* "connected with the administration and the finances."

At the end of sub-clause (3) *add* the following :—

"or against that advice or order may represent their case to the State Government."

जनाब, मैं चाहता हूं कि इस में से "connected with the administration and the finances" उड़ा दिया जाए । जिस तरह से बनारस और अलीगढ़ यूनिवर्सिटियों की राह में दिक्कतें आती रही हैं यहां पर दिक्कत पेश आ सकती है । इस लिये यह पाबन्दी उड़ा देनी चाहिये ।

मेरी दूसरी अमेंडमेंट का मतलब यह है कि "or against that advice or order may represent their case to the State Government." आखिर में बढ़ा दिया जाए । अगर बोर्ड को गवर्नमेंट की advice कबूल न हो, वह समझे कि advice ठीक नहीं है तो उस को हक है कि वह कह सके कि आप की advice बिल्कुल गलत है, सही नहीं है अगर गवर्नमेंट ज़रायत की तरक्की करनी चाहती है तो मैं समझता हूं कि जो advice बोर्ड को suit नहीं करती, जो ज़रायत की तरक्की के लिये ठीक नहीं, उस को हक हो कि वह गवर्नमेंट को समझाए कि यह ठीक नहीं है । अगर मेरा सुझाव मान लिया जाए तो अच्छा है ।

Mr. Speaker : Motions moved—

In sub-clause (1), line 5, *delete* "connected with the administration and the finances."

At the end of sub-clause (3) *add* the following :—

"or against that advice or order may represent their case to the State Government."

ਚੌਧਰੀ ਬਲਬੀਰ ਸਿੰਘ (ਹੁਸ਼ਿਆਰਪੁਰ 'ਜਨਰਲ') : ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਇਹ ਇਕ ਨਾਮ ਦੇ ਤੌਰ ਤੇ ਯੂਨੀਵਰਸਟੀ ਬਣਾਈ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ। ਬਲਕਿ ਮੈਂ ਤਾਂ ਕਹਾਂਗਾ ਕਿ ਇਹ ਇਕ ਗੌਰਮੈਂਟ ਦਾ ਡੀਪਾਰਟਮੈਂਟ ਹੀ ਹੋਵੇਗਾ ਜਿਸ ਦਾ ਚਾਂਸਲਰ ਗਵਰਨਰ ਹੋਣਾ ਹੈ, ਵਾਇਸ ਚਾਂਸਲਰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਆਪ nominate ਕਰਨਾ ਹੈ ਔਰ ਬਾਕੀ ਦੇ ਮੈਂਬਰ ਵੀ State Government ਦੇ ਆਪਣੇ nominate ਕੀਤੇ ਹੋਏ ਹੀ ਹੋਣਗੇ। ਇਸ ਦੇ ਵਿਚ ਕੋਈ ਵੀ ਮਦ ਐਸੀ ਨਹੀਂ ਜਿਸ ਦੇ ਨਾਲ ਇਹ ਨਜ਼ਰ ਆਵੇ ਕਿ ਇਹ ਯੂਨੀਵਰਸਟੀ ਇਕ autonomous body ਹੋਵੇਗੀ। ਇਹ ਸਭ ਕੁਝ ਕਰਨ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਸਟੇਟ ਗੌਰਮੈਂਟ ਉਸ ਦੀ inspection ਕਰਿਆ ਕਰੇਗੀ। ਮੈਂ ਕਹਿੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਜਦੋਂ ਗਵਰਨਰ ਇਸ ਦਾ Chancellor ਹੈ ਔਰ ਤਿੰਨ ਸੈਕਟਰੀ ਇਸ ਦੇ ਮੈਂਬਰ ਹੋਣੇ ਹਨ ਤਾਂ ਉਹ ਸਾਰੀ checking ਵਗੈਰਾ ਖੁਦ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਕਰਕੇ ਗੌਰਮੈਂਟ ਨੂੰ ਇਹ ਅਖਤਿਆਰ ਆਪਣੇ ਹਥ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਲੈਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਕਿ ਉਹ ਖੁਦ ਜਾ ਕੇ checking ਕਰੇਗੀ। ਇਸ ਤੋਂ ਇਹ ਸਾਫ ਜ਼ਾਹਿਰ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਗੌਰਮੈਂਟ ਨੇ ਜਦੋਂ ਕੋਈ ਪੁਲੀਟੀਕਲ ਸ਼ਰਾਰਤ ਕਰਨੀ ਹੋਇਆ ਕਰੇਗੀ ਤਾਂ ਉਹ ਕੋਈ ਬਹਾਨਾ ਬਣਾ ਕੇ action ਲੈ ਲਿਆ ਕਰੇਗੀ। ਇਸ ਵਾਸਤੇ ਇਸ ਬਿਲ ਦੇ ਵਿਚ ਜਿਹੜੀ ਇਹ ਕਲਾਜ਼ ਰਖੀ ਗਈ ਹੈ ਇਹ ਨਹੀਂ ਹੋਣੀ ਜਾਹੀਦੀ।

ਉਪ-ਮੰਤ੍ਰੀ (ਸ਼੍ਰੀ ਹਰਬੰਸ ਲਾਲ) : ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਆਪੋਜ਼ੀਸ਼ਨ ਦੇ ਮੈਂਬਰ ਸਾਹਿਬਾਨ ਵੱਲੋਂ ਦੋ ਕਿਸਮ ਦੀਆਂ ਰਾਇਆਂ ਆਈਆਂ ਹਨ। ਇਕ ਤਾਂ ਇਹ ਹੈ ਕਿ administration ਐਰ finances ਦੇ ਬਾਰੇ enquiry ਕਰਨ ਦਾ ਜਿਹੜਾ ਅਖਤਿਆਰ ਹੈ ਉਹ ਗੌਰਮੈਂਟ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਮਿਲਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਐਰ ਦੂਸਰੀ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਗੌਰਮੈਂਟ ਨੂੰ ਕਿਸੇ ਕਿਸਮ ਦੀ enquiry ਕਰਨ ਦਾ ਵੀ ਅਖਤਿਆਰ ਨਹੀਂ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ । ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਖਿਆਲ ਹੈ ਕਿ ਭਾਵੇਂ ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਮਰਜ਼ੀ ਹੈ ਪੈਸੇ ਦਾ misuse ਹੁੰਦਾ ਰਹੇ ਮਗਰ ਗੌਰਮੈਂਟ ਨੂੰ ਉਸ ਦੀ ਜਾਂਚ ਪੜਤਾਲ ਨਹੀਂ ਕਰਨੀ ਚਾਹੀਦੀ। ਮੈਂ ਇਸ ਚੀਜ਼ ਦੇ ਨਾਲ ਇਤਫਾਕ ਨਹੀਂ ਰਖਦਾ। ਬਨਾਰਸ ਐਰ ਅਲੀਗੜ੍ਹ ਯਨੀਵਰਸਟੀ ਦੀ ਮਿਸਾਲ ਆਪ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਹੈ। ਉਥੇ funds misuse ਹੁੰਦੇ ਰਹੇ ਹਨ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ enquiry ਹੁੰਦੀ ਰਹੀ ਹੈ। ਇਸ ਕਰਕੇ ਇਹ ਜਿਹੜਾ ਸੁਝਾਉ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਮੈਂ ਇਸ ਦੇ ਵਿਚ ਕੁਝ ਵਜ਼ਨ ਨਹੀਂ ਸਮਝਦਾ। ਤੀਸਰੀ ਤਰਮੀਮ ਇਹ ਪੇਸ਼ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ ਕਿ ਜੇ ਗੌਰਮੈਂਟ ਕੋਈ advice ਦੇਵੇ ਤਾਂ ਯੂਨੀਵਰਸਟੀ ਨੂੰ ਇਹ ਹਕ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ ਜੇ ਉਸ ਦੀ ਮਰਜ਼ੀ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਉਸ ਨੂੰ ਮੰਨੇ ਨਹੀਂ ਤੇ ਨਾ ਮੰਨੇ। ਇਸ ਦੇ ਮੁੱਤਅਲਕ ਮੈਂ ਅਰਜ਼ ਕਰਨੀ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਗੌਰਮੈਂਟ ਨੇ ਜਦੋਂ ਕਦੀ ਕੋਈ advice ਵਗੈਰਾ ਦੇਣੀ ਹੋਵੇਗੀ ਤਾਂ ਉਹ ਯੂਨੀਵਰਸਟੀ ਦੇ ਮੈਂਬਰਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਪਹਿਲੇ ਸਲਾਹ ਮਸ਼ਵਰਾ ਕਰਕੇ ਸਾਰੀ ਗਲ ਬਾਤ ਕਰੇਗੀ। ਇਸ ਵਾਸਤੇ ਬਾਅਦ ਵਿਚ ਨਾ ਮਨਣ ਦਾ ਸਵਾਲ ਹੀ ਪੈਦਾ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ।

Mr. Speaker : Question is—

In sub-clause (1), line 5, *delete* "connected with the administration and the finances."

The motion was lost.

Mr. Speaker : Question is—

At the end of sub-clause (3) *add* the following :—

"or against that advice or order may represent their case to the State Government."

The motion was lost.

Mr. Speaker : Question is—

That Clause 7 stand part of the Bill.

The motion was carried.

CLAUSES 8 AND 9

Mr. Speaker : Question is—

That Clauses 8 and 9 stand part of the Bill.

The motion was carried.

CLAUSE 10

Maulvi Abdul Ghani Dar (Nuh) : Sir, I beg to move—

In sub-clause (1)(iv), line 1, *for* "six" *substitute* "eleven."

At the end of sub-clause (1)(iv)(e), *add* the following :—

"(f) five members of the Assembly who may be elected by the House by means of single transferable vote."

In sub-clause (3), line 3, *for* "two members" *substitute* "four members."

In sub-clause (3), line 3, *for* "two" occurring between "," and "after" *substitute* "three."

In sub-clause (3), line 4, *for* "one" occurring twice *substitute* "two."

जनाब, इस बात पर काफी चर्चा किया गया है कि आपोजीशन वाले Agricultural University नहीं बनने देना चाहते । लेकिन स्पीकर साहिब, हकीकत यह है कि यह एक खिलौना सा है जिसे पेश किया जा रहा है । इसमें तीन तो सैक्रेटरीज़ होंगे और बाकी के और भी सरकार के नामज़दगान मेम्बर होंगे । जहां इतनी ज्यादा तादाद सरकार की तरफ से नामजद लोगों की होगी वहां क्या पूछताछ होगी इसलिए मैंने कहा है कि असेम्बली के मेम्बरान को मौका दिया जाए चाहे क्यों न वह Ruling Party के चले जाए लेकिन उस से फिर भी कुछ न कुछ इस तरह की बनतर हो जाती है जिसमें मान साहिब की democracy और उन का secularism बहुत ज्यादा ऊंचा उठ सकता है । (*Interruptions*) उस वक्त मान साहिब यूं ही खफ़ा हो उठे, जोश में आ गए । कहने लगे कि मुसलमान का नाम क्यों लिया । मुसलमान का नाम लेने की क्या कोई पाबन्दी है ? आप कहेंगे कि women का नाम क्यों लिया ? मैं अर्ज़ करूं कि women आप से ज्यादा लायक हैं (*Interruptions*) मैं अर्ज करूं कि इन amendments को मानने से सरकार का नुक्सान नहीं होगा बल्कि उसका सिर बुलन्द ही होगा ।

(*At this stage Mr. Deputy Speaker occupied the Chair*)

(*Interruptions*)

आप के लीगी कहने से मैं लीगी नहीं हो सकता और आप के कौमप्रस्त कहने से मैं कौम प्रस्त नहीं बन सकता । जो हूं वही हूं । और वही रहूंगा । मैंने अपने ढंग से अपने वतन की चालीस बरस सेवा की है (*Interruptions*) और आज डिप्टी स्पीकर साहिब, यह नौजवान सन् 1947 के बाद आ गए हैं जिन्होंने अपना नाम शहीदों में लिखवा लिया है । मैं ऐसे दूध पीने वाले मजनुओं को खूब जानता हूं ।

श्री उपाध्यक्ष : मौलवी साहिब, आप बिल पर अपनी बहस महदूद रखें । हमने बिल पास कर के उठना है चाहे रात के दस बज जाएं । (The hon. Member should confine himself within the scope of the Bill. We have to pass it even if we are to sit up to 10 p.m. today.)

मौलवी अब्दुल ग़नी डार : तो, जनाब, मैं यह अर्ज़ कर रहा था कि मेरी amendments को मान लेने से हकूमत की इज्ज़त बढ़ेगी, हाउस की इज्ज़त बढ़ेगी और यूनिवर्सिटी बनाने का जो मकसद है उसको थोड़ी सी मदद मिलेगी । गवर्नमेंट की ही supermacy न हो बल्कि हाउस के नुमाइन्दे भी वहां पर जाएं । चाहे सरदार करतार सिंह दीवाना हों, मैं भी

उन को वोट दूंगा लेकिन इस पर बिल्कुल अपना काबू रख कर गवर्नमेंट इसे अपने हाथ में एक खिलौना बनाने जा रही हैं। जैसे मान साहिब ने कहा, एक पैसा भी गवर्नमेंट ने अपने हाथ से नहीं देना यानी हलवाई की दुकान और नाना जी का फातेहा। यह नहीं होना चाहिए।

श्री उपाध्यक्ष : किसी hon. Member का नाम लेकर हवाला न दें। (The hon. Member should not refer to another hon. Member by name.)

मौलवी अब्दुल गनी डार : बहुत अच्छा, जनाब ! इस बिल में जो ये लफ़ज़ आए हैं .... (*interruptions*)

ਚੌਧਰੀ ਬਲਬੀਰ ਸਿੰਘ : On a point of order, Sir. ਡਿਪਟੀ ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਕੀ ਹਾਊਸ ਵਿਚ ਕੋਈ ਮੈਂਬਰ ਕੁਝ ਖਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ? ਮਾਨ ਸਾਹਿਬ, ਬੈਠੇ ਹੋਏ ਕੁਝ ਖਾ ਰਹੇ ਹਨ।

ਸਰਦਾਰ ਭੁਪਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਮਾਨ ? ਮੈਂ ਖਾ ਨਹੀਂ ਰਿਹਾ ਹਾਂ ਬਲਕਿ ਚਬਾ ਰਿਹਾ ਹਾਂ। (ਹਾਸਾ)

मौलवी अब्दुल ग़नी डार : तो जनाब, मैं अर्ज़ कर रहा था कि गवर्नमेंट को हक होता है कि कोई भी चीज़ ले आएं चाहे उन की जेब में एक पैसा भी न हो और पास भी करा लें। (घंटी) सरकार इस वजह से काफी बदनाम हुई है। कोशिश यह है कि चाहे पैसा भी न हो मगर लोगों को कह सकें कि देखो हम ने Agricultural University बनाई है। अब इस में यह जिसको चाहें रख लें। हम कहते हैं ऐसा न करो, election से लोग लाओ, single transferable vote का हक देकर। सरदार अजमेर सिंह ने कहा..... (*Interruptions*) अगर Chief Parliamentary Secretary साहिब हुक्म दें तो मैं खामोश हो जाऊंगा। सरदार अजमेर सिंह ने कहा....

Mr. Deputy Speaker: Order please. No such discussion here. Please be relevant.

मौलवी अब्दुल ग़नी डार : मैं यह इस लिये कहता हूं कि जिस कालिज का यह चर्चा करते हैं इस की हालत यह है कि पहले साल 76 फीसदी लड़के First Year में पास हुए.......

श्री उपाध्यक्ष : Order please. आप तो पुराने parliamentarian हैं। Discussion एक clause पर है और आप सारे बिल पर बोल रहे हैं। No repetition. We have to pass this Bill to day. (Order please. The hon. Member is an old parliamentarian. He should know that only one clause of the Bill is under discussion while he is speaking on the Bill as a whole. No repetition please. We have to pass this Bill today.)

मौलवी अब्दुल ग़नी डार : मैं यह अर्ज़ कर रहा था कि वह 5 मैम्बर चुन कर जाएं तो फायदा होगा वरना वैसी ही बात रह जायगी। सरदार अजमेर सिंह ने कहा..... अच्छा मैं उन का नाम नहीं लेता। उन्होंने कहा कि वहां कालिज है। पहले वहां 76 फीसदी नतीजा निकला इस साल 46 फीसदी निकला....

Mr. Deputy Speaker: This is not relevant.

मौलवी अब्दुल ग़नी डार : फिर sub-clause का भी यही हाल है । मैं चाहता हूं कि 5 independent मैम्बर हों जो इस House से हों वह वहां जाएँ ताकि आप की शान हो तो इन छः की बजाए ग्यारह मैम्बर कर दिए जाएं । इस से यह होगा कि democracy भी उस में रह जाएगी और इस House का वहां हाथ भी होगा । इस के सामने सारी बातें आती रहेंगी । अगर इन्होंने मेरी amendment नहीं माननी तो आसानी से इस बिल को पास करने से votes नहीं मिल जाएंगी । अगर इन का ख्याल ऐसा हो तो गलत साबत होगा ।

Mr. Deputy Speaker: Order please. These things can be said at the third reading stage.

मौलवी अब्दुल ग़नी डार : मेरा यकीन है कि मेरी यह अर्ज़ जरूर कबूल फरमाएंगे और इस House का इस में hand हो जाएगा ।

Mr. Deputy Speaker: The hon. Member is repeating these arguments.

मौलवी अब्दुल ग़नी डार : नहीं, जनाब, पहली दफा ही कहा है ।

Mr. Deputy Speaker : Motion moved —

In sub-clause (1)(iv), line 1, *for* "six" *substitute* "eleven."

At the end of sub-clause (1)(iv)(e), *add* the following :—

"(f) five members of the Assembly who may be elected by the House by means of single transferable vote."

In sub-clause (3), line 3, *for* "two members" *substitute* "four members."

In sub-clause (3), line 3, *for* "two" occurring between "," and "after" *substitute* "three".

In sub-clause (3), line 4, *for* "one" occurring twice *substitute* "two".

Shri Sher Singh (Jhajjar—General) : Sir, I beg to move—

For sub-clause (1)(iv)(c) *substitute* the following :—

"(1)(iv)(c) one expert in cottage and decentralised industries."

Fors Sub-clause (1)(iv)(e) *substitute* the following :—

"(1)(iv)(e) two members of Panchayat Samitis and Zila Parishads, one from each region to be elected by the members of the Zila Parishads."

In sub-clause (1)(v), line 1, *for* "two" *substitute* "six".

In the proviso to sub-clause (1)(v), line 1, *for* "one" *substitute* "three.'

In the proviso to sub-clause (1)(v), line 3, *for* "the other" *substitute* "three."

At the end of sub-clause (1)(v) *add* the following :—

"(vi) Two members of the Punjab Vidhan Sabha to be elected by the Punjab Vidhan Sabha."

अगर गांव में कोई industries हैं, cottage या छोटी छोटी industries हैं उन का भी अगर नुमायंदा आ जाए तो यह बेहतर होगा । वहां मंत्रियों की आवश्यकता नहीं ।

दूसरी amendment यह है कि जो लोग पंचायत समिति और जिला परिषद् ने चुनने हैं वह हर रिजन में से एक एक आदमी हो। एक हिन्दी रिजन में से, एक पंजाबी रिजन में से और, मान साहिब नाराज़ न हो जाएं.....

Sardar Bhupinder Singh Mann: I agree.

श्री शेर सिंह : दो आदमी चुने जाने हैं.....

सरदार भुपिन्दर सिंह मान : तीन होने चाहिएं—एक जालंधर division से, एक अम्बाला और एक पटियाला division से।

Mr. Deputy Speaker : Order please. No direct talks. No interruption please.

श्री शेर सिंह : मैं यह निवेदन कर रहा था कि हरिजन में से एक २ आदमी आ जाए और सरकार की तरफ से nomination न हो, ज़िला परिषदें elect कर के भेज दें। इस से इस में democracy आ जायगी।

तीसरा मेरा सुझाव यह है कि यह जो graduates जाने हैं उनकी संख्या बहुत कम है। और interests के तो 6 हों लेकिन जिन लोगों ने वहां पर शिक्षा पायी हो उनके सिर्फ 2 ही नुमाइंदे हों यह मैं समझता हूं कि ज़्यादती है। इसलिए मैं चाहता हूं कि दो की बजाए 6 graduates होने चाहिएं। और proviso में जो लिखा है कि एक एग्रीकल्चरल कालेज लायलपुर की तरफ से, और दूसरा Veterinary College की तरफ से आए। इसमें मेरा सुझाव है कि एक की बजाए तीन तीन आएं। साथ ही मैं यह भी अनुभव करता हूं और मेरा सुझाव है कि विधान सभा की तरफ भी कोई सदस्य वहां होने चाहिएं और कम से कम एक इस रिजन से और एक उस रिजन से तो अवश्य ही होना चाहिए।

University Education Commission वालों ने कहा है कि कोई नए ढंग की यूनिवर्सिटी देहात के लिए होनी चाहिए जिसमें देहाती झलक आनी चाहिए। सिर्फ सरकारी ही सारी बातें हों तो यह मुनासिब नहीं जान पड़ता। इसलिए देहात की झलक लाने के लिए यह ज़रूरी है कि देहात के नुमाइंदे और इस सदन के नुमाइंदे जो देहात से ताल्लुक रखते हैं इसमें ज़रूर होने चाहिए। इन शब्दों के साथ में यह संशोधन उपस्थित करता हूं और आशा करता हूं कि मंत्री महोदय इन्हें स्वीकार करेंगे। क्योंकि अगर मेरी तरमीम मान ली जाएं तो यह बिलकुल अच्छा बन जाएगा। वज़ीर साहिब यह ख्याल न करें कि यह संशोधन किसी आपोज़ीशन के मैम्बर की तरफ से आए हैं इसलिए नहीं मानने चाहिए बल्कि merit के basis पर तोलते हुए इन्हें स्वीकार करना चाहिए।

Mr. Deputy Speaker : Motions moved—

For sub-clause (1)(iv)(c) *substitute* the following :—

"(1)(iv)(c) one expert in cottage and decentralised industries."

For sub-clause (1)(iv)(e) *substitute* the following :—

"(1)(iv)(e) two members of Panchayat Samitis and Zila Parishads noe from each region to be elected by the members of the Zila Parishads,."

In sub-clause (1)(v), line 1, *for* "two" *substitute* "six."

In the)proviso to sub-clause (1)(v), line 1, *for* "one" *substitute*" "three"

In the proviso to sub-clause (1)(v), line 3, *for* "the other" *substitute* "three."

At the end of sub-clause (1)(v) *add* the following :—

"(vi) Two members of the Punjab Vidhan Sabha to be elected by the Punjab Vidhan Sabha."

Shri Rala Ram (Mukerian-General) : Sir, I beg to move—

After sub-clause (1)(v), *add* the following :—

"(vi) the Vice-Chancellor of the University Ex officio."

In sub-clause (5), line 1, *between* "Board" and ":" ,,*insert*" and the Vice-Chancellor of the University shall be the Vice-Chairman of the Board. In the absence of both the Board shall elect from amongst its members a Chairman for the meeting."

Delete proviso to sub-clause (5).

उपाध्यक्ष महोदय, इस बिल में एक बात तो बहुत ही बुरी तरह से नज़रअंदाज़ की गई है । वह यह है कि वाइस-चांसलर का नाम highest body जो control करेगी उसके अन्दर बिल्कुल नहीं है । जबकि वाइस-चांसलर यूनिवर्सिटी का हैड होता है और एडमिनिस्ट्रेटिव हैड भी वही होता है । उसके न रहने से परिणाम यह होगा कि यूनिवर्सिटी का ऐडमिनिस्ट्रेशन ठीक नहीं रहेगा । यह बात शोभा नहीं देती और न उचित ही मालूम होती है कि रजिस्ट्रार तो मैनेजमेंट करने वाले बोर्ड में बैठेगा लेकिन वाइस चांसलर की बोर्ड के अन्दर voice नहीं है । वाइसचांसलर यूनिवर्सिटी की जान है । चांसलर तो ठीक है ही लेकिन वाइसचांसलर के बिना यूनिवर्सिटी नहीं चल सकती यह तथ्य है । इसमें यह बताया गया है कि academic control तो उसका होगा लेकिन highest body के अन्दर वह *ex-officio* मैम्बर भी नहीं है । इसलिए यह बड़ा भारी defect है । जहां तक चांसलर के उपस्थित होने का सवाल है तो वह तो हर एक मीटिंग में आ ही नहीं सकता और उसकी अनुपस्थिति में जो चेयरमैन, बोर्ड चुनेगा वह मैम्बर तो हो सकता है लेकिन वाइस-चांसलर नहीं होगा यह बड़ा भारी दोष है । यह दोष मैं अपनी अमैंडमेंट के ज़रिए दूर करना चाहता हूं और आशा है कि वज़ीर स महोदय इसको दूर करने के लिए मेरी अमेंडमेंट को स्वीकार करेंगे ।

Mr. Deputy Speaker : Motions moved—

After sub-clause (1)(v), *add* the following :—

"(vi) the Vice-Chancellor of the University *ex-officio*." .

In sub-clause (5), line 1, *between* "Board" and ":" *insert* "and the Vice-Chancellor of the University shall be the Vice-Chairman of the Board. In the absence of both the Board shall elect from amongst its members a Chairman for the meeting."

Delete proviso to sub-clause (5).

Shri Ram Piara (Karnal) : Sir, I beg to move—

In sub-clause (1)(iv), line 1, *for* "six" *substitute* "nine".

In sub-clause(1)(iv)(b), line 1, *between* "breeder" and "having" *insert* "from each Region".

In sub-clause(1)(iv)(c), line 2, *for* "," *substitute* "one from each Region".

In sub-clause(1)(iv)(d), line 1, *between* "worker" and "preferably" *insert* "one from each Region".

In sub-clause (1)(iv)(e), lines 2-3, *for* "and Zila Parishads " *substitute* "one from each Region".

In the proviso to sub-clause (5), lines 2-3, *delete* "A person elected to be a working Chairman shall not be eligible for re-election of the succeeding year."

डिप्टी स्पीकर साहिब, हमें खदशात हैं कि हमारे साथ इन्साफ नहीं हो रहा । अभी हाल ही में tractors खरीद करने के लिए जालन्धर डिवीज़न वालों को ज्यादा loan दिए गए और अम्बाला डिवीज़न वालों को कम । इस लिए मैं यह अर्ज़ करना चाहता हूं कि one progressive farmer की जगह two progressive farmers और one distinguished industrialist की जगह two distinguished industrialists होना चाहिए ।

दूसरे मैं यह अर्ज़ करना चाहता हूं कि ये कहते हैं कि backward areas को उठाने की कोशिश हो रही है लेकिन होता यह है कि करनाल और सोनीपत में भट्ठे चलाने के लिए उधर के आदमियों को भेज दिया जाता है । मैं यह कहता हूं कि जब Constitution में दो Regions बनी हैं तो फिर regional basis पर representation क्यों न मांगी जाय । अगर मुअज़िज़ मेम्बरान में हिम्मत है तो वे कहें कि हमें regional formula नहीं चाहिए, मैं उनके साथ सहमत हूं ।

Mr. Deputy Speaker: The hon. Member is irrelevant.

श्री राम प्यारा : जनाब, यह चीज़ different है । मैं एक मिनट से ज्यादा नहीं लूंगा

मौलवी अब्दुल गनी डार : On a point of order, Sir. जनाब जो amendment आप admit कर चुके हैं क्या उसको पेश करने का अधिकार नहीं है ?

Mr. Deputy Speaker: That has already been read and moved.

श्री राम प्यारा : मैं ये अर्ज़ करना चाहता हूं कि अगर कोई intelligent आदमी आता है तो उसे हम 20 दफा भी elect करेंगे । इस पर पाबन्दी लगाना ग़लत बात है ।

Mr. Deputy Speaker : Motions moved—

In sub-clause (1)(iv), line 1, *for* "six" *substitute* "nine".

In sub-clause (1)(iv)(b), line 1, *between* "breeder" and "having" *insert* "from each Region".

In sub-clause (1)(iv)(c), line 2, *for* "," *substitute* "one from each Region

In sub-clause (1)(iv)(d), line 1, *between* "worker" and "preferably" *insert* "one" from each Region".

In sub-clause (1)(iv)(e), lines 2-3, *for* "and Zila Parishads" *substitute* "one from each Region".

In the proviso to sub-clause (5), lines 2-3, *delete* "A person elected to be a Workin Chairman shall not be eligible for re-election of the succeeding year".

Sardar Umrao Singh (Nakodar 'G') : Sir, I beg to move—

In sub-clause (1) *insert* the following as part (i) and renumber the existing parts accordingly :—
"(i) Minister of Agriculture, Punjab"

After sub-clause (1)(iv), *add* the following "(v) Two members elected by the Punjab Legislative Assembly by the members from amongst themselves".

In sub-clause (1)(iv)(b), line 1, *for* "one" *substitute* "two".

[Sardar Umrao Singh]

ਡਿਪਟੀ ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਬ, ਮੇਰੀਆਂ 3 amendments ਹਨ। ਇਕ ਵਿਚ ਤਾਂ ਮੈਂ ਇਹ ਕਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਸਾਡਾ Minister of Agriculture ਜਿਹੜਾ ਵੀ ਹੋਵੇ, ਉਹ ਇਸ Board ਦਾ ਮੈਂਬਰ ਹੋਵੇ। ਇਹ ਤਜਵੀਜ਼ ਮੈਂ ਇਸ ਵਾਸਤੇ ਰਖੀ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਜਿਹੜਾ Agriculture ਦਾ ਮਿਨਿਸਟਰ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਇਸ Department ਨਾਲ concern ਰਖਦਾ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਉਹ ਇਸ ਦਾ incharge ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਜੋ ਵੀ ਗੌਰਮੈਂਟ ਨੇ ਇਸੇ University ਨੂੰ grant ਦੇਣੀ ਹੋਵੇਗੀ ਉਹ ਮਿਨਿਸਟਰ ਆਪ ਹੀ ਲੈ ਦੇਵੇਗਾ। ਦੂਜੀ ਗਲ ਇਹ ਵੀ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਹਾਊਸ ਦਾ ਤਅਲੁੱਕ ਵੀ ਇਸੇ ਮਿਨਿਸਟਰ ਦੇ ਰਾਹੀਂ ਇਸ University ਨਾਲ ਰਹਿਣਾ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ, ਮੈਂ ਕਹਿੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਜੇ ਮੇਰੀ ਇਹ amendment ਮੰਨ ਲਈ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਇਸ ਦਾ ਬੜਾ ਫਾਇਦਾ ਹੋਵੇਗਾ।

ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਮੈਂ ਆਪਣੀ ਦੂਜੀ amendment ਰਾਹੀਂ ਇਹ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਸ ਹਾਊਸ ਦੇ ਦੋ ਮੈਂਬਰ ਵੀ ਇਸ Board ਦੇ ਮੈਂਬਰ ਹੋਣੇ ਚਾਹੀਦੇ ਹਨ। ਇਹ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇਹ autonomous body ਹੈ, ਇਸ ਵਾਸਤੇ ਵੀ ਸਾਡੇ ਦੋ representatives ਉਸ Board ਦੇ ਵਿਚ ਜ਼ਰੂਰ ਹੋਣੇ ਚਾਹੀਦੇ ਹਨ ਤਾਕਿ ਇਸ ਹਾਊਸ ਦਾ ਸਬੰਧ ਉਸ ਨਾਲ ਬਣਿਆ ਰਹੇ। ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਿ ਕੁਰੁਖੇਤਰ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਅਤੇ ਪਜਾਬ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਵਿਚ ਸਾਡੇ representatives ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਏਥੇ ਵੀ ਜਾਣ। ਇਸ ਲਈ ਇਹ ਬੜਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ ਕਿ ਸਾਡੇ ਮੈਂਬਰਾਂ ਨੂੰ ਵੀ ਉਸ ਵਿਚ representation ਮਿਲਨੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਹਾਊਸ ਦੇ 154 ਮੈਂਬਰਾਂ ਵਿਚੋਂ ਕੰਮ ਅਜ਼ ਕੰਮ ਦੋ ਮੈਂਬਰ ਉਸ Board ਦੇ ਮੈਂਬਰ ਜ਼ਰੂਰ ਹੋਣੇ ਚਾਹੀਦੇ ਹਨ। ਜਿਤਨੀ ਦੇਰ ਤਕ ਇਸ University ਵਿਚ ਸਾਡੇ ਦੋ representatives ਨਹੀਂ ਹੋਣਗੇ ਉਤਨੇ ਤਕ ਇਸ ਹਾਊਸ ਦਾ ਉਸ ਤੇ ਅਸਰ ਨਹੀਂ ਹੋਵੇਗਾ।

ਤੀਸਰੀ ਮੇਰੀ ਅਮੈਂਡਮੈਂਟ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਇਕ progressive farmer ਦੀ ਬਜਾਏ 2 progressive farmers ਹੋਣੇ ਚਾਹੀਦੇ ਹਨ। ਕਿਉਂਕਿ ਇਸ ਦੇ ਵਿਚ ਅੱਗੇ ਜਾ ਕੇ ਲਿਖਿਆ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਫਾਰਮਰ ਜਿਹੜਾ ਕਿ ਬੜਾ ਅੱਛਾ ਹੋਵੇ progressive ਹੋਵੇ।

श्री बलराम दास टण्डन : On a point of order, Sir. Definition के नीचे progressive farmer की कोई definition नहीं दी गई। मैं Deputy Minister साहिब से यह अर्ज करूंगा कि वह progressive farmer का मतलब समझायें।

Mr. Deputy Speaker : Order please. This is no point of order.

ਸਰਦਾਰ ਉਮਰਾਓ ਸਿੰਘ : ਡਿਪਟੀ ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਮੈਂ ਅਰਜ਼ ਕਰ ਰਿਹਾ ਸਾਂ ਕਿ ਦੋ ਫਾਰਮਰਜ਼ ਇਸ ਲਈ ਰਖਣੇ ਚਾਹੀਦੇ ਹਨ ਕਿਉਂ ਜੋ ਕਈ ਵਾਰ ਇਕ ਅੱਛੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕੰਮ ਨਹੀਂ ਵੀ ਕਰ ਸਕਦਾ ਕਈ ਦਫਾ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਵੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਕਈਆਂ ਦਾ ਤਾਂ ਐਗਰੀਕਲਚਰ ਨਾਲ ਸਬੰਧ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਕਈਆਂ ਦਾ ਨਹੀਂ ਵੀ ਹੁੰਦਾ। ਇਸ ਲਈ ਇਤਨਾ ਹੀ ਕਹਿੰਦਾ ਹੋਇਆ ਮੈਂ ਇਹੋ ਬੇਨਤੀ ਕਰਾਂਗਾ ਕਿ ਮੇਰੀਆਂ ਇਹ ਤਿੰਨੇ ਅਮੈਂਡਮੈਂਟਾਂ ਮਨਜ਼ੂਰ ਹੋਣੀਆਂ ਚਾਹੀਦੀਆਂ ਹਨ। ਇਹ ਬਹੁਤ ਹੀ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹਨ।

Mr. Deputy Speaker : Motions moved—

In sub-clause (1), *insert* the following as part (i) and renumber the existing parts accordingly :—

"(i) Minister of Agriculture, Punjab."

After sub-clause (1)(iv), *add* the following "(v) Two members elected by the Punjab Legislative Assembly by the members from amongst themselves".

In sub-clause (1)(iv)(b), line 1, *for* "one" *substitute* "two".

Sardar Kartar Singh Diwana (Barnala) : Sir, I beg to move—

After sub-clause (1)(iii), *add* the following proviso :—

"Provided that these members shall not have the right of vote".

In sub-clause (1)(iv)(b), line 1, *for* "one progressive farmer" *substitute* "two progressive farmers".

ਡਿਪਟੀ ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਮੇਰੀ amendment ਹੈ ਕਿ Secretaries to Government Punjab, Development Department, Agriculture Department ਅਤੇ Finance Department ਇਹ ਤਿੰਨੇ Board ਦੇ Members ਨਹੀਂ ਹੋਣੇ ਚਾਹੀਦੇ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਵੋਟ ਦੇਣ ਦਾ ਇਖਤਿਆਰ ਨਹੀਂ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ। ਜੇ ਹੋਣ ਵੀ ਤਾਂ ਇਹ ਬਤੌਰ advisers ਦੇ ਕੰਮ ਕਰਨ। ਮਨੂੰ ਪਤਾਂ ਹੈ services ਵਿੱਚ ਐਸੇ ਬੰਦੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ Agriculture ਦਾ ਬਿਲਕੁਲ ਪਤਾ ਹੀ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ। ਇਨ੍ਹਾਂ I. C. S. Officers ਦਾ Board ਵਿਚ ਆਉਣ ਦਾ ਇਸ University ਨੂੰ ਕੋਈ ਲਾਭ ਨਹੀਂ ਹੋਣਾ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਜੇ ਏਥੇ ਦਖਲ ਹੋਵੇਗਾ ਤਾਂ ਇਹ ਗਲ ਕੋਈ ਸਿਰੇ ਨਹੀਂ ਲੱਗਣੀ ਫੇਰ ਤਾਂ ਇਹ ਕੰਮ ਹੋਵੇਗਾ ਜਿਸਤਰ੍ਹਾਂ ਕਿ ਪੰਜਾਬ ਯੂਨੀਵਰਸਟੀ ਦੀ ਮਿਸਾਲ ਮੇਰੇ ਸਾਹਮਣੇ ਹੈ। ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪੈਸਾ ਖਰਚ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਕਿਵੇਂ buildings ਬਣਦੀਆਂ ਹਨ ਅਜ ਸਾਰੇ ਇਸ ਤੇ ਨੁਕਤਾ ਚੀਨੀ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਤੁਸੀ ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਬੰਦਿਆਂ ਨੂੰ ਸ੍ਰੀ ਮਾਨ ਜੀ, ਲਾ ਰਹੇ ਹੋ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ agriculture ਦਾ ਬਿਲਕੁਲ ਹੀ ਪਤਾ ਨਹੀਂ। I. A. S. ਹੋਣ ਦਾ ਮਤਲਬ ਤਾਂ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਹ administration ਨੂੰ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਚਲਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਲੇਕਿਨ ਬੁਨਿਆਦੀ ਗੱਲਾਂ ਬਾਰੇ ਤਾਂ ਉਸ ਕੰਮ ਵਿਚ ਹੰਢਿਆ ਹੋਇਆ ਆਦਮੀ ਹੀ ਕਾਮਿਯਾਬ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਮੈਂ ਇਕ American ਤੋਂ ਪੁਛਿਆ ਸੀ ਕਿ ਤੁਹਾਡੇ Heads ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਰਖੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਉਸ ਨੇ ਦੱਸਿਆ ਕਿ Agriculture ਦਾ Secretary ਸਾਡੇ ਹਮੇਸ਼ਾਂ producers ਵਿੱਚੋਂ ਰੱਖਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ, ਮੈਂ ਅਰਜ਼ ਕਰਾਂਗਾ ਕਿ ਜੇ ਤੁਸੀਂ ਅਜਿਹੇ ਬੰਦੇ ਲਾ ਦਿਉ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ Agriculture ਦਾ ਕੁਝ ਵੀ ਪਤਾ ਨਾ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਇਹ ਚੀਜ਼ producer ਦੇ ਹਕ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਜਾਂਦੀ। ਇਸ ਲਈ, ਮੈਂ ਕਹਾਂਗਾ ਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ Secretaries ਨੂੰ ਵੋਟ ਦੇਣ ਦਾ ਇਖਤਿਆਰ ਕਿਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਵੀ ਨਹੀਂ ਦੇਣਾ ਚਾਹੀਦਾ।

ਅਮੈਂਡਮੈਂਟ ਨੰਬਰ 15 ਰਾਹੀਂ ਮੈਂ ਕੁਝ ਤਬਦੀਲੀ ਲਈ ਅਰਜ਼ ਕੀਤੀ ਹੈ। ਮੌਜੂਦਾ ਯੂਨੀ-ਵਰਸਟੀ ਬਣਾਉਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਤੁਸੀਂ ਪੰਜਾਬ ਯੂਨੀਵਰਸਟੀ ਦੇ members ਦੀ list ਚੁਕ ਕੇ ਵੇਖੋ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਤਾਲੀਮ ਦੇ ਨਚੋੜ ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਮੌਜੂਦ ਹਨ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸ੍ਰੀ ਮਾਨ ਜੀ,

[ਸਰਦਾਰ ਕਰਤਾਰ ਸਿੰਘ ਦੀਵਾਨਾ]
ਹੁਣ ਇਹ ਯੂਨੀਵਰਸਟੀ producers ਦੀ ਬਨਣ ਲੱਗੀ ਹੈ। ਤੁਸੀਂ ਇਹ ਇਸ ਲਈ ਬਣਾ ਰਹੇ ਹੋ ਕਿ ਏਥੇ ਆਕੇ producer ਦੀ ਅਗਵਾਈ ਹੋਵੇਗੀ। ਸਾਡੀ progressive ਜਮਾਤ ਅਜ ਦਿਹਾਤਾਂ ਵਿੱਚ ਜਮ੍ਹਾਂ ਹੈ। ਅੱਜ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਦਾ ਬੰਦਾ progressive ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ। ਜਿਹੜਾ ਤੁਸੀਂ Board ਬਣਾ ਰਹੇ ਹੋ ਉਸ ਤੇ ਤੁਸੀਂ ਮੇਹਰਬਾਨੀ ਕਰੋ ਜਨਤਾ ਦਾ ਤਾਂ ਤਦੇ ਭਲਾ ਹੈ ਜੇ ਇਸ ਵਿਚ ਉਹੀ ਬੰਦੇ ਲਏ ਜਾਣ ਜਿਹੜੇ ਇਸ ਦਾ ਕੋਈ ਕੰਮ ਜਾਣਦੇ ਹੋਣ। ਅੱਜ ਜੇ ਕੋਈ ਦਾਨੀ ਧਰਮ ਸ਼ਾਲਾ ਬਣਾਉਂਦਾ ਹੈ, ਖੂਹ ਲਗਵਾਉਂਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਇਸ ਲਈ ਕਿ ਇਸ ਦਾ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਫਾਇਦਾ ਹੋਵੇ। ਇਨ੍ਹਾਂ 5 ਸਾਲਾਂ ਦੀ ਹਕੂਮਤ ਦੇ ਆਖਰੀ ਇਜਲਾਸ ਵਿਚ ਤੁਹਾਨੂੰ ਇਹ ਕੰਮ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਭਲੇ ਦਾ ਕਰ ਹੀ ਲੈਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਤੁਸੀਂ ਬਾਹਰਲੇ ਮੁਲਕਾਂ ਵਿਚ ਜਾਕੇ ਵੇਖੋ ਤੁਹਾਨੂੰ ਕੀ ਕੁਝ ਵਿਖਾਉਂਦੇ ਹਨ। ਚੰਗੇ ਚੰਗੇ farms ਅਤੇ ਚੰਗੇ ਨਸਲ ਦੇ ਪਸ਼ੂ, ਉਹ ਗਊਆਂ ਜਿਹੜੀਆਂ ਮਣਾਂ ਦੁਧ ਦੇਂਦੀਆਂ ਹੋਣ। ਅੱਜ ਅਸੀਂ ਇਹ ਜਿਹੜੀ ਯੂਨੀਵਰਸਟੀ ਬਣਾਉਣ ਲੱਗੇ ਹਾਂ ਇਹ ਇਸ ਵਾਸਤੇ ਕਿ ਅਸੀ 80 ਫੀ ਸਦੀ ਕਿਸਾਨਾਂ ਨੂੰ ਪੜ੍ਹਾਉਣਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਾਂ। ਕਈ ਸਜਨ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਸਾਨੂੰ ਯੂਨੀਵਰਸਟੀ ਦੀ ਲੋੜ ਨਹੀਂ। ਮੈਂ ਕਹਿੰਦਾ ਹਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਇਸ ਲਈ ਲੋੜ ਨਹੀਂ ਕਿਉਂਕਿ ਉਹ ਤਾਂ ਸਿਨਮੇ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਨ, ਤੁਸੀਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸਿਨਮਾ ਦਿਉ ਪਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਕਹਿਣ ਤੇ ਨਾ ਯੂਨੀਵਰਸਟੀ ਨੂੰ ਹਟਾਉ ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ management ਖਰਾਬ ਬਣਾਉ। ਸਾਡੀ ਬਦਕਿਸਮਤੀ ਹੈ ਕਿ ਅਸੀਂ 82 ਫੀ ਸਦੀ ਲੋਕਾਂ ਦੇ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਜਿਹੜੇ ਕਿ ਕਿਸਾਨ ਹਨ, ਦਿਹਾਤੀ ਹਨ, ਨੁਮਾਇੰਦੇ ਹਾਂ ਪਰ ਅੱਜ ਅਸੀਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਨੁਮਾਇੰਦੇ ਨਹੀਂ ਲੈ ਸਕੇ ਹਾਂ। ਮੈਂ ਅਰਜ਼ ਕਰਾਂਗਾ ਕਿ ਏਥੇ ਉਹ ਨੁਮਾਇੰਦੇ ਲਏ ਜਾਣ ਜਿਹੜੇ producer ਹੋਣ। ਇਸ University ਤੇ producer ਕਿਸਾਨ ਦਾ ਕਬਜ਼ਾ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਲੋਕਾਂ ਦਾ ਹੋਵੇ ਜਿਹੜੇ 82 ਫੀ ਸਦੀ ਲੋਕ ਦਿਹਾਤਾਂ ਵਿੱਚ ਵਸਦੇ ਹਨ। ਜਿਹੜਾ ਇਹ ਸਵਾਲ ਪੈਦਾ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਹਰਿਆਨਾ ਪ੍ਰਾਂਤ ਦੇ ਇਤਨੇ ਹੋਣ ਜਾਂ ਪੰਜਾਬੀ ਬੋਲਦੇ ਇਲਾਕੇ ਦੇ ਇਤਨੇ ਹੋਣ, ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਇਹ ਵਿਚਾਰ ਗ਼ਲਤ ਹੈ। ਇਕ ਦਿਹਾਤੀ ਜਾਂ ਕਿਸਾਨ, ਭਾਵੇਂ ਉਹ ਹਰਿਆਨੇ ਦਾ ਹੈ ਜਾਂ ਪੰਜਾਬੀ ਬੋਲਦੇ ਇਲਾਕੇ ਦਾ ਹੈ ਉਸ ਦਾ ਰਿਸ਼ਤਾ ਇਕ ਹੈ। ਕਿਸਾਨ ਸਾਰੇ ਭਾਰਤ ਵਿਚ ਇਕ ਕੌਮ ਹੈ, ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਬੋਲੀ ਦੇ ਆਧਾਰ ਤੇ ਇਹ ਭਰਾ ਜੁਦਾ ਨਹੀਂ ਕੀਤੇ ਜਾ ਸਕਦੇ ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਸਾਨੂੰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਜੁਦਾ ਜੁਦਾ ਸਮਝਣਾ ਹੀ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਅੱਜ ਸ਼ਹਿਰੀ ਭਰਾ ਕਿਸਮ ਕਿਸਮ ਦੇ ਢੰਗਾਂ ਨਾਲ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚ ਫਰਕ ਪਾਉਣਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਨ।

Mr. Deputy Speaker: Order, order, please. The hon. Member should try to be relevant.

ਸਰਦਾਰ ਕਰਤਾਰ ਸਿੰਘ ਦੀਵਾਨਾ: ਮੈਂ, ਜਨਾਬ, ਅਰਜ਼ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਹ ਸਾਡੀ ਖੁਸ਼ ਕਿਸਮਤੀ ਹੈ ਕਿ ਪੰਜਾਬ ਸਰਕਾਰ ਕਿਸਾਨਾਂ ਦੇ ਲਾਭ ਲਈ ਇਕ ਯੂਨੀਵਰਸਟੀ ਬਣਾਉਣ ਲੱਗੀ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ, ਮੈਂ ਆਪਣੀਆਂ amendments ਪੇਸ਼ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਅਤੇ ਉਮੀਦ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਉਹ ਮੇਰੀਆਂ ਤਰਮੀਮਾਂ ਨੂੰ ਮੰਨ ਕੇ ਕਿਸਾਨਾਂ ਦਾ ਭਲਾ ਕਰਨਗੇ।

Mr. Deputy Speaker : Motions moved—

After sub-clause (1)(iii), *add* the following proviso :—

"Provided that these members shall not have the right of vote".

In sub-clause (1)(iv)(b), line 1, *for* "one progressive farmer" *substitute* "two progressive farmers".

ਚੌਧਰੀ ਬਲਬੀਰ ਸਿੰਘ: ਜਨਾਬ, ਇਸ clause ਵਿਚ ਜਿਥੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਲਿਖਿਆ ਹੈ 6 persons, ਤੁਸੀਂ ਜ਼ਰਾ ਹਿਸਾਬ ਲਾ ਕੇ ਵੇਖ ਲਉ ਕਿ ਕਿਤਨੇ ਬਣਦੇ ਹਨ। ਇਹ ਤਾਂ ਇਕ ਬੜੀ ਹੀ ill drafted clause ਹੈ। ਏਥੇ 8 persons ਬਣਦੇ ਹਨ ਜਿਥੇ ਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ number 6 ਦਿਤਾ ਹੈ। ਇਹ ਸਿਲਸਿਲਾ ਇਕ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਸਾਰਾ ਹੀ ਗ਼ਲਤ ਹੈ ਜਿਹੜਾ ਕਿ ਮੈਂ ਕਹਾਂਗਾ ਕਿ ਪਾਸ ਨਹੀਂ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ।

श्री उपाध्यक्ष : क्या आपने भी कोई अमेंडमेंट दी है ? (Has the hon. Member given notice of any amendment.)

श्री बलबीर सिंह : हमने इन से amendments दिलवाई हैं।

श्री बलरामदास टंडन : डिप्टी स्पीकर साहिब, इस बिल के अन्दर बहुत सी चीजें ill-drafted हैं और मैम्बर साहिबान वही बातें आप के नोटिस में लाना चाहते हैं। (*Interruptions*)

श्री उपाध्यक्ष : इस तरह interrupt न करें। (Please do not interrupt like this.)

मौलवी अब्दुल ग़नी डार : डिप्टी स्पीकर साहिब, यह बातें यहां नहीं चलेंगी। (*Repeated Interruptions*)

श्री उपाध्यक्ष : Order please. इस में गलती क्या है ? (Order please. What is wrong in it ?)

Shri Balram Das Tandon: Sir, this clause provides like this.

(iv) six persons, not being officials, to be appointed by the State Government as following :—

(a) one eminent agricultural scientist having background of agricultural research or education,

(b) one progressive farmer or live-stock breeder having experience of and interest in scientific farming and live-stock improvement,

(c) one distinguished industrialist, business-man, manufacturer or, trader having interest in agricultural development.

(d) one outstanding woman social worker preferably having background of rural advancement, and

(e) two elected members of the Punjab Panchayat Samitis and Zila Parishads,

(v) two persons to be elected by the registered graduates of the University from amongst themselves.

and thus the total come to eight

श्रीउपाध्यक्ष : आपने calculate ठीक नहीं किया। Total 6 ही आता है। Sub-clause (v) अलग है। (He has not calculated correctly. The total comes to six. Sub-clause (v) is separate.)

ਉਪ ਮੰਤ੍ਰੀ (ਸ੍ਰੀ ਹਰਬੰਸ ਲਾਲ): ਡਿਪਟੀ ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, Board of management ਦੀ composition ਨੂੰ appreciate ਕਰਨ ਵਾਸਤੇ ਸਾਨੂੰ ਸਾਰੇ ਬਿਲ ਦੀ ਸਕੀਮ ਨੂੰ ਸਾਹਮਣੇ ਰਖਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਏਥੇ ਇਤਰਾਜ਼ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਸੈਕਟਰੀਆਂ ਨੂੰ ਵੋਟ ਦੇਣ ਦਾ ਹਕ ਨਹੀਂ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ। ਇਹ ਵੀ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਜਿਹੜੇ

[ਉਪ ਮੰਤ੍ਰੀ]
non-official members ਹੋਣਗੇ ਉਹ regions ਦੇ ਵਿੱਚੋਂ ਲਏ ਜਾਣੇ ਚਾਹੀਦੇ ਹਨ ਔਰ ਜਿਹੜੇ industrialists ਹੋਣ ਉਹ ਮੈਂਬਰ ਨਹੀਂ ਹੋਣੇ ਚਾਹੀਦੇ। ਮੈਂ ਅਰਜ਼ ਕਰਾਂਗਾ ਕਿ ਇਹ ਜਿਹੜੀ ਯੂਨੀਵਰਸਟੀ ਬਣਾਈ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ ਇਸ ਦੇ 3 objectives ਹਨ। ਪਹਿਲਾ teaching, ਦੂਸਰਾ research ਔਰ ਤੀਸਰਾ extension. service ਦਾ ਹੈ। Research ਦੇ ਜਿਹੜੇ ਨਤਾਇਜ ਹੋਣਗੇ ਉਹ ਕਿਸਾਨਾਂ ਤਕ ਪਹੁੰਚਾਏ ਜਾਣਗੇ। (*Interruptions*)

Mr. Deputy Speaker : No talking please. If anybody wishes to talk, he should go to the lobbies.

मौलवी अब्दुल ग़नी डार : जनाब, इस में lobbies की बात नहीं मैं सिर्फ इतनी ही बात अर्ज़ करना चाहता हूं......

श्री उपाध्यक्ष : क्या आप का कोई point of order है ? (Has the hon. Member raised any point of order.)

मौलवी अब्दुलग़नी डार : हां जी, मैं point of order पर खड़ा होता हूं। मेरा point of order यह है कि अगर इतनी ज़रूरी clause पर किसी ने अपनी amendment न दी हो तो क्या उसका यह हक नहीं है कि वह क्लाज़ पर इज़हारे ख्यालात कर सके?

श्री उपाध्यक्ष : डिप्टी मिनिस्टर साहिब बोल रहे हैं सिर्फ उन्हें interrupt करने के लिए आपको point of order raise नहीं करना चाहिए। (The Deputy Minister is making his speech. The hon. Member should not raise a point of order simply to interrupt him.) (*Interruptions.*)

मौलवी अब्दुल ग़नी डार : जनाब के अख्तियारात वसीह हैं। जनाब उन की स्पीच के बाद भी वक्त दे सकते हैं।

श्री बलराम दास टंडन : On a point of order, Sir. क्या जब कोई मिनिस्टर बोल रहा हो तो उस बीच क्या कोई दूसरा मेम्बर point of order raise नहीं कर सकता ?

Mr. Deputy Speaker: It is not a point of ord er.

श्री बलराम दास टंडन : यह बात नहीं कि वह point of order raise ही नहीं कर सकता। The point of order can be raised at any time.

(*At this stage some visitors in Governor's box went out through Speaker's door*)

ਚੌਧਰੀ ਬਲਬੀਰ ਸਿੰਘ: On a point of order, Sir. ਡਿਪਟੀ ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਜਿਸ ਰਸਤੇ ਥਾਣੀ ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ ਆਉਂਦੇ ਹਨ ਜਾਂ ਬਾਹਿਰ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਕੀ ਉਸ ਰਸਤੇ ਥਾਣੀ ਹੋਰ ਕੋਈ ਬਾਹਿਰ ਦਾ ਆਦਮੀ ਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ? ਅੰਗਰੇਜ਼ਾਂ ਦੇ ਜ਼ਮਾਨੇ ਦੀ ਗਲ ਹੈ Central Assembly ਦੇ ਵਿਚ ਇਕ Commander-in-Chief ਸਪੀਕਰ ਵਾਲੇ ਦਰਵਾਜ਼ੇ ਥਾਣੀ ਆਇਆ ਸੀ। ਉਦੋਂ ਵਿਠਲਭਾਈ ਪਟੇਲ ਸਪੀਕਰ ਸਨ। He was asked to go out from the other door. In addition, he had to apologize.

Mr. Deputy Speaker: You are correct. I did not notice it. But they should have gone from the other door.

Chaudhri Balbir Singh: They should be asked to apologize.

Mr. Deputy Speaker: Now they have gone.

Chaudhri Balbir Singh: But they should be asked to apologize.

Mr. Deputy Speaker: You should have pointed it out at that very moment.

ਉਪ ਮੰਤਰੀ (ਸ੍ਰੀ ਹਰਬੰਸ ਲਾਲ) : ਮੈਂ ਅਰਜ਼ ਕਰ ਰਿਹਾ ਸਾਂ....

(At this stage some Members from the Opposition were talking with one another.)

Mr. Deputy Speaker: No. talking please. *(Interruptions)*

मौलवी अब्दुल ग़नी डार : On a point of order, Sir. ज्ञानी बख्तावर सिंह जी अपनी कथा करना चाहते हैं। *(Interruptions)*

ज्ञानी करतार सिंह : जनाब, जब आप का रूलिंग हो चुका है तो उसके बाद यह इस तरह की बातें क्यों करते हैं ?

श्री उपाध्यक्ष : अगर आप बातें करना चाहें तो बाहर लाबीज़ में चले जाइए। (If the hon. Members want to talk like that, they should better move to the lobbies.)

ਚੌਧਰੀ ਬਲਬੀਰ ਸਿੰਘ : **ਡਿਪਟੀ ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਮੈਂ ਕਹਿੰਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ** ਹਾਂ....

श्री उपाध्यक्ष : (Addressing Chaudhri Balbir Singh) आप का behaviour ठीक नहीं है। (The bahaviour of the hon. Member is not dignified.)

चौधरी बलबीर सिंह : किस का ?

श्री उपाध्यक्ष : आप का। आप हर मामले में कूद कर खड़े हो जाते हैं। आप को इस तरह बार बार खड़े होकर हाऊस की Proceedings को interrupt करने का कोई अख्तियार नहीं। आप का यह behaviour वाजिब नहीं है। मुझे मजबूर हो कर यह लफज़ हाऊस के सामने कहने पड़े हैं। (Addressing Chaudhri Balbir Singh) The hon. Member jumps in every matter. It is not desirable for him to get up at every point and interrupt the proceedings of the House. His behaviour is not proper. I have been compelled to make this observation before the House.)

मौलवी अब्दुल ग़नी डार : On a point of order Sir. क्या कोई मेम्बर जनाब को किसी बात पर request नहीं कर सकता या आप की shelter नहीं ले सकता ? क्या जब दूसरे मैम्बर उस पर हमला करें तो वह आप के नोटिस में यह बात नहीं ला सकता ?

श्री उपाध्यक्ष : आप ने रूल बनाए हुए हैं। उन्हीं के मुताबिक सारी कार्यवाही होनी चाहिए। (The House had adopted certain Rules. The business has to be governed by those Rules.)

मौलवी अब्दुल गनी डार : जनाब, मैं आप से request करना चाहता हूं. . . .

श्री उपाध्यक्ष : Order, please. इस तरह interrupt मत करें। I will not permit you to delay the proceedings of the House. (*Interruptions*) (Order, please. Please do not interrupt like this. I will not permit the hon. Member to delay the proceedings of the House.) (*Interruptions*)

मौलवी अब्दुल गनी डार : जनाब, आप से request तो की जा सकती है।

Mr. Deputy Speaker: Order, please. Please resume your seat.

ਉਪ ਮੰਤ੍ਰੀ (ਸ੍ਰੀ ਹਰਬੰਸ ਲਾਲ) : ਡਿਪਟੀ ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਏਥੇ ਇਹ ਇਤਰਾਜ਼ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ ਕਿ Board of Management ਦੇ 11 ਮੈਂਬਰਾਂ ਦੇ ਵਿੱਚੋਂ ਗੌਰਮੈਂਟ ਦੇ ਤਿੰਨ ਸੈਕਟਰੀ ਮੈਂਬਰ ਨਹੀਂ ਹੋਣੇ ਚਾਹੀਦੇ ਜਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਵੋਟ ਦੇਣ ਦਾ ਹਕ ਨਹੀਂ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਖਦਸ਼ਾ ਇਹ ਜ਼ਾਹਿਰ ਕੀਤਾ ਸੀ ਕਿ ਗੌਰਮੈਂਟ ਦੇ ਤਿਨ ਸੈਕਟਰੀ ਜਿਹੜੇ ਮੈਂਬਰ ਹੋਣਗੇ ਉਹ ਦੂਸਰੇ 8 ਮੈਂਬਰਾਂ ਤੇ influence ਕਰਨਗੇ। ਮੈਂ ਅਰਜ਼ ਕਰਨੀ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਇਹ ਖਦਸ਼ਾ ਬਿਲਕੁਲ ਬੇਬੁਨਿਆਦ ਹੈ। ਅਸੀਂ ਆਪਣੇ ਸੈਕਟਰੀਆਂ ਨੂੰ ਸਿਰਫ ਗੌਰਮੈਂਟ ਦਾ point of view ਰਖਣ ਲਈ ਨੁਮਾਇੰਦਗੀ ਦਿੱਤੀ ਹੈ। ਇਹ ਸੈਕਟਰੀ ਚੰਗੀ ਤੋਂ ਚੰਗੀ ਰਾਏ ਦੇਣਗੇ ਤਾਕਿ ਯੂਨੀਵਰਸਟੀ ਕਾਮਯਾਬ ਹੋਵੇ। ਮੈਂ ਪਹਿਲੇ ਵੀ ਦਸਿਆ ਸੀ ਕਿ ਜੋ research work ਯੂਨੀਵਰਸਟੀ ਦੇ ਵਿਚ ਹੋਵੇਗਾ ਉਸ ਦੇ ਵਿੱਚੋਂ ਜਿਹੜੀਆਂ ਫਾਇਦੇ ਵਾਲੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਲਭਣਗੀਆਂ ਉਹ ਕਿਸਾਨਾਂ ਤਕ ਪਹੁੰਚਾਈਆਂ ਜਾਣਗੀਆਂ। ਉਹ extension service ਜੋ ਹੈ ਉਹ ਗੌਰਮੈਂਟ ਅਤੇ ਯੂਨੀਵਰਸਟੀ ਦੇ ਦਰਮਿਆਨ ਕਿਸੇ agency ਦੇ ਜ਼ਰੀਏ contact ਹੋ ਕੇ ਹੀ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ farmers ਤਕ ਜੋ ਜ਼ਰਾਇਤ ਸੰਬੰਧੀ ਗਲਾਂ ਪਹੁੰਚਾਣੀਆਂ ਹਨ ਉਹ ਗੌਰਮੈਂਟ ਦੀ ਕਿਸੇ extension agency ਨੇ ਹੀ ਪਹੁੰਚਾਣੀਆਂ ਹਨ। ਉਸ extension agency ਨਾਲ ਦੋ ਮਹਿਕਮੇ ਤਅੱਲੁਕ ਰਖਦੇ ਹਨ ਇਕ ਮਹਿਕਮਾ ਜ਼ਰਾਇਤ ਤੇ ਦੂਜਾ Community Development ਦਾ ਮਹਿਕਮਾ। ਇਸੇ ਲਈ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੋਵਾਂ ਮਹਿਕਮਿਆਂ ਦੇ ਸੈਕਟਰੀ ਬੋਰਡ ਵਿਚ ਰਖੇ ਗਏ ਹਨ ਜਿਹੜੇ ਕਿ ਗੌਰਮੈਂਟ ਦੀ ਪਾਲੀਸੀ ਅਤੇ ਗੌਰਮੈਂਟ ਦਾ point of view ਬੋਰਡ ਦੇ ਸਾਮ੍ਹਣੇ ਰਖਣਗੇ। Non-officials ਵੀ ਕਾਫੀ majority ਵਿਚ ਰਖੇ ਗਏ ਹਨ ਤਾਕਿ Board of Management ਵਿਚ ਕਿਸੇ ਕਿਸਮ ਦੀ official interference ਨਾ ਹੋ ਸਕੇ। ਦਰਅਸਲ ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਸ ਵਿਚ interference ਦਾ ਸਵਾਲ ਹੈ ਹੀ ਨਹੀਂ। ਸਵਾਲ ਤਾਂ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਗੌਰਮੈਂਟ ਦੀ association ਯੂਨੀਵਰਸਟੀ ਨਾਲ ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਗੌਰਮੈਂਟ ਦਾ point of view ਉਥੇ ਆਉਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਇਤਰਾਜ਼ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਜੋ 8 ਮੈਂਬਰ ਗੈਰ ਸਰਕਾਰੀ ਰਖੇ ਹਨ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਤਾਦਾਦ ਵਧਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ।

POINT OF ORDER

मौलवी अब्दुल गनी डार : On a point of order, Sir. जनाब **वक्त** 6½ **बजे से भी दो मिन्ट ऊपर हो गया है।**

Shri Harbhagwan Maudgil : Sir, I would request you to kindly extend the time of the sitting.

श्री उपाध्यक्ष : इस meeting का कोई वक्त fix नहीं हुआ और यह meeting तब तक चलेगी जब तक स्पीकर साहिब इस बारे फैसला न करें । (No time-limit has been fixed for this meeting and it will continue till the matter is decided upon by the hon. Speaker.)

Sardar Bhupinder Singh Man : Sir, the time for the adjournment of the sitting is already fixed at 6-30 p.m. which time is over now. If the time was desired to be extended then the permission of the House ought to have been taken.

Further, Sir, we are sitting since 9-30 in the morning with a short break for lunch and you can very well imagine the justice we will be able to do to this Bill if we extend the sitting to-day.

ਚੌਧਰੀ ਬਲਬੀਰ ਸਿੰਘ : ਹਾਊਸ ਦਾ rules ਦੇ ਮੁਤਾਬਿਕ adjourn ਹੋਣ ਦਾ ਵਕਤ 6½ ਬਜੇ ਹੈ। ਹੁਣ 6½ ਬਜੇ ਤੋਂ ਬਾਅਦ extension of time ਲਈ ਨਹੀਂ ਕਿਹਾ ਜਾ ਸਕਦਾ। ਹੁਣ ਹਾਊਸ ਦੀ ਕਾਰਵਾਈ ਦਾ ਚਲਾਣਾ ਗੈਰ ਕਾਨੂੰਨੀ ਹੈ ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਹੁਣ extenstion ਲਈ motion ਪੇਸ਼ ਕੀਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ।

श्री उपाध्यक्ष : जो normal sitting होती है वह 2 से 6½ बजे तक होती है । यह meeting 2½ बजे से शुरू हुई थी और यह normal sitting नहीं है और चलेगा । (A normal sitting lasts from 2 p.m. to 6-30 p.m. This sitting started at 2.30 p. m. and is not a normal sitting and will continue.)

ਚੌਧਰੀ ਬਲਬੀਰ ਸਿੰਘ: ਇਹ ਕੋਈ non-stop sitting ਨਹੀਂ ਹੈ ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਇਸ ਬਾਰੇ ਹਾਊਸ ਵਿਚ ਕੋਈ motion ਹੀ ਆਈ ਹੈ । ਜੇਕਰ non-stop sitting ਕਰਨੀ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਹਾਊਸ ਵਿਚ ਬਾਕਾਇਦਾ motion ਲਿਆ ਕੇ ਪਾਸ ਕਰਾਈ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਕਿ ਹਾਊਸ ਦੀ ਕਾਰਵਾਈ ਉਸ ਵਕਤ ਤਕ ਚਲੇ ਜਦੋਂ ਤਕ agenda ਖਤਮ ਨਹੀਂ ਹੋ ਜਾਂਦਾ। ਹੁਣ ਤਾਂ Rules ਦੇ ਮੁਤਾਬਕ ਹਾਊਸ ਦੇ adjourn ਹੋਣ ਦਾ ਵਕਤ 6½ ਬਜੇ ਹੀ ਹੈ।

श्री उपाध्यक्ष : 2½ बजे से 7 बजे तक normal time तो है ही । अगर उस के बाद यह चले तो House की permission से होगा । Even if we observe normal time of the sitting it will last from 2-30 p.m. to 7 p. m. However, if it continues even after that it will be done with the prior approval of the House.)

(*At this stage Mr. Speaker occupied the Chair.*)

श्री अध्यक्ष : यह खास sitting है, और यह बिल खत्म करना है । (This is a special sitting and this Bill has to be finished.)

श्री बलराम दास टंडन : जनाब, हम सुबह 9½ बजे के बैठे २ तंग आ गए हैं....

श्री अध्यक्ष : कभी २ House सारी २ रात बैठता है । (Sometimes the House sits for the whole night.)

श्री शेर सिंह : On a point of order, Sir. क्या कोई ऐसा rule है कि 4½ घंटे ही sitting हो। There is no such decision of the House.

श्री अध्यक्ष : यह House का decision है कि बिल खत्म करना है। (It is the decision of the House that this Bill is to be finished.)

श्री शेर सिंह : अध्यक्ष महोदय, मैं यह निवेदन करना चाहता हूँ कि साढ़े छः बज चुके हैं।

Mr. Speaker : The hon. Member is aware that as decided earlier the House had an extra sitting in the morning, and this is the usual sitting.

Usually, the Sabha meets at 2 p.m. and adjourns at 6-30 p.m., but to-day we met at 2-30 p.m. and, therefore, the hour of interruption is 7 p.m. However, in this case the time of the Sabha will continue to be extended till the Bill under discussion is passed.

Shri Balram Das Tandon : Sir, at the hour of interruption in the morning sitting of the Sabha it was announced that the next sitting would commence at 2-30 p.m, but no announcement about the hour of interruption being 7-00 p.m. was made. Therefore, the House was to adjourn at 6-30 p.m. automatically.

श्री अध्यक्ष : यह meeting 7 बजे खत्म होनी थी। (This sitting would have come to an end at 7 p.m.)

श्री बलराम दास टंडन : अगर यह rules में है कि sitting 4½ घंटे ही होगी तो हमें कोई एतराज़ नहीं है।

श्री अध्यक्ष : ऐसा ही है। जितनी ज़्यादा देर करेंगे उतना ही ज़्यादा आप को बैठना पड़ेगा। (It is so. The more the hon. Members delay the more they will have to sit.)

ਚੌਧਰੀ ਬਲਬੀਰ ਸਿੰਘ: ਅਜ ਤਕ ਤਾਂ ਇਹੋ ਕਾਇਦਾ ਰਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਗੌਰਮੈਂਟ motion move ਕਰਦੀ ਹੈ ਕਿ ਜਦੋਂ ਤਕ business ਖਤਮ ਨਹੀਂ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਉਸ ਵਕਤ ਤਕ ਹਾਊਸ ਚਲੇ ਜਾਂ ਫਿਰ 6½ ਬਜੇ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ time of sitting extend ਕਰਨ ਲਈ ਹਾਊਸ ਦੀ ਮਨਜ਼ੂਰੀ ਲਈ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਇਥੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚੋਂ ਕੋਈ ਗਲ ਵੀ ਨਹੀਂ ਹੋਈ।

Mr. Speaker : There is no question of a non-stop sitting. It has already been decided that the Bill under discussion would be passed today.

Sardar Ajmer Singh : Sir, may I know whether in addition to the sitting of the House tomorrow morning there will be a sitting in the afternoon also ?

Mr. Speaker : It was decided to have an extra sitting to-day because it was considered that the business pending with the Sabha would be completed. But at the commencement of this sitting some Members expressed the opinion that the time for considering the Bills was too short. Therefore, it was decided, that if necessary, we will have a sitting tomorrow also.

ਚੌਧਰੀ ਬਲਬੀਰ ਸਿੰਘ : ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਤੁਸੀਂ sitting ਦਾ ਟਾਈਮ ਇਕ ਘੰਟਾ ਹੋਰ ਵਧਾ ਦਿਤਾ ਤਾਂ ਅਸੀਂ ਉਹ ਮੰਨ ਲਿਆ। ਜਦ ਵੀ ਅਸੈਂਬਲੀ ਬੈਠਦੀ ਹੈ ਤਾਂ ਸਾਰਾ ਕੰਮ rush through ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ non-stop sitting ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਜਦ ਹੁਣ ਅਸੈਂਬਲੀ ਦਾ ਸੈਸ਼ਨ ਚਲ ਰਿਹਾ ਹੈ ਤਾਂ ਇਹ ਕੰਮ ਕਲ, ਪਰਸੋਂ ਅਤੇ ਉਸ ਤੋਂ ਵੀ ਅਗਲੇ ਦਿਨ ਤਕ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਜੇ ਕਿਸੇ ਮੈਂਬਰ ਨੂੰ personal inconvenience ਹੈ ਤਾਂ ਉਹ ਚਲਾ ਜਾਏ। Ordinarily ਅਗਰ ਕੋਈ ਮੈਂਬਰ sitting attend ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ ਤਦ ਵੀ ਕੋਈ ਬਾਤ ਨਹੀਂ। ਮੈਂਬਰਾਂ ਨੂੰ ਇਹ ਕਿਉਂ penalise ਕੀਤਾ ਜਾਏ ਕਿ ਉਹ unlimited period ਲਈ ਬੈਠਣ। ਹਰ ਵਾਰੀ ਇਹ ਚੀਜ਼ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। Legislation rush through ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਅਸੀਂ ਇਕ ਦਿਨ ਵਿਚ ਦੋ ਯੂਨੀਵਰਸਟੀਆਂ ਬਣਾਉਣ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕਰ ਰਹੇ ਹਾਂ।

THE PUNJAB AGRICULTURAL UNIVERSITY BILL, 1961

(RESUMPTION OF CONSIDERATION—CLAUSE BY CLAUSE)

CLAUSE 10

ਉਪ-ਮੰਤ੍ਰੀ (ਸ੍ਰੀ ਹਰਬੰਸ ਲਾਲ) : ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਮੈਂ non-official ਮੈਂਬਰਾਂ ਦੇ ਬਾਰੇ ਅਰਜ਼ ਕਰ ਰਿਹਾ ਸੀ ਕਿ ਕਈ ਇਤਰਾਜ਼ ਕੀਤੇ ਗਏ ਹਨ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਤਾਦਾਦ ਵਧਾਉਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ ਜਾਂ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਨੁਮਾਇੰਦਗੀ ਦਿਤੀ ਗਈ ਹੈ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਦੇਣੀ ਚਾਹੀਦੀ। ਇਕ ਇਤਰਾਜ਼ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ eminent industrialist ਯਾ manufacturer or trader ਨੂੰ ਨੁਮਾਇੰਦਗੀ ਕਿਉਂ ਦਿਤੀ ਗਈ ਹੈ। ਇਹ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਉਥੇ agriculture ਦਾ ਆਦਮੀ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਇਤਰਾਜ਼ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਜਦ ਇਹ Agricultural University ਹੈ, ਜਿਸ ਵਿਚ agriculture ਦੇ ਮੁੱਤਲਿਕ ਪੜ੍ਹਾਈ ਹੋਵੇਗੀ, ਤਾਂ ਇਸ ਵਿਚ industry ਨੂੰ ਕਿਉਂ ਨੁਮਾਇੰਦਗੀ ਦਿੱਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। Hon. Members ਨੂੰ ਯਾਦ ਹੋਵੇਗਾ ਕਿ agriculture ਸਿਰਫ ਏਥੇ ਹੀ ਖਤਮ ਨਹੀਂ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਕਿ ਅਨਾਜ ਪੈਦਾ ਹੋ ਗਿਆ। ਅਨਾਜ ਨੇ ਮੰਡੀਆਂ ਵਿਚ ਜਾਣਾ ਹੈ। ਏਸ ਕੰਮ ਦੇ regulate ਹੋਣ ਦਾ ਸਵਾਲ ਹੈ ਕਿ ਕਿਵੇਂ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। Marketing ਵੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। Trade ਦਾ ਮਤਲਬ ਇਹ ਨਹੀਂ ਕਿ grower trader ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ। ਉਹ ਆਪਣੀ ਕੁਆਪਰੇਟਿਵ societies ਬਣਾਉਂਦੇ ਹਨ ਅਤੇ trade ਵਿਚ ਆਉਂਦੇ ਹਨ। ਕੁਛ food crops ਹਨ ਅਤੇ ਕੁਛ cash crops ਹਨ। Cash crops industry ਵਿਚ ਲੈ ਕੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਉਹ assess ਕਰਦੇ ਹਨ। ਖੰਡ ਦੀ ਇੰਡਸਟਰੀ ਗੰਨੇ ਤੇ ਨਿਰਭਰ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਉਹ ਦੇਖਦੇ ਹਨ ਕਿ ਗੰਨਾ ਕਿੰਨਾ develop ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਕਿੰਨੇ area ਵਿਚ ਹੋਏਗਾ, ਇਸ ਦੀ ਕਿੰਨੀ ਪੈਦਾਵਾਰ ਹੋਏਗੀ। Textile industry cotton ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਪਤਾ ਹੈ ਕਿ ਕਿੰਨੀ ਕਪਾਹ ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ, ਕਿਸ area ਵਿਚ ਹੋਏਗੀ ਤੇ ਕਿੰਨੀ ਸਪਲਾਈ ਹੋਏਗੀ। Agriculture ਨੂੰ scientific lines ਤੇ study ਕਰਨ ਵਾਸਤੇ, ਉਸ ਦੀ teaching ਵਾਸਤੇ, proper research work ਵਾਸਤੇ industrialist ਜਾਂ trader class ਲਈ

[ਉਪ ਮੰਤਰੀ]

ਹੈ, having interest in agricultural development, ਇਹ ਉਹ ਆਦਮੀ ਹੋਏਗਾ ਜੋ agricultural development ਵਿਚ interested ਹੋਵੇਗਾ। ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਜੋ ਪੰਚਾਇਤ ਸੰਮਤੀਆਂ ਜਾਂ ਜ਼ਿਲਾ ਪਰਿਸ਼ਦਾਂ ਵਿਚੋਂ ਮੈਂਬਰ ਲੈਣੇ ਹਨ ਯਾ ਜੋ ਮੈਂਬਰ graduates ਨੇ ਚੁਣਨੇ ਹਨ ਉਹ region-wise ਹੋਣੇ ਚਾਹੀਦੇ ਹਨ। ਮੈਂ ਇਸ ਹਾਊਸ ਅਗੇ ਅਪੀਲ ਕਰਾਂਗਾ ਕਿ ਜਿਸ spirit ਨੂੰ ਲੈਕੇ ਇਹ ਯੂਨੀਵਰਸਟੀ ਬਣਾਈ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ ਉਸ ਨੂੰ ਯਾਦ ਰਖਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਯੂਨੀਵਰਸਟੀ Regional item ਨਹੀਂ ਹੈ। Board of management ਨੇ ਉਚੀ ਸਤਹ ਦੇ ਫੈਸਲੇ ਕਰਨੇ ਹਨ। ਇਹ ਨਹੀਂ ਕਿ ਇਕ ਰਿਜਨ ਵਾਸਤੇ ਕੋਈ ਵਖਰੇ ਫੈਸਲੇ ਹੋਣੇ ਹਨ। ਜੇ Education provide ਹੋਣੀ ਹੈ ਜਾਂ research work ਹੋਣਾ ਹੈ ਤਾਂ ਸਾਰੇ ਪੰਜਾਬ ਵਾਸਤੇ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਇਹ ਹੋਏਗੀ ਕਿ ਸੂਬੇ ਦੇ ਮੁਖਤਲਿਫ areas ਦੀ representation graduates ਦੇ ਰਾਹੀਂ ਹੋਵੇ। ਅਗਰ ਏਸ ਨੂੰ strictly Region-wise ਕਰੋਗੇ ਤਾਂ ਇਸ ਨਾਲ ਯੂਨੀਵਰਸਟੀ ਦਾ ideal smash ਹੋ ਜਾਏਗਾ। ਹਾਂ, progressive farmers ਨੂੰ representation ਮਿਲੇ ਇਸ ਦਾ ਧਿਆਨ ਜ਼ਰੂਰ ਰਖਾਂਗੇ। ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਕਿ progressive farmer ਦੀ definition ਨਹੀਂ। ਇਸ ਦੀ ਲੋੜ ਨਹੀਂ । ਇਹ ਉਹ farmer ਹੈ ਜਿਸ ਨੇ modern technique ਨੂੰ ਪਸੰਦ ਕੀਤਾ ਹੈ, adopt ਕੀਤਾ ਹੈ । ਇਸ ਕਲਾਜ਼ ਵਿਚ ਲਿਖਿਆ ਹੈ :—

> having experience of and interest in scientific farming and live-stock improvement.'

ਇਸ ਵਿਚ indication ਦਿਤੀ ਹੈ । ਇਕ amendment ਰਾਹੀਂ ਇਹ ਵੀ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਕਿ ਇਕ ਦੀ ਜਗਾਹ ਦੋ progressive farmers ਹੋਣੇ ਚਾਹੀਦੇ ਹਨ । ਇਸ ਵਿਚ force ਹੈ ਪਰ Region-wise tradition ਗਲਤ ਹੋਵੇਗਾ। ਇਹ ਚੀਜ਼ ਨਹੀਂ ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ। ਮੈਂ ਇਸ ਅਮੈਂਡਮੈਂਟ ਨੂੰ accept ਕਰਦਾ ਹਾਂ, ਕਿ ਇਹ ਆ ਜਾਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ । ਲੇਕਿਨ Graduates ਦੇ ਮੁੱਤਲਿਕ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਨੁਮਾਇੰਦਗੀ ਜ਼ਿਆਦਾ ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ । Proportion ਦੇ ਮੁਤਾਬਿਕ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਦੋ ਮੈਂਬਰ ਦਿਤੇ ਗਏ ਹਨ। ਇਹ ਕਾਫੀ ਹਨ। ਪ੍ਰਿੰਸੀਪਲ ਰਲਾ ਰਾਮ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ Vice-Chancellor Board of Management ਦਾ ਮੈਂਬਰ ਨਹੀਂ ਬਣਾਇਆ ਗਿਆ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾ ਸਾਰਾ ਕੰਮ smash ਹੋ ਜਾਏਗਾ। Board of Management ਇਸ ਕਿਸਮ ਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਦਾ ਤਰੀਕਾ ਪੰਜਾਬ ਯੂਨੀਵਰਸਟੀ ਨਾਲੋਂ ਮੁਖਤਲਿਫ ਹੈ । ਉਥੇ Vice-Chancellor ਨੂੰ Chancellor ਮੁਕਰਰ ਕਰਦਾ ਹੈ, syndicate ਯਾ ਸੈਨੇਟ Vice-Chancellor ਮੁਕਰਰ ਨਹੀਂ ਕਰਦੀ। ਉਸ ਨੂੰ ਪਹਿਲੀ ਦਫਾ ਜਰੂਰ ਸਰਕਾਰ appoint ਕਰੇਗੀ। ਫੇਰ Board of Management appoint ਕਰੇਗਾ । ਅਗਰ Vice-Chancellor ਨੂੰ Board of Management ਦਾ ਮੈਂਬਰ ਬਣਾ ਦਿਤਾ ਜਾਏ ਤਾਂ ਜੇ Board of Management ਨੇ Vice-Chancellor ਦੇ ਖਿਲਾਫ ਕੋਈ action ਲੈਣਾ ਹੈ ਤਾਂ ਨਹੀਂ ਲਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ। ਪੰਜਾਬ ਯੂਨੀਵਰਸਟੀ ਵਿਚ ਤਾਂ ਚੂੰਕਿ Vice-Chancellor ਨੂੰ Chancellor

ਮੁਕਰਰ ਕਰਦਾ ਹੈ ਉਹ syndicate ਅਤੇ ਸੈਨੇਟ ਦਾ ਮੈਂਬਰ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਉਹ appointing body ਨਹੀਂ ਹੈ। ਏਥੇ ਅਗਰ ਉਸ ਨੂੰ Board of Management ਦਾ ਮੈਂਬਰ ਬਣਾ ਦਿਤਾ ਜਾਏ ਤਾਂ ਇਹ contradictory ਚੀਜ਼ਾਂ ਹੋਣਗੀਆਂ। ਬੋਰਡ ਅਤੇ Vice-Chancellor ਦੀ ਆਪੋ ਵਿਚ ਲਗਣ ਲਗ ਪਏਗੀ।

श्री रला राम : बाकी जो यूनिवर्सिटीज़ हैं उन में जब उसकी dignity का सवाल ग्राता है तो वह वहां से उठ जाता है। इस तरह से यहां भी हो सकता है।

ਉਪ ਮੰਤ੍ਰੀ: ਕਿਸੇ body ਦਾ ਕੋਈ ਮੁਲਾਜ਼ਮ ਮੈਂਬਰ ਨਹੀਂ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਕਿਉਂਕਿ ਇਹ ਮੁਨਾਸਬ ਨਹੀਂ। Basic principle ਇਹ ਹੈ ਕਿ Vice-Chancellor ਨੂੰ Board of Management ਬਣਾਏਗਾ। ਅੰਦਾਜ਼ਾ ਲਾਇਆ ਜਾਵੇ ਕਿ ਜੇ ਉਸ ਨੂੰ ਬੋਰਡ ਦਾ ਮੈਂਬਰ ਬਣਾ ਦਿਤਾ ਤਾਂ ਕਈ ਖਰਾਬੀਆਂ ਹੋ ਜਾਣਗੀਆਂ, ਕੰਮ ਨਹੀਂ ਚਲ ਸਕੇਗਾ। Vice-Chancellor will be responsible to the Board of Management ਇਹ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਕਿ ਜੇ ਰਜਿਸਟਰਾਰ ਸੈਕਰੈਟਰੀ ਬਣੇ ਤਾਂ ਉਹ Board of Mangement ਦਾ ਮੈਂਬਰ ਨਹੀਂ ਬਣ ਜਾਂਦਾ। ਰਜਿਸਟਰਾਰ Board of Management ਅਤੇ Academic Council ਦਾ Executive Officer ਹੈ। ਉਸ ਨੇ co-ordination ਕਰਨੀ ਹੈ, administration ਦੀ Board of Management ਦਾ Honorary Chairman Chancellor ਹੈ। ਇਤਰਾਜ਼ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ working ਚੇਅਰਮੈਨ ਇਕ ਸਾਲ ਵਾਸਤੇ ਹੀ ਬਣੇਗਾ ਤੇ ਜਿਹੜਾ Board of Management ਬਣੇਗਾ ਉਸ ਦਾ ਕੰਮ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਚਲੇਗਾ। Vice Chancellor ਨੂੰ Board of Management appoint ਕਰੇਗਾ ਲੇਕਿਨ ਚੇਅਰਮੈਨ ਜਿਸ ਨੇ ਕਿ Board of Management ਦੇ ਕੰਮ ਨੂੰ regulate ਕਰਨਾ ਹੈ ਉਹ Chairman ਇਕ ਸਾਲ ਵਾਸਤੇ ਰਹੇਗਾ ਤਾਕਿ ਉਸ ਦਾ vested interest ਨਾ ਬਣ ਜਾਏ। ਉਹ succeeding year ਵਿਚ Chairman ਹੀਂ ਬਣ ਸਕੇਗਾ ਤਾਕਿ ਉਸ ਦਾ vested interest ਨਾ ਬਣ ਜਾਏ।

श्री शेर सिंह : Legislators के बारे में क्या ख्याल है ग्रापका ?

ਉਪ ਮੰਤ੍ਰੀ: Legislation ਦੇ ਬਾਰੇ ਵਿਚ ਮੈਂ ਅਰਜ਼ ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਵੇਖਿਆ ਹੋਵੇਗਾ ਕਿ ਇਥੇ ਇਤਰਾਜ਼ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਔਰ amendment ਵੀ ਆਈ ਹੈ ਕਿ ਇਕ Minister ਵੀ ਇਸ Board ਦਾ ਮੈਂਬਰ ਬਣਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਔਰ ਦੋ ਮੈਂਬਰ ਵੀ ਇਸ ਦੇ ਮੈਂਬਰ ਹੋਣੇ ਚਾਹੀਦੇ ਹਨ। ਮੈਂ ਅਰਜ਼ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਬਾਵਜੂਦ ਇਸ ਗੱਲ ਦੇ ਕਿ Minister ਨੇ ਖੁਦ ਇਸ University ਨੂੰ ਬਣਾਉਨਾ ਹੈ ਉਸ ਨੂੰ ਜਾਣ ਬੁਝ ਕੇ ਇਸ ਬੋਰਡ ਦਾ ਮੈਂਬਰ ਨਹੀਂ ਬਣਾਇਆ ਗਿਆ ਕਿਉਂਕਿ ਅਸੀਂ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਇਹ University directly ਔਰ indirectly political influence ਤੋਂ ਬਚੀ ਰਹੇ।

ਜਿਹੜਾ ਇਹ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ Legislators ਵੀ ਆਉਣੇ ਚਾਹੀਦੇ ਹਨ ਉਸ ਬਾਰੇ ਮੈਂ ਅਰਜ਼ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਅਸੀਂ ਨਹੀਂ ਚਾਹੁੰਦੇ ਕਿ Legislators ਬਤੌਰ Legislator ਦੇ ਇਸ ਬੋਰਡ ਵਿਚ ਆਉਣ ਪਰ ਅਗਰ ਉਹ ਆਉਣਾ ਚਾਹੁਣ ਤਾਂ ਇਸ ਲਈ ਉਨ੍ਹਾਂ ਤੇ ਕੋਈ

[ਉਪ ਮੰਤਰੀ]
ਰੋਕ ਨਹੀਂ ਲਾਈ ਗਈ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚੋਂ ਜੇ ਕੋਈ ਚੰਗੇ progressive farmers ਹੋਣ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਲਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚੋਂ ਬਲਾਕ ਸਮਤੀਆਂ ਤੇ ਜ਼ਿਲਾ ਪਰੀਸ਼ਦਾਂ ਦੇ ਜੋ ਕੋਈ ਮੈਂਬਰ ਹੋਣਗੇ ਉਹ ਆ ਸਕਦੇ ਹਨ ਪਰ ਉਹ M.L.A. ਦੀ ਹੈਸੀਅਤ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਆ ਸਕਣਗੇ । ਫਿਰ ਉਹ Registered graduates ਵਿਚੋਂ ਆ ਸਕਦੇ ਹਨ । ਇਕ M.L.A. ਇਕ industrialist ਜਾਂ business man ਜਾਂ manufacturer ਜਿਹੜਾ agriculture ਵਿਚ interest ਲੈਂਦਾ ਹੈ ਇਸ capacity ਵਿਚ ਵੀ ਇਸ Board ਦਾ ਮੈਂਬਰ ਚੁਣਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਬਾਰੇ ਮੈਂ ਇਤਨੀ ਹੀ ਅਰਜ਼ ਕਰ ਦੇਣੀ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਜਿਹੜਾ ਇਹ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ੨ Legislators ਵੀ elected ਹੋਣੇ ਚਾਹੀਦੇ ਹਨ, ਮੈਂ ਇਸ ਚੀਜ਼ ਨੂੰ ਕਾਫੀ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ, ਪਰ ਮੈਂ ਇਕ painful duty perform ਕਰ ਰਿਹਾ ਹਾਂ, ਮੈਂ ਖੁਦ Legislator ਹਾਂ ਪਰ ਇਹ ਇਸ ਦੇ ਅੰਦਰ ਕਿਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਵੀ fit in ਨਹੀ ਕਰਦੇ। ਇਸ ਲਈ ਮੈਂ ਅਰਜ਼ ਕਰਾਂਗਾ ਕਿ ਇਸ ਕਲਾਜ਼ ਨੂੰ ਹਾਊਸ ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੀ ਮਨਜ਼ੂਰ ਕਰੇਗਾ।

ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਜਿਹੜੀ Amendment No. 15 ਵਿਚ ਮੰਗ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ ਕਿ ਇਕ progressive farmer ਦੀ ਬਜਾਏ ਦੋ progressive farmers ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਜਾਵੇ ਇਸ ਨਾਲ live-stock breeder ਦੀ ਬਜਾਏ live-stock breeders ਕਰਨਾ ਪੈਣਾ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਇਕ ਦੋ ਹੋਰ ਛੋਟੀਆਂ ਛੋਟੀਆਂ ਤਬਦੀਲੀਆਂ ਹਨ। ਇਸ ਲਈ ਮੈਂ ਅਰਜ਼ ਕਰਾਂਗਾ ਕਿ ਇਹ ਸਾਨੂੰ ਮਨਜ਼ੂਰ ਕਰ ਲੈਣੀਆਂ ਚਾਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ। ਇਹ ਕਲਾਜ਼ ਇਨ੍ਹਾਂ consequential changes ਨਾਲ ਪਾਸ ਕਰ ਦੇਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ।

So I accept the second amendment of S. Kartar Singh Dewana. But with its acceptance some consequential changes will have to be made.

Mr. Speaker : That will be done.

EXTENSION OF TIME OF THE SITTING

Mr. Speaker : If the hon. Members think that they would not be able to finish the business today let us hold two sittings tomorrow instead of sitting late today.

श्री बल राम दास टण्डन : परसों क्यों न कर लें ।

ਸਰਦਾਰ ਗੁਰਬਚਨ ਸਿੰਘ ਬਾਜਵਾ : ਕਲ ਦੋ ਕਰ ਲਉ ।

उद्योग मंत्री : आप ने जो suggestion दी है वह reasonable है कि अगर आज नहीं बैठना चाहते तो कल दो sittings हो जाएं और काम खत्म होना चाहिए।

श्री शेर सिंह : तीन तारीख को बैठ जाएं ।

Mr. Speaker : I have decided once for all not to hold the sitting on the 3rd October, 1961. The hon. Members might remember that they had given me an undertaking that they would wind up on Wednesday I made the announcement accordingly and some of the hon. Members were keen to leave.

ਸਰਦਾਰ ਪੰਨਾ ਸਿੰਘ ਗੁਲਸ਼ਨ : ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਮੇਰੀ ਬੇਨਤੀ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਜਦੋਂ ਦਾ ਇਹ ਸੈਸ਼ਨ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋਇਆ ਹੈ ਉਸ ਦਿਨ ਤੋਂ ਯਾ ਤਾਂ ਇਸ ਦੀ sitting ਦਾ time ਵਧਾ ਦਿਤਾ ਜਾਂਦਾ ਰਿਹਾ ਹੈ ਜਾਂ double sitting ਕਰ ਦਿਤੀ ਗਈ ਹੈ।

ਉਦਿਓਗ ਮੰਤ੍ਰੀ : ਤੁਸੀਂ ਆਪ ਹੀ ਤਾਂ ਉਸ ਦਿਨ ਛੁੱਟੀ ਕਰਨ ਲਈ ਆਖਿਆ ਸੀ।

ਚੌਧਰੀ ਬਲਬੀਰ ਸਿੰਘ : ਕਦੋਂ ਅਸੀਂ ਛੁੱਟੀ ਵਾਸਤੇ ਕਿਹਾ ਸੀ ? ਤੁਹਾਡੀ ਆਪਣੀ ਪਾਰਟੀ ਨੇ ਇਹ ਫੈਸਲਾ ਕੀਤਾ ਸੀ। ਤੁਹਾਡੀ ਪਾਰਟੀ ਦਾ ਇਹ ਫੈਸਲਾ ਹੈ ਕਿ ਹਰ ਸ਼ਨਿਚਰ ਵਾਰ ਤੇ ਐਤਵਾਰ ਛੁੱਟੀ ਕੀਤੀ ਜਾਵੇ। ਤੁਸੀਂ ਕਹਿੰਦੇ ਰਹੇ ਹੋ ਕਿ ੨ ਘੰਟੇ ਹੋਰ ਬੈਠ ਜਾਉ, ਤਦ ਅਸੀਂ ਬੈਠਦੇ ਰਹੇ ਹਾਂ, ਅਜ ਤੁਸੀਂ ਕਿਹਾ ਕਿ ਦੋ sittings ਕਰ ਲਉ, ਤਾਂ ਅਸੀਂ ਦੋ sittings ਲਈ ਬੈਠੇ ਰਹੇ ਹਾਂ।

ਸਰਦਾਰ ਉਮਰਾਉ ਸਿੰਘ : ਜਿਤਨੀ ਦੇਰ ਤਕ ਇਹ ਬਿਲ ਪਾਸ ਨਹੀਂ ਹੋ ਜਾਂਦਾ, ਇਹ meeting ਚਲਦੀ ਰਹਿਣ ਦਿਉ ।

बहुत से माननीय सदस्य : Sitting जारी रहनी चाहिए । बिल पास करने तक जारी रहनी चाहिए ।

Mr. Speaker: The sitting is extended by two hours.

Minister for Industries Some hon. Members have already left.

Mr. Speaker: The House will hold two sittings tomorrow and the second sitting will continue till we finish the business on the agenda.

Chaudhri Balbir Singh: Sir, this is not the sense of the house.

ਸ੍ਰੀ ਬਲਰਾਮ ਦਾਸ ਟੰਡਨ : ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, sense of the House ਕੋਈ ਚੀਜ਼ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਅਸੀਂ ਸਭ ਕੁਝ ਦੇਖਣਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਸਾਡੀ contribution ਕੀ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ ਤੇ ਕੀ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦੀ । ਕਈ ਸਾਡੀਆਂ ਹੋਰ ਵੀ engagements ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ।

ਸਰਦਾਰ ਉਮਰਾਉ ਸਿੰਘ : ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਤੁਸੀਂ continue ਕਰੋ।

श्री बलराम दास टंडन : स्पीकर साहिब, अगर गवर्नमेंट बिल को इसी तरह से rush through करना चाहती है तो हम as a protest walk out करते हैं ।

(*At this stage the Members of the opposition staged a walk out*

श्री शेर सिंह : स्पीकर साहिब, मेरी प्रार्थना है कि ऐसी कौन सी मुसीबत पड़ी है जोकि गवर्नमेंट इस तरह जल्दी से legislation पास करना चाहती है और इस मतलब के लिए हाउस को दो घण्टों के लिए extend किया जा रहा है । मेरा सुझाव है कि अगर काम खत्म नहीं हो सकता तो तीन अक्तूबर को एक और sitting कर ली जाए ।

श्री अध्यक्ष : पहले यह फैसला किया गया था कि हाउस आज *sine die* adjourn कर दिया जाएगा लेकिन मुश्किल यह है कि आप किसी decision को stick नहीं करते। (It was earlier decided that the House will adjourn *sine die* today. But the difficulty is that the Opposition groups do not stick to any decision.)

श्री शेर सिंह : स्पीकर साहिब, हम कोशिश करेंगे कि कल सारा काम खत्म हो जाए ।

श्री अध्यक्ष : अब तो sitting 2 घण्टे के लिये extend कर दी गई है और वह बाहर चले गए हैं । Now with the consent of the House the sitting has been extended by two hours and the Members of the Opposition have staged a walk out.) (*Interruptions*)

श्री अध्यक्ष : मेरा attitude शुरू से ही बड़ा lenient और friendly रहा है । मैं नहीं चाहता था कि सैशन के आखरी दिन इस तरह का show हो । लेकिन मालूम होता है कि वे walkout करने के लिए तुले हुए थे इसीलिये वे किसी फैसले पर नहीं पहुंचते थे । (My attitude has all along been very lenient and friendly and I did not like that there should be any unpleasantness in the House on the last day of the session. But it appears that the Members of the opposition were determined to stage a walk out and it was for this reason that they were indecisive.)

Sardar Gurbachan Singh Bajwa : I am sorry that they have adopted such an attitude.

श्री अध्यक्ष : वह इस तरह obstruction करते रहे हैं कि मेरी patience की हद हो गई । उन में compromising spirit ही नहीं है । (They have been obstructing the proceedings of the House in such a way that they exhausted my patience. They did not display a spirit of compromise.)

उद्योग मंत्री: स्पीकर साहिब, spirit of accommodation वहां होती है जहां नेक नीयती से काम लिया जाए । यहां पर तो उन सब ने हर वक्त interrupt करने की Policy अख्तियार कर रखी है । अगर नेक नीयती से काम लेते तो सुबह छोटा सा बिल तीन घण्टे न लेता । आप का attitude वाकई बहुत lenient और friendly था। उनको walk-out stage करने की बजाए आप के attitude को appreciate करना चाहिये था, admire करना चाहिये था । यह उन का tactic है और इस के ज़रिये वे बाहर sensation पैदा करना चाहते हैं ।

श्री अध्यक्ष : अगर्चे वे Proceedings को obstruct करते रहे फिर भी मैं उनको tolerate करता रहा ताकि आखरी दिन हाउस में unpleasantness न हो। लेकिन वह तो walk-out करके situation को exploit करना चाहते थे । यह उन के लिये ठीक नहीं था । (Although they were obstructing the proceedings of the House yet I was tolerating it, so that there may not be any unpleasantness in the House on the last day. They, however, wanted to exploit the situation by staging a walk-out. It was not fair on their part.)

THE PUNJAB AGRICULTURAL UNIVERSITY BILL, 1961.

RESUMPTION OF CONSIDERATION CLAUSE BY CLAUSE

CLAUSE 10

Mr. Speaker : Question is—

In sub-clause (1)(iv), *for* "six" *substitute* "eleven".

The motion was lost.

Mr. Speaker : Question is—

At the end of sub-clause (1)(iv)(e), *add* the following :—

"(f) five members of the Assembly who may be elected by the House by means of single transferable vote".

The motion was lost.

Mr. Speaker : Question is—

In sub-clause (3), line 3, *for* "two members" *substitute* "four members".

The motion was lost.

Mr. Speaker : Question is—

In sub-clause (3), line 3, *for* "two" occurring between "," and "after" *substitute* "three".

The motion was lost.

Mr. Speaker : Question is—

In sub-clause (3), line 4, *for* "one" occurring twice *substitute* "two".

The motion was lost.

Mr. Speaker : Question is—

For sub-clause (1)(iv)(c) *substitute* the following :—

"(1)(iv)(c) one expert in cottage and decentralised industries".

The motion was lost.

Mr. Speaker : Question is—

For sub-clause (1)(iv)(e) *substitute* the following :—

"(1)(iv)(e) two members of Panchayat Samitis and Zila Parishads one from each region to be elected by the members of the Zila Parishads".

The motion was lost.

Mr. Speaker : Question is—

In sub-clause (1)(v), line 1, *for* "two" *substitute* "six".

The motion was lost.

Mr. Speaker : Question is—

In the proviso to sub-clause (1)(v), line 1, *for* "one" *substitute* "three".

The motion was lost.

Mr. Speaker : Question is—

In the proviso to sub-clause (1)(v), line 3, *for* "the other" *substitute* "three".

Th motion was lost.

Mr. Speaker : Question is—

At the end of sub-clauses (1)(v) *add* the following :—

"(vi) Two members of the Punjab Vidhan Sabha to be elected by the Punjab Vidhan Sabha."

The motion was lost.

Mr. Speaker : Question is—

After sub-clause (1)(v), *add* the following :—

"(vi) Vice-Chancellor of the University *ex-officio*"

The motion was lost.

Mr. Speaker : Question is—

In sub-clause (5), line 1, *between* ',Board,' and ":" *insert* "and the Vice-chancellor of the University shall be the Vice-Chairman of the Board. In the absence of both the Board shall elect from amongst its members a chairman for the meeting."

The motion was lost.

Mr. Speaker : Question is—

Delete proviso to sub-clause (5).

The motion was lost.

Mr. Speaker : Now, I will put the amendments of Shri Ram Piara to the vote of the House.

Shri Ram Piara : Sir, I withdraw my amendments.

Mr. Speaker : Is it the pleasure of the House that the amendments be withdrawn ?

(*Voices* : No objection)

The amendments were, by leave, withdrawn.

Mr. Speaker : Question is—

After sub-clause (1)(iii), *add* the following proviso :—

"Provided that these members shall not have the right of vote".

The motion was lost.

Mr. Speaker : Now I will put the next amendment (No. 15) of Sardar Kartar Singh Diwana to the vote of the House.

Question is—

In sub-clause (1)(iv)(b), line 1 *for*, 'one progressive farmer', *substitute* "two progressive farmers".

The motion was carried.

Mr. Speaker : As already stated, the consequential changes will be made, wherever necessary.

Mr. Speaker : Question is—

In sub-clause (1), *insert* the following as part(i) and renumber the existing parts accordingly —

"(i) Minister of Agriculture, Punjab."

Sardar Umrao Singh : Sir, I withdraw it.

Mr. Speaker : Is it the pleasure of the House that the amendment be withdrawn ?

(*Voices* : Yes)

The amendment was, by leave, withdrawn.

Mr. Speaker : Question is—

After sub-clause (1)(iv), *add* the following :—

"(v) Two members elected by the Punjab Legislative Assembly by the members from amongst themselves".

The motion was lost.

Mr. Speaker : The next amendment of Sardar Umrao Singh, i.e., No. 53, has become redundant bacause a similar amendment in the name of Sardar Kartar Singh Dewana, i.e., No. 15 has been accepted by the Government.

Mr. Speaker : Question is—

That clause 10, as amended, stand part of the Bill.

The motion was carried.

CLAUSE 11

Shri Ram Piara (Karnal) : Sir, I beg to move—

In sub-clause (2), line 1, *for* "four" *substitute* "five".

यानी Vice-Chancellor की term of office चार साल की बजाय पांच साल होनी चाहिए। जनाब यह मैं इसलिए कह रहा हूं क्योंकि Clause 10 की Sub-clause (2) में लिखा है :—

(2) Subject to the provisions of sub-section (3), the term of office of the members of the Board, other than official members, shall be five years.

(Shri Ram Piara)
वहां Board के Members की term पांच साल रखी है। Vice-Chancellor की चार साल रखी गई है । इसलिए मैं ने अर्ज़ की है कि uniformity रखने के लिए उसकी term भी पांच साल होनी चाहिए ।

Mr. Speaker : Motion moved—

In sub-clause (2), line 1, *for* "four" *substitute* "five".

Mr. Speaker : Question is—

In sub-clause (2), line 1, *for* "four" *substitute* "five".

Shri Ram Piara : Sir, I withdraw it.

Mr. Speaker : Is it the pleasure of the House that the amendment be withdrawn ?

(Voices : Yes)

The amendment was, by leave, withdrawn.

Mr. Speaker : Question is—

That clause 11 stand part of the Bill,

The motion was carried.

(CLAUSE 12)

Sardar Umrao Singh : (Nakodar 'G') Sir, I beg to move—

In sub-clause (6), line 4, *between* "body" and "who" insert "for confirmation".

ਸ੍ਰੀਮਾਨਜੀ, ਗੌਰਮੈਂਟ ਨੇ ਇਸ ਕਲਾਜ਼ ਦੇ ਵਿਚ Vice-Chancellor ਨੂੰ emergency powers ਦਿੱਤੀਆਂ ਹਨ ਕਿ ਉਹ ਜਦੋਂ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੋਵੇ ਬਗ਼ੈਰ ਬੋਰਡ ਦੀ ਮਨਜ਼ੂਰੀ ਲੈਣ ਤੇ ਕੋਈ ਕੰਮ ਕਰਨਾ ਚਾਹੇ ਤਾਂ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਮੈਂ ਕਹਿੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਉਹ emergency ਦੇ ਵੇਲੇ ਕੰਮ ਬੇਸ਼ਕ ਆਪਣੇ ਆਪ ਕਰ ਲਵੇ ਲੇਕਿਨ ਬਾਅਦ ਦੇ ਵਿਚ ਬੋਰਡ ਦੀ ਮਨਜ਼ੂਰੀ ਜ਼ਰੂਰ ਲਈ ਜਾਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। ਬਲਾਕ ਸਮਤੀਆਂ ਦੇ ਵਿਚ ਵੀ emergency powers ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ ਮਗਰ ਉਥੇ ਵੀ ਇਹ ਤਰੀਕਾ ਹੈ ਕਿ work ਦੀ execution ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਮਨਜ਼ੂਰੀ ਲਈ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਵਾਸਤੇ ਏਥੇ ਵੀ ਬਾਅਦ ਵਿਚ ਬੋਰਡ ਦੀ ਮਨਜ਼ੂਰੀ ਲੈਣੀ ਠੀਕ ਰਹੇਗੀ। ਬਸ ਮੇਰੀ ਇਤਨੀ ਹੀ ਤਰਮੀਮ ਹੈ। ਮੈਂ ਆਸ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਵਜ਼ੀਰ ਸਾਹਿਬ ਇਸ ਨੂੰ ਗੌਰ ਕਰਕੇ ਮਨਜ਼ੂਰ ਕਰ ਲੈਣਗੇ।

Mr. Speaker : Motion moved —

In Sub-clause (6), line 4 *between* "body" and "who" *insert* "for confirmation"

Deputy Minister (Shri Harbans Lal) : Sir, I accept this amendment

Mr. Speaker : Question is—

In sub-clause (6), line 4, *between* "body" and "who" insert "for confirmation"

The Motion was carried.

Mr. Speaker : Question is—

That clause 12 as amended stand Part of the Bill.

The motion was carried.

CLAUSE 13

Mr. Speaker : Question is—

That clause 13 stand Part of the Bill.

The motion was carried.

CLAUSE 14

Sardar Rajinder Singh : (Sangrur) : Sir, I beg to move—

In sub-clause (2), lines 2-3, *for* "He shall in all account matters be responsible for" *substitute* "He shall be responsible for all account matters including"

In sub-clause (3), lines 1—3, *delete* "relating to the conditions of service, other than amoluments, resignations, the filling of temporary vacancies and arrangements for the carrying on of current duties".

Mr. Speaker : Motions moved—

In sub-clause (2), lines 2-3, *for* "He shall in all account matters be responsible for" *substitute* "He shall be responsible for all account matters including".

In sub-clause (3), lines 1—3, *delete* "relating to the conditions of service, other than emoluments, resignations, the filling of temporary vacancies and arrangements for the carrying on of current duties".

Deputy Minister : (Shri Harbans Lal) : Sir, I accept these amendments.

Mr. Speaker : Question is—

In sub-clause (2), lines 2-3, *for* "He shall in all account matters be responsible for" *substitute* "He shall be responsible for all account matters including".

The motion was carried.

Mr. Speaker ; Question is—

In sub-clause (3), lines 1—3, *delete* "relating to the conditions of service, other than emoluments, resignations, the filling of temporary vacancies and arrangements for the carrying on of current duties".

The motion was carried.

Mr. Speaker : Question is—

That clause 14, as amended, stand part of the Bill.

The motion was carried.

CLAUSES 15 TO 21

Mr. Speaker : Question is—

That clauses 15 to 21 stand part of the Bill.

The motion was carried.

CLAUSE 22

Sardar Kartar Singh Diwana (Barnala) : Sir, I beg to move—

For sub-clause (3) *substitute* the following :—

"(3) There shall be a Director of Research responsible to the Vice-Chancellor. He shall be appointed by the Vice-Chancellor with the approval of the Board".

Mr. Speaker : Motion moved—

For sub-clause (3) *substitute* the following :—

"(3) There shall be a Director of Research responsible to the Vice-Chancellor. He shall be appointed by the Vice-Chancellor with the approval of the Board".

Mr. Speaker : Now I will put the amendment to the vote of the House.

Sardar Kartar Singh Diwana : Sir, I withdraw my amendment.

Mr. Speaker ; Is it the pleasure of the House that the amendment be withdrawn ?

(*Voices* : Yes).

The amendment was, by leave, withdrawn.

Mr. Speaker : Question is—

That clause 22 stand part of the Bill.

The motion was carried.

CLAUSE 23

Sardar Kartar Singh Dewana (Barnala) : Sir, I beg to move—

For sub-clause (3) *substitute* the following :—

"(3) The Director of Extension Education shall be a wholetime officer technically trained in Agriculture and shall be appointed by the Vice-Chancellor with the approval of the Board".

Mr. Speaker : Motion moved—

For sub-clause (3) *substitute* the following :—

"(3) The Director of Extension Education shall be a wholetime officer technically trained in Agriculture and shall be appointed by the Vice-Chancellor with the approval of the Board".

Mr. Speaker : Now I will put the amendment to the vote of the House.

Sardar Kartar Singh Diwana : Sir, I withdraw it.

Mr. Speaker : Is it the pleasure of the House that the amendment be withdrawn ?

(*Voices* : No objection).

The amendment was, by leave of the House, withdrawn.

Mr. Speaker : Question is—

That clause 23 stand part of the Bill.

The motion was carried.

CLAUSE 24

Mr. Speaker : Question is—

That clause 24 stand part of the Bill.

The motion was carried.

CLAUSE 25

Mr. Speaker : Question is—

That clause 25 stand part of the Bill.

The motion was carried.

CLAUSE 26

Mr. Speaker : Question is—

That clause 26 stand part of the Bill.

The motion was carried.

CLAUSES 27 AND 28

Mr. Speaker : Question is—

That clauses 27 and 28 stand part of the Bill.

The motion was carried.

CLAUSE 29

Sardar Rajinder Singh (Sangrur) : Sir, I beg to move—

In sub-clause (b), lines 3-4, *delete* "their continuance in office and".

Mr. Speaker : Motion moved—

In sub-clause (b), lines 3-4, *delete* "their continuance in office and".

Deputy Minister (Shri Harbans Lal) : Sir, I accept this amendment

Mr. Speaker : Question is—

In sub-clause (b), lines 3-4, *delete* "their continuance in office and".

The motion was carried.

Mr. Speaker : Question is—

That clause 29, as amended, stand part of the Bill.

The motion was carried.

CLAUSE 30

Mr. Speaker : Question is—
That clause 30 stand part of the Bill.

The motion was carried.

CLAUSE 31

Mr. Speaker : Question is—
That clause 31 stand part of the Bill.

The motion was carried.

CLAUSE 32

Shri Ram Piara (Karnal) : Sir, I beg to move—

In line 2, *between* "hostel" and "or" *insert* "if the home of the student does not fall within the radius of seven miles".

एक जगह तो कहते हैं कि common campus में रहेंगे, दूसरी तरफ कहते हैं College को shift नहीं किया जायेगा मगर जो यह कहते हैं कि 10 लाख रुपया वहां से इधर transfer कर दिया जायेगा तो ऐसा लगता है कि College को इधर shift कर दिया जायेगा । हमें यह भी देखना चाहिये कि students अगर cycles पर 5, 7 मील से रोज़ाना आ कर पढ़ सकते हैं तो उन पर बोझ डालने की ज़रूरत नहीं । वरना हो सकता है कि कुछ गरीब माली मुश्किलात ही की वजह से पढ़ न सकें । इस में एतराज़ की बात कोई नहीं है अगर नज़दीक वाले लड़के पढ़ कर अपने घर चले जाया करें । इस तरह उन का खर्च बच जाएगा ।

Mr. Speaker : Motion moved—

In line 2, *between* "hostel" and "or" *insert* "if the home of the student does not fall within the radius of seven miles".

Mr. Speaker : Now I will put the amendment to the vote of the House.

Shri Ram Piara : Sir, I withdraw my amendment.

Mr. Speaker : Is it the pleasure of the House that the amendment be withdrawn ?

(*Voices* : Yes)

The amendment was, by leave, withdrawn.

Mr. Speaker : Question is—

That clause 32 stand part of the Bill.

The motion was carried.

CLAUSES 33 TO 36, CLAUSE 1 AND THE TITLE

Mr. Speaker : Question is—

That clauses 33 to 36, clause 1 and the Title stand part of the Bill.

The motion was carried.

Deputy Minister (Shri Harbans Lal) : Sir, I beg to move—

That the Punjab Agricultural University Bill, as amended be passed.

Mr. Speaker : Motion moved—

That the Punjab Agricultural University Bill as amended be passed.

श्री रला राम (मुकेरियां-जनरल): अध्यक्ष महोदय, यह बिल एक भारी जरूरत को पूरा करता है। Central Government चाहती है कि ऐसी University हर राज्य में स्थापित हो।

इस में एक यह एतराज़ किया गया है कि यह एक Official University है। मगर एक बात इस में यह है कि इस के आमदनी के ज़राये वह नहीं होंगें जो दूसरी यूनिवर्सिटियों के होते हैं। इस की आमदनी बहुत कम होगी और सारा खर्च सरकार को करना पड़ेगा। तो कुदरती बात है कि सरकार अपना controlling hand भी रखे। जैसे The person who pays the piper calls the time जो खर्च करता है वही control भी करता है। इस बिल में कोई विशेष दोष नहीं है। दीवाना साहिब की तजवीज़ पर जो representation मिल गई है यह बड़ी खुशी की बात है। मैं ने अपनी amendment move करते वक्त कहा था कि इस में यह भारी defect नज़र आता है कि University की working का सारा बोझ तो Vice Chancellor पर हो मगर Highest Body में उस का स्थान न हो। एक तरफ करते हैं वह Chief Executive होगा दूसरी तरफ जो body appointments करेगी, dismissals इत्यादि करेगी उस में उस को स्थान नहीं दिया गया। वह Convocations पर तो preside करेगा मगर Board of Management की meetings को preside नहीं करेगा। आप जानते हैं उस कालिज का इन्तज़ाम सुचारु रूप से नहीं चल सकता जिस का representative management के अन्दर न हो। चुनांचि हिन्दुस्तान की सभी Universities ने यह पास किया हुआ है कि Vice Chancellor, Board of Management का ex-officio Chairman होगा। अगर किसी official के मुताल्लिक बहस हो रही हो तो वह उठ कर बाहर चला जाता है और उस में हिस्सा नहीं लेता। यह code of conduct है कि वह उस बहस में हिस्सा नहीं लेता। इसलिए अगर सही तरीके से चलाना है तो मैं समझता हूं कि Vice Chancellor का स्थान उस Board of

Management के अन्दर ex-officio होना चाहिए। लेकिन इसमें बड़ा भारी दोष रह गया है कि Board of Management में Vice-Chancellor नहीं रहेगा और Chancellor की गैरहाजिरी में कोई एक मैम्बर उस बाडी का चेयरमैन के तौर पर preside करेगा। यह गलती रह गई है। Vice-Chancellor के बगैर यह हो सकता है कि बहुत से फैसले गलत हो सकते हैं।

यह जो ऐग्रीकल्चरल यूनिवर्सिटी बन रही है यह एक बहुत अच्छा कदम है। यह सराहना की बात है। इसके अन्दर जो बड़ा भारी दोष मैंने लगाया है उसको दूर कर देना चाहिए। आपका धन्यावाद।

राजा रघुबीर सिंह (कुल्लू "जनरल"): स्पीकर साहिब, यह जो ऐग्रीकलचरल यूनिवर्सिटी का बिल लाया गया है इसके लिए मैं बधाई देता हूं। यह बहुत पहले आ जाना चाहिए था। लेकिन अच्छा काम अगर देर में भी हो जाए तो वह भी ठीक ही है।

जनाब जहां तक तरक्की का प्रश्न है उससे तो कोई इनकार ही नहीं कर सकता। वह तो करनी ही चाहिए लेकिन मैं एक बात की तरफ तवज्जुह दिलाना चाहता हूं कि इसके Financial Memorandum में जिक्र किया गया है कि इसको सैंटर की तरफ से सहायता मिलने की आशा है। यह ठीक है लेकिन इसमें वह provision नहीं रखा गया है जो कि सैंट्रल गवर्नमैंट की अन्य institutions के बारे होता है जिनको सहायता मिलती है और वह यह कि अगर सैंटर कोई reservation रखना चाहे तो उसके लिए कोई provision नहीं है।

एक बात यह है कि research stations को centralise किया जाए, इसके clause 22 में लिखा गया है। इसके सम्बन्ध में मैं यह कहना चाहता हूं कि इससे पहाड़ों पर जो research stations हैं उनको बड़ा धक्का लगेगा। क्योंकि यूनिवर्सिटी के पास तो इतना पैसा होगा नहीं कि उन्हें ठीक प्रकार से चला सके। और जो विभाग उन्हें चला रहा है वह शिथिल हो जाएगा शिथिल क्या, उसके अधिकार से ही निकल जाएंगे तो मेरा अंदेशा यह है कि उनकी तरक्की रुक जाएगी। पहाड़ों पर potato stations, wood research stations वगैराह जो आजकल ठीक तरक्की कर रहे हैं उनको धक्का लगेगा। इसी प्रकार फलों की research हो रही है जैसे कि कुल्लू की वादी में पहले जंगली सेब होता था लेकिन वह research करने के बाद आज दुनियां भर में एक मशहूर Variety है। अगर यह research station यूनिवर्सिटी के तहत कर दिए गए तो हो सकता है कि जैसा कि अकसर कहा जाता है कि अब यूनिवर्सिटी के पास पैसा नहीं है इसलिए फलां काम नहीं हो सकता है तो वैसी ही नौबत आ जाए और सेबों के लिए, राजमूंगी के लिए, काली फलावर के लिए जो कि 5 या 6 हजार फीट की ऊंचाई से नीचे नहीं हो सकती जो रिसर्च चल रही है और उनको develop किया जा रहा है वह रुक जाए। क्योंकि एग्रीकलचरल डिपार्टमैंट को तो इस बात का पता है कि इनको develop करने के लिए क्या होना चाहिए, जब कि यूनिवर्सिटी में नए नए लोग होंगे और तो हो सकता है कि उतनी तेजी से और efficiently काम

न हो सके । इसलिए मैं निवेदन करूंगा कि research stations डिपार्टमैंट के तहत ही होने चाहिए। अगर इस काम के लिए और भी अच्छे experts को अगर पहाड़ों पर भेजना पड़े तो ज़रूर भेजना चाहिए । इस तरह से आप पहाड़ी इलाका में पैदा होने वाली चीज़ों और मैदानी इलाकों की जिनस की बढ़ौतरी में मसावत रख सकेंगें । इन अलफाज़ के साथ मैं कहूंगा कि अगर मसावत के साथ चलना हो तो ज़रूर करें ।

ਸਰਦਾਰ ਕਰਤਾਰ ਸਿੰਘ ਦੀਵਾਨਾ (ਬਰਨਾਲਾ) : ਮਾਨਯੋਗ ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਬ, ਇਸ ਹਾਊਸ ਨੇ ਅਜ ਜੋ ਕੰਮ ਕੀਤਾ ਹੈ ਇਸ ਬਾਰੇ ਮੈਂ ਕਹਿੰਦਾ ਹਾਂ, ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ 'ਇਕ ਤੇਰੀ ਲਖ ਵਰਗੀ'। ਇਨ੍ਹਾਂ 5 ਸਾਲਾਂ ਦੇ ਵਿਚ ਅਗਰ ਅਸੀਂ ਕੋਈ ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਬਿਹਤਰੀ ਲਈ, ਔਰ ਕਿਸਾਨ ਦੀ ਬਿਹਤਰੀ ਲਈ ਕੋਈ ਬਿਹਤਰੀਨ ਗੱਲ ਕੀਤੀ ਹੈ ਤਾਂ ਉਹ ਅਜ ਕੀਤੀ ਹੈ । ਮੈਂ ਇਸ ਗੌਰਮੈਂਟ ਨੂੰ ਇਸ ਲਈ ਆਪਦੀ ਮਾਰਫਤ ਮੁਬਾਰਕਬਾਦ ਦਿੰਦਾ ਹਾਂ ਅਤੇ ਕਹਿੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਅਜ ਦੀ ਘੜੀ ਬੜੀ ਚੰਗੀ ਘੜੀ ਹੈ । ਇਸ ਬਿਲ ਦੇ ਪਾਸ ਹੋ ਜਾਣ ਨਾਲ ਪੰਜਾਬ ਦੀ 80 ਫੀ ਸਦੀ ਜ਼ਰਾਇਤ ਪੇਸ਼ਾ ਆਬਾਦੀ ਦੀ ਜ਼ਰੂਰਤ ਪੂਰੀ ਹੋ ਜਾਵੇਗੀ ।

ਪਰ, ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਬ, ਇਸ ਬਿਲ ਵਿਚ ਇਕ ਦੋ ਕਮੀਆਂ ਹਾਲੇ ਵੀ ਰਹਿ ਗਈਆਂ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਬਾਰੇ ਮੈਂ ਅਰਜ਼ ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ।

ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਬ, ਆਪ ਦੀ ਗੈਰ ਹਾਜ਼ਰੀ ਵਿਚ ਇਥੇ Congress Assembly Party ਦੇ ਸਾਰੇ M. L. As. ਡਿਪਟੀ ਮਨਿਸਟਰ ਸਾਹਿਬ ਪਾਸ ਗਏ ਸੀ ਤੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕਿਹਾ ਸੀ ਕਿ ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਇਸ Assembly ਦੇ ਦੋ representatives Punjab University ਵਿਚ ਭੇਜਦੇ ਹੋ ਅਤੇ ਕੁਰੂਖੇਤਰ ਯੂਨੀਵਰਸਟੀ ਵਿਚ ਭੇਜਦੇ ਹੋ, ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਇਸ University ਵਿਚ ਵੀ ਭੇਜੋ । ਪਰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਸਾਡੀ ਬੇਨਤੀ ਨਹੀਂ ਮੰਨੀ। ਅੱਜ ਅਸੀਂ ਆਪਣੇ ਲੀਡਰ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਤੇ ਗਿਆਨੀ ਕਰਤਾਰ ਸਿੰਘ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਗੈਰ-ਹਾਜ਼ਰੀ ਬੜੀ ਬੁਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਮਹਿਸੂਸ ਕੀਤੀ ਹੈ। ਹਾਲਾਂ ਕਿ ਸਾਰੇ congress ਪਾਰਟੀ ਦੇ ਬੈਂਚਾਂ ਤੇ ਬੈਠੇ ਹੋਏ ਮੈਂਬਰਾਂ ਨੇ ਬੇਨਤੀ ਕੀਤੀ ਪਰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਇਹ ਕਿਹਾ ਕਿ ਗੱਲ ਤਾਂ ਤੁਹਾਡੀ ਬੜੀ ਚੰਗੀ ਹੈ ਪਰ ਮੰਨੀ ਨਹੀਂ ਜਾ ਸਕਦੀ । ਇਸ ਤੋਂ ਮੈਂ ਇਹ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਇਹ ਬਿਲ ਇਸ ਹਾਊਸ ਵਿਚ ਪੇਸ਼ ਹੈ ਇਸ ਨਾਲ ਤਾਂ ਇਸ University ਨੂੰ ਇਕ Secretariat University ਬਣਾ ਦਿਤਾ ਗਿਆ ਹੈ । ਇਸ ਲਈ ਮੈਂ ਡਿਪਟੀ ਮਨਿਸਟਰ ਸਾਹਿਬ ਨੂੰ ਅਰਜ਼ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਇਹ ਗੱਲ ਚੰਗੀ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਜੋ ਇਸ ਕਮੀ ਨੂੰ ਪੂਰਾ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਅਤੇ ਜਲਦੀ ਦੇ ਵਿਚ leader ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਗੈਰ-ਹਾਜ਼ਰੀ ਵਿਚ ਔਰ concerned ਮਨਿਸਟਰ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਗੈਰ-ਹਾਜ਼ਰੀ ਵਿਚ ਇਸ ਨੂੰ ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪਾਸ ਕੀਤਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ । ਸਾਨੂੰ ਇਸ ਗੱਲ ਦਾ ਵੀ ਦੁਖ ਹੈ ਕਿ ਜਲਦੀ ਨਾਲ ਇਹ University Bill ਪਾਸ ਕੀਤਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ ਹਾਲਾਂਕਿ ਜਿਸ ਮਨਿਸਟਰ ਨੇ ਇਹ ਬਣਾਇਆ ਹੈ ਉਹ ਇਥੇ ਮੌਜੂਦ ਨਹੀਂ । ਇਹ ਬੜੀ ਭਾਰੀ ਕਮੀ ਹੈ ਜੋ ਸਾਰਾ ਹਾਊਸ ਮਹਿਸੂਸ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਡਿਪਟੀ ਮਨਿਸਟਰ ਸਾਹਿਬ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਗੱਲ ਤੁਹਾਡੀ ਬੜੀ ਚੰਗੀ ਹੈ ਪਰ ਮੈਂ ਪੂਰੀ ਕਰ ਨਹੀਂ ਸਕਦਾ ।

ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਇਹ University ਉਨ੍ਹਾਂ ਬਾਹਰਲੇ ਮੁਲਕਾਂ, ਜਿਹੜੇ agriculture ਵਿਚ ਬੜੇ advanced ਹਨ, ਦੀਆਂ Universities ਦੇ model ਤੇ ਬਣਾਈ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ । ਸ਼੍ਰੀਮਾਨ ਜੀ, ਤੁਸੀਂ ਬਾਹਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਮੁਲਕਾਂ ਦਾ ਦੌਰਾ ਕਰ ਕੇ ਆਏ ਹੋ ਤੁਸੀਂ

[ਸਰਦਾਰ ਕਰਤਾਰ ਸਿੰਘ ਦੀਵਾਨਾ]

ਉਥੇ ਦੇਖਿਆ ਹੋਵੇਗਾ ਕਿ ਉਥੇ ਗਊਆਂ ਕਿਤਨੀਆਂ ਚੰਗੀਆਂ ਹਨ, ਉਥੇ ਫਲ ਕਿਤਨੇ ਚੰਗੇ ਹਨ ਔਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ agricultural farms ਕਿਤਨੀਆਂ ਚੰਗੀਆਂ ਬਣੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਹਨ । ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇਸ਼ਾਂ ਦੀਆਂ ਸਰਕਾਰਾਂ ਜਦੋਂ ਕੋਈ ਬਾਹਰੋਂ dignitaries ਆਉਣ ਤਾਂ ਉਹ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਉਥੋਂ ਦੀਆਂ ਸਬਜ਼ੀਆਂ ਵਿਖਾਉਂਦੀਆਂ ਹਨ, ਉਥੋਂ ਦੀ ਪੈਦਾ ਕੀਤੀ ਹੋਈ ਕਣਕ ਦਿਖਾਉਂਦੀਆਂ ਹਨ ਔਰ ਮਕੱਈ ਵਿਖਾਉਂਦੀਆਂ ਹਨ, ਕਮਾਦ ਤੇ ਨਰਮਾ ਕਪਾਹ ਵਿਖਾਉਂਦੀਆਂ ਹਨ । ਉਥੇ ਜਿਹੜੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ Colleges ਹੁੰਦੇ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਜ਼ਮੀਨ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਔਰ ਉਸ ਜ਼ਮੀਨ ਦੀ ਆਮਦਨੀ ਨਾਲ ਉਨ੍ਹਾਂ Colleges ਨੂੰ ਫਾਇਦਾ ਪਹੁੰਚਦਾ ਹੈ। ਮੈਨੂੰ ਇਹ ਸ਼ਕ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਜਿਹੜੀ Agricultural University ਬਣ ਰਹੀ ਹੈ ਇਹ ਵੀ ਫਸਲਾਂ produce ਕਰੇਗੀ ਔਰ ਇਸ ਵਿਚ ਕੰਮ ਕਰਨ ਵਾਲੇ producers ਹੋ ਜਾਣਗੇ ਔਰ ਉਹ ਹੀ progressive producers ਗਿਣੇ ਜਾਣਗੇ ਔਰ ਇਨ੍ਹਾਂ professors ਦੀ ਮਰਜ਼ੀ ਤੋਂ ਬਿਨਾ ਹੋਰ ਕਿਸੇ producers ਨੂੰ ਥਾਂ ਨਹੀਂ ਮਿਲੇਗੀ ।

ਸ਼੍ਰੀਮਾਨ ਜੀ, ਇਸ University ਦੇ ਬਨਾਉਣ ਦੀ ਗੱਲ ਬੜੀ ਚੰਗੀ ਹੋਈ ਹੈ । ਆਪ ਮੇਰੀਆਂ ਪਹਿਲੀਆਂ ਸਾਰੀਆਂ ਸਪੀਚਾਂ ਜਿਹੜੀਆਂ ਮੈਂ ਇਸ Assembly ਵਿਚ ਕਰਦਾ ਰਿਹਾ ਹਾਂ ਕਢ ਕੇ ਵੇਖ ਲਉ ਉਨ੍ਹਾਂ ਸਾਰੀਆਂ ਵਿਚ ਇਕ Agricultural University ਬਨਾਉਣ ਲਈ ਮੈਂ ਸਦਾ ਕਹਿੰਦਾ ਰਿਹਾ ਹਾਂ ।

ਸ਼੍ਰੀ ਸਪੀਕਰ : ਸਾਡੇ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਸਰਦਾਰ ਠਾਕੁਰ ਸਿੰਘ ਮਸ਼ਹੂਰ artist ਹਨ, ਉਹ ਸਦਾ art ਦੀ ਬਿਹਤਰੀ ਦੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਕਰਦੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ ਔਰ ਇਕ ਤੁਸੀਂ progressive farmers ਹੋ ਜੋ ਸਦਾ agriculture ਦੀ ਬਿਹਤਰੀ ਦੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਕਰਦੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹੋ। ਸਾਡੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਤੁਹਾਡੇ ਦੋਹਾਂ ਤੇ ਬੜਾ ਮਾਣ ਹੈ । (Our people are proud of two personalities one of them is Sardar Thakur Singh, the renowned artist, who always talks about the development of fine arts and the second is the hon. Member who always pleads for the development of agriculture).

ਸਰਦਾਰ ਕਰਤਾਰ ਸਿੰਘ ਦੀਵਾਨਾ : ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਮੈਂ ਤੁਹਾਡਾ ਸ਼ੁਕਰਿਆ ਅਦਾ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਜੋ ਤੁਸੀਂ ਮੇਰੇ ਨਾਲ ਹਮੇਸ਼ਾਂ ਚੰਗਾ ਸਲੂਕ ਕਰਦੇ ਰਹੇ ਹੋ ਔਰ ਹਮੇਸ਼ਾ ਪਿਆਰ ਨਾਲ time ਦਿੰਦੇ ਰਹੇ ਹੋ ।

ਸ਼੍ਰੀ ਸਪੀਕਰ : ਤੁਸੀਂ ਤਾਂ ਆਪਣੀ ਕਾਬਲੀਅਤ ਦੇ ਸਿਰ ਤੇ ਪਦਮ ਸ਼੍ਰੀ ਬਣੇ ਹੋ । (The hon. Member has been conferred the title of Padam Shri, on account of his extraordinary abilities).

ਸਰਦਾਰ ਕਰਤਾਰ ਸਿੰਘ ਦੀਵਾਨਾ : गोर से पहले अब कोई **मनज़ल नहीं** । ਸਾਡੀ ਤਾਂ ਹੁਣ ਮਨਜ਼ਲ ਹੀ ਗੋਰ ਹੈ । ਸ਼੍ਰੀਮਾਨ ਜੀ, ਮੈਂ ਅਰਜ਼ ਕਰ ਰਿਹਾ ਸੀ ਕਿ ਇਹ University Bill ਤਾਂ ਬੜਾ ਚੰਗਾ ਬਣਿਆ ਹੈ ਪਰ ਇਸ ਗਲ ਨਾਲ ਮੇਰੀ ਤਸੱਲੀ ਨਹੀਂ ਹੋਈ । ਇਸ ਦੀ management ਦਾ ਮੈਨੂੰ ਡਰ ਹੈ ਕਿ ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ Punjab University ਵਿਚ ਇਕ group ਹੈ ਉਸ group ਦਾ ਹੀ ਉਸ University ਤੇ control ਹੈ, ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਇਸ ਵਿਚ ਵੀ ਕੋਈ group ਨਾ ਬਣ ਜਾਵੇ । ਉਸ University ਵਿਚ ਬੜੇ ੨ ਆਲਮ ਆਦਮੀ ਹਨ ਔਰ ਨਾਜ਼ਕ ਮਜ਼ਾਜ ਆਦਮੀ ਹਨ ਪਰ

ਇਹ University ਤਾਂ ਕਿਸਾਨਾਂ ਦੀ ਹੈ, ਇਸ ਲਈ ਇਹ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਦਿਉ । ਇਥੇ ਸਾਡੇ ਨੁਮਾਇੰਦੇ ਜਾਣ । ਇਸ ਵਿਚ ਇਹ ਨਹੀਂ ਚਾਹੀਦਾ ਕਿ ਬਾਹਰੋਂ ਆਦਮੀ ਘੁਸੇੜ ਲਏ ਜਾਣ।

ਸ਼੍ਰੀ ਮਾਨ ਜੀ, ਮੈਂ ਅਰਜ਼ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਔਰ ਮੈਂ ਸਾਰੇ ਮੈਂਬਰਾਂ ਨੂੰ request ਕਰਾਂਗਾ ਅਤੇ ਇਸ ਤੋਂ ਪਹਿਲੇ ਡਿਪਟੀ ਮਨਿਸਟਰ ਸਾਹਿਬ ਨੂੰ ਵੀ ਬੇਨਤੀ ਕੀਤੀ ਹੈ ਕਿ ਇਸ Board ਵਿਚ ਕੋਈ ਇਸ ਹਾਊਸ ਦੇ ਨੁਮਾਇੰਦੇ ਵੀ ਘਲੋ । ਜੇ ਅੱਜ ਸਾਡਾ ਲੀਡਰ ਸਰਦਾਰ ਪਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਕੈਰੋਂ ਔਰ ਗਿਆਨੀ ਕਰਤਾਰ ਸਿੰਘ ਇਥੇ ਹੁੰਦੇ ਤਾਂ ਸਾਡੀ ਇਹ ਬੇਨਤੀ ਮੰਨੀ ਜਾਣੀ ਸੀ। ਇਹ ਸਾਡਾ right ਹੈ, ਇਹ ਸਾਨੂੰ ਦਿਉ । ਜੇ ਤੁਸੀਂ ਕੋਈ ਮੈਂਬਰ ਇਥੋਂ ਨਾ ਭੇਜੇ ਤਾਂ ਤੁਸੀਂ ਕਹੋਗੇ ਕਿ ਇਸ University ਨੇ ਚੰਗਾ ਕੰਮ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ । ਜੇ ਤੁਸੀਂ ਨਹੀਂ ਕਰਦੇ ਤਾਂ ਜਿਹੜੇ ਸਾਡੀ ਜਗਹ ਤੇ ਆ ਕੇ ਬੈਠਣਗੇ ਉਹ ਕਿਸਾਨਾਂ ਦੇ ਨੁਮਾਇੰਦੇ ਹੋਣਗੇ ਉਹ ਆ ਕੇ ਗਿਲਾ ਕਰਨਗੇ ।

ਸਰਦਾਰ ਰਾਜਿੰਦਰ ਸਿੰਘ (ਸੰਗਰੂਰ) : ਮਾਨਯੋਗ ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਵਜ਼ੀਰ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਇਸ ਬਿਲ ਨੂੰ ਪੇਸ਼ ਕਰਦਿਆਂ ਕਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਜਿਹੜੀ University ਬਣਨੀ ਹੈ ਇਸ ਵਿਚ political element introduce ਨਾ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ । ਚੰਗਾ ਹੈ ਕਿ ਜੇ ਇਸ ਨੂੰ politics ਤੋਂ ਦੂਰ ਹੀ ਰੱਖਿਆ ਜਾਵੇ । ਪਰ ਇਸ ਬਿਲ ਨੂੰ ਗ਼ੌਰ ਨਾਲ ਪੜ੍ਹਨ ਤੋਂ ਪਤਾ ਲਗਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਬਿਲ ਜੋ ਤਿਆਰ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਇਹ American pattern ਦੀ University ਤੇ ਤਿਆਰ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ । ਜੇ ਇਹ ਚੀਜ਼ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਹੈ ਤਾਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਇਹ ਵੀ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ ਕੋਈ ਐਸੀ ਗੱਲ ਵੀ ਨਾ ਹੋਵੇ ਜਿਸ ਨਾਲ ਇਹ ਕਿਹਾ ਜਾ ਸਕੇ ਕਿ ਵਾਕਾਈ ਇਸ ਵਿਚ politics ਦਾ ਕੋਈ ਦਖਲ ਹੈ । ਪਰ ਇਸ ਦੇ ਵਿਚ ਦੱਸਿਆ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਵਿਚ ਦੋ ਮੈਂਬਰਜ਼ ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਪ੍ਰੀਸ਼ਦਾਂ ਅਤੇ ਬਲਾਕ ਸੰਮਤੀਆਂ ਵਿਚੋਂ ਵੀ ਲਏ ਜਾਣਗੇ । ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਮੈਂ ਅਰਜ਼ ਕਰਾਂ ਕਿ ਪਾਰਲੀਮੈਂਟ ਜਾਂ ਅਸੈਂਬਲੀ ਦੀਆਂ ਇਲੈਕਸ਼ਨਾਂ ਵਿਚ ਇਤਨੀ ਤੇਜ਼ੀ ਨਹੀਂ ਵਿਖਾਈ ਗਈ ਜਿਤਨੀ ਕਿ ਪੰਚਾਇਤ ਸੰਮਤੀਆਂ ਅਤੇ ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਪ੍ਰੀਸ਼ਦਾਂ ਵਿਚ ਵੇਖਣ ਵਿਚ ਆਈ ਹੈ । ਇਸ ਲਈ, ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਵਜ਼ੀਰ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਇਹ ਕਹਿਣਾ ਕਿ ਇਸ ਵਿਚ ਕੋਈ political element ਨਹੀਂ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ, ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਕਿਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਵੀ ਠੀਕ ਨਹੀਂ ਹੈ । ਪਰ ਜਿਸ ਵੇਲੇ ਪਦਮ ਸ਼੍ਰੀ ਸਰਦਾਰ ਕਰਤਾਰ ਸਿੰਘ ਦੀਵਾਨਾ ਨੇ ਇਹ ਗੱਲ ਆਖੀ ਕਿ ਇਥੇ ਮਹਿਜ਼ ਦੋ ਮੈਂਬਰ ਹੀ ਹੋਣੇ ਚਾਹੀਦੇ ਹਨ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਵਜ਼ੀਰ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਜਵਾਬ ਵਿਚ ਕਿਹਾ ਕਿ ਅਸੀਂ political element introduce ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਾਂ । ਇਹ ਜਿਹੜੀ ਤੁਹਾਨੂੰ ਇਥੇ ਗ਼ੈਰ-ਹਾਜ਼ਰੀ ਇਸਦੀ ਹੈ। ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਜਿਹੜੇ ਕਿ ਇਸ ਹਾਊਸ ਦੀ ਚਲਦੀ ਪਈ ਕਾਰਵਾਈ ਨੂੰ ਛੱਡ ਗਏ ਹਨ, ਇਸ ਤੋਂ ਪਤਾ ਚਲਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਜਨਤਾ ਲਈ ਕੀ ਸੋਚਦੇ ਹਨ । ਅੱਜ ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਤਾਰੀਖ ਵਿਚ ਇਕ ਬੜਾ ਇਤਹਾਸਕ ਦਿਨ ਹੈ ਜਦੋਂ ਕਿ ਇਹ ਕਿਹਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇਕ ਖਾਸ ਅਹਿਮੀਤ ਦੀ ਗੱਲ ਹੋ ਰਹੀ ਹੈ ਪਰ ਮੇਰੇ ਅਕਾਲੀ ਦੋਸਤ...

ਸ਼੍ਰੀ ਸਪੀਕਰ: ਪਰ ਮੈਨੂੰ ਤਾਂ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਮੈਂਬਰਾਂ ਨੇ ਇਹੋ ਲਿਖਿਆ ਹੈ ਕਿ ਅਸੀਂ ਬੀਮਾਰ ਹਾਂ । (ਹਾਸਾ) But I have been informed by a number of hon. Members in writing that they have been ill.)

ਸਰਦਾਰ ਰਾਜਿੰਦਰ ਸਿੰਘ : ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਮੈਂ ਅਰਜ਼ ਕਰ ਰਿਹਾ ਸੀ ਕਿ ਬਲਾਕ ਸੰਮਤੀਆਂ ਅਤੇ ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਪ੍ਰੀਸ਼ਦਾਂ ਦੇ ਮੈਂਬਰਾਂ ਦੀ ਇਸ ਹਾਊਸ ਦੇ ਮੈਂਬਰਾਂ ਤੋਂ ਕੋਈ ਘਟ ਅਹਿਮੀਅਤ ਨਹੀਂ । ਤੁਸੀਂ ਜਾ ਕੇ ਵੇਖੋ, ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਕਿ ਇਹ ਮੈਂਬਰ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਭੱਜੇ ਫਿਰਦੇ ਹਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਤਾਂ ਦਿਨ ਰਾਤ politics ਦਾ ਹੀ ਕੰਮ ਹੈ । ਜੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਨੁਮਾਇੰਦੇ ਇਸ

[ਸਰਦਾਰ ਰਾਜਿੰਦਰ ਸਿੰਘ]

American pattern ਵਿਚ ਦਾਖਲ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਤਾਂ ਇਹ ਕੋਈ ਧਾਰਮਕ ਅਦਾਰਿਆਂ ਦੇ ਨੁਮਾਇੰਦੇ ਨਹੀਂ ਕਹਾਉਂਦੇ। ਇਹ ਠੀਕ ਹੈ ਕਿ ਅਸੀਂ ਪੰਚਾਇਤੀ ਰਾਜ ਇਸ ਸੂਬੇ ਵਿਚ ਰਾਇਜ ਕੀਤਾ ਹੈ, ਪਰ ਇਸ ਦਾ ਮਤਲਬ ਇਹ ਨਹੀਂ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਇਹ ਸਮਝਿਆ ਜਾਵੇ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ politics ਨਾਲ ਕੋਈ ਦਖਲ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਵੈਸੇ ਮੈਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਇਜ਼ਤ ਕਰਦਾ ਹਾਂ। ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਵਜ਼ੀਰ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਬਲਾਕ ਸੰਮਤੀਆਂ ਅਤੇ ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਪ੍ਰੀਸ਼ਦਾਂ ਦੇ representative ਲੈਣੇ ਮੰਨੇ ਹਨ, ਇਸ ਹਾਊਸ ਦੇ ਮੈਂਬਰ ਵੀ ਲਏ ਜਾ ਸਕਦੇ ਸੀ। ਕਮ ਅਜ਼ ਕਮ ਇਸ ਦਾ Presiding Officer ਤਾਂ ਜਾਣਾ ਹੀ ਚਾਹੀਦਾ ਸੀ। ਪਰ ਇਹ ਗੱਲ ਕਰਨੀ ਕਿ ਉਸ ਵਿਚ ਇਸ ਹਾਊਸ ਦੇ ਮੈਂਬਰਾਂ ਨੂੰ representation ਨਹੀਂ ਦੇਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਕਿਉਂਕਿ ਉਹ Political element introduce ਨਹੀਂ ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦੇ, ਇਹ ਕਿਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਵੀ ਸਹੀ ਨਹੀਂ ਹੈ।

ਇਕ ਗੱਲ ਹੋਰ ਮੈਂ ਇਸ ਦੇ ਆਖਰ ਵਿਚ ਕਹਿਣੀ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਉਹ ਇਸ ਦੀ Constitution ਦੇ ਮੁਤਲਿਕ ਹੈ। ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਇਥੇ ਜ਼ਿਕਰ ਆਇਆ ਹੈ ਕਿ ਬੋਰਡ ਦੇ ਮੈਂਬਰਾਂ ਵਿਚ ਤਿੰਨ ਗਵਰਨਮੈਂਟ ਦੇ ਸੈਕਟਰੀ ਵੀ ਨੁਮਾਇੰਦਗੀ ਕਰਨਗੇ, 2 ਬਲਾਕ ਸੰਮਤੀਆਂ ਅਤੇ ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਪ੍ਰੀਸ਼ਦਾਂ ਦੇ ਮੈਂਬਰ ਵੀ ਨੁਮਾਇੰਦੇ ਹੋਣਗੇ। 2 ਮੈਂਬਰ graduates ਦੇ ਵੀ ਲਏ ਜਾਣਗੇ। ਇਥੇ ਹਰ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਨੁਮਾਇੰਦੇ ਹੋਣਗੇ ਤੇ ਬਜਾਏ ਇਸ ਦੇ ਕਿ ਇਹ ਕੋਈ ਆਪਸ ਵਿਚ ਫੈਸਲਾ ਕਰਨ ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਹ ਆਪਸ ਵਿਚ ਹੀ ਝਗੜਦੇ ਹੀ ਰਿਹਾ ਕਰਨਗੇ। ਇਸ ਦਾ constitution ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਹੈ ਕਿ ਹਰ ਸਾਲ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਚੋਣਾਂ ਹੋਇਆ ਕਰਨਗੀਆਂ। ਉਸ period ਵਿਚ ਜਦੋਂ ਚੋਣਾਂ ਹੋਇਆ ਕਰਨਗੀਆਂ ਕੌਣ ਯੂਨੀਵਰ-ਸਟੀ ਦੀ ਨਿਗਰਾਨੀ ਕਰੇਗਾ। ਤੁਸੀਂ ਵੇਖੋ ਕਿ ਬਾਹਰਲੇ ਮੁਲਕਾਂ ਵਿਚ ਵਾਇਸ ਚਾਂਸਲਰ ਦੀਆਂ ਕੀ powers ਹਨ ਅਤੇ ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਜੋ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ constitution ਬਣਾਇਆ ਹੈ ਉਹ ਕਿਸੇ ਹੱਦ ਤਕ ਉਸੇ ਲਈ ਠੀਕ ਹੈ। ਆਏ ਸਾਲ ਇਸ ਬੋਰਡ ਦੀ working body ਵਿਚ ਤਬਦੀਲੀ ਆ ਜਾਣੀ ਹੈ ਅਤੇ ਉਸ ਬੋਰਡ ਵਿਚ ਜਿਸ ਨੇ ਕਿ ਇਸ ਯੂਨੀਵਰਸਟੀ ਦੇ finances ਵਾਸਤੇ ਇੰਤਜ਼ਾਮ ਕਰਨਾ ਹੈ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਤਾਂ ਹਰ ਇਕ ਇੰਤਜ਼ਾਮੀਆ ਮੁਆਮਲਾ disorder ਵਿਚ ਹੋ ਜਾਵੇਗਾ। ਹਰ ਕੋਈ ਆਕੀ ਹੋ ਜਾਵੇਗਾ ਅਤੇ ਉਹ ਆਪਣੀ ਮਰਜ਼ੀ ਕਰੇਗਾ। ਆਏ ਸਾਲ ਇਹ change ਹੋਵੇਗੀ। ਇਹ American pattern ਦਾ ਢਾਂਚਾ ਜ਼ਰੂਰ ਤੁਸੀਂ ਖੜ੍ਹਾ ਕਰ ਰਹੇ ਹੋ ਪਰ ਅਜੇ ਇਥੇ ਅਮ੍ਰੀਕਾ ਵਰਗੇ ਹਾਲਾਤ ਪੈਦਾ ਨਹੀਂ ਹੋਏ।

ਸਰਦਾਰ ਹਰਬੰਸ ਸਿੰਘ (ਧਾਰੀਵਾਲ): ਸ਼੍ਰੀਮਾਨ ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਕਿਉਂਕਿ ਇਹ ਇਕ ਐਗਰੀਕਲਚਰ ਦੀ development ਵਿਚ ਚੰਗੀ ਗੱਲ ਕੀਤੀ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ ਇਸ ਲਈ ਮੈਂ ਸਰਕਾਰ ਵੱਲੋਂ ਕੀਤੀ ਜਾ ਰਹੇ ਕੰਮ ਦੀ ਸਰਾਹਨਾ ਕਰਦਾ ਹਾਂ। ਪਰ ਇਕ ਗੱਲ ਮੈਂ ਜ਼ਰੂਰ ਕਹਿ ਦੇਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ। ਜਿਥੇ ਸਰਕਾਰ ਵੱਲੋਂ ਸੀਟਾਂ reserve ਕਰਨ ਦਾ ਫੈਸਲਾ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਉਥੇ rural population ਲਈ ਸੀਟਾਂ reserve ਕਰਨ ਵਾਸਤੇ ਕੋਈ ਖਿਆਲ ਨਹੀਂ ਰੱਖਿਆ ਗਿਆ। ਇਸ ਲਈ ਮੈਂ ਇਹੋ ਅਰਜ਼ ਕਰਾਂਗਾ ਕਿ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਲਈ ਸੀਟਾਂ reserve ਕਰਨ ਦਾ ਜ਼ਰੂਰ ਕੋਈ ਨਾ ਕੋਈ ਪ੍ਰਬੰਧ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।

ਸ਼੍ਰੀ ਰਾਮ ਪਿਆਰਾ (ਕਰਨਾਲ): ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਜਿਥੋਂ ਤੱਕ ਯੂਨੀਵਰਸਟੀ ਦਾ ਤਆਲੁਕ ਹੈ ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਹ ਬਹੁਤ ਅੱਛੀ ਹੈ। ਇਸ ਦੀ ਇਥੇ ਇਸ ਵੇਲੇ ਜ਼ਰੂਰਤ ਸੀ, ਜਿਸ

ਨੂੰ ਕਿ ਸਾਹਮਣੇ ਰੱਖ ਕੇ ਇਹ ਗਵਰਨਮੈਂਟ ਇਥੇ ਇਹ ਬਿਲ ਲਿਆਈ ਹੈ । ਇਸ ਦੇ ਕਾਮਯਾਬ ਹੋ ਜਾਣ ਨਾਲ ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਪੈਦਾਵਾਰ ਵਧੇਗੀ । ਪੰਜਾਬੀਆਂ ਨੇ ਜਿਥੇ deficit ਇਲਾਕਿਆਂ ਨੂੰ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਬੜੀ ਇਮਦਾਦ ਕੀਤੀ ਹੈ ਉਥੇ ਇਹ ਇਲਾਕਾ ਹੋਰ ਵੀ surplus ਹੋ ਜਾਵੇਗਾ ਅਤੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਇਹ ਲੋਕਾਂ ਦੀਆਂ ਹੋਰ ਵੀ ਲੋੜਾਂ ਨੂੰ ਪੂਰਾ ਕਰੇਗਾ । ਮੁਲਕ ਵਿਚ ਅਨਾਜ ਦੀ ਪੈਦਾਵਾਰ ਵਧ ਜਾਵੇਗੀ ਅਤੇ ਸਾਡਾ ਇਲਾਕਾ ਹੋਰ ਵੀ surplus ਹੋ ਜਾਵੇਗਾ । ਇਕ ਗੱਲ ਮੈਂ ਇਥੇ ਅਰਜ਼ ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਅਸੀਂ ਇਹ ਫੈਸਲਾ merit ਦੇ ਲਿਹਾਜ਼ ਨਾਲ ਨਹੀਂ ਕਰ ਰਹੇ ਬਲਕਿ ਇਹ ਅਸੀਂ political ਬਿਨਾ ਤੇ ਕਰ ਰਹੇ ਹਾਂ ਅਤੇ ਇਸੇ ਕਰਕੇ ਹੀ ਪਹਿਲਾਂ ਲੁਧਿਆਣੇ ਕਾਲਜ ਬਣਾਇਆ ਗਿਆ ਅਤੇ ਹੁਣ ਕਾਲਜ ਦਾ ਨਾਉਂ ਲੈ ਕੇ ਉਥੇ ਯੂਨੀਵਰਸਟੀ ਖੋਲ੍ਹੀ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ । ਪਰ ਇਹ ਚੀਜ਼ ਗਵਰਨਮੈਂਟ ਦੇ ਰੀਕਾਰਡ ਦੇ ਵਿਚ ਮੌਜੂਦ ਹੈ । ਕਰਨਾਲ ਵਿਚ 200 ਏਕੜ ਜ਼ਮੀਨ ਅਤੇ ਇਸ ਦੇ ਨਾਲ ਹੀ ਇਕ ਕੋਠੀ ਦਿਤੀ ਗਈ ਸੀ, ਇਥੇ ਕਾਲਜ ਬਣਾਉਣ ਦਾ ਫੈਸਲਾ ਵੀ ਹੋ ਗਿਆ ਸੀ, ਪਰ ਫੇਰ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਕਿ ਇਹ ਕਾਲਜ ਲੁਧਿਆਣੇ ਕਿਉਂ ਲੈ ਜਾਇਆ ਗਿਆ । ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੀ ਜਿਹੜੀ ਬੋਰਡ ਦੀ constitution ਬਣ ਰਹੀ ਹੈ ਇਸ ਵਿਚ ਵੀ ਸਾਡੇ ਇਲਾਕੇ ਨੂੰ ਕੋਈ ਰਿਆਇਤ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤੀ ਗਈ । ਜੇ ਹੋਰ ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਕਮ ਅਜ਼ ਕਮ constituency-wise ਹੀ ਇਸ ਇਲਾਕੇ ਨੂੰ ਕੋਈ representation ਦਿੱਤੀ ਜਾਵੇ ।ਜਿਥੋਂ ਤਕ Surplus Land ਦਾ ਸਵਾਲ ਹੈ ਉਹ ਤਾਂ ਅੰਬਾਲਾ ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਹੀ ਦੇ ਸਕਦਾ ਹੈ । ਪੰਜਾਬ ਨੇ Agriculture ਵਿਚ ਬੜੀ ਭਾਰੀ ਤਰੱਕੀ ਕੀਤੀ ਹੈ । Cotton ਦੀ ਪੈਦਾਵਾਰ ਅੱਗੇ ਨਾਲੋਂ 40 ਮਣ ਫੀ ਏਕੜ ਵਧ ਗਈ ਹੈ । ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਣਕ ਦੀ ਪੈਦਾਵਾਰ ਵਿਚ 50 ਤੋਂ 60 ਮਣ ਫੀ ਏਕੜ ਤਕ ਵਾਧਾ ਹੋਇਆ ਹੈ ।

ਸ੍ਰੀ ਸਪੀਕਰ : ਇਹ ਵੀ ਖਿਆਲ ਰਖੋ ਕਿ ਇਹ food problem ਨਹੀਂ । ਇਹ ਤਾਂ Agricultural University Bill ਤੇ ਬਹਿਸ ਹੈ ਜਿਸ ਦੀ ਕਿ 3rd reading. ਹੋ ਰਹੀ ਹੈ । (The hon'ble Member should bear in mind that he is discussing the food problem. The discussion is on the third reading of the Agricultural University Bill.)

ਸ੍ਰੀ ਰਾਮ ਪਿਆਰਾ : ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਮੈਨੂੰ 1st reading ਤੇ time ਨਹੀਂ ਸੀ ਮਿਲਿਆ..........................

ਸ੍ਰੀ ਸਪੀਕਰ : ਇਹ ਜ਼ਰੂਰੀ ਨਹੀਂ ਕਿ ਉਹ ਕਸਰ ਤੁਸੀਂ 3rd reading ਤੇ ਕਢੋ ਅਤੇ irrelevant ਬੋਲੋ । (It is not proper that hon'ble Member should make up that deficiency at this stage and say irrelevant things.)

ਸ੍ਰੀ ਰਾਮ ਪਿਆਰਾ : ਮੈਂ, ਜਨਾਬ, ਬੋਰਡ ਦੀ Constitution ਦੇ ਮੁਤਾਲਿਕ ਕਿਹਾ ਹੈ ਇਸ ਬਾਰੇ ਕੁਝ ਖਦਸ਼ੇ ਜ਼ਾਹਿਰ ਕੀਤੇ ਹਨ ਕਿ ਸਾਡੇ ਇਲਾਕੇ ਨੂੰ ਵੀ representation ਮਿਲਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ ।

Mr. Speaker : That very thing has come in your amendments. Now please sit down.

ਸਰਦਾਰ ਭਾਗ ਸਿੰਘ (ਰਾਏਕੋਟ 'ਰਿਜ਼ਰਵ'): ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਪਿਛਲੇ ਸੈਸ਼ਨ ਵਿਚ ਇਸ ਅਸੈਂਬਲੀ ਨੇ ਪੰਚਾਇਤ ਰਾਜ ਬਿਲ ਪਾਸ ਕੀਤਾ, ਅਤੇ Crop Insurance ਬਾਰੇ Government ਨੇ ਐਲਾਨ ਕੀਤਾ ਸੀ। ਇਸ ਦਫਾ Agricultural ਯੂਨੀਵਰਸਟੀ ਦਾ ਬਿਲ ਪਾਸ ਕੀਤਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਸਰਕਾਰ ਮੁਬਾਰਿਕਬਾਦ ਦੀ ਮੁਸਤਹਿਕ ਹੈ। ਅੱਜ ਦਾ ਦਿਨ ਸਾਡੀ ਲੈਜਿਸਲੇਸ਼ਨ ਦੀ ਹਿਸਟਰੀ ਵਿਚ ਇਕ ਤਰਾਂ ਦਾ land mark ਹੈ। ਕੁਝ ਗੱਲਾਂ ਕਲਾਜ਼ 5 ਤੇ ਕਹੀਆਂ ਗਈਆਂ ਹਨ। ਇਸ ਬਾਰੇ ਸਰਕਾਰ ਬੜੀ ਭਾਰੀ ਜ਼ੁਮੇਵਾਰੀ ਲੈ ਰਹੀ ਹੈ। ਇਹਦੇ ਵਿਚ ਕਿਹਾ ਹੈ educationally backward classes of citizens ਲਈ seats reserve ਕੀਤੀਆਂ ਜਾਣਗੀਆਂ। ਇਸ ਵੇਲੇ

8 P. M.

ਜਿਹੜਾ ਮੁਲਕ ਦੇ ਵਿਚ trend ਚਲ ਰਿਹਾ ਹੈ ਉਹ ਜ਼ਾਤ ਪਾਤ ਜਾਂ ਫਿਰਕਾਪ੍ਰਸਤੀ ਦੇ ਖਿਲਾਫ ਹੈ। ਇਸ ਕਰਕੇ ਮੈਂ ਕਹਿੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਸਵਾਏ ਚੰਦ ਇਕ ਜ਼ਾਤਾਂ ਦੇ ਜਿਹੜੀਆਂ ਵਿਧਾਨ ਦੇ ਵਿਚ ਦਰਜ ਕੀਤੀਆਂ ਗਈਆਂ ਹਨ ਕਿ ਇਹ ਪਛੜੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਹਨ ਹੋਰ ਜਿਹੜੀਆਂ ਦੂਸਰੀਆਂ ਜ਼ਾਤਾਂ ਹਨ ਜਿਹੜੀਆਂ ਪਹਿਲੇ ਤਕਰੀਬਨ ਤਕਰੀਬਨ ਸਵਰਨ ਜਾਤੀਆਂ ਦੇ ਵਿਚ ਮਿਲ ਜੁਲ ਚੁਕੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਸਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਖਾਸ ਰਿਆਇਤਾਂ ਦੇਣ ਦਾ ਜਿਹੜਾ ਤਰੀਕਾ ਹੈ ਇਹ ਨਹੀਂ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ। ਕਿਉਂਕਿ ਅਸੀਂ ਦੇਖਿਆ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਰਨ ਦੇ ਨਾਲ ਜਿਹੜੀਆਂ disintegration ਦੀਆਂ forces ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਵਧਣ ਦਾ ਮੌਕਾ ਮਿਲਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਜਿਹੜੀ ਚੀਜ਼ ਹੈ ਸਾਨੂੰ ਇਸ ਨੂੰ ਰੋਕਣ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ। ਸ੍ਰੀਮਾਨ ਜੀ, ਲੋਹਾਰ ਜਾਂ ਤਰਖਾਨ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਹੋਰ ਜਿਹੜੀਆਂ ਜ਼ਾਤਾਂ ਸਨ ਉਹ ਪਹਿਲੇ ਦੂਸਰੀਆਂ ਜ਼ਾਤਾਂ ਦੇ ਵਿਚ ਤਕਰੀਬਨ ਰਲ ਚੁਕੀਆਂ ਸਨ ਜਾਂ ਮਗਰੋਂ ਜਦੋਂ ਗੌਰਮੈਂਟ ਨੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ backward declare ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਫੇਰ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਸਹੂਲਤਾਂ ਲੈਣ ਦੀ ਖਾਤਰ ਤਰਖਾਣ ਜਾਂ ਲੋਹਾਰ ਲਿਖਵਾਉਣਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਇਸ ਕਰਕੇ ਮੈਂ ਗੌਰਮੈਂਟ ਨੂੰ ਇਹ ਸੁਝਾਉ ਦੇਵਾਂਗਾ ਕਿ other backward classes ਨੂੰ ਜ਼ਿਆਦਾ ਰਿਆਇਤਾਂ ਦੇਣ ਦਾ ਖਿਆਲ ਨਹੀਂ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ। ਇਥੇ ਮੈਂ ਵੇਖਿਆ ਹੈ ਕਿ ਇਕ ਖਾਸ religious ਫਿਰਕੇ ਵੱਲੋਂ reservation ਦੀ ਗੱਲ ਹੋਈ ਹੈ। ਮੈਂ ਕਹਾਂਗਾ ਕਿ ਸਾਨੂੰ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ element ਨੂੰ condemn ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਅਜ ਤੋਂ ਪਹਿਲੇ ਪੰਜਾਬ ਨੂੰ ਫਿਰਕਾਪ੍ਰਸਤੀ ਦੀ ਵਜ੍ਹਾ ਕਰਕੇ ਜਿਹੜੇ ਜ਼ਖਮ ਲਗੇ ਸਨ ਉਹ ਅਜੇ ਤਕ ਠੀਕ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕੇ। ਇਸ ਕਰ ਕੇ ਸਾਨੂੰ ਐਸੀ ਪਾਲੀਸੀ ਤੇ ਅਮਲ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ ਅਗਾਂਹ ਲਈ ਅਸੀਂ ਇਸ ਨੂੰ ਬਚਾਉਣ ਦਾ ਜਤਨ ਕਰੀਏ। ਮੈਂ ਆਸ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਸਾਡੀ ਸਰਕਾਰ ਕਲਾਜ਼ 5 ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਖਾਸ ਕਰ ਕੇ ਕਰੇਗੀ ਔਰ ਜਿਹੜੀਆਂ ਮੈਂ ਗੱਲਾਂ ਦਸੀਆਂ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਧਿਆਨ ਦੇ ਵਿਚ ਰਖੇਗੀ ਤਾਕਿ ਸਾਡੇ ਸੂਬੇ ਦੀ ਜਿਹੜੀ ਫਿਜ਼ਾ ਹੈ ਉਹ ਚੰਗੀ ਬਣੀ ਰਹੇ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਰਨ ਦੇ ਨਾਲ ਮੇਰਾ ਖਿਆਲ ਹੈ ਕਿ ਹਿੰਦੁਸਤਾਨ ਦੇ ਵਿਚ ਜਿਹੜੀਆਂ casteism ਦੀਆਂ forces ਹਨ, ਉਹ ਘਟਣਗੀਆਂ।

ਉਪ-ਮੰਤਰੀ (ਸ੍ਰੀ ਹਰਬੰਸ ਲਾਲ): ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਇਥੇ ਖਦਸ਼ਾ ਜ਼ਾਹਿਰ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਯੂਨੀਵਰਸਟੀ ਦੇ ਵਾਸਤੇ ਰੁਪਿਆ ਕਿੱਥੋਂ ਆਵੇਗਾ ਔਰ ਇਹ ਵੀ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ research stations ਤੇ ਖਰਚ ਕਰਨ ਲਈ ਰੁਪਿਆ ਨਹੀਂ ਰਹਿਣਾ। ਮੈਂ ਅਰਜ਼ ਕਰਨੀ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ research ਨੂੰ expand ਕਰਨ ਲਈ ਔਰ experiment stations ਬਣਾਉਣ ਲਈ ਜਿਤਨਾ ਵੀ ਰੁਪਿਆ ਖਰਚ ਆਵੇਗਾ ਉਹ ਸਾਰਾ ਗੌਰਮੈਂਟ ਦੇਵੇਗੀ। ਇਸ ਬਿਲ

ਦੇ ਚੰਦ ਅਲਫਾਜ਼ ਮੈਂ ਆਪ ਨੂੰ ਪੜ੍ਹ ਕੇ ਸੁਣਾਉਂਦਾ ਹਾਂ । ਉਸ ਦੇ ਵਿਚ ਲਿਖਿਆ ਹੈ—

"....Further State Government will not be relieved of its responsibility to provide funds for the continued working and expansion of facilities at these Research Centres....".

ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਸੈਕਸ਼ਨ 35 ਵਿਚ ਜਿਥੇ ਇਹ ਜ਼ਿਕਰ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਯੂਨੀਵਰਸਟੀ ਦੇ ਫੰਡ ਕਿਥੋਂ ਆਉਣਗੇ ਉਥੇ ਉਸ ਦੀ sub-clause (b) ਵਿਚ ਲਿਖਿਆ ਹੈ—

35 "(b) Contribution and grants, which may be made by the Government on such conditions which it may impose".

ਇਸ ਦੇ ਵਿਚ ਵੀ financial resources ਦੇ ਸਿਲਸਿਲੇ ਵਿਚ ਗੌਰਮੈਂਟ ਨੇ ਸਾਫ ਤੌਰ ਤੇ ਜ਼ਿਮੇਵਾਰੀ ਲਈ ਹੈ । ਇਸ ਕਰਕੇ ਜਿਹੜਾ ਰੁਪਏ ਦੇ ਬਾਰੇ ਖਦਸ਼ਾ ਜ਼ਾਹਿਰ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਇਹ ਬੇ ਬੁਨਿਆਦ ਹੈ । ਬਾਕੀ, ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਕਈ ਮੈਂਬਰ ਸਾਹਿਬਾਨ ਐਸੇ ਹਨ ਜਿਹੜੇ secretaries ਦੇ ਨਾਮ ਤੋਂ alergic ਹਨ । ਉਹ ਸੈਕਟਰੀਆਂ ਦਾ ਨਾਮ ਸੁਣਦਿਆਂ ਹੀ ਮੁਖਾਲਫਤ ਕਰਨੀ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿੰਦੇ ਹਨ । ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਇਕ ਕਿਸਮ ਦਾ phobia ਹੋਇਆ ਹੋਇਆ ਹੈ । ਮੈਨੂੰ ਇਸ ਗੱਲ ਦੀ ਸਮਝ ਨਹੀਂ ਆਈ ਕਿ ਉਹ ਮੈਂਬਰ ਸਾਹਿਬ producer ਕਿਸ ਨੂੰ ਆਖਦੇ ਹਨ । ਜੇ ਕੋਈ ਆਦਮੀ ਲਿਖ ਪੜ੍ਹ ਕੇ ਸੈਕਟਰੀ ਬਣ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਕੀ ਉਹ producer ਨਹੀਂ ਰਹਿ ਸਕਦਾ ? ਜੇ ਇਹ ਦਲੀਲ ਮੰਨ ਲਈ ਜਾਵੇ ਕਿ ਜਿਹੜਾ ਆਦਮੀ ਪੜ੍ਹ ਕੇ ਨੌਕਰੀ ਕਰਨ ਲਗ ਜਾਵੇ ਉਹ producer ਨਹੀਂ ਅਖਵਾ ਸਕਦਾ ਤਾਂ ਫਿਰ ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਜਿਹੜੇ ਸਾਹਿਬਾਨ ਐਮ. ਐਲ. ਏ. ਬਣ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਉਹ ਵੀ producer ਅਖਵਾਣ ਦੇ ਹਕਦਾਰ ਨਹੀਂ ਰਹਿੰਦੇ । ਮੈਂ ਕਿਸੇ ਤੇ ਜ਼ਾਤੀ ਹਮਲਾ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ, ਮੈਂ ਸਾਧਾਰਨ ਤੌਰ ਤੇ ਅਰਜ਼ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਅਜ ਕਲ ਦੇ scientific ਯੁਗ ਦੇ ਵਿਚ producer ਔਰ non-producer ਦੇ ਵਿਚ ਤਮੀਜ਼ ਪੈਦਾ ਕਰਨਾ ਠੀਕ ਨਹੀਂ ਹੈ । ਮੇਰੇ ਖਿਆਲ ਦੇ ਵਿਚ ਜਿਹੜਾ agriculture ਲਈ ਪਿਆਰ ਰਖਦਾ ਹੈ ਔਰ ਦਿਨ ਰਾਤ ਇਸ ਦੀ ਬਿਹਤਰੀ ਲਈ study ਕਰਦਾ ਹੈ ਉਹ ਹਥ ਦੇ ਨਾਲ ਪੈਦਾਵਾਰ ਕਰਨ ਦੇ ਨਾਲੋਂ ਵੀ ਚੰਗਾ ਹੈ । ਇਕ ਐਮ. ਐਲ. ਏ. ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਸੈਕਟਰੀਆਂ ਦੇ ਨਾਮ ਤੇ ਬੜਾ ਟੀਕਾ ਟਿਪਣੀ ਕੀਤੀ ਹੈ । ਮੈਂ ਕਹਿੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਜੇਕਰ ਕੋਈ ਐਮ. ਐਲ. ਏ. ਚਾਰ ਗਾਜਰਾਂ ਮੂਲੀਆਂ ਉਗਾ ਕੇ producer ਅਖਵਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਸੈਕਟਰੀ ਉਸ ਦੇ ਨਾਲੋਂ ਕਿਸੇ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਘਟੀਆ ਨਹੀਂ ਸਮਝਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ । ਸੈਕਟਰੀ ਨੇ ਦਸਣਾ ਹੈ ਕਿ ਪੈਸਾ ਕਿੱਥੋਂ ਆਉਣਾ ਹੈ, ਉਸ ਨੇ ਹੋਰ ਕਈ useful ਗੱਲਾਂ ਦਸਣੀਆਂ ਹਨ ਤਾਕਿ ਯੂਨੀਵਰਸਟੀ ਕਾਮਯਾਬ ਬਣੇ । ਇਸ ਕਰ ਕੇ ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਮੈਂਬਰ ਸਾਹਿਬਾਨ ਨੂੰ ਇਸ ਗੱਲ ਤੇ ਖੁਸ਼ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ । ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ, ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਇਕ ਮੈਂਬਰ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਤਰਫੋਂ ਇਹ ਖਦਸ਼ਾ ਜ਼ਾਹਿਰ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ ਕਿ veterinary college ਹਿਸਾਰ ਤੋਂ ਲੁਧਿਆਣੇ ਵਿਚ ਲੈ ਆਂਦਾ ਜਾਵੇਗਾ । ਮੈਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਯਕੀਨ ਦਵਾਉਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਉਹ ਕਾਲਜ ਉਥੇ ਹੀ ਰਹੇਗਾ । ਇਸ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਵਾਈਸ-ਚਾਂਸਲਰ ਦੇ ਬਾਰੇ ਵੀ ਇਕ ਰਾਏ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਸੀ । ਮੈਂ ਅਰਜ਼ ਕਰਨੀ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਅਗਰ ਅਸੀਂ ਉਸ ਨੂੰ Board of management ਦਾ ਮੈਂਬਰ ਬਣਾ ਦਈਏ ਤਾਂ ਉਹ ਚੀਜ਼ contradictory ਹੋ ਜਾਵੇਗੀ । ਇਸ ਵਾਸਤੇ ਇਸ ਬਿਲ ਦੇ ਵਿਚ ਅਸੀਂ ਇਹ ਦਰਜ ਕੀਤਾ ਹੈ ਕਿ ਉਹ Chief Executive Officer ਹੋਵੇਗਾ । Academic council ਔਰ ਬੋਰਡ ਦਾ ਆਪਣਾ ਆਪਣਾ status ਉਸੇ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਕਾਇਮ ਰਹੇਗਾ । ਇਸ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਇਕ ਇਹ ਇਤਰਾਜ਼ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ ਕਿ ਪੰਚਾਇਤ ਸੰਮਤੀਆਂ ਰਾਹੀਂ ਅਸੀਂ ਯੂਨੀਵਰਸਟੀ ਦੇ ਵਿਚ ਪੁਲੀਟੀਕਲ ਅਨਸਰ ਦਾਖਲ ਕਰ ਰਹੇ

[ਉਪ-ਮਤਰੀ]

ਹਾਂ । ਮੈਂ ਅਰਜ਼ ਕਰਨੀ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਸ ਬਿਲ ਨੂੰ ਬਣਾਉਣ ਦੀ ਗਲਬਾਤ 1959 ਦੀ ਚਲ ਰਹੀ ਹੈ । ਉਦੋਂ ਪੰਚਾਇਤ ਸੰਮਤੀਆਂ ਦੇ ਇਲੈਕਸ਼ਨ ਨਹੀਂ ਸਨ ਹੋਏ । ਅਗਰ ਪੰਚਾਇਤ ਸੰਮਤੀਆਂ ਨੂੰ ਕੁਝ individuals ਨੇ ਆਪਣੇ purpose ਲਈ ਹਾਸਲ ਕੀਤਾ ਹੈ ਤਾਂ ਉਸ ਦਾ ਮਤਲਬ ਇਹ ਨਹੀਂ ਕਿ ਪੰਚਾਇਤ ਸੰਮਤੀਆਂ ਨੂੰ representation ਨਾ ਦਿੱਤੀ ਜਾਵੇ । ਪੰਚਾਇਤ ਸੰਮਤੀਆਂ ਵਾਲੀ ਜਿਹੜੀ grower ਕਲਾਸ ਹੈ ਉਸ ਨੂੰ ਵੀ ਨੁਮਾਇੰਗੀ ਦਾ ਹੱਕ ਮਿਲਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ । ਇਸ ਕਰਕੇ ਅਸੀਂ ਇਹ ਚੀਜ਼ ਕੀਤੀ ਹੈ ਕਿ ਜਿਹੜਾ ਪੰਚਾਇਤ ਸੰਮਤੀਆਂ ਦੇ ਵਿਚ eminent grower ਹੋਵੇਗਾ ਉਸ ਨੂੰ ਗੌਰਮੈਂਟ appoint ਕਰੇਗੀ । Elected ਦਾ ਮਤਲਬ ਇਹ ਨਹੀਂ ਕਿ ਉਸ ਨੂੰ elect ਕੀਤਾ ਜਾਵੇਗਾ । ਇਸ ਕਰਕੇ ਪੁਲੀਟੀਕਲ influence ਦਾ ਸਵਾਲ ਹੀ ਪੈਦਾ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ । ਬੋਰਡ ਦੇ ਚੇਅਰਮੈਨ ਦੇ ਬਾਰੇ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਆਏ ਸਾਲ ਨਹੀਂ ਤਬਦੀਲ ਕੀਤਾ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ । ਮੈਂ ਅਰਜ਼ ਕਰਨੀ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਚੇਅਰਮੈਨ ਨੇ ਤਾਂ ਸਿਰਫ ਫੈਸਲੇ ਹੀ ਕਰਵਾਉਣੇ ਹਨ ਔਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ execution vice-chancellor ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਖੁਦ ਕਰਵਾਉਣੀ ਹੈ । ਇਸ ਕਰਕੇ ਚੇਅਰਮੈਨ ਦੀ continuity ਦੀ ਕੋਈ ਖਾਸ ਲੋੜ ਨਹੀਂ ਹੈ । ਇਸ ਤੋਂ ਬਿਨਾ ਰਾਜਾ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਕਿਹਾ ਸੀ ਕਿ ਦੂਰ ਦਰਾਜ਼ ਜਿਹੜੇ research stations ਹੋਣਗੇ ਉਹ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਚਲਾਏ ਜਾਣਗੇ । ਮੈਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਗਿਆਤ ਲਈ ਦਸਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਅਸੀਂ ਇਸ ਕੰਮ ਦੇ ਵਾਸਤੇ ਡਾਇਰੈਕਟਰ appoint ਕਰਨ ਲਗੇ ਹਾਂ । ਉਸ ਦੇ ਥੱਲੇ ਕਈ Assistant Directors ਹੋਣਗੇ । ਉਹ ਸਾਰੇ ਰਲ ਕੇ ਇਸ ਕੰਮ ਨੂੰ ਚਲਾਉਣਗੇ । ਸਾਡੇ ਸੂਬੇ ਦੇ ਵਿਚ ਹਰ ਜਗਾਹ ਅਲਹਿਦਾ ੨ ਕਿਸਮ ਦੀ ਆਬੋਹਵਾ ਹੈ । ਇਸ ਕਰਕੇ ਹਰ ਥਾਂ ਤੇ research stations ਬਣਾਏ ਜਾਣਗੇ । ਉਥੇ ਜੋ ਤਜਰਬੇ ਹੋਣਗੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਨਤੀਜੇ ਯੂਨੀਵਰਸਟੀ ਵਿਚ ਪਹੁੰਚਣਗੇ । ਉਨ੍ਹਾਂ ਨਤੀਜਿਆਂ ਨੂੰ ਫਿਰ ਲੋਕਾਂ ਤਕ ਪਹੁੰਚਾਇਆ ਜਾਵੇਗਾ । ਬਸ ਮੈਂ ਇਤਨਾ ਅਰਜ਼ ਕਰਕੇ ਹਾਊਸ ਨੂੰ ਅਪੀਲ ਕਰਾਂਗਾ ਕਿ ਉਹ ਇਸ ਬਿਲ ਨੂੰ ਪਾਸ ਕਰੇ ।

Observations by the Speaker

ਸ਼੍ਰੀ ਸਪੀਕਰ : ਮੈਂ ਗੌਰਮਿੰਟ ਨੂੰ ਇਸ ਹਾਊਸ ਦੇ ਸਾਰੇ ਮੈਂਬਰ ਸਾਹਿਬਾਨ ਨੂੰ ਅਤੇ ਸੂਬੇ ਦੇ ਕਿਸਾਨਾਂ ਨੂੰ whole-heartedly congratulate ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਕਿਉਂਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ U.S.A. ਦੀ ਮਿਸ਼ੀਗਨ ਯੂਨੀਵਰਸਟੀ ਵਰਗੀ ਨਿਹਾਇਤ ਚੰਗੀ ਯੂਨੀਵਰਸਟੀ ਮਿਲ ਗਈ ਹੈ । ਪ੍ਰਿੰਸੀਪਲ ਰਲਾ ਰਾਮ ਜੀ ਨੇ ਸੈਨਿਟ ਦੀ constitution ਤੇ Vice-chancellor ਦੀਆਂ powers ਵਗੈਰਾ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਕੀਤਾ ਸੀ । ਮੈਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਇਹ ਦੱਸਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਹ ਚੀਜ਼ ਪੰਜਾਬ ਯੂਨੀਵਰਸਟੀ ਨਾਲੋਂ ਕੁਝ different ਹੈ । ਇਹ ਤਾਂ purely ਟੈਕਨੀਲ ਯੂਨੀਵਰਸਟੀ ਹੈ । ਉਹ ਖੁਦ ਪੰਜਾਬ ਯੂਨੀਵਰਸਟੀ ਦੀ ਸੈਨਿਟ ਦੇ ਮੈਂਬਰ ਹਨ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਉਥੇ ਸਾਰੇ ਹਾਲ ਚਾਲ ਦਾ ਪਤਾ ਹੈ । ਮੈਂ ਖੁਦ ਇਸ ਹਾਊਸ ਦਾ Presiding Officer ਹੋਣ ਦੇ ਨਾਤੇ ਉਸ ਦਾ syndic ਹਾਂ ਅਤੇ ਮੇਰਾ ਤਾਂ ਉਥੇ ਕੰਨਾਂ ਨੂੰ ਹੱਥ ਲਾਉਣ ਵਾਲਾ ਤਜਰਬਾ ਹੈ । ਉਥੇ ਤਾਂ politics ਦਾ ਜ਼ੋਰ ਹੋ ਗਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ ਅਤੇ ਯੂਨੀਵਰਸਟੀ ਦੇ ਹਰ show ਤੇ ਸਿਆਸੀ interest ਅਸਰ ਅੰਦਾਜ਼ ਹੋ ਗਏ ਹਨ । ਇਸ ਕਰਕੇ ਮੇਰੀ ਆਪਣੀ ਪੱਕੀ ਰਾਏ ਤਾਂ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਘਟੋ ਘਟ ਇਸ technical ਯੂਨੀਵਰਸਟੀ ਨੂੰ ਜਿਹੜੀ ਕਿ ਅਸੀਂ ਕਾਇਮ ਕਰ ਰਹੇ ਹਾਂ ਸਿਆਸੀ ਆਦਮੀਆਂ ਤੋਂ ਦੂਰ ਰਖਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਇਸ ਵਿਚ ਘੁਸਣ ਨਹੀਂ ਦੇਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ।

ਪ੍ਰਿੰਸੀਪਲ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਫਰਮਾਇਆ ਸੀ ਕਿ ਇਸ ਯੂਨੀਵਰਸਟੀ ਦੇ Vice-chancellor ਨੂੰ ਪੰਜਾਬ ਯੂਨੀਵਰਸਟੀ ਦੇ Vice-chancellor ਨਾਲੋਂ ਬਹੁਤ ਘਟ ਅਖਤਿਆਰ ਦਿਤੇ ਗਏ ਹਨ, ਵਗੈਰਾ ਵਗੈਰਾ । ਮੈਨੂੰ ਪਤਾ ਹੈ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਖੁਦ ਵੀ ਪਤਾ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਅਖਤਿਆਰਾਤ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ use ਹੁੰਦੇ ਹਨ । ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਪਤਾ ਹੈ ਕਿ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕੁਝ promotions ਦਿਤੀਆਂ ਗਈਆਂ ਤੇ appointments ਕੀਤੀਆਂ ਗਈਆਂ । ਜੇਕਰ ਉਹ ਭੁਲ ਗਏ ਹਨ ਤਾਂ ਮੈਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਮਿਸਾਲਾਂ ਦੇ ਕੇ ਯਾਦ ਕਰਾ ਸਕਦਾ ਹਾਂ । ਮੇਰਾ ਖਿਆਲ ਹੈ ਕਿ ਜਿਤਨਾ ਥੋੜ੍ਹਾ ਇਸ ਬਾਰੇ ਕਿਹਾ ਜਾਵੇ ਉਤਨਾ ਹੀ ਠੀਕ ਹੈ । ਤੇ ਜੇਕਰ ਉਹ ਸਮਝਦੇ ਹਨ ਕਿ ਇਸਨੂੰ ਵੀ ਪੰਜਾਬ ਯੂਨੀਵਰਸਟੀ ਦੇ pattern ਤੇ ਹੀ ਲੈ ਆਂਦਾ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਫਿਰ ਤੁਸੀਂ ਵੇਖ ਲੈਣਾ ਕਿ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਿਆਸੀ ਅਨਸਰ ਇਸ ਵਿਚ ਦਾਖਲ ਹੋ ਜਾਏਗਾ । ਇਹੋ ਜਿਹੀ ਚੀਜ਼ ਕਿਸੇ ਹੱਦ ਤਕ ਕਿਸੇ ਆਮ ਯੂਨੀਵਰਸਟੀ ਵਿਚ ਤਾਂ tolerate ਕੀਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ ਲੇਕਿਨ ਮੇਰੀ ਇਹ ਪੱਕੀ ਰਾਏ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਟੈਕਨੀ-ਕਲ ਯੂਨੀਵਰਸਟੀ ਨੂੰ ਜਿਹੜੀ ਕਿ ਅਸੀਂ ਬਣਾ ਰਹੇ ਹਾਂ ਸਿਆਸੀ ਆਦਮੀਆਂ ਤੇ ਸਿਆਸੀ ਅਸਰਾਤ ਤੋਂ ਪਰੇ ਰਖਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ । ਮੈਨੂੰ ਖੁਸ਼ੀ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਸਿਲਸਿਲੇ ਵਿਚ ਇਸ ਬਿਲ ਵਿਚ ਕਾਫੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੋਵੇ ਅਤੇ ਇਹ ਚੰਗਾ sign ਹੈ ਕਿ ਯੂਨੀਵਰਸਟੀ affairs ਵਿਚ ਕਾਫੀ ਹੱਦ ਤਕ elective system ਨੂੰ ਘਟ ਥਾਂ ਦਿਤੀ ਗਈ ਹੈ। It is a very novel experiment. ਲੇਕਿਨ ਇਸ ਵਿਚ ਕੁਝ ਚੀਜ਼ਾਂ ਜ਼ਰੂਰ ਹਨ ਜੋ ਮੇਰੇ ਖਿਆਲ ਮਤਾਬਿਕ ਠੀਕ ਨਹੀਂ ਹਨ । ਮਿਸਾਲ ਦੇ ਤੌਰ ਤੇ ਇਥੇ ਇਹ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਸੰਮਤੀਆਂ ਤੇ ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਪਰੀਸ਼ਦਾਂ ਦੇ ਦੋ elected ਮੈਂਬਰ ਬੋਰਡ ਦੇ ਲਏ ਜਾਣਗੇ । ਜੇਕਰ ਤੁਸੀਂ ਮੇਰੀ ਜ਼ਾਤੀ ਰਾਏ ਪੁਛਦੇ ਹੋ ਤਾਂ ਮੈਂ ਇਹ ਕਹਾਂਗਾ ਕਿ ਇਹ ਨਿਹਾਇਤ ਬਿਹਤਰ ਹੋਵੇਗਾ ਜੇਕਰ ਤੁਸੀਂ ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਪਰੀਸ਼ਦਾਂ ਦੇ ਚੇਅਰਮੈਨਾਂ ਨੂੰ ਹਰ ਸਾਲ by rotation ਰਖੋ । ਇਸ ਨਾਲ ਗੌਰਮਿੰਟ ਦੀ ਬਹੁਤ ਸਾਰੀ ਸਿਰ ਦਰਦੀ ਖਤਮ ਹੋ ਜਾਵੇਗੀ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਵੀ ਤਸੱਲੀ ਹੋ ਜਾਵੇਗੀ ਕਿਉਂਕਿ ਇਸ ਨਾਲ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਚੂੰ ਚਿਰਾਂ ਕਰਨ ਦਾ ਮੌਕਾ ਨਹੀਂ ਮਿਲੇਗਾ ।

ਇਸ ਬਾਰੇ ਇਥੇ ਜੋ debate ਹੋਈ ਹੈ ਉਸਨੂੰ ਮੈਂ ਸੁਣਿਆ ਹੈ ਅਤੇ ਮੁਖਤਲਿਫ ਵਿਚਾਰ ਜੋ ਪੇਸ਼ ਕੀਤੇ ਗਏ ਹਨ, ਸੁਣੇ ਹਨ, ਲੇਕਿਨ ਮੈਨੂੰ ਇਸ ਗੱਲ ਨੂੰ ਵੇਖ ਕੇ ਬਹੁਤ ਦੁੱਖ ਹੋਇਆ ਹੈ ਕਿ ਇਥੇ ਜਿੰਨੀ ਵੀ discussion ਹੋਈ ਹੈ ਉਹ ਰੀਜਨਲ basis ਤੇ ਹੀ ਹੋਈ ਹੈ। ਕਿਸੇ ਆਦਮੀ ਨੇ merit ਤੇ ਨੁਕਤਾਚੀਨੀ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਬਲਕਿ ਸਾਰੀ ਨੁਕਤਾਚੀਨੀ ਇਸੇ ਗੱਲ ਦੀ ਸੀ ਕਿ ਇਹ ਯੂਨੀਵਰਸਟੀ ਪੰਜਾਬੀ ਰੀਜਨ ਵਿਚ ਫਲਾਣੀ ਜਗਹ ਬਣੇ ਅਤੇ ਹਿੰਦੀ ਰੀਜਨ ਵਿਚ ਫਲਾਣੀ ਜਗਹ ਬਣੇ । **Certain hon. Members have asked for its location at Hissar while others have suggested other places for this purpose. I simply felt disappointed. I know the spirit working behind all this. Anyway, we cannot help it. Every one has his own opinion.** ਪਰ ਮੈਂ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਰੀਜਨਲ ਤੇ ਫਿਰਕਾਦਾਰਾਨਾ ਗਲਾਂ ਨੂੰ ਪਸੰਦ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ । ਇਹ ਜਿਹੜਾ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਸਾਡੇ ਵਿਚ Local ਤੇ ਰੀਜਨਲ patriotism ਹੈ ਇਹ ਸਾਨੂੰ ਤਰੱਕੀ ਵਾਲੇ ਪਾਸੇ ਨਹੀਂ ਲੈ ਜਾਵੇਗਾ। ਜੇਕਰ ਅਸੀਂ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਤਾਲੀਮੀ ਅਦਾਰੇ ਵੀ ਰੀਜਨਲ ਅਤੇ Communal point of view ਨਾਲ ਹੀ ਬਣਾਉਣੇ ਹਨ ਤਾਂ ਪਰਮਾਤਮਾ ਹੀ ਜਾਣਦਾ ਹੈ ਕਿ ਸਾਡਾ ਕੀ ਬਣੇਗਾ। ਜੇਕਰ ਕੁਝ ਲੋਕ ਇਹ ਗੱਲ ਆਖਣ ਕਿ

[ਸ੍ਰੀ ਸਪੀਕਰ]

ਜੀ ਭਾਖੜਾ ਡੈਮ ਬਣਨਾ ਹੀ ਨਹੀਂ ਚਾਹੀਦਾ ਕਿਉਂਕਿ ਇਹ ਪੰਜਾਬੀ ਰੀਜਨ ਵਿਚ ਹੈ ਅਤੇ ਬਾਕੀ ਲੋਕ ਇਹ ਕਹਿਣ ਲਗ ਪੈਣ ਕਿ ਪੌਂਗ ਡੈਮ ਵੀ ਨਹੀਂ ਬਣਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਕਿਉਂਕਿ ਇਹ ਹਿੰਦੀ ਰੀਜਨ ਵਿਚ ਹੈ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਾਡੀ ਇਹ state ਸਭ ਤੋਂ ਪਿਛੇ ਰਹਿ ਜਾਵੇਗੀ ਅਤੇ ਅਸੀਂ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕੋਈ ਤਰੱਕੀ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਾਂਗੇ। ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਸਿਰਫ ਇਥੇ ਅਦਾਰੇ ਨਾਲ ਹੀ ਨਹੀਂ ਬਸ ਹੋ ਜਾਣੀ ਬਲਕਿ ਇਹ ਤਾਂ ਅਜੇ ਪਹਿਲਾ ਕਦਮ ਹੀ ਚੁੱਕਿਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਅਜੇ ਤਾਂ ਅਸੀਂ ਬਹੁਤ ਸਾਰੀਆਂ technical institutions ਤੇ ਯੂਨੀਵਰਸਟੀਆਂ ਕਾਇਮ ਕਰਨੀਆਂ ਹਨ ਅਤੇ ਡੈਮ ਤੇ Power Houses ਬਣਾਉਣੇ ਹਨ। ਇਸ ਲਈ ਜੇਕਰ ਅਸੀਂ ਆਪਣੇ ਪ੍ਰਾਂਤ ਦੀ ਤਰੱਕੀ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਾਂ ਤਾਂ ਸਾਨੂੰ ਇਹੋ ਜਿਹੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਨਹੀਂ ਕਰਨੀਆਂ ਚਾਹੀਦੀਆਂ। In Israel there are eighty agricultural schools. Nobody can take to farming unless he has taken a course in agriculture. We are going to have only one University. **ਸਾਡੇ ਵੀ ਇਥੇ ਅਜੇ ਹੋਰ ਬਹੁਤ ਸਾਰੀਆਂ ਯੂਨੀਵਰਸਟੀਆਂ ਖੋਲ੍ਹੀਆਂ ਜਾਣੀਆਂ ਹਨ ਔਰ ਜੇ ਕਲ੍ਹ ਨੂੰ ਕੋਈ ਟੈਕਨੀਕਲ ਅਦਾਰੇ ਹਿਸਾਰ ਵਿਚ ਵੀ ਖੁਲ੍ਹਣਗੇ ਤਾਂ** we would welcome that step.

I hope and wish this University every success. Every body should be very happy over it.

(I wholeheartedly congratulate the Government, Members of the House and the agriculturists of this State on the occasion when a very good University is going to be set up on the pattern of Michigan University in the U.S.A. Principal Rala Ram had referred to the constitution of the Senate and powers of the Vice-Chancellor, etc. I want to tell him that this University is a bit different from the present Punjab University. This is purely a technical University. He is a member of the Senate of the Punjab University and he very well knows the state of affairs prevailing there. I myself am a syndic by virtue of my being the Presiding Officer of this House and I have a bitter experience about the state of affairs existing there. Politics has crept in that body and certain political interests have entrenched themselves in each and every wing of the University. I am, therefore, strongly of the opinion that political persons should not find any place at least in a technical University like the Agricultural University which is going to be set up.

Principal Sahib had said that the Vice-Chancellor of this University has been given far less powers as compared to those of the Vice-Chancellor of the Punjab University and so on and so forth. I know and the hon. Member himself knows—as to how these powers are used there. He knows how certain promotions and appointments were made there. If he has forgotten that, I can quote instances to refresh his memory. I think the less said about it the better. If he wants that the pattern of Punjab University should be adopted in this case, then he can imagine what sort of political persons and elements would find their way in this University. This thing can be tolerated to some extent in an ordinary University, but I strongly feel that a technical University like the one going to be set up should be free from political persons and political influences. I am glad that an effort has been made in that direction in

this Bill and it is a good sign that the provision has been made for elective system on a restricted scale. It is a very novel experiment. But there are certain provisions in the Bill which I feel are not good. For instance, it has been provided that two elected members of the Panchayat Samitis and Zila Parishads are to be appointed on the Board of Management. If you ask for my personal opinion, I would say that it would be better if you appoint Chairman of the Zila Parishads by rotation every year. This would obviate much trouble to the Government and every one would feel satisfied as there would be no heart burning on any side.

I have listened to the debate and I have heard various view points. But I have been distressed to find that all the discussion that took place here was on a regional basis. Nobody criticised the measure on merit. The tenor of the criticism was that the University should have been located at such and such place in the Hindi Region or in the Punjabi Region.

Certain hon. Members have asked for its location at Hissar while others have suggested other places for this purpose. I simply felt disappointed. I know the spirit working behind all this. Anyway, we cannot help it. Everyone has his own opinion.

But I don't like all these things being said on regional and communal basis. This excessive local and regional patriotism will not lead us on the road to progress. If we are to establish even academic institutions on regional and communal basis, then God alone knows the fate that awaits us all. If some people were to say that the Bhakra Dam should not be constructed because it was located in the Punjabi Region and others that Pong Dam should not be constructed because it was located in the Hindi Region then our State will remain far behind and we will not be able to make any progress. I think this institution is not the end of the matter, but this is just a beginning. We have yet to establish many technical institutions and universities and to construct Dams and Power Houses. So if we want this State to flourish, then we should not think in these terms.

In Israel there are eighty agricultural schools. Nobody can take to farming unless he has taken a course in agriculture. We are going to have one University.

Some more universities are to be set up and if to-morrow some technical institutions are opened at Hissar we would welcome that step.

I hope and wish this University every success. Every body should be very happy over it.)

THE PUNJAB AGRICULTURAL UNIVERSITY BILL
(CONSIDERATION CONCLUDED)

Mr. Speaker : Question is—

That the Punjab Agricultural University Bill, as amended, be passed,

The motion was carried.

8-20 P. M.

Mr. Speaker : The House stands adjourned till 9-30 A.M. tomorrow.

(The Assembly then adjourned till 9-30 A. M. on Thursday, the 28th September, 1961)

14953 PVS—345—26-2-62—C., P. & S, Pb., Chandigarh.

Punjab Vidhan Sabha Debates

28th September, 1961 (First Sitting)

Vol. II—No. 8

OFFICIAL REPORT

CONTENTS

Thursday, the 28th September, 1961

Price : Rs. 4.35 nP.

ERRATA

Punjab Vidhan Sabha Debates, Vol. II, No. 8,
dated the 28th September, 1961 (1st sitting)

Read	*for*	*on page*	*line*
Eighth	Eight	(8)2	S. No. 4, Col. 4
Public Works Minister	Pulic Works Minister	(8)3	S. No. 8, Col. 2
H. No. 1957	N. No. 1957	(8)8	S. No. 9, Col. 4
Panipat	Panipa	(8)9	S. No. 15, Col. 4
Manager of Arya Samaj	Manaber of Arya Samaj	(8)9	S. No. 16, Col. 4
Secondary	Secondry	(8)11	item No. 35
Vijoy	Vina	(8)11	item No. 37
Country	County	(8)19	7th from below
the	this	(8)19	last
Sub-Division-al Officer	Sub-Division-Officer	(8)22	7th from below
of	f	(8)23	S. No. 4
recipients	recepients	(8)25	9, part b
Chanchal Kumari	Ghanchal Kumari	(8)26	S. No. 10
Parduman Kaur	Pardwman Kaur	(8)26	S. No. 23
Completed	Compieted	(8)34	Remarks Col.
privilege	Previlege	(8)35	2
accommoda-ted	accomodated	(8)36	4th from below

Read	*for*	*on page*	*line*
there	their	(8)38	6
मेम्बर साहिबान	म्बर मैंसाहिनान	(8)38	33
लिखा	लिला	(8)42	14
acted	acked	(8)44	23
Read 'where'	before 'only'	(8)49	7
assured	assured assurance	(8)49	17
यूनिवर्सिटी	पूनिवर्सिटी	(8)50	10th from below
पंजाबी	पंजाब	(8)52	3
Autumn Session	Autumn Sessions	(8)53	6
ਕਹੀਂ ਹੈ	ਹੈ	(8)55	11
ਮਾਤ ਬੋਲੀ	ਮਾਂ ਬੋਲੀ	(8)58	9th from below
ਸ਼ੱਕ	ਸ਼ੁੱਕ	(8)59	3rd from below
ਪੁੱਛਦਾ	ਪੁੱਛਣਾ	(8)62	12th from below
September	Seatember	(8)68	Heading
ਸ੍ਰੀ ਅਮਰ ਨਾਥ ਸ਼ਰਮਾ	ਸ: ਗੁਰਬਚਨ ਸਿੰਘ ਬਾਜਵਾ	(8)76	First

PUNJAB VIDHAN SABHA

Thursday, the 28th September, 1961

The Vidhan Sabha met in the Assembly Hall, Sector 10, *Chandigarh, at* 9.30 *a.m. of the Clock. Mr. Speaker (Sardar Gurdial Singh Dhillon) in the Chair.*

SUPPLEMENTARIES ON STARRED QUESTION No. 7216.*

श्री राम चन्द्र कामरेड: क्या मैं पूछ सकता हूं कि यह स्कीम किस stage पर है ?

उप-मन्त्री: यह स्कीम under investigation है इस लिए इस स्टेज पर कुछ नहीं कहा जा सकता ।

श्री राम चन्द्र कामरेड : डायरेक्टर ने छौंछ के इलाके का जो survey किया है उसकी रिपोर्ट कब भेजी है ?

उप-मन्त्री : अभी visit किया है survey नहीं किया, इस लिए exact date नहीं बता सकता ।

श्री राम चन्द्र कामरेड : यह रिपोर्ट कब तक तैयार हो जायेगी ?

उप-मन्त्री: जल्दी ही तैयार हो जाएगी, । एक दो महीने के बाद ।

STARRED QUESTIONS AND ANSWERS

TOURS BY MINISTERS IN THEIR HOME DISTRICTS

***7264. Maulvi Abdul Ghani Dar :** Will the Chief Minister be pleased to state the names of Ministers who remained on tour in their home districts in the year 1961-62 together with the number of such tours undertaken and the duration of each ?

Shri Mohan Lal : A statement containing the requisite information is laid on the Table of the House.

STATEMENT

Tours by Ministers in their home districts during 1961-62 (upto 31st August, 1961)

Serial No.	Name of Minister	Number of tours undertaken	Duration of each tour
1	Sardar Partap Singh Kairon, Chief Minister	7	First three..One day each Fourth..Three days Fifth..One day Sixth..Two days Seventh..One day
2	Dr. Gopi Chand Bhargava, Finance Minister	*Nil*	*Nil*

Note.—Starred Question No. 7216 appears in the Debate Vol. II, No. 5 dated 26th September, 1961.

[Minister for Industries]

Serial No.	Name of Minister	Number of tours undertaken	Duration of each tour
3	Pandit Mohan Lal, Industries Minister	8	First..Five days Second..Three days Third..Four days Fourth..One day Fifth and Sixth..Four days each Seventh..Eleven days Eighth..Three days
4	Giani Kartar Singh, Agriculture and Forest Minister	13	First..Two days Second..Three days Third..Four days Fourth..One day Fifth..Three days Sixth..One day Seventh..Two days Eight and Ninth..One day each Tenth..Four days Eleventh..One day Twelfth..Two days Thirteenth..One day
5	Sardar Gian Singh Rarewala, Irrigation and Power Minister	46	First six..One day each Seventh..Two days Eighth to Fifteenth..One day each Sixteenth..Two days Seventeenth to Forty-sixth One day each
6	Shri Amar Nath Vidyalankar, Education Minister	12	First three..One day each Fourth and Fifth..Two days each Sixth..One day Seventh Two days Eighth..One day Ninth..Two days Tenth to Twelfth..One day each
7	Master Gurbanta Singh	21	First..Three days Second..Two days Third..One day Fourth and Fifth..Three days each Sixth..Four days Seventh..One day Eighth..Three days Ninth..Four days Tenth and Eleventh..Two days each Twelfth..One day Thirteenth and Fourteenth..Two days each Fifteenth..Three days Sixteenth..One day Seventeenth..Two days Eighteeth..Six days Ninetenth..Five days Twenteenth..Two days Twenty-first..One day

Serial No.	Name of Minister	Number of tours under-taken	Duration of each tour
8	Shri Suraj Mal, Pulic Works Minister ..	10	First three..Two days each Fourth..Four days Fifth..Two days Sixth..One day Seventh..Four days Eighth..Two days Ninth..Three days Tenth..Two days
9	Rao Birendra Singh (Ceased to be a Minister with effect from 17th August, 1961)	10	First and Second..Four days each Third..Three days Fourth and Fifth..Four days each Sixth..Three days Seventh..Five days Eighth..One day Ninth..Five days Tenth..Three days

मौलवी श्रब्दुल गनी डार : क्या वज़ीर साहिब बताएंगे कि जब चीफ़ मनिस्टर इस दौरान में सिर्फ दस दिन Home district में रहे तो हमारे Development Minister 51 दिन क्यों रहे ?

उद्योग मन्त्री: अपनी अपनी duty पर जहां जहां जिस को जाना पड़ा, वह गया ।

SEPARATION OF PROSECUTING BRANCH FROM THE POLICE DEPARTMENT

***7263. Maulvi Abdul Ghani Dar :** Will the Chief Minister be pleased to state whether any scheme is under consideration of Government to make the Prosecuting Branch of the Police wholly independent of the Police Department; if so, the time by which the scheme is expected to be implemented ?

Shri Mohan Lal : So far no such scheme is under consideration of the Government.

मौलवी श्रब्दुल ग़नी डार : क्या मिनिस्टर साहिब यह बताएंगे कि अगर स्कीम हो तो उस पर विचार करेंगे ?

उद्योग मन्त्री : जब स्कीम ही नहीं तो उस पर विचार करने का सवाल कैसे पैदा होता है ।

CASES DECIDED BY TEHSILDAR, PANIPAT

***7344. Chaudhri Dharam Singh Rathi :** Will the Chief Minister be pleased to state—

(a) the number of criminal, revenue and other miscellaneous cases, separately, in the Court of the Tehsildar, Panipat, from April, 1961 to date, month-wise.

[Chaudhri Dharam Singh Rathi]

(b) the number of cases of each category mentioned in part (a) above decided by the said Tehsildar during the above-mentioned period ?

Shri Mohan Lal : (a) and (b) : A statement is laid on the Table of the House.

Statement showing the number of Criminal, Revenue and other Miscellaneous cases pending and disposed of, in the Court of Tahsildar, Panipat, for the period from April, 1961 to 15th September, 1961

Nature of cases	*April*		*May*		*June*		*July*		*August*		*September*	
	Pending	Decided	Pending	Decided	Pending	Decided	Pending	Decided	Pending	Decided	Pending	Decided
Criminal ..	10	1	16	7	17	4	15	..	18	3	17	2
Revenue ..	4	1	4	1	3	1	2	1	2	..	2	..
Judicial cases—												
Under section 14 A (ii) ..	14	..	16	2	14	6	16	..	18	3	18	2
Execution of decrees ..	1	..	2	..	2	1	2	..	2	..	2	..
Execution of ejectment ..	2	1	1	..	2	1	5	..	9	2	7	..
Partition cases ..	4	..	5	2	3	..	3	1	6	..	7	..
Lambardari cases ..	3	..	5	..	5	..	6	1	5	2	3	..
Kankut/ Batai ..	7	..	9	3	6	6	..	..	..	..	..	..
Demarcation ..	13	..	16	6	12	8	4	..	4	3	1	1
Objections ..	..	..	1	..	1	..	1	1	1	..	1	..
Miscellaneous 13 B ..	..	..	1	..	1	1	2	1	1	1	..	..
Correction of Girdawari ..	4	..	9	5	5	3	2	1	4	3	1	1
Total ..	62	3	85	26	71	31	58	6	70	17	59	6

चौधरी धर्म सिंह राठी : क्या वज़ीर साहिब बतायेंगे कि क्या गवर्नमैंट की कोई ऐसी policy है कि जो courts में काम हो उस को जल्दी २ खत्म किया जाये, और अगर ऐसी policy है तो जो अफसर अपना काम जल्दी खत्म नहीं करते क्या इस के लिये गवर्नमैंट उन के character rolls में कोई ऐसी entry करती है कि उन्हों ने काम को delay किया है ?

उद्योग मन्त्री : यह तो गवर्नमैंट की general policy है और यह गवर्नमैंट ने prescribe भी किया हुआ है कि इतनी इतनी duration में cases

का फैसला expected है और इस बारे में उन्हें बाकायदा monthly statements भेजनी पड़ती हैं जिन में pending cases के बारे दिखाया जाता है और जहां काम पूरा न हुआ हो उस के लिये उसे पूछा जाता है और इस तरफ ध्यान भी दिया जाता है ।

चौधरी धर्म सिंह राठी: इस सवाल के जवाब में दिया हुआ है कि April म तो 10 cases pending थे और September में जो महीना अभी खत्म भी नहीं हुआ 17 cases pending हैं तो क्या इस बारे में गवर्नमैंट ने कभी पूछा है कि यह क्यों हो गया है ?

मन्त्री: Pending work institution पर depend करता है ।

BUS FARE BETWEEN HOSHIARPUR-PHAGWARA AND PHAGWARA-LUDHIANA

***7329. Chaudhri Balbir Singh :** Will the Chief Minister be pleased to state—

(a) the mileage between Hoshiarpur and Phagwara and between Phagwara and Ludhiana, separately ;

(b) the fare charged by the Pepsu Roadways and other Transport Companies from Hoshiarpur to Phagwara and Phagwara to Ludhiana, separately ;

(c) whether there is any difference in the fares mentioned in para (b) above ; if so, the reasons therefor ?

Shri Mohan Lal :

	Miles
(a) Hoshiarpur-Phagwara ..	24
Phagwara-Ludhiana ..	23

(b) Name of Company	Fare charged (including passenger tax)	
	Hoshiarpur-Phagwara	Phagwara-Ludhiana
	Rs	Rs
Pepsu Road Transport Corporation (not Pepsu Roadways)	0.88	0.95
Private Operators ..	1.03	0.95

(c) Yes.

The fares on Hoshiarpur-Phagwara route are at variance. The Pepsu Road Transport Corporation which operates direct services from Patiala to Hoshiarpur, is charging fare for the portion from Hoshiarpur to Phagwara, a distance of 24 miles, at 6 pies per mile per passenger whereas the private operators holding permits for the route Hoshiarpur-Phagwara for 24 miles (22 pucca and 2 katcha) at 7 pies per mile per passenger for pucca and 10 pies per mile per passenger for katcha portion. This is within the Government approved rates.

ਚੌਧਰੀ ਬਲਬੀਰ ਸਿੰਘ : ਕੀ ਵਜ਼ੀਰ ਸਾਹਿਬ ਦਸਣਗੇ ਕਿ ਇਹ ਜਿਹੜਾ private companies ਅਤੇ Pepsu Road Transport Corporation ਵਾਲਿਆਂ ਦੇ rates ਵਿਚ ਫਰਕ ਹੈ, ਕੀ ਗੌਰਮਿੰਟ ਇਸ ਫਰਕ ਨੂੰ ਦੂਰ ਕਰਨ ਦੀ ਕੋਸ਼ਸ਼ ਕਰੇਗੀ ?

ਉਦਿਯੋਗ ਮੰਤਰੀ : ਮੈਂ ਤਾਂ ਸਾਰੀ ਚੀਜ਼ ਦਸ ਦਿੱਤੀ ਹੈ । ਔਰ ਇਹ ਵੀ ਦਸ ਦਿਤਾ ਹੈ ਕਿ ਜਿਹੜੇ rates ਉਹ companies ਲੈ ਰਹੀਆਂ ਹਨ ਉਹ approved rates ਹਨ ।

ਚੌਧਰੀ ਬਲਬੀਰ ਸਿੰਘ : ਮੈਂ ਅਰਜ਼ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਹ ਜੋ ਹੁਸ਼ਿਆਰਪੁਰ ਤੇ ਫਗਵਾੜੇ ਦੇ ਕਿਰਾਏ ਦੇ ਦੋਨ੍ਹਾਂ ਦੇ rates ਵਿਚ $2\frac{1}{2}$ ਆਨੇ ਦਾ ਫਰਕ ਹੈ, ਕੀ ਸਰਕਾਰ ਇਸ ਫਰਕ ਨੂੰ ਦੂਰ ਕਰਨ ਦੀ ਕੋਸ਼ਸ਼ ਕਰੇਗੀ ?

ਮੰਤਰੀ : ਮੈਂ ਤਾਂ, ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਇਸ ਸਵਾਲ ਦਾ ਜਵਾਬ ਪਹਿਲੇ ਹੀ ਦੇ ਦਿੱਤਾ ਹੈ ਕਿ ਉਹ rate ਵੀ ਜਿਹੜੇ ਕੰਪਨੀਆਂ ਚਾਰਜ ਕਰ ਰਹੀਆਂ ਹਨ, within the Government's prescribed rates ਹਨ । ਇਸ ਕਰ ਕੇ ਅਸੀਂ ਇਹ recommend ਕਰਨ ਵਾਸਤੇ ਤਿਆਰ ਨਹੀਂ ਹਾਂ ਔਰ ਨਾ ਹੀ ਗੌਰਮਿੰਟ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ remove ਕਰਨ ਵਾਸਤੇ ਤਿਆਰ ਹੈ ।

BUS FARE CHARGED BETWEEN GARHSHANKAR-BALACHAUR ETC.

*7330. **Chaudhri Balbir Singh :** Will the Chief Minister be pleased to state—

(a) the mileage from Garhshankar to Balachaur, Balachaur to Rupar, and Rupar to Chandigarh and the bus fares charged by the transport companies., for the said distance ;

(b) whether it is a fact that the fare charged from Rupar to Chandigarh by private transport companies is more than the fare charged from Ludhiana to Phagwara although the distance in the latter case is longer ; if so, the reasons therefor ;

(c) the steps taken or proposed to be taken by the Government to remove the difference in the fare ?

Shri Mohan Lal :

(a) Name of route		Mileage	Fare charged (including passenger tax)
			Rs
Garhshankar-Balachaur	..	14	0.56
Balachaur-Rupar	..	18	0.69
Rupar-Chandigarh		25	1.10

(b) The fare for a ticket from Rupar to Chandigarh is more than what is charged from Ludhiana to Phagwara. The distance is also greater.

(c) Question does not arise.

ARREARS OF LOANS ADVANCED FOR TRACTORS, FERTILIZERS AND TUBE-WELLS ETC.

*7339. **Chaudhri Dharam Singh Rathi** : Will the Minister for Agriculture and Forests be pleased to state—

(a) the names and addresses of the loanees in the State to whom loans were advanced for tractors, tube-wells percolation wells, fertilizers and pumping sets from 1959-60 todate ;

(b) whether it has come to the notice of Government that certain loanees have not spent the loans for the purposes for which these were granted ; if so, the steps taken by the Government against such loanees ;

(c) whether there are any arrears of loans due from any of the loanees referred to in part (a) above ; if so, how much in each case ;

(d) the steps so far taken for the recovery of the loans mentioned in part (c) above ?

Shri Harbans Lal (Deputy Minister) : The time and labour involved in supplying the required information would not be commensurate with any possible benefits to be obtained by the honourable Member.

चौधरी धर्म सिंह राठी : स्पीकर साहिब, डिप्टी मिनिस्टर साहिब तो कहते हैं कि इस सवाल का जवाब देने की भी जरूरत नहीं है, लेकिन यह बहुत जरूरी सवाल है।

श्री अध्यक्ष : क्या complete statements मांगी हैं आप ने ? (Has the hon. Member asked for complete statements ?)

चौधरी धर्म सिंह राठी : सारी चीजें अलग अलग मांगी हैं और सारी इन के पास तैयार हैं यह information कहीं बाहर से नहीं मंगवानी थी।

उद्योग मन्त्री : अगर किसी एक आध defaulter के बारे में information पूछें तो जवाब दिया जा सकता मगर इन्हों ने तो सारी state के बारे में information पूछी है, यह बहुत बड़ी information है।

Mr. Speaker : The hon. Member has asked information about the whole State. This is too big a question to be answered.

JUNIOR BASIC TRAINING SCHOOLS IN TEHSIL PANIPAT

*7343. **Chaudhri Dharam Singh Rathi** : Will the Minister for Education be pleased to state—

(a) the number and names of the Junior Basic Training Schools in Panipat Tehsil, District Karnal at present ;

[Chaudhri **Dharam** Singh **Rathi**]

(b) the names and addresses of the students admitted for the current term in the schools mentioned in part (a) above, separately, together with the qualifications of each ;

(c) the criteria adopted for the selection of students for admission in the said schools?

Shri Amar Nath Vidyalankar : (a) Three.

(i) Shrimati Harkaur Arya Girls High School, Model Town, Panipat.

(ii) I. B. Bharatri Basic Training Institute, Panipat.

(iii) G. M. High and Basic Training School, Naraina.

(b) Statements showing the names and addresses of the students admitted for the current term in the schools mentioned above separately together with the qualifications of each are laid on the Table.

(c) Admissions have been made strictly according to rules, copy laid on the Table.

List of Students admitted in J. B. T. Class During 1961—62 at Shrimati Harkaur Arya Girls High School, Panipat Model Town)

Serial No.	Name of the Student		Qualification	Address
1	Ved Kumari	..	Matric Prabhakar	H. No. 786, W. No. 11, Panipat
2	Mehima Kumari	..	Ditto	H. No. 314, W. No. 3, Panipat
3	Sudesh Rani	..	Matric	C/o Teacher Government High School, Samalkha
4	Nirmal Kanta	..	Do	H. No. 363, M. T., Panipat
5	Pushpa	..	Do	Q. No. 196, M. T., Panipat
6	Chander Kala	..	Do	H. No. 348, W. No. 8, Panipat
7	Pushap Arora	..		107-B/B. C. Bazar, Ambala Cantt.
8	Savitri Kumar	..	Do	H. No. 37, M. T., Panipat
9	Kailash Kumari	..	Do	N. No. 1957, Mahila Pt. Mansingh, Sonepat
10	Urmilla Daver	..	Do	H. No. 515, W. No. 6, Panipat
11	Padma Devi	..	Do	Shop No. 5/54 Ajmal Khan Bagh, Karol Bagh, Delhi

Serial No.	Name of the Student		Qualification	Address
12	Satya Vanti	..	Matric	V. Bansi, District Rohtak
13	Harish Kumari	..	Do	V. Bansi, District Rohtak
14	Kushalya Devi	..	Do	C/o Jagan Nath, Bookseller Samalkha Mandi
15	Saroj Kumari	..	Do	H. No. 969, W. No. 3, Panipat
16	Chander Kala	..	Do	Shri Prem Nath Manaber of Ary Samaj Ganare (Panipat)
17	Sulkhana Rani	..	Do	H. No. 14, W. No. 7, Panipat
18	Himat Kaur	..	Do	Kingsway Camp Roads Line, C. Block/77-78 Delhi
19	Karam Devi	..	Do	H. No. 108, W. No. 3, Panipat
20	Satya Kumari	..	Do	H. No. 286, W. No. 9, Panipat
21	Jiwan Kaur Ahuja	..	Do	C-103 Qutram Line Kingsway Camp, Delhi
22	Santosh Kumari	..	Do	C/o Superintendent, Central Storage Department Laxmi Mills Building Agra
23	Bhagwant Kaur	..	Do	H. No. 391, W. No. 12 Panipat
24	Sudesh Kumari	..	Higher Secondary	H. No. 582, W. No. 10, Panipat
25	Bhagwan Devi	..	Matric	H. No. 49, Near Tehsil Camp, Panipat
26	Ved Malik	..	Do	Q. No. 654, Panipat
27	Gian Kaur	..	Intermediate	C/o Librarian College of Education Kurukshetra, District Karnal
28	Pushap Lata	..	Matric	H. No. 500, W. No. 9, Panipat
29	Pushap Vati	..	Matric Prabhakar	H. No. 395, W. No. 10, Panipat
30	Amrit Kala	..	Ditto	3/60 Panipat
31	Raj Kumar	..	Matric	H. No. 205, W. No. 7, Panipat
32	Swaran Kumari	..	Do	H. No. 24, W. No. 8, Marla Plot, Panipat
33	Sushila Kumari	..	Do	H. No. 166, Ram Nagar, Model Town, Sonepat
34	Phool Kumari	..	Do	H. No. 255, W. No. 12, Panipat
35	Krishana Kumari	..	Matric Prabhakar	H. No. 208, W. No. 7, Panipat
36	Kushalya Devi Batra	..	Matric	21/7 Camp No. 2, Panipat
37	Daya Vanti	..	Do	H. No. 27, W. No. 12, Panipat
38	Sudarshan Kumari	..	Do	H. No. 174, W. No. 3, Bahadurgarh (Rohtak)
39	Daya Vanti	..	Do	H. No. 551, W. No. 10, Panipat

[Minister for Education]

List of students admitted in J. B. T. Class during 1961-62 at I.B. L. Bharatri Basic Training Institute, Panipat

Serial No.	Name		Qualification	Address	5
1	Faqir Chand	..	Matric	Ataula Pur, Panipat	
2	Jaisa Ram	..	Do Prabhakar	H. No. 287, B III Mahkot (Rohtak)	
3	Ram Charan Mittal	...	Matric	Mahmod Pur Majra P. O. Kalian (Rohtak)	
4	Govind Lal	..	Do	No. 4, H. No. 720, Panipat (Karnal)	
5	Inder Bhan	..	Do	V. Binjol (Karnal)	
6	Jai Kanwar	..	Do	Gandhi Mandi, Panipat	
7	Mamleg Khan	..	Do	Jalalpur Khalsa P. O. Mathin Gurgawan	
8	Jiwan Dass	...	Do	Camp No. 2, B. No. 27, Kothi No. 3, Panipat	
9	Mohan Lal	..	Do	H. No. 926/II, Panipat	
10	Hari Ram	..	Do	V. Dhansoli (Panipat)	
11	Tirloki Ram	..	Do	VPO Geong tehsil Kaithal	
12	Jai Parkash	..	Higher Secondary	V. & P. O. Uchharamana (Karnal)	
13	Raj Paul Gupta	..	Matric	V. & P. O. Shivah, Panipat	
14	Roshan Lal	..	Do	Railway Road, Kaithal	
15	Khem Chand	..	Do	V. & P. O, Gondar Karnal	
16	Kasturi Lal		Do	B. 75, Kothi No. 9, Karnal	
17	Sham Sunder	..	Do	232/3, Panipat	
18	Mulakh Raj	..	Do	563/6 Panipat	
19	Zila Singh	..	Do	V. & P. O. Jalalpur (Panipat)	
20	Ajit Singh	..	Do	V. & P. O. Babail (Panipat)	
21	Hari Chand	..	Do	V. & P. O. Ganaur (Sonepat)	
22	Sher Singh	..	Do	V. & P. O. Rasina tehsil Kaithal	
23	Inder Singh	..	Do	V. & P. O. Purkhas Sonepat	
24	Shri Tulsi Dass	..	Do	C/o Chaudhry Book Depot Kaithal	
25	Mam Chand	..	Do	V. & P. O. Jambha (Karnal)	

Serial No.	Name	Qualification	Address
26	Shiv Dayal ..	Matric	V. Mimarpur Tahsil Sonepat
27	Madan Lal Chhabra	Do	V. Noor Wala tahsil Panipat
28	Ram Lal ..	Do	V. Marchaunt (Gurgaon)
29	Ram Kishan ..	Do	V. Khukhrana (Karnal)
30	Chirinji Lal ..	Do	V. Bhanata (Karnal)
31	Hans Raj ..	Do	V. Ganaur (Sonepat)
32	Parmanand ..	Higher Secondary	V. Kaimla (Karnal)
33	Manohar Lal Chawla	Ditto	V. Gharaunda (Karnal)
34	Sunder Lal ..	Matric	V. Khotpura Karnal
35	Gian Chand ..	Higher Secondry	Gadi Kahjoor (Karnal)
36	Randhir Singh ..	Ditto	V. Phulak (Karnal)
37	Satish Chander ..	Matric	C/o D/40 Vina Nagar (Delhi)
38	Prabhu Dyal ..	Do	V. Ganaur (Sonepat)
39	Ram Kumar ..	Do	V. Binjhol, (Panipat)
40	Ishvar Singh ..	Do	V. & P. O. Bubail (Karnal)

List of students admitted in J. B. T. Class during 1961—62 at G. M. High and Basic Training School, Naraina

Serial No.	Name	Qualification	Address
1	Gopi Chand ..	Matric	V. & P. O. Sewah (Karnal)
2	Dharam Paul ..	Do	V. Rol Latifpur P. O. Seragtha tahsil Sonepat
3	Jit Singh ..	Higher Secondary	V. & P. O. Macharauli (Panipat)
4	Daryao Singh ..	Matric	V. Balana P. O. Mandi
5	Jai Parkash	Higher Secondary	V. Kutail (Panipat)
6	Mahaya Singh ..	Matric	V. & P. O. Kalkha
7	Ram Charan Mittal ..	Do	V. Mahmud Pur Majra
8	Prem Dutt ..	Do	V. & P. O. Jameri
9	Bhola Ram ..	Do	V. Paoti P. O. Samalkha
10	Baljit Singh	Do	V. & P. O. Patti Kalyana
11	Partap Chand Malhotra	Do	V. & P. O. Shahpur Kheri
12	Attar Singh ..	Do	V. Turkpur P.O. Mandawa
13	Rameshwar Dutt ..	Do	V. Jalalpur, tahsil district Karnal

[Minister for Education]

Serial No.	Name	Qualification	Address
14	Dev Raj Manchanda ..	Matric	V. Sangana, tahsil Fatehabad
15	Inder Singh Bansal ..	Do	V. Purkha, tahsil Sonepat
16	Raghubur Singh Mann	Do	V. P. O. Balah, tahsil and district Karnal
17	Jaipal ..	Do	H. 225, W. II Ram Mohalla, Panipat
18	Shiv Nath ..	Do	C/o Prof. Ishwar Chand Singla, Arya College, Panipat
19	Des Raj ..	Do	H. No. 224, W. II Panipat
20	Mem Chand ..	Do	V. Gowalra
21	Ishwar Pal ..	Do	V. Shahpur P.O. Indri
22	Raj Kumar ..	Do	Grain Market Wala Kurukshetra
23	Sohan Lal ..	Do	H. 228, Mohalla Kot Sonepat
24	Ved Parkash ..	Do	Postal Clerk, Panipat
25	Teja Singh ..	Do	C/o Loku Ram
26	Mahan Singh ..	Do	Khalsa High School, Shahabad
27	Jagdish Chander ..	Do	H. No. 506, W. No. I Gate Salarganj Panipat
28	Gian Chand ..	Do	H. No. 496, W. No. II Panipat
29	Jagdev Singh ..	Do	H. No. 237, Faiz Bazar, Sonepat

Rules and Regulations for admission to the Junior Basic Training Classes

1. The minimum qualification for admission is a second class in matriculation with a knowledge of Hindi and Punjabi. In case a candidate has acquired a qualification higher than Matriculation, viz. 'Intermediate (full), Prabhakar, Giani Shastri, etc. he/she is accepted for admission irrespective of his/her Division in the Matriculation. Further, the minimum qulaification for admission has been relaxed to a pass in the Matriculation examination in the case of women candidate and candidates belonging to Scheduled Castes, Sechduled Tribes, Backward Classes and Backward Areas "Provided till further orders of Government in this regard no candidate belonging to Backward area will be refused admission to this course".

2. The merit of a candidate seeking admission to the course is determined in the following manner :—

(i) Total marks to be awarded for academic attainment on the basis of marks obtained in the Matriculation Examination.

Two left hand digits of the marks obtained in the Matriculation Examination shall be awarded to a candidate.

(ii) *Marks for interview.*—(a) Suitability (Physique, intelligence, proficiency, in sports etc.)

(b) *Teaching Experience.*—Three marks shall be awarded for each year's teaching experience after the first year with an upper limit of 6 marks. The teaching experience shall be certified by the District Inspector/Inspectress of Schools concerned on the basis of the report of the Assistant District Inspector/Inspectress of Schools of the area. This experience shall cover only genuine teaching work for which a candidate has been borne on the staff of a recognized school as a paid teacher.

Honorary service in a recognized school shall not be allowed any credit.

(iii) *Special claims.*—(a) Military service 4

(b) Son/daughter/wife of a teacher or of a political sufferer. 7

(c) Additional qualifications :—

(i) Hons. in M. I. L. ..2 marks for each Hons. qualifications } 6

(ii) F. A. (Full) .. 4

(iii) B. A. (Full) .. 6

3. *Reservation of seats.*—
Reservation of seats has been made as under :—

(a) 19 per cent of the seats for candidates belonging to scheduled Castes/Tribes.

(b) 2 per cent of the seats for candidates belonging to backward classes.

(c) 50 per cent of seats has been reserved for candidates who are bona fide residents of rural and backward areas. Before the claim of any candidate in this respect is entertained, he/she shall produce a certificate from a judicial officer not below the rank of Magistrate Second Class or a Tehsildar.

(d) 4 per cent of the seats for candidates who are widows or deserted women.

4. The selection of candidates is made by a Committee consisting of the District Inspector of Schools, the District Inspectress of Schools, and the head of the Institutions concerned.

5. *Age limit* :—The age of a candidate is counted as on the 1st of July. The age limit is as under :—

	Minimum	Maximum
Men ..	Plus 16 years	26 years
Women ..	Plus 15 years	26 years

The maximum age limit in respect of a candidate belonging to scheduled Castes, Scheduled Tribes, and Backward Classes is 29 years.

Provided that in special circumstances the Director of Public Instruction, Punjab, relax the maximum age limit in the case of women candidates only.

Provided further that the Director of Public Instruction, Punjab, may in special circumstances relax the minimum age limit in respect of a candidate, whether a man or women, up to 3 months, only.

चौधरी धर्म सिंह राठी: क्या मिनिस्टर साहिब फरमाएंगे कि कितने students की एक unit होती है ?

मन्त्री: 40 students की unit मान कर उन को staff दिया जाता है ।

चौधरी धर्म सिंह राठी: कई cases में admission क्यों कम की गई है ?

मन्त्री: लड़के कम आए होंगे ।

चौधरी धर्म सिंह राठी: कहीं पर students कम qualification के लिए गए हैं और कहीं पर ज्यादा qualification के लिये गए हैं इस का क्या कारण है ?

Minister : This information is being given by the hon. Member I will enquire in to it.

चौधरी धर्म सिंह राठी: अगर किसी ने गलत लिख कर दिया है कि वह backward class या Scheduled class या backward area का है तो क्या आप enquiry करेंगे ?

Minister ; This is a suggestion for action. If a particular case is brought to the notice of the government that will be enquired. into.

STARRED QUESTIONS AND ANSWERS LAID ON THE TABLE OF THE HOUSE UNDER RULE 45.

REMISSION OF LAND REVENUE IN TEHSILS PATTI AND TARN TARAN

*7278. **Sardar Gurwaryam Singh : Will the Chief Minister be pleased** to state—

(a) the names of villages affected by recent floods in Patti and Tarn Taran Tehsil, district Amritsar ;

(b) whether Government propose to remit land revenue and water rate in the flood affected villages referred to in part (a) above; if so, the steps being taken for the purpose?

Sardar Partap Singh Kairon : (a) Two lists containing names of villages are placed on the table of the House.

(b) Yes-Special Girdawari to assess the damage has been completed in Patti Tahsil and is in progress in Tarn Taran Tahsil. The question of remission will be taken on completion of Girdawari.

Information pertaining to part (a) of the Vidhan Sabha Question No. 7278

(1) *List of flood affected Villages in tehsil Patti*

Serial No.	Names of Villages	Serial No.	Names of Villages
1	Dal	5	Mari Moga
2	Dibri	6	Mughal Chak
3	Mari Kembo Ke	7	Amin Shah
4	Algon	8	Pehlawan Ke

Serial No.	Names of Villages	Serial No.	Names of villages
9	Chela	40	Draz Ke
10	Kalsian Kalan	41	Sugga
11	Mari Samra	42	Pohuwind
12	Sand Pura	43	Balu
13	Sandra	44	Narla
14	Surwind	45	Veeram
15	Bhaini Gurmakh Singh	46	Banka
16	Boor Chand	47	Sur Singh
17	Dialpura	48	Kaley
18	Hurdle	49	Kamalpur
19	Madar Mathra Bhagi	50	Tappa
20	Kesgopura	51	Burga
21	Hardo Chak Bamber	52	Tatley
22	Mari Udo Ke	53	Lukhna
23	Basar Ke	54	Begapur
24	Bhagwan Puran	55	Bua
25	Mari Noh Abad	56	Jamalpura
26	Mari Gohar Singh	57	Wan
27	Ghurak Wind	58	Rajoke
28	Narli	59	Kalia
29	Dhum	60	Sankatra
30	Qazi Chak	61	Thathi Jamel Singh
31	Fatehpur Sugga	62	Ram Singhwala
32	Kalsian Khurd	63	Rasulpur
33	Dode	64	Ghuggian Pir
34	Khalra	65	Ghuggian Natha Singh
35	Sidwan	66	Rahdal Ke
36	Bhikhiwind	67	Patti
37	Singhpura	68	Thehchal
38	Phoola	69	Kullah
39	Kotli Sur Singh	70	Marhala Jai Singh
		71	Manak Pura
		72	Akbar Pura
		73	Margind Pura
		74	Makhi Kalan

[Chief Minister]

List of villages affected by floods 1961 in Tehsil Tarn Taran, District Amritsar.

Serial No.	Names of villages	Serial No.	Names of villages
1	Bugha	32	Thath Garh
2	Palasaur	33	Jagat Pur
3	Pakhoke	34	Aima Kalan
4	Dharar	35	Aima Khurd
5	Tarn Taran	36	Dev
6	Pandori Gola	37	Bath
7	Bachre	38	Bhullar
8	Kaler	39	Jowandha Khurd
9	Murad Pura	40	Naurangabad
10	Aladin Pur	41	Alawalpur
11	Fateh Chak	42	Gohalwar
12	Nalagarh	43	Kotli
13	Jodhpur	44	Bala Chak
14	Ratoul	45	Raishiana
15	Daburji	46	Malmohri
16	Khara	47	Shagnat Pur
17	Pandori Ran Singh	48	Kaler
18	Pandori Sidhwan	49	Bhojian
19	Kot Dossandhi Mal	50	Mirpur
20	Jhandher	51	Kot Dharam Chand Kalan
21	Tharu	52	Kad Sil
22	Behla	53	Mugal Chak
23	Jhabal Kalan	54	Malia
24	Thatha	55	Kala Karyala
25	Khair Dinke	56	Qazi Kot
26	Jhabal Manan	57	Thathi
27	Bagrian	58	Dugal Wala
28	Khaba Dogran	59	Sanghe
29	None	60	Dalike
30	Nurdi	61	Chutala
31	Kairon Wal		

Serial No.	Names of villages	Serial No.	Names of villages
62	Jeobala	93	Bagpur
63	Sheron	94	Khera
64	Muse	95	Sohal Thathi
65	Chichre Wal	96	Noshera
66	Gago Bua	97	Dhalle
67	Pidi	98	Chahal
68	Jatta	99	Gheri
69	Chambal	100	Burj
70	Kot Dharam Chand Khurd	101	Kalas
71	Kot Jaspal	102	China Bidhi Chand
72	Jaura	103	Malia
73	Lauke	104	Mahawa
74	Mano Chahal	105	Bhuchar
75	Shabaz Pur	106	Kasel
76	Wan	107	Ronan Wale
77	Gulali Pur	108	Gherinda
78	Panjwar	109	Lahoriwal
79	Bhure	110	Gharindi
80	Sheikh	111	Hoshiar Naugar
81	Miani	112	Rajotal
82	Sirhali Mendan	113	Daoke
83	Khaha Rajputan	114	Galowal
84	Jowhudah Khurd	115	Bhaini Rajputan
85	Nurpur	116	Dhand
86	Jhamke	117	Mahmood Nagar
87	Padri	118	Chicha
88	Kairon	119	Mianpur
89	Theh Brahman	120	Muhowa
90	Nandpur	121	Dodi
91	Mamanke	122	Khera
92	Takhu Chak	123	Ladhewala

Serial No.	Names of villages	Serial No.	Names of villags
124	Gavel Wind	154	Nathu Chak
125	Sarai Amanat Khan	155	Begum Pura
126	China	156	Bharo Pal
127	Neshla	157	Sirhali Khurd
128	Bagrian	158	Sirhali Kalan
129	Lehian	159	Sakhira
130	Bhuse	160	Wariah
131	Kaluwala	161	Dial
132	Chape	162	Shahpur
133	Dinewal	163	Bhakna Khurd
134	Rakh Dine Wal	164	Bhakna Kalan
135	Khir Walah	165	Dial Rajputan
135	Malah	166	Miani
137	Sangel Kot	167	Rasulpur
138	Ekal Gada	168	Attari
139	Thakhu Chak	169	Naushera Pannuan
140	Kang	170	Gill Waraich
141	Mal Chak	171	Dubalian
142	Alowal	172	Jarmast Pur
143	Dhota	173	Bhaini Matuan
144	Chak Karekhan	174	Koharka
145	Banwalipur	175	Sheikh Chak
146	Chak Banwali	176	Padhiar
147	Rakh Banwalipur	177	Kambo
148	Dugri	178	Jhanjar Pur
149	Warana	179	Majupur
150	Aboke	180	Walipur
151	Wairo Wal	181	Jhander
152	Jandoke	182	Jati Umra
153	Jauhal Raju Singh		

Serial No.	Names of villages	Serial No.	Names of villages
183	Sarai Diwana	197	Dhodhi Wind
184	Pandori Hassan	198	Jahangir
185	Maluwal	199	Rangarh
186	Nathupur	200	Ranike
187	Uppal	201	Rakh Sarai Amanat Khan
188	Podewal	202	Johal Dhaiwala
189	Gorkha	203	Ghasit Pura
190	Rure Asal	204	Gil Kaler
191	Gopala	205	Aima Malian
192	Lalu Phuman	206	Lal Pura
193	Mudhal Chak Pawar	207	Pandori Ramana
194	Gidri Bigiari	208	Hear
195	Mandiala	209	Achint Kot
196	Bahmini Wala	210	Chak Sikander

DAMAGE TO PATH CONNECTING VILLAGES MILWARA AND GATHOTE IN DISTRICT KANGRA

*7213. **Shri Ram Chandra Comrade** : Will the Minister for Revenue be pleased to state —

(a) whether it is a fact that the Beas River waters deposited in the Sital Sagar Lake have eroded the path connecting villages Milwara and Gathote in Nurpur tehsil thereby disturbing the vital means of communication ;

(b) if the reply to part (a) above be in the affirmative, the steps, if any, taken by Government or the District Authorities to construct a protective bridge on the said path ?

Shri Mohan Lal : (a) Yes, during the rainy season.

(b) No steps have so far been taken to construct a protective bridge. A county boat is provided by the District Board during the rainy season.

UNSTARRED QUESTIONS AND ANSWERS

AMOUNT SPENT IN ELECTRIFICATION SCHEMES IN THE STATE

3751. Shrimati Om Prabha Jain: Will the Minister for Irrigation and Power be pleased to state the total amount spent on the electrification schemes in the State tehsilwise, during the years 1957-58, 1958-59, 1959-60, and 1960-61 ?

Note.—The reply to Starred Question No. 7298 wss received late from the Government and is being printed at this end of the debate as an Annexure.

Sardar Gian Singh Rarewala : The information is not readily available and the time and trouble involved in collecting the same will not be commensurate with any possible benefit to be obtained.

SPECIAL PAY FOR DIVISIONAL INSPECTORS OF SCHOOLS

3752. Shrimati Om Prabha Jain : Will the Minister for Education be pleased to state —

(a) whether it is a fact that the Divisional Inspectors of Schools in the State have been granted a special pay of Rs 50 per mensem ;

(b) whether it is also a fact that the Divisional Inspectresses of Schools have not been given the said special pay ; if so, the reasons therefor ?

Shri Amar Nath Vidyalankar : (a) Yes.

(b) Yes. The grade of pay of the posts of Inspectresses of Schools was revised from Rs 400—25—625/650/25—850 to Rs 350—40—750/40—950/50—1,200 with effect from the 1st July, 1958 without any special pay as there was no special pay attached to these posts previously.

ELECTION PETITIONS IN RESPECT OF GRAM PANCHAYATS ELECTIONS

3753. Sardar Dhanna Singh Gulshan : Will the Minister for Community Development be pleased to state —

(a) the number of election petitions filed districtwise in respect of the Gram Panchayat Elections held in 1960 together with the number of such petitions decided so far and the results thereof ?

(b) the number of hearings held in each case mentioned above during its pendency ;

(c) the number of the said cases still pending in respect of Bhatinda District and the time by which they are likely to be decided ;

(d) the names and addresses of the parties in the cases mentioned in part (c) above ?

Sardar Gurbanta Pingh : (a) The information available is given in the enclosed statement at "A". The information about results and also number of election petitions filed and decided in other districts is being collected and will be supplied immediately on receipt.

(b) (i) The number of hearings held in each case in Bhatinda District and the time by which they are likely to be decided are shown in the enclosed statement at "B".

(ii) The time and labour involved in collecting information regarding other districts will not be commensurate with any possible benefits to be derived therefrom.

(c) and (d) Information in this respect is given in the enclosed statement at "c".

STATEMENT 'A'

No. of Election Petitions filed in respect of Gram Panchayats Elections held in 1960 and results thereof

Serial No.	Name of district	Number of Election Petitions filed in the courts	Number of Petitions decided	NUMBER OF PETITIONS				
				Accepted	Withdrawn	Filed in default	Compromised	Dismissed
1	Bhatinda ..	87	32	1	7	10	9	5
2	Patiala ..	96	44	4	30	10	..	..
3	Gurgaon ..	171	31	..	..	..	..	..
4	Hissar ..	206	78	..	..	..	..	..
5	Ambala ..	125	49	..	..	..	..	..
6	Hoshiarpur ..	145	41	..	..	..	..	..
7	Kapurthala ..	23	13	..	..	..	..	..
8	Rohtak ..	155	45	..	..	..	..	..
9	Jullundur ..	57	6	..	..	..	..	..
10	Mohendragarh ..	41	3	..	..	..	..	..
11	Gurdaspur ..	180	12	..	..	..	..	..
12	Kangra ..	37	8	..	..	..	..	..
13	Ludhiana ..	72	20	..	..	..	..	..
14	Ferozepore ..	260	73	..	..	..	..	..
15	Simla ..	3	1	..	..	..	..	..

STATEMENT 'B'
District Bhatinda

In the court of Sub-Divisional Officer, Mansa—

(*i*) *Number of hearings in each case withdrawn.*

1. Shri Ramji Dass *versus* Sarup Chand, etc., village Kuleria .. 12
2. Bharpur Singh *versus* Budha Singh of Ghurne Khurd .. 14
3. Sucha Singh *versus* Kartar Singh, etc. of Sirsiwala .. 9
4. Labh Singh, etc., *versus* Sadhu Singh of Khiva Kalan .. 7
5. Arjan Singh *versus* Jhanda Singh, etc. of Kuriana Gahlewala .. 8
6. Lal Singh *versus* Nand Ram, etc. of Reond Kalan .. 6
7. Dawinder Singh *versus* Jarnail Singh, etc., of Bhaini Bhaga .. 6

(*ii*) *Number of hearings in each case dismissed.*

1. Jagir Singh *versus* Raghbir Singh of village Rajgarh Kube .. 14
2. Bishan Singh *versus* Bahadur Singh of Nahran .. 15

[Minister for Community Development]

In the Court of Sub-Divisional Officer, Faridkot.

File No.	*No. of hearings*
12	6
3	6
6	12
8	7
9	2
10	9
11	6
14	2
17	3
19	2
20	6

In the Court of General Assistant, Bhatinda.

1.	Gurdial Singh *versus* Karam Singh of Pakka Khurad	..	11
2.	Bant Singh *versus* Gurdev Singh of Bangi Nihal Singh	..	15
3.	Milkha Singh *versus* Hazura Singh of Dhude	..	13
4.	Bhagwan Singh *versus* Pritam Singh of Bangi Ruldue	..	16
5.	Dalip Singh *versus* Pritam Singh of Bangi Ruldue	..	16
6.	Nihal Singh *versus* Mal Singh of Lehra Dhurkot	..	16
7.	Bakhtawar Singh *versus* Ajmer Singh of Jatri	..	15
8.	Waryam Singh *versus* Hardam Singh of Chathewala	..	15
9.	Mukhtiar Singh *versus* Munshi Singh of Bangher Charat Singh	..	17
10.	Gurnam Singh *versus* Gajji Singh, Katarsinghwala	..	13
11.	Ajaib Singh *versus* Sham Singh, Katarsinghwala	..	16
12.	Gamdur Singh *versus* Mehar Singh, Gehri Bara Singh	..	16
13.	Sarwan Singh *versus* Hardev Singh, Raikhana	..	12
14.	Bhan Singh *versus* Ajmer Singh, Bandi	..	14
15.	Mal Singh *versus* Jit Singh of Jiwansinghwala	..	15
16.	Kuldip Singh *versus* Kartar Singh Lehra Dhurkot	..	16
17.	Bhag Singh *versus* Jai Lal of Shekhu	..	15

Note.—The information regarding eight cases will be supplied immediately on receipt.

In the Court of Revenue Assistant Patiala.

The information regarding the number of hearings held in each case in this court will be supplied immediately on receipt.

STATEMENT 'C'

In the Court of Sub-Division Officer, Mansa.

(c) Number of petitions pending out of those two are ripe for arguments, eleven on evidence while three are only for framing of issues as writ petitions have been filed in those in the High Court.

(d) Names and addresses of parties in pending petitions :—

(1) Jang Singh, son of Arjan Singh *versus* Narpaul Singh , son of Ujagar Singh of Nangar Kh.

(2) Deep Chand, son of Kanshi Ram *versus* Basakha Singh, son of Buta Singh, etc.

(3) Santa Singh, son of Rur Singh *versus* Ajmer Singh, son of Sarna Singh, etc., of Nandgarh.

(4) Kirpal Singh, son of Surat Singh *versus* Sucha Singh, son of Harnam Singh village Mirjaana.

(5) Ujagar Singh, son of Sucha Singh *versus* Babu Singh, son of Sohan Singh, of Mankhora.

(6) Shri Gurdial Singh, son f Bishan Singh *versus* Kartar Singh, son of Gujjar Singh of Kotli Kalan.

(7) Mohinder Singh, son of Basant Singh *versus* Harchanan Singh, son of Gurbax Singh, etc., of Narinderpura.

(8) Gurbax Singh, son of Chamba Singh *versus* Saun Singh, son of Prema Singh of Sher Khan Wala.

(9) Surjan Singh, son of Mehar Singh *versus* Kashmir Singh, son of Jagir Singh, etc. of Chanak.

(10) Nachhittar Singh, son of Gauti Singh *versus* Banta Singh, son of Jangir Singh, etc of Joga.

(11) Baldev Singh, son of Dang Singh *versus* Sajjan Singh, son of Budh Singh of Kulerian.

(12) Jangir Singh, son of Gujjar Singh *versus* Mal Singh, son of W[illegible] Singh etc. of Maju Khurd.

(13) Ujagar Singh, son of Bhola Singh *versus* Basakha Singh, son of Harnama of Budhlada.

(14) Pat Ram, son of Kalu Ram *versus* Khiali Ram of Jhanda Khurd.

(15) Ram Rakha, son of Bhura *versus* Arjan Ram, son of Gyan Ram, etc. of Jhanda Khurd.

(16) Kartar Singh, son of Kundla Singh *versus* Gurdev Singh, son of Kaur Singh of Mirpur Kalan.

In the Court of Sub-Divisional Officer, Faridkot.

(c) Thirteen petitions are still to be decided and about two months will be more required to decide the petitions.

(d) *File No.* *Names and addresses of the parties*

File No.	Names and addresses of the parties
1	Diwan Singh, son of Kapur Singh of village Mehma Sarja.
4	Joginder Singh, son of Pritam Singh, village Dhilma Khurd.
5	Gurpartap Singh, son of Kehar Singh, village Birk Kalan.
7	Sobha Singh, son of Udham Singh of village Beguwala.
12	Tota Singh, son of Prem Singh of village Sadhanwala.
13	Phuman Singh, son of Ratta Singh of village Wara Daraka.
15	Maghi Singh, son of Mann Singh of village Berearix.
16	Mal Singh, son of Uttar Singh of village Virk Kandi.
18	Dhan Singh, son of Arjan Singh, village Burj Harika.
21	Hardev Ram, son of Parma Nand of village Ramgarh.

[Minister for Community Development]

22 Jarnail Singh, son of Jagan Singh of village Matta.

23 Kartar Singh, son of Phuman Singh, village Matta.

24 Banta Singh, son of Mehtab Singh of village Koersingh Wala.

In the Court of Revenue Assistant, Bhatinda.

(c) and (d) The information will be supplied immediately on receipt.

In the court of General Assistant Bhatinda.

17. Efforts are being made to dispose of the cases at the earliest but it is presumed that all the cases will be decided within 2 months.

(d) As given in statement 'B'

ELECTION PETITIONS IN RESPECT OF BLOCK SAMITI ELECTIONS

3754. Sardar Dhanna Singh Gulshan : Will the Minister for Community Development be pleased to state the number of election petitions filed, districtwise, in respect of Block Samiti Elections held in 1961 together with the number of such petitions decided so far ?

Sardar Gurbanta Singh : A statement is laid on the Table of the House.

STATEMENT

Serial No.	Name of the District		Number of election petitions filed	Number of election petitions decided so far
1	Gurdaspur	..	4	Nil
2	Karnal	..	1	Do
3	Amritsar	..	1	Do
4	Rohtak	..	1	Do
5	Patiala	..	5	Do
6	Mohindergarh	..	Nil	Do
7	Jullundur	..	3	Do
8	Ambala	..	9	Do
9	Bhatinda	..	2	Do
10	Ferozepore	..	3	Do
11	Simla	..	Nil	Do
12	Hissar	..	2	Do
13	Hoshiarpur	..	2	Do
14	Kapurthala	..	Nil	Do

Note.—The information from the rest of the Districts is awaited.

INDUSTRIAL UNDERTAKINGS SET UP DURING SECOND PLAN PERIOD

3755. Sardar Dhanna Singh Gulshan : Will the Minister for Industries be pleased to state —

(a) the details of industrial undertakings, districtwise, which were established in Hindi and Punjabi regions, respectively, during the Second Five-Year Plan period ;

(b) the details of loans, if any and given for industrial purposes during the above mentioned period together with the names and addressees of the recepients thereof ?

Shri Mohan Lal : The time and labour involved in collecting the information which will be very voluminous willnot be commensurate with the advantage to be derived from it

MERIT LISTS OF J. B. T. TEACHERS

3756. Sardar Jasdev Singh Sandhu : Will the Minister for Education be pleased to state—

(a) whether the Director of Public Instruction, Punjab, prepared any merit lists of J. B. T. Teachers who were recommended by the Subordinate Services Selection Board, Punjab, for appointment at Chandigarh, during the period from 1959 to date ; if so, a copy thereof be laid on the Table ;

(b) the names of those J. B. T. Teachers who applied from Chandigarh during the years 1959-60 and 1961 together with the details of those who have since been appointed at Chandigarh and of those who have not so far been appointed ?

Shri Amar Nath Vidyalankar : (a) No. The lists supplied by the Subordinate Services Selection Board for Ambala District were treated as merit lists and deserving cases were considered in order of merit.

(b) The lists are as follows :—

List of Candidates who have been appointed at Chandigarh

Serial No.	Name	Number on the merit list
	Year 1959	
1	Bishan Kaur ..	1
2	Gurdarshan Kaur ..	5
3	Prem Lata ..	13
4	Pushpa ..	15
5	Krishana ..	25

[Minister for Education]

Serial No.	Name		Number on the merit list
6	Ved Kumari	..	28
7	Nirmala Kumari	..	39
8	Shanta Kripal	..	40-A
9	Sarla Rani	..	52
10	Ghanchal Kumari	..	57
11	Mohinder Kaur	..	74
12	Amrit Kaur	..	76
13	Amrit Kaur	..	85
14	Swarn Kumari	..	103
15	Raj Kumari (Year 1960)	..	20
16	Raj Kumari	..	4
17	Sneh Lata	..	4-A
18	Kulbir Kaur	..	6
19	Malkah Rani	..	8
20	Leela Wati	..	12
21	Chanchal Kumari	..	15
22	Mohinder Kaur	..	27
23	Pardwman Kaur	..	28
24	Usha Kumari	..	29
25	Joginder Kaur	..	40
26	Ram Kaur	..	59
27	Swarn Kanta	..	80

List of candidates who gave applications for appointment at Chandigarh

1. Smt. Pushpa Kharbanda, 10 F/47, Sector 22-D, Chandigarh.
2. Smt. Krishna Sabharwal.
3. Smt. Jaspal Kaur.
4. Sarla Rani.
5. Smt. Nirmal Danasur.
6. Smt. Mohinder Kaur.
7. Amrit Kaur.
8. Amrit Kaur Chaudhry.
9. Smt. Sudershan Bajaj.
10. Smt. Swarna Sharma.
11. Smt. Sarla Sharda.
12. Smt. Sudershan Chadha.
13. Smt. Ujaggar Kaur.
14. Smt. Mitra Sharma.
15. Smt. Nirmala Kumari.
16. Smt. Sudershan Kumari Malhotra.
17. Smt. Swarn Kanta (recommended from Amritsar)
18. Smt. Janak Malhotra.
19. Smt. Sushila Devi Bhardwaj.

Serial No.	Name
20.	Smt. Jagdish Kaur.
21.	Raj Kumari.
22.	Smt. Surash Kumari.
23.	Smt. Santosh Kumari Gupta.
24.	Smt. Chander Kanta Sharma.
25.	Smt. Janak Kumari.
26.	Smt. Pushpa
27.	Smt. Kamla Kumari.
28.	Smt. Purna Devi Sharma
29.	Smt. Amar Kaur.
30.	Smt. Sushila Mohin Gupta.
31.	Smt. Sneh Lata.
32.	Smt. Raj Rani Anand.
33.	Smt. Leela Vati.
34.	Smt. Veeran Wali.
35.	Smt. Vinod Bala.
36.	Smt. Mohinder Kaur.
37.	Smt. Kulbir Kaur.
38.	Smt. Molka Rani.
39.	Smt. Nirmala Devi.
40.	Smt. Pardaman Kaur.
41.	Smt. Joginder Kaur.
42.	Smt. Baghwant Kaur.
43.	Smt. Prem Arora.
44.	Smt. Santosh Kumari Vaid.
45.	Smt. Swarn Kanta.
46.	Smt. Santosh Gambir.
47.	Smt. Santa Walia.
48.	Smt. Sudershan Nayar.
49.	Smt. Una Sood.
50.	Smt. Rajinder Kaur Batra.
51.	Smt. Subhash Bala.
52.	Smt. Satya Aggarwal.
53.	Smt. Lalita Kumari.
54.	Smt. Parkash Devi.

List of Candidates who have not been appointed at Chandigarh.

Year 1959

1. Smt. Surrinder Kaur.
2. Smt. Nirmal.
3. Smt. Bimla Kumari.
4. Smt. Ram Piari.
5. Smt. Subhadra Kumari.
6. Smt. Jaspal Kaur.
7. Smt. Sudesh Kumari.
8. Smt. Rani Kanta.
9. Santosh Kumari.
10. Om Kanta.
11. Nirmala Devi.
12. Pushpa Kumari.
13. Sarla Devi.
14. Santosh Kaur.
15. Nirmal Kanta.
16. Sudershan.
17. Sukh Dev Kaur.
18. Sarla Sharda.
19. Vimla Khera.
20. Suraj Kanta.
21. Santosh.
22. Sudershan Kumari.
23. Sudhershan Kumari.
24. Saroj.
25. Darshan Kumari.
26. Ujaggar Kaur.
27. Amrit Pal Kaur.
28. Suresh Kumari.
29. Sita Devi.
30. Swarn Lata.
31. Sushila Devi Bhardwaj.

[Minister for Education]

Serial No.	Name	Serial No.	Name
	Year 1960	65.	Satya Aggarwal.
32.	Joginder Kaur.	66.	Parkash Devi.
33.	Rajinder Kaur.	67.	Ram Murti.
34.	Sudershan Kumari.	68.	Amar Kaur.
35.	Inder Mohini.	69.	Nirmal Kanta.
36.	Janak Trihal.	70.	Santosh Kumari.
37.	Pushpa Sadhu.	71.	Sushila Mohini.
38.	Ram Kaur.	72.	Parkash Kaur.
39.	Shubh Khosla.	73.	Jaswant Kaur.
40.	Sudershan Jain.	74.	Rajinder Kaur.
41.	Swarn Kaur.		Year 1961.
42.	Bhagwant Kaur.	75.	Daljit Kaur.
43.	Janak Dulari.	76.	Santosh Kumari.
44.	Kamla Kumari.	77.	Kumari Parmjit Kaur.
45.	Swarn Kumari.	78.	Viran Wali.
46.	Vinod Bala.	79.	Joginder Kaur.
47.	Raj Rani.	80.	Sudershan Kumari.
48.	Swarn Kanta.	81.	Chander Kanta.
49.	Prem Arora.	82.	Pardaman Kaur Bindra.
50.	Satinder Kaur.	83.	Santosh Ghambir.
51.	Janak Dulari.	84.	Nirmal Donasor.
52.	Santosh Kumari.	85.	Suraj Kanta Suri.
53.	Rajinder Kapur.	86.	Satinder Kaur.
54.	Sneh Lata.	87.	Gurdial Kaur.
55.	Shakuntla.	88.	Krishna Bhatia.
56.	Santosh.	89.	Phool Kanta.
		90.	Sunita.
57.	Shanta Walia.	91.	Raj Rani.
58.	Krishna.	92.	Parmjit Kaur.
59.	Sudershan.	93.	Vinal Puri.
60.	Uma Sud.	94.	Sushila Devi Bhardwaj.
61.	Gurdial Kaur.	95.	Satya Aggarwal.
62.	Rajinder Kaur.	96.	Sneh Mehta.
63.	Raj Rani.	97.	Santosh Kumari Ahuja.
64.	Indra Kanta.	98.	Sudhesh Kumari.

VILLAGES AFFECTED BY FLOODS IN KARNAL DISTRICT

3759. Chaudhri Dharam Singh Rathi : Will the Chief Minister be pleased to state:—

(a) the names of villages affected by recent floods in Karnal District and the details of the relief given therein ;

(b) whether any schemes have been prepared for draining out water from the said villages in future, if so, the details thereof ?

Sardar Partap Singh Kairon : (a) A list of villages affected by recent floods is enclosed. It has been decided to give following relief to the affected persons :—

To distribute wheat free for seed and for food to the deserving people. In addition, House repair grants, remission and suspension of Land Revenue, Abiana, Taccavis, Electrical charges for tubewells, Fertilizers etc., and suspension of Consolidation fees will be allowed. Taccavi Loans will also be given to the affected persons.

(b) Yes.

The following schemes have been prepared for draining out water :—

(1) Canalising Chautang systems ;
(2) Canalizing Nai Nallah Drain in Karnal District.
(3) Increasing the capacity of Indri Drain.

Tehsil Kaithal

1. Sangpura.
2. Lohar Majra.
3. Ratak.
4. Fatehpur.
5. Chamba.
6. Barna.
7. Mohana.
8. Teontha.
9. Bheni Majra.
10. Khanpur Roran.
11. Sarsa.
12. Kajarpur.
13. Pundri.
14. Kamodah.
15. Risalwa.
16. Salwan.
17. Khajrabad.

Tehsil Thanesar

1. Darkhera.
2. Dabkheri.
3. Unheri.
4. Balhai.
5. Gumthala.
6. Karhera.
7. Mundakhera.
8. Shadipur Rasi.
9. Nagli.
10. Dhakwala.
11. Pehladpur.
12. Hussanpur.
13. Ratgal.
14. Sarsala.
15. Majri.
16. Partap Garh.
17. Deeg.
18. Bhaini.
19. Bhagwangarh.
20. Nagla Roran.
21. Machrauli.
22. Padlu.
23. Lal Chhapar.
24. Ranbari.
25. Charoni Jatan.
26. Amloha.
27. Umri.
28. Sandhali.
29. Rapri.
30. Dalli.
31. Khurdban.
32. Mohri.
33. Amargarh Manjhara.
34. Kalyana.
35. Salpani Khurd.
36. Bapa.
37. Bhagwanpura.
38. Ghamor Kheri.
39. Kheri Viran.
40. Dodha Kheri.
41. Bhawani Kheri.
42. Udarsi.
43. Hansala.
44. Kheri Markanda.
45. Masana.
46. Udhon.
47. Kotli.

[Chief Minister]

48. Thaska Khadar.
49. Bachgaon.
50. Bakana.
51. Dhantori.
52. Salarpura.
53. Bug Thala.
54. Dhurala.
55. Jogna Kheri.
56. Kankara Shhabad.
57. Musapur.
58. Neisi.
59. Sandhala.
60. Ram Nagar.
61. Gulbargh.
62. Cheeba.
63. Kanapla.
64. Rao.
65. Nar Katari.
66. Bahri.
67. Sangipur.
68. Harapur.
69. Dara Khurd.

Tehsil Panipat.

1. Kachrauli.
2. Simla Molana.
3. Nazampur.
4. Chandoli.
5. Kutani.
6. Raja Kheri.
7. Dhansauli.
8. Kamashpur.
9. Tamsabad.
10. Mawada.
11. Taraf Insar.
12. Taraf Rajputan.
13. Beholi.
14. Ujah.
15. Jal Pahar.
16. Sewah.
17. Dahar.
18. Dewana.
19. Kheri Nangal.
20. Gadi Wara.
21. Shadipur.
22. Bal Jatan.
23. Urlana Khalan.
24. Urlana Khurd.
25. Basara.
26. Ratipur.
27. Sarai Pilkhan.
28. Faridpur.
29. Sarai Bachhra.
30. Raja Pur.
31. Sithana.
32. Kabri.
33. Shodapura.
34. Daryapur.
35. Seenk.
36. Pathari.
37. Sher-Malapur.
38. Tajpur.
39. Jatipur.
40. Naultha.
41. Jondhankhurd.
42. Jondhankalan.

Tehsil Panipat

43. Israna.
44. Didwari.
45. Balana.
46. Brahman Majra.
47. Kalkha.
48. Bursham.
49. Hartari.
50. Naraina.
51. Pehladpur Khalila.
52. Bhau Pur.
53. Paradhana.
54. Karad.
55. Nain.
56. Bhandari.
57. Bulpur.
58. Khalila Majra Nain.
59. Chhachhrana.
60. Domiana.
61. Wazirpur Tatiana.
62. Kurana.
63. Ahmedpur Majra.
64. Kawi.
65. Dharam Garh.
66. Shera.
67. Madlauda.
68. Mahiudinpur Thirana.
69. Khandra.
70. Sikandarpur.
71. Nohra.
72. Asan Kalan.
73. Asan Khurd.
74. Sutana.
75. Khukhrana.
76. Sondhapur.
77. Jatol.
78. Binjhol.
79. Mehrana.
80. Bhadar.
81. Khari.
82. Vesri.
83. Untlia.
84. Bhalsi.
85. Vesar.
86. Idyana.
87. Ataula.
88. Beghampur.
89. Kheri Shahpur.
90. Ahar.

Tehsil Karnal

1. Khaspur.
2. Fatupur
3. Bir Amin.
4. Samana Bahu.
5. Jatpura.
6. Saga.
7. Bursham.
8. Shahjahanpur.
9. Garhi Behlol.
10. Bijna.
11. Bala.
12. Goli.
13. Mormajra.
14. Upli.
15. Gadlana.
16. Kachhwa.
17. Shahpur.
18. Hamda.

[Chief Minister]

Tehsil Karnal— CONTD

19. Balu.
20. Bazida Roran.
21. Manjoora.
22. Jalala Viran.
23. Behlol Pur Mushtarka.
24. Singhra.
25. Bhojpur.
26. Sambhali.
27. Mehri.
28. Amupur.
29. Nisang.
30. Sita Mad.
31. Budhanpur Viran.
32. Jundla.
33. Sirsi.
34. Hathlana.
35. Zarifabad.
36. Kheri Naru.
37. Dadupur Roran.
38. Pinghli.
39. Taharpur.
40. Oharau.
41. Barota.
42. Ghogaripur.
43. Jhani.
44. Bir Majra.
45. Barachhpur.
46. Budhanpur Abad.
47. Pacholia.
48. Bansa.
49. Peont.
50. Anchala.
51. Tharwa Majra.
52. Bambarheri.
53. Padha.
54. Kudlan.
55. Kairwali.
56. Amritpur Kalan.
57. Margahan.
58. Makhu Majra.
59. Landhora.
60. Rendal.
61. Sher Garh Tapu.
62. Chaunra.
63. Salarpura.
64. Mughal Majra.
65. Gheer.
66. Chaundipur Par.
67. Chaundipur.
68. Dhakwala.
69. Chorpura.
70. Mahiuddinpur.
71. Baroli.
72. Lalupura.
73. Sadarpur.
74. Mahiuddinpur.
75. Jaroli.
76. Kunda Kalan.
77. Ghosana.
78. Memmadpur.
79. Bazidpur.
80. Nalvikhurd.
81. Bhari.
82. Chak Bhari.
83. Nalvi Kalan.
84. Nalvi Par.
85. Dabarki.
86. Dabarki Par.

Tehsil Karnal—CONCLD

87. Nasirpur.
88. Mustafabad.
89. Chak Nalvipar.
90. Sangoha.
91. Kalam Pura.
92. Khajpur.
93. Sharfabad.
94. Chagaon.
95. Kalsora.
96. Umarpur.
97. Tasang.
98. Musapur.
99. Fathgarh.
100. Islam Nagar.
101. Sikandarpur.
102. Kartarpur.
103. Garhi Birbal.
104. Kharak.
105. Nandi.
106. Labkari.
107. Said Chhapra.
108. Halwana.
109. Nagal.
110. Kamalpur Gadian.
111. Tatarpur.
112. Dabloki Kalan.
113. Bayana.
114. Chandraon.
115. Garh Partapu.
116. Hansu Majra.
117. Shamashpur.
118. Zabti Chhapra.
119. Motia.
120. Tigri.
121. Hassanpur.

MURDER CASES REGISTERED IN KARNAL DISTRICT

3760. Chaudhri Dharam Singh Rathi : Will the Chief Minister be pleased to state—

(a) the number of cases registered under section 302 and 304 I.P.C., Police Station-wise, in Karnal District, since April, 1961 to date;

(b) the number of cases out of those referred to in part (a) above in which the culprits have been traced by the Police ;

(c) the number of persons, if any, arrested in connection with the said cases and sent up for trial from each Police Station during the period mentioned in part (a) above and the number of those convicted and acquitted separately ?

Sardar Partap Singh Kairon : A statement is as follows —

STATEMENT

	(a)		(b)							(c)				
	Under-section 302	Under-section 304	Under-section 302	Under-section 304	UNDER-SECTION 302					UNDER-SECTION 304				
					Arrested	Sent up	Convicted	Acquitted	Remarks	Arrested	Sent up	Convicted	Acquitted	REMARKS
1. Sadar Karnal ..	2	..	1	..	1	1	..	..	Under-trial	..	..	..	..	
2. Gharaunda ..	4	1	4	1	9	9	..	..	Ditto	4	4	..	..	Under-trial
3. Butana ..	1	..	1	..	3	3	..	3				..	..	
4. Sadar Panipat ..	2	1	..	1	..	..	..	..		1	1	..	..	Under-trial
5. City Panipat ..	1	..	..	..	..	..	..			..	..	..		
6. Urlana ..	1	..	1	..	20	..	..		Investigation being completed	..	..	..		
7. Thanesar ..	2	..	2	..	7	..	..		Ditto	..	..	..	..	
8. Shahabad ..	2	..	2	..	4	2	..		Two under-trial, Investigation regarding two being completed	..	..	..		
9. Ladwa ..	1	..	..	..			..			..	..	..	..	
10. Radaur ..	1	1	1	..	1	..			..					
11. Thaska ..	1	..	1	1	14	..	..		Under-trial	4	4	..	..	
12. Kaithal ..	3	..	3	..	19	6	..		Ditto	..	..	..	..	Under-trial
13. Rajaund ..	2	..	2	..	2	..	1		Six under-trial Investigation regarding three being compieted	..	..	..	..	
14. Pehowa ..	2	1	2	1	14	..	..		One under-trial Investigation regarding one being completed	..	..	..	..	
15. Assandh ..	1	..	..	..	..	..	..		Under-trial	..	3	3	..	
16. Pundri ..	1	..	..	..	..	..	..		..	..	..	..	..	
Total ..	27	4	20	4	84	51	..	3	Under-trial 48, Investigation being completed regarding 33	..	..	12	..	..

PRIVILEGE MOTION

श्री जगत नारायण चोपड़ा: कल जो Previlege motion 'हिन्द समाचार' के खिलाफ़ पेश हुई थी आज उस की तरदीद कर दी गई है। वह news P.T.I. से ली गई थी। आप जानते हैं कि P.T.I. की service सारे हिन्दोस्तान भर में है।

श्री अध्यक्ष: अगर यह खबर P.T.I. से ली गई थी तो दूसरी अखबारों में भी आनी चाहिये थी। (If this news item was obtained from P. T. I. then it should have appeared in other papers also.)

श्री जगत नारायण चोपड़ा : यह तो Editor की अपनी मर्ज़ी होती है।

श्री अध्यक्ष: मैं भी Editor की बात करता हूं। कल आप ने कहा था कि इस के लिए Editor responsible था। (I am also talking about the Editor. Yesterday the hon. Member observed that the Editor was responsible for this news item.)

श्री जगत नारायण चोपड़ा : आप Editor से पूछ लें।

Mr Speaker: The matter will be discussed with the Editor.

POINT OF ORDER

डाक्टर बलदेव प्रकाश: On a point of order Sir. स्पीकर साहिब, आज अखबार में आया है कि opposition के walk out करने के बाद आप ने यह कहा कि opposition वाले मेरी leniency का नाजायज़ फायदा उठा रहे हैं। मेरी अर्ज़ है कि opposition तो हमेशा co-operate करती रही है। सुबह 9 बजे से ले कर रात के सात बजे तक बैठते रहे हैं। कल तो सिर्फ यही दरखास्त की थी कि यह बड़े important बिल हैं इन को in haste नहीं पास करना चाहिये। गवर्नमैंट की tendency हमेशा यही रही है कि last day most important Bill ला कर rush through करती है। Arguments यह दी जाती हैं कि खादी workers के लिये hostel में कमरे reserve कर रखे हैं, चूंकि M.L.As. ने भोग पर जाना है इस लिये House adjourn कर दिया जाए।

Mr. Speaker: I have never admitted such reasons. (*interruptions*)

श्री बलराम दास टंडन : यह तो बड़ी अजीब बात है कि चूंकि Hostel में कमरे और किसी को allot कर रखे हैं इस लिये हाउस को adjourn कर दो और hasty legislation पास करो।

Mr. Speaker: It has never been done.

श्री बलराम दास टंडन : आप ने sitting दो घण्टे extend की तो हम दो घण्टे बैठे, तीन घण्टे extend की तो हम तीन घण्टे बैठे। हम ने तो request की थी कि hasty legislation पास करने की बजाए session को 2, या 3 दिन और बढ़ा दिया जाए तो ठीक है। लेकिन तीसरे दिन फिर वही हाल होता है। पार्लियामैंट

[श्री बलराम दास टंडन]
में या किसी और असेम्बली में ऐसा नहीं होता, कभी किसी ने इतनी जल्दी University Bill नहीं पास किया। (It is a strange thing which is happening here). रोज सुबह 9 बजे से ले कर रात के सात बजे तक बैठते हैं। (*interruptions*)

(*Chaudhri Balbir Singh rose to speak*).

Mr. Speaker: The hon. Member should resume his seat. I am not going to hear anything from him in this connection. (*interruptions*)

ਚੌਧਰੀ ਬਲਬੀਰ ਸਿੰਘ : ਕਿਉਂ ਜੀ, ਮੈਂ ਕੀ ਕੀਤਾ ਹੈ ?

Mr Speaker: The hon. Member (Chaudhri Balbir Singh) was mainly responsible for yesterday's event. I am not at all going to accommodate him (*interruptions*).

चौधरी धर्म सिंह राठी : स्पीकर साहिब, गवर्नमैंट तो रोज सुबह से ले कर शाम तक बैठी रहती है और Opposition वाले भी co-operate करते हैं। आप अगर पहले lenient रहे हैं तो अब भी lenient ही रहिये। हाऊस तो खत्म होने वाला है, अब क्यों सख्त attitude adopt कर रहे हैं। 'अब आखरी उम्र में क्या खाक मुस्लमां होंगे'।

श्री अध्यक्ष: आप यकीन रखिए कि अपने फरायज़ को निभाते हुए मैंने कभी गवर्नमैंट को unduly accommodate नहीं किया। मैंने सीधी बात आप के (आपोज़ीशन के) चन्द आदमियों से की। जब शनिवार को छुट्टि की गई तो आप ने express understanding दी थी कि बुद्धवार तक सारा काम खत्म होना है। उस दिन सब को यह पता था कि दोनों यूनिवर्सिटियों के बिल इस समागम में पास होने हैं। अगर आप को किसी तरह का कोई खदशा था तो आप को मेरे पास आना चाहिए था और साफ़ तौर पर बताना चाहिए था। आप को यह बताना चाहिए था कि उस दिन तक काम खत्म करना नामुमकिन है। ऐसी हालत में मैं गवर्नमैंट से बातचीत भी कर लेता।

फिर हमने कल दो sittings रखीं और आज फिर हम इस बिल को consider करने के लिए आए हैं। अगर हम अपने नए असेम्बली हाल में होते और वहां पर काम होता तो हम और भी ज्यादा देर तक बैठ सकते थे लेकिन मुश्किल यह है कि वह हाल अभी तक तैयार नहीं हुआ। जैसा कि मैंने पहिले भी एक मौका पर आप को बताया था वहां कुछ changes की गई हैं। ऐसी हालत में हमें आर्ज़ी तौर पर यहां आकर काम करना पड़ा। इस बिल्डिंग को हमने खाली करना है और हम इसमें ज्यादा देर तक नहीं रह सकते। आखिर कुछ commitments होती हैं और उन का भी ख्याल रखना होता है। श्री लालचन्द जी से मेरी बात हुई थी। उन्होंने कहा था कि अगर काम बुद्धवार से आगे चलना हो तो मेरी motions dropped समझें।

(The hon. Member should rest assured that I have never unduly accomodated the Government while performing my duties as the Presiding Officer. I had a talk with some members of the Opposition. When it was decided to have an off day on Saturday they had given an undertaking that they would co-operate in completing the business by Wednesday. On

that day everbody knew that both the University Bills had to be passed in this Session. If the hon. Members from the Opposition had any doubt they ought to have come to me and discussed it frankly with me. They should have told me that it would be impossible for these bills to be passed. In that case, I might have talked over this matter with the Government.

We had two sittings yesterday and today again we are considering the Punjabi University Bill. If we had been meeting in the new Assembly Hall, we could have sat even for a longer period but the difficulty is that that Hall is not yet ready. As I pointed out on another occasion, certain changes are being effected there. That is why we had to make temporary arrangements and meet in this Hall during this Session. We have to vacate this building and we cannot continue to hold sitting here. After all, there are some commitments and we have to honour them. I had a talk with Shri Lal Chand. He said that if the sittings of the House were extended beyond Wednesday, the motions given notice of by him might be dropped.)

श्री बलराम दास टंडन : स्पीकर साहिब, क्या इस सिलसिले में Business Advisory Committee की कोई meeting हुई? (*interruptions*)

लाला जगत नारायण चोपड़ा : स्पीकर साहिब, आप को दिल से यह ख्याल निकाल देना चाहिए कि हम आप को अपना नहीं समझते। जिस ढंग से इन पांच साल के अर्सा में आपने हमें accommodate किया उसके लिए हम सब आप के मश्कूर हैं---आपके शुक्रगुजार हैं। कल शाम को मैं तो यहां मौजूद नहीं था और आप के कल के remarks मैंने कांग्रेसी benches पर बैठे हुए लोगों से सुने हैं। जिस ढंग से वह remarks आपने किए कम से कम उन्हें किसी ने भी relish नहीं किया है।

श्री अध्यक्ष: अगर ऐसी बात है तो मैं माफ़ी चाहता हूं। लाला जी, आप तो एक बुजुर्ग हैं, पुराने parliamentarian हैं। मैंने आप को, टंडन साहिब को और आप के साथियों को नहीं कहा। लेकिन मैंने महसूस किया कि एक दो मेम्बरों ने तहैया ही कर लिया है कि हाऊस की proceedings को obstruct करना है। अगर वह ऐसा न करते तो मैं कभी ऐसी बात न कहता। आखिर eleventh hour पर आकर ऐसी situation को precipitate कर देना कोई अच्छी बात नहीं है। अगर उन को कोई एतराज़ था तो मेरे पास आते, बात करते। मैं गवर्नमैंट से बात कर लेता और उन के एतराज को दूर करने के लिए कोई रास्ता निकल सकता था। लेकिन उन का रवैया तो शुरु से ही offensive रहा और शुरु से ही हाउस की proceedings को obstruct करते रहे। खैर, मेरे उन remarks से कुछ गलत फहमी हो गई मालूम होती है और अगर आप ने उन्हें इस स्पिरिट में लिया है तो मुझे उसके लिए अफ़सोस है। आखिर दोनों तरफ से responsive रवैया होने की जरुरत होती है।

(I am sorry if that is so. The hon. Member (Shri Jagat Narain Chopra) is an elderly person and an old parliamentarian. My remarks were not directed towards him or Shri Tandon and his colleagues. But I felt that certain hon. Members had made up their minds to obstruct the proceedings of the House. Had they not persisted in obstructing the proceedings, I would not have made those observations. It was not at all

[श्री अध्यक्ष]

desirable to precipitate an unwarranted situation at the eleventh hour. If they had any objection they should have come to me and explained their view point. I would have talked the matter over with the Government and some way out could have been found to meet their objection. But their attitude was obstructive from the very outset and they continued obstructing the proceedings of the House throughout. Anyway, their appears to have arisen some misunderstanding about my remarks and I am sorry if the hon. Members have taken them in that spirit. After all, it is obligatory on the part of both the sides to be responsive in their attitudes (*Interruptions*).

श्री शेर सिंह : स्पीकर साहिब, आप के तो हम बहुत मश्कूर हैं लेकिन मैं एक बात निवेदन करना चाहता हूं। वह यह कि गवर्नमैंट भी खुद इस बात पर साफ नहीं थी कि वीरवार को मीटिंग होगी या नहीं क्योंकि non-official day के लिए कोई एजंडा वगैरा circulate नहीं किया गया था। इस लिए पता नहीं कि कैसे गलत फहमी हो गई और सरकार का भी ख्याल बन गया कि वीरवार को मीटिंग होगी। Opposition की तरफ से ही यही भावना रही थी कि इतने important bills को rush through न किया जाए।

चौधरी धर्म सिंह राठी: स्पीकर साहिब, मैं भी यहां पर नहीं था। आज मैम्बर साहिबान से पता चला है कि....

Minister for Education : Sir, I think that question has been thrashed out. Now we should proceed with the business.

Mr. Speaker : Yes please. The hon. Minister may move his motion.

THE PUNJABI UNIVERSITY BILL, 1961

Minister for Education (Shri Amar Nath Vidyalankar) : Sir, I beg to move—

> That the Punjabi University Bill, as passed by the Punjab Legislative Council, be taken into consideration.

स्पीकर साहिब, दर असल देखा जाए तो यह बिल जो कि मैं आज पेश कर रहा हूं, एक non-controversial सा बिल है। पंजाबी यूनिवर्सिटी की स्थापना के लिए बहस का काफी मौका दिया गया। पहले पंजाब गवर्नमैंट ने पंजाबी यूनिवर्सिटी कमिशन मुकर्रर किया। उस के अन्दर इस मामले पर काफी विचार हुआ। उसकी रिपोर्ट पेश हुई और वह इस हाउस के सदस्यों के पास बांटी गई। उस पर मैम्बर साहिबान ने काफी विचार किया, गवर्नमैंट ने भी विचार किया और जो अन्दाजा हम लोग लगा सके उस के आधार पर मैं कह सकता हूं कि अक्सर पंजाब के लोगों ने और इस हाउस के अक्सर म्बर मैंसाहिबान ने इस विचार को पसन्द किया कि इस किस्म की यूनिवर्सिटी बननी चाहिए।

इस गवर्नमैंट ने अपने इस office के अर्सा में काफी काम किए हैं और उन में से मैं समझता हूं कि यह काम भी एक सराहनीय काम है। कल रात, स्पीकर साहिब, जब हमने ऐग्रीकलचरल यूनिवर्सिटी का बिल पास किया था तो आप ने गवर्नमैंट को मुबारिकबाद दी थी कि हम ने एक बहुत अच्छा कदम उठाया है। इसी प्रकार यह भी एक बहुत ही अच्छा बिल है और वक्त की जरुरत को पुरा करता है जो कि मैं अब हाउस के सामने लाया हूं। मैं आशा करता हूं कि इस बिल की बाबत भी आप और सारा हाउस गवर्नमैंट की तारीफ करेगा। जो जो

अच्छे काम इस गवर्नमैंट ने अपने अहदे हकुमत में किए हैं जब उन का जायज़ा लिया जाएगा तो यह समझा जाएगा कि इसने काफी progressive काम किए हैं और यह कि यह गवर्नमैंट हमेशा progressive और तरक्की पसन्द रही है। जो काम इस गवर्नमैंट ने इस अर्सा में किए हैं वह उतने ज्यादा हैं कि उन का मुकाबिला शायद दूसरी स्टेटस और इसी स्टेट की पहली Governments भी न कर सकती हों।

स्पीकर साहिब, मैं महसूस करता हूं कि इस समय पंजाब के काफी हिस्सों में पंजाबी भाषा बोली जाती है और अब तक पंजाबी भाषा की तरक्की के लिए ज्यादा काम नहीं हो पाया था। फिर भी इस गवर्नमेंट ने पंजाबी डिपार्टमेंट की मार्फत पंजाबी की तरक्की के लिए काफी काम किया। लेकिन किसी भाषा की पूरी तरह से तरक्की हो नहीं सकती जब तक कि शिक्षा के अन्दर और खास तौर पर यूनिवर्सिटी लैवल पर उसका प्रयोग न हो। ऊंचे लवल पर जब तक उसकी research के पूरे मौके न दिए जाएं तब तक उस भाषा का पूर्ण विकास होना निहायत मुश्किल होता है। इसी लक्ष्य को सामने रखते हुए हमने इस पंजाबी यूनिवर्सिटी को कायम करने का विचार किया। इस दिशा में दर असल बहुत से विद्यवानों के करने के होते हैं, उन लोगों के करने के होते हैं जो कि ऊंचे लैवल पर पढ़ाते हैं, लिखाते हैं और जो इस सम्बन्ध में हर विषय के experts होते हैं। इस यूनिवर्सिटी के माध्यम से वे लोग अपना काम करेंगे, पंजाबी भाषा में तालीम देंगे, पंजाबी के अन्दर text-books लिखेंगे और दूसरी किताबें लिखेंगे। इस तरह से पंजाबी भाषा की पूरी तरह से तरक्की होगी, उसका विकास होगा। मैं समझता हूं कि यह एक आला कदम है जो कि पंजाबी भाषा की तरक्की के लिए जरुरी था।

स्पीकर साहिब, दर असल इस यूनिवर्सिटी को कायम करने के लिए बहुत देर से मांग की जा रही थी। अगर मैं सही तौर पर अर्ज़ करूं तो आज़ादी के फौरन बाद यह सवाल उठा कि पैप्सू के इलाका में एक अलग यूनिवर्सिटी स्थापित की जाए। सन् 1947 में एक कमिशन भी इस गर्ज़ से बना। उस वक्त लोगों ने यह मांग की थी कि क्योंकि हम अब आज़ाद हो गए हैं इस लिए हमें अपनी भाषा में अपना काम करना चाहिए।

उस मामले पर दो एक commissions बैठे और चर्चा हुई मगर वह बात कुछ आगे न बढ़ पाई। उस समय पंजाब पर एक बहुत भारी ज़िम्मेदारी आ पड़ी थी और रुपये की भारी कमी थी। दूसरे भी हालात थे जिन की वजह से यह मामला आगे न बड़ पाया। उस के बाद धीरे धीरे स्थिति सुधरती चली गई और कुरुक्षेत्र University स्थापित करके एक अहम कदम उठाया गया। जिन लोगों का इस काम में हाथ रहा पंजाब उनका मशकूर है। दूसरी कमी अब पूरी की जा रही है कि पंजाबी University स्थापित कर रहे हैं। अब पंजाब में तीन Universities हो जाएं गीं एक पंजाब University जिस का दायरा वसीह होगा, दूसरी कुरुक्षेत्र University और तीसरी यह पंजाबी University। इन दो के दायरे छोटे होंगे क्योंकि यह specialised

10 a. m.

[शिक्षा मंत्री]

Universities होंगी । अभी तो इन का काम शुरु ही हो रहा है । हम चाहते हैं यह आगे बढ़े और जो इन का रूप निकले उस को देख कर उचित फैसले करें कि इन को क्या शक्ल देनी है । मैं समझता हूं कि यह सराहना योग्य कदम है और पंजाबी भाषा की तरक्की के लिए उठाया जा रहा है और आशा है कि सदन के सभी groups के सदस्य इस बिल को पसन्द करेंगे और इस बिल को जल्दी से जल्दी पास कर के सरकार को इस पर अमल करने का मौका देंगे । यह एक non-controversial बिल है और उम्मीद है कि भाषा सम्बधी जो कई बातें चलती हैं या political और साम्प्रदायिक जो सवाल उठाए जाते हैं, उन की रंगत में इस बिल को नहीं देखेंगे और सही नज़रिया से इसे देख कर इस को जल्दी ही पास कर देंगे । इन शब्दों के साथ में तजवीज़ करता हूं कि इस बिल को पास किया जाए ।

Mr. Speaker : Motion moved—

That the Punjabi University Bill, as passed by the Punjab Legislative Council, be taken into consideration.

Chaudhri Dharam Singh Rathi (Sambhalka) : Sir, I beg to move—

That the Punjabi University Bill, 1961, be circulated for eliciting public opinion thereon by the 30th December, 1961.

जनाब स्पीकर साहिब, पंजाब में यह एक नई चीज़ लाई गई है । मन्त्री महोदय का ख्याल है कि यह एक non-controversial चीज़ है लेकिन मैं समझता हूं कि जितना controversial यह मामला है पंजाब के लिए उतना controversial मामला कोई और नहीं है । स्पीकर साहिब यह मामला अभी तक तय नहीं हो पाया कि पंजाब में कौन सी भाषा कहां की बोली है और उसकी हद क्या है । और मैं समझता हूं कि Prime Minister की statement के बाद तो यह मामला और भी पेचीदा हो गया है । पहले तो कुछ मामला साफ न था मगर पंडित नेहरू ने यह कह कर कि पंजाब की dominant language पंजाबी है, हिन्दी speaking areas के लोगों के ज़ख्मों पर नमक छिड़का है ।

श्री अध्यक्ष : आप को तो House में interpreter की कभी जरूरत नहीं पड़ी । (The hon. Member has never needed the services of an interpreter in the House.)

चौधरी धर्म सिंह राठी : मैं बताता हूं । (*interruption*) मुझे कैरों साहिब और चौधरी सुन्दर सिंह की speeches की कुछ समझ नहीं आती । पंजाब एक bi-lingual State है । मैं पंडित नहरू जी की इज्जत करता हूं और कदर करता हूं मगर उन्हों ने अपने इन लफ्जों से हमारे ज़ख्मों पर नमक छिड़का है । हिन्दी रिजन के अन्दर सिवाए हिन्दी के और कोई भाषा नहीं बोली जाती । हिन्दी रिजनल कमेटी का यह unanimously पास किया हुआ

resolution है कि हमारी भाषा हिन्दी है और हम पर गुरुमुखी ज़बर्दस्ती न थोपी जाए मगर यह सरकार ऐसा करने पर तुली हुई है । अकाली भाई तो कहते हैं कि हरयाणे वालों पर पंजाबी न थोपी जाए मगर यह कांग्रेसी सरकार चाहती है कि हरयाणे वालों को गुरुमुखी ज़बर्दस्ती पढ़ाई जाए । यह भाषा का मामला वैसे ही पड़ा हुआ है और यह बिल और बीच में ले आये हैं । मैं अर्ज़ करना चाहता हूँ कि इस बिल को public opinion के लिए भेजा जाए । मैं ने पंजाबी रीजन के भाइयों की अमेंडमेंट्स देखी हैं । कोई कहता है कि इस यूनिवर्सिटी को पटियाला में बनाया जाए कोई कहता है कि चण्डीगढ़ बनाया जाए तो कोई कहता है कि दमदमा साहब बनाया जाए । चूंकि इस बात पर difference of opinion है इसलिए यह ज़रूरी है कि इसे पब्लिक opinion के लिए भेजा जाए ।

उद्योग मंत्री : करनाल ले जाओ ।

चौधरी धर्म सिंह राठी : ले जाने का सवाल तो बाद का है । मैं कहता हूं कि आया इस पंजाबी यनिवर्सिटी की ज़रूरत है भी या नहीं । जनाब, मुझे यह कहते हुए दुःख होता है कि यह कहते हैं कि हम हिन्दी रीजन की तरक्की कर रहे हैं लेकिन यह पंजाबी यूनिवर्सिटी क्या है ? यह हिन्दी रीजन की यूनिवर्सिटी है ? बिल्कुल नहीं । यह तो है ही पंजाबी रीजन की जिसमें हरियाना का एक क्लर्क तक नहीं होगा । इससे अच्छा तो यही है कि जो कुछ करवाना चाहते हो वह इसी पंजाब यूनिवर्सिटी में करवा लो । एक नई यूनिवर्सिटी बना कर क्यों पंजाब सरकार के ऊपर एक और खर्च बंधवाते हो ? और जो जनाब उसका नाम रखा जा रहा है इससे एक misnomer होगा । क्योंकि एक तरफ तो पंजाब यूनिवर्सिटी होगी दूसरी तरफ पंजाबी यूनिवर्सिटी होगी । यह सिर्फ एक vowel का फर्क है । यह ठीक से समझ में नहीं आएगा । इसलिए इस फर्क को ठीक करना चाहिए ।

एक बात मैंने इस में पढ़ी कि रीजनल भाषा की growth करनी है । यह सही है कि regional languages की तरक्की होनी चाहिए लेकिन उसका यह अर्थ नहीं कि यूनिवर्सिटी बना ली जाए । मेरी राय तो यह है कि पंजाब यूनिवर्सिटी में एक हिन्दी डिपार्टमेंट है, एक पंजाबी डिपार्टमेंट है अगर कुछ करना है तो इन्हीं के अन्दर और बढ़ालो । क्या ज़रूरत है एक हाथी बांधने की ? जिससे सिर्फ खर्च ही खर्च बढ़ेगा । जो कि यह पंजाब सरकार बर्दाश्त नहीं कर सकती । अगर यह पंजाबी यूनिवर्सिटी बनी तो एक हिन्दी यूनिवर्सिटी बनेगी और इससे भी काम नहीं चलेगा क्योंकि सबकी तसल्ली तो फिर भी नहीं होगी इसलिए एक उर्दू यूनिवर्सिटी बनेगी । और अगर नहीं बनाओगे तो यह समझा जाएगा कि पंजाबी यूनिवर्सिटी बना कर खास एक सैक्शन को खुश किया जा रहा है । भले ही पंडित जवाहर लाल नेहरू ने कह दिया कि यहां की भाषा dominantly पंजाबी है लेकिन हकीकत यह है कि पंजाब के अन्दर पंजाब की जनता हिन्दी बोलती है । तो उसके लिए पहले यूनिवर्सिटी बननी चाहिए । उसने क्या बिगाड़ा ? मैं आपको आज यह बतला देना चाहता हूँ कि यह सब इलैक्शन के लिए किया जा रहा है । और अगर भेद वाली नीति रही तो यहां का कोई आदमी

[चौधरी धर्म सिंह राठी]

हिन्दी रीजन में वोट लेने के लिए नहीं जाएगा । यह कैसे हो सकता है कि हिन्दी जो मातृभाषा है, राष्ट्र भाषा है, उसको ठुकरा कर रख दिया जाए और फिर भी लोग आपको वोट दें । नहीं देंगे । यहां कहा जाता है कि हमने हरियाणा वालों की 90 फीसदी मांगें मान लीं लेकिन मेरा कहना है कि 90 फीसदी खत्म कर दीं और तो और इस सरकार ने हिन्दी भाषा को खत्म कर दिया । हिन्दी बोलने वाले लोग आपको अगले इलैक्शन में बताएंगे कि हिन्दी के साथ जो आपने गद्दारी की है उसका क्या अंजाम है । पंजाबी यूनिवर्सिटी बिल को पास करने के बाद कोई कांग्रेसी हरियाणा के अन्दर वगैर पुलिस के जलसा नहीं कर सकता और अगर करेंगे भी कोई जलसा तो किसी ने इनके जलसे में नहीं आना । अभी भी यही होता है कि जो स्कूलों के बच्चे हैं उनको अपने जलसे में बुला लेते हैं या फिर सरकारी कर्मचारियों को बुला लेते हैं ।

एक बात मेरी समझ में नहीं आई । Schedule No. 9 के अन्दर पैरा 9 है इसमें लिखा है—

9. (1). "The University shall comprise the following Faculties, namely :—

(i) Faculty of Arts and Social Sciences,

(ii) Faculty of Science,

(iii) Faculty of Business Administration and Commerce,

(iv) Faculty of Languages,

(v) Faculty of Education,

(vi) Faculty of Fine Arts and Architecture,

(vii) Faculty of Medicine,

(viii) Faculty of Engineering and Technology,

(ix) Faculty of Agriculture and Forestry,

(x) Faculty of Law, and

(xi) Such other Faculties as may be prescribed by the Statutes."

आप बताएं कि पंजाब यूनिवर्सिटी और पंजाबी यूनिवर्सिटी में क्या फर्क रह गया । क्या इसका मतलब यह है कि पंजाब यूनिवर्सिटी खत्म हो जाय और पंजाबी यूनिवर्सिटी इस की जगह ले ले ? यह मुद्दा साफ दिखाई देता है । दो चीजों के बारे में disputes हैं । एक तो यह कि गवर्नमेंट को बहुत powers दी गई हैं । यह कहा गया है कि Vice-Chancellor की appointment Government करेगी । मैं समझता हूँ कि यह किसी तरीके से भी नहीं हो सकता दूसरे इसकी constitution undemocratic है जो कि कभी भी बर्दाश्त नहीं की जायगी । इन्होंने यह गुंजाइश इस लिए रखी कि पंजाबी यूनिवर्सिटी का काम उन आदमियों के हाथ में दे दिया जाय जिन का किसी यूनिवर्सिटी के साथ कभी ताल्लुक नहीं रहा । आखिर में मैं यह कहना चाहता हूँ कि जब तक पंजाबी ज़बान का मामला चल रहा है यह बिल पास नहीं

होना चाहिए और इसे public opinion के लिए circulate करना चाहिए। जो भाई हिन्दी को मार देना चाहते हैं उनका खाब शर्मिन्दा ताबीर नहीं होगा। जहां तक हरियाणा का सम्बन्ध है मैं यह बता देना चाहता हूं कि हम मरे हुए नहीं हैं हम ने छोटूराम की ज्यादतियों का बदला लिया, वक्त आने दो हम तुम को भी बता देंगे।

Mr. Speaker : Motion moved—

"That the Punjabi University Bill, 1961 be circulated for eliciting public opinion thereon by the 30th December, 1961.

Shri Balram Dass Tondon (Amritsar City West) : Sir I beg to move :

That the Punjabi University Bill, 1961, as passed by the Punjab Legislative Council, be referred to the Select Committee consisting of

(1) Shri Amar Nath Vidyalankar, Minister-in-Charge,—*Chairman*,
(2) Sardar Ajmer Singh, M.L.A.,
(3) Sardar Bhupinder Singh Mann, M.L.A.,
(4) Sardar Rajinder Singh, M.L.A.,
(5) Shri Harbhagwan Maudgil, M.L.A.,
(6) Shri Prabodh Chandra, M.L.A.,
(7) Chaudhri Balbir Singh, M.L.A.,
(8) Chaudhri Inder Singh, -M.L.A.,
(9) Sardar Dhanna Singh Gulshan, M.L.A.,
(10) Professor Sher Singh, M.L.A., and
11. Shri Balram Dass Tondon, M.L.A.

with a direction to make a report within two months.

स्पीकर साहिब, यह जो यूनिवर्सिटी कायम की जा रही है इस सारे बिल को पढ़ कर ऐसा महसूस होता है कि सरकार ने पंजाबी यूनिवर्सिटी को बनाने के मामले में political reasons को अपने सामने रखने की कोशिश की है और उसी बिना पर अगर इस यूनिवर्सिटी को Pepsu Formula का दूसरा नाम दिया जाय तो गलत बात नहीं। इस सारे बिल को पढ़ने के बाद एक आदमी आसानी से समझ सकता है कि यह जो पंजाबी यूनिवर्सिटी का बिल है पंजाब यूनिवर्सिटी को खत्म करने का हथकण्डा कायम किया जा रहा है। पंजाब यूनिवर्सिटी के मातहत जब सारी faculties मौजूद हैं तो अलग यूनिवर्सिटी कायम करने का मतलब क्या है? 1947 से पहले medium of instruction उर्दू था और अब धीरे धीरे regional languages अपनी जगह ले रही हैं और जब तमाम faculties की technical terminology का translation हो जायगा तो उनका medium of instruction भी regional languages हो जायेंगी।

तो मुझे समझ नहीं आती कि Punjabi University का मतलब क्या है, सिवाए इस के कि Punjab University को खत्म किया जाए। इस बिल के अन्दर लिखा हुआ है कि Punjab Government इसके area को announce करेगी और उस area में जितने भी institutions होंगे वे automatically सब के सब उसके साथ affiliate हो जाएंगे। जो institutions दूसरी University के साथ हैं वे सब के सब खत्म हो जाएंगे। सरकार यह कहने

[श्री बलराम दास टण्डन]

से रही कि हिन्दी रिजिन के अन्दर भी हम पंजाबी यूनिवर्सिटी का area extend करते हैं। पंजाबी रिजिन के अन्दर उस का area extend करने का सवाल ही पैदा नहीं होता अगर किसी इलाके को मिलाने की कोशिश करेगी तो बाकी के इलाका भी कहेंगे कि उनका area भी क्यों नहीं मिलाया जाता। नतीजे के तौर पर या तो agitations होंगे और या जितने भी institutions होंगे वह सब उस के साथ affiliated समझे जाएंगे। उन में से कई institutions agitation करेंगे कि हम हिन्दी को medium of instruction रखना चाहते हैं। चुनांचि इस यूनिवर्सिटी का अस्तित्व agitations को बढ़ावा देगा। एक तरफ तो national integration की बातें की जाती हैं, कौमी एकता की बातें की जाती हैं। कहा जाता है कि emotional ऐकता होनी चाहिये और दूसरी तरफ language के आधार पर disintegration करने की कोशिश की जा रही है। एक तरफ तो यह move हो रहा है कि सारे देश भर की languages की लिपि एक होनी चाहिये और language controversy को खत्म करना चाहिये और इन movements में हमारे चीफ़ मिनिस्टर साहिब बढ़ चढ़ कर बातें करते हैं और हिस्सा लेते हैं। लेकिन दूसरी तरफ क्या किया जाता है ? बिल ऐसे introduce किये जाते हैं जिन से disintegration हो। यह तो पंजाब यूनिवर्सिटी को खत्म करने की बात होगी। धीरे धीरे सारे पंजाबी रिजिन के institutions का medium of instruction automatically पंजाबी हो जाएगी। सच्चर फार्मूले और पेप्सू फार्मूले को समाप्त करने की बातें करते हैं। एक तरफ integration की बातें की जाती हैं दूसरी तरफ disintegration करने के लिये कदम उठाए जा रहे हैं। बड़े दुख से कहना पड़ता है कि जब से कैरों साहिब ने पंजाब के चीफ़ मिनिस्टर की गद्दी संभाली है he has acked like a good constable एक अच्छे सिपाही का काम किया है। उस ने दो आदमियों को लड़ने नहीं दिया लेकिन भावात्मक एकता के लिये इस ने एक भी कदम नहीं उठाया। दो आदमियों के बीच में constable बन कर खड़ा हो गया है कि मैं डंडा मारूँगा, लड़ने नहीं दूंगा। कदम ऐसे उठाये जाते हैं जिन से सच्चर फार्मूला implement हो, Pepsu formula फिर से revive हो और Regional Formula को लागू करने की कोशिश की जाती है। भावात्मक एकता को लाने के लिये कैरों साहिब ने एक भी कदम नहीं उठाया। भड़काने का मसाला जितना हो सकता है बहम पहुँचाया है, फूंकने की कोशिश की है और लड़ने के लिये मवाद पैदा किया है लेकिन कहा है कि लड़ने नहीं दूंगा। अगर हिन्दी रिजिन के अन्दर पंजाबी का कोई college होगा तो इस बिल के मुताबिक वह पंजाबी यूनिवर्सिटी के साथ affiliate नहीं हो सकता। कलकत्ते और बम्बई में जो पंजाबी के कालेज होंगे वह इस से affiliate नहीं हो सकेंगे। अगर बिल को ध्यान से पढ़ा जाए तो मालूम होता है कि disintegration का मसाला ज्यादा से ज्यादा सरकार ने इसमें भर दिया है। हकीकत यह है कि अकालियों ने agita-

tion किया था । अकालियों को खुश करने के लिये सरकार ने भिन्न भिन्न कदम उठाए थे । उन में से एक कदम Regional Formula कायम करने का भी था, यानी पंजाबी Region के अन्दर पंजाबी भाषा और हिन्दी रिजिन के अन्दर हिन्दी भाषा अपनाई जाएगी । साथ ही यह भी वादा किया गया था कि हम एक पंजाबी यूनिवर्सिटी भी कायम करेंगे । अब इस लिये यह यूनिवर्सिटी कायम की जा रही है ताकि अकालियों को खुश कर के उन से वोट लिये जाएं और कांग्रेस सरकार गद्दी पर बैठी रहे । यह Punjabi University Bill disintegration पैदा करने के लिये और Pepsu Formula को revive करने के लिये है । इस बिल का मतलब और कुछ नहीं है । Statement of objects and reasons को पढ़ने से मालूम देगा कि इस में लिखा है:—

> "Clause 14 of 'An Outline of the Scheme for Regional Committees in the Punjab State, commonly known as the 'Regional Formula' lays down that in accordance with and in furtherance of its policy to promote the growth of all regional languages, the Central Government will encourage the development of the Punjabi language."

मेरे पास Regional Formula की copy मौजूद है । मैं ने उस clause 14 को पढ़ा है जिस का हवाला इस बिल में दिया हुआ है । उस में लिखा है—

In accordance and in furtherance of its policy to promote the growth of all regional languages the Central Government will encourage the development of Punjabi language.

यानी भारत सरकार जिस तरह से बाकी regional languages की promotion का काम करेगी वैसे ही पंजाबी के लिये भी करेगी । लेकिन भारत सरकार ने यह order कहां पर किया है कि हर जगह पर University बनाओ । अगर इस तरह से हर एक language की अलग 2 University बनने लगे तो बम्बई में नई university बनाई जाए, उड़िया में, आसाम में नई universities बनाई जाए और इसी तरह से कलकत्ता University को बन्द कर के बंगला के लिये अलग University बनाई जाए और मदरास University को बन्द किया जाए और तेलगू के लिये अलग University बनाई जाए । It is a language fanaticism. एक तरफ तो हम कहते हैं कि national integration को खतरा है और दूसरी तरफ खतरे वाली चीज जो language fanaticism है उस को हम promote कर रहे हैं । यह कहां लिखा है कि language की university बनाओ ? पंजाबी Department अलग बना हुआ है वहां पर research work हो रहा है, translation का काम हो रहा है फिर उसी काम को करने के लिये एक अलग University बनाने की क्या जरूरत है ? पौने दो करोड़ रुपया खर्च किया जाएगा । इस के लिये जनता पर taxes लगाए जाएंगे । इस साल नहीं लगाए ताकि 1962 के elections पर असर न पड़े । यह क्या तमाशा है, इस तरह का मजाक और क्या हो सकता है ? अब taxes नहीं लगाए गए लेकिन 1962 के बाद जरूर लगाए जायेंगे ।

[श्री बलरामदास टण्डन]

दूसरी तरफ से आवाज़ आएगी कि हिंदी यूनिवर्सिटी बनाओ, अगर नहीं बनाओगे तो agitations होंगे, दंगे होंगे, फसाद होंगे, पुलिस पहुंचेगी और जेलें भरी जाएंगी, क्या अजीब बात है? काम ऐसा करो जिस से समाज में एकता आए। पंजाब University ने पहले ही वह तमाम मज़मून पंजाबी में कर दिये हैं जो कि पंजाबी में हो सकते थे आगे भी जितनी faculties के लिए हो सकेगा करेगी चाहे agriculture हो, medical हो या veterinary हो। फिर इस की क्या ज़रूरत थी? सरकार को ठंडे दिल से गौर करना चाहिये। जो काम पहले ठीक हो रहा है उस को खाहमखाह फिर करना height of indecency के सिवाए और कुछ नहीं कहा जा सकता।

दूसरी बात मैं ने इस की constitution के बारे कहनी है। इसे पढ़ कर हैरानगी होती है। कहने के लिए मनिस्टर साहिब ने भी कह दिया कि यह autonomous university का Board बनाया जा रहा है लेकिन जो इस के members होंगे उन की details क्या हैं? Governor साहिब तो chancellor होते ही हैं लेकिन जो Vice Chancellor होगा उस की बाबत यह provide किया गया है कि वह भी Government की advice पर appoint किया जाएगा। इस के अलावा majority of the Members को Government nominate करेगी। मैंने जो amendments दी हैं वह mainly इस बात को concern करती हैं कि Government की advice को खत्म किया जाए। स्पीकर साहिब, अगर सभी बातें सरकार के कहने पर और उसी के इशारों के मुताबिक होनी हैं तो कम से कम इसे autonomous body कह कर self-deception में तो नहीं पड़ना चाहिए। इस की constitution को पढ़ कर तो University Grants Commission इस सरकार को इस university के लिए एक पैसा भी नहीं देगा। जहां पर सरकार की interference हो वहां U.G.C. एक पैसा भी देने को तैयार नहीं है। इस लिये मैं कह सकता हूं कि इस university को वहां से एक पैसा भी मिलने वाला नहीं है। सारे का सारा सरकार को अपनी जेब से खर्च करना पड़ेगा। मतलब यह कि tax payers पर इस university का नाजायज़ बोझ डाला जा रहा है।

इस के अलावा, स्पीकर साहिब, सरकार इस यूनिवर्सिटी को राजाओं-महाराजाओं का अखाड़ा बनाने जा रही है। इस की constitution में वह आदमी यूनिवर्सिटी का life member होगा जो इसे एक लाख रुपया donate करेगा। यह एक लाख रुपया तो महाराजा पटियाला, उस के भाई या दूसरे बड़े 2 लोग ही दे सकते हैं। इस के अलावा बड़ी 2 institutions भी एक लाख रुपया या एक लाख रुपए की जायदाद दे सकती हैं। तो मैं सरकार से पूछता हूं कि क्या आप गुरुद्वारा प्रबन्धक कमेटी को इस यूनिवर्सिटी के साथ जोड़ना चाहते हैं? पंजाबी language की तरक्की क्या एक धार्मिक institution को इस university के साथ वाबस्ता करने से हो सकती है? कैरों family भी इस योग्य है कि वह एक एक लाख रुपया देकर इस के life member

बन सकें । इस प्रकार मैं समझता हूं कि यह यूनिवर्सिटी उन चन्द आदमियों की ज़ातियात का अखाड़ा बन कर रह जाएगी । इन सभी बातों की पृष्ठभूमि में, स्पीकर साहिब, जो तस्वीर आंखों के सामने आती है उससे यह मालूम होता है कि यह university पंजाब के अन्दर दो sister communities में एकता की तरफ कदम बढ़ाने की बजाय उस में और भी भारी खलीज़ पैदा करेगी । इस विचार को सामने रख कर सरकार ने दो अलग अलग दिशाओं में agitations को invite करके भावात्मक एकता को खत्म करने का यत्न किया है । इस लिये मैं आप के द्वारा मन्त्री महोदय की सेवा में निवेदन करूंगा कि इस सारी स्थिति पर ठंडे दिल से गौर करें और फिर से सोचें कि इस का फल क्या निकल सकता है । आने वाली चीज़ों की बाबत न सोचना कोई समझदारी की बात नहीं । यह वही बात होगी कि पहले अपने आगे गढ़ा खोद लिया जाए और जब उस में गिर पड़ें तो सोचना शुरू कर दें कि यह खोदा ही क्यों था । बड़े दुःख से कहना पड़ता है कि नीचे से लेकर ऊपर तक "एकता, एकता" की बातें तो अवश्य की जाती हैं, नारे तो अवश्य लगाये जाते हैं लेकिन जो कदम उठाए जाते हैं वे एकता को भंग करने वाले होते हैं । इस लिये मैं निवेदन करूं कि पेश्तर इस के कि जनता इस चीज़ के विरुद्ध आन्दोलन खड़ा कर दे, जरूरी है कि सरकार इन बातों पर पुनः गम्भीरता से विचार करे । इस के लिए यह बिल्कुल जायज होगा कि इस बिल को Select कमेटी के हवाले कर दिया जाए ताकि इस बात पर पुनः विचार किया जा सके कि जिस काम को पहले ही पंजाब यूनिवर्सिटी कर रही है, उसी के लिये क्या अलग तौर पर दूसरी university का कायम करना आवश्यक भी है या नहीं । इन शब्दों के साथ मैं अपनी motion आप के सामने पेश करता हूं । आशा करता हूं कि सरकार इस पर ठंडे दिल से गौर करते हुए इसे accept कर लेगी ताकि विचार किया जा सके कि पंजाब के लोगों में भावात्मक एकता को कैसे मज़बूत किया जा सकता है ।

Mr. Speaker : Motion moved—

That the Punjabi University Bill, 1961, as passed by the Punjab Legislative Council. be referred to the Select Committee consisting of—

(1) Shri Amar Nath Vidyalankar, Minister-in-Charge, *Chairman*,

(2) Sardar Ajmer Singh, M.L.A.,

(3) Sardar Bhupinder Singh Mann, M.L.A.,

(4) Sardar Rajinder Singh, M.L.A.,

(5) Shri Harbhagwan Maudgil, M.L.A.,

(6) Shri Prabodh Chandra, M.L.A.,

(7) Chaudhri Balbir Singh, M.L.A.,

(8) Chaudhri Inder Singh, M.L.A.,

(9) Sardar Dhanna Singh Gulshan, M.L.A.,

(10) Professor Sher Singh, M.L.A., and

(11) Shri Balram Dass Tandon, M.LA..,

with a direction to make a report within two months.

श्री शेर सिंह (झज्जर-जनरल) : अध्यक्ष महोदय, इस में कोई शक नहीं कि पंजाबी हमारे देश की 14 भाषाओं में से एक भाषा है और जिस प्रकार से और भाषाओं का विकास हमारे देश में हो रहा है उसी प्रकार पंजाबी भाषा का विकास भी हमारे पंजाब के अन्दर होना चाहिए। इस बात में, मैं समझता हूं कि कोई दो राए नहीं हैं। सवाल यह है कि हम उस का विकास ठीक ढंग से किस प्रकार कर पायेंगे ? इस बिल को पेश करते समय, इस यूनिवर्सिटी को बनाने का कारण Regional Formula की implementation बताया गया है। वास्तव में, अध्यक्ष महोदय, आप को मालूम है कि Regional Formula सन् 1956 में बना—सरकार ने मंजूर किया और उस की implementation की जिम्मेदारी सरकार ने अपने ऊपर ली। अब, जैसा कि मन्त्री महोदय ने भी बताया, उस की implementation में ही सरकार यह पंजाबी यूनिवर्सिटी बनाने जा रही है। इस बात पर काफी चर्चा हो चुकी है और, अध्यक्ष महोदय, मैं ज्यादा कुछ नहीं कहना चाहता लेकिन थोड़ा सा जरूर कहूंगा कि Regional Formula पर सरकार निश्चित रूप से अमल करने के दावे तो खूब करती है मगर वह किसी एक section of people को appease करने के लिये। उसे खुश करने के लिये तो वह Regional Formula को implement करने का नाम ले कर उस की boundaries से बाहर भी जा सकती है लेकिन एक इलाका ऐसा है—हिन्दी रिजन जिस की माकूल से माकूल बात और unanimous demand को भी "पी" जाती है। अभी तक हमारे unanimous प्रस्तावों को सरकार $1\frac{1}{2}$ साल से लिए बैठी है। एक तीन साल से पास किया हुआ प्रस्ताव है और जब उस के बारे पूछा जाय तो जवाब यह दिया जाता है कि "that is under the consideration of the Government" इस प्रकार, आप अन्दाजा लगाएं कि Regional Formula को मज़ाक बना कर रखा हुआ है। Regional Committee के पास शुदा प्रस्ताव को implement करने की तो कोई time limit नहीं— चाहे 10 साल तक वह सरकार के बस्ते में पड़ा रहे लेकिन दूसरी तरफ क्या हाल है उस की बाबत जितना कम कहा जाय थोड़ा है। जो तबियत में आता है कर लेते हैं जो नहीं आता वह नहीं करते। इस बिल को लाकर Regional Formula को implement करने का बहाना बनाया जा रहा है यानी Regional Formula की मानो सामने दीवार खड़ी है, अगर उसे इस वक्त implement न किया गया तो सूबे में मुसीबत आ जाएगी। अभी 2, अध्यक्ष महोदय, जैसा कि टंडन साहिब ने कहा यह जिम्मेदारी तो Central Government ने अपने ऊपर ली हुई थी कि जिस प्रकार दूसरी भाषाओं के विकास के यत्न करते हैं उसी तरह पंजाबी भाषा के विकास का प्रबन्ध भी Central Government करेगी। Central Government उस के लिए अगर चाहे तो कोई महकमा खोल सकती है परिभाषिक शब्द, technical terms बनाने के लिए अलग महकमा खोला जा सकता है, Central Government इस के लिये grants दे सकती है, पंजाबी भाषा में अच्छी किताबें लिखने वालों को इनाम दे सकती है और अगर इस से भी ज्यादा करना हो तो इस भाषा के विकास के लिये अलग institute खोल सकती है। ये सभी चीजें भारत सरकार कर सकती है। कहीं पर इस बात का provision नहीं कि उन भाषाओं के विकास के लिये अलग 2 Universities कायम की जाएं।

दूसरी बात जो मैं कहना चाहता हूं वह यह है कि University Education Commission हमारी भारत सरकार ने कायम किया। यह सन् 1948 की बात है। उस में देश के बड़े 2 शिक्षा शास्त्री थे। एक साल तक उन्होंने गम्भीर विचार किया कि नई universities किस ढंग से बननी चाहिएं और अगर नई universities बनाई जाएं तो उन के लिए किन 2 बातों की तरफ विशेष ध्यान दिया जाए। रिपोर्ट में बताया गया कि :-

> This mention of the problem of regional location of urban universities even only political and linguistic regions are involved indicates the complexity of the issues.

आगे कहा है :—

> It is unfortunate for a University to be established to promote local or personal prestige.

यह बड़ी unfortunate बात होगी कि local और personal prestige को पूरा करने के लिये कोई university बना दी जाए। and that its existence shall not hamper the emergence of more representatives or more necessary institutions.

साथ ही यह भी लिखा है —

> The status of a University should be assured assurance of high quality.

तो यह बड़ी जरूरी बातें हैं जो उस Commission ने नई Universities के खोलने के बारे कही हैं। मगर इन में से कोई भी शर्त यहां पूरी नहीं होती। यह बात ठीक है कि politically इस की मांग रही है और शिक्षा मन्त्री जी ने यह नहीं कहा कि इस की जरूरत है। उन्होंने कहा कि यह तो local type की University होगी जसी कि कुरुक्षेत्र में है। यानी इस पंजाबी University की जरूरत तो नहीं मगर दलील के लिये कहेंगे जैसा कि कुछ इशारा भी कर गए हैं, कि यहां पहले एक ही University है जो सारे educational नजाम को control नहीं कर पाती इस लिये अब तीन कायम कर रहे हैं। मगर अपनी तकरीर में खुद ही यह भी कह गए कि इन नई Universities का कोई लम्बा चौड़ा area नहीं होगा, बल्कि यह महदूद और specialised किस्म की Universities होंगी।

Minister for Education : For the present.

श्री शर सिंह : किसी region के लिये University की जरूरत नहीं बताई गई वरना उस area को cover करती । यह तो सिर्फ एक political चीज है और political ढंग से ही इसे किया जा रहा है। इस का ऐलान भी तब किया गया था जब पंजाबी सूबा agitation चल रही थी। उस agitation को सीधे तरीके से face करने की बजाए यह तरीका निकाला है। मैं समझता हूं कि पंजाबी सूबे की आड़ में कई चीज़ें चल रही हैं। उन्हें कहा जाता है कि तुम पंजाबी सूबा मांगो हम सारी चीज़ें देते जाएंगे। उधर agitation शुरु होती है और इधर इस University को स्थापित करने की घोषणा हो जाती है। उन को कहते हैं कि तुम छोटा पंजाबी सूबा क्यों मांगते हो हम तो सारे पंजाब को पंजाबी सूबा बनाने जा रहे हैं। इस तरह से यह University तो रिश्वत के तौर पर दे रहे हैं अकालियों को। Regional Formula को बने हुए आज चार साल हो गए हैं । वह भी रिश्वत के तौर पर दिया गया था। यह मैं ने तभी कह दिया था। अब पंजाबी University भी इसी तरह दी जा रही है एक political रिश्वत के तौर पर और फिरकेदार लोगों को appease करने के लिये दी जा रही है। यह University वैसी ही बनेगी जैसी कि Aligarh University एक Communal University है। इस के बनाने से फसाद और फिरकादाराना मुनाफरत बढ़ेगी मैं ने पढ़ कर सुनाया कि University Commission ने कहा कि local prestige को satisfy करने के लिये या किसी section को खुश करने के लिये किसी University का बनाया जाना unfortunate होगा। फिर जब पहले ही एक University है तो duplication की क्या जरूरत है। फिर पंजाब यूनिवर्सिटी तो पहले ही पंजाबी यूनिवर्सिटी है उस में 70, 80 में से केवल चार या पांच आदमी हरियाने के हैं। वहां पर इन्हीं लोगों का दबदबा है, वही सब कुछ करते हैं, courses वगैरह frame करते हैं। जिन दिनों 12,500 लोग जेल में थे तब इसी University ने कर दिया था कि जिन लोगों की मातृ भाषा हिन्दी है, जो पंजाबी बोलते नहीं, समझते नहीं, क्योंकि उन का medium of instruction हिन्दी है इस लिये वह Matriculation के इम्तिहान में हिन्दी नहीं ले सकते, उन्हें पंजाबी ले कर पास करना होगा। इस प्रकार उन की advance studies रोक दी गईं। भला यह Punjabi University नहीं तो और क्या है। अलबत्ता एक यह मकसद हो सकता है कि चूंकि पंजाब यूनिवर्सिटी पर D.A.V. College वालों का कब्जा है इस लिये उन को अपनी मर्जी के मुताबिक चलाने के लिये किसी वक्त यह डर दिखलाया जा सकता है कि इस University का area बढ़ा कर पंजाब University का area घटा देंगे जिस से कि जालन्धर का कालिज, लुध्याने का कालिज इत्यादि इस University के area में कर देंगे और उन में medium of instruction पंजाबी हो जायगा। यह चीज हो सकती है मगर यह इस University को स्थापित करने की justification नहीं है और न और कोई है सिवाए communal appeasement के और political रिश्वत के।

फिर पंजाबी भाषा अभी इस अवस्था में नहीं है कि college stage पर medium of instruction हो सके। हिन्दी भी अभी इस अवस्था में नहीं पहुंची। इन

languages में इतने मौलिक ग्रंथ अथवा scientific subjects पढ़ाने के लिये पुस्तकें नहीं हैं। जब तक इन में या तो नया साहित्य उत्पन्न नहीं किया जाता या translations नहीं किये जाते तब तक यह languages medium of instruction university stage पर नहीं बन सकतीं। इलाहाबाद यूनिवर्सिटी में हिन्दी प्रचार का काम 50 साल से हो रहा है और वह अभी F.A. standard तक ही हिन्दी को medium of instruction बना पाए हैं। इस के अलावा एक और बात है। पंडित नेहरू ने कहा है कि अगर University stage पर medium of instruction regional languages हो गई तो यह देश का दुर्भाग्य होगा। इस से देश की एकता को ठेस लगेगी। Students एक जगह से दूसरी जगह migrate नहीं कर पाएंगे। इस लिए higher Study के लिये देश भर में एक ही भाषा होनी चाहिए। अभी तो हिन्दी भी इस योग्य विकसित नहीं हुई तो पंजाबी को तो अभी इस stage पर पहुंचने में और भी देर लगेगी इन के लिये काफी काम करना पड़ेगा, terminology वगैरह बनानी पड़ेगी। फिर मैं तो समझता हूं कि regional languages को University stage पर medium of instruction बनाना भारत सरकार की policy के खिलाफ है। उन्होंने कहा है कि इस तरह देश में एकता कैसे रहेगी। और बड़ी मुश्किल पड़ेगी। किसी न किसी level पर आप को यह करना होगा कि एक ही भाषा देश के अन्दर चले। इस लिये यूनिवर्सिटी के बारे में भी मैं यह कहता हूं कि एक ही भाषा का medium बनाएं। अगर पोस्ट graduates के लिए पंजाबी को medium बनादें तो research वगैरह के लिये एक समस्या खड़ी हो जाएगी। इस लिये मैं फाइनेंस मिनिस्टर से कहूंगा कि आप सैंट्रल गवर्नमैंट से पूछें कि उस की क्या नीति है सारे देश के लिए।

11.00 am.

अभी तो पंजाबी भाषा को develop होने में 15 साल लग जाएंगे तब जा कर कहीं इस काबिल होगी कि सार कामों के लिए यह प्रयोग में आ सके। मेरा यह सुझाव है कि सरकार पंजाबी भाषा की तरक्की के लिए कोई रिसर्च डिपार्टमेंट खोल दे और इसको इस लैवल पर लाएं कि University Stage पर medium का काम दे सके। यह काम जितनी जल्दी कर सकें, उतना ही अच्छा है। लेकिन आज पंजाबी को उच्च कक्षाओं का माध्यम बनाने के लिए बात कहना उचित नहीं मालूम होता क्योंकि पंजाबी अभी अवकिसित अवस्था में है। अगर आज आप ने ऐसा किया तो यह सिद्ध है कि एक फिरके को खुश करने के लिए ऐसा किया जा रहा है। अगर पंजाबी सूबा देना चाहते हैं तो सीधे ढंग से दीजिए लेकिन इस प्रकार का कदम उठाना देश के लिए हानिकारक है। चाहिए तो यह था कि हिन्दी जो develop हो चुकी है और यहां के एक रीजन की भाषा भी है उसको यूनिवर्सिटी के लेवल पर पढ़ाते, उसके बाद पंजाबी को माध्यम बनाने का इंतज़ाम करते तो ठीक था लेकिन इस स्टेज पर पंजाबी यूनिवर्सिटी का बनाना उचित नहीं है। University Education Commssion ने कहा है कि ऐसी कोई यूनिवर्सिटी नहीं बननी चाहिए जो एक अच्छी यूनिवर्सिटी के बनने में बाधक हो। आज यह बात सिद्ध है कि पंजाब के एक रीजन की भाषा जो राष्ट्रभाषा भी है उसके फलने फूलने का काफी स्कोप है इसलिए इसकी यूनिवर्सिटी ज्यादा अच्छी बन सकती है। और अगर पंजाबी

[श्री शेर सिंह]

यूनिवर्सिटी बनाई गई तो इसमें बाधा पड़ सकती है जोकि University Education Commission की राय के खिलाफ जाएगी।

इस पंजाब यूनिवर्सिटी को feed करने के लिए सरकार ने किसानों पर 50 फीसदी लगान लगा दिया है और चाहे वे माने न मानें लेकिन उनको टैक्स देना पड़ेगा। ऐसा दुनिया में कहीं नहीं हुआ है। यह तो सम्भव हो सकता है कि primary education के लिए कोई टैक्स लगाया जाए लेकिन University Education के लिए टैक्स लगाने की दुनिया में कोई मिसाल नहीं मिलेगी। और यह बिलकुल अनुचित है कि उन किसानों को tax किया जाए जिनके बच्चे तीन पीढ़ियों तक भी यूनिवर्सिटी में एजुकेशन नहीं प्राप्त कर सकते। भारत सरकार का भी यही कहना है कि यह नीति के विरुद्ध है। मैं कहना चाहता हूं कि जो कुछ करना चाहते हो वह सीधे ढंग से करो ऐसा न करो कि जैसा एक आदमी ने किया था जिसको Court से यह सज़ा हुई कि चाहे 100 प्याज़ खाओ, चाहे 100 जूते खाओ। जब उस ने प्याज़ खाना स्वीकार किया तो सिर्फ 20 प्याज़ खा सका और 100 जूते खाने के लिए कहा क्योंकि और प्याज़ खाने में उसने जूतों से भी ज्यादा तकलीफ महसूस की लेकिन जब जूते खाना शुरू किया तो 20 जूते पड़ते ही उसे प्याज़ से भी ज्यादा कष्ट हुआ तो फिर उसने प्याज़ खाने के लिए कहा। इस तरह करते करते उसने 100 जूते भी खाए और 100 प्याज़ भी खाए। इसलिए मैं सरकार को फिर यह बताना चाहता हूं कि जो कुछ करना है वह कर लीजिए लेकिन 100 प्याज़ और 100 जूते वाला सिलसिला न कीजिए। Duplication of similar facilities in an area already reasonably well served should be avoided. इन शब्दों के साथ मैं राठी साहिब की मोशन की ताइद करता हूं कि इसे पब्लिक opinion के लिए भेजो और लोगों से पूछो कि तुम्हारी मनशा क्या है। अगर लोग कह दें कि यूनिवर्सिटी बनानी चाहिए तो बनाइए।

ਕੰਵਰਾਣੀ ਜਗਦੀਸ਼ ਕੌਰ (ਜੈਤੋ) :

ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀ ਕਾ ਖਾਲਸਾ

ਸ੍ਰੀ ਵਾਹਿ ਗੁਰੂ ਜੀ ਕੀ ਫਤਿਹ (ਹਾਸਾ)

ਵਾਹਿ ਗੁਰੂ ਦਾ ਨਾਂ ਲੈਣ ਤੇ ਤੁਸੀਂ ਹਸਦੇ ਹੋ ਤੁਹਾਨੂੰ ਸ਼ਰਮ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦੀ। ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦੇ ਨਾਂ ਤੇ ਹਸਣਾ ਕਿਤਨੀ ਸ਼ਰਮ ਵਾਲੀ ਗੱਲ ਹੈ; ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਤੁਸੀਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸਮਝਾਉ।

ਸ੍ਰੀ ਸ਼ਪੀਕਰ : Order please. ਇਹ control ਵਿਚ ਤਦ ਰਹਿਣਗੇ ਜੇ ਤੁਸੀਂ ਵੀ ਰਹੋਗੇ। (If the hon. lady member keeps restraint on herself then the other hon. members will also behave in the same manner.)

ਕੰਵਰਾਣੀ ਜਗਦੀਸ਼ ਕੌਰ : ਸਤਿਕਾਰ ਯੋਗ ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਆਪ ਦਾ ਬਹੁਤ ਸ਼ੁਕਰੀਆ ਜੋ ਤੁਸੀਂ ਮੈਨੂੰ ਇਸ Autumn Session ਵਿਚ ਪਹਿਲੀ ਵਾਰ ਬੋਲਣ ਦਾ ਮੌਕਾ ਦਿੱਤਾ ਹੈ.................

ਸਰਦਾਰ ਅਜਮੇਰ ਸਿੰਘ : On a point of order, Sir, ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਕਿਹਾ ਹੈ ਕਿ 'ਸ਼ਰਮ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦੀ' ਕੀ ਇਹ unparliamentary words ਨਹੀਂ ਹਨ ? ਜੇ ਹਨ ਤਾਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ withdraw ਕਰਨ ਵਾਸਤੇ ਕਿਹਾ ਜਾਵੇ।

ਕੰਵਰਾਣੀ ਜਗਦੀਸ਼ ਕੌਰ : ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਸਰਦਾਰ ਅਜਮੇਰ ਸਿੰਘ ਹੋਰੀਂ ਤਾਂ ਮਗਰ ਪਏ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ । ਕੀ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦੇ ਨਾਂ ਤੇ ਹਸਣਾ ਸ਼ਰਮ ਵਾਲੀ ਗਲ ਨਹੀਂ ? ਕੀ ਇਹ unparliamentary ਨਹੀਂ ?

Mr. Speaker: Orders please. No interruptions.

ਕੰਵਰਾਣੀ ਜਗਦੀਸ਼ ਕਰ : ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਮੈਂ ਆਪ ਦਾ ਬਹੁਤ ਸ਼ੁਕਰੀਆ ਅਦਾ ਕਰਦੀ ਹਾਂ ਜੋ ਤੁਸੀਂ ਅਜ ਮੈਂਨੂੰ ਇਸ Autumn Sessions ਵਿਚ ਪਹਿਲੀ ਵਾਰ ਬੋਲਣ ਦਾ ਮੌਕਾ ਬਖਸ਼ਿਆ ਹੈ । ਪਿਛਲੇ session ਵਿਚ ਵੀ ਔਰ ਇਸ session ਵਿਚ ਵੀ ਮੈਨੂੰ ਬੋਲਣ ਦਾ ਪਹਿਲਾ ਮੌਕਾ ਅਜ ਮਿਲਿਆ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਪਿਛਲੇ ਸਾਰੇ ਸੈਸ਼ਨ ਵਿਚ ਮੈਨੂੰ ਜੇਲ੍ਹ ਵਿਚ ਰਹਿਣਾ ਪਿਆ ਸੀ ਔਰ ਇਥੇ ਇਸ ਹਾਊਸ ਦੇ ਕਿਸੇ section ਵਿਚੋਂ ਕਿਸੇ ਮੈਂਬਰ ਨੇ ਇਹ ਆਵਾਜ਼ ਨਹੀਂ ਉਠਾਈ ਸੀ ਕਿ ਮੈਨੂੰ ਵੀ ਕੁਝ ਦਿਨਾਂ ਲਈ ਜੇਲ੍ਹ ਵਿਚੋਂ session attend ਕਰਨ ਲਈ ਛਡ ਦਿੱਤਾ ਜਾਵੇ । ਹਾਲਾਂਕਿ ਜਦੋਂ ਹਿੰਦੀ ਰਖਿਆ ਸੰਮਤੀ ਦੀ agitation ਚਲ ਰਹੀ ਸੀ ਤਾਂ ਮੈਂ ਹੀ ਇਕ ਉਹ ਮੈਂਬਰ ਸੀ ਜਿਸ ਨੇ ਇਥੇ ਇਸ ਹਾਊਸ ਵਿਚ ਵੀ ਔਰ ਬਾਹਰ ਵੀ ਇਹ ਅਵਾਜ਼ ਉਠਾਈ ਸੀ ਕਿ ਜਨ ਸੰਘ ਵਾਲਿਆਂ ਮੈਂਬਰਾਂ ਨੂੰ session attend ਕਰਨ ਲਈ ਛਡ ਦਿੱਤਾ ਜਾਵੇ ਹਾਲਾਂਕਿ ਮੈਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ political ਵਿਚਾਰਾਂ ਦੇ ਖਿਲਾਫ ਹਾਂ । ਪਰ ਹੁਣ ਕਿਸੇ ਜਨ ਸੰਘ ਦੇ ਮੈਂਬਰ ਨੇ ਮੇਰੇ ਵਾਸਤੇ ਆਵਾਜ਼ ਨਹੀਂ ਉਠਾਈ ਸੀ । I was the first member of the Vidhan Sabha ਜਿਸ ਨੇ ਉਸ ਵੇਲੇ ਆਵਾਜ਼ ਉਠਾਈ ਸੀ ਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ session ਵਿਚ ਆਉਣ ਦਿੱਤਾ ਜਾਵੇ ਪਰ ਪਿਛਲੇ session ਵਿਚ ਕਿਸੇ ਨੇ ਵੀ ਮੇਰੇ ਲਈ ਆਵਾਜ਼ ਨਹੀਂ ਉਠਾਈ ਹਾਲਾਂਕਿ ਸਰਦਾਰ ਆਤਮਾ ਸਿੰਘ ਹੋਰੀਂ ਅਤੇ ਹੋਰ ਦੋ ਤਿੰਨ ਮੈਂਬਰ ਵੀ ਕਈ ਦਿਨਾਂ ਲਈ ਆਏ ਸੀ ਪਰ ਮੈਨੂੰ ਕੈਦ ਹੋਣ ਕਰ ਕੇ ਸਾਰੇ session ਵਿਚ ਗੈਰ ਹਾਜ਼ਰ ਰਹਿਣਾ ਪਿਆ ।

ਹੁਣ, ਸਤਿਕਾਰ ਯੋਗ ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਪੰਜਾਬੀ University ਦੇ ਬਿਲ ਤੇ ਬਹਿਸ ਚਲ ਰਹੀ ਹੈ । ਗੌਰਮਿੰਟ ਵਲੋਂ ਇਸ ਬਿਲ ਦੇ ਲਿਆਏ ਜਾਣ ਤੇ ਮੈਂ ਖੁਸ਼ ਹਾਂ ਔਰ ਮੈਂ ਚਾਹੁੰਦੀ ਹਾਂ ਕਿ ਪੰਜਾਬੀ language ਦੀ ਤਰਕੀ ਹੋਵੇ । ਪਰ ਮੈਂ ਇਕ ਗਲ ਸਾਫ ਕਹਿ ਦੇਣਾ ਚਾਹੁੰਦੀ ਹਾਂ ਜਿਸ ਨੂੰ reporters ਅਤੇ Press ਵਾਲੇ ਵੀ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਲਿਖ ਲੈਣ ਕਿ ਮੈਂ ਚਾਹੁੰਦੀ ਹਾਂ ਕਿ ਪੰਜਾਬੀ ਸੂਬਾ ਬਣਾ ਦਿੱਤਾ ਜਾਵੇ ਔਰ ਪੰਜਾਬੀ University ਭਾਵੇਂ ਬਣੇ ਤੇ ਭਾਵੇਂ ਨਾ ਬਣੇ । ਇਹ ਤਾਂ ਗੌਰਮਿੰਟ ਦੀ ਇਕ ਚਾਲ ਹੈ । ਇਸ ਤੇ ਭਾਵੇਂ ਜਨ ਸੰਘ ਵਾਲੇ ਪਏ ਇਤਰਾਜ਼ ਕਰਨ । ਅਸੀਂ ਪੰਜਾਬੀ ਸੂਬੇ ਦੇ ਇਵਜ਼ ਵਿਚ ਪੰਜਾਬੀ university ਲੈ ਕੇ ਸੰਤੁਸ਼ਟ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦੇ । ਜਿਸ ਵੇਲੇ ਅਸੀਂ ਬੋਲੀ ਦੀ ਮੰਗ ਕੀਤੀ ਸੀ ਉਸ ਵੇਲੇ ਸਾਨੂੰ ਬੋਲਣ ਵੀ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤਾ ਜਾਂਦਾ ਸੀ । ਬਲਕਿ ਇਹ ਜੁਰਮ ਸਮਝਿਆ ਜਾਂਦਾ ਸੀ । ਹੁਣ ਸਾਡੇ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਲੀਡਰ ਨੂੰ, ਜਿਹੜੇ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਰਸਤੇ ਤੇ ਚਲਣ ਵਾਲੇ ਹਨ, ਭੁਖਾ ਮਾਰਿਆ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ ।

ਸਰਦਾਰ ਹਰਚੰਦ ਸਿੰਘ : ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਤੁਸੀਂ ਭੁਖਾ ਮਾਰ ਰਹੇ ਹੋ, ਇਹ ਸਰਕਾਰ ਭੁਖਾ ਨਹੀਂ ਮਾਰ ਰਹੀ ।

ਕੰਵਰਾਣੀ ਜਗਦੀਸ਼ ਕੌਰ : ਮੈਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਭੁਖਾ ਨਹੀਂ ਮਾਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦੀ । ਮੈਂ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਨੂੰ ਹਾਜ਼ਰ ਨਾਜ਼ਰ ਜਾਣ ਕੇ ਕਹਿੰਦੀ ਹਾਂ ਕਿ ਜੇ ਉਸ ਵੇਲੇ ਮੈਨੂੰ ਉਥੇ ਜਾਣ ਦੀ ਇਜਾਜ਼ਤ ਹੁੰਦੀ ਤਾਂ ਮੈਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਮਰਨ ਬਰਤ ਨਹੀਂ ਰਖਣ ਦੇਣਾ ਸੀ । ਮੈਂ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਿਨਾਂ ਵਿਚ ਕਚਹਿਰੀਆਂ ਭਗਤਦੀ ਫਿਰਦੀ ਸਾਂ ਕਿਉਂਕਿ ਮੇਰੇ ਉਤੇ ਇਸ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਝੂਠੇ ਮੁਕਦਮੇ ਬਣਾਏ ਹੋਏ ਸਨ ।

[ਕੰਵਰਾਣੀ ਜਗਦੀਸ਼ ਕੌਰ]

ਮੈਂ ਤਾਂ ਹਰਮੰਦਰ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਵੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਿਨਾਂ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਸੀ ਕਰ ਸਕਦੀ । ਇਨ੍ਹਾਂ ਮੇਰੇ ਉਤੇ ਝੂਠੇ ਮੁਕਦਮੇ ਬਣਾਏ ਹੋਏ ਸਨ ਔਰ ਇਹ ਗੱਲ ਮੈਂ ਕਚਹਿਰੀਆਂ ਵਿਚ ਵੀ ਕਹਿੰਦੀ ਰਹੀ ਹਾਂ ।

ਹੁਣ ਪੰਜਾਬੀ University ਬਣ ਰਹੀ ਹੈ ਇਹ ਚੰਗਾ ਕੰਮ ਹੈ ਪਰ ਬਣਾਉਣਾ ਪੰਜਾਬੀ ਸੂਬਾ ਚਾਹੀਦਾ ਸੀ । ਪਰੋਫੈਸਰ ਸ਼ੇਰ ਸਿੰਘ ਨੇ ਹੁਣੇ ਆਖਿਆ ਹੈ ਕਿ ਗੌਰਮੈਂਟ ਨੇ ਨਾਜਾਇਜ਼ ਟੈਕਸਾਂ ਦੀ ਭਰਮਾਰ ਲਾ ਦਿੱਤੀ ਹੈ । ਮੈਂ ਇਕ ਗੱਲ ਕਹਿਣਾ ਚਾਹੁੰਦੀ ਹਾਂ ਕਿ ਜੇ ਪੰਜਾਬੀ ਸੂਬਾ ਬਣਦਾ ਤਾਂ ਇਤਨੇ tax ਨਾ ਲਗਦੇ । ਇਕ ਵਾਰੀ ਤੁਸੀਂ ਪੰਜਾਬੀ ਸੂਬਾ ਬਣਾ ਦਿਉ, ਜੇ ਉਸ ਵਿਚ ਲੋਕ ਦੁਖ ਮਹਿਸੂਸ ਕਰਨ ਤਾਂ ਬੇਸ਼ਕ ਤੋੜ ਦੇਣਾ । ਪਰੋਫੈਸਰ ਸ਼ੇਰ ਸਿੰਘ ਨੇ ਕਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਇਹ University ਅਕਾਲੀ ਸਿਖਾਂ ਨੂੰ ਖੁਸ਼ ਕਰਨ ਵਾਸਤੇ ਬਣਾਈ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ । ਮੈਂ ਇਹ ਕਹਿਣਾ ਚਾਹੁੰਦੀ ਹਾਂ ਕਿ ਉਹ ਗਲਤ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ । ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਦਾ religion ਜਿਹੜਾ ਕਿ ਇਕ recognised religion ਹੈ, ਨਾ ਹੁੰਦਾ ਤਾਂ ਨਾ 33 ਕਰੋੜ ਦੇਵਤੇ ਤੇ ਨਾ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਮੰਦਰ, ਕੁਝ ਵੀ ਨਾ ਰਹਿੰਦਾ । ਜੇ ਪੰਜਵੇਂ ਪਾਦਸ਼ਾਹ ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਦੇਵ ਜੀ ਮਹਾਰਾਜ ਤੇ ਗੁਰੂ ਤੇਗ ਬਹਾਦਰ ਸਾਹਿਬ ਸ਼ਹੀਦ ਨਾ ਹੁੰਦੇ ਤਾਂ ਇਥੇ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਰਹਿਣਾ ਸੀ ।

ਸ੍ਰੀ ਸਪੀਕਰ : ਕੁਝ University ਤੇ ਵੀ ਬੋਲੋ । (The hon. lady member should speak on the Punjabi University Bill also.)

ਕੰਵਰਾਣੀ ਜਗਦੀਸ਼ ਕੌਰ : ਚੀਫ ਮਨਿਸਟਰ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਕਿਹਾ ਸੀ ਕਿ ਜੇ ਪੰਜਾਬੀ ਸੂਬਾ ਬਣ ਗਿਆ ਤਾਂ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਹਿੰਦੂਆਂ ਨੂੰ ਖਤਰਾ ਹੋਵੇਗਾ । ਮੈਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਦਸਣਾ ਚਾਹੁੰਦੀ ਹਾਂ ਕਿ ਜੇ ਪੰਜਾਬੀ ਸੂਬਾ ਨਾ ਬਣਾਇਆ ਗਿਆ ਔਰ ਮਾਸਟਰ ਤਾਰਾ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਮਰਨ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਤਾਂ ਇਹ ਜ਼ਿਆਦਾ ਖਤਰਨਾਕ ਹੋਵੇਗਾ । (*interruption*) Fast ਰਖਣਾ ਤਾਂ ਕਾਂਗਰਸੀਆਂ ਦੇ ਬਾਪੂ ਮਹਾਤਮਾ ਗਾਂਧੀ ਦਾ ਇਕ ਤਰੀਕਾ ਸੀ.................

(ਹਾਸਾ)

ਸ੍ਰੀ ਸਪੀਕਰ : University ਦਾ ਨਾਂ ਵੀ ਲਈ ਜਾਉ । (The hon. lady member should also continue to refer to the Punjabi University in her speech.)

ਕੰਵਰਾਣੀ ਜਗਦੀਸ਼ ਕੌਰ : ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਜੇ ਇਨ੍ਹਾਂ Universities ਵਿਚ ਝੂਠ ਬੋਲਣਾ ਸਿਖਾਇਆ ਜਾਣਾ ਹੈ ਤਾਂ ਅਸੀਂ ਐਸੀ University ਨਹੀਂ ਚਾਹੁੰਦੇ। ਇਥੇ ਅਗੇ ਹੋਰ ਵੀ ਤਾਂ Universities ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਇਹ ਡਾਕਟਰੀ ਪਾਸ ਕਰ ਕੇ ਬੈਠੇ ਹੋਏ ਹਨ, ਜੋ ਝੂਠ ਤੋਂ ਕੰਮ ਲੈਂਦੇ ਹਨ ।

ਸਤਿਕਾਰ ਯੋਗ ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਮੈਂ ਇਹ ਫਿਰ ਦਸ ਦੇਣਾ ਚਾਹੁੰਦੀ ਹਾਂ ਕਿ ਮੈਂ ਪੰਜਾਬੀ ਬੋਲੀ ਦੇ ਹਕ ਵਿਚ ਹਾਂ, ਮੈਂ ਗੁਰਮੁਖੀ ਦੇ ਹਕ ਵਿਚ ਹਾਂ ਔਰ ਇਸ University ਬਣਾਉਣ ਦੇ ਹਕ ਵਿਚ ਹਾਂ ਪਰ ਮੈਂ ਚਾਹੁੰਦੀ ਹਾਂ ਕਿ ਪੰਜਾਬੀ ਸੂਬਾ ਜ਼ਰੂਰ ਬਣਾਇਆ ਜਾਵੇ ਭਾਵੇਂ ਇਹ University ਬਣੇ ਤੇ ਭਾਵੇਂ ਨਾ ਬਣੇ । ਇਥੇ ਇਹ ਦਸਿਆ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਗੁਰਦਵਾਰੇ ਵਿਚ ਚੋਰ ਦਰਵਾਜ਼ੇ ਵਿਚੋਂ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਔਰ ਇਕ ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਵਿਚੋਂ ਸ਼ਰਾਬ ਦੀਆਂ ਬੋਤਲਾਂ ਫੜੀਆਂ ਗਈਆਂ ਹਨ ਔਰ ਉਥੇ ਇਖਲਾਕੀ ਮੁਜਰਮ ਛਿਪੇ ਹੋਏ ਹਨ । ਮੈਂ ਕਹਿੰਦੀ ਹਾਂ ਕਿ ਇਹ ਸਭ ਝੂਠ ਹੈ । ਜਿਨ੍ਹਾਂ Universities ਵਿਚ ਇਹੋ ਜਿਹਾ ਝੂਠ ਪੜ੍ਹਾ-ਇਆ ਜਾਵੇ ਸਾਨੂੰ ਉਸ University ਦੀ ਲੋੜ ਨਹੀਂ । ਜੇ ਇਹ University

ਪੰਜਾਬੀ ਸੂਬੇ ਦੇ ਇਵਜ਼ ਵਿਚ ਹੈ ਤਾਂ ਸਾਨੂੰ ਇਸ ਦੀ ਲੋੜ ਨਹੀਂ । ਫਿਰ ਇਨ੍ਹਾਂ Universities ਵਿਚ ਝੂਠ ਹੀ ਝੂਠ ਪੜ੍ਹਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ । ਇਹ ਇਸੇ university ਦੀ ਪੜ੍ਹਾਈ ਦਾ ਅਸਰ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਝੂਠੀਆਂ ਗਲਾਂ ਕਰਦੇ ਹਨ । ਇਹ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਸੀ ਕਿ ਹਰਮੰਦਰ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਅੰਦਰ ਬੀਬੀਆਂ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਜਾਣ ਦਿਤਾ ਜਾਂਦਾ । ਮੈਂ ਕਹਿੰਦੀ ਹਾਂ ਕਿ ਇਹ ਬਿਲਕੁਲ ਗ਼ਲਤ ਹੈ । ਤੁਸੀਂ ਉਥੇ ਜਾ ਕੇ ਦੇਖੋ ਕਿ ਕਿਤਨੀਆਂ ਬੀਬੀਆਂ ਉਥੇ ਸੇਵਾ ਕਰ ਰਹੀਆਂ ਹਨ। ਲੰਗਰ ਵਿਚ ਸਾਰੀ ਸੇਵਾ ਬੀਬੀਆਂ ਹੀ ਕਰ ਰਹੀਆਂ ਹਨ । (*interruption*)

ਪੰਜਾਬੀ University ਬਾਰੇ ਮੈਂ ਪਹਿਲੇ ਫਿਕਰੇ ਵਿਚ ਹੀ ਦਸਿਆ ਹੈ ਕਿ ਮੈਂ ਇਸ ਦੇ ਬਣਨ ਤੇ ਖੁਸ਼ ਹਾਂ । ਪਰ ਇਹ ਗੱਲ ਜਿਹੜੀ ਪਰੋਫੈਸਰ ਸ਼ੇਰ ਸਿੰਘ ਨੇ ਆਖੀ ਹੈ ਕਿ ਕਿ ਇਹ University ਤਾਂ ਅਕਾਲੀਆਂ ਨੂੰ ਖੁਸ਼ ਕਰਨ ਲਈ ਬਣਾਈ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ, ਇਹ ਗੱਲ ਮੈਂ ਆਪਣੇ ਕਾਂਗ੍ਰਸੀ ਭਰਾਵਾਂ ਦੇ ਦਿਮਾਗ ਵਿਚੋਂ ਕਢ ਦੇਣਾ ਚਾਹੁੰਦੀ ਹਾਂ ਕਿ ਇਹ University ਸਾਨੂੰ ਪੰਜਾਬੀ ਸੂਬੇ ਦੇ ਇਵਜ਼ ਵਿਚ ਮੰਜ਼ੂਰ ਹੈ । ਕਿਉਂਕਿ ਅਸੀਂ ਪੰਜਾਬੀ ਦੀ ਜਿਹੜੀ ਤਰਕੀ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਾਂ ਉਹ ਸਾਨੂੰ ਕੇਵਲ ਇਹ University ਨਹੀਂ ਬਖਸ਼ੇਗੀ । ਹਾਂ, ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਇਕ ਚੀਜ਼ ਮੈਂ ਤੁਹਾਡੀ ਮਾਰਫਤ ਗੌਰਮੈਂਟ ਨੂੰ ਕਹਿਣਾ ਚਾਹੁੰਦੀ ਹਾਂ ਕਿ ਜੇ ਇਹ ਬਣਾਉਣੀ ਹੈ ਤਾਂ ਇਹ ਪੰਜਾਂ ਤਖਤਾਂ ਵਿਚ ਜਿਹੜਾ ਇਕ ਤਖਤ ਗੁਰ-ਦੁਆਰਾ ਦਮਦਮਾ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਅਸਥਾਨ ਜ਼ਿਲਾ ਬਠਿੰਡਾ ਵਿਚ ਹੈ, ਉਥੇ ਬਣਾਈ ਜਾਵੇ । ਉਹ ਥਾਂ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਕਾਂਸ਼ੀ ਕਹਾਉਂਦੀ ਹੈ, ਇਹ University ਉਥੇ ਬਣਾਈ ਜਾਵੇ।

ਇਕ ਆਵਾਜ਼ : ਜੈਤੋ ਵਿਚ ਨਾ ਬਣਾ ਦਿਤੀ ਜਾਵੇ ?

ਕੰਵਰਾਣੀ ਜਗਦੀਸ਼ ਕੌਰ : ਜੈਤੋ ਵੀ ਜ਼ਿਲਾ ਬਠਿੰਡਾ ਵਿਚ ਹੈ । ਇਹ ਤੁਹਾਨੂੰ ਪਤਾ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ । ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਮੇਰੀ ਤਜਵੀਜ਼ ਤਾਂ ਇਹੋ ਹੈ ਕਿ ਜਿਹੜਾ ਪੰਜਾਂ ਤਖਤਾਂ ਵਿਚੋਂ ਇਕ ਤਖਤ ਦਮਦਮਾ ਸਾਹਿਬ ਹੈ ਅਤੇ ਜਿਸ ਨੂੰ ਮਹਾਰਾਜ ਨੇ ਗੁਰੂ ਕੀ ਕਾਂਸ਼ੀ ਦਾ ਵਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ, ਪੰਜਾਬੀ ਯੂਨੀਵਰਸਟੀ ਇਥੇ ਲਾਜ਼ਮੀ ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ ।

ਸ੍ਰੀ ਸਪੀਕਰ : ਕੀ Vice Chancellor ਉਥੇ ਦੇ ਗ੍ਰੰਥੀ ਜੀ ਨੂੰ ਬਣਾ ਦੇਈਏ। (ਹਾਸਾ)

(Should the Granthi of that Gurdwara be appointed as Vice-Chancellor ?) (*Laughter*)

ਕੰਵਰਾਣੀ ਜਗਦੀਸ਼ ਕੌਰ : ਮੈਂ ਤਾਂ ਕਹਾਂਗੀ ਕਿ ਕਿਸੇ ਪੜ੍ਹੇ ਲਿਖੇ ਨੂੰ ਬਣਾ ਦਿਉ । ਜੇ ਮੈਂ ਪਾਠ ਕਰਦੀ ਹਾਂ ਮੈਨੂੰ ਬਣਾ ਦਿਉ । (*interruption*). ਮੈਂ ਚਾਹੁੰਦੀ ਹਾਂ ਕਿ ਇਥੇ ਚੰਗੀ ਤੋਂ ਚੰਗੀ research ਹੋਵੇ ਅਤੇ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਬੱਚਿਆਂ ਨੂੰ ਉੱਚੀ ਤੋਂ ਉੱਚੀ ਸਿੱਖਿਆ ਮਿਲੇ। ਗੁਰਮੁਖੀ ਇਕ ਬੜੀ ਪੁਰਾਣੀ ਲਿਪੀ ਹੈ ਅਤੇ ਭਾਰਤ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਪੰਜਾਬੀ ਨੂੰ 14 ਬੋਲੀਆਂ ਵਿਚੋਂ ਇਕ ਮੰਨਿਆ ਹੈ । ਅੱਜ ਮੇਰੇ ਇਹ ਵੀਰ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਇਥੇ ਕਿਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਕੋਈ ਫਿਰਕਾ ਪ੍ਰਸਤੀ ਹੋ ਰਹੀ ਹੈ, ਮੈਂ ਪੁਰਜ਼ੋਰ ਲਫਜ਼ਾਂ ਵਿਚ ਕਹਾਂਗੀ ਕਿ ਅਸੀਂ ਕੋਈ ਫਿਰਕਾਪ੍ਰਸਤੀ ਦੀ ਗੱਲ ਨਹੀਂ ਕਰ ਰਹੇ, ਅਸੀਂ ਤਾਂ ਇਕ ਲੋਕ-ਭਲਾਈ ਦਾ ਕੰਮ ਕਰ ਰਹੇ ਹਾਂ । ਮੈਂ ਚਾਹੁੰਦੀ ਹਾਂ ਕਿ ਜਿਹੜਾ ਇਥੇ staff ਰੱਖਿਆ ਜਾਵੇ ਉਹ ਬੜਾ ਚੰਗਾ ਹੋਵੇ । ਇਸ ਦੇ ਨਾਲ ਹੀ ਮੈਂ ਇਹ ਵੀ ਤਜਵੀਜ਼ ਕਰਾਂਗੀ ਕਿ ਇਹ ਯੂਨੀਵਰਸਟੀ ਜੇ ਬਣਾਈ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਦਮਦਮਾ ਸਾਹਿਬ ਵਿਚ ਬਣਾਈ ਜਾਵੇ । ਜਿਹੜਾ ਇਹ 5 ਲੱਖ ਰੁਪਿਆ ਇਸ ਯੂਨੀਵਰਸਟੀ ਵਾਸਤੇ ਦਿੱਤਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ ਇਹ ਬਹੁਤ ਹੀ ਘੱਟ ਹੈ । ਤੁਸੀਂ ਬਾਹਰਲੇ ਮੁਲਕਾਂ ਦੀਆਂ ਯੂਨੀਵਰਸਟੀਆਂ ਵੇਖੋ ਕਿ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਤੇ ਰੁਪਿਆ ਖਰਚ ਕੀਤਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ । ਤੁਸੀਂ ਰਾਜਿਆਂ ਮਹਾਰਾਜਿਆਂ ਨੂੰ ਕਹਿੰਦੇ ਹੋ, **ਉਹ**

[ਕੰਵਰਾਣੀ ਜਗਦੀਸ਼ ਕੌਰ]
ਹੁਣ ਕੁਝ ਕਰਨ ਦੇ ਕਾਬਲ ਨਹੀਂ ਪਰ ਮੈਂ ਵਜ਼ੀਰ ਸਾਹਿਬ ਨੂੰ ਇਹ ਕਹੇ ਬਿਨਾ ਨਹੀਂ ਰਹਿ ਸਕਦੀ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਉਹ ਕੰਮ ਕਰਨ ਲੱਗੇ ਹੋ ਜਿਹੜਾ ਕਿਸੇ ਰਾਜੇ ਨੇ ਵੀ ਅਜੇ ਤਾਈਂ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ। ਤੁਸੀਂ ਤਾਂ ਸਾਰੇ ਦੇਸ਼ ਦਾ ਹੀ ਭੱਠਾ ਬੈਠਾ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਤੁਸੀਂ ਤਾਂ ਬੈਠੇ ਹਿੰਦੂ ਸਿੱਖ ਵਿਚ ਨਫਰਤ ਪੈਦਾ ਕਰ ਰਹੇ ਹੋ ਹੋਰ ਕੁਝ ਨਹੀਂ। ਅੱਜ ਇਥੇ ਪੰਜਾਬੀ ਯੂਨੀਵਰਸਟੀ ਬਨਣ ਲੱਗੀ ਹੈ ਤਾਂ ਪ੍ਰੋਫੈਸਰ ਸਾਹਿਬ ਨੂੰ ਵੀ ਨਫਰਤ ਪੈਦਾ ਹੋ ਗਈ ਹੈ। ਰਾਜਿਆਂ ਦੇ ਵੇਲੇ ਤਾਂ ਹਿੰਦੂ ਸਿਖ ਵਿਚ ਕੋਈ ਫਰਕ ਹੀ ਨਹੀਂ ਸੀ ਹੁੰਦਾ। ਨਾ ਤੁਸੀਂ ਖੁਦ ਕੋਈ ਚੰਗਾ ਕੰਮ ਕਰਦੇ ਹੋ ਅਤੇ ਨਾ ਦੂਜਿਆਂ ਨੂੰ ਕਰਦਾ ਵੇਖ ਕੇ ਇਸ ਨੂੰ ਬਰਦਾਸ਼ਤ ਹੀ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹੋ। ਅਗਲੇ ਸਾਲ ਤੁਸੀਂ ਜਨਤਾ ਤੋਂ ਕਿਹੜੇ ਮੂੰਹ ਨਾਲ ਵੋਟਾਂ ਮੰਗੋਗੇ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਲਫਜ਼ਾਂ ਨਾਲ ਮੈਂ ਆਪਣੀ speech ਸਮਾਪਤ ਕਰਦੀ ਹਾਂ ਅਤੇ ਇਤਨਾ ਜ਼ਰੂਰ ਕਹਿੰਦੀ ਹਾਂ, ਹੁਣ ਤੱਕ ਜਿਤਨੇ ਵੀ ਰਾਜਿਆਂ ਦੇ ਰਾਜ ਹੋਏ ਹਨ, ਸਾਡੀ ਤਾਰੀਖ ਦੇ ਅੰਦਰ, ਇਸ ਤੋਂ ਭੈੜਾ ਰਾਜ ਨਾ ਕਦੇ ਆਇਆ ਹੈ ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਕਦੇ ਆਉਣਾ ਹੈ।

Sardar Bhupinder Singh Mann (Samana General) : Mr. Speaker, I am thankful to you for having permitted the Lady Member to speak because her speech has relieved the tension of the House which had been generated by the earlier speakers.

ਆਵਾਜ਼ਾਂ : ਪੰਜਾਬੀ ਵਿਚ ਬੋਲੋ ਜੀ।

Sardar Bhupinder Singh Mann : The Bill itself is printed in English. The Report of the Punjabi University Commission is in English. The Regional Formula is also in English.

ਆਵਾਜ਼ਾਂ : ਤੁਸੀਂ ਪੰਜਾਬੀ ਵਿਚ ਬੋਲੋ।

Sardar Bhupinder Singh Mann : All right. I shall oblige my friends and speak in Punjabi.

ਮੇਰੇ ਦੋਸਤਾਂ ਨੇ, ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਜਿਹੜੀਆਂ ਤਕਰੀਰਾਂ ਕੀਤੀਆਂ ਹਨ, ਇਸ ਵਿਚ ਜ਼ੋਰ ਔਰ ਆਵਾਜ਼ ਦੀ ਬੁਲੰਦੀ ਜ਼ਿਆਦਾ ਸੀ ਬਨਿਸਬਤ ਕਿਸੇ ਦਲੀਲ ਦੇ। ਯਕੀਨੀ ਤੌਰ ਤੇ ਇਸ ਵਿਚ ਜਜ਼ਬਾਤ ਦੀ ਸਦਾਕਤ ਜ਼ਿਆਦਾ ਸੀ ਬਨਿਸਬਤ ਕਿਸੇ ਅਸਲੀਅਤ ਦੇ। ਮੈਨੂੰ ਸਮਝ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦੀ ਕਿ ਪ੍ਰੋਫੈਸਰ ਸ਼ੇਰ ਸਿੰਘ, ਜਿਹੜੇ ਕਿ ਇਸ ਵਕਤ ਇਥੇ ਮੌਜੂਦ ਨਹੀਂ ਹਨ, ਅੱਜ ਕਿਉਂ ਇਕ ਯੂਨੀਵਰਸਟੀ ਬਨਣ ਤੇ ਇਤਨੀ ਨਖੇਦੀ ਕਰਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਇਸ ਵਿਚੋਂ ਕਿਵੇਂ ਇਕ ਫਿਰਕੇਦਾਰਾਨਾ ਰੰਗਤ ਅਤੇ ਬੂ ਆਉਂਦੀ ਹੈ। ਸ਼ਾਇਦ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਯਾਦ ਨਹੀਂ ਕਿ ਜਦੋਂ ਪ੍ਰੋਫੈਸਰ ਸ਼ੇਰ ਸਿੰਘ 1954 ਵਿਚ ਇਸੇ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਵਜ਼ੀਰ ਸਨ, ਔਰ ਵਜ਼ੀਰ ਵੀ ਇਕ ਬੜੇ ਹੀ important ਅਤੇ ਜ਼ੋਰ ਦਾਰ ਹੁੰਦੇ ਸਨ। ਉਸ ਵੇਲੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਕੁਰੂਕਸ਼ੇਤਰਾ ਯੂਨੀਵਰਸਟੀ ਦੀ ਬੁਨਿਆਦ ਕਿਸ ਖੁਸ਼ ਫਹਿਮੀ ਵਿਚ ਰੱਖੀ ਸੀ। ਇਸ ਦਾ ਮਕਸਦ ਸੀ ਕਿ ਉਸ ਵਕਤ ਨਾ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਜੁਗਰਾਫੀਆਈ ਹਾਲਤ ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਕੋਈ ਇਥੋਂ ਦੀ ਫਿਰਕੇ-ਦਾਰਾਨਾ ਰੰਗਤ ਨਜ਼ਰ ਆਈ ਸੀ। ਇਥੋਂ ਤਕ ਕਿ ਨਾ ਹੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਉਸ ਵੇਲੇ ਕੋਈ ਜ਼ਬਾਨ ਦਾ ਹੀ ਮਸਲਾ ਯਾਦ ਆਇਆ। ਅੱਜ ਕੁਰਕਸ਼ੇਤਰਾ ਯੂਨੀਵਰਸਟੀ ਬਣ ਜਾਣ ਤੋਂ ਬਾਦ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਪੰਜਾਬੀ ਯੂਨੀਵਰਸਟੀ ਇਕ ਨਵੀਂ ਜਿਹੀ ਅਤੇ ਇਕ ਅਜੀਬ ਜਿਹੀ ਚੀਜ਼ ਕਿਉਂ ਮਹਿਸੂਸ ਹੋ ਰਹੀ ਹੈ। ਮੇਰੇ ਦੋਸਤਾਂ ਨੇ ਪਿਛਲੀਆਂ ਸਾਰੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਨੂੰ ਨਜ਼ਰ ਅੰਦਾਜ਼ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਕਿਹਾ

ਹੈ ਕਿ ਟੈਕਸ ਇਸ ਬਾਰੇ ਜਿਹੜਾ ਲੱਗਣਾ ਹੈ ਉਹ ਸਾਰੇ ਕਿਸਾਨਾਂ ਤੇ ਲੱਗਣਾ ਹੈ ਅਤੇ ਇਹ ਸਾਰਾ ਖਰਚਾ ਪੰਜਾਬੀ ਯੂਨੀਵਰਸਟੀ ਤੇ ਹੋਣਾ ਹੈ ਹਾਲਾਂਕਿ ਇਸ ਵਿਚ ਸਾਫ ਲਿਖਿਆ ਹੋਇਆ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਕਿ Taxes ਦੀ amount ਲਈ ਇਕ ਵਖਰਾ Head ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਜੇ ਅੱਜ ਪੰਜਾਬੀ ਯੂਨੀਵਰਸਟੀ ਬਣਦੀ ਹੈ ਤਾਂ ਇਹ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇਕ ਵਖਰੀ ਯੂਨੀਵਰਸਟੀ ਦੀ ਕੀ ਲੋੜ ਹੈ ਜਦੋਂ ਕਿ ਪੰਜਾਬ ਯੂਨੀਵਰਸਟੀ ਮੌਜੂਦ ਹੈ। ਕੀ ਮੇਰੇ ਦੋਸਤਾਂ ਨੂੰ ਇਹ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਕਿ ਜਿਸ ਵੇਲੇ ਕੁਰੂਕਸ਼ੇਤਰਾ ਯੂਨੀਵਰਸਟੀ ਬਣੀ ਕੀ ਉਸ ਵੇਲੇ ਪੰਜਾਬ ਯੂਨੀਵਰਸਟੀ ਮੌਜੂਦ ਨਹੀਂ ਸੀ ? ਪਰ ਜਦੋਂ ਪੰਜਾਬੀ ਯੂਨੀਵਰਸਟੀ ਬਣਦੀ ਹੈ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਇਸ ਦੀ ਹੋਂਦ ਤੇ ਕਿਉਂ ਚੋਟ ਪਹੁੰਚਦੀ ਹੈ।

ਫੇਰ, ਜਨਾਬ, ਵੇਖਣ ਵਾਲੀ ਗਲ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਵਿਚ ਜਿਹੜੀਆਂ ਵੀ faculties ਹਨ, faculties of Arts, Science, Business, Language, Education, Fine Arts, Medicine, Engineering Agriculture and Law ਵਗੈਰਾ ਸਾਰੀਆਂ ਉਹੀ faculties ਹਨ ਜਿਹੜੀਆਂ ਕਿ ਕੁਰੂਕਸ਼ੇਤਰਾ ਯੂਨੀਵਰਸਟੀ ਵਿਚ ਮੌਜੂਦ ਹਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਮੈਂ ਇਹ ਪੁਛਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਜਦੋਂ ਕੁਰੂਕਸ਼ੇਤਰਾ ਯੂਨੀਵਰਸਟੀ ਇਨ੍ਹਾਂ ਹੀ faculties ਦੀਆਂ ਬੁਨਿਆਦਾਂ ਤੇ ਕਾਇਮ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਤਾਂ ਪੰਜਾਬ ਯੂਨੀਵਰਸਟੀ ਨੂੰ ਕੋਈ ਚੋਟ ਨਹੀਂ ਪਹੁੰਚਦੀ ਪਰ ਪੰਜਾਬੀ ਯੂਨੀਵਰਸਟੀ ਬਨਣ ਵੇਲੇ ਇਹ ਕਿਉਂ ਇਤਨੀ ਤਕਲੀਫ ਮਹਿਸੂਸ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਮੇਰੇ ਦੋਸਤਾਂ ਕੋਲ ਸ਼ਾਇਦ ਕੁਰੂਕਸ਼ੇਤਰਾ ਯੂਨੀਵਰਸਟੀ ਬਿਲ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਜੇ ਉਹ ਵੇਖਣਾ ਚਾਹੁੰਣ ਤਾਂ ਇਹ ਮੇਰੇ ਪਾਸ ਹੈ ਉਹ ਵੇਖ ਸਕਦੇ ਹਨ। ਇਹ ਪੰਜਾਬੀ ਯੂਨੀਵਰਸਟੀ ਦਾ ਬਿਲ ਕੁਰੂਕਸ਼ੇਤਰਾ ਯੂਨੀਵਰਸਟੀ ਦਾ ਲਫ਼ਜ਼ ਬਲਫਜ਼ ਤਰਜਮਾ ਹੈ ਪਰ ਜਿੱਥੇ ਨਹੀਂ ਵੀ ਹੈ, ਉਥੇ ਮੈਨੂੰ ਇਹ ਸ਼ਕਾਇਤ ਹੈ ਕਿ ਫਰਕ ਕੁਰੂਕਸ਼ੇਤਰਾ ਯੂਨੀਵਰਸਟੀ ਦੇ ਹਕ ਵਿਚ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਇਕ ਗੱਲ ਇਕ ਲੱਖ ਰੁਪਏ ਦੀ ਵੀ ਕੀਤੀ ਸੀ ਕਿ ਜਿਹੜਾ ਇਕ ਲੱਖ ਰੁਪਿਆ ਦੇਵੇਗਾ ਉਹੀ ਇਸ ਦਾ fellow ਬਣ ਸਕਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਇਹ ਇਕਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਰਾਜੇ ਮਹਾਰਾਜਿਆਂ ਦਾ ਅਖਾੜਾ ਬਣ ਜਾਵੇਗਾ। ਮੇਰੇ ਪਾਸ ਇਹ ਕੁਰੂਕਸ਼ੇਤਰਾ ਯੂਨੀਵਰਸਟੀ ਬਿਲ ਹੈ, ਇਸ ਵਿਚ ਲਿਖਿਆ ਹੈ :—

> "Every person who has contributed a donation of Rs. 1,00,000 (Rupees one lac) or upwards or has transferred property of like value and all persons who shall hereafter make such a donation or transfer to the University."

Shri Balram Dass Tandon : Equally condemnable.

ਸਰਦਾਰ ਭੁਪਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਮਾਨ : ਪਰ ਜਨਾਬ ਨੇ ਅਜ ਮਹਿਸੂਸ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਤੁਸੀਂ ਇਕ ਚੀਜ਼ ਨੂੰ ਕਬੂਲਿਆ ਹੈ ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਇਥੇ ਵੀ ਕਬੂਲਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਪਰ ਇਹ ਚੀਜ਼ ਕਿਤਨੀ condemnable ਹੈ ਕਿ ਜੇ ਤਾਂ ਕੁਰੁਕਸ਼ੇਤਰ ਯੂਨੀਵਰਸਟੀ ਬਣੇ ਤਾਂ ਠੀਕ ਹੈ ਪਰ ਜੇ ਪੰਜਾਬੀ ਯੂਨੀਵਰਸਟੀ ਬਣੇ ਤਾਂ ਗ਼ਲਤ ਹੈ। ਅਤੇ ਇਸੇ ਆਧਾਰ ਤੇ ਉਹ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਇਥੇ ਯੂਨੀਵਰਸਟੀ ਨਹੀਂ ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ। ਇਸ ਦਾ ਮਤਲਬ ਤਾਂ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਜੇ ਗਵਾਂਢੀ ਦੀ ਇਕ ਅੱਖ ਫੁਟੀ ਹੋਈ ਹੈ ਤਾਂ ਉਸ ਦੀ ਦੂਸਰੀ ਵੀ ਭੰਨ ਦਿਉ, ਤੇ ਆਪਣੀ ਨੂੰ ਕੋਈ ਜ਼ੋਰ ਨਾ ਆਵੇ।

ਮੈਂ ਅਰਜ਼ ਕਰਾਂ ਕਿ ਇਹ ਇਕ ਸਾਂਝੀ ਚੀਜ਼ ਹੈ। ਇਸ ਦੇ constitution ਵਿਚ ਦੂਸਰੇ ਨਾਲੋਂ ਕੋਈ ਫਰਕ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਹਰ ਕੋਈ ਆਦਮੀ ਜੋ ਤਾਲੀਮ ਹਾਸਲ ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਉਹ ਇਸ ਵਿਚ ਦਾਖਲ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਹਰਿਆਣੇ ਵਾਲਿਆਂ ਨੇ ਕੋਈ ਗੁਨਾਹ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਮੁਤਅਲਿਕ ਇਹ ਕਿਹਾ ਜਾਵੇ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਤੇ ਕਿਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਕੋਈ restriction

[ਸਰਦਾਰ ਭੁਪਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਮਾਨ]

ਹੈ । ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਸ ਬਾਰੇ ਕਿਸੇ ਤੇ ਵੀ ਕੋਈ ਜੁਗਰਾਫੀਆਈ ਪਾਬੰਦੀ ਨਹੀਂ ਹੈ । ਕੁਰੂਕਸ਼ੇਤਰ ਯੂਨੀਵਰਸਟੀ ਦਾ ਸਿਰਫ ਉਹ ਮਕਸਦ ਹੀ ਨਹੀਂ । ਜ਼ਬਾਨਾਂ ਪੜ੍ਹਾਉਣ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਇਥੇ ਲਿਖਿਆ ਹੈ—

"to establish and incorporate a unitary teaching and residential University at Kurukshetra for the encouragement of higher education and research, especially in Sanskrit Prakrits and Modern Indian languages as also in Indian Philosophy, Ancient Indian History and other aspects of Indology."

Indian philosophy ਔਰ ਵੈਦਕ ਤਕ ਇਥੇ ਤਾਲੀਮ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ । ਵੇਦਾਂ ਤੋਂ ਬਾਹਿਰ ਦੇ ਮੁਲਕਾਂ ਨੇ ਫਾਇਦਾ ਉਠਾਇਆ ਹੈ । ਇਸ ਵਾਸਤੇ ਸਾਨੂੰ ਵੀ ਫਾਇਦਾ ਉਠਾਉਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ । ਸਾਨੂੰ ਇਸ ਗਲ ਦੀ ਖੁਸ਼ੀ ਹੈ । ਮੈਂ ਹੈਰਾਨ ਹਾਂ ਕਿ ਜੇ ਕੋਈ ਚੀਜ਼ ਜ਼ਰਾ ਜਿਤਨੀ ਅੰਬਾਲੇ ਤੋਂ ਪਰ੍ਹਾਂ ਚਲੀ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਉਹ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕਬੂਲ ਹੈ ਔਰ ਉਹ ਕੌਮ ਪ੍ਰਸਤੀ ਤੋਂ ਉਪਰ ਜਾਪਦੀ ਹੈ ਲੇਕਿਨ ਜੇ ਉਸੇ ਕਿਸਮ ਦੀ ਚੀਜ਼ ਅੰਬਾਲੇ ਤੋਂ ਕੁਝ ਥਲੇ ਰਹਿ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਉਹ ਇਨ੍ਹਾਂ ਹੀ ਭਰਾਵਾਂ ਦੇ ਖਿਆਲ ਵਿਚ ਇੰਤਸ਼ਾਰ ਪੈਦਾ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਔਰ ਕੌਮ ਪ੍ਰਸਤੀ ਤੋਂ ਗਿਰਨ ਵਾਲੀ ਬਣ ਜਾਂਦੀ ਹੈ । (INTERRUPTIONS BY SHRI BALRAM DASS TANDON)

Sardar Bhupinder Singh Mann : My friend, I do not mind any interruptions based on intelligence. But if they are merely for the sake of interruption then I am sorry, I am not prepared to give way.

ਅਜ ਇਹ ਮੇਰੇ ਵੀਰ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ emotional integrity ਪੈਦਾ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ । ਜਦੋਂ ਮੈਂ ਆਪਣੇ ਇਕ ਦੋਸਤ ਦੀ ਤਕਰੀਰ ਸੁਣਦਾ ਪਿਆ ਸਾਂ ਤਾਂ ਮੇਰੇ ਦਿਲ ਵਿਚ ਕੋਈ ਸ਼ੁਬਾ ਨਹੀਂ ਰਿਹਾ ਕਿ ਇਹ emotional integrity ਦੇ ਕਿਤਨੇ ਕੁ ਹਾਮੀ ਹਨ । ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਇਹ ਚੀਜ਼ ਭੁਲ ਹੀ ਗਈ ਹੈ ਕਿ ਹਿੰਦੁਸਤਾਨ ਦੀਆਂ ਮੰਨੀਆਂ ਹੋਈਆਂ 14 ਜ਼ਬਾਨਾਂ ਦੇ ਵਿਚੋਂ ਪੰਜਾਬੀ ਵੀ ਇਕ ਜ਼ਬਾਨ ਹੈ । ਮੈਂ ਆਪਣੇ ਦੋਸਤਾਂ ਨੂੰ ਦਸਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਜ਼ਬਾਨਾਂ ਕਿਸੇ ਤੇ ਜ਼ਬਰਦਸਤੀ ਠੋਸੀਆਂ ਨਹੀਂ ਜਾ ਸਕਦੀਆਂ ਬਲਕਿ ਇਹ ਕਬੂਲ ਕੀਤੀਆਂ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ । ਅਗਰ ਕਿਸੇ ਇਲਾਕੇ ਦੀ ਜ਼ਬਾਨ ਨੂੰ replace ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਉਸ ਦੇ ਨਾਲ emotional integrity ਦੇ ਵਿਚ ਸਭ ਤੋਂ ਵਡੀ ਦੀਵਾਰ ਖੜੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ । ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਪਤਾ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਗਲ ਤੋਂ ਮਦਰਾਸ ਅਤੇ ਆਸਾਮ ਦੇ ਵਿਚ ਕਿਤਨੇ ਖੂੰਖਾਰ ਫਸਾਦ ਉਠਦੇ ਰਹੇ ਹਨ । ਇਸ ਵੇਲੇ ਸਾਡੇ ਸੂਬੇ ਦੇ ਵਿਚ emotional integrity ਵਿਚ ਕੋਈ ਰੁਕਾਵਟ ਪੈਦਾ ਕਰਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਇਹ ਉਹ ਲੋਕ ਹਨ ਜਿਹੜੇ ਇਲਾਕਾਈ ਬੋਲੀ ਨੂੰ condemn ਕਰਦੇ ਹਨ । ਤੁਹਾਡੀ ਔਰ ਮੇਰੀ ਮਾਂ ਬੋਲੀ ਇਕੋ ਹੀ ਹੈ । ਲੇਕਿਨ ਜੇ ਤੁਸੀਂ ਮਾਂ ਬੋਲੀ ਨੂੰ ਨਫਰਤ ਕਰੋ ਤਾਂ ਮੇਰਾ ਤੁਹਾਡੇ ਨਾਲ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪਿਆਰ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ । ਲੇਕਿਨ ਜੇਕਰ ਮਾਂ ਬੋਲੀ ਵਾਸਤੇ ਤੁਹਾਡੇ ਦਿਲ ਵਿਚ ਉਤਨਾ ਹੀ ਸਤਿਕਾਰ ਹੋ ਜਾਵੇ ਜਿਤਨਾ ਕਿ ਮੈਨੂੰ ਹੈ ਤਾਂ ਕੁਦਰਤੀ ਤੌਰ ਤੇ ਮੇਰਾ ਤੁਹਾਡੇ ਨਾਲ ਪਿਆਰ ਹੋ ਜਾਵੇਗਾ । ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਜਦੋਂ ਤੁਸੀਂ ਮਾਂ ਬੋਲੀ ਦੇ ਨਾਲ ਨਫਰਤ ਕਰਦੇ ਹੋ ਤਾਂ ਉਸ ਦੇ ਨਾਲ emotional integrity ਖਰਾਬ ਹੁੰਦੀ ਹੈ । ਮੈਂ ਪੁਛਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾ ਕਿ ਕੀ ਮਦਰਾਸ ਦਾ ਸ਼੍ਰੀ ਸੁਬਰਾਮਨਿਅਮ ਹਿੰਦੁਸਤਾਨ ਦਾ ਉਤਨਾ ਹੀ ਦੇਸ਼ਭਗਤ ਨਹੀਂ ਸੀ ਜਿਤਨਾ ਕਿ ਇਕ ਹਿੰਦੀ ਬੋਲਣ ਵਾਲੇ ਇਲਾਕੇ ਦਾ ਕੋਈ ਦੇਸ਼ਭਗਤ ਹੋਵੇ । ਉਸ ਦੀ ਦੇਸ਼ਭਗਤੀ ਨੂੰ ਘਟ ਨਹੀਂ ਤਸੱਵਰ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ । ਜੇ ਕੋਈ ਆਦਮੀ ਹਿੰਦੀ ਨੂੰ ਜਲਦੀ ਪੜ੍ਹਦਾ ਹੈ ਜਾਂ ਜਲਦੀ ਬੋਲਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਇਸ ਦਾ ਇਹ ਮਤਲਬ ਨਹੀਂ

ਕਿ ਉਹ ਦੇਸ਼ ਭਗਤ ਬਣ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਔਰ ਦੂਸਰੇ ਦੇਸ਼ਭਗਤ ਨਹੀਂ ਰਹਿੰਦੇ । ਇਹ ਇਕ ਬੜੀ ਭਾਰੀ ਗਲਤਫਹਿਮੀ ਹੈ ਜਿਹੜੀ ਕਿ ਮੇਰੇ ਵੀਰਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਦਿਲੋਂ ਕਢ ਛੱਡਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ । ਮੈਂ, ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਆਪ ਦੀ ਰਾਹੀਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਸਾਹਮਣੇ ਬੈਠੇ ਵੀਰਾਂ ਨੂੰ ਕਹਿਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਤੁਹਾਡਾ ਭਾਰਤਪਨ ਦਾ ਜਜ਼ਬਾ ਤਾਂ ਹੀ ਪੂਰਾ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ ਜੇ ਤੁਸੀਂ ਪਹਿਲਾਂ ਪੰਜਾਬੀ ਬੋਲੀ ਦੇ ਨਾਲ ਪਿਆਰ ਕਰੋ । ਜੇ ਤੁਸੀਂ ਆਪਣੀ ਮਾਂ ਬੋਲੀ ਪੰਜਾਬੀ ਦੇ ਨਾਲ ਨਫਰਤ ਕਰ ਕੇ ਇਹ ਕਹੋ ਕਿ ਅਸੀਂ ਹਿੰਦੀ ਨੂੰ ਜ਼ਿਆਦਾ ਪਿਆਰ ਕਰਦੇ ਹਾਂ ਤਾਂ ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਹ ਮਾਂ ਨੂੰ ਛਡ ਕੇ ਦਾਦੀ ਨਾਲ ਪਿਆਰ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਗਲ ਹੋਵੇਗੀ । ਮੈਂ ਇਹ ਨਹੀਂ ਕਹਿੰਦਾ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਦਾਦੀ ਦੇ ਨਾਲ ਪਿਆਰ ਨਾ ਕਰੋ । ਮੈਂ ਤਾਂ ਇਹ ਕਹਿੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਮਾਂ ਦਾ ਗਲ ਘੁਟ ਕੇ ਦਾਦੀ ਨਾਲ ਪਿਆਰ ਕਰਨਾ ਕੋਈ ਅਕਲਮੰਦੀ ਦਾ ਸਬੂਤ ਨਹੀਂ ਹੈ । ਮੇਰੇ ਦੋਸਤਾਂ ਨੇ ਕਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਅਕਾਲੀਆਂ ਤੋਂ ਡਰਦਿਆਂ ਹੋਇਆ ਜਾਂ ਕਿਸੇ ਖਾਸ ਫਿਰਕੂ ਸੈਕਸ਼ਨ ਦੀ ਤਸੱਲੀ ਕਰਾਉਣ ਲਈ ਪੰਜਾਬੀ ਯੂਨੀਵਰਸਟੀ ਬਣਾਈ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ । ਲੇਕਿਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਇਹ ਖਿਆਲ ਬਿਲਕੁਲ ਗਲਤ ਹੈ । ਦਰਅਸਲ ਹਕੀਕਤ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਪੰਜਾਬੀ ਬੋਲੀ ਨੂੰ ਜਦੋਂ ਸਾਂਝਾ ਪੰਜਾਬ ਸੀ ਉਸ ਦੇ ਵਿਚ ਜਾਇਜ਼ ਮੁਕਾਮ ਨਹੀਂ ਸੀ ਮਿਲਿਆ ਹੋਇਆ । ਉਦੋਂ ਏਥੇ ਦੋ ਜ਼ਬਾਨਾਂ ਪ੍ਰਧਾਨ ਸਨ। ਇਕ ਤਾਂ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਸੀ ਔਰ ਦੂਸਰੀ ਉਰਦੂ ਸੀ । ਜਿੱਥੋਂ ਤਕ ਪੰਜਾਬੀ ਦਾ ਤਅੱਲੁਕ ਹੈ ਇਹ ਘਰਾਂ ਦੇ ਵਿਚ ਬੋਲੀ ਜਾਂਦੀ ਸੀ ਲੇਕਿਨ ਦਫਤਰਾਂ ਔਰ ਅਦਾਲਤਾਂ ਦੇ ਵਿਚ ਲਿਖਤ ਪੜ੍ਹਤ ਦੇ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਸੀ ਆਉਂਦੀ । ਸਕੂਲਾਂ ਦੇ ਵਿਚ ਵੀ ਨਹੀਂ ਸੀ ਪੜ੍ਹਾਈ ਜਾਂਦੀ । ਜਦੋਂ ਮੁਲਕ ਆਜ਼ਾਦ ਹੋਇਆ ਔਰ ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਤਕਸੀਮ ਹੋ ਗਈ ਤਾਂ ਏਥੇ ਕੁਦਰਤੀ ਤੌਰ ਤੇ ਪੰਜਾਬੀ ਦੇ ਵਾਸਤੇ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਦਿਲਾਂ ਵਿਚ ਬੜਾ ਜ਼ਬਰਦਸਤ ਜਜ਼ਬਾ ਸੀ ਔਰ ਲੋਕ ਇਹ ਚਾਹੁੰਦੇ ਸਨ ਕਿ ਉਰਦੂ ਦੀ ਥਾਂ ਪੰਜਾਬੀ ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ । ਅਸੀਂ ਉਰਦੂ ਨੂੰ ਮਾੜਾ ਨਹੀਂ ਸਮਝਦੇ ਮਗਰ ਉਰਦੂ ਸਾਡੇ ਸੂਬੇ ਦੀ ਜ਼ਬਾਨ ਨਹੀਂ ਸੀ । ਇਸ ਵਾਸਤੇ ਲਾਜ਼ਮੀ ਤੌਰ ਤੇ ਇਸ ਦੀ ਥਾਂ ਏਥੋਂ ਦੀ ਬੋਲੀ ਨੇ ਲੈਣੀ ਸੀ । ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਦੀ ਥਾਂ ਹਿੰਦੀ ਨੇ ਲਈ ਹੈ । ਅਜ ਮੈਂ ਹੈਰਾਨ ਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਜਦੋਂ ਮੇਰੇ ਦੋਸਤ ਸਾਨੂੰ ਅੰਗਰੇਜ਼ਾਂ ਦੀਆਂ ਗ਼ੁਲਾਮੀ ਵਾਲੀਆਂ ਹਥਕੜੀਆਂ ਦੇ ਦੋਬਾਰਾ ਜਕੜਨ ਵਾਲੀਆਂ ਗਲਾਂ ਕਰਦੇ ਹਨ । ਉਹ ਪੰਜਾਬੀ ਰੀਜਨ ਦੇ ਵਿਚ ਪੈਦਾ ਹੋ ਕੇ ਏਥੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹੋਏ ਵੀ ਆਖਦੇ ਹਨ ਕਿ ਪੰਜਾਬੀ ਪੜ੍ਹਾਉਣ ਦੇ ਨਾਲ emotional integrity ਨੂੰ ਖਤਰਾ ਪੈ ਜਾਏਗਾ । ਮੈਂ ਮਹਿਸੂਸ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪੰਜਾਬੀ ਨੂੰ ਜਾਇਜ਼ ਮੁਕਾਮ ਨਾ ਦਿੰਦਿਆਂ ਹੋਇਆਂ ਉਹ ਸਾਡੇ ਉਤੇ ਅੰਧੇਰੀ ਰਾਤ ਹੀ ਰਖਣਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਨ ਔਰ ਸਾਨੂੰ ਰੋਸ਼ਨੀ ਦੇਖਣ ਤੋਂ ਮਹਿਰੂਮ ਰਖਣਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਨ । ਮੇਰੇ ਸਾਹਮਣੇ ਬੈਠੇ ਵੀਰ ਆਖਦੇ ਹਨ ਕਿ ਇਹ ਇਕ ਫਿਰਕਾ-ਦਾਰਾਨਾ ਮੰਗ ਹੈ । ਮੈਂ ਹੈਰਾਨ ਹਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਇਸ ਗਲ ਤੇ । ਕੀ ਇਹ ਹਕੀਕਤ ਨਹੀਂ ਕਿ ਅੰਬਾਲੇ ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ ਵਾਘੇ ਤਕ ਇਕ ਜ਼ਬਾਨ ਬੋਲੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ? ਪੰਜਾਬੀ ਇਕ ਜੀਂਦੀ ਜਾਗਦੀ ਜ਼ਬਾਨ ਹੈ । ਤੁਸੀਂ ਉਸ ਨੂੰ ਜਾਇਜ਼ ਮੁਕਾਮ ਦੇਣ ਤੋਂ ਕਿਉਂ ਘਬਰਾਉਂਦੇ ਹੋ । ਮੈਂ ਦਾਅਵੇ ਨਾਲ ਕਹਿ ਸਕਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਅਸੀਂ ਪੁਲੀਟੀਕਲ ਤੌਰ ਤੇ ਤੁਹਾਡੇ ਨਾਲੋਂ ਵਧ ਲੜਾਈ ਲੜਦੇ ਰਹੇ ਹਾਂ । ਲੇਕਿਨ ਹੈਰਾਨੀ ਦੀ ਗਲ ਹੈ ਕਿ ਜਦੋਂ ਕੋਈ ਕਲਚਰਲ ਚੀਜ਼ ਆਵੇ ਤਾਂ ਤੁਸੀਂ ਉਸ ਤੋਂ ਇਨਕਾਰ ਕਰਦੇ ਹੋ । ਜਦੋਂ ਤੁਸੀਂ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਗਲਾਂ ਕਰਦੇ ਹੋ ਤਾਂ ਸਾਨੂੰ ਤੁਹਾਡੀ ਨੀਅਤ ਤੇ ਪੂਰਾ ਪੂਰਾ ਸ਼ੱਕ ਹੁੰਦਾ ਹੈ । ਰੂਸ ਦੇ ਵਿਚ ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, 60 ਜ਼ਬਾਨਾਂ ਬੋਲੀਆਂ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ ਔਰ ਹਰ ਰੀਜਨ ਦੇ ਵਿਚ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਆਪਣੀ ਆਪਣੀ ਤਾਲੀਮ ਹੈ, ਯੂਨੀਵਰਸਟੀ ਹੈ । ਉਥੇ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਇਹ ਖਿਆਲ ਨਹੀਂ ਪੈਦਾ ਹੁੰਦਾ ਕਿ ਮੇਰੀ mother land ਰੂਸ ਨਹੀਂ ਹੈ।

[ਸਰਦਾਰ ਭੁਪਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਮਾਨ]

ਲੇਕਿਨ ਇਥੇ ਜੇ ਕੋਈ ਪੰਜਾਬੀ ਦਾ ਨਾਮ ਲੈ ਲੈਂਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਉਸ ਨੂੰ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਹਿੰਦੁਸਤਾਨੀ ਹੀ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਮੈਂ ਪੁਛਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਜਿਹੜੇ ਅਜ ਭਾਰਤੀ ਜਜ਼ਬੇ ਦਾ ਪ੍ਰਚਾਰ ਕਰਦੇ ਹਨ ਇਹ 1947 ਤੋਂ ਪਹਿਲੇ ਕਿਥੇ ਲੁਕੇ ਹੋਏ ਸਨ। ਅਸੀਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕਦੀ ਦੇਖਿਆ ਵੀ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਜਿਹੜੇ ਅਜ ਦੇਸ਼ ਭਗਤੀ ਦੇ ਦਾਅਵੇ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਸ ਮੌਕੇ ਤੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਇਤਰਾਜ਼ ਕਰਨਾ ਠੀਕ ਨਹੀਂ ਅਤੇ ਇਹ ਇਤਰਾਜ਼ ਬੜੇ ਕੋਝੇ ਹਨ। ਇਹ ਗੱਲ ਨਹੀਂ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਪੰਜਾਬੀ ਯੂਨੀਵਰਸਟੀ ਪੰਡਤ ਵਿਦਿਆਲੰਕਾਰ ਤੇ ਸਰਦਾਰ ਪਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਨੇ ਇਸ ਲਈ ਬਣਾ ਦਿਤੀ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਤੇ ਫਿਰਕਾਦਾਰਾਨਾ ਨੌਈਅਤ ਦੇ ਹਮਲੇ ਹੁੰਦੇ ਰਹੇ ਹਨ, ਦੂਸ਼ਣ ਲਗਦੇ ਰਹੇ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਫਿਰਕਾਦਾਰਾਨਾ ਇਤਰਾਜ਼ਾਤ ਤੋਂ ਇਹ ਊਬ ਗਏ ਇਸ ਲਈ ਇਹ ਪੰਜਾਬੀ ਯੂਨੀਵਰਸਟੀ ਬਿਲ ਇਥੇ ਲੈ ਆਏ ਹਨ। ਇਹ ਰੀਜਨਲ ਫਾਰਮੂਲਾ 1956 ਵਿਚ ਬਣ ਚੁਕਾ ਹੈ ਅਤੇ ਜਦੋਂ ਇਹ ਬਣਿਆ ਸੀ ਤਾਂ ਉਸ ਵਿਚ ਪੰਡਤ ਨਹਿਰੂ ਅਤੇ ਸਵਰਗਵਾਸੀ ਪੰਡਤ ਪੰਤ ਵਲੋਂ ਇਸ ਦੇ ਬਣਾਏ ਜਾਣ ਦਾ ਵਾਇਦਾ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਸਾਨੂੰ ਤਾਂ ਸਗੋਂ ਰੋਸਾ ਇਸ ਗੱਲ ਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਪੰਜ ਛੇ ਸਾਲ ਬਾਅਦ ਬਣਾਈ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ ....

Shri Balram Dass Tandon : May I know where it is written in the Regional Formula that a Punjabi University will also be established ?

चौधरी धर्म सिंह राठी :—हां उन्हों ने वायदा तो ज़रूर किया हुआ है।

(*Interruptions*)

ਸਰਦਾਰ ਭੁਪਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਮਾਨ : ਰਾਠੀ ਸਾਹਿਬ ਵੀ ਇਸ ਗੱਲ ਨੂੰ ਮੰਨਦੇ ਹਨ ਕਿ ਵਾਇਦਾ ਤਾਂ ਜ਼ਰੂਰ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਇਹ ਸੱਜਣ ਆਪਣੇ ਦੋਸਤ ਕੋਲੋਂ ਹੀ ਪੁਛ ਲੈਣ ਕਿ ਇਹ ਗਲ ਠੀਕ ਹੈ ਜਾਂ ਨਹੀਂ। ਚਲੋ ਮੈਂ ਇਸ ਗੱਲ ਨੂੰ ਇਥੇ ਹੀ ਛਡ ਦਿੰਦਾ ਹਾਂ। ਜਨਾਬ, ਇਥੇ ਇਤਰਾਜ਼ ਹੋਇਆ ਹੈ ਕਿ ਸਰਦਾਰ ਪਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਤਾਂ ਖੁਦ ਪੰਜਾਬੀ ਸੂਬਾ ਬਣਾ ਰਿਹਾ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਇਸ ਨੇ ਸੱਚਰ ਫਾਰਮੂਲਾ ਨੂੰ ਵੀ ਅਮਲੀ ਜਾਮਾਂ ਪਹਿਨਾਇਆ ਅਤੇ ਪੈਪਸੂ ਫਾਰਮੂਲੇ ਨੂੰ ਵੀ ਅਮਲੀ ਜਾਮਾਂ ਪਹਿਨਾਇਆ। ਵਿਚਾਰੇ ਸੱਚਰ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਨਾਂ ਤਾਂ ਐਵੇਂ ਹੀ ਲਗ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਸੱਚਰ ਫਾਰਮੂਲੇ ਦੇ ਬਣਾਉਣ ਵਾਲੇ ਤਾਂ ਹੋਰ ਸਨ। ਉਸ ਦੇ ਬਣਾਉਣ ਵਾਲੇ ਪਰੋਫੈਸਰ ਸ਼ੇਰ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਇਸ ਚੀਜ਼ ਤੋਂ ਮੁਨਕਰ ਨਹੀਂ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ। ਜੇਕਰ ਉਹ ਮੁਨਕਰ ਹੋਣ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਵੀ ਕਰਨ ਤਾਂ ਮੈਂ ਕਹਿ ਸਕਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਜੇਕਰ ਘੋੜਾ ਪਾਣੀ ਪੀਣ ਲਈ ਛਪੜ ਤੇ ਤਾਂ ਚਲਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਲੇਕਿਨ ਪਾਣੀ ਪੀਣ ਦੀ ਬਜਾਏ ਛੜਾਂ ਮਾਰਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਇਸਦਾ ਕੀ ਇਲਾਜ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਵਿਚ ਪਾਣੀ ਦਾ ਕੀ ਕਸੂਰ ਹੈ। ਖੈਰ ਮੈਂ ਇਸ ਗੱਲ ਨੂੰ ਵੀ ਛਡ ਦਿੰਦਾ ਹਾਂ। ਪੈਪਸੂ ਫਾਰਮੂਲੇ ਦਾ ਜਿਥੋਂ ਤਕ ਤੱਲਕ ਹੈ ਉਹ ਪੈਪਸੂ ਵਿਚ ਨਿਹਾਇਤ ਖੁਸ਼ ਅਸਲੂਬੀ ਨਾਲ ਚਲਦਾ ਰਿਹਾ ਅਤੇ ਉਥੇ ਇਸ ਮਾਮਲੇ ਤੇ ਨਾ ਕਦੇ ਕੋਈ ਝਗੜਾ ਹੋਇਆ ਅਤੇ ਨਾ ਕੋਈ ਫਿਰਕਾਦਾਰਾਨਾ ਫਸਾਦ ਹੋਇਆ। ਉਹ ਐਸਾ ਫਾਰਮੂਲਾ ਸੀ ਜਿਹੜਾ ਕਿ ਬੜਾ logical ਹੈ ਕਿ ਪੰਜਾਬੀ ਦੀਆਂ ਹਦਾਂ ਵਿਚ ਰਹਿਣ ਵਾਲੇ ਪੰਜਾਬੀ ਪੜ੍ਹਨ ਅਤੇ ਹਿੰਦੀ ਦੀਆਂ ਹੱਦਾਂ ਵਿਚ ਰਹਿਣ ਵਾਲਾ ਹਰ ਸ਼ਖਸ ਹਿੰਦੀ ਪੜ੍ਹੇ। ਇਹ ਚੀਜ਼ ਉਥੇ ਇਸ ਲਈ ਚਲਦੀ ਰਹੀ ਕਿ ਖੁਸ਼ਕਿਸਮਤੀ ਨਾਲ ਸਾਨੂੰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇਸ਼ ਭਗਤਾਂ ਤੇ ਪੰਜਾਬੀ ਸਪੂਤਾਂ ਨਾਲ ਸਾਨੂੰ ਉਥੇ ਵਾਹ ਨਹੀਂ ਪਿਆ ਉਥੇ ਹਰ ਹਿੰਦੂ, ਸਿਖ, ਮੁਸਲਮਾਨ, ਇਸਾਈ ਨੇ ਇਸ ਫਾਰਮੂਲੇ ਨੂੰ ਖੁਸ਼ ਆਮਦੀਦ ਕਿਹਾ। ਲੇਕਿਨ ਜਦੋਂ ਅਸੀਂ ਇਥੇ ਆ ਗਏ ਤਾਂ ਸਾਨੂੰ ਇਹ ਪੰਜਾਬੀ ਸਪੂਤ ਮਿਲ ਗਏ ਜਿਹੜੇ ਜੰਮਣ ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ ਮਰਨ ਤਕ ਤਾਂ ਪੰਜਾਬੀ ਬੋਲਦੇ ਹਨ ਪੰਜਾਬੀ ਨੂੰ ਸਮਝਦੇ ਹਨ ਲੇਕਿਨ ਜਦੋਂ census ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਤਾਂ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਪੰਜਾਬੀ ਸਾਡੀ ਬੋਲੀ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਪੈਪਸੂ ਫਾਰਮੂਲਾ ਬਿਲਾ ਇਤਰਾਜ਼ ਉਥੇ ਚਲਦਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਇਹ ਪੈਪਸੂ ਫਾਰਮੂਲਾ ਸਾਡੇ

ਸਵਰਗਵਾਸੀ ਲੀਡਰ ਸਰਦਾਰ ਪਟੇਲ ਦੀ ਮਨਜ਼ੂਰੀ ਨਾਲ ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਸ਼ੁਭ ਇਛਾਵਾਂ ਤੇ ਅਸੀਸਾਂ ਨਾਲ ਬਣਿਆ ਸੀ...........

ਲਾਲਾ ਜਗਤ ਨਾਰਾਇਣ ਚੋਪੜਾ : ਸਰਦਾਰ ਪਟੇਲ ਦੀਆਂ ਅਸੀਸਾਂ ਨਾਲ ?

ਸਰਦਾਰ ਭੁਪਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਮਾਨ : ਜੀ ਹਾਂ, ਸਰਦਾਰ ਪਟੇਲ ਦੀਆਂ ਸੀਸਾਂ ਤੇ ਸ਼ੁਭ ਇਛਾਵਾਂ ਨਾਲ ਹੀ ਬਣਿਆ ਸੀ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਇਸ ਨੂੰ logical ਮੰਨਿਆ ਸੀ। ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਹ ਸਾਰੇ ਜਜ਼ਬਾਤ ਜੋ ਹੁਣ ਕਾਇਮ ਹਨ ਖਤਮ ਹੋ ਜਾਣ ਜੇਕਰ ਤੁਸੀਂ ਸਾਰੇ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਇਸ logical ਫਾਰਮੂਲੇ ਨੂੰ, ਪੈਪਸੂ ਫਾਰਮੂਲੇ ਨੂੰ ਕਬੂਲ ਕਰ ਲਉ। ਮੈਂ ਹੁਣ ਇਸ ਗੱਲ ਨੂੰ ਛਡ ਕੇ ਇਕ ਦੋ ਗਲਾਂ ਆਪਣੇ ਵਜ਼ੀਰ ਸਾਹਿਬ ਨਾਲ ਕਰਨੀਆਂ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਪੰਡਿਤ ਜੀ ਤੁਸੀਂ ਇਹ ਗੱਲ ਮੰਨੀ ਹੈ ਅਤੇ ਕਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਪੰਜਾਬੀ ਯੂਨੀਵਰਸਟੀ ਜੋ ਬਣ ਰਹੀ ਹੈ ਇਹ ਹੂ-ਬਹੂ ਕੁਰੂਕਸ਼ੇਤਰ ਯੂਨੀਵਰਸਟੀ ਦਾ ਖਰੜਾ ਹੈ ਲੇਕਿਨ ਮੈਨੂੰ ਇਸ ਗੱਲ ਤੇ ਯਕੀਨ ਨਹੀਂ ਆਇਆ ਹੈ ਅਤੇ ਮੈਨੂੰ ਇਤਰਾਜ਼ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਵਿਚ ਕੁਝ ਘਾਟੇ ਵਾਲੀ ਗੱਲ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ। ਤੁਸੀਂ ਹਰ ਥਾਂ ਤੇ Vice Chancellor ਨੂੰ executive authority ਬਣਾਇਆ ਹੈ। ਤੁਸੀਂ ਇਸ ਵਿਚ ਇਹ ਕੀਤਾ ਹੈ ਕਿ Vice Chancellor ਦੀ ਤਕੱਰਰੀ ਤਾਂ Chancellor ਹੀ ਕਰੇਗਾ ਲੇਕਿਨ on the advice of the Government ਇਸ ਵਿਚ ਸ਼ਕ ਨਹੀਂ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਕਿ Chancellor ਗਵਰਨਰ ਹੀ ਹੋਵੇਗਾ। ਇਸ ਲਈ ਸਵਾਲ ਪੈਦਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਆਇਆ ਗਵਰਨਰ Chancellor ਦੀ ਹੈਸੀਅਤ ਵਿਚ ਕੋਈ ਆਪਣੀ ਅਲਹਿਦਾ ਪੋਜ਼ੀਸ਼ਨ ਵੀ ਰਖਦਾ ਹੈ। ਗਵਰਨਰ Head of the State ਦੇ ਤੌਰ ਤੇ is bound by the advice of the Government ? ਲੇਕਿਨ ਸਵਾਲ ਇਹ ਪੈਦਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਮੈਂ ਪੰਡਤ ਜੀ ਤੋਂ ਜਵਾਬ ਮੰਗਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਕੀ ਗਵਰਨਰ ਬਤੌਰ chancellor will be bound by the advice on the Government. ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਪੰਜਾਬੀ ਯੂਨੀਵਰਸਟੀ ਨੂੰ ਕੁਰੂਕਸ਼ੇਤਰ ਯੂਨੀਵਰਸਟੀ ਨਾਲੋਂ ਘਟ ਜਗਹ ਦਿਤੀ ਹੈ ਅਤੇ ਤੁਸੀਂ ਯੂਨੀਵਰਸਟੀ ਕਮੀਸ਼ਨ ਦੀਆਂ recommendations ਦੇ ਉਲਟ ਚੱਲੇ ਹੋ। ਉਸ ਕਮੀਸ਼ਨ ਨੇ ਇਹ ਕਿਹਾ ਹੈ ਕਿ Vice-Chancellor ਨੂੰ ਭਾਵੇਂ Chancellor ਤਾਂ ਬਣਾ ਦੇਵੇ ਲੇਕਿਨ ਉਸਦੀ term 3 ਸਾਲ ਤੋਂ ਵਧ ਨਹੀਂ ਹੋਵੇਗੀ। ਇਸ ਵਿਚ ਤੁਸੀਂ ਦੋਵੇਂ ਗੱਲਾਂ ਕਰ ਦਿਤੀਆਂ ਹਨ। ਇਕ ਤਾਂ Vice-Chancellor ਦੀ term ਲਾਮਹਦੂਦ ਰਖ ਦਿਤੀ ਹੈ ਦੂਸਰੇ ਉਸਨੂੰ ਮੁਕੱਰਰ ਕਰਨ ਦੀ ਤਾਕਤ ਗੌਰਮਿੰਟ ਨੇ, ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਇਸਤੋਂ ਸਮਝਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਆਪਣੇ ਹੱਥ ਵਿਚ ਰਖ ਲਈ ਹੈ। ਪਹਿਲੀ ਦਫਾ ਤਾਂ ਗੌਰਮਿੰਟ ਖੁਦ ਹੀ ਮੁਕੱਰਰ ਕਰੇਗੀ ਲੇਕਿਨ ਬਾਅਦ ਵਿਚ ਵੀ ਗਵਰਨਰ ਨੂੰ ਜੋ Chancellor ਹੋਵੇਗਾ ਸਲਾਹ ਦੇ ਕੇ ਰਖਵਾਏਗੀ। ਇਥੇ ਲਫਜ਼ ਹਨ on the advice of the Government। ਪਹਿਲੀ ਗੱਲ ਤਾਂ ਮੈਂ ਇਹ ਕਹਿਣੀ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ Democracy ਵਿਚ ਗੌਰਮਿੰਟ ਪੁਲੀਟੀਕਲ ਪਾਰਟੀਆਂ ਦੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਅਜ ਕਿਸੇ ਪਾਰਟੀ ਦੀ ਹਕੂਮਤ ਹੈ ਤਾਂ ਕਲ ਨੂੰ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਪਾਰਟੀ ਦੀ ਹਕੂਮਤ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ ਇਸ ਲਈ ਇਹ ਤਾਕਤ ਤੁਸੀਂ ਗੌਰਮਿੰਟ ਦੇ ਹਥ ਵਿਚ ਦੇ ਕੇ ਯੂਨੀਵਰਸਟੀ ਨੂੰ politicians ਦੀ ਬਾਂਦੀ ਬਣਾ ਦਿਤਾ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ institution ਦੀ ਆਜ਼ਾਦੀ ਨੂੰ ਖਤਮ ਕਰ ਦਿਤਾ ਹੈ। ਤਾਲੀਮੀ ਅਦਾਰੇ ਆਜ਼ਾਦ ਅਦਾਰੇ ਹੋਣੇ ਚਾਹੀਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਨਿਰਪਖ ਹੋਣੇ ਚਾਹੀਦੇ ਹਨ ਤਾਕਿ ਸਿਆਸੀ ਮਦਾਖਲਤ ਨਾਲ ਤਾਲੀਮੀ ਸੋਮੇਂ ਗਦਲ ਨਾ ਹੋ ਜਾਣ। ਤੋਂ ਮੈਂ ਸਮਝ ਨਹੀਂ ਸਕਿਆ, ਸ਼ਾਇਦ ਪੰਡਤ ਵਿਦਿਆਲੰਕਾਰ ਜੀ ਸਮਝਾ ਦੇਣ, ਕਿ ਕੁਰੂਕਸ਼ੇਤਰ ਯੂਨੀਵਰਸਟੀ ਵਿਚ ਤਾਂ Vice Chancellor ਨੂੰ Chancellor ਮੁਕਰਰ ਕਰੇਗਾ ਅਤੇ ਜੋ ਹੁਣੇ ਜ਼ਰਾਇਤੀ ਯੂਨੀਵਰਸਟੀ ਬਣੀ ਉਸ ਵਿਚ ਵੀ Chancellor ਹੀ Vice-Chancellor ਨੂੰ ਮੁਕਰਰ ਕਰੇਗਾ ਲੇਕਿਨ ਇਹ ਜੋ ਪੰਜਾਬੀ

[ਸਰਦਾਰ ਭੁਪਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਮਾਨ]

ਯੂਨੀਵਰਸਟੀ ਬਣ ਰਹੀ ਹੈ ਇਸ ਵਿਚ ਇਹ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ Vice-Chancellor shall be appointed by the Chancellor on the advice of the State Government ਇਸ ਦਾ ਮਤਲਬ ਹੈ ਕਿ ਗਵਰਨਰ ਜਦੋਂ ਬਤੌਰ Chancellor act ਕਰਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਵੀ ਉਹ ਉਹੋ ਕੰਮ ਕਰੇਗਾ ਜਿਹੜਾ ਕਿ State Government ਕਹਿੰਦੀ ਹੈ। ਫਿਰ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ :

> "The Vice-Chancellor shall hold office for a term of three years which term may be extended by the Chancellor, on similar advice, for such further periods not exceeding three years at a time as he may deem fit."

ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ Vice Chancellor ਦੀ term ਲਾਹਮਹਦੂਦ ਕਰ ਦਿਤੀ। ਪਹਿਲਾਂ 3 ਸਾਲ ਰਹੇਗਾ ਫਿਰ 3 ਸਾਲ ਲਈ ਵਧੇਗਾ ਅਤੇ ਇਹ term ਵਧਣ ਦਾ ਸਿਲਸਿਲਾ ਜਦੋਂ ਤਕ ਗੌਰਮਿੰਟ ਦੀ ਮਰਜ਼ੀ ਹੋਵੇ ਚਲਦਾ ਹੀ ਰਹੇਗਾ ਇਸ ਤੇ ਕੋਈ ਰੋਕ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਮੈਨੂੰ ਸ਼ਕ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਇਸ ਵਿਚ ਪੁਲੀਟੀਕਲ element ਦਾਖਲ ਹੋ ਜਾਵੇਗਾ ਅਤੇ vested interests ਕਾਇਮ ਹੋ ਜਾਣਗੇ। ਤੇ ਮੈਂ ਪੁਛਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਜਦੋਂ ਇਹ ਚੀਜ਼ਾਂ ਨਾ ਮੌਜੂਦਾ ਯੂਨੀਵਰਸਟੀ ਵਿਚ ਹਨ ਨਾ ਕੁਰੂਕਸ਼ੇਤਰ ਯੂਨੀਵਰਸਟੀ ਵਿਚ ਹਨ, ਨਾ ਜੋ ਜ਼ਰਾਇਤੀ ਯੂਨੀਵਰਸਟੀ ਹੁਣੇ ਤੁਸੀਂ ਬਣਾ ਰਹੇ ਹੋ ਉਸ ਵਿਚ ਹਨ ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਹਿੰਦੁਸਤਾਨ ਦੀ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਯੂਨੀਵਰਸਟੀ ਵਿਚ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ ਤਾਂ ਫਿਰ ਤੁਸੀਂ ਇਹ ਵਿਤਕਰਾ ਪੰਜਾਬੀ ਯੂਨੀਵਰਸਟੀ ਨਾਲ ਕਿਉਂ ਕਰ ਰਹੇ ਹੋ ? ਫਿਰ ਮੇਰੇ ਕੁਝ ਦੋਸਤਾਂ ਨੇ ਕਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਜਦੋਂ ਪੰਜਾਬ ਯੂਨੀਵਰਸਟੀ ਮੌਜੂਦ ਹੈ ਅਤੇ ਉਹ ਕਾਫੀ ਹੈ ਤਾਂ ਫਿਰ ਇਹ ਨਵੀਂ ਯੂਨੀਵਰਸਟੀ ਬਣਾਉਣ ਦੀ ਕੀ ਲੋੜ ਹੈ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੋਸਤਾਂ ਦਾ ਪੰਜਾਬ ਲਈ ਹੋਰ ਪੈਮਾਨਾ ਹੈ ਅਤੇ ਦੂਜੀਆਂ ਥਾਵਾਂ ਲਈ ਹੋਰ ਪੈਮਾਨਾ ਹੈ। ਮੈਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੋਸਤਾਂ ਨੂੰ ਦਸਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਯੂਨੀਵਰਸਟੀ ਕਮੀਸ਼ਨ ਦੀ ਰਿਪੋਰਟ ਹੈ ਕਿ Unweildy University ਅਤੇ ਕੋਈ ਯੂਨੀਵਰਸਟੀ ਮਹਿਜ਼ ਬਤੌਰ examining machinery ਦੇ ਯੂਨੀਵਰਸਟੀ ਦੇ ਸਹੀ ਫਰਾਇਜ਼ ਨੂੰ ਪੂਰਾ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਪੰਜਾਬ ਯੂਨੀਵਰਸਟੀ ਖੁਦ ਕਹਿ ਚੁਕੀ ਹੈ ਕਿ ਉਹ unweildy ਹੋ ਚੁਕੀ ਹੈ ਅਤੇ ਇਮਤਹਾਨ ਤੋਂ ਸਵਾ ਦੂਜਾ research ਵਗੈਰਾ ਦਾ ਕੰਮ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਮੈਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਰੋਹਤਕ ਵਾਲੇ ਮੈਂਬਰ ਸਾਹਿਬ ਤੋਂ ਪੁਛਣਾ ਹਾਂ ਕਿ ਕੀ ਤੁਹਾਡੇ ਰੋਹਤਕ ਦੇ ਨਾਲ ਲਗਦੇ ਯੂ. ਪੀ. ਵਿਚ ਇਕੋ ਯੂਨੀਵਰਸਟੀ ਹੈ ? ਕੀ ਮੇਰਠ ਯੂਨੀਵਰਸਟੀ, ਆਗਰਾ ਯੂਨੀਵਰਸਟੀ, ਲਖਨਊ ਯੂਨੀਵਰਸਟੀ, ਕਾਨਪੁਰ ਯੂਨੀਵਰਸਟੀ, ਬਨਾਰਸ ਯੂਨੀਵਰਸਟੀ, ਅਲਾਹਾਬਾਦ ਯੂਨੀਵਰਸਟੀ ਵਗੈਰਾ ਸਾਰੀਆਂ ਯੂਨੀ-ਵਰਸਟੀਆਂ ਯੂ. ਪੀ. ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਹਨ ? ਜੇ ਯੂ. ਪੀ. ਵਿਚ ਇਤਨੀਆਂ ਯੂਨੀਵਰਸਟੀਆਂ ਹੋ ਸਕਦੀਆਂ ਹਨ ਤਾਂ ਜੇ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਇਕ ਹੋਰ ਯੂਨੀਵਰਸਟੀ ਖੁਲ ਰਹੀ ਹੈ ਤਾਂ ਕੀ ਖਤਰਾ ਪੈਦਾ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ ?

ਇਕ ਮਾਨਯੋਗ ਮੈਂਬਰ : ਉਹ language ਯੂਨੀਵਰਸਟੀਆਂ ਨਹੀਂ।

ਸਰਦਾਰ ਭੁਪਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਮਾਨ : ਮੈਨੂੰ ਨਾਉਂ ਤੇ ਕੋਈ ਇਤਰਾਜ਼ ਨਹੀਂ। ਇਸ ਦਾ ਨਾਉਂ ਪੰਜਾਬੀ ਯੂਨੀਵਰਸਟੀ ਹਟਾ ਦਿਤਾ ਜਾਏ ਤੇ ਇਸ ਦਾ ਨਾਉਂ ਕੋਈ ਹੋਰ ਰਖ ਦਿਤਾ ਜਾਏ, ਪਟਿਆਲਾ ਯੂਨੀਵਰਸਟੀ ਰਖ ਦਿਤਾ ਜਾਏ। ਫਾਰਸੀ ਦਾ ਇਕ ਸ਼ੇਅਰ ਹੈ ਜਿਸ ਦਾ ਮਤਲਬ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਮੇਰਾ ਦੋਸਤ ਚਾਹੇ ਕੋਈ ਭੇਸ ਵਟਾ ਕੇ ਆ ਜਾਏ ਮੈਂ ਉਸ ਦੇ ਰੰਗ ਅਤੇ ਚਾਲ ਤੋਂ ਇਤਨਾ ਵਾਕਫ ਹਾਂ ਕਿ ਉਸ ਨੂੰ ਝੱਟ ਪਛਾਣ ਲਵਾਂਗਾ। ਜੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਇਸ ਦੇ ਨਾਉਂ ਤੇ ਇਤਰਾਜ਼ ਹੈ ਤਾਂ ਇਸ ਦਾ ਇਹ ਨਾਉਂ ਬੇਸ਼ਕ ਹਟਾ ਦਿਤਾ ਜਾਏ। Let it be Patiala University; I don't mind.

ਮੇਰੇ ਦੋਸਤ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਰਦੇ ਹਨ ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਾਉਣ ਦੇ ਮਹੀਨੇ ਜੇ ਇਕ ਗੜੈਂ ੨ ਦੀ ਆਵਾਜ਼ ਦੇਣ ਲਗ ਪਏ ਤਾਂ ਸਾਰੇ ਹੀ ਗੜੈਂ ੨ ਕਰਨ ਲਗ ਪੈਂਦੇ ਹਨ। ਜਦ ਮੈਂ ਜਵਾਬ ਦਿੰਦਾ ਹਾਂ ਤਾਂ ਉਹ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਮੈਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਤਕਰੀਰਾਂ ਸ਼ਾਂਤੀ ਨਾਲ ਚੁਪ ਕਰਕੇ ਸੁਣੀਆਂ। ਉਹ ਮੇਰੀ ਤਕਰੀਰ ਸੁਣਨੀ ਕਬੂਲ ਕਰਨ ਪਰ ਉਹ ਇਸ ਨੂੰ ਕਬੂਲਦੇ ਨਹੀਂ। ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਪੰਜਾਬ ਯੂਨੀਵਰਸਟੀ ਹੈ। ਮੈਂ ਕਹਿੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਨਾਲ ਦੇ ਸੂਬੇ ਵਿਚ ਦਰਜਣਾਂ ਯੂਨੀਵਰਸਟੀਆਂ ਹਨ, ਹਰ ਸ਼ਹਿਰ ਵਿਚ ਯੂਨੀਵਰਸਟੀ ਹੈ। ਆਖਰੀ ਲਫਜ਼ ਬੋਲਦਿਆਂ ਹੋਇਆਂ ਪੰਡਤ ਜੀ ਇਹ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਪੰਜਾਬੀ ਯੂਨੀਵਰਸਟੀ Commission ਨੇ ਯੂਨੀਵਰਸਟੀ ਬਣਾਉਣ ਦੇ ਮੁਤੱਲਿਕ, ਯੂਨੀਵਰਸਟੀ ਦੇ ਸਟੇਸ਼ਨ ਦੇ ਮੁਤੱਲਿਕ reference ਦਿਤਾ ਸੀ। Commission ਨੇ ਸਾਫ ਤੌਰ ਤੇ ਫੈਸਲਾ ਕੀਤਾ ਸੀ। ਅਗਰ ਉਸ ਫੈਸਲੇ ਦੇ ਉਲਟ ਕੀਤਾ ਜਾਏ, ਉਸ ਨੂੰ ਬਦਲਿਆ ਜਾਏ ਤਾਂ ਇਹ ਠੀਕ ਨਹੀਂ। ਜਿਹੜੀ ਸੈਨੇਟ ਬਣਾਈ ਹੈ ਕਦਮ ੨ ਤੇ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ ਕਿ ਕਿਸੇ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਉਸ ਦੀ importance ਨੂੰ ਘਟਾਇਆ ਜਾਏ, ਇਸ ਦੀ freedom ਨੂੰ ਛੀਨਿਆ ਜਾਏ। Ex-officio ਮੈਂਬਰਾਂ ਵਿਚ ਵੀ ਤਕਰੀਬਨ ਸਾਰੇ ਹੀ ਮੁਲਾਜ਼ਮ ਆਦਮੀ ਰਖ ਦਿਤੇ ਹਨ :—

(i) all Ex Vice-Chancellors
(ii) the Chief Justice of the Punjab High Court ;
(iii) the Chief Minister, Punjab ;
(iv) the Education Minister of Punjab ;
(v) Heads of University Departments of Studies ;
(vi) Principals of Colleges ;
(vii) University Professors who are not Heads of Departments ;
(viii) the Director of Public Instruction, Punjab ;

ਜਨਾਬ, ਪੰਜਾਬ ਯੂਨੀਵਰਸਟੀ ਦੀ ਸੈਨੇਟ ਵਿਚ ਦੋਵੇਂ Presiding Officers, ਕੌਂਸਲ ਦੇ ਚੇਅਰਮੈਨ ਅਤੇ ਸਪੀਕਰ ਆ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਲੇਕਿਨ ਇਸ ਯੂਨੀਵਰਸਟੀ ਵਿਚ ਸਿਰਫ ਐਜੂਕੇਸ਼ਨ ਮਨਿਸਟਰ ਹੀ ਸੈਨੇਟ ਦਾ ਮੈਂਬਰ ਰਖਿਆ ਹੈ। ਇਸ ਵਿਚ ਚੀਫ ਜਸਟਿਸ, ਚੀਫ ਮਨਿਸਟਰ ਅਤੇ ਹੋਰ ਕਈ ਨਾਉਂ ਰਖੇ ਹਨ। ਇਸ ਬਿਲ ਵਿਚ Vice Chancellor ਨੂੰ ਬਹੁਤ powers ਦਿਤੀਆਂ ਹਨ। ਜਦੋਂ ਚੀਫ ਜਸਟਿਸ ਨੇ ਵੀ ਸੈਨੇਟ ਵਿਚ ਆ ਜਾਣਾ ਹੈ ਤਾਂ ਕੋਈ ਵਜਾਹ ਨਹੀਂ both Houses ਦੇ Presiding Officers ਨਾ ਆਉਣ। ਮੈਂ, ਜਨਾਬ, ਆਪਣਾ ਆਖਰੀ ਪੁਆਇੰਟ ਕਹਿੰਦਾ ਹਾਂ। ਜਨਾਬ, ਵਾਜ਼ੇਹ ਤੌਰ ਤੇ instruction ਦਿਤੀ ਸੀ ਕਿ ਪੰਜਾਬੀ ਯੂਨੀਵਰਸਟੀ ਕਮਿਸ਼ਨ ਫੈਸਲਾ ਕਰੇਗਾ ਕਿ ਇਹ ਯੂਨੀਵਰਸਟੀ ਕਿਥੇ ਬਣਨੀ ਹੈ। ਗੌਰਮੈਂਟ ਨੇ ਉਹ ਤਾਕਤ ਆਪਣੇ ਕੋਲ ਰਖ ਲਈ ਹੈ। ਗੌਰਮੈਂਟ ਬਾਅਦ ਵਿਚ ਫੈਸਲਾ ਕਰੇਗੀ ਕਿ ਇਹ ਕਿਥੇ ਬਣਾਉਣੀ ਹੈ। ਇਹ ਨਹੀਂ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਇਹ ਕਿੱਥੇ ਬਣਨੀ ਹੈ ਕਿਹੜੇ ਕਾਲਜ ਨਾਲ ਹੋਣੇ ਹਨ, it is so vague ਯਾਨੀ ਇਹ ਬਾਤ ਕਰਕੇ ਇਹ ਭੁਲੇਖੇ ਵਿਚ ਪਾਉਣਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਰਕੇ ਝਗੜਾ ਪਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਕਿੱਥੇ ਬਣਾਉਣੀ ਹੈ। ਹਾਊਸ ਨੂੰ confidence ਵਿਚ ਲੈਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਪੰਜਾਬੀ ਯੂਨੀਵਰਸਟੀ ਕਮਿਸ਼ਨ ਬਣਾਇਆ ਗਿਆ। ਉਸ ਨੇ ਸਾਫ ਤੌਰ ਤੇ ਇਸ ਦਾ ਫੈਸਲਾ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਹੁਣ ਇਸ ਦੇ ਮੁਕਾਮ ਤੇ ਝਗੜਾ ਪਾ ਰਹੇ ਹਨ। (ਵਿਘਨ) ਜੇ ਅਸੀਂ ਇਸ ਯੂਨੀਵਰਸਟੀ ਨੂੰ ਕਰਨਾਲ ਬਣਾ ਦਿੰਦੇ ਹਾਂ ਤਾਂ ਕੋਈ ਝਗੜਾ ਹੀ ਨਹੀਂ ਰਹੇਗਾ। ਇਸ ਦੇ ਮੁਕਾਮ ਤੇ ਝਗੜਾ ਹੈ। ਇਹ ਵਾਜ਼ੇਹ ਨਹੀਂ ਕਹ ਰਹੇ। ਕਿਉਂ ਭੁਲੇਖੇ ਵਿਚ ਪਾਉਂਦੇ ਹਨ ? ਇਸ ਭੁਲੇਖੇ ਵਿਚ ਐਵੇਂ ਉਮੀਦ ਲਾਈਂ ਰਖਣਗੇ। ਰਾਠੀ ਸਾਹਿਬ ਉਮੀਦ ਲਾਈ ਰਖਣਗੇ ਕਿ ਸ਼ਾਇਦ ਸਾਡੇ ਪਾਸੇ ਹੀ ਆ ਜਾਏ। ਮੈਂ ਕਹਿੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਕੁਛ ਯਕੀਨ ਦਿਲਾਉਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਕੁਛ ਅੰਦਾਜ਼ਾ ਹੋਣਾ

[ਸਰਦਾਰ ਭੂਪਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਮਾਨ]

ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ । ਮੇਰੀ ਰਾਏ ਉਹੋ ਹੈ ਜਿਹੜੀ ਕਿ ਪੰਜਾਬੀ ਯੂਨੀਵਰਸਟੀ ਕਮਿਸ਼ਨ ਨੇ ਸਿਫਾਰਸ਼ ਕੀਤੀ ਹੈ। ਸਹੀ ਮੁਕਾਮ ਤੇ ਮਾਹੌਲ ਦੇ ਮੁਤਾਬਕ ਵਾਕਈ ਇਹ ਯੂਨੀਵਰਸਟੀ ਪਟਿਆਲੇ ਵਿਚ ਹੀ ਬਣਨੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। ਮੈਂ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਦਲੀਲ ਵਿਚ ਨਾ ਜਾਂਦਾ ਹੋਇਆ ਕਹਿੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਜੇ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਥਾਂ ਬਣਾਈ ਗਈ ਤਾਂ ਉਥੇ ਬਹੁਤ ਖਰਚ ਆਏਗਾ । ਪਟਿਆਲੇ ਵਿਚ buildings ਮੌਜੂਦ ਹਨ, ਜਿਹੜੀਆਂ ਕਿ ਇਸਤੇਮਾਲ ਹੋ ਸਕਦੀਆਂ ਹਨ । ਅਗਰ ਇਹ ਯੂਨੀਵਰਸਟੀ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਥਾਂ ਬਣਾਈ ਗਈ ਤਾਂ ਇਹ ਦਰੁਸਤ ਨਹੀਂ ਹੋਏਗਾ ਮੈਂ ਪੰਜਾਬ ਹਕੂਮਤ ਨੂੰ ਮੁਬਾਰਕ ਦਿੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਸਿਰਫ ਇਨ੍ਹਾਂ ਤਾਹਨਿਆਂ ਮਿਹਣਿਆਂ ਤੋਂ ਨਾ ਡਰਦਿਆਂ ਹੋਇਆਂ ਕਿ ਫਿਰਕਾਪਰਸਤੀ ਤੋਂ ਡਰਦਿਆਂ ਹੋਇਆਂ ਇਹ ਯੂਨੀਵਰਸਟੀ ਬਣਾ ਰਹੇ ਹਨ, ਸਹੀ ਰਸਤੇ ਤੇ ਚਲਦਿਆਂ ਹੋਇਆਂ ਇਹ ਯੂਨੀਵਰਸਟੀ ਬਣਾਉਣ ਲਈ ਇਹ ਬਿਲ ਲਿਆਂਦਾ ਹੈ । ਮੈਂ ਦੋਬਾਰਾ ਇਸ ਲਈ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਮੁਬਾਰਕਬਾਦ ਦਿੰਦਾ ਹਾਂ ।

श्री रला राम (मुकेरियां) : अध्यक्ष महोदय, पंजाबी यूनिवर्सिटी बिल लाने के लिए मैं अपनी गवर्नमेंट को बधाई देता हूं । इसके मुताल्लिक काफी बहस हुई है । इस सरकार ने पंजाबी रीजन के अन्दर पंजाबी यूनिवर्सिटी बनाने का काम अपने कंधों पर लिया है । अगर वह इस बिल के ज़रिए से काम पूरा कर रही है तो मैं समझता हूं कि यह गवर्नमेंट अपने कर्तव्य का पालन कर रही है जिसके लिए वह बधाई की पात्र है । हमारे चीफ मिनिस्टर साहिब यह जानते हैं कि जिस चीज़ के कारण भाइयों २ में शक पैदा हो रहा है उसको दूर करना चाहिए और उसकी जगह वह काम करना चाहिए जिससे दो भाइयों में आपस में विश्वास और प्रेम पैदा हो तो हमारे चीफ मिनिस्टर साहिब वही कार्य कर रहे हैं और पंजाबी यूनिवर्सिटी का बनाना सही कदम है । इसमें तो दो राए हो ही नहीं सकती कि पंजाब के अन्दर Residential यूनिवर्सिटी की गुंजायश है । पंजाब यूनिवर्सिटी पर आजकल बहुत ज्याद बोझ पड़ रहा है जिसको वह उठा नहीं सकती, क्योंकि हमारे प्रान्त में शिक्षा का अधिक प्रसार हुआ है इसलिए हमारी गवर्नमेंट ने जो Unitary Residential University बनाने के लिए यह कदम उठाया है मैं इसका स्वागत करता हूं ।

मैं समझता हूं कि पटियाला से बेहतर इस यूनिवर्सिटी के लिए कोई दूसरी जगह नहीं हो सकती । इस बारे में questionnaire के जवाब में भी मैंने यही राय दी थी कि सब से पहले स्थान पर पटियाला और दूसरे स्थान पर अमृतसर इस के लिए उपयुक्त स्थान हैं । अध्यक्ष महोदय, मैं इस बात से सहमत हूं कि इस यूनिवर्सिटी का नामकरण सही ढंग से होना चाहिए ताकि पंजाब यूनिवर्सिटी और पंजाबी यूनिवर्सिटी में कोई confusion न रहे । मैं समझता हूं कि अगर इस का नाम पटियाला पंजाबी यूनिवर्सिटी हो जाए तो confusion भी दूर हो जाए और वे भावनाएं भी कायम रहें जिन के कारण यह बिल लाया जा रहा है । दूसरे मैं यह निवेदन करना चाहता हूं कि University में election का element कम से कम कर दिया जाए । सरकार ने इस बिल को draft करते वक्त इस मत को सामने रखा है कि elected अनसर ने कोई विशेष contribution नहीं की । इस लिए उन्होंने नया experiment आरम्भ किया है । मेरे भाई मान साहिब ने कहा कि कुछ ऐसी बातें हैं जिन में elected

12-00 Noon

element आना चाहिए । मैं उन्हें बताना चाहता हूं कि यह एक नया तजर्बा है जिस का कि हमें स्वागत करना चाहिए और देखना चाहिए कि यह ज्यादा smoothly चलता है या कम smoothly चलता है । बाकी एक दो बातें हैं । इस में यह प्रबन्ध किया गया है कि अगर 25 मेंम्बर requisition दें तो special meeting बुलाई जायगी । मैं समझता हूं कि यह बहुत ज्यादा है । मौजूदा पंजाब यूनिवर्सिटी के अन्दर 15 मेम्बरों की संख्या रखी गई है और अगर 2-3rd या 25 लिख कर दें तो इस का मतलब यह है कि जो minority होगी उसे कभी भी अपनी आवाज़ सुनाने का मौका नहीं मिलेगा । इसलिए ऐसी बातों का सुधार होना चाहिए । मगर एक मता senate के अन्दर discuss होना हो तो वह discuss नहीं हो सकेगा । यह नहीं होना चाहिए । इस की मैंने amendment भी दी है ।

मैं समझता हूं कि कम से कम संख्या 15 रहनी चाहिए लेकिन 10 हो जाए तो और भी अच्छा होगा । इन शब्दों के साथ मैं पंजाबी यूनिवर्सिटी बिल का स्वागत करता हूं और मैं महसस करता हूं कि इस के नामाकरण को विचार में लाया जाए ताकि कोई confusion न रहे ।

Mr. Speaker: What is the sense of the House. Should we hold a second sitting or continue this meeting.

आवाजें : इसी में खत्म करें ।

Mr. Speaker All right. We finish it at 1. 00 and re-assemble at 2-30. p.m.

श्री बलराम दास टंडन : जनाब, normal sitting क्यों नहीं की जाती । यह तो brain को tax करने वाली बात है ।

Mr. Speaker: Do you want to meet tomorrow ?

आवाजें : नहीं, आज ही खत्म करें ।

श्री जगत नारायण चोपड़ा (जालंधर शहर दक्षिण-पश्चिम) : स्पीकर साहिब, मैं बिल की मुखालिफत करने के लिए खड़ा हुआ हूं । मैं वाकई बड़े दुख से इस की मुखालिफत करता हूं । इस की दो तीन वजुहात हैं । सब से पहली वजह यह है कि हम बड़ी मुश्किल से अब ही पंजाब यूनिवर्सिटी को rehabilitate कर सके हैं । आप भी senate के मैम्बर रहे हैं, आप को मालूम है कि पंजाब यूनिवर्सिटी किस बेसरो सामानी में Solan में रखी गई थी और कितना अरसा वहां पर रखी गई थी । उस के बाद बड़ी मुश्किल से सेंटर से रुपया लिया गया पंजाब गवर्नमेंट ने रुपया दिया और तीन चार साल का अरसा हुआ है कि बड़ी मुश्किल से Punjab University rehabilitate होने लगी थी । लेकिन आज उस के मुकाबले में एक और University खड़ी की जा रही है । मैं नहीं समझता कि इस University को बनाने में political हाथ नहीं है । इस University

[श्री जगत नारायण चोपड़ा]

का खाका उस वक्त बनाया गया जिस वक्त अकाली मोरचा लगा हुआ था । अकालियों को खुश करने के लिए इसे बनाया जा रहा था ताकि आने वाली Election में कांग्रेस वोट हासिल कर सके । अगर Educational नुक्ता निगाह से इस University को बनाना जरुरी था तो जैसे कि मैं ने अर्ज़ किया है पहली University ही बड़ी मुश्किल से rehabilitate होने पाई है । आप गौर से देखें तो दोनों के regulations एक जैसे ही हैं । फर्क सिर्फ इतना ही है कि Punjabi University में elected अनसर ज्यादा हैं और Punjabi University में nominated अनसर होगा । दूसरी बात यह है कि पहली यूनीवर्सिटी में किसी खास ज़बान के लिये कोई खास provision नहीं है । इस लिए मैं यह कहता हूं कि political motive इस लिए है कि अगर तो सिर्फ इस को पंजाबी ज़बान की तरक्की के लिए बनाया गया है जैसे कि clause 4 में लिखा है—

> "to promote Punjabi studies, to provide for research in Punjabi literature, to undertake measures for the development of Punjabi language and to progressively adopt it as a medium of instruction and examination for as many subjects as possible."

तो सिर्फ एक यही फिकरा है जिस का फर्क है बाकी aims and objects वही हैं जोकि Punjab University के हैं । वह भी इसी हाउस के बनाए हुए हैं । इस में कोई फर्क नहीं है । मैं इस के खिलाफ नहीं हूं कि पंजाबी जबान को तरक्की नहीं मिलनी चाहिए, मैं इस के हक में हूं । मैं समझता हूं कि पूरे जोर शोर से इस की तरक्की हो । लेकिन अगर इस के पीछे political motive न होता तो शायद मैं इस की मुखालिफत न करता । इस में political motive क्या है ? वह यह है कि जब से सच्चर cabinet बनी और हमारे चीफ मनिस्टर कैरों साहिब बने, उन का नुक्ता निगाह private colleges और स्कूल बने रहे ! Private Institutions उन का निशाना बने रहे । D.A.V. college और schools, S. D. Colleges और Schools उन की नज़र में रहे । स्कूलों को nationalise करके उन्होंने अपनी तहवील में लें लेने की कोशिश की है । मेरा विचार है कि तीन चार साल तक private colleges भी ख़त्म हो जाएंगे । अब इस Act से वे तमाम private colleges भी खत्म करना चाहते हैं जोकि तालीम का मर्कज बने हुए थे और लोगों को तालीम दे रहे थे । यह उन की बड़ी ख्वाहिश रहीं हैं । मैं खुद तीन चार साल तक Education Minister रहा हूं मुझे पता है कि किस तरह से वह कोशिश करते थे । नाम तो लेते थे खालसा institutions का भी लेकिन उन का मतलब होता था D. A. V. और S. D. institutions से ।

स्कूल तो उन्होंने पहले ले लिए हैं अब colleges को इस तरीके से लेने की कोशिश की है ।

"As from the commencement of this Act, all educational institutions admitted to the privileges of the Punjab University and situated within the limits of the aforesaid area shall be deemed to be admitted to the privileges of the University, and such educational institutions shall, as far as may be possible and consistent with this Act, be entitled to have all such privileges with the University as they had with the Punjab University immediately before such commencement."

बड़ा clear लिखा हुआ है, तमाम schools और colleges इन के नीचे आ जाएंगे । इस लिए इस के पीछे उनका Political motive है । दूसरी तरफ वे अकालियों को खुश करने की कोशिश कर रहे हैं । मैं बड़े अदब से कहना चाहता हूं कि गवर्नमेंट चाहे हर एक जिला में Punjabi university बना दे लेकिन आप यकीन रखें कि मास्टर तारा सिंह खुश होने वाले नहीं हैं । उन का target sikh सूबा है ।

आवाज़ें : मास्टर जी तो जा रहे हैं ।

श्री जगत नारायण चोपड़ा : अकाली दल ही सही । मेरी बहन ने कहा है कि Punjabi University कायम करने से अकाली खुश होने वाले नहीं हैं लेकिन सरकार की कोशिश उनको खुश करने की है । दूसरा motive उनका आर्य स्कूलों और कालेजों को अपनी तहवील में लेने का है ।

यहां पर ज़ोर दिया गया है कि कुरुक्षेत्र यूनिवर्सिटी बनी हुई है, इस लिए पंजाबी यूनिवर्सिटी बनाई जा रही है आप क्यों एतराज़ कर रहे हो । मैं नहीं कहता, इस में लिखा हुआ है—

"The University of Kurukshetra has been established to encourage study in Sanskrit."

यह मेरा कहना नहीं है, यह कहना पंजाब गवर्नमेंट का है । अगर आप यह नहीं मानते तो जिस वक्त बाजवा साहिब Education Minister थे भारतवर्ष के प्रधान ने जब उस यूनिवर्सिटी की आधारशिला रखी थी उन्होंने कहा था——

"I feel confident that the Kuruksetra University will draw the people to that great store of knowledge which lies hidden in Sanskrit and other Indian languages by popularising the study of their literature."

यह हिन्दी के लिये नहीं बनाई गई । संस्कृत और दूसरी languages के लिए बनाई गई है———

"This ancient literature and the thought connected with it is the most important part of our heritage, which is of vital importance not only for this country but the whole world."

[श्री जगत नारायण चोपड़ा]

ग्रौर उसी मौके पर यूनिवर्सिटी के Vice Chancellor ने कहा—

"that the Kuruksetra University had been established for the encouragement of higher education and research in all branches of knowledge but especially in Sanskrit, Prakrits and modern Indian Languages as also in Indian Philosophy, Ancient Indian History and other aspects of Indology."

कुरुक्षेत्र यूनिवर्सिटी का पंजाबी यूनिवर्सिटी के साथ कोई मुकाबिला नहीं किया जा सकता। ग्राप दोनों को एक level पर नहीं रख सकते। ऐसा करके सरदार प्रताप सिंह कैरों ने इस हाऊस के ग्रन्दर ग्रौर पंजाब भर में एक ग्रौर दीवार खड़ी कर दी है। हो सकता है कि ग्रब भाई धर्म सिंह राठी ग्रौर प्रोफैसर शेर सिंह भी इस बात के लिए व्रत रख लें कि हिन्दी यूनिवर्सिटी भी होनी चाहिए। इस लिए मैं इस communal element को इस के ग्रन्दर लाए जाने पर इस बिल का विरोध करता हूं।

बिल को पेश करते वक्त मिनिस्टर साहिब ने कहा था कि यह एक non-controversial बिल है। मैं हैरान हूं कि मिनिस्टर साहिब तो कुछ ग्रौर करते हैं ग्रौर चीफ मिनिस्टर साहिब कुछ ग्रौर ही किस्म की बातें करते हैं। वह कहते हैं कि ग्रगर ग्रगले पांच सालों में मैं बर सरे इकतदार रहा तो ग्रखबारों में "हिन्दू" ग्रौर "सिक्ख" का लफज़ तक नहीं लिखने दूंगा, "हिन्दी" ग्रौर "पंजाबी" का नाम किसी को नहीं लेने दूंगा ग्रौर इधर हमारे शिक्षा मन्त्री पंजाबी के लिए ग्रलग यूनिवर्सिटी बनाने जा रहे हैं। ग्रगर ग्राप इस का नाम बदल कर चाहे पटियाला यूनिवर्सिटी ही रख दें ग्रौर जहां पर to promote पंजाबी लिखा है, वहां साथ साथ "हिन्दी" का लफज़ भी लगा दें तो सारा communal tinge खत्म हो जाता है। ऐसा करने से मेरा ख्याल है कि किसी को कोई एतराज़ नहीं होगा। लेकिन ग्रगर, जैसा कि मन्त्री महोदय चाहते हैं, इस बिल को कि इसी शक्ल में पास कर दिया गया...जोकि ग्राप करने जा रहे हैं... तो इसका ग्रसर क्या होगा? हरियाणा वाले लोग ग्रलग यूनिवर्सिटी की मांग करेंगे ग्रौर दूसरी बात यह है कि पंजाब यूनिवर्सिटी तो ग्रभी ग्रपने पांव पर खड़ी नहीं हो पाई, ग्रभी तक पूरी तरह से rehabilitate नहीं हो पाई ग्रौर ग्राप उसका भी गला घोंटना चाहते हैं। जो हिन्दी की institutions होंगी वह पंजाब यूनिवर्सिटी के साथ ग्रपना सम्बन्ध बनाने की कोशिश करेंगी ग्रौर जो पंजाबी की संस्थाएं होंगी वह पंजाबी यूनिवर्सिटी के साथ इलहाक पसन्द करेंगी ग्रौर इस तरह से ग्राप देखेंगे कि एक नई race शुरू हो जाएगी। मैं यह ग्रर्ज़ करना चाहता हूं कि ग्राज बेशक पंडित रला राम ग्रौर पंडित ग्रमर नाथ जी इस बात को महसूस न करें लेकिन बाद में वह भी महसूस करेंगे कि back की तरफ से hit किया जा रहा है। इस से तालीम के मामला में संघर्ष पैदा किया जाने वाला है ग्रौर मैं महसूस करता हूं कि इस से पंजाब में तालीम का ढांचा तित्तर बित्तर हो जाएगा। मैं ग्राप के ज़रिए गवर्नमेंट को यह चेतावनी देना चाहता हूं कि ग्राज बेशक वह इस बात को महसूस न करें लेकिन बाद में पछताएंगे ग्रौर खुद कहेंगे कि हमने ऐसा करके गलती की। इसलिए ग्राप की विसातत से मैं बड़े ग्रदब के साथ गवर्नमेंट को सुझाव दूंगा कि इस तरह से मत सोचें। तालीम के मैदान में political नुक्ता निगाह से नहीं बल्कि purely तालीमी नुक्ता निगाह से सोचें। सब से पहले ज़रूरत इस बात की है कि मौजूदा पंजाब यूनिवर्सिटी को rehabilitate

किया जाए। आप को पता है कि एक कामर्स कालेज तो जालन्धर में है, एक कालेज होशियारपुर में है। फिर यूनिवर्सिटी के लिए पहिले ही रुपए की बहुत कमी है। मुझे और बाजवा साहिब को पता है और शायद पंडित जी को भी मालूम होगा कि किस मुश्किल से इस के लिए रुपया हासिल किया जाता रहा है। अगर आप पहले उस यूनिवर्सिटी को rehabilitate नहीं करते और उस को खत्म कर के एक नई पंजाबी यूनिवर्सिटी कायम करेंगे तो इस से बढ़ कर और कोई ग़लती नहीं होगी। पंजाब यूनिवर्सिटी का दर्जा हिन्दुस्तान में पार्टीशन से पहले भी बड़ा ऊंचा रहा है। इस के graduates बड़े बड़े ओहदों पर रहे हैं। सुप्रीम कोर्ट के चीफ जस्टिस रहे हैं। जज तो अब भी हैं और इस के अलावा सैक्रेटरी तो बहुत से हैं। इस से पंजाब की शान ऊंची होती है। बटवारे के बाद इस यूनिवर्सिटी को बहुत मुश्किलात पेश आईं और अब बड़ी मुश्किल से दो साल हुए हैं जब कि यह अपने पांव पर जम सकी है। अभी भी इस की इमारतें बन रही हैं और अपने आप को rehabilitate कर रही है। अब आप उस के मुकाबिले में एक rival यूनिवर्सिटी खड़ी कर रहे हैं। यह कदम आप political motives से उठा रहे हैं क्योंकि आप अकालियों को खुश करना चाहते हैं। तालीम के मामला में ऐसी बातों को मत लाइए। आप की मार्फत, स्पीकर साहिब, मैं मिनिस्टर साहिब तालीम से अर्ज़ करना चाहता हूं कि तालीम का महकमा एक sacred महकमा है इसी से बच्चों ने तालीम हासिल करनी है और जिन्दगी के मैदान में आगे बढ़ना है। इसे politics के साथ मत जोड़ो। इसमें communal विचारों को मत लाओ। उन institutions को मत खत्म करो जिन के ज़रिए से आज पंजाब के अन्दर तालीम ऊंचे level पर चल रही है। अगर तालीम के मैदान में यह private institutions आगे न आतीं तो पंजाब के अन्दर तालीम का तमाम काम चौपट हो जाता। आज इसके ज़रिए आप उस सारी तरक्की को पीछे ले जाना चाहते हैं। स्पीकर साहिब, आज बेशक यह मेरी बात को न मानें लेकिन दो साल के बाद यही गवर्नमेंट महसूस करेगी कि जो कुछ मैं कह रहा हूं वह दुरुस्त था।

पंडित जी ने यह बिल पेश करते हुए कहा था कि पंजाब में चूंकि पंजाबी भाषा की तरक्की ठीक तरह से नहीं हो पाई, इसलिए उसके विकास के लिए ही पंजाबी यूनिवर्सिटी कायम की जा रही है। मैं समझता हूं कि उन की यह बात ठीक नहीं बैठती। पंजाब गवर्नमेंट ने एक पंजाबी डिपार्टमेंट खोला हुआ है। पंजाब गवर्नमेंट ने एक किताब छापी जिसका नाम था "Progress made by the Language Department" इसमें लिखा हुआ है कि--

> "The Punjabi Department of erstwhile Pepsu established in 1949 had, in its short life of eight years, compiled a Hindi-Punjabi Kosh covering over 60,000 entries with grammar, pronunciation and different meanings........."

फिर हिन्दी और पंजाबी short hand और type की classes का भी इस डिपारटमैंट ने प्रबन्ध किया। उस सिलसिले में भी इसी report में लिखा है--

> "Punjabi Shorthand and typewriting classes were held by the Department so as to train stenographers and typists for various jobs and uptil 1957 about 135 students had successfully undergone the course. The Department was the first to render the Constitution of India into Punjabi along with its transliteration into Devnagri."

[श्री जगत नारायण चोपड़ा]

इस के अलावा दूसरी ज़बानों की किताबों को भी पंजाबी में translate किया गया। उस की बाबत भी report में लिखा हुआ है कि—

"Apart from the routine translation work, the Department was able to render some of the important world classics into Punjabi. "Tess" by Thomas Hardy, 'A Short History of the World' by H. G. Wells, 'How to Get what you Want' by Mordens, 'Haji Baba Isphahani' by Ahmad Kirmani and 'Arab Hind Key Taaluqat' by Suleman Nadvi are a few of these books translated into Punjabi. These have since then been published as well. The 'Maha Bharat' By C. Rajagopalacharya was also rendered into Punjabi."

आगे चलकर लिखा है—

"The S. R. C. Report (portion relating to Punjab, Pepsu and Himachal Pradesh only) was translated both into Hindi and Punjabi and 891 pages of the Second Five-Year Plan were rendered into Punjabi. Besides, Shri Vinoba Bhave's two Hindi Books (entitled 'Gita Parvachan' and 'Shikshan Vichar') were rendered into simple Punjabi."

इतना ही नहीं बल्कि—

"The Department got two Punjabi documentaries produced, which have now been transferred to the Information Department in view of their wide popularity in the rural areas."

फिर और लिखा है—

"A comprehensive bibliography of the Punjabi publications broke new ground when published in 1953, whereas the compilation of a biblography of the Punjabi and Hindi manuscripts was taken in hand."

इतना ही नही

"A photostat copy of the Janam Sakhi said to be oldest of its kind was obtained by the Department from the India Office Library,, London."

तो जब आपका Language Department इतना काम कर रहा है तो इस अलग पंजाबी यूनिवर्सिटी के बनाने की ज़रूरत ही क्या है ? या तो आप उस डिपार्टमेंट को condemn कीजिए कि वह काम ठीक तरह से नहीं कर रहा। एक तरफ तो आप ने उसकी इतनी लम्बी चौड़ी तारीफ की हैं, कि यह फलां काम कर रहा है, फलां काम कर रहा है और साथ ही कह रहे हैं कि अलग पंजाबी यूनिवर्सिटी की ज़रूरत है। अगर, जैसा कि वजीर साहिब ने अपनी तकरीर में फरमाया, पंजाबी ज़बान की तरक्की ही मकसूद है तो उसके लिए तो पहले ही Language Department काफी काम कर रहा है। मेरी अपनी राए यह है कि यह डिपार्टमेंट उस निशाने की तरफ बेहतरीन काम कर रहा है। पंजाबी ज़बान की उस ने बेहतरीन सर्विस की है। वह बड़ी खुश-असलूबी से काम कर रहा है और उसके लिए इज्ज़त-अफज़ाई ले रहा है। जो जो काम यह महकमा कर रहा है, उसके लिए अलग पंजाबी यूनिवर्सिटी बनाने की क्या जरूरत है, यह बात मेरी समझ में नहीं आ सकी। इस को बनाने का political motive के सिवाए और कोई motive नहीं है और जैसे कि मैंने पहले कहा है यह एक छोड़ 20 पंजाबी यूनिवर्सिटियां बना लें, मास्टर तारा सिंह खुश नहीं होंगे और सुलह नहीं होगी और न ही इनको vote मिलेंगे। मेरे इन दोस्तों ने कहा कि पंजाबी

यूनिवर्सिटी इन्हों ने सिख वोटें लेने के लिए बनाई है। मगर मैं कहता हूँ इन को votes नहीं मिलेंगी। यह क्यों पब्लिक का रुपया जाया करते हैं जबकि पंजाब university बनी हुई है और कुरुक्षेत्र university भी चल रही है। इस नई university बनाने की क्या ज़रूरत है। पहली university में ही पंजाबी literature की research का प्रबन्ध कर दो, seat बना दो और जो रुपया यहां खर्च करना है उन को दे दो मुझे कोई एतराज़ नहीं। इन जगहों पर पहले ही करोड़ों का खर्च हो चुका है उसका फायदा उठाओ। आप तो पंजाब को एक रखना चाहते हो तो यह छोटी २ universities हिन्दू और सिख के नाम से क्यों बना रहे हो। (*interruptions*) अगर पंजाब को एक रखना है तो पंजाबी यूनिवर्सिटी की क्यों बाते करते हो। मेरे भाई ने कहा कि U.P. में 6 Universities हैं (*interruption*) आप 10 कह लो मुझे कोई एतराज़ नहीं मगर यह क्यों भूल जाते हो कि U.P. कितना बड़ा सूबा है और वहां 52 जिले हैं जबकि यहां सिर्फ 17 जिले हैं और truncated पंजाब है। आप ने Agricultural University बना ली है, कुरुक्षेत्र university बना ली है, पंजाब university पहले से चली आ रही है। और क्या चाहते हो।

सरदार भूपिन्दर सिंह मान : पंजाबी यूनिवर्सिटी। (हंसी)

श्री जगत नारायण चोपड़ा : यह नाम तो लेते हैं पंजाबी की तरक्की का मगर इन के ख्यालात इस बात को झुठलाते हैं। यह तो हिन्दु और सिख की terms में सोचते हैं। इन को चाहिए कि इस का नाम पटियाला university रखें। (*interruption*) याद रखिए आप आज देश की तकसीम की बुनियाद रख रहे हैं। यह आप का कदम गलत है जो आप ने हमारी opposition के बावजूद पास कर देना है। आप कुरुक्षेत्र university और पंजाब university में ही पंजाबी की तरक्की के लिये अलग department खोल दें। आप क्यों इन universities को तबाह करने पर तुले हो। यह बिल पास होने से पंजाब के तालीमी ढांचे को धक्का लगेगा। आज सरकार private schools को भी खत्म कर रही है जिन्होंने पंजाब को ऊंचा करने का बहुत काम किया है। यह बिल पास नहीं होना चाहिये। इन शब्दों के साथ मैं इस की मुखालिफत करता हुं।

ਸਰਦਾਰ ਗੁਰਬਚਨ ਸਿੰਘ ਬਾਜਵਾ (ਸ੍ਰੀ ਹਰਗੋਬਿੰਦ ਪੁਰ) : ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਮੈਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਲਫਜ਼ਾਂ ਦੀ ਜੋ ਮਾਨ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਕਹੇ ਹਨ ਪੂਰੀ ਤਾਈਦ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਅਤੇ ਮੈਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਲਵਜ਼ਾਂ ਨੂੰ ਦੁਹਰਾ ਕੇ ਹਾਊਸ ਦਾ ਵਕਤ ਨਹੀਂ ਲੈਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ। ਮੈਂ ਇਤਨਾ ਹੀ ਕਹਿਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਮੇਰੇ ਖਿਆਲਾਤ ਦੀ ਤਰਜਮਾਨੀ ਕੀਤੀ ਹੈ। ਜੋ ਕੁਝ ਮੇਰੇ ਬਾਕੀ ਦੋਸਤਾਂ ਨੇ ਇਥੇ ਕਿਹਾ ਹੈ ਮੈਂ ਉਸ ਨੂੰ ਬੜੇ ਗੌਰ ਨਾਲ ਸੁਣਿਆ ਹੈ। ਰਾਠੀ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਕਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਬਿਲ ਨੂੰ public opinion ਲਈ ਭੇਜ ਦਿਉ। ਸ਼ਾਇਦ ਉਹ ਭੁਲ ਗਏ ਹਨ ਕਿ ਇਸਦੇ ਮੁਤੱਲਕ ਇਕ ਕਮੀਸ਼ਨ ਵੀ ਬਣਿਆ ਸੀ ਅਤੇ ਉਸ ਕਮੀਸ਼ਨ ਵਲੋਂ ਇਕ questionnaire ਹਰ ਮੈਂਬਰ ਪਾਸ ਗਿਆ ਸੀ ਅਤੇ ਹਰ ਅਦਾਰੇ ਪਾਸ ਗਿਆ ਸੀ। ਮੈਂ ਨਹੀਂ ਸਮਝ ਸਕਦਾ ਕਿ ਰਾਠੀ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਕੋਈ ਤਜਵੀਜ਼ ਲਿਖ ਕੇ ਕਮੀਸ਼ਨ ਪਾਸ ਭੇਜੀ ਹੋਵੇ। ਮੈਂ ਨਹੀਂ ਸਮਝਦਾ ਕਿ ਹੁਣ ਹੋਰ ਕਿਹੜੀ public opinion ਦੀ ਲੋੜ ਰਾਠੀ ਸਾਹਿਬ ਨੂੰ ਬਾਕੀ ਰਹਿ ਗਈ ਹੈ। ਜੇਕਰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਹਾਲਾਤ ਵਿਚ ਉਹ ਫਿਰ ਇਸ ਬਿਲ ਨੂੰ public opinion ਲਈ ਭੇਜਣਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਨ ਤਾਂ ਇਸ ਦਾ ਸਵਾਏ ਇਸਦੇ ਹੋਰ ਕੋਈ ਮਕਸਦ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ ਕਿ ਇਸ ਨੂੰ ਹੋਰ ਲੰਮਾ ਪਾ ਦਿਤਾ ਜਾਵੇ। ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਸ ਦਲੀਲ ਵਿਚ ਕੋਈ ਵਜ਼ਨ ਨਹੀਂ। ਟੰਡਨ ਸਾਹਿਬ ਕਹਿਣ ਲਗੇ ਕਿ ਸੈਂਟਰਲ ਗੌਰਮਿੰਟ ਨੇ ਕਿਹਾ ਹੋਇਆ ਹੈ ਕਿ ਅਸੀਂ ਹਰ ਜ਼ਬਾਨ ਦੀ ਤਰੱਕੀ ਕਰਨੀ

[ਸਰਦਾਰ ਗੁਰਬਚਨ ਸਿੰਘ ਬਾਜਵਾ]

ਹੈ ਅਤੇ ਉਸ ਦੀ ਲਈ ਜੋ ਕੋਈ ਯੂਨੀਵਰਸਟੀ ਵਗੈਰਾ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਅਸੀਂ ਮਦਦ ਕਰਾਂਗੇ। ਫਿਰ ਉਹ ਕਹਿਣ ਲਗੇ ਕਿ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਗੁਜਰਾਤ ਵਿਚ ਕੋਈ ਯੂਨੀਵਰਸਟੀ ਨਹੀਂ, ਬੰਗਾਲ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਬਣੀ ਅਤੇ ਆਂਧਰਾ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਬਣੀ ਅਤੇ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਹੀ ਕਿਉਂ ਬਣਾਈ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ। ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਹ ਗੱਲਾਂ ਕਰਕੇ ਤਾਂ ਉਹ ਇਹ ਸਾਬਤ ਕਰ ਚੁਕੇ ਹਨ ਕਿ ਇਸ ਯੂਨੀਵਰਸਟੀ ਦੇ ਬਣਾਏ ਜਾਣ ਦੀ ਹੋਰ ਵੀ ਵਧ ਲੋੜ ਹੈ। ਮੈਂ ਵਜ਼ੀਰ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਤਕਰੀਰ ਵੀ ਸੁਣੀ ਹੈ, ਪ੍ਰਿੰਸੀਪਲ ਰਲਾ ਰਾਮ ਜੀ ਨੂੰ ਵੀ ਸੁਣਿਆ ਹੈ ਲਾਲਾ ਜੀ ਟੰਡਨ ਸਾਹਿਬ ਤੇ ਹੋਰ ਦੂਜੇ ਦੋਸਤਾਂ ਦੀਆਂ ਤਕਰੀਰਾਂ ਵੀ ਗੌਰ ਨਾਲ ਸੁਣੀਆਂ ਹਨ। ਜਿਤਨੇ ਵੀ ਇਕ ਫਿਰਕੇ ਨਾਲ ਤਅੱਲੁਕ ਰਖਣ ਵਾਲੇ ਸਜਨ ਬੋਲੇ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਸਾਰਿਆਂ ਨੇ ਉਲਟ ਤਕਰੀਰਾਂ ਕੀਤੀਆਂ ਹਨ। ਇਹ ਕਿਸੇ ਨਹੀਂ ਕਿਹਾ ਕਿ ਪੰਜਾਬੀ ਸਾਡੀ ਮਾਦਰੀ ਜ਼ਬਾਨ ਹੈ ਅਤੇ ਬਾਵਜੂਦ ਇਸ ਗਲ ਦੇ ਕਿ ਉਹ ਸਾਰੇ ਘਰਾਂ ਵਿਚ ਪੰਜਾਬੀ ਬੋਲਦੇ ਹਨ ਇਥੇ ਕਿਸੇ ਨੇ ਪੰਜਾਬੀ ਵਿਚ ਤਕਰੀਰ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ। ਜੇਕਰ ਇਤਨੇ ਪੜ੍ਹੇ ਲਿਖੇ ਲੋਕ ਵੀ ਚੰਗੇ ਸੂਝਵਾਨ ਹੋਕੇ ਆਪਣੀ ਜ਼ਬਾਨ ਨੂੰ ਛਡ ਜਾਣ ਤਾਂ ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਹ ਚੀਜ਼ ਜ਼ਾਹਰ ਕਰਦੀ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਹੋਰ ਵੀ ਵਧ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਯੂਨੀਵਰਸਟੀ ਨੂੰ ਕਾਇਮ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ ਤਾਕਿ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਪਤਾ ਲਗੇ ਕਿ ਇਹ ਸਾਡੀ ਜ਼ਬਾਨ ਹੈ। ਇਥੇ ਇਕ ਫਿਰਕੇ ਦੇ ਜਿਤਨੇ ਵੀ ਲੀਡਰਾਂ ਦੀਆਂ ਤਕਰੀਰਾਂ ਇਸ ਹਾਊਸ ਵਿਚ ਹੋਈਆਂ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚੋਂ ਕਿਸੇ ਨੇ ਇਹ ਗੱਲ ਨਹੀਂ ਆਖੀ ਕਿ ਪੰਜਾਬੀ ਸਾਡੀ ਜ਼ਬਾਨ ਹੈ, ਇਸ ਦੇ ਮੁਤੱਲਕ ਕਿਉਂ ਫਿਕਰ ਕਰਦੇ ਹੋ ਅਸੀਂ ਇਸਦੀ ਤਰੱਕੀ ਕਰਦੇ ਹਾਂ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੋਸਤਾਂ ਨੂੰ ਤਾਂ ਸ਼ਾਇਦ ਪੰਜਾਬੀ ਦੇ ਲਫਜ਼ ਤੋਂ ਹੀ allergy ਹੈ। ਪੰਜਾਬੀ ਦੇ ਮੁਤੱਲਕ ਕੋਈ ਗੱਲ ਵੀ ਕਰੋ ਤਾਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਲਈ ਇਹ ਝਟ communal ਮੰਗ ਬਣ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਬਿਲ ਵਿਚ ਚੂੰਕਿ ਕਿਤੇ ਹਿੰਦੀ ਦਾ ਨਾਮ ਨਹੀਂ ਲਿਖਿਆ ਗਿਆ ਹੈ ਇਸ ਲਈ ਇਹ ਬਿਲ communal ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ। ਜਦੋਂ ਹਿੰਦੀ ਦੀ ਕੋਈ ਗਲ ਕਰ ਦਿਤੀ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਇਹ ਮੰਗ national ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਇਹ ਚੀਜ਼ ਠੀਕ ਨਹੀਂ ਅਤੇ ਹਰ ਸ਼ਖਸ ਨੂੰ ਆਪਣਾ ਇਹ ਨੁਕਤਾ ਨਜ਼ਰ ਬਦਲਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਜੇਕਰ ਇਸ ਸਿਲਸਿਲੇ ਵਿਚ ਗੌਰਮਿੰਟ ਨੇ ਕੋਈ ਕਦਮ ਉਠਾਇਆ ਹੈ ਕਿ ਲੋਕਾਂ ਦਾ ਨਜ਼ਰੀਆ ਬਦਲਿਆ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਕੀ ਡਰ ਹੈ। ਜੋ ਮੌਜੂਦਾ ਪੰਜਾਬ ਯੂਨੀਵਰਸਟੀ ਹੈ ਉਹ unwieldy ਹੋ ਚੁਕੀ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸਦਾ standard ਇਤਨਾ low ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ ਅਤੇ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਅਸੀਂ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਯੂਨੀਵਰਸਟੀ ਨਾਲ compete ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦੇ। ਜੇਕਰ ਉਸਦਾ ਭਾਰ ਹੌਲਾ ਕਰਨ ਲਈ ਇਹ ਯੂਨੀਵਰਸਟੀ set up ਕਰ ਦਿਤੀ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਕੀ ਹਰਜ ਹੈ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਰਕੇ ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਹੈ ਉਸ ਯੂਨੀਵਰਸਟੀ ਦਾ ਮੁਕਾਬਲਾ ਨਹੀਂ ਬਲਕਿ ਉਸ ਦੀ ਮਦਦ ਹੋ ਰਹੀ ਹੈ। ਉਸ ਦਾ ਭਾਰ ਹਲਕਾ ਕੀਤਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਜੇਕਰ ਇਸ burden ਨੂੰ ਹਲਕਾ ਕਰਨ ਲਈ ਹੋਰ ਯੂਨੀਵਰਸਟੀ ਖੋਲ੍ਹਣ ਦੀ ਲੋੜ ਪਵੇ ਤਾਂ ਹੋਰ ਵੀ ਖੋਲ੍ਹ ਦਿਤੀ ਜਾਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ ਇਸ ਵਿਚ ਕੋਈ ਹਰਜ ਨਹੀਂ। ਜੇਕਰ ਇਸ ਯੂਨੀਵਰਸਟੀ ਨੂੰ ਪੰਜਾਬੀ ਯੂਨੀਵਰਸਟੀ ਦਾ ਨਾਮ ਦਿਤਾ ਜਾਣ ਕਰਕੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਉਸਦੀ allergy ਹੈ ਤਾਂ ਇਹ ਗੱਲ ਠੀਕ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਅਗਰ ਕੋਈ ਇਤਰਾਜ਼ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਦਾ ਨਾਉਂ ਪੰਜਾਬੀ ਯੂਨੀ-ਵਰਸਟੀ ਨਹੀਂ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਤਾਂ ਪੰਜਾਬ ਯੂਨੀਵਰਸਟੀ ਦਾ ਨਾਉਂ ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ University ਰਖ ਦਿਉ ਤੇ ਇਸ ਦਾ ਨਾਉਂ ਪੰਜਾਬੀ ਯੂਨੀਵਰਸਟੀ ਰਖ ਦਿਉ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕੋਈ ਭੁਲੇਖਾ ਨਹੀਂ ਪਵੇਗਾ। ਇਸ ਵਿਚ ਕੋਈ ਹਰਜ ਨਹੀਂ। ਫਾਇਦਾ ਹੀ ਹੋਵੇਗਾ, ਨੁਕਸਾਨ ਨਹੀਂ। ਇਤਰਾਜ਼ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਇਹ affiliated ਯੂਨੀਵਰਸਟੀ ਨਾ ਬਣੇ। ਮੈਂ ਕਹਿੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਅਗਰ ਇਹ affiliated ਯੂਨੀਵਰਸਟੀ ਬਣੇਗੀ ਤਾਂ ਕੀ ਹਰਜ ਹੈ। ਅਗਰ ਪੰਜਾਬ ਯੂਨੀਵਰਸਟੀ ਨਾਲ town ਦੇ ਕਾਲਜ ਚਲਦੇ ਹਨ ਤਾਂ ਇਸ ਯੂਨੀਵਰਸਟੀ ਨਾਲ ਵੀ ਚੱਲੀਂ ਜਾਣਗੇ। ਇਸ ਬਿਲ ਵਿਚ ਇਕ ਮਕਸਦ ਹੈ ਪੰਜਾਬੀ language ਦੀ improvement ਦਾ। ਬਾਕੀ ਚੀਜ਼ਾਂ ਤਾਂ ਦੂਜੀ ਯੂਨੀਵਰਸਟੀ

ਵਾਲੀਆਂ ਹੀ ਹਨ। ਇਸ ਨਾਲ ਕੋਈ ਆਖਰ ਨਹੀਂ ਆ ਚਲੀ। ਇਸ ਦੀ ਨਿੰਦਿਆ ਕਿਉਂ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ? ਪੰਜਾਬ ਹਕੂਮਤ ਵਿਚ ਇਕ ਪੰਜਾਬੀ ਦਾ ਡੀਪਾਰਟਮੈਂਟ ਹੈ। ਅਗਰ ਉਸ ਨੂੰ extend ਕਰਕੇ ਇਸ ਹਦ ਤੱਕ ਲੈ ਜਾਣਾ ਹੈ ਤਾਂ ਇਸ ਨਾਲ ਕੋਈ ਆਖਰ ਨਹੀਂ ਆ ਚਲੀ। ਇਸ ਦਾ ਕੋਈ ਨੁਕਸਾਨ ਨਹੀਂ। ਹਰ ਚੀਜ਼ ਮਜ਼ਹਬ ਦੇ ਨਾਲ ਲਾਉਣ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਹਰ ਸ਼ਖਸ ਇਹ ਮਹਿਸੂਸ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਹਿੰਦੀ ਭਾਸ਼ਾ ਨਾਲ ਇਹ ਗੱਲ ਨਹੀਂ। ਪਰ ਉਹ Regional Language ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਅਪਣਾ ਸਕਦੇ। Majority ਦੀ language ਨਾਲ ਬੇਸ਼ਕ ਇਹ ਚੀਜ਼ ਨਹੀਂ। ਹਰ ਕੌਮ ਦੇ ਬੰਦੇ ਨੇ ਉਸ ਨੂੰ ਕਬੂਲ ਕਰ ਲਿਆ ਹੈ। ਉਹ National Language ਹੈ। ਉਸ ਨੂੰ ਅਪਨਾਉਣਾ ਹਰ ਸ਼ਖਸ ਦਾ ਫਰਜ਼ ਹੈ। ਅਸੀਂ ਮਹਿਸੂਸ ਕਰਦੇ ਹਾਂ, ਕਿ ਹਿੰਦੀ National Language ਹੈ, ਉਸ ਦੀ ਉਨਤੀ ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। ਉਸ ਦੇ ਨਾਲ ਹੀ ਰਿਜਨਲ language ਨੂੰ ਵੀ ਪਿਆਰ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਪਰ ਇਸ ਲਈ ਉਹ ਤਿਆਰ ਨਹੀਂ। ਤਾਂ ਹਰ ਸ਼ਖਸ ਖਿਆਲ ਕਰੇਗਾ ਕਿ ਹਿੰਦੀ ਲਾਗੂ ਕਰਨੀ ਵੀ ਇਕ ਫਿਰਕਾਦਾਰਾਨਾ ਗੱਲ ਹੈ। ਇਹ ਲੋਕਾਂ ਤੇ ਠੋਸੀ ਗਈ ਤਾਂ ਉਹ ਉਸ ਨੂੰ ਕਬੂਲ ਕਰਨ ਵਾਸਤੇ ਤਿਆਰ ਨਹੀਂ ਹੋਣਗੇ। ਜਦੋਂ ਪੰਜਾਬੀ ਜ਼ਬਾਨ ਨਾਲ ਵਿਤਕਰਾ ਕੀਤਾ ਜਾਏ ਤਾਂ ਇਹੀ ਕੁਝ ਹੋਏਗਾ। ਜੇ ਇਹ ਆਪਣੇ ਦਿਮਾਗ ਨੂੰ ਦਰੁਸਤ ਕਰਨ ਤਾਂ ਕੋਈ ਵਜਾਹ ਨਹੀਂ ਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਨੀਯਤ ਤੇ ਸ਼ਕ ਕੀਤਾ ਜਾਏ। ਇਸ ਵਿਚ ਕੋਈ ਵਡੀ ਗੱਲ ਨਹੀਂ। ਇਹ ਗੌਰਮੈਂਟ controlled body ਹੈ, ਕੋਈ elected body ਨਹੀਂ। ਗੌਰਮੈਂਟ ਉਸੇ ਜਮਾਤ ਦੀ ਹੋਣੀ ਹੈ ਜਿਹੜੀ majority ਵਿਚ ਹੈ। ਹਰ ਸ਼ਖਸ ਜਾਣਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਸਮੇਂ ਵਿਚ ਕਿਹੜੀ ਪਾਰਟੀ ਦੀ majority ਹੈ। ਪਰ ਇਹ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਹਾਏ ਮਰ ਗਏ, ਹਾਏ ਮਰ ਗਏ। ਮੈਂ ਇਹ ਗੱਲ ਨਹੀਂ ਸਮਝ ਸਕਿਆ। ਹਰ ਸ਼ਖਸ ਜਾਣ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿ ਜਿਹੜੇ ਫਰੀਕ ਦੀ ਗੌਰਮੈਂਟ ਹੈ ਉਸ ਨੇ ਆਪਣੀ ਮਰਜ਼ੀ ਨਾਲ ਸਾਰਿਆਂ ਨਾਲ treat ਕਰਨਾ ਹੈ। ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਇਹ ਅਕਾਲੀਆਂ ਨੂੰ ਖੁਸ਼ ਕਰਨ ਵਾਸਤੇ ਕੀਤਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਅਗਰ ਇਸ ਦੇ ਨਾਲ ਵਾਕਈ ਉਹ ਮੰਨ ਸਕਦੇ ਹਨ ਤਾਂ ਕੀ ਹਰਜ ਹੈ। ਇਸ ਦੇ ਨਾਲੋਂ ਕੋਈ ਚੰਗਾ ਸੌਦਾ ਫਾਇਦੇ ਵਾਲਾ ਨਹੀਂ। ਅਗਰ ਉਹ ਇਹ ਯੂਨੀਵਰਸਟੀ ਬਣਾ ਕੇ ਮੰਨ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਇਹ ਸਾਰੀ ਜਿਹੜੀ ਸੂਬੇ ਵਿਚ ਖੱਪ ਹੈ ਇਸ ਯੂਨੀਵਰਸਟੀ ਦੇ ਬਣ ਜਾਣ ਨਾਲ ਹਟ ਜਾਏ ਤਾਂ ਚੰਗਾ ਹੈ। ਜਿਹੜੇ ਲੋਕ ਇਸ ਲਈ ਟੈਕਸ ਦਿੰਦੇ ਹਨ ਇਹ ਕੋਈ ਵੱਖਰੀ ਗੱਲ ਨਹੀਂ। ਟੈਕਸ ਦੀ ਵਸੂਲੀ ਹੋ ਚੁਕੀ ਹੈ। ਇਸ ਨਾਲ ਖਾਸ ਫਰਕ ਨਹੀਂ ਪੈ ਜਾਂਦਾ ਜਦੋਂ ਇਹ ਪਤਾ ਹੈ ਕਿ ਯੂਨੀਵਰਸਟੀ ਗੌਰਮੈਂਟ ਦੀ controlled ਯੂਨੀਵਰਸਟੀ ਹੈ। ਉਸ ਵਿਚ ਗੌਰਮੈਂਟ ਦੀ ਮਰਜ਼ੀ ਨਾਲ ਹਰ ਕੰਮ ਹੋਣਾ ਹੈ ਤਾਂ ਡਰਨ ਵਾਲੀ ਕੋਈ ਗੱਲ ਨਹੀਂ। ਮੈਂ ਮਾਨ ਸਾਹਿਬ ਨਾਲ ਇਸ ਗੱਲ ਤੇ ਸਹਿਮਤ ਹਾਂ ਜੋ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਇਹ ਕਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਗੌਰਮੈਂਟ ਨੇ ਇਸ ਤੇ ਐਨਾ ਕੰਟਰੋਲ ਕਿਉਂ ਰਖਿਆ ਹੈ। ਸੈਨੇਟ ਦੇ ਮੈਂਬਰਾਂ ਵਿਚ ਚੀਫ ਮਨਿਸਟਰ ਨੂੰ ਲੈਣ ਦੀ ਕੀ ਲੋੜ ਹੈ ? ਬਾਕੀ ਮੈਂਬਰ ਗੌਰਮੈਂਟ ਦੇ ਬਣੇ ਹੋਏ ਹਨ। ਇਸ ਦਾ ਨਤੀਜਾ ਇਹ ਹੋਵੇਗਾ ਕਿ ਗੱਲ ਮੰਨਣੀ ਪਏਗੀ। ਆਖਿਰ ਜਿਹੜੀ ਹੁਣ ਗੌਰਮੈਂਟ ਹੈ ਇਕ ਪਾਰਟੀ ਦੀ ਗੌਰਮੈਂਟ ਹੈ। ਦੂਸਰੇ ਧੜੇ ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਲਾਜ਼ਮੀ ਤੌਰ ਤੇ ਅਫਸੋਸ ਹੋਏਗਾ ਕਿ ਸਾਡੀ representation ਨਹੀਂ। ਸਪੀਕਰ ਸਾਰੀ ਦੁਨੀਆਂ ਵਿਚ non-party man ਬਣਿਆ ਹੈ। ਹਿੰਦੁਸਤਾਨ ਵਿਚ ਅਸੀਂ ਇਹ convention ਨਹੀਂ ਕਾਇਮ ਕਰ ਸਕੇ ਕਿ ਸਪੀਕਰ non-party man ਹੋਵ, ਪਰ ਉਸ ਨੂੰ non-party man ਦੇ ਤੌਰ ਤੇ ਕੰਮ ਕਰਨਾ ਪੈਂਦਾ ਹੈ। ਉਸ ਨੂੰ ਆਪੋਜ਼ੀਸ਼ਨ ਦਾ ਤੇ ਸਾਰੀਆਂ ਪਾਰਟੀਆਂ ਦਾ confidence ਹਾਸਲ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਸੈਨੇਟ ਵਿਚ ਚੀਫ ਮਨਿਸਟਰ ਦੀ ਥਾਂ ਸਪੀਕਰ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।

ਸ੍ਰੀ ਸਪੀਕਰ : ਇਹ ਨਾ ਸਮਝ ਲੈਣ ਕਿ ਮੈਂ ਹੀ ਤੁਹਾਨੂੰ ਸਿਖਾਇਆ ਹੈ। (It may not be understood that I have asked the hon. Member to say so.)

[ਸਰਦਾਰ ਗੁਰਬਚਨ ਸਿੰਘ ਬਾਜਵਾ]

ਸਰਦਾਰ ਗੁਰਬਚਨ ਸਿੰਘ ਬਾਜਵਾ : ਇਹ ਭਾਵੇਂ ਸਮਝਣ, ਮੈਂ ਨਹੀਂ ਸਿੱਖਿਆ। ਸਪੀਕਰ ਨੂੰ ਆਪੋਜ਼ੀਸ਼ਨ ਦਾ confidence ਹੁੰਦਾ ਹੈ । ਇਸ ਲਈ ਇਥੇ ਬਜਾਏ ਚੀਫ ਮਨਿਸਟਰ ਦੇ ਸਪੀਕਰ ਕਰ ਦੇਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਵਿਚ Education Minister ਹੈ, Vice-Chancellor ਹੈ ਜਿਹੜਾ ਗੌਰਮੈਂਟ ਦੇ ਆਖੇ ਤੇ ਬਨਣਾ ਹੈ । ਜਦੋਂ ਬਾਕੀ ਸਾਰੇ ਮੈਂਬਰ ਗੌਰਮੈਂਟ ਦੇ ਬਣੇ ਹੋਏ ਹਨ ਤਾਂ ਹਰ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਗੌਰਮੈਂਟ ਦਾ ਨੁਕਤਾ ਨਿਗਾਹ ਹੋਏਗਾ। ਜਦੋਂ ਸਪੀਕਰ ਉਥੇ ਹੋਏਗਾ ਤਾਂ ਕੁਝ ਹੱਦ ਤੱਕ ਆਪੋਜ਼ੀਸ਼ਨ ਵਲੋਂ ਵੀ ਕੋਈ ਹੋਏਗਾ।

ਸ੍ਰੀ ਸਪੀਕਰ : ਇਕ ਗਲ ਤਾਂ ਠੀਕ ਹੈ ਕਿ ਚੀਫ ਮਨਿਸਟਰ ਤੇ ਚੀਫ ਜਸਟਿਸ ਨੂੰ ਰਖ ਲਿਆ ਤੇ third wing Legislature ਹੈ (One point is clear that the executive is represented by the Chief Minister and the judiciary is represented by the Chief Justice. The third wing i.e. Legislature should also be represented.)

ਸਰਦਾਰ ਗੁਰਬਚਨ ਸਿੰਘ ਬਾਜਵਾ : ਇਸ ਵਿਚ ਸਪੀਕਰ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ। ਉਥੇ ਸਿਰਫ ਇਕ ਧੜਾ ਬੈਠਾ ਹੈ। ਇਹ ਗ਼ਲਤ ਹੈ। ਚੀਫ ਮਨਿਸਟਰ ਦੀ ਬਜਾਏ ਸਪੀਕਰ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਜਿੰਨਾ ਚਿਰ Upper House ਹੈ ਉਸ ਦਾ ਚੇਅਰਮੈਨ ਵੀ ਇਸ ਵਿਚ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਤਾਕਿ ਹਰ ਪਾਸੇ ਦੇ ਧੜੇ ਦਾ confidence ਆ ਜਾਏ। Graduates ਅਤੇ ਹੋਰ interests ਦੀ ਇਸ ਵਿਚ representation ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਕਿ ਗੌਰਮੈਂਟ ਨੇ ਇਸ ਗੱਲ ਨੂੰ ਕਿਉਂ ਮੁਨਾਸਬ ਨਹੀਂ ਸਮਝਿਆ ਕਿ ਇਸ ਵਿਚ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ representation ਦਿਤੀ ਜਾਵੇ। ਇਸ ਗੱਲ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਇਹ ਬਿਲ ਪਾਸ ਕਰ ਦਿਤਾ ਜਾਵੇ। ਅਗਰ ਇਹ ਗੱਲ ਵੀ ਮੰਨ ਲਈ ਜਾਏ ਕਿ ਇਹ ਇਕ ਧੜੇ ਨੂੰ appease ਕਰਨ ਵਾਸਤੇ ਹੈ ਤਾਂ ਵੀ ਕੋਈ ਗੱਲ ਨਹੀਂ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਫਾਇਦਾ ਹੀ ਕਰਾਂਗੇ। ਯੂਨੀਵਰਸਟੀ ਦਾ ਜਿੰਨਾ ਢਾਂਚਾ ਹੈ ਇਸ ਨਾਲ standard of education ਨੂੰ ਲਾਜ਼ਮੀ ਤੌਰ ਤੇ ਉਚਾ ਕਰਾਂਗੇ ਕਿਉਂਕਿ ਇਸ ਦੇ ਨਾਲ ਕੰਟਰੋਲ ਹੋ ਜਾਵੇਗਾ। ਜਿੰਨੇ ਇਮਤਿਹਾਨ ਦਸਵੀਂ ਜਮਾਤ ਦੇ ਜਾਂ ਹੋਰ ਹੁੰਦੇ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ standard ਠੀਕ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਬਾਹਰਲੇ ਸਕੂਲਾਂ ਵਿਚ education ਅੱਛੀ ਨਹੀਂ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਇਮਤਿਹਾਨਾਂ ਦੇ ਨਤੀਜਿਆਂ ਤੋਂ ਪਤਾ ਲਗਦਾ ਹੈ ਕਿ ਪੜ੍ਹਾਈ ਦਾ ਮਿਆਰ ਕੀ ਹੈ। Subordinate Services Selection Board ਯਾ Public Service Commission ਦੀਆਂ ਰਿਪੋਰਟਾਂ ਆਉਂਦੀਆਂ ਹਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ standard ਦਾ ਪਤਾ ਲਗਦਾ ਹੈ ਕਿ ਪੜ੍ਹਾਈ ਦਾ standard ਕੀ ਹੈ। ਜਿਹੜੇ ਸਾਡੇ ਬਚੇ ਪਾਸ ਕਰਕੇ ਆਉਂਦੇ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ standard ਉਚਾ ਕਰਨ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਬਾਕੀ ਦੁਨੀਆਂ ਨਾਲ compete ਕਰਨਾ ਹੈ, ਬਾਕੀ ਯੂਨੀਵਰਸਟੀਆਂ ਨਾਲ compete ਕਰਨਾ ਹੈ, ਵਰਨਾ ਸਾਡੇ ਬਚੇ ਪਿਛੇ ਰਹਿ ਜਾਣਗੇ। ਜੇ ਅਸੀਂ ਇਹ ਯੂਨੀਵਰਸਟੀ ਨਹੀਂ ਬਣਾਵਾਂਗੇ ਤਾਂ ਇਹ ਗ਼ਲਤ ਚੀਜ਼ ਹੈ। ਇਸ ਬਿਲ ਨੂੰ ਜ਼ਰੂਰੀ ਤੌਰ ਤੇ ਛੇਤੀ ਤੋਂ ਛੇਤੀ ਪਾਸ ਕਰ ਦੇਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।

ਸ੍ਰੀ ਅਮਰ ਨਾਥ ਸ਼ਰਮਾ (ਕਾਂਗੜਾ) : ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਇਸ ਬਿਲ ਦੇ ਪੇਸ਼ ਕਰਨ ਉਤੇ, ਭਾਵੇਂ ਆਪੋਜ਼ੀਸ਼ਨ ਦੇ ਭਾਈਆਂ ਨੇ ਇਸ ਦੀ ਮੁਖਾਲਫਤ ਕੀਤੀ ਹੈ, ਪਰ ਮੈਂ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਬਹੁਤ ੨ ਵਧਾਈ ਦਿੰਦਾ ਹਾਂ। ਮੈਂ ਇਨਕਾਰ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ ਕਿ ਮੇਰੀ ਜ਼ਬਾਨ ਪੰਜਾਬੀ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਤੋਂ ਇਨਕਾਰ ਕਰਨਾ ਜ਼ਾਹਿਰ ਕਰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਸਾਨੂੰ ਆਪਣੇ ਦੇਸ਼ ਦੇ ਨਾਲ, ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਨਾਲ ਪਿਆਰ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਸਮਚੇ ਭਾਰਤ ਨਾਲ ਪਿਆਰ ਨਹੀਂ। ਅਸੀਂ ਦੇਸ਼ ਦੇ ਨਾਲ ਪਿਆਰ ਕਰਨਾ ਹੈ । ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ,

ਬਹੁਤ ਸਾਰੀਆਂ ਤਕਰੀਰਾਂ ਜਜ਼ਬਾਤੀ ਕੀਤੀਆਂ ਗਈਆਂ ਹਨ ਅਤੇ Election stunt ਬਣਾ ਕੇ ਕੀਤੀਆਂ ਗਈਆਂ ਹਨ, ਲੇਕਿਨ ਪੰਜਾਬ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਇਸ ਦਾ ਸਟੰਟ ਨਹੀਂ ਬਣਾਇਆ ਬਲਕਿ ਆਪਣੇ ਫਰਜ਼ ਦੀ ਅਦਾਇਗੀ ਕੀਤੀ ਹੈ। ਅਗਰ ਸ੍ਰੀ ਰਾਠੀ ਜੀ ਦੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਲਫਜ਼ਾ ਨੂੰ ਮੰਨ ਲਿਆ ਜਾਏ ਕਿ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ 75 ਫੀ ਸਦੀ ਆਬਾਦੀ ਦੀ ਭਾਸ਼ਾ ਹਿੰਦੀ ਹੈ ਤਾਂ ਮੈਂ ਇਹ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਉਸ 75 ਫੀ ਸਦੀ ਹਿੰਦੀ ਬੋਲਣ ਵਾਲੇ ਪੰਜਾਬੀਆਂ ਦਾ ਇਹ ਫਰਜ਼ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ linguistic minority ਵਿਚ ਰਹਿਣ ਵਾਲੇ ਭਾਈਆਂ ਦੀ ਬੋਲੀ ਦੀ ਪੂਰੀ ਰਖਿਆ ਕਰਨ। ਉਸ ਨੂੰ ਦੇਖਣ ਕਿ ਉਹ ਫੁੱਲਦੀ ਫਲਦੀ ਰਹੇ।

ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਤਹਾਨੂੰ ਯਾਦ ਹੋਏਗਾ ਕਿ ਜਦੋਂ ਹਿੰਦੀ ਰਖਸ਼ਾ ਸੰਮਤੀ ਦੀ agitation ਚਲ ਰਹੀ ਸੀ ਤਾਂ ਜਿਹੜੇ ਲੋਕ agitation ਚਲਾ ਰਹੇ ਸਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਕੋਲੋਂ ਕੁਝ ਗਲਤੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਸਨ। ਬੜੀ ਖੁਸ਼ੀ ਦੀ ਗੱਲ ਹੈ ਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚੋਂ ਇਕ ਹਿੱਸਾ ਹੈ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਅੱਜ ਮੰਨ ਲਿਆ ਹੈ ਕਿ ਸਾਰਾ ਸੂਬਾ ਹੀ ਦੋ ਭਾਸ਼ਾਵਾਂ ਵਾਲਾ ਹੈ। ਕੁਝ ਭਾਈ ਹਾਲੇ ਵੀ ਭੁਲੇ ਹੋਏ ਹਨ ਕਿ ਪੰਜਾਬੀ ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਭਾਸ਼ਾ ਹੀ ਨਹੀਂ ਹਾਲਾਂਕਿ ਸਾਰੇ ਹਿੰਦੁਸਤਾਨ ਨੇ ਮੰਨਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ ਕਿ ਪੰਜਾਬੀ ਗੁਰਮੁਖੀ script ਵਿਚ ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਭਾਸ਼ਾ ਹੈ।

ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਉਸ agitation ਦੇ ਵਕਤ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੋਸਤਾਂ ਨੇ ਖੁਦ ਕਿਹਾ ਸੀ ਕਿ ਪੰਜਾਬ University ਦੇ ਪਿਛਲੇ ਇਮਤਿਹਾਨਾਂ ਤੋਂ ਪਤਾ ਲਗਦਾ ਹੈ ਕਿ ਹਿੰਦੀ ਦੇ ਇਮਤਿਹਾਨ ਦੇਣ ਵਾਲਿਆਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਵਧ ਹੈ ਔਰ ਪੰਜਾਬੀ ਵਾਲਿਆਂ ਦੀ ਘਟ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਪੰਜਾਬੀ ਕੋਈ ਨਹੀ ਜਾਣਦਾ। ਮੈਂ ਲਾਲਾ ਜੀ ਦੀ ਯਾਦਾਸ਼ਤ ਲਈ ਉਨ੍ਹਾਂ ਅਗੇ ਅਰਜ਼ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਉਸ ਵੇਲੇ ਇਹ ਕਿਹਾ ਸੀ ਕਿ ਪੰਜਾਬੀ ਰੂਹਾਨੀਅਤ ਦੇ ਤੌਰ ਤੇ ਬੜੀ ਚੰਗੀ ਭਾਸ਼ਾ ਹੈ ਔਰ ਪੰਜਾਬ ਦਾ ਇਤਹਾਸ ਵੀ ਇਸ ਭਾਸ਼ਾ ਵਿਚ ਮਿਲ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਲੇਕਿਨ ਪੰਜਾਬੀ ਵਿਚ ਇਕ ਕਮੀ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਵਿਚ science ਨਹੀਂ, ਇਸ ਵਿਚ technology ਨਹੀਂ; ਇਸ ਵਿਚ ਕਨੂੰਨ ਨਹੀਂ। ਅੱਜ ਹਿੰਦੀ ਰਾਸ਼ਟਰ ਭਾਸ਼ਾ ਹੈ। ਇਹ ਸਾਰੇ ਦੇਸ਼ ਦੀ ਭਾਸ਼ਾ ਹੈ। ਜਿਸ ਪੰਜਾਬੀ ਬਚੇ ਨੇ ਸਾਰੇ ਹਿੰਦੁਸਤਾਨ ਵਿਚ ਤਰੱਕੀ ਕਰਨੀ ਹੈ ਤਾਂ ਉਸ ਨੂੰ ਹਿੰਦੀ ਜ਼ਰੂਰ ਪੜ੍ਹਨੀ ਪਵੇਗੀ ਔਰ ਹਿੰਦੀ ਵਿਚ ਅੱਗੇ ਵਧਣਾ ਪਵੇਗਾ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪੰਜਾਬੀ ਜ਼ਬਾਨ ਦੀ ਵੀ ਤਰੱਕੀ ਕਰਨੀ ਪਵੇਗੀ ਔਰ ਪੰਜਾਬ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਵੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਕਹਿਣ ਦੇ ਮੁਤਾਬਕ ਆਪਣੇ ਫਰਜ਼ ਦੀ ਅਦਾਇਗੀ ਕੀਤੀ ਹੈ। ਇਸ ਬੋਲੀ ਨੂੰ ਜ਼ਰੂਰ ਤਰੱਕੀ ਮਿਲਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਇਸ ਵਿਚ ਰੂਹਾਨੀਅਤ ਮਿਲ ਸਕਦੀ ਹੈ, ਇਸ ਵਿਚ ਪੰਜਾਬ ਦਾ ਇਤਿਹਾਸ ਮਿਲ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਸਾਡੇ ਉਸ ਨੇਤਾ ਨੇ ਜਿਸ ਨੇ ਦੇਸ਼ ਨੂੰ ਆਜ਼ਾਦ ਕਰਾਇਆ ਸੀ ਕਿਹਾ ਸੀ ਕਿ ਕਿਸੇ ਬਚੇ ਨੂੰ ਪੜ੍ਹਾਉਣਾ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਉਸ ਨੂੰ ਉਸ ਦੀ ਮਾਂ ਦੀ ਭਾਸ਼ਾ ਵਿਚ ਪੜ੍ਹਾਇਆ ਜਾਵੇ। ਇਹ ਸਾਡੇ ਨੇਤਾ ਰਾਸ਼ਟਰ ਪਿਤਾ ਮਹਾਤਮਾ ਗਾਂਧੀ ਜੀ ਨੇ ਕਿਹਾ ਸੀ। ਇਸ ਬਾਰੇ ਪਹਿਲੇ ਪੰਜਾਬ ਸਰਕਾਰ ਭੁੱਲੀ ਰਹੀ ਹੈ। ਖੈਰ ਮੈਨੂੰ ਇਸ ਚੀਜ਼ ਤੇ ਬਹਿਸ ਕਰਨ ਦੀ ਜ਼ਰੂਰਤ ਨਹੀਂ ਲੇਕਿਨ ਅੱਜ ਇਸ ਚੀਜ਼ ਤੋਂ ਇਨਕਾਰ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਕਿ ਨਾ ਤਾਂ ਇਸ ਚੀਜ਼ ਨਾਲ ਮਾਸਟਰ ਤਾਰਾ ਸਿੰਘ ਦੀ ਭੁਖ ਹੜਤਾਲ ਦਾ ਸਬੰਧ ਹੈ ਔਰ ਨਾ ਪੰਜਾਬੀ ਸੂਬੇ ਦਾ ਸਬੰਧ ਹੈ। ਅਸਲ ਸਬੰਧ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਪੰਜਾਬੀ ਪੰਜਾਬੀ region ਦੀ language ਹੈ ਇਸ ਲਈ ਇਸ ਦੀ ਤਰੱਕੀ ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। Minority ਹਮੇਸ਼ਾ ਆਪਣੀ language ਦਾ ਆਦਰ ਕਰਦੀ ਹੈ ਔਰ ਇਹ national integrity ਲਈ ਔਰ ਸਦਭਾਵਨਾ ਲਈ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ। ਪਰ ਮੇਰੇ ਦੋਸਤ ਟੰਡਨ ਜੀ ਨੇ ਕਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਬਿਲ ਲਿਆ ਕੇ ਦੇਸ਼ ਨੂੰ disintegrate ਕੀਤਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਜਿਹੜੇ ਦੋਸਤ ਭਾਰਤ ਦੀ ਸੰਸਕ੍ਰਿਤੀ ਨੂੰ ਕਾਇਮ ਰਖਣਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਨ ਔਰ ਦੇਸ਼ ਦੀ integration ਨੂੰ ਕਾਇਮ

[ਸਰਦਾਰ ਗੁਰਬਚਨ ਸਿੰਘ ਬਾਜਵਾ]

ਰਖਣਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਨ, ਮੈਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੋਸਤਾਂ ਅਗੇ ਦਰਖਾਸਤ ਕਰਾਂਗਾ ਕਿ ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਹਿੰਦੀ agitation ਵਿਚ ਸ਼ਾਮਲ ਹੋਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਵੀ ਪੰਜਾਬ ਨੂੰ ਦੋ ਭਾਸ਼ਾਵਾਂ ਵਾਲਾ ਰਾਜ ਸਮਝਣ ਵਿਚ ਕੋਈ ਚਿੰਤਾ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਉਥੇ ਉਹ ਇਸ ਚੀਜ਼ ਨੂੰ ਵੀ ਮੰਨ ਲੈਣ ਕਿ ਜਦੋਂ ਤਕ ਪੰਜਾਬੀ ਦੀ ਤਰੱਕੀ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ, minority ਦੇ ਜਜ਼ਬਾਤ ਦੀ ਤਸੱਲੀ ਨਹੀਂ ਹੋ ਜਾਂਦੀ, ਜਿਹੜੇ ਜਜ਼ਬਾਤ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਇਤਿਹਾਸ ਨਾਲ ਅਤੇ ਧਰਮ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਹਨ, ਉਸ ਵਕਤ ਤਕ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸ਼ਿਕਾਇਤ ਕਾਇਮ ਰਹੇਗੀ। ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਪੰਜਾਬ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਇਸ ਬਾਰੇ ਬਹੁਤ ਜਲਦੀ ਕਦਮ ਉਠਾਉਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਸੀ । ਲੇਕਿਨ ਪੰਜਾਬ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਜਲਦੀ ਕਦਮ ਨਹੀਂ ਉਠਾਇਆ। ਪਰ ਜੇ ਹੁਣ ਇਹ ਬਿਲ ਲੈ ਆਈ ਹੈ ਤਾਂ ਇਹ ਇਕ ਚੰਗਾ ਕੰਮ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਮੈਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਸਜਨਾਂ ਨੂੰ ਇਕ ਹੋਰ ਗੱਲ ਵੀ ਯਾਦ ਦਿਵਾ ਦੇਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਔਰ ਉਹ ਭਾਰਤੀ ਸੰਸਕ੍ਰਿਤੀ ਬਾਰੇ ਹੈ ਜਿਸ ਬਾਰੇ ਇਹ ਹਰ ਸਮੇਂ ਕਹਿੰਦੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਇਤਿਹਾਸ ਵਿਚ ਪੜ੍ਹਿਆ ਹੋਵੇਗਾ ਕਿ ਜਿਸ ਵੇਲੇ ਹਿਊਨ ਸਾਂਗ (Huen Sang) ਭਾਰਤ ਵਿਚ ਆਇਆ ਤਾਂ ਉਸ ਦੇ ਆਉਣ ਦਾ ਮਕਸਦ ਇਹ ਸੀ ਕਿ ਉਹ ਇਥੇ ਰਹਿ ਕੇ ਪਰਾਕਰਿਤਕ ਜ਼ਬਾਨ ਪੜ੍ਹੇ ਕਿਉਂਕਿ ਪਰਾਕਰਿਤਕ ਜ਼ਬਾਨ ਵਿਚ ਬੁਧ ਧਰਮ ਦੀਆਂ ਬਹੁਤ ਸਾਰੀਆਂ ਪੁਸਤਕਾਂ ਲਿਖੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਸਨ। ਉਸ ਵੇਲੇ ਇਥੇ ਪਰਾਕਰਿਤਕ ਜ਼ਬਾਨ ਦੀ ਵੀ University ਸੀ ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸੰਸਕ੍ਰਿਤ ਜ਼ਬਾਨ ਦੀਆਂ Universities ਸਨ । ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੋਰ ਜਿਹੜੀਆਂ ਜ਼ਬਾਨਾਂ ਇਥੇ ਬੋਲੀਆਂ ਜਾਂਦੀਆਂ ਸਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਸਾਰੀਆਂ ਦੀ ਆਪਣੀ ਆਪਣੀ University ਸੀ। ਇਸ ਲਈ ਵੀ ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਪੰਜਾਬ ਗੌਰਮੈਂਟ ਇਸ ਬਿਲ ਦੇ ਲਿਆਉਣ ਲਈ ਮੁਬਾਰਕ ਬਾਦ ਦੀ ਮੁਸਤਹਕ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਪਰਾਚੀਨ ਸੰਸਕ੍ਰਿਤੀ ਦੀ ਬੁਨਿਆਦ ਰਖਣ ਵਾਸਤੇ ਪਹਿਲਾ ਕਦਮ ਉਠਾਇਆ ਹੈ। ਇਸ ਬਾਰੇ ਸਾਨੂੰ ਵੋਟਾਂ ਦੇ ਬੜੇ ਤਾਨ੍ਹੇ ਦਿੱਤੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਮੈਂ ਲਾਲਾ ਜਗਤ ਨਾਰਾਇਣ ਨੂੰ ਯਾਦ ਦਿਵਾਉਂਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਜਦੋਂ D.A.V. College ਅਤੇ ਸਕੂਲ ਕਾਇਮ ਹੋਏ ਸਨ ਜਾਂ ਸਨਾਤਨ ਧਰਮ ਸਕੂਲ ਖੋਲ੍ਹੇ ਗਏ ਸਨ, ਮੈਨੂੰ D.A.V. institutions ਦਾ ਤਾਂ ਪਤਾ ਨਹੀਂ, ਪਰ ਸਨਾਤਨ ਧਰਮ ਸਕੂਲਾਂ ਬਾਰੇ ਮੈਂ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜਾਣਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਜਿਸ ਵੇਲੇ ਉਹ ਖੋਲ੍ਹੇ ਗਏ ਸਨ ਤਾਂ ਉਸ ਵੇਲੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਖੋਲ੍ਹਣ ਦਾ ਅਸਲ ਮਕਸਦ ਇਹ ਸੀ ਕਿਉਂਕਿ ਉਸ ਵੇਲੇ ਇਕ ਹੋਰ ਸਰਕਾਰ ਸੀ ਅਤੇ ਉਹ ਇਕ ਬਦੇਸ਼ੀ ਸਰਕਾਰ ਸੀ ਜਿਸ ਤੋਂ ਸਾਨੂੰ ਡਰ ਸੀ ਕਿ ਉਹ ਸਾਡੀ ਸੰਸਕ੍ਰਿਤੀ ਉਤੇ, ਸਾਡੇ ਤਮੱਦਨ ਉਤੇ ਕਿਧਰੇ ਛਾਪਾ ਨਾ ਮਾਰੇ । ਲੇਕਿਨ ਹੁਣ ਤਾਂ ਸਾਡੀ ਆਪਣੀ ਸਰਕਾਰ ਹੈ, ਆਪਣੀ ਤਹਿਜ਼ੀਬ ਹੈ, ਅਪਣੀ culture ਹੈ ਔਰ ਆਪਣਾ ਤਮੱਦਨ ਹੈ। ਇਸ ਗੱਲ ਲਈ ਕਿ ਹਮਾਲੀਆ ਪਰਬਤ ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ ਰਾਸ ਕੁਮਾਰੀ ਤਕ, ਗੁਜਰਾਤ ਕਾਠੀਆਵਾੜ ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ ਆਸਾਮ ਦੇ ਪਹਾੜਾਂ ਤਕ ਹਿੰਦੁਸਤਾਨ ਦੀ ਏਕਤਾ ਰਹੇ ਸਾਨੂੰ ਇਹ ਦੇਖਣਾ ਪਵੇਗਾ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਸਾਰੀਆਂ ਭਾਸ਼ਾਵਾਂ ਨੂੰ ਜਿਹੜੀਆਂ ਵਿਧਾਨ ਵਿਚ ਮੰਨੀਆਂ ਗਈਆਂ ਹਨ, ਪੂਰੀ ੨ ਤਰੱਕੀ ਦਿਤੀ ਜਾਵੇ ।

ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਮੈਂ ਇਕ ਹੋਰ ਗੱਲ ਉਨ੍ਹਾਂ ਭਾਈਆਂ ਨੂੰ ਯਾਦ ਦਿਵਾਉਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਜਿਹੜੇ ਪਰਾਚੀਨ ਸੰਸਕ੍ਰਿਤੀ ਦੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਕਰਦੇ ਹਨ ਔਰ ਜਿਹੜੇ ਆਖਦੇ ਹਨ ਕਿ ਦੇਸ਼ ਦੀ integration ਕਾਇਮ ਰਖਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ, ਕਿ ਹਿੰਦੁਸਤਾਨ ਵਿਚ ਵਕਤਨ ਫਵਕਤਨ ਵਿਧਾਨ ਬਣਦੇ ਰਹੇ ਹਨ ਔਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸਮਰਿਤੀ ਦੇ ਨਾਂ ਤੇ ਪੁਕਾਰਿਆ ਜਾਂਦਾ ਰਿਹਾ ਹੈ ਔਰ ਸਮੁਚੇ ਦੇਸ਼ ਦੀ ਤਰਫੋਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਮਾਨਤਾ ਦਿੱਤੀ ਜਾਂਦੀ ਰਹੀ ਹੈ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇਸ਼ ਦੇ ਆਜ਼ਾਦ ਹੋ ਜਾਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਅਸੀਂ ਇਕ ਨਵੀਂ ਸਮਰਿਤੀ ਬਣਾਈ ਸੀ ਜਿਹੜਾ ਹਿੰਦੁਸਤਾਨ ਦਾ ਵਿਧਾਨ ਸੀ। ਉਸ ਵਿਧਾਨ ਦੇ ਅੰਦਰ ਜਿਹੜੀਆਂ ਜਿਹੜੀਆਂ ਭਾਸ਼ਾਵਾਂ ਆਈਆਂ ਹਨ ਜਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ scripts ਆਏ ਹਨ, ਅਗਰ ਅਸੀਂ

ਉਨ੍ਹਾਂ ਸਾਰੀਆਂ ਭਾਸ਼ਾਵਾਂ ਦਾ ਉਥਾਨ ਨਹੀਂ ਕਰਸਕਾਂਗੇ ਤਾਂ ਕੀ ਅਸੀਂ ਦੇਸ਼ ਦੀ ਏਕਤਾ ਕਾਇਮ ਰਖ ਸਕਾਂਗੇ । ਇਸੇ ਲਈ ਪੰਜਾਬ ਸਰਕਾਰ, ਪੰਜਾਬੀ ਜ਼ਬਾਨ ਨੂੰ ਤਰੱਕੀ ਦੇਣ ਵਾਸਤੇ ਇਸ ਬਿਲ ਰਾਹੀਂ ਇਥੇ ਪੰਜਾਬੀ University ਕਾਇਮ ਕਰਨ ਲਗੀ ਹੈ। ਇਹ ਇਸ ਲਈ ਕਰਨ ਲਗੀ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਪੰਜਾਬ ਗੌਰਮੈਂਟ, ਇਸ ਦੇ ਚੀਫ ਮਨਿਸਟਰ ਤੇ ਦੂਜੇ ਕਾਰਜ ਕਰਤਾ ਇਹ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਇਥੇ ਨਾ ਹਿੰਦੂ ਦਾ ਨਾਂ ਰਹੇ ਨਾ ਸਿੱਖ ਦਾ ਨਾ ਰਹੇ ਬਲਕਿ ਸਿਰਫ ਪੰਜਾਬੀਆਂ ਦਾ ਨਾਂ ਰਹੇ ਔਰ ਪੰਜਾਬੀ ਦਾ ਨਾਂ ਰਹੇ । ਇਸ ਉਤੇ ਸਾਨੂੰ ਸਾਰਿਆਂ ਨੂੰ ਫਖਰ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ ਪੰਜਾਬੀ ਦੇ ਨਾਂ ਦੇ ਉਤੇ ਇਕ University ਬਣ ਰਹੀ ਹੈ। (ਘੰਟੀ ਦੀ ਆਵਾਜ਼)

ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਮੈਂ ਹਾਲੇ ਬਹੁਤ ਗਲਾਂ ਕਹਿਣੀਆਂ ਹਨ। ਮੈਂ ਅਗਲੀ sitting ਵਿਚ ਕਹਿ ਲਵਾਂਗਾ ।

(The Sabha then adjourned at 1.00 *p.m., to reassemble at* 2.30 *p. m. the same day, i.e. Thursday, the 28th September, 1961)*

14957/ P.V.S.—345—20-3-62—C., P. & S., Pb., Chandigarh.

ANNEXURE

(Please *see* foot-note appearing at page (8) 19 of the debate, dated the 28th September, 1961. Morning Sitting)

AMOUNT SPENT ON IMPROVEMENT TRUST, ROHTAK

***7298. Shri Mangal Sein.** Will the Minister for Industries be pleased to state: —

(a) the total amount so far spent on the Improvement Trust, Rohtak, since it was established;

(b) the sources of income of the said Trust during the period mentioned in part (a) above?

Shri Mohan Lal:

(a) Rs 77,506.51

(b) (i) Contribution from Municipal Committee, Rohtak. .. Rs 41,711

(ii) Loan from Government .. Rs 1,50,000

14957PVS—345—13-3-62—C. P. & S., Pb., Chadigarh.

Punjab Vidhan Sabha Debates

28th September, 1961 (Second Sitting)

Vol. II—No. 9

OFFICIAL REPORT

CONTENTS

Thursday, the 28th September, 1961

Price : Rs.— 3.05 nP.

ERRATA

PUNJAB VIDHAN SABHA DEBATES, VOL. II, NO. 9, DATED THE 28TH SEPTEMBER, 1961 (SECOND SITTING)

Read	*for*	*on page*	*line*
करता हूँ	रता हूँ	(9)13	21
ਹਿਸਿਆਂ	ਹਿਸਿਅ	(9)15	20
मालूम	ममालू	(9)18	2
फिरकाप्रस्ती	फिरकापुस्ती	(9)20	3
ਸਕਦਾ ਹੈ	ਸਰਦਾ ਹੈ	(9)24	1
ਸਰਕਾਰ	ਸਰਕਾਸ	(9)24	21
ਕਰਦੇ ਹੋ	ਕਰਦੇ ਹੋਂ	(9)26	7
ਖਡੂਰ ਸਾਹਿਬ	ਖਡੂੜ ਸਾਹਿਬ	(9)26	9
ਸਾਰਾ	ਸਾਰਾਹ	(9)27	25
आडंबर	बवंडर	(9)29	24
substitute	substitutte	(9)30	10
जाता है	जाता	(9)30	19
से	के	(9)31	last
बाले	बाली	(9)32	9
बनाते	बनते	(9)32	14
ਹੋ ਜਾਵੇਗੀ	ਹੇ ਜਾਵੇਗੀ	(9)33	5
किया करेगी	किया या करेगी	(9)33	6th from below
ਤੌਰ	ਤੋਂਰ	(9)40	17
ਪੜ੍ਹੋ	ਪੜ੍ਹੋਂ	(9)40	22
ਗੱਲ	ਕੱਲ	(9)40	5th from below
Shri Maudgil	Shri Mudgil	(9)41	3
ਲਈ	ਲਅੀ	(9)42	2
appointed	appointe	(9)42	28

Read	*for*	*on page*	*line*
advice	advise	(9)44	25
गवर्नर	पंवनर	(9)45	First
सामने	सामन	(9)47	11
ਕਰਨਾ	ਕਸਨਾ	(9)51	13
ਹੋਵੇ	ਹੋਵੋ	(9)54	6
ਸ਼ਕੂਕ	ਸਲੂਕ	(9)54	24
फख्र	फख	(9)55	3rd from below
error	errror	(9)56	20
solid contribution	Sold contribution	(9)57	5
(9)61	(9)6	(9)61	Heading

PUNJAB VIDHAN SABHA

Thursday, the 28th September, 1961 (Second Sitting)

The Vidhan Sabha met in the Assembly Hall, Sector 10, *Chandigarh, at* 2.30 *p. m. of the Clock. Mr. Speaker (Sardar Gurdial Singh Dhillon) in the Chair.*

The Punjabi University Bill, 1961 (Resumption of discussion clause by clause)

ਪੰਡਿਤ ਅਮਰ ਨਾਥ ਸ਼ਰਮਾ (ਕਾਂਗੜਾ) : ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਮੈਂ ਅਰਜ਼ ਕਰ ਰਿਹਾ ਸੀ ਕਿ ਅਸੀਂ education ਦੇਣ ਲਈ, ਇਹ ਕਾਨੂੰਨ ਬਣਾ ਰਹੇ ਹਾਂ । ਕਈ ਮੈਂਬਰ ਸਾਹਿਬਾਨ ਨੇ ਕਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਤਾਂ ਇਕ election stunt ਹੈ ਅਤੇ ਜੋ ਆਪਣੀ party ਨੂੰ ਵਾਪਿਸ in power ਲਿਆਉਣ ਵਾਸਤੇ ਰਖਿਆ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ । ਮੈਨੂੰ ਸਮਝ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦੀ ਕਿ ਪ੍ਰੋਫੈਸਰ ਸ਼ੇਰ ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਲਾਲਾ ਜਗਤ ਨਾਰਾਇਣ ਵਰਗੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਗਲਾਂ ਕਿਵੇਂ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਤਾਂ ਇਸ ਚੀਜ਼ ਦਾ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪਤਾ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਚੀਜ਼ ਪੰਜਾਬੀ ਦੇ ਵਿਕਾਸ ਦੀ ਖਾਤਰ ਕੀਤੀ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ । ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਤਾਂ ਬਲਕਿ ਇਹ ਚਾਹੀਦਾ ਸੀ ਕਿ ਉਹ ਪੰਜਾਬ ਸਰਕਾਰ ਨਾਲ ਮਿਲ ਕੇ ਇਹ ਵਧਾਈ ਦਾ ਕੰਮ ਕਰਦੇ ਅਤੇ ਇਸ Bill ਨੂੰ ਜਿਹੜਾ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਖਿਆਲ ਮੁਤਾਬਿਕ ਹੈ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ support ਕਰਦੇ । ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਲੋਂ ਇਕ ਚੀਜ਼ ਹੋਰ ਕਹੀ ਗਈ ਕਿ ਜਿਹੜਾ ਟੈਕਸ ਲਗਾਇਆ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ ਇਹ ਤਾਂ ਸਾਰੇ ਲੋਕਾਂ ਤੋਂ ਵਸੂਲ ਹੋਵੇਗਾ ਅਤੇ ਇਸ ਦਾ ਫਾਇਦਾ ਇਕੋ Region ਨੂੰ ਹੋਵੇਗਾ । ਸ਼ਾਇਦ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਖਿਆਲ ਵਿੱਚ ਇਹ ਗੱਲ ਨਹੀਂ ਰਹੀ ਕਿ ਜਦੋਂ ਕੁਰੂਕਸ਼ੇਤਰ ਯੂਨੀਵਰਸਟੀ ਬਣੀ ਸੀ ਤਾਂ ਉਸ ਵੇਲੇ ਸਾਰੀਆਂ ਮਿਉਂਸੀਪਲ ਕਮੇਟੀਆਂ ਅਤੇ ਡਿਸਟਰਿਕਟ ਬੋਰਡਾਂ ਨੂੰ letters issue ਕੀਤੇ ਗਏ ਸਨ ਕਿ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਯੂਨੀਵਰਸਟੀ ਬਣ ਰਹੀ ਹੈ ਤੁਸੀਂ ਦੱਸੋ ਕਿ ਇਸ ਦੀ ਕੀ help ਕਰੋਗੇ । ਉਸ ਵੇਲੇ Hindi Region ਵਾਲਿਆਂ ਨੇ ਹੀ ਨਹੀਂ ਬਲਕਿ Punjabi Region ਵਾਲਿਆਂ ਨੇ ਵੀ ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਨਹੀਂ ਲੱਖਾਂ ਰੁਪਿਆਂ ਦੀ ਸ਼ਕਲ ਵਿੱਚ ਸਰਕਾਰ ਦੀ ਇਮਦਾਦ ਕੀਤੀ ਸੀ । ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਜੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕੋਈ ਪੈਸਾ ਟੈਕਸ ਦੀ ਸ਼ਕਲ ਵਿਚ ਕਿਸੇ institution ਨੂੰ ਚਲਾਉਣ ਵਾਸਤੇ ਦੇ ਵੀ ਦਿਤਾ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਇਸ ਨਾਲ ਸੂਬੇ ਦੀ ਬੇਹਤਰੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਨਾ ਕਿ ਕਿਸੇ party ਦੀ । ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਮੈਂ ਇਸ ਬਿਲ ਵਿੱਚ ਦੋ ਚੀਜ਼ਾਂ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਅਤੇ ਮੇਰੀਆਂ ਤਜਵੀਜ਼ਾਂ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਜ਼ਰੂਰ ਮੰਨ ਲੈਣੀਆਂ ਚਾਹੀਦੀਆਂ ਹਨ । ਇਕ ਤਾਂ ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਿ ਸਰਦਾਰ ਭੁਪਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਮਾਨ ਨੇ ਕਿਹਾ ਹੈ ਅਤੇ ਬਾਜਵਾ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਕਿਹਾ ਹੈ, ਮੈਂ ਵੀ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ Senate ਵਿੱਚ ਦੋਹਾਂ Houses ਦੇ ਚੇਅਰਮੈਨ ਹੋਣੇ ਚਾਹੀਦੇ ਹਨ । ਜਦੋਂ ਪੰਜਾਬ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਵਿੱਚ ਦੋਹਾਂ Houses ਦੇ representatives ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਤਾਂ ਫੇਰ ਕੀ ਵਜ੍ਹਾ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਯੂਨੀਵਰਸਟੀ ਵਿੱਚ ਨਾ ਲਏ ਜਾਣ । ਇਕ ਹੋਰ ਗੱਲ ਜੋ ਮੈਂ ਕਹਿਣੀ ਹੈ ਉਹ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਜਿਥੇ ਅਸੀਂ ਐਨੀਆਂ Faculties ਰੱਖੀਆਂ ਹਨ ਉਥੇ ਸਾਨੂੰ spiritualism ਨੂੰ ਬੜ੍ਹਾਵਾ ਦੇਣ ਵਾਸਤੇ Moral Education ਦੀ Faculty ਦਾ ਪ੍ਰਬੰਧ ਵੀ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ।

ਸ੍ਰੀ ਸਪੀਕਰ : ਮੌਲਵੀ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਵੀ ਇਕ amendment ਦਿੱਤੀ ਹੈ । (Maulvi Abdul Ghani Dar has also given notice of an amendment in this respect.)

ਪੰਡਿਤ ਅਮਰ ਨਾਥ ਸ਼ਰਮਾ : ਜੇ ਕਰ ਮੌਲਵੀ ਸਾਹਿਬ ਨੇ amendment ਦਿੱਤੀ ਹੈ ਤਾਂ ਬਹੁਤ ਹੀ ਠੀਕ ਹੈ । ਮੈਂ ਅਰਜ਼ ਕਰ ਰਿਹਾ ਸੀ ਕਿ ਜਦੋਂ ਤੱਕ ਸਾਡੇ morals ਉਚੇ ਨਹੀਂ ਹੋਣਗੇ ਅਸੀਂ ਤਰੱਕੀ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦੇ । Education Minister ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਫਰਮਾਇਆ ਕਿ ਉਹ discipline ਉਚਾ ਲੈ ਜਾਣਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਨ । ਮੈਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਅਰਜ਼ ਕਰਾਂਗਾ ਕਿ ਜੇ ਤੁਸੀਂ discipline ਕਾਇਮ ਰਖਣਾ ਹੈ ਤਾਂ Moral Education ਦਾ ਸਿਲਸਲਾ ਜਾਰੀ ਕਰ ਦਿਉ । ਇਸ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਜਿਹੜਾ indiscipline ਵਧਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ ਇਹ ਘਟ ਜਾਵੇਗਾ । ਇਨ੍ਹਾਂ ਸ਼ਬਦਾਂ ਨਾਲ ਮੈਂ ਆਪਦਾ ਅਤੇ ਪੰਜਾਬ ਸਰਕਾਰ ਦਾ ਸ਼ੁਕਰੀਆ ਅਦਾ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਇਸ ਬੜੀ ਦੇਰ ਦੀ ਮੰਗ ਨੂੰ ਪੂਰਾ ਕੀਤਾ ਹੈ ।

ਸਰਦਾਰ ਅਜਮੇਰ ਸਿੰਘ (ਸਮਰਾਲਾ, ਜਨਰਲ) : ਮਾਨਯੋਗ ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਅਜ ਦਾ ਦਿਹਾੜਾ ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਤਾਰੀਖ ਵਿੱਚ ਸੁਨਹਿਰੀ ਲਫਜ਼ਾਂ ਵਿੱਚ ਲਿਖਿਆ ਜਾਣ ਵਾਲਾ ਹੈ । ਜਿਹੜੇ ਸੱਜਣਾਂ ਨੇ ਇਸ ਚੀਜ਼ ਨਾਲ ਇਤਫਾਕ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਇਹੋ ਉਮੀਦ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ । ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਆਖਿਆ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਬਦ-ਕਿਸਮਤੀ ਦਾ ਦਿਹਾੜਾ ਹੈ । ਮੈਨੂੰ ਅਫਸੋਸ ਹੈ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਜ਼ਹਿਨੀਅਤ ਤੇ ਕਿ ਉਹ ਇਸ ਨੂੰ ਇਸ light ਵਿੱਚ ਲੈਂਦੇ ਹਨ । ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਇਹ ਬਹੁਤ ਹੀ ਅਫਸੋਸਨਾਕ ਗੱਲ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਬਿਲ ਦੀ ਇਸ ਹਾਊਸ ਵਿਚ ਮੁਖਾਲਫਤ ਹੋਈ ਹੈ ਜਿਸ ਰਾਹੀਂ ਅੱਜ Government ਨੇ ਪੁਰਾਣੇ ਘਾਟੇ ਨੂੰ ਪੂਰਾ ਕਰਨ ਦਾ ਯਤਨ ਕੀਤਾ ਹੈ । ਪੰਜਾਬੀ ਜ਼ਬਾਨ ਜਿਹੜੀ ਕਿ ਇਸ ਸੂਬੇ ਦੀ ਜ਼ਬਾਨ ਹੈ ਅਤੇ ਜਿਸਨੂੰ ਕਿ ਵੇਦਾਂ ਦੇ ਵਕਤ ਤੋਂ ਚਲੀ ਆ ਰਹੀ ਪੁਰਾਣੀ ਜ਼ਬਾਨ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਇਸ ਨੂੰ ਹੁਣ ਤੱਕ ਸਾਡੇ ਬਜ਼ੁਰਗ ਬੋਲਦੇ ਆਏ ਹਨ । ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਜੰਮਦਿਆਂ ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ ਮਰਦਿਆਂ ਤੱਕ ਇਸ ਨੂੰ ਪੜ੍ਹਿਆ ਹੈ ਅਤੇ ਹੁਣ ਅਸੀਂ ਇਸ ਨੂੰ ਪੜ੍ਹਦੇ ਪੜ੍ਹਾਉਂਦੇ ਹਾਂ । ਜੇਕਰ ਇਸ ਵਿਚ ਕੋਈ ਕਿਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਕਮੀ ਰਹਿ ਗਈ ਹੋਵੇ, ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਿ ਪ੍ਰੋਫੈਸਰ ਸ਼ੇਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਕਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਵਿਸ਼ਾਲ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਤਾਂ ਫੇਰ ਅਗਰ Government ਇਸ ਨੂੰ ਵਿਸ਼ਾਲ ਕਰਨ ਵਾਸਤੇ ਕੋਈ ਯਤਨ ਕਰੇ ਤਾਂ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਦੁਖ ਨਹੀਂ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ । ਅਗਰ ਕੋਈ ਤਰੀਕਾ ਇਖ਼ਤਿਆਰ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਜ਼ਬਾਨ ਤਰੱਕੀ ਕਰੇ ਤਾਂ ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਸ ਵਿੱਚ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਕੋਈ ਰੋਕ ਨਹੀਂ ਪਾਉਣੀ ਚਾਹੀਦੀ । ਜੇ ਅੱਜ ਤਕ ਇਸ ਜ਼ਬਾਨ ਦੀ ਤਰੱਕੀ ਨਹੀਂ ਹੋਈ ਤਾਂ ਇਸ ਵਿਚ ਜ਼ਬਾਨ ਦਾ ਕੋਈ ਕਸੂਰ ਨਹੀਂ ਹੈ । ਇਹ ਉਸ ਹਕੂਮਤ ਦਾ ਕਸੂਰ ਹੈ ਜਿਸ ਨੇ ਇਸ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਹੋਂਦ ਵਿੱਚ ਆਉਣ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤਾ । ਇਹ ਜ਼ਬਾਨ ਇਸ ਸੂਬੇ ਦੀ ਬਹੁਗਿਣਤੀ ਦੀ ਜ਼ਬਾਨ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਦੇ ਮੁਤਅੱਲਿਕ ਪੰਡਤ ਜਵਾਹਰ ਲਾਲ ਨਹਿਰੂ ਜੀ ਨੇ ਵੀ ਇਹ ਗੱਲ ਆਖੀ ਹੈ ਕਿ ਮੌਜੂਦਾ ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਬਹੁ ਗਿਣਤੀ ਦੀ language ਵੀ ਪੰਜਾਬੀ ਹੈ । ਪੰਜਾਬ ਦੇ $1\frac{1}{2}$ 2 ਕਰੋੜ ਆਦਮੀ ਇਸ ਨੂੰ ਬੋਲਦੇ ਹਨ । ਜਦੋਂ ਤੋਂ ਪੰਜਾਬ ਦੀ

division ਹੋਈ ਹੈ ਇਹ ਉਸ ਵੇਲੇ ਤੋਂ ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਇਕ compulsory language ਹੈ । ਏਥੇ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ Schools ਔਰ Colleges ਖੁਲ੍ਹ ਗਏ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਰਾਹੀਂ ਇਸ ਦੀ ਵਿਦਿਆ ਦਿੱਤੀ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ । ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ District level ਤੇ ਵੀ ਇਹ ਜ਼ਬਾਨ Administration ਵਿੱਚ ਚਾਲੂ ਹੋ ਚੁੱਕੀ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਤੋਂ ਵੀ ਅੱਗੇ ਇਸ ਦੇ ਵਧਣ ਦਾ ਇਮਕਾਨ ਹੈ । ਇਸ ਸੂਬੇ ਵਿੱਚ ਇਕੋ ਇਕ ਪੰਜਾਬ ਯੂਨੀਵਰਸਟੀ ਹੈ । ਏਥੇ number of examinations and examinees ਵੇਖ ਲਓ ਕਿਤਨਾ ਹੈ । ਕਿਸੇ language ਦੇ develop ਕਰਨ ਵਾਸਤੇ ਉਸ ਬਾਰੇ research ਦਾ ਹੋਣਾ ਨਿਹਾਇਤ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ । ਤੁਸੀਂ ਬਾਹਰਲੇ ਮੁਲਕਾਂ ਵਿੱਚ ਵੇਖੋ । ਉਥੇ ਚੰਦ ਇਕ ਮੀਲ ਜਾਣ ਤੇ ਦੂਸਰੀ ਯੂਨੀਵਰਸਟੀ ਆ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਪਰ ਅੱਜ ਏਥੇ ਸਿਰਫ ਦੂਜੀ University ਬਣਾਉਣ ਤੇ ਇਹ objection ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਯੂਨੀਵਰਸਟੀ ਇਕ ਫਿਰਕੇ ਦੀ ਮੰਗ ਨੂੰ ਪੂਰਾ ਕਰਨ ਵਾਸਤੇ ਬਣਾਈ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ । ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਹ ਇਕ ਗਲਤ ਜ਼ਹਿਨੀਅਤ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਪੰਜਾਬੀ ਨੂੰ ਇਸ ਲਈ disown ਕਰਦੇ ਹਨ ਕਿਉਂਕਿ ਇਹ ਇਕ ਫਿਰਕੇ ਦੇ ਨਾਲ ਬਹੁਤਾ ਸਬੰਧ ਰੱਖਣ ਵਾਲੀ ਜ਼ਬਾਨ ਹੈ । ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਕਿਸੇ ਫਿਰਕੇ ਨਾਲ ਜ਼ਿਆਦਾ ਸਬੰਧ ਰੱਖਣ ਕਰਕੇ ਹੋਰ ਜ਼ਬਾਨਾਂ ਦੀ ਵੀ ਮੁਖਾਲਫਤ ਇਸੇ ਬਿਨਾ ਤੇ ਕੀਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ । ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਹ ਇਕ ਗਲਤ ਅਤੇ ਫਿਰਕੂ ਜ਼ਹਿਨੀਅਤ ਹੈ । ਪੰਜਾਬੀ ਯੂਨੀਵਰਸਟੀ ਬਿਲ ਦੀ ਮੁਖਾਲਫਤ ਕਰਨਾ, ਇਹੋ ਜਿਹੀ ਹਾਲਤ ਵਿੱਚ communal tendencies ਵਿਚ ਵਾਧਾ ਕਰਨ ਦੇ ਸਿਵਾ ਹੋਰ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਹੈ । ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਇਹ ਇਕ innocent ਜਿਹਾ Bill ਹੈ, ਇਹ ਹਿੰਦੁਸਤਾਨ ਦੀਆਂ 14 ਮੰਨੀਆਂ ਪਰਮੰਨੀਆਂ languages ਵਿਚੋਂ ਇਕ language ਦੀ development ਦਾ ਬਿਲ ਹੈ । ਅਗਰ ਪੰਜਾਬ Government ਇਸ language ਨੂੰ develop ਕਰਨ ਵਾਸਤੇ ਪੰਜਾਬੀ ਯੂਨੀਵਰਸਟੀ ਬਿਲ ਬਣਾ ਵੀ ਦਿੰਦੀ ਹੈ ਤਾਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਖੁਸ਼ ਆਮਦੀਦ ਕਹਿਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਸੀ। ਇਸ ਗੱਲ ਤੋਂ ਪਤਾ ਲਗਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਸੱਜਣ ਜੋ ਹਮੇਸ਼ਾ ਆਪਣੇ nationalist ਹੋਣ ਦਾ ਦਾਅਵਾ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਨਹੀਂ ਹਨ ਬਲਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸਾਰਾ ਹਾਊਸ ਸਮਝਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਇਕ ਫਿਰਕੂ ਧੜੇ ਨਾਲ ਸਬੰਧ ਰਖਦੇ ਹਨ ਔਰ communal basis ਤੇ organised ਹਨ । ਉਹ ਇਸ ਗੱਲ ਦਾ ਦਾਅਵਾ ਕਰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਅਸੀਂ ਸਹੀ ਮਾਨਿਆਂ ਵਿਚ ਕੌਮ ਪਰਸਤ ਹਾਂ ਅਤੇ ਜੋ ਕੁਝ ਅਸੀਂ ਹਿੰਦੁਸਤਾਨ ਦੇ ਵਾਸਤੇ ਸੋਚਦੇ ਹਾਂ ਉਹ ਸਮੁਚੇ ਤੌਰ ਤੇ ਸੋਚਦੇ ਹਾਂ । ਅਜ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਜਿਹੜੀ ਨਿਜੀ ਤਸਵੀਰ ਪੇਸ਼ ਕੀਤੀ ਹੈ ਉਸ ਤੋਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਜ਼ਹਿਨੀਅਤ ਦਾ ਪਤਾ ਲਗਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਹੈ । ਅਜ ਜਿਹੜਾ ਪੰਜਾਬੀ ਯੂਨੀਵਰਸਟੀ ਦਾ ਬਿਲ ਆਇਆ ਹੈ ਇਸ ਦੀ ਮੁਖਾਲਫਤ ਕਰਨੀ ਠੀਕ ਨਹੀਂ ਹੈ । ਇਸ ਵੇਲੇ ਸਾਡੇ ਸਾਹਮਣੇ ਦੇਸ਼ ਦੇ ਵੰਡਣ ਦਾ ਜਾਂ ਪੰਜਾਬੀ ਸੂਬੇ ਦਾ ਸਵਾਲ ਨਹੀਂ ਹੈ । ਬਲਕਿ ਇਕ ਸੂਬੇ ਦੀ ਜ਼ਬਾਨ ਦੀ ਤਰੱਕੀ ਦੇ ਵਾਸਤੇ ਯੂਨੀਵਰਸਟੀ ਬਣਾਉਣ ਦਾ ਸਵਾਲ ਸਾਡੇ ਸਾਹਮਣੇ ਹੈ । ਇਸ ਦੀ ਮੁਖਾਲਫਤ ਕਰਨੀ ਔਰ ਇਹ ਕਹਿਣਾ ਕਿ ਪੰਜਾਬੀ ਯੂਨੀਵਰਸਟੀ ਨਹੀਂ ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਇਹ ਕੋਈ ਦਾਨਾਈ ਵਾਲੀ ਗਲ ਨਹੀਂ ਹੈ । ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਏਥੇ ਹਿੰਦੀ ਰੀਜਨ ਦੇ ਵਿਚ ਸੰਸਕ੍ਰਿਤ ਯੂਨੀਵਰਸਟੀ ਬਣੀ । ਅਸੀਂ ਉਸ ਨੂੰ ਵੀ ਇਕ ਸ਼ਲਾਘਾਯੋਗ ਕਦਮ ਸਮਝਦੇ ਹਾਂ ਕਿਉਂਕਿ ਉਥੇ ਇਕ ਪੁਰਾਣੀ ਜ਼ਬਾਨ ਦੀ ਖੋਜ ਹੋਣੀ ਹੈ । ਉਸ ਯੂਨੀਵਰਸਟੀ ਦੇ ਵਾਸਤੇ ਵੀ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਸਮੁਚੇ ਖਜ਼ਾਨੇ ਵਿੱਚੋਂ ਰੁਪਿਆ

[ਸਰਦਾਰ ਅਜਮੇਰ ਸਿੰਘ]

ਮਨਜ਼ੂਰ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ ਔਰ ਇਸ ਹਾਊਸ ਨੇ ਖ਼ੁਸ਼ੀ ਦੇ ਨਾਲ ਵੋਟ ਪਾ ਕੇ ਉਸ ਖਰਚ ਦੀ ਮਨਜ਼ੂਰੀ ਦਿੱਤੀ ਸੀ । ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਏਥੇ ਇਹ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਹਿੰਦੀ ਦੀ development ਵਾਸਤੇ ਕੁਝ ਹੋਰ ਦੂਸਰੀਆਂ ਚੀਜ਼ਾਂ ਸੰਸਕ੍ਰਿਤ ਯੂਨੀਵਰਸਟੀ ਦੇ ਵਿਚ ਸ਼ਾਮਲ ਕਰਕੇ ਕੰਮ ਕੀਤਾ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ । ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਹ ਇਕ ਚੰਗੀ ਗਲ ਹੈ । ਮਗਰ ਜੇਕਰ ਇਹ ਗਲ ਕਹੀ ਜਾਵੇ ਕਿ ਪੰਜਾਬੀ ਯੂਨੀਵਰਸਟੀ ਬਿਲ ਨਹੀਂ ਪਾਸ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਔਰ ਪੰਜਾਬੀ ਯੂਨੀਵਰਸਟੀ ਨਹੀਂ ਬਣਨੀ ਚਾਹੀਦੀ ਕਿਉਂਕਿ ਪੰਜਾਬੀ ਜ਼ਬਾਨ ਇਤਨੀ ਵਿਸ਼ਾਲ ਨਹੀਂ ਇਹ ਹਰਗਿਜ਼ ਵਾਜਬ ਨਹੀਂ । ਇਸ ਤੋਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ignorance ਜ਼ਾਹਿਰ ਹੁੰਦੀ ਹੈ । ਮੈਨੂੰ ਸਮਝ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦੀ ਇਹ ਕਿਸ ਦਾਇਰੇ ਦੇ ਵਿਚ ਘੁੰਮਦੇ ਫਿਰਦੇ ਹਨ ਜਿਸ ਤੋਂ ਬਾਹਿਰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਹੋਰ ਦੁਨੀਆਂ ਦਿਖਾਈ ਹੀ ਨਹੀਂ ਦਿੰਦੀ । ਇਹ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਦੇ ਬਾਰੇ ਕੁਝ ਸੋਚਣਾ ਹੀ ਨਹੀਂ ਚਾਹੁੰਦੇ ।

ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਪਰੋਫੈਸਰ ਸ਼ੇਰ ਸਿੰਘ ਹੋਰਾਂ ਨੇ ਇਕ ਇਹੋ ਜਿਹੀ ਗਲ ਕਹੀ ਜਿਹੜੀ ਬਿਲਕੁਲ ਨਾਮੁਨਾਸਬ ਸੀ । ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਕਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਪੰਜਾਬੀ ਸੂਬੇ ਦੀ ਮੰਗ ਨੂੰ satisfy ਕਰਨ ਵਾਸਤੇ ਪੰਜਾਬੀ ਯੂਨੀਵਰਸਟੀ ਦੀ ਇਕ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਰਿਸ਼ਵਤ ਪੇਸ਼ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ । ਮੈਂ ਕਹਿੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਇਹ ਖਿਆਲ ਬਿਲਕੁਲ ਗਲਤ ਔਰ ਬੇਬੁਨਿਆਦ ਹੈ । ਅਗਰ ਕਿਸੇ ਸੂਬੇ ਦੇ ਵਿਚ ਕਿਸੇ ਜ਼ਬਾਨ ਦੀ ਜਾਇਜ਼ ਮੰਗ ਹੋਵੇ, ਜਿਸ ਦੇ ਪੂਰੀ ਨਾ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਵਿਚ agitation ਦੀ ਸ਼ਕਲ ਦਾ ਜਜ਼ਬਾ ਪੈਦਾ ਹੋ ਗਿਆ ਹੋਵੇ, ਅਗਰ ਉਥੋਂ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਆਪ ਚੁਣੀ ਹੋਈ ਸਰਕਾਰ ਉਸ ਚੀਜ਼ ਨੂੰ sense ਕਰਕੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ satisfy ਕਰਨ ਲਈ ਕੋਈ ਇਸ ਕਿਸਮ ਦਾ ਕਦਮ ਉਠਾ ਲੈਂਦੀ ਹੈ ਤਾਂ ਉਸ ਨੂੰ ਅਕਲਮੰਦੀ ਦਾ ਕਦਮ ਸਮਝਿਆ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ । ਇਸ ਕਰਕੇ ਇਹ ਕਹਿਣਾ ਕਿ ਕਿਸੇ communal ਤਬਕੇ ਨੂੰ ਖੁਸ਼ ਕਰਨ ਵਾਸਤੇ ਇਹ ਚੀਜ਼ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ, ਸਰਾਸਰ ਗਲਤ ਹੈ । ਇਹ ਮੰਗ ਤਾਂ ਕਾਫੀ ਦੇਰ ਪਹਿਲਾਂ ਤੋਂ ਚਲੀ ਆ ਰਹੀ ਹੈ ਔਰ ਅਜ ਇਹ ਬਿਲ ਦੀ ਸ਼ਕਲ ਵਿਚ ਇਸ ਹਾਊਸ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਆਈ ਹੈ । ਇਸ ਨੂੰ ਨਿੰਦਣਾ ਜਾਂ ਇਹ ਕਹਿਣਾ ਕਿ ਇਸ ਨੂੰ ਪਾਸ ਨਾ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ ਠੀਕ ਨਹੀਂ, ਸਗੋਂ ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਹ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਬੜੀ ਭਾਰੀ ਗਲਤੀ ਹੈ ਜਿਹੜੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਕਹਿ ਕੇ ਖਾਹਮਖਾਹ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਦਿਲਾਂ ਵਿਚ ਨਫ਼ਰਤ ਪੈਦਾ ਕਰਦੇ ਹਨ । ਜੇ ਕਿਸੇ ਭਰਾ ਨੇ ਪੰਜਾਬੀ ਜ਼ਬਾਨ ਨਹੀਂ ਪੜ੍ਹੀ ਤਾਂ ਉਹ ਇਸ ਨੂੰ ਪੜ੍ਹਨ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕਰੇ । ਤੁਸੀਂ ਪੰਜਾਬੀ ਦੇ ਵਿਚ ਪੁਰਾਣੇ ਤੋਂ ਪੁਰਾਣਾ literature ਪੜ੍ਹੋ । ਇਹ ਬਹੁਤ ਮਿਠੀ ਅਤੇ ਸੁੰਦਰ ਬੋਲੀ ਹੈ । ਇਸ ਦੇ ਵਿਚ ਕੁਝ ਲਫਜ਼ਾਂ ਦਾ ਵਾਧਾ ਕਰਨ ਵਾਸਤੇ ਸਾਡਾ Language Department ਬਣਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ । ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਮਿਹਨਤ ਕਰਕੇ ਲਫਜ਼ਾਂ ਦੀ dictionary ਤਿਆਰ ਕੀਤੀ ਹੈ । ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਹਰ ਕਿਸਮ ਦੀ ਸਾਇੰਸ ਦੇ ਲਫਜ਼ ਵੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਬਣਾਏ ਹਨ । ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਚੰਦ ਇਕ ਲਫਜ਼ਾਂ ਨੂੰ ਛਡ ਕੇ ਹੋਰ ਕੋਈ ਐਸੀ ਚੀਜ਼ ਨਹੀਂ ਜਿਸ ਨੂੰ ਕਿ ਪੰਜਾਬੀ ਦੇ ਵਿਚ express ਨਾ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੋਵੇ । ਤੁਸੀਂ ਸਭ ਪੰਜਾਬੀ ਬੋਲਦੇ ਹੋ ਔਰ ਸਮਝਦੇ ਹੋ । ਇਹ ਕਿਤਨੀ ਮਿੱਠੀ, ਜ਼ੋਰਦਾਰ ਅਤੇ ਜਾਨਦਾਰ ਜ਼ਬਾਨ ਹੈ । ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਜੇਕਰ ਤੁਸੀਂ ਪੰਜਾਬੀਅਤ ਨੂੰ ਕਾਇਮ ਰਖਣਾ ਹੈ ਤਾਂ ਤੁਹਾਨੂੰ ਪੰਜਾਬੀ ਨੂੰ ਪਹਿਲੇ ਕਾਇਮ ਰਖਣਾ ਪਏਗਾ । ਕਈ ਸਾਹਿਬਾਨ ਨੇ ਕਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਯੂਨੀਵਰਸਟੀ ਦਾ ਨਾਮ

ਪੰਜਾਬੀ ਯੂਨੀਵਰਸਟੀ ਨਹੀਂ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ । ਮੈਂ ਅਰਜ਼ ਕਰਨੀ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਸ ਦਾ ਨਾਮ ਪੰਜਾਬੀ ਯੂਨੀਵਰਸਟੀ ਹੀ ਰਹਿਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਇਸ ਤੋਂ ਪੰਜਾਬੀ character ਜ਼ਾਹਿਰ ਹੁੰਦਾ ਹੈ । ਬਾਕੀ ਜਿਹੜੀ ਦੂਸਰੀ ਯੂਨੀਵਰਸਟੀ ਹੈ ਉਸ ਦਾ ਨਾਮ ਭਾਵੇਂ ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ ਯੂਨੀਵਰਸਟੀ ਰਖ ਦਿੱਤਾ ਜਾਵੇ । ਅਜ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਵਿਚ ਪੰਜਾਬੀ ਲਈ ਵਡੀ ਡਿਗਰੀ ਐਮ. ਏ. ਦੀ ਹੈ ਔਰ ਉਸ ਤੋਂ ਅਗੇ ਅਜੇ ਤਕ ਅਸੀਂ ਨਹੀਂ ਵਧੇ। ਉਹ ਕਿਉਂ? ਉਹ ਇਸ ਕਰਕੇ ਕਿਉਂਕਿ ਅਜੇ ਤਕ ਪੰਜਾਬੀ ਜ਼ਬਾਨ ਨੂੰ ਅਜਿਹੇ ਮੌਕੇ ਹੀ ਨਹੀਂ ਮਿਲੇ। ਇਸ ਦੇ ਵਿਚ ਪੰਜਾਬੀ ਜ਼ਬਾਨ ਦਾ ਕੋਈ ਕਸੂਰ ਨਹੀਂ ਹੈ । ਅੰਗਰੇਜ਼ਾਂ ਦੇ ਜ਼ਮਾਨੇ ਵਿਚ ਤਾਂ ਅਸੀਂ aspire ਹੀ ਨਹੀਂ ਸਾਂ ਕਰ ਸਕਦੇ ਕਿਉਂਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ courts ਔਰ offices ਦੇ ਵਿਚ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਹੀ ਚਲਾਈ ਹੋਈ ਸੀ । ਇਸ ਵਾਸਤੇ ਉਦੋਂ ਪੰਜਾਬੀ ਵਲ ਤਵੱਜੋ ਨਹੀਂ ਸੀ ਦਿੱਤੀ ਗਈ। ਹੁਣ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਦੇ ਥਾਂ ਜੇ ਹਿੰਦੀ ਸਾਡੀ ਰਾਸ਼ਟਰ ਭਾਸ਼ਾ ਬਣੀ ਹੈ ਤਾਂ ਸਾਨੂੰ ਉਸ ਤੇ ਕੋਈ ਇਤਰਾਜ਼ ਨਹੀਂ ਹੈ । ਮਗਰ ਸਾਡੇ region ਦੀ ਜਿਹੜੀ ਜ਼ਬਾਨ ਹੈ ਉਹ ਪੰਜਾਬੀ ਹੈ । ਇਸ ਵਾਸਤੇ ਇਸ ਦੀ development ਲਈ ਜੇ ਕੋਈ ਕਦਮ ਚੁਕਿਆ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਉਸ ਦੇ ਖਿਲਾਫ ਬੋਲਣਾ ਠੀਕ ਨਹੀਂ । ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਸਾਡੇ ਵਜ਼ੀਰ ਤਾਲੀਮ ਨੂੰ ਹਰ ਪਾਸੇ ਤੋਂ ਮੁਬਾਰਿਕਬਾਦ ਮਿਲਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਮਿਹਨਤ ਦੇ ਨਾਲ ਏਸ Session ਦੇ ਵਿਚ ਇਹੋ ਜਿਹਾ ਬਿਲ ਲਿਆਂਦਾ ਹੈ ਜਿਸ ਦੀ ਕਿ ਬੜੀ ਦੇਰ ਤੋਂ ਉਡੀਕ ਕੀਤੀ ਜਾ ਰਹੀ ਸੀ । ਇਹ ਬਹੁਤ ਕਾਬਲੇ ਤਾਰੀਫ ਕਦਮ ਹੈ ਔਰ ਅਜ ਦਾ ਦਿਹਾੜਾ ਯਾਦ ਰਖਣ ਵਾਲਾ ਹੋਵੇਗਾ । ਲੋਕ ਕਿਹਾ ਕਰਨਗੇ ਕਿ ਅਜ ਦੇ ਦਿਨ ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਅਸੈਂਬਲੀ ਨੇ ਬੜਾ ਚੰਗਾ ਕੰਮ ਕੀਤਾ ਸੀ ।

ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਏਥੇ ਇਤਰਾਜ਼ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਪੰਜਾਬੀ ਯੂਨੀਵਰਸਟੀ ਦੇ ਵਾਸਤੇ ਲੋਕਾਂ ਤੇ ਟੈਕਸ ਕਿਉਂ ਲਗਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ । ਮੇਰੇ ਦੋਸਤ ਸ਼ਾਇਦ ਇਹ ਸਮਝਦੇ ਹਨ ਕਿ ਜਿਹੜਾ ਕਿਸਾਨ ਜਾਂ ਉਸ ਦਾ ਲੜਕਾ ਹੈ ਉਸ ਦੀ ਕਿਸਮਤ ਦੇ ਵਿਚ ਥੋੜੀ ਤਾਲੀਮ ਲੈਣੀ ਹੀ ਲਿਖੀ ਹੋਈ ਹੈ ਮਗਰ ਅਜ ਦੇ ਜ਼ਮਾਨੇ ਦੇ ਵਿਚ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਇਹ ਖਿਆਲ ਦਿਲੋਂ ਕਢ ਛਡਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ । ਅਜ ਸਾਡੀ ਸਰਕਾਰ ਦੀ ਇਹ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਹੈ ਕਿ ਦਸਵੀਂ ਤਕ ਸਭ ਦੀ ਤਾਲੀਮ ਹੋਵੇ ਔਰ ਜੇ ਕੋਈ ਬੱਚਾ ਅਗੇ ਪੜ੍ਹਨਾ ਚਾਹੇ ਤਾਂ ਉਸ ਨੂੰ ਬਿਲਾ ਸੂਦ ਰੁਪਿਆ ਦਿੱਤਾ ਜਾਵੇਗਾ ਤਾਕਿ ਉਹ ਉਚੀ ਤਾਲੀਮ ਹਾਸਲ ਕਰ ਸਕੇ। ਇਸ ਕਰਕੇ ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਅਜ ਕਿਸਾਨ ਦਾ ਲੜਕਾ ਵੀ ਪੜ੍ਹ ਸਕਦਾ ਹੈ ਔਰ ਉਹ ਅਗਰ ਚਾਹੇ ਤਾਂ ਕਾਲਜ ਦੀ ਤਾਲੀਮ ਲੈ ਸਕਦਾ ਹੈ । Highest education ਲੈਣ ਵਿਚ ਪਹਿਲੇ ਦੋ ਦਿਕਤਾਂ ਸਨ। ਪਹਿਲੀ ਦਿੱਕਤ ਇਹ ਸੀ ਕਿ ਗੈਰ ਜ਼ਬਾਨ ਦੇ ਵਿਚ ਬੱਚਿਆਂ ਨੂੰ ਪੜ੍ਹਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਸੀ । ਦੂਸਰੀ ਇਹ ਸੀ ਕਿ ਜਿਹੜੀ ਸ਼ਹਿਰੀ education ਹੈ ਉਹ ਪਿੰਡਾਂ ਦਿਆਂ ਬੱਚਿਆਂ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਸੀ ਹਾਸਲ ਹੁੰਦੀ । ਹੁਣ ਜਦੋਂ ਆਪਣੀ ਜ਼ਬਾਨ ਦੇ ਵਿਚ ਤਾਲੀਮ ਦਿੱਤੀ ਜਾਵੇਗੀ ਤਾਂ ਪਿੰਡਾਂ ਦੇ ਬੱਚੇ ਵੀ advantageous position ਨਾਲ ਹਰ ਸਾਇੰਸ ਪੜ੍ਹ ਸਕਣਗੇ ।

ਆਪਣੀ ਜ਼ਬਾਨ ਵਿਚ ਪੜ੍ਹ ਕੇ ਦਿਹਾਤੀ ਲੜਕਿਆਂ ਦਾ ਆਪਣਾ future ਤੇ ਆਪਣੇ ਸੂਬੇ ਦਾ future ਰੌਸ਼ਨ ਹੋਵੇਗਾ ਅਤੇ ਮੈਨੂੰ ਇਹ ਰੌਸ਼ਨ ਹੀ ਨਜ਼ਰ ਆਉਂਦਾ ਹੈ । ਹੁਣ ਜਦੋਂ ਉਹ ਆਪਣੀ ਜ਼ਬਾਨ ਵਿਚ ਇਮਤਿਹਾਨ ਦੇਣਗੇ, ਪਰਚੇ ਕਰਨਗੇ ਤਾਂ ਉਹ ਕਿਸੇ ਤੋਂ ਮਾਰ ਨਹੀਂ ਖਾ ਸਕਣਗੇ । ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਉਹ ਸਹੀ ਮਾਨਿਆਂ ਵਿਚ ਆਪਣੀ ਲਿਆਕਤ

[ਸਰਦਾਰ ਅਜਮੇਰ ਸਿੰਘ]

ਦਾ ਸਬੂਤ ਦੇ ਸਕਣਗੇ । ਦਿਹਾਤੀ ਲੜਕੇ ਵਿਦੇਸ਼ੀ ਜ਼ਬਾਨ ਵਿਚ ਪੜ੍ਹ ਕੇ ਸ਼ਹਿਰੀ ਲੜਕਿਆਂ ਨਾਲ ਮੁਕਾਬਲਾ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦੇ ਅਤੇ ਉਹ ਅਕਸਰ ਦੂਜੇ ਤੇ ਤੀਜੇ ਦਰਜੇ ਵਿਚ ਹੀ ਪਾਸ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਲੇਕਿਨ ਹੁਣ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਵਿਚ ਇਕ ਨਵੀਂ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਆਉਣੀ ਹੈ ਜਦੋਂ ਕਿ ਪੰਜਾਬ ਦਾ ਦਿਹਾਤੀ ਲੜਕਾ ਵੀ ਸਿਰ ਚੁਕ ਕੇ ਕਹਿ ਸਕੇਗਾ ਕਿ ਉਸਦੀ ਵੀ ਕਿਸੇ ਵਡੇ ਤੋਂ ਵਡੇ ਇਮਤਿਹਾਨ ਵਿਚ 1st division ਆ ਸਕਦੀ ਹੈ । ਮੈਂ ਅਰਜ਼ ਕਰਨੀ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਹੁਣ ਵੀ ਭਾਵੇਂ ਦਿਹਾਤੀ ਲੜਕੇ 2nd ਤੇ 3rd division ਵਿਚ ਹੀ ਪਾਸ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਲੇਕਿਨ Agriculture ਤੇ Community Development Departments ਵਿਚ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਕਿ rural ਆਬਾਦੀ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧ ਹੈ ਸ਼ਹਿਰੀ 1st division ਪਾਸ ਲੜਕਿਆਂ ਨਾਲੋਂ ਜ਼ਿਆਦਾ ਕਾਮਿਆਬ ਸਾਬਤ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਕਿਉਂਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਰਹਿਣ ਸਹਿਣ, ਬੋਲ ਚਾਲ, ਦਿਹਾਤੀਆਂ ਵਰਗੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਉਹ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਰਲ ਮਿਲ ਕੇ ਬੈਠ ਸਕਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਲੋਕ ਵੀ ਸਮਝਦੇ ਹਨ ਕਿ ਇਹ ਸਾਡੇ ਆਪਣੇ ਵਿਚੋਂ ਹੀ ਹਨ । ਇਸ ਲਈ ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਸ਼ਹਿਰੀ ਲੜਕਾ ਭਾਵੇਂ ਵਡੀਆਂ ਵਡੀਆਂ ਡਿਗਰੀਆਂ ਵਾਲਾ ਹੀ ਹੈ but he will not prove to be as good an officer as a 2nd or 3rd class graduate, belonging to rural areas. ਤੇ ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਸਾਡੀ ਹਕੂਮਤ ਦੀ ਜੋ ਦਿਹਾਤੀਆਂ ਵਲ ਤਵੱਜੋ ਗਈ ਹੈ ਇਹ ਬਹੁਤ ਚੰਗੀ ਗਲ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਲਿਹਾਜ਼ ਨਾਲ ਵੀ ਇਸ ਯੂਨੀਵਰਸਟੀ ਨੂੰ ਖੁਸ਼ ਆਮਦੀਦ ਕਹਿਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ । ਮੈਂ ਅਰਜ਼ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਦਿਹਾਤੀ ਲੜਕਿਆਂ ਨੂੰ ਵੀ technical education ਹਾਸਲ ਕਰਨ ਦਾ ਮੌਕਾ ਮਿਲਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਭਾਵੇਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਲਈ ਵਖਰੇ ਸਕੂਲ ਹੀ ਖੋਲ੍ਹ ਦਿਉ । ਇਹ ਨਾ ਹੋਵੇ ਕਿ ਦਿਹਾਤੀ ਚੂੰਕਿ 2nd ਤੇ 3rd ਕਲਾਸ ਹਨ ਅਤੇ ਦੂਜੇ 1st class ਲੈ ਗਏ ਹਨ ਇਸ ਲਈ ਉਹ ਹੀ ਫਾਇਦਾ ਉਠਾਉਂਦੇ ਰਹਿਣ । ਇਹ ਹਕੂਮਤ ਦਾ ਫਰਜ਼ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਸਭ ਵਲ ਤਵੱਜੋਹ ਦੇਵੇ । ਤੇ ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਸ ਯੂਨੀਵਰਸਟੀ ਦੇ ਬਣਨ ਨਾਲ ਪਿੰਡਾਂ ਵਾਲੇ ਜੋ ਬਹੁਤ ਚਿਰ ਤੋਂ ਪਿਛੇ ਪਏ ਹੋਏ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਵੀ ਮੌਕਾ ਮਿਲੇਗਾ ਕਿ ਉਹ ਵੀ highest education ਲੈ ਸਕਣ ।

ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਇਥੇ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਲੋਕਾਂ ਤੇ ਭਾਰ ਪਾਇਆ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ । ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਲੋਕ ਇਸ contribution ਨੂੰ ਜੋ ਉਹ ਕਰਨਗੇ, grudge ਨਹੀਂ ਕਰਨਗੇ ਸਗੋਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ contribution ਨਾਲ ਜੋ ਇਹ ਸ਼ਾਨਦਾਰ ਚੀਜ਼ ਬਣੇਗੀ ਉਸ ਨਾਲ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ sentiments ਵਾਬਸਤਾ ਹੋਣਗੇ ਕਿਉਂਕਿ ਉਹ ਸਮਝਦੇ ਹਨ ਕਿ ਇਸ ਪੰਜਾਬੀ ਯੂਨੀਵਰਸਟੀ ਨਾਲ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਆਪਣੀ ਜ਼ਬਾਨ ਦੀ ਤਰੱਕੀ ਹੋਵੇਗੀ । ਹੁਣ ਤਕ ਇਹ ਸਾਰਾ ਰੌਲਾ ਗੌਲਾ ਇਥੇ ਇਸ ਲਈ ਹੀ ਸੀ ਕਿ ਲੋਕ ਸਮਝਦੇ ਸਨ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਪੰਜਾਬੀ ਜ਼ਬਾਨ ਨਾਲ ਧੱਕਾ ਕੀਤਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ । ਤੇ ਹੁਣ ਜਦੋਂ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਪੰਜਾਬੀ ਜ਼ਬਾਨ ਨੂੰ ਤਰੱਕੀ ਦਾ ਪੂਰਾ ਮੌਕਾ ਮਿਲੇਗਾ, ਪੰਜਾਬੀਆਂ ਨੂੰ ਹਰ ਸ਼ੋਬੇ ਵਿਚ ਰਸਤੇ ਖੁਲ ਜਾਣਗੇ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਜ਼ਬਾਨ ਵਿਚ ਚੰਗੀ ਤੋਂ ਚੰਗੀ ਤੇ ਵਡੀ ਤੋਂ ਵਡੀ ਤਾਲੀਮ ਮਿਲੇਗੀ ਤਾਂ ਇਹ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਚੰਗੇ ਭਾਗ ਹੋਣਗੇ ਅਤੇ ਫਿਰ ਇਥੇ ਕਦੇ ਕੋਈ ਅਸ਼ਾਂਤੀ ਨਹੀਂ ਹੋਵੇਗੀ ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਕਦੇ ਇਥੇ ਕੋਈ agitation ਹੋਵੇਗੀ । ਪੰਜਾਬੀ ਯੂਨੀਵਰਸਟੀ ਕਾਇਮ ਹੋਣ ਨਾਲ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਗਿਆਨ ਹੋ ਜਾਵੇਗਾ ਕਿ ਇਹ ਜੋ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ

ਕਿ ਕਾਂਗਰਸ ਹਕੂਮਤ ਜੋ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਆਪਣੀ ਹਕੂਮਤ ਹੈ, ਇਸ ਦੇ ਦਿਲ ਵਿਚ ਕਿਸੇ ਇਕ ਜ਼ਬਾਨ ਲਈ ਫਰਕ ਹੈ, ਉਹ ਗਲਤ ਹੈ। ਜਿਥੋਂ ਤਕ ਪੰਜਾਬੀ ਜ਼ਬਾਨ ਦਾ ਤਅੱਲੁਕ ਹੈ ਇਹ ਸਾਰੇ ਪੰਜਾਬੀਆਂ ਦੀ ਜ਼ਬਾਨ ਹੈ ਅਤੇ ਕਿਸੇ ਇਕ ਫਿਰਕੇ ਦੀ ਜ਼ਬਾਨ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਇਸ ਤੇ ਹਰ ਪੰਜਾਬੀ ਨੂੰ ਫਖਰ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਭਾਵੇਂ ਉਹ ਹਿੰਦੂ ਹੈ ਜਾਂ ਸਿਖ ਹੈ। ਜਿਥੇ ਬਾਹਰਲੀਆਂ ਥਾਵਾਂ ਤੇ ਪੰਜਾਬੀਆਂ ਦੀ ਸ਼ਕਲੋ ਸੂਰਤ ਦੀ ਕਦਰ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਉਥੇ ਇਹ ਵੀ ਚੀਜ਼ ਹੈ ਕਿ ਜਦੋਂ ਉਹ ਪੰਜਾਬੀ ਵਿਚ ਗਲਬਾਤ ਕਰਦੇ ਹਨ ਤਾਂ ਦੂਸਰੇ ਸਮਝਦੇ ਹਨ ਕਿ ਇਹ ਸ਼ਾਨਦਾਰ ਸੂਬੇ ਦੇ ਵਸਣ ਵਾਲੇ ਹਨ। ਜਿਥੋਂ ਤਕ ਭਾਰ ਦਾ ਤਅੱਲੁਕ ਹੈ ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਹਰ ਕੋਈ ਇਸ ਵਿਚ ਖੁਸ਼ੀ ਖੁਸ਼ੀ contribution ਕਰੇਗਾ ਅਤੇ ਭਾਰ ਮਹਿਸੂਸ ਨਹੀਂ ਕਰੇਗਾ। (ਘੰਟੀ) ਜਬਰੀ ਤਾਲੀਮ ਹੋਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਵੀ ਜਦੋਂ ਡਿਸਟਰਿਕਟ ਬੋਰਡਾਂ ਦੇ ਪਰਾਇਮਰੀ ਜਾਂ ਮਿਡਲ ਸਕੂਲ ਹੁੰਦੇ ਸਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਲਈ ਅਸੀਂ ਢਾਲ ਬਾਸ਼ ਦਿੰਦੇ ਆਏ ਹਾਂ। ਰਿਆਸਤਾਂ ਵਿਚ ਵੀ ਅਸੀਂ ਵੇਖਦੇ ਆਏ ਹਾਂ ਕਿ religious institutions ਲਈ ਅਤੇ Partition ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਮਸਜਿਦਾਂ ਵਗੈਰਾ ਦੀ ਮੁਰੰਮਤ ਦੇ ਸਿਲਸਿਲੇ ਵਿਚ ਖਰਚ ਦਿੰਦੇ ਆਏ ਹਾਂ ਇਸ ਲਈ ਹੁਣ ਵੀ ਇਸ ਸਿਲਸਿਲੇ ਵਿਚ ਕੋਈ ਭਾਰ ਨਹੀਂ ਪਵੇਗਾ। ਤੇ ਮੈਂ ਇਸ ਲਈ ਗੌਰਮਿੰਟ ਨੂੰ ਮੁਬਾਰਕ ਬਾਦ ਪੇਸ਼ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਅਤੇ, ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਤੁਹਾਡਾ ਸ਼ੁਕਰੀਆ ਅਦਾ ਕਰਦਾ ਹਾਂ।

ਸਰਦਾਰ ਊਧਮ ਸਿੰਘ (ਫਿਲੌਰ) : ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਰਦਾਰ ਅਜਮੇਰ ਸਿੰਘ ਹੋਰਾਂ ਨੇ ਕਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਹਿਸਟਰੀ ਵਿਚ ਬਹੁਤ ਚੰਗਾ ਦਿਨ ਹੈ, ਮੈਂ ਇਸਦੇ ਨਾਲ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਹਿਮਤ ਨਹੀਂ ਹਾਂ ਲੇਕਿਨ ਇਹ ਕਹਿਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਕ ਚੰਗੀ ਚੀਜ਼ ਦੀ ਬੁਨਿਆਦ ਇਥੇ ਰਖੀ ਗਈ ਹੈ। ਰੀਜਨਲ ਫਾਰਮੂਲਾ 1956 ਵਿਚ ਬਣਿਆ ਸੀ। ਉਸ ਵਿਚ ਰੀਜਨਲ ਕਮੇਟੀਆਂ ਤੇ ਹੋਰ ਦੂਜੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਇਹ ਵੀ ਸੀ ਕਿ ਪੰਜਾਬੀ ਤੇ ਹਿੰਦੀ ਜ਼ਬਾਨਾਂ ਦੀ ਤਰੱਕੀ ਕੀਤੀ ਜਾਵੇ। 1956 ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਅਜ 1961 ਤਕ 5 ਸਾਲ ਹੋ ਗਏ ਹਨ ਪਰ ਇਸ ਪੰਜਾਬ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਇਸ ਗੱਲ ਵਲ ਕੋਈ ਖਾਸ ਧਿਆਨ ਨਹੀਂ ਦਿਤਾ ਅਤੇ ਜੇਕਰ ਕੁਝ ਮਾੜਾ ਮੋਟਾ ਧਿਆਨ ਦਿਤਾ ਹੈ ਤਾਂ ਉਸ ਨੂੰ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਿਭਾਣ ਦਾ ਜਤਨ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ। ਇਸ ਗੱਲ ਤੋਂ ਇਨਕਾਰ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਕਿ ਅਜ ਤਕ ਰੀਜਨਲ ਫਾਰਮੂਲੇ ਦੀ implementation ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ। ਇਹੋ ਵਜ੍ਹਾ ਹੈ ਕਿ ਅਕਾਲੀ ਦਲ ਨੇ ਰੀਜਨਲ ਫਾਰਮੂਲੇ ਦੀ implementation ਨਾ ਹੁੰਦੀ ਦੇਖ ਕੇ ਪੰਜਾਬੀ ਸੂਬੇ ਦਾ ਨਾਹਰਾ ਲਾਣਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿਤਾ ਜਿਸ ਦੇ ਕਾਰਨ ਅਜ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਬੜੀ ਭਾਰੀ ਸਰਗਰਮੀ ਨਜ਼ਰ ਆਉਂਦੀ ਹੈ। ਦੂਜੀ ਚੀਜ਼ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਸਜਨਾਂ ਨੇ ਉਸ ਵਕਤ ਰੀਜਨਲ ਫਾਰਮੂਲੇ ਦੀ ਮੁਖਾਲਫਤ ਕੀਤੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਹਿੰਦੀ ਐਜੀਟੇਸ਼ਨ ਚਲਾਈ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਸਜਨਾਂ ਨੇ ਹੀ 1951 ਦੀ ਮਰਦਮ ਸ਼ੁਮਾਰੀ ਵਿਚ ਪੰਜਾਬੀ ਜ਼ਬਾਨ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਮਾਦਰੀ ਜ਼ਬਾਨ ਲਿਖਾਣ ਤੋਂ ਸੰਕੋਚ ਕੀਤਾ। ਹੁਣ ਤਕ ਉਹ ਇਥੇ ਹਰ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਫਿਰਕਾਦਾਰਾਨਾ ਖਿਚਾਉ ਪੈਦਾ ਕਰਦੇ ਰਹੇ ਹਨ ਅਤੇ ਹੁਣ ਵੀ ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਹੈਰਾਨੀ ਦੀ ਗਲ ਹੈ ਕਿ ਜਿਸ ਜ਼ਬਾਨ ਨੂੰ ਇਹ ਦੋਸਤ ਘਰਾਂ ਵਿਚ ਬੋਲਦੇ ਹਨ, ਜੰਮਣ ਤੋਂ ਮਰਨ ਤਕ ਸਭ ਗਲਾਂ ਜਿਸ ਜ਼ਬਾਨ ਵਿਚ ਕਰਦੇ ਹਨ ਉਸ ਨੂੰ ਮਾਦਰੀ ਜ਼ਬਾਨ ਕਹਿਣ ਵਿਚ ਸੰਕੋਚ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਜੇਕਰ ਆਈਨੀ ਤੌਰ ਤੇ ਵੀ ਵੇਖਿਆ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਆਈਨ ਨੇ ਵੀ ਹਿੰਦੁਸਤਾਨ ਦੀਆਂ 14 ਜ਼ਬਾਨਾਂ ਵਿਚੋਂ ਪੰਜਾਬੀ ਨੂੰ ਇਕ ਜ਼ਬਾਨ ਮੰਨਿਆ ਹੈ। ਹਿੰਦੁਸਤਾਨ

[ਸਰਦਾਰ ਊਧਮ ਸਿੰਘ]

ਦੇ ਮਹਾਨ ਨੇਤਾ ਪੰਡਤ ਜਵਾਹਰ ਲਾਲ ਜੀ ਨਹਿਰੂ ਨੇ ਹੁਣੇ ਹੁਣੇ ਇਕ recent statement ਵਿਚ ਆਖਿਆ ਹੈ ਕਿ ਪੰਜਾਬੀ ਜ਼ਬਾਨ ਤਕੜੇ ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਤਕੜੀ ਜ਼ਬਾਨ ਹੈ ਅਤੇ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਬਹੁਤ ਭਾਰੀ ਹਿਸੇ ਦੀ ਜ਼ਬਾਨ ਹੈ; dominant ਹਿਸੇ ਦੀ ਜ਼ਬਾਨ ਹੈ । ਇਹ ਗੱਲ ਵੀ ਇਨ੍ਹਾਂ ਭਾਈਆਂ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਸੁਖਾਂਦੀ । ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਆਪਣੇ ਗੁਰੂ ਸ੍ਰੀ ਪੂਜਯ ਗੋਲਵਲਕਰ ਜੀ ਪਿਛਲੇ ਸਾਲ ਦੌਰੇ ਤੇ ਆਏ ਸਨ । ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਵੀ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਆਖ ਕੇ ਵੇਖ ਲਿਆ ਕਿ ਹਿੰਦੂ ਭਾਈਓ ਤੁਹਾਨੂੰ ਪੰਜਾਬੀ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਮਾਦਰੀ ਜ਼ਬਾਨ ਕਰਕੇ ਅਪਨਾਉਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਪਰ ਇਹ ਹਿੰਦੁਸਤਾਨ ਦੇ ਆਈਨ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਮੰਨਦੇ, ਪੰਡਤ ਨਹਿਰੂ ਦੇ ਆਖੇ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਮੰਨਦੇ, ਗੁਰੂ ਗੋਲਵਲਕਰ ਦੇ ਕਹਿਣ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਮੰਨਦੇ । ਇਕੋ ਰਟ ਹੈ ਕਿ ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਜ਼ਬਾਨ ਹਿੰਦੀ ਹੈ । ਇਕ ਦੋਸਤ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਇਥੋਂ ਦੀ 75 ਫੀ ਸਦੀ ਯਾ 80 ਫੀ ਸਦੀ ਆਬਾਦੀ ਦੀ ਜ਼ਬਾਨ ਹਿੰਦੀ ਹੈ । ਇਹ ਇਕ ਐਸਾ ਦਾਅਵਾ ਹੈ ਜਿਸ ਦੀ ਮਿਸਾਲ ਕਿਧਰੇ ਨਹੀਂ ਮਿਲ ਸਕਦੀ । ਬਾਕੀ ਹਿੰਦੁਸਤਾਨ ਅਤੇ ਬਾਹਰਲੇ ਦੇਸ਼ਾਂ ਵਿਚ ਕੋਈ ਅਜਿਹੀ ਮਿਸਾਲ ਨਹੀਂ । ਜੋ ਜ਼ਬਾਨ ਇਥੇ ਬੋਲੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਆਪਣੀ ਉਸ ਮਾਦਰੀ ਜ਼ਬਾਨ ਨੂੰ ਪਰੇ ਕਰ ਦੇਣਾ ਜਾਂ ਮਾਦਰੀ ਜ਼ਬਾਨ ਨਾ ਮੰਨਣਾ ਠੀਕ ਨਹੀਂ ਅਤੇ ਇਹ ਇਸ ਲਈ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਤਾਕਿ ਜਿਹੜੇ ਲੋਕ ਪੰਜਾਬੀ ਬੋਲਦੇ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਹੇਠਾਂ ਦਬਾ ਕੇ ਰਖਿਆ ਜਾਵੇ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਗਲ੍ਹ ਘੁਟਿਆ ਜਾਵੇ । ਇਸ ਵਾਸਤੇ ਇਸ ਜ਼ਬਾਨ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਅਪਣਾਉਂਦੇ, ਇਹ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ secularism ਹੈ । ਇਸ ਹਾਊਸ ਵਿਚ ਪੰਜਾਬੀ ਯੂਨੀਵਰਸਟੀ ਦੀ ਗਲ ਚਲ ਰਹੀ ਹੈ । ਮੈਂ ਹੈਰਾਨ ਹਾਂ ਕਿ ਇਸ ਯੂਨੀਵਰਸਟੀ ਦਾ ਬਨਾਉਣਾ ਇਨ੍ਹਾਂ ਭਰਾਵਾਂ ਨੂੰ ਬੁਰਾ ਕਿਉਂ ਮਾਲੂਮ ਦਿੰਦਾ ਹੈ । ਕਾਂਗਰਸੀ ਬੈਂਚਾਂ ਤੇ ਬੈਠੇ ਕੁਝ ਸਜਣਾਂ ਨੇ ਪੰਜਾਬੀ ਯੂਨੀਵਰਸਟੀ ਨੂੰ ਬੋਲੀ ਨਾਲ ਜੋੜਨ ਦਾ ਯਤਨ ਕੀਤਾ ਹੈ ਕਿ ਪੰਜਾਬੀ ਜ਼ਬਾਨ ਤਾਂ ਜ਼ਬਾਨ ਹੈ ਇਸ University ਦਾ ਕੰਮ ਤਾਂ ਹਿੰਦੀ ਲਈ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ । ਮੈਨੂੰ ਪਤਾ ਹੈ ਕਿ ਕਾਂਗਰਸ ਪਾਰਟੀ ਵਿਚ ਕੌਣ ਹੈ । ਮੈਨੂੰ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਯਾਦ ਹੈ, ਦੇਰ ਦੀ ਗਲ ਨਹੀਂ । ਜਿਹੜੇ ਸਜਣ ਕਾਂਗਰਸ ਵਿਚ ਜਨਰਲ ਸੈਕਰੇਟਰੀ ਦੇ ਤੌਰ ਤੇ ਰਹਿ ਚੁਕੇ ਹਨ, ਹੁਣ ਉਹ ਤਸ਼ਰੀਫ ਲੈ ਜਾ ਚੁਕੇ ਹਨ, ਲਾਲਾ ਜਗਤ ਨਾਰਾਇਣ ਜੀ ਵਜ਼ੀਰ ਤਾਲੀਮ ਅਤੇ ਕਾਂਗਰਸ ਦੇ ਜਨਰਲ ਸੈਕਟੇਟਰੀ ਰਹੇ ਹਨ। 1951 ਵਿਚ ਪਹਿਲੀ ਮਰਦਮ ਸ਼ੁਮਾਰੀ ਹੋਈ । ਜਲੰਧਰ ਜ਼ਿਲ੍ਹੇ ਵਿਚ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਹਰੀਜਨ ਭਰਾਵਾਂ ਨੂੰ ਭੜਕਾਇਆ । ਉਸ ਦੇ ਨਤੀਜੇ ਵਜੋਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਕੀ ਚੰਨ ਚਾੜ੍ਹਿਆ । ਉਸ ਦਾ ਕਾਰਨ ਹੈ ਕਿ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਇਸ ਵੇਲੇ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਮਨਾਂ ਵਿਚ ਜੋ ਤਸੱਲੀ ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ ਉਹ ਨਹੀਂ ਰਹੀ । ਇਹ ਅੱਗ ਲਾਉਣ ਵਾਲੇ ਭਰਾ ਅੱਜ ਵਜ਼ੀਰ ਨਹੀਂ, ਪਰ ਹਿੰਦੀ ਤੇ ਦਾਅਵਾ ਰਖਦੇ ਹਨ; ਆਪ ਕੁਛ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਤੇ ਲੋਕਾਂ ਤੋਂ ਕੁਛ ਕਹਾਉਂਦੇ ਹਨ । ਇਹ hon. Member ਨੂੰ ਸ਼ੋਭਦਾ ਨਹੀਂ । ਅਗਰ ਦੁਨੀਆ ਵਿਚ ਇਨਸਾਫ ਹੈ ਤਾਂ ਉਸ ਇਨਸਾਫ ਦਾ ਤਕਾਜ਼ਾ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਫੈਸਲਾ ਹੋਵੇ ਕਿ ਆਇਆ ਜਿਹੜੇ ਲੋਕ ਦੂਸਰਿਆਂ ਨੂੰ ਫਿਰਕਾਦਾਰ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਉਹ ਆਪ ਕੀ ਹਨ । ਜਦ ਪੰਜਾਬੀ ਜ਼ਬਾਨ ਦਾ ਮਸਲਾ ਸਾਹਮਣੇ ਆਉਂਦਾ ਹੈ ਜਾਂ ਕੋਈ ਵੀ ਅਜਿਹੇ ਤਰੀਕੇ ਦੀ ਗਲ ਸਾਹਮਣੇ ਆਉਂਦੀ ਹੈ ਤਾਂ ਇਹ ਲੋਕ ਪੰਜਾਬੀ ਜ਼ਬਾਨ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਜ਼ਬਾਨ ਨਹੀਂ ਮੰਨਦੇ ਅਤੇ ਉਲਟੀ ਰਟ ਲਗਾਉਂਦੇ ਹਨ । ਇਹੀ ਵਜ੍ਹਾ ਹੈ ਕਿ ਪੰਜਾਬੀ ਯੂਨੀਵਰਸਟੀ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਇਕ ਸਿਆਸੀ ਗਲ ਹੈ । ਹਿੰਦੂ ਯੂਨੀਵਰਸਟੀ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਲੇਕਿਨ ਭਾਰਤ ਦੇ ਆਈਨ ਦੇ ਥਲੇ ਬਨਾਰਸ ਵਿਚ ਹੈ । ਮੁਸਲਮ ਯੂਨੀਵਰਸਟੀ ਅਲੀਗੜ੍ਹ ਵਿਚ ਹੈ । ਪਾਰਲੀਮੈਂਟ ਵਿਚ ਜਦ ਬਹਿਸ ਮੁਬਾਹਸੇ ਹੋਏ ਹਨ ਤਾਂ

ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਇਹ ਗਲ ਵੀ ਰੜਕਦੀ ਹੈ ਕਿ ਅਲੀਗੜ੍ਹ ਦੀ ਯੂਨੀਵਰਸਟੀ ਕਿਉਂ ਚਲ ਰਹੀ ਹੈ। ਅਲੀਗੜ੍ਹ ਯੂਨੀਵਰਸਟੀ ਵਿਚ ਜੋ ਤਾਲੀਮੀ ਤੌਰ ਤੇ ਨੁਕਸ ਹੈ ਜਾਂ ਕੋਈ ਹੋਰ ਅਜਿਹੀ ਗੱਲ ਹੈ ਤਾਂ ਵੱਖਰੀ ਗਲ ਹੈ, ਪਰ ਜੇ ਇਸ ਨੂੰ ਇਸ ਕਰਕੇ criticise ਕਰਨਾ ਹੈ ਜਾਂ ਕਮਜ਼ੋਰ ਕਰਨਾ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਮੁਸਲਮਾਨਾਂ ਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਮੁਸਲਮਾਨਾਂ ਦੇ ਇੰਤਜ਼ਾਮ ਥਲੇ ਚਲ ਰਹੀ ਹੈ ਤਾਂ ਇਹ ਗਲ ਸਮਝ ਨਹੀਂ ਆਈ। ਪੰਜਾਬ, ਦਿੱਲੀ ਜਾਂ ਬਾਕੀ ਹਿੰਦੁਸਤਾਨ ਵਿਚ ਉਰਦੂ ਨੂੰ ਖਤਮ ਕਰ ਦਿਤਾ ਹੈ। ਇਹ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਏਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪੰਜਾਬੀ ਨੂੰ ਵੀ ਖਤਮ ਕਰ ਦਿਤਾ ਜਾਏ। ਅਸੀਂ ਉਰਦੂ ਦੇ ਚਾਹਵਾਨ ਹਾਂ। ਲੇਕਿਨ ਮੁਸੀਬਤ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਪੰਜਾਬੀ ਦੀ ਹਿਮਾਇਤ ਕਰਨ ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਦੂਸਰੇ ਭਰਾ ਫਿਰਕਾਦਾਰ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ। ਮਾਨ ਸਾਹਿਬ ਅਤੇ ਦੂਸਰੇ ਸਜਣਾਂ ਉਤੇ ਵੀ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ secularism ਦਾ ਵਾਰ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਇਹ ਖਤਰਾ ਹੈ ਕਿ ਜਿਹੜਾ ਫਤਵਾ ਅਕਾਲੀਆਂ ਦੇ ਖਿਲਾਫ ਸਾਦਰ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਸਾਡੇ ਖਿਲਾਫ ਵੀ ਸਾਦਰ ਨਾ ਹੋ ਜਾਏ। ਇਸ ਕਰਕੇ ਉਹ ਪੂਰੇ ਜ਼ੋਰ ਨਾਲ, ਪੂਰੀ ਤਾਕਤ ਨਾਲ ਇਸ ਗਲ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਮਨਵਾ ਸਕਦੇ। ਪਿਛਲੇ ਸਾਲ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਹੈ ਕਿ ਸਾਡੇ ਮਾਨਯੋਗ ਗਵਰਨਰ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਇਸ ਮਸਲੇ ਨੂੰ ਹਲ ਕਰਨ ਵਾਸਤੇ ਇਕ ਕਮੇਟੀ ਬਣਾਈ। ਉਸ ਕਮੇਟੀ ਦੀਆਂ ਕਿੰਨੀਆਂ ਹੀ ਮੀਟਿੰਗਾਂ ਹੋਈਆਂ। ਮਾਨ ਸਾਹਿਬ ਅਤੇ ਸਰਦਾਰ ਅਜਮੇਰ ਸਿੰਘ ਵੀ ਉਸ ਕਮੇਟੀ ਦੇ ਮੈਂਬਰ ਸਨ। ਉਸ ਕਮੇਟੀ ਦਾ ਕੀ ਹਸ਼ਰ ਹੋਇਆ ? ਉਹ ਕਮੇਟੀ ਕਿਥੇ ਗਈ ? ਉਸ ਦੀ ਰਿਪੋਰਟ ਕਿਉਂ ਨਹੀਂ ਆਈ ? ਉਹ ਕਿਉਂ ਇਸ ਮਸਲੇ ਨੂੰ ਹਲ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕੀ ? ਇਹ ਸਿਧੀ ਸਾਦੀ ਗਲ ਹੈ ਕਿ ਜਿਹੜੇ ਦੂਸਰਿਆਂ ਨੂੰ ਫਿਰਕਾਦਾਰ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਉਹ ਰਸਤੇ ਵਿਚ ਹਾਇਲ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਜੋ ਕੁਛ ਅਖਬਾਰਾਂ ਵਿਚ ਪੜ੍ਹਿਆ ਹੈ—

ਸ੍ਰੀ ਸਪੀਕਰ : ਸਰਦਾਰ ਉਧਮ ਸਿੰਘ, ਤੁਸੀਂ ਪੰਜਾਬੀ ਯੂਨੀਵਰਸਟੀ Bill ਬਾਰੇ ਹੀ ਕਹੋ। (The hon. Member should speak on the Punjabi University Bill only.

ਸਰਦਾਰ ਉਧਮ ਸਿੰਘ : ਮੈਂ ਆਪ ਨੂੰ ਅਰਜ਼ ਕਰਾਂਗਾ ਕਿ ਸਰਦਾਰ ਪਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਦੇ ਨਾਉਂ ਤੇ ਅਖਬਾਰਾਂ ਵਿਚ ਕੈਰੋਂ ਫਾਰਮੂਲਾ ਸਾਹਮਣੇ ਆਇਆ। ਮੇਰੀ ਇਤਲਾਹ ਹੈ, ਜੋ ਕੁਛ ਸੁਣਿਆ ਤੇ ਸਮਝਿਆ ਹੈ, ਉਸ ਦਾ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਉਹ ਕਿਥੇ ਦਫਨਾ ਦਿਤਾ ਗਿਆ। ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਭੇਡ ਦੇ ਲਿਬਾਸ ਵਿਚ ਜਿਹੜੇ ਭੇੜੀਏ ਬਣੇ ਬੈਠੇ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਹਕੀਕਤ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਆਉਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਪੰਜਾਬੀ ਯੂਨੀਵਰਸਟੀ ਦੀ ਮੁਖਾਲਫਤ ਇਹ ਕਹਿ ਕੇ ਕੀਤੀ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ ਕਿ ਚੂੰਕਿ ਅਕਾਲੀ ਐਜੀਟੇਸ਼ਨ ਚਲ ਰਹੀ ਹੈ, ਇਸ ਲਈ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸੰਤੁਸ਼ਟ ਕਰਨ ਲਈ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਰਿਸ਼ਵਤ ਦੇਣ ਲਈ ਇਹ ਬਣਾਈ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ। ਇਹ ਗਲ ਸਮਝ ਨਹੀਂ ਆਈ। ਮੈਂ ਤੁਹਾਡੇ ਰਾਹੀਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਸੱਜਣਾਂ ਨੂੰ ਦਸਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਅਕਾਲੀ ਦਲ ਨੇ ਕਦੇ ਮੁਤਾਲਬਾ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਕਿ ਪੰਜਾਬੀ ਯੂਨੀਵਰਸਟੀ ਬਨਾਉਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। ਅਕਾਲੀ ਦਲ ਨੇ ਪੰਜਾਬੀ ਸੂਬੇ ਦਾ ਮੁਤਾਲਬਾ ਕੀਤਾ ਹੈ ਅਤੇ ਪੰਜਾਬੀ ਯੂਨੀਵਰਸਟੀ ਲਈ ਕਦੇ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ। ਪੰਜਾਬ ਗੌਰਮੈਂਟ ਰਿਜਨਲ ਫਾਰਮੂਲੇ ਦੀ ਇਸ ਗੱਲ ਨੂੰ ਪੰਜ ਸਾਲ ਦੇ ਬਾਅਦ implement ਕਰਨ ਲਗੀ ਹੈ ਅਤੇ ਪੰਜਾਬੀ ਯੂਨੀਵਰਸਟੀ ਬਨਾਉਣ ਲਗੀ ਹੈ। ਇਸ ਤੇ ਇਹ ਕਹਿਣਾ ਕਿ ਅਕਾਲੀਆਂ ਨੂੰ ਰਿਸ਼ਵਤ ਦਿਤੀ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ, ਅਕਾਲੀਆਂ ਨੂੰ appease ਕੀਤਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਇਹ ਠੀਕ ਨਹੀਂ।

[ਸਰਦਾਰ ਉਧਮ ਸਿੰਘ]

ਜਿਸ ਵੇਲੇ ਹਿੰਦੀ ਐਜੀਟੇਸ਼ਨ ਚੱਲੀ ਸੀ ਉਸ ਵੇਲੇ ਜੋ ਸਜਣ ਉਸ ਵਿਚ ਸਨ ਉਹ ਏਥੇ ਬੈਠੇ ਹਨ। ਉਹ ਕਿਸ ਲਈ ਸੀ ? ਇਸ ਵਾਸਤੇ ਨਹੀਂ ਸੀ ਕਿ ਹਿੰਦੀ ਦੀ ਤਰੱਕੀ ਨਹੀਂ ਹੋ ਰਹੀ। ਹਿੰਦੀ ਤਾਂ ਸਾਡੀ ਰਾਸ਼ਟਰ ਭਾਸ਼ਾ ਹੈ। ਅੱਜ ਤੱਕ ਕਿਸੇ ਸਿਖ ਜਥੇਬੰਦੀ ਜਾਂ ਕਿਸੇ ਸਿਖ ਨੇ ਇਹ ਨਹੀਂ ਆਖਿਆ ਕਿ ਅਸੀਂ ਹਿੰਦੀ ਨਹੀਂ ਪੜ੍ਹਨਾ ਚਾਹੁੰਦੇ। ਅਸੀਂ ਹਿੰਦੀ ਨੂੰ ਅਪਣਾਉਂਦੇ ਹਾਂ। ਹਿੰਦੀ ਰਾਸ਼ਟਰ ਭਾਸ਼ਾ ਹੈ। ਇਸ ਨੂੰ ਅਪਣਾ ਮਾਣ ਹਾਸਲ ਹੈ। ਪੰਜਾਬੀ ਜ਼ਬਾਨ ਨੂੰ ਸ੍ਰੀ ਗੋਲਵਾਲਕਰ ਅਤੇ ਨਹਿਰੂ ਜੀ ਦੇ ਕਹਿਣ ਅਨੁਸਾਰ ਯੋਗ ਮੁਕਾਮ ਮਿਲਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਪੰਜਾਬੀ ਯੂਨੀਵਰਸਟੀ ਪੰਜਾਬੀ ਜ਼ਬਾਨ ਦੀ ਤਰੱਕੀ ਲਈ ਇਕ ਯਤਨ ਹੈ। ਇਹ ਸੱਜਣ ਇਸ ਦਾ ਨਾਉਂ ਭੀ ਬਰਦਾਸ਼ਤ ਕਰਨ ਵਾਸਤੇ ਤਿਆਰ ਨਹੀਂ। ਪੰਜਾਬੀ ਯੂਨੀਵਰਸਟੀ ਦਾ ਨਾਉਂ ਵੀ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੋਸਤਾਂ ਨੂੰ ਚੁਭਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਦਾ ਅੰਦਾਜ਼ਾ ਤੁਸੀਂ ਆਪ ਲਾ ਸਕਦੇ ਹੋ।

ਇਸ ਦੇ ਮੁਤੱਲਿਕ ਮੈਂ ਦੋ ਚੀਜ਼ਾਂ ਹੋਰ ਕਹਿਣੀਆਂ ਹਨ। ਪੰਜਾਬੀ ਯੂਨੀਵਰਸਟੀ ਬਨਾਉਣ ਦੀ ਇਕ ਚੰਗੀ ਗੱਲ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ। ਇਸ ਮਕਸਦ ਲਈ 50 ਫੀ ਸਦੀ ਪਰਾਪਰਟੀ ਟੈਕਸ ਅਤੇ ਪਿੰਡਾਂ ਵਿਚ 50 ਫੀ ਸਦੀ ਮਾਲੀਆ ਹੋਰ ਲੈਣਾ ਹੈ। ਜਿਹੜੀ ਚੀਜ਼ ਪੰਜਾਬੀ ਨੂੰ, ਪੰਜਾਬੀਅਤ ਨੂੰ ਦੇਣੀ ਹੈ ਉਸ ਲਈ ਸਰਕਾਰ ਇਹ ਟੈਕਸ ਲਾ ਕੇ ਬਦਨਾਮੀ ਖੱਟ ਰਹੀ ਹੈ। ਇਹ ਯੂਨੀਵਰਸਟੀ ਬਨਾਉਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। ਪੰਜਾਬ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਬਹੁਤ ਖਰਚ ਹਨ ਅਤੇ ਕਿਸਮ ਕਿਸਮ ਦੇ ਖਰਚ ਹਨ। ਕਈ ਗੈਰ ਜ਼ਰੂਰੀ ਖਰਚ ਹਨ। ਉਥੋਂ ਰੁਪਿਆ ਬਚਾ ਕੇ ਇਸ ਯੂਨੀਵਰਸਟੀ ਲਈ ਖਰਚ ਕੀਤਾ ਜਾਏ। ਪਿੰਡਾਂ ਵਾਲਿਆਂ ਤੇ, ਸਾਧਾਰਨ ਜਿਮੀਂਦਾਰਾਂ ਤੇ, ਵਾਹੀ ਕਰਨ ਵਾਲਿਆਂ ਤੇ ਇਹ ਭਾਰ ਨਾ ਪਾਇਆ ਜਾਏ। ਕਿਧਰੇ ਵੀ ਇਸ ਕਿਸਮ ਦੇ ਟੈਕਸ ਲਾ ਕੇ ਯੂਨੀਵਰਸਟੀ ਨਹੀਂ ਬਣੀ ਹੋਵੇਗੀ। ਹੋਰ ਖਰਚ ਵਿਚ ਕਮੀ ਕਰਕੇ, ਹੋਰ ਪਾਸਿਓਂ ਰੁਪਿਆ ਕੱਢ ਕੇ ਸਰਕਾਰ ਇਸ ਯੂਨੀਵਰਸਟੀ ਤੇ ਖਰਚ ਕਰੇ ਅਤੇ ਬਦਨਾਮੀ ਤੋਂ ਬਚੇ। ਜੋ ਇਹ ਅਛਾਈ ਹੈ ਇਸ ਦੀ ਨੇਕ ਨਾਮੀ ਹਾਸਲ ਕਰੇ। ਦੂਸਰੇ ਪਾਸੇ ਨਾ ਤੁਰੇ।

ਤੀਜੀ ਚੀਜ਼ ਜੋ ਮੈਂ ਅਰਜ਼ ਕਰਨੀ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਉਹ ਇਸ Punjabi University ਦੇ ਵਿਧਾਨ ਬਾਰੇ ਹੈ। ਇਸ ਵਿਚ ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਗੱਲ ਨਾ ਕੀਤੀ ਜਾਵੇ ਕਿ ਯੂਨੀਵਰਸਟੀ ਗਵਰਨਮੈਂਟ ਦੇ ਕਬਜ਼ੇ ਵਿਚ ਰਹੇ। ਅਜ ਇਹ in power ਹਨ, ਚੀਫ ਮਨਿਸਟਰ ਹਨ ਜਾਂ ਦੂਜੇ ਵਜ਼ੀਰ ਹਨ। ਪਰ ਇਹ ਜ਼ਰੂਰੀ ਨਹੀਂ ਕਿ ਕਲ੍ਹ ਵੀ ਇਹ ਹੀ ਰਹਿਣਗੇ। ਇਸ ਬਿਲ ਵਿਚ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ provisions ਕੀਤੇ ਹਨ ਕਿ ਵਜ਼ੀਰਾਂ ਅਤੇ ਸਰਕਾਰੀ ਅਫਸਰਾਂ ਦੇ ਸਿਵਾ ਇਸ ਵਿਚ ਹੋਰ ਕੋਈ ਦਖਲ ਨਹੀਂ ਦੇ ਸਕਦਾ। ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਤੁਸੀਂ ਸਾਡੀ ਇਸ Assembly ਦੇ ਸਪੀਕਰ ਹੋ ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕੌਂਸਲ ਦੇ ਚੇਅਰਮੈਨ ਹਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਇਸ University ਵਿਚ ਕੋਈ representation ਨਹੀਂ ਦਿਤੀ ਜਾ ਰਹੀ। ਇਸ ਲਈ ਮੈਂ ਕਹਿੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਸ ਦੇ ਵਿਧਾਨ ਨੂੰ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾ ਬਣਾਉ ਕਿ ਇਹ ਪੰਜਾਬੀ University ਦੀ ਥਾਂ ਤੇ ਇਕ ਸਰਕਾਰੀ University ਬਣ ਜਾਵੇ। ਇਸ ਲਈ ਮੈਂ ਸਭ ਸਜਣਾਂ ਨੂੰ ਕਹਾਂਗਾ ਕਿ ਇਹ Bill ਇਕ ਚੰਗੇ ਪਾਸੇ ਵਲ ਕਦਮ ਹੈ ਪਰ ਜਦੋਂ ਤਕ ਸਚਾਈ ਪ੍ਰਗਟ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ ਕਿ ਫਿਰਕਾਦਾਰ ਕੌਣ ਹੈ

ਔਰ ਫਿਰਕਾਦਾਰੀ ਵਲ ਕੌਣ ਲੈ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਉਸ ਵਕਤ ਤਕ ਇਸ ਦਾ ਕੋਈ ਫਾਇਦਾ ਨਹੀਂ ਹੋਵੇਗਾ ।

ਸ੍ਰੀ ਸਪੀਕਰ : General discussion ਤੇ ਹੀ ਪੂਰੀ ਇਕ sitting ਲੈ ਲਈ ਗਈ ਹੈ । (A full sitting has been devoted to the general discussion on this Bill.)

मौलवी अब्दुल गनी डर (नूह) : स्पीकर साहब, मुझे खुशी है कि इस बिल की सिवाए प्रोफैसर शेर सिंह के किसी भाई ने मुखालफत नहीं की। राठी साहब ने कहा कि यह बिल राये आमा के लिये भेज देना चाहिये। टंडन साहिब ने फरमाया कि Select Committee को सौंपना चाहिये। लाला जगत नारायण ने कहा कि हिंदी University भी बनाई जाये। स्पीकर साहिब, पंजाबी सिख भाइयों के लिये वैसी ही जागीर है जैसे उर्दू मुसलमानों के लिए ।

Sardar Ajmer Singh : It is wrong.

मौलवी अब्दुल गनी डार : सरदार अजमेर सिंह जी ने फरमाया है कि यह गलत है। लेकिन आखिर मैं भी सुन रहा हूं कि किस तरह बात चल रही है। हकीकत यह है कि पंजाबी आज से सालहा साल पहले पैदा हुई और हिन्दी इस की जन्म दाता थी आज से चार पांच सौ साल पहले गुरु नानक देव जी ने इनसानियत का सर बुलन्द करने के लिये इस ज़बान में अपना पैग़ाम दिया। लेकिन बद किस्मती से उन का एक ऐसी सरकार से वास्ता पड़ा जो इनसाफ नहीं कर रही थी। इस लिये उन्होंने बरादराने वतन के साथ कुरबानियां दीं। उन्होंने अपनी वाणी अपनी ज़बान में रखी और पहला ही रस्मुलखत अपनाया ताकि हिन्दू भाई आसानी के साथ गुरु साहिबान की वाणी को समझ सकें। लेकिन उस में improvement की ज़रूरत थी। इस लिये उन्होंने मात्रायें साथ लगाईं। स्पीकर साहब, जिन भाइयों ने मुखालफत की उन की बात समझने की कोशिश की लेकिन बदकिस्मती से मैं उन को समझ नहीं पाया। मेरे लिए यह भी शायद मुश्किल है कि अपनी सरकार को समझा सकूं कि इन्हें उस वक्त सूझी जब कि बकौल राठी साहब मुनासब वक्त नहीं। यह मैं इस लिये कह रहा हूं कि मेरी आखें देखती हैं कि हिन्दू भाइयों ने गन्ना देना कबूल नहीं किया और गुड़ की भेली देने को तैयार हो गये। मैंने यह कहा था कि U.P. में 80 लाख के करीब मुसलमान हैं जिन की ज़बान उर्दू है और जो उर्दू के दिलदादा हैं लेकिन चूंकि अकसरियत की राये हिन्दी के हक में थी इस लिये वहां हिन्दी को सरकारी ज़बान करार दिया गया। मैं ने यहां कहा था कि आप पंजाबी को कबूल करें तो हिन्दू भाइयों ने कबूल नहीं किया। जब सरकार ने हिन्दी रिजनल कमेटी में यह प्रस्ताव पास करवाया तो मेरी राये उस वक्त भी यही थी लेकिन कोरम न होने के बावजूद भी यह प्रस्ताव पास हुआ कि पंजाबी को हिंदी region में ठोंसा न जाये। मैं ने उस वक्त भी अर्ज़ किया था कि आप गलत तरफ जा रहे हैं और University के खुदा वन्दों को भी यही राये थी तो आज घबरा कर क्यों कहते हैं कि हिंदी की भी University होनी चाहिये। पंजाब में झगड़ा कराने के लिये जब सच्चर फार्मूला बना तो मैं ने कहा

मौलवी अब्दुल गनी डार]
कि न बनाओ। उस के बाद मैं ने Regional फार्मूला की मुखालफत की क्योंकि मैं पंजाब को एक देखना चाहता था। इस लिये मैं अर्ज़ करता हूं कि अगर सरकार अब तक नहीं समझ पाई तो मेरी दरखास्त है कि वह समझ जाये कि यह बात रोज़े रोशन की तरह अयां है कि Regional कमेटियों को बहुत जल्द powers मिलने वाली हैं वरना पंजाब तबाह हो जायेगा क्योंकि आप ने खुद तबाही की बुनियाद रखी है।

हिन्दुस्तान ने जहां गालिब और इकबाल जैसे उर्दू के शाइरों को जन्म दिया वहां पर वारिस शाह जैसे पंजाबी के शाइरों को भी जन्म दिया जो कि शैक्सपियर से कम नहीं है। वारिसशाह ने पंजाबी को वह किताब दी जो कि कभी फनाह नहीं होगी। अदब में उस का दरजा बहुत ऊंचा रहेगा। मेरे भाई ने यहां पर लिपि की बात चलाई थी। हमारे यहां दो लिपियां थीं। एक वह जिस को लंडे बोलते हैं, वह पहाड़ों में अब भी चलती है। मेरे मां बाप ने मुझे मकतब नहीं भेजा, स्कूल में नहीं भेजा। मुझे वहां भेजा जहां पर लंडे पढ़ाए जाते हैं। मैं तीन साल तक लंडे ही पढ़ता रहा। मुझे उस लिपि से प्यार है। दूसरी गुरमुखी लिपि थी। इस को गुरु साहिबान ने ईजाद नहीं किया, सिखों ने इस को नहीं बनाया। इस को हमारे बाप दादा ने बनाया था। यह बहुत पुरानी लिपि है।

Mr. Speaker : Please speak on the Bill under consideration.

मौलवी अब्दुल गनी डार: स्पीकर साहिब, मैं कहना चाहता हूं कि रिजनल कमेटियां बहुत ताकत लेने वाली हैं। इन के अख्तियार में यह मजमून होगा। वह देखेंगी कि किस तरह से काम चलाना है। सरकार यह बिल बेवक्त लाई है। यह इस का हल नहीं है। मैं ने तो रेज़ोल्यूशन के वक्त भी रिजनल कमेटी की मीटिंग में कहा था कि इस को oppose न करो। लेकिन वे न माने। अगर अकलमंद होते तो मेरा कहना मान लेते। (*Interruptions*) पंजाबी यूनिवर्सिटी गलत वक्त पर कायम की जा रही है......अब सरकार का फर्ज़ है कि मास्टर तारा सिंह की जान बचाए। उन की ज़िंदगी से आप न खेलें। पंजाबी का बड़ा अधिकार है, ऊंचा दरजा है (*Interruptions*) मैं यूनिवर्सिटी की बात को पसंद करता हूं लेकिन साथ ही साथ अर्ज़ करता हूं कि जब आप Agricultural University बनाने जा रहे थे तो मैं उस के खिलाफ नहीं था। मैं तो improvement पेश करता था। इस में भी कहता हूं कि Legislature का आदमी इस में रखें। (*Interruptions*) हम यूनिवर्सिटी को खिलौना नहीं बनाना चाहते। सरकार हमेशा के लिये नामज़दगी करती चली जाएगी। यह ठीक नहीं है। (घंटी की आवाज़) जनाब, मैं आप का शुक्रिया अदा कर के बैठता हूं।

श्री राम चन्द्र कामरेड (नूरपुर) : स्पीकर साहिब, जौक़ का एक शेर है :—

गुलहाए रंगा रंग से है ज़ीनते चमन,
ऐ ज़ौक इस जहां को है जेब इख्तलाफ से। (*Interruptions*)

हमारे हमसाया देश के एक नेता ने कहा था —

Let hundred flowers blossom.

(*Interruptions*)

आया वह flowers दस्ते गुलची ने चुन लिये, यह तो मैं नहीं कहता, लेकिन हमारे देश में flowers blossom करने की खातिर जो कुछ किया जा रहा है, यह पंजाबी University उस का एक नमूना है। ज़बान के झगड़े हों या University के झगड़े मैं समझता हूं कि हमारे देश में इस समय नहीं होने चाहियें। हम एक democratic country में रह रहे हैं और democratic countries में एक दूसरे की इज्ज़त करना, एक दूसरे के ख्यालात का एहतराम करना और एक दूसरे को ख्यालात की आज़ादी देना और अपनी मर्ज़ी के मुताबिक उसे तरक्की करने देना, उसे ऐसा करने में मदद देना एक बुनियादी चीज़ है। यह लोगों को करना चाहिये। मैं ने हाउस में दोनों तरफ से बातें सुनी हैं और इस नतीजे पर पहुंचा हूं कि लोगों को ज्यादा इख्तलाफ नहीं है केवल लफ्ज़ों की तेज़ी की वजह से थोड़ी सी गलत फहमी है। जब हमारे देश में चौदह ज़बानें मान ली गई हैं और पंजाबी उन में से एक है तो इस की तरक्की के लिये अगर कोई University खोली जाती है तो मैं समझता हूं कि मुनासिब काम किया जा रहा है। लेकिन जब ऐसा मुनासिब काम भी किया जाए तो भी गलत फहमी क्यों होती हैं इस का कारण है कि हम जमहूरी तरीके से सोचने में शुरुआत ही कर रहे हैं। वरना हमें किसी भी जबान की तरक्की होते देख कर खुश होना चाहिये। दूसरे देशों में तो मैं ने देखा है कि दो दो और तीन तीन ज़बानें पढ़ने वाले बहुत होते हैं। पंजाब को सब लोग द्विभाषी मानते हैं। हिन्दी के प्रचार के लिये तो केन्द्रीय सरप्रयत्न करती है इस लिये प्रदेश पर पंजाबी का तो और भी ज्यादा अधिकार हो जाता है। हिन्दी राष्ट्र भाषा है इस लिये इसे केन्द्रीय सरकार की सहायता मिलती है, पंजाबी को इतनी नहीं मिल सकती। इस लिये अगर पंजाब गवर्नमेंट Punjabi University कायम करने का बिल लाती है तो मुझे खुशी होती है, मैं इस का स्वागत रता हूं। एक चीज़ से मुझे ज़रूर इख्तलाफ है। वह यह है कि आया इस का नाम पंजाबी यूनिवर्सिटीहोना चाहिये या नहीं होना चाहिये। मैं समझता हूं कि किसी University का नाम ज़बान से वाबस्ता नहीं होना चाहिये। जो लोग यह जानते हैं कि University क्या होती वह इस से इत्तफाक करेंगे। University में तो तमाम subjects और भाषायें पढ़ाई जाती हैं। यह पंजाबी University भी science के तमाम subjects और भाषाएं पढ़ाएगी बल्कि ज्यों ज्यों विद्या का प्रचार होगा science और भाषाओं का प्रचार होगा यह सारी चीजें इस के दायरे में आती जाएंगी, किसी प्रकार की पाबन्दी नहीं रहेगी। आज इस जमाने में University को एक ज़बान के लिये मखसूस नहीं किया जा सकता इस लिये इस का नाम Patiala University रख दिया जाए तो मैं तरजीह दूंगा। मुझे अफ़सोस है कि रानी साहिबा यहां नहीं हैं।

मेरा ख्याल है कि मान साहिब उन की तसल्ली करवा सकेंगे कि दमदमा साहिब की बजाय पटियाला में यह यूनिवर्सिटी क्यों रखी जानी चाहिए।

दो एतराज़ात किए गए। वह बड़े मोहमल एतराज़ात हैं। यह कहा गया कि चीफ मनिस्टर साहिब सारे private स्कूलों को ले लेना चाहते हैं। मैं अर्ज़ करूं कि बात बिल्कुल उलट है। चीफ मनिस्टर साहिब हमेशा finance को देख कर सोचते रहे हैं कि स्कूलों

[श्री राम चन्द्र कामरेड]
को लें या न लें क्योंकि वह स्कूलों के इखराजात को पूरा नहीं कर सकते। हम तो खुद मांग करते रहे हैं कि हमारे जिला के सभी private स्कूलों को ले लो। दो साल हुए विद्यालंकार साहिब ने वायदा भी किया था लेकिन वह अभी तक दरम्यान में लटक रहा है। जैसा कि कहा गया है, अगर सरकार सभी स्कूलों को ले ले फिर तो बहुत अच्छी बात है। जो स्कूल लिये जा रहे हैं वह लोगों की मर्जी और मनशा से लिये जा रहे हैं इस के मुताल्लिक कोई गलत फहमी नहीं होनी चाहिए।

एक और बात taxes के मुताल्लिक कही गई है। कहा गया है कि प्राइमरी education के लिये taxes लो लेकिन University के लिये taxes नहीं लिये जाने चाहिएं। मुझे इस दलील में कोई वजन नहीं मालूम हुआ। बल्कि मैं समझता हूं कि अभी तक हम बहुत कम taxes दे रहे हैं। अगर विदेशों के साथ taxes का मुकाबिला किया जाए तो मालूम होगा कि वहां के कमाने वाले लोग अभी भी हम से डेढ़ दो बल्कि कई गुना ज्यादा taxes दे रहे हैं। वहां कमाने वाले लोगों के पास taxes देने के बाद बहुत कम पैसे रह जाते हैं। यह बात अलग है कि उनका सही इस्तेमाल होता है या नहीं। लेकिन तालीम के प्रचार के लिये taxes लगाना सरकार का काम ही है और हमें इनका विरोध नहीं करना चाहिए।

अब मैं एक दो बातें अपनी तरफ से भी कहना चाहता हूं। एक तो है Senate की तशकील के मुताल्लिक। मैं समझता हूं कि जहां आठ दीगर offices को hold करने वाले Senate के *Ex-officio* Members होंगे, वहां असैम्बली के स्पीकर और कौंसिल के चेयरमैन का भी जरूर इजाफ़ा किया जाना चाहिए। जहां तक Vice Chancellor का ताल्लुक है इस की appointment बिलकुल Chancellor पर छोड़ देनी चाहिए और यह provide किया जाना चाहिए कि गवर्नमेंट इस में कोई मदाखलत नहीं करेगी। क्यों ? वह इस लिये कि Governments तो रोज बदलेंगी लेकिन power politics से यूनिवर्सिटी का वातावरण खराब नहीं होने देना चाहिए।

आखिर में एक बात मैं elections के अनसर की बाबत कहना चाहता हूं ठीक है कि elections के लिए जरूर chances होने चाहिएं लेकिन जैसा कि पंडित रला राम जी ने कहा, एक नया तजरुबा भी करना चाहिए। उन्होंने बताया कि elections की वजह से वहां बड़ी धड़ेबन्दियां हो जाती हैं। मैं समझता हूं कि उस लिहाज से अगर नामजदगी का सिलसिला रखा जाता है तो मुझे कोई एतराज नहीं होगा।

इन अलफाज के साथ मैं इस बिल की ताईद करता हूं और आशा रखता हूं कि जरूरी तरामीम के साथ यह पास हो जाएगा।

ਚੌਧਰੀ ਬਲਬੀਰ ਸਿੰਘ (ਹੁਸ਼ਿਆਰਪੁਰ, ਜਨਰਲ) : ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਪੰਜਾਬੀ ਯੂਨੀਵਰਸਟੀ ਬਿਲ ਜਿਹੜਾ ਅਜ ਲਿਆਂਦਾ ਗਿਆ ਹੈ ਮੈਂ ਇਸ ਤੇ ਗੌਰਮੈਂਟ ਨੂੰ ਮੁਬਾਰਿਕਬਾਦ ਦਿੰਦਾ ਹਾਂ। ਲੇਕਿਨ ਮੈਂ ਇਹ ਜ਼ਰੂਰ ਕਹਾਂਗਾ ਕਿ ਇਸ ਯੂਨੀਵਰਸਟੀ ਨੂੰ ਪੁਲੀਟੀਕਲ

ਰੱਸਾਕਸ਼ੀ ਦੇ ਚੱਕਰ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਆਉਣ ਦੇਣਾ ਚਾਹੀਦਾ । ਪੁਲੀਟੀਕਲ ਗੱਲਾਂ ਨੂੰ ਮੁਖ ਰਖ ਕੇ ਕੋਈ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਯੂਨੀਵਰਸਟੀ ਦਮਦਮੇ ਸਾਹਿਬ ਬਣਨੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ ਔਰ ਕੋਈ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ ਪਟਿਆਲੇ ਬਣਨੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ । ਮੈਂ ਅਰਜ਼ ਕਰਾਂਗਾ ਕਿ ਯੂਨੀਵਰਸਟੀ ਉਥੇ ਜਾਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ ਜਿਥੇ ਯੂਨੀਵਰਸਟੀ ਦਾ ਮਾਹੌਲ ਹੋਵੇ, ਜਿਥੇ ਸ਼ਾਂਤੀ ਹੋਵੇ । ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਜਦੋਂ 1947 ਦੇ ਵਿਚ ਪੰਜਾਬ ਯੂਨੀਵਰਸਟੀ ਉਜੜ ਕੇ ਆਈ ਸੀ, ਜਦੋਂ ਉਸ ਨੂੰ ਕਿਤੇ ਪਨਾਹ ਨਹੀਂ ਸੀ ਮਿਲੀ ਉਦੋਂ ਅਗਰ ਉਸ ਨੂੰ ਕਿਸੇ ਨੇ ਕਬੂਲਿਆ ਸੀ ਤਾਂ ਉਹ ਹੁਸ਼ਿਆਰਪੁਰ ਸ਼ਹਿਰ ਸੀ । ਪੰਜਾਬ ਯੂਨੀਵਰਸਟੀ ਦਾ ਦਫਤਰ ਹੀ ਸਿਰਫ ਸੋਲਨ ਵਿਚ ਸੀ, ਬਾਕੀ ਤਾਲੀਮੀ centre ਹੁਸ਼ਿਆਰਪੁਰ ਸੀ । ਸਾਡੀ ਗੌਰਮੈਂਟ ਨੇ ਕਿਉਂਕਿ ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ ਨੂੰ ਵਸਾਉਣਾ ਸੀ ਇਸ ਵਾਸਤੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਉਥੋਂ ਸਭ ਕੁਝ ਚੁਕ ਕੇ ਏਥੇ ਲੈ ਆਂਦਾ । ਵਰਨਾ ਜੇਕਰ ਇਹ ਗਲ ਨਾ ਹੁੰਦੀ ਤਾਂ ਯੂਨੀਵਰਸਟੀ ਦਾ ਸਾਰਾ ਸਿਲਸਿਲਾ ਹੁਸ਼ਿਆਰਪੁਰ ਦੇ ਵਿਚ ਹੀ ਰਹਿਣਾ ਸੀ । ਉਦੋਂ ਇਸ ਗਲ ਨੂੰ ਤਸਲੀਮ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ ਕਿ ਯੂਨੀਵਰਸਟੀ ਦੇ ਵਾਸਤੇ ਹੁਸ਼ਿਆਰਪੁਰ ਹਰ ਲਿਹਾਜ਼ ਦੇ ਨਾਲ suitable ਜਗਾਹ ਹੈ । ਸਾਡੇ ਹੁਸ਼ਿਆਰਪੁਰ ਦੇ ਜ਼ਿਲੇ ਦੇ ਵਿਚ 115 ਹਾਈ ਸਕੂਲ ਹਨ । ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਵਿਚ ਦੋ ਜ਼ਿਲਿਆਂ ਨੂੰ ਮਿਲਾਕੇ ਿ ਕਿਧਰੇ ਇਤਨੇ ਹਾਈ ਸਕੂਲ ਨਹੀਂ ਹੋਣਗੇ । ਜੇਕਰ ਹੁਸ਼ਿਆਰਪੁਰ ਪੰਜਾਬੀ ਯੂਨੀਵਰਸਟੀ ਦਾ ਹੈਡਕਵਾਟਰ ਨਾ ਬਣਾਇਆ ਗਿਆ ਤਾਂ ਇਸ ਯੂਨੀਵਰਸਟੀ ਦੇ ਜਿਹੜੇ objects ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਪੂਰਾ ਕਰਨ ਵਿਚ ਇਹ ਕਾਮਯਾਬ ਨਹੀਂ ਰਹੇਗੀ । ਸਾਨੂੰ ਚਾਹੀਦਾ ਸੀ ਕਿ ਅਸੀਂ ਪਹਿਲੀ ਪੰਜਾਬ ਯੂਨੀਵਰਸਟੀ ਤੋਂ ਸਬਕ ਸਿਖਦੇ ਔਰ ਇਸ ਯੂਨੀਵਰਸਟੀ ਨੂੰ residential University ਬਣਾਉਂਦੇ । ਔਰ ਬਹੁਤੇ ਇਮਤਿਹਾਨ ਲੈਣ ਦੇਣ ਦੀ ਜਿਹੜੀ ਖਪ ਹੈ ਉਹ ਪਹਿਲੀ ਯੂਨੀਵਰਸਟੀ ਦੇ ਜ਼ਿਮੇ ਹੀ ਰਹਿਣ ਦਿੰਦੇ । ਪੰਜਾਬੀ ਯੂਨੀਵਰਸਟੀ ਦੇ ਵਿਚ ਸਾਇੰਸ ਔਰ ਪੰਜਾਬੀ ਜ਼ਬਾਨ ਦੀ research ਦਾ ਕੰਮ ਰਖਦੇ ਤਾਕਿ ਹਿੰਦੁਸਤਾਨ ਦੇ ਦੂਸਰੇ ਹਿਸਿਆਂ ਤੋਂ ਵੀ ਤਾਲਬ ਇਲਮ ਆ ਕੇ ਏਥੋਂ ਕੁਝ ਹਾਸਲ ਕਰ ਸਕਦੇ । ਤੁਹਾਨੂੰ ਇਸ ਨੂੰ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਨਾਲ ਹੀ ਸੀਮਤ ਨਹੀਂ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ । ਕੋਈ ਜ਼ਮਾਨਾ ਹੁੰਦਾ ਸੀ ਜਦੋਂ ਲੋਕ ਦੂਸਰੇ ਮੁਲਕਾਂ ਦੇ ਵਿਚੋਂ ਆ ਕੇ ਨਾਲੰਦਾ ਔਰ ਟੈਕਸਲਾ ਦੀਆਂ ਯੂਨੀਵਰਸਟੀਆਂ ਚੋਂ ਤਾਲੀਮ ਹਾਸਲ ਕਰਦੇ ਹੁੰਦੇ ਸਨ । ਇਸ ਵਾਸਤੇ ਤੁਹਾਨੂੰ ਵੀ ਇਸ ਯੂਨੀਵਰਸਟੀ ਨੂੰ ਉਸ ਕਿਸਮ ਦੀ ਯੂਨੀਵਰਸਟੀ ਬਣਾਉਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ । ਇਮਤਿਹਾਨ ਲੈਣ ਵਾਲੀ ਯੂਨੀਵਰਸਟੀ ਤਾਂ ਏਥੇ ਪਹਿਲੇ ਹੀ ਮੌਜੂਦ ਹੈ । ਤੁਹਾਡਾ object ਤਾਂ ਹੀ ਪੂਰਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਜੇ ਤੁਸੀਂ ਇਸ ਯੂਨੀਵਰਸਟੀ ਨੂੰ residential ਬਣਾਉ । ਬਾਕੀ ਜੇਕਰ ਯੂਨੀਵਰਸਟੀ ਪਟਿਆਲੇ ਵਿਚ ਬਣਾ ਦਿੱਤੀ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਉਹ ਇਕ ਪਾਸੇ ਰਹਿ ਜਾਵੇਗੀ । ਯੂਨੀਵਰਸਟੀ ਐਸੀ ਜਗਾਹ ਤੇ ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ ਜਿਹੜੀ ਹਰ ਪਾਸੇ ਤੋਂ ਸੈਂਟਰ ਦੇ ਵਿਚ ਹੋਵੇ ।

ਸ੍ਰੀ ਸਪੀਕਰ : ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਬਣਾ ਦਈਏ ਜੇ ਤੁਹਾਨੂੰ ਇਤਰਾਜ਼ ਨਾ ਹੋਵੇ ਤਾਂ । (Would it suit the hon'ble Member if Amritsar is made the University head quarters?)

ਚੌਧਰੀ ਬਲਬੀਰ ਸਿੰਘ : ਨਹੀਂ ਜੀ, ਮੈਂ ਉਸ ਜਗ੍ਹਾ ਦੇ ਹਕ ਵਿਚ ਹਾਂ ਜਿਹੜੀ ਤਕਰੀਬਨ ਸੂਬੇ ਦੇ ਸੈਂਟਰ ਦੇ ਵਿਚ ਹੋਵੇ ।

ਸ੍ਰੀ ਸਪੀਕਰ : ਫੇਰ ਜਾਲੰਧਰ ਠੀਕ ਹੈ । (Then Jullundur will be more suitable.)

ਚੌਧਰੀ ਬਲਬੀਰ ਸਿੰਘ : ਜਾਲੰਧਰ, ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, industrial city ਹੈ । ਉਥੇ ਜੋ ਕੋਈ simple ਮੁੰਡਾ ਚਲਾ ਜਾਵੇਗਾ ਤਾਂ ਉਸ ਨੇ ਕੀ ਤਾਲੀਮ ਹਾਸਲ ਕਰਨੀ ਹੈ । ਤੁਹਾਨੂੰ ਪਤਾ ਹੈ ਕਿ ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ ਦੇ ਵਿਚ ਜਿਹੜੇ ਬਾਹਰੋਂ ਮੁੰਡੇ ਆਉਂਦੇ ਹਨ ਉਹ ਏਥੇ ਰੰਗੀਨ ਸੜਕਾਂ ਦੇਖ ਕੇ ਘੁਮਦੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ । ਹਿੰਦੁਸਤਾਨ ਦੀ ਤਹਿਜ਼ੀਬ ਦੇ ਮੁਤਾਬਿਕ ਜਿਤਨਾ ਚਿਰ ਤਾਲਬ ਇਲਮ ਬ੍ਰਹਮਚਾਰੀ ਆਸ਼ਰਮ ਵਿਚ ਰਹਿੰਦੇ ਰਹੇ ਸਨ ਉਤਨਾ ਚਿਰ ਉਹ ਬਹੁਤ ਜ਼ਿਆਦਾ ਕਾਬਲ ਸਾਬਤ ਹੁੰਦੇ ਰਹੇ ਔਰ ਸ਼ਰੀਰਕ ਤੌਰ ਤੇ ਵੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਬੜੀ ਉਨਤੀ ਹੁੰਦੀ ਰਹੀ ਸੀ ਤੇ ਮੈਂ ਅਰਜ਼ ਕਰਨੀ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਜੇਕਰ ਤੁਸੀਂ ਇਹ ਯੂਨੀਵਰਸਟੀ ਬਣਾਉਣ ਲਗੇ ਹੋ ਤਾਂ ਇਸ ਨੂੰ ਸਹੀ ਮਾਨਿਆਂ ਵਿਚ ਯੂਨੀਵਰਸਟੀ ਬਣਾਉ ਅਤੇ ਮਹਿਜ਼ ਇਮਤਿਹਾਨ ਲੈਣ ਵਾਲੀ body ਹੀ ਨਾ ਬਣਾਉ । ਇਸ ਬਿਲ ਨੂੰ ਪੜ੍ਹ ਕੇ ਤਾਂ ਇਹੋ ਮਾਲੂਮ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਇਮਤਹਾਨ ਲੈਣ ਵਾਲੀ ਹੀ ਯੂਨੀਵਰਸਟੀ ਬਣਾਈ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ । ਇਸ ਨੂੰ ਤੁਸੀਂ residential ਯੂਨੀਵਰਸਟੀ ਬਣਾਉ । ਇਹ ਐਸੀ ਜਗ੍ਹਾ ਕਾਇਮ ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ ਜਿਹੜੀ ਮਰਕਜ਼ੀ ਥਾਂ ਹੋਵੇ ਅਤੇ ਇਸ ਵਿਚ ਪੁਲੀਟੀਕਲ ਮਾਹੌਲ ਨਹੀਂ ਪੈਦਾ ਹੋਣ ਦੇਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਤਾਕਿ ਲੜਕਿਆਂ ਨੂੰ ਉਥੇ ਐਸਾ ਮਾਹੌਲ ਮਿਲ ਸਕੇ ਕਿ ਉਹ ਸਹੀ ਤਾਲੀਮ ਹਾਸਲ ਕਰ ਸਕਨ । ਲੇਕਿਨ ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਹ ਯੂਨੀਵਰਸਟੀ ਬਿਲਕੁਲ ਇਕ ਗੌਰਮਿੰਟ ਦਾ ਮਹਿਕਮਾ ਬਣਾ ਕੇ ਰਖ ਦਿਤੀ ਗਈ ਹੈ । Vice Chancellor ਨੂੰ ਤਾਂ Chancellor ਹੀ ਮੁਕੱਰਰ ਕਰੇਗਾ ਲੇਕਿਨ ਉਹ ਗੌਰਮਿੰਟ ਦੀ ਸਲਾਹ ਨਾਲ ਕਰੇਗਾ । Chancellor ਭਾਵੇਂ ਗਵਰਨਰ ਹੀ ਹੋਣਾ ਹੈ ਲੇਕਿਨ ਉਹ ਇਸ ਮਾਮਲੇ ਵਿਚ independent ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਸੀ । ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਗੌਰਮਿੰਟ ਦੀਆਂ ਨਾਮਜ਼ਦਗੀਆਂ ਇਤਨੀਆਂ ਹਨ ਕਿ ਇਹ ਯੂਨੀਵਰਸਟੀ ਗੌਰਮਿੰਟ department ਬਣਾ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਹੈ । ਪ੍ਰਿੰਸੀਪਲ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਕਿਹਾ ਸੀ ਕਿ ਗੌਰਮਿੰਟ ਜੋ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਉਹ ਗੌਰਮਿੰਟ ਦੇ ਸੈਕਟਰੀ ਹੁੰਦੇ ਹਨ । ਇਸਦਾ ਮਤਲਬ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਯੂਨੀਵਰਸਟੀ ਸੈਕਟਰੀਆਂ ਦੇ ਹੱਥ ਵਿਚ ਹੋਵੇਗੀ । ਅਸੀਂ public life ਵਿਚ ਰੋਜ਼ ਵੇਖਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਇਹ ਜੋ ਅਫਸਰ ਹਨ ਇਹ ਪਬਲਿਕ ਦੀ ਰਾਏ ਤੋਂ ਚਿੜ੍ਹ ਜਾਂਦੇ ਹਨ । ਜੇਕਰ ਕਿਸੇ ਸੈਕਟਰੀ ਨੂੰ ਕਿਹਾ ਜਾਵੇ ਕਿ ਇਸ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਫਲਾਣਾ ਕੰਮ ਕਰੋ ਤਾਂ ਦਿਲ ਵਿਚ ਜ਼ਰੂਰ ਸਮਝਦਾ ਹੈ ਕਿ ਗੱਲ ਤਾਂ ਠੀਕ ਹੈ ਲੇਕਿਨ ਉਸਨੂੰ ਇਸ ਗੱਲ ਦੀ ਤਕਲੀਫ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਕਿ ਮੈਂ ਵਡਾ ਅਫਸਰ ਹਾਂ, ਮੈਂ P. C. S. ਜਾਂ I. A. S. ਅਫਸਰ ਹਾਂ ਅਤੇ ਮੇਰੀ ਬੜੀ ਲਿਆਕਤ ਤੇ ਤਜਰੁਬਾ ਹੈ ਇਸ ਲਈ ਮੈਂ ਇਹ ਪਬਲਿਕ ਦੀ ਸਹੀ ਕਹੀ ਹੋਈ ਗਲ ਵੀ ਕਿਉ ਮੰਨਾਂ । ਉਹ ਹਮੇਸ਼ਾ ਚਿੜ੍ਹ ਕੇ ਹੀ ਬਾਤ ਕਰਦਾ ਹੈ । ਜੇਕਰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਚੀਜ਼ਾਂ ਨੂੰ ਚਲਾਉਣਾ ਹੈ ਤਾਂ ਇਸ ਜ਼ਹਿਨੀਅਤ ਦਾ ਬਦਲਣਾ ਬਹੁਤ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ । ਇਸ ਯੂਨੀਵਰਸਟੀ ਵਿਚ nominated element ਬਹੁਤ ਹੈ ਤੇ elected element ਬਹੁਤ ਘਟ ਰਖਿਆ ਹੈ। ਜੇਕਰ ਨਾਮਜ਼ਦਗੀਆਂ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੀ ਕਰਨੀਆਂ ਹਨ ਤਾਂ ਘਟੋ ਘਟ ਇਹ ਤਾਂ ਕਰੋ ਕਿ elected ਤੇ nominated element ਬਰਾਬਰ ਬਰਾਬਰ ਹੋਵੇ । ਜੇਕਰ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਆਪਣੇ ਆਦਮੀ ਹੀ ਰਖਣੇ ਹਨ ਤਾਂ ਫਿਰ ਅਲੈਹਿਦਾ ਯੂਨੀਵਰਸਟੀ

ਬਣਾਉਣ ਦੀ ਕੀ ਲੋੜ ਹੈ । D. P. I. ਨੂੰ ਹੀ ਸਾਰੇ ਅਖਤਿਆਰਾਤ ਦੇ ਦਿਉ ਅਤੇ ਦੋ ਕਰੋੜ ਰੁਪਿਆ ਦੇ ਕੇ ਉਥੇ ਇਕ ਮਹਿਕਮਾ ਖੋਲ੍ਹ ਲਉ ਅਤੇ ਉਸਦੀ ਰਹਿਨੁਮਾਈ ਲਈ ਵਜ਼ੀਰ ਸਾਹਿਬ ਮੌਜੂਦ ਹਨ ਅਤੇ ਵਜ਼ੀਰ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਰਹਿਨੁਮਾਈ ਲਈ ਚੀਫ ਮਿਨਿਸਟਰ ਸਾਹਿਬ ਮੌਜੂਦ ਹਨ । (ਘੰਟੀ) ਜੇਕਰ ਵੇਖਿਆ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਅਕਸਰੀਅਤ ਨਾਮਜ਼ਦ ਕੀਤੇ ਤਬਕੇ ਦੀ ਹੀ ਹੈ ਅਤੇ ਉਹ ਸਾਰੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਆਪਣੇ ਆਦਮੀ ਹੋਣੇ ਹਨ । ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਪੈਸੇ ਦੇਣ ਵਾਲੇ ਜਾਂ ਦਾਨ ਦੇਣ ਵਾਲੇ ਵੀ ਆਉਣਗੇ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕੋਈ 25/30 ਆਦਮੀ ਤਾਂ ਨਾਮਜ਼ਦਗੀ ਨਾਲ ਹੀ ਆ ਜਾਣੇ ਹਨ । ਤੁਸੀਂ ਨਾਮਜ਼ਦਗੀਆਂ ਵੀ ਕਰੋ ਲੇਕਿਨ ਕੁਝ element ਤਾਂ ਇਸ ਵਿਚ ਅਜਿਹਾ ਲਿਆਉ ਜਿਹੜਾ ਕਿ ਲੋਕਾਂ ਦੀਆਂ ਦਿਕਤਾਂ ਦਸ ਸਕੇ, students ਦੀ ਤਰਜਮਾਨੀ ਕਰ ਸਕੇ ਅਤੇ ਯੂਨੀਵਰਸਟੀ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਦੀਆਂ ਤਕਲੀਫਾਂ ਦਸ ਸਕੇ । ਚੀਫ ਜਸਟਿਸ ਕੀ ਤਕਲੀਫਾਂ ਦਸ ਸਕੇਗਾ । ਇਸ ਲਈ ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਤਨੀ ਬੜੀ ਤਾਦਾਦ ਨਾਮਜ਼ਦ ਕੀਤੇ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਹੁੰਦੇ ਹੋਏ 15/20 ਆਦਮੀ elected ਵੀ ਹੋਣੇ ਚਾਹੀਦੇ ਹਣ । ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪੰਜਾਬ ਯੂਨੀਵਰਸਟੀ ਵਿਚ ਹੈ ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ registered graduates ਵਿਚੋਂ ਵੀ ਲੋਕ ਲਏ ਜਾਣ ਅਤੇ ਇਸ ਹਾਉਸ ਵਿਚੋਂ ਵੀ ਮੈਂਬਰ ਬਣ ਜਾਣੇ ਚਾਹੀਦੇ ਹਨ । ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪੰਜਾਬ ਯੂਨੀਵਰਸਟੀ ਦਾ ਸੈਨਿਟ ਬਣਦਾ ਹੈ ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਇਥੇ ਵੀ elected ਮੈਂਬਰ ਆਉਣੇ ਚਾਹੀਦੇ ਹਨ ਤਾਂ ਹੀ ਸਹੀ ਮਾਨਿਆਂ ਵਿਚ ਇਹ ਯੂਨੀਵਰਸਟੀ autonomous ਹੋਵੇਗੀ ਅਤੇ ਉਸ ਵਿਚ ਧੜੇ ਬੰਦੀ ਵੀ ਨਹੀਂ ਹੋਵੇਗੀ । ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ Vice-Chancellor ਦੇ ਪਾਸ ਇਤਨੀ ਤਾਕਤ ਹੋਵੇਗੀ ਕਿ ਜਿਸ ਪਾਲੀਸੀ ਨੂੰ ਉਹ carry out ਕਰਨਾ ਚਾਹੇ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ (ਘੰਟੀ) ਤੇ ਮੈਂ ਅਰਜ਼ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਯੂਨੀਵਰਸਟੀ ਨੂੰ ਗੌਰਮਿੰਟ department ਨਾ ਬਣਾਉ ਬਲਕਿ ਇਸ ਵਿਚ ਯੂਨੀਵਰਸਟੀ ਦੇ ਸਾਰੇ ਲੁਆਜ਼ਮਾਤ ਪੂਰੇ ਕਰਕੇ ਇਸਨੂੰ ਯੂਨੀਵਰਸਟੀ ਦੀ ਸਹੀ ਸ਼ਕਲ ਦਿਉ ।

शिक्षा मन्त्री (श्री अमरनाथ विद्यालंकार) : जनाब इस बिल पर काफी बहस हो चुकी है हालांकि यह एक non-controversial Bill है। जिस रंगत में इस बिल को हमारे opposition के दोस्तों ने देखा है, उस में इसे नहीं देखना चाहिये था। मुझे जनाब यह शिकायत पहले भी रही है कि हमारे कुछ साथी debate में हिस्सा लेते हैं, अपनी बात कहते हैं और चल देते हैं, जवाब नहीं सुनते। इस से मुझे यह अंदाजा होता है कि जो बातें वह कहते हैं वह कहने के लिये ही होती हैं बहस में संजीदगी लाने के लिये नहीं कहते। मैं चाहता तो यह था कि मैं उन का जवाब न देता मगर मुश्किल यह है कि वह galleries को play करते हैं और कुछ बातें बाहर जाती हैं। इस लिये मैं उन का जवाब बात को साफ करने के लिये दूंगा ताकि सही बात जनता तक पहुंचे।

जनाब, इस House के सामने दो motion रखी गई हैं: एक circulation for public opinion के लिये और दूसरी Select Committee को इस बिल को भेजने के लिये।

जहां तक circulation का ताल्लुक है मैं यह बतलाना चाहता हूं कि यह रिपोर्ट निकले हुए काफी अर्सा हुआ, जनता के पास गई और गवर्नमैंट को भेजी गई। तो जो जनता से राय वाला मकसद है वह काफ़ी हद तक पूरा हो चुका है। अब मैं नहीं समझता कि इसे public opinion के लिए circulate करके खटाई में डालने वाली बात क्यों की जाए।

[शिक्षा मन्त्री]

श्री टंडन ने सिलेक्ट कमेटी में भेजने का प्रस्ताव रखा। उन्हें शायद नहीं मालूम कि सिलैक्ट कमेटी में तब भेजा जाता है कि जब असूल तो ठीक हों लेकिन उस की ड्राफ्टिंग में त्रुटि हो। उन के इस सुझाव से क्या मैं यह समझूं कि वह इस को इलतवा में डालना चाहते हैं ? श्री टंडन ने हिन्दुस्तान की एकता के लिये तकरीर की और बड़ी-बड़ी बातें integration की कीं लेकिन मैं यह महसूस करता हूं कि उन की तमाम तकरीर एकता को बर्बाद करने के लिये थी और इस से बढ़ कर दूसरी कोई तकरीर ऐसी नहीं हो सकती जो एकता को बर्बाद कर सके। और हिन्दू सिख में और अधिक खलीज पैदा कर सके।

(At this stage Sardar Gurbachan Singh Bajwa a Member of the Panel of Chairmen occupied the Chair.)

श्री बलराम दास टंडन : यह बिलकुल गलत है।

शिक्षा मन्त्री : मैं उनसे यह पूछना चाहता हूं कि वे जो आवाज़ उठाते हैं उससे दूसरी कम्युनिटी पर क्या असर पड़ता है? मैं दावे से कह सकता हूं कि अकाली दल के भाइयों की और जनसंघ के भाइयों की तकरीरें साम्प्रदायिक होती हैं। और यह जनसंघी भाई या अकाली भाई एक दूसरे को भड़काने के लिये जिम्मेदार हैं। आप पंजाब की फ़िज़ा को खराब करने के लिये तकरीरें करते हैं और फिर यह दावा करते हैं कि हम कौम परस्त हैं। बड़े अफसोस की बात है। जिन्होंने लाला जगत नारायण और प्रोफैसर शेर सिंह को सुना उनके ऊपर यह असर है कि जब तक यह भाई मौजूद हैं तब तक एकता के मार्ग में रोड़ा हैं। यह कहते हैं पंजाबी यूनिवर्सिटी बनाते हो तो हिन्दी यूनिवर्सिटी भी बनाओ। मैं नहीं समझता कि पंजाबी यूनिवर्सिटी बनाने से हिन्दी यूनिवर्सिटी के बनाने का सवाल कैसे पैदा होता है। राठी साहब ने कहा कि हिन्दी को बर्बाद करने के लिये यह चीज़ें हैं। चेयरमैन साहिब, मुझे अफसोस होता है कि हमारे भाई बगैर बिल को देखे हुए या पढ़े हुए तकरीरें कर देते हैं और न ही यह सारे मसलों को समझते हैं। हमारे दोस्त लाला जगत नारायण ऐजूकेशन मिनिस्टर ज़रूर रहे हैं लेकिन ऐसा मालूम होता है कि उन्होंने जैसे किसी मसले को समझा ही नहीं है। उन्होंने कह दिया कि इस नई यूनिवर्सिटी को क्यों बनाया जा रहा है। यह काम तो भाषा विभाग कर सकता है। मुझे इस बात की खुशी है कि चाहे जैसे भी यह प्रसंग आया हो लेकिन उन्होंने आज पहली बार भाषा विभाग की तारीफ तो की। वरना गवर्नमैंट के हर विभाग की वे बुराई ही किया करते हैं। लेकिन दुःख इस बात का है कि वे भाषा विभाग और पंजाबी यूनिवर्सिटी में कोई फर्क ही नहीं समझते। जो ऊंचे दर्जे की किताबें हैं वह भाषा विभाग तैयार नहीं करता वह यूनिवर्सिटी तैयार करती है। मेरे भाई शेर सिंह ने कहा कि अभी पंजाबी को 20/25 साल develop होने में लग जायेंगे। मैं समझता हूं कि उन्होंने भाषाओं के मसले की study नहीं की। मैं उन से पूछता हूं कि अगर यूनिवर्सिटी नहीं बनाई जाएगी तो कौन किताबें लिखेगा और कैसे development होगी। प्रोफैसर साहिब इस बात के हामी हैं कि शिक्षा का माध्यम अभी तक अंग्रेज़ी होनी चाहिए, क्योंकि हिन्दी और पंजाबी उन की दृष्टि में विकसित भाषाएं नहीं हैं। उन के इस विचार

से मैं समझता हूं कि उन की कौम पुस्ती अधूरी है क्योंकि जो आदमी देश की चौदह भाषाओं को अपना नहीं समझता वह आदमी कौम पुस्त नहीं है। चेयरमैन साहिब, मैं समझता हूं कि जो पंजाबी, हिन्दी और अन्य भाषाओं से प्यार नहीं करता वह कौमप्रस्त नहीं है। हकीकत में कौम प्रस्त वह है जो हिन्दुस्तान के ज़र्रे ज़र्रे से प्यार करने वाला है और फिर टंडन साहिब तो अपनी मातृ भाषा को ही पढ़ने से इनकार करते हैं। पंजाबी की development पर बहस के दौरान कुरुक्षेत्र यूनिवर्सिटी हिन्दी यूनिवर्सिटी और constitution पर बहस हुई। मैं समझता हूं कि हमारे साथियों ने फिरकादाराना ज़हनियत का मुज़ाहिरा किया है। राठी साहब ने कहा कि पंजाबी यूनिवर्सिटी से खतरा पैदा हो जायगा, लाला जगत नारायण जी ने कहा कि जहां पंजाबी का नाम है वहां हिन्दी का नाम भी जोड़ दिया जाय यानी पंजाबी का नाम लेते हो तो हिन्दी का नाम ज़रूर लो लेकिन, चेयरमैन साहिब यह जो रिपोर्ट है इस के 19 सफा पर कहा गया है—

> "Hindi being the national language, its study will be compulsory up to the graduate level. Provision should be made for advanced and specialized study of Hindi language and literature at post graduate level for those who may desire to pursue it."

अगर पंजाबी यूनिवर्सिटी के बिल में हिन्दी का पढ़ना compulsory बताया हो तो मैं नहीं समझता कि इस में हिन्दी का क्या नुकसान हो गया। प्रोफैसर शेर सिंह जी ने बहुत सी बातें कहीं जो कि इस बिल के साथ सम्बन्ध नहीं रखतीं इस लिये मैं उन का ज़िक्र नहीं करना चाहता। इसी तरह मैं राठी साहब से सिर्फ यही कहना चाहता हूं कि स्वतन्त्र पार्टी के नेता राजगोपालाचार्य हिन्दी का विरोध कर रहे हैं इस लिये वे पहले उन से बात कर लें फिर गवर्नमैंट को कसूरवार ठहराएं। आज की तकरीरें ज्यादा तर पुलिटीकल motive से की गईं वरना उन में कोई वज़न नहीं था। यह कहा गया कि ये सब बातें अकालियों को खुश करने के लिए की जा रही हैं। मैं उन्हें बताना चाहता हूं कि इस बात की चर्चा 1947 से लगातार चल रही है और इस बिल का खाका पटियाला में तैयार हो चुका था तो इस में अब कौन सा नया सवाल पैदा हुआ। यह भी कहा गया कि अगर यह बिल पास हो गया तो इस से झगड़ा होगा, फसाद होंगे वगैरह, वगैरह। मैं समझता हूं कि आप हिन्दी यूनिवर्सिटी की मांग करें तो गवर्नमैंट कब इनकार करती है, उर्दू की तरक्की के लिए कहें तो उस के लिए क्या नहीं किया जाता लेकिन जब पंजाबी यूनिवर्सिटी बनाने का सवाल सामने आए तो हिन्दी का झगड़ा खड़ा करना एक फिर्कादाराना ज़हनियत का मुज़ाहिरा करना है। दर असल रिजनल भाषाएं नदियां हैं और राष्ट्रीय भाषा एक महान समुद्र है। इस लिये रिजनल भाषाएं जितनी बढ़ेंगी उतना ही उन का प्रभाव हिन्दी पर पड़ेगा और अगर ये नदियां सूख गईं तो समुद्र भी सूख जायगा। जहां तक गवर्नर साहब का ताल्लुक है मैं यह अर्ज़ करना चाहता हूं कि मैं उस तारीख में तो नहीं जाना चाहता लेकिन, चेयरमैन साहिब, आप ऐजुकेशन मिनिस्टर थे इस लिये आप को मालूम है कि जब आप बिल लाए थे तो मौजूदा गवर्नर के साथ कोई इख्तलाफ नहीं हुआ था। वह हम से मश्विरा करते हैं और बहुत अच्छी तरह से बात चलती है इस लिए जो गवर्नर की advice लेते हैं उस का कोई फर्क नहीं पड़ता क्योंकि हमारा मन्शा यह नहीं है कि गवर्नमैंट यूनिवर्सिटी के काम में बहुत ज्यादा दखल दे या उस पर हावी हो।

[शिक्षा मन्त्री]

मैं हाउस को यकीन दिलाता हूं कि चाहे टंडन साहिब हों या उन के दूसरे साथी हों जो कि हर एक चीज़ को फिरका पुस्ती की रंगत में देखते हैं हम शुरू शुरू में इस चीज़ को उस रंगत से बचा कर रखना चाहते हैं। इस वक्त जो फ़िज़ा पैदा की गई है मैं उस से बहुत ज्यादा convince हुआ हूं और मेरा विचार है कि गवर्नमैंट को ज्यादा होशियार रहना चाहिए और constitution बनाते वक्त cautious रहना चाहिये ताकि फिरकादाराना फिज़ा जो कि इलैक्शन्ज़ के लिये पैदा की जा रही है उस का असर University पर न पड़े। हमें शुरू से ही सतर्क रहना चाहिये ताकि University के जो भी अधिकारी हों, मेम्बर हों वे ऐसे लोग हों जिन के कारण University का atmosphere साफ रहे। पंजाब यूनिवर्सिटी में कई तरह के सवाल पैदा किये जाते हैं। उन का ज़िक्र श्री रला राम जी ने भी किया है। हम उन खतरों से पंजाबी यूनिवर्सिटी को बचाना चाहते हैं। इस लिये गवर्नमैंट ने सोच समझ कर ये सब चीजें रखी हैं और यह दुरुस्त हैं। तीन चार साल के बाद जिस वक्त यूनिवर्सिटी अपना काम संभाल लेगी और हाउस महसूस करेगा तो गवर्नमैंट ने जो थोड़ा बहुत अपना दखल उस में रखा है वह हटा देगी और constitution बदल दी जाएगी। मेरे दोस्तों ने University Grants Commission की रिपोर्ट को नहीं पढ़ा। वह यूनिवर्सिटीज़ की Model constitution तैयार कर रही है। हम ने इस constitution को बनाते वक्त उस रिपोर्ट का ध्यान रखा है।

> "The principles enunciated in that Report and the general suggestions and recommendations in this behalf of other authoritative bodies such as the University Grants Commission have been kept in view while framing the constitutiton".

उन्होंने लिखा है : इसी तरह से elections के बारे में उन्होंने कहा है :

> "The elimination of elections should not be interpreted as want of confidence on the part of the Commission in the ability of those who will constitute the University to exercise their franchise in a responsible manner. We were guided in this chiefly by the experience of some of the older Universities and by our concern to keep the proposed University exempt from stresses and tensions which elections normally generate".

जिन लोगों ने इस रिपोर्ट को पढ़ा है वे जानते होंगे कि रिपोर्ट के आखिर में उन्होंने model constitution की suggestion दी। हम ने जो यह University Bill तैयार किया है यह उन्हीं lines पर तैयार किया है। Punjabi University Commission ने यह suggest किया.......(*Interruption*) इस लिये मैं यह समझता हूं कि जो चीज़ हम ने रखी है वह रिपोर्ट के खिलाफ नहीं रखी।

नाम के बारे में कहा गया कि Punjab University और Punjabi University में कुछ गड़बड़ हो जाएगी। मैं समझता हूं कि इस के साथ पंजाबी तो ज़रूर रहना चाहिये क्योंकि पंजाबी के साथ उस का वास्ता है। बाद में जिस वक्त हम फैसला कर लेंगे कि University किस जगह पर locate होनी चाहिये तो जैसा कि सरदार अजमेर सिंह जी ने कहा है उस के साथ उस स्थान का नाम जोड़ देंगे। लेकिन जो मेम्बर साहिबान यह कहते हैं कि इस का नाम ठीक नहीं है मुझे उन की मन्तक समझ नहीं आई।

अगर मेरे दोस्त चाहते हैं कि पंजाबी की तरक्की हो तो बिल पर कुछ constructive criticism करते। लेकिन आपोज़ीशन की तरफ से कोई constructive suggestion नहीं दी गई। कुछ साहिबान ने तो गलत रास्ते पर डालने की कोशिश की। मान साहिब ने कुछ suggestions दीं। जो तजवीज़ मैं ने रखी है उस को जल्दी ही मंजूर करना चाहिये और मुखालिफ पार्टी जो कि इस को फिरकादाराना रंगत दे रही है उस का ख्याल न करके इस चीज़ को सही रंगत देना चाहिये। हाउस को चाहिये कि वे इस बिल को सही रंगत में देखे और गलत रंगत में देखने की कोशिश न करे। इन शब्दों के साथ में अपनी तजवीज़ हाउस के सामने पेश करता हूं और आशा करता हूं कि इस को जल्दी ही मंजूर किया जाएगा।

Mr. Chairman : Question is—

That the Punjabi University Bill, 1961, be circulated for eliciting public opinion thereon by the 30th December, 1961.

The motion was lost.

Mr. Chairman : Question is—

That the Punjabi University Bill, as passed by the Punjab Legislative Council, be referred to the Select Committee consisting of :—

(1) Shri Amar Nath Vidyalankar, Minister-in-charge (Chairman),
(2) Sardar Ajmer Singh, M.L.A.,
(3) Sardar Bhupinder Singh Mann, M.L.A.,
(4) Sardar Rajinder Singh, M.L.A.,
(5) Shri Harbhagwan Maudgil, M.L.A.,
(6) Shri Prabodh Chandra, M.L.A.,
(7) Chaudhri Balbir Singh, M.L.A.,
(8) Chaudhri Inder Singh, M.L.A.,
(9) Sardar Dhanna Singh Gulshan, M. L.A.,
(10) Professor Sher Singh, M.L.A., and
(11) Shri Balram Dass Tandon, M.L.A.,

with a direction to make a report within two months.

The motion was lost.

Mr. Chairman : Question is—

That the Punjabi University Bill, as passed by the Punjab Legislative Council, be taken into consideration.

The motion was carried.

Mr. Chairman : Now the House will proceed to consider the Bill clause by clause.

SUB-CLAUSE (2) OF CLAUSE 1

Mr. Chairman : Question is—

That sub-clause (2) of Clause I stand part of the Bill.

The motion was carried.

CLAUSE 2

Mr. Chairman : Question is—

That clause 2 stand part of the Bill.

The motion was carried.

CLAUSE 3

Mr. Chairman : Now Clause 3 is before the House.

Chaudhri Balbir Singh (Hoshiarpur 'G') : Sir, I beg to move—

In sub-clause (3), for "such place as the State Government may, by notification, specify" substitute "Hoshiarpur".

ਮੈਂ ਤਾਂ, ਚੇਅਰਮੈਨ ਸਾਹਿਬ, ਸਿਰਫ ਇਹੋ ਗੱਲ ਕਹਿਣੀ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਸ ਯੂਨੀਵਰਸਟੀ ਲਈ ਜਗਾਹ ਹੋਸ਼ਿਆਰਪੁਰ ਵਿਚ ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। ਚੇਅਰਮੈਨ ਸਾਹਿਬ, ਤੁਸੀਂ ਤਾਂ ਇਸ ਇਲਾਕੇ ਦੇ ਕਾਫੀ ਨੇੜੇ ਹੋ ਤੁਹਾਨੂੰ ਪਤਾ ਹੈ ਕਿ ਜ਼ਿਲਾ ਹੁਸ਼ਿਆਰਪੁਰ ਇਕ Central place ਹੈ। ਏਥੇ ਯੂਨੀਵਰਸਟੀ ਲਈ ਮਾਹੌਲ ਵੀ ਠੀਕ ਰਹਿ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਪਟਿਆਲੇ ਤਾਂ ਇਹ ਮਹਿਜ਼ political ground ਤੇ ਹੀ ਬਣਾਈ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ ਇਸ ਲਈ ਇਹ ਏਥੇ ਨਹੀਂ ਬਣਨੀ ਚਾਹੀਦੀ।

Mr. Chairman : Motion moved—

In sub-clause (3), for "such place as the State Government may, by notification, specify" substitute "Hoshiarpur".

Shri Mangal Sein (Rohtak) : Sir, I beg to move—

For sub-clause (3) substitute the following :—

"(3) The headquarters of the Punjabi University shall be located at Chandigarh"

चेयरमैन साहिब, अभी अभी मैं ने शिक्षा मन्त्री महोदय का boring भाषण सुना। उस समय सारा हाउस भी खाली हो गया था . . . .

श्री हरभगवान मोदगिल : On a point of order, Sir. क्या लफ़ज़ boring parliamentary है? इन्हें इसे withdraw करना चाहिए। Sir, I protest against these remarks of the hon. Member.

Mr. Chairman : This is unparliamentary.

शिक्षा तथा श्रम मन्त्री : उनकी समझ में नहीं आया इस लिये उन्होंने इसे boring कहा है।

श्री मंगल सैन : चेयरमैन साहिब, आप ने देखा कि मेरे पहले वाक्य पर ही मन्त्री महोदय परेशान हो उठे। उन की बेसबरी पर मुझे बहुत कष्ट हुआ है। उन्हें इतना भी सबर नहीं। मैं ने बड़े सबर के साथ मन्त्री महोदय की तकरीर को सुना है और उसके बाद आप की सेवा में कुछ शब्द निवेदन करना चाहता हूं। यह सरकार जनता के जज़बात की बिल्कुल परवाह नहीं करती। अवाम क्या चाहते हैं इस की इसे कतई चिन्ता नहीं। पंजाब की ग़रीब जनता की गाढ़े पसीने की कमाई में से मुख्तलिफ टैक्सों के ज़रिए सरकार पैसा इकट्ठा कर रही है। उसी पैसे को लगाकर सरकार चाहती है कि पंजाबी यूनिवर्सिटी के सफेद

हाथी को पंजाब की गरीब जनता के सिर पर खड़ा किया जाए। यह एक निहायत गैर ज़रूरी बात है। इस सम्बन्ध में मैंने कुछ amendments दे रखी हैं और जब अवसर आएगा तो मैं उन पर अपने विचार आप के सामने रखूंगा। इस समय तो मैं यही निवेदन करना चाहता हूं कि चंडीगढ़ में सरकार ने पहले ही जनता के पैसे को बेरहमी से खर्च कर के बड़ी बड़ी buildings बना रखी हैं। इसलिये अगर इस को छोड़ कर किसी नई जगह पर इस यूनिवर्सिटी को बनाने का आशय है तो इस में कोई सन्देह नहीं रह जाता कि सरदार बलदेव सिंह की तरह किसी और बड़े कांग्रेसी की जमीन खरीद कर उसे मालामाल कर दिया जाएगा। उसका घर तो भर दिया जाएगा और गरीब किसानों को उन की जमीनों से उखाड़ दिया जाएगा। यह बिल्कुल गलत तरीका है। आप जानते हैं कि यहां पर पहले ही काफ़ी बड़े बड़े मकान हैं, पंजाब यूनिवर्सिटी मौजूद है। मेरी समझ में नहीं आता कि क्यों एक नई यूनिवर्सिटी बनाई जाए। निस्संदेह चेयरमैन साहिब, यह बात अकालियों को खुश करने के लिये की जा रही है। (*Interruptions*) डिप्टी मनिस्टर साहिब, तो खामखाह बेताब हो रहे हैं। मैं अपने जज़बात, अपनी भावनाएं अपने विचार आप के सामने रख रहा हूं। यहां पहले ही काफी buildings बनी हुई हैं। इन की वजह से मन्त्रियां और उन के रिश्तेदारों ने अपनी जेबें काफ़ी भर ली हुई हैं। एक बार तो हो चुका। यह नहीं हो सकता कि जनता के पैसे को आप इस तरह से हड़प करते जाएं और अपने रिश्तेदारों में बांटते जाएं। इस समय ज़्यादा न कहता हुआ यही निवेदन करूंगा कि जब यह सरकार समाजवादी समाज बनाने का दावा करती है तो उसी नारे के नाम पर गरीबों पर रहम खाएं, उन पर दया करें। न पटियाला, न दमदमा साहिब और न किसी और जगह बनाएं अगर बनानी ही है तो यहीं पर बनाएं और जनता के पैसे को इस तरह बेरहमी के साथ बर्बाद न करें।

Mr. Chairman : Motion moved—

For sub-clause (3) substitute the following :—

"(3) The headquarters of the Punjabi University shall be located at Chandigarh."

Sardar Dhanna Singh Gulshan (Pakka Kalan 'R') : Sir, I beg to move—

For sub-clause (3), substitute—

"(3) The head quarters of the University shall be located at Shri Damdama Sahib/Talwandi Sabhu, district Bhatinda."

ਚੇਅਰਮੈਨ ਸਾਹਿਬ, ਮੇਰੀ ਅਮੈਂਡਮੈਂਟ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਪੰਜਾਬੀ ਯੂਨੀਵਰਸਟੀ ਸ਼੍ਰੀ ਦਮਦਮਾ ਸਾਹਿਬ ਤਲਵੰਡੀ ਸਾਬੋ ਜ਼ਿਲਾ ਬਠਿੰਡਾ ਵਿਚ ਬਣਾਈ ਜਾਵੇ। ਪੰਜਾਬੀ ਯੂਨੀਵਰਸਟੀ ਬਿਲ ਜਿਹੜਾ ਗੌਰਮੈਂਟ ਨੇ ਦੇਰ ਬਾਅਦ ਲਿਆਂਦਾ ਹੈ ਮੈਨੂੰ ਇਸ ਦੀ ਕੋਈ ਬਹੁਤੀ ਖੁਸ਼ੀ ਨਹੀਂ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਹ ਬਹੁਤ ਦੇਰ ਨਾਲ ਲਿਆਂਦਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਇਸ ਕਰਕੇ ਮੇਰਾ ਦਿਲ ਨਹੀਂ ਚਾਹੁੰਦਾ ਕਿ ਮੈਂ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਵਧਾਈ ਦੇਵਾਂ। ਚੇਅਰਮੈਨ ਸਾਹਿਬ, ਤੁਸੀਂ ਜਾਣਦੇ ਹੋ ਕਿ ਪੰਜਾਬੀ ਜ਼ਬਾਨ ਬਹੁਤ ਪੁਰਾਣੀ ਹੈ ਔਰ ਇਸ ਜ਼ਬਾਨ ਦੇ ਬੜੇ ਬੜੇ ਵਿਦਵਾਨ ਹੋਏ ਹਨ ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਾਹਿਬ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ, ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਦੇਵ ਜੀ,

[ਸਰਦਾਰ ਧੰਨਾ ਸਿੰਘ ਗੁਲਸ਼ਨ]

ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਜੀ, ਵਾਰਸ ਸ਼ਾਹ, ਧਨੀ ਰਾਮ ਚਾਤਰਿਕ ਔਰ ਬਾਬਾ ਫਰੀਦ ਵਗੈਰਾ ਵਗੈਰਾ। ਬਾਬਾ ਫਰੀਦ ਦੇ ਦੋਹੇ ਇਤਨੇ ਉਚੇ ਦਰਜੇ ਦੇ ਹਨ ਕਿ ਜੇ ਆਦਮੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਤੇ ਅਮਲ ਕਰੇ ਤਾਂ ਪਾਰਸ ਬਣ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਇਕ ਥਾਂ ਕਿਹਾ ਹੈ-

"ਫਰੀਦਾ ਜੋ ਤੈਂ ਮਾਰਨ ਮੁੱਕੀਆਂ
ਤਿਨ੍ਹਾਂ ਨਾ ਮਾਰੇ ਘੁਮ
ਆਪਨੜੇ ਘਰ ਜਾਈਏ ਕੈ
ਪੈਰ ਤਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਚੁਮ"

ਏਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹਾਸ਼ਮ ਦੀ poetry ਵੀ ਬੜੀ ਕਮਾਲ ਦੀ ਹੈ। ਉਹ ਲਿਖਦੇ ਹਨ—

"ਕੋਮਲ ਨਾਜ਼ਕ ਪੈਰ ਸੱਸੀ ਦੇ ਮਹਿੰਦੀ ਨਾਲ ਸ਼ੰਗਾਰੇ
ਤੱਤੀ ਰੇਤ ਤਪੇ ਵਿਚ ਥਲ ਦੇ ਜਿਉਂ ਜੌਂ ਭੁਨਣ ਭਠਿਆਰੇ"

ਸੋ ਮੇਰਾ ਕਹਿਣ ਦਾ ਭਾਵ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਪੰਜਾਬੀ ਦੇ ਬੜੇ ਬੜੇ ਮਹਾਨ ਕਵੀ ਹ ਚੁਕੇ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਬਾਣੀਆਂ ਜਾਂ ਰਚਨਾਵਾਂ ਨੂੰ ਪੜ੍ਹ ਕੇ ਆਦਮੀ ਨੂੰ ਬਹੁਤ ਕੁਝ ਹਾਸਲ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਏਥੇ ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਸਾਲ ਪਹਿਲੇ ਇਸ ਬੋਲੀ ਦੇ ਬੜੇ ਆਹਲਾ ਦਰਜੇ ਦੇ ਕਵੀ ਪੈਦਾ ਹੁੰਦੇ ਰਹੇ। ਚੂੰਕਿ ਏਥੇ ਗੈਰ ਮੁਲਕੀ ਹੁਕਮਰਾਨਾਂ ਦਾ ਰਾਜ ਰਿਹਾ ਸੀ ਇਸ ਕਰਕੇ ਪੰਜਾਬੀ ਨੂੰ ਮੌਕਾ ਨਹੀਂ ਸੀ ਦਿੱਤਾ ਜਾਂਦਾ ਕਿ ਇਸ ਦੀ ਜ਼ਿਆਦਾ development ਹੋਵੇ। ਉਸ ਜ਼ਮਾਨੇ ਦੇ ਵਿਚ ਸਾਡੀ ਮਾਂ ਬੋਲੀ ਦਾ ਗਲਾ ਘੁਟਿਆ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਜਿਸ ਵੇਲੇ ਹਿੰਦੋਸਤਾਨ ਆਜ਼ਾਦ ਹੋਇਆ ਤਾਂ ਸਾਡੀ ਹਿੰਦ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਵਿਧਾਨ ਵਿਚ ਪੰਜਾਬੀ ਬੋਲੀ ਨੂੰ 14 ਜ਼ਬਾਨਾਂ ਦੇ ਵਿੱਚੋਂ ਇਕ ਜ਼ਬਾਨ ਤਸਲੀਮ ਕੀਤੀ ਔਰ ਇਹ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਕਿ ਜੱਥੇਬੰਦ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਇਸ ਦੀ ਤਰੱਕੀ ਕਰਨ ਲਈ ਉਪਰਾਲਾ ਕਰਨ ਦਾ ਹਰੇਕ ਨੂੰ ਹਕ ਹੋਵੇਗਾ। ਕਈ ਸਾਲਾਂ ਤਕ ਪੰਜਾਬ ਸਰਕਾਰ ਇਸ ਦੀ ਤਰੱਕੀ ਲਈ ਕੋਈ ਤਰੀਕਾ ਲਭਣ ਵਿਚ ਉਲਝੀ ਰਹੀ। ਕਦੀ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਸੱਚਰ ਫਾਰਮੂਲਾ ਬਣਾ ਲਿਆ ਔਰ ਕਦੀ ਕੋਈ ਕਮੇਟੀ ਬਠਾ ਦਿੱਤੀ ਮਗਰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕੋਈ ਵੀ ਚੰਗਾ ਢੰਗ ਨਹੀਂ ਸੀ ਲਭਾ। ਚੇਅਰਮੈਨ ਸਾਹਿਬ, ਮੈਨੂੰ ਯਾਦ ਹੈ 1952 ਵਿਚ ਪੈਪਸੂ ਦੀ ਫਰੰਟ ਵਜ਼ਾਰਤ ਸਮੇਂ ਪੰਜਾਬੀ ਯੂਨੀਵਰਸਟੀ ਬਿਲ ਉਥੋਂ ਦੀ ਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਵਿਚ ਪੇਸ਼ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਮਗਰ ਬਦਕਿਸਮਤੀ ਨਾਲ ਉਸ ਮਨਿਸਟਰੀ ਦਾ ਛੇਤੀ ਕੀਰਤਨ ਸੋਹਲਾ ਪੜ੍ਹਿਆ ਗਿਆ ਸੀ। ਇਸ ਕਰਕੇ ਇਸ ਯੂਨੀਵਰਸਟੀ ਦੀ ਬੜੀ ਦੇਰ ਤੋਂ ਮੰਗ ਕੀਤੀ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ ਔਰ ਇਸ ਦੀ ਲੋੜ ਮਹਿਸੂਸ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਰਹੀ ਹੈ। ਜੇ ਕੋਈ ਇਹ ਗਲ ਆਖੇ ਕਿ ਕਿਸੇ ਦੇ ਦਬਾਉ ਹੇਠ ਆ ਕੇ ਇਹ ਬਿਲ ਲਿਆਂਦਾ ਗਿਆ ਹੈ ਤਾਂ ਉਹ ਬਿਲਕੁਲ ਗਲਤ ਗਲ ਹੈ। ਇਸ ਵੇਲੇ ਜਿਹੜੇ ਇਸ ਦੀ ਮੁਖਾਲਫਤ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਉਹ ਕੌਮ ਪ੍ਰਸਤੀ ਦੇ ਬੁਰਕੇ ਵਿਚ ਫਿਰਕਾਪ੍ਰਸਤੀ ਦਾ ਡੰਗ ਮਾਰਨ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਪੰਜਾਬੀ ਯੂਨੀਵਰਸਟੀ ਦੀ ਬੜੀ ਦੇਰ ਦੀ ਲੋੜ ਸੀ। ਇਸ ਕਰਕੇ ਇਹ ਅਗਰ ਹੁਣ ਵੀ ਬਣ ਰਹੀ ਹੈ ਤਾਂ ਇਹ ਬੜੀ ਚੰਗੀ ਗਲ ਹੈ ਪਰ ਇਸ ਤੇ ਅਮਲ ਹੋਣ ਵਿਚ ਅਜੇ ਵੀ ਸ਼ੱਕ ਹੈ। ਜੇ ਪਹਿਲੇ ਬਦੇਸ਼ੀ ਹਕੂਮਤਾਂ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਪੰਜਾਬੀ ਨੂੰ ਤਰੱਕੀ ਕਰਨ ਦਾ ਮੌਕਾ ਨਹੀਂ ਸੀ ਮਿਲਿਆ ਤਾਂ ਅਜ ਜਦੋਂ ਸਾਡੀ ਆਪਣੀ ਹਕੂਮਤ ਹੈ

ਇਸ ਨੂੰ ਵਧਣ ਫੁਲਣ ਦਾ ਜ਼ਰੂਰ ਮੌਕਾ ਮਿਲਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ । ਚੇਅਰਮੈਨ ਸਾਹਿਬ, ਪੈਪਸੂ ਵਿਚ ਪਟਵਾਰੀ, ਚੌਕੀਦਾਰ ਵਗੈਰਾ ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਔਰ ਅਸੈਂਬਲੀ ਤਕ ਤਕਰੀਬਨ ਸਾਰੀ ਦਫਤਰੀ ਕਾਰਵਾਈ ਪੰਜਾਬੀ ਵਿਚ ਹੀ ਹੁੰਦੀ ਸੀ । ਇਸ ਕਰਕੇ ਪੈਪਸੂ ਦੇ ਲੋਕ ਪੰਜਾਬੀ ਪੜ੍ਹਨ ਦੇ ਆਸ਼ਕ ਹਨ । (ਵਿਘਨ)

(*At this stage Mr. Speaker re-occupied the Chair.*)

ਸਰਦਾਰ ਭੁਪਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਮਾਨ : On a point of order, sir. ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਮੇਰਾ ਖਿਆਲ ਹੈ ਕਿ ਅਸੀਂ ਕੁਝ ਗਲਤੀ ਕਰ ਗਏ ਹਾਂ ਸਰਦਾਰ ਧੰਨਾ ਸਿੰਘ ਗੁਲਸ਼ਨ ਹੋਰਾਂ ਦੀ ਅਮੈਂਡਮੈਂਟ ਜਗ੍ਹਾ ਦੇ ਬਾਰੇ ਸੀ ਔਰ ਉਹ ਕਲਾਜ਼ ਨੰਬਰ 5 ਦੇ ਵਿਚ ਹੈ ।

Mr. Speaker : No please. His amendment is to clause 3.

ਸਰਦਾਰ ਧੰਨਾ ਸਿੰਘ ਗੁਲਸ਼ਨ : ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਮੈਂ ਅਰਜ਼ ਕਰਨੀ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਦਮਦਮਾ ਸਾਹਿਬ ਐਸੀ ਧਰਤੀ ਹੈ ਜਿਸ ਬਾਰੇ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਵਰ ਹੈ ਕਿ ਇਥੇ ਬੈਲ ਬੁਧੀ ਵਾਲੇ ਲੋਕ ਵੀ ਵਿਦਿਆ ਹਾਸਲ ਕਰ ਸਕਣਗੇ ।

ਸ਼੍ਰੀ ਸਪੀਕਰ : ਕੀ ਪੰਜਾਬੀ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਥਾਂ ਤੇ ਪੜ੍ਹੇ ਜਾਣ ਤੋਂ ਇਨਕਾਰ ਕਰ ਦੇਵੇਗੀ ? (ਹਾਸਾ) (Will the Punjabi Language refuse to be learnt at any other place ?) (*laughter*)

ਸਰਦਾਰ ਧੰਨਾ ਸਿੰਘ ਗੁਲਸ਼ਨ : ਮੇਰੀ ਅਰਜ਼ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਥਾਂ ਇਤਹਾਸਿਕ ਤੇ ਧਾਰਮਿਕ ਹੈ ਇਸ ਲਈ ਪੰਜਾਬੀ ਯੂਨੀਵਰਸਟੀ ਉਥੇ ਹੀ ਬਣਨੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ ।

Mr. Speaker : Motion moved—

For sub-clause (3), substitute—

"(3) The headquarters of the University shall be located at Shri Damdama Sahib/Talwandi Sabhu, district Bhatinda."

ਗਿਆਨੀ ਕਿਰਪਾਲ ਸਿੰਘ ਸ਼ਾਂਤ (ਮਾਨਸਾ ਰਿਜ਼ਰਵਡ) : ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਮੇਰੀ amendment ਇਹ ਹੈ ....

ਸ਼੍ਰੀ ਸਪੀਕਰ : ਇਹ ਮੋਸ਼ਨ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ move ਹੋ ਚੁਕੀ ਹੈ । ਜੇਕਰ ਤੁਸੀਂ ਉਸ ਨੂੰ ਸਪੋਰਟ ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹੋ ਤਾਂ ਕਰੋ । (This motion has already been moved. If the hon. Member wants to support it he may do so.)

ਗਿਆਨੀ ਕਿਰਪਾਲ ਸਿੰਘ ਸ਼ਾਂਤ : ਚੰਗਾ ਜੀ, ਮੈਂ ਇਸ ਦੀ support ਕਰਨੀ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਅਤੇ ਮੇਰੀ ਵੀ ਇਹੋ ਤਰਮੀਮ ਹੈ । ਮੈਂ ਇਸ ਗੱਲ ਦੀ ਇਸ ਲਈ ਹਿਮਾਇਤ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਸ਼੍ਰੀ ਦਮਦਮਾ ਸਾਹਿਬ ਬੜੀ ਪਵਿਤਰ ਇਤਹਾਸਿਕ ਜਗ੍ਹਾ ਹੈ । ਦਰਅਸਲ ਪੰਜਾਬੀਅਤ ਦਾ ਸੋਮਾ ਉਥੇ ਹੀ ਹੈ । ਜੇਕਰ ਪਿਛਲੇ ਦੋ ਸੌ ਸਾਲ ਵੱਲ ਨਿਗਾਹ ਮਾਰੀਏ ਤਾਂ ਜੋ ਲੋਕ ਇਤਿਹਾਸ ਨਾਲ ਦਿਲਚਸਪੀ ਰਖਦੇ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਪਤਾ ਹੈ ਕਿ ਜਿਸ ਵਕਤ ਕੋਈ

[ਗਿਆਨੀ ਕਿਰਪਾਲ ਸਿੰਘ ਸ਼ਾਂਤ]

ਪੰਜਾਬੀ ਦਾ ਨਾਮ ਨਹੀਂ ਲੈਂਦਾ ਸੀ ਅਤੇ ਨਾ ਕੋਈ ਪੰਜਾਬੀ ਨੂੰ ਪੜ੍ਹਦਾ ਲਿਖਦਾ ਸੀ ਉਸ ਵਕਤ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਉਸ ਇਤਹਾਸਿਕ ਥਾਂ ਤੇ ਬੈਠ ਕੇ ਪੂਜਨੀਕ ਗੁਰੂ ਗਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਲਿਖਿਆ ਅਤੇ ਇਸ ਕੰਮ ਲਈ ਉਥੇ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਵਡੇ ਵਡੇ ਵਿਦਵਾਨ ਇਕੱਠੇ ਹੋਏ .....।

ਸ੍ਰੀ ਸਪੀਕਰ : ਤੁਹਾਨੂੰ ਪਤਾ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਇਕ ਤਾਲੀਮੀ ਅਦਾਰਾ ਖੋਲਿਆ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ ਇਸ ਲਈ ਇਸ ਵਿਚ ਕੋਈ ਮਜ਼ਹਬੀ ਸਵਾਲ ਪੈਦਾ ਨਹੀਂ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ। ਜੇ ਕਰ ਤੁਸੀਂ ਉਸ ਵਿਚ ਮਜ਼ਹਬੀ ਸਵਾਲ ਪੈਦਾ ਕਰਦੇ ਹੋ ਤਾਂ ਤੁਸੀਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਇਤਰਾਜ਼ਾ ਨੂੰ ਸਹੀ ਸਾਬਤ ਕਰ ਰਹੇ ਹੋ ਕਿ ਇਹ communal ਚੀਜ਼ ਬਣਾਈ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ। ਇਤਿਹਾਸਕ ਤੌਰ ਤੇ ਵੀ ਵੇਖੀਏ ਤਾਂ ਇਹ ਚੀਜ਼ ਖਡੂਰ ਸਾਹਿਬ ਵਿਚ ਹੋਈ ਸੀ ਲੇਕਿਨ ਤੁਸੀਂ ਦਮਦਮਾ ਸਾਹਿਬ ਕਹਿ ਰਹੇ ਹੋ। (The hon. Member should know that it is an academic institution which is being set up. Therefore he should not raise any religious issue in this connection. By raising a religious question he is justifying the objections made by others that this institution is being set up on communal basis. Even from the historical point of view this thing was done at Khadoor Sahib but he says that it was done at Damdama Sahib.)

ਸਰਦਾਰ ਕਿਰਪਾਲ ਸਿੰਘ ਸ਼ਾਂਤ : ਮੇਰੇ ਕਹਿਣ ਦਾ ਮਤਲਬ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਪੰਜਾਬੀ ਦਾ ਮੁਢ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬਾਨ ਹਨ। ਬਹੁਤ ਸਾਰੀਆਂ ਇਤਹਾਸਕ ਕਿਤਾਬਾਂ ਭੀ ਸ੍ਰੀ ਦਮਦਮਾ ਸਾਹਿਬ ਲਿਖੀਆਂ ਗਈਆਂ ਹਨ ਇਸ ਲਈ ਪੰਜਾਬੀ ਯੂਨੀਵਰਸਟੀ ਦਾ headquarters ਦਮਦਮਾ ਸਾਹਿਬ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਕੰਮ ਲਈ ਇਹ ਜਗਾਹ ਸਭ ਤੋਂ ਚੰਗੀ ਹੈ।

ਸ੍ਰੀ ਸਪੀਕਰ : ਮੇਰਾ ਖਿਆਲ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਯੂਨੀਵਰਸਟੀ ਸਿਰਫ ਪੰਜਾਬੀ ਪੜ੍ਹਾਣ ਲਈ ਹੀ ਨਹੀਂ ਖੋਲੀ ਜਾ ਰਹੀ ਬਲਕਿ ਹੋਰ 10, 15 scientific ਚੀਜ਼ਾਂ ਵੀ ਪੜ੍ਹਾਈਆਂ ਜਾਣੀਆਂ ਹਨ। ਤੁਹਾਡਾ ਕੀ ਮਤਲਬ ਹੈ ਕਿ ਦਮਦਮਾ ਸਾਹਿਬ ਵਿਚ ਇਕ ਪੰਜਾਬੀ ਲਈ ਪਾਠਸ਼ਾਲਾ ਖੋਲ ਦਿਤੀ ਜਾਵੇ ਬਾਕੀ technical institutions ਜਾਲੰਧਰ ਹੁਸ਼ਿਆਰਪੁਰ ਵਿਚ ਖੋਲ੍ਹ ਦੇਣ (ਹਾਸਾ) Please resume your seat now. (I think, this University is not being set up for teaching Punjabi only, ten or fifteen scientific subjects are also to be taught there. Does the hon. Member mean to say that a 'Pathshala' should be opened for teaching Punjabi at Damdama Sahib and other technical institutions should be established at Jullundur or Hoshiarpur. (*laughter*)? Please resume your seat now.)

ਸਰਦਾਰ ਭੁਪਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਮਾਨ (ਸਮਾਣਾ, ਜਨਰਲ) : ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਮੈਂ general discussion ਦੇ ਵਕਤ ਵੀ ਇਸ ਚੀਜ਼ ਵਲ ਤਵੱਜੁਹ ਦਿਲਾਈ ਸੀ ਪਰ ਸ਼ਾਇਦ ਵਜ਼ੀਰ

ਸਾਹਿਬ ਨੂੰ ਮੌਕਾ ਨਹੀਂ ਮਿਲਿਆ ਕਿ ਉਹ ਇਸ ਪਾਸੇ ਧਿਆਨ ਦੇ ਸਕਣ । ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਹ ਨਿਹਾਇਤ ਹੀ ਅਹਿਮ ਮਸਲਾ ਹੈ ਅਤੇ ਯੂਨੀਵਰਸਟੀ ਦੇ ਸਦਰ ਮੁਕਾਮ ਨੂੰ ਗੈਰਯਕੀਨੀ ਹਾਲਤ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਰਖਣਾ ਚਾਹੀਦਾ । ਇਹ ਗੈਰਯਕੀਨੀ ਹਾਲਤ ਦਾ ਹੀ ਨਤੀਜਾ ਹੈ ਕਿ ਇਥੇ ਬਹੁਤ ਸਾਰੀਆਂ suggestions ਆਈਆਂ ਹਨ । ਕੋਈ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਨੂੰ ਦਮਦਮਾ ਸਾਹਿਬ ਰਖਿਆ ਜਾਵੇ ਅਤੇ ਕੋਈ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਪਟਿਆਲੇ ਰਖਿਆ ਜਾਵੇ ਅਤੇ ਕੋਈ ਕੁਝ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ ਕੋਈ ਕੁਝ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ । ਦਮਦਮਾ ਸਾਹਿਬ ਨਾਲ ਸਾਡੇ ਧਾਰਮਕ ਖਿਆਲਾਤ ਕਿਤਨੇ ਵੀ ਵਾਬਸਤਾ ਹੋਣ ਲੇਕਿਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਪੂਰਤੀ ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਕਮੇਟੀ ਦੇ ਜ਼ਰੀਏ ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ । ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਕਮੇਟੀ ਜਿਸ ਤੇ ਅਕਾਲੀ ਦੋਸਤਾਂ ਦਾ ਕਬਜ਼ਾ ਹੈ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਅਜੇ ਇਹ ਜ਼ਰੂਰੀ ਨਹੀਂ ਸਮਝਿਆ ਕਿ ਉਥੇ ਕੋਈ ਕਾਲਿਜ ਹੀ ਖੋਲ੍ਹ ਦੇਈਏ ......

ਇਕ ਆਵਾਜ਼ : ਉਸ ਨੂੰ ਤਾਂ ਤਖਤ ਦੀ ਪਦਵੀ ਵੀ ਨਹੀਂ ਦਿਤੀ ਹੈ ।

ਸਰਦਾਰ ਭੁਪਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਮਾਨ : ਹਾਂ ਉਸ ਨੂੰ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਤਖਤ ਵੀ declare ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਹੈ । ਦਮਦਮਾ ਸਾਹਿਬ ਮੇਰੀ constituency ਰਹੀ ਹੈ ਲੇਕਿਨ ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਸ ਤਰਾਂ ਦੇ ਮਜ਼ਹਬੀ ਜਜ਼ਬਾਤ ਇਸ ਯੂਨੀਵਰਸਟੀ ਨਾਲ ਵਾਬਸਤਾ ਕਰਨ ਨਾਲ ਅਮਲੀ ਤੌਰ ਤੇ ਇਸ ਦੀ ਮਹਤਤਾ ਤੇ ਅਹਿਮੀਅਤ ਖਤਮ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ । ਇਸ ਲਈ ਮੈਂ ਜ਼ੋਰ ਨਾਲ ਕਹਿੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਦਮਦਮਾ ਸਾਹਿਬ ਇਸ ਵਕਤ ਤਾਂ ਇਸ ਯੂਨੀਵਰਸਟੀ ਦੇ ਸਦਰ ਮਕਾਮ ਦੀ ਜਗਾ ਨਹੀਂ ਬਣ ਸਕਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਅਜੇ ਤਕ ਉਥੇ ਕੋਈ ਤਾਲੀਮੀ ਅਦਾਰਾ ਹੈ ਜਿਸ ਦੀ ਬਿਨਾ ਤੇ ਅਸੀਂ ਦਾਅਵਤ ਦੇ ਸਕਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਉਥੇ ਇਹ ਯੂਨੀਵਰਸਟੀ ਬਣਾਈ ਜਾਵੇ । ਪੰਜਾਬੀ ਯੂਨੀਵਰਸਟੀ ਕਮੀਸ਼ਨ ਨੇ ਇਕ Sub-Committee ਬਣਾਈ ਸੀ ਜਿਸ ਨੇ ਕਿ ਕਾਫੀ details ਵਿਚ ਜਾ ਕੇ ਤਜਵੀਜ਼ ਕੀਤਾ ਹੈ ਕਿ ਫਲਾਣੀ ਥਾਂ ਤੇ ਇਸ ਯੂਨੀਵਰਸਟੀ ਨੂੰ ਕਾਇਮ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ ਲੇਕਿਨ ਗੌਰਮਿੰਟ ਨੇ ਉਸ ਥਾਂ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਇਸ ਬਿਲ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਹੈ । ਜਾਂ ਤਾਂ ਤੁਸੀਂ ਕਮੀਸ਼ਨ ਦੀ ਤਜਵੀਜ਼ ਨੂੰ ਮੰਨ ਲਉ ਜਾਂ ਫਿਰ ਤੁਸੀਂ ਘਟੋ ਘਟ ਇਸ ਹਾਊਸ ਨੂੰ ਏਤਮਾਦ ਨਾਲ ਦਸੋ ਕਿ ਆਖਰ ਤੁਹਾਡਾ ਮਕਸਦ ਕੀ ਹੈ । ਇਥੇ ਕੋਈ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ ਇਸਨੂੰ ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ ਖੋਲ ਦਿਉ ਕੋਈ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ ਇਸਨੂੰ ਹੁਸ਼ਿਆਰਪੁਰ ਲੈ ਜਾਉ । ਇਹ ਤਾਂ ਸਾਰਾਹ ਲੋਕਲ ਦੇਸ਼ ਭਗਤੀ ਦਾ ਮੁਜ਼ਾਹਰਾ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਜਦੋਂ ਤੁਹਾਡੇ ਕੋਲ ਇਕ ਸਹੀ ਜਗਾ ਮੌਜੂਦ ਹੈ, ਕਮੀਸ਼ਨ ਨੇ ਵੀ ਉਹੋ ਥਾਂ ਤਜਵੀਜ਼ ਕੀਤੀ ਹੈ ਤਾਂ ਫਿਰ ਤੁਸੀਂ ਇਹ ਗੈਰਯਕੀਨੀ ਹਾਲਤ ਕਿਉਂ ਪੈਦਾ ਕਰ ਰਹੇ ਹੋ । ਉਥੇ ਕਾਫੀ ਤਾਲੀਮੀ ਅਦਾਰੇ ਮੌਜੂਦ ਹਨ, ਕਾਲਿਜ ਹਨ, Engineering ਕਾਲਿਜ ਹੈ, Dental ਕਾਲਿਜ ਹੈ, Commerce ਕਾਲਿਜ ਹੈ, ਬੇਸਿਕ ਕਾਲਿਜ ਹੈ, ਸੰਸਕ੍ਰਿਤ ਵਿਦਿਆਲਾ ਮੌਜੂਦ ਹੈ, ਪੰਜਾਬੀ ਵਿਦਿਆਲਾ ਮੌਜੂਦ ਹੈ, Physical Education ਦੀ institution ਮੌਜੂਦ ਹੈ......

ਸ਼੍ਰੀ ਸਪੀਕਰ : ਕੀ ਤੁਸੀਂ ਪਟਿਆਲੇ ਦਾ ਕੇਸ ਬਣਾ ਰਹੇ ਹੋ ? (Is the hon. Member making out a case for Patiala?)

ਸਰਦਾਰ ਭੁਪਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਮਾਨ : ਜੀ ਹਾਂ, ਪਟਿਆਲਾ ਹੀ ਬੇਹਤਰ ਤੇ ਮਾਕੂਲ ਥਾਂ ਹੈ।

ਸ਼੍ਰੀ ਸਪੀਕਰ : ਮੇਰਾ ਖਿਆਲ ਹੈ ਕਿ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਜ਼ਿਆਦਾ ਮਾਕੂਲ ਥਾਂ ਹੈ (ਹਾਸਾ) (I think, Amritsar is more appropriate place for this purpose.)

ਸਰਦਾਰ ਭੁਪਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਮਾਨ : ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਵਿਚ ਤਾਂ ਸਿਰਫ ਮੈਡੀਕਲ ਕਾਲਿਜ ਹੀ ਹੈ ਲੇਕਿਨ ਪਟਿਆਲਾ ਵਿਚ ਮੈਡੀਕਲ ਕਾਲਿਜ ਵੀ ਹੈ ਤੇ ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਹੋਰ ਬਹੁਤ ਸਾਰੀਆਂ institutions ਹਨ ਜਿਹੜੀਆਂ ਕਿ ਮੈਂ ਅਰਜ਼ ਕੀਤੀਆਂ ਹਨ । ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚੋਂ ਕੋਈ ਵੀ ਅਮ੍ਰਿਤਸਰ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਹੈ ।

ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਵਿਚ Engineering ਦਾ ਕੋਈ institute ਨਹੀਂ । ਮੈਂ ਕਹਾਂਗਾ ਕਿ ਪਟਿਆਲੇ ਵਿਚ ਇਸ ਚੀਜ਼ ਦੀ ਪੂਰਤੀ ਲਈ ਮਾਹੌਲ ਮੌਜੂਦ ਹੈ ਉਥੇ ਹਾਈਕੋਰਟ ਅਤੇ Secretariat located ਸਨ । ਉਥੇ buildings ਹਨ । ਇਹ Punjabi ਯੂਨੀਵਰਸਟੀ ਪਟਿਆਲੇ ਵਿਚ ਹੀ ਬਣਨੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ ।

ਵਿਦਿਆ ਮੰਤ੍ਰੀ (ਸ੍ਰੀ ਅਮਰ ਨਾਥ ਵਿਦਿਆਲੰਕਾਰ) : ਇਸ ਦੇ ਮੁਤੱਲਿਕ ਕਮੀਸ਼ਨ ਕੋਲ 12 ਤਜਵੀਜ਼ਾਂ ਆਈਆਂ ਸਨ । ਏਥੇ ਅਮੈਂਡਮੈਂਟਾਂ ਵੀ ਆਈਆਂ ਹਨ ਅਤੇ ਹਾਊਸ ਵਿਚ ਕਾਫ਼ੀ ਬਹਿਸ ਹੋਈ ਹੈ । ਸੋ ਇਹੋ ਮੁਨਾਸਬ ਹੈ ਕਿ ਤਮਾਮ ਚੀਜ਼ਾਂ ਨੂੰ ਦੇਖ ਕੇ, ਹਾਊਸ ਵਿਚ ਦਿਤੀਆਂ ਮੁਖਤਲਿਫ਼ ਰਾਵਾਂ ਨੂੰ ਦੇਖ ਕੇ ਅਤੇ ਜੋ ਤੁਸੀਂ ਜ਼ਿਕਰ ਕੀਤਾ ਹੈ ਉਸ ਨੂੰ ਦੇਖ ਕੇ ਫੇਰ ਫੈਸਲਾ ਕਰੀਏ । ਜੇ ਅਸੀਂ ਇਕ ਦਾ ਨਾਉਂ ਲੈ ਕੇ ਫੈਸਲਾ ਕਰ ਦਿੰਦੇ ਤਾਂ ਹਾਊਸ ਸ਼ਾਇਦ ਉਸ ਤੇ ਮੁਤਫਿਕ ਨਾ ਹੁੰਦਾ । ਜੋ ਕੁਝ ਇਸ ਬਿਲ ਵਿਚ ਰਖਿਆ ਗਿਆ ਹੈ ਇਹ ਤਰੀਕਾ ਠੀਕ ਹੈ । ਜਿੰਨੀਆਂ ਵੀ considerations ਹਨ ਅਸੀਂ ਸਾਰੀਆਂ ਨੂੰ ਸਾਹਮਣੇ ਰਖ ਕੇ ਫੈਸਲਾ ਕਰਾਂਗੇ ।

Mr. Speaker : Question is—

In sub-clause (3) for "such place as the State Government may, by notification specify" substitute "Hoshiarpur."

The motion was lost

Mr. Speaker : Question is—

For sub-clause (3) substitute the following.

"(3) The headquarters of the Punjabi University shall be located at Chandigarh".

The motion was lost.

Mr. Speaker : Question is—

For sub-clause (3), substitute—

"(3) The headquarters of the University shall be located at Shri Damdama Sahib/Talwandi Sabhu, district Bhatinda."

The motion was lost.

Mr. Speaker : Question is—

That Clause 3 stand part of the Bill.

The motion was carried.

CLAUSE 4

Shri Mangal Sein (Rohtak) : Sir, I beg to move—

For sub-clause (2), substitute the following :—

"(2) to promote Punjabi and Hindi studies, to provide for research in Punjabi and Hindi literature and to undertake measures for development of Punjabi and Hindi languages and to progressively adopt both languages as medium of instruction."

स्पीकर साहिब, इस सम्बन्ध में मेरा यह निवेदन है कि शिक्षा मंत्री महोदय ने first reading के वक्त बोलते हुए कुछ ऐसी बातें कही हैं जिन से संशय ही नहीं बल्कि विश्वास पैदा हो गया है कि इस सरकार की नीयत साफ नहीं है। उन्होंने कुछ माननीय सदस्यों को साम्प्रदायिक कहा, अधूरे क़ौमप्रस्त बताया। हां, वह गद्दार साफ शब्दों में नहीं कह सके, क्योंकि हौसला कम है। यह बातें भी उन्हें नहीं कहनी चाहिए थीं।

आज कहा जा रहा है कि हमने वायदा किया था रिजनल फ़ार्मूला को implement करने का, इस लिये यूनिवर्सिटी बनाने चले हैं लेकिन मैं बतलाना चाहता हूं कि अगर agitation का दबाव न होता तो यह सरकार ऐसा न करती और पंडित जी ने जिस लहजे से स्पीच की उससे साफ ज़ाहिर होता था कि उनकी conscience guilty है। (घंटी) स्पीकर साहिब, मुझे समझ नहीं आती कि जब पंजाब में दो भाषाएं हैं और हिन्दी भाषा बोलने वाले 70 या 75 फीसदी से भी ज्यादा लोग हैं तो फिर क्यों नहीं हिन्दी भाषा का विकास किया जाता। जहां पर पंजाबी यूनिवर्सिटी स्थापित होगी वहां क्या हिन्दी बोलने वाले नहीं रहते? इस लिये स्पीकर साहिब, मर्यादा में रहते हुए आपसे निवेदन करना है कि यह हमारी सरकार भाषा का बवंडर खड़ा करके क्षेत्रीय भावनाओं को प्रोत्साहन देने का प्रयास कर रही है और पंजाबी यूनिवर्सिटी को अलीगढ़ यूनिवर्सिटी बनाने में अपना योगदान दे रही है। मैं समझता हूं कि इस प्रकार की mentality treasury benches के लिए ठीक नहीं है।

Mr. Speaker : Motion moved—

For sub-clause (2) substitute following :—

"(2) to promote Punjabi and Hindi studies, to provide for research in Punjabi and Hindi literature, to undertake measures for development of Punjabi and Hindi languages and to progressively adopt both languages as medium of instruction."

Mr. Speaker : Question is—

For sub-clause (2) substitute following :—

"(2) to promote Punjabi and Hindi studies, to provide for research in Punjabi and Hindi literature to undertake measures for development of Punjabi and Hindi languages and to progressively adopt both languages as medium of instruction."

The motion was lost.

Mr. Speaker : Question is—

That Clause 4 stand part of the Bill.

The motion was carried.

CLAUSE 5

Shri Mangal Sein (Rohtak) : Sir, I beg to move—

For sub-clause (2) substitute the following :—

"(2) Any institution situated in that notified area may affiliate with this University."

Delete Sub-Clause (3)

For sub-clause (1) substitutte the following:—

"(1) Any institution situated in the State of Punjab may affiliate with this University."

इन्होंने यह provide किया है कि उस area की institutions लाज़मी तौर पर इस यूनिवर्सिटी के साथ सम्बद्ध होंगी। मैं यह निवेदन करना चाहता हूं कि यह बात उन की इच्छा पर छोड़नी चाहिए कि वे affiliate होना चाहें तो हों, न होना चाहें तो न हों। मैं समझता हूं कि D.A.V. College, S.D. College और Vaish College जैसी संस्थाएं इसे कभी सहन नहीं करेंगी और अगर एक महीना पहले यह बिल circulate हुआ होता तो मैं विश्वास से कह सकता हूं कि हज़ारों विद्यार्थी जो इस बात का शिकार होने वाले हैं सरकार के लिये उन्हें face करना मुश्किल हो जाता। मैं समझता हूं कि यह बड़ी खतरनाक बात है। इस लिए यह compulsion नहीं होनी चाहिए वरना परिणाम अच्छा नहीं निकलेगा। लोग बागी होंगे और विरोध करेंगे। अलीगढ़ यूनिवर्सिटी में से तो पाकिस्तान निकला था, इस में से कोई और स्तान निकलेगा। इस लिये मैं इस को बिलकुल नहीं मानता।

Mr. Speaker : Motions moved—

For sub-clause (2) *substitute* the following:—

"(2) Any institution situated in that notified area may affiliate with this University".

Delete sub-clause (3).

For sub-clause (1) *substitute* the following:—

"(1) Any institution situated in the State of Punjab may affiliate with this University".

श्री बलराम दास टंडन (अमृतसर शहर, पश्चिम) : स्पीकर साहिब, जहां तक क्लाज़ नम्बर पांच का ताल्लुक है इस पर कुछ valid objections हैं। मैं समझता हूं कि उन पर ज़रूर गौर किया जाएगा। जो institutions इस यूनिवर्सिटी के एरिया से बाहर होंगे अगर वह इलहाक करना चाहेंगे तो उन का इलहाक इस यूनिवर्सिटी से इस के

आधार नहीं हो सकेगा। यह पंजाब की राह में बड़ी भारी रुकावट होगी, इसे दूर करना चाहिये। मैं ने आज सुबह भी यह बात कही थी। मान साहिब ने मेरी बात का जवाब देने की कोशिश की लेकिन लफ्फ़ाज़ी बातों पर ही ज्यादा ज़ोर दिया गया। जो बातें मैं ने कहीं थीं उन को स्पष्ट नहीं किया गया। मुझे इस बात का अफसोस है कि मान साहिब ने इस बात को कुरू क्षेत्र यूनिवर्सिटी के साथ जोड़ने की कोशिश की। उस समय मुझे पता नहीं था। उस के बाद मैं ने बिल मंगवा कर उस को पढ़ा तो हैरान हो गया। उस के साथ उस का दूर का वास्ता भी नहीं है। उस में शुरू में ही लिखा है :

A Bill to establish and incorporate a unitary teaching and residential University

इस चीज़ को उस के साथ मिलाना, मैं समझता हूं, एक ऐसी चीज़ है जो कि मान साहिब ही कर सकते हैं और कोई व्यक्ति तो कर नहीं सकता। इस में दर्ज है :

The powers of the University conferred by or under this Act shall extend to the limits of such areas as may be specified by notification by the State Government and notwithstanding anything contained in any law for the time being in force, no educational institution shall be associated with or admitted to any privileges of the University.

एक तो वह जो बाहर नहीं निकल सकेंगे और दूसरे वह जो बिल्कुल cut off हो जाएंगे।

Notwithstanding anything in any other law for the time being in force, no educational institution within the limits of the aforesaid area shall be associated in any way with or be admitted to any privileges of the Punjab University.

पंजाब यूनिवर्सिटी के साथ उस का बिलकुल ताल्लुक नहीं रहेगा। सारे ताल्लुकात काट कर उसकी affiliation पंजाबी यूनिवर्सिटी के साथ हो जाएगी। मैं समझता हूं कि अगर इस को पंजाबी की तरक्की के लिये ही कायम किया जा रहा है तो पंजाबी की तरक्की के लिए इतना ही नहीं बल्कि कुछ और भी करना चाहिये। लेकिन इस के साथ दूसरी बातें जोड़ दी गई कि हम लोग पंजाबी ज़बान को disown करते हैं। मैं पूछता हूं कि यह नतीजा वह किस सोच से और किन अल्फ़ाज़ से निकालते हैं ? कभी किसी ने नहीं कहा कि पंजाबी हमारी ज़बान नहीं है। हां, लिपि के बारे में ज़रूर कुछ इख्तलाफ रहा है। हम ने भी कहा है। लेकिन यह ज़ोर देना कि चूंकि लोग पंजाबी को अपनी ज़बान नहीं मानते हैं इस लिये यह यूनिवर्सिटी बनाई जा रही है, मैं नहीं समझता कि यूनिवर्सिटी का इस बात के साथ कोई ताल्लुक है या जोड़ मेल है। यह बात मुनासिब नहीं है। अगर आप पंजाबी को medium of instruction बनाना चाहते हैं तो जब इस सूबा को आप bilingual कहते हैं आप को दूसरी भाषा के लिये भी यूनिवर्सिटी बनानी पड़ेगी। आप उन के लिये इलाके specify करेंगे और उन इलाकों में जो institutions होंगे उन को उन से affiliate होना पड़ेगा। एक तरफ तो आप यह कहते हैं :—

To promote Punjabi studies, to provide for research in Punjabi literature, to undertake measures for the development of Punjabi language and to progressively adopt it as a medium of instruction and examination for as many subjects as possible.

एक तरफ यह कहना और दूसरी तरफ यह कहना कि हम भाषावाद वातावरण से ऊपर उठना चाहते हैं। मैं मिनिस्टर साहिब के यह बात गोशगुज़ार करना चाहता हूं कि यह प्रवृत्ति

[श्री बलराम दास टंडन]

पहले तो छोटी सी और ना चीज़ सी मालूम होती है लेकिन लोग सीढ़ी के पहले डंडे पर खड़े हो कर उसी के आधार पर आगे दूसरी चीज़ें मांगते हैं। इस लिये यह प्रवृत्ति आगे नहीं बढ़ने देनी चाहिए। आप नहीं समझते कि सीढ़ी के इसी डंडे पर खड़े हो कर लोग छत पर भी पहुंचने वाले हैं। पंजाब की सारी की सारी tension इसी सीढ़ी के डंडों का नतीजा है। पहले यह सोचा गया कि Regional Formula बना दिया गया है इस से झगड़ा खत्म हो जाएगा। लेकिन जो लोग उस को बेसिज़ मान कर बैठे हुए थे उन्होंने एक कदम और आगे बढ़ाया। यह बेसिज separatist tendency की तरफ ले जाने वाली बेसिज़ है। हम वैसे ही आधार फिर से पैदा करना चाहते हैं। अगर आप सूबा को bilingual कहते हैं तो फिर दोनों languages की स्टडी के लिये यत्न करें। जो इलाका आप specify करेंगे उस इलाके के institutions को जबरदस्ती affiliation लेनी पड़ेगी और उन का ताल्लुक पंजाब यूनिवर्सिटी के साथ नहीं रहेगा। यह नहीं होना चाहिये। आप को national integration की तरफ कदम उठाना चाहिये न कि एक एक भाषा के लिये अलग अलग यूनिवर्सिटी बनते फिरें। मैं समझता हूं कि यह गलत बात है और मिनिस्टर साहिब को सोच कर इस को ठीक करने की कोशिश करनी चाहिए।

ਚੌਧਰੀ ਬਲਬੀਰ ਸਿੰਘ (ਹੁਸ਼ਿਆਰਪੁਰ ਜਨਰਲ) : ਇਸ clause ਨਾਲ ਤਾਂ ਬੜੀਆਂ ਬੜੀਆਂ complications ਪੈਦਾ ਹੋ ਜਾਣਗੀਆਂ। ਪੰਜਾਬੀ region ਦੇ ਸਕੂਲਾਂ ਵਿਚ ਜੇ medium of instruction ਵੇਖਿਆ ਜਾਵੇ ਤਾਂ 60% ਤੋਂ ਉਪਰ ਸਕੂਲਾਂ ਵਿਚ medium of instruction ਹਿੰਦੀ ਹੈ। ਇਹਦੇ ਨਾਲ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਬੜੀ ਦਿਕੱਤ ਪੈਦਾ ਹੋ ਜਾਵੇਗੀ। District ਹੋਸ਼ਿਆਰਪੁਰ ਵਿਚ 75% schools ਐਸੇ ਹਨ ਜਿਥੇ medium of instruction ਹਿੰਦੀ ਹੈ। ਅਗਰ ਇਸ ਦੀ ਇਜਾਜ਼ਤ ਹੀ ਨਹੀਂ ਹੋਵੇਗੀ ਤਾਂ ਬੜੀ ਦਿਕਤ ਹੋ ਜਾਵੇਗੀ। ਜੇਕਰ ਇਹ Regional University ਬਣਦੀ ਹੈ ਤਾਂ ਬਿਹਤਰ ਹੁੰਦਾ। ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿ schools ਅਤੇ colleges ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ University ਨਾਲ affiliate ਹੋਣ ਕਿ ਬੜੀ ਹੀ complication ਪੈਦਾ ਹੋ ਜਾਵੇ। ਫੇਰ ਇਸ ਵਿਚ ਇਹ ਕੋਈ provision ਨਹੀਂ ਰਖੀ ਗਈ ਕਿ ਕਿਤਨੀ ਦੂਰ ਤੱਕ ਦੇ schools ਨੇ ਇਸ ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਲ ਹੋਣਾ ਹੈ। ਇਹ ਵੀ ਇਕ ਨਵੀਂ ਸਮੱਸਿਆ ਪੈਦਾ ਹੋ ਜਾਵੇਗੀ। ਮਨਿਸਟਰ ਸਾਹਿਬ ਇਸ ਚੀਜ਼ ਨੂੰ ਸੋਚ ਲੈਣ ਕਿ ਕਿਹੜਾ area ਉਹ demarcate ਕਰਨਗੇ। ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਹ area Punjabi Region ਦਾ ਹੀ ਹੋਵੇਗਾ। ਉਹਦੇ ਵਿੱਚ ਜਿਸ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਸਕੂਲ ਚਲਦੇ ਹਨ ਚਲਦੇ ਹੀ ਰਹਿਣਗੇ। ਜਿਸ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਇਹ ਬਿਲ ਲਿਆਂਦਾ ਹੈ ਇਸ ਦਾ ਮਤਲਬ ਤਾਂ ਇਹੋ ਹੈ। ਬਾਕੀ ਜੇ ਸਿਰਫ election stunt ਹੀ ਹੈ ਤਾਂ ਜੁਦਾ ਗੱਲ ਹੈ। ਵੈਸੇ ਇਹ ਇਕ ਬੜੀ complicated ਜਿਹੀ ਚੀਜ਼ ਹੈ। ਜੇ ਦੋ ਇਕ ਸਾਲ ਠਹਿਰ ਕੇ ਇਸ ਨੂੰ ਹੋਰ ਵਿਚਾਰ ਕਰਕੇ ਇਹ ਬਿਲ ਲਿਆਂਦਾ ਜਾਂਦਾ ਤਾਂ ਇਹ ਠੀਕ ਹੋ ਸਕਦਾ ਸੀ। Medium of instruction ਪਹਿਲਾਂ change ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ, ਉਹ ਅੱਜੇ ਤੱਕ ਠੀਕ ਨਹੀਂ ਹੋਇਆ ਪਰ ਅੱਜ ਫੇਰ ਇਸ ਵਿੱਚ ਤਬਦੀਲੀ ਲਿਆਉਣ

ਦਾ ਬਿਲ ਪੇਸ਼ ਕਰ ਦਿਤਾ ਹੈ । ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਹ ਕਰਨ ਨਾਲ ਇਕ ਬੜੀ ਭਾਰੀ complication ਪੈਦਾ ਹੋ ਜਾਵੇਗੀ ਜੋ ਸਾਨੂੰ ਪਹਿਲਾਂ ਸੋਚ ਲੈਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ । ਇਸ ਲਈ ਇਹ ਛੋਟ ਦੇਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ ਕਿ ਜਿਹੜੇ colleges ਇਸ University ਨਾਲ affiliate ਹੋਣਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਨ ਉਹ ਇਸ ਨਾਲ ਹੋ ਜਾਣ ਅਤੇ ਜਿਹੜੇ ਨਹੀਂ ਚਾਹੁੰਦੇ ਉਹ ਨਾ ਹੋਣ । ਇਸ ਨਾਲ ਕਾਫੀ ਦਿੱਕਤ ਦੂਰ ਹੋ ਜਾਵੇਗੀ । ਹੋਸ਼ਿਆਰਪੁਰ ਦੇ area ਵਿੱਚ ਵੀ ਇਸ ਬਾਰੇ ਕਾਫੀ ਤਕਲੀਫ ਹੈ । ਹਿੰਦੀ speaking area ਵਿੱਚ ਵੀ ਕਾਫੀ ਤਕਲੀਫ ਹੈ । ਇਹ ਇਕ unwise ਗੱਲ ਹੋ ਰਹੀ ਹੈ । ਬਤੌਰ ਇਕ Administrative unit ਦੇ ਕੋਈ ਚੀਜ਼ ਨਹੀਂ ਵੇਖੀ ਜਾਂਦੀ ।

ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਉਸ ਇਲਾਕੇ ਲਈ ਜ਼ਰੂਰ ਦਿੱਕਤ ਪੈਦਾ ਹੋਵੇਗੀ ਜਿਸ ਦਾ medium ਇਸ ਵੇਲੇ ਹਿੰਦੀ ਹੈ । ਜਿਸ ਵੇਲੇ affiliation ਹੋਵੇਗੀ ਤਾਂ ਉਹ ਆਪਣੇ medium ਨੂੰ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਠੀਕ ਕਰ ਸਕਣਗੇ ।

शिक्षा मंत्री (श्री अमर नाथ विद्यालंकार) : जनाब, जो कुछ टंडन साहिब और दूसरे दोस्तों ने कहा है उस से मालूम होता है कि उन के दिमाग में कुछ confusion है । जो कुछ चौधरी बलबीर सिंह जी ने कहा वह भी confusion पैदा करने वाली बात हैं । मैं हैरान हूं कि शायद उन्हें इस बात का पता नहीं कि हर एक यूनिवर्सिटी का अपना एक दायरा होता है । जैसे दूसरी यूनिवर्सिटीज़ में उन के अपने अपने दायरे के कालेज उन के साथ affiliate होते हैं वैसे ही इस यूनिवर्सिटी में होगा । आप देखें कि पंजाब यूनिवर्सिटी ने पार्टीशन के बाद देहली में अपना एक कैम्प कालेज खोला हुआ था । जितने साल वह चला बड़ी मुश्किल से चला क्योंकि देहली यूनिवर्सिटी वाले कहते रहे कि यह हमारे दायरे में है इस लिये पंजाब यूनिवर्सिटी को इस जगह पर कालेज establish नहीं करने दिया जा सकता । आखिर में हमें उसे वहां से हटाना पड़ा । तो मेरे कहने का मतलब यह है कि हरेक यूनिवर्सिटी का अपना दायरा होता है । उस के बाहर वह नहीं जा सकते । यह यूनिवर्सिटी एक specialised यूनिवर्सिटी होगी । जैसे एक सुझाव दिया गया है कि जो चाहे पंजाबी यूनिवर्सिटी के साथ affiliation हासिल कर ले और जो चाहे पंजाब यूनिवर्सिटी के साथ affiliate हो जाए इस से confusion हो जाएगा । चौधरी शेर सिंह और लाला जगत नारायण जी ने कहा कि एक community के कालेज एक यूनिवर्सिटी के साथ affiliate हो जाएंगे और दूसरी community के कालेज दूसरी यूनिवर्सिटी के साथ, उन का यह ख्याल ठीक नहीं मालूम होता । गवर्नमेंट ने जो दायरा मुकर्रर किया या करेगी उसी के अन्दर यह सिलसिला होगा । उस दायरा के अन्दर जो जो institutions हैं उन की उस के साथ affiliation होगी जैसे दूसरी यूनिवर्सिटीज़ में होता है । अगर किसी institution को कोई दिक्कत हो तो उसे exemption देने के लिये गौर किया जा सकता है । इस लिये मेरा ख्याल नहीं कि amendments के अन्दर कोई वज़न है । मेम्बर साहिबान खाहमखाह confusion पैदा करना चाहते हैं । इस लिये उन्हें मानने का सवाल ही पैदा नहीं होता ।

Mr. Speaker : Question is—

For sub-clause (2) *substitute* the following:—

"(2) Any institutiton situated in that notified area may affiliate with this University".

The motion was lost

Mr. Speaker : Question is—
Delete sub-clause (3).

The motion was lost.

Mr. Speaker : Question is—

For sub-clause (1) *substitute* the following:—

"(1) Any institutiton situated in the State of Punjab may affiliate with this University."

The motion was lost

Mr. Speaker : Question is—

That clause 5 stand part of the Bill.

The motion was carried.

CLAUSES 6 TO 14

Mr. Speaker : Question is—

That clauses 6 to 14 stand part of the Bill.

The motion was carried.

CLAUSE 15

Chaudhri Balbir Singh (Hoshiarpur ' General '): Sir, I beg to move—

Delete sub-clause (e).

ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਮੈਨੂੰ ਸਮਝ ਨਹੀਂ ਆਈ ਕਿ ਜੇ ਕਿਸੇ ਆਦਮੀ ਨੇ ਦਸਵੀਂ ਪਾਸ ਕਰ ਲਈ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਕੀ ਇਹ ਕਹਿਣਗੇ ਕਿ ਤੂੰ ਦਸਵੀਂ ਪਾਸ ਨਹੀਂ ? ਇਹ ਇਖਤਿਆਰ ਅਗਰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਹਥ ਵਿਚ ਰਿਹਾ ਤਾਂ ਫੇਰ ਜਿਸ ਨੂੰ ਮਰਜ਼ੀ ਹੋਵੇਗੀ ਇਹ ਕਹਿ ਦਿਆ ਕਰਨਗੇ ਕਿ ਅਸੀਂ ਤੈਨੂੰ ਦਸਵੀਂ ਪਾਸ ਜਾਂ ਬੀ. ਏ. ਪਾਸ ਨਹੀਂ ਮੰਨਦੇ । ਇਹ ਚੀਜ਼ ਠੀਕ ਨਹੀਂ ਹੈ ।

Mr. Speaker : Such cases are very rare.

ਚੌਧਰੀ ਬਲਬੀਰ ਸਿੰਘ : ਜੇ ਕਿਸੇ ਨੇ ਨਾਜਾਇਜ਼ ਤੌਰ ਤੇ fraud ਕਰਕੇ ਡਿਗਰੀ ਲਈ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਉਸ ਦੇ ਬਾਰੇ ਤਾਂ ਸਾਨੂੰ ਕੋਈ ਸ਼ਿਕਾਇਤ ਨਹੀਂ ਕਿਉਂਕਿ ਉਸ ਨੇ ਕੋਈ ਇਮਤਹਾਨ ਨਹੀਂ ਪਾਸ ਕੀਤਾ ਔਰ ਵੈਸੇ ਹੀ ਹੇਰਾ ਫੇਰੀ ਕਰ ਲਈ ਹੈ । ਮਗਰ ਜੇ ਕਿਸੇ

ਨੇ ਇਮਤਹਾਨ ਪਾਸ ਕਰਕੇ ਡਿਗਰੀ ਲਈ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਉਸ ਨੂੰ ਵੀ ਇਹ ਕਹਿ ਦੇਣਗੇ ਕਿ ਅਸੀਂ ਇਸ ਨੂੰ B. A. ਪਾਸ ਨਹੀਂ ਤਸਲੀਮ ਕਰਦੇ। ਇਸ ਦਾ ਮਤਲਬ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਜੇ ਸਰਦਾਰ ਪਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਹੋਰਾਂ ਨੇ ਕਿਸੇ ਪੁਲੀਟੀਕਲ ਆਦਮੀ ਦੇ ਖਿਲਾਫ ਜਾਂ ਆਪਣੇ ਕਿਸੇ ਮੁਖਾਲਫ ਦੇ ਖਿਲਾਫ action ਲੈਣਾ ਹੋਇਆ ਕਰੇਗਾ ਤਾਂ ਉਹ ਬਦਲਾ ਲੈਣ ਲਈ ਇਹ ਕਹਿ ਦਿਆ ਕਰੇਗਾ ਕਿ ਇਸ ਦੀ ਡਿਗਰੀ ਵਾਪਸ ਲੈ ਲਈ ਜਾਵੇ।

ਸ੍ਰੀ ਸਪੀਕਰ : ਚੌਧਰੀ ਸਾਹਿਬ, ਮੈਂ ਤੁਹਾਨੂੰ assure ਕਰਾਉਂਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਜੇ ਤੁਸੀਂ ਡਿਗਰੀ ਲਉ ਤਾਂ ਉਸ ਨੂੰ ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਵਾਪਸ ਲਏਗਾ। (I can assure the hon'ble Member that he will not be deprived of his degree provided he acquires it.)

ਚੌਧਰੀ ਬਲਬੀਰ ਸਿੰਘ : ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਮੈਂ ਤੁਹਾਡਾ ਸ਼ੁਕਰਗੁਜ਼ਾਰ ਹਾਂ। ਜੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਹਥ ਵਿਚ ਸਭ ਕੁਝ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਉਹ ਸਾਨੂੰ ਅਸੈਂਬਲੀ ਵਿਚ ਹੀ ਨਾ ਬੈਠਣ ਦੇਣ। ਜੇ ਕੁਝ ਪਾਬੰਦੀਆਂ ਨਾ ਹੋਣ ਤਾਂ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਇਹ ਕੀ ਕੀ ਕਰ ਦੇਣ। ਹੁਣ ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਨੇ ਰੂਲਿੰਗ ਦੇ ਦਿੱਤੀ ਹੈ ਕਿ ਇਕ ਆਦਮੀ ਨੇ ਜਿਹੜੀ pension ਲੈ ਲਈ ਹੋਵੇ ਉਸ ਨੂੰ ਘਟਾਇਆ ਨਹੀਂ ਜਾ ਸਕਦਾ ਔਰ ਨਾ ਹੀ ਉਸ ਨੂੰ ਵਾਪਸ ਲਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਅੰਗਰੇਜ਼ਾਂ ਦੇ ਜ਼ਮਾਨੇ ਵਿਚ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਫੌਜੀ ਪੈਨਸ਼ਨਾਂ ਮਿਲੀਆਂ ਸਨ ਉਹ ਜਦੋਂ ਬੰਦ ਕੀਤੀਆ ਗਈਆਂ ਤਾਂ ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਨੇ hold ਕੀਤਾ ਸੀ ਕਿ ਇਹ ਬੰਦ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀਆਂ ਜਾ ਸਕਦੀਆਂ ਕਿਉਂਕਿ ਇਹ ਚੀਜ਼ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ earn ਕੀਤੀ ਹੋਈ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਜੁਰਮਾਨਾ ਤਾਂ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ ਲੇਕਿਨ ਇਹ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ ਕਿ ਜੋ ਚੀਜ਼ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ earn ਕੀਤੀ ਹੋਈ ਹੈ ਉਸ ਨੂੰ ਵਾਪਸ ਲੈ ਲਿਆ ਜਾਵੇ। ਇਸ ਲਈ ਮੈਂ ਅਰਜ਼ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਹ ਜੋ power ਲਈ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ ਇਹ ਗੈਰ ਕਾਨੂੰਨੀ ਹੈ ਅਤੇ ਡਰ ਹੈ ਕਿ ਮੌਜੂਦਾ ਜੋ ਢਾਂਚਾ ਹੈ ਉਸ ਵਿਚ ਇਸਨੂੰ ਸਰਕਾਰ ਵਲੋਂ misuse ਨਾ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ ਕਿਉਂਕਿ ਇਹ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਗੌਰਮਿੰਟ ਦੀ ਤਕਰੀਬਨ ਨਾਮਜ਼ਦ ਕੀਤੀ ਹੋਈ ਹੀ ਹੋਣੀ ਹੈ। ਜਿਸ ਆਦਮੀ ਨੇ ਡਿਗਰੀ ਲਈ ਹੋਈ ਹੈ ਉਹ ਜ਼ਬਤ ਨਹੀਂ ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਕਿਉਂਕਿ ਉਹ ਚੀਜ਼ ਤਾਂ ਉਸ ਨੇ earn ਕੀਤੀ ਹੈ। ਜੇਕਰ ਉਹ ਜੁਰਮ ਕਰਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਉਸਨੂੰ ਸਜ਼ਾ ਤਾਂ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਆਪ ਨੇ ਕਿਹਾ ਸੀ ਕਿ ਅਜ ਤਕ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਹੀਂ ਹੋਇਆ ਹੈ ਅਤੇ ਇਹ power ਐਸੇ ਹੀ ਲਈ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ। ਮੇਰੀ ਅਰਜ਼ ਹੈ ਕਿ ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਇਹ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਬਣੀ ਹੈ ਅਤੇ ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਇਸ ਵਿਚ ਸਰਕਾਰ ਦਾ ਹਥ ਰਖਿਆ ਗਿਆ ਹੈ ਉਸ ਤੋਂ ਖਦਸ਼ਾ ਹੈ ਕਿ ਸ਼ਾਇਦ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੋਣਾ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋ ਜਾਵੇ।

Mr. Speaker : Motion moved—

Delete sub-clause (e).

Mr. Speaker : Question is—

Delete sub-clause (e)

The motion was lost.

Mr. Speaker : Question is—

That clause 15 stand part of the Bill.

The motion was carried.

CLAUSE 16

Shri Mangal Sein (Rohtak) : Sir, I beg to move—

In sub-clause (6), line 2, *for* "Chancellor" *substitute* "Senate".

In sub-clause (6), line 3, *for* "who may sanction, disallow or remit it for further consideration " *substitute* "who may sanction or disallow".

Mr. Speaker : Motions moved—

In sub-clause (6), line 2, *for* "Chancellor" *substitute* "Senate".

In sub-clause (6), line 3 , *for* "who may sanction, disallow or remit it for further consideration" *substitute* "who may sanction or disallow".

Mr. Speaker : Question is—

In sub-clause (6), line 2, *for* "Chancellor" *substitute* "Senate".

The motion was lost.

Mr. Speaker : Question is—

In sub-clause (6), line 3, *for* "who may sanction , disallow or remit it for further consideration" *substitute* "who may sanction or disallow".

The motion was lost.

Mr. Speaker : Question is—

That clause 16 stand part of the Bill.

The motion was carried.

CLAUSES 17 TO 22

Mr. Speaker : Question is—

That clauses 17 to 22 stand part of the Bill.

The motion was carried.

CLAUSE 23

Shri Mangal Sein (Rohtak) : Sir, I beg to move—

In line 3, *for* "Chancellor" *substitute* "Senate".

Mr. Speaker : Motion moved—

In line 3, *for* "Chancellor" *substitute* "Senate".

Mr. Speaker : Question is—

In line 3, for "Chancellor" *substitute* "Senate".

The motion was lost.

Mr. Speaker : Question is—

That clause 23 stand part of the Bill.

The motion was carried.

CLAUSE 24

Mr. Speaker : Question is—

That clause 24 stand part of the Bill.

The motion was carried.

SCHEDULE

Shri Mangal Sein (Rohtak) : Sir, I beg to move—

In clause 3(1), line, 2 for "the advice of the State Government" substitute "on merits".

In clause 3(8) for "Vice-Chancellor" wherever occurring substitute "State".

In clause 3(1), lines 1-2, *delete* "on the advice of the State Government".

In clause 3(2), line 2, *delete* "on similar advice".

In the proviso to clause 3(8), lines 2-3, *for* "he may refer the matter to the Chancellor whose decision thereon shall be final" *substitute* "it will be deemed to have been rejected".

In clause 6(1)(xiii), line 3, *delete* "or public activity".

Delete clause 6(1)(xi) and (xii).

In clause 6(1)(xiii) lines 1-2, *delete* "on the advice of the State Government", and in line 3, *delete* "or public activity".

For clause (7)(1)(vi), *substitute* the following :—

"7(1)(vi) three persons to be elected from the graduates living in the State of Punjab".

In clause 7(1)(iv) *delete* "on the advice of the State Government."

जनाब, इस Schedule के ज़रिये यह सरकार वही काम करने चली है, जो यह हमेशा से करती आई है और जिस के कारण यह सदा बदनाम रही है। यह चाहती है कि Chancellor, Vice-Chancellor को नियुक्त करते समय इस की advice के मुताबिक करे। जनाब, यह समझ नहीं आई कि Senate फिर किस काम के लिये है जिस में कि मुख्य मन्त्री, मन्त्री महोदय, Chief Justice इत्यादि बड़े बड़े महानुभाव होंगे। अगर उन को अधिकार नहीं देना था तो कोई Sub-Committee ही बना लेते। ऐसा न करके सरकार ने बात अपने हाथ में रख ली है। (*Interruptions*) मगर जहां जहां भी सरकार ने appointments की हैं उन की कदम कदम पर निन्दा हुई

[श्री मंगल सैन]

है । सरकार ने B.D.O.s रखे तो इसी House ने उन की बदग्रखलाकी और सरकार की poor choice की निन्दा की। Publicity Officers रखे तो सभी तरफ से आवाज़ आती है कि सरकार ने उन को merits पर नहीं रखा बल्कि अपने हक़ में प्रचार के लिये रखा। हम चूंकि Opposition के हैं इस लिये हमारी कोई बात इन को अच्छी नहीं लगती मगर हमें तो अवाम की तरजमानी करनी है। जो Publicity Officers या B.D.O.s इन्होंने खुद रखे वह ठीक नहीं साबित हुए। क्योंकि वह योग्यता के आधार पर नहीं रखे जाते, merits पर नहीं लिये जाते । सरकार उन में एक ही merit देखती है कि वह votes ला सकते हैं या नहीं, हमें कामयाब करा सकते हैं या नहीं या हमारे काले कारनामों पर पर्दा डाल सकते हैं या नहीं ।

स्पीकर साहिब, यह तो छोटी appointments हैं । यहां पंजाब में Additional Advocate-General बनाया जब कि एडवोकेट जनरल मौजूद है, डिप्टी एडवोकेट जनरल मौजूद है। और, जनाब, उन्हें लगाया इस लिये गया कि जो हमारे मुख्यमंत्री साहिब की petition हुई थी उस में वह पेश हुए थे । साफ शब्दों में अगर कहूं तो इस लिये उन्हें लगाया गया कि वह उन के yesmen हैं।

श्री अध्यक्ष: इस तरह की reflection ठीक नहीं है। (This is not proper to cast such reflection.) The hon. Member should try to be relevant.

श्री मंगलसैन : मैं निवेदन करना चाहता हूँ कि यह जो इस किस्म की appointments हैं उनमें 100 फीसदी राजनीति काम करती है । और, स्पीकर साहब, यह मेरा खदशा ही नहीं बल्कि पक्का विचार है कि गवर्नमैंट हर जगह राजनीति introduce करना चाहती है । जहां पर देश के नवयुवकों में एक देशप्रेम की भावना पैदा करने की ज़रूरत है वहां पर यह अपनी किस्म की राजनीति डाल कर खुद देशद्रोह करते हैं । स्पीकर साहब, इन्होंने जो अधिकार Vice Chancellor को दिए यह नहीं देने चाहिए ।

एक जगह इन्होंने इसमें यह कहा कि गवर्नमेंट की advice पर Vice Chancellor तीन व्यक्तियों को nominate करेगा (घंटी) । आप शायद, स्पीकर साहब, घंटी बजाकर यह कहेंगे कि मैं सम्बद्ध नहीं बोल रहा हूँ, लेकिन मैं जनाब को बतलाना चाहता हूँ कि जब हम गरीब जनता के पैसे के चौकीदार हैं तो हमें इस प्रकार की appointments के बारे में दुःख होता है । क्योंकि इन्होंने महज़ वह लोग लगाए हैं जो इनके अपने आदमी हैं । आज, स्पीकर साहब, पंजाब की जनता इस सरकार की इस तरह की गल्तियों को देखकर हैरान है । आज जो यह यूनिवर्सिटी बिल पास हो रहा है यह पंजाब की जनता के लिए बदकिस्मती का दिन माना जाएगा । क्योंकि यहां पर अलीगढ़ यूनिवर्सिटी की तरह एक यूनिवर्सिटी बनाई जा रही है । इन शब्दों के साथ मैं अपना संशोधन press करता हूँ ।

Mr. Speaker : Motions moved—

In clause 3(1), line 2, *for* "the advice of the State Government" *substitute* "on merits".

In clause 3(8) *for* "Vice-Chancellor" wherever occurring *substitute* "Senate".

In clause 3(1), lines 1-2, *delete* "on the advice of the State Government".

In clause 3(2), line 2, *delete* "on similar advice".

In the proviso to clause 3(8), lines 2-3, *for* "he may refer the matter to the Chancellor whose decision thereon shall be final" *substitute* "it will be deemed to have been rejected".

In clause 6(1)(xiii), line 3, *delete* "or public activity".

Delete clause 6(1)(xi) and (xii).

In clause 6(1)(xiii), lines 1-2, *delete* "on the advice of the State Government", and in line 3, *delete* "or public activity".

For clause (7)(1)(vi) *substitute* the following :—

"7(1)(vi) three persons to be elected from the graduates living in the State of Punjab".

In clause 7(1)(iv) *delete* "on the advice of the State Government".

Chaudhari Balbir Singh (Hoshiarpur 'General') : Sir, I move —

For clause 3(1), *substitute* the following :—

"3(1) the first Vice-Chancellor shall be appointed by the Chancellor and afterward the Vice-Chancellor shall be appointed by the Chancellor on the advice of the Senate".

For clause 6(1)(xii) *substitute* the following :—

"6(1)(xii) fifteen persons to be elected by the Graduates residing in the area of the Punjabi University".

In clause 7(1)(vi) line 2, *for* "State Government" *substitute* "Senate".

Delete clause 9(1)(ix).

In clause 9(3)(vii), line 1, between "Council" and "for" in*sert* "and five members elected by the Senate".

ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਇਹ ਯੂਨੀਵਰਸਟੀ ਦਾ ਅਸਲੀ ਢਾਂਚਾ ਹੈ ਜਿਸ ਦੇ ਨਾਲ ਯੂਨੀਵਰਸਟੀ ਬਣਨੀ ਹੈ, ਇਸ ਨੇ function ਕਰਨਾ ਹੈ। ਇਸ ਦੇ ਮੁਤਾਬਕ Members ਬਣਨੇ ਹਨ, Fellows ਤੇ Faculties ਬਣਨੀਆਂ ਹਨ, Academic Council ਅਤੇ ਬਾਕੀ ਹੋਰ ਸਭ ਕੁਝ ਹੋਣਾ ਹੈ, ਉਥੇ ਸਰਕਾਰ ਨੇ elected element ਨੂੰ totally ignore ਕਰ ਦਿਤਾ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਨੂੰ ਪੰਜਾਬ ਗੌਰਮੈਂਟ ਦਾ ਇਕ ਵਿਭਾਗ ਬਣਾ ਦਿਤਾ ਹੈ। ਇਸ ਬਿਲ ਵਿਚੋਂ ਕੋਈ ਚੀਜ਼ ਵੀ ਮੰਨੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ ਅਗਰ ਥੋੜੇ ਬਹੁਤ ਵੀ elected element ਨੂੰ ਨੁਮਾਇੰਦਗੀ ਦੇਣ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕਰਦੇ। ਕੁਝ ਹੋਰ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ Faculties ਵਿਚ ਲਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। Nominated ਸੈਨੇਟ ਨੂੰ ਵੀ ਅਖਤਿਆਰ ਦਿੰਦੇ ਕਿ ਉਹ Faculties ਵਿਚ ਵੀ ਆਦਮੀ elect ਕਰ ਸਕਦੀ।

[ਚੌਧਰੀ ਬਲਬੀਰ ਸਿੰਘ]

ਸਾਰਾ ਢਾਂਚਾ Senate ਯਾ Faculties ਯਾ Board of Studies ਹਰ ਜਗ੍ਹਾ ਜਿਥੇ ਵੀ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਕਾਰਵਾਈ ਹੈ ਉਸ ਨੂੰ ਮੁਕੰਮਲ ਤੌਰ ਤੇ nominated by the Chancellor, Vice-Chancellor or by the State Government ਕੀਤੀ ਹੈ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ Legislature ਨੂੰ ਬਿਲਕੁਲ ਨਜ਼ਰਅੰਦਾਜ਼ ਕਰ ਦਿਤਾ ਹੈ। ਅਗਰ ਉਥੇ Legislature ਦੇ ਮੈਂਬਰ ਚਲੇ ਜਾਣ ਤਾਂ ਵੀ ਪਾਰਟੀਬਾਜ਼ੀ ਹੈ, ਜੇ ਉਥੇ ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ ਚਲੇ ਜਾਣ ਤਾਂ ਵੀ ਪਾਰਟੀਬਾਜ਼ੀ ਹੈ ਪਰ ਜੇ ਚੀਫ ਮਨਿਸਟਰ ਸਾਹਿਬ ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਆਦਮੀ ਹੋਰ ਚਲੇ ਜਾਣ, ਵਿਦਿਆ ਦੇ ਵਜ਼ੀਰ ਸਾਹਿਬ ਚਲੇ ਜਾਣ, ਡਾਇਰੈਕਟਰ ਚਲੇ ਜਾਣ, ਉਹ ਲਾਉ ਲਸ਼ਕਰ ਲੈ ਕੇ ਚਲੇ ਜਾਣ ਅਤੇ ਉਥੇ ਜਾ ਕੇ ਇਸ ਗਲ ਦਾ ਦਬਾ ਦੇਣ ਕਿ ਇਸ ਯੂਨੀਵਰਸਟੀ ਵਿਚ ਵੀ ਕਿਹੜਾ ਆਦਮੀ ਹੈ ਜਿਹੜਾ ਮੋਹਰੇ ਬੋਲ ਸਕਦਾ ਹੈ ਤੇ ਕਹਿਣਗੇ ਕਿ ਜਿਹੜਾ ਮੁਖਾਲਫ ਹੈ ਉਸ ਨੂੰ ਕੁਚਲ ਦੇਵਾਂਗਾ ਮਲ ਦੇਵਾਂਗਾ, ਤਾਂ ਉਥੇ party ਬਾਜ਼ੀ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ। ਇਹ ਜ਼ਬਾਨ ਇਸ ਅਸੈਂਬਲੀ ਵਿਚ ਕਦੇ ਕਦੇ ਸੁਣਾਈ ਦਿੰਦੀ ਹੈ, ਬੜੀ force ਨਾਲ aggressive ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਜਿਹੜੀ ਆਵਾਜ਼ ਹੈ ਉਹ ਆਵਾਜ਼ ਯੂਨੀਵਰਸਟੀ ਵਿਚ ਵੀ ਬਣੇਗੀ ਜਿਥੇ ਕਿ ਤਾਲੀਮ ਦੇ ਮੁਤੱਲਿਕ ਕੁਝ ਗਲ ਬਾਤ ਹੋਣੀ ਹੈ, ਜਿਥੇ ਸੈਨੇਟ, Syndicate ਵਿਚ ਅਤੇ ਹੋਰ ਥਾਂ ਫੈਸਲੇ ਹੋਣੇ ਹਨ। ਯੂਨੀਵਰਸਟੀ ਨੂੰ ਚਲਾਉਣ ਲਈ ਇਹ ਉਥੇ ਵੀ ਦੇਖਣਗੇ ਕਿ ਇਹ ਆਦਮੀ ਖਿਲਾਫ ਬੋਲਿਆ ਹੈ ਯਾ ਇਸ ਦੀ ਤਜਵੀਜ਼ ਜ਼ਿਹਨੀ ਤੌਰ ਤੇ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਹੈ, ਇਹ ਇਸ ਨੂੰ ਕਿਉਂ ਇਥੇ ਲਿਆਇਆ ਹੈ, ਇਸ ਨੇ ਮੇਰੇ ਬੋਲ ਨੂੰ ਸਮਝਣ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕਿਉਂ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ। ਚੀਫ ਮਨਿਸਟਰ ਸਾਹਿਬ ਹੁਸ਼ਿਆਪੁਰ ਵਿਚ ਨੂਰ ਪੁਰ ਹਲਕਾ ਦੇ ਬਲਾਕ ਵਿਚ ਕਹਿਣ ਲਗੇ ਕਿ ਫਲਾਣਾ ਅਫਸਰ ਤਾਂ ਬਿਲਕੁਲ ਨਾਲਾਇਕ ਹੈ। (ਵਿਘਨ)

ਸ੍ਰੀ ਹਰਭਗਵਾਨ ਮੌਦਗਿਲ : Relevant ਬੋਲਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।

ਚੌਧਰੀ ਬਲਬੀਰ ਸਿੰਘ : ਇਹ ਪੜ੍ਹੇ ਲਿਖਿਆਂ ਦੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਨੇ, ਮੌਦਗਿਲ ਸਾਹਿਬ, ਤੁਹਾਡੀ ਗੱਲ ਨਹੀਂ।

ਸ੍ਰੀ ਸਪੀਕਰ : ਅਗਰ ਸ੍ਰੀ ਹਰਭਗਵਾਨ ਮੌਦਗਿਲ ਪੜ੍ਹੇ ਲਿਖੇ ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਕੌਨ ਪੜ੍ਹਿਆ ਲਿਖਿਆ ਹੈ। (If the hon. Member does not consider Shri Harbhagwan Mudgil a literate person then who else can be considered as such).

ਚੌਧਰੀ ਬਲਬੀਰ ਸਿੰਘ : ਇਹ ਠੀਕ ਹੈ ਕਿ ਇਹ law ਦੇ graduate ਹਨ ਪਰ ਇਹ ਸਭ ਨੂੰ ਪਤਾ ਹੈ ਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਹਾਊਸ ਵਿਚ ਜਿਤਨੇ ਵਾਰੀ ਵੀ ਕੋਈ point of order raise ਕੀਤਾ ਹੈ, ਉਤਨੀ ਵਾਰੀ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਮਖੌਲ ਉਡਾਇਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਕੀ ਇਹ ਅਨਪੜ੍ਹਤਾ ਵਾਲੀ ਗੱਲ ਨਹੀਂ। ਵੈਸੇ ਤਾਂ ਇਹ law graduate ਹਨ। (ਹਾਸਾ)

ਤੇ, ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਮੈ ਦਸ ਰਿਹਾ ਸੀ ਕਿ ਗੌਰਮੈਂਟ ਨੇ 15 ਆਦਮੀ nominate ਕਰਨੇ ਹਨ। ਮੈਂ ਇਹ ਕਹਿ ਰਿਹਾ ਸੀ ਤਾਂ ਇਹ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਮੈਂ relevant ਨਹੀਂ ਹਾਂ।

ਸ੍ਰੀ ਸਪੀਕਰ : ਹੁਣ ਛਡੋ, ਤੁਸੀਂ ਤਾਂ ਮੋਦਗਿਲ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਗਿਰਦ ਹੋ ਗਏ ਹੋ । (The hon. Member should leave this topic now. He is badly after Shri Mudgil.)

ਚੌਧਰੀ ਬਲਬੀਰ ਸਿੰਘ : ਮੈਂ ਇਹ ਅਰਜ਼ ਕਰਨੀ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਗੌਰਮੈਂਟ ਦੀ ਜਿਹੜੀ nominate ਕਰਨ ਦੀ tendency ਹੈ ਇਹ ਬੜੀ ਗਲਤ ਹੈ ਔਰ ਇਹ ਨਹੀਂ ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਕਿਉਂਕਿ ਇਸ ਮੁਲਕ ਦੀ ਜਮਹੂਰੀਅਤ ਦੀਆਂ ਜੜ੍ਹਾਂ ਕਟੱਣ ਵਾਲੀ ਚੀਜ਼ ਹੈ । ਇਸ ਤੋਂ ਲੋਕਾਂ ਨੇ ਸਮਝਣਾ ਹੈ ਕਿ ਇਥੇ Democracy ਖਤਮ ਹੋ ਰਹੀ ਹੈ । ਅੱਜ ਇਸ ਚੀਜ਼ ਨੂੰ ਛੋੜਨ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ । ਅੱਜ ਅਸੀਂ ਬਾਹਰ ਜਾ ਕੇ ਬੜੇ ਮਾਨ ਦੇ ਨਾਲ, ਬੜੇ ਫਖਰ ਨਾਲ ਇਹ ਗੱਲ ਕਹਿੰਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਸਾਡੇ ਦੇਸ਼ ਵਿਚ Democracy ਬੜੀ ਕਾਮਯਾਬੀ ਨਾਲ ਚਲ ਰਹੀ ਹੈ । ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਤੁਸੀਂ ਵੀ ਫਰਮਾਇਆ ਸੀ ਕਿ ਜਿਤਨੀਆਂ ਵੀ ਏਸ਼ੀਆ ਦੇ countries ਹਨ, ਸਿਵਾਏ India ਦੇ ਹੋਰ ਕਿਸੇ ਦੇਸ਼ ਵਿਚ Demorcacy ਪੂਰੀ ਕਾਮਯਾਬੀ ਨਾਲ ਨਹੀਂ ਚਲ ਰਹੀ । ਪਰ India ਦੀ Democracy ਨੂੰ ਫੇਲ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਇਸ ਬਿਲ ਦੇ ਬਣਾਉਣ ਵਾਲੇ ਹਨ । ਇਸ ਬਿਲ ਨੇ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਦਿਲਾਂ ਵਿਚ ਵਿਸ਼ਵਾਸ਼ ਪੈਦਾ ਨਹੀਂ ਕਰਨਾ । ਇਸ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਇਥੇ Democracy ਖਤਮ ਹੋ ਜਾਵੇਗੀ । ਤੁਸੀਂ ਵੇਖੋ ਇਹ ਸਰਕਾਰ ਕੀ ਕਰ ਰਹੀ ਹੈ । ਹੁਣ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਬਟਾਲੇ Municipal Committee ਦੇ ਕੁਝ ਮੈਂਬਰਾਂ ਨੂੰ ਜਿਹੜੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ party ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਸਨ, ਮੈਂਬਰੀ ਤੋਂ ਹਟਾ ਦਿਤਾ ਹੈ । ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਇਹ ਦੂਜੀਆਂ ਕਮੇਟੀਆਂ ਵਿਚ ਵੀ ਜਿਹੜੇ ਮੈਂਬਰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਨਹੀਂ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਵੀ ਕਢ ਦੇਣਾ ਹੈ ਔਰ ਅਗਲੀ ਵਾਰ ਨਵੇਂ ਜਿਹੜੇ ਮੈਂਬਰ ਹੋਣਗੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕਢ ਦਿਤਾ ਜਾਵੇਗਾ । ਮੈਂ ਅਰਜ਼ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਹ ਚੀਜ਼ਾਂ Democracy ਦੀਆਂ ਜੜ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕਟਦੀਆਂ ਹਨ । ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਇਹ graduates ਨੂੰ ਜਿਹੜੇ 14 ਸਾਲ ਪੜ੍ਹੇ ਹਨ, ਹਕ ਨਹੀਂ ਦੇ ਰਹੇ ਕਿ ਜਿਸ ਮੈਂਬਰ ਨੂੰ ਉਹ ਚਾਹੁਣ ਉਸ ਨੂੰ ਉਹ ਭੇਜ ਸਕਣ । ਧੜੇ ਬੰਦੀ introduce ਕੀਤੀ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ । ਇਹ ਧੜੇ ਬੰਦੀ ਤੋਂ ਆਪ ਪਰੇ ਨਹੀਂ ਹਨ । ਇਸ ਲਈ ਮੈਂ ਕਹਿੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਜਿਹੜੀਆਂ ਮੇਰੀਆਂ amendments ਹਨ ਉਹ ਮੰਨ ਲਈਆਂ ਜਾਣ ।

ਫਿਰ ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਮੈਂ ਇਹ ਕਹਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਸ ਬਿਲ ਵਿਚ Legislators ਨੂੰ ignore ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ । ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਇਥੇ ਕਿਸੇ ਨੇ ਕਿਹਾ ਸੀ ਕਿ ਮਾਸਟਰ ਜੀ ਖੀਰ ਬਣਾ ਕੇ ਉਤੇ ਸੁਆਹ ਪਾ ਦਿੰਦੇ ਹਨ । ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਬਾਰੇ ਤਾਂ ਮੈਨੂੰ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਕਿ ਉਹ ਪਾ ਦਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਨਹੀਂ ਪਾ ਦਿੰਦੇ ਪਰ ਇਨਾਂ ਤਾਂ ਵਾਕਿਆ ਹੀ ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕੀਤਾ ਹੈ । ਇਨ੍ਹਾਂ ਪਹਿਲੇ ਪੰਜਾਬੀ University Bill ਬਣਾ ਕੇ, ਅਖੀਰ ਵਿਚ ਇਹ provisions ਬਣਾ ਦਿਤਾ ਹੈ । ਇਸ ਤੋਂ ਇਹ ਹੀ ਮਲੂਮ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਇਕ University ਨਹੀਂ ਬਣਾਈ ਜਾ ਰਹੀ ਬਲਕਿ Punjab Education Department ਦਾ ਹੀ ਇਕ ਵਿਭਾਗ ਹੈ ਜਿਹੜਾ ਉਸ ਦੇ ਨਾਲ ਹੀ ਚਲੇਗਾ ।

[ਚੌਧਰੀ ਬਲਬੀਰ ਸਿੰਘ]

ਇਸ ਲਈ, ਮੈਂ ਕਹਾਂਗਾ ਕਿ ਮੇਰੀ amendment ਨੂੰ ਮੰਨੋ । ਇਸ ਵਿਚ democratic element ਆਉਣ ਦਿਉ ਔਰ ਮੁਲਕ ਵਿਚ Democracy ਨੂੰ ਚਲਣ ਦਿਉ ।

Mr. Speaker : Motions moved—

For clause 3(1), *substitute* the following :—

"3(1) The first Vice-Chancellor shall be appointed by the Chancellor and afterward the Vice-Chancellor shall be appointe by the Chancellor on the advice of the Senate".

For clause 6(1)(xii) *substitute* the following :—

"6(1)(xii) fifteen persons to be elected by the Graduates residing in the area of the Punjabi University".

In clause 7(1)(vi), line 2, *for* "State Government" *substitute* "Senate".

Delete clause 9(1)(ix).

In clause 9(3)(vii), line 1, between "Council" and "for" *insert* "and five members elected by the Senate".

श्री बलराम दास टंडन (अमृतसर शहर, पश्चिम) : स्पीकर साहिब, मैं समझता हूँ कि जब पंजाबी डीपार्टमेंट पहले चल रहा है तो अलग यूनिवर्सिटी बनाने की जरूरत नहीं । दूसरे यह यूनिवर्सिटी जिस तरह बनाई जा रही है उस से साफ जाहर होता है कि यह Government show होगा क्योंकि इस के मेम्बर सरकार की राय से nominate किए जाएंगें और यहां तक कि Vice Chancellor जो University में authority होता है, उसे भी सरकार nominate करेगी । यह provision undemocratic है । मैं समझता हूँ कि अगर आप ने सच्चे मानों में पब्लिक की बहबूदी के लिए यूनिवर्सिटी बनानी है तो इस provision को delete किया जाए :

"fifteen persons to be nominated by the Chancellor on the advice of the State Government for their distinguished work in education or in other spheres of literary or public activity"

सरकार यह चाहती है कि जो कुछ वह कहे यूनीवर्सिटी उस को ditto करे । पब्लिक की सद्भावना इस के साथ जोड़ कर अपने आदमी वहां पर भरना चाहते हैं । इतनी बात ही नहीं है, वाइस चांसलर सरकार की advice पर नियुक्त किया जाएगा और वह principal executive और academic officer होगा । यहां यह भी दर्ज है :

"The Chancellor may, on the recommendation of the Vice-Chancellor, cancel the appoinment of any Fellow who had been nominated by him as a fellow because of his holding an office which he has since vacated.

इस तरह से सारी ताकत appointments की और हटाने की अपने हाथ में रखेंगे । सरकार जिस को कहेगी कि फलां आदमी हमारा कहना नहीं मानता उसी को कान

से पकड़ कर बाहर निकाल दिया जाएगा । इतनी पावर अपने हाथ में ले कर चलना चाहते हैं यह ठीक नहीं है । इसी तरह से काश्मीर सरकार ने किया है । पहले वह हर एक को एक ही बार परमिट दे दिया करती थी । लेकिन जब सरकार ने देखा कि लोग आंखें दिखाने लगे हैं तो उन्हों ने आर्डर कर दिया है कि परमिट हर साल renew करवाना पड़ेगा । ताकि लोग सरकार के हजूर में हर वर्ष हाज़र हों और सलामी कर के कहें कि तुम हमारे अन्न दाता हो । सरकार को test करने का मौका मिल जाएगा कि कहीं उन की loyalty में फर्क तो नहीं आया । यूनिवर्सिटी बना कर अपने henchmen को खरीदना चाहते हैं । साथ ही यह भी provision किया है कि सारे के सारे accounts भी सरकार के पास भेजे जाएंगे ।(*Interruptions*) या तो ऐसा कोई प्रोविज़न होना चाहिये कि सरकार केवल पहली बार ही ऐसा करेगी और जब यूनिवर्सिटी चालू हो जाएगी तो फिर नहीं करेगी । न सिर्फ वाइस चांसलर बल्कि सारी सेनेट के मेम्बर भी सरकार की advice पर मुकर्रर किए जाएंगे, यह दुरुस्त नहीं है । अगर सरकार सही मानों में पब्लिक यूनीवर्सिटी बनाना चाहती है और पब्लिक में inspiration पैदा करना चाहती है तो इस को चाहिए कि उस के साथ पब्लिक के नुमायंदों को associate करे । जिस तरह से पंजाब यूनीवर्सिटी में graduates चुने जाते हैं वैसे ही यहां पर भी चुन कर आने चाहियें । यह सारी चीज़ political grounds पर की जा रही है । सरकार को इस यूनिवर्सिटी को सरकारी डिपार्टमेंट बना कर नहीं रखना चाहिये ।

शिक्षा मन्त्री (श्री अमर नाथ विद्यालंकार) : स्पीकर साहिब, अगर मेरे दोस्त स्टडी कर के आते, उन को यूनिवर्सिटी की functioning का पता होता तो वे ऐसे एतराज़ न करते । मैं ने उन की पहली स्पीच भी सुनी और अब भी सुनी तो मैं इस नतीजे पर पहुँचा हूँ कि उन को वाकफियत नहीं है । यूनीवर्सिटी ग्रांट कमिशन की वर्किंग का उन को इल्म नहीं है । आप यहां पर तशरीफ नहीं रखते थे । जहां तक election के element का ताल्लुक है मैं ने Punjabi University Commission की रिपोर्ट का हवाला दे कर पढ़ कर सुनाया था कि उस में लिखा हुआ है :

> "The elimination of elections should not be interpreted as want of confidence on the part of the Commission in the ability of those who will constitute the University to exercise their franchise in a responsible manner. We were guided in this chiefly by the experience of some of the older Universities and by our concern to keep the proposed University exempt from stresses and tensions which elections normally generate.

इस के आगे मैं ने कहा था कि University Grant Commission एक model constitution तैयार कर रही है । हम ने उन के views को भी सामने रखा । हम चाहते हैं कि जो Educationists हैं, जो experts हैं और जो लोग interest लेने वाले हों उन को रखा जाए और उन की services का फायदा उठाया जाए । हम चाहते हैं कि elections की वजह से जो खराबियां पैदा होती हैं वे न पैदा हों । टंडन साहिब ने फिर वही बात दोहराई है कि जब

[शिक्षा मंत्री]

पंजाबी विभाग पहले काम कर रहा है तो इस पंजाबी यूनिवर्सिटी की क्या ज़रूरत थी । मुझे अफसोस है कि मेरे मित्र गवर्नमेंट के पंजाबी विभाग और यूनीवर्सिटी के working में कोई फर्क नहीं समझते ।

मैं इसका क्या जवाब दूं ? एक तरफ तो कहते हैं कि यूनिवर्सिटी हो और दूसरी तरफ कहते हैं कि जब पंजाबी डिपार्टमेंट मौजूद है तो अलग यूनिवर्सिटी की क्या ज़रूरत है । दर असल मेरे भाइयों को department और यूनिवर्सिटी में फर्क मालूम नहीं हो रहा । जब department को ही यूनिवर्सिटी की functioning समझ बैठे तो मैं क्या करूँ ? एक और बात यह कही गई कि इसमें पोलिटीक्ल मकसद है । स्पीकर साहिब, यह बात नहीं है । जैसा कि मैं ने पहले निवेदन किया था दर असल हम इसे कुछ दोस्तों और पार्टीज़ के असर से बचाना चाहते हैं । हम चाहते हैं कि सरकार इस यूनिवर्सिटी को इस तरीके से चलाए और इस का आगाज़ इस तरह से हो कि जो element यूनिवर्सिटी के काम में रुकावट डालना चाहते हैं वह रुकावट न डाल सकें । आखिर जब तक गवर्नमेंट सत्तारूढ़ है जो कोई भी गवर्नमेंट है, आप उसे नहीं कह सकते कि वह अपने functions abdicate कर दे । जब तक वह गवर्नमेंट मौजूद है वह पूरी तरह से अपने functions को exercise करती रहेगी, वह उन को बदस्तूर exercise करती रहेगी । आप मिसालें देकर या नमूने पेश करके गवर्नमेंट को मजबूर नहीं कर सकते कि वह इस जायज़ power को exercise न करे और अपने functions को abdicate कर दे । बार बार किसी न किसी बहाने से चीफ़ मनिस्टर साहिब का नाम लिया जाता है । पता नहीं कि चौधरी बलबीर सिंह साहिब को कोई वहम हो गया कि अगर चीफ़ मनिस्टर साहिब वहां पर बैठेंगे तो सब को डरा देंगे । जिन के दिमाग पर खामखाह का खौफ बैठा हुआ हो, स्पीकर साहिब, मैं उन की क्या मदद कर सकता हूँ । यह तो उन के अपने विचार करने की बात है ।

स्पीकर साहिब, गवर्नमेंट की तरफ से Chancellor को advise tender करने के खिलाफ बहुत कुछ कहा गया । दर असल देश में जितनी भी Universities हैं उन में mostly ऐसा ही होता है कि गवर्नमेंट की सलाह से ही Chancellor काम करता है । इस समय मुख्तलिफ सूबों में जो यूनिवर्सिटीज़ हैं उन में इस बात की काफी चर्चा चल रही है और यह बात University Grants Commission के सामने भी है कि जहां पर किसी यूनिवर्सिटी का Chancellor गवर्नर हो वहां पर जो powers वह बतौर Chancellor exercise करता है वह गवर्नर के तौर पर गवर्नमेंट के मश्वरे से करता है, या बतौर Chancellor गवर्नमेंट के मशविरे से करता है इस सिलसिले में मुख्तलिफ राय हैं । जहां तक मेरी information है देहली यूनिवर्सिटी के प्रधान हमारे देश के प्रैज़ीडैंट हैं और मेरी इत्तलाह यह है कि वह उस यूनिवर्सिटी के बारे में कोई काम तब तक नहीं करते जब तक कि वह सैंट्रल गवर्नमेंट से सलाह न कर लें । इसी तरह दूसरे सूबों में है कि जहां पर

गवर्नर बतौर chancellor काम करता है जो कुछ भी वह करता है पहले गवर्नमेंट से सालह कर लेता है। ठीक है कि कुछ जगह पर दूसरी practice भी है लेकिन ज्यादातर यूनिवर्सिटीज़ में यही सिलसिला चलता है।

श्री अध्यक्ष : अगर गवर्नर बतौर Chancellor अपने कामों में गवर्नमेंट से मशविरा ले लेता है तो फिर बिल में express provision करने की क्या जरूरत है? इस तरह करके आप एक confusion पैदा कर लेंगे। पंजाब यूनिवर्सिटी ऐक्ट में ऐसा express provision नहीं है। अगर आप ने मेरी राय ली होती तो मैं आप को बताता कि uniformity रखने के लिए आप को इस तरह से नहीं करना चाहिए था। (Even if the Chancellor in the performance of his functions, asks for advice from the Government, what is the need to have an express provision to that effect in the Bill ? In this way you will create confusion. There is no such express provision in the case of the Punjab University. Had the Government taken me into confidence, I would have, for the sake of uniformity, advised them not to do so.)

शिक्षा मन्त्री : मैं यह बात बड़ी खुशी से कह सकता हूँ कि पंजाब यूनिवर्सिटी के मामलों में मौजूदा गवर्नर साहिब और पंजाब गवर्नमेंट में किसी मामले में क़ोई इख्तलाफ नहीं रहा।

श्री अध्यक्ष : क्या आप sure हैं। (Is the hon. Minister sure?)

शिक्षा मन्त्री : मैं जो कुछ कह रहा हूँ, पूरी ज़िम्मेदारी के साथ कह रहा हूँ। मैं कह सकता हूँ कि जहां पर गवर्नर साहिब ने बतौर चांस्लर यूनिवर्सिटी में कोई appointments या nominations करनी हों, वह अकसर मुझ से पहले सलाह कर लेते हैं। मैं नहीं समझता कि ऐसे मामलों में गवर्नर साहिब के साथ गवर्नमेंट का कोई इख्तलाफ हुआ हो।

श्री अध्यक्ष : मैं इस लिए कह रहा हूँ, क्योंकि मैं खुद सैनेट और सिंडिकेट का मेम्बर हूँ। पंजाब यूनिवर्सिटी ऐक्ट में आप ने ऐसा कोई express provision नहीं किया हुआ है। मैं जानता हूँ कि जो बात होती है गवर्नमेंट के मशविरे से होती है लेकिन यहाँ पर express provision करने की क्या ज़रूरत है। जब आप ने यहाँ पर express तौर पर एक provision किया है तो सवाल उठ सकता है कि वहां पर क्यों नहीं। इस तरह से कुछ confusion हो सकता है। आप देख लें।

(I am saying so because I am myself a member both of the senate and the syndicate of the Punjab University. You have not made any such express provision in the case of the Punjab University. I know that the advice of the government is obtained in such matters but what is the need to have an express provision in

[Mr. Speaker]

this Bill when you have made an express provision in this Bill, the question may arise as to why there is no such provision in the case of Punjab University. This may result in some confusion. The hon. Minister may think over it.)

शिक्षा मन्त्री : इसमें लाज़मी तौर पर गवर्नर और गवर्नमेंट में मशविरा होता है। यह नहीं कि आज एक शख्स गवर्नर है कल दूसरा तो बात बदल जाएगी। यह एक convention है। इसमें persons का सवाल नहीं है। गवर्नमेंट ने इस बात पर काफी विचार किया है। हमारी नीति यह है कि चूंकि पहली मर्तबा यह यूनिवर्सिटी function करने लगी है इसलिए शुरु में temporary तौर पर यह चीज़ रख ली जाए लेकिन बाद में गवर्नमेंट का यह इरादा है कि इस चीज़ पर बहुत देर तक ज़िद नहीं करना चाहते। हम चाहते हैं कि जैसे और universities में है वैसे ही यहां पर भी हो लेकिन शुरु में हम इस चीज़ की कुछ जरूरत समझते हैं, इसलिए ऐसा provision किया गया है।

चौधरी बलबीर सिंह और पहले भी कुछ साथियों ने सवाल उठाया कि इसमें असेम्बली के स्पीकर और कौंसिल के चेयरमैन के बारे कोई ज़िक्र नहीं आया। आप को मालूम होगा, स्पीकर साहिब, कि पहले भी एक मौके पर मैंने इस हाउस में यह बताया था कि जहां तक गवर्नमेंट का ताल्लुक है वह यह चाहती है कि स्पीकर और चेयरमैन की nomination होनी चाहिए। इस समय भी मैं हाउस को इस बात के लिए assure करता हूँ कि जहां तक हमारा ताल्लुक है, जब भी हमारी advice chancellor के पास जाएगी तो हम लाज़मी तौर पर स्पीकर और चेयरमैन को recommend करेंगे। जहां पर nomination का ज़िक्र आया है वहां पर advice के अन्दर स्पीकर और चेयरमैन का नाम अवश्य रहेगा। इस बात का मैं आप को यकीन दिलाता हूँ। मेरा ख्याल है कि इस के बाद किसी गलत फहमी का कोई सवाल नहीं रहना चाहिए। पहले भी convention यह रही है कि वहां पर स्पीकर और चेयरमैन हों। हम उस convention को जारी रखना चाहते हैं और इस के बाद, मेरा ख्याल है कि मेम्बर साहिबान को इस बात का कोई सन्देह नहीं रहेगा कि गवर्नमेंट किसी तरह से हाउस को या स्पीकर और चेयरमैन साहिब को ignore करना चाहती है।

इसके अलावा चौधरी बलबीर सिंह ने इस हाउस के मेम्बर और कौंसिल के मेम्बर साहिबान के बारे में कहा। मैं यह निवेदन करना चाहता हूँ कि चूंकि एक नई नई यूनिवर्सिटी बन रही है इसलिए जैसा कि बिल में provide किया गया है उसी तरह से चलने देना चाहिए उसके बाद जैसे जैसे development होती जाएगी इसमें तब्दीलियां की जा सकती हैं। यह बिल कोई आखिरी word नहीं है। ऐसी बात नहीं कि इस में कोई amendment नहीं हो सकती। जैसे जैसे कोई चीज़ develop करती है उसमें तब्दीलियां होती रहती हैं। जैसे जैसे changes होती रहती हैं एक

progressive गवर्नमेंट हमेशा हालात को देखकर तब्दीलियां करती रहती है और उन के लिए तैयार रहती है । जैसा अनुभव होगा उस के मुताबिक इस यूनिवर्सिटी की constitution और nomination के मामला में भी हम तब्दीलियां करने पर विचार करते जाएंगे जैसे जब इसमें से graduates निकलेंगे तो उन को representation देने का सवाल उठेगा । उसके लिए हमें उस समय जरूर व्यवस्था करनी होगी । इस बात के लिए कोई चिन्ता नहीं करनी चाहिए । गवर्नमेंट का outlook progressive है और उसी के मुताबिक यह भविष्य में कदम उठाएगी । आगे चलकर अगर कोई ज़रूरी amendment इस कानून में करनी पड़ी तो हम करेंगे लेकिन मैं समझता हूँ कि आज इस तरह की किसी amendment की ज़रूरत नहीं थी जो कि मेम्बर साहिबान की तरफ से पेश की गई । जो बिल अब आप पास करने जा रहे हैं यह बड़ी सोच विचार के बाद सरकार ने हाऊस के सामने रखा है । मैं उम्मीद करता हूँ कि अब किसी मेम्बर साहिब को कोई एतराज़ नहीं होगा ।

Mr. Speaker : Question is—

In clause 3(1), line 2, *for* "the advice of the State Government" *substitute* "on merits".

The motion was lost.

Mr. Speaker : Question is—

In clause 3(8), *for* "Vice-Chancellor" wherever occurring *substitute* "Senate".

The motion was lost.

Mr. Speaker : Question is—

In clause 6(1)(xiii), line 3, *delete* "or public activity".

The motion was lost.

Mr. Speaker : Question is—

For clause 7(1)(vi) *substitute* the following :—

"7(1)(vi) three persons to be elected from the graduates living in the State of Punjab".

The motion was lost.

Mr. Speaker : Question is—

In clause 3(1), lines 1-2, *delete* "on the advice of the State Government".

The motion was lost.

Mr. Speaker : Question is—

In clause 3(2), line 2, *delete* "on similar advice".

The motion was lost.

Mr. Speaker : Question is—

In the proviso to clause 3(8), lines 2-3, *for* "he may refer the matter to the Chancellor whose decision thereon shall be final" *substitute* "it will be deemed to have been rejected".

The motion was lost.

Mr. Speaker : Question is—

Delete clause 6(1)(xi) and (xii).

The motion was lost.

Mr. Speaker : Question is—

In clause 6(1)(xiii), lines 1-2, *delete* "on the advice of the State Government", and in line 3, *delete* "or public activity".

The motion was lost.

Mr. Speaker : Question is—

In clause 7(1)(iv) *delete* "on the advice of the State Government".

The motion was lost.

Mr. Speaker : Question is—

For clause 3(1) *substitute* the following :—

"3(1) The first Vice-Chancellor shall be appointed by the Chancellor and afterward the Vice-Chancellor shall be appointed by the Chancellor on the advice of the Senate".

The motion was lost.

Mr. Speaker : Question is—

For clause 6(1)(xii) *substitute* the following :—

"6(1)(xii) fifteen persons to be elected by the graduates residing in the area of the Punjabi University".

The motion was lost.

Mr. Speaker : Question is—

In clause 7(1)(vi), line 2, *for* "State Government" *substitute* "Senate".

The motion was lost.

Mr. Speaker : Question is—

Delete clause 9(1)(ix).

The motion was lost.

Mr. Speaker : Question is—

In clause 9(3)(vii), line 1, between "Council" and "for" *insert* "and five members elected by the Senate".

The motion was lost.

Mr. Speaker : Question is—

That the Schedule stand part of the Bill.

After ascertaining the votes of the Members present by voices, Mr. Speaker gave an opinion. The opinion was challenged. The bells were sounded. The question was put again and carried by a voice vote.

The motion was declared carried.

SUB-CLAUSE (1) OF CLAUSE 1

Mr. Speaker : An amendment similar to the one given notice of by Shri Mangal Sein to this sub-clause has already been rejected by the House. Therefore, his amendment to this sub-clause is out of order.

Mr. Speaker : Question is—

That sub-clause (1) of clause 1 stand part of the Bill.

The motion was carried.

TITLE

Mr. Speaker : Question is—

That the Title be the Title of the Bill.

The motion was carried.

Minister for Education (Shri Amar Nath Vidyalankar) : Sir, I beg to move—

That the Punjabi University Bill, as passed by the Punjab Legislative Council, be passed.

Mr. Speaker : Motion moved—

That the Punjabi University Bill, as passed by the Punjab Legislative Council, be passed.

ਸ਼੍ਰੀ ਹਰਭਗਵਾਨ ਮੌਦਗਿਲ (ਲੁਧਿਆਣਾ ਦਖਣ) : ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਮੈਂ ਇਸ ਬਿਲ ਦੇ ਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਵਿਚ ਲਿਆਉਣ ਤੇ ਆਪਣੀ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਹਾਰਦਿਕ ਵਧਾਈ ਪੇਸ਼ ਕਰਦਾ ਅਤੇ ਮੈਂ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਸਾਰੇ ਮੈਂਬਰ ਸਾਹਿਬਾਨ ਨਾਲ ਸ਼ਾਮਲ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਬਿਲ ਤੇ ਬੋਲਦੇ ਹੋਇਆਂ ਸਰਕਾਰ ਦੀ ਸ਼ਲਾਘਾ ਕੀਤੀ ਹੈ ਅਤੇ ਕਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਬਿਲ ਦਾ ਲਿਆਇਆ ਜਾਣਾ ਬਹੁਤ ਜ਼ਰੂਰੀ ਸੀ । ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਮੈਂ ਜ਼ਿਆਦਾ ਵਕਤ ਨਹੀਂ ਲੈਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਅਤੇ ਮੇਰੇ ਦਿਲ ਵਿਚ ਕੁਝ ਸ਼ਕੂਕ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਮੈਂ ਵਜ਼ੀਰ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਧਿਆਨ ਵਿਚ ਲਿਆਉਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ । ਮੈਨੂੰ ਪਹਿਲਾਂ ਪਹਿਲੀ reading ਤੇ ਅਤੇ ਨਾ ਕਲਾਜ਼ਾਂ ਤੇ ਬੋਲਣ ਲਈ ਵਕਤ ਮਿਲਿਆ ਵਰਨਾ ਮੈਂ ਉਸ ਵਕਤ

[ਸ੍ਰੀ ਹਰਭਗਵਾਨ ਮੌਦਗਿਲ]

ਇਹ ਚੀਜ਼ਾਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਨੋਟਿਸ ਵਿਚ ਲਿਆਉਂਦਾ । ਇਸ ਵਿਚ ਕੁਝ ਕਲਾਜ਼ਾਂ ਦੀ implementation ਵੇਲੇ ਜੋ ਦਿਕਤਾਂ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਪੇਸ਼ ਆ ਸਕਦੀਆਂ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਇਥੇ ਰਖਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਤਾਕਿ ਵਜ਼ੀਰ ਸਾਹਿਬ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਲ ਤਵਜੁਹ ਦੇਣ । ਮੇਰਾ ਮਨਸ਼ਾ ਕਲਾਜ਼ 5 ਦੀ ਸਬ ਕਲਾਜ਼ ਇਕ ਦੋ ਤਿੰਨ ਤੋਂ ਹੈ । ਕਲਾਜ਼ 5 ਵਿਚ ਲਿਖਿਆ ਹੈ :—

"5 (1) Notwithstanding anything contained in any other law for the time being in force, no educational institution beyond the limits of such area as may be specified by notification by the State Government shall be associated with or admitted to any privileges of the University.

(2) Notwithstanding anything in any other law for the time being in force, no educational institution within the limits of the aforesaid area shall be associated in any way with or be admitted to any privileges of the Punjab University and any such privileges granted by that University to any educational institution within the limits of that area prior to the commencement of this Act shall be deemed to be withdrawn on the commencement of this Act :

Provided that the State Government may, by order in writing direct that the provisions of this sub-section shall not apply in the case of any institution specified in the order.

(3) As from the commencement of this Act, all educational institutions admitted to the privileges of the Punjab University and situated within the limits of the aforesaid area shall be deemed to be admitted to the privileges of the University, and such educational institutions shall, as far as may be possible and consistent with this Act, be entitled to have all such privileges with the University as they had with the Punjab University immediately before such commencement.

ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਜਿਥੋਂ ਤਕ ਮੈਂ ਇਸ ਕਲਾਜ਼ ਨੂੰ ਸਮਝਿਆ ਹੈ ਇਸ ਯੂਨੀਵਰਸਟੀ ਦੀ territorial jurisdiction ਮੁਕੱਰਰ ਕੀਤੀ ਜਾਏਗੀ ਅਤੇ ਉਹ territorial jurisdiction ਸਰਕਾਰ ਵਲੋਂ ਮੁਕੱਰਰ ਹੋਏਗੀ । ਮੈਂ ਇਹ ਗੱਲ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਅਗਰ ਇਸ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਦੀ territorial jurisdiction ਪੰਜਾਬੀ ਰਿਜਨ ਵਿਚ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਇਸ ਬਿਲ ਦਾ ਮਕਸਦ ਜਿਸ ਦੇ ਲਈ ਇਹ ਲਿਆਂਦਾ ਗਿਆ ਹੈ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਉਸ ਦਾ ਕੀ ਹੋਵੇਗਾ । ਅਗਰ ਸਾਰਾ ਪੰਜਾਬ ਹੀ ਇਸ ਵਿਚ ਹੈ ਤਾਂ ਮੌਜੂਦਾ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਨਾਲੋਂ ਇਸ ਵਿਚ ਕੀ ਫਰਕ ਹੋਏਗਾ । ਇਸ ਦਾ ਇਹ ਮਕਸਦ ਠੀਕ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਪੰਜਾਬੀ ਜ਼ਬਾਨ ਨੂੰ ਤਰੱਕੀ ਦੇਣ ਲਈ ਹੈ । ਪੰਜਾਬੀ ਬੋਲੀ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਦੀ mother tongue ਹੈ । ਵਿਦਿਆ ਦੇਣ ਲਈ, ਕਲਚਰ ਅਤੇ ਸਾਇੰਸ ਵਿਚ ਪੱਕਿਆਂ ਕਰਨ ਲਈ ਇਹ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਬਣਾਈ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ, ਜਿਸ ਦੀ ਬੜੀ ਜ਼ਰੂਰਤ ਹੈ । ਇਸ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਬਾਰੇ ਇਹ ਗੱਲ ਕਹਿਣਾ ਕਿ ਇਹ ਕੰਮ ਅਛਾ ਨਹੀਂ ਯਾ ਫਿਰਕਾਦਾਰਾਨਾ ਹੈ, ਇਹ ਤੰਗ ਨਜ਼ਰੀਆ ਹੈ । ਬਟਵਾਰੇ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਇਹ ਇਕ ਕਮੀ ਸੀ ਕਿ ਸਾਡੀ mother tongue ਦੀ ਉਨਤੀ ਲਈ ਕੋਈ ਸਾਧਨ ਨਹੀਂ ਸਨ ਜਿਹੜੇ ਇਸ ਰਾਹੀਂ provide ਕੀਤੇ ਗਏ ਹਨ । ਇਸ ਦੇ ਨਾਲ ਹੀ ਸਰਕਾਰ ਇਹ ਗਲ ਧਿਆਨ ਵਿਚ ਜ਼ਰੂਰ ਰਖੇ ਕਿ territorial jurisdiction ਮੁਕੱਰਰ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਉਪਰ ਜ਼ਿਕਰ ਕੀਤੇ fact ਨੂੰ ਸਾਹਮਣੇ ਰਖਦੇ ਹੋਏ ਇਸ ਦਾ ਇਲਾਜ ਕਰ ਲਏ ਅਗਰ ਇਹ ਇਲਾਜ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੋਵੇ । ਸ਼ਾਇਦ ਮੈਂ ਨਾ ਸਮਝ ਸਕਿਆ ਹੋਵਾਂ, ਆਪੋਜ਼ੀਸ਼ਨ ਵਿਚ ਜ਼ਿਆਦਾ ਸਮਝਦਾਰ ਬੈਠੇ ਹਨ । 10 ਸਮਝਦਾਰਾਂ ਵਿਚ ਜੇ ਇਕ

ਏਵਕੂਫ ਬੈਠ ਜਾਏ ਤਾਂ ਉਹ ਆਪੇ ਹੀ ਸਮਝਦਾਰ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਇਹ self-contradiction ਲਗਦੀ ਹੈ territorial jurisdiction ਮੁਕਰੱਰ ਕਰਨ ਵਾਲੀ provision ਪੰਡਤ ਜੀ ਜਿਹੜੇ ਸਾਡੇ Education Minister ਹਨ, ਸਿਆਣੇ ਤੇ ਤਜਰਬਾਕਾਰ ਹਨ, ਮੈਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਤਵਜੁਹ ਇਸ ਪਾਸੇ ਦਿਵਾਉਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ । ਉਹ ਇਸ ਗੱਲ ਤੇ ਧਿਆਨ ਦੇ ਕੇ ਇਸ ਦਾ ਮੁਨਾਸਬ ਇਲਾਜ ਕਰਨ ਕਿਉਂਕਿ ਜਿਥੋਂ ਤਕ academic University ਦਾ ਤਅੱਲੁਕ ਹੈ ਉਸ ਦੀਆਂ Faculties ਹਨ, ਉਸ ਦਾ examinations ਦਾ ਤਰੀਕਾ ਹੈ। ਉਸ ਦੇ ਨਾਲ colleges ਦੀ affiliation ਹੋਣੀ ਹੈ। ਲਾਲਾ ਜਗਤ ਨਾਰਾਇਣ ਨੇ ਕਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਨਾਤਨ ਧਰਮ ਅਤੇ D.A.V. Colleges ਨਾਲ ਜ਼ਿਆਦਤੀ ਹੋਏਗੀ, ਉਹ ਕੰਮ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਨਗੇ । ਇਹ ਮੈਂ ਨਹੀਂ ਮੰਨਦਾ । ਜਿਥੋਂ ਤਕ ਪੰਜਾਬੀ ਜ਼ਬਾਨ ਨੂੰ ਤਰੱਕੀ ਦੇਣ ਦਾ ਸਬੰਧ ਹੈ ਉਹ main ਮਕਸਦ ਹੈ ਇਸ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਦੇ establish ਕਰਨ ਦਾ। ਇਸ ਨੇ ਹਰ sphere ਵਿਚ encouragement ਕਰਨੀ ਹੈ। Educational activities ਯਾ educational arrangements ਨੂੰ ਖਰਾਬ ਕਰਨਾ ਇਸ ਦਾ ਮਕਸਦ ਨਹੀਂ । ਆਪੋਜ਼ੀਸ਼ਨ ਦੇ ਦੋਸਤਾਂ ਨੇ ਇਸ ਨੂੰ ਅਪਣੇ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਦੇਖਿਆ ਹੈ। ਅਗਰ ਉਹ ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਤਰੱਕੀ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਨ ਤਾਂ ਇਸ ਨੂੰ appreciate ਕੀਤਾ ਜਾਏ। ਮੈਂ ਧੰਨਵਾਦ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਤੇ ਮੁਬਾਰਕ ਪੇਸ਼ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਆਪਣੀ ਗੌਰਮਿੰਟ ਤੇ ਮਨਿਸਟਰ ਸਾਹਿਬ ਨੂੰ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਇਹ ਬਿਲ ਲਿਆਂਦਾ ਹੈ। ਹੁਣ ਇਹ ਪਾਸ ਹੋਣ ਚਲਿਆ ਹੈ। ਬੜਾ ਅਛਾ ਹੁੰਦਾ ਅਗਰ ਇਹ ਪਹਿਲਾਂ ਲਿਆਂਦਾ ਜਾਂਦਾ। ਜਿਹੜੇ ਦੋਸਤਾਂ ਦਾ ਤੰਗ ਨਜ਼ਰੀਆ ਹੈ ਉਹ ਹਰ ਗੱਲ ਨੂੰ ਇਸ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਵੇਖਦੇ ਹਨ । ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਬਾਹਰ ਵੀ ਬਦਨਾਮ ਕਰਨ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਹੈ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਹਿੰਮਤ ਨਾਲ ਇਸ ਪੰਜਾਬ ਨੂੰ ਖਤਰੇ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਖਿਚਿਆ । ਜੇ ਸਾਲ ਜਾਂ ਛੇ ਮਹੀਨੇ ਪਹਿਲਾਂ ਇਹ ਬਿਲ ਆਉਂਦਾ ਤਾਂ ਅਸੀਂ ਉਸ ਖਤਰੇ ਤੋਂ ਪਰੇ ਹੀ ਰਹਿ ਜਾਂਦੇ । ਮੈਂ ਧੰਨਵਾਦ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਆਪ ਦਾ ਤੇ ਇਸ ਗੌਰਮੈਂਟ ਦਾ ਕਿ ਜੋ ਅਸੀਂ ਇਹ ਬਿਲ ਪਾਸ ਕਰ ਰਹੇ ਹਾਂ ।

श्री मंगलसैन (रोहतक) : स्पीकर साहिब, शिक्षा मंत्री जी ने प्रारम्भ में यह कहा था कि यह बिल non-controversial है और इसलिए सारा हाऊस इसे appreciate करेगा । अब यह तीसरी स्टेज है और सारी बातों का जवाब देने का वक्त नहीं रहा । आखिरी दिन है, जुदा होना है इसलिए मैं अधिक कुछ तो नहीं कहता सिर्फ यही कहना चाहता हूँ कि यह बिल बड़ा controversial है और यह बहुत झगड़ों का कारण बनेगा । मैंने जो जो खामियां इसमें समझी हैं वह मैं ध्यान में ला चुका हूँ लेकिन उनका जवाब जिस ढंग से मंत्री महोदय ने दिया वह logical नहीं था । और मेरे दिमाग में वह खदशात वैसे के वैसे ही कायम हैं । स्पीकर साहिब, अगर शुद्ध भावना से इस विश्वविद्यालय की स्थापना की जाती तो हम भी कदम से कदम मिला कर चलते । हमारे बारे में यह कहा कि हमारे सोचने का नज़रियां तंग है । यह बात हम मानने के लिए तैयार नहीं हैं । मेरा हमेशा नज़रिया देश की भलाई के लिए ही होगा । लेकिन यह जो बिल है यह बड़े विवाद का विषय बनेगा और झगड़ों का कारण होगा । मैं मंत्री महोदय को आपके ज़रिए फिर एक बार कहना चाहता

[श्री मंगल सैन]

हूँ कि अभी भी वक्त है । मेरा कहना मान कर इसे अभी withdraw कर लें तो अच्छा रहेगा । आज तो यह मंत्री महोदय किसी के रहमोकरम पर हैं । इसी तरह यहां पर राव साहिब थे जो बड़ी बड़ी assurances दिलाते थे, उनको निकाल दिया गया और अब केस चल रहा है । बाजवा साहब तो पहले ही भाग गए । अभी ज्ञानी जी भी भाग रहे थे लेकिन कैरों साहिब ने कहा कि अगर वह ऐसा करेंगे तो हम उन को दफ़ा 144 में बांध के जेल में डाल देंगे तो ज्ञानी जी रह गए (*Interruption*) मैं यह निवेदन करना चाहता हूँ कि यह जो यूनिवर्सिटी बनाई जा रही है यह किसी और चीज़ का आधार बन जायगी । कहते हैं कि इस यूनिवर्सिटी का विरोध करने वाले फिर्काप्रस्त हैं, लेकिन मैं कहता हूँ कि फिर्काप्रस्त वे हैं जो ऐसी मनोवृत्ति का प्रदर्शन करते हैं ।

ਸਰਦਾਰ ਭੁਪਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਮਾਨ (ਸਮਾਨਾ ਜਨਰਲ) : ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਮੈਂ ਇਕ ਸਵਾਲ ਪੁਛਣਾ ਹੈ ਔਰ ਉਹ ਸਵਾਲ ਬੜਾ ਅਹਿਮ ਹੈ । ਇਸ ਲਈ ਉਸ ਸਵਾਲ ਦਾ ਜਵਾਬ ਮਿਲਣਾ ਬੜਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ । ਉਹ ਸਵਾਲ ਇਹ ਹੈ : ਇਥੇ ਦਰਜ ਹੈ :

It shall come into force on such date as the State Government may, by notification, appoint.

ਕੀ ਮੈਂ ਪੁਛ ਸਕਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਹ ਜਿਹੜਾ ਬਿਲ ਪਾਸ ਕੀਤਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ ਜਿਸ ਨਾਲ Punjabi University ਬਣਾਈ ਜਾਣੀ ਹੈ, ਇਹ University ਕਿਤਨੀ ਦੇਰ ਵਿਚ ਬਣ ਜਾਏਗੀ ? ਕੀ ਵਜ਼ੀਰ ਸਾਹਬ ਫਰਮਾਉਣਗੇ ਕਿ ਇਹ University ਇਕ ਸਾਲ ਦੇ ਅੰਦਰ ਅੰਦਰ ਬਣ ਜਾਵੇਗੀ ? ਕੀ ਇਸ ਬਾਰੇ ਜੋ ਵਾਅਦਾ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਇਸ ਨੂੰ ਪੂਰਾ ਕਰਨ ਲਈ ਕੋਈ ਕਦਮ ਉਠਾਏ ਜਾਣਗੇ ? ਇਸ ਨੂੰ ਵਜੂਦ ਵਿਚ ਲਿਆਉਣ ਲਈ ਕਿਤਨੀ ਦੇਰ ਦੇ ਅੰਦਰ ਕਦਮ ਉਠਾਏ ਜਾਣਗੇ ?

ਇਹ ਸਵਾਲ ਇਸ ਲਈ ਵੀ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਇਸ University ਨੂੰ ਬਣਾਉਣ ਲਈ ਜੋ Property Tax ਔਰ Land Revenue ਵਿਚ ਇਕ ਸਾਲ ਲਈ ਵਾਧਾ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਔਰ ਜੋ tax ਕਿ ਉਗਰਾਹੇ ਵੀ ਜਾ ਰਹੇ ਹਨ, ਇਸ ਨਾਲ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਮਨ ਵਿਚ ਇਹ ਖਿਆਲ ਆ ਰਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਕਿ ਸਰਕਾਰ ਇਹ University ਕਦੋਂ ਬਣਾਉਂਦੀ ਹੈ । ਇਸ ਲਈ ਇਸ ਬਾਰੇ time ਦਸਣਾ ਬੜਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ ਤਾਕਿ ਅਸੀਂ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਦਸ ਸਕੀਏ ਕਿ ਇਹ University ਫਲਾਣੇ ਵਕਤ ਤਕ ਕਾਇਮ ਹੋ ਜਾਵੇਗੀ ਜਿਸ ਲਈ ਇਹ tax ਵਸੂਲ ਕੀਤੇ ਗਏ ਹਨ ਤਾਕਿ ਲੋਕਾਂ ਵਿਚ ਨਿਰਾਸ਼ਾ ਨਾ ਆਏ ।

राजा रघुवीर सिंह (कुल्लू, जनरल) : स्पीकर साहिब, हमें खुशी है कि हमारे प्रान्त में पंजाबी यूनिवर्सिटी बनाई जा रही है । आज दुनियां इस चेष्टा में है कि दूसरे देशों की भाषाओं को पढ़ा जाय लेकिन मुझे दुःख से कहना पड़ता है कि पांच दरियाओं के बीच बसने वाले लोग एक दूसरे से मुनकर होने की कोशिश कर रहे हैं । मैं समझता हूँ कि पंजाबी भाषा या लिपि पढ़ने से इन्कार करना constitution बनाने वालों के verdict के खिलाफ जाना है, जिन्हों ने कि पंजाबी भाषा को 14 भाषाओं में

स्थान दिया । मैं समझता हूँ कि हिन्दुओं और सिखों में इस बात पर कोई झगड़ा नहीं होना चाहिए, क्योंकि ये वही सिख हैं जिन्होंने हिन्दु धर्म की रक्षा की और इस के लिए अनेक प्रकार की कुर्बानियां दीं । इस लिए अगर एक भाई कहता है कि यह लिपि रहने दो तो दूसरे भाई को उस बात के मानने में कोई संकोच नहीं होना चाहिए । इस विषय में मैं एक पौराणिक घटना का वर्णन करना चाहता हूँ । जिस समय युद्धिष्टर अपने चारों भाइयों को पानी की तलाश में खो बैठा और चारों भाई मारे गए तो उसे परेशानी हुई और वह स्वयं वहां गया तो उसने धर्मराज को यक्ष के रूप में छिपा हुआ देखा । यक्ष ने युद्धिष्टर को बताया कि क्योंकि उसके चारों भाई उसके प्रश्नों का उत्तर न दे सकने पर मृत्यु गति को प्राप्त हुए इस लिए यक्ष ने युद्धिष्टर को भी अपने प्रश्नों का उत्तर देने के लिए कहा । युद्धिष्टर ने उन सवालों का जवाब दिया और अपने धर्म और मर्यादा को न छोड़ा । यक्ष ने तसल्लीबख्श जवाब पा कर और उन पर प्रसन्न हो कर कहा कि आप क्या चाहते हैं । युद्धिष्टर ने कहा कि आप मेरे चारों भाइयों को जीवित कर दें । यक्ष ने कहा कि मैं इन चारों में से एक को जीवित कर सकता हूँ । तो उस पर युद्धिष्टर ने कहा कि नकुल को जिन्दा कर दो । यक्ष उस का उत्तर सुन कर हैरान हुआ कि युद्धिष्टर ने अपने सगे भाई को जीवित करने के लिए नहीं कहा बल्कि माद्री के पुत्र नकुल को जीवित करने के लिए कहा । उसने कहा कि मैं यह सहन नहीं कर सकता कि मेरी मां नपुत्री हो जाय । इसी प्रकार की भावना हिन्दुओं और सिखों में होनी चाहिए और हमें मुक्त हृदय से इस बिल का स्वागत करना चाहिए । अन्त में मैं सरकार को इस बिल के लिए मुबारकबाद देता हूँ ।

ਚੌਧਰੀ ਬਲਬੀਰ ਸਿੰਘ (ਹੁਸ਼ਿਆਰਪੁਰ ਜਨਰਲ) : ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਪੰਜਾਬੀ ਬੋਲੀ ਨੂੰ ਅਗਰ ਕਿਸੇ ਤੋਂ ਖਤਰਾ ਹੈ ਤਾਂ ਉਹ ਮਾਨ ਸਾਹਿਬ ਵਰਗਿਆਂ ਮੈਂਬਰਾਂ ਤੋਂ ਹੈ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਘਰ ਦੇ ਬੱਚੇ ਮਮੀ ਤੇ ਡੈਡੀ ਕਹਿਕੇ ਮਾਂ, ਪਿਉ ਨੂੰ ਬੁਲਾਉਂਦੇ ਹਨ । ਬਾਕੀਆਂ ਦੇ ਘਰਾਂ ਵਿਚ ਤਾਂ ਪੰਜਾਬੀ ਬੋਲੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਇਸ ਲਈ ਉਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਪੰਜਾਬੀ ਨੂੰ ਕੋਈ ਖ਼ਤਰਾ ਨਹੀਂ । ਮਾਨ ਸਾਹਿਬ ਵਰਗੇ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਪੰਜਾਬੀ ਨਾਲ ਪਿਆਰ ਹੈ ਪਰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਹਾਲਤ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਹਾਊਸ ਵਿਚ ਵੀ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਬੋਲਦੇ ਹਨ ਔਰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਬੱਚੇ convent ਸਕੂਲਾਂ ਵਿਚ ਪੜ੍ਹਦੇ ਹਨ ।

ਜਾਂ ਪੰਜਾਬੀ ਨੂੰ ਰਾਜਾ ਰਘੁਬੀਰ ਸਿੰਘ ਵਰਗਿਆਂ ਰਾਜਿਆਂ ਤੋਂ ਖਤਰਾ ਹੈ ਜਿਹੜੇ ਅਜ ਪੰਜਾਬੀ ਤੇ ਹਿੰਦੀ ਦੀ ਰਖਿਆ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ, ਹਾਲਾਂਕਿ ਇਹ ਉਹ ਹੀ ਰਾਜੇ ਹਨ ਜਿਹੜੇ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਖਿਲਾਫ ਅੰਗਰੇਜ਼ਾਂ ਦੀ ਮਦਦ ਕਰਦੇ ਰਹੇ ਸਨ.....

राजा रघुबीर सिंह : On a point of Order, Sir. स्पीकर साहिब, 1857 में हमारे ही खानदान के लोग फांसी पर चढ़े थे, P. S. P. के तो नहीं चढ़े थे ।

ਚੌਧਰੀ ਬਲਬੀਰ ਸਿੰਘ : ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਉਸ ਵੇਲੇ ਤਾਂ P. S. P. ਬਣੀ ਵੀ ਨਹੀਂ ਸੀ । ਦੇਸ਼ ਦੀ ਆਜ਼ਾਦੀ ਲਈ ਸਾਡੀ ਪਾਰਟੀ ਹਮੇਸ਼ਾ ਕੁਰਬਾਨੀਆਂ ਦਿੰਦੀ

[ਚੌਧਰੀ ਬਲਬੀਰ ਸਿੰਘ]
ਰਹੀ ਹੈ । ਔਰ 1942 ਦੇ ਵਿਚ ਵੀ ਇਸੇ ਹੀ party ਦੇ ਆਦਮੀਆਂ ਨੇ ਕੁਰਬਾਨੀਆਂ ਦਿਤੀਆਂ ਸਨ ।

ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਪੰਡਤ ਜੀ ਅੱਜ ਖੁਸ਼ ਕਿਸਮਤੀ ਨਾਲ education ਦੇ ਮਨਿਸਟਰ ਹਨ, ਕਲ ਨੂੰ ਜੇ ਇਹ ਮਨਿਸਟਰ ਨਹੀਂ ਰਹਿੰਦੇ ਤਾਂ ਫੇਰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਹੀ ਦਿੱਕਤ ਹੋਣੀ ਹੈ । ਹੋਰ ਜਗ੍ਹਾ ਜੇ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਨੌਕਰ ਰਖਣਾ ਹੋਵੇ ਜਾਂ ਕੋਈ ਬਾਹਰ ਭੇਜਣਾ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਇਹ qualifications ਰੱਖ ਦਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਉਸ ਦੇ ਲਈ Graduate ਚਾਹੀਦੇ ਹਨ ਪਰ ਵਜ਼ੀਰ ਬਣਨ ਵਾਸਤੇ ਇਹ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ qualification ਦੀ ਕੋਈ ਲੋੜ ਹੀ ਨਹੀਂ ।

Mr. Speaker : Order, Order please. No such remarks.

ਚੌਧਰੀ ਬਲਬੀਰ ਸਿੰਘ : ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਮੈਂ ਤਾਂ ਸਿਰਫ਼ ਇਹੋ ਗੱਲ ਕਹਿਣੀ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਕਿਸੇ ਸ਼ਕਲ ਵਿੱਚ ਵੀ Graduate ਤੋਂ ਘਟ ਕੋਈ ਬੰਦਾ ਇਸ University ਦੇ ਪ੍ਰਬੰਧਕਾਂ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਲਿਆ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਚਾਹੇ ਉਹ Education Minister ਹੋਵੇ ਜਾਂ Chief Minister ਹੋਵੇ । ਸਰਕਾਰ ਨੇ 15 ਆਦਮੀ nominate ਕਰਕੇ ਭੇਜਣੇ ਹਨ । ਮੈਂ ਅਰਜ਼ ਕਰਾਂਗਾ ਕਿ ਕੋਈ ਐਸਾ ਬੰਦਾ ਉਥੇ ਨਹੀਂ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਜਿਹੜਾ ਕਿ ਕਿਸੇ ਦੇ political influence ਹੇਠ ਹੋਵੇ ।

ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ clause 5 ਵਿੱਚ ਮੌਲਵੀ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਜਿਹੜੀਆਂ ਦਿੱਕਤਾਂ ਰਖੀਆਂ ਹਨ ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਵੀ ਮੱਦੇ ਨਜ਼ਰ ਰੱਖਿਆ ਜਾਵੇਗਾ ।

ਵਿਦਿਆ ਮੰਤ੍ਰੀ : (ਸ਼੍ਰੀ ਅਮਰਨਾਥ ਵਿਦਿਆਲੰਕਾਰ) ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਮੈਂ ਅਰਜ਼ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਐਸੀ ਕੋਈ ਤਕਰੀਰ Hon'ble Members ਦੀ ਤਰਫੋਂ ਨਹੀਂ ਹੋਈ ਜਿਸ ਦਾ ਕਿ ਕੋਈ ਜਵਾਬ ਦਿੱਤਾ ਜਾਵੇ । Hon'ble Member ਸ੍ਰੀ ਮੰਗਲ ਸੈਨ ਜੀ ਨੇ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਨਿਵੇਦਨ ਕੀਤੇ ਹਨ, ਪਰ ਮੈਨੂੰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਨਿਵੇਦਨ ਹੁਣ ਤਕ ਸਮਝ ਨਹੀਂ ਆਏ, ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਉਹ irrelavant ਸਨ । ਕੁਝ Member ਸਾਹਿਬਾਨ ਨੇ ਕੁਝ ਐਸੇ ਸਲੂਕ ਜ਼ਾਹਿਰ ਕੀਤੇ ਹਨ ਕਿ ਕੋਈ ਇਹਦੇ ਲਈ territory ਦੀ jurisdiction ਜ਼ਰੂਰ ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ । ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸ਼ਾਇਦ ਇਹ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਕਿ University ਦਾ ਕੰਮ ਤਾਂ ਮਹਿਜ਼ research ਕਰਨ ਦਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਜਿਹੜੇ Colleges ਇਸ ਨਾਲ affiliate ਹੋਣਗੇ ਉਹ ਮਹਿਜ਼ ਪੰਜਾਬੀ region ਦੇ ਹੀ ਨਹੀਂ ਹੋਣਗੇ ਬਲਕਿ ਇਸ ਨਾਲ ਸਾਰੇ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਵਿੱਚੋਂ, ਕਿਤੇ ਵੀ ਸਬੰਧ ਕਾਇਮ ਕੀਤੇ ਜਾ ਸਕਦੇ ਹਨ । Jurisdiction of territory ਦਾ ਕੋਈ ਸਵਾਲ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਇਹ ਇਕ special ਢਾਂਚੇ ਦੀ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਹੈ । ਇਹ ਠੀਕ ਹੈ ਕਿ ਹੋਰ ਕਈ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀਆਂ ਵੀ ਹਨ । ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਿ ਸ਼ਾਂਤੀਨਕੇਤਨ ਹੈ ਜਿਸ ਦਾ ਕਿ area ਮੁਕਰੱਰ ਹੈ । ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਬਨਾਰਸ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਵੀ ਹੈ । Agricultural University ਨੂੰ ਵੀ Government of India ਨੇ ਇਕ University ਦਾ ਦਰਜਾ ਦਿਤਾ ਹੈ । ਇਹ ਦਾ ਦਾਇਰਾ ਵੀ ਮਹਿਦੂਦ ਹੀ ਹੈ । ਇਸ ਯੂਨੀਵਰਸਟੀ ਲਈ ਇਕ special ਢਾਂਚਾ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਇਹ ਰਿਆਇਤ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ ।

ਸਰਦਾਰ ਭੁਪਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਮਾਨ ਨੇ ਇਕ ਚੀਜ਼ ਕਹੀ ਸੀ date fix ਕਰ ਦੇਣ ਦੇ ਮੁਤਅੱਲਿਕ । ਮੈਂ ਅਰਜ਼ ਕਰ ਦਿਆਂ ਕਿ ਇਸ ਬਾਰੇ ਕੋਈ date ਮੁਕਰੱਰ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦੀ । ਪਰ ਜਿਸ ਮਕਸਦ ਵਾਸਤੇ ਅਸੀਂ ਇਹ ਬਿਲ ਪਾਸ ਕਰਵਾਇਆ ਹੈ ਇਸ ਨੂੰ ਅਸੀਂ ਜਲਦੀ ਤੋਂ ਜਲਦੀ ਪੂਰਾ ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਾਂ । ਮੈਂ ਹਾਊਸ ਦਾ ਸ਼ੁਕਰੀਆ ਅਦਾ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਸ Bill ਤੇ ਬੜੇ ਗੌਰ ਨਾਲ ਵਿਚਾਰ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਅਤੇ ਉਮੀਦ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਸ ਨੂੰ ਛੇਤੀ ਤੋਂ ਛੇਤੀ ਪਾਸ ਵੀ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇਗਾ। Punjabi University Commission ਜਿਸ ਨੇ ਕਿ ਇਹ ਸਾਰਾ ਢਾਂਚਾ ਸਾਡੇ ਸਾਹਮਣੇ ਰੱਖਿਆ ਹੈ, ਦਾ ਵੀ ਮੈਂ ਸ਼ੁਕਰੀਆ ਅਦਾ ਕਰਦਾ ਹਾਂ । ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਮੈਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਵੀ ਸ਼ੁਕਰੀਆ ਅਦਾ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਜਿਨ੍ਹਾਂ officers ਨੇ ਇਸ ਬਿਲ ਦੇ ਬਣਾਉਣ ਵਿਚ ਸਾਡੀ ਸਹਾਇਤਾ ਕੀਤੀ ਹੈ । ਪੰਜਾਬ ਗੌਰਮਿੰਟ ਨੇ ਇਕ ਬੜਾ ਅੱਛਾ ਕਦਮ ਉਠਾਇਆ ਹੈ । ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਪੰਜਾਬ ਗੌਰਮਿੰਟ ਇਸ ਬਿਲ ਤੇ ਫ਼ਖ਼ਰ ਕਰ ਸਕਦੀ ਹੈ । ਇਹ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਕਦਮ ਹੈ ਜਿਹੜਾ ਕਿ ਹਰ ਪੰਜਾਬੀ ਦੀ ਤਰੱਕੀ ਵਾਸਤੇ ਇਕ ਨਿਹਾਇਤ ਹੀ ਮੌਜ਼ੂੰ ਕਦਮ ਹੈ । ਇਹ University ਸਾਰੇ ਸੂਬੇ ਦੀਆਂ ਲੋੜਾਂ ਪੂਰੀਆਂ ਕਰੇਗੀ । ਇਸ ਵਿਚ Science Medicine, Agriculture ਅਤੇ Law ਵਗੈਰਾ ਦੀਆਂ faculties ਹੋਣਗੀਆਂ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਸਾਡੇ ਸੂਬੇ ਦੀ ਹਰ ਪਾਸਿਉਂ ਤਰੱਕੀ ਹੋਣੀ ਹੈ । ਇਸ ਲਈ ਮੈਂ ਉਮੀਦ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਹਾਊਸ ਇਸ ਨੂੰ ਪਾਸ ਕਰੇਗਾ ਕਿਉਂਕਿ ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਹ ਇਕ ਐਸੀ ਚੀਜ਼ ਹੈ ਜਿਸ ਤੇ ਸਾਰੇ ਹਾਊਸ ਨੂੰ ਫ਼ਖ਼ਰ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ।

Mr. Seaker : Question is—

That the Punjabi University Bill, as passed by the Punjab Legislative Council, be passed.

After ascertaining the votes of the Members by voices, Mr. Speaker said, "I think 'Ayes' have it". This opinion was challenged and division was claimed. Mr. Speaker after calling upon those Members who were for "Aye" and those who were for "No", respectively, to rise in their places and on a count having been taken, declared that the motion was carried.

The motion was carried.

FAREWELL SPEECHES BY THE SPEAKER AND THE MEMBERS

श्री अध्यक्ष : इस से पहले कि हाऊस *sine-die* adjourn हो, मैं treasury benches और Opposition Benches के मेम्बर साहिबान का उन को उस co-operation के लिये शुक्रिया अदा करना चाहता हूँ जो कि उन्होंने मुझे हाऊस की proceedings conduct करने में दी । General Election के बाद मार्च, 1962 में एक sitting होगी जिस में तमाम मौजूदा मेम्बर साहिबान हिस्सा लेंगे ।

इस अर्सा में सब इक्ट्ठे बैठकर काम करते रहे हैं मुझे इस हाऊस के काम को चलाने का मौका मिला । मैं बड़े फ़ख़्र के साथ कह सकता हूँ कि कई दफा वक्ती तौर पर कई सख्त चीजें हुईं लेकिन उन का असर ऐसा नहीं हुआ कि जो हमारे दिलों में एक दूसरे के ख़िलाफ़ किसी तरह की रंजिश पैदा करने वाला हुआ हो ।

[श्री अध्यक्ष]

कई दफा ऐसा हुआ कि मुझे बनावटी तौर पर कुछ त्योरी भी चढ़ानी पड़ी। खास तौर पर अगर कई मरतबा चौधरी बलबीर सिंह को ऐसी त्योरी न दिखाता तो हाऊस का ठीक तरह से काम ही नहीं चल सकता था (हंसी) लेकिन मैं उन्हें यकीन दिलाना चाहता हूँ कि मेरे दिल में उनके खिलाफ़ ऐसी कोई भावना नहीं थी। मैं उनकी पूरी तरह से इज्जत करता हूँ। दर असल इस अर्सा में हम ने एक दूसरे से बहुत सा ज़ाती प्यार पाया है।

मैंने बतौर इस हाऊस के स्पीकर के जो भी फैसले किए वह हमेशा परमात्मा पर विश्वास रखते हुए और अपनी ज़मीर की आवाज़ को सुनते हुए किए, और मैं फ़खर के साथ कह सकता हूँ कि मैंने वह फैसले पूरी ईमानदारी के साथ आज़ादाना तौर पर किए और उन पर किसी तरफ से भी किसी तरह का कोई असर नहीं था। कई दफा ऐसा हुआ कि हाऊस में काफी गर्मागर्मी थी और फ़िज़ा को ठंडा करने के लिए मुझे कोई action लेना पड़ा। कई दफा आपोज़ीशन वाले खुश हुए और कई बार गवर्नमेंट के हक में बात जाती हुई दिखाई दी लेकिन इस मौके पर मैं आप को साफ तौर पर यह बता दूं कि जो कुछ भी मेरी rulings थीं वह किसी पक्षपात के ख्याल से नहीं थीं और जो कुछ मैंने हालात के मुताबिक ज़रूरी समझा वह किया। जब मैं अपने पिछले पांच सालों के काम को देखता हूँ तो मेरे दिल में ज़रा भी ऐसी हरकत नहीं होती कि मैंने ज़मीर के खिलाफ कोई बात की हो। अगर आप यह समझते हों कि मैंने कोई गलत बात की, और हो भी सकता है, क्योंकि इनसान गलती करता है लेकिन वह judgement का errror हो सकता है। फिर भी मैं समझता हूँ कि मैंने नाइन्साफी की कोई बात नहीं की।

आज हम जम्हूरियत के दौर में से गुज़र रहे हैं और हमें हर पांच साल के बाद जनता की कचहरी में जाना पड़ता है। वह हमारी काबलियतों को इस बात से जांचते हैं कि हम ने हाऊस के अन्दर और गवर्नमेंट में रह कर क्या क्या काम किए। वह हमारी कारगुज़ारियों की परख इस बात से करते हैं कि जिस काम से उन्होंने हमें भेजा था क्या हमने उसे दयानतदारी, इमानदारी और selfless तौर पर किया है या नहीं। जनता अब अपने हकूक की बाबत बहुत समझदार और होशियार हो चुकी है। फिर भी कई बार लोग उस आदमी को उतना नहीं जानते जिसने इमानदारी, वफादारी और त्याग से काम किया हो जितना कि वह किसी ज़ाती कामों में आए हुए शख्स को समझते हैं। अगर किसी शख्स ने उन की ज़ाती तौर पर कोई मदद नहीं की तो वह उसे बदनाम करना शुरु कर देते हैं, लेकिन अगर वह समझते हैं कि उन्होंने पूरी दयानतदारी, इमानदारी से जनता की सेवा की है तब उन्हें ऐसे लोगों से डरना नहीं चाहिए जो कि खुदगर्ज़ी की खातिर अच्छा काम करने वालों को बदनाम करते हों। मुझे पता है कि इस हाऊस के कुछ मेम्बर साहिबान ने state की तरक्की के लिए solid contribution की है लेकिन मालूम होता है कि वह General Election में खड़े नहीं हो रहे क्योंकि वह समझते हैं कि क्यों सरदर्दी मोल लें।

मैं उन से कहूँगा और हाऊस के senior मेम्बर साहिबान से कहूँगा कि वह उन को कहें कि वह मैदान न छोड़ें । चाहे वह ruling party से हों या आपोज़ीशन में से लेकिन उन का मकसद यही है कि मिल जुल कर मुल्क में इस जम्हूरियत के तजरुबे को कामयाब बनाना है । वह बहुत काबल और दयानतदार हैं और उन्होंने इस हाऊस में sold contributon की है ।

मैं प्रार्थना करता हूँ कि जब आप जाकर चुनाव लड़ेंगे तो आप सब कामयाब होकर आएं । जो कामयाब न हो सकें उन के साथ हमें हमदर्दी होगी । इन अल्फाज़ के साथ मैं ख्वाहिश रखता हूँ कि आप खुशी खुशी जाएं और जब वापिस आएं तो smiling faces के साथ आएं ।

मैं तमाम parties और ग्रुप्स के leaders और हाऊस के मेम्बर साहिबान का हार्दिक शुक्रिया अदा करता हूँ जो कि उन्होंने मुझे यहां अपने फरायज़ के सरअन्जाम देने में दिलो तुआवन दिया । आप का बहुत बहुत शुक्रिया ।

(Before the House adjourns *sine-die*, I would like to thank the hon. Members belonging to the Treasury and Opposition Benches for the co-operation extended by them to me in conducting the proceedings of the House. After the next general elections, the present Members of the House will meet for the last time in March, 1962.

We have been working in close co-operation during all these years. I have had the proud privilege to preside over the deliberations of this august House. Although there have been some occasions on which there was tension, yet I can say it with a sense of pride that it did not affect our personal regard for one another.

Sometimes, I had to put up a show of anger. Had I not done that, at times, particularly in the case of Chaudhari Balbir Singh the proceedings of the House could not have been conducted smoothly. (*Laughter*). But he should rest assured that I had no ill-will towards him at heart. I hold him in high esteem. We have cultivated bonds of love and affection during this period.

Whatever decisions I took as the Speaker of this House were constantly inspired by the voice of my conscience and faith in God and I feel proud to say that I took these decisions in all earnestness and independently, without any sort of influence from any quarter. Sometimes, I had to resort to a particular course of action in order to cool down the tempers which had run so high in the House. Sometimes the Members of the Opposition parties felt pleased and on other occasions my rulings appeared to have gone in favour of the Government, but I take this opportunity to make it perfectly clear to the House that these rulings were unbiased and according to what the circumstances warranted. When I recall to my mind the work of the last five years I do not feel that even once did I bypass the dictates of my conscience. If you feel that I have erred sometimes, then it might have been an error of judgement and to err is human. But still I hold that I did not do anything against the canons of justice.

[Mr. Speaker]

We are living in an age of democracy and we have to appear at the bar of the masses after every five years. They judge our worth from our performance inside the House and in the Government. They judge our achievements from the honest and hard labour which we put in for the accomplishment of the task entrusted to us. Our masses are now very much wide awake and conscious of their rights. Still times they ignore a person who is loyal, honest and selfless and prefer the one who might have been helpful to them. If somebody has not been of any personal help to them they might begin condemning him. But if the Legislators have served the masses honestly and sincerely then they should not be afraid of such persons who condemn and criticise them for their own selfish ends. I know of certain members of this House who have made a solid contribution to the progress of the State, but now they appear to have dropped the idea of contesting the general elections because they feel that they do not want to have any headaches. I would suggest to them—and request the senior Members to persuade them—not to keep away from the elections. The aim of the Members whether in the ruling party or in the Opposition, is to make united efforts to see that the experiment of democracy in the State is a success. They are quite capable and honest persons and they have made solid contribution in the deliberation of the House.

I pray that all of you may be successful in the coming general elections. However, our sympathies will be for those who are unsuccessful.

With these words I bid you good-bye.

I earnestly thank the leaders of the parties and groups and the members of the House for the unstinted co-operation they Offered to me in the discharge of my functions. Thank you very much).

शिक्षा मन्त्री (श्री अमरनाथ विद्यालंकार): स्पीकर साहिब, मैं समझता हूँ कि मैं इस House को तरजमानी करता हूँ जब मैं यह कहता हूँ कि House की dignity को कायम रखने के लिए और काम को खुश असलूबी के साथ चलाने में आप जितना तत्पर रहे हैं उसके लिए सारा House आप का शुक्रगुज़ार है । ऐसे काफी मौके आए, कई बार काफ़ी गर्मागर्मी house में पैदा हुई, जो एक नई democracy में खतरे भी पैदा कर सकती थी और मैं किसी पर reflection नहीं करता लेकिन जब कई बार आप यहां तशरीफ फरमा नहीं थे तो कई ऐसे मौके आए जब ऐसा महसूस होता था कि हालात काबू से बाहर हो जाएंगे, लेकिन यह house इस बात के लिए फख्र कर सकता है कि आपने हर मौके पर बड़े तरीके से, बड़ी समझदारी के साथ, बड़े प्रेम और मुहब्बत के साथ, उन मामलों को सुलझाया । यह house ही नहीं, मैं समझता हूँ सारा सूबा आपका एहसानमन्द है कि आपने इस house की कार्रवाई बड़े सुन्दर तरीके से चलाकर देश को democracy के आरम्भिक युग में ऐसी रवायात कायम की हैं जो आने वाले ज़माने में रौशनी का काम देंगी । (*cheers*) मैं समझता हूँ कि सारा House मेरे साथ इस बात में सहमत है कि मैं आप का इस के लिए शुक्रिया अदा करूँ । मैं उम्मीद करता हूँ कि आगे भी इस House को इसी किस्म का, आपकी तरह से ही सोचने वाला, आपकी काबलियत का, आप की तरह

समझदारी और tact से हर situation को handle करने वाला स्पीकर मिलेगा बल्कि मेरी दिली दुआ तो यह है कि आप की मदद और तजरुबा इस House को हमेशा मिलता रहे । इन शब्दों के साथ, इस ईवान के मेम्बरों के लिए आपने जिन ख्यालात का इजहार किया है, उनके लिए सारे House की तरफ से मैं आप का शुक्रिया अदा करता हूँ ।

डाक्टर बलदेव प्रकाश (अमृतसर शहर-पूर्व) : स्पीकर साहिब, democracy के इस युग में जब कि विधान सभा का जनतन्त्र के विकास में एक विशेष स्थान है, विधान सभा को ठीक तौर पर चलाने में और उसकी dignity और decorum को ऊंचे स्तर पर कायम करने में Presiding Officer के नाते स्पीकर का काम बहुत ही जिम्मेदारी और योग्यता का होता है । मैं House के अन्दर यह बात विश्वास के साथ कह सकता हूँ कि इन पांच वर्षों में यहां बहुत से अवसर ऐसे आए जब कि House के अन्दर बहुत गर्मा-गर्मी भी हुई—Opposition के Members और यहां तक कि सरकारी benches पर बैठने वाले मेम्बर साहिबान कई दफा discipline या control के बाहर भी जाते रहे लेकिन आपने जिस योग्यता, tact और सिदकदिली से ऐसे मौकों पर भी House की शान को कायम रखते हुए मर्यादाओं का उलंघन नहीं होने दिया, उससे कौन व्यक्ति परिचित नहीं । आप ने House के अन्दर कभी भी तनाव को बढ़ने नहीं दिया । कभी हंसकर कभी किसी को गुस्से होकर सभी परिस्थितियों में से विधान सभा को clear steer करके ले जाते रहे । मैं समझता हूँ कि democracy की development में न केवल पंजाब के अन्दर बल्कि सारे भारतवर्ष के अन्दर आज जो बड़े बड़े स्थान हैं उन्हीं में ही आप का भी एक महत्वपूर्ण स्थान है । (*cheers*) विधान सभा के अध्यक्ष के नाते, विधान सभा के इतिहास में आपने जो परम्पराएं कायम की हैं हम हमेशा उनपर गर्व कर सकते हैं । (*cheers*) पंजाब को इस बात का गौरव प्राप्त हुआ कि उसे आप जैसा स्पीकर मिला । मैं तो चाहता हूँ कि अगर हमने अपनी State के अन्दर जनतन्त्र का सुचारू रूप से पूर्ण विकास करना है तो सभी दलों की तरफ से यह निर्णय होना चाहिए और कम से कम इस पर एकमत होना चाहिए कि जितनी देर तक आप हमारे मध्य में हैं, पंजाब का सौभाग्य बना रहे कि आप ही हमेशा इस कुर्सी पर सुशोभित रहें (*cheers*) यह केवल भावनाओं में ही कहने सुनने वाली बात नहीं । आज की राजनैतिक दलबन्दी के अन्दर स्वार्थ के कारण बहुत सी बातें ऐसी हैं जो सम्भवत: मेरे सुझाव के बीच रोड़ा बन जाएं, लेकिन मेरी हार्दिक इच्छा है और मैं अपने दल की तरफ से यह सुझाव रखना चाहता हूँ और आशा करता हूँ कि बाकी राजनैतिक पार्टियां भी इससे सहमत होंगी कि भारतवर्ष में प्रजातन्त्र के विकास के लिए हमें पंजाब में देश को lead देनी चाहिए और इस बात का फैसला कर लेना चाहिए कि विधान सभा का Speaker election में unanimously return होकर आए (thumping from all sides of the House) और हमारा यह जनतन्त्र इसी तरह से उन्नति करता रहे ।

ਸਰਦਾਰ ਧੰਨਾ ਸਿੰਘ ਗੁਲਸ਼ਨ : (ਪਕਾਂ ਕਲਾਂ, ਰਿਜ਼ਰਵਡ) ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ ਇਸ ਪੰਜ ਸਾਲ ਦੇ ਅਰਸੇ ਵਿਚ ਵਾਕਈ ਆਪਨੇ ਜਿਸ ਯੋਗਤਾ ਨਾਲ ਇਸ ਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਦੇ ਫਰਜ਼ਾਂ ਨੂੰ ਨਿਭਾਇਆ ਹੈ ਇਸਦੇ ਨਾਲ ਨਾ ਸਿਰਫ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਹੀ ਤੁਹਾਡਾ ਸਿਰ ਉੱਚਾ ਹੈ ਬਲਕਿ ਸਾਰੇ ਹਿੰਦੁਸਤਾਨ ਵਿਚ ਤੁਹਾਡਾ ਬੜਾ ਭਾਰੀ ਮਾਨ ਹੈ । ਮੈਂ ਤਾਂ ਇਹ ਕਹਾਂਗਾ ਕਿ ਨਾ ਸਿਰਫ ਹਿੰਦੁਸਤਾਨ ਵਿਚ ਬਲਕਿ ਸਾਰੀ ਦੁਨੀਆਂ ਦੀਆਂ ਵਿਧਾਨ ਸਭਾਵਾਂ ਵਿਚ ਤੁਹਾਡੀ ਕਾਬਲੀਅਤ ਦਾ ਚਰਚਾ ਹੈ । ਮੈਂ ਜ਼ਿਆਦਾ ਨਾ ਕਹਿੰਦਾ ਹੋਇਆ ਆਪਣੀ ਪਾਰਟੀ ਵਲੋਂ ਅਤੇ ਅਪੋਜ਼ੀਸਨ ਵਲੋਂ ਇਸ ਗੱਲ ਲਈ ਆਪਨੂੰ ਵਧਾਈ ਦਿੰਦਾ ਹਾਂ । ਇਸ 5 ਸਾਲ ਦੇ ਅਰਸੇ ਵਿਚ ਕਈ ਔਖੇ ਮੌਕੇ ਵੀ ਆਏ ਲੇਕਿਨ ਆਪ ਨੇ ਬੜੀ ਦਲੇਰੀ ਨਾਲ ਅਤੇ ਜਮਹੂਰੀ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਇਸ ਹਾਊਸ ਦੇ ਕੰਮ ਨੂੰ ਚਲਾਇਆ ਹੈ ਇਹ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਇਤਿਹਾਸ ਵਿਚ ਸੁਨਹਿਰੀ ਅਖਰਾਂ ਵਿਚ ਲਿਖਣ ਵਾਲਾ ਹੈ । ਡਾਕਟਰ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਜੋ ਤਜਵੀਜ਼ ਰਖੀ ਹੈ ਉਹ ਬਿਲਕੁਲ ਠੀਕ ਹੈ ਅਤੇ ਸਾਡੀ ਵੀ ਇਹੋ ਇਛਾ ਹੈ ਕਿ ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਤੁਸੀਂ ਵਾਕਈ ਨਿਰਪਖ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ, ਇਮਾਨਦਾਰੀ ਨਾਲ ਤੇ democratic ਢੰਗ ਨਾਲ ਇਸ ਹਾਊਸ ਨੂੰ ਕੰਟਰੋਲ ਕਰਦੇ ਰਹੇ ਹੋ ਉਨ੍ਹਾਂ ਗੱਲਾਂ ਨੂੰ ਸਾਮ੍ਹਣੇ ਰਖ ਕੇ ਆਉਣ ਵਾਲੀਆਂ elections ਵਿਚ ਆਪਨੂੰ ਬਿਲਾ ਮੁਕਾਬਲਾ ਇਥੇ ਫਿਰ ਲਿਆਉਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ।

ਚੌਧਰੀ ਬਲਬੀਰ ਸਿੰਘ : (ਹੁਸ਼ਿਆਰਪੁਰ, ਜਨਰਲ) ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਜਮਹੂਰੀਅਤ ਇਕ ਐਸੀ ਚੀਜ਼ ਹੈ ਜਿਹੜੀ ਹਰ ਇਕ ਨੂੰ ਮੌਕਾ ਦਿੰਦੀ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਆਪਣੇ ਖਿਆਲਾਤ ਬਿਲਾਖੌਫ ਜ਼ਾਹਰ ਕਰ ਸਕੇ, ਭਾਵੇਂ ਉਹ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਚੰਗੇ ਲਗਣ ਜਾਂ ਬੁਰੇ । ਜੇਕਰ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਰਨ ਵਿਚ ਰੁਕਾਵਟ ਪੈਂਦੀ ਹੈ ਤਾਂ ਉਹ ਜਮਹੂਰੀਅਤ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ । ਮਿਸਟਰ ਮੈਕਮਿਲਨ ਜਦੋਂ ਰੂਸ ਵਿਚ ਗਏ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਉਥੇ ਕਿਹਾ ਸੀ ਕਿ ਜਮਹੂਰੀਅਤ ਐਸੀ ਚੀਜ਼ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਵਿਚ ਜੇਕਰ ਜਿਤ ਕੇ ਆ ਜਾਈਏ ਤਾਂ ਵਿਸ਼ਵਾਸ਼ ਵਧ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਜੇਕਰ ਹਾਰ ਜਾਈਏ ਤਾਂ ਦੁਬਧਾ ਵਿਚ ਪੈ ਜਾਂਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਆਖਰ ਜਮਹੂਰੀਅਤ ਹੈ ਕੀ ਚੀਜ਼। ਇਸ ਲਈ ਜਮਹੂਰੀਅਤ ਵਿਚ ਜ਼ਰੂਰੀ ਨਹੀਂ ਕਿ ਹਰ ਆਦਮੀ ਹਰ ਵਾਰ ਜਿਤ ਹੀ ਜਾਵੇ । ਹਰ ਆਦਮੀ ਆਪਣੀ ਪਾਰਟੀ ਦੇ ਨੁਕਤਾ ਨਿਗਾਹ ਦੇ ਮੁਤਲਕ ਕੰਮ ਕਰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਗੱਲ ਕਰਦਾ ਹੈ । ਜਮਹੂਰੀਅਤ ਵਿਚ ਹਰ ਆਦਮੀ ਆਪਣਾ point of view ਰਖਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਜੇਕਰ ਕਿਸੇ ਆਦਮੀ ਨੂੰ ਉਹ view ਪਸੰਦ ਨਾ ਆਵੇ ਤਾਂ ਇਸਨੂੰ ਜ਼ਾਤੀ ਚੀਜ਼ ਨਹੀਂ ਬਣਾ ਲੈਣਾ ਚਾਹੀਦਾ । ਇਸ ਵਿਚ ਬਰਦਾਸ਼ਤ ਦਾ ਹੋਣਾ ਬਹੁਤ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ । ਕਈ ਚੀਜ਼ਾਂ ਐਸੀਆਂ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਲੋਕਾਂ ਨੇ ਪਹਿਲਾਂ ਪਸੰਦ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਇਸ ਹਦ ਤਕ ਲੋਕ ਚਲੇ ਗਏ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਮਹਾਤਮਾ ਜੀ ਨੂੰ ਗੋਲੀਆਂ ਮਾਰ ਦਿਤੀਆਂ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਕੋਈ ਜ਼ਾਤੀ ਦੁਸ਼ਮਣੀ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਲੇਕਿਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਵਿਚਾਰ ਮੁਤਾਬਕ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਤੇ ਵਿਚਾਰ ਪਸੰਦ ਨਹੀਂ ਸਨ । ਜੇਕਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਬਰਦਾਸ਼ਤ ਹੁੰਦੀ ਤਾਂ ਉਹ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾ ਕਰਦੇ । ਖੈਰ ਇਸ ਵਲ ਮੈਂ ਜ਼ਿਆਦਾ ਨਾ ਜਾਂਦਾ ਹੋਇਆ ਅਰਜ਼ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਇਸ 5 ਸਾਲ ਦੇ ਅਰਸੇ ਵਿਚ ਜਿਸ ਢੰਗ ਨਾਲ ਤੁਸੀਂ ਇਸ ਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਦੇ ਕੰਮ ਨੂੰ ਚਲਾਇਆ ਹੈ, ਸਾਰੀ ਕਾਰਵਾਈ ਨੂੰ ਕੰਟਰੋਲ ਕੀਤਾ ਹੈ ਅਤੇ ਅਪੋਜ਼ੀਸ਼ਨ ਪਾਰਟੀਆਂ ਨੂੰ accommodate ਕਰਨ ਦੀ

ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕੀਤੀ ਹੈ ਉਸਦੀ ਮੈਂ ਸ਼ਲਾਘਾ ਕਰਦਾ ਹਾਂ । ਜੇਕਰ ਅਸੀਂ ਕਦੇ ਕੋਈ ਗੁੱਸਾ ਜ਼ਾਹਰ ਕੀਤਾ ਹੈ ਤਾਂ ਇਸ ਦਾ ਇਹ ਮਤਲਬ ਨਹੀਂ ਕਿ ਅਸੀਂ ਤੁਹਾਡੀ authority ਨੂੰ challenge ਕੀਤਾ ਹੈ ਜਾ ਅਸੀਂ ਕੋਈ ਜ਼ਾਤੀ ਤੌਰ ਤੇ ਕੋਈ ਗੱਲ ਕੀਤੀ ਹੈ । ਅਸੀਂ ਤੁਹਾਡੀ ਇਜ਼ਤ ਕਰਦੇ ਰਹੇ ਹਾਂ ਅਤੇ ਕਰਦੇ ਰਹਾਂਗੇ । ਜਿਸ ਕਾਬਲੀਅਤ ਨਾਲ ਤੇ ਠੰਡੇ ਦਿਲ ਨਾਲ ਤੁਸੀਂ ਇਸ ਹਾਊਸ ਦੀ ਕਾਰਵਾਈ ਨੂੰ ਕੰਟਰੋਲ ਕੀਤਾ ਹੈ ਉਸ ਲਈ ਮੈਂ ਤੁਹਾਨੂੰ tributes ਪੇਸ਼ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ।

ਸ਼੍ਰੀ ਹਰਭਗਵਾਨ ਮੌਦਗਿਲ : ਡਾਕਟਰ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਜੋ ਗੱਲ ਕਹੀ ਹੈ ਉਸ ਬਾਰੇ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਕਿਹਾ ।

ਚੌਧਰੀ ਬਲਬੀਰ ਸਿੰਘ : ਪਾਰਲੀਮੈਂਟ ਵਿਚ ਉਨ੍ਹਾਂ ਉਥੇ ਸਾਰੀਆਂ ਪਾਰਟੀਆਂ ਦੀ convention ਇਸੇ ਕੰਮ ਲਈ ਬੁਲਾਈ ਹੈ । ਇਥੇ ਵੀ ਤੁਸੀਂ ਉਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ convention ਬੁਲਾ ਲਓ ਅਤੇ ਫੈਸਲਾ ਕਰ ਲਉ । ਇਸ ਵਿਚ ਤਾਂ ਤੁਹਾਨੂੰ ਪਹਿਲ ਕਰਨੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ । ਮੈਂ ਇਸ ਦੇ ਹੱਕ ਵਿਚ ਹਾਂ ।

ਚੌਧਰੀ ਸੁੰਦਰ ਸਿੰਘ : (ਗੁਰਦਾਸਪੁਰ, ਰਿਜ਼ਰਵਡ) ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਤੁਹਾਡੀ ਜਿਹੜੀ ਸੋਹਣੀ ਸ਼ਕਲੋ ਸੂਰਤ ਹੈ, (ਹਾਸਾ) ਮੇਰਾ ਮਤਲਬ ਹੈ ਜਿਹੜੀ ਤੁਹਾਡੀ personality ਹੈ ਉਹ ਸਪਸ਼ਟ ਦਸਦੀ ਹੈ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਬਿਲਕੁਲ impartial ਹੋ । ਅਸੀਂ ਤੁਹਾਡੇ ਨਾਲ ਬੈਠ ਕੇ ਵੇਖਿਆ ਹੈ ਅਤੇ ਤੁਹਾਡੀ ਜ਼ੇਰੇ ਸਦਾਰਤ ਇਥੇ ਕੰਮ ਕੀਤਾ ਹੈ । ਤੁਸੀਂ ਜੇਕਰ ਝਿੜਕਿਆ ਵੀ ਹੈ ਤਾਂ ਬੜੇ ਸੋਹਣੇ ਢੰਗ ਨਾਲ ਝਿੜਕਿਆ ਹੈ ਅਤੇ ਕਿਸੇ ਜ਼ਾਤੀ ਵਜ਼ਾਤ ਨਾਲ ਨਹੀਂ ਬਲਕਿ ਸਾਡੇ ਭਲੇ ਲਈ ਹੀ ਝਿੜਕਿਆ ਹੈ । ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਬੜੇ ਥੋੜ੍ਹੇ ਲਫਜ਼ਾਂ ਵਿਚ ਕਿਤਨਾ ਖੂਬਸੂਰਤ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ :

> "Democracy cannot function smoothly and vigorously where fissiparous tendencies are strong, sense of tolerance is weak and economic inequalities are wide."

ਮੇਰੀ ਅਰਜ਼ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਤਿੰਨੋਂ ਚੀਜ਼ਾਂ ਇਸ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਮੌਜੂਦ ਸਨ ਲੇਕਿਨ ਆਪ ਨੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਹੋਣ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ democracy ਨੂੰ ਨਿਹਾਇਤ ਸੁਚਜੇ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਚਲਾਣ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕੀਤੀ ਹੈ । ਇਸ ਲਈ ਆਪ ਨੂੰ ਵਧਾਈ ਦਿੰਦਾ ਹਾਂ ।

ADJOURNMENT OF THE HOUSE *Sine-die*

Minister for Education (Shri Amar Nath Vidyalankar) : Sir, I beg to move—

That the House do adjourn *sine-die*.

Mr. Speaker : Motion moved—

That the House do adjourn *sine-die*.

Mr. Speaker : Question is—

That the House do adjourn *sine-die*.

The motion was carried.

(*The Vidhan Sabha then adjourned sine-die.*)

14912 PVS —345—17-4-62—C, P & S, Punjab, Chandigarh

PUNJAB VIDHAN SABHA

RESUME

OF

BUSINESS TRANSACTED

BY THE

PUNJAB VIDHAN SABHA

DURING

THE TWELFTH (SEPTEMBER) SESSION, 1961

WITH

APPENDIX CONTAINING DAILY BULLETINS

PUNJAB VIDHAN SABHA SECRETARIAT
October, 1961

CHANDIGARH :
Printed by the Controller of Printing & Stationery, Punjab.
1961.

PREFACE

THE Resume contained in the following pages has been supplemented by an Appendix containing the daily bulletins which were issued from day to day during the Twelfth Session of the Second Vidhan Sabha held in September, 1961. The Members desired fuller information than that contained in the Resumes.

It is hoped that the publication would be found useful by Members and others who may wish to know in detail what work was done each day by the Vidhan Sabha in the last Session.

Any suggestion for the further improvement of this publication in future would be very greatly welcomed.

I would like to mention here that the Vidhan Sabha met in the Hall of the Junior Secondary School, Sector 10, during this Session.

CHANDIGARH :
The 30th October, 1961

KULDIP CHAND BEDI,
SECRETARY

TABLE OF CONTENTS

PROGRAMME OBSERVED BY THE VIDHAN SABHA DURING ITS SESSION HELD FROM THE 20TH SEPTEMBER, 1961 TO THE 28TH SEPTEMBER, 1961

Date	Programme
20th September, 1961 (2.00 p.m. to 5.40 p.m.)	(1) References to the death of the late— (i) Sardar Baldev Singh, *ex*-Defence Minister, and (ii) Sardar Sant Singh, former Indian Ambassador in Ethiopia. (2) Presentation of the Supplementary Estimates (First Instalment) for the year 1961-62. (3) Presentation of the Report of the Committee on Estimates on the Supplementary Estimates (First Instalment) 1961-62. (4) Presentation of the Excess Demands over Grants and Appropriations for the year 1958-59. (5) Presentation of the Fourteenth Report of the Public Accounts Committee for the year 1961-62. (6) Presentation of the Final Report of the Hindi Regional Committee on the Punjab Municipal Bill, 1960. (7) Presentation of the Reports of the Regional Committees on the East Punjab Animal Contagious Diseases (Amendment) Bill, 1961. (8) Introduction of the Punjab Agricultural University Bill, 1961. (9) The East Punjab Animal Contagious Diseases (Amendment) Bill, 1961. (10) The Punjab Motor Vehicles Taxation (Amendment) Bill, 1961. (11) The Punjab General Sales Tax (Amendment and Validation) Repealing Bill, 1961.

Date	Programme
21st September, 1961 (2.00 p.m. to 8.30 p.m.)	Non-official Business—Resolution This Sabha recommends to the Government to take suitable measures to ensure that no religious or charitable institution in the State is used by any individual or organisation for political purposes. *N.B.*—Discussion on the following motion under rule 84 by Sardar Dhanna Singh Gulshan, M.L.A., also took place along with that on the above resolution :— "The situation arising out of the demand for Punjabi Suba in the State be taken into consideration."
22nd September, 1961 (2.00 p.m. to 5.30 p.m.)	Discussion on the— (i) Supplementary Estimates (First Instalment), 1961-62. (ii) Excess Demands over Grants and Appropriations for the year 1958-59.
23rd September, 1961 ..	Off day.
24th September, 1961 ..	Holiday.
25th September, 1961 (2.00 p.m. to 6.20 p.m.)	(1) The Punjab Appropriation (No. 3) Bill, 1961. (2) The Punjab Appropriation (No. 4) Bill, 1961.
26th September, 1961 (2.00 p.m. to 7.45 p.m.)	(1) Resolution of Chaudhri Dharam Singh Rathi, under clause 2(a) of Article 213 of the Constitution, regarding disapproval of the Talwara Township (Periphery) Control Ordinance, 1961 (Punjab Ordinance No. 1 of 1961). (Lost) (2) The Talwara Township (Periphery) Control Bill, 1961. (3) The Indian Easements (Punjab Extension) Bill, 1961. (4) The Punjab Repealing Bill, 1961 (Not concluded): (5) Discussion on the flood situation in the State.

Date	Programme
27th September, 1961 (First sitting from 9.30 a.m. to 1.00 p.m.)	(1) Resumption of consideration of the Punjab Repealing Bill, 1961 clause by clause (Concluded). (2) The Punjab Laws (Extension No. 11) Bill, 1961. (3) The Punjab Agricultural University Bill 1961 (Not concluded).
(Second Sitting from 2.30 p.m. to 8.20 p.m.)	Resumption of consideration of the Punjab Agricultural University Bill, 1961, clause by clause (Concluded).
28th September, 1961 (First sitting from 9.30 a.m. to 1.00 p.m.)	The Punjabi University Bill, 1961 (Not concluded).
(Second sitting from 2.30 p.m. to 7.10 p.m.)	(1) Resumption of discussion on the motion that the Punjabi University Bill, 1961, as passed by the Punjab Legislative Council, be taken into consideration (concluded). (2) Motion regarding adjournment of the Sabha *sine die*.

SUMMONING AND SITTINGS

The Punjab Vidhan Sabha was summoned to meet for its Twelfth Session in the Hall of the Junior Secondary School, Sector 10, Chandigarh, on the 20th September, 1961, by an Order of the Governor, dated the 27th August, 1961, and continued to meet till the 28th September, 1961, when it was adjourned *sine die*. It was later prorogued by an Order of the Governor, dated the 5th October, 1961.

During this Session, the Sabha held nine * sittings as may be seen from the programme observed.

(*On each of the following dates the Vidhan Sabha held two sittings, i.e. the 27th and 28th September, 1961).

PANEL OF CHAIRMEN

On the 20th September, 1961, the Speaker nominated the following on the Panel of Chairmen under Rule 13(1)—

(1) Khan Abdul Ghaffar Khan.

(2) Shrimati Om Prabha Jain.

(3) Sardar Gurbachan Singh Bajwa.

(4) Shri Lal Chand Sabharwal.

COMMITTEE(S)

The following were nominated by the Speaker to the Committee on Petitions under Rule 293(1) on the 20th September, 1961—

(1) Chaudhri Sarup Singh (Deputy Speaker),—*Ex-offico Chairman.*

(2) Chaudhri Baloo Ram Banth.

(3) Shri Gurdatt.

(4) Shrimati Jaswant Kaur.

(5) Shri Lal Chand Sabharwal.

REFERENCES

References to the deaths of the late Sardar Baldev Singh, Ex-Defence Minister and Sardar Sant Singh, former Indian Ambassador in Ethiopia were made on the 20th September, **1961,** by the Leader of the House and the representatives of the various groups. The Speaker associated himself with the sentiments expressed. All the members stood in silence for two minutes as a mark of respect to the memory of the deceased.

Messages of condolence and sympathy on behalf of the Vidhan Sabha were sent on the demise of the late Sardar Baldev Singh to the Deputy Commissioner, Ambala, District Ambala, and that of Sardar Sant Singh to the Deputy Commissioner, Delhi, for being conveyed to the members of the respective bereaved families.

FINANCIAL BUSINESS

1. SUPPLEMENTARY ESTIMATES (FIRST INSTALMENT) 1961-62

(i) Supplementary Estimates (First Instalment) 1961-62, were presented to the Sabha on the 20th September, 1961 and discussed and voted upon on the 22nd September, 1961.

There were 19 Demands in all, totalling a sum of Rs 3,43,03,110.

After taking the sense of the House, a general discussion was permitted on the Supplementary Estimates. The demands were, however, carried after guillotine. Three members (including the Finance Minister) from the Treasury and four members from the Opposition Benches took part in the general debate speaking for 28 minutes and 91 minutes respectively.

(ii) The Punjab Appropriation (No. 3) Bill, 1961.

The Punjab Appropriation (No. 3) Bill, 1961, (Bill No. 14-PLA of 1961) in respect of the Supplementary Demands granted by the Sabha on the 22nd September, 1961, was introduced on the 25th September, 1961.

It was before the Sabha for 134 minutes. 10 members including the Finance Minister took part in the discussion, 4 from the Opposition and 6 from the Treasury Benches, speaking for 44 minutes and 90 minutes respectively.

The Bill was passed.

II. EXCESS DEMANDS OVER GRANTS AND APPROPRIATIONS FOR THE YEAR 1958-59

(i) Excess Demands over Grants and Appropriations for the year 1958-59 were presented to the Sabha on the 20th September, 1961, and discussed and voted upon on the 22nd September, 1961.

There were 4 Demands in all, totalling a sum of Rs 2,71,28,992.

With the approval of the House, a general discussion was permitted on the Excess Demands Over Grants and Appropriations for the year 1958-59. All the Excess Demands were carried. One member from the Opposition and the Finance Minister took part in the general debate speaking for 7 minutes and 5 minutes respectively.

(ii) The Punjab Appropriation (No. 4) Bill, 1961.

The Punjab Appropriation (No. 4) Bill, 1961 (Bill No. 15-PLA of 1961) in respect of the Excess Demands mentioned above was introduced on the 25th September, 1961.

It was before the Sabha for 15 minutes, the Finance Minister and 2 Members from the Opposition took part in the discussion speaking for 3 and 12 minutes, respectively.

The Bill was passed.

LEGISLATION

The Sabha considered Legislative Business on the 20th, 25th, 26th, 27th (first sitting and second sitting), and 28th (first sitting and second sitting) September, 1961. Out of nine Official Bills (two pending since the prorogation of the last session and seven new ones) the Sabha passed 8 Bills including two Appropriation Bills in respect of the Supplementary Estimates (First Instalment) 1961-62 and the Excess Demands Over Grants and Appropriations for the year 1958-59, set out in Table 'I' below. There is thus one Bill pending. There is also one more Bill pending because the amendments made in it by the Council could not be considered during the Session. Please *see* Table 'II'.

2. In addition to the above, three Bills were received from the Legislative Council for the concurrence of the Vidhan Sabha. All of them were passed, two without any amendment and one with amendments. Please *see* Table 'III.'

3. There were also three Non-Official Bills carried over from the previous Sessions. These could not be taken up and are still pending. Please *see* Table 'IV'.

4. The following four Tables set out the above position with details.

TABLE II

BILLS (OFFICIAL) PENDING

1. *The Punjab Municipal Bill,* 1960

The Punjab Municipal Bill, 1960 was introduced in the Vidhan Sabha on the 19th April, 1960 and referred to the Regional Committees by the Sabha the same day with a direction to make a report by the 15th September, 1960.

Since the Regional Committees could not finish the work, preliminary reports of these Committees were presented to the Sabha on the 18th October, 1960 and on the same day the time for presenting the final reports was extended up to the 31st January, 1961.

The final report of the Punjabi Regional Committee was presented to the Vidhan Sabha on the 15th February, 1961. On the same day the second preliminary report of the Hindi Regional Committee was presented asking for extension of time. The time was extended up to the 15th March, 1961. The Hindi Regional Committee could not complete the work and its third preliminary report was presented to the Sabha on the 28th March, 1961 and on the same day the time for the submission of the final report by the Hindi Regional Committee was extended up to the 31st August, 1961. The final report of the Hindi Regional Committee was presented to the Sabha on the 20th September, 1961.

2. *The Punjab Laws (Extension No.* 11) *Bill,* 1961.

This Bill was passed by the Punjab Vidhan Sabha on the 27th September, 1961 (First sitting) and transmitted to the Council the same day. On the 5th October, 1961 it was received back from the Council with an amendment.

(*See serial No. 7 of Table I*)

TABLE III

Bills originating in and received from the Council for concurrence of the Vidhan Sabha

Serial No.	Title of the Bill	Date of receipt	Date of considera-tion	Date of passing
1	The Indian Easements (Punjab Extension) Bill, 1961	20th September, 1961	26th September, 1961	26th September, 1961
2	The Punjabi University Bill, 1961	22nd Sep-tember, 1961	28th September, 1961 (First and Second sittings),	28th September, 1961 Second sitting)
3	The Talwara Township (Periphery) Control Bill, 1961	25th Sep-tember, 1961	26th Sep-tember, 1961	26th Sep-tember, 1961

TABLE IV

Private Legislation

Serial No.	Title of the Bill	Member introducing	Date of introduction
1	The Punjab Pre-emption (Amendment) Bill, 1958	Shri Harbhagwan Maudgil, M.L.A.	28th February, 1958
2	The Punjab Pre-emption (Amendment) Bill, 1960	Ditto	3rd March, 1960
3	The Punjab Agricultural Labourers (Siris) Bill, 1960	Giani Kirpal Singh Shant, M. L. A.	24th March, 1960

RESOLUTIONS

NON-OFFICIAL

1.	Number of Notices received	39	Treasury Benches	31
			Opposition Benches	8
2.	Number admitted ..	39	Treasury Benches	31
			Opposition Benches	8
3.	Number disallowed ..	Nil	..	
4.	Number referred back	Nil	..	
5.	Number renewed ..	Nil	..	
6.	Total number of resolutions for ballot	27	Treasury Benches	23
			Opposition Benches	4
7.	Number of Ballots held	1	..	
8.	Date on which Ballot held	20th September, 1961	..	
9.	Date on which business other than Government Business was transacted*	21st September, 1961	..	

**Note*:—Business other than Government Business which was transacted included only Resolutions.

RESOLUTIONS—(contd.)

(Moved)

1. On the 21st September, 1961,

(a) the Resolution at No. 1 of the order paper was not moved as Shri Harbhagwan Maudgil, in whose name it stood, was not present in the House.

(b) Sardar Rajinder Singh, in whose name the next *Resolution stood, moved that—

"This Sabha recommends to the Government to take suitable measures to ensure that no religious or charitable institution in the State is used by any individual or organisation for political purposes".

The mover while moving spoke for 35 minutes.

Five members from the Opposition and three members from the Treasury Benches took part in the discussion speaking for 121 minutes and 65 minutes, respectively.

The Minister for Agriculture spoke for 25 minutes and the Chief Minister for 68 minutes.

The resolution was put to the vote of the House and was declared carried.

---

*This Resolution and the motion of S. Dhanna Singh Gulshan under Rule 84 (*see* page 24 *infra*) were discussed together and the time for discussion of both the motions was extended by two hours.

PAPERS PRESENTED TO/LAID BEFORE THE SABHA

The following papers were presented to/laid before the Sabha:—

Serial No.	By whom presented/ laid	Date on which presented/laid	Subject
1	Secretary..	20th September, 1961	Statement showing the Bills which were passed by the Punjab State Legislature during its Tenth (Autumn) Session 1960 and Eleventh (Budget) Session, 1961 and assented to by the President/Governor.
2	Finance Minister	Ditto	The Talwara Township (Periphery) Control Ordinance, 1961 (Punjab Ordinance No. 1 of 1961).
3	Ditto	Ditto	The Eighth Annual Report and Accounts of the Punjab Financial Corporation for the year ended 31st March, 1961.
4	Ditto	Ditto	The Report of the Commissioner for Scheduled Castes and Scheduled Tribes for the year 1959-60.
5	Ditto	Ditto	Two Notifications Nos. 591-E&T (IV)-61/761 and 2701-E&T-(IV)-61/2321, dated the 14th February, and 2nd May, 1961, respectively issued under section 3 (2) of the Punjab Entertainments Duty Act, 1955, as required under section 3 (4) *ibid.*
6	Ditto	Ditto	Notification No. 8469-E&T (III)-60/1679, dated the 31st March, 1961 issued under section 30 (1) of the Punjab General Sales Tax Act, 1948, as required under section 30 (3) *ibid.*

Serial No.	By whom presented/ laid	Date on which presented/laid	Subject
7	Finance Minister	20th September, 1961	Notification No. 7492-3GS-61/24508, dated the 4th July, 1961, in respect of the additions made by the Governor in the Punjab Public Service Commission (Limitation of Functions) Regulations, 1955, as required by clause (5) of Article 320 of the Constitution.
8	Ditto	Ditto	Supplementary Estimates (First Instalment) 1961-62.
9	Ditto	Ditto	Excess Demands over Grants and Appropriations for the year 1958-59.
10	Secretary	21st September, 1961	The Indian Easements (Punjab Extension) Bill, 1961, as passed by the Punjab Legislative Council.
11	Finance Minister	Ditto	The Report of the Resources and Retrenchment Committee (1958-59) alongwith the decisions of Government taken thereon.
12	Ditto	Ditto	The Annual Accounts of the Pepsu Road Transport Corporation for the year 1959-60 together with Financial Review and Audit Report thereon as required under section 33 (4) of the Road Transport Corporations Act, 1950.
13	Ditto	Ditto	The Annual Accounts of the Mandi Kulu Road Transport Corporation for the year 1959-60 together with the Financial Review and Audit Report thereon, as required under section 33 (4) of the Road Transport Corporations Act, 1950.

Serial No.	By whom presented/ laid	Date on which presented/laid	Subject
14	Finance Minister	21st September, 1961	The Annual Administration Report of the Pepsu Road Transport Corporation for the year 1959-60 as required under section 35 (3) of the Road Transport Corporations Act, 1950.
15	Ditto	Ditto	The Third Annual Report and Review by Government on the working of the National Projects Construction Corporation Limited for the year 1959-60.
16	Secretary	25th September, 1961	The Punjabi University Bill, 1961, as passed by the Punjab Legislative Council.
17	Do	26th September, 1961	The Talwara Township (Periphery) Control Bill, 1961, as passed by the Punjab Legislative Council.
18	Do	Ditto	The Statement showing the action taken by the Government on the Non-official resolutions adopted by the Punjab Vidhan Sabha from March, 1948 to February, 1960.

REPORTS PRESENTED

Serial No.	By whom presented	Date on which presented	Subject
		(A) Regional Committees	
		(i) Punjabi Regional Committee	
1	Chairman, Punjabi Regional Committee	20th September, 1961	Report of the Punjabi Regional Committee on the East Punjab Animal Contagious Diseases (Amendment) Bill, 1961.
		(ii) Hindi Regional Committee	
1	Vice Chairman, Hindi Regional Committee	20th September, 1961	Report of the Hindi Regional Committee on the East Punjab Animal Contagious Diseases (Amendment) Bill, 1961.
2	Ditto	Ditto	Final Report of the Hindi Regional Committee on the Punjab Municipal Bill, 1960.
		(B) Financial Committees	
1	S. Rajinder Singh Chairman, Public Accounts Committee	20th September, 1961	Fourteenth Report of the Public Accounts Committee for the year 1961-62.
2	Shri Harbhagwan Maudgil, Chairman, Committee on Estimates	Ditto	Report of the Committee on Estimates on the Supplementary Estimates (First Instalment) 1961-62.

(c) *Reports of the Committee of Privileges.*—On the 21st September, 1961, the Speaker informed the House that he had received the reports of the Committee of Privileges—

(i) on the question of privilege sought to be raised by Shri Ram Piara against Shri Hans Raj Sharma, Chief Parliamentary Secretary, on the 16th November, 1960, and

(ii) on the question of privilege sought to be raised by certain members on the 20th March, 1961, against the Finance Minister.

He also informed the House that he was accepting these Reports and treating the matters as closed.

ADJOURNMENT MOTIONS

Notices of 26 adjournment motions were received on different dates from different Members. (*See* Table below) Out of these, seven were not taken-up as the Members giving notices thereof were not present in the House; two relating to the removal of Rao Birendar Singh from the State Cabinet were ruled out of order on the ground that the Minister was dismissed by the Governor whose action could not be discussed on the floor of the House; four relating to floods in Rohtak and Amritsar Districts were not disallowed but the Speaker, on an assurance being given by the Chief Minister that Government would at a later date make a statement on this subject, observed that after the statement had been made, he may allow the discussion thereon, if considered necessary (in fact, the Minister for Irrigation and Power made a statement on the subject on 25th September, 1961 and discussion on the flood situation in the State was allowed on 26th September, 1961(*See* page 25 *infra*); one relating to the policy of the Government in allowing the Gurdwaras and Mandirs to be used for anti-national activities unchecked was ruled out of order on the ground that there was no law preventing the Government from entering religious places of worship ; one relating to the situation created by the statement of the Prime Minister of India in which he had said that Punjabi was the dominant language of Punjab was ruled out of order on the ground that a statement made by the Prime Minister in the Lok Sabha could not form the subject of an adjournment motion in the State Vidhan Sabha; one relating to the situation created by the non-application of the All-India policy enunciated by the Chief Ministers' Conference held in Delhi recently in the matter of pre-recruitment language tests for entering into Government Services in the Punjab was ruled out of order on the ground that the policy enunciated in that Conference could not be the subject of discussion in the House as this matter was not one covering the administrative responsibility of the State Government; one relating to the situation created by the alleged incorrect statement of the Prime Minister of India, in which he had said that the Regional Formula was being implemented was ruled out of order on the ground that a statement made by the Prime Minister in the Lok Sabha could not be discussed on the floor of the House; one relating to the situation arising out of the fast-unto-death resorted to by Master Tara Singh, entry of the Police in uniform and with shoes on into the Gurdwaras on 15/16th September, 1961 and violation of the sanctity thereof was disallowed on the ground that it did not relate to a single specific matter but included four different matters; one relating to the alleged unprovoked and indiscriminate arrests of the leaders, workers, M.L.A.s of the Communist Party and staff of the 'Nawan Zamana' was ruled out of order on the ground that the arrests were made in the course of the ordinary administration of law and the aggrieved parties had legal remedies available to them ; one relating to the collection of a large quantity of unlicenced arms in Darbar Sahib, Amritsar, and the taking of refuge by absconders and bad characters in the precincts of the Holy Darbar Sahib Amritsar was ruled out of order on the ground that there was no law preventing Government from entering places of worship and that if Government had not done so, it was perhaps for sentimental reasons ; one relating to the arrest of members of Block Samitis when they came to exercise their votes on 19th September, 1961 at Bhunga, district Hoshiarpur was ruled out on the ground that it was vague; and five (one relating to the entry of Police with uniform in the Gurdwaras on 15th/16th September, 1961, one relating to the fast-unto-death resorted to by Shriman Master Tara Singh for Punjabi speaking Province, one relating to the strictures passed against Sardar Gurbanta Singh,Panchayat Minister of Punjab, for violating the solemn expression of the will of the Legislature,one relating to the strictures passed by a High Court Judge

against the conduct of Revenue Officers (Revenue Assistant, Jullundur, Deputy Commissioner, Jullundur, Commissioner, Jullundur and Financial Commissioner, Jullundur) for dealing with cases under political pressure and one relating to the failure of the Government in taking necessary and suitable action against the officers against whom the Punjab High Court had made remarks in a case "Pritam Singh etc., *versus* State" known as "Madar Case") were ruled out on the ground that the notices had not been given at the earliest opportunity, viz., the 20th September, 1961.

Names of Member/Members	Number of notices	Date of receipt
Shri Balram Das Tandon ..	2	20th September, 1961
Chaudhri Dharam Singh Rathi ..	6	20th September, 1961
	2	21st September, 1961
Sarvshri Baldev Prakash and Balram Das Tandon	1	20th September, 1961
Shri Mangal Sein ..	2	20th September, 1961
Shri Sher Singh ..	4	20th September, 1961
Sardar Dhanna Singh Gulshan ..	1	20th September, 1961
Sardar Achhar Singh Chhina ..	2	20th September, 1961
Sardar Harguranad Singh ..	1	20th September, 1961
Shri Jagat Narain ..	1	20th September, 1961
Chaudhri Balbir Singh	1	20th September, 1961
	1	21st September, 1961
Sardar Teja Singh ..	1	21st September, 1961
Sardar Parkash Singh ..	1	21st September, 1961

QUESTIONS OF PRIVILEGE

S. No.	Date	Member(s) giving notice	Subject-matter	REMARKS
1	25th September, 1961	Sardar Bhupinder Singh Mann	Regarding news appearing in the "Hind Samachar", an Urdu daily, relating to his speech and that of the Minister for Agriculture and Forests (Giani Kartar Singh) delivered on the floor of the House	(1) The Speaker observed that he would go through the relevant official record of the proceedings and if he found that there was a *prima facie* case he would refer the matter to the Committee of Privileges for examination and report (2) On 26th September, 1961 the Speaker informed the House that after going through the relevant official record of the proceedings he had come to the conclusion that what was stated on the floor of the House had been correctly reported in the "Hind Samachar". He, therefore, refused to give his consent to the question of Privilege being raised
2	27th September, 1961 (First Sitting)	Sardar Udham Singh	Misreporting of the proceedings of the House by the "Hind Samachar" in its issue dated the 21st September, 1961, relating to the Walk-out staged by the Members of the Panthic Group on the 20th September, 1961	The Speaker observed that after going through the relevant record of the proceedings, he had found that the proceedings had been wrongly reported by that newspaper. He informed the House that the Editor of the Paper would be

S. No.	Date	Member(s) giving notice	Subject-matter	Remarks
				addressed in the matter intimating to him that by mis-reporting the proceedings of this House he had committed a breach of privilege and that he should express his regret and issue the necessary contradiction (A contradiction and regret was published in the Paper in its issue dated 28th September, 1961 and the matter was treated as closed under orders of the Speaker)

OTHER MOTIONS

S. No.	Minister/Member moving	Moved on	Discussed on	Subject-matter	Decision/Remarks
1	Chaudhri Dharam Singh Rathi, M.L.A.	26th September, 1961	26th September 1961	Disapproval of the Talwara Township (Periphery) Control Ordinance, 1961, under clause 2(a) of Article 213 of the Constitution	Lost
2	Education Minister	28th (Second Sitting) September, 1961	28th (Second Sitting) September, 1961	Adjournment of the Sabha *sine die*	Carried

DISCUSSION UNDER RULE 84

Member moving	Moved on	Discussed on	Subject-matter	REMARKS
S. Dhanna Singh Gulshan	21st September, 1961	21st September, 1961	That the situation arising out of the demand for Punjabi Suba in the State be taken into consideration	Discussed alongwith the Resolution of S. Rajinder Singh referred to at page 14 *ante*

CALLING ATTENTION UNDER RULE 73

S. No.	Member calling attention	Date	Subject-matter	REMARKS
1	Maulvi Abdul Ghani Dar	20th September, 1961	Strictures passed against the Minister for Community Development by the High Court in a recent decision of a case, appeared in the Tribune, dated the 13th September, 1961	Disallowed on the ground that a short notice question had been admitted on the subject
2	Shri Jagat Narain	20th September, 1961	Ditto	Ditto

STATEMENT(S) BY MINISTER(S)

On the 25th September, 1961 the Minister for Irrigation and Power made a statement on the flood situation in the State (*See* also page 20 *ante*)

COMPARATIVE STATEMENT OF SPEECHES MADE AND TIME TAKEN BY THE MEMBERS OF THE TREASURY BENCHES AND OPPOSITION GROUPS DURING THE TWELFTH (SEPTEMBER) SESSION, 1961

NUMBER OF SPEECHES MADE BY			TIME TAKEN BY		
TREASURY BENCHES		Members of Opposition Groups	TREASURY BENCHES		Members of Opposition Groups
Members (excluding Ministers)	Ministers		Members (excluding Ministers)	Ministers	
			H. M.	H. M.	H. M.
69	42	91	10.1	6.30	13.28
34.16 per cent	20.79 per cent	45.05 per cent	33.41 per cent	21.68 per cent	44.91 per cent

Note.--(1) Observations/Statements/Rulings, etc., by the Speaker and the time taken thereon are not included in the above statement.

(2) Question hours have been excluded from the statement.

(3) Time taken on divisions, etc., is also excluded from the statement.

SALIENT FIGURES RELATING TO QUESTIONS

1.	Total number of sittings of the Sabha ..	9*
2.	Number of questions (Starred and Unstarred) received ..	515
3.	Number of Short Notice Questions received ..	5
4.	Total number of sittings at which the Question Hour was dispensed with ..	2
5.	Number of Members from whom notices were received ..	30
6.	Total number of questions to which oral answers were given	103
7.	Largest number of questions orally answered on any one day	23
8.	Least number of questions orally answered on any one day ..	7
9.	Total number of unstarred questions replied to ..	185
10.	Largest number of questions addressed to any one Minister (Chief Minister) ..	51
11.	Largest number of questions orally answered by any one Minister (Chief Minister) ..	42
12.	Total number of statements in replies to questions supplied to the members concerned. ..	31

*The Sabha held two sittings on the 27th and 28th September, 1961.

QUESTIONS

The Question Hour was dispensed with on the 27th September, 1961 First and Second Sittings)

STATEMENT

Nature of Questions	Number of notices received	Number admitted	Number disallowed	Number Not put	Number answered	Number deemed to have been answered under Rule 45	Number of supplementaries put	REMARKS
1	2	3	4	5	6	7	8	9
Starred	266	168	98	20	103 (Treasury—53 Opposition 50)	10 (Treasury— 5 Opposition — 5)	352	35 Starred questions could not be included in any list
Unstarred	249	188	61	..	185 (Treasury — 106 Opposition — 79)	..	..	3 Unstarred questions could not be included in any list
Short notice	5	2	3	..	..	..	..	

STATEMENT SHOWING THE NUMBER OF STARRED QUESTIONS ANSWERED DATE-WISE

Date		Treasury	Opposition	Total
20th September, 1961	..	13	7	20
21st September, 1961	..	12	11	23
22nd September, 1961	..	11	11	22
25th September, 1961	..	8	10	18
26th September, 1961	..	9	4	13
28th September, 1961	..	..	7	7
Total	..	53	50	103
28th September, 1961	..	5	5	*10
GRAND TOTAL	..			113

*Deemed to have been answered under Rule 45 of the Rules of Procedure and Conduct of Business in the Punjab Legislative Assembly.

Note.—The Question Hour was dispensed with on the 27th September, 1961, (during both the Morning and the Evening sittings).

STATEMENT SHOWING THE NUMBER OF STARRED QUESTIONS IN THE NAMES OF DIFFERENT MINISTERS DATE-WISE

Date of the printed list	Chief Minister	Minister for Finance	Minister for Industries	Minister for Agriculture and Forests	Minister for Irrigation and Power	Minister for Education	Minister for Community Development	Minister for Public Works	Total
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
20th September, 1961	7	1	4	3	4	5	1	2	27
21st September, 1961	9	..	5	..	6	4	2	..	26
22nd September, 1961	6	1	5	2	3	2	5	2	26
25th September, 1961	14	..	5	2	1	..	2	..	24
26th September, 1961	5	1	1	1	3	1	..	..	12
27th September, 1961	10	..	1	1	..	3	1	2	18
Total ..	51	3	21	9	17	15	11	6	133

WALK-OUT (S)

Serial No.	Date	Members walking out	Occasion
1	20th September, 1961	Members of the Panthic Group	On the refusal of the Speaker to allot time for the discussion of the matters referred to in the adjournment motion of Sardar Dhanna Singh Gulshan (relating to the situation arising out of fast unto death of Master Tara Singh etc.) which had been ruled out of order
2	27th September, 1961 (Second Sitting)	All Members of the Opposition Groups	As a protest against the extension of the sitting of the Sabha till 9.00 p.m.

DIVISION (S)

Serial No.	Date	Recorded/not recorded	Occasion	Result
1	21st September, 1961	Not recorded	On the resolution that this Sabha recommends to the Government to take suitable measures to ensure that no religious or charitable institution in the State is used by any individual or organisation for political purposes	Resolution declared carried
2	25th September, 1961	Not recorded	On the motion that the Punjab Appropriation (No. 3) Bill, 1961, be taken into consideration	Motion declared carried
3	26th September, 1961	Not recorded	On the motion that the Talwara Township (Periphery) Control Bill, 1961, be passed	Motion declared carried
4	27th September, 1961 (First Sitting)	Recorded: Ayes ..47 Noes ..15	On the motion that the Punjab Repealing Bill, 1961, be passed	Motion declared carried
5	27th September, 1961 (Second Sitting)	Not recorded	On a closure motion	Motion declared carried
6	27th September, 1961 (Second Sitting)	Not recorded	On an amendment that the Punjab Agricultural University Bill, 1961, be circulated for eliciting public opinion thereon	Amendment declared lost
7	27th September, 1961 (Second Sitting)	Recorded: Ayes ..11 Noes ..46	On an amendment to clause 3 of the Agricultural University Bill, 1961	Amendment declared lost
8	27th September, 1961 (Second Sitting)	Not recorded	On Clause 3 of the Agricultural University Bill, 1961	Clause declared carried
9	28th September, 1961 (Second Sitting)	Not recorded	On the motion that the Punjabi University Bill, 1961, be passed	Motion declared carried

UNPARLIAMENTARY/UNDESIRABLE EXPRESSIONS

Expression	Date
Boring (when said in relation to a speech)	28th September, 1961 (Second Sitting)

OBSERVATIONS MADE BY THE SPEAKER ON THE 20TH SEPTEMBER, 1961, REGARDING NOTICES OF ADJOURNMENT MOTIONS

* * * * * * *

* * * * * * *

I have observed that notices of some of the adjournment motions were given very late. Perhaps, it is due to the reason that the hon. Members have reached here late. I am referring to them in the House today but it should not be treated as a precedent. Members cannot ask that the motions, notices of which are received late, should be considered. Today I am doing so because it is the first day of the session and because the time at the disposal of the hon. Members was very short. In future, I will not consider any adjournment motion, the notice of which is not received in time. Even otherwise, the hon. Members concerned ought to have first discussed their motions with me in my Chamber. I wonder why they do not observe the practices properly.

* * * * * * *

* * * * * * *

OBSERVATIONS MADE BY THE SPEAKER ON THE 20TH SEPTEMBER, 1961, REGARDING CHANGES IN THE NEW ASSEMBLY CHAMBER

I want to inform the House that the changes in the new Assembly Chamber suggested by some hon. Members are being effected. If Members wish to give any more suggestions in this respect, they should do so within two or three days.

OBSERVATIONS MADE BY THE SPEAKER ON THE 21ST SEPTEMBER, 1961, REGARDING THE—

(i) question of Privilege raised by Shri Ram Piara on 16th November, 1960, and

(ii) question of Privilege raised by Chaudhri Inder Singh and Dr. Baldev Parkash on 20th March, 1961.

The House will recall that on the 16th of November, 1960, Shri Ram Piara, M.L.A., raised a question of Privilege alleging that he was threatened by Shri Hans Raj Sharma, M.L.A., Chief Parliamentary Secretary. I did not decide the matter, but referred it tothe Committee of Privileges and informed the House that I would give my ruling after I receive the Report of that Committee as to whether the allegation made by the hon. Member amounted to a breach of privilege or not.

I have received the Report of the Committee. The Committee held a number of sittings from time to time and had the opportunity of examining a number of Members in this connection. Their view is that the alleged threat, in fact, was not a threat as explained to them by Shri Hans Raj Sharma, Chief Parliamentary Secretary, and this position was accepted by Shri Ram Piara, M.L.A., before the Committee on the 13th of May, 1961. The Committee has recommended that this matter be treated as closed. I have accepted the recommendation. The matter will be treated as closed.

The House may also remember that in the last session I referred the question of privilege raised by certain hon. Members regarding the laying of the Appropriation Accounts of the Punjab Government before the Legislative Council first and then before the Legislative Assembly to the Committee of Privileges for examination and report to me before I gave any definite opinion myself in the matter. The Committee examined this matter at length in all its legal and constitutional aspects and their view is as follows:—

> "The Committee after examining the question have come to the conclusion that the action of the Finance Minister in laying the Appropriation Accounts of the Punjab Government for the year 1959-60 and Audit Report, 1961, before the Punjab Legislative Council first and then before the Punjab Legislative Assembly is not illegal and does not constitute a breach of privilege of this House and, therefore, recommend that the matter be dropped.
>
> The Committee, however, feel that in view of the fact that it is the Legislative Assembly which votes or grants moneys to the Government, it would be more desirable that in future the Appropriation Accounts explaining the manner in which the moneys have been appropriated and the Audit Report thereon are laid before the Legislative Assembly first as is the practice in the West Bengal Legislature which is based on well-established principle that the Legislative Assembly plays a prominent and perhaps a decisive part in all financial matters."

Accordingly, this matter is also dropped.

OBSERVATIONS MADE BY THE SPEAKER ON THE 25TH AND 26TH SEPTEMBER, 1961, ON A QUESTION OF PRIVILEGE SOUGHT TO BE RAISED BY SARDAR BHUPINDER SINGH MANN

(Observations made on the 25th September, 1961)

The notice of this privilege motion was handed over to me today when I was about to leave my Chamber for coming to the House. Therefore, I could not go through the matter.

I was here in the House on that day whenSardar Bhupinder Singh Mann delivered his speech and, as far as I remember, it was full of condemnation of the agitation .

Anyway I would not like to rely on my memory and will go through the relevant proceedings. After going through the proceedings if I find that there is nothing to substantiate the news item, I will refer the matter to the Committee of Privileges for examination and report to me.

* * * * * * *

* * * * * * *

(Observations made on the 26th September, 1961)

I have examined the question of Privilege which was sought to be raised by Sardar Bhupinder Singh Mann on the 25th September, 1961. The hon. Member had stated that Lala Jagat Narain had published a wrong version of his (Sardar Bhupinder Singh Mann's) speech.

The newspaper has published the speech of Lala Ji. There is nothing to prevent a member from alluding during the course of his speech to some other member's speech. Whatever, the spirit of the original speech may be, one can make one's own observations in regard to it. I have gone through the speech delivered by Lala Ji on the floor of the House. I find that the news item objected to is a very faithful reproduction of his speech. Therefore, the question whether its publication is in keeping with the spirit or contents of the speech of the hon. Member, Sardar Bhupinder Singh Mann, is not relevant here.

An hon. Member has full liberty to say what he likes and then the faithful reproduction thereof in the Press does not come within the scope of Privilege. For this reason, I cannot entertain the privileges issue sought to be raised by the hon. Member (Sardar Bhupinder Singh Mann) and do not give my consent to the matter being raised.

OBSERVATIONS MADE BY THE SPEAKER ON THE 27TH SEPTEMBER, 1961 (FIRST SITTING) REGARDING QUESTION OF PRIVILEGE RAISED BY SARDAR UDHAM SINGH

When this matter was brought to my notice in the morning, I had asked that the report in the newspaper be compared with the official report. The Secretary has told me that the word 'बेवकूफी' does not occur in the record. I was surprised as to how the newspaper published such a thing. I wonder why they have misreported it.

When the adjournment motion in question was taken up, I had given my ruling that it should have dealt with a single specific matter. In fact, the adjournment motion dealt with four different matters. Therefore, on that ground I declared it out of order. When the members of the Panthic Group staged a walk-out I remarked that they were doing so because of their own mistake and not against my ruling. But the 'Hind Samachar' has added the word 'बेवकूफी' on its own in the news item. I think it will be better if Lala Ji offers a regret in his paper and issues a contradiction to this effect.

* * * * * *

* * * * * *

The paper should offer regret over it and publish a contradiction within a day or two failing which I will be obliged to refer this matter to the Committee of Privileges.

* * * * * *

* * * * * *

A letter should immediately be sent to the Editor of the Paper. A copy of the observations made by me on that day be also sent to him and he should be asked to contradict the news which has been objected to and also express regret for it. I do not think any useful purpose will be served by stretching this matter.

Note: A contradiction and regret was published in the Paper in its issue dated 28th September, 1961, and the matter was treated as closed under orders of the Speaker.

OBSERVATIONS MADE BY THE SPEAKER ON THE 27TH SEPTEMBER, 1961, (SECOND SITTING) ON THE PUNJAB AGRICULTURAL UNIVERSITY BILL, 1961

* * * * * *

* * * * * *

I have listened to the debate and I have heard various viewpoints. But I have been distressed to find that all the discussion that took place here was on a regional basis. Nobody criticised the measure on merit. The tenor of the criticism was that the University should have been located at such and such place in the Hindi Region or in the Punjabi Region.

Certain hon. Members have asked for its location at Hissar while others have suggested other places for this purpose. I simply felt disappointed. I know the spirit working behind all this. Anyway we cannot help it. Everyone has his own opinion.

But I don't like all these things being said on regional and communal basis. This excessive local and regional patriotism will not lead us on the road to progress. If we are to establish even academic institutions on regional and communal basis, then God alone knows the fate that awaits all of us. If some people were to say that the Bhakra Dam should not be constructed because it was located in the Punjabi Region and others say that Pong Dam should not be constructed because it was located in the Hindi Region then our State will remain far behind and we will not be able to make any progress. I think this institution is not the end of the matter but this is just a beginning. We have yet to establish many technical institutions and universities and to construct Dams and Power Houses. So if we want this State to flourish, then we should not think in these terms.

In Israel there are eighty agricultural schools. No body can take to farming unless he has taken a course in agriculture. We are going to have one University.

Some more universities are to be set up and if tomorrow some technical institutions are opened at Hissar we would welcome that step.

I hope and wish this University every success. Every body should be very happy over it.

OBSERVATIONS MADE BY THE SPEAKER ON THE 27TH SEPTEMBER, 1961, (SECOND SITTING), AFTER MEMBERS OF THE OPPOSITION GROUPS HAD STAGED A WALK-OUT AS A PROTEST AGAINST THE EXTENSION OF THE SITTING OF THE SABHA TILL 9.00 P.M.

My attitude has all along been very lenient and friendly and I did not like that there should be any unpleasantness in the House on the last day of this Session. But it appears that the Members of the Opposition were determined to stage a walk-out and it was for this reason that they were indecisive.

* * * * * *

* * * * * *

They were obstructing the proceedings of the House in such a way that it became intolerable for me. They did not display a compromising spirit.

* * * * * *

* * * * * *

Although they were obstructing the proceedings of the House, yet I was tolerating it so that there may not be any unpleasantness in the House on the last day. They, however, wanted to exploit the situation by staging a walk-out. It was not fair on their part.

OBSERVATIONS MADE BY THE SPEAKER ON THE 28TH SEPTEMBER, 1961, (FIRST SITTING) REGARDING WALK-OUT STAGED BY THE MEMBERS OF THE OPPOSITION GROUPS ON THE 27TH SEPTEMBER, 1961 (SECOND SITTING)

*   *   *   *   *   *
*   *   *   *   *   *

The hon. Member (Chaudhari Balbir Singh) was mainly responsible for yesterday's event. I am not at all going to accommodate him (*Interruptions*).

*   *   *   *   *   *
*   *   *   *   *   *

The hon. Members should rest assured that I have never unduly accommodated the Government while performing my duties as the Presiding Officer. I had a talk with some Members of the Opposition. When it was decided to have an off day on Saturday they had given an undertaking that they would co-operate in completing the business by Wednesday. On that day everybody knew that both the University Bills had to be passed in this Session. If the hon. Members from the Opposition had any doubt they ought to have come to me and discussed it frankly with me. They should have told me that it would be impossible for these bills to be passed. In that case, I might have talked over this matter with the Government.

We had two sittings yesterday and today again we are considering the Punjabi University Bill. If we had been meeting in the new Assembly Hall, we could have sat even for a longer period but the difficulty is that that Hall is not yet ready. As I pointed out on another occasion, certain changes are being effected there. That is why we had to make temporary arrangements and meet in this Hall for this Session. We have to vacate this building and we cannot continue to hold sittings here. After all, there are some commitments and we have to honour them. I had a talk with Shri Lal Chand. He said that if the sittings of the House were extended beyond Wednesday, the motions given notice of by him might be dropped.

*   *   *   *   *   *
*   *   *   *   *   *

I am sorry if that is so. The hon. Member (Shri Jagat Narain Chopra) is an elderly person and an old parliamentarian. My remarks were not directed towards him or Shri Tandon and his colleagues. But I felt that certain hon. Members had made up their minds to obstruct the proceedings of the House. Had they not persisted in obstructing the proceedings, I would not have made those observations. It was not at all desirable to precipitate an unwarranted situation at the eleventh hour. If they had any objection they should have come to me and explained their viewpoint. I would have talked the matter over, with the Government and some way out could have been found to meet their objection. But their attitude was obstructive from the very outset and they continued obstructing the proceedings of the House throughout. Anyway, there appears to have arisen some misunderstanding about my remarks and I am sorry if the hon. Members have taken them in that spirit. After all, it is obligatory on the part of both the sides to be responsive in their attitudes (*Interruptions*).

FAREWELL SPEECH BY THE SPEAKER ON THE 28TH SEPTEMBER, 1961 (SECOND SITTING)

Before the House adjourns *sine die*, I would like to thank the hon. Members belonging to the Treasury and Opposition Benches for the co-operation extended by them to me in conducting the proceedings of the House.

We have been working in close co-operation during all these years. I have had the proud privilege to preside over the deliberations of this August House. Although there have been some occasions on which there was tension, yet I can say it with a sense of pride that it did not affect our personal regard for one another.

Sometimes I had to put up a show of anger. Had I not done that, at times, particularly in the case of Chaudhri Balbir Singh the proceedings of the House could not have been conducted smoothly. (*Laughter*). But he should rest assured that I had no ill-will towards him at heart. I hold him in high esteem. We have cultivated bonds of love and affection during this period.

Whatever decisions I took as the Speaker of this House were constantly inspired by the voice of my conscience and faith in God and I feel proud to say that I took these decisions in all earnestness and independently, without any sort of influence from any quarter. Sometimes, I had to resort to a particular course of action in order to cool down the tempers which had run so high in the House. Sometimes the Members of the Opposition parties felt pleased and on other occasions my rulings appeared to have gone in favour of the Government but I take this opportunity to make it prefectly clear to the House that these rulings were unbiased and according to what the circumstances warranted. When I recall to my mind the work of the last five years I do not feel that even once did I bypass the dictates of my conscience. If you feel that I have erred sometimes, then it might have been an error of judgement and to err is human. But still I hold that I did not do anything against the canons of justice.

We are living in an age of democracy and we have to appear at the bar of the masses after every five years. They judge our worth from our performance inside the House and in the Government. They judge our achievements from the honest and hard labour which we put in for the accomplishment of the task entrusted to us. Our masses are now very much wide awake and conscious of their rights. Still sometimes they ignore a person who is loyal, honest and selfless and prefer the one who might have been helpful to them. If somebody has not been of any personal help to them they might begin condemning him. But if the Legislators have served the masses honestly and sincerely then they should not be afraid of such persons who condemn and criticise them for their own selfish ends. I know of certain members of this House who have made a solid contribution to the progress of the State, but now they appear to have dropped the idea of contesting the general elections because they feel that they do not want to have any headaches. I would suggest to them and request the senior Members to persuade them not to keep away from the elections. The aim of the Members whether in the ruling party or in the Opposition, is to make united efforts to see that the experiment of democracy in the State is a success. They are

quite capable and honest persons and they have made solid contribution in the deliberation of the House.

I pray that all of you may be successful in the coming general elections. However, our sympathies will be for those who are unsuccessful.

With these words I bid you good-bye.

I earnestly thank the leaders of the parties and groups and the Members of the House for the unstinted co-operation offered to me in the discharge of my functions. Thank you very much.

RULING GIVEN BY THE SPEAKER ON THE 26TH SEPTEMBER, 1961, ON A REPLY GIVEN BY THE GOVERNMENT TO A STARRED QUESTION

*   *   *   *   *   *

*   *   *   *   *   *

I would request the Government not to take shelter under this general observation "it is not in public interest to disclose the information". I will not accept this reply in future if it is going to be used very lightly.

RULING GIVEN BY THE SPEAKER ON THE 27TH SEPTEMBER, 1961 (FIRST SITTING) REGARDING REMARKS ABOUT THE INTEGRITY OF THE MEMBERS OF THE SUBORDINATE SERVICES SELECTION BOARD

No remarks about the integrity of the members of the Subordinate Services Selection Board should form part of the proceedings of the Sabha. But so far as the question of principle or constitution of the Board is concerned, it is prefectly relevant to the debate.

RULING GIVEN BY THE SPEAKER ON THE 27TH SEPTEMBER, 1961, (FIRST SITTING) REGARDING IMPUTING OF MOTIVES TO A PERSON WHO IS NOT PRESENT IN THE HOUSE

Motives should not be imputed to a person who is not present in the House.

POINT OF ORDER AND DECISION THEREON

Whether a visitor can pass through the Speaker's door while going to or coming from the Governor's or Officers' Gallery?

The Deputy Speaker held that the visitors could not do that.

(On the 27th September, 1961 (Second Sitting) some visitor sitting in the Governor's Gallery went out through the Speaker's door. When Chaudhri Balbir Singh raised this point of order, the Chair gave the above ruling.)

APPENDIX

BULLETINS

1961

(SECOND PUNJAB VIDHAN SABHA-TWELFTH SESSION)

(*September Session*, 1961)

Wednesday, the 20th September, 1961

(*From* 2.00 *p.m. to* 5.40 *p.m.*)

I. QUESTIONS

Starred

Total No. on the Order Paper	Answered	Not put	Postponed	No. of Supplementaries
27	20	3	4	75

(b) *Unstarred No.*

124

Questions lasted for 50 minutes.

II. OBITUARY REFERENCES

The Chief Minister made references to the deaths of the late Sardar Baldev Singh, Ex-Defence Minister and Sardar Sant Singh Ex-Indian Ambassador in Ethiopia.

Dr. Baldev Parkash, Sardar Achhar Singh Chhina, Shri Jagat Narain, Sardar Dhanna Singh Gulshan and Chaudhri Balbir Singh made short speeches.

The Speaker associated himself with the sentiments expressed by the Chief Minister and other Members and made a few observations.

The House stood in silence for two minutes as a mark of respect to the deceased.

III. ADJOURNMENT MOTIONS

The Speaker made a few observations regarding the adjournment motions notices of which had been received.

Adjournment motions given notice of by Shri Balram Dass Tandon (No. 1) and Shri Mangal Sein (No. 10) regarding the removal of Rao Birendar Singh from the Punjab Cabinet were ruled out of order on the ground that the Minister was dismissed by the Governor whose action could not be discussed on the floor of the House.

Adjournment motions given notice of by Shri Balram Dass Tandon (No. 2), Shri Mangal Sein (No. 11) , Shri Sher Singh (No. 15) and Sardar Achhar Singh Chhina (No. 18) regarding wide-spread rains and the resultant floods in the various districts of the State were read out by the Speaker.

The Chief Minister announced that he would at a later stage make a statement on this subject.

The Speaker observed that after the Chief Minister had made his statement, he would allow the discussion on these adjournment motions, if considered necessary by the House.

Adjournment motions given notice of by Chaudhri Dharam Singh Rathi (Nos. 3 to 8) were not taken up as the Member was not present in the House.

Adjournment motion given notice by Sarvshri Baldev Parkash and Balram Dass Tandon (No. 9) regarding—

> "the policy of the Government in allowing the Gurdwaras and Mandirs to become state within a State wherein anti-Government, anti-national and unlawful activities are being carried out unchecked, while polluting the peaceful atmosphere of the State which may result in the breach of peace at a large scale at any moment."

was ruled out of order. The Speaker observed that there was no law which prevented the Government to enter the places of worship and there was no question of state within State.

Adjournment motion given notice of by Shri Sher Singh (No. 12) regarding—

> "the situation created by the statement of Pt. Jawahar Lal Nehru, the Prime Minister of India in which he has said that Punjabi is the dominant language of Punjab which is incorrect and also inconsistent with the Regional Scheme which the Government claims to be working in this State, and has created wide-spread resentment in the State as a whole, more particularly in the Hindi Region".

was ruled out of order on the ground that a statement made by the Prime Minister in the Lok Sabha could not form the subject of an adjournment motion in the State Vidhan Sabha.

Adjournment motion given notice of by Shri Sher Singh (No. 13) regarding—

> "non-application of the All India policy enunciated by the Chief Ministers' Conference held in Delhi recently in the matter of pre-recruitment tests of language for entering into Government services in the Punjab.. .. .."

was ruled out of order on the ground that the policy enunciated in the Chief Ministers' Conference could not be the subject of discussion in this House as this matter was not one covering the administrative responsibility of the State Government.

Adjournment motion given notice of by Shri Sher Singh (No. 14) regarding—

> "the situation created by the incorrect statement of Pt. Jawahar Lal Nehru, the Prime Minister of India, in which he has said that

Regional Formula is being implemented whereas two important resolutions of the Hindi Regional Committee one passed in 1958 and the other on the 4th May, 1960 have been put in the cold storage creating a very great resentment in the Hindi Region of the State."

was ruled out of order on the ground that a statement made by the Prime Minister in the Lok Sabha could not be discussed on the Floor of this House.

Adjournment motion given notice of by Sardar Dhanna Singh Gulshan (No. 16) regarding—

"the situation arising out of—

(a) the fast unto death resorted to by Shriman Master Tara Singh;

(b) entry of the Police in uniform and with shoes on into Gurdwaras on 15th-16th September, and violation of the sanctity thereof;

(c) baseless allegation levelled by the Chief Minister against the Akali leaders for their unholly alliance with the Pakistan Press; and

(d) curb on the Press and suppression of civil liberties and absolute Police Raj."

was disallowed on the ground that it did not relate to a single specific matter but included four different matters.

Adjournment motion given notice of by Sardar Achhar Singh Chhina (No. 17) regarding—

"unprovoked and indiscriminate arrests of the leaders, workers, M.L.As of the Communist Party and staff of the Nawan Zamana."

was ruled out of order on the ground that the arrests were made under the ordinary administration of the law and the aggrieved parties could have recourse to the law courts.

Sardar Achhar Singh Chhina rose in his seat and started speaking. He continued to do so in spite of the Speaker's warning. As the Member persisted in continuing his speech the Speaker drew the attention of the House to the grossly disorderly conduct of the Member and with the approval of the House ordered him to withdraw from the House. On his refusal to do so the Serjeant-at-Arms was directed to remove the Member and he went to the seat of the Member whereupon Sardar Chhina left the House.

Adjournment motion given notice of by Sardar Harguranad Singh was not taken up as the Member was not present in the House.

Adjournment motion given notice of by Shri Jagat Narain (No. 20) regarding—

"collection of a large quantity of un-licenced arms in Darbar Sahib Amritsar, and also of taking refuge of absconders and bad characters in the precincts of Holy Darbar Sahib, Amritsar.'

was ruled out of order. The Speaker observed that there was no law preventing Government to enter the places of worship and if Government did not do so, that was perhaps for sentimental reasons.

Adjournment motion given notice of by Chaudhri Balbir Singh (No. 21) regarding—

"the slanderous murder of democracy by arresting members of Block Samitis when they came to exercise their votes on 19th September, 1961, at Bhuga, District Hoshiarpur."

was ruled out of order on the ground that it was vague.

IV. Walk Out

Sardar Dhanna Singh Gulshan inviting attention to the adjournment motion (No. 16) given notice of by him regarding the fast unto death of Master Tara Singh and other matters requested the Speaker to allot time for discussion on these subjects. The Speaker observed that this could only be done under definite procedure and specific rules. Thereupon Sardar Dhanna Singh Gulshan and four members of the Panthic Group staged a walk out.

At a later stage the Speaker made a few observations in regard to the walk-out by the Members.

V. Announcements

By the Speaker—

(i) That the Members of the Panel of Chairmen and those on the Committee on Petitions of the previous Session would continue during this session also .

(ii) That Sarvshri Jangir Singh, Ram Kishan Bharolian and Bhag Singh (Dr) had been arrested under section 6 of the Punjab Criminal Law (Amendment) Act, 1960.

By the Secretary.—Statement of Bills which were passed by the Punjab State Legislature during its Tenth (Autumn) Session 1960 and Eleventh (Budget) Session, 1961 and which had been assented to by the President/Governor

VI. Papers Laid on the Table

The following documents were laid on the Table :—

(i) The Talwara Township (Periphery) Control Ordinance, 1961 (Punjab Ordinance No. 1 of 1961);

(ii) The Eighth Annual Report and Accounts of the Punjab Financial Corporation for the year ended 31st March, 1961;

(iii) The report of the Commissioner for Scheduled Castes and Scheduled Tribes for the year 1959-60 ;

(iv) Two Notifications Nos. 591-E&T(IV)-61/761 and 2701-E&T-(IV)-61/2321, dated the 14th February and 2nd May, 1961 respectively issued under section 3(2) of the Punjab Entertainments. Duty Act, 1955, as required under section 3(4) *ibid*;

(v) Notification No. 8469-E&T(III)-60/1679, dated the 31st March, 1961, issued under section 30(1) of the Punjab General Sales Tax Act, 1948 as required under section 30(3) *ibid*, and

(vi) Notification No. 7492-3GS-61/24508, dated the 4th July, 1961, in respect of the additions made by the Governor in the Punjab Public Service Commission (Limitation of Functions) Regulations, 1955, as required by Clause (5) of Article 320 of the Constitution.

VII. SUPPLEMENTARY ESTIMATES (FIRST INSTALMENT) 1961-62

The Supplementary Estimates (First Instalment) 1961-62 were presented by the Minister for Finance.

VIII. PRESENTATION OF REPORTS

By the Chairman, Estimates Committee.—The Report of the Committee on Estimates on the Supplementary Estimates (First Instalment) 1961-62.

By the Chairman, Public Accounts Committee.—The Fourteenth Report of the Public Accounts Committee for the year 1961-62.

By the Chairman, Punjabi Regional Committee/Vice Chairman Hindi Regional Committee.—Reports of the Punjabi Regional Committee/Hindi Regional Committee on the East Punjab Animal Contagious Diseases (Amendment) Bill, 1961.

By the Vice-Chairman, Hindi Regional Committee.—The Final Report of the Hindi Regional Committee on the Punjab Municipal Bill, 1960.

IX. EXCESS DEMANDS OVER GRANTS AND APPROPRIATIONS FOR THE YEAR 1958-59

The Minister for Finance presented the Excess Demands over Grants and Appropriations for the year 1958-59.

X. LEGISLATIVE BUSINESS

(a) *Introduction of Bill.*—The following Bill, after leave to introduce was given by the Sabha, was introduced—

The Punjab Agricultural University Bill, 1961.

(b) *Consideration of Bills.*—(i) *The East Punjab Animal Contagious Diseases (Amendment) Bill,* 1961.—On the motion moved by the Deputy Minister for Agriculture and Law and Order with a few observations that the East Punjab Animal Contagious Diseases (Amendment) Bill, 1961, be taken into consideration, one Member from the Opposition spoke for 5 minutes.

The Deputy Minister for Agriculture and Law and Order made a few remarks.

The motion was carried.

The Bill was then considered clause by clause.

Clauses 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8 and 9 were carried.

Clause 10. One amendment to this clause was moved.

One Member from the Opposition made a few observations. The Deputy Minister for Agriculture and Law and Order spoke for a minute.

The amendment was put and declared lost. The clause was carried.

Clause 1 *and the Title were carried.*

—On the motion moved by the Deputy Minister for Agriculture and Law and Order that the Bill be passed one Member each from the Opposition and Treasury Benches spoke for 7 minutes and 3 minutes respectively.

The Deputy Minister for Agriculture and Law and Order in reply spoke for 4 minutes.

The motion was carried.

(b) *The Punjab Motor Vehicles Taxation (Amendment) Bill,* 1961.—This Bill was introduced by the Chief Minister who moved that it be taken into consideration at once.

One Member each from the Opposition and Treasury Benches spoke for 10 minutes and 1 minute respectively. The Chief Minister, in reply spoke for 2 minutes.

The motion was carried.

The Bill was then considered clause by clause.

All the clauses were carried and the Bill was passed.

(c) *The Punjab General Sales Tax (Amendment and Validation) Repealing Bill,* 1961.—This Bill was introduced by the Minister for Finance who with a speech lasting for 5 minutes moved that the Bill be taken into consideration at once.

One Member from the Opposition spoke for 11 minutes.
The Minister for Finance, in reply, spoke for 7 minutes.

The motion was carried.

The Bill was then considered clause by clause.

Clauses 2, 1 *and the Title* were carried and the Bill was passed.

The Deputy Speaker occupied the Chair from 5.00 p.m. to 5.40 p.m.

The Sabha then adjourned till 2.00 p.m. on Thursday, the 21st September, 1961.

———

Thursday the 21st September, 1961

From 2-0 p. m. to 8.30 p. m.

I. QUESTIONS

Starred

Total Number on the Order Paper	Answered	Not put	Postponed	Number of Supplementaries
26	23	2	1	79

(b) *Unstarred No.* 24

Questions lasted for 52 minutes

II. ADJOURNMENT MOTIONS

All the five adjournment motions notices of which had been received were ruled out of order on the ground that the notices had not been given at the earliest opportunity, viz., the 20th September, 1961.

III. MOTION UNDER RULE 84 OF THE RULES

The Speaker gave his consent to the moving of the motion by Sardar Dhanna Singh 'Gulshan' that " the situation arising out of the demand for Punjabi Suba in the State be taken into consideration."

The Speaker was informed that Resolution No. 1 was not being moved. He, therefore, decided in consultation with the House that Resolution No. 2 which was more or less on the same subject as the motion of S. Dhanna Singh 'Gulshan' be discussed together, and for this purpose with the consent of the House the time for the discussion of both the motions was extended by two hours.

IV. QUESTIONS OF PRIVILEGE

The Speaker informed the House that he had received the reports of the Committee of Privileges (i) on the question of privilege sought to be raised by Shri Ram Piara against Shri Hans Raj Sharma, Chief Parliamentary Secretary on the 16th November, 1960 and(ii)on the question of privilege sought to be raised by certain Members on the 20th March, 1961, against the Finance Minister. He also informed the House that he was accepting these reports and treating these matters as closed.

V. ANNOUNCEMENT

By the Secretary.—That the Indian Easements (Punjab Extension) Bill, 1961, passed by the Punjab Legislative Council on the 20th September, 1961, had been received. A copy of the said Bill was laid on the Table of the House.

VI. PAPERS LAID ON THE TABLE

The following documents were laid on the Table :—

(i) The Report of the Resources and Retrenchment Committee (1958-59) along with the decisions of Government taken thereon.

(ii) The Annual Accounts of the Pepsu Road Transport Corporation for the year 1959-60 together with Financial Review and Audit Report thereon as required under section 33(4) of the Road Transport Corporations Act, 1950.

(iii) The Annual Accounts of the Mandi Kulu Road Transport Corporation for the year 1959-60 together with the Financial Review and Audit Report thereon, as required under section 33(4) of the Road Transport Corporations Act, 1950.

(iv) The Annual Administration Report of the Pepsu Road Transport Corporation for the year 1959-60, as required under section 35(3) of the Road Transport Corporations Act, 1950.

(v) The Third Annual Report and Review by Government on the working of the National Projects Construction Corporation Limited for the year 1959-60.

VII. RESOLUTIONS

Resolution No. 1 was not moved as Shri Harbhagwan Maudgil in whose name it stood was not present in the House.

Sardar Rajinder Singh while moving the resolution that—

"This Sabha recommends to the Government to take suitable measures to ensure that no religious or charitable institution in the State is used by any individual or organisation for political purposes."

spoke for 35 minutes.

Of the three amendments to the resolution which had been received, one was not moved and the other two were ruled out of order.

Five Members from the Opposition and three Members from the Treasury Benches took part in the discussion speaking for 121 minutes and 65 minutes , respectively.

The Minister for Agriculture spoke for 25 minutes and the Chief Minister for 68 minutes.

The resolution was put to the vote of the House, the opinion of the Speaker having been challenged it was put again. Again his opinion was challenged. Members were asked to rise in their seats.

The resolution was declared carried.

The Deputy Speaker occupied the Chair from 5.08 p.m. to 5.55 p.m.

The House then adjourned till 2.00 p.m. on Friday, the 22nd September, 1961.

———

Friday, the 22nd September, 1961
(From 2.00 p.m. to 5.30 p.m.)

I. QUESTIONS

Starred

Total Number on the Order Paper	Answered	Not put	Postponed	Number of Supplementaries
26	22	3	1	57

(b) *Unstarred No.* 14

The questions lasted for 58 minutes.

II. SUPPLEMENTARY ESTIMATES (FIRST INSTALMENT), 1961-62

The Speaker, with the approval of the House, decided that all the Demands for Supplementary Grants included in the Order Paper would be discussed together and Guillotine in respect thereof applied at 5.00 p.m. The Speaker desired the Members to specify the Demand(s) they were going to speak on to avoid confusion.

All these Demands were deemed to have been read and moved.

Four Members from the Opposition and two Members from the Treasury Benches took part in the discussion speaking for 91 minutes and 23 minutes respectively.

The Finance Minister by way of reply spoke for 5 minutes.

At 5.00 p.m. Guillotine was applied and all the nineteen Demands were, one by one put and carried.

III. EXCESS DEMANDS OVER GRANTS AND APPROPRIATIONS FOR THE YEAR 1958-59

The Chairman with the approval of the House decided that all the Excess Demands included in the Order Paper would be discussed together

The Finance Minister made a few observations.

One Member from the Opposition spoke for seven minutes to which the Finance Minister replied speaking for five minutes.

All the four Demands were, one by one, moved by the Finance Minister, put to the vote of the House and carried.

Shri Lal Chand Sabharwal, a Member of the Panel of Chairmen, occupied the Chair from 4.19 p.m. to 5.30 p.m.

The Sabha then adjourned till 2.00 p.m. on Monday, the 25th September, 1961.

Monday, the 25th September, 1961

(*From* 2.00 *p.m. to* 6.20 *p.m.*)

I. QUESTIONS

Asking of supplementary Questions on Starred Question No. 7211 printed at page 5 of the Printed List of Starred Questions for the 22nd September, 1961, was resumed and thereafter the Printed List of Starred Questions for the 25th September, 1961, was taken up.

Starred

Total Number on the Order Paper	Answered	Not put	Postponed	Number of Supplementaries
24	18	1	1	72

(b) *Unstarred No.* 13

II. ANNOUNCEMENT

By the Secretary.—That the Punjabi University Bill, 1961, passed by the Punjab Legislative Council on the 22nd September, 1961, had been received. A copy of the said Bill was laid on the Table of the House.

III. QUESTION OF PRIVILEGE

Sardar Bhupinder Singh Mann sought to raise a Question of Privilege regarding a news item appearing in the "Hind Samachar"an Urdu daily relating to his speech and that of the Minister for Agriculture and Forest (Giani Kartar Singh) delivered on the floor of the House.

The Speaker observed that he would go through the relevant official record of the proceedings and if he found that there was a *prima facie* case, he would refer the matter to the Committee of Privileges for examination and report.

IV. STATEMENT BY A MINISTER

In pursuance of an assurance given by the Chief Minister on the 20th September, 1961, the Minister for Irrigation and Power made a statement on the flood situation in the State.

On a request made by some Members and with the approval of the House the Speaker decided that the matter relating to the flood situation in the State would be discussed for one hour on the 26th September, 1961, after 6.30 p.m.

V. LEGISLATIVE BUSINESS

The Punjab Appropriation (*No.* 3) *Bill,* 1961.—The Minister for Finance introduced the Bill and moved that it be taken into consideration at once.

Four Members from the Opposition and five from the Treasury Benches took part in the discussion speaking for 44 minutes and 67 minutes, respectively.

Personal Explanation.—Maulvi Abdul Ghani Dar gave a personal explanation regarding some remarks made by Sardar Ajmer Singh in his speech.

The Minister for Finance, while replying to the debate, spoke for 23 minutes.

The motion that the Bill be taken into consideration at once was put to the vote of the House; opinion of the Deputy Speaker having been challenged, it was put again ; again the opinion was challenged. Members were asked to rise in their seats. The motion was declared carried.

At 6 p.m. Guillotine was applied. All the Clauses of the Bill were put to the vote of the House and carried and the Bill was passed.

2. *The Punjab Appropriation (No. 4) Bill*, 1961.—The Minister for Finance introduced the Bill and moved that it be taken into consideration at once.

Two Members from the Opposition spoke for 12 minutes to which the Minister for Finance replied speaking for 3 minutes.

The Motion that the Bill be taken into consideration at once was put to the vote of the House, opinion of the Deputy Speaker having been challenged it was put again and carried.

All the Clauses and the Title of the Bill were carried and the Bill was passed.

The Deputy Speaker occupied the Chair from 3.43 p.m. to 6.20 p.m.

The Sabha then adjourned till 2.00 p.m. on Tuesday the 26th September, 1961.

VI. BILLS TRANSMITTED TO THE COUNCIL

1. The Punjab Appropriation (No. 3) Bill, 1961.

2. The Punjab Appropriation (No. 4) Bill, 1961.

Tuesday, the 26th September, 1961

(*From* 2.00 *p.m. to* 7.45 *p.m.*)

I. QUESTIONS

Starred

Total number on the Order Paper	Answered	Postponed	Number of Supplementaries
16	13	3	56

Questions lasted for 45 minutes.

II. QUESTION OF PRIVILEGE

Regarding the Question of Privilege sought to be raised by Sardar Bhupinder Singh Mann, on the 25th September, 1961, the Speaker informed the House that after going through the relevant official record of the proceedings he had come to the conclusion that what was stated on the floor of the House had been correctly reproduced in the "Hind Samachar". He, therefore, refused to give his consent to the Question of Privilege being raised.

III. ANNOUNCEMENT

By the Secretary—

(1) That the Talwara Township (Periphery) Control Bill, 1961, passed by the Punjab Legislative Council on the 25th September, 1961, had been received. A copy of the said Bill was laid on the Table of the House.

(2) That the following Bills which were passed by the Punjab Vidhan Sabha on the 20th September, 1961, and transmitted to the Punjab Legislative Council, had been agreed to by the said Council, without any amendment/recommendation on the 25th September, 1961 :—

(i) The East Punjab Animal Contagious Diseases (Amendment) Bill, 1961.

(ii) The Punjab Motor Vehicles Taxation (Amendment) Bill, 1961.

(iii) The Punjab General Sales Tax (Amendment and Validation) Repealing Bill, 1961.

(3) The statement showing the action taken by the Government on the Non-official resolutions adopted by the Punjab Vidhan Sabha from March, 1948 to February, 1960, was laid on the Table of the House.

IV. Resolution under Clause 2(A) of Article 213 of the Constitution

The Speaker, in consultation with the Member (Chaudhri Dharam Singh Rathi) in whose name the Resolution stood, and with the approval of the House, decided that to save time the Members speaking on this resolution should also express their views on the Talwara Township (Periphery) Control Bill which was the next item on the Order Paper so that the consideration stage of the Bill may not be prolonged.

Chaudhri Dharam Singh Rathi while moving his Resolution—

that this House disapproves the Talwara Township (Periphery) Control Ordinance, 1961 (Punjab Ordinance No. 1 of 1961)

spoke for 11 minutes.

Three Members from the Opposition and one from the Treasury Benches spoke for 41 minute and 13 minutes, respectively.

The Minister for Irrigation and Power spoke for 12 minutes.

Chaudhri Dharam Singh Rathi, in reply, spoke for two minutes.

The motion was put to the vote of the House and lost.

Stranger in the House.—Khan Abdul Ghaffar Khan drew the attention of the House to a news item in the Papers that an Under-Secretary of the Government had entered the Chamber on the 22nd September, 1961. The Speaker observed that action in the matter was being taken.

V. Legislative Business

1. *The Talwara Township (Periphery) Control Bill,* 1961.—The Minister for Irrigation and Power with a speech lasting for 9 minutes moved that the Bill as passed by the Punjab Legislative Council be taken into consideration.

Three Members from the Treasury Benches spoke for 33 minutes.

The motion was carried.

The Bill was then considered clause by clause.

Sub-clause (2) *of Clause* 1, *Clauses* 2, 3, 5, 7, 8, 10, 11, 12, 13, 14, 17, 1(1) *and the Title* were carried.

Clauses 4, 9 *and* 15.—Amendments which were moved to these clauses were discussed and were, by leave, withdrawn. The Clauses were carried.

Clause 6.—Two amendments were moved to this clause. One was, by leave, withdrawn and the other was carried. The clause, as amended, was carried.

Clause 16.—One amendment to this clause was moved and carried. The clause, as amended, was carried.

On the motion moved by the Minister for Irrigation and Power that the Bill be passed, two Members from the Opposition and one from the Treasury Benches spoke for 7 minutes and 3 minutes, respectively.

The Motion was put to the vote of the House, the opinion of the Deputy Speaker having been challenged it was put again; again his opinion was challenged. Members were asked to rise in their seats. The motion was declared carried.

2. *The Indian Easements (Punjab Extension) Bill*, 1961.—The Minister for Industries with a few observations moved that Bill as passed by the Punjab Legislative Council be taken into consideration.

One Member from the Opposition made a short speech.

The motion was carried.

The Bill was then considered clause by clause.

Clauses 2, 3, 1 *and the Title* were carried.

On the motion moved by the Minister for Irrigation and Power that the Bill be passed, one Member from the Opposition spoke for a minute.

The motion was put and carried.

3. *The Punjab Repealing Bill*, 1961.—The Minister for Industries introduced the Bill and with a few observations moved that it be taken into consideration at once.

A Member from the Treasury Benches made a few remarks. Three Members from the Opposition spoke for 19 minutes.

The Minister for Industries by way of reply spoke for 7 minutes.

The motion was carried.

Clauses 2 and 3 were carried.

SCHEDULE

One amendment was moved by a Member from the Opposition with a speech lasting for 5 minutes.

Bawa Harnam Singh who had spoken for a minute was still in possession of the House when it proceeded to discuss the flood situation in the State.

VI. Discussion on the Flood Situation

In pursuance of the decision taken by the Speaker on the 25th September, 1961 in consultation with the House, the flood situation in the State was discussed from 6.30 p.m. onwards.

Three Members from the Opposition and five Members from the Treasury Benches took part in the discussion speaking for 30 minutes and 32 minutes, respectively.

The Minister for Irrigation and Power spoke for 11 minutes.

The time of the sitting was extended by the Speaker by 15 minutes (till 7.45 p.m.).

The Deputy Speaker occupied the Chair from 5.31 p.m. to 7.10 p.m.

The Sabha then adjourned till 9.30 *a.m. on Wednesday, the 27th September,* 1961.

Wednesday, the 27th September, 1961. (First Sitting)

(*From* 9.30 *a.m.* *to* 1.00 *p.m.*)

I. QUESTION HOUR

On a suggestion made, the Question Hour was dispensed with by the Speaker.

II. LEGISLATIVE BUSINESS

1. *The Punjab Repealing Bill,* 1961.—Discussion on the amendment to the Schedule to this Bill moved on the 26th September, 1961, was resumed.

The amendment was declared lost and the Schedule was carried.

Clause 1 and the Title were carried.

On the motion moved by the Minister for Industries that the Bill be passed, two Members from the Opposition and one Member from the Treasury Benches spoke for 19 minutes and 14 minutes, respectively.

The Minister for Industries spoke for a minute.

The motion was put to the vote of the House; the opinion of the Speaker having been challenged, it was put again; again his opinion was challanged. Members were directed to the Lobbies.

Ayes : 47 Noes : 15

The motion was declared carried.

Question of Privilege.—Sardar Udham Singh sought to raise a Question of Privilege regarding misreporting of the proceedings of this House by the "Hind Samachar" in its issue dated the 21st September, 1961, relating to the walk-out staged by the Members of the Panthic Group on the 20th September, 1961.

The Speaker observed that after going through the relevant record of the proceedings, he had found that the proceedings had been wrongly reported by that newspaper. He informed the House that the Editor of the Paper would be addressed in the matter intimating to him that by misreporting the proceedings of this House he had committed a breach of privilege and that he should express his regret and issue the necessary contradiction.

2. *The Punjab Laws (Extension No.* 11) *Bill,* 1961.—The Minister for Industries introduced the Bill and moved that it be taken into consideration at once.

Three Members from the Opposition and one Member from the Treasury Benches spoke for 25 minutes and 5 minutes, respectively.

The Minister for Industries by way of reply spoke for 10 minutes.

The motion was carried.

The Bill was then considered clause by clause.

Sub-clause (2) *of Clause* 1, *Clauses* 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, *Schedules I, II III*, *Sub-clause* (1) *of Clause* 1 *and the Title* were carried.

On the motion moved by the Minister for Industries that the Bill be passed one Member from the Opposition spoke for 10 minutes to which the Minister for Industries replied speaking for 6 minutes.

The motion was put to the vote of the House ; the opinion of the Speaker having been challenged it was put again and carried.

3. *The Punjab Agricultural University Bill,* 1961.—The Deputy Minister for Agriculture and Law and Order while moving the motion that the Bill be taken into consideration at once spoke for 13 minutes.

A Member from the Opposition with a speech lasting for 15 minutes moved the amendment that—

> the Punjab Agricultural University Bill, 1961, be circulated for eliciting public opinion thereon by the 30th December, 1961.

Sardar Umrao Singh had spoken for 10 minutes and was still in possession of the House when it adjourned to meet at 2.30 p.m. for its Second Sitting.

The Deputy Speaker occupied the Chair from 11.25 a.m. to 1.00 p.m.

III. BILL TRANSMITTED TO THE COUNCIL

The Punjab Repealing Bill, 1961.

Wednesday, the 27th September, 1961. (Second Sitting)

(*From* 2.30 *p.m.* *to* 8.20 *p.m.*)

I. QUESTION HOUR

Question Hour was dispensed with by the Speaker.

II. ANNOUNCEMENT

By the Secretary—

that the Punjab Appropriation (No. 3) Bill, 1961, and the Punjab Appropriation (No. 4) Bill, 1961, which were passed by the Punjab Vidhan Sabha on the 25th September, 1961, and transmitted to the Punjab Legislative Council, had been agreed to by the said Council without any recommendation on the 26th September, 1961.

III. BUSINESS FOR THURSDAY, THE 28TH SEPTEMBER, 1961

The Speaker, in consultation with the House, decided that the business left over from the second meeting of the Sabha held on the 27th September, 1961, would be taken up on Thursday, the 28th September, 1961.

IV. LEGISLATIVE BUSINESS

The Punjab Agricultural University Bill, 1961.—Discussion on the motion that the Bill be taken into consideration and on the amendment thereto that it be circulated for eliciting public opinion thereon was resumed.

Sardar Umrao Singh who was in possession of the House when it adjourned at 1.00 p.m. resuming his speech spoke for 10 minutes.

Three Members from the Opposition and two Members from the Treasury Benches spoke for 34 minutes and 26 minutes, respectively.

The Minister for Public Works spoke for 15 minutes.

Closure was then moved and put to the vote of the House. The opinion of the Speaker on the motion as to the closure having been challenged, it was put again ; again his opinion was challenged. Members were asked to rise in their places. The motion as to closure was declared carried.

The amendment for the circulation of the Bill for eliciting public opinion thereon was put to the vote of the House. The opinion of the Speaker having been challenged it was put again; again the opinion was challenged. Members were asked to rise in their seats. The amendment was declared lost.

Motion that the Bill be taken into consideration was carried.

The Bill was then considered clause by clause.

Time of the sitting.—At 6.30 p.m. some Members requested that the House be adjourned. The Deputy Speaker stated that since the Second

sitting commenced at 2.30 p.m. the House would adjourn at 7.00 p.m. At this stage the Speaker occupied the Chair and some discussion took place on the question as to whether the time of the House be extended or there should be two sittings on Thursday, the 28th September, 1961. The Speaker after taking the sense of the House extended the time of the sitting by two hours (till 9.00 p.m.) whereupon Members of the Opposition Groups staged a walk-out.

Clauses 2, 8, 9, 13, 15, 16, 17, 18, 19, 20, 21, 24, 5, 26, 27, 28, 30, 31, 33, 34, 35, 36, *clause* 1 *and the Title.*—were carried.

CLAUSES 3, 5, 6, 7, 11, 22, 23, *and* 32.

Amendments which were moved to these clauses were discussed and were lost/ declared lost/by leave withdrawn and the Clauses were carried.

Clause 4.—Two amendments were moved to this clause. One was lost and the other was carried.

The clause, as amended, was carried.

Clause 10.—Twenty-four amendments were moved to this clause. Sixteen were lost, one was carried, seven were by leave of the House withdrawn.

The clause, as amended, was carried.

Clauses 12, 14 *and* 39.—One amendment each to these clauses was moved and carried.

The clauses, as amended, were carried.

On the motion moved by the Deputy Minister for Agriculture and Law and Order that the Bill be passed seven Members from the Treasury Benches spoke for 38 minutes.

The Deputy Minister for Agriculture and Law and Order while replying spoke for 7 minutes.

The motion was carried.

The House authorized the Speaker to make the consequential amendments.

The Deputy Speaker occupied the Chair from 3.38 p.m. to 6.55 p.m.

The Sabha then adjourned till 9.30 *a.m. on Thursday, the* 28*nd September,* 1961.

Thursday, the 28th September, 1961. (First Sitting)

(*From* 9.30 *a.m.* *to* 1.00 *p.m.*)

I. Questions

Asking of Supplementaries to Starred Question No. 7216 printed at page 3 of the List of Questions for the 26th September, 1961 was resumed and thereafter the printed list of Starred Questions for the 27th September, 1961 was taken up.

Starred

Total number on the Order Paper	Answered	Not put	Number of Supplementaries
18	7	11	13

(b) *Unstarred No.*
10

The Questions lasted for 15 minutes.

II. Legislative Business

The Punjabi University Bill, 1961.—The Minister for Education with a speech lasting for 10 minutes moved that the Bill, as passed by the Punjab Legislative Council, be taken into consideration.

Chaudhri Dharam Singh Rathi with a speech lasting for 23 minutes moved that—

> the Punjabi University Bill, 1961 be circulated for eliciting public opinion thereon by the 30th December, 1961.

Shri Balram Dass Tandon then moved the following amendment and while doing so spoke for 17 minutes—

> "that the Punjabi University Bill, 1961, as passed by the Punjab Legislative Council, be referred to the Select Committee consisting of—

(1) Shri Amar Nath Vidyalankar, Minister-in-Charge, (Chairman).

(2) Sardar Ajmer Singh, M.L.A.
(3) Sardar Bhupinder Singh Mann, M.L.A.
(4) Sardar Rajinder Singh, M.L.A.
(5) Shri Harbhagwan Maudgil, M.L.A.

(6) Shri Prabodh Chandra, M.L.A.
(7) Chaudhri Balbir Singh, M.L.A.
(8) Chaudhri Inder Singh, M.L.A.
(9) Sardar Dhanna Singh Gulshan, M.L.A.
(10) Professor Sher Singh, M. L. A. and
(11) Shri Balram Dass Tandon, M.L.A.

with a direction to make a report within two months."

Sitting of the Sabha.—The Speaker in consultation with the House decided that in case the business included in the list of Business for the meeting was not completed till 1.00 p.m. there would be a second sitting commencing from 2.30 p.m.

Resumption of the discussion on the Bill.—Three Members each from the Opposition and the Treasury Benches spoke for 63 minutes and 62 minutes, respectively.

Pandit Amar Nath Sharma had spoken for 10 minutes and was still in possession of the House when it adjourned for its Second Sitting at 2.30 p.m.

Thursday, the 28th September, 1961. (Second Sitting)
(From 2.30 P.M. to 7.10 P.M.)

I. LEGISLATIVE BUSINESS

The Punjabi University Bill, 1961.—Discussion on the motion that the Bill be taken into consideration and on the amendments thereto (that it be circulated for eliciting public opinion thereon and that it be referred to the Select Committee) was resumed.

Pandit Amar Nath Sharma, who was in possession of the House when it adjourned at 1.00 p.m. resuming his speech spoke for 6 minutes.

Three Members from the Opposition and two Members from the Treasury Benches spoke for 40 minutes and 32 minutes, respectively.

The Minister for Education while replying to the Debate spoke for 27 minutes.

The amendments were then put one by one and lost.

The motion that the Bill be taken into consideration was carried.

The Bill was then considered clause by clause.

Sub-clause (2) *of Clause* 1, *Clauses* 2, 6, 7, 8, 9, 10, 11, 12, 13, 14, 17, 18, 19, 20, 21, 22, 24, *Sub-Clause* (1) of *Clause* 1 *and the Title* were carried.

Clauses 3, 4, 5, 15, 16, 23 *and the Schedule.*—Amendments which were moved to these clauses/Schedule were discussed and were lost/declared lost.

On the motion moved by the Minister for Education that the Bill be passed two Members from the Opposition and three from the Treasury Benches spoke for 8 minutes and 18 minutes, respectively.

The Minister for Education while replying spoke for 5 minutes.

The motion was put to the vote of the House. The opinion of the Speaker having been challenged, it was put again; again his opinion was challenged. Members were asked to rise in their places.

The motion was declared carried.

II. OBSERVATION BY THE SPEAKER

The Speaker made a few observations thanking the Members of the House for their co-operation extended to him during the last five years.

The Minister for Education (Shri Amar Nath Vidyalankar), Dr. Baldev Parkash, Sardar Dhanna Singh Gulshan, Chaudhri Balbir Singh on behalf of their parties and Chaudhri Sunder Singh made short speeches.

III. ADJOURNMENT OF THE SABHA

The Minister for Education moved—

that the Assembly at its rising this day shall stand adjourned *sine-die.*

The motion was carried.

Sardar Gurbachan Singh Bajwa, a Member of the Panel of Chairmen, occupied the Chair from 3.52 p.m. to 4.25 p.m.

The Sabha then adjourned sine-die.

14701/PVS—565—8-1-62—CP S Pb. Chandigarh

INDEX TO RESUME AND BULLETINS

(*September Session*, 1961)

A

F

P

Q

R

R

S

14701 PVS—565—25-1-62—C.P. and S. Punjab, Chandigarh